
3 1761 08116910 4

LUMÍR

ČASOPIS
PRO LITERATURU
A UMĚNÍ.

ROČNÍK XXVII.

1899.

REDAKTOR VÁCLAV HLADÍK.

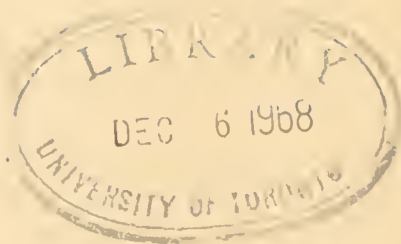
MAJETNÍK J. OTTO.

SPOLUPRACOVNÍCI:

BOH. ADÁMEK, J. ARBES, LOUIS ARLETH, A. BALŠÁNEK, J. BANJOM, JOS. BARTOŠ, J. BOLEŠKA, J. BORECKÝ, A. BRESKA, O. BŘEZINA, JANA ČÁPOVÁ, JAN ČERVENKA, X. DVOŘÁK, V. DYK, K. ELGART, M FUČÍK, O. GULON, H. HACKENSCHMIED, Z. HARDEN, R. HELLY, AD. HEYDUK, F. S. HOLEČEK, JOS HOLEČEK, VL. HOUDEK, JAR. HRUBÝ, K. HURYCH, DR. K. CHYTIL, M. JAHN, DR. L. JEŘÁBEK, R. JESENSKÁ, K. JONÁŠ, L. KOTTNEROVÁ, J. KVAPIL, B. KVĚT, R. J. KRONBAUER, EM. ŠL Z LEŠEHRADU, K. B. MÁDL, J. MERHAUT, P. MOUDRÁ, AL. MRŠTÍK, V. MRŠTÍK, AUG. EUG. MUŽÍK, P. NACH, A. NOVÁK, ANT. NEČÁSEK, ANT. ONDRÁČEK, J. OPOLSKÝ, J. OSTEN, Č. OSTRAVICKÝ, FR. J PAVLIŠTA, J. PŠENIČKA, B. REIMAN, FR. RYBÁŘ, L. QUIS, FRANT. SEKANINA, K. SEZIMA, M. SILÉN, J. V. SLÁDEK, ANT SOVA, JAN SPÁČIL-ŽERANOVSKÝ, A. G. STÍN, R SVOBODOVÁ, J. SUMÍN, ROMAN SVAH, F. X. ŠALDA, O. ŠIMEK, JOS. ŠMAHA, K. TOMAN, A. TUČEK, L. VELTRUSKÝ, JAR. VRCHLICKÝ, JAN Z WOJKOWICZ, JUL. ZEYER, KAREL ŽÁK.

TISKEM A NÁKLADEM J. OTTY V PRAZE.

OBSAH.

BÁSNĚ PŮVODNÍ.

BÁSNĚ PŘELOŽENÉ.

PŮVODNÍ BELLETRISTICKÁ PROSA A ESSAYE.

PROSA PŘELOŽENÁ.

* * * * * * * * * * * * * *

LITERATURA

DIVADLO.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

HUDBA.

ÚVAHY LITERÁRNÍ, UMĚLECKÉ A ČASOVÉ.

NEKROLOGY A VZPOMÍNKY.

P. T.

Dvacatý sedmý ročník »Lumíra« chýlí se ku konci. Nejstarší a nejvýznamnější literární list český přešel tímto ročníkem do nové redakce, jež si vytkla za úkol učiniti z **»Lumíra«** *list úplně a neodvisle sloužící české literatuře a umění, list pokračující ve velké jeho tradici zakladatelů a hlavních podpor »Lumíra« Nerudy, Sládka, Sv. Čecha, Zeyera, Vrchlického a j. a tudíž věnovaný nejnovějším a nejmodernějším zjevům a směrům, které mohou přivésti osvěžující pohyb do naší literární produkce. Následkem toho seskupila se kolem »Lumíra« skoro všechna mladší generace literární, jež společně s několika nejpřednějšími z bývalých hlavních spolupracovníků »Lumíra« utvořila tak* **elitní sbor spolupracovníků, jakým se může honositi zřídka nějaký list belletristický a umělecký.** *»Lumír« přinesl práce* **J. Zeyera, Sládka, Vrchlického, Arbesa,** *Ad.* **Heyduka** *a vedle těchto starších pracovníků české literatury vystoupla v letošním »Lumíru« skoro celá mladá a nejmladší generace literární. Její nejlepší jména, její nejlepší práce našel čtenář v letošním ročníku. Stačí uvésti jen některá jména, jako: bratři Vilém a Al.* **Mrštík,** *O.* **Březina,** *F. X.* **Šalda,** *Ant.* **Sova,** *Růžena* **Svobodová,** *Jos.* **Merhaut,** *Jaromír* **Borecký,** *V.* **Dyk,** *V.* **Houdek,** *Jiří* **Sumín, Elgart,** *K.* **Sezima,** *O.* **Gulon, Opolský,** *Arn.* **Novák,** *Jan z* **Wojkowicz** *a mn. j. Z literatur cizích bylo uveřejněno málo. Dána ovšem přednost produkci domácí, ale uveřejněné překlady vystihují vynikající zjevy moderních literatur cizích i slovanských přinášejí vesměs nejnovější práce autorů, stojících v popředí literárních hnutí současných, a sice práce Čechova, Kiplinga, Tetmayera, Paul Adama, Pierra Louyse a t. d. Vedle této bohatosti belletristického obsahu i jinak »Lumír« poskytoval čtenářům svým co nejvíce, o tom svědčí jeho rozmanitý feuilleton, jeho kritika literární, divadelní, výtvarnická a hudební, jakož i jeho prudká a důrazná campagne pro »Starou Prahu«*

Na čtenářích je, aby »Lumír« podporovali, by mohl pokračovati v tomto směru, který znamená ***mládí, práci a neodvislost,*** *t. j. kterým může se jedině prospěti zdárnému vývoji literatury.*

Proto obracíme se na své odběratele se snažnou žádostí, aby nás i na dále podporovali, aby též se postarali o rozšíření »Lumíra« mezi svými přátely a známými.

Pro budoucí ročník chystáme řadu zajímavých prací, z nichž mnohé budou ***opravdovými literárními událostmi,*** *zejména připravujeme delší práce od* ***Jul. Zeyera,*** *bratří* ***Mrštíků,*** *J. K.* ***Šlejhara,*** *Růženy* ***Svobodové,*** *Jos.* ***Merhauta,*** *Gab.* ***Preissové*** *a dále řadu básní, povídek a článků od uvedených spolupracovníků.*

☞ *1. číslo XXVIII. ročníku »Lumíra« vyjde dne 20. září, 1. sešit dne 1. října t. r. a zašle se na požádání ochotně na ukázku. P. T. odběratelé a čtenáři »Lumíra« račtež hojně žádati, rozdati ve svých kruzích a doporučovati k hojnému odbírání.*

[illegible]

Redakce a vydavatelstvo »Lumíra«.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 20. ZÁŘÍ 1898. — ČÍSLO 1.

NOVÉ STRÁŽI.

My staří v boji se smrtí,
vy s žitím v řadě jste prvé;
nám život nic už vzít nemůže,
od vás žádá daň krve.

Tu daň mu řádně zaplaťte,
jak my ji platili stále, —
a příští stráž ať vystřídá
vás jednou o krok zas dále!

JOS. V. SLÁDEK.

ZANIKLÉ PÍSNĚ. (Z TULÁKOVA DENNÍKU.)

Milliony květů hledí země zmladlá
toužně blankytného nebes do zrcadla,
v hor i moří nitra klíčí naděj tklivá,
a vítězné slunce hymnu světla zpívá:

Barvami a vůní jaro v květech hýří,
s třemch se zvolna snáší pelu vonné chmýří,
duši mou však táhnou smělci prostopášní,
černí žalů mniši, kati rudých vášní.

Jak je usmířiti, skonejšit jak asi
s ponurými druhy dav červené chasy?
jak utlumit náhlý jejich sporu příval?
Snad bych růžovou jim píseň mládí zpíval.

Však zda domohu se čistých její zřídel?
zdali z úderu je chytnu ptačích křídel?
lapím-li je z chvění srdce motýlova?
z lesku zlaté sítě, již si pavouk snová?

Písně, mladé písně, kdo vás v plamen vzňití?
Dal bych za vás blažen purpur svého žití!...
Znikly jste jak slunce, duše jasu nemá,
a noc dlouhá vstává, veliká a němá.

ADOLF HEYDUK.

AL. MRŠTÍK:

ORAVOU. — Z TATER. —

Sváčik vstal a rozhodil okno.

»Hory kouří... ale vzduch nějak ztvrdl a mraky se trhají. Zítra bude líp...«

»Na to čekáš už desetkrát čtyřiadvacet hodin, a voda — jedna spadne, druhou mraky přinesou..« pravila mlaďoučká, lehce jak bělounké pápeří pokojem se přenášející jeho paní. Byla bledá jak to plátno, kterým protahovala právě červenou hedvábnou niť. Sváčik jí říkal Aňutko.

Sám jsem seděl v zášeří a rozmrzen dešti bavil jsem se aspoň tím, že jsem sledoval každé pohnutí té věčně vyšívající, s pokrčeným plátnem v jednu běl splývající ruky.

Vstal jsem.

»Ať je jak je,« pravím. »Pojedu. Chcete-li, jeďte zítra se mnou.«

»A kam?«

»A třeba do pekla! Jen z hnízda ven. V sedm hodin stojím před myslivnou .... Projedeme se Oravou.«

»Oravou!« vydychla. »Hah! Ale či by sa to odložit nemohlo?« pravila čistou slovenčinou paní Aňutka a ohlédla se po nás obou, ale víc po Sváčikovi než po mě.

»Veru sa to už nedá. Pojedem,« pravil Sváčik a odstoupil od okna.

»Dobre, dobre, Jánoško, nuž pojedeme.«

* * *

Gazdinou ze dvora vypouštěný statek zvonivě blinkal svými plecháči.

Procitl jsem a otevřel oči. Ale honem jsem je opět zakryl. Teprv po chvilce odvážil jsem se znovu prohlédnout. Pokoj celý byl zasažen bleskem letního rána. Proud zlatého záření rozléval se i po bílé peřině, bleskotal i ve svítivé ploše zrcadla.

Venku šuměl život.

Vyskočil jsem z lůžka rovnou k oknu vyloženému planoucími květy geranií Vzduchem nadnášely se jemné páry, rosa jakoby ze země prýštila, pérečka rozmarinových keřů zdravila kořennou svou vůní ...

V zahrádce plela Žoška, dcerka gazdiny.

»Dobré ráno!« pozdravila Žoška a zdvihnuvši snědé svoje líce, zablýskla v nich čistými zuby.

»Dobré ráno, Žoško! A což — pérečko za klobúk bys mi nedala?«

»Dám.«

»Tak dej sem.«

»Ej, panko, to já sama musím.«

»Tož na,« podal jsem jí klobouk a počkal jsem, až Žoška za »klobúčik« připne perko rozmariny. Přidala k němu i červený hřebíček.

Ani se mi od okna nechtělo. Slunce polívalo prsa i obličej, teple hladilo ruce.

Za chvíli byl jsem už u myslivny. Oknem bouřilo piano. Svačik hrál ..

»My jsme už dávno vzhůru!« vyhlédla oknem béloučká tvář.

»Dobré ráno!«

V kuchyni tětka strojila tříletou Markytku do růžových »šatočků«.

»Sváčik, Sváčik! Pozeraj! Kytka má pekne šatočky!« volala malá ženská sedíc na tabuli

Také mi říkala »sváčik« — po slovensku tolik jako »strýčku«.

»Dobré ráno, Kytko!« blížil jsem se k dítěti. Pochválil jsem šatky. Už i klobouček jí dali na červenou hlavu.

Vešel lesník s dýmkou Vracel se od včel.

»A prečo tak chytro vstavatě?«

»Na Oravu pojedem.«

»Na Oravu?« opáčila tětka.

»Na zámek?«

»Hej.«

»Ej, to budete mať krásnú cestu! Hora hradskú obtočená ako klobúčik bílú pentlú. Oj, pekná cesta, krajší ako tuná. Pekná, belúčká, podle Oravy — veru aj dobrá cesta,« hovořila tětka milým hlasem stařenek. — »Ale ludé bědní na Oravě — oj, bědní! Tvrdošin, Trstěná! — Oj, bědní ludé! A predca sa nikomu z Oravy nechce. Hej veru sa takej vody nikde něnapiješ ako v Párnici, vravia ludé v Oravě.«

Z Oravského zámku
chlapci pozerajú,
či sa pod Tatrami
búčky rozvíjajú — —

bylo slyšet zavřenými dveřmi z pokoje.

»Nebude pršet?«

»Keď bude slunko svítit, něbude,« škádlivě prohodil pan Harmaň, rýpaje se v dýmce.

Nezdržoval jsem se už. Vyběhl jsem brankou na silnici k Růžomberku přes kopeček, toče hlavou po dýmajících horách.

Lehoučko bylo tělu jak těm vlaštovkám pod nebem, kde letem řezaly pářící se vzduch.

* * *

Jen jsem přelitl kopeček ležící mezi Likavou a Růžomberkem.

Na mostě jsem se zastavil a zahleděl se po širokém toku hnědého Váhu. Páry válely se chladnými břehy, Váh přitlumeně hučel omývaje řady žlutých, tiše odpočívajících pltí. Z protějška odkudsi z chumáče zahrad blýskala okna villy, ve stínu vrb seděli plťaři a v rozdmychané vatře zapekali ranní svoje lulky.

Lidé v Růžomberku jako každé městské kočky teprv vstávali. Nevyspalé židovky otvíraly krámy a zívaly na nahou dlažbu náměstí, v restaurantech služky převracely židle, sluhové v úřadech upravovali nábytek a otevřenými okny vyháněli nocí zkyslý vzduch.

»Kde bydlí fiakr?«

Policista ukázal na dům v postranní ulici.

Chladem ovanul mne starý průjezd, kde stály dva zaprášené kočáry a odřená bryčka. Vzadu ve stínu lípy řadou za sebou tlačily se k sobě čtyři ruské vozíky.

Přišlo děvče s prázdnými putynkami.

»Šuhajko, kde že tady fiakr?«

Neštovicemi zďobaná tvář vyvrátila jasné, sivé oči. Mlčky ukázala k pavlači v prvním poschodí.

»Je doma?«

»Hej!« procedilo děvče zuby a obrátilo se ke studni.

Třemi skoky přelitl jsem schody. Ze dveří vyšla měchatá židovka s chumáčky krátkých vousů v koutkách úst.

»Jo regelt!« vítala židovka.

»Dobré ráno!«

»Dobré ráno!« opáčila rychle po slovensky.

»Potřebuji fiakra.«

»Kam?«

»Na oravský zámek.«

Židovka kývla a přetřela si dlaní mocný břich.

»Co stojí?«

»Šest rýnských,« položila židovka své neodvratné slovo.

»Šest! A Schulzka na Likavce povídala, ať nedávám víc než pět...«

Baba se mi zkoumavě podívala do očí.

»Tak pět! Ale — kočišovi obed,« dodala.

Zaplatil jsem.

»A v kolko hodin? A kdě že má dojet?« volala za mnou na schody.

Bylo šest.

»V sedm hodin u likavské myslivny. A dejte ruský vozík.«

»Viem,« kývla židovka.

»Povídám: ruský vozík!«

Nahnula se s pavlače a až do průjezdu bylo slyšet: »Lájoš, pojedeš na oravský zámok!«

Spěchal jsem na Likavku zpět.

Páry zvolna se rozcházely, vysoké Tatry na východě skrývaly se ještě v neproniknutelnou, šedou mhu.

Pokrač.

JSOUŤ SLOVA DÝM.

1. O Bože mocný, veď mne v lásky plameny, je láska k Tobě vším, neb Tebe chápati kdo by to dovedl? a mluvit s Tebou mluvou Tvou, nedáno člověku. Šept nejprostší však dojde Tvého sluchu, když z duše šel, ne pouze odertu.

2. Bylo to v Mekce ráno, ještě za šera, když v davu starý pastýř stál a před Kábou se takto pomodlil:

3. »Můj Pane,« řekl, »zjev Svou zářnou tvář, bych potěšen byl, neboť toužím po Tobě, a veď mne do síně, kde dlíváš, budu sluhou Tvým! Před trůnem Tvým Ti prostru koberec a s obuvi Tvé snímat budu prach, jenž na ni padá, kráčíš-li hvězdami. Když ret Tvůj oprahne vedrem slunce, Tvého otroka, podám Ti doušek mléka koz, jež pasu na horách. Vezmi mě v službu Svou, neb miluji Tě, Pane, a toužím strastně být ve službě Tvé!«

4. Tak modlil se a slyšel to kolem dav, a vypudili starce z chrámu a hrozili mu smrtí. Utekl se k nohám Proroka, jenž s prvním zory zábleskem se k svaté Kábě bral.

5. A Prorok vyslechl jich žalobu, s úsměvem dobrým ruku vztáh' na starce ochranu a pravil lidu:

6. »V úctě ustupte a před Kábu hned pusťte poutníka! Ze svatyně jej vyhnat? Pravím vám, kdekoli stojí, vždy jest v svatyni, neboť v taj živé lásky vešel po hrdlo! Ta modlitba, jež pohoršila vás, je Bohu libá, srdce vyslovilo ji, nikoli ret. Ne slova, vůle tvoří modlitbu. Co slovo? Pouhý dým! A jiskra platí jen, ta matka mocných požárů!«

7. A Prorok, jehož mysl pronikala nebes hloub, klek' s nevědomým starcem před Kábou. Něm, v podivení velkém zůstal dav.

8. Ó milovaný Bože, veď mne v lásky taj a dej, by ve mně jiskra mocný požár vznítila!

Julius Zeyer.

Růžena Svobodová:

NOVÉ LISTY K ROMÁNU.

A z její bílé, čisté mrtvoly fialky vykvetou.

I.

Marianna byla mrtva a pochována v rodinné hrobce Vítů na stráni nad lesy, u malého vesnického kostela, pokrytého šindelem, který vítr strhával jako chmýří pampelišky. Ve společnost dědů a pradědů jejího muže, mezi keře vrbice, plazivé staré břečťany, jasany a cypřiše, mezi nepěstované zahluchlé, spletené keře, pod desky kamenů obrůstající mechem ji uložili.

Magdala, ledová a napřímená, stála na stezce a přihlížela k obřadům tak, jakoby se sem byla dostala náhodou, jakoby nepochovávali její jedinou sestru, jakoby Lev nebyl jejím švagrem a jakoby nebylo onoho ponurého melancholického, osudného stínu, který vrhli na život Mariannin svou jasně zjevovanou láskou.

I Lev stál ponurý, ale nelítostný, elegantní a kovový. Žal neprošel jeho srdcem. A čeho by také mohl želet člověk, který je si vědom, že se zde octl na chvíli, že se musí ze všech sil uplatnit, že ti, kteří odešli, jsou bezcennou hmotou, že léta letí, život letí a že jí jednou a za nedlouho také bude sám.

Považoval smrt své ženy za podivnou chorobu její, za nemilé vyrušení, byl si vědom, že v době její nemoci byl k ní laskav a tím také vyrovnána jeho povinnost. Nyní končila tato nepříjemnost obřadů a napjetí, z něhož pociťoval nudu.

Pohrdal věčností citů i bytostmi tak konservativními, které ještě v ni věří. Říkal. Celý svět je vystavěn na lži. Má rozkoš vězí v tom: přiznávati si pravdu.

Sešli se statkáři z vůkolí, ze zemanských dvorů i velkostatkáři. Všem bylo jaksi stydno vyjádřit lítost oběma příbuzným, muži a švagrové, o jejichž výletech se šeptalo, a tak se obraceli na matku Lvovu, pyšnou stařenku, rozenou šlechtičnu, která nečetla jinak noviny než v nových rukavičkách, aby se nepošpinila Dávala si nevolky líbat ruce od těchto sedláků, jak jim říkala, a opravdově odpověděla jen jednomu z nich, pánu s bílými licousy, který přišel v lakýrkách a černých rukavičkách, se smutkem na cylindru, a přecházel lehce jako větérek. Vždycky se družil nižší šlechtě a osvojil si její choutky a chování. Statek měl prodlužený, ale to nevadilo stařence, která v něm tušila druha ztraceného ráje

»Syna stihla těžká rána,« opakovala, poněvadž cítila, že její žal není dost krutý Bolela ji smrt, konec, který překvapí brzy i ji, litovala poněkud mladé bytosti, ale i její utrpení bylo větší z lítosti k sobě samé, která musí strádat těmito nepříjemnými dojmy, než k zemřelé.

Jen silná dobrácká paní advokátová z města viděla v očích všech příbuzných takové němé zoufalé hoře, které ani slzy nenalézá, ale ona byla idealistka a vždy mluvila o krásných citech a poznáních, jež vypozorovala sama jediná a jež rozlévala po světě z vlastního srdce

Marianna byla tedy mrtva a pohřbena. Všichni se rozjeli Osiřelí odjeli domů, na bílý zámeček uprostřed sadu, s velkou alejí lip, vždy stinnou a vlhkou

Bylo zase jaro jako před rokem, když se Marianna vracela domů s italských břehů, a neznala odpovědi nyní již rozřešeným otázkám Kočáry šuměly po písku kolem bílých lávek, které již rozestavili

Magdala mlčela se Lvem v jediném kočáře, neboť neznali prvého slova za mostem smrti, neznali tvary budoucích vztahů a oběma bylo, jako by mlčeli z přikázání; mlčeli jakoby ten, který promluví prvý, měl propadnout zástavě.

Radovali se oba z přítomnosti matčiny; oni, povznešení nad předsudky i nad zákon, nemohli se zbavit dusné a hluboce zastřené tísně, která měla se rozletěti prvým slovem.

Doprovodili matku po schodech do prvého patra k jejímu obydlí a osaměli Magdala kráčela hbitě, napínajíc všechny nervy, ke svému pokoji, Lev tiše za ní. Vešli. Byla to chvíle samoty po dlouhých dnech naplněných smrtí. Lev usedl na křeslo. Magdala postoupila k zrcadlu a sňala klobouk i svlékala váhavě rukavičky.

Uplynulo několik minut, a ono slovo nebylo dosud proneseno. Hodiny lehce tikaly jako kroky, které se vzdalují i přibližují, jako kroky strážce vězňů. A oni naslouchali těmto odvážným úderum, jimž se zachtělo spočítat věčnost.

Měli dnes ucítit krásu osvobození, která konečně usmrtila jejich touhu Marianna byla mrtva a jim nebylo již skrývati se. Jejich láska směla vzplanout jako světlo na horách, když se setmělo. Chvěli se oba k závrati. Magdala se konečně pohnula, a Lev nákazou činu též.

Zastoupil jí cestu, sepjal ji v loktech a vší silou lásky, která si odříkala, lásky, která se rozhořela v novém větru, až k bolesti ji přimknul ke své hrudi, připjal své rty ssavě k jejím

Ušla náhle jeho rtům zvrátivši hlavu na znak. Uzřela jeho oči trochu zaslzené a laskavé, ale vděčné a radostné zároveň.

Její oči, které se k nepoznání měnily v každém novém citu, rozzářily se pohnutím.

Okna byla otevřena, na obloze rozepjal se inkoustový mrak, rtuťové světlo lilo se zpod něho a rozsvítilo šedým leskem skla a lesklé plochy okenních rámů

»Magdalo moje!« šeptal okouzleně a vážně Lev

Opřela se oběma dlaněma o jeho hruď a vyrvala se mu náhle

»Co je?«

Stála od něho na tři kroky se rtem zakousnutým horními zoubky a oddychovala zrychleně

Došel k ní, chtěl vzíti její ruce do svých, ale ona nedopustila

»Jdi!« řekla mu »Nemohu! Nemysli, že se čeho děsím. Tato chvíle jako jiná, ale všechno se ve mně vzepřelo Jakoby mi vysoký tón pronikl duší a zpřetrhal všechno! Nerozumím tomu ještě Ale cosi z citu k tobě je serváno a tak je nějak ochuzen. Víš, že nelhu, nelhala jsem jí, nebudu lhát tobě Svět mi říká výstřední a snad má dobře. Neboť za nízkými plůtky jejich zahrádek i kopřiva strmí jako vysoký strom Na světě mi nezáleží Až se počnu líbit jim, bude to den mé zkázy, v ten den se přestanu líbit sobě, v ten den poznám, že jsem se zpronevěřila svému srdci Ale já se jim nezalíbím, já nepůjdu pod normál a v tom je mé tajné štěstí. Však sobě lhát, k čemu?«

»Magdalo, ty dítě moje rozbouřené, ty hrozná a krásná, ano hrozná a krásná, nechci tě dnes poslouchat, přijdu si pro tvá slova, až budeš tichá, až odejde rozechvění, které si nepřiznáváš. Je to tradice v našem těle. Bojíme se, protože se jiní báli Nervy se chvějí, ale jiného to není.«

Lev mluvil sám rozechvěně. Přijal Magdalinu ruku, kterou mu podala s hlasitým výsměchem, políbil ji a vyšel.

Ale ona se nepřestala hlasitě smát.

II.

Stařenka, matka Lvova, z úzkosti před vzpomínkami na mrtvou odřekla večeři ve společné

jídelně a pozvala Lva i Magdalu k sobě, pozvala i stavitele, který byl právě na statku zaměstnán, aby se přimísil k rodině cizí živel a všichni se oddálili od vzpomínek. Stavitel byl starý mládenec, měl tvář velmi výraznou, stále rozechvěnou, jako by chtěl utéci nebo se rozplakati nebo se svěřiti s dlouhým a velmi spletitým tajemstvím svého života. Poněvadž měl silný krk, zcela abnormální, nosil veliké límce a náprsenku tak vypuklou z vesty, že každý, kdo ho uviděl, chtěl pronésti: »Dovolte, abych vás poněkud upravil, košile se vymyká z vesty!«

Byl to ušlechtilý člověk, dobrého chování, který jinak nerušil.

Když vešla Magdala do obytné komnaty Lvovy matky, seděla tato již v čele stolu s poněkud povolenými bílými kadeřemi, napjatými nad čelem v měkkých vlnách. Karty, které si denně vykládala, ležely dnes netknuty. Časem se snad malá ručka její zachvěla, aby se po nich vztáhla, ale vždy si v čas připomněla, že je dnes den pohřbu snachy jediného syna.

Její veliká bílá víčka se vznešeně pozvedla, když vešla Magdala.

»Nu,« pravila, »není tak lépe?«

Magdala se uklonila a políbila jí ruku, stařenka ji trochu oddálila, ale usmála se zalichocena jako vždy, po tisícáté, neboť tak velká je marnivost lidská.

Stavitel se bolestně usmál. Magdala byla v přemetné náladě. Jí se chtělo vždy opaku Byla by se ráda dala do hlasitého smíchu Opravdu jen tradice ji zdržovala. Přistoupila ke kleci ptáka a počala mu šeptat dlouhé věty, které by nebyla řekla jinému Věděla, že jí pták nerozumí, ale věděla, že se svěřuje živoucímu tvoru, a to ji dráždilo ještě k většímu smíchu.

Když vešel Lev, nevzhlédla k němu, ale pokynula mu na znamení, že ví o jeho přítomnosti Teprve když přišla stařenka hospodyně, malinká kašlavá babička, která měla v přízemí pokojíček s voskovým reliefem svého nebožtíka manžela i svým, pokojíček s vykládaným nábytkem, protepávanými talířky a starými hodinami, usedla Magdala a dříve než byla podána ryba, na prstech, jakoby si hrála, uzavřeně se usmívajíc, tvořila písmena, která Lev lačně zachytával a luštil a jež patřila jemu.

»Propadl jsi!« mluvila písmena; ale on tomu nemohl porozumět

Stavitel zajíkaje se vzrušením mluvil o Drážďanech, o královském zámku, o sbírkách, o galerii, posmíval se píli Rosalby Carierry, která malovala do set pastelových portretů krasavic, chvěl se, když vzpomínal na večer na Brühlské terase, a opakoval:

»Krásně se dá aquarelovat, krásně se dá aquarelovat!«

A Lev, mladý vdovec, ale starý světák, člověk, který viděl vesmír jako hodinkový stroj, lapal každé hnutí snědé Magdaliny ruky a hltal písmena, jež znamenala odsouzení a posměch.

Jen stařenka hospodyně, která milovala Mariannu, nechápala tuto lhostejnou hladinu, která se tak rychle semkla za bolestnou bytostí.

Nemyslila na to, co mluvili přítomní. Rozhodila vždy rukama a chtěla počíti některou svou vzpomínku na mrtvou, ale pokaždé se zarazila Hovor tak hladce plynul, jakoby nikdo nebyl odešel, jakoby u dna neležela bílá mrtvola, plynul lhostejně jako vody do moře. Pokrač.

DVĚ IMPROVISACE.

I.

Až zaplane to slunce po třetí,
mě nemusíte v světě viděti.
Až poslední žár lehne na světy,
vy myslete si, že jsem zakletý.

Zkamení hlava sebou zmučená,
zkamení v touze vzpjatá ramena
Zkamení bděním zesláblý můj hled.
— Jen srdce mé nemůže zkamenět! —

Až poslední žár lehne nad světy,
vy myslete si, že jsem zakletý.
Až poslední žár dá vám ovoce,
snězte: to srdce bilo divoce!

II.

Až ztuhlé tělo uzříš na cestě,
pospěš to říci mojí nevěstě.
Až ve vlnách se měsíc zaleskne,
já budu čekat, zda si zasteskne.

Však déle bolest nechť ji netíží,
než Kristus Pán byl visel na kříži.
Opona roztrhne se chrámová,
a někdo už ji v srdci pochová!

Však říkám tobě: nutno rychle jít!
Má duše před tím nebude mít klid!
Kdyby mi ruku dala na čelo,
myslím, že sladce by se leželo.

Viktor Dyk

JSEM JAKO STROM V KVĚTU.

Jsem jako strom v květu zvonící hmyzem a včelami: ticho a smích,
krev, to je sluneční východ, kde v ohni se koupe omladlý den;
v korridorech světla jsem prostřela vůně pro kroky milencu svých
a všechna tajemství nocí jsem hodila do klína žen.

Však žárlivá nechci, když za noci dřímu, umdlená objetím jar,
bys toužil po etherné kráse mých sester, jež vábí tě k hrám.
tisíce let jsem skládala bohatství svá jak královský dar
a těm, kteří dovedou ničeho nežádat, celý ho dám.

Pro ty je dráždivá krutost mé lásky,
umdlení hrobový mír,
hrobka mých zraku, z nichž sálá
osudných souhvězdí vír,
vteřin mých číše, kde věčnosti světlo
do krve zlomené plá,
a polibku závrať,
sladká a zlá.

Nejsem jako mé sestry. noc věčná
je pozadím žhoucím mým snům,
nad hlavou milencu svatební pochodní
zažíhám dům
květy, které jsem nasila, ohnivým srpem jsem požala,
ptáky, které jsem lákala, plameny zahánim zpět;
však duše, jež čekaji staletí, z tajemné noci své přiletí,
v smrtelném tichu je uslyším šuměti,
etherných motýlů jiskřící let.
a kroužit kolem mých pochodní, které jsem rozžala
o země ohnivý střed.

Otrokyně Věčného, šílenství kněžna, znám hmoty nejhlubší hlas,
slávu prvního slunce, soumraky posledních dní;
proud slzí se valí po kráse mých tváří a z rozkoši přivřených řas,
a v pláči mém hudba noci se chví a kroužící hvězdy jiskří se v ní:
neboť v mém smíchu štká kletba tajemné viny a čas,
a v pláči mém zvonícím úsměvem světla
naděje Návratu zní.

OTAKAR BŘEZINA.

KAREL SEZIMA:

VŮNĚ PODZIMU.

INTIMNÍ KRAJINOMALBA.

Odpoledne v jeseni ...

Takový vybledlý, ne ještě stařecky zimomřivý, ale nějak už mladě prohýřený, vysílený podzim bez tepla.

Vzduch čirý jako jezerní voda. Jen slabá, sotva tušená vůně vane od lesa a lehce jej kalí, podbarvuje zatrpklým přídechem. Jemně se řine v nervy... Matný, hedvábný tón hniloby.

A ticho Chladně sklenutý klid nad zemí, nad malátným leskem šedých trav a rudých polí. Nad zimavě modrými lesy i nad fialovými liniemi oblak.

Mrtvo.

Tu a tam pluh s potahem a muž, berouci se za ním — vše tak drobné pod nekonečně šedým horizontem . to je jediné, co se tu hýbe v té ztrnulosti bez mezí Slyším údery vlastní tepny a páru vlastního dechu cítím jako vůni krve, doutnající na umdlených rtech.

Pavučinová vlákna sunou se mihotavě od stromu ke stromu, v napjatém ostrém paprskování na slunci. Hasnou stínem cest.

Příkré, stříbrné stíny.

Teskno ...

Ale něco proniká tou krajinou, co ji odpoutává od její tělesnosti. Má už jen duši, jen náladu, zdá se mi.

Ostatní odumřelo... Strnulo jakoby v chladný, mlčelivý hrob očištěné spirituellné podstaty toho kraje... V studený, zkamenělý náhrobek jeho nejvnitřnější intimity, jejíž paprsky jako v mdlém křišťálu zlomeny padly mi na srdce. Ultrafialové paprsky...

Teskné bolavé sevření se mne zmocňuje. Olovo únavy taje v mých údech, s odvlhlých skrání odváta mdloba. Ale v ozvučných deskách srdce vibruje to temně a nějaká vysoká, modravě stříbrná, melancholická struna třese se tam tichým pláčem.

Bah, sentimentální tremollo!

— — — — —

A už je tu reakce... Takové bezděčné vzepření se nitra, jež si uvědomilo pojednou, že ono samo se tu promítlo v krajinu. Že moje duše vdechla a rozzářila v ní vůni, jíž se teď sama opojuje — — Trhám se niterně od svého okolí.

Nutno si přiznat ostatně, že je to vlastně vzpomínka, která mne z něho vyzdvihuje. Pouhý reflex vzpomínky... přišel tak maně, tak zcela bez mé vůle. (To mně se zachtělo ještě před chvílí, trochu se vydrážďit k bolesti — —?)

*

Za cípem lesa zhnědlého a průsvitného proti zelenavému nebi zablýskal rybník. Třpytivě šedá, zvlněná plocha oceli, při březích zrezavělá rákosím .. Ryzí vůně vody.

Měkký vzpomínkový přísvit natekl do duše.

Tady jsem sedával léto co léto. Zde měl jsem svůj příkop a stálý svůj teplý koutek. Pod planým šípkem, s kterého pršely květové plátky... Bëloučké lístky se slabým nádechem růžova a s nahořklou mandlovou vůní.

Tak teple hřávala tu země v údy. Tělo se vzdávalo jejímu klínu — duši jakoby sametem hladil... Myšlénky svěžejší krůpějí rosy rodily se v ní a pocity jako poupata drobných rusých růží. Takových drobných, čajových růží, kterých tolik se rozpukne na jediném trsu, že se až prohýbá jejich bohatstvím.

Ve chvění širého ticha kolem smysly mé pily zvuky života .. Kroužívé půvabné zvuky, smějící se a lákavé... váhavé tóny jako libelly, utkvívající s třesotem v hustém vzduchu. Oblaka drobných mušek vířila v kovové monotonnii jemných záchvěvů. Šumot včel a jiskřivá vřava ptáků... Čmelíci jako bassově znějící mosaz, v prstenech rozhozená do vzduchu, brnčivě se potáceli nad travami. Stříbrný chřest cvrčků neústupně sršel do horka. Útržky tlumených ozvěn mísily se v temné hluky země — —

Vůně sládly mi na teplých rtech.

Světlo, proniklé mou pletí, zlatavě se rozzářilo v krvi, modré dálky na mne dýchaly a křídová oblaka hnala po mém čele bledé stíny. V tisíci jemných dotyků cítil jsem celý daleký vesmír.

*

Lehce a vděčně jsem se usmíval v harmonii se vším, co mne obklopovalo. Lehce a bez myšlének. A jestliže přišly myšlénky — bylo to takové lyrické bílé pastorale, které zpívala si moje duše jako harfa ve větru si šeptá tiché akkordy. Viola d'amour.

Jako něžný, sladký světec, překypující obětavým mysticismem, jejž propůjčuje samota, život nezatvrdlý stykem s lidmi, ale měkce rozvlněný dechem přírody, k jejíž prsům se byl přitulil — tak jsem se modlil.

Lidí byl jsem vzdálen. — Život destilloval jsem si v abstrakce a tak jsem si zalidňoval svoji Samotu. Svět celý jsem si vyplnil samými symboly, sítí neviditelných vláken obepjal jsem zemi.. Zbloudilé sny, tiché hallucinace a zlaté horečky!

Na prsou širokého rodu, na velkých planoucích rtech pokolení jsem se cítil... A štěstí a blaženost jako zlaté zrní byl bych chtěl rozsévat pro všecky... Tichý, naivní Rozsévač. Měl jsem tenkrát takové slunečně vřelé srdce.

A že i tolik žhavé smyslnosti bylo v mém mysticismu, myslíval jsem si vždy Lidstvo jako bílé, mléčně bílé děvče. Jako krásnou chimerickou Ženu, vzdálenou, vysněnou Sestru. Ženu zralou a vonnou jako hrozen. S velkýma, hnědýma očima gazelly, s čerstvými purpurovými rty a hebkým kaštanovým vlasem, vlnitým a hlubokým .. Se všemi hebkostmi ženského těla. Na ňadrech měla listy břečťanu, který i mé srdce obepínal.

Byl mi tak drahý ten obraz jako krev vlastního srdce. Ona byla vlastně květem mé krve...

*

Toužil jsem otevřít si žíly a mysterium sebeoběti prožívat ve vlhké lázni vůní, v zvonivém šelestu klasů. V tajemném šumotu, vanoucím z lesů jako slavnostní temné pedály varhan...

Čistou horskou hlatí chtěl jsem být, ssající bouřlivé vedro, jež dusí vegetaci břehů. A šíří chlad, jasný, tišivý chlad.

Jako jeden z těch malých, prostých srdcem a chudých duchem chtěl jsem se pokořit. Jako jeden z těch primitivních, jejichž úsilí tvoří dobro. Neboť cítil jsem se opravdu dobrým tenkráte. Silným a dobrým.

Dokonč.

NECEŇTE ANI DOST MÁLO, CO ČINÍM, NEPODEZÍ-REJTE ANI DOST MÁLO, CO POMÍJÍM, JAKOBYCH SI OSOBOVAL ROZHODOVATI O NĚČEM JAKO PRAVDĚ NEBO LŽI. KÁCÍM VŠECKO. ŽÁDNÁ SKUTEČNOST NENÍ MI SVATÁ, ŽÁDNÁ PROFANNÍ. EXPERIMENTUJU JEN, VĚČNĚ HLEDAJÍCÍ, BEZ MINULOSTI ZA SEBOU.

R. V. EMERSON.

F. X. ŠALDA.

EXPERIMENTY.

Není pod sluncem slova, jehož více nenávidí šosák než toto hádankovité, schoulené, vzdorovité a zavilé: experiment. Jako bortící se náraz dvou štítů, jako hroutící se zeď a val zní mu, chraptivé a zlobné, jako svinutý ježek ho bodá, dráždí a bolí, jako krákot havrana letí mu přes pokojnou, zvykem posvěcenou stezku a děsí ovčí, pasoucí se duši.

»Chyba vás všech mladých je vůbec, že příliš experimentujete,« řekl mi kdysi usedlý muž s okoralou tváří římských desek.

Experimentovat — to jediné stačilo mu již k odsouzení. To byl jeho důvod, *ultima ratio*, něco, od čeho nebylo odvolání. Řekl to důstojně a rozšafně s nádechem lítosti a smutku, a zdálo se mu jistě v tu chvíli, že odkryl kořen ethického zla ve světě a poslední a základní zákon duševní.

Šosák snese experiment nanejvýš ještě v říši hmoty — v říši ducha nikdy.

Šosák snese jen experiment zkažený, rozředěný, scezený odvar, experiment, který má z vlastního smyslu svého, z vlastní ideje a podstaty své jen lež a přetvářku slova, který je posměch, zrada a paskvil skutečnosti a pravdy složené za tímto zvukem. Experiment, jemuž se tak říká, jako vůbec často v životě, jen proto, že plnost, slávu, sílu, krásu a odvahu své ideje zapřel. Experiment jako školáckou hračku, starého lva dobyvatele a dobrodruha vypelichaného a vycpaného, někdejšího conquistadora ochočeného na sluhu a zhlouplého na šaška. Dřívější hrůzu a odvážnost, všecku temnou a slavnou nejistotu, osudnost a dobrodružnost života ostříhanou a zredukovanou v poslušné a průhledné pravidélko, pralesy, v nichž utonuly celé výpravy a jsou pohřbeny celé legie, roztříděné v botanické druhy a rody a vypraeparované v herbářích, vysoko šlehající, světy objímající požáry velikých srdcí a duší svedené v chemické pochody v mělkých křivulích a nad čadivými kahánky, ve varu krve zrozené intuice sparodované v mechanismus výměny a vzájemnosti logického vzorečku.

Jen takový experiment snese šosák. Ten může se mu po případě i líbit. Takový experiment, který nemá ze skutečného než jméno a slovo, zvuk a dech, který opakuje a napodobí, místo aby objevoval, který ochuzuje a vystřízlivuje život jako písek vody a lesy, který je paskvil a parodie, pitvorný stín a drzý rozcivěný povrch

Vzpomeňte si na takový školský experiment a myslete o něm chvíli.

Tupý, pokojný člověk s tupou a klidnou myslí, s očima přežvýkavce podle předpisu a na recept vyrábí a opakuje, kdykoli se mu zlíbí, totéž, po čem kdysi genius Opovážlivec a Dobyvatel vztahoval ruku jako po zapovězeném ovoci života a smrti zavěšeném vysoko v mlhách a mračnech na pružných, stále unikajících a stále dráždících, v chrámové oblouky šera a hrůzy sklenutých větvích stromu, jehož jméno je Osud a Soud a v jehož koruně místo orlů hnízdí blesky.

Totéž, v čem geniovi byla ztělesněna a zhuštěna celá záhada jeho života a smrti, celé tajemství bytí a hrůza vesmíru, je teď tupci nudou a hračkou, kratochvílí a vtipem, nápadem a rozmarem. Totéž, co bylo geniovi bojištěm osudu, na němž byly rozmetány lebky předchůdců a ztroskotaných, polem, na němž měl svésti rozhodnou bitvu na život a na smrt, je teď rejdištěm myší a krys.

Po témže mraku, v němž byl prvnímu Opovážlivci stajen v blescích a hromech jako v dýmech sinaiských Bůh, bloudí nyní poklidně a unaveně krátkozraké oko opakovatele a zevšedňovatele a nevidí v něm nic než tolik a tolik páry a tolik a tolik vody a tolik a tolik sazí.

Onen chvěl se a třásl celý, smělý pokušitel boha a osudu, na vahách a v nejistotě, je-li vyvolenec a kněz nebo svatokrádce a rouhač, tento pokojně zapaluje si doutník a roztržitě šilhá jedním okem po svém žurnálu.

Rozumně a klidně zvážil a změřil si všecky prvky, všecky ingredience, celý materiál, jejž potřebuje ke svému také-experimentu, rozumně a patřičně je smísil, bezstarostně a klidně dal jim působit navzájem v sebe — a hle, vyšlo to, docela, jak to stojí v knize.

A experimentator je spokojen, diváci jsou spokojeni, celý svět, zdá se jim, je od základu spokojen sám sebou. Všecko tak souhlasí, všecko tak klape, je tak průhledné a jasné a změřené a zvážené. Tajemství — kde je jaké tajemství?

Spokojeně ukládají se rekvisity podařeného divadelního představení do komory, pokojně se zavrou a pokojně jde se domů. Všecko to bylo velice dobré, chytré, kratochvilné a zábavné.

To je jediný experiment, jemuž rozumí šosák. V něm si dovede i velice libovat. Experiment

v říši hmoty, experiment bez experimentující duše, experiment opakovaný a zmechanisovaný, šablonu, stín, parodii. Experiment bez odvahy, hrůzy, dobrodružství a strachu, lva zmenšeného a zvrhlého v kočku a ochočeného na pudlíka.

Ale co naprosto nesnese, co ho činí zuřivým, surovým a po případě kousavým a sarkastickým, co je sám atentát na jeho centrum duševní a podstatu, je experiment opravdový, experiment ideje, odvahy a dobrodružství, experiment ducha a srdce.

Ne, to naprosto nechápe, tomu nerozumí, to je mu šílenství a hazardnost. Před ním hned začne deklamovat o důslednosti a principielnosti a velebit třeba kámen a padlý strom jako vzory, lenivost a topornou nehybnost jako ctnosti.

Experiment žít... kdo to jak živ slyšel? Hrát si s ním, to ano, ale žít ho! — — — —

A přece jen ten, jen experiment duše a srdce, dobrodružství a opovážlivosti, zapomenutí sebe a své sobecké malosti a úzkosti, jen to veliké bezzájmové a beztendenční vzdání se Věčnosti, neopatrné, šílené, bez reservy a nevypočtené podložení se pod ni — jen to je pravá cena a hodnota života vypočtená a uvědoměná do kořenů bytí, změřená i vykoupená v jednom okamžiku, nekonečná plochost a šíře všednosti a povrchnosti sehnaná a stěsnaná pod lisem Jistoty v sílu a slávu vteřiny, v její opojné, hluboké a temné víno, a prohloubená v propast hrůzy a krásy jako ty hluboké studny, z nichž i ve dne lze vidět hvězdy a jejich vysoký zapálený oheň v popelu všedních dnů a písku vyprahlých cest.

Jen ten, v němž celý člověk hodil se někdy na jednu kartu a pod jediné Rozhodnutí, jen ten, kdo celou svou minulost vrhl do sázky, aby ji ve vteřině buď tisíckrát a tisíckrát zmnoženou získal nazpět nebo celou a pro vždy ztratil, kdo dovedl všechen po léta spořený statek a majetek jako zbytečný ballast a zbytečnou špíži vyhodit s balonu dobrodružného Srdce, cestovatele nikde nepřipoutaného a všem větrům Ducha vzdaného — jen ten ví, jaké vykoupení a posvěcení, jaké zmnožení a stupňování, proměna a očista života je v Experimentu.

Celé Přepodstatnění.

Ve vteřině prožívají se věky. Subjekt vhozený do slavných a teskných vod náhody a osudu roste a hloubí se. Z odhozené skořápky ořechu vyroste strom plný květů a tisíce plodů s tisíci jader.

Tisíce existencí odkrývá Experiment v jednom životě, v jediném jeho okamžiku. Ten mrtvý jindy bod, ten abstraktní matematický bod, jemuž říkáme bezbarvě já a jejž jen myslíme jako hypotesu a výklad, logickou pomůcku a prázdný předpoklad a jejž necítíme ani tolik jako prázdný obal své vyloupnuté a vyrvané jádro — ten mrtvý bod rozevře se náhle jako skutečná bolavá rána světa pod kopím, prohloubí se v skutečný a reálný jeho střed, probodnuté srdce, s nímž celý vesmír je spojen tisíci krvavých a tresoucích se nití a nervů a do něhož je k nerozuzlení bolestně a živě vpředen, v němž je praeformován a uložen ve zkratce a v němž je kolébka i hrob všech hvězd i písečných zrn, orlů i mšic pod sluncem.

Ano: Experiment je ten, jenž rozvíjí. A jako povolná a dychtivá plachta mělo by čekat každé lidské Srdce tohoto větru, připravené a hotové, aby je napjal a vzdul a hnal po moři touhy drahami věčna nenakreslenými, neudanými, nezměřenými a nespočtenými posud na žádné mapě.

Tak bez zájmu se vzdát, tak pouhým organem a projevem věčné síly se stát, tak samoúčelně, silně i slabě, složitě i prostě, sladce i hrozně, vážně i lehce, opravdově i snivě, bez reservy i pokoutních point a tendencí žít!

Experiment je ten, jenž rozvíjí. Rozvíjí tisíce možností v pravdu a skutečnost, tisíce narážek ve skok a realitu, tisíce existencí a životů praeformovaných a v záhyby složených, narýsovaných a zavřených v mrtvém bodu mrtvého, pravidelného, po paměti a výpočtech žitého, střízlivě a po rozumu opakovaného, schematisovaného života. Celý svět možností a bytí spí mrtev v této rakvi mrtvého srdce. Celý svět nekonečných, dobrodružných a slavných čar, cest, směrů a tvarů, vůní i květů, barev i zvuků, síly i něhy je ukryt v tom mrtvém pavouku, jenž vyssál a vypil celý vesmír, všecku radost a krásu, sílu a bohatství světa a leží nyní těžký a nehybný, nadulý a mrtvý v podobě matematicky nejpřesnější a nejsprávnější nully zívající jak nejharmoničtěji možno svou věčně stejnou a opakovanou prázdnotu.

Ale pokropte ho jen živou vodou Experimentu! Všechen pozřený život, všechny pozřené světy z něho vyskočí a jako z puklých obručí mrtvé pevnosti a žaláře vytančí z něho jako princezny, vyletí jako bílé labutě, vyhoupnou se jako lodi, jež čekají břehy zralé a vonné jako jižní ovoce.

Experiment je ten, jenž rozvíjí. Seschlé body pomyslů, ubohé scvrklé loutky schemat, všecky pahýly a kostry paměti, tradice, opakování a zvyku vhozeny do jeho májových povodňových vod rozkvetou jako jerišské růže, rozpučí se a zavoní, vyženou větve a listí, obalí se květy a ptáci sletí se do jich korun: sad rozkvete tam, kde před chvílí stály jen mrtvé dřevěné přehrady a ploty.

Neštěstí naší doby je stáří, minulost, zkušenosti, zásoby. Jako spadalé listí věky a věky vrstvené, do sáhů a sáhů výšky nakupené leží minulé zkušenosti, paměti, odkazy, tradice a zabraňují a znesnadňují přístup k jediné, živné, pevné a sladké vlhké zemi, k bezprostřednímu prameni, naivní a silné dárkyni života.

Lidská srdce jako olovnice a kotva, jako každý střed a každé těžiště potřebuje nevyhnutelně a nutně hlubiny a jistoty, pevnosti a stálosti a jako ony hledá neklesající a nebortící se půdu pro zakotvení se. Ale dnes více než jindy ztěžují mu tyto kupy a vrstvy mrtvol, aby nedotklo se tak snadno a lehce mateřské půdy, aby se v ní nezachytilo a nepilo přímo, bez prostředníků a seslabených odrazů i obrazů priměrně a spontanně sílu a zdraví, život a jistotu.

A ty vrstvy spadalého, ztrouchnivělého, morového listí rostou den ode dne, šachty mrtvol kupí se hodinu od hodiny, stíny a mlhy mrtvých duchů houstnou vteřinu od vteřiny, a stále těžší je přístup k nekonečné jistotě a síle původního pramene, stále vzdálenější cesty ze studně do okovu a z okovu do poháru, a z poháru tisícem a tisícem rukou tisíckrát a tisíckrát přelitá a rozlitá, zvětralá a zteplelá dostává se teprve kapka na horké, suché rty žíznivého Srdce.

Cesta a prostředek vypily tisíckrát cíl a strávily tisíckrát již účel, vysušily studnu a pramen, a z každé rozlité kapky vyrostla již dávno hořká kopřiva, a zarostla již dávno jimi celá stezka ke studni.

Srdce jako olovnice hledá pevnou půdu velikého Klidu, Jistoty, Spontannosti. Jako olovnice nenávidí složené vrstvy prostředí, poněvadž zprostředkovat stalo se již dávno odlučovat a poněvadž podávat znamená již dávno ubírat a rozřeďovat. Nalézat, mít, být — jen ty klady platí pro ně.

A dnes celý život je kombinace kombinací, výsledek z výsledků, účin z účinů, působení změn a záměn, odraz odrazů, reflexe reflexí, peníz tisíci rukama prošlý, tisíckrát směněný a roztroušený. Všude tendence a pointa, ne cíl, ale pokoutní účelíček, sta a tisíce jich od případu k případu a od náhody k náhodě. Nikde veliká a sladká, tichá a silná Samoúčelnost a bezprostřednost, Hotovost, Jistota, Klad.

Všude druhotnost, nikde prvotnost.

Nikde sladká, mateřská, vonná země, Pevnina, Vlast, nejvlastnější vlast — — —

A jen Experiment může tu pomoci. Veliký, dobrodružný, velikodušně hazardní experiment. Experiment, který je akt Spontannosti a naivnosti, jistota a klad získaná vloženou rukou do ohně, nevývratné a celou bytostí, vším bytím přisvědčené a rozhodnuté. Pevnina dosažená kotvou přes lhostejné a chladné, cizí a objektivní nakupení prostředí, přes jeho mrtvolný mechanismus a minulostnou dalekost.

Experiment jsou rty přiložené bezprostředně k živé vodě, člověk shýbnutý a pijící přímo z plnosti a něhy studánky. Experiment jsou rozbité číše a džbány, zahnaní zprostředkovatelé, vypuzení ochuzovatelé a rozřeďovatelé, vyděrači a překupníci. Experiment je vyčistěný, kupců zbavený, znova posvěcený, velikým ryzím činem Odvahy a Rozhorlení, zapáleného, očistného hněvu znova dobytý a znova získaný chrám boží síly a slávy.

Experiment je voda života, již pije Srdce přímo, holou dlaní ze sladkého křišťálového pramene.

Experiment je život znova narozený. Jistota jeho získaná ne hmatem, ne sluchem, ne zrakem, ne srdcem, ne rozumem, ne duchem, ne intellektem, ne mozkem, ne duší — ale vším tím dohromady a celou bezejmennou a nekonečnou věčností k tomu.

Každý duševní experiment je nový, od základů svůj a jiný, svět pro sebe, nepodmíněný ostatními, nekonečnost vtělená v ideální bod, vesmír zrozený pro sebe a ze sebe.

Zdánlivě stejný experiment podniknutý a podstoupený současně dvěma dušema není týž, je pokaždé docela jiný a nový, nejvýlučnější a nejvlastnější vlastnictví svého opovážlivce-tvůrce.

Experiment nezná opakování — leda jako nepřítele, jehož překonává.

I kdyby podnikl někdo svůj experiment zdánlivě po druhé, chtěl ho opakovat a třeba půl vteřiny po prvém — není to týž akt, je to něco od kořenů nového a svého, nevyzpytného a nepředvidatelného, právě jako bylo po prvé.

Experiment není nic objektivného. Při něm nezáleží docela nic na co. Experiment je nejryzejší jak, bezvzdušně čisté jak.

Pro Srdce experimentující není proto opakování. Nezáleží na materiálu, na objektu. A všecko je jen záminka a příležitost, jak vylít svou vnitřní plnost a dát vyproudit nezkaleným vodám ze studny srdce.

Viděl jsem lidi, kteří stírali náhodný prášek s kabátu s větší krásou a opravdovostí než jiní psali báseň nebo malovali obraz. Jim potulný a náhodný prach byl narážkou něčeho věčnějšího než jiným umění. Jim stačil dotek ubohého potulného a náhodného prášku k tomu, aby se rozlila krása a vážnost do jich tváří a zraků a aby se zalili a svlažili jimi celí jako stromy u vod — jiným nestačila k tomu slavná rána osudu na dveře jich domu. Ani ta jich neprobudila.

Experimentu nejstarší je nejnovější, nejopakovanější je nejsvěžejší. Potřebuje stáří, minulosti a všednosti, opakování a monotonnosti jako proměna potřebuje to, co se má proměnit, a prozáření to, co se má prosvítit.

On je Proměnění. Proměnění několika okoralých chlebů ve velikou kypící hostinu duše každou chvíli novou a jinou.

Z uschlých ubohých drobtů sebraných pod stoly velikých minulých historických hostin strojí božíhodové svátky tisíckrát krásnější a bohatší než byly tabule, s nichž odpadly.

Všecko nebezpečí kultury je v zásobách, jež kupujeme hotové a připravené cizíma rukama i cizími dušemi bezstarostně a unaveně.

Pravý poctivý člověk nemůže dnes jíst kupovaný chléb ze zásobáren, jako ho nemohl jíst Carlyle.

Poctivá duše dnes nemůže žít z chleba, jehož zrní sama den co den a jitro co jitro nezasila a nepožala na poli a nesemlela na mlýně svého srdce Takový každý den opakovaný experiment je Experiment nejvyšší, Experiment katexochen.

A to je: Proměnění a zázrak.

Proměnění opakované všednosti a malosti v novost, velikost a krásu.

Každý všední den bez rozdílu svatý a co den, to boží hod.

FEUILLETON.

BESTIA TRIUMFANS.

S grimassou nepříliš sladkou odhlédal asi leckdo č. 44. Zlaté Prahy ze dne 9. září 1898, kde lehkými, rukou odbornickou načrtnutými liniemi znázorněn byl budoucí prospekt směrem k sv. Apollináři v Praze, »bude-li zastavěn zvláštním skladištěm Národního divadla«. Paternitu tohoto projektu nese na sobě tentokrát Zemský výbor, tentýž Zemský výbor, jehož jméno v boji za uchování a zvelebení malebné Prahy vyslovováno bylo až dosud s vděčností nejsrdečnější. — Jak se to stalo, co a kdo Zemskému výboru dopomohl k této aféře vzrušivší český tisk — toho těžko lze se dopíditi pouhými pěti smysly člověka, to náleží asi v onu oblast nadpřirozených úkonů ducha lidského, které rádi zahalujeme velkou a už tolik věcí zakrývající rouškou pražských — mystères.

Nechceme z nahodilého snad poblouznění vytloukati kapitál. Jsme přesvědčeni, že se v dobré vůli se Zemským výborem shodneme zas, a proto prostě registrujeme, co mlčením pominouti se nesmí. Zemský výbor ostatně stihl už zasloužený trest. — Městská rada ihned vycítila svoji situaci a vyslovila se proti návrhu Zemského výboru; — pokoření toho, nad něž horšího si nelze ani představiti, mohl si Zemský výbor dobře ušetřiti.

V. Mrštík.

JUBILEUM L. N. TOLSTÉHO.

Stojí jako Goethe na rozhraní dvou věků. Jsou oba stejně velcí a mocní, ale jak sobě nepodobní! Goethe poznal též tajemné víření a rmutné proudění bolestných otázek a záhad lidstva, ale vstoupal vždy výše, do chladných, jasných výšin umění a vědy a stanul na vrcholi v pose olympické. Hrabě Tolstoj sestupoval vždy níže, do propasti lidských běd a hrůz. Opustil světlo vědy, zapřel umění, stotožnil se s prostým a ubohým lidem a dosáhnuv věku patriarchy objevuje se před světem ve vážné, přísné pose apoštolské. Dva geniové, na jichž titanských bedrech spočívají klenby dvou století, jsou nejvyšším zosobněním své doby. Proto vidíme Goetha v toze Jupitera Weimarského a Tolstého v haleně mužika jasno-poljanského. Doba Goethova, doba třetího stavu měla za sebou svou velkou a rozhodující krisi. Velká revoluce osvobodila měšťáka. Ale doba Tolstého, doba čtvrtého stavu, dosud úpí v bolestech, jež snad se budou stupňovati v agonii společnosti, anebo též se provalí v hojivé krisi. I chápu Tolstého, že nevěří kultuře, opovrhl civilisací, popírá vědu, odvrací se od umění a ve své vznešené touze po pravdě léčivé a osvobozující hlásá lidstvu nové evangelium křesťanství, vrací se opět k zdrojům, jež kdysi vzkřísily svět z barbarských orgií pýchy a uvolnily z otroctví vítězné hmoty. Tolstoj přináší čtvrtému stavu, trpícím a bědným, nejvíce lásky, nejvíce síly, a tento apoštol a světec je jim neskonale bližší nežli doktrináři, politikové a bojovníci socialismu. —

Jubileum sedmdesátých narozenin Tolstého bylo oslaveno v celém vzdělaném světě. U nás omezila se oslava ta na dva, tři články novinářské a telegram »Umělecké besedy«. Náš národ posedlý manií slavnosti a veřejného komediantství nedospěl ještě k oslavám idei. Evropa nedávno vzdala hold Ibsenovi a nepatrné německé ochotnické spolky pořádaly večery velikého dramatika. U nás ani naše první jeviště nevědělo o jubileu Ibsenově. Totéž se opakuje teď při jubileu Tolstého. Ve všech velkých německých městech pořádány přednášky o Tolstém, recitována jeho díla, hrány »Vláda tmy« a »Plody osvěty« a německé žurnály jsou plny studií a článků o autoru »Anny Kareniny«. —

Známý biograf a překladatel Tolstého Dr. Rafael Löwenfeld vykonal novou cestu do Jasné Poljany a s německou akuratností popisuje život, rodinu, obydlí Tolstého. Některé věci jsou nové. Tolstoj chtěl před třemi lety cestovati do Německa, ale na pokyn úřední se vzdal cesty na západ. Mezi zamilované autory Tolstého patří též mohutný, drsný a hluboký Fried. Hebbel. Nyní pracuje Tolstoj na nové povídce a chystá dodatek ku novému pojednání o umění. —

Též jeden z francouzských překladatelů hr. Tolstého Ossip-Lourié, který vydal nedávno pěknou knihu »Pensées de Tolstoj d'après les textes russes« (Felix Alcan) zajel si nedávno do Jasné Poljany.

Zde v krátkosti jeho rozhovor s hr. Tolstým:

»Mistře, jste šťasten?«

»Ano, poněvadž jsem našel smysl života.«

»V čem spočívá?«

»V plnění vůle Boží.«

»Co vyrozumíváte Bohem?«

»Ideál, svědomí, dobro a Bůh jsou pro mne synonyma.«

»Mistře, kde je spása?«

»V nás!«

»Co máme dělat?«

»Očistit své svědomí.«

»Mistře, má člověk právo ničit pořádek stávajících věcí? A čím by se měl nahraditi nynější stav věcí?«

»Nejedná se o zničení ani nahrazení nějakého organismu jiným; jedná se pouze o to, abychom žili dle svého svědomí a vrátili se k přírodě a k zemi.«

»A co civilisace? Pokrok? Intelektuelní práce?«

»Civilisace a intelektuelní práce přivedly nás k nynějšímu stavu věcí. Člověk jich nemá zapotřebí k vyplnění svého povolání a k dosažení opravdového štěstí.«

— — — — — — — — — — — — — — — — —

V těch několika větách shrnuta je celá podstata učení a světového názoru Tolstého. — a. —

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Museum sádrových odlitků. Když jsem viděl v historickém oddělení výstavy architektů a inženýrů celou řadu krásných památek stavitelských v celku i ve fragmentech, v originálech i v odlitkách vystavené, ozvala se opět ve mně dychtivá touha po ústavě nám nad jiné nutném a pro naše umělecké památky i pro naše kulturní a umělecké vychování velevýznamném, touha, jež mne mučila, když v cizině se závistí jsem pozoroval, jak vzorné a bohaté mají všude ústavy toho druhu. A přece máme u nás tolik materiálu, takovou hojnost pro zásobení po-

dobného podniku a mám za to též, že máme pro něj i krásné město, jaké by nám všude záviděli. Mám na mysli zřízení musea sádrových odlitků našich památek stavebních, skulpturních a j. Slavná minulost našeho umění od dob románských až do baroku rozsela po království českém tolik nádherných a vzorných děl, jež přetrvaly dobu, zlobu času a lidí, a snadno by se dala tu sestaviti soustavná dobově a slohově postupná sbírka do sádry odlitých kopií různých částí staveb, soch, náhrobků, oltářů, kazatelen, říms, façad, portálů, ornamentů, řezeb, mříží, vrat, krbů, kamen atd. — tak, jak jsou zřízeny podobné sbírky v Norimberku, Drážďanech, Amsterodamě, Paříži a j. A místo? Belveder! Spanilý skvost renaissanční zdobící Prahu vedle chmurné velikosti Hradčan svou smavou graciosností hodil by se snad znamenitě pro podobné sbírky. Zejména loggie by mohla tu prokazovati podobné služby jako ty četné křížové chodby v norimberském »Germanském museu«, kde se nalézají odlitky hrubých a massivních součástí staveb a náhrobků. Již kolikráte ozvalo se u nás přání po zřízení podobné součásti musea, kde bychom měli soustředěny a zastoupeny nejvýznačnější a nejrázovitější slohy, směry a ukázky našeho umění stavitelského a plastického v originálech a v sádrových odlitkách. Snad by mohly skvostné odlitky z historického oddělení letošní výstavy architektů a inženýrů sloužiti za podklad a začátek!

Podobného ústavu je nám nutně zapotřebí, bude novým stupněm v našem kulturním vývoji. Všude se zřizují a shromažďují podobné sbírky. Asi před dvěma měsíci otevřel pařížský Louvre nové velké oddělení odlitků a kopií antického umění a doplnil skvěle sbírky podobných objektu, nalézající se v museích Trocadéro, Cluny, Carnavalet. Němci rationelní, methodičtí jsou v tom ohledu velmi daleko. Jejich velkolepé »germanské museum« poskytuje úplný obraz rozvoje německého umění výtvarného, architektury, stavebnictví, plastiky a to zejména souborem plastických odlitků. Podobně imposantní je sbírka odlitků v drážďanském »Albertinu«, založená na sklonku minulého století, obsahující 3500 odlitků a 1500 zlomků a jež obsahuje soustavně uspořádané kopie umění antického, středověkého, renaissančního a moderního. A velkolepě, třeba ne tak systematicky, je uspořádáno »museum sádrových odlitků« (musée des plâtres) v »Ryksmuseu« v Amsterodamě, kde vidíme celé portály, kazatelny, façady, varhany odlité ze starobylých a památných budov hollandských, z radnic i katedrál, z paláců i klášterů. Snad zkušení odborníci, znalci, učenci uchopí se i u nás podobného podniku buď samostatného neb přiděleného k městskému museu. Vždyť potřeba jeho na ně zrovna křičí ze všech stran naší Prahy, olupované o své staré, zajímavé budovy, z nichž by se dalo tolik krásných a zajímavých ornamentů a motivů zachovati pro budoucnost v takovém museu sádrových odlitků.

V Praze 18. září 1898. Václav Hladík.

M. — Síla a krása fikce. Jsou pravdy a názory, které velkými lidmi přivedeny jednou na svět dávno se už staly majetkem a základem evropské vzdělanosti, jen u nás buď nic se o nich nevědělo nebo když se i vědělo, jakoby se nevědělo, velká pravda přeletěla kolem a nezachvátila srdce, nepronikla mysl, půda připravená k zúrodnění zůstala i nadále jalová. Co na takové půdě potom roste a zuří, je známo. Mnoho bojů, mystifikací a nedorozumění mezi národy i jednotlivci mohlo býti ušetřeno, mnoho času, rozčilení a drahých sil mohlo býti lépe užito, bdyby se byly znaly a jednou poznány v život uvedly ty principy, kterými se neřídí jen život jednotlivců, ale co osudnějšího, život a rozvoj celých národů. S jedním takovým názorem seznamujeme veřejnost dnes a činiti tak budeme i nadále, majíce na zřeteli všechny zanedbané i zatemněné stránky našeho života. Je toho také už svrchovaně třeba. Mnoho se u nás mluvilo, psalo o zbytečnosti i ceně, o vítězství i ztrátě drahé národu illuse, a dokonce i o předsudcích a marnosti pojmu vlast, národ, domovina atd. — nuže, stůjž zde k posouzení těchto věcí názor jednoho z největších duchů světa, pokud vyjádřen je následujícími slovy: —

»Nedostatek charakteru u jednotlivých bědujících a píšících individuí je pramenem všeho zla nejnovější naší literatury.«

»Na škodu světa jeví se tento nedostatek zvláště v kritice tím, že buď falešné za pravé vydává nebo že nás za cenu ubožácké pravdy olupuje o něco velkého, co by nám lépe šlo k duhu.«

»Až dosud věřil svět v hrdinnost Lucretie, Mucia Scaevoly a dával se jimi strhnouti v oheň a nadšení. Tu však přijde historická kritika a řekne, že zmíněné osobnosti nikdy nežily, že je proto dlužno na ně pohlížeti jako na fikce a fabule, vybásněné velkým duchem Římanů. Ale k čemu je nám ubožácká tato pravda! Byli-li Římané dost velcí, aby něco takového vybásnili, měli bychom my při nejmenším býti aspoň na tolik velci, abychom tomu věřili.«

»Jak až dosud vždycky jsem se radoval z velké události třináctého věku, kdy císař Bedřich II. měl co dělat s papežem a severní Německo otevřeno zůstalo všem nepřátelským vpádům. Asiatské hordy skutečně také sem vtrhly a ponikly až do Slezska; ale vévoda Lehnický zastrašil je velkou porážkou. Asiaté obrátili se potom na Moravu, zde však byli poraženi od Jaroslava ze Sternbergů. Tito rekové proto žili až dosud pro mě jako velcí spasitelé německého národa. Nyní se však přištrachá historická kritika a řekne, že se tito hrdinové zbytečně obětovali, poněvadž asiatské voje beztoho by byly odvolány a byly by samy odtáhly. Tím je nyní velká vlastenecká událost ochromena a zničena a člověk tím doznává jen ošklivého sklamání.«

»Toto ubožáctví lidí a to, jak málo jim jde o skutečně veliké cíle, nikdy bych tak doslova nebyl poznal, kdybych se nebyl jimi zabýval při svých přírodovědeckých snahách. Tu jsem však viděl, že obyčejná věda je jim něčím jen potud, pokud z ní žijou a že dokonce zbožňují svůj blud, je-li na něm založena jejich existence.«

»A krásná literatura není na tom lépe. I tam jsou velké cíle a ryzí smysl pro pravost a hodnotu a její rozšíření velice řídkými zjevy. Jeden chrání a nese druhého, poněvadž chráněn a nesen je zas od něho, skutečně velké je jim pak odporno a rádi by je sprovodili se světa, jen aby sami něco znamenali. Taková je massa, a vynikající jednotlivci nejsou o mnoho lepší.«

»* * * při velkém svém talentu, světoobsáhlé učenosti byl by mohl pro národ mnoho znamenati. Ale tato jeho bezcharakternost připravila národ o neobyčejné výsledky jeho činnosti a jeho připravila o úctu národa.«

»Muže, jako byl Lessing, bylo by nám třeba. Neboť čím jiným je tento muž tak velkým, než svým charakterem, svou pevností! Tak moudrých, tak vzdělaných lidí je mnoho, ale kde je takový charakter!«

»Paní de Genlis má proto úplnou pravdu, že se postavila proti nevázanostem a drzostem Voltairea. Neboť opravdu při vší možné duchaplnosti není tím světu poslouženo ničím; nedá se na tom postaviti nic. Ano, největší škoda odtud pocházeti může tím, že lidi poplete a je připraví o všechnu oporu . . . — — — — — — — — — — — — — — —«

Goethe.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 1. ŘÍJNA 1898. — ČÍSLO 2.

DVA LETNÍ MOTIVY.

V POLEDNE.

V těžký úpal červencový
rozsáhlý park jen se ztápí,
nepohne van buků krovy,
v dálce hvozd sní v zlaté kápi

Tato z lehké mlhy stkána
sluncem prozářená celá
zdá se třásti, rosa rána
jakby se v ní vpita chvěla.

Pod vějíři starých tisů
sedím, zrakem roztržitě
stíhám obrys vížek, vlysu
skrze větví husté sítě.

Zámek spí — vše žalusie
jako víčka očí domu,
které těžký spánek kryje,
míhají se krajkou stromů.

Ani kočár v rychlém trysku,
nezahrčí alejemi,
ani kroky nezní v písku,
lístek nezakrouží k zemi.

Ani v koridorech kroku,
na verandě ani ruchu,
fata morgana tak oku
zjevuje se v čistém vzduchu.

Nezacvrčí koník v trávě,
nezabzučí včela mezí,
bez hnutí ční v zkvetlé slávě
na svých thyrsech velké slezy.

Mrtvé ticho! Jak den parný
v tekutou vše lávu taví!
V poušť tu vpadli od švýcarny
drsným skřekem bílí pávi.

LEKNÍN.

Na jezeře jediný květ bílý,
leknínu květ opuštěn se chýlí,
jakby koketoval s temnou plochou,
ve které se březový háj třese,
staré Pomony jsa zdoben sochou,
která v klínu podkasaném nese
plody omšené a rozvětralé.
Slunce stoupá a žhne neustále
a v tom lesku, v světla zářném moři,
jakby Narciss nad zrcadlem nyvý,
leknín roztoužený, čistý, snivý
v bílý plamen víc a více hoří . . .

JAROSL. VRCHLICKÝ

AL. MRŠTÍK:

ORAVOU.

— Z TATER. —

Pokrač.

Jaký to bude krásný den! slibovalo mi cosi na temeni likavského kopečku. Konečně se projedu malým, horami kolem dokola ověnčeným královstvím, požehnaným skalami a bídou, proslaveným slzami krví potřísněného středověku, bohatým vznešenou poesií modrojasných hor. Znal jsem z mapy podivný ten kout zapjatý jak cizopasník v tělo polské říše. Trvalo čtrnáct dní, než se smilovalo milosrdné nebe a dalo z blízka pohlédnout na tento svůj pratatránský skvost.

Jaký to bude den! záludně cosi ještě jednou mi zašeptalo před brankou myslivny.

Paní Aňutka už stála na zápraží. Běloučká jako vždy, krajky jí hrály na prsou.

»Nu jak?«

»Za hodinu je tu!«

»Joj!«

Do kroku připletla se mi malěčká Kytka.

»Sváčik, sváčik — pozeraj na šatočky!«

»Ej, Kytka, ty si pekna! Pobozkaj ma!«

Kytka pobozkala sváčika, sváčik Kytku a už jsem zas běžel k brance svého příbytku.

* * *

Postavil jsem se k otevřenému oknu, odkud vidět bylo na růžomberský kopeček.

Slunce hladilo zem, lidé spěchali do práce. Ženy a děvčata lehounce přecházely k městu, muži s bílými, jen nedbale přes ramena přehozenými kabanicemi, opásáni širokými opasky s blýskavými, mosaznými prackami hnali se jak křídlatí na odpočívající pltě. Mocné chuchvalce zaplkaček obtáčely šruchem přikryté jejich hlavy.

Doběhla Kytčina sestra Olga. Jemně se usmála a vyřídila, že povoz už dojel.

Vyšel jsem s Olgou k myslivně.

»Ako sa voláš?« křičel od branky myslivec na koče.

»Lájoš!«

»A že si do rána krepčil u cigánu? Pozeráš ako kocúr na sluku. Žes aj opilý!..«

Lájoš mlčel a zdálo se, že opravdu nestojí pevně na nohou.

Myslivec pohledl na koně.

»Eh, staré mrchy!«

Děti, že se kousek za dědinu svezou. Vysadil jsem červenou Ludku, Olgu i Kytku a s Kytkou její pannu. Sváčik s Aňutkou už seděli v zadu.

»Ščasnú cestu!« volala tetka.

»A nech pán na Oravanky moc nepozerá!« volal ještě lesní za mladou paní.

Do hrkotu kol vysypal se šťastný smích dětí.

Vůz rychle projížděl vesnicí, sledován otevřenými ústy dědiny. Krásná židovka Ilóna otvírala okna krčmy a ochotně děkovala na pozdrav. Paní Aňutka upravovala Kytce šatočky, aby se nepomačkaly.

Za dědinou děti se rozloučily.

Kytka hleděla chvíli za povozem a rozplakala se.

Vůz odhrčel.

* * *

Vjeli jsme v údolí

Lehká křídla par vzpínala se nad hory. Hrad Likavka svítil jak vymytý vedle tmavého oddychujícího Malého Choče. Bystřina nalitá jakýmsi kalem místo vody hučela podle silnice.

»Zastavte!« zvolal pojednou Sváčik a seskočiv s vozu snesl do klínu své bílé paní hrst rudého máku. Svítil ve žlutém pruhu jak teplá ještě krev.

»Dobre, Jánoško, dobre tak . .« pravila paní Aňutka, pohlížejíc na svůj klín, prosetý bílými hvězdami kopretin.

Vjeli jsme do soutěsky branou příkrých hor. Hluboké stíny přecházely v jasná výsluní — pak zas v šklebivou, jarními přívaly jak bolestmi strhanou stráň. Slunko hřálo v týl, měkký, tichý vzduch jemně obcházel tvář, z rozsekaných úbočí vylehly balvany odřených skal.

Pojednou údolí se rozlitlo — v zeleni zahrad krčila se první oravská dědina.

»Dubová.« Jak maloučké zdály se její chaty proti obrovitým výškám hor!

Za Dubovou silnice příkře stoupala. Po pravé straně lysé temeno Velikého Choče sáhalo skoro až do nebes. V levo s hury hleděly k Váhu Hrdošín a Šip.

Koně do kopce běželi klusem.

»Lájoš, nebi ty koně tak! — —«

Lájoš obrátil napolo hlavu.

»Ej, veru, mohli by být farárom,« pravil a švihl do koní.

»Ať jich tak nežene,« nahnula se paní Aňutka.

»Já chci, abys jich nehnal. Času dosť . . .«

Zatáhl opratě a jel tedy zvolna.

Co radosti a živého štěstí bylo rozesláno světem jediným tím dnem! Byla jimi naplněna celá dolina, hluboká rokle, ježaté hory, bystřiny, paseky — skráně holých skal. Jako bychom do nebe jeli. Lesy střídaly se se zlatými ovsy, temné háje smrčin omývala smavá vláha luk. Za hojakání valáška v stráni se pásly belasé ovečky, balvany se vršily rozvalené v klínu úbočin a mezi nimi — nad nimi bílá skála, špičatá jak varovný prst, provázela oči až na vrchol cesty, odkud bylo vidět zas jiný svět.

S protější stráně scházelo stádo krav k bystrůčkému potučku. Plavé a bílé, červené i strakaté — opatrně slézaly mezi balvany, zatím co z druhé strany se ozval mocný dusot stád. Jako bouře přihnal se mrak koní promíchaných hříbaty, země zaduněla pod nesčíslnými těmi kopyty a než se kdo nadál, už přes silnici se přehnali až k potoku, kde sklonili pěkné svoje hlavy a v čisťounké vodě horského pramene smáčeli svůj chrup. Hříbata ledva se napojila, už zas zadováděla a trela se o široké boky matek. Tu za stádem teprv jak malí Čerkesi přihnali se chlapci na koních a pokřikujíce od stráně ke stráni ozvěnou rozesýlali krajem svoje halasy

Dolinočka moja,
jak ťa horky kryj — — —

— — — — — — —

V hrkotu kol najednou zazněl v zadu tichý, šťastný smích.

»Čemu se směješ?« ptal se Sváčik.

»Dušičko, já nevím,« pravila Aňutka a smála se svým pěkným smíchem dál.

Vůz dojížděl k obrázku na vrcholu Brestové.

* * *

Oněměli úžasem — — zašel jim smích.

Pod nimi v hloubce do šířky i do dálky ohromným dnem propadala se nerovná, vlnovitá kotlina, prolévaná širokým proudem do modra se lesknoucí řeky Oravy. Ohromné hory na severu, strašné na jih, nebetyčné k západu — nedostupné na východ — — vrch za vrchem, velikán vedle velikána . . . Šíp, Hrdošín, Rozsutec, Magura, Drapač i Žiar — — sraženy v několik řad za sebou i do sebe zapjatých řetězů svíraly tu ohromnými věnci tichý oravský kraj. — A v zadu za nimi na dalekém jihu až u samého nebe ještě Fatra bělavá, od západu vlny stařičkých Bezkyd — na půlnoci Babia Gúra skrývala svou hlavu v šedi oblaků — — jakoby stále dálnější a vyšší kraje stavěly své hrady větrům na vzdory a neměly mít konce. — — Hrůzně trůnil tu v popředí Veliký Choč, pod jehož ochranou důvěrně jako drůbež tlačila se Jasanová s chaloupkami, jakoby si je z hraček nastavělo děcko. Zamračeně, beztvárně hleděla do kraje vysoká dvě Vyšňokubínská skaliska, podobna otlučeným, staletími zjizveným sfingám, jejichž vysoká dvě čela obrácená k Choči varovně do světa vstříc šklebila své příšerně rozryté, věky zohavené, blesky a smrštěmi hojně navštěvované skráně . . .

Jak malí, drobni to byli lidé, co kutili tam cosi při zemi! — To trpaslici na dlouhé své vozy nakládali proschlá sena a odpřažení koníci jak roztroušený hmyz lezli po lukách a polích na břehu Oravy — —

Dlouho stál Lájoš na temeni Brestové, krotě netrpělivé své koníky. Nasytit se nebylo možno nádherného toho pohledu v oravskou dolinu, zalitou v jásavou slávu dne, blaženou v radostné předtuše dozrávající země, čistou v svém usmání, milou svým tichem a od půlnoci k polední jako stříbrem protkanou tančivými vlnkami k Váhu spěchající řeky — — —

Konečně zaslechl Lájoš: »Jeď!« a vůz skřípaje v závorách volně snášel se s výšky Brestové.

Slunce letělo k zenithu a do žhava rozpalovalo nad zemí jenjen se tetelící vzduch.

Jasenová . . .

Blízko dědiny ve stínu rozložitého jeřábu odpočívalo několik Oravanů, tváře bronz, prsa rozhalená. Jak povalené skály ležela tu jejich těla v chladivé trávě a jeden z nich, stařec plavého obličeje, stranou rozdělával požehnanou vatru. Opodál šohaj štíhlý jak smrk — bleskotající kosou jen jakoby si hrál — stínal velikými vzmachy hustý les vyzrálé, tvrdé trávy.

Přejelo podivné spřežení. — Na dlouhém jedlovém kmeni, připjatém silnými řetězy k nápravám v půl od sebe přetrženého vozu — mlčky seděli čtyři staří Oravané, němi jako mumie, s obličeji osmahlými až do červena, kůži d:sně zkornatělou jak ta kůra starého dřeva, na kterém seděli. Kouříce z nezbytných zapekaček, seděli každý od sebe kus a nemluvili. Malí koníci se vší úporností našlapovali rousnatými nohami do tvrdé, skalnaté půdy silnice a těžko vlekli břemeno do strmé Brestové.

Letní žár dusil zem, zasýchala tráva, květy umdlévaly, dřímaly lesy, pálily skály.

Příroda znojem ztrmácená těžce dýchala, dědina sotva živořila a jen košilaté děti jak slípky popelily se v písku ve stínu vždy svěžích vrb. Gazdina přeběhla náspí, nesouc v předpoledním chvatu náruč roští, nádobu s vodou. Ze dvorků voněla červeň smrčin, okénka chat hleděla jak zvědavá očka dítěte.

* * *

Jasanová je psána v kulturní historii Slovenska proloženým, zlatě vytlačeným písmem. Odtud pocházeli učení Bencúrové, zde v kaplance evangelické fary Jasanovské Ctiboh Zoch prosnil svůj život nad vědou a historií svého kmene, brkovým svým pérem buduje základy slovenského písemnictví. Sem k Zochovi, mučenníku z revolučních hnutí, utíkali se rekové — Hurban, Hodža, Štúr. Tu u něho láska k lidu zatoužila po vítězství v beznadějném boji s mocí Maďarstva. Ve věrném přátelství vzbouřila se tu k boji tichá, snivá, poddajná slovenská krev, v překrásném hněvu tu odtud vybuchla jejich duše na obranu pošpiněného trůnu lidskosti a svobody, tu odtud v divoké kletbě rozlehla se Váhem divě krásná jejich řeč. Tu v Jasanové slavní a věrní Slováci — Čaplovičové — v rodných kolébkách zažvatlali první slova sladké svojí slovenčiny.

A taková se zdá tichá a skromná ta dědinka malá — jak pod stromy mravenčí roj.

»Zastavme tu u té chaloupky . . .«

Prst paní Aňutky ukazoval na chatu se srdcovitými dymníky, se starodávnou hálkou a vyřezávaným kalichem nad ní.

Dali jsme zastavit a vešel jsem do dvorku na náspí. I na pavláčku jsem se dostal, vkusně vyřezávanou a zčernalou stářím, ale nedovolal jsem se živého tvora.

»Až pojedeme zpět. Jsou asi v polích.«

Zapamatovali jsme si chatu a jeli ke stoličnému Kubínu, rozpadlé baště slovenské, kde 60.000 svazků Čaplovičovy knihovny práchniví v zastrčených jizbách. Tu tedy bylo to hnízdo za noci i po lesích schystaných vzpour slovenských zemanů proti Turkům i císařským. Zde tedy býval Elek Kubini, vicišpán, bratr jeho Ferencz, krásná jeho dcera Elena, tu tedy hrabě Špork, »sviňski pastier« — a potom strašný vůdce císařských vojsk prožil nejkrásnější idyllu svého života,*) kdy pod helmou svou jak lapené dvě holubice ukryl srdce dvou zamilovaných, kdy ježatýma svýma rukama strhal všechny úklady

*) Kalinčákova »Orava«.

a spády strojené naproti nim, kdy zatknul ženicha a nevěstu i tchána a všecky příbuzné a sám stoje v čele lapeného pruvodu ku oltáři velel svým strašným, zlopověstným — marš! Celý svet ma drží za drzého, surového človeka a tvrdého vojáka. Já si z toho nič nerobím, ale dnes ma dobra vôle napadla a chcel som aspoň za jedon deň života svojho byť úplným človekom« — pravil sám o sobě a zřídka kdy slavil v srdci svém takové vítězství jako v tu právě chvíli — — A to tentýž hrabě Špork, který meno svoje nikdy nepodpisoval, ale jehož podpis záležal v zamočení dlane do černidla a pritlačení jej na patričné listiny a rozkazy« — tentýž Špork, který prý jednou před bitvou s Turky padnul na kolena a modlil se: »O ty všemohoucí generalissime tam na nebi! Keď sa ti nepáči nám, tvojim verným kresťanským deťom, prispieť ku pomoci, tak aspoň nepomáhaj Turkom, a potom — iste budeš mať radosť z nás«; tentýž Špork, před nímž, »ba len pred menom jeho triasla sa celá oravská stolica«. —

Pokrač.

RŮŽENA SVOBODOVÁ:

NOVÉ LISTY K ROMÁNU.

A Z JEJÍ BÍLÉ, ČISTÉ MRTVOLY FIALKY VYKVETOU.

Pokrač.

III.

Ráno se všichni sešli na zádušní mši. Dočetli se v úmrtním oznámení, v kolik hodin bude čtena, a proto nebylo co smlouvat.

Magdala nebyla již po léta v kostele. Všechno se dralo v její představu novou mocí, a dojmy z vnějšího byly u této silné, živelné bytosti vždy silnější než dojmy vniterného života.

Jala se pozorovat jednotlivé obrazy na oltářích a odhadovat jejich smysl. Uviděla svatého Aloisia v dýmu blaženého vzrušení. Lilie na vybledlém obraze splývala s mlhou a za ní se ztrácely jako dva obláčky hlavičky andělu. Olysalá hlava světce s vyklenutým čelem, dlouhá roztoužená víčka . . . Smála se uvnitř . . . »Touha!« opakovala nahořkle.

Naproti v úhlu vsunutý visel obraz Panny Marie Čenstochovské pod lilovou záclonou.

»Kdo pak jí asi obruboval a přišíval ty třapečky,« myslila pohlížejíc na záclonu.

Venku přelétl mrak. Chrám se sešeřil. Hleděla na veliké dlaždice s vypuklými deskami hrobek, na zpovědnici se záclonou staženou proti vypuklým barokním mřížím oratoře pokryté těmito zlatými, jako větrem vzdouvanými krajkami z jasného kovu.

Bylo ticho, ticho, které se dotýkalo srdce a dráždilo je svým políbením.

Cosi sladkého a krutého stoupalo k hrdlu, tížilo dech a opíjelo duši. Radost z osamocení, radost z vítězství nad sestrou, která leží mrtva v hrobce, nade Lvem, kterého překonala, nad sebou samou, kterou osvobodila, radost ze všech zodpověděných otázek přibližujících jí ztracené svobodě.

Čtyři biskupové krásné skulptury ve zlatých rouchách seděli u oltáře ve vyvýšených křeslech vášnivě vzrušeni, jakoby se hádali o sporech církve. Jejich černé, nehlazené tváře vyjadřovaly výkriky, jež nedovedly pronésti jejich němé rty.

A Magdala ve své pusté duši, kde bylo všechno zkáceno a vypleněno, myslila o těch, které se modlily kdysi za zlatými krajkami oratoře, které z velikých knížek, vázaných v malinovém aksamitu, modlily se za život svůj, za lásku svou a jimž buh byl do kolébky darovaná loutka, kterou nemusily hledat, ani se o ni rvát, ani vést boj se srdcem, se světem a s čenichavým mozkem.

Mše za duši sestry šuměla jí nevnímaná kolem mysli.

Jednou si vzpomněla: »Jest to má sestra, kterou pochovali, která umřela?« ale nepocítila žádnou lítost.

»Vydala jsem všechnu!« řekla si posměšně. »A pak jsem unavena!«

Veliké svíce hořely u katafalku, vadnoucí věnce voněly hořce, zámecké služebnictvo hlasitě překřikovalo modlitbu za mrtvou, ale jí bylo stále studeno v srdci a jediná jiskra tam neměla co zanítit.

IV.

Vzpomněla si na cestě k domovu, na slzy Lvovy, když jí v jakési vzrušené scéně uprošoval, a řekla si s pohrdáním: »Komediant.«

Ale hned ucítila, že nikdo není ani lepší ani horší jeho, že není koho milovat, že svět je hrozná propast nudy, že je třeba proměnit kulisy a vysmát se všemu, co bylo včera.

»A jak i ta smrt je nudná! Tolik jich kolem mne pomřelo, sama jsem tu zbyla, je řada i na mně. Ale ne, já nesejdu jako laciná svíčka, která roztaje po prstech a ani nezasvítí!

Usmívala se stále svým myšlénkám a radovala se.

Ona nevěřila jako kdysi Marianna, že svět je hostina, při níž nebylo na ni pamatováno a

zasláno jí pozvání, ona věřila, že svět je hostina uchystaná pro ni, že jest jí na vůli zasednout na prvé místo.

Její duše byla bez soucitu a bez zachvění. Nevěřila ničemu a nikomu; nevěřila ani v Boha ani v dobrého člověka. Ji mohlo na světě sklamat jen jedno: sama sebe. Obdiv její k sobě samé byl však silný. Utekl-li se někdo k ní se žalem, vyslechla ho, ale pozorovala ledově, jako vodu, která se před ní destiluje, a dovedla se zachechtat, když pověděl vše, strašným, mrazivým smíchem, odejít od něho beze slova vysvětlení a zanechat důvěřujícího této pohaně. Její smích byl tak pokořující, že naň nikdo nikdy nezapomínal. Chechtala se každé víře, každé lásce i smrti a neznala než jedno: svou sílu nenávisti a pohrdání, o niž se bála, aby se soucitem neumenšila.

Nebylo člověka, který by se jí nebyl bál, a nebylo člověka, který by ji byl překonal.

Byla z těch, které skrývají, klamou a nikdy se nesvěřují.

Někdy napadlo ji zkaliti vodu. I jala se vypravovat s úsměvem dlouhou smyšlenou historii o vzdálené lásce, nebo mluvila v žertu: Sedm jich miluju, se sedmi jsem rozvedena, se sedmi zasnoubena, sedmi jsem přislíbila a sedm jich čeká za sedmi vrchy, až na ně zavolám. A ačkoliv věděla, že povídá žert, uvěřila mu na konec. Lidé byli stvořeni proto, aby milovali ji, aby se procházeli kolem ní a ona se jim smála; příroda se měnila pro ni, aby nebylo nudných dekorací jejím proměnám. A ona přihlížela ke všemu s touto vírou chladně, jako z divadelní lože. Hrubá, mocná, neproměnná síla ležela jako kotva na dně této duše a nedala jí zmítati se. Byla by dovedla podpálit Neronovy pochodně, kdyby byla sama pojala tuto myšlénku — byla by se jí opřela vší mocí, kdyby byla napadla kohokoli druhého. Byl v ní věčný zápor, který podmiňoval tuto bytost a udržoval ve věčné rovnováze. Nic ji tak na duši nepálilo jako prolité slzy. Každá jednotlivá volala za ní jako udavač, který ví o zlém činu. Měla své zahanbující vzpomínky. I pro včerejšek se zarděla. Připomněla si, jak se večer bála přejít Marianniným pokojem a jak požádala panskou, aby jí posvítila do skříně, jen proto, že jí bylo nepříjemno o samotě tam, kde dýchaly stěny vůni svic a kadidla.

Jen bytost tak krásná, která měla vzhled královny pekel, když zatřásla kolem uší rozsypanými kadeřemi a rozsvítila posměchem své kulaté, poněkud dětské, noci v bouři podobající se oči, v nichž se hned rozsvítilo a hned bezedně zatmělo, jen bytost tak mladá a svěží směla beztrestně obcházet mezi lidmi, neboť spravedlnost nesoudí mládí a krásu.

V.

Po requiem o půl dvanácté dala se Magdala ohlásit staviteli a za okamžik zaklepala na dvéře jeho pokoje a vešla.

Měl vytopený pokoj, ačkoliv bylo jaro.

Zachvěl se, vstal, odložil listiny, aby jimi zakryl aquarel již suchý, který byl dosud napnut na prkně: starý zámek s nádvořím, v podzimu, se žlutou révou obepínající sloupy přízemku a s věžičkou pokrytou zelenou mědí.

»Promiňte,« řekla mu, »vy jste mnoho cestoval, znáte svět, ráda bych odejela, poraďte mi. Chce se mi vyváznout! Hned mi také povězte, je-li vám známo dobré spojení. Jela bych zítra, nebo hned dnes bych jela!«

Stavitel k ní vzhlédnul, jakoby chtěl na její tváři vypátrat podklad tohoto děje.

»Mluvil jste včera o Drážďanech, znám je povrchně, ale to je blízko, to je za plotem, chci dál. Na jih je pozdě, ostatně ten znám zpaměti, chci jinam, dál, ale ovšem slíbíte, že nikomu v domě ani slova . . .,« mluvila chvatně.

Její oči se měnily v každém novém pohnutí. Rohovka byla ledově modrá a zešedla v opály úžasem, který ji z nitra rozzařoval.

»Jaro je všude milé!« promluvil stavitel udýchaně, »neznám váš vkus, nevím, milujete-li minulou kulturu, vzpomínky, krásu, nebo přítomnost, společnost, svět. V druhém případě nejezděte do Drážďan! Pro vás vůbec není asi tento svět!«

»Dobrá, pojedu, kam mne oči ponesou!« zasmála se náhle. »Drážďanský rychlík jede z naší stanice ve čtyři hodiny, ani jsem vás trápit nemusila!«

Podívala se na něho upřeně. Hleděl na ni lhostejně, a to ji podráždilo.

»Nevím, co jste chtěl říci svou narážkou o světě. Nejsem povrchní, nemiluji hluku a zábav. Sedím již dvě léta v tomto supím hnízdě a zřídka vyjíždím. Směju se ráda a často; nač také obcházet se žalem kolem světa druhých jako s harfou od stavení ke stavení. Každý nechť si sám odpyká svou sudbu, nač ji roznášet jako býlí a zasévat po cizích polích? Ale vlastně nač vám to vykládám! Nechce se mi!«

Položila unaveně hlavu na lenoch židle, na které kosmo seděla. Náhle se napřímila.

»Neříkejte švagrovi, kterým směrem jedu!«

»Co mu řeknu?«

»Eh třeba, že jedu do Portugalska.«

Stavitel se zachvíval. Bylo mu těžko a nepříjemno. Zdálo se mu, že jde po laně napjatém ve výši, že jde dosud pevně, ale každý příští krok že může být pochybený.

Žena připadala mu vůbec jako cosi nevypočítatelného, jako vlna moře, o níž nelze napřed říci, co učiní; bál se ženského pláče. Pokrač.

Rudyard Kipling

EVARRA A JEHO BOHOVÉ.

Zde čti:
O Evarrovi — člověku — ta zvěst,
o tvůrci bohů v zemích za mořem.

Že město dalo jemu zlato své,
že karavany daly tyrkysy,
že život jeho ostříhal sám král,
by žádný nešidil jej, neokrad',
ni nerušil jej hlukem v ulici,
když odpočíval znaven — vytvořil
on obraz boha z perel, ze zlata.
Ten z tyrkysů měl třpytnou korunu,
měl lidský zrak a zářil zázračně
ve světle slunečním, znám daleko.
Sám král jej uctíval. Však pýchou zpit,
že město pro to se mu klanělo,
nad schránu napsal: »To jsou bohové;
kdo jinak robí je, ten zahyne.«
Jej město velebilo... Umřel pak.

O Evarrovi — člověku — čti zvěst,
o tvůrci bohů v zemích za mořem.

Že město nemělo již bohatství,
že karavany byly zničeny,
že život jeho ohrožoval král
a každý pohrdal jím v ulicích
ve slzách, potu, balvan otesal
na sochu boha; v ranním červánku
ten hrůzně zářil, zřejmý z daleka.
Sám král jej uctíval. Však pýchou zpit,
že město zpátky jej mít toužilo,
v podstavec vyryl: »To jsou bohové;
kdo jinak robí je, ten zahyne.«
A všechen lid jej chválil... Umřel pak.

O Evarrovi — člověku — čti zvěst
o tvůrci bohů v zemích za mořem.

Že mezi prostým lidem přebýval,
že víska jeho stála ve skalách,
že ovčí krví tvář si potíral —
z padlého smrku idol vyřezal
a potřísnil jej krví na lících
a místo očí vklínil skořápku.
Vlas z mechu byl, ze slámy koruna.
Ves celá velebila jeho um
a nosila mu máslo, mléko, med.
Však jásotem se lidu pomátl
a načrt' na dřevo: »Toť bohové;
kdo jinak robí je, ten zahyne.«
A všechen lid jej chválil... Umřel pak.

O Evarrovi — člověku — čti zvěst,
o tvůrci bohů v zemích za mořem.

Že rozkázal Bůh jeho, jediná
by kapka krve z tepny zbloudila
a mozek zmátla mu — tu Evarra
se toulal mezi skotem po polích,
své prsty počítal a žertoval
se stromy, z mlhy smích si tropil, až
Bůh zavolal jej zase ku práci.
Tu z rohů, z hnoje v blátě smáčeném
si příšerného boha uhnětl
a ověnčil jej listy platanu.
Když za soumraku stádo bučelo,
snil Evarra, že ryk to zástupů
a řval pak s dobytkem: »Toť bohové;
kdo jinak robí je, ten zahyne.«
Skot odpovídal řevem... Umřel pak.

Když konečně pak přišel do ráje,
tam našel svoje bohy i co psal,
a divil se, jsa Bohu na blízku,
jak velká hloupost jeho úsilím
se stala lidstvu božím zákonem.
Až Bůh děl: »Nesměj se. Ti tvoji jsou.«
I zalkal Evarra: »Já zhřešil jsem.«
»Ne. Bys byl jinak psal, tví bohové
by v horách zůstali i v údolí —
já byl bych chudší divné o bohy
i o tvůj zákon ještě divnější.
Tvůj sluha ryčných davů, řvoucích stád.«
Na rtu úsměv, slzy ve zraku,
Evarra shodil bohy do mraku.

O Evarrovi — člověku — ta zvěst,
o tvůrci bohů v zemích za mořem.

Z angl. přel. Jos. Bartoš.

KAREL SEZIMA.

VŮNĚ PODZIMU.

INTIMNÍ KRAJINOMALBA.

Dok...

Ah, silným — —!

Žití se připlazilo — dotěrné, pusté a rozlaďující. Bezvýsledné boje s tím otravným Drakem nadešly... a pálící rány po nich — — A nikde ruky, která by je polaskala. A nikde rtů, které by je zchladily svým dechem.

Má Vysněná dostala záhy takové černé, krásné, nemocné oko. Zčernalo bolestí... A ještě i popelavé stíny uložily se jí na čelo a sarkastické důlky na líce.

Rychle hasly moje sympathie jako pramen, který z nitra země odvážil se na povrch, kde čekal zákeřně mráz, sněhy a ledy...

Ba, byl to smutný konec pohádky. Její ruce nabyly žlutých nuancí vosku... Její oko zaplálo naposledy leskem mrtvé hvězdy...

*

Tak těžká byla realisace naivních theorií. Tak střízlivé bylo procitnutí z nich —

— — V nějaké souvislosti vzpomínám nedělní schůze lidu, kam i mne zanesl vítr bůh ví jaké náhody.

Řečníci byli většinou slabí: vášnivá, nevýmluvná ústa, tvrdé, zapálené lesky očí. Neobroušená gesta. Rudé palety rozjitřené obraznosti a prudké, křečovité údery štětců... tak asi kreslili do tmavé, stlačené atmosféry přeplněného sálu mstivé vidiny Budoucna. Z nevýslovných nářků, z praskotu plamenů a chuchvalů dýmu zvedne se nový svět. Nový svět! — »A pak budeme soudit my...« řval zástup s takovou bolavou, srdce svírající, vychrtlou hrdostí...

Třtiny, rozhoupané po větru. S jedinou ideou v uzoučkých lebkách, s bledostí fanatismu, rozlitou na lících V zornicích zeleň dychtivosti.

Hučící hlava a prázdné srdce... to byl můj dojem ze všeho.

Ale pak jsem měl také vidění, oh, takové velkolepé vidění... Černé pěstě — a bílé dlaně! Krvavá řežba... Padají zlaté trůny, káceji se mramorové sloupy; zapáleny dodoutnávají cypřišové háje. Vyschnuly svaté prameny. A není stínu a není květů. Vše duní světlem, takovým krvavým strašným světlem. Všude prudce bijící úpal, všude stejná příkrost paprsků. Apotheosa: všem stejně rozsvítí se na konec zlaté, moudré slunce — he, he, he, moudré, skvostné slunce...

Fí, opravdu... příliš hrubé, příliš polovzdělané. Příliš, příliš... jak to nejlépe říc'? Takové nearistokratické. Ne, ani to není to pravé slovo — ale buďsi. Jsem beztoho nadobro znaven těmi věčnými slovními hříčkami. Tím věčným mozkovým pavučím, pod kterým trouchniví všecko...

*

Duše, má snadno zranitelná duše úzkostlivě hledá povýšené stanovisko...

Nový svět, nový člověk! Jak jinak, jak zcela jinak hlásají ho hrdé subtilní hlavy, pyšná a jemná srdce, bijící o zvonovinu prsou na osamělých zvonicích!

Nový svět! Ten nový slavný rythmus jeho koloběhu, ta žhavě kypící zlatá láva, rozehnaná jeho tepnami! Ta široká příští hudba sfér — sjednocená píseň síly — znějící nad vodami a pohořími, nad lesy a nade městy, v roklinách i v oblacích. Sláva a harmonie...

Kmen silných lidí vzejde, zdraví muži a zdravé ženy. Těla, plná mízy, duše plné světla, osvobozené vší melancholie života. Schopné jednoduché, plnokvěté radosti, ale s jemně stilisovaným vkusem. Projdou kultem delikátních sensací, dědictvím generací vymřelých — ale hříchy zděděné jich nezatíží: budou jenom mrvou pro vzácnější setbu. Vyklíčí nové zárodky a nové kořeny se rozestrou... Nové smysly se v nich probudí a nové nervy neznámé citlivosti. Jejich oči budou bohaty rozkoší z věcí, čela jejich plna budou květů a dlaně obtěžkány plody. A život nebude jim sentimentální procházkou: nebudou jen uvažovat o silách, intellektuelní nomadi a roztěkaní dilettanti... ne, naleznou skrytou harmonii života a písně své s ní budou ladit v souznění.

Jejich gesta budou jako zapálené jiskry: co myšlénka, to hotový čin, bez trpné meditace, bez křečí. Vlastní vůlí poženou své pudy jako koně, vzpínající se pod ostruhami. Neznáma budou jim železná království tyranů a výsady privilegovaných, neznámy úzké državy rac a zuřivá výbojnost plemen. A bude jeden každý král a šlechtic sám, a pokrevenci budou všichni vespolek. Sjednocení žíti budou na svobodě, ne s chabou přilnavostí a choulostivou náklonností druha k druhu... s důvěrou v sebe sama každý na své tvrzi. Tím bude vyšší její cimbuří, čím pyšnější bude vládce její... a tím pevnější sama tvrz, čím hlubší dá jí základy

Mezi zákony a normami nebudou se úzkostlivě potáceti smutní zajatci, sevření pouty podezřelých ctností. Jak život pudí a hoří, tak půjdou svými drahami. Takový přirozený bon sens míti budou místo morálky. Hmotu začarují v gracii a v esthetickém pocitu uvolní tupou smyslnost.

Láska jejich bude naivnější a jasnější... vřelá, bez předsudků a skrupulí, jemná, bez raffinementu... Hazardní vládkyně smyslů a diskretní přítelkyně duší. Jejich srdce budou jako dýmající číše horkého vína, krev jejich bude jako šťáva révy, zralá a vykvasená.

Více lidskosti přivedou v umění a více radosti v svá díla. Zápalné oběti budou v nich při náseti životu a bílým smíchem nechají jim rozkvétat a čarovný kvas humoru v ně vrhnou, aby pěnila... Tvořit budou v svatých bolestech, ale vděčně a bez trpkosti — —

Ah, radost jako vonná mast vylita bude na hlavy naše a koupel světla zazáří pro zraky naše. Zlaté léto lidstva! Matně topasové slunce... V paprscích jeho budeme si pálit rty a ústa naše schopna budou smáti se i jinak, nežli hořce...

*

Myslím přec docela jasně, kdo mi to popře —

Hm, ano, pravda. Avšak — —

Zvláštní okamžik. Ticho venku i ve mně. Nevím, co se děje... Vše zdá se mi pojednou tak cizí, tak nepřirozené. Já sám sobě — — i všecko mé okolí.

Studené krůpěje únavy cítím na čele a takový intensivní chlad si uvědomuji, jakoby uvnitř něco uhaslo. Či to jen tak s večerem stydne země —?

Suchý, ironický dech podzimu. Žlutavý soumrak podlévá stojatý, bolavý vzduch... Kalný stín večerních mračen padá do kraje. Jako tichá, melancholická výčitka.

Křemenité stráně odrazily poslední sluneční světlo... Světlo s krásnými, truchlivými odstíny plavého popela. Tak nějak tajemně, tak soustrastně se na mne usmívá to slunce.

Srdce zas plno je nerozřešených bolů. Hlava plna znepokojivých otázek.

*

Bože, i mne teď navštívil ten velký, pyšný sen o budoucím člověku! Ten sladký, sžíravý sen volných a nespoutaných...

Puklé echo... Už nerozjasňuje mysl. Jako těžkomyslná píseň bloudí nitrem jeho vyznívání... Poslední záchvěvy zvířeného kovu po západu slunce... z dalekých, dalekých zvonic...

Ne, tam nedojdeme, Duše má, to léto rozhoří se jednou bez nás.

Je příliš mnoho stesku v našich pohledech a příliš čerstvé stopy Smrti vedou k cellám našich srdcí.

A zaniká všecko... Jako když zeleň břehu mizí korábu, jenž se vzdaluje. Jen teskllivé její vůně zanáší vítr a oblívá jimi plachty a stožáry lodi, houpané už chladem vln.

Vzduch zvolna se podlévá ponurou rudí, smutnou, tak smutnou jako krev mojí hlavy. Červánky před mrazy...

— — a jdu-li k jádru svého smutku... je to stesk člověka, jemuž na obzoru roste, vrcholí se v nové kulturní pásmo — modře zamlžené dosud, jako čerstvým ovocným pelem nadechnuté — — ale nedostupné pro něho...

Soumrak padá a padá. Vlny smutku dmou se v duši.

Karel Žák:

Z MYCH EX-LIBRIS.

KRESBY.

A. K.

DO KNIHY B. WILLE-OVY.

Nejdříve přijali nový útvar státu v Utopii: »nahradili zákony všeobecnou svobodou; božstvo individualitou a vůlí; tresty svědomím a empirickou korekturou; imperativy a nutnosti úmluvami.«

Nebylo odpovědnosti, byla jen osobitost. Nebylo práva, protože byla jen svoboda. Zmizelo dědické právo, vymizela právní rodina. Odstraněno vlastnictví a na jeho místo postaveno držení.

Nebylo více žádné chvály, ani odměny pro dobrý čin — bylť považován odtud za čistě soukromou věc každého jednotlivce.

Přestala býti společnost a zbyla pouze individua.

Zřízení státu nemělo donucovacích prostředků, nemělo více soudů, vězení, meču, popravišť.

Nastala neomezená volnost soutěže, nezkrotitelný zápas schopností, pro všecky upravena stejná dráha k závodu.

A tu uskutečnila se zajímavá reakce k rytířskému středověku: vytvořil se stav, řád — zcela tak, jak tomu bylo ve věcích dávno minulých — řád, jenž přísahal, býti ochráncem slabých, opuštěných, tísněných, zkracovaných, udolávaných, vdov a sirot.

A z těchto počátků odvozuje v Utopii nejvyšší aristokracie svůj původ.

»Prchni, příteli můj, do své samoty
a tam, kde vane ostrý silný vzduch.«
(Nietzsche, Zarathustra.)

V. B.

Jsem stále sám v tom hluku ulic.

Když rozevírají se okna jaru, omamujícímu, jakoby ohlušující písně nesoucímu vzduchu, když z oken vyklánějí se bílé luny tváře, rudá poupata úst, zlatá rouna hlav, když spínají se ruce k modlitbě vzývající krásu mladé přírody — jsem sám v tom šumu ulic. —

Jdu v řadě vojáků a trubka ječí nám pochod ke krokům bijícím dlažbu.

Stojím u kostela a slyším varhany pějící fortissimo triumfálně na slavné skončení Tedea. Na kostelních schodech zdvihá ke mně zaslzené zraky zástup žebraček.

V černém, neforemném voze odvážejí černí koně z domu, do něhož nahlížím, nemocného.

Kolem mne víří, kolotá život nedělního poledne. A já jsem sám v tom ryku ulic. —

Mlhy vlévají se těžkým, dusivým přívalem do záplavy tmy podzimního večera. Pod nábřežím přerušovaným v šedé kompaktnosti žlutými skvrnami jiskřících světel plazí se líně řeka jako černý, ohromný had. Má jedinou, nepatrnou bílou ploutev na vzdouvajícím se hřbetě — plachtu nehybně tkvící loďky.

Tou hrozivě tichou nocí jdeme ona a já. Tiskne se k mému srdci, svírá moji ruku v roztoužení a stane, aby mne políbila horkým, kousavým polibkem.

A přece jsem sám, tak zoufale sám v tom zmírání ulic.

Aug. Eug. Mužík:

U SOCHY HRDINY.

Za noci měsíčné my domů vraceli se,
co nad hlavou nám plál a vyleštěné mise,
z níž mléko řine se, ten měsíc světla plný
se podobal a dštil nám měkké záře vlny.
U sochy slavené my stanuli jsme v chvění
a vzhůru patřili jsme v ráz v to okamžení,
a hrůzou tajemnou my všickni byli jati.
Na štítu ohromném jak přízrak zřeli státi
jsme sochu hrdiny a s vytaseným mečem.
On strašně rozpřažen jím k pozdním novým sečem
v své póze vítěze se trochu k předu klonil,
jak za živa když voj svůj v divou bitvu honil.

Štít muži drželi, armády příslušníci,
a každý nadšení nes' v bronzové své líci,
nic neznal, neuměl, jen rváti se a bíti,
buď padnout sám neb s ním přes mrtvé k předu jíti!
Zde hrůza čišela a poplach války divý
a boj, boj bez konce, prý svatý, spravedlivý.

Však my jak nahoru jsme upřeli své zraky,
když měsíc ukryly v mžik černé, těžké mraky,
ti války slidiči, ti muži k vraždám rázni
se náhle zdáli nám tak všaké hrůzy prázdni!

A tak se krčili jak malé, slabé děti,
pod těžkým štítem tím my zřeli je se chvěti,
pod patou vítěze křivili svoje údy
a z boků tryskal jim proud krve svěží, rudý,
a z úst jim křeče šly jak ten, kdo zmírá, v smrti
když kartáč strašlivý mu obě nohy drtí.
Co věčně tekla krev jich mystickým tím proudem,
přec síly neměli svým strnulým hnout oudem
a modlu vítěze smést dolů, věčně klatou
a v prach ji rozdeptat všech nevolníků patou.

On dále tyčil se, však už to kostra byla,
v smích děsný despota se leb mu rozšklebila,
jak všemu vysmíval by se, co po vše věky
chtěl člověk vymyslet v křeč války, marné léky!
Nad kněze, básníky, nad Vakimiho, Krista
ta Šelma vítězství zde svého byla jista,
co podlý dole svět do prachu pod ním klesal
a jméno vítěze ve mramor tvrdý tesal.
Ten prapor vlající, ten kord, to všecko pouze
byl fantom nicotný, a přec se táh' tak dlouze
přes celý bědný svět... a kde se s křížem setkal,
tam v kříž ten posměšné zas jméno hanby vetkal,
a jako tenkráte v bok Krista ostré kopí,
ten ostrý, těžký kord se poznovu v něj topí!

M. Jahn:

HŘÍMALA DĚLA.

Z velikých dálek hřímala děla,
zrovna jak píseň kovová zněla
v podvečer mlhou stažený,
v oráčů hlasy, v řinčení pluhu,
po tichých brázdách, mlčícím luhu
mrazivé nesla ozvěny.

Oráč je slyšel, zamlklá země
chvěla se pod ní, duněla temně
válkami dávných století,
zbrocená krví, šlapána oři,
páchnoucí kouřem ve zkázy moři
a odsouzena — mlčeti.

A jako píseň holubic tichá,
divný hlas — věštce? v duši mou dýchá
z mlhavých končin Severu.
Kdo ji byl slyšel? Země, ta mlčí . . .
Slyší jen z dálky řvaní to vlčí,
lačnící války chiméru?

7. IX. 1898.

FEUILLETON.

ANGLICKÁ KNIHOVNA

K vydání Ch. Dickensova románu »Klub Pickwickův«.*)

Po vydání »Pickwicků« nevěřím, že by otázka »Anglické knihovny« na dlouho zůstala pouhým snem. Má pro naši literaturu životní důležitost a není nadsázkou tvrzení, že kdo nezná anglické literatury, nezná svět nebo jen málo. Zdá se, že vkus naší veřejnosti trpí právě velikou krisí; stává se tak pravidelně, když člověk znechucen odvrací se od přítomného a ohlíží se po lepším, vyšším a zdravějším. Takovou krisi prodělávala nejen naše literatura, ale s ní i celá veřejnost před patnácti lety. Byly to tytéž bolesti, tentýž strach před operací, které si veřejnost přála a přece se před ní třásla, až podlehla a dala na sobě provésti dílo, které nutně vedlo aspoň k dočasnému uzdravení. Míním uvedení ruského románu k nám. Tytéž okolnosti předcházely ruský román jako nyní anglický. Tatáž nechuť, neporozumění, nepřipravenost, zanedbanost, tatáž idiosynkrasie před četbou hlubší, čestnější a vážnější. — Tenkrát bylo třeba oktrojovat, násilně vnutit veřejnosti nový vkus. Díky schopnosti její, pokus ten nevyšel na marno. Zrno rychle se ujalo a vzrostlo v strom. Totéž se děje nyní. Je dusno v umrlčí té komoře našich bolestí, vzdychání, škruncní, naříkání, v zoufalých křečích po něčem, co spadnouti má s hůry a nepadá. A nespadne, poněvadž spadnouti nemůže. Nezbývalo by tedy, než dokonat v malomocném vzteku nad svou vlastní únavou, nemožností, nákazou.

Jako na zavolanou přichází tu anglický román. Jaká šíře, jaký mocný, zdravý dech, obdivuhodná rovnováha duše, uctění přírody, velebení božího díla tím větší, čím odpornější jsou převrácenosti jeho světa. V tomto majestátním klidu, úsměvné povýšenosti duše nade vším zmrzačeným, nízkým, bídným a při tom tak roztomile směšným, lidsky slabým vidím vysokou morální cenu anglického románu.

Nesmiřuje se špatností, nevyhýbá se jejím obrazům, vrhá se za ní až do nejdusnějších sklepení, pronásleduje ji na všech jejích cestách bičem nejjedovatějšího sarkasmu, — ale jak je ten smích vznešený, lidsky čistý, při všech ranách dobrotivě mužný, poetický, krásný. Jak ty své hříšníky anglický román bije a miluje zároveň. Jen ruský humor může s ním závodit a v mnohém ohledu jej i předčí — ale co jiných stránek je v anglickém románu vlastních jen jemu! — Na jedné stránce víc duchaplnosti než jinde v celých, u nás už tak dávno na odiv vystavovaných knihách. Jemňounký švih, nespoutaný vzlet, rozsáhlá síla, životnost ze srdce vyrvaných a do srdce vržených slov, obdivuhodný klid a jistota vyjasněného názoru na život a jeho nekonečné cíle, přítulnost a láska — k zbědovaným obětem vlastního péra — — takový je anglický román. Není jen románem v běžném slova smyslu, je epopejí, dramatem neseným na křídlech nejčistší, nejopravdověji procítěné poesie. Srdce v těch řádcích tluče a srdce se mu ozývá, — jen trochu-li k němu přilehne a podvolí se svůdnostem jeho hlasu. Nesmírné pole přírody, které leží v člověku v nejrozmanitějších jeho podobách, nezchvácený kus z věčných tragikomedií lidstva, kusy světa — vesmír Boží tak politování hodný v pokřiveném zrcadle lidských duší. Jeho bolest nad zrádnou podobou člověka povolaného k nejvyšším věcem. A hle, co z něho je! — Jakou vinu nese on sám a jakou jeho bližní! — To už není humor, to už smích zaznívá křečovitými záchvaty vzlyku.

To všechno by bylo třeba si uvědomit po přečtení každého dobrého anglického románu a pak bych se o osud Anglické knihovny nebál. Svedla by nás s jinými názory na svět, jinými ideály, starostmi a výkřiky a jsem jist, že by nás konečně seznámily s našimi cíli, jak nás s nimi seznámila částečně už literatura ruská. Není pravda, že je nám anglická literatura příliš vzdálena. Uvedu jen jeden moment vlastní i nám, od kterého vlivem jiných vlivů my jsme se oddálili. Je to kouzlo intimity, kterým se kdysi vyznamenával život náš i v Praze a vyznamenává se až dosud v koutech nejzapomenutějších. V nejlepších dobách našeho písemnictví došel tento element výrazu nejsrdečnějšího. Ostatní mělo být věcí dalšího vývoje. Odvolávám se jen na Malostranské povídky, Babičku, romány a povídky Světlé — překrásnou jednu kapitolu hodnou Gogolova péra v »Nedokončeném obrazu« — (výprava sedláků do Prahy) — Karafiatovy Broučky — Jestřáb contra Hrdlička — Jabloň atd. — našlo by se toho víc, než si myslíme. Pozdější časy odvedly nás od tohoto zřídla čisté poesie — anglický román mu zůstal věrný až do nejposlednějšího vzdechu (Kipling). Neztrnul anglický román jenom na tom elementu, neztrnul by ani náš, ale — zůstal jedním z hlavních půvabů anglického umění vůbec. Formu beztoho si pěstuje každý národ svou — ale jak zachovat formu,

*) Vyšlo jako číslo 62—64. »Světové knihovny« nákladem J. Otty. Cena 30 kr.

když se vytrácí duch! — Konce nemohly být jiné, než jsou. Buďme vděčni aspoň za to, co je.

Za jednu službu, kterou nám prokáže anglický román, nemůžeme mu být ani dost vděčni. Velký počátek učinil u nás už Neruda a z cizích po něm Gogol. Než k dovršení díla nutně bylo třeba ještě péra anglického, když sami jsme v tom ohledu tak chudí: vyčistí jak zanešený chlív náš zněšvařený názor o humoru. Není jedno, čemu se říká humor a humor. Slávy Angličanům v tomto ohledu nedostalo se zadarmo. V nejlepších svých románech dosáhli také nejvyšších bodů těžkého toho umění. Je blbý názor, že by smutek a jeho výraz hlubším byl než na př. Dickensův smích. Vždyť pramen jejich je tentýž. Je zrovna takovým dramatem — praví Bělinský — jako, co se nazývá obyčejně tragedií, i předmětem jeho je zobrazení života v jeho odporu s ideou života. Pokud se pak formy týče, styl autorův jako projev nitra v humoru teprv dochází nejvyššího svého zmocnění. V něm nejvíce opravdovým uměním nadaný duch ukáže suverenitu svého péra: vznáší se na nebezpečných místech, ale právě tu je nejobdivuhodnější jeho jistota, že nesklouzne. Humor nesnese žádné banality, vylévaje všechen talent, tenká je jeho cesta jako ostří břitvy, ztratí-li jen o vlas rovnováhu, sletí hloub a do větší sprostoty, než kdo se v ní válí napořád. Než z toho je patrno, jaké sebekázně, jakého vzdělání a vkusu jemného taktu a přece rozsáhlé smělosti musí být člověk, který tak chce pěstovat humor. — Tu vedle Rusů (ti ostatně k Angličanům ode dávna chodili do školy) jsou Angličané mistry prvního řádu.

Vítáme proto »Pickwicky« jako jednu z těch bílých labutí Albionu, které ojediněle už leckdy k nim přilétly, ale nepovšimnuty zapadly; nevzdáváme se naděje, že tentokrát jich za ní přiletí celý houf. Dobrá ruka, která je zavolá a — přivítá — V. Mrštík.

R E M B R A N D T. Politické vřavy otupují všechen smysl pro krásu. Každý se dočte nejnechutnějších podrobností skandálních afér vojenských v Paříži, nejstupidnější fráze hospodského křiklouna obstrukčního je zaznamenána denní historií, každý žvast tribuny parlamentu nebo meetingu, každý klep kuloaru poslaneckého neb každá ministerská anekdota musí se dostati k našemu sluchu. Kdyby věci týkající se nejvyšších zájmů kultury a civilisace měly před veřejností aspoň stý díl toho zastoupení jako nejmalichernější otázky politické, musel by celý vzdělaný svět užasnouti nad velkolepou, úchvatnou manifestací uměleckou, jejíž jevištěm je Amsterodam, o níž by musely zaznívati slavné fanfáry veškerého tisku, k níž by musely davy upírati zrak v roznícené zbožnosti, ano s fanatismem Krásy! Ale daleko jsme ještě od ideálu John Ruskina, od snů d'Annunzia.

Kult Krásy je vyznáván jen malými sektami, učení toto nestalo se ještě chlebem davu. A tak i amsterodamská výstava Rembrandtova nenalezne toho ohlasu ve světě, jak by zasluhovala svým ohromným významem. Událost tato, že na jednom místě sneseno je 120 děl největšího umělce světa, je tak vážná, že nemůže ani nám býti cizí a lhostejnou.

V drsném hluku kramářského města, zahaleného v mlhavé těžké výdechy grachtů, stísněného v hluku divoce křivolakých uliček, s pustým mezinárodním hemžením v přístavišti, prosáklého zápachy skladišť, alkoholickými výpary barů, ovládaného panstvím bursovních velmožů a postrachem luzy, skrývající se v brlozích Nessu, byl uskutečněn největší zázrak Umění a Krásy z posledních let dokonávajícího století. Není v tom však raffinovaně vymýšleného kontrastu. Je zcela přirozeno, že v tomto městě nejbrutálnější prosy byla uskutečněna velkolepá, souborná výstava děl umělce nejhlubšího, nejcitovějšího, nejpoetičtějšího. V nejtemnějších záhybech vnitřního města, nedaleko prastarého ghetta, z jehož špinavých stínů vyšlo jasné světlo ducha Barucha Spinozy, v ulici Joden-Breetstraat nalézáme dům, kde žil a pracoval Rembrandt.

Bylo to ovzduší nutné jeho práci, jeho oku malířskému, jeho myslící a cítící duši. Zde sestupoval až ke dnu propasti lidských běd, chorob, vášní, zde poznal duši lidskou v nejhrůznějších zjevech pravdy, a poněvadž viděl a miloval, vytvořil díla nejvznešenější poesie v této nejrmutnější bahnině reality, vykouzlil postavy a zjevy, jež jsou dosud nepřekonány, jež znamenají nejkrajnější, nejvyšší etapu umění zcela moderního, umění proniknutého světlem myšlénky, umění bolestného ve své tragické pravdě, ironického ve své shovívavosti k špině a hříchu, barbarského ve své obdivuhodné síle a dekadentně chorého ve své nervose . . .

Jméno Rembrandtovo působí na mne magickým, tajemným kouzlem. Jsou jména, jež nedovedete vyslovit bez záchvěvu zbožného vytržení, jež mají pro vás bílý posvátný jas hostie. Na kolena před nimi! Zbožňujeme je »comme une brute«, jak pravil Viktor Hugo o Shakespearovi. Takovým krásným, slavným enthusiasmem zahořela celá má bytost, když jsem dostal do ruky seznam Rembrandtovy výstavy v Amsterodamu, 120 obrazů geniálního mistra! A jakých obrazů! Od jeho největších a nejproslulejších maleb, jako je »Sekce anatomie« a »Noční hlídka«, portréty Sixovy až k jeho drahocenným rytinám, vše shrnuto v této výstavě, která soustřeďuje co nejvíce skvostů Rembrandtova díla, roztroušených po museích evropských.

Význam podobné události umělecké dovede plně pochopiti jen ten, kdo jako hypnotisován putoval od musea k museu za kouzlem umění Rembrandtova, kdo pronikal taje a hloubky jeho ohromné, rozmanité, vševobsáhlé práce v Paříži, v Haagu, Antverpách, Amsterodamu, Casselu, Drážďanech, Mnichově a ve Vídni. A nyní bude moci každý doplniti si obraz činnosti Rembrandtovy, representovaný v galleriích a museích uvedených měst, jakož i v petrohradské »Eremitaži« a jinde, celou řadou obrazů méně známých, méně přístupných, zapůjčených amsterodamské výstavě hlavně ze soukromých sbírek.

Vedle amsterodamského »říšského musea«, haagského Mauritshuisu a jiných nizozemských veřejných sbírek jsou súčastněny na výstavě pouze soukromé gallerie. A z těch bylo zasláno asi tucet obrazů, jež prý vyrovnají se nejskvostnějším Rembrandtům z »Eremitaže«, Louvru, londýnské National Gallery. Odvoláváme se na referáty nejlepších znalců. Takových několik velkolepých děl bylo zapůjčeno ze sbírek: Ed. F. Webra v Hamburku, královny rumunské, bankéře pařížského Jules Porgésa, hraběte Turnovského ze Lvova, A. Bredinse z Haagu, města Glasgowa, hraběte Rackinského v Poznani, lorda Iveagha z Londýna, vévody de Bucclencha z Londýna, van Weeda Van Dijkvelda z Utrechtu, Durand-Ruela z Paříže, lorda Wantage z Londýna, knížete Josepova z Petrohradu, vévody Westminsterského, hrab. Derbyho, vévody Devonshirského, Bonnata z Paříže atd. atd. Již z tohoto povrchního výpočtu lze soudit na bohatost výstavy, na jejíž uspořádání měli vliv dva nejlepší znalci Rembrandta Bredius z Haagu a Bode z Berlína.

Výstava amsterodamská poskytuje vznešený ensemble činnosti umělce nejgeniálnějšího a nejlidštějšího. Hledajíce pro Rembrandta ekvivalent v literatuře, musíme místo Balzaca, k němuž jej přirovnává Taine, spíše jmenovati Dostojevského. Když jsem viděl ty úžasné portrety, malby, rytiny chudáků, zubožených postav, chorobných příšer bídy, tajemných stínů ghetta, vyvrhelů krčem a hampejzů, v nichž Rembrandt projevil nejvíce umění světu a nejvíce lásky a soucitu, v nichž odhalil propasti lidských duší a v nichž objevil se největším psychologem mezi malíři, jaký kdy byl, tu jediné jméno zaznělo mi v ohlas jména Rembrandtova, jméno autora »Zápisek z mrtvého domu« a »Raskolnikova«. Rembrandt jako portretista nebyl nikým předstihnut, je největším a stále nejmodernějším. A vedle Rembrandta, psychologa a myslitele, je tu ještě Rembrandt básník, čaroděj kouzelných visí světelných i ne

překonatelný mistr rytec. Veškeré tyto směry Rembrandtovy činnosti jsou karakteristickými a znamenitými díly zastoupeny na výstavě amsterodamské — již bohužel mohu posouditi jen z katalogu a pochopiti, oceniti jen ze vzpomínek bývalých cest . . .

Ze všech končin sjíždějí se do Amsterodamu umělci, literáti, odborníci, výtvarní kritikové a znalci. Jedni přicházejí napiti se vína nejušlechtilejších extasí, nejnádhernějších dojmů, jimiž může dílo člověka Tvůrce a Básníka oblažiti a posvětiti lidské srdce, jiní pak přicházejí studovat a bádat, obzírají nové pole pro svůj skypřující pluh, aby tvořili nové brázdy pro Rozsévače . . . Nevíme, zdali mezi těmi nadšenými a zbožnými poutníky bude též někdo z Čech. Jsme příliš chudí. Umělci si nemohou dovolit dalekou cestu pro několik dnů, naše žurnály nemohou podobně jako německé a francouzské vyslati do Amsterodamu své spolupracovníky. A co naši — mecenáši? Ale to je příliš choulostivá historie — passons!

Václav Hladík

DIVADLO.

II. — Sympatický podnik ohlašuje se ze Švandova divadla. Bude tam uspořádán cyklus sobotních představení dělnických. Podnět vyšel od národního dělnictva. Pracující třídy hlásí se o svůj podíl na hostině umění. Mají právo domáhati se ušlechtilých požitků duševních, jež prodávají se za vstupné dělnictvu příliš vysoké a tak stávají se výhradným majetkem tříd, kde začásté je nejméně pochopení a lásky pro umění, jež nechce býti pouhou lehtavou zábavou. Cyklus dělnických představení musí býti ovšem vybrán pečlivě. Jsme přesvědčeni, že netřeba se ohlížeti po banálních kusech, jež mají v předměstských divadlech chvalnou pověst přitažlivosti. Tím by nebyl vystižen účel zajímavého podniku. Jen opravdové, silné umění — ovšem nikoliv jisté psychopathologické preparáty dramatické — nechť poskytne divadlo svému sobotnímu obecenstvu, které bezprostředností svého prostého citu je blíže pochopení i nejryzejšího umění, nežli polovzdělanci a pseudointelligence. —

— Otázka druhého divadla neustává zajímati veřejnost. Čeká jen na silnou, energickou a zkušenou ruku, jež by ji vedla k rozluštění. Nabízejí se pomocné ruce z různých stran, především ze správy Národního divadla, pak ze Sboru pro dostavění Nár. divadla i ze soukromých kroužků všelijakých divadelních nadšenců. Ale přes všechny debatty a diskusse vedené tiskem i v různých schůzích, anketách, přes usnesení valné hromady družstva Národního divadla slibující ustanovení nového činoherního divadla i přes různá prohlášení Sboru pro dostavění Národního divadla, nejsme v té věci ani o krok dále nežli před nějakým rokem. Výstavní divadlo nepomohlo též posunouti záležitosti v před, neboť nepodařil se pokus je zachovati, udržeti po ukončení výstavy. Jedno však bylo dokázáno výstavním divadlem opětně a to s velkou určitostí: že máme obecenstvo pro druhé divadlo a třeba i pro třetí! Není více možné, aby pražské obecenstvo bylo ve svých divadelních požitcích omezováno pouze na Národní divadlo. Zájem o divadlo roste, vzmáhá se do šířky, do davů. Bylo to vidět ve velké zálibě našeho obecenstva na výstavním divadle. Nebyly tam poskytovány žádné dramatické zázraky, repertoir až na některé překlady byl chudý a slabý, což lze omluviti spěšným shonem po původních novinkách. Obecenstvo pražské toužilo po novém divadle, jeho divadelní hlad nedovedlo uspokojiti hubené menu Národního divadla a bylo by naplňovalo výstavní divadlo i za ještě méně příznivých okolností. A nejen zkouškou obecenstva pro druhé divadlo byl podnik výstavní. Též dobrou zkouškou hereckých sil. Objevilo se pojednou několik silných, vycvičených umělců, několik mladých, slibných talentů. Náhle byli »objeveni« umělci, z nichž mnozí již po léta marně čekali u bran pražských, v předměstských divadlech, na sebe menší pozornost netečné a panské dámy Kritiky. A tato rozmarná dáma v náhlém návalu lásky je povýšila za své první milostníky, zahrnula je komplimenty a nadšenou pochvalou, vyrobila nám celou řadu výstavních celebrit divadelních, před nimiž blednou naše hvězdy ze »zlaté kapličky«. Podobné caprice kritiky jsou zcela pochopitelny, zejména u té povrchní kritiky, která se řídí hlavně jen osobními zálibami, a která přirozeně vidí v každém samostatném projevu, nepodléhajícím komandu nějaké kliky, heslu nějaké strany, rovněž jen osobní zájem, spekulaci nebo — galantnost. Avšak i beze všeho rozpakování uzná každý, že se výstavním divadlem dokázalo, že pro příští druhé divadlo není nedostatek dobrých, nadaných, uměleckých sil. Rozejdou se opět všichni po království, po té příjemně hřejivé chvilce illuse druhého divadla na výstavě, budou hnáni po trudné, zimavé, drsné pouti kočujících společností. Ale nebude to snad dlouho trvati — a zavoláme si je zpět do Prahy. Tentokráte definitivně, na dobro, do našeho nového divadla činoherního.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Pobědonoscev rozhovořil se »O moderních chorobách«, úryvky jeho pojednání přináší »Naše Doba«. Mohutně a jasně vyjadřuje se ruský myslitel a kněz, ale bez retorické těžkopádnosti, bez doktrinářské suchopárnosti. Dotýká se rukou operateura, ne jemnou, spíše hrubou, ale lék nesoucí, chorob naší doby. Bouříme se a jitříme se proti neomalenějším dotykům, ale musíme uznati vážnost lékaře, který není filosofickým mastičkářem. Nesouhlasíme v mnohém s názory konservativního Rusa, ale nasloucháme mu se zájmem. Citujeme: Ptolemaejský systém se dávno přežil; jak tomu máme rozumět, když nyní v jiném kruhu idei a pojmů se jeho vláda upevňuje? Nová filosofie upadá v onu hrubou chybu, že člověka činí centrem vesmíru; že prý celý život kolem člověka se točí. A tento odbytý názor vydávají za něco nového, za poslední slovo vědy. Ve skutečnosti jsou to cykly a epicykly ptolemaejského systému. Kdy zjeví se nový Koperník, aby tuto kletbu zrušil a přede všemi dokázal, že centrum není v člověku, nýbrž daleko mimo člověka, nekonečně vysoko nad ním, nad zemí a nad celým vesmírem?

A dále tento odstavec plný vzletu:

5. V Římě po jednom zemětřesení se prý objevila propast, jež hrozila, že spolkne celé město. Nepodařilo se nijakým způsobem zábubu odvrátit; až se obrátili k orakulu, jež odpovědělo: že propast se zavře, až Řím přinese ji v oběť svůj nejdražší klenot. Curtius, první měšťan Říma, nejudatnější z udatných, vrhl se do propasti, která se za ním zavřela.

I před námi se otevřela hrozná propast: propast pauperismu, která nesmírně dělí chudého od bohatce. Co všecko tam nevhodíme, abychom ji naplnili! Hromady zlata, hromady kázání a vzdělavatelných knih, proudy enthusiasmu — vše spolkne a pořád se nezavírá. Nemáme orakula, jež by poradilo? Již dávno byl zvěstován a všechněm jest znám výrok tohoto orakula: »Přikázání nové dávám vám, abyste se milovali vespolek; jakož i já miloval jsem vás, abyste i vy milovali jeden druhého.« Kdybychom uměli do tohoto slova se pohřížit, na jeho vysokosti se povznést, kdybychom se mohli rozhodnout, všecko, co nám je nejdražšího, uvrhnout do propasti — své theorie, předsudky, zvyklosti — kdybychom se chtěli sami přinést v oběť oné propasti, pak by se zavřela na vždycky. —

OPRAVA. V básni O. Březiny na str. 6, 3. sloka 3. verš má státi »hloubka mých zraků« . . . a nikoliv jak omylem vytištěno: hrobka.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. 10. ŘÍJNA 1898. ČÍSLO 3.

RŮŽENA SVOBODOVÁ:

NOVÉ LISTY K ROMÁNU.

Pokrač.

Magdala ho počala pozorovat. Byla bystrá a viděla jeho rozpačité chvění. Zapjala své černé strašné oči na jeho tvář a hleděla stále sálavěji, jako by vypíjela jeho myšlénky jako kuna vejce.

»Slečna zajisté...« promluvil stavitel rozpačitě a chtěl, aby ho vysvobodila.

Ji bavilo však mučiti ho Nemohl odvrátiti očí a ona svých nespouštěla Sbíral veškerou energii.

Konečně jako zpěvák, který vypadl z taktu a nemohl veplouti, uchopil náhle přikrytý aquarel a oddychuje pronesl:

»Tento starý zámek... také byste uviděla!«

Magdala vykřikla smíchem.

»Bůh byl s vámi! V čas jste našel svaté jméno! Dříve než kohout zakokrhal. Již bych vás byla zadávila, duši vám upířímа očima vyssála!«

Vstala a podala mu ruku. On byl člověk nerozhodný Dvě vteřiny rozmýšlel, má-li ji políbit, a na konec nepolíbil a nerozhodně pustil.

»Buďte vesel, pane staviteli, a odstěhujte se na svůj starý zámek. On vás v čas zachránil!« mluvila na odchodu. »A vězte, že dělíte-li vy města na stará a nová, dělím já srdce jako jablka na ta, která otřásli a která se poranila a hynou svou ranou, na ta, která strhali k užitku a konečně na taková, která ještě visí na stromě. Věřte, že vaše jest ještě dobře zavěšeno!«

Když vyšla, poklonil se stavitel, klouzaje nohou po podlaze, pak dlouho strnule hleděl na zavřené dvéře a konečně zakýval hlavou.

»Nějaká rodinná choroba!« ustanovil. To řekl jenom na svou omluvu. V srdci byl zahanben; nemohl si však vysvětliti, čím.

VI.

Magdala odešla do svého pokoje, zavřela opatrně dvéře, stanula na okamžik se zavřenýma očima a řekla hlasitě:

»Oni myslí, že radost je jako kůň, kterého zaplatili a přivázali ke stromu před hospodou, když šli hýřit. Ale radost je jako liška. Nohu si překousá, aby se dostala ze želez' a přece uteče!«

Zavolala panskou, nařídila jí, aby jí uchystala zavazadla a odeslala tajně na dráhu. Sama usedla ke stolu a jala se psáti list, usmívala se, škrtala. psala znovu a rozesmála se. Když skončila, uzavřela obálku a napsala: Lev Vít, majitel tohoto panství.

Nemohla se s ním rozloučit osobně. Všechno se v ní bouřilo při vzpomínce posledního objetí. Viděla jeho řasy, které musila pozorovat z blízka, jeho uhelné oči tak známé a vždy stejně rozsvícené, jeho políbení, tak opakované, jakoby ji líbala stará chůva.

»Mechanismus světa, hrůza, která ustrnula vroucí proměny v zákony, touhu a lásku v manželství a církev!« zašeptala. »Není co dobývat; všechno je jako na stavu tkalcovském. Přece si nevezmu muže po své sestře a nepochovám se tu jako Andersenova zlatá káča na dně kadečky, mezi harampátí a došky spadlé se střechy!«

Složila hlavu do dlaní a přemýšlela chvíli.

Marianna zanechala dopis, adressovaný neznámému jim člověku: Alexandru Plonskimu v Blažejově, malé to vesnici v Polsku, jak našli se Lvem na mapě.

Kdo byl ten člověk, jímž zvítězila sestra nad nimi? Kdo byl ten člověk, vyšší než Lev, že ve smrti nevzpomínala než jeho, kdo byl, že směl zvědět jim nevysvětlitelné tajemství, že směl pokořit ji, která myslila, že není dokonalejšího muže nad Lva?

Byla zvědava a vzrušena. Úmyslně mluvila se stavitelem o své cestě a určila Drážďany; nenapadlo ji však tam odjíždět. Chtěla je pouze poplésti. Měla jiný cíl.

Nemohla nalézti na světě jiného místa, než kde spočinula sestra. Přehrabávala její život jako

kassettu s dopisy, a nebylo jediného, na nějž by nebyla měla touhu odpovědít znova. Chtělo se jí lásky Lvovy tehda, kdy věřila, že patří Marianně. Vítězila nad ní do té chvíle, kdy zavřela naposled oči a objevil se list psaný Alexandru Plonskimu, Marianninu známému z cest nebo z posledních lázní. Dnes neměla zde klidu. Musila rozřešit novou otázku.

Oblékla se náhle a spěšně jako na vyjížďku na kolo, vystoupila tiše před zámek, vyvedla kolo a odjela k nádraží.

Půl hodiny po jejím odjezdu vešel Lev do jejího pokoje, prolétl jej i sousední, vrátil se, zahlédl dopis, roztrhl jej a chvatně četl.

»Milý příteli, poděkujte mi, neboť jsem Vám darovala na čas svou mladou, nikomu nepodobnou bytost. Byl jste jako dítě, které si hraje na dvoře se sèvreským porcelánem.

Vy jste mne neuviděl, ale já sama uviděla sebe. Unudila mne Vaše láska, Vaše slzy i Vaše radost. Pondělí se příliš podobalo úterý. Propusťte mne ze své duše. Nemohu setrvat na jednom srdci, jako Marianna nemohla setrvat v jediné krajině. Jdu do světa nalézt si novou službu. Ostatně nač se klamat? Rád si přiznáváte pravdu. Nuže, podobáte se velmi osekané vrbě. Užitek její je vždy stejný a známý. Dobrý přítel, taková vrba, ale jaro je pod ní smutné. Zachce se od ní do háje, pod břízy a nervosní osyky, do bledého zlata a zeleni, do mladé travičky, do rozkvetlých lučin. — Nevím, jak to všechno přišlo. Zeptejte se vody, proč se vylila z břehů, zeptejte se, proč opadla.

Je mi veselo a proto odcházím! Magdala.«

Lev se nepohnul, ale rysy jeho tváře sebou bezděčně zatrhaly. Přemáhal se, jakoby byl pozorován. Uložil list do náprsní kapsy, přešel několikrát po koberci, vyňal jej znova, přečetl některé věty, uschoval a rozhněván, ne rozlítostněn, že život, který usiloval stále harmonisovat, soulad, který nebyl porušen ani smrtí, je náhle takto ztrhán a přerušen.

Došel do svého kabinetu, kde visely zbraně, jeho pýcha, kde stála vědecká knihovna a jiná s ročníky Revue de deux mondes. Na stole stále ležely rozevřeny sešity Heinových písní. Sklapl tuto knihu. Připomínala mu předchvilnou náladu jeho duše, která ho nyní pokořovala.

Zazvonil, dal zapřáhnout a za chvíli bez rozmyslu odjížděl k nádraží, kde čekal plné dvě hodiny na osobní vlak; povadil se se dvěma známými tak nelogicky a nervově, že se oba usnesli na tom, že se asi ze žalu opil.

Vlak vjel na peron. Lev vzpomněl, že nemá lístek, ale zároveň nemohl pochopit, kam má jet. I zůstal strnulý, učinil krok ku předu, pak zase nazpět. Průvodce vlaku zatroubil, zavolali odjezd, a on ještě stál.

Dojel domů a procházel do večera po sadu. Pokořovalo ho sejít se u večeře s matkou a stavitelem, ale nebylo vyhnutí. »Magdala odjela,« oznámil matce hlasem, který zakazoval otázky.

»Pan stavitel už mi oznámil!« odpověděla poraněně stařenka a dodala: »Člověk by neuvěřil, že jsou na světě takové ženy, kdyby je nebyl z blízka poznal. Kdybych je líčila komukoliv, třeba člověku nejzkušenějšímu, řekne: Výmysl, učiněný výmysl. Ale to je tak: matka ji brzy opustila a kdo ji měl vésti k dobrému? O knězi, sluhovi božím, mluví s pohrdáním, do očí se mu vysměje, k stáří úcty nemá, odjede, slovem se nerozloučí. Pobyla jsem a ujdu. Na cesty prý odjela . . «

Lev mlčel.

Stavitel ze soucitu k stařence i z vlastního údivu připojil se k ní.

»Podivuhodná bytost! Zákona nezná!« podotkl a tvář jeho se urovnala zadostiučiněním za nejistotu poledního chování.

Lev se tvářil, jakoby znal příčiny všeho, jakoby věděl o Magdalině odjezdu a nechtěl se jen sdělit; ale nikdy neprohlédl tak detaily matčina salonu od garnitury z mahagonového dřeva, potažené zlatým brokátem, k uzoučkým zrcadlům a nízkým skleníkům se soškami Fausta a Markéty, nikdy si nevšiml perlovým stehem vyšívaných psíků a králíků na poduškách, jako dnes. Přemáhal se; ale když se vesele se všemi rozloučil a došel do svého kabinetu, smekl se do křesla, které stálo těsně u dveří vedle válcového sekretáře z doby Ludvíka XVI.

A čekal dlouho a tupě, v bolesti, která prorývala jeho bytost, po náhlém odchodu Magdaly, po smrti ženy a proměně pořádku, v bolesti, kterou by si byl nepřiznal ve své pýše a povýšenosti nad světem, kdyby nebyla bývala fysická zároveň.

Vzpomínal chvílemi na šťastné své dny a žádal si rozestříti jejich slunce po dnešní tmě; ale jeho silné srdce cítilo, že nelze uspíšiti den a ukrátiti noc.

Seděl tak dlouho a naslouchal šelestu, který prochvíval vzduch. Očekával dar od toho nesmírna pojmu, jehožto jména neznal, očekával reakci radosti po napjetí žalu, očekával, jako to čekáme všichni, měříce vždy svět vlastní důležitostí, že spravedlnost jako matka přivine k sobě naši utrmácenou hlavu a zkonejší ji. Ale čekal dlouho a marně.

Povstal, napřímil se a tak náhodně jako ve snu došel k bývalé komnatě Magdalině a stiskl kliku. Dveře povolily. Vešel na práh Magdalina pokoje. V něm nebyly spuštěny žaluzie. Otevřenými dveřmi balkonu padalo sem světlo růží pomíchané popelem. Byly to poslední chvíle dne. Sad vysílal sem všechny své vůně, zavlhlé i zahořklé, sladké a opíjející.

V čele stěny, naproti dveřím, na stupních, zdálo se mu náhle, že uviděl postavu Magdaly velikou a živoucí v šatech úplně černých s tváří bílou a matnou, s očima rozevřenýma a jásajícíma, s vlasy, které vlály jí po ramenech. Vypadala jako z ebenu a sloně. Černé cypřiše stály na pozadí, na bílých hradech oblaků.

Hrůza mu zavinula hrdlo svým hadím objetím. Zatřásl se.

»Třeštím,« řekl si a stiskl hlavu mezi chladné prsty. Hořela. Zavřel oči a rozevřel je znova; odhodlal se pokročiti ku předu. Temná portiera visela na protějších dveřích. Nic víc. Vrátil se do svého pokoje, dal si přinésti víno, požádal panskou, aby na chvíli usedla. Poslechla užaslá.

»Je vám líto zemřelé paní?« zeptal se jí.

»Jak by nebylo! Taková dobračka!« odpověděla.

Mlčel chvíli.

»Ale slečna nám také odejela!«

»Odejela, odejela. Zase na jiný chleba, na jiné časy!«

»Víte vy co o tom? Co říkala?«

»Nic jiného, než abych tajně odeslala její koš k vlaku!«

»Tak!« pronesl s přemáhanou zlostí Lev. »Jděte!« poručil.

Teprve když vyšla, vyvolal si slovo, které ho nejvíce zahanbilo: tajně. »Člověka před sluhy pokoří!« Otřásl se. »Chatrná povaha. Ale my se v životě ještě shledáme!« myslil výhrůžně, ulevuje své zlosti. Uhodil pěstí do desky sekretáře. »Proč ale jen, k ďasu, tomu bych rád rozuměl!« Otevřel zásuvku, vyňal Magdalinu podobiznu, zahleděl se na ni krátce a vzrušeně; v jeho srdci zakypělo. Roztrhl ji na čtyři kusy, odhodil ke kamnům a opakoval: »My se ještě shledáme, slečno, my se ještě shledáme!« Toho večera zavřel do skříně Heinovy verše a vyňal knihy dávno zapomínané, své staré přátele Darwina a Spencera, ale nerozevřel jich. Přemýšlel, přemýšlel; ničeho nevymyslil. Víno dobrodiní uhasilo oheň. Když ulehl, neměl myšlének. Usínal jako na lodi za bouře, jakoby se parník smýkal po stráních vln do propasti, ale zlý, bezmocný pocit pomsty hryzl mu na srdci i v této bouři.

Pokrač.

VIKTOR DYK:

BALLADA.

A plny kouře, dýmu, hnusu kraje.
Ale já hrál jsem (lhavý!) píseň máje.

Už u všech člunů nalomena vesla,
má píseň, ta se nad vlnami nesla.

»Ó sny! Ó noci! Kdož to věřit může?!
Ve růžích srdce, v srdci našem růže!

Lásky a víry! Pro nás rostou světy.
Do zahrad pojďme natrhati květy.

Svět naší moci hřmí už do daleka.
Vasalů řada poníženě kleká.

Dny první světů! Úsměvy a shody!« —
— A smály se té ironii vody.

Rusálka bledá mlčky naslouchala,
oh, naslouchala, tiše zaplakala!

A rozchvěla kol plné kouře kraje
sentimentální parodie máje . . .

ZBLOUDILÁ PÍSEŇ.

Oh, nedívej se, prosím, na mne,
já nemám, čím bych duše těšil . . .
Oh, nedívej se, prosím, na mne!
Bylo by lépe, kdybych hřešil?!

Jsou dovršeny moje ctnosti.
Jsou vyplakány staré žaly.
Jsou dovršeny moje ctnosti,
jen otázky, ty ještě pálí.

Bylo by lépe, kdybych hřešil?!
— Jak smutna světla v druhém břehu!
Bylo by lépe, kdybych hřešil
pro smutných očí smutnou něhu?!

Oh, zapomenout chvíli, chvíli,
že se noc plazí z dálek temně.
Jedinou chvíli, krátkou chvíli!
— Což nemožno se zbavit země?

OTOKAR BŘEZINA:

PERSPEKTIVY.

Oheň života, roznícený jiným spojením, nežli je dáno poznati smrtelným, vyžaduje, má-li se udržeti a síliti, prudkého tahu větrů i nekonečnosti. Jimi jedině vystupuje z rudých tónů krve do čistších a skvostnějších bělostí, vlnících se širokými kruhy světla. Co na tom, že rozhovor do výše vzepjatých plamenů láká k sobě v soumracích našich nocí létající hmyz a zvědavě k ohňům se plížící zmije, zákeřné přítelkyně plamenů? Silný nebojí se jejich jedu; nahýma rukama je chytá, aby vyčistil svou krajinu od jejich lsti. Krev silných je imunní proti jedu; neboť i jed je rozpuštěn ve skvostné její šťávě; připravovali se k svému poslání tím, že poznali a v sebe pojali vše, co rozmnožuje i co usmrcuje život.

Duše stoupajícího k světlu zná jen jediné nebezpečenství: vše, čeho lze bez nebezpečenství. Zaslíbená její země má všechny cesty neschudné. A odpočívá-li duše umdlená, její zraky nikdy neodpočívají. Tisíce slunci mléčné dráhy shrne v jediném pohledu a hodí je před své kroky jako písek na cestě své nesmrtelnosti. Její sny nabývají lehkosti teprve, vznášejí-li se nad propastmi. Neboť jejím živlem jsou prostory mezi hasnoucími a zažehujícími se světy. Její noci připravují cesty jejím dním, její slabosti její síle, pád vítězství, smrt stupňovanému životu. Místo, kde odpočine, leží mimo tuto zem. Ale je možno nazvati odpočinutím cestu, kde před každým krokem se otvírají nekonečnosti?

Všeho, co duše potkává, chce se zmocniti. Prostupuje všechny věci, aby je připodobnila svým vyšším zákonům svobody. Hlubiny znamenají v její řeči možnost sestoupiti a poznati. Tradicemi svého původu nezná větší rozkoše, jako je stavět pro věky. Věčně bdící nesnese, aby neprobouzela, co dřímá. Dech její, podobný žhavému větru, táhne se osudný ke všem setbám. Zrak její nechává ve svém pohledu zráti všechny květy. Ale nezastavuje se, vždy nespokojený, na jejich povrchu, utkaném z vůní a světla; proniká jimi až k ohni země, z níž vyrostly, a dále ještě zkrz zemi, jako by byla průhledná, až na druhou polokouli světa, kde se otvírá nový prostor a jiné hvězdy. Neboť nic nedovede ohraničiti duši nežli neohraničené. Je štědrá ve vznešené marnotratnosti se statkem, jehož nabyla, ale žárlivě střeží své naděje na nedostižitelné. Ani život ani smrt není jí dosti silná, aby ji hypnotisovala k nečinnosti a aby v ní uhasila tu žízeň dobývati, to oslepení nesčíslných pokladů v závratné, do všech nekonečností klenuté klenotnici vesmíru, kde světy, jako drahé kameny, vyzařují dávno přijaté světlo. Slunce vytvořilo její pozemský zrak, tíže její sílu, bolest její lásku, nemožné její odvahu. Čím větší námaha, tím sladší a milostnější její ruměnec, tím rychlejší a hudebnější její dech. Uchvatitelka pohybu miluje všechno, co letí, čas, všechno, co strhuje překážky jejímu letu, slavný prostor. I její nejvyšší touhy jako zpěvaví ptáci živí se v letu. Ale všechna svoboda, jíž vládne, je jí zajetím; neboť příliš cítí, že její svoboda je ovládána ještě vyšší svobodou a ta ještě vyšší a všechny jedinou, Absolutní. Chvíle, kdy i ona musí poslechnouti, jsou rozhodujícími okamžiky tohoto života.

Nejvolnější a nejsilnější projevy duše, v těch řídkých a krásných chvílích této země, kdy se jeví užaslým zrakům, mají horečně plápolající dychtivost, měnivou vlnu ohně, lesknoucí se, jako rozčesanou hřebenem větru. Těm, kteří nejsou zvyklí tomuto divadlu (tak je nepředvídané v chudých a chladných zeměpásech našeho času), zdá se něco tvrdě egoistního v tomto žhoucím letu, jehož krása je příliš oslňující pro zraky nedávno procitlé ze snů. Soustředěná pozornost tvořících zdá se nevšímavostí bratřím, kteří nepochopili, že tam, kde duše staví, okamžiky mají cenu staletí. Ale jak jinak bylo by možno svésti všechny síly v ona slavná, drtící dotknutí tvůrčí, která jako ethernými prsty pronikají hmotu, dovedou pohnouti vnitřními sítěmi vztahů a tkáti je v nová spojení? Vyčítati přísnost pohledu budujícího, když spočine starostlivý na základech stavby, jíž budou procházeti tisíce nezrozených! Jako by láska nebyla schopna všech forem, mnohotvárná jako oheň! Jako by se žár jejího plamene zmenšil, stane-li se neviditelný zrakům.

Duše nikdy nestaví jen pro sebe. V místech, kde ona buduje, je prostor naplněn tisíci rukama, vyzdviženýma ze všech staletí, které se potkávají v tisknutích věčného bratrského znamení a podávají své dílo jedna druhé. Je to žhavá činnost, ohromující, z níž vrací se vzpomínka němá a zastrašená, k smrti rozechvěná nárazy tisíce kladiv, oslepená bílými propastmi výhní, řinčením nástrojů tajemných dílen, povely letícími v žáru, horečkou dechu tisíců, pochody přicházejících a odcházejících a písněmi těch, kteří už staví ve výši. V těchto končinách není nic, co by odpo-

vídalo schřadlým představám země o sobectví a pečlivosti, která zamyká své úly, aby nedaly sladkost pro rty bratří. Zde není hnutí, aby neuvedlo v pohyb všechny atomy až k posledním světům. V těchto mořích každé rozvlnění šířících se kruhů neseslabené dotkne se břehů. Zde se staví cesty pro tisíce, města, která přijdou obývat celí národové a jejichž brány otvírají se každá do jiného století. Déšť, který zde padá, zúrodňuje plodné půdy všech zemí ve vesmíru. Ve slunci, které zde hoří, chvějí se všechna slunce jako vibrující prach v letním dni nad nekonečnými líchami, na nichž zraje úroda v praskotu klasu otřásajícím půdou a činícím ji sypkou pro kořeny padajícího zrní. Všechny vůle třesou se zde v zachvění jediné vůle. Všechny síly dodávají rozmachu všemohoucnosti. Láska se zde dýchá jako vzduch, žhavý žárem všech jihů, schlazovaný ledovostí všech polárních nocí, vonný vůní všech jar, živý blesky všech zraků. Všechny myšlenky zde se slévají v gigantické formy jediné myšlenky, která hovoří vichřicemi žhavých elementů, zalitím nových prostorů mlhovinami, těhotenstvím nesčíslných tisíciletí života, vířícím tancem světu, požáry zaplavujícími tmy. V její poesii kvetou protuberance sluncí jako růže věnčící ohnivá zrcadla fotosfér, v nichž shlíží se krása Věčného, odražená z jedné na druhou přes propasti prostoru, tisíceronásobná a nezeslabená, všudy přítomná, krása, jež viděná slabými zraky živých ze vzdáleností tisíců mil, přinutí je, aby je zavřely bázní před oslepnutím, a viděná ze vzdálenosti staletí jiskří se hvězdami a inspiruje k modlitbám duše básníků. Sublimní poesie, v níž verš za veršem řine se ve stopách odměřovaných statisíciletími, v polyfonii všech hvězdných soustav naplňujících nekonečnosti. Jakou odvahu má ubohá duše v žaláři několika temných, všem ironiím hmoty podrobených smyslů, chce-li pochopiti, oč se zde jedná! A přece jaká hrdost v nitru jejím, v nejvyšší naději, když cítí, že všechno toto souvisí s jejím přítomným i budoucím životem! Že hvězdy všech nekonečností jsou jako v oheň proměněné pohledy, které k nim vysílá a které se k ní vrátí, až její pozemský stín bude se ubledlý třásti jen ve vzpomínce několika osamělých duší, aby zhasl v nich na vždy. Všechna bolest země pochází ze tmy; je to tření zraků až do krve v soumracích; každý paprsek světla je radost, ale radost je pozemská forma pro nejasné uvědomění si nesmrtelnosti.

Účastníci při tajemné stavbě vyššího světa neobzíráme v tomto životě více nežli je třeba na stupni, na němž stojíme. Pohlédnouti nahoru tresce se závratí, pohlédnouti dolů pádem. Naše myšlenky zmateně prchají do víru věčné myšlenky, strhující do svých hlubin vše, co se k ní přibliží. A přece znovu a znovu jsou k ní lákány a znovu a znovu se k ní blíží a zvykají své zraky na dlouhá pohlédnutí v oslnění. Údy zkřehlé v chladu našeho času s jeho chudou tajnosnubnou vegetací, s jeho lišejníkovým a mechovým jarem, nabývají svěží vláčnosti v těchto sladkých a nebezpečných přibliženích. Oko zvolna přizpůsobuje se viděti v zardění bratrských tváří rudý odlesk jediné výhně, k níž jsou za dělníky povoláni tisícové. Vůle, která ještě v dnešních bytostech chvěje se unášená vířením krve a jako sloup dýmu vnitřního ohně přetrhávaná všemi větry, uvědomuje si, že jejím cílem je vyšlehnouti v ohnivý trs paprsků, jehož stvoly, vzpřímenými k výši, nedovede pohnouti střídání větrů. Nejistoty odmlčují se, neboť poznávají, že existuje absolutní pravda, a všechny myšlenky jako květy, vonné, sladké, jedovaté i léčivé, že rostou na cestě vedoucí k ní. Že je mravní zákon a že je člověku určeno vyjasniti si staletými bolestmi jeho tajemství. Že každé hluboké poznání života hází světla na mystické soumraky smrti. Že jsou celá bohatství radosti, kvetoucí jako zahrady všem otevřené a odkvétající marně po celá staletí, poněvadž se k nim nikdo nepřiblížil. Jen někdy, v okamžicích zapomenutí na sebe, když naše rozpjatá ramena měla dosti síly objati tisíce bratří, zaléhá k nám jejich vůně jako halucinace a omamuje nás tak, že ji považujeme za poselství jiného světa. Bázeň smrti je vždy svědectvím, že jsme nedovedli poznati krásu života. Ale brány, vedoucí ke kráse života jsou střeženy a neotvírají se nikdy jen jedinému přicházejícímu. Teprve až budou státi před nimi tisícové, otevrou se. Zhasne do té doby naše slunce? Do našich nadějí svítí tisíce sluncí a za jedno zhaslé čeká jich sta, aby nechala kolem sebe kroužiti země, schopné vydati květy a dáti ve svých skalách ozvěnu písním a polibkům mezi růžemi.

Slovo člověk vybavuje v duších vyšších bytostí tisíce možností krásy a síly. A zdá se, jakoby ticho prostorů, jimiž od věků letí země, bylo slavnostním tichem očekávání.

Dvoje práce roste pod našima rukama: práce pro čas a pro věčnost. Práci pro věčnost provází tajemný obdiv a sláva, dvě svědectví, která jsou nám dána, abychom nepochybovali o své nesmrtelnosti. Sláva čeká na prahu našeho života, a uvádí k nám hosty věčnosti pokryté září. Všechno, co se ulomilo z věčné stavby a jako kámen s lešení padá k nám z prostoru světů, jakmile přijde do atmosféry země, rozežhaví se a zahoří jako hvězda. Cesty velkých a svatých, podobny jiskřícím žilám zlata, vinou se na tajemné mapě duševních cest. Vycházejíce z nekonečných dálek a vracejíce se k nim, tisíci paprsky obetkávají zemi, která se zdá, jakoby ležela celou svou tíží ve žhoucí jejich síti. Ale jejich množství určuje, v jakém lesku a v kolikáté velikosti jeví se země mezi hvězdami druhého nebe. Obdiv osnuje spojení mezi dušemi, učí nás slavným a sílícím roze-

chvěním před krásou a je světlem, v němž všechno se ztrácí mimo lásku. I kdyby rty vyslovovaly chválu pomíjejícímu a zraky nezvyklé viděti pravdu věcí spočívaly se zalíbením na klamných zářích, duše nikdy se nemýlí. Ten omamující pocit zachvění odmítající slova, jako láska a smrt, jichž obou závrať je v něm spojena, ucítí jen tváří v tvář věčnému. Její touha nese se vždy k nejobtížnějšímu, poněvadž ze svých tajemných zkušeností se přesvědčila, že nejobtížnější je nejkratší cestou k výši a že tam, kde svítí zlacené věže jejího rodného města, nutno je jíti vždy proti větru.

AL. MRŠTÍK:

ORAVOU.

— Z TATER. —

Dokonč.

Tu v Kubíně Slovák Jiří Bulla vyzpíval duši, plnou slovenských písní, aby pak odrodilectvím otrávil sladký jejich zdroj a maďarstvu šlapat pomáhal slovenský trup.

»Bratislava, Bratislava,
tam zapadla Slávom sláva — — — «

ještě do dnes se rozléhá jeho zpěv... A od těch dob — rok od roku co přibývá jemu podobných! Už je rány nebolí, pelyňku opovrženi necítí, tupě snášejí vše jako bití psi — nevzkřísí je ani ta Matúškova píseň: »Nad Tatrú sa blýská, hromy divo bijú« — skládaná uprostřed nich.

A zemanstvo! Pýcha a sláva všcho Slovenska! Hýřením zničilo svoje jmění, v porobě utratilo svoji duši — na rozvalených jeho statcích bují bejlí, dohasíná smutná jeho památka. Kaštiely jejich s šedými, baňatými věžemi jako hrobky skrývají se ve stínu starých slovenských lip kolem vysoko stavěných panských hradů palatinů a županu maďarských a nic už nevzbouří je z dobrovolného jejich zakletí.

Ty kaštiely! Plné poesie starých dob a zemanských plesů, křivých šavlí, bujných pitek, erotických násilí, plny žertů, smíchu a milostných zas povzdechů — — kde je vaše sláva?! — —

Jsou prázdny teď a tichy a jejich páni skromně už jen usrkují života — srdce a jmění pohltla rozmařilá Pešť — —

— — — — — —

Rychle klusali koníci k Mokradi. V tlumu zahrad šeří se mocné věže kaštielu odrodilého Žerotína a samotářského Abaffyho.

Pojednou silnice zahnula k severu a pod kopyty koní zahučel směle stavěný most.

»Lájoš, dojedeme brzy na zámek?«

»Hiah! Keď už je pred nami!« A Lájoš bičištěm švihl v okliku silnice. — —

A zmlkli jsme úžasem zas — — —

* * *

Na ohromně vysokém, příkrém hřebenu ostré skály mohutně do výšky se tyčila zachovalá ještě tvrz oravských magnátů. Jako dravec s roztaženými křídly když drásá sklácenou zvěř, tak po břitkém hřbetu skály věkovité svoje stěny rozpínal nepoddajný hrad. Na hrotu nejstrmější skály hlavou mu byla nejkrajnější věž. Hrozivě, jako příšera černá do kraje hledí tvrdý ten památník slovenské poroby, ostražitá hlídka sveřepých Uher. To snad už nestavěla ani drzost lidská, ale zpupnost ďábelská. — Až na samý vršek ostrého skaliska, lemovaná sotva viditelným zábradlím, výšila se k nebi výhružně jako pozdvižená pěsť.

A tuto tvrz slezli Jiskrovi husité. To lezli věru jako kočky a smělí museli být jako satani.

Vůz zarachotil na kamenité dlažbě podzámčí.

»Nech sa páči hore, urodzený panko,« ukazoval hostinský do prvního poschodí, zaslechnuv naši řeč.

Vešli jsme do velikého sálu, kde služka právě zametala. Na bíle pokrytém stole mezi zapečetěnými láhvemi s vínem v černých vásách stály kytice čerstvých stolistek.

»Áko sa voláš?« zeptal se Sváčik židlemi rachotící černovlasé služky.

»Mara . . .«

»Tu v prachu nemůžeme být.«

Mara otevřela dveře vedle do pokoje s oknem obráceným ke hradu. Tu v koutě stálo i otevřené piano. Ledva dopadnul, už sedl a zabouřil veselou pijáckou píseň zbojníků. Mara postavila smeták a s otevřenými ústy naslouchala divoké té písni dutě se rozléhající v prázdnotě sálu ozdobeného tanečním pořádkem a uschlými zbytky z posledního plesu.

Z blízka teď pohlížely naše oči na smělý div stavitelského umění — — Co bylo proti oravskému zámku smělé Strečno, co zasmušilý, hrdý Starograd! Co královská Likava proti zpupně do oblak se deroucí Oravě! Jak to bylo všechno krásné!

»Nemohli bychom na tvrz ještě před obědem?«

»Pojďme —«

Sváčik už stál na chodbě.

Přešli jsme do žhava rozpálenou dlažbou k bráně, kde seděl hoch.

»Můžeme do hradu?«

»Hej. Já vás tam, panko, zavedu.«

Dlouhou chodbou provrtanou do skály vešli jsme do nádvoří, kde s chřestícími klíči čekal

kastelán... Ohlížel jsem se po soše sv. Jana Nepomuckého. I k tomu místu odnášely se krvavé vzpomínky. Tu Šporkův kapitán Helm vyčítal ortele smrti nad svázanými zemany. Tu na kůl za živa vtiskli Čoborňáka Pika, kterého bolesti tak hrozné být musely, že »kričal, až hlas jeho nebesiami zatriasal«. — Tu kněz Zima vyzpovídal všechny a připraviv je k smrti litoval jen, že nikoho tu není, kdo by jemu samému svátostí »prislúžil«... Padl kněz Zima, za ním velký počet zemanů, tu Elek Kubini s drkotajícími zuby v ústech — s očima obrácenýma v sloup trnul hrůzou, když od trupu odlítla hlava Ladislava a překrásná, zlatými vrkoči obtočená hlava neteře jeho Zofie. »Orava, Orava, celá si bolavá!...« zavzdychnul tu v skrytu Kalinčákův duch.

Cesta vedla zprvu do hradní starožitné kaple, hrobky oravských magnatů. Z kamenné plochy hrozně tu vystupovala mračná tvář slavného kdysi palatina Jiřího Thurzy... Obrazy zčernalé věky, řezby prožrané červotočinou, vybledlá roucha těžká zlatem a stříbrem a drahými kameny, staré lavice s krásnými výřezy, rozpadající se klekátka plnila kamenné její klenutí. Odpočívaly tu ztuhlé modlitby samotářských duší, temným tichem šuměl dech století.

»Ej, to jsou filigranské varhánky!« zvolal Sváčik ukazuje k nízkému kůru na řadu cínových píšťal zašlých drahnou dobou let. A tak se mu zachtělo zahrát si na ten malý prastarý stroj, některý z těch starobylých motivů minulého století, táhnoucích mu právě duší. »Možno?« obrátil se po kastelánovi.

»Ne, dvere zaprety.«

Vešli jsme do oravského musea, bohatého památkami tvrze, nezapomenutelného zvláštnostmi kraje. Co jen zvěři živí maličké, chudé to království! Všecky druhy ryb od malé běličky mělkých vod až po velké pstruhy oravských bystřin vystaveny byly za sebou a ve skříních jen se mihotala pernatá havěť oravských dolin a hor od nejmenšího střízlíčka až po tvrdého orla oravských skal; tam zas barvami hrál hmyz, nádherná svá křídla rozpínal tatránský Apollo. — Čtyřnožci skleněnými zraky v řadách mrtvě hleděli za huňatými medvědy, veselou sviští i lehoučkým kamzíkem oravských hol...

»Hleď, Sváčiku, to je veliký macek!« zasmála se Aňutka a objala rozpustile černou jakousi potvoru obrovského huňáče.

Procházelo se pokoji se zrezavělou zbrojí, kalenými šípy, mocnými luky, palnou zbraní zákeřných dob, pokoji plnými řezbářských pokladů, výšivek oravských žen, modelů oravských mostů a starých rytin tvrze z různých dob. Barvitá minulost dýchala tu ze všech stěn. Doba kamenná minulých tisíciletí přecházela v zelený bronz, doba primitivního stavu lidstva v dobu, kdy člověk poznal kov.

Jakoby se modlil a modlitba ozvěnou se odrážela o kamenné hroby minulého života — temně, jednotvárně harašil v tom tichu kastelánův hlas.

Nikdo nedbal jeho výkladu. Vždyť tu byla i ze dřeva sroubená salaš s malinkými ovečkami a figurkou dojícího bači — a stranou valášek popásal stádo a na fujaru pískal jednu z těch snivých a teskných písní krásných, oravských výšin....

V uších zaznívala ještě idylická jeho zpěvánka, když tu kastelán rozevřel dvéře od bizarrní černé síně mrtvých s černými draperiemi, černým stolkem, černými židlemi a kříži, s černými obrazy v rakvích odpočívajícího palatina 17. věku Jiřího Thurzy a bledé, krásné Elišky....

Stále jiné a jiné síně... Dlouhé věky táhly za sebou. Se stěn hleděly řady bývalých pánů Oravy od skalnatých postav s ďábelskými tvářemi ukrutníků dvanáctého století, bohatých zlatem, nalitých pýchou — až po tělné, zjemnělé tváře palatinů a oduševnělých osvětářů z konce osmnáctého věku. Ubohá, vyžilá figurko století devatenáctého! — Buďte všichni požehnáni!...

— — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

»A ty nenapíšeš nic?« obrátila se pojednou paní Aňutka od rozložené jakési knihy, kde mrvila cosi svými prstíčky. Ani jsme nevěděli, co tam v koutku robí. Sváčik vzal péro do ruky a lapidárními tahy svého muzikantského rukopisu napsal do rozevřené pamětní knihy:

Na Oravě 9./8. 1897.

Sváčik...

»Sváčik, Sváčik! To hned bude každý vědět, kdo to je,« přištípla jej paní Aňutka a připsala ještě něco, co vypadat mělo jako — Aňutka *a* Sváčik... »Taškáři — já tu byla s tebou a ne ty sám... A ani se nepodíváš, co jsem napsala já?«

»A stojí to za to?«

»Marš!« zastoupila mu paní Aňutka cestu ku knize a v té póse, jakou zaujala svou »postavou«, vypadala opravdu jako generál hrabě Špork, když velel »marš!«... Vyrušil je kastelán, nabízeje ku koupi vyřezávané drobnosti a snímky oravské tvrze. — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

Temné síně tesané ve skálu, tmavé kobky, příšerné kuchyně s černými krby, kde čeleď na rožních kdysi otáčela oštěpem skláceпou zvěř, žaláře, lidomorny, vězení biskupa Vardy... Tu zaskřípěl ohromný klíč, ve veřejích zapiskly těžké, dubové dvéře a z malého nádvoří do ztuchlé tmy středověké chodby zasvítilo vesele slunce. Duše si oddechla, zrak se sytil v bujné rozkoši kvetoucího záhonu fial a oranžových květů řeřichy. Živá oasa slunné přírody uprostřed kamenné pouště šedých podsvětí.

Zašli jsme až k studni v nedohledné hloubce napájené vodou dole tekoucí Oravy... Tu se utopila dcera Jiřího Thurzy.

Hradní zasadil klíč do zámku nových dveří.

»Páči se hore?«

»Kam?«

Ukázal na nejvyšší bod tvrze, na temeno středověké obludy, vzpínající se až do nebes království. Dřevěné schody, úzké chodby, místa, kde půdou byla skála, střechou jedlový kryt... stále výš a výš, stále nové a nové schody, pouť neměla konce.

Konečně se jasnilo, průchod se uvolnil — stáli jsme na pavlači nejvyššího bodu. Ostrý proud vzduchu zasvištěl kolem hlav, oko pomateno jedním pohledem změřilo krkolomnou hloubku propasti, nad kterou se vznášelo dravčí to sídlo plné skřeku a úpění kolem se točícího vichření. Hrůzné pomyšlení, že tu po těch skalách lid oravský smetal na čtyry sta Boczkayových vojáků...

Divná, zmatená hudba tajemných hlasů šuměla tu pod modrou oblohou nebes. Dole mrtvé, parné bezvětří, zde křídly svými vítr studený a řízný jako břitký nůž malomocně třískal v čela věkovitých skal... Úzko, nekonečně úzko bylo tu v té říši hvězd, kam ani vlaštovice nedoletí, kde ani sova netroufá si hnízdo svoje stlát, kam v břitkém letu ani nejodvážnější rorejs nezamíří svýma křídloma... S mraky nepoddajně rvou se ty hrdé, mocné, do tvrdé žuly jako na věky vklíněné stavby zdí a skal.

A dole pode tvrzí Orava tu odtud jak potůček malá omývala jejich základy a v sladkém šepotání šplounajících pěn unášela svoje vody v širý jižní kraj...

* * *

Bylo po obědě... Paní Aňutka se uchýlila do vedlejšího pokoje. Jak se jí chtělo spát!

»Sváčiku!« zavolala pojednou mdle, když už zavřel za sebou dvéře na balkoně. »Tam je harmonium« — ukázala k sálu. — »Jdi a zahraj mi tu krásnou, krásnou píseň pastýřky Evy.« —

Brzy na to sálem až do pokojíku se nesly přitlumené vzlyky písně...

Hrál dlouho a tichými tóny, hledě snivě na závratnou, před ním do výšky se nesoucí tvrz. Visela tu ve vzduchu jako zjevení — krásná velebná báseň: sytá hudba slovenského lidu, krása podtatránské přírody nesly jej k ní.

Vstal a usedl na balkon.

Tvrz spala — dřímal i les. Ztichlo nádvoří, před úpalem nebe do stínu prchal kde jaký tvor. Jen řeka přitlumeně hučela v ospalém, nehybném klínu věčně němých kamenů — — — — —

Pět hodin; byl čas už na zpáteční cestu.

»Pojedeme!« zavolal dveřmi k Aňutce a šel na dvůr, aby vyhledal Lájoše.

Vozík stál na tichém nádvoří. Lájoše nikde. Ozval se teprv za chvíli, protahuje se na zahradě ve stínu jabloně.

»Obědval's?«

»A načo? Spal som.«

»Poobědvej a pojedem'«

Lájoš pitomě se čemusi ščuře, točil se nemotorně na místě. Hledal pumpu.

Zachtělo se nám, podívat se na tvrz ještě od severozápadní strany, než Lájoš zapřáhne.

Stínem aleje podél Oravy přešli jsme k dlouhé vesnici, na jejíž severním konci ozývá se už mazlivé žvatlání polštiny.

Z houště jedlového porostu k silnici táhla se smutná píseň neviditelné ženy.

Ještě jednou rozhledli jsme se po tvrzi. Stála na špici nad tmavou houští smrčin a zdála se tak ještě divější. S této strany byl každý přístup bláznovstvím.

Vraceli jsme se neradi, zraky stále ještě zapjaté do výšky k němému tomu bodu, jehož obraz na vždy zapadnul do našich pamětí —

Odpočatí koně rychle klusali a frkali v příjemném chládku lesa... Ještě naposled jsme se ohlédli k nebi po hradu mračícím se v usmívavý kraj.

Konečně hrad zmizel a zelenou svou náruč rozevřela před námi širošírá dolina. Minuli jsme už Kňař i Záskalí i Mokraď i Kubín a blížili se k Jasanové.

Před známou chalupou zatáhl Lájoš opratě.

Na náspí stál hospodář — malý, zavalitý sedliak skalnatých svalů, bezvousé, do hněda ožehlé tváře.

»Rádi bychom se k vám podívali — můžeme?«

»Ej, nech sa páči, urodzený panko. U nás ako u ludí bědných a Orava chudobna. Nech sa len páči,« zval sedliak hosty do své dřevěné, staré chaloupky. Řeč jeho byla tvrdá, houkavá, pravá horská, ale v slovech leželo celé srdce slovenského, pohostinství oddaného lidu.

Vešli jsme do jizbičky, stíněné v oknech kvetoucími muškáty. Šeré světlo jizby ztemňovaly ještě modré povlaky na posteli vysoko narovnaných peřin.

Kout nad dubovým stolem blýskal svatými obrazy a rámci ozdobenými cetkami žlutých a bílých plíšků.

Uprostřed jizby stála bledá, mlaďoučká ještě žena.

»To naša nevesta,« ukázal sedliak na mladuchu. »Tento týždeň porodila a ešče slabá do roboty. Nuž sadnite si,« přisunul hospodář starodávné, vyřezávané lenůšky.

Mladá matka usmála se jemně bledými rty. Unylé oko plno bylo milé jakési věrnosti, krásná, prodloužená tvář jevila dosud stopy sladkého utrpení.

»A kde máte maličké?«

V modrých cíchách na rozestlané posteli jako v odpověď zamrněl lidský tvor.

»Počkaj, ovečka moja malúčká, počkaj,« chlácholila děcko mladá máť a brala do náruče peřinku s děckem.

I Sváčik se musel podívat, násilně v sobě potlačuje hrozný odpor k nemluvňatům.

»Tri razy už porodila naša nevesta,« chlubil se šťastný stařeček. »Aj toto už je krstěné Žoška, Žoška sa volá,« dodal a vytratil se z jizby.

»Bodora Jan«, bylo na trámě vyryto jméno a pod ním staré datum zbudované chalupy.

Pod oknem stála malovaná truhla. Na ohnivě červené půdě proplétaly se černé větévky s bílými zapínajíce se v rozích v bílé kytice růží. Mezi truhlou a kupolovitou pecí stál kolovrat se lnem na kuželi svázaným růžovou stužkou.

»To sama předete?« obrátil se Sváčik k mladé ženě zabrané s paní Aňutkou v tiché rozmlouvání.

»Sama,« usmála se nevěsta, ukrývajíc mateřský prs pod čistou košilku.

Sama snad na tu košilku sela len, sama drhla a tkala na ni přízi, sama plátno bílila na zeleném travníku, sama na košilku střihala, ji šila. —

Požehnané, požehnané chýže, kde vrčí ještě kolovrat a v přízi spřádá zlatý len!

Jan Bodora se vracel. V levé ruce přinášel krajáč mléka, v pravé ovesný chléb.

»Berú za vďak, čo máme,« nabídl Bodora pohostinně nůž s chlebem a sáhl na malovanou lištvu po květovaném hrnéčku.

»A z kadě že idú?« zeptal se gazda nalévaje mléka do čistých hrnků.

»Z Moravy.«

»Z Moravy? Ej veru to delako! Aj tam som bol.«

»Kdy?«

»Ako husár, keď som slúžil. Ej veru — to bohatý kraj,« zatoužil Bodora. »Čuješ, ten pán sú z Moravy,« obrátil se po nevěstě, zavinující robě. »Kdě že sú ty časy,« zavzdychl a postál v myšlenkách na místě.

Prohlédli jsme si ještě oravskou kuchyň, Bodorovu výměnkářskou jizbu s malým tkalcovským stavem a loučili jsme se.

»A keď ešče raz pridetě na Oravu, nezabudněte na nás pozriť,« zval vlídný stařeček.

»Nezabudnem!«

Koně trhli, vůz se rozjel do kopce.

»To je krásná Oravanka — ta mladá máť...« poznamenal jsem více jak sám pro sebe.

»Jak světice,« podotkla paní Aňutka, usmála se smutně a zamyšlený ten úsměv už ji neopustil po celou cestu.

* * *

Mlčky vyjížděli jsme do vrchu Brestové, bloudíce očima po zježených vrcholech vzdálených hor.

Obzor zvláčkovatěl, ticícerými hlasy hovořil vzduch.

Chýlilo se k západu. Jako tmavá fata morgana tiskly se hory do zlatého podnebí.

Na vrcholu Brestové Lájoš zastavil.

Přes hory jako rouška snášela se jemná mha. To slibovalo překrásný západ. Daleko v dolině lidé dosud cosi kutili, jako po zemi rozlezlý hmyz, na vlnách středem Oravy zvolna se nesla dlouhá, bílá plť.

A pojednou nadzvedly se hory, zahořel západ, vysoko k nebi zahrozila Magura. Slunce jak ohromný rubín skanulo západem do klína hor a nad ním mraky se rozlítly jako perutě k nebi připjatého ptáka... A za Magurou jakoby rostla hora nová a ještě černější, ještě obludnější než Magura sama, oheň zasahoval už protější stěny hor — a ten rozpjatý po nebi pták jakoby krvácel a v krvi se koupal po celém nebi.

V tichém úžasu, v jakém zdál se trnouti celý kraj — řítilo se světlo světa v nic. Polovice jeho užuž zapadala za černé hory — druhá už jen jako zbytek hroudy zrezavělého kovu vysýlala do kraje slabou tuchu dne.

Na východě stála noc —

V dusotu o kameni zvonicích podkov koně rychle sjížděli k Dubové.

Z Choče do doliny ovčák houkal svůj podvečerní popěvek, z lesů táhly vůně, v koutech hasla světla — dozníval zpěv hrabaček.

Smutná tesknota skonávajícího dne provázela už celou cestu až k domovu.

»To byl královský výlet.«

»Byl.«

Paní Aňutka neříkala ničeho; tiše ležela v koutku kočárku a očima hledala hvězdy.

Přejeli kolem Oravané jak čerti na svých konících.

Ztichl kraj — dýchala noc — jako ze sna zašuměl les.

A tu až přes kopeček slyšet bylo milé vyzvánění likavského zvonku. Zval k podvečerním modlitbám —

»Sváčik, Sváčik — pozeraj — baba papala medik!« ukazovala Kytka medem pomazanou tvář své hodně už obstárlé panny — — — — — —

Vůz odjel a s vozem tolik — tolik krásných chvil.

V lípě pískla pěnkava.

FEUILLETON.

V. Hladík: BEZEJMENNÝ. Vzpomínka.

Brutálně a suše zaznamenaly noviny celou tragedii jeho života mezi běžnými zprávami denními, kam jako do společné šachty házejí se bezejmenné mrtvoly zanechané na bojišti života a existence.

Zastřelil se.

Jen začáteční písmena jeho jména byla uvedena v lokálce. Diskretně a ohleduplně. Tak se dopřává některým nešťastníkům, aby nepozorováni odešli, aby »à l'anglaise« zmizeli ze společnosti a zamezilo se pohoršení, skandálu.

Odešel bezejmenný . . .

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Byl jedním z nás, patřil do naší družiny, do naší hordy barbarské, s námi žil, toužil, snil a pil. Ano, především pil. Zdá se, že to bylo včera . . . a již máme tolik vzpomínek za sebou . . . a vedle malý hřbitůvek. Hubertovi Gordonovi Schaurovi přibyl společník, jeho spolužák, krajan, druh v mladých bouřích.

Byl to hodný hoch, hlava bystrá, srdce ryzí, ale povaha slabá. Neměl svaly pro zápasy života. Byl to dobrý koloss, ramenatý, zdravý, o hlavu nás všechny převyšoval, ale jinak byl slabý, měkký, duševně nevyhraněný jako dítě. Taková slovanská neurčitost a ledabylost byla základem jeho povahy. Měl talent, věřili jsme v jeho talent, ale nevěděli jsme, k čemu vlastně cílí.

Nejvíce v něj věřil přítel Vilém.

»Uhlídáte, jaký román jednou napíše.«

A přesvědčil nás svou temperamentní výmluvností a několika slovy zdrtil naši pochybnost, vyvolanou poněkud nonchalantním životem našeho kamaráda.

Román skutečně existoval v obraznosti budoucího autora, který o něm dovedl celé večery vypravovati v koutě začoudlé podzemní kobky »u Primasů«, kde dokonce i několik stránek románu vepsal do svého zápisníku. Dále se autor nedostal. Trpěl oblomovštinou.

Z jeho románu během doby se stala legenda. Nikdo v něj nevěřil. Náš přítel počal mluvit o právnické vědě a přednáškách jako o neznámých pojmech, s kterými by se měl zblížiti. Vždycky o půlnoci v hostinci nebo ve vinárně tvrdil, že bude studovati. »Zítra počnu!« — a dal si ještě jednu. Zítra! Jakoby tací lidé měli zítřek.

Přišel Vilém s novým nadšením, s novou radostí v živých, vždy nějakou láskou nebo hněvem rozpálených očích a ohlašoval slavně, že odkryl pravý talent našeho přítele.

»Je rozený malíř! Podívejte se na tenhle profil . . ., což tahle tvář! ta hlava!«

Rozhodil vítězoslavně několik papírků, pomuchlaných, oškubaných. Byly to kresby, jež náš přítel udělal podle přírody: hlava opilce, profil sklepnice, karrikatury kočebráka, preclikáře, baby s řetkvičkami. To byla příroda z jeho nejmilejšího ovzduší a kreslil ji na okraje novin nebo jídelních lístků.

Kresby byly dosti rázovité. Vilém s krásnou odvahou mládí sebral útržky novin a jídelních lístků a šel s nimi na akademii malířskou, šel přihlásit za žáka našeho přítele, který by se byl k podobnému kroku nikdy neodhodlal, ze skromnosti a především z pohodlí. A ku podivu — karrikatury na cárech papírů byly přijaty shovívavě známým, velkým umělcem, jemuž snad imponovala též originálnost zakročení Vilémova. Náš přítel se stal žákem malířské akademie, stal se umělcem.

Ale dlouho jím nebyl. Pojal umělecké povolání s veselé stránky bezstarostného života. Nebyl stvořen pro úmornou dressuru technických schopností, jež tvoří jistotu a sílu umělce výtvarného, a nevytrval dlouho ve škole. Za to tím více ho bylo vidět v hostincích mezi mladými malíři a sochaři, kde dovedl o umění a práci úchvatně hovořit, kde blouznil o velkých plánech budoucnosti, jako dříve horoval o svém románu. Byl milován všemi jako nejlepší druh — a tak se vesele žilo, tak vesele, krásně a rychle, jako když letí člověk se stráně po saňkách.

Tento život vedl nutně k bohémství. S počátku byla to bohéma rozkošná, bujná. Bohéma Murgerova, plná kočičiny a lásky. Ale nastaly jakési osudné změny. Drsně nalehl život na našeho přítele, vymáhal od něho daň práce. Ochabl a netečně se postavil životu. Byl smýknut do bláta, do bídy. Nastala krutá, tulácká bohéma. Bohéma Jules Vallésa, plna trpkosti proletářské i hladu. Neměl přístřeší. Přespával v atelierech, a bůh ví kde. Viděl jsem v něm skrytý vzdor nešťastníka, proletářskou vzpouru proti společnosti . . .

Ale jeho život měl ironické rozmary. Nestal se odbojníkem společnosti. Naopak — náhle se vše zvrátilo — a náš přítel objevil se jako blahobytný, bodře požívající šosák. Stal se byrokratem. V rodném městě svěřili mu důležitý úřad. Žil spokojeně mezi maloměstskými šosáky, tloustl. Ale nezhruběl, nezdufel, nezkostnatěl tím životem. Stesk po opuštěném kraji krásy a poesie ozýval se v něm, nostalgie vyhnance z říše jiného, ušlechtilejšího života, trýznila jej . . . a proto shledal útěchu tam, kde nacházel kdysi inspirace k svým rozptýleným kapitolám začatých románů a nedohotoveným kresbám.

Melancholie, nespokojenost, nechuť k nízkosti a hlouposti života a rozpory, nedorozumění v úřadě, pro jehož úzkostlivé, správné vedení neměl naprosto smyslu, přiměly bývalého bohéma k zoufalství.

Zahlédl jsem jej posledně asi před čtvrt rokem, když jsem jel na Moravu. Viděl jsem jej z vlaku na nádraží malého města na rozhraní Čech a Moravy. Vyhlížel jako usedlý, otylý občan. Tvář jeho zářila lesklým ruměncem. Poznal mne. Usmál se svým milým dobrým úsměvem a kynul mi rukou, mával kloboukem dlouho, dokud mi nezmizel ze zraků.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Odejel ze svého rodného města asi před čtrnácti dny. Našli ho v koutě jakési opuštěné zahrady mrtvého. Mimo revolver našli u něho knihu: »Romeo a Julie«. Podzim hodil na jeho výraznou hlavu s vysokým čelem hrst zažloutlých listů . . . místo lauru, o němž kdysi snil . . .

F. X. Šalda: STÉPHANE MALLARMÉ.

Zemřel básník, jenž vedle Verlaina měl nejrozhodnější vliv v dnešní mladou poesii francouzskou, vliv z prvu přímý, v posledních letech spíše negativní, ale i přes to rozhodně a mocně determinující. Mallarmé jako Verlaine byl sběhlý parnassista — první básně jeho přinesl Lemerrův Parnasse Contemporain r. 1866 — a jako ve Verlainea měl i v něho na počátky literární rozhodný a fascinující vliv veliký básník tragického paradoxu, vlastní objevitel dekadentní psychologie v říši poesie, Charles Baudelaire. Od něho lze odvodit šerou, hádankovou, kouzelně magickou, v tragické stíny vytřeštěnou masku prvních básní Mallarméových, jeho vliv cítíte v těch jemných, prolínavých, do rozteklého vzduchu jako do roztoku tajemství ponořených veršů, které jako napjaté niti schytávají v průhledné a mihotavé krystaly všecko nejisté zvlnění podvědomí a nálady, tuchy a snu. Jako Baudelairovy tak i Mallarméovy některé verše pronikají pleť věcí ostrými a krutými sondami obrazů jakoby rytých nebo leptaných, jiné zase měkce a roztouženě lákají z mrtvých věcí tu tajemnou a sladkou jich »rodnou řeč«, které nerozumí ucho hrubého positivisty. Nelze tu ovšem mluvit o nějaké imitaci — v tak subtilních věcech zní toto slovo obmezenecky tupě — nýbrž o příbuzné vzácné vloze jednoho a téhož duševního tvaru, o básnických orgánech obdobně vyvinutých a obdobným způsobem pracujících. Jemná analytická mysl vycítí i tu odstíny a zvláštní individuelný ráz, který je ovšem nesnadno převést v logický vzorec, který se však přes to neméně určitě a rozhodně, jako zvláštní timbre a tón nástroje, cítí. V toto první — parnassisticko-dekadentní období tvorby Mallarméovy, jež sahá asi do dob osmdesátých —

spadá celá řada lyrických arciděl, básní plných lahody a kouzla, harmonie i reliefu, toužně snivého a královsky teskného koloritu, která na mne působí krásně řezanou linií a slavně nadechnutou, bílou, ideálně rozprchlou a vyzářenou aureolou jako nejčistší hlavy zemřelých vyvolané roztouženou duší za soumraků, kdy hasne den a nerodí se ještě tma. Náleží sem — jmenuju jen zběžně a namátkou skoro — ta harmonicky dechnutá a jakoby z páry a hudby stkaná Světice, »hudebnice ticha«, která jakoby se snášela před váš duševní zrak s gotického okna bílým naivním letem holubice, náleží sem dále to křehké vílí Zjevení, z jehož »špatně zavřených rukou sněží bílé kytice vonných hvězd«, náleží i to teskné, do violy sladěné, ideálně měkké a marné číslo Soupir. A dále: Les Fleurs, které zpívá jako varhany čistý, pravěčný smutek stvořených světů a jehož vlny stoupají melodicky a slavně jako příboje mladého, včera teprve stvořeného oceánu.

A na opačném pólu zase ty křečovité, zoufale zlomené, do tmy a věčna vytřeštěné, jako jek trub a sykot vroucí krve znějící hymny peklu a osudu — takový sonet Té, která je klidná, jakoby do černého mramoru tesaný, takové výkřiky srdce, jímž hrají jako míčem bolavá Realita a předurčená usouzená Idea, které se třese na houpačce zavěšené nad propastí a cítí hrůzu »padat pro věčnost«, Le Sonneur, Azur, Okna. A všecko syntetisováno v tom ohromném, tragickém, jako michelangelovská socha nedokončeném a tím osudnějším proto fragmentu, jenž nese jméno Herodiady a jenž je sám symbol toho tragického, k nejvyššímu napjatého a v nejvyšším zrazeného spění, jež bylo údělem Mallarméa. Ano, tak jasnovidně, tak průhledně jako led zrcadla, pod nímž leží celá minulost a všecka budoucnost, symbolisuje je v této ženě, která je stín a hádanka Krásy, Krásy neužitečné a marné, bez cíle a smyslu, která jen pro sebe chová »nepoznaný lesk a marné tajemství« své bytosti, jež se neodhalí ani vzduchu v létě a jež miluje »děs, být pannou« a cítí »ve svém neužitečném těle chladné jiskření« bledé ledovcové Noci. Všecko kolem ní je zde jen proto, aby ji zrcadlilo, nic kolem ní nemá samostatnou hutnou realitu, je proměněno jen v zřídlý zrcadlivý bezparý vzduch … »O kouzlo poslední, ano, cítím je, jsem sama!«

Zde je celý osud poesie Mallarméovy. Básník osamocoval se stále víc, odlučoval od ústředí, objektivného, všecky obklopujícího života, dárce emocí a šiřitele jeho. Vystupoval stále víc z tohoto media společenskosti, stoupal stále výš do řidšího vzduchu, do velehor Absolutna a ryzího Symbolu pro Symbol. Všecka relativita, vztah a účel pro něho mizely, chtěl podávat básnické absolutno vysloveno absolutnem obrazů, svět Ideje vyhnat v hrot a spojit ho v jediném bodě se světem Obrazu a dojít tak k absolutní, hermetické, řekl bych, syntesi.

Mallarmé byl obětí své ideje. Jí oddal se s tak heroickou a krajní samoúčelností, s tak velikou a ryzí důsledností, že je jí málo příkladů v moderních literaturách a že každý, i když nesouhlasí se vším v tomto druhém »sibyllinském«, jak se mu říkalo, období jeho tvorby, musí přes to cítit k němu hlubokou úctu. Každý kdo zná tragiku umění, kdo zná v umění ty nejjímavější a nejryzejší smrti z poctivosti a důslednosti umělecké, může se tu jen hluboko sklonit.

Mallarmé vedl důsledky ze své ideje a nelekl se, zdály-li se lidem absurdní nebo nesrozumitelné. Jeho idea byla veliká: byla to symbolisace celého světa slovem, byl to titanský pokus, vyluštit smysl a podstatu světa z významu a umělecké filosofie slova. Ideál Mallarméův byl parnassistický princip provedený s krajní, rigorosní a filosofickou důsledností. Parnassistům, jak známo, platila slova již mnoho ne svým logickým významem, ale sama o sobě, svým krásnem formovým a dynamickým. Mallarmé snil o přiblížení poesie hudbě, o mluvě stejně absolutní a suggestivní jako symfonická, o celém světě vzkříšeném v magnetické bytosti slov, v nekonečném množství jich významů a kombinaci zvukových i smyslových efektů v nich skrytých. Byl to ideál absolutního umění, »umění pro umění«, dnes hůře chápaného a nejapněji pomlouvaného než kdy jindy, dovedený do posledních, paradoxních«, jak říkají šosáci, důsledků. Mallarmé byl venkoncem »výstřední« a »upřilišoval« rozhodně, jak říká výborný Hellův prostřední člověk.

Miloval na konec slova pro jich možný smysl více než pro smysl pravý, jak se o něm dobře řeklo. A tak došel k poesii ryze essenční, k poesii bezvzdušně skoro harmonické a melodické, kde podával jen destiláty destilatu a metafory metafor. Některé básně jeho z tohoto druhého období, jež vyneslo mu přezdívku »auteur difficile«, působí na mne dojmem samoúčelných arabesek, kde je sice mnoho invence a vzácného rozmarného kouzla, kde lineová ornamentika a bohatost metaforické obraznosti je přímo hýřivá, ale které přece nechávají člověka chladným, poněvadž krása jich je bezpředmětně absolutní jako krása ohňostroje. To neplatí ovšem o všech básních z druhé periody. Ne, jsou mezi nimi — zvláště v některých sonetech — partie plné veliké kamenné, řekl bych, architekturní grandiosity a velikého opravdu sibyllího gesta, prorockého tónu a těžké, orientální, hrůzně krásné draperie. Ale — zvláštní věc — ta teplá, podmaňující, fosforeskující suggesce prvních čísel z nich nějak vyvanula, ta »řeka purpuru a vůní,« na nichž se vznášely kdysi jeho zlaté galéry, krásné jako labutě, a jež houpala a oblévala také jeho básně, ta tu opadla a do tmy trčely jen bizarní stavby nedokončené a chaotické, pomníky ticha a mlčení, osudu a náhody. Dokonč.

NÁRODNÍ DIVADLO

(Sewer Maciejowski: Martin Luba; Klicpera: Kytka a Každý něco pro vlast.)

Selské drama p. Maciejowského přeložené z polštiny p. Černým není právě zlý divadelní kus, ale rozhodně není také individuální a nové, krásné a ryzí dílo umělecké nebo básnické. Dramaticky není právě špatně vyrobeno: konflikt vůlí docela podle předpisu a vyzkoušeného vzorku postaven a proveden s náležitým důrazem a třeskem, srážka dvou, plnou parou proti sobě rozejetých a docela slepě důsledných lidí, otce a syna, velice efektně a hlomozně nastrojena. Syn Jan, idealistický a z docela šlechetnického papíru střižený mladík, který utekl pro knihu z domova a sám se probil střední školou a universitou, přijde do rodné vsi, kterou vyssává docela střízlivý, positivisticky hrubý, obmezený i silný jeho otec-sedlák, pravý protinožec mladého enthusiasty. Syn stane se advokátem utištěných a vyssávaných chalupníků proti otci-lichváři, prosadí jich věc před soudem, unikne všem lákadlům praktikusů, kteří ho chtějí odklonit za bídný nějaký groš hmotného prospěchu od přímé cesty ideální spravedlnosti. Stařec je odsouzen, aby vydal uloupenou půdu, a nad to pozván k nějakému vyšetřujícímu soudci do města: pan soudce vidí v jeho manipulacích různé choulostivé historie, které mohou spadat pod zločin lichvy. To je na starce mnoho. Starý dub spíše padne než by se dal sehnout. Podezírá ke všemu ještě čistotu styku a sympatie mladé své druhé ženy se synem z prvního manželství, vidí všude lest, zradu, úskok, vzpouru a rozklad někdejší své vlády a statku dlouho a krušně skládaného a rozboří raději všecko, než by dovolil, aby cizí lidé a zrádný syn rozchvátili kámen od kamene: zapálí statek (oheň je ovšem udušen, poněvadž by jinak přišel autor o své šlechetenské a filanthropické finale, jež dělá dobrý dojem na obecenstvo) a oběsí se. Jan odchází z domu, kde svou důslednou, neúchylnou a krajní manií idealistickou zabil otce, z vesnice, kde přesně vzato nikomu neprospěl lid, jehož se ujímal, ukáže na konci velice jasně svou mravní surovost a chová se vůbec tak, že jste nuceni dát za pravdu starému Lubovi, jenž v nich nevidí nic než tahouny, opilou rotu, nehodnou jiného údělu).

Jde někam do světa. Statek odkáže dříve ještě šlechetné maceše s podmínkou, aby tu zřídila světlou, vzdušnou školu. Modernisticko-tendenční cukrlátko.

*

Šablonovitost a vzorková střízlivost této práce bije přímo do očí. Starý problém (velice summárně a aprioristicky hrubě formovaný) o ceně a smyslu krajní a důsledné »pravdy«, na nějž v poslední době napsal na př. Ibsen tak psychologicky a dialekticky bohatou, temnou a jemnou variaci jako je Divoká kachna, je tu znova proklepáván, ale mdle, matně, otřele, bez každé nové perspektivné hloubky a síly, bez nových, autorem vycítěných a vyhmataných psychologických a básnických poloh a škál. Všecko obrací se jen na povrch, hmotně a jalově hraje se celý zápas mezi fanatickým »idealistou«, abstraktně rozčileným, deklamačním a mlžně necharakterisovaným, a starým, zkušeností, energií a silou bohatým »positivistou«-otcem, který je nejlepší figurou práce a na němž vlastně celá její dramatická účinnost jest sklenuta. Ukazuje se tu zase, jak střízlivost, drsnost, zloba nesou již v sobě ostré charakterové linie, pevně zocelené svaly typičnosti a jak lehko je básníku takovou figuru vyrýt a reliefně vypnout. Zde se podává všecko samo sebou a p. Maciejowski ani tu neobjevil nic, nýbrž plul jen pohodlným větrem po proudu, drahou, kterou jiní nesčíslněkrát zbrázdili již před ním. (Pan Šmaha vyzdvihl brutálním a svalovitým svým uměním dobře tuto sukovitou figuru.) Hůře bylo však charakterisovat a praecisovat idealisticky monotonního p. študenta. Zde selhalo umění p. Maciejowského skoro úplně. Zůstal abstraktní šablonou, deklamatorský šlechetník bez každé reliefněji vykrojené linie. Příliš stín a příliš schema.

Tedy úhrnem: jedna figura a dvě tři drobnější, genrovitě zkrojené. Žádná nová charakterová sondace, žádné nové vyházené šachty do lidských duší, žádná veliká ideová tragika a poesie, nic, co by bylo svedeno v poslední středy a základy, vlastní a důvěrné záhady bytí a osudu. Dost vnějšího napjetí a konfliktů divadelnicky vykořisťovaných. Snad ne nejhorší kus, ale žádná báseň, žádné vynikající literární dílo. Nic, co by znamenalo zisk v našich knihách.

Frašky Klicperovy nejsou nepříjemny k poslechu. Je tu dobromyslná, prostoduchá a starosvětsky přítulná práce, takové milé archaistické kouzlo z toho chvílemi dýše, ale jen pod jednou podmínkou: že zůstanou výjimkou, archaeologickou kuriositou a že se na ně díváte se zájmem literárně-historického sběratelství. Jakmile se však přesune těžiště a vnucují se vám jako denní chléb a aktuální hodnota, je kouzlo to tam, zbývá jen únava nebo soucitný úsměv. A tohoto hříchu začíná se, tuším, dopouštět p. ředitel: začíná Klicperu pokládat za sloup repertoiru a chce z něho učinit pravidelnou krmi divadelní. To by byla chyba a škodilo by to jen Klicperovi. Milý, tichý, poctivý a skromný člověk bez praetensí — nechte ho být, čím byl tak dobře a nešroubujte ho do pós, jež mu byly cizí a v nichž se tak nešťastně a škrobeně vyjímá! Neznechucujte nám ho. Prosíme o to snažně. Klicperu lze milovat docela tiše a bez tendencí, vyslechnout v blažené a šťastné chvíli bílé naivity duševní (každý z nás je má), ale právě proto nebuřte a nevyzývejte zbytečným a falešným raisonnováním aestheticko-literárním naši analysu a reflexi kritickou. Přejte Klicperovi, podaří-li se mu ji občas uspat a ukolíbat — ale neznesnadňujte mu ten pěkný úkol úmyslným pošťuchováním a nešikovným drážděním! F. X. Š.

ANGLICKÁ KNIHOVNA, po jejíž založení v minulém čísle toužil V. Mrštík, stane se skutkem. Nakladatelství J. Otty vydá v listopadě 1. číslo sbírky překladů vynikajících autorů anglických, jako přílohu nového ročníku »Zlaté Prahy«. »Anglická knihovna« bude zahájena překladem zajímavé práce proslulého humoristy Max Twaina.

UBOŽÁCKÁ PRAVDA

Schädliche Wahrheit, ich ziehe dich vor dem nützlichen Irrthum!
Wahrheit heilet den Schmerz, den sie vielleicht bereitet.

Jaké škodlivé pravdy Goethe tímto výrokem mínil — nevíme.

Ale určitě víme, co mínil pravdou ubožáckou.

Bude tedy jeho výrok o ubožácké pravdě onou »schädliche Wahrheit, die heilet den Schmerz, den sie vielleicht bereitet«. Řekl o pravdě pravdu.

O pravdě pracovalo mnoho velkých lidí, mezi nimi Goethe — a právě se stanoviska této velké pravdy vyslovil se o pravdě ubohé.

Míchá-li Čas obojí v jedno, míchá pozadek se zrním a zrní s pozadkem. Jen doktrinář uvázne na jednom. Vraždit se bude za »pravdu«, že pozadek také patří k obilí. Patří. Ale zůstane pozadkem a nikdo ho nebude set na pole, každý ho zkrmí doma. Vyšla by z něho jenom lebeda. A to je ten puntíček na tom i, na který vyzrál Goethe.

Času zbývá tu jen útěcha říci, že pozadek není pravda.

Goethe se pro pravdu rval (theorie o barvách) — ale stál proti ubožácké pravdě. A tu zbil. Faust až do zoufání hledal pravdu, ale žádnou ubohou. Schaura ctil jsem a hájil pro zcela jinou pravdu než ubožáckou; Emmerson hledal pravdu, ale v ničem, co by se podobalo pravdě ubožácké. Citát p. Šaldův hodí se na obhájení ubožáckých pravd zrovna tak jako na vrbu růže, pro vrabce slavičí zpěv.

Pravdou je, že mně a se mnou smýšlejícím ubožácká pravda zůstane ubožáckou a — nic víc. Zatím jsme odrostli. Býval jsem přívržencem naturalismu a mám čest jím nebýt víc. Býval jsem přívržencem i leckterých ubožáckých pravd a mám čest, také jím nebýt už víc. Každý si svůj mlíčen odnosí. Opíral jsem se kdysi i o Čas a dnes se opírám o Goetha.

V tom je celý můj úpadek. Zemřel jsem.

Goethe se dával hrdinstvím Lucretie strhnout v oheň — a Času je zničení té illuse rozbíjením hliněných hrníčků!

Goethe se Muciou Scaevolou dával uchvacovat v nadšení — a Času je to zrovna tolik, jako že mladočeští poslanci dobudou nám český stát.

Goethe se radoval z hrdinství vévody Lehnického a jeho významu pro vlast — a Času je to zas zrovna tolik, jako říci proti Kopernikovi, že země stojí a slunce vychází a zapadá!

Goethe litoval zničení ceny a významu Jaroslava ze Šternberka, a Času je víra v jeho slávu zlatým teletem, do kterého prý jako Mojžíš udeřil Čas.

Šíření těchto Goethových názorů je Času chytráctvím, švingulantstvím, vydupáváním národního dělnictva, renaissancí zastaralého vlastenčení a hlouposti, povelem proti vší vzdělanosti a pokroku, heslem, kterým se otvírají dvéře chytrákům na jedné straně a hlouposti na straně druhé; do Čech má se vrátit fikce a šťastná illuse, v níž se kochají Bečuani — — —

Bravo!

Nuž, nazve-li Čas názor Goethův a kochání se jeho v illusích — kocháním se Bečuanů a zlatým teletem — nemám ničeho proti tomu. — Goethe už trochu té hlouposti snese.

Machinace s materialem, čili což jedno a totéž je, jest a všechno dohromady logika Času čili ubožácká pravda. Taky komplematika.

Invektivy na svou osobu nechávám stranou.

Diváky, 7. října 1898. V. Mrštík.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. 20. ŘÍJNA 1898. ČÍSLO 4.

JOSEF MERHAUT:

KLÍČENÍ.

LYRICKÁ PASÁŽ Z »ANDĚLSKÉ SONATY«.

Karel Hřivna vyšel z města do polí se svojí ženou.

Když scházeli ze svého bytu po schodech, hudba klavíru trhavě nadnášela jich krok; hudba ztišená a zoufalá za dveřmi zavřenými, udušená ve vyhřátém vzduchu čalouněného, starým, zaschlým nábytkem těsně vycpaného pokoje, jehož okna pod nimi otvírala se jen zřídka kdy. Hrála tam zas ta stará, vysoká, bledá dáma... ta mlčenlivá stará panna s bledými, nevýslovně bledými, divoce načechranými vlasy, hystericky bledá, s očima visionářsky ustrašenýma a se rty úzce staženými — se rty, jichž nikdy snad nedotekl se muž... ta, která hrála celé noci a dny — jakoby celý svůj život jenom na ten klavír hrála, osamělá s ním a pro něj jen žila, jemu se intimně svěřovala, při něm se vybouřila z krve i dum, všecky své sny, záchvaty i klamy dlouhými svými prsty navlékajíc jako perly černé a bílé na mluvící dráty jeho strun —

A jak to zase dnes omrzele hrála! Všecka hořkost zvadlého jejího panenství, jež bez plodů odkvetlo pro nic za nic jako planá hruš, kanula jedovatě z té rozházené melodie neznámé její písně. Jaká protivná, vyschlá píseň samoty, bezúčelnosti a vadnutí bez cíle a plodů! —

Hřivnovi, jakoby utíkali před tou hudbou, vyběhli chvatně z domu. Nechtěli slyšet už nic z těch tónů — neboť melodie jiná, divně měkká stále tak lehce odněkud z neznáma lámala se jim do všech údů i smyslů. V zadumání a ztišení, v truchlení sladkém a unaveném, toužívě a mazlivě zpívala, tichounce ševelila a hladivě klouzala po všech nervech jako doteknutí něčí jemných, dětských ještě rukou. V souzvuku náhlém a navzájem tušeném zpívalo to tak v obou. Oba navzájem hledali, tušili a snivě, dalece něco v sobě nalézali: on, že ona už mu odpustila a zapomíná — a ona v něm, že zcela už je zase jen její, jen její! Tak v tom tušení vyšli ven.

Všechny kouty své duše Hřivna lačně plnil odpočinutím jeseně.

Bylo po bouřích divokého léta. Radostně, úlevně to tak vnímal: povadly růže, vyhasly blesky, v dalcku někde dozněl poslední hrom. Vychladlo a pobledlo nesmírné slunce horkých dnů. Hřivna se uklidnil, poznávaje na své ženě, že hojí se ta těžká rána, která po jeho zradě ostala v ní. Nebyla zahojena docela, jitřívala se při nahodilém doteku surového vnějška i z nitra vystupujících vzpomínek, jak přivedla je necitelná náhoda, setkání, nedorozumění, nebo stíny zlé nálady za osamělých kalných dnů, těhotných příšerami podezřívavé nedůvěry, již svojí dokázanou nevěrou zatáhl do jejího sklamaného srdce on sám!

Oklamal ji s jinou! — Vědomí věčné a nevývratně zakořeněné v půdu celého jejího života! — Ať půda oblévána je slzami nebo vyhřívána sluncem teplejších dnů, vždycky tkvít bude v ní tento křivý, pahýlovitý keř jeho zrady. I k hrobu snad se jí postaví, zapuštěn kořenem do zvadlého jejího srdce, z jejího zahnívání kořeny jeho budou pít a uschne teprve, až s prachem jejím i její památka vyhasne docela pro tento svět.

Vyčítavé trnutí chvátilo vždycky Hřivnu, když na to pomyslil, na to, čeho se bál: že nikdy nepřijde zcela klid, že nikdy nepřestane její vyčítání, že ten tam je vzorný mír jejich manželského života. A přece dnes tušení jakéhosi upokojení v něm zahrávalo a v šeru rozsvěcovalo se zvolna mírným plamenem hvězd, z nichž hadačsky četl příští lepších dnů. Byl to přece jen mrak vzdalující se, v dálce zašeřené na obzoru na chvíli ještě zastavený, ale vzdálený, mijící, odbytý, vybouřený a vypršený, mrtvý, daleký! Jistě často ještě v tom mizení postaví před slunce

šedý svůj hřbet, opře se proti němu a na chvíli zastaví jeho zář. Ale mizí přece a zmizí. A Hřivna cítil: nesla už teď oddaně, s tichou resignací svůj kříž, léčena časem, silna svojí modlitbou, říkajíc si, že trpět je údělem ženy, a v pokoře věřící křesťanky srovnávajíc svůj žal s nekonečnou bolestí Bolestné Matky. Chápal, jak od hostýnské pouti, kterou vykonali spolu, nosila v sobě to utišení — to zvláštní, křesťansky silné, nevýslovné, zázrakem do její duše zapadlé, k nadzemským obětem odhodlané utišení.

Jsou louky podzimní tak smutně krásné, jak krásný smutek teď rozléval se v ní. Posečené, vlhce žlutozelené, vybledlé bez květů — ale krásné, krásné v tom zamyšlení svém dumném, podzimním sluncem jímavě zajiskřené, tak v klidné oddanosti vynořené z mlh. Čekají zimu, poddávajíce se všemu, co ještě přijde, a přece už v hlubokostech své prsti rozdýchány jsou k jaru, jež vrátí jim zase květ. — Kvetl i ocún na posečených lukách: řídce poházené, vytráveně modré, jedovatě ubledlé květy zlých vzpomínek.

Zvadnou i ty —

Jen kdyby přišlo něco živelně silného, něco, co by znova v jinou stranu zatřást a obrátit mohlo celou podstať její bytosti, událost nějaká, jež by vyplnila celý obsah jejího života a všecko minulé vytlačila z ní — přišel by zase zcela mír!

Šli do lužaneckého parku.

Mdle prosvitovala zachmuřená nebesa. Tři dny pršelo před tím bez ustání. Tři dny bez tepla, slunce a hvězd. Zmáčená svá chňapadla roztáhl říjen nemilosrdně na svět, rozmlsaný krásným letem, a studeně ho škrtil. Bez přechodu, bez příprav a soudu, rázem přes jednu noc léto uškrceno ráno válelo se v loužích ulic — surově utržený a do bláta hozený květ. Studeně díval se kat-podzim do oken. Nebylo konce dešti. Jakoby svět umřít měl zvolna povodní a tmou, tak šero a spousty vod s chladnou neodvratností a lhostejností smrti valily se vždy víc a dál —

Dnes konečně přišla úleva. Nebylo ještě slunce, ale prestal déšť a bělela obloha.

Konečně mohli vyjít spolu na ulici. Konečně ven z toho zakletého sklepení bytu, před jehož okna stále věšely se šedé záslony deště a par, a z jehož setmělých koutu — toho se Hřivna bál — mohly co chvíle v tom zamyšlení jednotvárném vystupovat zas bledé příšery jeho zrady a jejího žalu — a trhat sotva počínající klid.

Konečně ven!

V Lužánkách už cesty nebyly zametены; promočené listí, najednou skoro spadalé s uvadlých, vodou zčernalých stromu, postlalo je mokrým kobercem, v jehož tkanivu vedle počernalé červeni jímavě vadla bledá podzimní žluť. A na pních obrovských stromů chumáče úponkovitých listů spjaly se v rudý prapor, jenž do dálky volal pozdrav jeseně

Podzim už se nastěhoval, stál na svém a nedá se více vyhnat.

Vlhkota Lužánek vyhnala Hřivnovy z parku do polí. Šli za sebou cestičkou, kterou v blátě před nimi ušlapali dělníci — neúmorní přástevníci, kteří den co den, noc jako noc natahují nitky svých pavučin z vesnických svých domovů všemi stranami tam dolů k továrnám pro cizí pavouky, a pak sami zapleteni v tu zrádnou síť vracejí se zase po nich — vyssáté, ochablé mouchy. Paní Hřivnová šla před ním tiše, nemluvíc, rukou si přidržujíc sukně nad žlutými botkami. Jen chvílemi z pola obracela k němu tvář, aby lépe slyšela, když něco prohodil, nebo unavena se zastavovala a z plna si vydychla z tvrdě vzedmutého svého poprsí.

»Bolí tě nohy?«

»Trochu. Jsem jakási těžká!«

V očích jejích to zahrálo tak záhadně.

Ta její tvář, jaká byla teď změněna! — myslil si Hřivna, jda za ní. To nebyla už ona — snědá, veselá, zpěvavá milenka jejich minulých pěti manželských let, v nichž bezdětni stačili sami sobě. Jako by ve vězení dlouhém byla zbělela, jako by před živými barvami slunce byla bývala ukryta ve vytápěném skleníku — tak ztratila teď, za ten poslední čas, svoji tmavou kmenovou krásu a byla teď tak záhadně bílá, tak zasněně bledá, tak nejistá, zaražená v pohybech, v řeči i výrazu tak ustrašená, zjemnělá v nervech, v sebe uzavřená, ale zase jinak krásná, přece krásná, bíle, unyle, čistě spanilá. Z neznámých hloubek, odněkud ze zastřeného nitra kanul na ni ten mírný, mlhami se prodírající svit. Bílé světlo sladce smutné linulo se jí z očí do všech rysu. Jaká melancholie tklivá oblévala celou její podobu! A tak hluboko, tak hluboko zdálo se teď Hřivnovi k její důvěře a k její duši, tak hluboko, že nikdy by nebyl tušil té nedohlednosti u vesnického děvčete, jež přitáhlo ho zdravým svým tělem a zdravou čerstvostí své mysli. Jaká to byla změněná, jaká jiná skoro povahou i tváří, jaká zamyšlená a snivá! Myšlenkami svými jako by ani nebyla zde, u něho, ale dále někde, výš a hloub — kde asi, kde? Jiné byly teď její oči, tlumené, vnitřní světlo žíhalo z nich — kam se asi dívaly, co viděly neviditelného a tajemného pro celý ostatní svět? Tajila něco i před ním — žárlivě si to tak namlouval, a byl by se tloukl, že vlastní vinou ztratil její důvěru.

A zase se mu zdálo: to tak bolest ji proměnila! Usínání bolesti, hojení krvavé rány jí to tak melancholicky zpívá z čela, očí a tváře.

Pokrač.

José Maria de Heredia:

TROFEJE.

(z cyklu »Dobyvatelé«.)

DOBYVATELÉ.

Jak roji sokolů klec s masem, jež je sytí,
vzlet z vazby úmorné v svět širý nezabrání,
tak z Palos, Mogueru se plavci, kapitáni
v svět brali hrdinským a krutým snem již zpití.

Šli kov ten báječný v kraj cizí kořistiti,
jenž v dolech Cipangu tam v dáli spěje k zrání
a vítr passátní tam tykadla jich sklání,
kde v dálném Západu břeh čarný divem svití.

Vždy večer, o dějích když velkých zítřka snili,
jim blankyt tropický, zkad v moře blesky dštily,
v sen kouzlil velký div, jenž těhoten byl zlatem.

Neb z přídy schýleni své bílé karavelly
že tonou, myslili, v kýs nový blankyt ztmělý
na Oceánu dně, hvězd nových září vzňatém.

MRTVÉMU MĚSTU.

CARTAGENA DES INDIAS.
1532 1583 — 1697.

O město truchlící, kdys Oceánu paní!
Dnes žralok klidně tu se za makrelou honí
a bludný mrak ti sám svým stínem přístav cloní,
v němž řady galión kdys čněly nad vod pláni.

Již z dob, kdy Drake sem vpad', s ním Brité v klatbu daní,
tvé opuštěné zdi se v trosky černé kloní
a jako perel pás se tmavých černá po ní
pruh koulí z Pointisu, jež z děr tu zejí maní.

A v tento moře zboj a oblohy svit žárný,
kdy slunce ospalé jde v půlden jednotvárný,
řad conquistadorů v sen mdlý tvůj vniká valem.

A v teplých nocí tvých a vlažných zmalátnění
o slávě bývalé se kochajíc jen v snění
se samo uspáváš ve dlouhém šumu palem.

Přel. Jan Spáčil Žeranovský.

Otto Gulon:

KDYŽ VEČERY DNŮ MARNÝCH . . .

Když večery dnů marných zhasnou purpury,
v horizontech tehdy mdloba jen se chví,
opilství nám vniká zvolna do duší,
vše, co nezní láskou, nám tam ohluší.
Ačkoli noc stoupá a plno je hvězd,
milenky jdem hledat na úpatí cest,

požehnání luny voní z těch promenád,
luny, která doufá, luny, již mám rád;
a tehdy věčný pohyb, zdá se, že cítíme
a věčný příliv žití, zdá se, že slyšíme.
Ó vzácná opilství, když v duše zefyru
zní tichá resonance hudby vesmíru!

ZAVŘETE NAŠE DVORCE . . .

Zavřete naše dvorce, zavřete petlicí,
a nechte nás zde žíti, ach nechte, samotné,
když bouře rozhučí se v noci nad krajem,
my budem tady jen v svých jizbách tiše lkát.

Už dlouho na koních jsme v slunci nejeli,
už dlouho nikoho jsme v polích nezřeli,
tak slabí byli jsme, že smíchy milenek
nás večer do lesů nevylákaly.

Už není o čem snít, už hvězdy nevyjdou,
a vyjdou-li, tož přec my nebudem je zřít,
jen srdce zacuká, když slunce zapadne,
a opět zacuká při prvních zábřescích.

LÉTO V ZLATĚ.

Mladé, rusé přástevnice
zlato sypou v slunečnice,
zahrady jsou zlata plny;

mladé, rusé přástevnice
pavučiny zlaté vlny
předou, předou zpívajíce.

Růžena Svobodová:

NOVÉ LISTY K ROMÁNU.

Pokrač.

VII.

Magdala milovala krajiny, ubíhaly-li rychle kolem vlaku, milovala šumění a jednotvárný hluk rychlíku. Tu stanulo její srdce v letu a naslouchalo okouzleně. Vsedla do kupé, kde našla dámu v šatech ze šedého mohairu, pod bílým závojem, židovku s kulatýma očima, která si přejížděla rukama záhyby šatů, jakoby je žehlila. Pohlédla na Magdalu súčastněně; chtělo se ji hovořit. Magdala poznala, že ji chce oslovit, a rozesmálo ji to. Nedovolila jí setkati se v pohledu. Dráždila ji tím, že se usmívala, ale v té chvíli, kdy židovka skládala rty k úsměvu, vzdychla Magdala a odvrátila se. Židovka zase chvíli žehlila šaty, obírala se a Magdala se zase rozesmála a odvrátila.

»Jen buď tichá,« myslila, »beztoho jsi v životě ještě nikdy tak dlouho nemlčela. Mlčení tě donutí ku přemítání a židovi to bude k užitku. Žid není obchodník, je to jistě nájemce dvora, mají deery a ty jistě týrají vychovatelku! Kdo ví, co se po dnešku na statku změní!«

Po chvíli přestala na ni myslit. Vzpomněla si na stavitele a na starý zámek, vzpomněla si na Lva a na list, který asi už četl, a zasmála se.

Vzpomněla si na domov, rodný zámeček ve vesnici, přistavovaný a spravovaný s původním dvorem s renaissančním vzdušným sloupovím na dlouhé pavlači, s kaplí ve věži, s vyhlídkou na malou ves, na stín sadu a na bílé voly s velikými rohy, které ráno zapřahali ve dvoře. Dávno, od smrti svých rodičů, neviděla tento dvůr a ani se jí ho nezachtělo. Lev spravoval jmění obou sester a jí nebylo nutno starati se. Odjela nyní z domácnosti Lvovy. Pozůstalost sestřina nebyla projednána, všechna starost zbyla jemu. Nebylo to delikátní, co učinila, ale ji bylo, (jako to bývá, když někdo před námi všechno ztratil), jakoby kožich obrátil srstí na vrch a sukno do vnitř; nikde nelze nalézti hladkého místa. Vzpomínala jenom na jeho odporné vlastnosti, na jeho sebelásku, na malichernou radost ve tváři, když někdo vyslovil jeho jméno, na jeho podpisy na okraji listů tisíckrát a s láskou okrasně psané, na jeho mstivý zvyk, když mu někdo vytkl jeho chování, uraziti ho za to, hned v té chvíli, na některé jeho neušlechtilé pohyby, na jeho lež ve chvíli, kdy tvrdil, že si přiznává pravdu. Jak ho mohla milovat, tomu nerozuměla, jak mohla rvát se o něho, dobývat ho!

»Mám zpustlé srdce, zpustlé jako zimní noc na planině, na zasněžené planině, kde vyjí vyhladovělí vlci,« říkala si a radovala se z objeveného slova. »Zpustlé srdce, zpustlé srdce!« opakovala.

Vzpomněla si na jeho lásku, na jeho políbení a otřásla se hnusem. Krev se jí vehnala k hlavě překypěním odporné vzpomínky. Chtěla nemyslit na minulé dny, zahnat všechnu hrůzu, ale i na ni došlo, i před ní defilovaly události s vyčítajícím vířením. »Má kniha je již počmárána a listu nelze vytrhnout ani písmeny vymazat!« zahořekovala, ale její zdravá silná podstata hráče, který sází celé jmění na jednu kartu, se vzepjala. Roztoužila se po životě jako po opiu. Hrnula spěšně do mysli obrazy svých zanedbaných známých, představovala si krajiny, kterými projížděla, aby zadusila svou mučivou představu. Nedomyslila, nepromyslila, příčiny nehledala, ani nepochopila, ale upila se rychle novými dojmy. Zapomněla na Lva, ale cítila, že lidé, které si vyvolala, kráčeli hluše jejím srdcem, jako prázdným sálem, že duněly jejich kroky, a řekla si: »Zpustlé srdce, zpustlé srdce! Sníh, pláň a hladoví vlci!« Ale hned obrátila: »Jaké jsou to závrati slabocha! Ne, neumím ještě chodit nad propastí. Sníh a pláň a noc, jaká to svoboda! A nač se sdělovat? K nikomu mne nic nepoutá a já musím se naučit pochovávat své přátelské styky radostně jako nejmladší syn králův své starší sourozence, kteří od něho oddalovali trůn a korunu.«

Cítila náhle převratně bezpečí z překonání, z těch, s nimiž se rozešla, se všemi, kteří žili, ale od nichž se tak odvrátila jako od mrtvého v rakvi, který už nevidí. »Nepřítel je ten, kterého ještě neznám!« pomyslila a vzpomněla na Alexandra. »Ne ten, s nímž jsem se rozešla.«

Co se událo? Sestra zemřela, láska zahynula. Mechanismus se vyčerpal. Ah, jak je veselo! Cit je jako žalář. Vyjdeš z něho a duše jako step, kouře není k dohlédnutí, srdce jako jarní louka rozkvetlá, jakoby tam nebylo vléklo umírání svou vlečku vyšívanou olovem, a láska své veselé pluky!

Jela do Polska; nevěděla kam, nevěděla ke komu. Usmyslila si nalézti Alexandra Plonského, ale nechtěla uviděti jej dříve, než by byl četl Mariannin list. Projela v dřímání a přemítání noc. Probrala se a rozpomínala. Řekla si: »Každá nová desilluse je nové vykoupení.« Usmívala se a radovala. Všichni, které oklamala, kráčeli kolem ní již jako mrtví a jejich smrt byla jí nové rozřešené tajemství, konec v knize života, ono finale, jež mluví o podstatě a smyslu celé knihy.

Zpívala si jako vosa a představovala si jasně radost vítěze dobyvatele, který zanechal v městě pořádku a odchází k novým městům, k novým zemím, dobýti nových království.

»Snad přijde jednou sv. Helena,« usmála se a na upokojení řekla: »Tragika je nejvyšší konec všeho.«

•

Bylo před jitrem. Slunce rozhazovalo oranžové svítání a vycházelo nad plání za bukovým hájem osvěženým bílými stromky břízek. Venkovanky, oděny v tmavé jednoduché šaty, měly na hlavách sametové šátky s pestrými květy. Hrnuly se k vlaku, který jel k poutnickému městu. Stály jich plné chodby, neboť nebylo dost vozů pro ně.

»Ještě si zaplatit, a ještě stát!« ozývaly se hlasy za záclonkou jejího kupé.

Trvalo to k příští stanici, kde se vysypaly, jako když hrušeň otřese.

Magdale zbývaly na této přestupní stanici dvě hodiny času. Z dráhy již viděla veliký zámek. Najala si povoz a projela městem, které ještě spalo. Projeli hlavní třídou od nádraží, všední a tupou, nově a lacině vystavěnou, s velikými římsami a křiklavými nápisy, projeli ulicí kanovnickou s jednopatrovými domky a v měkkém baroku, se zamčenými vraty, korunovanými kovanými ornamenty, kolem bílého paláce biskupství čistého a klidného jako z překonání, celou neojetou, sváteční ulicí, na náměstí s radnicí, která stála uprostřed jako klec, krytá prejzy, s věží vykřiknutou a tenkou, se schody, které běžely do prvého patra podle zdi a končily pod klenutým loubím, jež ukrývalo vchod, se slunečními hodinami na druhé stěně, a po celé výši vztyčeným orlojem plným svěžích barev a gotických krajkových ozdob v architektuře baroka na třetí straně. Zde stál houf otrhaných dětí a dělníků, kteří chtěli být zjednáni na práci a pohlíželi umdleně a s pohrdáním na Magdalu. Mlékařské vozíky přijížděly a stavěly se v řadu, krámy s potravinami se otevíraly. Město mělo nepříliš starý sad, šik židovských vil za městem a dóm právě upravený, věrně ve stylu, tak že vypadal čistě a k smrti jednotvárně jako cukrářský výrobek z dragantu. Malý domeček, z konce sedmnáctého století, který se vedle něho tísnil, zdálo se, že se mu posmívá. Dóm tichý a zahanbený hleděl smutně jako němý, oloupený, jako člověk, kterému ostříhali vlasy a vsadili na hlavu paruku. Ale lidé chodili kolem pyšně a vesele; upravili dóm ze svých pilných sbírek, neboť milovali velice pravidelnost a dobrý pořádek.

V poledne dojela do hlavního města krajiny, odkud chtěla hledati Alexandra.

Město prahlo v dýmu poledne a horkého dne. Ubytovala se ve velikém hotelu, nepříliš čistém ani útulném, s dveřmi a okny, které nepřiléhaly. Ale majitel byl veselý, starý mládenec, stále rozechvěný a nadšený stařec, který proseděl půl dne na širokém, koberci vyloženém koridoru s časopisy po stolech a byl ochoten baviti své hosty, kteří přicházeli a odcházeli.

Hotel byl dům úhlový. Jeho okna vedla do ulice, kde židé v dlouhých kaftanech se scházeli k domluvě a uzavírali, úlisně se tváříce, obchody, pak na sad, před starou bránu s věží, zbylou od rozbořených hradeb. Věž měla tři nízké průjezdy. Prostředním, tmavým jako ostatní, projížděla tramway, ale v jeho šeři uzavřen byl oltář, který z jitra rozevíral stařec; rozsvítil na něm svíce, a po celý den u něho proseděl na stoličce, prozpěvuje nábožné písně.

Uzavřela si odpočinouti v tomto městě a rozmysliti plán cesty. Pocítila únavu za všechny minulé dny. I jala se bloudit po ulicích, mezi měkce rozprávějícími Poláky, kteří se procházeli svěže svým špinavým městem, ulicemi s otlučenými façadami domů, pod královským zámkem, proměněným v kasárna, zpustošeným a smutným, s mramorovými schody pokrytými prkny, s komnatami plnými zápachu, bývalou ložnicí královny, vyhlížející okny ve věži na všechny strany světa, na kostely, kde leží básníci, na mohylu velikého reka nanesenou v nadšení, na letní zámek krále, kam ukryl krásnou Esteru, židovku, která osídlila kraje svými souvěrci, na čtvrt města jimi obývanou . . . Bylo již podvečer a sobota; rozejela se do této čtvrti kolem křesťanských obchodů s kožíšky z bílé a žluté kůže. Malé černé krámy byly uzamčeny, ale prvá patra ozářena sedmiramennými svitilnami. Židé v hedvábných kaftanech a kožešinou obšitých svátečních kloboucích procházeli obřadně, ale svižně svou čtvrt, naplněnou již těžkým sešeřením. Magdala došla na most nad řeku. Město uhelně černé nyní, krajkové obrysy věží, všechna ta smutná konturami bohatá krása mlčela na žhavě modré záplavě západního nebe.

Samota, večer uprostřed cizího města je těžší než uprostřed hlubokého lesa. Odcivat se od starého života a neznat zítřejšího, jaká je to hluboká pomlčka! Uprostřed neznámých věží a chrámů, domečků a stínů, lhostejných tváří, pohledů a výkřiků, jaká hořká závratná radost! Umřít zde tak nikým neznán, za úsměvu jediného povědomého, mlčelivého pohledu — slunce, umřít bez té hrstky slzí několika přátel, kteří zítra shledají náhradu, bez vášnivé radosti pomlouvačů, kteří by nemohli vykřiknout nad rakví své nachytané lži a naházet do hrobu kamení, jež jim zbylo od dlouholetého štvaní, uchystané vlastně pro naše čelo, bez žvastu lhostejných a bez zapomínání, bez chlouby těch, kteří nám v životě darovali haléř a myslili, že jsme jim dlužni srdce, i pýchy oněch, jimž jsme dali duši a oni nám ji zaplatili haléřem; s jistotou bytosti, která zná bezvýznamnost přístavu a lodí, jimiž odjíždíme v zámořskou zem, našli-li jsme její směr a vůni.

Poslední záplavy uhasly, silhouetty města zapadaly do tmy, když se Magdala vrátila do svého hotelu. Na zítří odejela do vesnice blízké Alexandrovu domovu na horách. Pokrač.

F. S. Holeček:

SVISLÁ KŘÍDLA.

I.

Po široké hlavní třídě Smíchova jel mírným tempem jezdec na kole. Slizký povlak bláta vzniklého kropením ulic za časného jitra nedělního dne přilínal ke gumové ovrubě kol, číně ji kluzkou a ztěžuje jízdu. Proto jel jezdec volně v klidném odměřeném chodu naléhaje lehce nohou na šlapátka.

Bylo kolem sedmé hodiny ranní, a ulice po šířce a délce byla prázdna vozů, jen něco málo pěších precházelo po chodnících. V levo za domy v těžký šik seřaděnými slunce zdvihalo svoji ohnivou peruť k závratnému letu oblohou, a studený a klidný vzduch podával předzvěst utěšeného dne.

Jezdec projel městem, vyhoupl se přes zlíchovský kopec a u chuchelských skal seskočil, aby svlékl kabát. Pod olivově šedým krytem obleku vystoupila barva košile o višňově červených a zelených pruzích. Ještě sešinul si jezdec čapku anglické formy s bělavě šedou hvězdou na zelené půdě do týla, aby se mu nesbíral pod ní pot na čele, a opět klidně v odměřeném, ale značně zrychleném tempu hnal stroj ku předu.

Vltava ležela v levo jako jediná stříbrná plocha vyzářená ranními paprsky slunce. Svižně jel mladý muž nejvýše třicetiletý Chuchlí a mířil ke Zbraslavi.

Cesta byla pohodlna, mohl se tudíž nerušeně obírati myšlenkami. Tyto byly všední a jak u mladého člověka ani jinak býti nemůže, objímaly svými nekonečnými závity zjev ženy.

Vzpomínky jeho byly zabarveny do černa, lítost jakási a hněv zamilovaného sobce držely mezi nimi vrch.

Proč jen na něm vynutila rozchod, když byli v takové harmonii, táhla se neústupná myšlenka jeho nitrem, proč se vzdalovala, když tak si zvykli, že stalo se jim přímo potřebou viděti se denně, stýkati se za zády světa na celá odpůldne v stínu lesa, v ústraní čtyř stěn nepatrného předměstského domu, kam každý z nich dojížděl tramwayí z jiné strany. Proč ten rozchod, při němž jej ani neviděla pro slzy, kterých měla plné oči, a při němž mu ani nedovedla podat ruku pro chvění, které jí otřásalo celým tělem.

Povolil se sevřenými rty, jimiž mlčky ještě naposledy líbal krásné linie jejich úst, naposledy ještě žehl v polibcích ohnivé oči její, přivřené jakoby v sladké mdlobě vzdávající se ženy. Oči, které jej pohledy svými tolikrát objímaly a laskaly.

A to všecko je teď již jen prázdný sen. Zuřivost jím škubla, prudce srazil šlapátko nohou a shýbl tělo ku předu. Stroj jen letěl prostředkem silnice, běs jakoby rozpoutal jeho chvat. Prokleté... a jako smyčkou když hrdlo zadrhne, zasýkl zlobně vnitřní bouři. Několik chodců venkovanů ustoupilo mezi kameny při kraji svahu silničního v obavě, aby se snad nevřítil na ně. Hnal ku předu nedbaje jich, aby unavil psí myšlenky pod lebkou, jimž jeho klid byl štvanou zvěří.

Letěl k mostu přes Berounku, v levo bílou čarou zasvitily stěny Komořanského zámku, prokmitla Zbraslav clonou zeleni, a jedoucí muž uklidniv se uvolnil chod kola.

Byla to divná jízda, vzduch lehce se chvěl v slunečním jasu, listí zářilo sytou zelení, a z jeho hlavy jakoby se řítily ven za prudkého vání vnitřní bouře plameny nespokojených myšlenek. Ze středu jejich rostly staré minulé scény, duše si znova budovala všechno to zašlé štěstí minulých chvil, jitřila se jím a volala je zpět.

»Nevrátí se, zahuhlal posměšně k sobě jedoucí muž, musila by se vrátit ona, a to neučiní teď, když vydržela již tolik neděl bez něho.«

Sestřízlivění jakoby jej bylo popadlo za uši a tahalo jej s pošklebkem za laloušky.

V okamžiku, kdy nejvíce se domníval, že jest jeho, odvrátila se, bez příčiny, bez udání důvodu od něho, aby vešla klidná do bezpečného přístavu manželství s cizím mu člověkem. Či mělo býti toto spojení důvodem? Ovšem, chudý jurista, třeba dříč jako on, jakou mohl jí býti partií? Tou mohl býti jen ten druhý.

Kde jen se s tím člověkem seznámila, zahartusil, jak se mohlo státi, že cizinec ten získal ji proti němu, jak mohla vynutiti na něm, svém milenci, rozchod jen k vůli komusi druhému, jen proto, aby klidná, s líčenou cudností mohla vejíti do loznice s jiným.

»Ah, bestie,« napjal ruku, ale ta malomocně dopadla zpět. Nebylo zde té, kterou chtěl srazit vášnivým švihem pěsti.

Jel volně mimo železný krucifix na vysokém bílém kameni, jsa unaven šlapáním do kopce Špejcharu a silně vydechoval. Po chvíli vzpomněl si, že ve Všenorech jej očekává přítel, a mimovolně zrychlil zase jízdu.

V horku, které oblévalo jeho tváře, sešinul čapku více v týl, napřed na čele objevily se krátce

přistřižené tmavé vlasy prosycené potem. Lehký větřík volně vysoušel tuto nevítanou vláhu.

Jak to vše bylo hloupé, jak hloupý je takový život, který visí na jediné ženě, na ženě, která pak se vzdálí, a se zbytky toho, co jí zůstalo, posadí se na klín jiného s cudnou úlisností předoucí kočky. Tahle, která byla kdysi jeho, a po níž teď cítil prázdnotu v duši, šla s úsměvem Magdaleny, s tím prodejným úsměchem otrokyně, jež chce býti koupena, vstříc člověku, o němž věděla, že ji koupí . . . která asi půjde takto jemu vstříc, která asi bude míti jej za takového zamilovaného blázna, a v čí duši asi zůstaví ta, kterou on někdy povede k oltáři, rmut hněvu a prázdnotu?

Zamrazilo jej pomyšlením, že by jej mohla stihnout pojednou taková odplata. Vykřikl vášnivě, zděšen a znechucen tou myšlenkou.

Vstříc hnal se mu roj kluků, kteří čekali, že sestoupí s kola, a žadonili, aby jim za zpropitné přenechal stroj, že jej vyvlekou do serpentiny Bání.

Odehnal tu havěť, jež pásla na louce krávy, a s kopcem před očima a naprostou kocovinou v mozku pachtil se po stoupající silnici.

»Ano, budeš čenichat, budeš obcházet okolo krásného jablka a budeš stopovat, není-li uvnitř špína a nahlodané maso červem nějakým, jakým asi ty byls dnes, včera, před lety.«

Pozná-li v čas, ucouvne a bude spokojen, bude tichý, aby se třeba jiný spálil; ale omámí-li jej krásné jablko, a on do něho kousne, a pak teprve pocítí v ústech hnus, v duši hnus . . . a bude pozdě, až to pocítí . . . Nedomyslil, jen pud sevřel jeho rty, semkl jeho ruce, tušil, že by v tom okamžiku byl blízek rdousit takové podvodné stvoření, vraždit je; ale nikdy odpouštět.

Nahoře nad Báněmi začínal les, svěží chlad vál ze stínu jeho korun, a jezdec seskočiv s kola, vrhl sebou do trávy při pokraji skupiny stromů.

»Dosti, dosti,« zakřikoval ve svém nitru stále bouřící myšlenky. K čemu to věčné hlodání pálících představ, k čemu to pomýšlení na věc odbytou již. Den vzhlížel vlídně a mile, k čemu ty bouře v nitru schválně vyhledávané a rozpoutávané. Což nemožno žít s klidem člověka netečného ke všemu a ke všem? Pokrač.

R. J. KRONBAUER:

JIZVY.

Někdo stál před dvorem. Veliký bílý novofundlandský pes povaloval se před ním a číhal na každé jeho hnutí. Neznámý byl asi šedesátník statného, v přírodě vyrostlého těla, rozložených ramenou a mužného, nestařeckého držení. Vousy a vlasy měl šedivé, ale na tvářích, hladkých a nezvadlých, brunátnost ze slunečních úpalů, jež v šedivých chumáčcích rozvaleného záhybku měla barvu nové mědi. Podle výrazu obličeje a celého zevnějšku byl to patrně správec nebo majitel statku. Pes zvedl líně hlavu, obrátil ke mně kalné, ospalé oči a zavrčel. Pán ho zakřikl hlasem, z něhož hlaholilo zdraví a síla. »Dovolte, pane, abych směl na chvilku podívati se nahoru — zde jsem se narodil, jako malé děcko mne odtud odnesli v plenkách a od té doby jsem zde nebyl.« Pověděl jsem své jméno, neznámý pokývl jen hlavou, okřikl psa, jenž zuřivě na mne zaštěkl, pak se na mne pátravě zahleděl a úsečně řekl: »Račte se mnou.« Vystupovali jsme nahoru po schodech a prošli řadou pokojů bez jediného slova. Poznal jsem na zhlídavých pohledech svého průvodce, že nepochopil mou touhu a že nemůže se zbaviti prvního dojmu, zda za vším nevězí nějaký úskok. V pokojích byly spuštěny záslony. Bylo tu šero a vše bylo nejasné. Celé zařízení ukazovalo na lidi zámožné, libující si v nápadném a do očí bijícím přepychu.

»Pane, rád bych se podíval do pokoje s jedním oknem.«

Můj zamlklý průvodce, jenž ustavičně hladil psa, patrně aby nevybuchl, otevřel tapetová dvířka, vešel napřed, řekl k staričké dámě, jež seděla v lenošce u okna, několik německých slov na omluvu a vybídl mne, abych vstoupil. Uklonil jsem se stařence, jež rychle nasazovala okuláry a vyjeveně si mne prohlížela, ale v zápětí jsem zapomněl na ni i na svého průvodce. »Tedy v tomto útulném koutečku jsem se narodil.« A duše moje současně přeletěla do velkoměsta mrtvých a já jasně a zřetelně viděl prostý náhrobek, pod nímž zahrabáno tělo bytosti, jež ve svěžím mládí a v bolestech povila mne pod tímto stropem. Tesknota zalila mou duši a každý záchvěv nitra jakoby líbal a celoval celé toto okolí najednou velikým a širokým objetím. Viděl jsem tu starobylá, mosaznými obruči obepjatá kachlová kamna a jejich archaická forma zaručovala, že tu stávala již tenkráte, když poprvé světlo mne zatopilo a když první náruč zavinula mne

ve své teplé a štěstím provanuté vlny. Takový divný, neujasněný smutek podmaňoval celou mou bytost, na kterou se všech stran prožilých dnů hrnuly se v celých tlumech palčivé výčitky nesplněných nadějí a tužeb, jež jako báječná duha klenuly se nad hlavou šestinedělky a jejíž tužby jako hvězdy na nebi byly nespočitatelny. Mimoděk ustupoval jsem zpátky ke prahu a moje tělo jakoby se hroutilo v nicotnou massu, která nezasluhovala ani závratného zanícení prvního početí ani toho nepostižitelně krásného a vznešeného úsměvu, jenž jako něžný lupínek ztěžka udržoval se ve hlubokých brázdách, jež bolesti povinu hrubě a bezohledně vyorávaly v ladných a hebkých tvářích. Teď teprve jsem chápal, co to je za omračnou ránu, když člověk matku ztratí, já zcela určitě a jasně viděl, jak ležela v rakvi, žlutá, hubená a vychrtlá a já se zatřásl mrazem při plném vědomí a zodpovědnosti toho, co svou existenci urval jsem tomu tělu a co rýh a jam naoral jsem do toho zmučeného obličeje, jenž v umírání i po smrti oddaně volal každým rysem, tím ztraceným a obětovaným tělem: »Děti, já vás měla tolik, tolik ráda!« Najednou se objasnilo tolik věcí, na které nikdy jsem si nevzpomněl a které denně vídal jsem kolem sebe. I já byl bičem své rodičky, jako tisíce a tisíce jiných, se mnou v úzkostlivém náručí chodila s poděšenou tváří, sta úrazů mně hrozilo a minulo a každá možnost taková byla ranou do jejího srdce — a na to si člověk nikdy nevzpomene, vidí-li malé děti a kroužícího jestřába osudu a náhody nad jejich bezstarostnými hlavinkami. Skorem vždy neodvolatelně pozdě dostaví se toto poznání a s ním lítost nepřivolatelných návratu. Žhavá teplota zahalila můj obličej. Zrak zalitý slzami ztěží poznává stařenku i šedivého statkáře, kteří se soucitem na mne pohlížejí. »Odpusťte,« řekl jsem, chystám se k návratu, ale nemohu se hnouti s místa a cele jsem prochvácen touhou, kleknouti v tom koutě a do syta se vyplakati. Oknem je viděti do polí, na šachovnici tabulových lánů a v pozadí temní se tuchoměřické lesy a z nich vlídně vykukuje štíhlá, jako dozrávající švestka namodralá věžička s baňatou kopulí. Všude vidím hřejivé stopy dávných pohledů, v nichž tajilo se v nezbadatelném zasnoubení cosi takového z mého života jako v té nakypřené a zorané prsti příští rozvlněných ploch zlaté úrody. To vše tu tenkráte bylo jako dnes, tudy probíhaly její oči, tajeplným očekáváním začeřené, já hledím roznícenýma a širokýma pohledy ven a do duše zvolna se snáší jemně prachové kouzlo nevyzpytatelných pomyslu, pod jichž hřejivostí taje lidská, tělesná schránka a duše jako veliký bílý květ vyvstává z černavy kletby: »Prach jsi a v prach se navrátíš.« »S bohem, s bohem, s bohem,« šeptám s vroucností a opouštím bez pozdravu ten malý pokojík s jedním oknem, jenž každému je lhostejný a cizí jako ty lány polí kolem, po nichž bez účasti chodíme, ale přece má i s nimi atom všesvětové životodárnosti společný.

Poděkoval jsem za pohostinnou laskavost a vešel do polí, v nichž zetlívala valem životní síla přírody. Oknem ze stavení ve dvoře kdosi se za mnou díval a pes táhle a bez únavy za mnou vyl. Vzduch byl tak čistý a průhledný jako voda v lesní studánce a každý strom rýsoval se na svém pozadí jako uschlé chaluhy, přilepené na bílém papíře. Z lesů, stojících tu v tuhé linii, jakoby hrubě byly vyřezány, vyšlehovaly barevné chumáče břízových korun, jichž bělounká těla se svislými větvemi vyvolávala vzpomínku na staré, sešlé lidi, plahočící se světem všem i sobě na obtíž. Daleko na jednom konci bylo viděti šedavě zelenou skálu s jehlancem, jehož dvě stěny byly tak jemně a měkce vystíněny, jakobys ho křídou vypuntíčkoval. Na druhé straně, zavalujíc půl obzoru, ležela pahorkatina, vyběhlá ve vysokou, balvanovitou skálu, na které bělal se kamenný kříž, jenž připomněl mně květinovou ozdobu ze suchých květů, kterou dávají o dušičkách na hroby. Pod skalou bylo viděti jediný strom, vysoký štíhlý javor, jehož plná koruna byla celičká, jakoby ji sírovým práškem posypal. Vidím noutonický kostelíček se hřbitovem na návrší, z jehož zakeření v rohu jako ohromná houba vystrkuje svou vlhkou a tmavou střechu umrlčí komora, pod kopečkem přituluje se do lesnatého zákoutí vesnička, hledám našedlou ruinu hradu Okoře, jehož chudé zbytky prodírají se ze směsi rozlehlé perspektivy v míle ji vítající dohled, ale něco v tom kraji chybí, něco tu schází, co s ním srostlo jako ta obloha a ty stupňované odstíny hluboko do kraje se zařezávajících lesů. Bože, přece se nemýlím, tady někde byla Homolka, která tomu kraji bývala tak drahá jako celému království Říp, jenž svou elegantní, jemně fialovou kopulí leží na horizontu mezi bílým křížem na skále a kostelíkem jako ohromná báň gigantického dómu. Ano, ano, pamatuji se na ni již zcela dobře, tady stávala, na rovině, na těch rovných polích, jichž ohromné čtverce zužují se a sbíhají v dálce pod kopcem s jehlancem a na nichž jako na odvěké šachovnici a nedohratelné hře bída lidská žene se za úspěchem a vítězstvím. Tady kdesi uprostřed, v samém srdci toho kraje, vystupovala se svou lahodnou, roztomilou formou, tady stávala na chloubu a pýchu celého okolí, všeho lidu, jenž dobře si toho byl vědom, že už pradědové jejich chlubili se Homolkou jako se svým vlastním, »malým Řípem«, a jenž maje ji ustavičně před očima zvykl jí jako těm lesům a obloze nad sebou. A najednou celkový její obraz vynořil se z mlh zapomenutí. Na vyvýšené základně tvaru pravidelného kruhu ležela vrstva s menším průměrem, na ní třetí, čtvrtá, stupňovitě zúžená, až poslední neměla o nic větší plochu,

než co by se tam vešla útulná besídka. Celek byl zalesněn po stupních a koruny stromů v lahodném vlnění nesly na sobě tvar Homolky, z jejíž vrcholu spěl do výše jako svíce rovný topol.

Jako malý hoch vídal jsem svěží, načechranou zelení obhalený a stupňovitě se vlnící kopeček a nevypověditelné kouzlo vábilo nás na temeno útvaru, jehož pravidelná a úhledná forma i v dětských hlavách budila nejfantastičtější domněnky a dohady. Zde nám bývalo tak nějak sváteční a divoká naše neurvalost jakoby z nás spadla v tom velebném tichu, na těch bujných pažitech na okrajích, po nichž se to kutálelo jako na peřinách. Zde ani jednou nezařádil vandalismus našich všeničících rukou, jež dovedly řezati pruty ve statenickém parku, zlomiti růži, na kterou dostal zahradník cenu, ale na stromy Homolčiny nikdo nesáhl a nikdo z nás ji nezohavil a nepolámal. A čím více paměť obnažovala zapadlé podrobnosti, zarostlé několikerou vrstvou mechu zapomenutí, tím palčivější úzkost se mne zmocňovala. Znovu a znovu prohlédám celý kraj, v divém chvatu vyšplhal jsem se na skálu s obíleným kamenným křížem, hledám se stále větším rozechvěním sympatický kopec — ale všude kolem do kola vidím jen rovinu, lesy kolem ní, skálu daleko na obzoru, stranou zříceninu okořského hradu, ale mohylu jsem nenašel.

Ano, teď vytrysklo to pravé slovo ze záhybů paměti . . . už vím, mohyla to byla, nasypaná za dávných a dávných časů, protože jinak nikdo nemohl a nedovedl vysvětliti její původ a poněvadž celé její složení, její massa byla pouze hlína, bez kamenů a bez kazů. Tak mně bylo toho kraje líto, že ho dovedli připraviti o tu nejkrásnější a nejpoctičtější ozdobu. Jakoby mu vzali ty lesy, ty průzory nahoru k horám, tak ochuzený a ožebračený mně připadal ten milý kout naší vlasti, který nesvědomitá ruka v nestřežené chvíli tak brutálně, tak cynicky, s tak neurvalou bezohledností zohavila. Sestupuji po holé, lysinaté a nezalesněné stráni dolů. Daleko táhne se a provaluje jako líný darmojed svahový hřbet, jehož zalesnění zvedlo a oživilo by mrtvou tuto kůrku země. »Kdo by se o to staral,« napadlo mně, »když bylo možno spáchati tu tak do nebes volající zločin.« S hořkostí v duši bloudím poli a hledám někoho, koho bych se otázal, co se stalo s Homolkou. U »božích muk« setkal jsem se se starším mužem pronikavého a bystrého pohledu. Pozdravím a oba jsme se jako na povel zastavili.

»Viďte, že tamhle bývala Homolka.«

»Bývala, pane, bývala . . . to jste už dávno nebyl v těchto končinách.«

»A pro boha, co se s ní vlastně stalo?«

Vesničan zamávl rukou v polokruhu, do kterého zabral panské lány.

»Vlastně je ještě zde, mezi námi.«

Venkovan zachytil můj udiveně tázavý pohled a smutek přeletěl po jeho opálené a zvětralé tváři. »Nerozuměl jste mně, pane, a nedivím se tomu. To do dnes nikdo nedovede pochopit a do dnes je to jizvou celého kraje. Podívejte se po těch polích. Každé z nich urvalo něco pro sebe z bývalé naší Homolky. Skvost a chlouba našeho kraje stala se vydatnou a lacinou mrvou. Pane, ještě do dnes, po tolika dlouhých letech je na úrodě znát, že pohltila tak drahou, tak vzácnou prsť. Pole byla vyhublá, vymrskaná a na jejich vyssátých ňadrech hověla si mohyla, která v očích vrchnostenského úředníka znamenala jen tolik a tolik tisíc povozů znamenité, odpočaté země. Jako hladový chrt chodil kolem mohyly, v jejíž lůně zmíralo a odpočívalo tolik nevyužité síly. A panská pole jako ta čarodějnice v pohádce tolik toužila po omlazení, po panenské neporušenosti navrstvených pokladů mohyly, nad kterou od té doby začal kroužiti hladový a nenasytný krahujec mamonu. Přepadl a udávil svou oběť, které nikdo nechránil a nikdo se nezastal Tu a tam ozvali se jednotlivci, s rozhořčením upozorňovali na znamenitost památky, na vzácnost kopce, jenž jak očividno nanesen a nasypán byl z okolních polí — ale mamon už nepovolil »Pravdu díte,« řekl úředník, lačný uznání a odměny za zisky tak herostratsky vyvolané, »neboť praví písmo: dávejte tedy císaři, co císařovo jest, a dávejte bohu, co božího jest . . . a co udělám já? — Zemi dám pouze zpět, polím vrátím to, co jim bylo uzmuto a oč byly okradeny.« Jednoho dne zástup lidí stanul před mohylou, padla první rána sekyrou na topol a motyky a lopaty zahájily své ohavné dílo. Hlína, kyprá a mastná, sypala se dolů, rozvážela se po polích, až ani památečky nezůstalo po mohyle, po které se nám nyní tolik stýská jako po člověku, který odešel dříve, než jsme ho mohli ocenit a pochopit. Pole omládla, vydala trojnásobnou úrodu, sýpky se prohýbaly, řípa dělala zrovna divy — a krahujec letěl dále.« Dokonč.

FEUILLETON.

STUDENTSTVU.

Bestia moritura. Jméno »Bestia« bude znít ironicky. Není příčiny psát o ní nekrology, když nejen dosud žij, ale místo k smrti chystá se k novým a novým vítězstvím...

Než v poslední době vyskytnul se v »Samostatnosti« krásný návrh, jehož provedení by musilo Bestii vážně ohroziti. Dvěma dobře mířenými články allarmuje »Samostatnost« k boji studentstvo. Píše:

Boj za Prahu, jejž jsme v minulém čísle pozvednouti se snažili, rádi bychom na srdce vložili jednomu činiteli, jenž dosud stál chladně stranou — a to je naše studentstvo. Hle, myslil bys si, studenty, mladé lidi, musí mladá jejich mysl, jejich srdce, jaré, zanícené pro vše, co je dobré a krásné, posílat přímo v boj za krásný vzhled a zvláštní ráz naší Prahy. Ale ve dvouletém již boji, jenž se tu vede, studentstvo naše nepozdvihlo svého hlasu na ochranu Prahy.« — — — — — — — — — — — — — —

— — — — »Proto musí povstat několik jednotlivců, zavolat do řad studentstvo, zaplašit tu pustotu a zburcovat mládež universitní i technickou k boji za krásu Prahy! Ukázat studentům Prahu v celé její kráse, vyložit jim všechnu její nádheru a nenahraditelnou cenu uměleckou, nechat jim dýchat její zvláštní vůni, naučit je Prahu milovat a z té lásky dát jim čerpat chuť a sílu k usilovnému boji proti jejím kazičům — toť nesnadný snad, ale krásný úkol. Doufáme však přece, že se najde několik lidí, již se této práce uchopí.«

»Jako prostředek vhodný a účinný zdá se nám svolání universitní a technické schůze. Snad by se našel některý z professorů, jenž by se ujal slova, by vyložil, v čem spočívá krása a které jsou znamenitosti Prahy, snad by z mladých srdcí vytryskla vřelá slova, jež by do řad studentských vhodila lásku ku Praze a chuť k boji! Nuž k práci!«...

Nechť studentstvo tohoto vyzvání nepodceňuje! Vyšlo z čistého srdce, k čistým duším volá. Jak mnoho se jich ozve — takové studentstvo je. Co v »Samostatnosti« řečeno bylo, je snad zlé už dost, aby se zardél kde kdo. Student za sebe a každý za studenta! Tu snad někdo z jejich řad volá k nim. Naposledy se jim tu poskytuje příležitost, aby v rozhodném okamžiku udali sílu své krve, moc svého nadšení a nedali padnout věci srdci jejich nejbližší. Naposled se jim tu podává pravice k dílu, k jakému se dosud nevzchopilo snad žádné studentstvo na světě! Tu studenti konečně jako jeden muž povstati mohou za krásu ideje, která jim slušet bude, jak žádná druhá v celém veřejném našem životě! Celé vysvědčení nyní sobě a má na vůli: buď skutkem vyvrátiti pochybnosti o své zdatnosti nebo setrvat v povážlivé inkriminaci veřejného mínění, které mu — a ne už bez důvodu — na čelo vpaluje znamení, jakého snésti nemůže žádný čestný člověk ani stav!

Že studentstvo bez rady a radosti k boji, nečinně dovedlo přihlížet k největším nepravostem, páchaným na vzhledu Prahy — patří mezi nejdrsnější okamžiky celého zápasu. Studentstvo už po dvě léta je svědkem zoufalého boje za Prahu, nepřiskočilo na pomoc, nevzplanulo odbojem, bez nejmenší známky vzpoury trpí drancování Prahy dál!

Avšak takovéto mlčení a apatie nejen studentstva, ale i jiných povolaných kruhů mohlo by se vykládat za schvalování jednání radnice, za trpění drsné nadvlády ziskuchtivé nevzdělanosti, kramářských praktik nad inteligencí, duchem i citem. Na paměti dlužno mít a třeba opakovat neustále, že rozhodující slovo nad osudy Prahy bylo národu usurpováno, že lidé nad Prahou vládnoucí nejsou lidé k tomu povolaní, ale politikou přivolaní, že od nikoho a nejméně už od svého národa splnomocněni jsou k tomu, aby s Prahou nakládali jako s mrtvým, bezduchým, a každému lhostejným materiálem! V tom je vedle uměleckého i vysoký morální moment boje za Prahu, jehož význam vyšetřiti by bylo třeba i právnicky. Myslím proto, že by bylo záhodno, aby studentstvu o tom promluvil i některý z pánů professorů na fakultě právnické. Jsem jist, že by na př. dvorní rada p. prof. Randa, mající o krásu Prahy zájem nemalý — neodepřel studentstvu mocného svého výkladu.

Studentstvo, jen trochu-li se zamyslí, nemůže nevidět, k jak skličujícím konsekvencím dohání skutek městské rady.

Žádáme pro sebe tak zv. autonomii, český stát — samostatnost, svobodu — k čemu ji chceme? —

Sama existence boje za Prahu nechť dá odpověď!

V obcích a zemi jistou autonomii už máme — a k čemu je nám?

Dvě léta marného boje za Prahu mluví zřetelněji než sebe lepší odpověď.

Praha nás učí nenávidět takou autonomii, neboť to, co se v ní děje, je velikým zlem autonomní správy. Ani příkrý absolutismus nejednal by tak cize a násilně.

Kdyby nám tak na Prahu sáhl stát — tenkrát byste stáli na nohou, pořádali byste průvody, proklínali vládu, strojili manifestace — jen vlastním lidem dopouštíte strojit křivdy, které jsou tisíckrát horší, než cokoliv by spáchala moc nepřátelská a — proto zlá. Ale od svých snášíte políček jako požehnání.

»Matičkou« nazýváte svou Prahu a těžko rozhodnout, zda z lásky. Pakli z lásky — dokažte ji! —

Kdo se jí má zastat ne-li Vy — studenti? Budoucí výkvět národa? Kdo jiný jí má zachránit, když student první je, kdo se boji za ni vyhýbá? Vykořisťovatelům jste ji ponechali na rozděl — a nepohne se ve Vás cit ani rozum — když že přeci ve Vás vzkypí krev?

Dokažte už jednou, zač stojí ta proslavená Vaše láska ku Praze! Cest máte dost a na půdě úplně zákonné. Svolejte schůze své, svolejte velká shromáždění přátel Prahy, však bez rozdílu stavu a vyznání, buďte jim vůdci, ostruhou, bičem, duší celého tažení, ať Vás slyší hlava země, ať Vás vyslechne stát — před ničím se nezastavujte, všude žádejte radu, pomoc, záruky. Hradbu za hradbou tak zlezejte a nechať není nic, čeho byste nepodnikli a podniknout mohli na půdě zákonné. Všechny brány Vám musí být otevřeny, máte právo ku všem cestám, které vedou k cíli a kdyby to i bylo k místům nejvyšším — zaleknout se nesmíte žádné z nich. Vytrvalý a imposantní musí být Váš boj, mladá a prudká jeho síla, čestná a důstojná Vaše zbraň. Vaše nadšení musí mít křídla veliká, vůle sílu neoblomnou, naděje tvrdý a daleký vzlet, až o hranice nemožného udeřit musí Vaše perutě. — Pak teprv bude Váš boj slavný a opřete-li se tisícihlavou silou o nastražené překážky, musí pod Vámi zapraskat, hráze musí se před Vámi rozvalit.

A to nechať každý z Vás má na paměti, že i v rukou Vašich leží zodpovědnost a že svým vystoupením mužným a nadšeným můžete prospěti cti a slávě svého stavu. Bít se za krásnou a dobrou ideu — neznám vábnějšího života, než obětujete-li jí všechen svůj oheň, celou zásobu svých sil. Nic Vás nemůže tak zcelit, nic tak okrášlit, nic tak posilnit, ozářit, povznést jako s úspěchem a do posledních mezí provedený boj. Máme víru ve Vás!

Nuže do boje a Bestia moritura — nechť je Vaší devisí. — V. Mrštík.

Několik řádek připojuji k nadšené, vroucí epištole přítele Mrštíka. Přišla v čas. Půda je připravena. Od vydání velikonočního manifestu pro zachránění starobylého

rázu Prahy pronikla myšlenka do naší veřejnosti, nasákla se do krve našeho lidu. Tisk podporoval a živil myšlenku, proti níž neodvážil se nikdo postaviti, leč necitelnost a nepochopení lidí rozhodujících o správě a osudu Prahy. Nyní nastává doba, kdy idea zachránění starobylého rázu Prahy a její krásy vystoupí s plnou vehemencí do popředí našich veřejných otázek. Dosud vzrušovaly naši veřejnost jen otázky politické, někdy i dosti malicherné spory strannické — proč by nemohla roznítiti a vzrušiti široké kruhy i myšlenka Krásy? Pochybno ovšem, že by lid byl schopen zbožného a fanatického vzplanutí pro pouhou ideu Krásy — to je sen nejvyšší kulturní vyspělosti lidstva — ale zde, v našem případě, jedná se též o uhájení drahocenných statků národních, jedná se o čest našeho jména, o svrchovaný kulturní, národní, ano i existenční zájem Prahy.

Do tohoto boje musíme zallarmovat celý národ československý, který nazývá Prahu — »královskou«, »zlatou«, »Matičkou«! Nechcete-li, aby tato slova nezněla jednou jako hrozný výsměch a zoufalá ironie nad Prahou zpustošenou, připravenou o majestát a slávu své krásy, proměněnou v assanačně a kanalisačně vylinirované, nevkusné nerázovité, t. zv. moderní město kasáren a činžáků, pak všichni poslechněte hlasů volajících do boje za krásu a historický ráz Prahy. Právě nyní soustřeďuj toto heslo veškerou naši intelligenci i lid dělnický v oposiční projev proti těm, kteří zavinili zlé poměry. Též studentstvo bez rozdílu smýšlení objeví se zajisté v prvních řadách velkého, nyní veřejného a do mass přeneseného zápasu o Prahu. V »Klubu mladých« projeven byl již horlivý zájem o otázku Staré Prahy, spolek »Slavie«, jak se mi oznamuje, chystá cyklus přednášek a též »Akademický čtenářský spolek« nebude zajisté scházeti tam, kde se jedná o věc svatou a drahou nám všem. V. H.

F. X. Šalda: STÉPHANE MALLARMÉ.

Dokonč.

Nedokončené a chaotické, poněvadž všecko, co máme z druhého období Mallarméova, není dílo konečné a celé, nýbrž pouhé kameny k němu, fragmenty a úryvky, »několik ubohých rozptýlených listů vyrvaných morosnímu životu nějakými nárazy větru z dálky«, jak sám se o nich vyslovil. Mallarmé utvořil si o uměleckém díle na konec názor tak abstraktně grandiosní, že ho nemohl realisovat ve svém životě rozděleném mezi starost o živobytí a práci literární. A nemohl by, myslím nikdy, i kdyby byl mohl žíti jen život ryze literární. Kniha (psával ji s velkou počáteční písmenou: Livre) měla být tak absolutně dokonalá a ve všech směrech scentralisovaná, měla být tak matematicky integrální: rytmicky, ideově, komposičně i výrazově, že nebylo času ani sil pokusit se o realisaci tohoto snu. Nevíme, co přinese pozůstalost básníka, ale poesie po různu posud uveřejněné jsou jen stavebními kameny k tomu královskému chrámu ryzího Absolutna.

A snad konečně — takové jsou paradoxy v životě uměleckém a tolik platí i tu jako jinde nevypočítatelný osud a neuvědomělé podvědomí — je pro Mallarméa dobře, že toto sněné své Dílo vůbec nerealisoval. Je nám tak alespoň dražší. Jsou nám dražší a bližší i jeho pozdější věci, poněvadž nevyloučil z nich tak život, jak si sám přál. Celý osud jeho je nesmírně typický, krásný a hluboký symbol. Celý jeho život byl zápas mezi spontanností a dojmovostí, mezi životnou náhodností a metafysickým, krajně účelným a uvědomovaným absolutismem, spekulativním apriorismem. Začal jako básník, veliký, podvědomý, náhodný, temný a teskný, a chtěl skončit jako racionální, všecko vypočítavší a rozřešivší, plánový a samoúčelný umělec. Spontannost, dojmovost, náhodnost a osudnost života, temný, nevypočítatelný, dobrodružný jeho tok měl nahradit jasný, průzračný, rozumově vybudovaný Intellekt. Osud a náhodu chtěl odstranit z díla básnického a tím i život — to bylo poslední slovo jeho Ideje.

Ale neodstranil — a na štěstí snad, opakuju. Velikou dobrodružnost a náhodnou slávu, tu vlastní hrůzu a tmu života, ty pravé vody, z nichž žije poesie a na jichž březích kvetou její kouzelné květy, nenahradí nikdy systematičnost a racionálnost, jak se domníval jednu chvíli, tuším, Mallarmé, sveden k tomu, zdá se mi, hlavně tím methodickým rozumářstvím, jímž je napojena předmluva a výklad k »Havranu Poeovu, toho Poea, jehož byl překladatelem a zbožňovatelem.

Ale právě jako sláva Poeova i Mallarméova je podmíněna ne jich rozumovým absolutismem a theoretickým spekulativním soustavnictvím, nýbrž přes ně a mimo ně tím osudovým, temným a dobrodružným, teskným, životním a proto nevysvětleným a nevysvětlitelným, co je tu přes všechnu dedukční bystrost a rozumovou dialektiku. A toho je na štěstí tisíckrát, nekonečněkrát víc, než sami tušili a než je u jiných, daleko bezstarostněji, pohodlně a beze všech zdánlivě zbytečných skrupulí a bolestí a hlodů tvořících.

A to je právě jejich »štěstí«. Osud.

Tím kontrastem s rozumovou tendenčností, s účelnou a dobře míněnou, do krajnosti hnanou logikou vyniká teprve jak náleží grandiosně, hrozně a slavně podvědomý a bezvědomý Život, a měřena malostí a ubohostí rozumového plamínku lidského hloubí se teprve a černá jak náleží temná jeho propast.

Jeho tmavý a slavný stín padá i na poslední básně Mallarméovy, jež chtěl vyrvat z jeho dosahu a moci, a halí je také ve svůj ohromný královský plášť, právě jako naše malá nepatrná já a — sbližuje je tak s námi. Proti němu, přes něho.

Chtěl stavět vysoko, stranou života, daleko mimo vliv a příboj vzduchu. Chtěl stavět vzduchoprázdné stavby, vyňaté z obecných zákonů tíhy a vzduchu, nesloučené s krajinou. Ale i tam vniknul vítězný vzduch, přeměnil a přemění jejich tvary a linie, oblil a oblije je ještě svou atmosferou, nadechne svými tóny, omyje a splaví, odstíní a zapne v nekonečnou perspektivu celé krajiny, v její danou a neodbytnou, osudovou architekturu.

Nebude působit tím, čím myslil a chtěl, ale tou tajemnou a neurčitelnou pečetí, jakou vtiskne na čelo každého z nás hlavní a nejpodstatnější Spolutvůrce a Spoluvinník všeho, jemuž se tolik uhýbal, ale neuhnul: Život.

NÁRODNÍ DIVADLO.

(Scribe: Sklenice vody. — Gerolamo Rovetta: Bezectní.)

Národní divadlo chce tuším přece jen dávat kursus z literární historie. Nezmiňuje se o tom sice ve svých bulletinech — ale to patrně jen z chytráctví, aby si neneodradilo obecenstvo. Pomyslete si, kdyby se četlo v novinách: dnes lekce z literární historie: francouzská veselohra před 50 lety. Hú, mráz by běžel čtenáři po zádech a jistě by zůstal doma. Ale ředitelství vede si docela jinak, chytře: neoznamuje nic P. T. publiku, ale lekce z literární historie dává mu přece — úkradkem, aby nevědělo. Tak minule viděli jsme ctihodnou Scribeovu Sklenici vody, která rozhodně náleží do historie francouzského divadla a kterou si také Francouzi zahrají, když provádějí na jevišti retrospektivní výstavu svých prací. Tak ku př. hrálo ji Odéon v únoru 1892 jako poslední z patnácti historických představení, jež se počaly Cidem a Menteurem Corneillovým a přes Racinea, Molièra, Marivauxa, Diderota atd. dovlekly se až ke Scribeovi. Tenkrát byl ale přítomen v Odéonu také známý učený literární historik a kritik francouzský p. Ferdinand Brunetière, který, dříve než se sehrál ten který kus, vystoupil na jeviště a přednesl jednu kapitolu ze svých »Époques du théâtre français« a ukázal tak bod, odkud se dívat na následující hru, jak jí rozumět a chutnat. Poněvadž takový Brunetière z pochopitelných důvodů neseděl u conferencierského stolku v Národním divadle

*

a poněvadž snad by někdo ze čtenářů rád věděl, co tehdy vykládal konservativní francouzský historik při dramatické retrospekci, překládám jeho tehdejší slova: »(Scribe) neviděl v divadle nic než divadlo a nezajímal se ve svém umění o nic než o jeho prostředky: o nové situace, obratné zápletky a neočekávané rozřešení . . . A tak zmizely pomalu z jeho kusů všecky ideje, všechen význam, každá psychologie, každé pozorování, všecek život . . . a zůstala jen hra kombinací skoro matematických.« —

Rovettovo drama, o němž čteme na ceduli prostoduše kuchyňskou metaforou, jímavou přímo svou buditelskou naivitou, že je pro české divadlo »upravil« p. F. S. Procházka, je dost charakteristickou ukázkou toho spíše tónu a vkusu než směru, jemuž se v Italii od dob Stecchettiho říká verismus. Verismus pronikl z lyriky i v román a novellu a hlavně v divadlo, operu i herectví. Není to, jak pravím, přesně vyjasněný směr jako spíše nálada ducha a temperamentu. Jsou v něm prvky všech stilů, jež se projevily v západní Evropě, a hlavně romantismu, naturalismu i dekadence. Našel jsem v nejčetnějších případech hlavně mixturu výstředního smyslného romantismu s nahým, cynickým naturalismem. Všemu skoro verismu je také daleka vlastní umělecká a básnická práce, kterou nahrazuje rád efektní brutálností a zvláštním nervovým materialismem. Je to, tuším, západní naturalismus a positivismus přizpůsobený italské letoře, jež miluje romantismus fikce a jistý slovní idealismus povídavosti a fabule.

Na Rovettově dramatě lze mnoho z těchto rysů ověřit. Předně: nemá pravé vnitřní umělecké práce a formy, spoléhá se jen na brutalitu děje a vnější nervové effekty. Prastará banální fabule docela volně, často nepravděpodobně tradovaná, špatně, spíše novellisticky vykládaná a vysvětlovaná je tu, jak vidíte, jen k vůli tomu druhému aktu, který je ne silný, ale hrubý, a kde autor působí ne na duši ani srdce ani intellekt diváka, ale jen a jen na nervy. Jak dlouho klamaný dobrák a hranáč proměňuje se v podezíravou a mstivou, surovou »lidskou bestii«, jak se vrhá na lehkomyslnou ženu a vydře a vyškrtí z ní vyznání viny — to je jen silácký cirkusový kousek, dobrá pastva pro otupělé a uspané nervy, svižný bič na ně a virtuosní látka pro herecké akrobaty — ale umělecky je to necudnost a básnicky hrubost. A celé drama je vlastně jen v tomto druhém aktu, v této silácké scéně. Co je před tím, je naivní průprava, co potom, zbytečný a tradičně sentimentální, novellistický pouze doslov. Kritika naše, jež byla nadšena formou »Bezectných«, ukázala zase, jak tomuto pojmu literárnímu nerozumí. Právě proti umělecké formě hřeší nejtíže »Bezectní«, nejsou než hrubá, cukající sebou látka, spíše trapná než bolestná. Kde má přijít jasná umělecké formace trochu záhadnější figury, tak ženy Morettiovy, nechává autor všecko ve stínu a nejistotě. O vlastní dramatický problém osudu a viny se Rovetta vůbec nepokusil, spokojil se pohodlně neštěstím a náhodou. Tragiku nahrazuje mu úplně docela vnější bolest a fysické utrpení. Konec konců: brutálnost a ne síla. Není dvou pojmů, jež by si lidé častěji mátli, a Rovetta je spekulant na tuto slabost a nízkost duševní schopnosti davů. Snad je leccos virtuosního v jeho dramatě — ale virtuosita není ještě umění a dokonce ne poesie. A jeho silácké produkce mají zakrýti jen ten nedostatek vlastní síly umělecké a básnické, za níž je brutálnost lacinou náhražkou.

Z herců měla zvláště pí. Kvapilová při nejistotě a kolísavosti své figury zlé postavení, ale nerozřešila je, tuším, správně. Základní pozadí, z něhož vyrůstá přece charakter pí. Morettiové, je nutně lehkomyslnost a nedbalá povrchnost duševní, vlastnosti docela jižní, jež celou hrou a zjevem nikde neprošlehly a neutvořily to ovzduší, jež kolem této hlavy musí přece viset, má-li hra mít psychologický smysl. Pan Seifert, jindy deklamačně abstraktní, snažil se podle role praecisovat do tvrdých, sykavých a sípavých stínů, ale ta virtuosní snadnost a odvážnost, jichž žádá tato role, psaná pro herce bolavé a nahé, cukající pleti, jaké rodí snad jen Italie, tomu poněkud scházela.

Repertoir Národního divadla zabřídá, lze-li mluvit o zabřídání, kde nebylo nikdy určité pevné cesty. Nejsem proti tomu, aby se podávala ukázka současné cizí produkce, i když je vlastní umělecká cena její pochybná, ale pod jednou podmínkou: že je pouhou výjimkou, extemporem, přívěskem hlavního kmene vážné a hluboké, básnické a umělecké literatury. Ale u nás není po tomto hlavním a základním uměleckém kapitálu ani stopy. Místo živné poctivé stravy samá mdlobná a prázdná pěna. Vlastní povinnosti uměiecké, vlastní svůj literární a kulturní úkol opomíjí Národní divadlo stále s velikou důsledností — není snad daleka doba, kdy se to na něm také vymstí. Nemesis chodívá po tmě a přikrádá se, kdy je nejméně čekána. S hloupostí a nemyslivostí lidskou lze dlouho spekulovat, ale stavět na ní všecko, jako činí Národní divadlo, je snad přece jen nebezpečné. F. X. Š.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Jules Huret, známý svými literárními interviewy, zahájil ve »Figaru« novou »malou anketu«, v níž se jedná o velkých otázkách. Vyzvídá na různých lidech, co soudí o budoucnosti v politice, v literatuře, v mravním vývoji lidstva. »Kam jdeme?« ptá se prostě a tázaní mu odpovídají zcela vážně, ano i věštecky. Malíř J. J. Rafaelli napsal celý traktát, li erát Pavel Hervieu načrtl lehkou skizzu. Nejzajímavější jsou odpovědi žvatlavého, někdy duchaplného a často sprostého Dra Nordaua a Maurice Maeterlincka. Nordau zmiňuje se o »intellectuelní aristokracii«, o které sní ušlechtilí duchové, která by vedla, učila, osvěcovala »dav«, říkala trpkou i »děsivou pravdu« (a snad i manifesty pro kapitána Dreyfusse vydávala). Nordau neopomenul kopnouti do »ubohého šílence« Nietzscheho a učiniti hlubokou, sarceyovskou poklonu před vycházejícím geniem Rostandem. Prerafaelismus? Vyšel z mody. Wagnerismus? Skrachoval. Ibsenismus? Vždyť ani neexistoval ve Francii. Konečně Max Nordau dává malou, bezplatnou ordinaci Francii: zdraví otřeseno, anemie následkem hrozných ztrát krve (1870), nicméně se zotaví, ale musí nastat přísná dieta: vystříhat se Nietzscheho, Ibsena, Burn-Jonesa a — — Drumonta a Rochefortа. —

Básník Maurice Maeterlinck konstatuje, že lidstvo jde dobře a rychle. »A rychlost je hlavním elementem radosti, cesty i života.« Maeterlinck je optimista, budoucnost vidí v jakémsi krásném, klidném a chladném jasu. Ostatně dává za sebe chytře odpovídat »přítele filosofa«, ovšem starého, zkušeného, shovívavého a poněkud ironického. Známe jej již dobře Pan Anatole France nám jej již několikrát představil.

Życie, nejlepší literární list polský, vydávaný za redakce Ševera Maciejowského v Krakově, přešel do rukou mladších a modernějších. Známý Stanislaw Przybyszewski stal se redaktorem »Życie«. Prohlašuje, že nemá žádného programu, poněvadž jej nemá též umění V novém útvaru, za nové redakce jeví se »Życie« velmi sympaticky a zajímavě. Z obsahu uvádíme práci St. Przybyszewského: »Z cyklu Wigilii«, článek doktorky Žofie Daszyńské: »Etyka w gospodarstwie spolecznem«, básně od Macieje Szukiewicze, Wladyslawa Orkana, dále práce od Tadeusze Micińskiho, Dr. Gorzyckiho překlady z Rachilda a Jana Järgensona, dopisy z Lvova a Vídně, jakož i českou kroniku, v níž mimo jiné zaznamenána též změna redakce »Lumíra«.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. 1. LISTOPADU 1898. ČÍSLO 5.

JOSEF MERHAUT

KLÍČENÍ.

LYRICKÁ PASÁŽ Z »ANDĚLSKÉ SONATY«.

Pokrač.

Ale že v té změně i proprala se její pleť, že proměnilo se i to čistě tělesné, co srostlo s ní a co přece snad duše nemohla svým štětcem zasáhnout! Že je teď taková bílá, tak chorobně bledá! Nedělo se v ní také něco tělesného? Neprotlačuje se z nemocné duše nemoc i do jejího tvrdého, šťavnatého těla? Nehlodá v ní ta, jež trhá nervy, vyssává svaly, mění šťávy a bělí krev, aby připravovala cestu hnusnému rozkladu smrti?

Srdce mu stáhl děsný strach, za hrdlo ho popad' a do hlavy hnal krev. Utrpení její bývalo nad pomyšlení hrozné. Pro jeho zradu nespala noci, rvala se o kousek utišení marně celé dny. Zase musel na to vzpomnět, jak často se probouzela v prvních nocích po tom, co objevila jeho nevěru, jak usedala na posteli, v horečce rozpálená, zardělá temně krví do hlavy nahnanou, a ruce si tiskla na prsa, hořekujíc, tam že má tu nevýslovnou tíž a že ji to trhá — trhá — —

Jestli jí to podsekalo kořen života, jestli ta bolest strhala i svalnatou sílu mladého jejího těla! Bože, vidět ji tak otrávenou, tak zvolna hynoucí, v tom umírání dlouhém, s blednoucíma, shasínajícíma očima, jež věčně mu budou vyčítat, že ji zabil, že je vrahem, vrahem!

A přece zase utišoval svoje svědomí, že to není nemoc, není. Že to tak bolest ji vybílila a to utišení po bouřích že tak světle šíří po její tváři záblesk míru. —

*

Vzpomínal. Tenkrát, po zázračné noci na Hostýně, kdy jeho pokáním, měsícem i svatým sousedstvím opojena a dojata vrátila mu zase v dlouhém objetí svoji manželskou lásku, poprvé to paprskování zadumané shlédl na její tváři. Z chladné jeseně vracel se k té historii žhavého léta tak rád. Jda za svojí ženou zvolna pěšinkou polní, bořil se celý do měkkých podušek té vzpominky.

Jak to tenkrát bylo všecko divně v posvátných jakýchsi mlhách zaplavené jako sen!

Ráno po noci problouzněné, jako noví milenci po prvním zmámení ještě zamotaní v pavučiny svého hýření, scházeli dolů s Hostýna. Ještě růženec a obrázky si koupila — nejvíc vybírala těch, kde hlavičky plavých andílků tlačily se z modrých oblaků Panně Marii u nohou a hlavy. Pak ještě jednou zastavili se na smavém zeleném pažitě vrcholku. Snivě a bláhově rozhlíželi se kolem. Očima zlíbali všecku tu čistou krásu, pozdravili kostel, k hotelu obrátili se naposled — — a pak hned propadli se v hluboký les. Šli dolů, ne tvrdou poutnickou cestou od Bystřice, kterou putovali nahorů, ale svahem opačným, dolů k údolí Říky, podle červenobílého turistického značení. Jen krok — a už ze zelené kotlinky luční ztratili se v les, vysoký a tmavý jako sloupová sklepení zakletých zámků. Příkře šla cesta dolů, nejdřív kamenitá a pak pěšinka kluzce hladká. Nohy sjížděly na půdě vystlané jehličím — musel si ji držet, aby nepadla. Tak se tenkrát vedli jako dvě děti, jež dlouho se přísně hněvaly a které teď strach společný ke společné podpoře svedl. Šero tu bylo jako v báji. Stromy vysoké nedohledně, jako by rostly až k nebesům, nepouštěly sem světlo dne — a beze zvuků, bez barev bylo tu jako v hrobě. Pták se tu nemihl, nerostla tráva na zelenohnědém nánosu jehličí, a jen někde skácený strom nebo kámen v cestu navalený ukazovaly, že řádila tu ruka drancujícího panského člověka. To bylo ticho! To i zde byla ještě hostýnská svatyně, tajemnější a památnější než tam nahoře ta zděná, lidskou rukou zrobená, kdysi už rozpadávající se památka. To zde byl teprve chrám, bez konce a mezí, svatyně boží nekonečná, tichá a svírající bázní před Čímsi Neznámým, Vysokým a Svatým,

co nade vším tím šerem tam někde v oblacích od věků do věků hoří Světlem slunce, do něhož nelze se podívat. —

Ticho k modlení!

Vedli se za ruce. Šli cestou sami. Jen dva lidé jednou je předešli, žena a muž, také snad manželé, ale brzy i ti, hluboko kdesi dole, po křivé cestě zapadli v nedohlednou propast stromů. A pak odtamtud z té propasti tajné, tiše a neslyšně, jako zjevení ze starých rytin v kronikách, náhle v dálce hluboké v cestu se vynořil z rozestouplé stěny lesa Jezuita. Mladý klerik snad, hubený, nevýslovně štíhlý, ostrých rysů, nosu orličího, velmi bledý, s přísnýma velikýma očima askety. Klobouk nesl smeknutý, vysoké svoje čelo nechávaje si ovívat chladem lesa. Černá šerpa mdle visela po jeho boku — šel nahoru vážně, neobyčejně vážný na svoje mládí. Šel tak sám z hloubky do strmé výše Hostýna, a když se za ním za chvíli ohlédli, prokmitoval už nahoře mezi stromy ve strašné, tratící se výšce, černý obláček jeho kleriky jako křídlo havrana, nízko tlukoucí o šedou prsť.

Zas byli sami .... Bylo jim najednou úzko v té ohromné samotě, kde kolem sebe, nad sebou i pod sebou tušili jen kroky nepochopitelné Věčnosti — — rozhledli se a pak podívali se na sebe, hledajíce navzájem v očích svých povzbuzení a sílu jít dál. To pohlédnutí! Tenkrát poprvé Hřivna svoji ženu tak uviděl: tak rozteskněnou v tváři, tak vybílenou v tom šeru neznámou jakousi září, tak uplašenou, jakoby úzkostně čekala ránu a bránit se musela za sebe i za jiné, tak ustrašenou a přece po všech změněných, plachých rysech zkrášlenou silou výrazu, již dává Oddanost. Ať přijde teď ještě cokoli, přijme všecko, lítost, radost i žal, život i smrt — to v její tváři najednou četl a to mu srdce zmáčklo výčitkou i velikým strachem.

Usmířil si ji dnes, snad pro dnešek, ale co bude dál s ní? Ponese-li potají v sobě tu bolest dál, na oko klidná, ale rozřezána ve svém nitru tisícerými jízvami — tím hůře, že krev z ran nebude moci utíkat ven, hromadit se bude v nitru, v netvary růst, měnit se v otravný jed a hnít?!

Je nemocna? Nebo je to odlesk čehosi nadzemského na její tváři, něco, čím po prudkých bouřích, kdy mraky odcházejí a ještě neodešly docela, hrají v dojemném vyzařování omytá nebesa? Strach podrážel mu nohy, svatý skoro úžas z té nové její podoby. To už ji těžce nemocnou svádět s toho svahu a spěchat musí, aby ji dovedl k lidským příbytkům v čas, by neskonala mu v té velké samotě — tak se mu to zdálo. Zrychlil krok a pobídl i ji tím mlčky v spěch. Dole už toužil být, venku z toho šera divných tajemství a strašidel vyplašeného svědomí. Světlo chtěl, po světle volal jeho strach, po bílém dnu, po obzorech širokých, po otevřeném kraji, obloze jasné a po slunci, nejvíce po slunci volal!

Slunce!

Jak to zastříkalo náhle tam v pravo v zavřený les! Někde tam stromy prořídly; ohýbal se svah tam někam, kde zdálo se, jakoby příkrý les padal do prorvy, po jejíž druhé straně vyrůstala zas taková tmavá spousta borová. Šli stále ještě šerem pod klenbou stromů — ale chvílemi mezi kmeny zdola klouzala a z hloubky stříkala do očí stříbrná pěna slunce. Jako šípy to bělalo a ztrácelo se zase; vlny vzedmutého světla chvílemi vrcholky svými zanesly se až sem a zastrašené tmou vracely se v koryta neznámých, neviditelných řek tam někde v propasti dole. A šlehalo to, jak scházeli dolů, stále víc. Celý vodopád rozžhaveného do běla slunce valil se jistě neslyšně tam dole, trhal se nádherně a drtil v tisíce krůpějí o boky lesních stěn. Nebylo slyšet ničeho . . . ticho hrobu stále bylo kolkolem . . . ale vlny světla mlčící a přece slavně mocné ve svém zářícím mlčení stále hrnuly se dál a dále, do očí bily, oslepovaly je a zažíhaly v nich krvavá mračna. Nebylo rozhledu a nebylo slechu. Jen chytat bylo možno očima to nádherné, úžasné zjevování světla, jež vznášelo se z neznáma, ze dna neviditelných propastí, běloskoucí mátoha, bezehmotná a bezehlasná —

To Hřivnovi tak velebně a strašně vzedmulo prsa

Byli už blízko jasného dne. Tam dole tekla řeka rozjásaného slunečního světla — hnal se k ní se zuřivou, slepou, nerozmyslnou touhou jako sebevrah a ženu svoji tam táh', a potáceli se oba dolů s kopce, přitahováni záhadným chtěním v tu rozpěněnou tůň —

Konečně byli z lesa venku. Ne řeka, ale jezero světla, uzavřené ve břehy lesů, šířilo před nimi svoji palčivou hlaď. Roztáhlá lesní louka, po svahu lehce nachýlená v sklon, otevřela se před nimi dokořán, jak vyšli z lesa, mladě zelená, tak světlá proti tmavému jehličí borů. Kolem do kola sevřená stoupajícími hradbami hvozdů, byla jako světlý ráj, začarovaný sem ke dnu, jediný světlý ostrov uprostřed lesního moře, otevřený polibkům nebes. V jednu stranu louka úžila se v údolí ztracené v les — dolů nahorů, v pravo v levo, všude nedobytná černá stráž lesa na chlumech opevněných hroty smrků a modřínů, jedlí a borovic hlídala ukrytý ten skvost. A uprostřed — koráb zakotvený v tom jezeře světla — stál lesní zámeček zelenavý, ze dřeva sroubený celý, se širokým pásem ochozí pavlače kolem svých boků —

Zázrak! Pokrač.

Růžena Jesenská:

DVĚ PÍSNĚ.

I.

Miluju zámky na břehu modrých moří,
zapadlé v báje mdlobu teskně snivou,
staré ty zámky, nad nimiž růže hoří,
nad nimiž růže hoří, a v dálku sivou —
odlétá láska.

Miluju parky hluboké, roztoužené,
s mramorem hrobek bílých, s písní zlatem,
besídky skryté, legendou opředené,
legendou opředené, kde v tichu svatém —
odkvétá láska.

Miluju komnat nádheru, nad níž šumí
vysokých kultur křídla posvěcená,
důvěrnost krbů svítí a hřejí dumy,
svítí a hřejí dumy, kde věčná scéna
umírá láska.

Miluju velké obzorů shasínání,
daleké ticho, plné barev tónů,
hýření světel, rostoucích stínů vlání,
rostoucích stínů vlání, když v rytmech zvonů
žaluje láska.

Miluju . . . Ale pokorně skláním hlavu
na tvrdý kámen těžké pouti naší,
přimknuta k tobě ztrácím se v hluchém davu,
ztrácím se v hluchém davu, a nad námi vznáší —
laury své — láska.

II.

Jak poutník k zázračnému prameni, jenž křísí,
jak zabloudilý k oknu, za nímž teplá lampa visí,
já přišla cestou těžkou, jíž mne život veď,
k tvé duši,
a obracím se vzhůru, jako k slunci květ —
k tvé duši.

Chci setřít světa prach a zvednout ramena
k tvé duši,
ó, nedej zahynout a přej mi světla,
bych čista srdcem, plna blaženosti kvetla,
jak do hvězd vztyčena a vroucně skloněna
k tvé duši.

Růžena Svobodová:

NOVÉ LISTY K ROMÁNU.

Pokrač.

Magdala přijela druhý den večer do vesnice a najala si pokojík v dřevěném domečku u potoka. Jediné, veliké, drobnými tabulkami zasklené okno se zelenými záclonkami hledělo na luka, na nízké předhoří s větrným mlýnem a na vysoké zelené hřbety hor, postavené pod oblaky a obklopené někdy usínajícími mračny. Na oněch horách ležel Blažkov.

Magdala otevřela okno, posadila se na jeho podezdívku, objala sepjatýma rukama kolena a ssála hebkou svěžest večera.

Ráno poptala se svých domácích na vůkolní statkáře, na jejich jména. Nikdo se nejmenoval Plonski. Tázala se na jména vesnic a podle vesnic ptala se po majitelích. Blažkov byla pouhá dědina, beze dvora. Dala si jmenovat vůkolní učitele a kněze, ale ani tu se ničeho nedopátrala.

Zeptala se po vzdálenostech vesnic. Do Blažkova bylo dvě hodiny cesty po horách. Vesnice, ve které se usídlila, byla stará, s dřevěným chrámem z břeven uprostřed. V létě zde bydlívalo několik rodin, ale nyní záhy po jaře byla Magdala prvým hostem. Její domácí, bývalý panský sluha nyní ve výslužbě, radoval se, že již z jara pronajal světničku a nevěděl, kterak projevit nejlépe svou ochotu. Ujišťoval ji, že nemá zcela nic na práci a nabízel se, že ji provede.

»Milý příteli,« řekla mu, »vítr nechodí na procházku s hlemýžděm. Vám bude teplo v plžím domečku a mně pod nebesy; půjdu sama!«

Oblékla se do šatů z černého vyšívaného battistu, měkkých jako tma, a rozeběhla se do hor.

Šla vesnicí, ve prachu silnice, mezi pobořenými chatami, potkala žebračku v bílé režné plachtě, přivázané pod bradou, na způsob pluviálu. Žebračka padla před ní k zemi, objala její nohy a u země mluvila své žaloby.

Chatrče u silnice sypaly se jedna za druhou až do hor, do stínů strání, na nichž hořely keře

kručinek. Černé bezy rozkvétaly u chalupy a ukazovaly své květy jako bílé rozevřené dlaně. Pruhy lučin pod stráněmi hořely krvavými skvrnami smolniček. Mraky na tyrkysové obloze pluly jako plátno po potoce. Po mezích kvetly jitrocele. Hruď země dýchala mladistvou vůni, a slunce na ni vylévalo všechnu svou léčivou sílu.

Magdala neznala včerejška. Její poslední vzpomínky každé návštěvy dohořely obyčejně v kočáře, který ji vezl na dráhu. I když si umínila vzpomínati, zapomněla. Nemohla setrvat u jednoho předmětu, jako nesetrvá kytice hozená na splavu, jako píseň nesetrvá ve vzduchu a slunce na východě.

Dnes již sotva věděla, že milovala Lva.

Nová síla svěží a horoucí jako květy země drala se jí duší a unášela ji. Milovala již bezpředmětně, mocně, protože nově, a její ocelová, zdravá, vytyčená bytost měla tolik tryskající síly, že se jí chtělo přendat oblaka jako kulisy na dětském divadle a vyměniti blankytnou záclonu. Rozepínala náruč po slunci a zpívala s hlavou nachýlenou na zad, jakoby doprovázela skřivany, roztoužená a horoucí jako píseň, smála se jako smělý plavec, kterému lichotí nebezpečí a který se opíjí budoucím dobrodružstvím.

Kráčela po stráních jako po parketách. U cesty našla podivuhodné obrázky, naučení pro vozky, kteří neumějí číst. Vše tu bylo znázorněno kresbou: vozka, který špatně užil brzdy, a strážník, který jej za to mlátí.

Šla již skoro dvě hodiny. Prošla lesem, prošla roklemi. Stráně byly postříkány květy, včely bzučely kovovým chorálem. Pod strání ukázala se jehlancová věžička a za ní kostel a vesnice ve vrbách a olších. Magdala ztajila na okamžik dech. »Teď!« proneslo její srdce. Přišla do vsi ne zcela rozbité, ale krásné, pod dubovým hájem přitulené, s křížovou cestou vedoucí ke kapli na výši, a se sochou svaté Trojice před kostelem.

»Sedlák to, proboha, přec není,« přemýšlela, a také ne farář! Prošla vesnici na kříž a nikde nic. Neptala se, hledala sama, chtěla uhodnouti, dráždilo ji to. »Marianna milovala krásné kraje a krásné knihy, ona nemohla si oblíbit než zvláštní duši.« Usedla na prohnuté zahradě s políčkem vypletého máku a mladými štěpy. Slunce poslušně a něžně vpíjelo se v stráň. Hřebeny hor trčely v dálce. Pod lesem proti slunci na ohybu stráně stál železný kovaný kříž z černých hvězd a paprsků (kříž, jaký stává na hřbitově, vyvrácený, se smazaným nápisem, nebo položený na zdi, jenž sám již nepamatuje, na koho hrobě stával). Magdala povstala, přešla vesnicí, vystoupila na stráň, aby uviděla z blízka kříž. Ale za křížem se objevila i chalupa.

Chalupa byla bílá, čistá, pod došky. Její dvě okna byla veliká, rozevřená a z nich se sypaly květy pelargonií; pod nimi kvetly kaliny a bez. Vyhlídka odtud byla rozkošná. Údolí se tu prohlubovala daleko k plánim, poházeným vesnicemi, porostlým lesy, zalitým blankytnou září, která poseva dálky. Staré duby a buky šuměly nad ní, jakoby si potichu prozpěvovaly píseň, kterou mají uchystanou pro chorál v bouři.

V chalupě se cosi pohnulo.

»Řeknu, že jsem si šla okreslit ten kříž!« vymýšlela Magdala. Vyndala zápisník i tužku a jala se črtat obrysy starého hřbitovního kříže.

Před dům vyšel mladý, vysoký člověk v černých šatech, s tváří téměř bez vousů, s rysy popsanými životem duše. Na prvý pohled zdálo se, že je tam mnoho pohrdání a bolesti. Nebyl krásný v obyčejném smyslu. Jen ten, kdo dovede nalézti na uzralé tváři krásu, komu se líbí lépe klasická hlava starce než krásné nahlouplé děvušky, dovedl vycítit tyto rysy.

»Patří ten kříž vám?« otázala se ho. »A smím si ho okreslit? Je tak krásný!«

»Ale okreslete, slečno!« promluvil mladý muž a umlkl.

Magdala mlčela a kreslila.

»Bože,« myslila si, »to je nemluva!« a hlasitě pronesla. »Nedivíte se, kde jsem se tu vzala?«

»Nedivím!«

»Máte často návštěvy?«

»Téměř nikdy!«

»Sám tu bydlíte?«

»Sám!«

»Nemáte ženu?«

»Nemám!«

»Z jakých se tu kajete hříchů?«

»Snad z těch, které jsem spáchal na sobě samém!«

Nyní se v hovoru zastavili. Magdala rozmýšlela.

»Je tu podivuhodná krajina, stvořená pro velikého samotáře!« pravila potichu a donutila tím neznámého, aby k ní přistoupil.

Opakovala svou větu.

»Ano, proto jsem ji vyhledal!«

»Vy nejste ještě tak stár!«

»Je těžko. V každé krůpěji krve cítím podzim!«

»I v tomto jaře? Zajisté jste v životě mnoho miloval. Neporozuměla bych vám. Nedovedla bych zde žíti na věky!«

»Ano, vy jste ještě příliš mladá!«

»Mladá, nemladá, srdce jako poušť a sláva bohu!«

»Takhle to dál nepůjde, musím jinak,« myslila. »S místa se s ním nedostanu!«

»Půjdu,« pravila. »Bydlím ve vesnici M. Ta leží takhle?« řekla a ukázala opačným směrem.

»Ne, zde.«

»Ne, vy se musíte mýlit!« ujišťovala ho. Hádala se trochu.

Nabídl se, že ji vyvede na cestu.

»Jsem spisovatel Alexandr Plonski!« pravil.

Magdala mu řekla své jméno. Poznala, že je nikdy neslyšel. Jeho tvář se nezměnila. »Tím lépe,« myslila si.

Rozhovořili se o umění. Objevilo se, že mnoho znala, ale nepřestávala bedlivě pozorovat, co se líbí jemu.

Jeho řeči byly zralé jako ovoce po horkém létu.

»Jaké mudrosloví!« pomyslila a řekla mu hlasitě s povzdechem: »Jste vy hluboká duše!« a úmyslně se odmlčela. Věřila, že i bůh, kdyby přišel na zem, dal by si zalichotit a že by se shledala ješitná struna, která by radostně zazvučela.

»Jaká pak hloubka!« řekl Plonski. »Nazírám svýma očima, toť vše. Ostatně slovo ‚hluboký' je nyní velice diskreditováno. Můj známý se ženil s dívkou s hlubokou duší, jak nás stále ujišťoval, ale později se ukázalo, že dívka neznala ani pohádku o červené karkulce, tak že ji nemohl vzíti ani k přátelům, aby nezahanbila jeho výrok. A tak pro své hluboké slovo ji věznil. V lásce obzvláště se zdá každá věta propastí.«

Žil jste sám takový klam?«

»Žil jsem mnohé a klamal se často!«

»Trpěl jste svým klamem?«

»Ach, chápete přece, že jsem se neutekl do své poustevny z radosti ze světa?«

»Dost,« pomyslila si Magdala. »Nesmím tak daleko do podsvětí, aby mi neshasla svíčka!«

Prošli strmou cestou. Vyhlídka do údolí se uzavřela. Cesta se dál zavinula obloukem kolem lesa. Rozkvetlé jeteliny voněly sladkou, umdlenou vůní drahých mastí. Slunce kanulo k západnímu nebi jako žhavá slza a podsvěcovalo tomaryškově zelené lesy. Hory se tyčily jako ohromné stupně blankytnou záclonou zastřeného oltáře, rozsvíceného jenom za hvězdných nocí.

Alexandr Plonski se zastavil.

»Děkuju vám!« spěšně pronesla Magdala. »Daleko jste došel a marně! Přijdete-li do vsi, navštivte mne. Ráda pohovořím s moudrým člověkem,« dodala lhostejně a napolo nesúčastněně.

Přislíbil jí, že přijde jistě. Chtěla se dozvědět, kdy, jen proto, aby neodešla, neboť mínila konat denně dlouhé procházky. Smluvili den, kdy jí slíbil ukázati krajinu, neznámé kouty, a připověděla, že mu vyjde vstříc.

Rozešli se jako chytrý s moudrým. Neprozradili ničeho na sebe a věděli o sobě jen tolik, že by se nyní poznali na podobizně. Pokrač.

R. J. Kronbauer:

JIZVY.

Dokonč.

Oba jsme se zahleděli do kraje, jímž před časem přeletěl a kde tak vzácnou oběť zardousil nezmařitelný dravec. »Bestia triumfans,« křiklo to v mém nitru.

»Tam stávala, co ty děti si dělají ohníček — stopy po ní nezůstalo, ale jizva po ní bude ještě dlouho znát a dlouho pobolívat. Člověku je hořko i stydno zároveň. Věru, kdyby náš Říp byl takovou mohylou, kterou by se mohlo pomrvit několik tisíc jiter polí, mohli bychom trnout strachy, aby ho také jednou nerozryli, nerozkopali a nerozvezli. Čítávám, jak v Praze chráníte staré památky a jak tam bojujete s lidmi, kteří by dovedli rozkopat Žižkov jako u nás rozvezli Homolku. ‚Jen se nedejte a držte se,' říkáme my zde na venku, ‚a stavte ty kazisvěty na pranýř, aby je mohl ve zlořečeném jejich řádění zakřiknout celý národ.' Pane, do nejdelší smrti nezapomenu toho hromového prokletí, jež nebožtík Neruda poslal za tou rukou, která první zarazí motyku do Nebozízku pro lanovou dráhu, to tehdy člověkem zrovna zatřáslo — škoda, že i takové kletby zanikají a jsou malomocné. Sláva těm, kdož Prahu hájí a nedopustí zohyzdit, ale při tom se zapomíná, že když hoří, nejpohodlněji se krade a loupí, a co na jedné straně se vyrve a vychvátí plamenům, na druhé rozkrade hladová hamižnost a mamonářství. Podívejte se do českých krajů a zhrozíte se, co děje se na ruinách nejpamátnějších hradů — celé vozy kamene rozvážejí se z nich na stavbu stodol a chlévů. Kdo si toho povšimne, co za bohopusté dílo páše se na Kunětické hoře, ve které pracují jako v kamenných lomech? V každém kraji najdete takovou ruku, na kterou mířila kletba Nerudova, a proto bude potřeba zahřmít a zakřiknout tak silným a mocným hlasem, jenž by ochromil všechny ty připravené ruce k dílu zkázy a v zárodcích zničil všechny zlořečené plány. Buďte zdráv, pane — vyvolal jste ve mně svou tesknou otázkou starou hořkost, kterou není radno nechat vyprchat a vyvětrat. My tu už nemáme, co bychom bránili — ale za to tu máme jizvu, na kterou musíme ukazovat, aby se jí vyhnuli a vystříhali jinde.«

Venkovan pádným krokem rychle se ubíral alejí k vesnici. V celém jeho zjevu, ba i v té

chůzi zračila se jadrnost a poctivá přímost a odvaha. Ještě, než zašel, se obrátil a zamával rukou na rozloučenou. A když ruka klesla dolů, zvedla se ještě jednou a sevřenou pěstí zahrozila k místu, kde stávala mohyla a kde bělal se panský dvůr. »Bestia triumfans«, volalo to v tu chvíli z toho kraje, do kterého civěla balvanovitá skála, která tu zůstala a zůstane na věky věkův, poněvadž k ničemu není a užitku vydat nemůže, která se nehodí ani k tomu, aby kvádry její roztřískali na silniční štěrk. Jednou prý někdo i s koněm vrhl se dolů do závratné hlubiny s toho místa, kde stojí kříž. Do dnes nevím a zapomněl jsem se otázat, zdali to nebyl ten, kdo z bolesti, že na kraji tom tolik se prohřešil, hledal a našel odplatu za svůj neodpustitelný a nenapravitelný čin.

Smutno a studeno vanulo ze záhybů soumraku. Ohníčky na polích plazily se při zemi a tenké dětské hlasy prozpěvovaly melancholické písničky. V oknech dvorského stavení zakmitlo světlo a nad střechou ve špinavém chumáči objevil se kouř. V tu chvíli bylo v mojí duši jako v tom kraji bez mohyly — ano, ano, také v ní bývalo něco krásného, něco tak nevypověditelně sladkého a ladného, rozpomínám se a pamatuji se na ty nezapomenutelné doby, ale už dávno a dávno tomu, co kouzlo to zmizelo a jenom tesknota zůstala po něm, veliká, dávno zacelená jizva v srdci, kterou každé snivé zavanutí v duši pobolí a rozdírá, až někdy i zakrvácí, ta stará, ale nikdy vyhladitelná rána, jež nezaroste a nevymizí...

Soumrak tak divně a smutně obhaloval místa mých vzpomínek, jiným dlouhých let postříkaných. Zatočil jsem za skálu a stanul před nízkým stavením s gotickými okny. Stál jsem před židovskou synagogou, vystrčenou jako pastouška na samý konec dědiny. V oknech zamihlo se světlo, jehož záře vyletěla do soumraku. Mně zdálo se, že zamířilo zrovna proti mně. V kostele byla právě pobožnost. Upjatě díval jsem se na okna a vzpomněl těch dob, kdy jako kluci kamením rozbíjeli jsme v ozdobných rámech tabulky. Židé si postěžovali, zanaříkali a dali okna zasklít. A sotva že bdělost hlídačů ustala, břink, břink do oken a my radostí zaječeli, když jsme slyšeli, jak sype se a zvoní sklo o chrámovou dlažbu. Byly z toho mrzutosti a stížnosti, synagogu hlídali pomalu jako prachárnu — ale na nás přece nevyzráli. Jen když jsme mohli židům provésti něco. Jednou jsme se smluvili, že vytlučeme okna ve chvíli, kdy židé mají svou pobožnost. Bylo k večeru a my jako zloději plížili se ke stavení. Byly otevřené dveře a světlo jako široká zlatá stuha linulo po trávníku. Z vnitřku bylo slyšeti krásný, jako stříbro čistý hlas. Najednou uchvátila mne neodolatelná touha, podívati se jednou dovnitř. Plaše a bázlivě vejdu a zůstanu zaražen na prahu státi. Všude plno světel, nad hlavou, na jasně modré klenbě sta stříbrných hvězd, v kostele hlava na hlavě a vše pohříženo ve hlubokou, oddanou a vroucí modlitbu. Nikdo si mne nevšiml, ač mne všichni pozorovali, když jsem se mezi dveřmi objevil. Poznával jsem známé postavy, viděl v jejich do výše upřených zracích tolik oddané víry a resignace, že jsem se zachvěl nad čistotou té pobožnosti a zahanben utíkal k domovu, naplněn úzkostí nad tím, že kamenoval jsem místo, jež tolik pokory a zbožnosti přijalo do svých hvězdnatých stěn. A zase jako tenkráte před lety linula z otevřených dveří chrámových jako široká stuha ze zlata jasná záře, dozajista ani uvnitř se nic nezměnilo — zahybám na druhou stranu synagogy a vidím, že okna jsou rozbita zase. A už jsem nemyslil výslovně ani na synagogu, ani na zástup věřících uvnitř, viděl jsem jen tu zlatou stuhu, běžící od dveří a hned zase zpátky a vše kolem mne, ten tajemný soumrak, to vlhko a studeno podzimu a moje celá bytost mne přesvědčovala, že vždy a všude, dnes jako ve dnech příštích lidé sáhli a sáhají napřed ke kamení — a pak teprve hledají tu zlatou cestu...

Ze všech stran vystupovaly ze tmy postavy, spěchající do chrámu. Bylo něco tak tajemného v tom jejich náhlém vynořování. A když rozbředlé jejich silhouetty stanuly na prahu, v tom zlatém proudu, tak jasně bylo viděti vady i přednosti vstupujících těl. Kdyby bylo tak možno spatřiti i duše lidské... oh... to bychom se zhrozili, co za veliké a nespočitatelné jizvy máme všichni...

Bylo zima, když jsem jel domů. Zdálo se mně, že málo tepla mám uvnitř. Ze statenického údolí vyšlehovala světýlka jako bludičky. Vše bylo doma, u krbů, jenom psi zuřivě štěkali na vůz. Nad krajem bylo viděti rudou záři z cukrovaru horoměřického. Jako příšery temnily se v něm obrysy budovy. Jak různá to světla... ten snivý, uzounký proužek ze dveří chrámu vyběhlý a ta rvavá, křiklavě rudá pochodeň továrny. I k ní ze všech stran pospíchali lidé. Nedovedl jsem si vysvětlit, proč mně bylo tak smutno a teskno. Když jsme jeli kolem továrny, viděl jsem, jak se hrnou lidé dovnitř. Vstupovali v plném světle velikých lamp a v plném vědomí své těžké práce. Ze všech koutů vylézali mladí lidé různého pohlaví. Pospíchali, aby nezmeškali vyměřenou hodinu. A teď znovu a jasně zjevil se mně před očima výhled z toho pokojíka k tuchoměřickému lesu — znovu ve chvíli, kdy oči bloudily ve vlhkém a tmavém podtrámoví, z něhož čpěl protivný puch. V hlavě přihlásila se vzpomínka na staříčkého úředníka nalezince, jenž říkával: »Celý člověk vůbec může býti jedinou velikou jizvou.« — —

BOHUMIL ADÁMEK:

V POHORSKÉ VSI.

Čtverce polí zrostly v pestrou šachovnici,
z níž se v směsi střech a stromů nad vesnici
pnou dva bílé kostely.
Nad jedním kříž blesky srší v zoři,
na druhém jak znakem slunně hoří
kalich v průčelí.

V jednom s kazatelny zní hlas hřímající:
»Naše víra jedinou jest k spáse svící,
mimo ni jen zhouba, žal.
Vzhůru v zápas! Není cesty jiné!
Nebes ratolest jen tomu kyne,
kdo v šik náš se dal! — —«

V druhém káže farář s prosivělou bradou:
»Bděte! Pod kožichem jehňat k vám se kradou
vlci duší potají.
Střezte před nimi své víry prahy!
Vzmužte se a chraňte odkaz drahý,
po němž plvají! — —«

Vzrušný lid se ze svých svatyní zas vrací
v zášeř podkroví, v pot starostí a prací
do dna mysli rozčeřen.
Chvíle klidu, družnost besed sytá,
jež jen žebrácky jim život skýtá,
hořknou ze dne v den.

Rozenci vsi jedné, zšedlých, spolných zvyků
proti sobě zrudně v nevraživém smyku
rozlíti se do šelem.
V brázdách smírnosti a přízně, blaha
vzdor a zloba, zášť, zmar se zmáhá
vilným plevelem. —

A dál za vsí v polní, zkvětlé šachovnici
k sobě lnou dva pruhy v slunci dřímající —
zlišeny jen planou zdí.
Na jednom se kalichy stkví s rovu,
na druhém se kříže z dřeva, kovu
lesknou, tmí a rdí.

Dumno kolem. Pod příkrovy květin, trávy
trpně puchřejí stran zpurných srdce, hlavy —
němý rozklad v úděl všem.
U vrat hřbitovních lip stín kříž cloní,
s něhož světlý Kristus hlavu kloní
s mroucím úsměvem. —

F. S. HOLEČEK:

SVISLÁ KŘÍDLA.

II.

Ve vynuceném klidu nasedl po několika minutách opět, projel silnicí prostředkem jedlí a smrčin, vyšinul se na poslední kopec a střelou po svahu jeho na opačné straně letěl k Jílovišti. Minul myslivnu a sjížděl po svahu všenorské vysočiny, pokud jej příkrý záhyb lesní silnice nepřinutil slézti s kola. Sestoupil uprostřed partie plné kouzla lesní tišiny a jasu slunečního.

Ah, jak se ten les smál vlídným vzezřením a jak voněl dechem tisícerých bylin, jež zde žily svůj plně rozvitý život, jak se pestřil ten les barvou svěží zeleni a vítal je v náruč . . . zrovna jako —. Nedomyslil.

Ach, ten krčský lesík . . . svahy divoké Šárky se světlými plameny bílých kmenů březových a růžovými poduškami vřesoviště. Kde jsou ty chvíle . . . vítr je odvanul.

Ruce mladého muže se zachvěly ve vyvolané vzpomínce.

Netázal se již, proč jej opustila, proč šla za tím, který ji vábil materielními prospěchy, který prý měl pro ni příjmy knížecí, o něž se dělil s nedbalou svojí vrchností, ale ptal se, proč zapomněla ty chvíle, kdy stály jí slzy v očích, kdy chvěla se v jeho pažích jako list, a kdy si slibovali, že se nikdy nerozloučí.

Na spoustu svých otázek nedobral se odpovědi.

Byl pod svahem, nasedl a projel okolo vil, míjeje bydliště přítelovo, a dal si ukázati cestu k bělidlu a ke koupadlům, kde jej očekával soudruh při břehu Berounky.

Jel nízkou, pustou pěšinou uprostřed travin s výše výrostka, popaden náhlou choutkou odmrštiti od sebe kolo a zapadnouti v tom moři pestrokvěté louky na podušce tiše nastlané kopretiny, kohoutků, metlice a kostřavy.

Odkudsi z prava zalehl mu ve sluch ostrý táhlý zvuk kamene, jímž neviditelný sekáč brousil kosu, při stezce zahoupal se na šťovíku konipas,

bílá pírka jeho těla zamihla se světlou skvrnou v očích jezdcových, jak spěšně ulétal vyděšen strojem a člověkem.

Mladý muž vtáhl hluboce dech do sehnutých prsou, a volně nechal plynouti stroj v před uprostřed jitra, jež růžovou hrstí rozhodilo okolo něho plno zlata a nádhery.

Nad tichou hladinou vody stál v zakotvené loďce soudruh a házel prut s udicí do proudu.

Přivítali se krátce a soudruh nějak zúzkostlivělý odháněl jej od řeky, aby mu stínem nepoplašil ryby.

Zasmál se rybářské vášni jeho a položil se opodál do měkkých trav odmítnuv studený zákusek a víno, které byly přichystány k snídani.

Pes přítelův, který nesl bizarrní biblické jméno Kaifáš, přiloudal se a lehl si vedle něho s rozloženou svojí jako u dikobraza do šeda a černa zbarvenou hrubou srstí vzrostlého špiclíka a vysunul z tlamy protivně červený jazyk.

Ve vleklé, pomlčkami přerývané rozmluvě člověka unaveného spoustou myšlenek sděloval příchozí své dojmy po cestě.

O bylo to nevyrovnané, taková jízda z rána po delší době, po nuceném odpočinku muže připoutaného k nesčetným denním pracím. Jel sám tu hrstku kilometru, sám a sám se svými myšlenkami a se svojí vášní. A ta jej hnala k hýření po bílém pásu silnice; hýřil tedy, hrál hazardně se svojí silou. O ten pochybný úsměch přítelův již zná a nezmýlí se jím, strnout na břehu řeky několik hodin, aby ulovil mizernou bělici a nesl ji u vítězoslávě domů, to scestí vášně přenechá jiným a hlavně jemu, svému příteli; muže při tom pohodlně ztloustnout a zplešatět.

Napadený pozdvihl lehce hlavu do výše a krátce, s očima labužnicky přivřenýma se zasmál srdečným smíchem bezstarostných lidí.

»Ach, jen se směj, ty nevíš, co znamená pro divocha, pro takovou prchlou povahu, jako jsem já, míti k disposici rozvinutý pás cesty a hnáti po něm sám a sám, pravím, sám a sám. Mně hnusí se všecka společnost, nenávidím lidi, jejich rejdění, jejich malicherné putky, škorpení se, nedůvěřivost a vypjatou ješitnost.«

»Vacku, příteli, naposled nenávidíš i mne.«

»Eh, čerta . . . a u všech všudy, co s tím vším, k čemu řečí,« a Vacek se zvrátil s pěstmi lehce zaťatými do trávy.

»To ne tak, mluv, bouři, vybouři se, tady je volný prostor, křič, vykřič se, řeknu sekáčům, že jsi nový Demosthenes, aby se nedivili; ale do dvanácti ať jsi klidný, abys mi nepoplašil domácnost,« smál se soudruh.

Mladý muž neodpověděl.

Lehký větřík přeplul po neklidné hladině louky a zčeřil vodu řeky ve vlnivém běžícím pásu po celé šířce její. Blízko za nimi ozvalo se ptačí volání v perlivé větě, ukončené rozmarným tázavým č-vít; konipas zde někde patrně hnízdil.

Vacek zahleděl se před sebe soustřediv myšlénky k jakémusi předmětu. Doma zanechal rozepsanou studii pro pražskou revue, teď se mu zdálo, že v ní nevyjádřil přesně názory proti soutěži, hlavně pokud šlo o L. Blanca. Ta mluva theorii byla kluzká jako náledí. Chvatně vytáhl kus papíru a začal načrtávati si věty, o kterých se domníval, že lépe přiléhají k theorii vyslovené jmenovaným učencem

Kostlivý se obrátil s dotazem, co píše.

Ah, to byla věc pro Obranu, národohospodářský list, několik myšlének ke studii doma napsané.

»A pardon, zapomněl jsem, že jsi literárně činný,« smál se soudruh svým vše bagatelisujícím úsměchem.

Vzduch vyhřátý nad břehem řeky začínal se chvěti v stříbrných vlnkách

»Kostlivý, poslyš,« a mladý muž dopsav, jakoby se byl upamatoval, obracel se k soudruhu stojícímu nad loďkou, »ví tvá paní, že přijedu? Ty býváš v takových věcech ležérní, abych pak nevpadl k vám jako poutník z Palestiny.«

»Ví, ví, buď bez starosti,« a světlovlasý pan Kostlivý se jen smál, »jsi řádně ohlášen, jakožto zástupce velké moci — mužského světa. Chceš-li, pošlu sekáče, aby oznámil, že žádáš za slavnostní slyšení; ale prosím tě, upusť raději od toho, musel bych shánět intrády, a na to je škoda dne.«

Vacek se klidně zvrátil zase na znak netečný ku přítelovým šprýmům. Uprostřed jeho řeči zakmitla mu hlavou představa rusovlasé dívky s vlasy jako zlato, jímž pronikla bronz, a violkovýma očima; bylo mu, jakoby cítil dotek jejích paží, zdálo se mu, jakoby se lehce, lichotně bylo prohnulo její tělo pod tlakem ruky, kterou ji objímal. Stiskl zuby a přivřel oči vydechuje z hluboka. Ruce mu podkosila malátnost.

»Co je ti?« podivil se Kostlivý a zůstal stát nad ležícím.

»Ah, nic; poslechni, zůstanu zde, nepůjdu k vám, omluv mne nějak, zůstanu tady spát uprostřed té vlhké vůně trávy, a pak zase zmizím . . . Je tady tak nevyrovnaně volně . . .«

„A kamaráde . . . ty jsi nějak sešel . . . tak unaven životem . . . to tě žena nepozná . . . Zde tě nenechám, máš s sebou revolver, to nejde . . «

Vacek máchl mrzutě rukou.

»Tak . . . už ani zastřelit ne . . . už ani za to ti život nestojí . . .« nabíral Kostlivý z bezedné tůně svých lehkých pošklebků, »co to . . . co to znamená . . . ty se trápíš . . . prosím tě, netrap se . Je ti nevěrna, nebo miluješ a nevíš, je-li láska splácena . . . no, počkej, Sťáňo . . . to bude něco pro naše ženy, dám jim tě bez milosti do rukou.«

Na obličeji Sťáňově bylo viděti leknutí. Chvatně se zdvihl a opřel se lokty o zem.

»Jen lež tiše, nic se ti nestane, řeknu jen, aby ti matka vyložila karty; má máť je přece úctyhodná paní, a moje žena ti uhádne z ruky, co si budeš přát, zvíš aspoň věštbu osudu.«

»Ah tak,“ a Stáňa si oddychl.

»A .. hezká tmavovlasá dívka s černýma očima, sestřenka mé ženy, ti bude číst verše ... nejsi spokojen tou vyhlídkou na odpůldne?«

»Tvé dámy se zabývají černokněžným uměním?«

»Ano, z dlouhé chvíle . . . ale neodpovídáš, jak se ti zamlouvá můj plán. Ostatně nabízím ti ještě jiný,« vábil pan Kostlivý.

Půjdou do blízké vesnice do hostince, je tam slušný kuželník, budou dřevařit, uvidí tam pár zajímavých lidí: starostu, vousáče obra, který jakoby byl synem Modrovousovým, šelmu hostinského, který prolézá pod rozkročeným starostou ruce plny sklenic, aby hosty rozesmál, uslyší místní názory o poslední vraždě v okolí, doví se, jaká bude úroda, a příjemně unaví své údy hrou.

»Máš mne v rukou, dělej se mnou, cokoli ti libo,« a Vacek se resignovaně rozložil po měkké trávě.

III.

O jedné s poledne zasedli u Kostlivých k obědu v prostorném pokoji villy, kde byl chlad a stín stromů nahlížejících sem otevřenými okny.

»Zadělávané nechcete, pane doktore,« a domácí paní dotazujíc se unaveným hlasem přešla okolo své židle k Vackovi.

»Díky, milostivá paní.«

Kostlivý ve smíchu se vadil se služkou, která přinesla na míse nakrájenou husu a s výšky ji stavěla na stůl.

»Nevíte, že jsem nervósní, ruce se mi třesou od té rány.«

Děvče v rozpacích se vzdálilo.

Paní Kostlivá usedajíc pohleděla s lehkou výčitkou po straně na muže.

»Ty jsi nervósní,« ptala se tiše přiostřeným zvukem hlasu, ze kterého bylo patrno, že se jí slova mužova dotkla.

»Martičko, pro pána krále, přejmi také nějakou ženskou nemoc,« a pan Kostlivý se smál, až to bylo nešetrné.

»Ty máš vždy v každém svém šprýmu namířeno na mne,« vyčítala mladá paní. Trpěla neuralgií, a muž si z ní tropí ještě ke všemu žerty, stěžovala si Vackovi.

Mladý muž překvapeně a s dobromyslným úsměchem zdvihl hlavu od talíře.

»Ale já . . .« osmělil se pan Kostlivý.

„Tyrane, hned mlč, jsem tady sice jen návštěvou; ale jsem odhodlán hájit milostivou paní proti tvým útokům až na krev,« a host lehce udeřil vidličkou.

»Chachacha, tady máš druhého,« a pan Kostlivý se spokojeně zasmál, »chceš se snad o něm domnívat, že si z tebe tropí žerty. Šprým, co je na něm zlého, jen když lehtá a hřeje.«

Mladá paní stiskla rty. Její sličná, ale bleďoučká tvář se zachmuřila.

Vacek letmo na ni pohleděl. Oči měla lehce zapadlé jako člověk unavený ustavičným bděním, a bledé vlásky jejích plavých kadeří vyhlížely nad čelem zcuchány a v nepořádku. Byly tím vinny ručky mladé paní, jež neustále nervósně tiskla ke spánkům. Pokrač.

Karel Toman:

GALANTNÍ SLAVNOST.

Za Karlem Hlaváčkem

Shasli jsme světlo. Velký měsíc
nám visel v okně namodralý,
milenec teskných pohádek.

A snivý Loris pod palmami
hudebným altem měkce zpíval
sentimentální balladu.

V těch rytmech plakal život. Touha.
Dny šedé, přitlačené k zemi.
A hořkost, hlad a zoufalství.

Neb umřel básník tichých ballad,
nervósní dítě z konce věku
a my mu tryznu světili.

Clitandr zvážněl. Pulcinella
v smutečních šatech pod závojem
si třpytné slzy stírala.

Pierrot a ta celá banda
ničemů s pikantními vtipy
myslila na cos. — Eh, bien.

A jak plál měsíc, Loris zpíval,
ty černé stíny tancovaly
v smutečním tempu menuet.

Karel Toman:

INTIMNÍ DRAMA.

Procit' jsem náhle. Prudký jas
plá rozlit po mém pokoji.
— Ty mstivé oči hoří zas!
Ty oči dnes se nebojí!

Noc celou bděly u mých hlav
a k šílenství sny moje štvaly. —
Ó bože, bože, teď mne zbav
těch očí, které glossovaly

mlčením ironickým drama
její a moje. Mrtva je.
Tak chtěla mít ten effekt sama:
smrt tiše drama dohraje.

Shasni ty oči doutnavé,
ó bože, které ve mně žhnou!
Mé myšlenky jsou stonavé
mstivostí jejich tajemnou.

Louis Arleth:

EDVARD GRIEG.

Kdes temným vchodem ukrytým,
v svůj zámek zamklý
po stupních nestejných, však mohutných
nás vábí vnučka samoty,
jež měkkým pohledem svých dlouhých očí
nás nutí k soutrpení.
(Ach, z očí těch hlubokých
jí míza bolu stéká.)

To smutná bytost, jemná jest,
o níž jest těžko pravdu říci:
zda útlým dívčím srdcem cítí,
a žertem chce si hrát;
neb mnohdy zdá se jinochem,
jenž v sadě mystickém
na nit slunečných paprsků
své drahé vzdechy navléká.

JAROSLAV VRCHLICKÝ.

To jakby zápasil hlas oceánu
s tklivou řečí dívky,
(ta v snách k zefiru mluví
a za dne k vlnám se vrací).
Hned jak hoboje hlas,
kdy v hlubinách se ztrácí,
a náhle výkřik žebráka,
jenž zmírá u zdi v křeči.

Jak stavba nádherná,
jež v pyramidu roste;
tam orel na špici
vítězným křídlem mává,
a u pat jejích vzdech a pláč
a štěstí, naděj v žalu,
vše jeden mocný vodotrysk,
jenž v květů déšť se tříště
ku mrtvým srdcí lidu padá.

FEUILLETON.

P. PUVIS DE CHAVANNES.

Z nejmladších odcházejí staří a nejstarší. Probuditelé moderního umění usínají navždy. Před nedávnem Burne-Jones, 24. října Pierre Puvis de Chavannes, od několika let vůdce bouřlivého a snaživého mládí. Nekrology jeho rodáky psané budou jistě skoro všechny opakovati, že zemřel největší malíř francouzský, aneb aspoň největší dekorativní malíř devatenáctého věku... Velká schodiště, rozlehlé dvorany, bibliotheky a síně v Lyonu, Marseilli, Paříži, Bostonu obsahují jeho nádherně tiché visiony o tom, jak válka zuří a mír těší, jak v hájích svaté musy se procházejí, kterak zima kruší a léto hřeje, mláď své síly k obraně vlasti tuží, v křížových chodbách klášterníci vytržení fresky prohlížejí a v Pantheonu patronka Lutetie se prožívá k svatosti.

Puvis de Chavannes byl poetou eklog. Bezejmenné postavy žen, dětí a mužů oživují jeho širé kraje, jsou měkké a plastické v pose a pohybu, jsou jako z věčné pohádky nebo všelidské legendy a pohybují se v krajích arkadického míru. Neobyčejně veliký, vyrovnaný rys jde jeho koncepcí a mléčnou zamlžeností objímá vše atmosféra sladkých snů. Ale ty sny se vynořují z ducha úžasně jemně ustrojeného, který se rozezvučel umdlenou melancholií dříve, nežli si ji pokolení druhé polovice našeho věku uvědomilo. Měl odvahu, nezlomnou a neústupnou, vyjádřiti tento karakteristický rys doby dříve, nežli jej jiní v sobě a v okolním světě poznali, a když jej pocítili a jemu se podali, poznali mistrův význam a našli v něm svého náčelníka a vůdce.

Puvis de Chavannes zemřel dvaasedmdesát let stár, klesl jako rázem podťatý kmen mohutné rozlohy a ještě nevyčerpané síly. Zemřel při práci a to právě největší a nejvýznamnější: před svým cyklem svaté Genovéfy. Jeho

umění je uloženo v jeho dílech. Ale ve chvíli, kdy na vždycky odchází člověk, vzpomínáme rádi jeho poučných slov. Co tu následuje, vyložil v soukromé rozmluvě v roce svých sedmdesátiletých narozenin. Vykládá sebe, tajemství svého umění a tvoření.

Tenkráte Puvis de Chavannes pravil:

»Vždycky jsem rád vycházel na zdařbůh, jedině veden svým vkusem a poslušen toliko svého instinktu. Vyjímaje tři měsíce, které jsem strávil v atelieru Couturově, pracoval jsem vždy sám.«

*

»Zbožňuju staré mistry, ale nesestárnul jsem v museích ani v knihovnách. Snažil jsem se vždycky dáti výraz tomu, co ve mně žilo, svěřil jsem se svému Démonu. Nikterak mne nepletlo, slyšel-li jsem stále opakovat, že jsem uměle naivní, že pozorně napodobuju neobratnosti primitivních mistrů, že kopiruju pompejský kolorit a podobná tvrzení. Jakoby nebylo tisíckráte jednodušší předpokládati, že jisté obdobnosti práce — jsou-li tu jaké tak často, jak se tvrdí — vznikají ze společného způsobu cítění.«

*

»Tvrdí se, že umělec podává vše podle svých snů. Já bych řekl spíše: on pořádá, upravuje předmět dle svých snů, neboť jsem přesvědčen, že koncepce co nejlépe upravená, to jest co nejjednodušší a nejprostší, je zároveň nejdekorativnější a nejkrásnější.«

*

»Miluju pořádek, poněvadž vášnivě miluju jasnost. Ve všem jasnost, především jasnost. Nic nenávidím více jako neurčitost a mlhavost. Tma je dobrá k tomu, aby zakryla neforemnost.«

*

»Pro každou jasnou ideu je tu plastická myšlenka, která ji vyjadřuje. Avšak idey se nám dostavují spletité a zakalené. Je tedy třeba, dříve nežli je upevníme, očistiti je při vnitřním nazírání.«

*

»Dílo se rodí z jakési konfusní emoce, v níž jest obsaženo jako zvíře ve vejci. Válím, převaluju myšlenku tak dlouho, až se vyjasní i objeví mým zrakům v čistotě co možná největší. Potom hledám výjev, který by ji podal co nejpřesněji, ale který je zároveň výjevem skutečným, aneb aspoň by mohl býti realným. Snad je to symbolismus, možná, ale co nejsvobodnější.«

*

»Umění není napodobování přírody, jest obdobou přírody.«

*

»Pokud se mne týče, snažím se malovati výjevy realné, ale takové, jež mají smysl všeobecný. Není mezi mými komposicemi jediné, která by se nemohla odehrát s největší snadností. Nebylo by to možné, kdyby byla správnou výtka často mi činěná, že maluju abstrakce. Hledám synthese, avšak vší silou se střežím, aby umění moje bylo abstraktním.«

*

»Každý, poslušen instinktu svého temperamentu, vyvolí si vzdálenost a bod, odkud vyzírá na Přírodu. Jedni, kteří milují detail, staví se k ní blízko. Druzí se smyslem pro celek a masy vzdalují se, aby ji lépe mohli uchopiti. Není třeba, abych řekl, ku které skupině sám náležím. Nechci doslovně překládati a proto odstupuju, abych lépe viděl. Víte, že se vtipně říká, že stromy zakrývají les.«

*

»Impressionisté jsou poetové efemerního. Pozorujte, že jejich ideál spočívá v intimní kontradikci a nemůže nikdy býti dosažen úplně; chtějí zachytiti mizící okamžik, prchavý vzhled věci. Předmět je ve svém zevním vzhledu tak měnivý, že sotva se dojem zrodí, již ho více není. Avšak dosáhnout Absolutního, to nelze nikomu a jejich díla jsou tudíž jen přibližnosti. Impressionisté nejednou nalezli výtečné nuance.«

*

»Já jsem vždycky hleděl vyjádřiti tělo pod rouchem měnivých reflexů. Hledal jsem vystihnout věci v jich trvalé povaze, v jejich hlubším zjevu, to jest v jich podstatě. Ať jsou jiní tisíckráte pozornější, ať maluji krajinu pouze na místě — je to krásné. Shledávám takovou pečlivost nekonečně úctyhodnou. Ale člověk nemá být v ničem pověrčivý. Můj způsob práce je více vnitřní, smím-li tak říci. Dříve nežli počnu prováděti, mám své dílo málem cele hotové a dokončené v hlavě. Ve své paměti vyhledám si dva nebo tři tónové vztahy a hodnoty, které mi stačí k vytváření kraje. Mám ovšem také své náčrtové knížky. Pro rostlinu studuji větev jako botanik; pozoruju bedlivě list a hledím vypátrati zákon, dle něhož se stopky řadí a střídají. To mi postačuje. Podle té piniové větvice jsem utvořil les v Sorbonně. Pouze pro postavu lidskou potřebuju modely. Dám jim pohyb a posun, který jsem si vždy napřed byl ustanovil a vyhledal, zrovna jako to činí herec.«

*

»Příroda obsahuje všechno, avšak v jaké nepřehlednosti! Je třeba z ní vymýtiti všechno náhodné, mimotné, vše, co jest okamžitě bezvýrazné, to jest, co není s to k nám promlouvati. V jistém smyslu možno říci, že Umění dokončuje, co Příroda naznačuje, že vyjadřuje slovy, co tato bláboli. Kterak dovedeme Přírodě pomoci v její snaze mluviti? Hlavně, podle mého zdání, zkracováním a zjednodušováním. Hleďte vyjádřiti, co je důležitého, ostatní nechte stranou. V tom leží tajemství kresby a komposice; to je také tajemstvím výmluvnosti a ducha.«

*

»Jest pochybeným počínáním, radí-li se studovati staré mistry, abychom se od nich naučili technice a poznali tajemství umění. Vždyť v umění není techniky všeobecně platné, již by každý si mohl osvojit. Pokud vím, není také rukojetí a školy, jež by naučila spisovatele slohu. Spisovatel, umělec musí si vynalézti svůj styl a svoji techniku anebo není spisovatelem a umělcem. Jediné, co od starých mistrů můžeme si osvojiti, jest jejich naivnost, jejich úcta před Přírodou.

Čemu, mimo vlastnost první, která je matkou všeho, možno se naučiti od nich? Pouze jejich chyby lze si osvojit. Pouze antiku lze studovati bez nebezpečí. Antika je příroda sama. Hleďte! Můžete kopirovati Illissa bez obavy, že si osvojíte jakou manýru.

Zdá se mi proto, že není moudrým počínáním, řídíme-li přes příliš obdiv mladých lidí. Obdiv má býti úplně svobodným. Raději vidím, bloudí-li, nežli aby byl vynuceným.

Opakuju rád učňům: Nehledej své tajemství u jiných, sám v sobě musíš je nalézti a hlavně si nemysli, že sláva umělce pochází z významu oboru, v němž pracuje. Jsou tací, kteří se domnívají býti velkými, poněvadž líčí výjevy heroické, jejich ambice je uvedla v omyl. Přece je zdařilý popěvek lepší nežli pochybené oratorium. Pozoruj, porovnávej (smysl porovnávací je po výtce smyslem kresliče), pracuj s odvahou, ale ne bez netrpělivosti.

Vím dobře, že shon po původnosti je moderní nemocí. Avšak originálnost najde jen kdo ji nehledá.«

Karel B. Mádl.

Z MODERNÍ PROSY ANGLICKÉ.

Načrtnul Jos. Bartoš.

Jména dvou největších královen britských budou vždy ve spojení s dějinami anglické literatury. Za panování Alžběty (1558—1603) kvetl Spenser, Shakespeare a Baco, a právem nazývá se doba ta zlatou dobou anglické literatury.

*

V roce 1837, kdy královna Viktorie vstoupila na trůn, vydal Dickens svou epochální knihu »Pickwick's papers«,*) již zahájena doba anglického realismu, a v týž rok vstoupil Thackeray do redakce »Fraser's magazinu«, kdež počal uveřejňovati své první novely. Do prvých počátků panování Viktoriina spadá spisovatelská činnost sester Brontëových, jichž význam patřičně osvětlila teprve moderní literární kritika, a týmž časem počaly romány lorda D'Israeliho vzrušovati svět tak jako jeho politika. Do let padesátých až šedesátých spadá doba květu velké a hluboké George Eliotové a Charlesa Kingsleye.

V této črtě chceme co nejstručněji nastíniti obraz nejnovější belletrie anglické. Ze »starých« povídkářů jsou ještě produktivní Richard Blackmore, jehož »Lorna Doone« dosud se čte, malíři venkova William Black a Thomas Hardy, historičtí romancieři Baring-Gould a Walter Besant a rozvláčně povídavé dámy Rhoda Brongtonová, M. Braddonová a paní Hungerfordová. Vynikajícím zjevem ze staré generace je George Meredith (nar. 1828). Romány jeho jsou zajímavým studiem a dají se čísti či vlastně analysovati jen těžce a zvolna. Lidovou četbou nejsou. Je mystikem prosy, jako je Browning mystikem poesie. Nádherný básnický vzlet zachvívá všemi jeho knihami a jeho humor a obraznost získávají mu místo v přední řadě anglických novelistů. V excentrickém zkrucování slohu předčí ale daleko Carlyla.

Mladí a mladší rozdělili se v několik škol. Část dala se ušlapanou a výnosnou silnicí romantiky. Representanty tohoto směru jsou Conan Doyle, Anthony Hope, S. Merriman, Marion Crawford a Max Pemberton. K nim přimyká se Rider-Haggard se svými fantastickými povídkami africkými a nadaný H. G. Wells se svými bizarrními, verneovskými romány.

Přechod od těchto k »nové škole« tvoří jaksi Hall Caine (roz. 1853). Jest vedle Kiplinga nejpopulárnějším novelistou anglickým. Romány jeho jdou na odbyt ve statisících exemplářech, anglické časopisy hemží se podrobnostmi z jeho soukromého života, a honoráře jeho spadají do říše bájí. George Saintsbury tvrdí ale, že nemožno staviti Cainea mezi první novelisty. Jest zvláštní jednotvárnost v zápletkách všech jeho románů. Jest stoupencem Dickense, Huga a Tolstoje. Píše beze slohu, nestvořil žádný nový karakter, ačkoliv má mnoho vlastní efemerní zajímavosti. Jest dnes ovšem populární, ale novelisté, ve své době nejpopulárnější, bývají brzo zapomenuti potomstvem.

»Moderní školu« plnou realistického sensualismu, líčící ponurý život zastrčených uliček, studující nižší a střední třídy londýnské, tvoří Arthur Morrison, George Gissing, pracující z dokumentů jako Zola, George Moore, originelní žák Balzacův; z dam pak Lucas Malet, paní Humphry Wardová, Sarah Grandová a Beatrice Harradenová. Nerad čtu ty sex-novels, ty knihy bez úsměvu s charaktery nízkými a deprimujícími.

Třetí velkou školu bych nazval »školou dialektickou«. Ta obírá se jednotlivými krajinami, územími, ba obcemi, snažíc se vystihnouti povahu, mravy, zvyky i podřečí obyvatelů, vůbec celý jejich národopis. Hlavní její oddělení tvoří »moderní skotská škola«, založená R. L. Stevensonem (1850—1894), tím básníkem, povídkářem a dobrodruhem, v jehož knihách jest duše Waltera Scotta. Jeho pokračovatelem jest geniální James Matthew Barrie (nar. 1860), jehož skvostné drobnomalby ze skotského života, plné dojemného humoru, tklivé poesie a dětské upřímnosti zůstanou navždy neocenitelnými drahokamy v bohaté klenotnici anglické literatury. Nejnadanější a nejoblíbenější jeho žák, ač věkem starší, jest Jan Maclaren, křišťálově čistá duše, plná lásky k lidem a plná odpuštění k jejich slabostem. Z mnohých členů tohoto sboru vynikají ještě S. R. Crockett a David Lyall. Ale i zde platí slova Tennysonova:

Most can raise the flowers now
for all have got the seed.

Životem irským zabývá se W. B. Yeates, Shan F. Bullock a roztomilá Jane Barlow. Povídky z gaelského života píše Neil Munro.

Do tohoto literárního okruhu přiřaditi nutno vysoce nadaného a rychle proslulého Israele Zangwilla (nar. 1864), který zabývá se studiem toliko jedné třídy lidí. Zangwill jest dítětem, malířem, snílkem, básníkem a filosofem ghetta, »toho světa, jenž skrývá pod svým kamenným a nehezkým povrchem jiný vnitřní svět snů, fantastických a poetických, jako ty vzdušné přeludy Orientu, kde byly stkány, svět pověr tak groteskních, jak ty chrliče vody na katedrálách v Temném Věku, v němž se zrodily. A nad tím vším spočívá něžně několik pruhů nebeského světla, zářícího s tváře velikého Zákonodárce.« Uvádím jménem jen dvě Zangwillovy sbírky, skvostný kaleidoskop »Děti ghetta« a nádherné panorama židovských snílků »Snílkové ghetta«.

Sám, jako maják na mořské výspě stojí Rudyard Kipling. Genius jeho jak mohutný reflektor vrhá svoje pronikavé, rozmobarvé světlo hned na širý, tajemný ocean, hned na indickou džungli, hned na rušný život měst. A to světlo jest brzo rudé jako krev, brzo modré jako pohádka, brzo šedé jako lidská bída.

K žádné škole nepatří bodrý Austey, autor »Vice versâ«, Conrad, Polák rodem, anglický to Pierre Loti, a jeho soupeř v námořské povídce mladičký veselý W. W. Jacobs, z dam pak mystická a bojovná miss Corelli a snivá, geniální Oliva Schreinerová.

Krátkou povídku, »short story«, essaye a feuilletony pěstují Jerome K. Jerome, bývalý herec, jehož kniha »Líné myšlénky líného člověka« dočkala se v pěti letech sto a čtyřiceti vydání, i u nás z »Lumíru« poněkud známý Q. (Quiller-Couch), duchaplný kritik, causeur a povídkář — rozkošná paní W. K. Cliffordová, skvostná, dosud nedoceněná Alice Meynellová a artistický kritik, autor zamlklých, elegantních, dvorných a kondensovných drobnůstek Frederic Wedmore.

Jednu družinu belletristů nesmím pominouti mlčením. Jsou to pisatelé knih ne pro děti, ale o dětech. Dokud matky a otcové i jiní přátelé malé drobotiny nebudou znáti sladšího zvuku nad cupot drobných nožek po podlaze a žvatlání nenasytných ústek, dotud budou žíti knihy, jakou jest Carollová »Alice in Wonderland«, Grahamův »The golden age«, Cantonův »Invisible playmate«, Burnettové »The little lord Fauntleroy« i roztomilé črty dříve již uvedené paní Meynellové.

O belletrii americké a australské zmíním se jen několika slovy. Ze starších amerických autorů jsou u nás dobře známi Bret Harte, Mark Twain, Aldrich a Henry James. Moderní belletrie americká jest velice bohatá co do své obsažnosti, velice svědomitá v provedení a velice vážná, ba vědecká ve svých cílech. Zvučného jména si získali F. Stockton, Mary Wilkins i u nás známi, pak Crane, Grant Allen a nejoblíbenější a nejduchaplnější z »mladých« Harold Frederic.

Ze spisovatelů australských uvádím pouze jména: paní Campbell-Praed, Tasma, Rolf Boldrewood, Ada Cambridge, Guy Boothby, Louis Becke a miss Ethel Turner.

Plno jest hvězd a hvězdiček na širém nebi moderní belletrie anglické. Mnohé pohasnou, mnohé se zakalí neb pobledmou, ale souhvězdí Kipling-Barrie-Zangwill bude po věky zářiti jasným a hřejivým světlem.

*) I. díl vyšel právě v českém překladu ve »Světové knihovně« nákladem J. Otty.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. 10. LISTOPADU 1898. ČÍSLO 6.

JOSEF MERHAUT:

KLÍČENÍ.

LYRICKÁ PASÁŽ Z »ANDĚLSKÉ SONATY«.

Dokonč.

Jako zakletý z pohádky stál v nekonečném tichu samoty, mlčelivý v mlčení věčném, v těsném sousedství lesa, nad hlavou nebe a u nohou trávu, šťastný bez člověka poslouchal jen to světlé zpívání slunce, jež v plném rozbouření tlouklo do něho biči svých vln se všech stran.

A přece tu bydleli lidé! Nebyli doma ale nasekáno tu bylo v otýpky klestí, dole vidět bylo oknem zařízenou světnici a v prvním poschodí, na pavlači, bílé plachty záslon ukazovaly dílnu malířovu: pohádkový úkryt Hanuše Schwaigera.

I paní Hřivnová užaslá stanula před tím rájem. Tady ještě nikdy nebyli před tím — jaký sen! V světle zalitá celá, světlá v plném světle srpnového dne, celá se jaksi rozbělila a zadumala před tou báchorkou. Jakoby už ani nestála na půdě tohoto světa, ale myšlenkou neodvratně tažena byla nad zemi někam, do daleka, v očekávání čehosi příštího, co bude sladké, drahé a svaté . . .

Život? Smrt?

V modlitbách klečela tak dlouho na Hostýně tuto noc, zachvácena chorobným utišením po křečích minulých bolesti — — zdaž výtržné to blouznění k vyjevenému měsíci nebylo nemocným utišením před borcením jejího ducha, tolikerou bouří potrhaného — — zdali nebude teď hynout duchem i tělem?

* * *

Strach tenkrát vetřel se mu do duše. Usadil se v tmavém koutě jeho svědomí a vystupoval často vyburcován ze svého úkrytu. To nevysvětlené svítání, ta tklivá hádanka zamyšleného rozsvětlení v její tváři, to nedořeknuté přání jejích očí, to celé tajemství její přeměny — teď zase, v té podzimní procházce, chytalo ho za srdce. Šla před ním krokem nadnášivým a houpavým, opatrná a vyhýbavá — nejen zbělela i zhubenela v ramenech za ten čas. A kdykoli se jí ptal, co je jí a co cítí, srdce její bylo zamčeno, a ústa v záhadném usmívání jen řekla:

»Ale nic to není, nic!«

A celá zase sama se ponořila do svého tajemství.

Tak lehký vyšel dnes z domova — a už zase ta tíž!

Na dně uzavřeného vroucího kotlu byl utlačen; všecko ho mačkalo v polích u Lužánek dole. Nízko a vlhko tu bylo, město sem ještě páchlo a čadilo. Nízko plazil se při zemi tovární kouř; surově dusit chtěl všecko stvoření a rychleji dokonat podzimní zkázu. Jako tenkrát ze tmy borů utíkal odtud Hřivna dál, ven, výš, za širšími obzory, za čerstvým vzduchem, za dechem přírody nedotýkané špinou ulic.

»Půjdu napřed trochu se proběhnout.«

»Ach jdi, víš, že ti nestačím. Přijdu tam za tebou.«

Nechal ženu zvolna jít pozadu a sám vyběhl napřed nahorů na měkkou cestu taženou mezi hrudami polí ke Královu Poli. Po mezi vyběhl k bílému hraničnému kamenu mezi Brnem a venkovem. Nahoře z hluboka vydech', klobouk sňal a utišen se rozhlížel.

Otevřela se před ním milá pokřivená plocha Černých polí. Dál přes nažloutlé známé pěšiny bloudily jeho oči. Dál přes telegrafní tyče tišňovské dráhy k husovickému kopci, k židenickým Borkům, k zamyšleným Hádům, až kde obzor končil v dálce bíle svítícími domky Babic a světlým pruhem vranovské silnice zakroucené na nejvyšším bodě návrší v les. Hnědly už lesy, truchlivě a vláčně cizí jaksi vítr od východu se táh'. Rostly odtamtud mraky, přes vrchol Hádů vylézaly a k západu táhly dál.

A dole Matka Země! Do tmavohnědého poustevnického pláště samotářsky oblékala se celá. Rozryta pluhem v tu barvu opuštěnosti,

převrácena ve své vyssáté prsti, už jen na posledních zbytcích řepnišť mile se usmívala kalnou zelení. Pohrdavě pohozena byla po brázdách člověkem, který jí všecko vzal, hnilobně žlutá bramborová nať — jen kdesi v dálce jako řada vojáků, stály v poli režné pytle zemáků, poslední kořist z rozhrabaného jejího klína. Blízko cesty ženy vytahovaly řepu, pracně zarývajíce rýče v umíněnou ornici. Pevně držela, vší svojí zbylou silou, země zbylé své plody. Zaťala v ně všecky prsty zesláblých svých rukou, všemi cevami a šťavami svými přilnula k nim, ale když musela popustit, něco v hloubce v ní zasténalo, jakoby poslední spojení života se trhalo v ní.

To byli také poslední lidé, kteří se s přírodou rvali o svůj díl. Pusto bylo už všude v osamělých polích — —

Umírání, shasínání, mizení — —

Plný té umrlčí hudby je vzduch od země k nebesům. I slunce snad umře bez hasnoucích výkřiků západu, za mraky ukryto bez zakrvácení shasne, jakoby člověk vyžilý a bezkrevný, jenž všechno už životu dal a nemá víc, dávno vyhýřený a vyschlý beze hlesu shas'. A z Husovic, kde souchotinářské tkalce nosí na hřbitov pod tišňovskou tratí den co den, nesl se po větru vesnický pochod pohřební, zoufale vleklý, hnatavě truchlý a žalobný.

Hřivna hledal dole pod sebou na pěšince svoji choť. I ona měla šaty hnědé a zvolna, zvolna, jako po taktu toho pohřebního pochodu, táhla se sem. Byla daleko ještě dole, skoro nejasná, drobná jako dítě — a jako spjata s hynoucí přírodou, jako část jejího shasínání tratila se tam jako mizící obláček par —

— Tratí se mu a ztratí! —

Honily se mraky na nebi po větru východním. Šedé a bílé střídaly se sem i tam; i kousek oblohy časem zamodral se mezi jejich útržky. Podzimní vítr vál do Hřivnovy duše i sháněl a rozháněl mračna. Otočil se vítr, jinak se rozdělily chmury, a zase už volalo to v něm, že není to k smrti, že není to píseň umírání, co stoupalo parami z hrud, co suše šustilo ze žlutých turkynisk, co hučely na větru telegrafní dráty napjaté strnule nad tím vadnutím!

Hle, kterak se rozezpívala oblaka! Rozčechrala se, jakoby někdo hladivou rukou zálibně do nich sáh', potrhala se v ohromné, nakypřené bubliny šedobílých mlh a mírně zružověla na svých okrajích. Milé bylo to náhlé usmání nebes. Není slunce vyžilec ničemný, nespadne beze stopy za hřbety hor! Probodlo nad západem mrak dvěma mocnými paprsky, širokými a zřetelně, skoro plasticky dopadajícími jako z ruky Boha, když na hoře Sinai Mojžíšovi podával desky desatera. Pohnulo se něco chvějivě po celé šíři smutného kraje. Všecko stvoření, v hynutí sehnuté tváří k zemi, udeřeno těmi paprsky v týl, obracelo líc za tou září. I černý kouř továren v jejím doteku zaplazil se jako těžkou ranou zmámený. Mračno zvítězilo na chvíli zase, pohltilo tu zář — ale spravedlivé slunce už se nedalo umlčet. Za chvíli nová jizva začala se otvírat na černém těle západního mraku, jenž s rukama rozpřaženýma, s hlavou rozšklebenou tam stál — z pohádky drak. Rytířské slunce vráželo do něho své šípy. Jizva otvírala se stále víc. Ohnivé panorama řinoucí se krve rozhrnulo se z jejích potrhaných, rostoucích okrajů. V černém rozestupujícím se rámci mraku plálo to a žíhalo, třáslo se plamenně a linulo, žehlo divoce žárem výhně, v níž spalovalo se mračno víc a více. Jizva zázračně se rozvalovala, zkrvácený drak ranami přemožen ustoupil, a veliká, zlatoskvoucí koule slunce s rytířskou vznešeností postavila se na svůj západní trůn.

Vážně, jako ve slavném obřadu, rozložila se u stupňů trůnu celá poslušně poddaná země. Purpurem královským slavně se rozhořela. Tam někde, v neznámém údolí ke Komínu a Bystrci padal ohnivý déšť. Rajská záplava se tam naplavila, zlatý prach třásl se a mihotal v ní. Krvavé, dlouhé šípy padaly až sem, ke Hřivnovi, jenž přímo stál proti té nádheře, lámaly se mu v očích, a zlámané padaly do černých, rudě se lesknoucích hrud.

Paní Hřivnová právě docházelo nahorů. V tváři i vlasech, na hnědých šatech i klobouku červenavém — všude jiskřily se jí červánky západu.

V tom ozáření Hřivna všiml si mladého zeleného poprašku v brázdách u svých nohou. — Osení! — Zatřpytilo se mladé, mdle růžové a zabělalé u samé země, nesmělé zelené na špičkách.

Shýbl se a opatrně, v zamyšlené neurčitosti jakéhosi chtění vytrhl ze země jeden budoucí klásek. Zrno dole v zemi mělo ještě celou svoji podobu, ale už se otevřelo v budoucnost a pouštělo dolů kořen, nahorů příští klas —.

Svaté, zázračné Tajemství stvoření!

Neumírala země, ale ukládala se k odpočinutí, sama být chtěla, nedotýkaná, v sebe uzavřená, v ustrašení, aby hrubá ruka nezničila a neznetvořila v jejím lůně příští život! Zadumaně to v ní klíčilo, bude klíčit po celou zimu — na květ příštího jara, na plody budoucích žní — —

Slunce zase zavřelo se v mračna. Zapadlo za hory za jejich černou oponou. Západní mrak, sám teď pánem, tmavošedý jako popel po velkých požárech, vzdorovitě rozpjal se po celém západě. Pročernal se vzduch. Začernala se celá země. Hřivna obrátil se k východu. Studená tma už mátožně plovala z Hádů dolů. Všecko mizelo v ní. Tma lezla dotěrně i k západu, tma smutná, vychladající jako mrtvola, jíž před chvílí zatlačili oči, tma plná čehosi věšteckého, mystická a zlá. Do zdí a děr zaháněla ustrašené, zimomřivé tvorstvo země. Zděšené myši klouzaly v cestě do svých

úkrytů. Přes pole odkudsi z té tmy s čumákem nízko k zemi schýleným uháněl oškubaný toulavý pes. Ze spodu, z Lužánek, jakoby příklop nějaký byli tam otevřeli, chvatně trousily se černé stíny dělníků, utíkajících ze železáren na Nové ulici ke svým vesnickým chalupám. Všecko utíkalo před hladovou tmou do teplého zátiší domova.

I kraj v podzimním zatemnění v sebe se úzce tisk'. Přiblížily se v šeru obzory, ztrácely se linie dálek, lesy byly nějak bližší, přátelsky rozběhlé blíž k vesnicím a polím. Všecko vadlo touhou po důvěrnosti, po hřejícím přitisknutí, po domáckém přilnutí. Touhou po teple páchl syrově vzduch, dýchaly v mlhách hroudy, plazila se zvěř a člověk se třás'. Kdesi na druhé straně na křivém návrší, v dálce hořel oheň pasáků. Jako oběť zápalná šlehaly vysoko jeho plameny . . . Teplo tušit bylo tam při nich v dálce . . . nic už nebylo vidět, všecko mizelo v tmě. Jen tam ten oheň jako centrum všehomíra hořel, a všecko neviditelné ze tmy jakoby soustřeďovalo a tlačilo se tam.

Hřivna chytil rámě své ženy a spěšně obrátil se k domovu. Šli úzkou pěšinkou po rozoraném lánč, jenž po obou stranách, dolů i nahorů, zdál se nekonečným, široce roztaženým, jakoby vyplňoval celý obzor v té tmě. Z hluboka a tiše dýchala země. Měkce černá, široká odpočívala po vášních léta; unavená, vyhublá ve své prázdnotě, rozlehlá, daleko sehnutá, nově oplozená, rozestouplá v bocích, jakoby stačit nemohla ve své širokosti novému požehnání svých útrob. S útěžkem příštího jara ve svém lůně, měkce zamyšlena nad klíčením budoucích plodů živila je všemi svými šťavami a veškerou krví svých žil —

Mlhová vlhkota, jež lezla z Lužánek, hnala Hřivnu ještě prudčeji domů.

Toužil prudce po svém bytě. Rozplýval se blaženým těšením na teplo domova. Co ho tam jen čeká krásného, můj Bože? Milá, k pláči tak dojímavě milá zdála se mu ta žena, kterou si po boku veď', takové dítě chorobné a hebké, které doma si musí uložit, na rukách nosit a pěstovat a chránit —

* * *

Doma!

V úsměvném zamyšlení všecka zapadlá, s ústy pootevřenými, jako by chtěla a váhala něco říci, paní Hřivnová chystala na stůl k večeři.

Lampa důvěrně svítila. Teple rozhovořila se kamna. Byli tak sami, tak sami. Sedl si na divan, díval se na ni snivě a čistě.

»Karle, víš co?«

Povzbuzena tím čistým, důvěrným pohledem, paní Hřivnová začala sama. Chvějící se její ruka zarachotila talířem o talíř, jejž na stůl kladla.

»No, co pak?«

Hřivna jí dodával odvahy milým, mírně, shovívavě zvědavým tónem.

»Poslouchej, Karlíčku —«

Jak dávno už ho tak nezavolala!

»No tak, co?«

»Víš ty co . . . Dostaneme — —«

Konečně to vyřekla. Slabounko, v šeptání, zapletena ve sladkém snu, ve strachu, aby to její milé andělské tajemství nepotřísnil v tom vyřeknutí zlý dech tohoto skutečného světa . . . A přece v radosti nevýslovné, kterou přetékalo srdce a chvěly se chorobně všecky sesláblé nervy požehnané matky.

A chystajíc k večeři jako zmámená dál, sklopené oči zvedla k němu v dětském, slzami těhotném ustrašení, jak on zprávu tuto vyslechne.

Krása rozednívání! — Hřivna vstával, dívaje se na ni s rostoucí, jako z celého nitra překvapeně tryskající láskou důvěrníka, jemuž se říká všecko, všecko —. Zavřelo mu na chvíli úsměvem ústa, vznešeně, s neznámou blažeností zatlouklo mu na srdce andělské to zvěstování —

Růžovými pouty tížilo ho mile na všech údech. Něžně se usmívaly jeho oči, když kolem pasu jemně ji vzal a s citem měkkým, aby jí neublížil, jen v ramenech ji tisk' — slabounce jako pentličky, jež nesmí se pomuchlat. Ke stolu si ji posadil, ne matku, ale dítě malé, sám nejlepší sousta jí vybíral, na talíř klaď a rád sám by si ji byl krmil jako hrdličku v hnízdě.

Dole zase už klavír protivně zakřikl. Ta hudba staropanenská, vadnoucí, nepožehnaná, klnoucí, protože nepoznala lásky a plodů — — Šest let ji tak poslouchali a srostli s ní — — Ne, ne, dnes nebyla pro ně! Hřivna ruce na ouška přidržel své ženě. Strop by byl nejraději zdesateronásobil a koberci těžkými vystlal, aby ta hudba nemohla k nim. Okno zkoušel, je-li dobře uzavřeno, záslony spustil, trepky si obul, a teplo, teplo, teplo ke zrání chtěje všude mít, hladil svou ženu, ruce jí líbal, ke vlasům voněl, a láskal její tělo bílé, sám jakoby těla i krve svoji zapomínal, a žil tuto chvíli jen zpíváním své duše, jež v jásavé úctě tetelila se u bran svatého Tajemství přírody.

Novým, nepoznaným posud citem, jenž rodil se v něm neurčitě a vroucí byl, jakoby z výhně horké krve se nořil, čistě, nesobecky, obětavě a vznešeně zapalovalo se v něm čekající otectví: to něco svatě tajemného a nevyzpytatelného, co pojilo je k sobě, muže a ženu, kouzelným mostem krve, po němž blížilo se z mlh dalekých příští něčeho Třetího: vroucně vzýváno klíčilo to v jejím požehnaném lůně, neslo zapomenutí a mír, volalo lásku a bílými paprsky krášlilo její tvář — ne k západu, ne k smrti, ale svítáním Východu, nejistým, zamlženým, tlumeným reflexem svaté neznámé dálky, v nejistotách kdesi tušené a zvolna, zvolna se přibližující —

Aug. Eug. Mužík:

KDYŽ SRDCE...

Když srdce uštvané se ku smrti již chýlí,
a krev že vydalo již ze svých zásob všech,
tak prázdným, nicotným se cítí, v této chvíli
Stín jakýs uklání se k němu v úzkostech.

A šepce, prosí, lká, a zaklíná je v lkání
a jemnou dlaní svou mu zraky zastírá;
jest jako věrný druh, jenž těžkém po skonání
svou rukou naposled mu oči zavírá.

»Ty srdce ubohé, jak obelstít se's dalo —
je marný odpor tvůj — již písní mou se stiš!
Jsem pokoj, sladký mír, tys rány zotvíralo,
já zavru je — ó mlč a se mnou usni již!«

Však srdce násilím zas obvazy své trhá,
ať z krve poslední to zkypí bez dechu.
Přes soustrast slabých čiv se v nový zápas vrhá
a znovu pádí v bouř v divokém pospěchu.

Co poklid smrtelný mu, zdlouhavá ta vlna,
jíž zdlouha shnije loď a klesne ke dnu v klid?
Ta duše úzkosti je nekonečně plna
mít aspoň jeden cit a s ním pak v bouři mřít!

Jiří Šumín:

DO SVĚTA...!

Studené, bílé ráno probudilo Olivu, když jí byl nedlouho před tím uprostřed žalosti a hoře přepadl spánek pod širým nebem. Ještě v polosnění cítila ostrý hrot opuštěnosti, jenž zarýval se v její nitro tím bolestněji, čím rychleji vracely se její paměti vzpomínky na včerejší den. Její veliké, hnědé oči, jež zavřel tvrdý sen, když ještě byly plny slz, hleděly vytržené vůkol sebe. Jak jen mohla takto usnouti!

Lehounká průsvitná mlha vznášela se nad zemí, od níž se právě byla odtrhla, jako stříbrný závoj pavučin, který nazvedá mocná, tajemná ruka. Pod ním třpytil se orosený pažit na březích potoka, staré vrby sklonily níže své větve pod tíží studené vláhy, jež dala kolmý směr útlým řapíkům, zavěsivši velikou třpytivou krůpěj na špici temných, kožnatých listů. Tak stály tu ztrnule, mrtvě, v nehybném šeru pozdního léta, nad tichým, zpola vyschlým potokem, v jehož hladině obrážel se jich oživený, mihotavý obraz. Na požatých záhonech, jež střídaly se s prašnou šedí čerstvě zorané, vyschlé půdy a žloutnoucími bramboříšti, ležely ještě tu a tam poslední snopy chudého, provlhlého ovsa. Mlhavým obzorem, jenž dusil celý kraj svým těžkým, nehybným smutkem, prolétly pojednou dlouhé stříbrné šípy, naznačující vítěznou dráhu, po níž vzejíti mělo probouzející se slunce.

Oliva vstala, urovnala svůj provlhlý sváteční šat a s pohledem strnule do dálky upřeným kladla si zoufale těžkou otázku. Co teď? Co teď?

Mlha ztrácela se zvolna, jen v korunách dlouhé ořechové aleje, jež vroubila silnici, pokud probíhala pozemky klášterních statků, tkvěly ještě útržky bílého závoje, malé to obláčky rozplývající se ve stydlém vzduchu ranního šera.

Tu v tichu svátečního rána, tam kdesi v hlubině bělavých dálek u lesů, ozval se nábožný zpěv. Třaslavé, rozbité tóny ozývaly se s příšernou jednotvárností, jako když hlasy zalykající se žalostí a hořem volají o milost a slitování celou silou svých suchých chraplavých hrdel. Oliva upřela své smutné, polekané oči do dálky, a z mrákot duševních bouří probralo se znenáhla vědomí, že je dnes svátek marianský a že to poutníci vyrazivší za tmy z domova ubírají se na Hostýn. Znala toto nadšení prohřáté blaživou nadějí a vnitřní radostí, celé to veliké, několikahodinné štěstí ušicených, bosých zástupů, jež běží kolik mil cesty s růžencem na krku a kusem okoralého chleba v uzlíku zpívajíce radostně píseň za písní.

Jaké světlé, blaživé vzpomínky kynou jí z minulých dob! Avšak ne, ne! Tvrdý vzdor zavrženého, pronásledovaného tvora ulehl balvanem na její rozechvělou hruď. Cosi postavilo se mezi ni a tyto zbožné zástupy, odtrhlo a znepřátelilo obě strany. Ve vsi říkalo se, že ji svedly bezbožné řeči Hornovy, jenž zkažen vrátil se z města vyučiv se tam zámečníkem.

Živě připamatovala si nyní Oliva jednu z jeho rouhavých řečí.

»To jsou blázni,« vítal tehdy vracející se poutníky leže za humny na břiše pod javorem. »Panáčka zavezli až na horu, naskládali mu peněz, pak bácli před ním na kolena, vyzpovídali mu své hříchy, vykonali uložené pokání, koupili obrázek a utíkali domů. Panáček zatím pojídá,

popíjí v hotelu „u divoké kachny“ a pak za chládku poručí zapřáhnout, rozloží se pohodlně v kočáře a je dřív doma než oni. — Nevaďte se, strýče,« obrátil se k popuzenému hospodáři, jenž sedě opodál na kládě, vítal poutníky, žádaje na nich trochu požehnání, jež přinesli s sebou, »však vy jste tam nebyli a já jsem panáčka kolikrát vezl.«

A Olivě stalo se osudným, že tak celým srdcem přilnula k tomu lehkomyslnému, bezbožnému hochu. Nebylť podobné řeči urážející zbožný cit venkovanů jedinou slabostí Hornovou. Bylo už dosti podezřelým, že vyučiv se zámečníkem, nezůstal při svém řemesle, jež se zdálo venkovanům velmi výnosným, ale vrátil se do své chudičké rodné vsi. Omlouval se, že nemůže vydržet v tom »předpeklí« horkých začazených továrních dílen, stýská se mu po polích a zejména když uvidí koně, zdravé selské koně a zvlášť jsou-li takové pomalé s hrubou srstí a rozježenou hřivou, jako jsou u nich, tu by se bezmála dal do pláče. Co dělat? On dobře cítí, že tam déle nevydrží; ozvalať se v něm otcovská krev. Nemůže žít bez koní, musí mít koně! Přijal tedy službu čeledína u sedláka. Ostatně sedlák s ním byl spokojen. Ale občas Horna vyvedl kousek, který pobouřil celé okolí. Tak v loni na podzim, když se blížil den výročního trhu ve blízkém městě, kdež si celé okolí opatřovalo své potřeby pro zimu, Horna, jenž měl ze své skrovné služby ušetřeno dvanáct zlatých, dělal již dlouho před trhem svůj rozpočet velice rozumný a jasný. Zvědělo se, že by Horna především potřeboval pár dobrých bot na zimu. Chudý jeho hospodář nucen byl v zimě formanit, aby uživil koně a čeledína. Boty budou stát čtyry, pět zlatých. Dále Horna nezbytně potřebuje dobrou houni. Spává v zimě ve stáji u koní a dveře jsou špatné. Také když formaní, nohy mu strašně přemrzají, zvláště vyjede-li tak za mrazivé tmavé noci a nemůže pro špatné cesty běžet podle vozu. Houně bude stát asi čtyry zlaté, sotva co usmlouvá, zde ani nelze šetřit, má-li být houně dobrá. Pak si koupí čepici . . . dobrou kožichovou čepici s klapkama na uši . . . To je sedmdesát, osmdesát krejcarů. Olivě by rád koupil hedvábný šátek. Oliva je dobrá duše, nežádala by toho nikdy na něm, ale musí to udělat hlavně k vůli její matce, která mu nepřeje a vyhrožuje Olivě bitím, neupustí-li od něho. Koupí tedy Olivě hedvábný šátek, aby stará věděla, že je pořádný chasník a že má Olivu opravdu rád. Jen že neví, co asi taková věc stojí. Ale je přesvědčen, že za to nemohou žádat víc než za jeho kožichovou čepici s klapkama na uši . . . A pak, pak by si velmi rád koupil — harmoniku! Pravda, ví dobře, že mu na ni mnoho nezbývá. Však by také nemusila být zrovna nová.

Lidé se mu smáli, že mu vybude sotva na hedvábný šátek, jejž chtěl darovat Olivě, neřku-li ještě na harmoniku! On však mimo nadání všecky ohromil vraceje se večer z výročního trhu vítězoslavně obklopen mládeží, trochu rozjařen, s velikou novou harmonikou na řemeni. Ovšem — jak se každý moh' přesvědčit — bez houně, bez bot a bez čepice, o hedvábném šátku pro milou ani nemluvě. Jak se to vše sběhlo, neuměl pověděti. Snad měl učarováno . . .!

Lidé vysmívali se mu ovšem

»Jsi blázen, střeštěnec,« říkali mu do očí.

Ale on odpovídal furiantsky, že zima není tak hrozná, jak si ji lecjaká stará bába představuje, a ostatně nezmrzl-li dosud spávaje celé zimy bez houně, nezmrzne také letos.

Skutečně nezmrl, ale již již zdálo se, že známosti s Olivou bude konec. Dívka se mu vyhýbala a když jednou večer rozteskněn obcházel její chaloupku, vyřítila se naň matka Olivina s takovým křikem a výhrůžkami, že se dlouho neopovážil přiblížiti se.

Tyto překážky rozdmychaly povážlivě žár mladého srdce. Viděl Olivu stále před sebou, třeštil a plakal při pomyšlení, že by mohla náležet někomu jinému. Ostatně podařilo se mu brzy přesvědčiti Olivu o své lásce. Museli se však scházeti potají a jen velmi zřídka, neboť matka její byla přísnější a neúprosnější, než před tím

Zatím pak — jaké nepředvídané hrozné časy nadešly! Oliva vzpomínajíc na ně chvěje se úzkostí před tou mocnou, hroznou rukou, jež jich tak krutě zasáhla. Jak malomocni slabí a bídní objevili se pod tíží neočekávaných ran. Jak tvrdá, macešsky skoupá objevila se ta plochá, kopečnatá rovina vůkol, na níž se lopotili v potu tváři od jara do podzimu! Výdělky brzy přestaly, drahota rostla a zásob zdálo se ubývati tím více, čím úzkostlivěji jimi šetřeno. Jak vydržeti do příštích žní? Ženy lomily rukama, muži hleděli vytřeštěně před sebe, když dříve, než uplynula první polovice zimy, nad krajem počal se objevovati děsivý přízrak hladu. A když úzkost a hrůza z blízké, neodvratné pohromy zdála se dostupovati vrcholu, vzpomněli si někteří, že se snad rouhají dobrotivému, nebeskému otci, a ze strachu před novými tresty umlkly nářky a lid hleděl vstříc svému osudu odevzdaně a tupě. Modlíce se, spalovali poslední krůpěj másla před svatými obrazy a poslední haléř odevzdávali knězi na modlení. Byla to doba hrozné kajicnosti, nekonečných modliteb a nekonečných postů.

Pokrač.

RŮŽENA SVOBODOVÁ

NOVÉ LISTY K ROMÁNU.

Pokrač.

VIII.

Ještě téhož večera napsala Magdala expresní dopis do knihkupectví o knihy Plonského.

Třetí den z jitra přinesl posel v balíčku jedinou knihu, vydanou před měsícem. Byla to sbírka veršů s předmluvou. Předmluva se vztahovala k minulým knihám, které jí slíbil knihkupec opatřiti. Byla velice bolestná. Poznala, že ho ještě bolely křivdy a že ještě nepřekonal docela svět. Odpovídal těm, kteří mu poradili, jak má psát. Výsledek byl ten, že kdyby je byl všechny poslechl, byl by musel vydat pro každého z nich zvlášť dílo o jediném výtisku tak, aby se druhému nedostalo do ruky.

»Přítomnost je vždycky krátkozraká a neodpustí nikdy umělci, že dávno nezemřel a že život i přátelé jeho nejsou dosud zapomenuti, neodpustí nikdy umělci, že, ačkoli dosud žije a slyší jejich rady, aby v sobě spojil Shakespeara, Dantea, Goetha a Aristofana, nikterak se k tomu nemá a píše své malé osudy, tak nepodobné osudům vrstevníků a tak opovážlivé, že žalné.«

Jeho veršům jasně nerozuměla. Zde si v neznámé řeči nemohla tolik domyslit jako v prose předmluvy. Tázala se svého domácího na různé pojmy. Vyjasňoval jí je různými synonymy, ale ona cítila, že abstraktni vyjadruje hmotně a že rozumí veršům tak, jak jim může rozumět šlechtický sluha ve výslužbě, což mu ovšem nevykládala ve zlé.

Rozrušila se touto napovědí. Mívala doby v životě, kdy city její plály jako prapory na vysokých věžích, oznamujíce pobyt krále, kdy city její toužily jako prapory na vysokých věžích odpoutat se a odlétnout. Její srdce se stále chvělo radostnou zvědavostí.

Myslila na Plonského chatu na horách, se zahrádkou rozkvetlých kalin, s křížem, který snad postavil své mladosti, se světničkami utajenými, do nichž nevešla a nenáviděla ji, protože jí neznala.

Plonski přišel v přislíbený den z hor v ranním slunci, ve světlém dýmu jitra. Byl nějak přizpůsoben kraji. Vypadal jako venkovan, ale tvář jeho dávno byla prorýta dlouhými processy myšlení. Usmíval se lehce, jakoby se učil klidu a překonání. Nesl v ruce kytici hlohu. Scházel svěže s vysoké stráně, když ho Magdala uzřela. Zdálo se, že si zpívá. Říkala si: »Tiše, tiše!« Komu tak poroučela, Bůh ví!

Setkali se a jali se hovořit o kráse rána a pak o knihách, které četli. Byli si vzdálenější než před tím, a každá věta zdála se vyrůstati na hořkém kořínku.

Pravil:

»Seznámil jsem se kdysi s mladou ženou, vaší krajankou. Odpoledne před tím strávil jsem v bohaté společnosti, kde paní domu, sestárlá krasavice, týrala svou společnici. Den na to má nová známá četla mi hlasitě v knize: ‚Lojové svíčky mohou míti v jistých okolnostech svou cenu, ale v záři slunce nepozoruješ chatrné to jejich plápolání. Upřeš-li veškerou sílu duše své, bys pojal velkou pravdu, může se ti snadno státi, že v tom přemítání přehlédneš na ulici osobu, kterou bys byl jinak pozdravil, a kácíš-li modly, neřekneš jim dříve: pane.' Pomysli si, že by kdo předstoupil před Krista — bude mu povídati o řádech svých předků nebo o zvláštní důležitosti svého pluku?

Ona tehdy plakala nad tou knihou, neslzela, plakala vroucím pláčem dítěte, a já si odpovídal na všechno trpko včerejších dojmů a cítil jsem náhle, kdyby ona bohatá krasavice, která tvrdila, že nemůže bez ošklivosti pojmenovat křestným jménem svou služebnou, musila se odloučit od svého bohatství, od své pokladny se státními papíry, od svého benátského salonu, od drahých kosmetik a hedvábného prádla a kdyby předstoupiti musila před Krista s tou chudou, umučenou dívkou bez domova, koho by pak tento prvého, a koho něžnějším způsobem oslovil? A všechny členy společnosti jsem tak probral: malinkou, zlostnou zpěvačku na vysokých podpatcích, nejdůležitějších v jejím životě, které jí pak nijak neprospějí, mladého syna boháče, který neuměl nic vypravovat než o zápase býků ve Španělích, který se pak nebude moci jimi pochlubiti . . .

Magdala neslyšela, co mluvil, a když i poprvé mohla přerušit jeho slova, zeptala se zachváceně:

»A kdo byla ta moje krajanka?«

Plonski odpověděl prostě:

»Kdo byla, nevím!« a pokračoval:

»A tak lze ujasnit si celý svět. Postavte každého, kým si nejste jista, kdo je obklopen bombastem přítomnosti, postavte jej tváří v tvář veliké myšlénce a srovnáte-li, zbude vždy jen hodnota srdce a ostatní spadne k zemi jako cár. Ano tak lze rozřešit celý svět!«

Magdala se zasmála.

»V poustevně tak lze řešit celý svět!«

»Ne, srdce světa má jedinou čistotu pro všechny!«

»Však moc světa nevězí v srdci, jeho síla je jinde. A nač nosit sem nějaké nadhvězdné zákony, nač si namlouvat, že lze nalézti zem ideálu? Co je do hádanky, pod kterou je napsáno rozluštění. Vtip hádanky světa vězí v tom, že ten, kdo nám ji položil, nechává naše výklady bez schválení a že všichni napsali jsme do svého sešitu větu rozřešení jinou. Procházíme tu každý po svém a věřte mi, že já uznala za nejlepší projeti tu určenou dráhu pohodlně, ve čtyřspřeži, s rolničkami, a všechno, co žiju vážného a velikého, pochovávat v hlubokých lesích, aby stopy nezbylo.«

Plonski jí naslouchal napjatě a pohlédl na ni, když domluvila.

A ona hrála: vztýčila se, rozevřenými rty ssála dlouze a bolestně vzduch a vydychla.

Nepromluvil; ale zabolelo ho to. Zapsala se tím steskem do jeho duše na nový list; zaznamenával tam jenom bytosti zajímavé.

Odmlčeli se na dlouho; pak, jakoby se báli dotknouti se svých názorů na svět, tak vypracovaných a svých, jali se pozorovat květy a trávy a jako v každé shodě počali mluvit o prostých představách. Prochodili den po horách, od vyhlídky k vyhlídce, obědvali v malé výletní hospůdce polévku z řípy, pirožky s kapustou, a hovořili jasně a prostě, bez uvažování, neboť oba myslili, že se již dobře prohlédli.

»Jaký jste vy milý kamarád!« řekla mu Magdala. »Lze s vámi hovořit tak, jako byste nebyl ani muž. Je mi s vámi poklidno a bezpečno jako s člověkem nekonečně starším.«

»Nejsem ještě tak stár, jak si myslíte!«

»Ach to nevadí! Myslím, že i když jste byl docela mlád, činil jste tentýž dojem, a že lze snadno vás ctít, ale těžko se do vás zamilovat každé ženě vůbec. Máte tolik ducha, vaše knihy jsou vážné a život s vámi by musil být zdlouhavý, jako kdyby mladou dívku zavřeli do staré bibliotéky.«

»Jak, vy znáte mé knihy?«

»Ovšem,« pravila Magdala a usmívala se výrazně, aby se zdálo, že víc ví, než skutečně věděla.

»A zamilovat do mne že by se nikdo nemohl? . . .« pronesl usměvavě přemáhaje v hlase rozechvění. »A což kdybych vám řekl, že mne milovala krásná žena?«

»Pak jste ji zajisté odmítal a milovala vás z kuriosity, z poraněné ješitnosti!«

»Ne, já ji také miloval!«

»To byla jediná, jediná . . . A snad už dávno?« smála se Magdala.

»Není tomu příliš dávno!«

»Snad to nebyla ta má krajanka?«

Plonski dlouho neodpovídal.

»Nemám práva pojmenovati ji,« řekl po dlouhé chvíli a přidal bezpřízvučně: »Což již činím dojem takové zříceniny? Nu vy, která jste mne nikdy neviděla, musíte mít jasný dojem. Proto cítím tak neklamně podzim!«

Magdala mluvila záměrně ony vypočtené věty. Každé slovo bylo namířeno jako rána. Radovala se nyní z dětinně tklivého výrazu jeho tváře. Zkoušela, dá-li se hnísti, a poznala, že povoloval a měnil se její vůli.

Řekla mu nyní:

»Žertovala jsem jenom, chtěla jsem seznat, jste-li ješitný!«

On neuvěřil.

Rozloučili se chladně.

Jemu bylo tak, jakoby si byl rozedral nový šat o hřebík, taková vnější rána to byla, ale stále ho hnětla

»Ženy nejsou schopny ani myšlének, ani citu, ani přátelství, ani lásky!« říkal si ztrpkle. »Dovedou vzplanout a uhasnout nic víc. Všechno je u nich náhodné, nic se neděje nutností postupu, všechno rozmarem chvíle . . .« Pak šel dlouho lesní cestou, než si utvořil ze svého nepokoje tuto větu: »Člověk musí umřít, aby byl milován Není nic silnějšího než láska a smrt, ale teprve smrt dává nám nejčistší lásku.

Magdala se však strašně a vítězně smála, pak se zasmušila a zapochybovala; ucítila nejistotu, ale celkový dojem zbyl jí přece jenom ten, že se Plonski bez říkání vrátí.

IX.

Za dva dny na to obdržela Magdala od Plonskiho list. V něm stálo: »Navštívím Vás zítra odpoledne, neodcházejte. Přinesu vám knihy a vysvětlím, co jsem sobě zůstal dlužen. Měl bych setrvati ve své samotě, neboť jsem takový chudák duše, že mne pletou nové děje a že ztrácím vysoký rozhled v novém dojmu. Ale s Vámi je tak těžko skončit rozhovor. Když se rozejdeme, teprve se tisíc odpovědí rozšumí, teprve vím, co jsem vám říci neměl.

Chtěl jsem žít pravdou a umřít pravdou, neuhýbal jsem se ani jediné odpovědi na otázku své udivené duše. Proč přicházejí v životě chvíle, kdy se octnu ne svou, ale velikou neznámou vůlí ve tmách, kdy zodpověděné otázky mlčí v hrobě a nové se rodí? Hledám světlo a musím je nalézti, musím chápati nové příčiny.

Nekonal jsem na světě nic pro svoji radost, pro svoji bolest, všechno jsem žil a sebe rozdával pro radost druhého. A tak je mi chudo v duši, že všude brali vše jako povinnost a ne jako dar, který jsem musil ze svého velikého divadla bytí stěsnat do malé krabičky od šperků.

Je to proto těžké vyrovnat se s vlastní duší, že na to nestačí léta utvořit ji jako dílo a odejít od ní spokojeně, a že nikdy nemůžeme žít dost dlouze a dost intensivně, abychom vyplnili celou vážnost života ne pouze lyrickou, ale ideovou.

Vnější svět, to je tak málo, tak málo! Vnější svět, to je těžká sprostota nákladních vozů, če-

kajících v každé stanici, vozu, které dopravuji po týdnech na místo a zanechávají hloupé a prázdné, poněvadž obsah nebyl sloučen s nimi.

Vím to všechno tak dávno a jistě, a přece se mi v duši stmívá, když se mi znova před zraky zatřese závistivý druh, tak očekávající šílené mé pokoření, jako svůj chléb, jímž se jedině živí, když se mi zdá, že dávno jsem se světem skončil a náhle mne zabolí Vaše pyšné slovo, že není možno, aby mne kdo miloval. Přemítám, je-li mi třeba lásky, nedošel-li jsem již těsně k sobě samému a neosvobodil se od světa. Zdá se mi, že jsem zcela volný, ale bolest nepřestává, bolest člověka, bolest pouta jeho se zemí.

Magdala cítila, jak se jí Plonski přibližuje. Její plány se dařily a její negativní kouzla účinkovala.

»Ach Marianno!« šeptala vášnivě, »našla jsem tvé království i ztroskotám a rozmetám je! Neukryla jsi je dobře přede mnou. Marně jsi jeho k své smrti poutala . . Marně jsi v tajemství list oželela! Dozvím se tvé záhrobní vzkazy! Sám mi je musí přinésti jako zahynulý včerejšek!«

Vážná byla v tyto dny Magdala, vážná jako hvězdář, který žije vzrušeně objevy nových drah.

Dva dni minuly a Plonski přišel. Magdala mu nevyšla ani přes práh vstříc. Políbil jí ruku a usedl do okenního výklenku ke stolečku naproti ní.

»Četla jste můj list?«

»Četla!«

»Bylo to nesmyslné. Neměl jsem tak psát.«

»Muž nemá nikdy jednat tak, aby musil litovat!«

»Jaký by to musil být muž starých zásad?

Dobrý byl muž starých zásad! Já sama, která si dobyla tolik svobody, jako na největší ideál hledím na muže starých zásad, na takového, který byl přede mnou vyrostl a jehož bych se musila bát. Bát se! To je neznámé opojení. Myslete si! Nebála jsem se ještě nikdy nikoho, a co horšího ještě, já na světě necítila k nikomu úctu. Ani k učiteli, ani k rodičům. Je to takový opakovaný japanský obraz. Křivá borovice vyrostla na stráni o samotě nad mořem, odchýlená od země, rozepjatá po blankytu svýma rozsochatýma rukama Takový jsem já křivý strom. Kdybyste tušil, co žiju ve společnosti! Přijdu, promluvím dvě slova, umlknu, pozoruju . . . Někoho prohlédnu dřív, někoho později, ale jistě všechny. Pak mám v duši jako v ústřední kapli rakev vedle rakve. Taková to byla milá společnost jako suchý panáček z chleba o třech malinkých pojmech, ale rozpadla se mi v rukách. Jeden neumí mluvit a je hlavním řečníkem, druhý neumí psát a píše, třetí neumí číst a předčítá. A tak jsem seznala již v lidské společnosti, že každý nejraději koná to, k čemu má nejméně nadání, a že celý smysl života, rozumějte mi dobře,« přízvučně mluvila Magdala, »celý smysl života je zvítěziti nad druhým! Soutěž rozumu a hlouposti, soutěž prospěchu a chleba, soutěž krásy, soutěž nemilovaného nad milovaným, soutěž živého nad mrtvým, soutěž do nebe, do pekla, do země, do posledního spočinutí na hřbitově, soutěž v kameni, v nápise a ještě ve květinách, které přinášejí na náš hrob, soutěž v památce a soutěž v zapomenutí!« Pokrač.

José Maria de Heredia:

TROFEJE.

(Z cyklu »Dobyvatelé«.)

MLADÍ.

Juan Ponce de León — čas nedal mu kdys spáti —
již stár v taj antiky se v studiích svých noře,
vlas stářím zbělený se vydal v širé moře,
kde sobě umínil zdroj zdraví vyhledati.

Se svojí Armádou se v planý sen svůj tratí
tři léta mořskou pláň s všech světa končin oře,
až kdysi z bermudských mlh vyváz' ještě v skoře
a náhle Floridu zřel v nebes jasu pláti.

A conquistador tu svým bludům blahořeče,
by vlajku vetknul v zem, toť první jeho péče,
v zem slunnou, v jejíž klín on tělem svým kdys velne

O starče, šťastným byl's, neb tak se los tvůj snáší,
že Smrt Ti na vzdory sen vyplnila krasší:
neb Sláva dala Ti pak žíti nesmrtelné.

HROB DOBYVATELŮV.

Ve stínu klenutí, jež bují katalpami,
v stín mocných lupenů ční černé tulipány:
v té zemi kýžené on není pochovaný;
luh čarné Floridy mu uklouz' pod nohami.

Hrob jeho drsný jest, jak jeho skon byl samý.
Jej, Indie západní jenž otevřel kdys brány,
teď Mešasebé sám skryl v proud svůj rozpoutaný,
by prost byl rudocha i medvědovy tlamy.

Spí v hrobě hlubokém, jejž čisté vlny vryly,
kde jeho náhrobek, kde voskovic plam bílý,
kde žalm, kde kaple žár, kde obraz dán »Ex voto

Když vítr severní přes háje cypřišové
mu šeptá modlitby, taktické, věčně nové,
tam v březích Otce řek, kde spí Hermando Soto?

Přel. Jan Spáčil Žeranovský.

F. S. Holeček:

SVISLÁ KŘÍDLA.

Pokrač.

Bylo věru neuvěřitelno, kterak mladá žena, jíž kynul nejkrásnější život v jejích letech, mohla býti takto nevrlá. Jiná by ještě zpívala a jásala se všemi ptáky své zahrady o závod.

Vacek nedokončil své rozbory osloven dívkou, jež seděla po jeho boku.

»Pane doktore, je to nesnadné jezdit na kole?«

»Ach ne, slečno, z počátku trochu nezvyklosti působí obtíže, ale později . . . ani nepoznáte, sedíte-li na židli či na stroji.«

»Musím se také přiučit.«

»Chcete?« a Vacek hnul živě očima, »dobře, přijďte do Prahy, tam vás již naučím. Milostivá paní,« obracel se k domácí paní, »slečna Hlavova slibuje, že bude jezdit na kole, připojte se, přejde vás nervósa, přijdou nové starosti o dress, o stroj, také hrstka nových dojmů se dostaví, s výše sedla vyhlíží svět trochu jinak . . .«

»Hrozný člověče,« a pan Kostlivý se vzpřímil leknutím, »to je útok na mne, touhle oklikou chceš dostat mne na kolo, ale to se ti nepodaří, má paní jezdit nebude.«

Zděšení mluvícího působilo tak drásavě, že slečna Hlavova vyjekla smíchem.

»Ano, až si koupím kolo, přiměju sestrenku, a pak bude jezdit také pan Kostlivý . . . ujednáno, pane doktore . . .« ozvala se jistivě. Obličej její pěkného oválu a čisté pleti, lehce ožehnutý venkovským sluncem odpověděl očím mladého muže veselým posuňkem, a drobné, ale živé černé zraky její se přisvědčivě přimhouřily.

Kostlivý žertoval se svou mateří, šedovlasou dámou, která z prvu vyměnila pár slov s Vackem a nyní obírala se jen pořádkem u oběda, a nabíral z lehka svou paní.

Tato však mlčky šedýma unavenýma očima zírala přes pokoj z okna ven do zahrady, kde ve svěží zeleni hrálo si slunce a větřík, a kde ozývalo se volání ptáků.

Vacek stáhl lehce rty, dva lidé, kteří se z rozmaru škádlili a hněvali jako dvě děti. Ovšem, byli teprve nedlouho spolu.

Hovor chvílí umlkl a všichni obírali se obsahem svých talířů.

Bouřlivé, hněvem prosycené myšlénky Vackovy jakoby byly chvilkou poodstoupily z popředí jeho vědomí.

IV.

Když zapáleny doutníky, navrhl Kostlivý, aby šli do besídky vypít kávu.

V besídce byla šachovnice s rozházenými figurkami.

»Kdo tu hraje šach?« ptal se host.

»Žena se sestřenicí, s Rézinkou.«

»Nechceš sehrát partii?« nabízel Vacek.

»Člověče drahý, tím mne ušetři. Rézinko,« a Kostlivý zavolal na dívku, blížící se po pěšině opodál besídky.

Děvče přešlo trávník, silhouetou zastínilo vchod besídky, tázavě se obracejíc ke svakovi.

»Doktor Vacek mi nabídl partii, nechceš ji převzít za mne? Stáňo, odporučuju ti zajímavějšího a vážnějšího soupeře, než jsem já.«

»Slečno, prosím o hru,« chopil se mladý muž stručně příležitosti.

»Podívám se, jak jsou daleko v kuchyni s kávou, po případě až po kávě, ano?«

Mladý muž přisvědčil.

Vkročila služka přinášejíc ubrus, pak koflíky a na konec bábovku a tvarohový koláč. Za ní se dostavily všecky tři dámy.

Teplý vítr zavál po zahradě, shýbl kalíšky květin a vrazil do altánu.

»Marto,« vzpomněl si pojednou Kostlivý, »maminko,« obrátil se ke své matce a ženě, »slíbil jsem kamarádovi, že mu budete hádat z ruky a vyložíte mu karty, prosím vás, učiňte to, vždyť vidíte, že je nějak nešťastně zamilován, je stále všecek roztržitý.«

»Chce-li pán,« a paní Marta učinila s úsměchem pohyb, jakoby žádala jeho ruku.

»Počkej, Martičko, přinesu ti k tomu knihu, aby to vypadalo hodně čarodějsky,« a pan Kostlivý se čile zdvihal.

»Není třeba, nemusíš být při všem se svým šprýmem,« odezvala se mladá žena, jež tajnou chtivostí nějak oživla.

»Tedy karty mamince,« a srdečně se směje obrátil se mladý muž k příteli, »odpusť, v dlouhé chvíli se člověk hledí bavit, jak se to dá, já rybařím, a má rodina se plete cikánkám do řemesla.«

„Karty . . . máte-li tak pěknou kartu života, jako já,“ vpadla slečna Tereza shrnujíc rty v nevrlosti vzpomínky, »pak raději smeťte všecky ty karty se stolu.«

»Co si přejete vědět, pane doktore?« ptala se paní Marta s roztomilým vykroužením rtů hostě, který jí podal ruku, »jak dlouho budete živ . . .?«

»Třeba to, milostivá paní!«

»Ta zpráva vyzní smutně, čára vašeho života je velice krátká, nebudete dlouho živ.«

»Dobrá, ještě dnes večer napíši poslední vůli.«

»Ale jsou zde jiné potěšlivější úkazy, vizte, ta čára nad vaší životní linií, jak se rozvětvuje, dva, čtyři, pět větviček . . . vy jste šťastný člověk, pane Vacku . . .«

»Tady jsou karty, maminko . . . tak co, Stáňo, už víš svůj osud?«

»Vyslovte se určitěji, milostivá paní . . .«

»Těšíte se lásce žen . . . dím: lásce žen . . . ne jedné ženy . . .«

»O to není co stát, hochu . . . mají-li tě všechny rády, nechce tě žádná . . .« a Kostlivý rozložil se s vážností filosofa na židli.

»Tvá slova čpí pravdou,« pošklibl se Stáňa.

»Nespokojený,« zadurdila se mladá paní, »co žádáte na světu více, dává vám lásku těch nejlepších, podává vám čest a slávu, zde ten pahrbek mezi oběma prsty věští, že budete stát na vrchole jejím, dává vám to vše, a nežádá ani, abyste volil mezi ženou a slávou, berte vše a buďte tich,« a mladá paní se zasmála uspokojena odhadem.

»Že jsou zde ještě široce načrtnuté linie inteligence, dobroty duševní a podobné, ani vám již neříkám; proč ještě více lehtat mužskou ješitnost?«

»Srdečné díky, milostivá paní, jsem opravdu dojat . . .«

»Ale spokojen . . .?« ptal se domácí pán, »vidíš, takhle se bavím až do úmoru, jsme-li sami ve ville, nejdříve mi hádá žena z ruky, pak mi vykládá maminka, a když jsou unaveny, usnou třeba tady u stolu, a já jdu lítat s Kaifášem po zahradě . . . ale, ale, maminka již čeká, prosím tě, podrob se domácímu pořádku . . .«

»S největší ochotou,« a Stáňa přisedl blíže k staré dámě, jež netrpělivě míchala kartami.

»Třikrát sejmout, pane Vacku,« upozorňovala jej vážně.

Stará paní složila znovu karty a rozložila je na tři řádky.

Stáňa netečně se díval, jak převrací lístky hry, jež byly položeny hřbetem vzhůru.

»Budete mít svatbu, a to co nejdříve,« byla první slova její. »Svatba bude nejdéle do roka,« pokračovala s důrazem, lehce pohoršena výbuchem smíchu synova, »domů dostanete tyto dny dopis a z toho bude svatba.«

Pak pravila obrácena k Vackovi:

»Myslete si dvě věci, které byste si přál míti; ale nemluvit, nesmím o nich zvědět.«

Stáňa, který při výkladu o dopisu sebou pověrečně škubl, maje v hlavě hned plno myšlenek na zpronevěřilou lásku, přikývl mechanicky.

»Něco jiného, než jsem vám vyložila, máte již?«

Mladý muž potvrdil a sejmul dvakráte karty.

Stará paní je rozložila.

»První věc je vám dosud vzdálena; ale dosáhnete jí jistě po některých obtížích . . . druhá věc, té vůbec nedosáhnete, společnost vás o ni připraví.«

»Brr,« a Vacek sebou škubl na sedadle.

»Milostivá paní, vy jste bezděky potvrdila, co mi hádala vaše snacha z ruky; druhá má otázka byla, dožiji-li dlouhého věku. Nedožiji tedy . . . brr. Taková shoda je příšerná.«

Vacek sevřel rty, po nichž mu hrál melancholický smích. Choť přítelova mu předpovídala slávu a předčasnou smrt, a karty to potvrdily, neboť první otázka zněla na slávu a čestné jméno, a také k té řekly karty: ano; není tedy příčiny, proč by nevěřil zase kartám, které předpovídají svatbu.

»Dobrá, tedy ti gratuluji, ať je ta ženitba co nejdříve, mám snad povstat a ‚držet‘ jménem shromážděné rodiny k tobě řeč . . .?« smál se Kostlivý.

»Není třeba . . . děkuji, slečno,« přijal ruku, již dívka mu žertem podávala, »co vám věštily karty nedobrého, že jste se na ně tak horšila?«

»Ach,« a děvče mávlo rukou, »největší hloupost, nešťastnou lásku a staropanenství.«

»Vaše slova jsou důkazem, že se dovedete z každé melancholie rázně vyhojit.«

»Budu hledět; ostatně, abychom začali partii . . .«

»Prosím.«

Na černobílé desce zacvakaly dva voje šachových figurek.

Pokrač.

FEUILLETON.

Ant. Balšánek: ESTHETIKA MĚST.

Pod tímto titulem vydal Ch. Buls, též u nás známý a citovaný purkmistr města Brusselu, knížečku*), v níž pojednává velmi jasným a přehledným způsobem o zákonech, platících při regulaci měst starých, bohatých na památky historické.

*) Esthétique des villes. Par Ch. Buls. Bruxelles, Imprimerie Bruylant-Christophe & Cie. 1894.

Vývody jeho, ač psány jsou pro Brussel, vystihují tak trapně jádro věci, že v překladu mohly by doslova platit též pro Prahu; z té příčiny, doufám, nebude nezajímavo, trest brošury zmíněné stručně čtenářstvu našemu podati.

Stará města a ulice mají zvláštní půvab pro toho, kdo přístupen jest dojmům uměleckým. Nelze definovati, v čem krása jich (možno-li vždy o kráse mluviti) spočívá, ale malebnost jich a ctihodné stáří nás okouzluje.

Pozorujeme-li plány našich velkých měst, rozeznáme ihned část starou od nové. První sestává ze sítě ulic, podobných tepnám a žilám organismu živoucího; druhá

má ráz umělé, mathematické krystalisace. Kdyby alespoň toto zúmyslné dílo řešeno bylo racionelně, za účelem podporovati cirkulaci, aneb docíliti malebný neb grandiosní effekt: tomu ale tak není; jediná starost autorů plánů těchto byla: dělení parcel za účelem nejvýhodnějšího prodeje pozemků.

Správné by bylo, míti na paměti polohu města, směr a formu ulic a náměstí, výzdobu, kterou by mohly obdržeti: pomníky, parky, umístění a sloh budov veřejných.

Kde tak se postupuje, tam zachovává se městům jich charakter lokalní a národní, neničí se památky minulosti, leč v nezbytných případech, dociluje se krásných pohledů, šetří se finance obecní a nezmítá se zbytečně zvyky a zájmy obyvatelstva. Zastupitelstvo každého velkého města, které má svou historii, nesmí se jediné dát vésti ohledy na komunikaci.

Nesmí zapomenouti, že náleží národu, který značil něco v historii umění, jehož otcové shledávali svou pýchu v tom, zdobiti svá města.

Přemýšlíme-li o estetických pravidlech, platících pro stará, obrozující se města, jsou to 1. zásady inženýra, přizpůsobení se požadavkům dopravy, čistoty, hygieny a komfortu, 2. zásady architekta, vytěžiti co nejvíce z potřeb praktických, nahodilostí terrainu, rozdílu niveau a pod.

Buls s radostí uvádí, že Brussel má krásnou polohu na terrainu nerovném, skytající velkolepé pohledy na nižší části města (Place du Congrès, Belliard, Pollaert); srovnává jej s Lissabonem, Edinburgem a Cařihradem.*)

Rozvoj takových měst nesmí se díti brutalně, nýbrž utvářeti se s úctou pro vše, co zachovati se dá jako památka minulosti.

Uvádí dále, že památkám gotickým otvírání velkých prospektů z dálky vlastně škodí: kathedrála v Amiensu působí dojmem majestátním, když ze směsi úzkých ulic najednou před ní staneme; naopak budovy slohu klassického vyžadují stanoviska vzdálenějšího, poněvadž dimense jich lépe se vzdálenostem přizpůsobují (chrám sv. Petra). Následuje pak apologie zachovávání starých památek.

Vše, co má ráz umělecký, aneb připomíná události historické, žádá ochrany před zkázou; v případu nezbytí nesmí se váhati, dát i ulicím jiný směr.

Dále cituji doslovně: »Často naše obecní zastupitelstva dávají bourat zbytky starých staveb, poněvadž se domnívají, že na zachování jich mnoho nezáleží, aby náklad na jejich restaurování mohl býti odůvodněn. Avšak zapomíná se, byť i každá taková stavba o sobě poskytovala malého zájmu, že dohromady přispívají ku malebnému vzhledu města.«

Buls uvádí úsilí své o zachování »Černé věže« v Brusselu a praví: »Ony staré kameny mluví k duším; vypravují útrapy, zápasy a úspěchy předkův, tvoří scénu událostí historických, vzbuzují zvědavost mládeže a její chtivost, seznati události, jichž ony byly němým svědkem; těm, kdož znají dějiny, rozvinují obrazy dějů před nimi se udavších; tvoří pásku mezi přítomnem a minulostí; jsou vždy zjevem ctihodným a originalním, odrážejícím se od jednotvárnosti a banalnosti života moderního. Zachovávejme tudíž šetrně tyto svědky minulosti své, hlasatele věkův a zašlých kultur, kteří zdobí naše ulice motivy malebnými!«

Zajímavé jest, co Buls praví o předměstích Brusselu. Tytéž stesky, tytéž výtky, jako u nás.

V téže době, co Brusselu vznikají starosti o restaurování Velkého náměstí,**) udržení starých památek, zakládání squarů, zřizování malebných ulic, rozšiřuje a prostírá se vůkol pás předměstí, jejichž snahy jsou čirou protivou uvedeného. Žádná lepší stavba, žádný sad nezmírňuje banalní suchopar a absolutní bezvýznamnost ulic a čtvrtí, budovaných jen za účely zisku. Pochopitelno, že není možno žádati od obcí vznikajících, které mají sobě ihned opatřovati všecky moderní vymoženosti, aby se zdobily stavbami; proč by však se nemohla žádati laciná výzdoba zelení, zachování starých alejí, které druhdy vroubily silnice, kol nichž tato předměstí se vyvinovala?

Následek toho jest ten, že místa okolní přeměňují se v pustá, nevlídná městečka, jež měšťák raději míjí, vyhledávaje půvab venkova dále, kde to kommunikační prostředky dovolují. Pro taková místa měl by býti vzorem anglický způsob, obydlím předměstským dáti ráz venkova. Povinnost zřizovati před domy zahrádky měla by býti všeobecná. Tím by místa ta získala příjemného vzhledu a obyvatelstvu by to přineslo jen užitek. Dokonč.

* Spisovatel nezná patrně naši Prahu.

**) Grande Place. Restaurace dnes jest již provedena.

HUDEBNÍ KRONIKA.

Velicí duchové, na jichž straně jest pravda, dostávají se zhusta do konfliktů se svým okolím. Falešnou byla by však opačná konkluse: že každý konflikt obklopuje hlavu vyvolatelovu nimbem mučeníka za pravdu. Chvalořečnickým článkem o bezvýznamném skladateli Césaru Cuiovi v »Nár. Listech« (opakovaným též ve »Světozoru«) vyvolal p. Boleslav Kalenský, negotiorum gestor mladé hudební školy ruské v Čechách bez ratihabice, obšírnou polemiku s drem. P. Durdíkem o poměru hudební Rusi k operám Smetanovým. Před veřejným soudem měl dr. D. pojištěno vítězství v tomto nerovném boji dříve ještě, než se stoickým klidem starého literáta řízně nucen byl usaditi vyzývavou neskromnost novopečeného svého protivníka. Loni již panu K. pověděl Ed. Nápravník, že nerozumí hudebnímu životu ruskému, že z nespolehlivých pramenů dává se mystifikovati, a kapelník Čech výčtem fakt dokázal, že bezdůvodné vznáší stálé na nás inkriminace.

Přes to p. K. i letos mní se býti jediným veřejně opuncovaným znalcem ruských poměrů hudebních v Čechách, byť cípem svého kabátu ještě Ruska nebyl se dotekl, v nepochopitelném sebeklamu domýšlí se, že »uvedl« k nám Rimského-Korsakova, Borodina a Cuie (ačkoli známy byly již před tím od prvého: opera »Májová noc«, symf. báseň »Antar«, »Capriccio espagnol« a »Šeherezáda«, od druhého: obě kvarteta smyčcová, od třetího konečně mnohé skladby klavírní, houslové a písně), jde pak ve své infallibilitě tak daleko, že strká do bahna a sráží do propasti toho, kdo nedopouští, aby směšně naivními názory svými irritoval českou veřejnost. Zvláštní faible má p. K. v tom, že výroky soukromé, o jichž authentičnosti nikdy nemohl se přesvědčiti, ale které z desáté ruky přijal někde při kavárenské neb hostinské konversaci, jako veliké události kulturní zvěčňuje tiskem. Perfidní klep, že Smetana po celý život zlehčoval Dvořákovy »Slovanské tance«, jež (prý) nazýval »potpourrim z národních písniček«, nenapadá nám vyvraceti a podobně nebudeme se s nekritickou osobou zrna páně K. příti o to, co Smetana dovedl neb nedovedl pochopiti. Nedovede-li kdo pochopiti umělecký zjev, je to především p. K. sám, vyslovující jméno Musorgského jediným dechem s Wagnerovým a Berliozovým (!) a strkající Glinkova »Ruslana« do téže přihrady s Beethovenovým »Fideliem« (!). Tomu nasvědčuje jeho výrok o Čajkovském, že vědomě málokdy skládal v národním duchu ze strachu, aby na Západě nebyl nepochopen (!). Že nerozumí Smetanovi, dosvědčil nejlépe brožurou »Smetana a Balakirev«, která nohama šlape osvícený názor, jakým Hostinský, Chvála, Zelený, Teige a j. s úspěchem čelili proti zpátečnické a zlomyslné frakci Pivodově. Z brožury této ostatně vysvítá celý filosofický podklad myšlének páně K. o rusko-české vzájemnosti hudební, zbudovaný na — klepu. Smetana nazval kdysi soukromě tance v Glinkově

»Ruslanu« hudbou »mongolskou« a výrok ten dostal se (tendenčně asi hodně přibarven) k sluchu Balakirevově, jenž operu zmíněnou v prozatímném divadle studoval. Balakirev prý výrok Smetanův donesl s rozhořčením v srdci na Rus svým soudruhům a tito vymstili se za uraženého Glinku tím, že »Prodanou nevéstu« r. 1871 do Petrohradu uvedenou dali úmyslně kritikou Cuiovou sešlehati. Balakirev sice dobře poradil panu K., aby dávno zapomenutý výrok Smetanův netahal na veřejnost, poněvadž na Rusi nikdo o něm neví. Přes to p. K. znovu a znovu jej ohřívá, uváděje jej jako příčinu domnělé roztržky mezi hudebním světem českým a ruským a nedostatku styků mezi oběma. De facto roztržka taková neexistovala a neexistuje. Systematické styky osobní byly by možny jen, kdyby snad Petrohrad a Moska vzdáleny byly zeměpisně od Prahy asi jako Plzeň. Přišel-li však do našeho středu kdokoli z hudebních kruhů ruských, přijat byl povždy s řídkým nadšením bez rozdílu, ať debutoval jako skladatel, dirigent, virtuos neb pěvec. Od povinnosti vlídného hostitele nezdrželo nás ani beztaktní jednání, jehož zakusil na Rusi Antonín Dvořák r. 1890 smutné paměti . . . Styky duševní udržovali jsme stále, neboť žádné město v Evropě neučinilo dosud pro ruskou hudbu tolik jako Praha. Bezpodmínečně největší skladatel ruský P. I. Čajkovskij zabral jedině »Oněginem« více než 50 divadelních večerů v 10 letech a pokud místo v koncertech stačilo, předváděli jsme nejen vše, co zdálo se nám velikým a krásným zjevem v ruské hudbě, nýbrž mnohdy i kusy pochybné hodnoty esthetické (na příklad Glazunovův »Les« a Musorgského fantasii »Noc na Lysé Hoře«). My tedy nejednali jsme dle zásad materální reciprocity, a věru docela správně. Že česká hudba dosud v Rusku (jako ve Francii) se neuchytila, za to jednotlivce nemůžeme činiti zodpovědnými. Kdo poznal hudební život velikých měst, přisvědčí, že i intervence skutečných autorit, na místě samém po léta pusobicích, nepomůže k úspěchu. K tomu je nejčastěji potřebí tří věcí: 1. peněz, 2. peněz a 3 peněz, kterých my ovšem nemáme nazbyt. Dokonce však neprospěje již nic publicistická podlízavost, reflektující snad na vzájemnou odměnu. Nemužeme ani míti za zlé skladatelum ruským, že zrovna nezáleží jim tak daleko na nás, z nichž neplyne nižádný zisk hmotný a nejvýše místní úspěch sevřený mezi Petřínem a Žižkovem. Jejich snahou jest uplatniti se v Německu a zjednati si onu »Weltberühmtheit«, k níž Smetanovi pomohla Vídeň, Dvořákovi Berlín. Proto nakladatel mladé generace ruské M. P. Běljajev zarazil závod svuj v Lipsku. Co osudu oper Smetanových na Rusi se týká, máme přesvědčení, že »Prodaná nevěsta« sotva kdy tam se dostane. Její pád zavinilo příliš předčasné její uvedení na petrohradskou scénu. Roku 1871 nikdo tam neviděl v Smetanovi více, než chudě placeného kapelníka skromného českého divadélka a proto mohl Cui psáti o něm pamflety, které by mu po r. 1892 rázem byly odňaty prestige hudebního znalce. Poněvadž náprava chyby byla by zároveň jejím doznáním, sáhnuto bylo v Petrohradě raději k »Daliboru«, jenž si Vídní proklestil cestu na Rus. K tomu nebylo třeba, abychom prve stali se bezmeznými poklonníky každé noty, která na Rusi se napíše a rozplývali se v superlativech nad ledajakou mediokritou. Kdo před ní s kaditelnicí v ruce nekleká na kolena, tomu pan K. krátce involvuje zněmčilost, konservatism a nepřejnost slovanskému umění. Hanslick nalezl vřelá slova pro Smetanu, Dvořáka, pro mnohé skladby Čajkovského, i pro Borodina, byl největším nepřítelem Rubinsteina, náčelníka »německo-konservativního« směru na Rusi, a přece takto charakterisuje mladou ruskou generaci:

»Novým skladbám ruským vycházíme vždy s obavami vstříc. Nebudeme opět na nepředvídaném místě napadeni vlky zuby cenícími neb zavrtáni v tanec opilých ruských sedláků? Blaseovaná divokost, sibiřský Liszt a dynamitové patrony pod ledem jsou zamilovanými živly mladé hudební Rusi.«

Snad mne za citát tento p. K. dle logiky Buškovy z »Našich furiantů« prohlásí za hodna kata neb Sibiře . . . Napadá mi vždy, že v testamentu páně K. nalezneme jednou tento dovětek: »Svou literární činností chtěl jsem podati důkaz, co všecko snese česká veřejnost a čemu listy naše propůjčí svoje sloupce ze strachu, aby jinak nebyly viněny z prorady na slovanské vzájemnosti. Podařilo se mi to. Články mé byly pojímány vážně a vedly se o ně sáhodlouhé polemiky.« J. Boleška.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

(Jan Styka — Manes.)

Mladý a velice známý polský malíř uspořádal v Topičově salonu výstavu některých svých prací. Myslím však, že výstava tato nemohla podati výraz celé, všestranné a bohaté Stykovy povahy umělecké. Máme-li uvěřit tvrzení, že Styka je »nejslavnější ze žijících poských malířů«, musíme bezděky za to míti, že velkolepý tento superlativ vztahuje se k jeho panoramatům Racławice, Golgota, General Bem, jež známe pouze z reprodukcí a jež ve výstavě jsou zastoupena několika skizzami, jež nás přesvědčují o neobyčejné síle techniky a dramatičnosti komposice Stykovy, ale vrcholem nynějšího polského umění jsou stěží. Mnoho okázale theatrálního je v umění Stykově. Mladý umělec ve své touze po širokém rozpjetí scény a po vzrušujících efektech přirozeně tíhl k panoramě, a k velkým plachtám historickým. Styka ovládá znamenitě všechny nutné prostředky. Má tuhé svaly pevného, vyškoleného malíře, který dovede hravě metati na karton i na plátno celé massy postav, má též vzletnou fantasii a ohnivý cit básníka, a smysl pro život a úpravu scény. Někdy užívá dosti staromodních praktik režisérských, ale někdy též překvapuje svou vervou, energií a rázností a dovede vyvolati dojem, který vás neopustí. V »Polonii« jeví se nejvíce theatrální stránka talentu Stykova. Před postavou tragické Polonie přikované ke skále odehrává se obraz mocně působivého kontrastu — na jedné straně objevuje se v jakémsi posvátném zanícení skupina všech velkých mužů, kteří pro polskou vlast žili, pracovali, bojovali, umírali, od Rejtana a Kościuszka až k Mickiewiczovi, kteří všichni zdají se vzývati pomoc boží pro zmírající vlast svou, vysílají horoucí modlitby k obloze, prosí, přísahají, zaklínají — a opodál žene se spitá spřež oněch polských pánu, kteří v divokých orgiích prohýřili samostatnost Polsky. Obraz je proveden s hrubou zručností malíře panoramisty. Méně nás uspokojuje židovská prorokyně Hulda, za to cítíme, že umělec se vysoko povznesl ve skizzách ke Golgotě. Zejména krajinářská perspektiva tragické pláně s návrším Golgoty je krásně, s případnou náladovostí podána. Se své studijní cesty po Palestině přinesl Styka řadu zajímavých, výrazných studií. Některé studie jsou ze široka lehce štětcem nahozeny, též portrét Vrchlického je tak s bravurní lehkostí proveden, což však není na závadu jeho živosti a věrnosti. Že však Styka dříve liboval si v jiném, měkčím a delikatnějším způsobu malování, o tom svědčí skutečně velmi zdařilá vlastní podobizna umělce a jeho choti. — H.

Nakladatelství F. Topiče počalo vydávati Sebrané spisy Svatopluka Čecha. V prvním sešitě nalézáme začátek delší práce »Druhý květ«, odlesky přítomnosti i minulosti, jejíž část r. 1893 byla otištěna ve »Květech« a kterou nám básník podává nyní celou.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk puvod. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 20. LISTOPADU 1898. — ČÍSLO 7.

V. MRŠTÍK:

HUDCI.

Ti neúnavní, ohniví, ve Velké a v celém okolí proslavení hudci!

Tři dny a tři noci hlaholili svojí hudbou, s ní jsme usínali, s ní vstávali a posud, kdykoli si vzpomenu, duší znovu mi táhnou, na mysli znovu mi tanou smutné i křepké jejich nápěvy, při kterých se zpívá, tančí, výská — a pláče zároveň! Tři dny a tři noci dovedli hrát, bez únavy, bez oddechu a když »zverbované« k cikánské provázeli chatě, kde si přilehnout usmyslili naposled, hráli s toutéž prudkostí a láskou na rozloučenou, jako když jim housle zaplakaly v rukou poprvé.

Divná je ta jejich hudba, divný smutek v srdci zanechává každé zahučení jejich strun. Chvílemi hrozná, roztrhaná a přece krásná i v té rozervanosti zdivočelého hoře — je zrovna tak lkavá a zrovna tak bouřná jako jejich píseň a nic se nedá srovnati s její cenou, než zase to, co vykvetlo v srdci požehnaného lidu a co v tisicerých barvách kvete v kroji, písni, v duši celé Slovače. Improvisují jako ptáci nebeští, not ani neznají, s nimi se rodí — nikdo je jim neučil a přece v nich stenají, plesají, hovoří, hoří a svým peklem i andělskou čistotou citu rozněcují srdce všech. Všechno se v ní ozývá! Smavý vzlet i tmavý žal, jásot i bolest, milost i jed, vznešený klid i horká pěna hříchu lačné krve . . .

A ledva zaslechneš první její řez, první zakvílení smyčce, provázené plným zaklenutým hukem vířícího cymbálu, sotva zaslechneš první její ton, široký a smutný jako zpěv varhan: — neubráníš se, nohy už nemají vlády, ruce už neznají síly, jak ochromeny ztrnou a do očí se derou slzy, do hrdla vzlyk, prsa se úží, útroby bolí, na rtech tají se dech . . . A cosi na tebe sáhá, do tebe se vkrádá, cosi rázem mění celou tvoji bytost v jinou a zrovna tak divnou a zrovna tak divou, jak divá je ta píseň, kterou hrají. — Strašná je ta divoce letící hudba slovenských hudců!

Bylo to ve Velké, v krčmářově jizbě.

Ledva jsem zaslechl první její jek, — přisednul jsem jako raněný . . .

»Už je słunko z téj hory ven,
už je słunko z téj hory ven,
stávaj, milá, už bude deň, éj — éj . . .
stávaj, milá, už bude deň . . .

Sedělo jich se mnou víc v nízké, bílé šenkovně velecké krčmy. Děti i starci tlačili se ku dveřím. Bylo před poutí; na prahu stály i městské jakési roby v růžových šatečkách — a za dveřmi šuměly housle, černala se basa, výšil se primáš Trn.

Stávaj hore, gałanečko,
krvácí mně mé srdéčko . . .

Zprvu nikdo nemluvil, každý se jen třás'. Tělo i duše se zrovna svíjely v hadovitých křivkách kol srdce stále těsnějšími a těsnějšími kruhy stahujících se dojmů, že až bolest projímala údy, nevýslovná úzkost zavlažovala rty a když jsi se ohlédnul, nebyl jsi sám, všechno jako zakleto stálo na svém místě a ty cizí ženy jako v zimnici chvěly se v růžových svých šatečkách. Duše neznala slov a přece se třásla na rtech, divoká bolest zračila se v očích přítomných . . .

A pojednou, jakoby čarovným zamávnul prutem, jedním trhnutím ruky změnilo se vzezření celého vůkolí. V šílené radosti a spěchu jako stříbrné kaskády bystřiny horské v překrásných spádech, krkolomných skocích s hůry se spustily, s hůry se sypaly a dolů stékaly žvavé praménky rozkošných rythmů, jejich zurkot v perlivém šumění tak tak všemi kolébal, tak tak všemi hrál. Úsměv rozešel se po tvářích, rosa z očí se vytratila, prsa si odlevila — a už ruce točily se za hlavu, sklínky letěly od dřeva, víno kapalo pod stůl, dupaly nohy, třásla se zem, strašné jakési vytí mísilo se s hudbou v jeden ohlušující jek. A primáš Trn jako satan černý v pozdvižené póse jen se výšil nad stoly, mrače brvy, zrakem přitlumoval hlasy ostatní, směje se ďábelskou ja-

kousi zvůlí všemohoucího svého smyčce, jen se šklíbil a přelamuje prsty, hrál . . .

»Anička, dušička, kdě jsi boła,
keď si ty čižmičky zarosiła?« —
Boła sem v hájíčku,
žała sem trávičku,
duša moja! . . .

»A já sem po tři dni kosil,
já sem si čižmičky nezarosil!«
A já sem płakała,
teba sem čekała,
duša moja.

Dup-dup, dup-dup . . . oheň strun přeléval se do krve: — hlavy tlačily se k sobě, ruka hledala ruku, kdo uměl, zpíval, kdo neuměl, plakal, a ruce pozdvižené nad hlavu, objímali se navzájem, a kdo i jakživ netančil, nohy samy nedaly, v taktu hrály s sebou . . .

— — — — — — — — — — —

Byla to pustá noc. I ta první i ta následující, provázená hudci až k samému lůžku. Noc probitá do rána, prolitá vínem, bohatá křikem, noc spláchnutá v týle vědércem vody z rána a začatá večer na novo, noc vyplněná vyháněním ospalých, burcováním spících, noc prožitá v ryku, před nímž souložníci utíkali na náves a zbytek noci hledali v seně, noc prosetá zpěvy, ubitá svévolí . . . jedna z těch fysických bouří, pod jejíž dusotem a mocnými údery zvůle jakoby se otřásala celá útroba člověka — každý jen třeštil, o rozum nestál nikdo. Dvě postele byly prázdny, tři lůžka ustlána, ale nikomu nebylo do spaní — peřiny letěly za kamna, slamníky na dvůr, a byla-li první noc bouřlivá, byla druhá soudný den. Hudců se narojilo plný dům. A všechny hostil Antoš, zlatky slinou lepil na basu, stříbrem házel k primáši, všechny peníze už měli hudci s krčmářem. Kdosi pad' a do hrdla mu lili koňak, Antoš ležel na peci a opřen nohama o nízký strop, dupal a zpíval zároveň, Jirka s láhví v ruce točil se uprostřed jak zmatený, Viktor sháněl kohosi, aby šel pro rum, slivovice pila se z putěnky; Blatničan v krátké kordule a s ohnivými »kytami« na prsou, v širokých svých plundrách přešlapoval bosky s místa na místo, nosil sklenice, narážel pipu, vařil »černou«, vyháněl nezvané, křepčil a luskal prsty nad hlavou, na děti ani nevzpomněl, o ženu nestál a jen pil a jen verboval a stále zpíval . . .

»Hudci, milí hudci,
šak pěkně hrajete,
ví vás Pámbů milý,
dłúho-li budete —
Zahrajte ně, hudci,
pro Boha vás prosím,
mám tu gałanečku,
tancovať s ňú mosím . . .«

Antoš skočil s pece, Jirka mrskl rukou nad hlavu, a už to zase šlo v chumelenici do všech koutů jizby . . .

A den už zářil, vozy venku se sjížděly, z okolí lidé do Velké se scházeli »na púť« a z jizby na ves dosud se rozléhala hudecká nota . . . Antoš a Jirka s Viktorem, na smrt zmořeni, polehli na pec, hlavy unaveni jak telátka věšeli s pece dolů, a pod nimi, u samé hlavy — ani nevěděli, že usínají — smyčcem sem, smyčcem tam, slyšeli ještě v polosnách, jak housle jim šeptají pod hlavou a kdosi zpívá: »Zahraj ně, hudečku« . .

A tím vším jste, hudci, byli vinni vy!

Teprv třetího dne z rána se zdálo, jakoby nadcházelo shovění . . .

Den měl být vyplněn s hudci na Filipov, k samým hranicím Uher, do lesů, v horách.

Třetí a poslední den výstavního bouření.

Všechno už odjelo, zbyli jsme už jen sami s objednanými hudci.

S nervy roztřesenými, duší bolavou a přece jasnou dokonávali jsme poslední pouť na Filipov.

Sami na jednom, hudci na druhém voze, rudobílý hadr nad sebou . . . koně hnuli k Javorníku.

»Kde je náš Blatničan?«

»Tady!“ volal, pozdvihuje mezi hudci obě ruce nad hlavu.

»Máš pipu?«

»Tuť!«

»A tož — hijó!«

Slunce krásně svítilo, nebe se modralo jaksi neobyčejnou, až do tmavo-fialova přecházející silou; cesta vedla miloučkým údolím podél bystřiny až tam, kde si dostaveníčko dávala domácí i uherská Slovač. A bylo rozkošné podívání nazad, na rozložený selský vůz, tažený párem koní a naplněný hudci, kteří hráli a zpívali v jízdě. Uprostřed seděl, nebo se vznášel stařeček Trn a hrál prim. Po straně napravo bělal se v bílé košili Jožka-kontráš a vzadu Jožkův synek, Tomáš, stranou opřen, řezal basu. A nesly se překrásné jejich zvuky tichým údolím, zeleným, světlým po obou stranách, s loukami a pastvisky na dně, kde sám pro sebe a stádu svému na roh troubil v dlouhé, bílé plundry a režnou košili oděný slovenský pastýř. Pozdravil, usmál se a hrál dále. A hudci za námi — košile jim svítily na slunci jako křídla bílých ptáků — kloboučky zářily barevnými zmotky »húsek«, a jedna ruka sem, druhá tam — celý vůz letěl jako rozkřídlený v neustálém tom pohybu rukou, a smyčce, o které slunko opíralo své paprsky — hořely jak stříbrné. I ty zvuky zněly jako stříbro, a celý den byl, jakoby jej vyzlatil.

Na cestě se vozy zastavily nedaleko studánky. I hudci sestoupili dolů, každý spolknul hlt vody a před námi hudci, za námi hudci, nad hlavou les a před očima zeleň, vzduch plný záře, zem

plná žvatlotu vody a stále ta divá, stále ta lkavá, teskná hudba hudců . . . Údolí se rozléhalo, Jirka zas výskal, Antoš sípal »sedláckou« a už se zas podobalo, že konec bouření nebude ani dnes . . . Kolem, dole po cestě, přejížděly nové povozy, z Uher i Moravy, ze Strážnice, Mijavy, z Hradišče, Senice, z Ostroha, Skalice, z Veselé, Vrbovce, Tater — konce nebylo řetězům všech z daleka i z blízka se hrnoucích poutníků, kteří se smáli z vozů ležícím tam tělům v trávě, hudcům, hrajícím ve sboru nad nimi. A těžko se bylo ubránit úsměvu nad milou tou lahodou rána, které sluníčkem a chladivou travou, šumotem lesním a vodou, prýštící ze země, skolébalo na okamžik v snění.

Šlo už na dvanáctou. Poskákali všichni hore na vozy. Zas hudci na jeden, ostatní na druhý vůz a dál — —

Filipov je útulné lesní zátiší, přikryté stínem prastarých stromů s hájovnou uprostřed a roztomilými kouty na různých stranách lesa. Rok co rok vypravovaly se tam tábory na sblížení a posilnění uherské i moravské Slovače. Dokud býval starý Hurban živ, slavily se tu pravé turnaje v řečnictví se slavnými protesty proti Uhrám a mocnými přísahami na ochranu všeslovanské myšlénky. Po jeho smrti osmutněl les. Po tři léta ve Filipově nebylo žádného tábora, až na oslavu Kollárovu a za výstavy horňáckého kmene ve Velké.

Pokrač.

Růžena Svobodová:

NOVÉ LISTY K ROMÁNU.

Pokrač.

Plonski chtěl cosi namítat.

»Ne, ne!« nedala mu promluvit, »každý je ochoten šlápnouti druhému na šíji jen proto, aby stál o čtvrt metru výš!«

»Ano,« vedral se do rozmluvy Alexandr, »tak se zdá pozorujícímu . . . Já však utekl těmto poznáním. Nechci víc než neuvědomovat si hořký svět, než necítit to dravčí v nás. Snad jste to pronikla větším jasem než já, ale prožila s menší hrůzou, neboť váš ton je chladný a nevzrušený.«

»Ano, ano!« mluvila svěže Magdala. »Řekla jsem v kočáře s rolničkami, ale víc než to, na křídlech přes hory a propasti. Myslím si, že z toho zla je nutno budovat, a poněvadž je v nás přirozené, že jest to dobrý materiál a podajný. Hleďte, kdo myslí, může jít dvojí cestou. Uvidět celou bídu světa a plakat jako vy, nebo jeti nade vším, jako to činím já, a učinit z této síly náboženství, bez pokání, bez lítosti, vítězné jako let olympijského zápasníka, náboženství vysokého názoru pod samými hvězdami. Jakmile se oddělíte od této země a zahrajete si trochu ciframi vesmíru, počnete měřit kosmickými lokty a uvědomíte si, že jediný obsahuje 30 bilionů a že vzdálenost mléčné dráhy jest vypočtena 2000 loket kosmických, věřte mi, tu snaží se člověk vypnouti se, ne umenšiti, a nestará se o drobné osudy, o malé urážky zloby a závisti, netouží po milování a nehledá přátelství!«

»Ach, milá slečno, opravdu si tu hádanku řešíte svým způsobem a bůh vám pomoz! Ale já zůstanu na této zemi. Vy jste silna, neobyčejně silna! Myslíval jsem, že sám mohu jiné utěšit se svého vysokého stanoviska, ale vaše dráha, ta byla ukuta v pekelné dílně. Veliký žár tavil její kov a velikou silou a setrvačností po ní jezdíte!«

Zasmál se nahořkle a podal Magdale ruku.

Ona ji přijala, rozevřela a zahleděla se do jeho veliké, zprotínané dlaně.

»Co hledáte?«

»To, co nezjevíte!«

»Nemám tajemství.«

»A přece!«

Počala jezdit prsty po zářezech jeho dlaně.

»Co vidíte?«

Magdala hučela nesrozumitelná slova jako stará věštka.

»I to patří k hvězdným zákonům?«

»Zákony pro jepice jako pro slunce!« odpověděla s úsměvem, a oddálila jeho ruku. On však nevypustil její ruku, sklonil se a přitiskl k ní své hebké, příliš měkké rty.

Když pozvedl hlavu, jeho tvář byla uzardělá, jeho oči jako zpité.

»Ztracen!« pomyslila si Magdala.

Položil hlavu do úhlu na záclonku a hleděl úsměvně na Magdalu, na její hlavu osvícenou a krásnou, oddávaje se jakémusi očarování člověka, který hledí na hru dítěte, snad naivní, ale milou, protože je mu milé dítě, jež si ji smyslilo, a že hra prozrazuje rozvoj a nadání jeho.

Magdala seděla napřímena a hleděla mimo svět, do prázdné dálky. Její blankytná bluza činila její pleť lehce zahnědlou a její rohovka se modrala svou silnou černí uprostřed perlového bělma. Její chřípě byla smělá a vždy tak rozechvěna, jakoby vnímala vůně jiným nezvěstované.

»Ptala jste se mne, kdo byla ona dáma, která mi četla ve knize. Nevěděl jsem to, protože jsem se jí nikdy neptal. Ale kdo vy jste, to bych věděl rád!«

»Ne, vy jste se také vyhnul odpovědi.«

»Nuže, tažte se, odpovím dnes na všechno!«

Magdala se nachýlila nad stolek, objala bílou oblou sklenici s květy vlčích máků a zahleděla se mu přísně v tvář.

„Miloval jste onu ženu, jejížto láskou jste se vychloubal?«

Plonski bez rozmyšlení, prostě, jako nevinně obžalovaný soudci odpověděl:

»Ano!«

»Byla to dívka?«

»Ne!« odpověděl váhavěji.

Mnoho jste ji miloval?« ptala se Magdala netrpělivostí zbarveným hlasem.

»Neznal jsem nic většího nad tuto lásku!«

»A co ona?«

»Myslím, že mne milovala stejně!«

»Rozešli jste se?«

»Rozešli!«

»Proč?«

»I tu musím odpovědít?«

»Ano, ovšem, rychle, ano, ano!" mluvila chvatně a vznícené Magdala. »Ale nelžete! Všechno jsem četla z vaší dlaně!«

Ona umřela, pro mne umřela!«

Magdala vyskočila, nahnula se na zad jako prut, přitiskla oči k dlaním a vykřikla:

»A vy jste tu zustal. Tak jste ji miloval!«

»Ano, tak jsem ji miloval, že jsem jí přál klid, který jí nemohl dát svět!«

Magdala se otočila uleknutě a vytřeštila na něho oči:

»Klid, jaký klid? Kdy? Pak? Když počala hnít v zemi? Nebo jak? A jak! Vy věříte!« vzdychla rychle, jakoby před ní vstával kříž, »vy jste křesťan!« stupňovala hlasitěji. »Vy jste jí dopřál klidu,« zasmála se ledově, »klidu v rozpadávání se. Jaký veliký jste milenec. A zajisté jste často plakali spolu. Jako křesťanští mučenníci! Honem na onen svět, tam je už prostřeno u bílého stolu s liliemi, loutny uchystány, zlaté stupně, záře, bílé dívky, zahrady se zlatými jablky, cypřišové háje, blankytné koberce, ach, jaké štěstí!« smála se Magdala vznícené, podrážděně s hlavou nakloněnou na zad.

Plonski ji pozoroval, ne zcela zaujat tím, co povídá, ale tím, jak mluví, jak stoupá úžas a žár této neznámé a krásné bytosti, této nevysvětlitelné duše, která se mu postavila do cesty jako černý neproniknutelný les, jejž není možno ani projít ani obejít, ani se od něho navrátit.

»Ne! ne!« smála se Magdala. »Věčnost, či osud, či to prázdno pojmu je jako lakomec a každou radost jest mu nutno urvat zde, hned!«

Plonski povstal a zcela přeměněn přistoupil k Marianně, uchopil ji za obě ruce pevně jako vězně, pohlédl ji přísně do očí a řekl:

»Teď vy jste mi dlužna odpověď! Kdo vy jste?«

Magdala zatřásla kadeřemi, napřímila se a pohlédla na Plonského zpod přivřených víček dlouhým postranním pohledem, jakým se sypou na zem paprsky slunce za mrakem. Její hořejší ret se bolestně nadzvedl:

»Kdo jsem? Tulák! Tulák bez domova. Víte, který neutichá ani v noci! Jak se jmenuju, víte! Nemám na světě nikoho, jen sebe samu. Jsem bohatá a zdravá. Proto jsem i svobodná. Nevěřím ničemu, jenom svému posměchu!«

»Ale co jste žila do této chvíle!«

Magdala vyprostila své ruce z jeho a usedla na své dřívější místo, k oknu, a odvrátila se.

»Rostla jsem, a učila se číst a psát a počítat. Počítat umím špatně, píšu nerada a číst bych nemusila!« mluvila, jakoby se byla unavila. »Sedněte si! Ruce mne bolí, jak jste mne držel. Kam jste myslil, že vám chci utéci? Ruce podržíte a srdce uteče! Sama vám povím, jak jsem žila. Znáte pohádku ‚Oslí kůže'. Hle, to je můj osud. Utekla jsem do světa jako ta princezna, aby si nemusila vzít svého švagra, utekla, za pasačku se dala, v oslí kůži ovce pásla, na podzim, na lukách! To je vše. Jiného nemám, co bych řekla!«

Umlkla. Plonski mlčel též. Chaos jeho snů a dojmů neměl ani jména, jeho údiv byl jako mrtvý bod mezi starým životem a prvým v duši vyrytým obrazem nového.

Bylo před večerem. Musil odejíti, aby nepřišel do tmy. Zeptal se Magdaly, smí-li přijíti.

»Přijďte; ale nevím, zastihnete-li mne. Nemám dlouhého stání,« pravila. Vyšla s ním na práh a poklonila se mu němě. Hleděla za ním. Před villou, u níž musil zahnouti, se ohlédl spěšně a plaše, pak zmizel.

Magdala vzala bílý šáteček na hlavu a vyšla opačnou cestou. Chodila po mezích, po úzkých pěšinkách, po lukách, vodou, zašla do hluboké rokliny, ale stále se nevracela. Vesnička s churavými topoly, všechna roztřesena stála náhle před září zapadlého slunce za lukami beze zvuku. Tu se teprve obrátila k domovu. »Vesnice byla krásná na pozadí slunce, byla by hrozná, kdybych do ní vešla. Takhle to činí idealisté. Obrátí se před samou pravdou a utíkají až k nové a proto nikdy cesty nedokončí.« Veliký měsíc stál nad zarosenou hlubinou trav, jako politý radostnými slzami. Ticho jej neslo laskavě po obloze. A nic víc, jen prohlubeň, na jejímžto dně stála, taková usněná, lučná prohlubeň, pokrytá do šera zachumlanými květy, svěží a vonná, a měsíc mrtvý, povalující se ve své službě ponocného, rozsvícený dříve, než zhasly poslední záře slunce.

Magdala rozevřela náruč jako bílá křídla, pohlédla na sivou oblohu a pronesla úplně tiše a vážně: »Křivý strom nad tichým oceánem, Alexandře Plonski.«

Pokrač.

F. X. Šalda:

SPISOVATEL, UMĚLEC, BÁSNÍK.

Napsal jsem tři slova, jichž lidé, čtenáři, noviny, akademie a salony užívají na zdařbůh, namátkou, lhostejně a záměnně. A přece nejsou to jen tři slova, ale tři pojmy, tři soudy, tři ideje, které není snadno definovat a odkrojit od sebe nožem, ale které lze alespoň opsat širokými světelnými kruhy, osvítit majáky duší a geniů vztyčených mezi nimi jako na rozvodí moří. Tři sféry to jsou, tři pásy, tři kategorie. Splývají v sebe, ale tak jako všecka souvislost života, aby tím spíše se rozlišovala. Trojí hvězda, trojí osud a trojí svět. Nekonečný příboj hodnoty rostoucí od pouhé negace nully až v nekonečnost a irracionálnost, příboj života a osudu bijící se mezi dvěma bradly, oběma v mlhách a parách, nejasnými a obraznými, pro něž nemáme než pouhý znak: nicota a všecko, zápor a klad. Stoupající a klesající tanec jevů a sil mezi dvěma protivnými sobě poly, jež jsou jako všecko hra obraznosti a dají se promítnout jen v té bílé a ideální ploše, jíž se říká (také obrazem) Fikce.

Spisovatel je zvuk, jméno, titul, stav. Něco, s čím pracuje statistika, policie, noviny, literatura: papír, péro, inkoust, pravidla, chyby, dokonalost, průměr a míra. Spisovatelé píší knihy a píší je jeden hůř a druhý líp, jednu dokonaleji a druhou méně šťastně, jednou s úspěchem a po druhé s nezdarem — ale všichni píší a to znamená: popisují předměty a děje. Popisují — ano, to a nic víc. Popisují, a to znamená: jsou jev odvozený, druhotný, poněvadž předpokládají něco prvotného, co mohou popisovat — předmět. Nejsou podmět a střed světa, jsou jen jeho přístávka, doplnění, rozmnožení. Netvoří, jen množí. Nejsou klad, pojem, hodnota, essence: jsou jen jev, existence, život, jeho marný a hluchý, rozčilený a roztěkaný, široce a mělce rozlitý shon. Píší, a psát je úkon cviku a zkušenosti. Píší podle pravidel nebo proti nim, a ta pravidla tu jsou: je to tisící první obal srovnaný s tisícem předchozích, desettisící první skořápka měřená deseti tisíci předchozích. Psát znamená ve všech řečech tolik jako: skládat, připočítávat, opakovat. Řeč má hluboké svědomí a ono vstává o půlnoci z hrobu, kam je zakopali a zaházeli hrudami lstí a odvozených a zatemněných významů, vstává a mstí se tím, že odkrývá, co chtěli mít přikryto. Psát je posunovat. Psát a sunout má stejný kmen. Psát není tvořit, psát není stavět, psát není ani bořit. Psát je hotové přenášet, rovnat, stěhovat. Psát je hlučet a rachotit, psát je přenášet nábytek z jednoho pustého domu do druhého, psát je nepokoj a hluk sluhů rozbíjejících starou marnost, aby založili novou — na chvíli, do nového terminu, než se obrátí kalendář.

Spisovatel není ani dělník. Dělník je něco svatého a pokojného, spisovatel něco v jádře světského, rozčileného a marného. Nestavěli ani nábytek, jejž stěhují. Jen hlučící posluhové jsou, kteří staré hotové předměty, představy, city, dojmy, figury a typy, jak je nalezli vypracovány a složeny jinými lety a lidmi, přesunují, nakládají, stěhují, rozestavují a rovnají — pokavad se nerozklíží a nerozpadnou docela. Hlučí, zvedají prach, rozrušují marným a prázdným divadlem, jež začal milovat teprve náš unavený a sešlý věk. Pokud bylo méně zevlounů a více dobrodruhů zaujatých svým určením, vedlo se jich řemeslu špatně. Pokud byly pevné hrady, které srostly se zemí a z nichž vystěhovávala jen smrt, bylo to řemeslo nevýnosné. Ale nyní, kdy domy se staly jen noclehárnami a nábytek dávno již nestaví se ze stromů, jež vyrostly na našich zahradách a pily s námi stejné slunce a stejnou vodu, nyní, kdy vypůjčené dávno nelze odlišit od vlastního, kdy vnitřní prázdnota shání stále nový, rozčilující a rozptylující rej a hluk — nyní se jim vede dobře. Čím více hlučí, čím více prachu zdvihají, čím důležitěji a drzeji se tváří, tím více se líbí, tím více se jim tleská, tím lépe jsou živeni. Dříve byli šašky knížat a králů, dnes v demokratické době skládá se na obecenstvo po penízcích jako na clowny v cirku. Slouží davu, a to je ještě horší, poněvadž jednotlivec může mít zvyky, zvláštnosti a rozmary, ale dav má vždycky jen potřeby, potřeby matematicky vypočítatelné — potřeby průměrnosti a nicoty. Dav je bez osobnosti, je tisíc krystalů rozpuštěných a rozrušených v jeden nicotný a prázdný roztok, v němž jsou všecky osobnosti obsaženy jako životy ve smrti — zničením. Znič všecky osobnosti a máš dav — průměr neskutečný, nemožný a strašidelný. Znič všecku krásu, sílu a pravdu duše a máš spisovatele, miláčka a šaška davu, průměr vší lidské nicoty — na vteřinu a píď přesný a správný.

Umělec stojí ve směru hodnoty o celý řebřík výš. Umělec je dělník a již proto je opravdový. Umělec žije stranou, v tichu, odvrácen od novin a ulic a již proto je silný a čestný. Ale nesmírný smutek leží na srdci umělce a celý život jeho je jedno jediné zoufání. A to proto, že umělec nevěří Osudu, nevěří tajemství, slávě a síle jeho, ale věří svým rukám. Otto Ludwig a ještě více Flaubert byli takoví umělci a jsou jich typem a křišťálem zrcadlícím lomy věčného světla.

Nad oběma leží příkrov zoufalství. Oba křečovitě bili se s nesmírným stínem v brnění, jež ukuly věky, oba rdousila táž můra pochyb, narodili-li se v pravý čas, a oba podezírali osud ze hry se sebou, jakoby je vyvolal ze tmy jen pro jedno komické číslo v nesmírném amfiteatru světů a dějin. Oba byli v jádře bytosti nihilisté a humoristé, oba honili stín a illusi a oba zemřeli zhořklí a unavení

po běhu, který, zdálo se jim, neměl tvaru ani cíle. —

Oba byli přesvědčeni, že se narodili pozdě, kdy všecko bylo již hotovo, řečeno, dovršeno, že přišli na konec hostiny k vyjedeným mísám. Oba nestáli k přírodě již v prvém poměru, v bezprostřední posici šermíře, oba cítili ji již zprostředkovaně, odrazem velikého básníka, jehož dílo se jim s ní krylo — Shakespeara. Oba zoufali, že není již co říci, že látka světa byla konečná a došla jako materiál. Oba pojali ji hmotně a konečně, a odtud jich smutek. Nevěřili v nekonečnost vesmíru a osudu, ale chtěli bojovat i proti nemožnosti. Nevěřili v Osud, ale věřili — ve své ruce. Myslili, že tam, kde je skončena říše látky, nastává teprve říše formy. Myslili, že nelze odkrýt již nic než novost a vtip formy. Rozum a důvtip, Intellekt a Illuse jsou jejich hvězdy. Chtěli vysoukat z nich nový svět, když starý byl u konce.

To je smysl Flaubertova hledání formy. Klam hledal, illusi, on, který nevěřil. A v tom je smutek a hořko, zoufání a smích, jenž zkřivil na konec jeho práce. Nevěřil osudu a věřil sobě, že ho obelstí. Věřil jen sobě a přece sebe ukrýval ve svých pracích, poněvadž určitost já mu kazila illusi; a poněvadž potřeboval obelstění světa, nechtěl se mu ukázat v konečném tvaru. Chtěl být indickým nirvanistickým bohem, utonulý ve všem, zhuštěný v ničem, hra jevu, snů a klamů z nicoty stoupajících a v nicotu padajících jako hra jepic nebo slunci nad jednou a touž propastí tmy a prázdna.

Umělci ztratí na konec vždycky všechen vztah mezi podmětem a předmětem, nečiní na konec rozdílu mezi atomem prachu a citem srdce, mezi rozkládajícím se práškem a rodící se duší, mezi klesající mšicí a stoupajícím sluncem. Není předmětu, hodnoty, bytí: jen hra zbyla a obratnost rukou. Ale hra nese vždy na konec nudu a smutek. Přechytralost odvedla je na konec od moudrosti. Jejich trest byl ten bezútěšný smutek, který padá vždy na ty, kdo si hráli na bohy a osudy, ten duši vypíjející smutek, který zasypává každý pramen radosti v srdci jakoby struskami dávno mrtvých světů u těch, kdo hráli se stíny a klamali jimi jiné. Oklamou naposled sebe, neboť stíny štuňou po krvi, a vyvolány jednou z podsvětí, nevrátí se, pokud nevypily poslední její kapku ze zaklínače.

Jejich vina byla, že se přeli s Osudem a vztyčili proti němu, že se zahradili před ním ve svých pracovnách jako v pevnostech a uzamkli před jeho vlivem na dvacet dveří a zámků jako kdysi lidé před mořem. Ale on vnikl i klíčovou dírkou, a odtud jich hoře, smutek a dusno, že všecko bylo marno a že on jel přes ně svým triumfálným vozem stejně klidně a hrozně jako přes ty, kdož se mu poddali hned z předu a bez odporu.

A ti, kdož se mu takto vzdali, hle, to jsou oni, Básníci. Není pro ně jména, poněvadž jméno jejich ve všech jazycích je jen obraz. Někde znamená tvůrce, jinde snivce, jinde konečně opovážlivce. Lidé vždy cítili, že je tu něco nevyslovitelného a nesmírného, a dávali splývat tmám a hrůze již kolem jména jako bouři kolem vrcholu legendární hory.

Hle, to jsou oni, kteří se mu oddali naivně a sladce, pokojně a nevývratně, a nejen to: oni se mu nabízeli, oni ho vyzývali. Splynout s ním chtěli, poznat ho chtěli a třeba na to byl trest smrti. Pohrdači, opovážlivci, rouhači. Boha vidět chtěli, nést ho na vteřinu alespoň, jako strom nese pro vteřinu blesk, třeba odplatou byla hned smrt a pád.

Pro ně není pravidel, jen podle toho jich můžete poznat. Je nelze třídit, řadit, předvídat. Jsou nevypočítatelní, a schází jim všecka obratnost a chytrost. Píší leckdy špatně, barokně, temně a bez vkusu třeba, nemívají často důvtip a naprosto již nebývají tím, čemu se v novinách a salonech říká: duchaplný. Ne, poplašení ptáci to jsou, lehcí a vážní jako oblaka, tiší a pokojní jako vycházející hvězdy. V jich dílech naleznete často dost únavného a monotonního, neznají obratnost, jak překvapovat v detailech, zakrývat slabiny, načechrávat pestré chocholy velikých slov, retušovat a efektně pointovat. Ne. Spíše šedí než pestří bývají, ale tak sladcí při tom, tak prostoduší, hluboce a na smrt oddaní. Trvává často léta a léta, než se zvednou k letu. V tu dobu těkají v nejistotách a zmateně po zemi, hledajíce místo k vzletu. Pobíhají hned na pravo, hned na levo, a podívaná na ně budívá lítost.

Ale nestarejte se o ně. Až udeří jejich hodina, zvednou se slavně a silně jako dlouho kotvící lodi a krásnými kovovými údery vesel a plachet nesou se nezbadanou cestou pro svůj nepředvídaný a nevypočítatelný blesk, který od věků po věky čeká na ně, aby je posvětil svou hrůzou a zabil svou silou.

Nestarejte se o ně. V čas doplují poledníku, v čas hrobu, třeba se vám to zdálo nemožným. Dříve než vy, kteří je hledáte, hádáte, počítáte a přeskakujete denně třeba několikrát. Jejich pohřby jsou připraveny, ale vaše ne. Vaše se obstarávají až po vaší smrti, jejich uchystal osud již před narozením. Neboť v nich se mu zalíbilo, a nemůže za to, že musí zabít toho, koho si zamiloval.

Ano, to je jejich jediný znak a charakter. Nejsou nic sami, jsou všecko Osud. Jsou jeho orgánem, jsou jedním z ořů, jichž tisíce čeká na jezdce Hrůzy a Slávy a z nichž on vybéře jednoho — na vteřinu, aby přestoupil ve mžiku na druhého. Neboť každý klesne pod ním dříve nebo později a mečem, jejž si vybral, tne jen jednou, poněvadž po druhé není již dost ostrý. Otupený odhodí svůj ubohý nástroj do ohromné kostnice lidstva.

Tisíce duší čeká na novou, vesmírem těkající a projevu žádající Ideu, jako silnice, mosty a soumaři se jí poddávají a nabízejí. Mnoho povolaných, jeden jen vyvolený. A to je básník, který na mžik projeví a nese Osud, ale v minutě kácí se mrtev

se zenitu střemhlav na zem. Bůh se projevil, boha poznal, a na to je trest smrti nebo šílenství a hanby. Nabízel se Osudu, vyzýval ho jako strom blesk a hle, on sjel a — zabil.

Ano, po smrti jejich poznáte je, vyvolence a a vyzývatele Osudu. Umírají na ráz, v mládí jako stromy bleskem zžehnuté. Sesouvají se rychle a v mžiku jako mosty, jež s napjetím všech sil přenesly tryskem rozjetý osud a sřítí se, sotva přejel. Tak Shelley, Słowacki, Lermontov.

Nebo vystřelí jediný ohnivý květ, jenž za noc odpadne, a schnou pak dlouho nebo živoří ve tmě, bídě, všednosti, tuposti a ponížení. Tak dlouho dodoutnává ještě veliký, rychle vzplanuvší požár, tak v šedém popelu jeho dlouho ještě třesou se jiskry. Bylo to příliš veliké štěstí a musí si je zaplatit ještě lety a lety zapomenutí, necti a slepoty. Duše zemřela v té jediné nejvyšší chvíli, ale bolavé, bezduché tělo tu ještě zbylo, larva a svědek hruzy a slávy, a to trouchniví za živa zdlouha nebo pomalu rozkládá se v dýmech šílenství a jedech neřesti. Tak Poe, Baudelaire, Musset.

Nebo konečně v tupé a všední, řemeslné práci stárne a umírá genius, jenž jednou byl nástrojem a projevem osudu. Tak Lamartine, jenž chvíli své výsosti odpykává desetiletími řemeslné práce pro výdělek. Tak zvolna v bídné povoznické práci hyne zvíře, jež kdysi sedlal Dobyvatel k válečným tažením.

Po smrti jejich poznáte je. Ano, to jediný je jejich znak a soud. Kde není tajemné a hrozné její pečeti, není básníka. Neboť poesie je právě umění krásné, veliké a významné smrti. A všecka mystika je jen ta: aby duše mřela stojíc, s mečem v ruce, na slavném bojišti, pod nárazem velikého větru — kdežto jiné hasnou pomalu, nedostatkem knotu a oleje.

Jiří Sumín:

DO SVĚTA . . . !

»Děti, modlete se, umřeme hlady,« říkávala resignovaně Olivina matka odpočítávajíc po dvou bramborech pro každého člena do hrnka. Oliva dobře se pamatuje, jaká hrůza vanula z matčiny bledé klidné tváře. Umřít hlady! Krev se v ní bouřila, chtěla přede vším křičet, žalovat, domáhat, rvát se o svůj díl a třeba na veřejné cestě loupit a krást. Umřít bez žaloby, bez protestu s tou silou nenávisti vůči komusi neznámému, jenž se s ní svářil o její právo na život, nezměřit s ním své síly, nepokusit se vyrvat mu své vlastní sousto ze spárů, ustoupit dobrovolně, vzdáti se bez boje, to by bylo zbabělé a hloupé.

Leč síly a odvahy stále ubývalo a Oliva vyzáblá, zimomřivá, bledá setkavši se na okamžik s Hornou pozdě večer uprostřed pusté tmavé návsi, opakovala občas zoufale matčino »Umřeme hlady«.

Ale Horna, jenž žil tou dobou »pansky«, u sedláka najedl se skoro každý den do syta kvašené řepy nebo ovesných »šišek«, nemohl snésti tohoto fňukání, v němž viděl jen nespokojenost »mlsných« jazyků. Zdálo se mu, že lidé spikli se proti němu, aby mu svými vzdechy a nářky, obrazem své kruté, zející bídy, křikem svých hladových chorých dětí vypudili z hlavy myšlénku na ženění. Ale zmýlili se, Horna se nedá, Horna není hloupý!

»Bída,« vykládal Olivě svým prudkým, vášnivým tonem, »bída byla vždycky... od počátku světa! Bídy bylo vždycky dost, co sejde na tom, je-li jí drobet víc nebo míň! Nikdy jí není tolik, aby jí lidé nevydrželi, neboť jinak by bylo pokolení lidské dávno vymřelo!«

Oliva neodporovala mu, ale její smutný vyhaslý pohled, studené, chvějící se ruce a povadlá tvář nutily Hornu přemýšleti o hrozné skutečnosti, již usilovně popíral.

A což se v loni neurodilo dost ovsa i brambor? Odkud ta hříšná drahota? — Hleděl upjatě před sebe, žár jeho zraku pohasl a hlas nabyl záchvěvu obavy a nejistoty. — Pravda, oves byl špatný a brambory nahnilé, ale to se stalo častěji za posledních let. Ale vždyť se přece — chvála Bohu — něco sklídilo z okolních polí a lánů táhnoucích se přes nerovnou, jako rozbouřené moře vzedmutou plochu do nedozírných dálek. Po celý měsíc supěly parní mlatičky na polích a v čas bramborové sklizně nebylo lze po cestách ani projeti. Nač žalovati na špatný rok a chudý kraj, když by přece stačil uživiti desetkrát tolik lidí, než jich nyní v okolních dědinách mře hlady! Kde je to všechno? — Pošinul čapku do týla a zaklel. Poprvé v životě podivně dojat stanul v myšlénkách u špinavých, ale pevných staveb, jimž se říkalo »panské sýpky«. Tam to bylo, ano tam to bylo až na nepatrné výjimky všecko! Vždyť okolní lid živí se téměř jen obděláváním této půdy náležející ženskému klášteru v nedalekém městě. A výdělek nejmizernější, jaký lze nalézti, pohltilo záhy neobyčejné draho. Tam to tedy bylo! Břichatý správce s krocaní tváří uzamknul pečlivě železné skoby ve dveřích a čas od času viděti na cestách dlouhou řadu velikých bílých volů, jichž rohaté hlavy zasahující celou šíři silnice táhnou těžké fůry ku vzdálenému nádraží. Tak jezdí po pět, šest dní, rozřežou a rozdupou špatné cesty

bortící se pod tíží ohromného nákladu, naplní nepochybně celé vlaky obilím, a brambory, načež ustanou na čas, aby dopřáli zotavení sedřeným potahům. A peníze? Co se děje se strženými penězi? — — Ah, peníze zajisté odevzdají tam do toho velkého domu s věží a báněmi, obehnaného zdí, u jehož vchodu stojí sochy »Matky bolestné« a »Zbičovaného Spasitele« tak obrovské a předce životně věrné svou bolestí a útrpením, až se při pohledu na ně v prsou zatají dech. — Ale Horna by rád věděl, co dělají tam uvnitř s tolika penězi? Je snad třeba takového bohatství, aby bylo lze vésti bohabojný život v práci a chudobě?

Zamračil se a pohrozil zaťatou pěstí jakési neviditelné bytosti u svých nohou.

»Špatný pořádek je na světě!« vydechl opět a počal nadávati. Teprve pak, když už si nemohl vzpomenout sprostého slova, jehož by nebyl ještě užil, tu nechtěje se opakovat připustil také Olivu k slovu.

Nosila od malička do kláštera houby a jahody na prodej. Byla tam bezpočtukráte. A už jako malé dítě, kdy ještě málo dovedla pochopit, děsil ji ten bezradostný, kajicný život tam uvnitř. Oliva dobře ví, že jeptišky vedou život nad pomyšlení bohabojný a že rozdávají štědře almužnu.

Ale Horna měl o jejich štědrosti své zvláštní názory. Jeho staré tetě dostalo se štěstí náležet ku »kostelním« žebračkám kláštera a odtud má své přesvědčení. Pravda, rozdává se almužna . . . však se to zdá! V pátek otevře se kostelní pokladna pro chudé, do níž lidé během týdne hodili něco peněz. Tím podělí se chudé stařeny, jestliže každodenně navštěvují kostel. Týž den o polednách podá se jim trochu o šafráněné vody, v níž se vařily knedlíky pod záminkou, že to postní polévka. To je vše. Ovšem povídá se, že klášter věnuje ročně veliké sumy na vykoupení pohanských dětí v Číně. To se tak hlupákům malují straky na vrbě. Ale Horna rozhodně nevěří! Neboť k čemu by klášter kupoval tak draze děcka v dalekých zemích, když mu je zde lidé rádi dají zadarmo?! —

A když byl tímto pádným důvodem zdrtil Oliviny námitky, pronesl šeptem tajemné podezření, že buďto jsou pod klášterem ve sklepích ukryty veliké poklady, anebo . . . Nedomluvil, ale širokým gestem naznačil cosi ohromujícího a hanebného. A ježto věděl, že Oliva chce se znova ujímat kláštera, rozohnil se a nadchnul svou bujnou obrazotvornost k netušenému rozmachu.

Však si to lidé už dávno šeptají, jenom že to nesmí ven mezi hloupý lid. Byla by z toho revoluce. Ale on už to [několikrát slyšel, při zamčených dveřích v hospodě se to vyprávělo. Pod klášterem je veliká pumpa . . . hloupý lid myslí, že to vodovod do jakési koupelny. Ve skutečnosti však táhne se pomocí této pumpy víno z obrovských sudů zrovna na stoly. Šest silných chlapů pumpuje ve dne v noci. No! to je chlastu! Ani nemluvě o ohromných kotlích, v nichž lze vařiti dva voly na jednou . . . Ale jezdívaje často pozdě v noci cestou podle kláštera, může dokázati, že klášterní brána bývá sice podle předpisu zamčena, ale skoro pod každým oknem stojí — žebřík.

Byl unesen, vesloval vážně a zdlouha rukama, jakoby chtěl ve vzduchu plavat, neuvědomiv si ani, že lže.

Oliva byla sice daleka toho věřiti mu na slovo, přes to cítila však, že jeho prudké, vášnivé řeči rozdmychují v ní hasnoucí jiskru naděje na život, a proto naslouchala mu ráda.

Vida ji stále skleslejší a vysílenější, Horna rozhodl se pojednou, že se s ní ožení třeba proti vůli matčině, hlavně proto jen, aby s ní mohl rozděliti svou porci kvašené řepy a ovesných »šišek«. Ale sotva počal vyjednavati s příslušnými úřady, bylo mu hrozivě připomento, že je především třeba, aby zaplatil vojenskou taxu, jíž dluží za několik roků.

To byla rána do hlavy přímo omračující. Nadával do únavy a proklínal »špatný pořádek« na světě. Vždyť by byl tak rád sloužil u vojska. Svého času neměl vřelejšího přání, nežli být dragounem, cvičit remondy a jezdit na pěkném koni! A teď by měl platit za to, že ho nevzali! — Ne! Se svadby ovšem sešlo.

Ale za tím touha po ženě zapředla již neskonale sladký sen v jeho duši. A sen tento přerůstal a ohlušoval vlivy okolí i otřesy pochmurné skutečnosti. Snil o pěkné světničce v některé z těch malých nizoučkých chatek na konci vesnice, kde druhdy bydleli jeho rodiče. V duchu viděl již postel s peřinami vystlanou téměř do stropu, lavice a stolek v koutě pod obrazy, vyhřátá kamna, svoji starou, ovšem prázdnou truhlu na šaty, nad ní dubovou lištu s malovanými hrnky a talíři a mezi nimi zrovna uprostřed pyšní se jeho nová harmonika ozdobná a mohutná jako varhany v kostele. Snad také Oliva . . . ne, to by byla marná naděje Oliva, chudák, nedonese ničeho, ale mají už také skoro vše, čeho je třeba.

Za dlouhých jízd jednotvárnou, pustou silnicí rostly a bujely jeho sny nezkrotnou silou. Často nevěděl, kde končí skutečnost a začíná naděje. Jak by jen zadržel tuto prchavou kouzelnou hru, jež probouzela v něm horoucí tužby? Pokrač.

F. S. Holeček:

SVISLÁ KŘÍDLA.

Pokrač.

V.

Na průčelí rozlehlé budovy Rudolfina svítilo odpolední slunce plnými paprsky a přinutilo několik osob, které vyšly ze stinného nitra chodeb, přivříti oči. Za prvními, kdož vyšli, počali se trousiti jiní, až se vyhrnul celý jednolitý proud lidí vycházejících ze vnitřku hudební síně, kde skončen koncert. Prázdné dosud schodiště oživlo postavami dam v lehkých letních šatech a střízlivými světlými úbory pánů, tu a tam prokmitla jimi černě oděná postava hudebníka z orchestru, který spěšně se proplétal vyhrnuvším se publikem chvátaje za svojí další prací Množství, jež svábila nuda i chtivost požitku, zvolna se rozptylovalo.

»Ah, má úcta, slečno,« a pod schody zastavily se dvě dámy, matka a dcera, obracejíce se k dívce, která za nimi volně a jaksi v myšlenky zabrána sestupovala.

Děvče vyrušeno vzhlédlo a mírným úklonem pozdravovalo. Oheň přehnal se jí po tvářích, když zahlédla známé obličeje. Bylo znáti, že skrývá náhlé rozpaky, které ji přepadly a usedly na očích tázavě k dámám upřených a na ústech, jež se pozorně sevřela. Paprsky slunce zasvítily ve zlatých jejích vlasech, jak schýlila v úklonku hlavu.

»Co děláte, jak se vám daří .. a matinka...?« ptala se starší dáma jedním dechem.

»Violo, ještě mluvíš s doktorem Vackem? a dcera následujíc matce v zápětí přepadla dívku další otázkou.

Mířily ke Starému městu a oslovená, která chtěla přejíti lávkou na Malostranský břeh, přinucena touto otázkou bezděky jíti s nimi.

Hubená, vysoká dívka prudkých pohybů těla zdvihla ke své otázce jaksi velitelsky vyzývavě obličej a zahleděla se Viole do očí.

»Jak jsi smělá,« kárala ji spěšně matka, »je snad slečna Škardova povinna skládat ti účty...«

»Ale mamá, ptám se jen, protože se mi ten člověk nelíbí.«

Viola zahleděla se s vážným nějak úsměchem na špičky svých botek, o něž se lehce třela obruba její světlé letní sukně.

Nelíbil se jí ihned, když se s ním ponejprve setkaly ve společnosti, pokračovala dívka, tehdy, když jim ho Viola představovala. Bylo to při dobročinném bazaru na Žofíně Jak sebevědomě hovořil, takový stručný a pánovitý.

Slečna Škardova se skrytě usmála. Hubená, hašteřivá Součkova dovedla dobře odhadovat. Takový byl Vacek, sebevědomý a stručný člověk, který ve hněvné nervositě zimničně napjaté povahy jakoby byl stále na skoku střetnouti se s jinými.

»Ale odpusť, mluvím o tvém nápadníku trochu zvláštním způsobem,« navazovala dívka nerušeně dále, jakoby pociťovala potřebu hovořit, »díků za to od tebe jistě nezískám.«

»Mluv jen klidně, Anežko, jako o známém, kterého smíš volně pomlouvat...«

»Ale pomlouvat...« hájila matka dceru.

Viola pokynula hlavou, aby ji nechala domluvit.

»S doktorem Vackem je konec, rozešli jsme se jako přátelé; ale rozešli jsme se na dobro,« odpovídala chvatně.

»A Ježíši,« žasla paní Součková, »je to možné... a taková láska!«

»Láska,« vykrčila slečna Anežka ret; předvídala, co přijde, podle toho člověka by nebylo možno žíti, takový výlučný sobec, ten viděl jistě všude jen svoje vlastní já.

Podivín byl, nedalo se popřít; ale nebyl zlý, jak se domnívá Anežka, hájila slečna Škardova svého bývalého milence. Prudký a neústupný ovšem, ale nechtěl nic, co by snižovalo jiného, co by snižovalo jiného, mimo to myšlenkami směřoval vždy vzhůru a nestaral se nijak o všední věci, které stihal posměchem. Protože nenáviděl formálnost, zdvořilůstkářství, proto nemusil býti ještě špatný, nehodil se pouze do společnosti, vykládala Viola dále.

Proto asi také nedovedl zaujati Anežku, byl rozhodně nespolečenský; ale byl jinak opravdový člověk, tím opravdovější, čím nebezpečnější byly jeho názory pro starou společnost. Člověk, který upírá zraky do budoucna, nenávidí přítomnost, a doktor Vacek bouřil proti staré společnosti a formám jejího spolužití, chtěl společnost novou, prostší a upřímnější, nelíčenou, a k té stávající hleděl s nechutí, hájila dívka s ohněm mladého muže. Již základy, na nichž ji chtěl budovati, byly jiného zrna, a Viola se upřímně přiznávala, že se bála vstoupiti na půdu jeho myšlenek, plných revoluční nálady ducha, který vidí, že jeho vzdělání a rozhled dusí mátohy starých předsudků, jež my brání žíti po svém způsobu. A proto se od něho odloučila.

Takový člověk s poblázněnými myšlenkami... ale ten nebyl pro mladou dívku ze slušné společnosti, mínila paní Součková. Slečna Škardova nemohla ani lépe učinit, než že ustala ve svých stycích s ním.

»A věru, mně samotné je milé, pomyslím-li, že jste prosty jeho vlivu, mám vaši maminku tak ráda,« uchytila paži dívčinu, »nečiňte již nic takového, nevracejte se k němu, kdyby snad

chtěl... mohla byste třeba později želet po celý život. Pomyslete na zármutek rodičů, tatínek je profesor a měl by míti z vás hanbu.«

Paní Součková věděla, že se to nestane, ale přec upozorňovala, z přátelských úst se snad snese důtklivější slovo pronesené v dobrém úmyslu.

Viola při této směsi povídavosti a nemístného soucitu zachmuřila tvář.

»Jak se líbil program, milostivá paní,« obrátila ostře skokem od předmětu hovoru.

»Koncertu? A bylo to pěkné; ale samá nějaká nová jména,« zdlouha pronášela oslovená paní.

»Mladá generace,« vytkla Viola.

»Jedno se mi líbilo zvláště; ale bylo to takové cizokrajné, takové ruské,« vpadla hubená slečna Anežka, »tak jakoby táhlým hlasem žalmy prozpěvoval, mně to stále nějak připomínalo ruský kostel.«

»Ah, jistě Semecký, nejvýraznější individualita. Jeho ‚Večerní ekloga' je plná poesie,« úryvkovitě rozvazovala Viola, »zní v ní zpěvy pastýřů, zvonky stád. Zdrávas Maria, housle jakoby šeptaly v úryvkovitých větách všecku poesii venkovských plání.«

To nebylo ruské, to byla česká věc, tou byl vyjádřen večerní klid českého venkova.

Slečna Součkova se rozmrzela uváděјíc, že ji svedlo k domněnce jméno autorovo a název piecy.

U křižovnického kostela se dámy rozloučily a Viola obrátila se k mostu.

Do koncertu šla hledat utišení duše, na zvucích hudby chtěla hojit vnitřní bolest, která vyrůstala v jejím nitru jako ryšavý květ lociky do středu krásného slunečního dne jejího života.

Nikdo jej nemá rád, každý o něm pochybuje, zasteskla si dívka, bylo tedy přece snad lépe, že se s ním rozešla.

Rozchod tu byl, ale vytrhané kořínky srdečného styku zůstavily rozrytou půdu, a v ní teď rostlo býlí bolesti urousaného vzhledu.

Svět všecek vidí v tom rozchodu věc nutnou, doma, zde ti cizí lidé, každý jiný, a Viole bylo trpko pomýšleti na to, že ta nutnost je zde, že musí se jí křečovitě držeti, aby se nesklonila ve své přízni zpět, kdyby on snad znovu přišel.

»Kdyby znovu přišel,« srdce jí zatepalo bázní a nadějí.

Rozešla se s ním, ale v myšlénkách byla stále podle něho, stále žila ve víře, že se s ním uzří při stejné schůzce jako kdysi

Ne, čas nemohl působit rušivě na jejich obapolnou přízeň, vytržené kořínky její neuvadnou na úpalu denního života.

A v okamžiku opět jí rvala všecku růžovou naději všední ta nutnost rozchodu s člověkem, který neměl odvahy učiniti ji svojí ženou.

Ano, rozešli se, protože nechtěla žíti v pochybném poměru bez záruky, že on jej smění za jiný, kterým jí vrácena bude její důstojnost.

Je to nutné, musí tak být, volalo jí v duši; plaše vypjala oči vzhůru vydechujíc stísněně. Nahoře nad vlaskými věžemi Strahova plynul bílý obláček sám a sám modrým nebem.

Viola zesmutnělá blouznivě připjala k němu své myšlénky. Půjde také tak sama životem, popluje k neznámému obzoru. Kde asi ztratí se jí tou cestou s očí ten, který vyčerpával její duši?

VI.

Vacek seděl doma, v Praze ve svém pokoji a nevrlé, nespořádané myšlénky přecházely jeho lebkou.

Na stole zatíženy kapesním nožem ležely půlarchy rukopisu, připraveného již pro redaktora, které chtěl ještě v poslední chvíli ve své netrpělivosti věčně nedůvěřivého člověka pozorně přečísti a stopovati, nechybil-li někde ve vývodech. Nedostal se k tomu. Čtení jakoby jej unavovalo.

Kolísavé, nerozhodné byly myšlénky, které se braly jeho lbí po tři, čtyři dny.

Se sevřenými rty stopoval jejich pochod zlobě se sám na sebe pro vlastní pošetilost. Ničím neodůvodněná, každého základu postrádající domněnka rozpínala v síni jeho duše stále svá křídla a ovívala klidem jistoty a bezpečí stěn její.

»Nezapomněla, vrátí se,« vyslovovala každá myšlénka a na konci každé řady vět, kterými se bránil tomuto pomyslu, stála přece zase neústupně vyřčená naděje.

Vzchopil se, přešel pokojem, stanul u širokých slováckých kamen zelené barvy a s rukama vzad skříženýma zahleděl se přísně před sebe.

»Šílenství,« zahučel. »Žena, která se třásla na vdavky, která hltána byla úpalem vášně, když ji mezi čtyřma očima sevřel v objetí, ta žena se vracet nebude, když jinde jí kyne klidný poživavý život manželský. Vždyť k tomu byla stvořena, proto žila, aby v květu svého mládí měla děti. Je tak rozšafná a vidí hluboko, jaký je rozdíl mezi mužem a milencem,« zablýsklo v lehkém jízlivém výpadu v jeho mozku.

On otevřel té její vášni cestu, udusil plachost duše její, a teď letí ta vášeň kamsi v dál jako zhoubný plamen. Byl to ji tě pud, který hnal ji v objetí jiného, vášeň, která chtěla býti spoutána, aby změnila se v klidný, hřející oheň, zapálený na manželském krbu. Užitečný oheň, zašklebilo se bolestně v jeho nitru.

»A přece je rozdíl mezi mnou a takovým šosákem,« utrhl se do prázdna. Pokrač.

FEUILLETON.

ANT. BALŠÁNEK: ESTHETIKA MĚST.

Dokonč.

V odstavci o stavbách soukromých Buls klade na to důraz, že stavby ty jsou rázovité, dodávající Brusselu jiného vzezření, nežli »malé Paříže«, kterýžto kompliment Francouzové rádi Belgičanům činí. Praví: »Nenalézáme záliby jako Pařížané a národové latinští ve velkých kasárnách, v byty rozdělených, které dodávají boulevardům a ulicím pařížským rázu tak jednotvárného.

Jsme téhož náhledu co Dante:

»... com' è duro calle
Lo scender e 'l salir per l' altrui scale!«

Jako Anglosasové, jichž pokrevenci jsme, milujeme home, krb rodinný; rádi zdobíme svůj dům, okrašlujíce jej tou měrou, jak blahobyt náš prospívá.

Brussel prodělal, jako snad všecka města evropská, metamorfosy všech slohů; z počátku jsou to domy banalní, okna neorámovaná, vyříznutá z nahé façady; později vypůjčují se ozdoby v Athenách a v Římě; pak nastává perioda bujného slohu stukatérského (vinohradského u nás), později ještě slohu truhlářského; domy podobají se více buffetům, než obydlím.

Zlatá slova, která na paměti by míti měli mnozí i u nás, pronáší Buls o národním směru v architektuře soukromé.

Znenáhla národní duch, na chvíli utlačený, znovu se povznesl a našel výrazu ve stavbách, jichž prvky byly vzaty z renaissance flamské. To musilo přijíti, neboť jest to úkaz, opakující se v celé Evropě, všude, kde národní duch dosud žije. Vzdor kosmopolitismu, který se zdál býti následkem čilejších a snadnějších styků mezi národy, vidíme tyto znenáhla odvraceti se od slohů klassických a lnouti ke slohům národním. Tento úkaz vidíme ve středním a severním Německu, v Anglii, v Hollandsku a Belgii.

Země latinské jediné zůstaly věrny architektuře odvozené ze slohů klassických, poněvadž to odpovídá jejich citu o kráse. Rakousko, monarchie smíšená, kde žádná snaha partikularistická nemůže vládnouti, aniž by vzbudila odpor, béře své vzory z paláců italských.

Vzdor akademickému vyučování vlastní vkus národa ve stavbách soukromých se objeví a ovládne; hůře však, jedná-li se o budovy veřejné, státní či obecné, neboť vkus úřední jest proti obecnému vždy pozadu. Ne vždy podpora státu prospěšna jest rozvoji umění. Známe to z historie. Ani vůle panovníků nejušlechtilejších tu neprospívá.

Rozkvět tento bývá umělý, nepřirozený. Zůstavuje nás chladné a lhostejné. Příkladem jest nám doba císaře Hadriana; tento stavěl a zdobil sice chrámy řecké, ale nevzkřísil ani Phodia, ani Polygnota, aby oživili znovu staré, mrtvé formy. Jména umělců, pracujících pro něho, jsou dnes zapomenuta; kopírovali jen typy řecké a egyptské, jich umění bylo opakováním starého ideálu bez rázu doby, bez výrazu lokálního.

Také XIX. století mělo svého Hadriana — Ludvíka I. bavorského, který kázal architektům svým reprodukovati památky, kterým se obdivoval v cizině. Následek toho jest, že Mnichov dnes jest málo víc než špatně sestavené museum suchých ukázek cizích slohů, staveb všech dob, z $^9/_{10}$ určených jiným účelům a provedených v jiném materiálu.

Beřme si z toho naučení. Pro umělce jsou jen dvě zřídla inspirace; chtějí-li býti syny své doby a země: ornamentální vyjádření forem, vznikajících z použitého materiálu a upotřebení motivů naší národní architektury, přizpůsobených účelu budovy; slohy architektonické vznikají velmi zvolna, přizpůsobujíce se požadavkům materiálu, potřeby a klimatu. Bohužel nebylo v jistých dobách přihlíženo k těmto podmínkám rozkvětu přirozeného: exotické budovy přenášely se do klimatu, které jim nesvědčilo a upravovány pro poměry, pro něž učiněny nebyly.

Ve studeném a vlhkém klimatu, pod mračným nebem budovány stavby, vytvořené pro podnebí suché teplé a pro zářící oblohu; tradice slohu národního byly ničeny a zaváděn sloh, vydlužený u plemene jiného, které má jiné ideály a jiné potřeby nežli my.

Žádáme rozhodně, aby architektura byla živým odleskem civilisace, uprostřed níž se vyvinuje.

Elementy architektonické snadně se přizpůsobovaly požadavkům klimatu a vkusu plemene.

Takový úkaz vidíme v Belgii; až do konce XVII. stol. zachovávaly stavby tamní volnost vůči řádům klassickým, která dokazuje, že architekti je ovládali, avšak nepoužívali jich otrocky. V Antverpách, v Bruges, v Malines zachovaly se nám staré domy, které svědčí o tvůrčí síle a bujaré fantasii, která se nejmocněji nám jeví na Velkém náměstí (Grande-Place v Brusselu), zde hárá život národní, chybějící stavbám klassickým, vzniklým pod tyrannií jich bezvadných modulů.

Spisovatel horuje dále pro to, aby rozšíření musea uměleckého stalo se v tom smyslu, aby učiněna byla z něho akropole národního umění. K tomu účelu nehodí se však žádný sloh klassický, nýbrž malebný sloh flámský, k němuž třeba vzíti jen vzoru z paláce Nesavského (vévody z Orange), na témže místě druhdy stávavšího.

Šíří se dále o stanovisku administrativním. Dlužno tu míti na zřeteli též zájem obyvatelstva, jež přeměnami čtvrtí nuceno bývá přesídliti, a dále zájem poplatnictva, které nésti musí výlohy velkých prací obecních.

Obchodnictvo, zejména menší, nuceným přesídlením bývá ruinováno, byť se mu dostalo odškodnění sebe většího. Mnoho klientů vchází do krámu jediné proto, že nalézá se na cestě, aneb ze zvyku. Přemístěte jej, přeměňte ulici ve vůkolí a kupující rozpráší se do všech konců. Celé obchodní ulice bývají přestavěním zničeny, dá-li se komunikace jiným směrem. Úvahy podobné měly by být výstrahou obcím, aby nepouštěly se neopatrně do podniků nepromyšlených, vyvolaných obyčejně výhradným zájmem těch, kdož z velkých veřejných prací těží.

Spisovatel končí brošuru svou těmito krásnými slovy:

Město Brussel často si stěžuje, že se pro předměstí svá nemůže rozšiřovati. Myslíme, že by se mělo vzdáti myšlénky, připojiti k sobě obce předměstské; zůstaneť jako Londýn středem širé agglomerace. Tato předměstí bez tradicí historických, bez slavné minulosti, bez památek, vystavěná spekulací na prodej pozemků, budou tvořiti okolo Brusselu banální zonu, podobnou každému obyčejnému modernímu městu. Brussel zůstane prvotním jádrem, mateřským městem. Kéž naše město zachová si svůj lokální ráz, ne z obmezené ješitnosti, ale z patriotismu, z hrdosti na odkazy předkův, z lásky synovské ku slavné minulosti, tak aby každý Belgičan, vstupující do obvodu starého města, cítil bušiti srdce své, jakoby se blížil krbu otcovskému!

Brussel byl šťasten, že v čele svém měl muže, kteří o netušený rozkvět jeho se přičinili a jedno z nejkrásnějších měst z něho učinili (Anspach).«*)

Vydal více estetických a cestopisných úvah. Ač není architektem z povolání, jest jím cele svým přesvědčením a svou prací myšlénkovou. Velmi sympaticky dotklo se nás jeho obhájení snah architektury moderní (v jiném smyslu však než cislajtánská moderna) v literární příloze loni v »l'Indépendence belge« uveřejněné.

—

*) Charles Buls není starostou voleným; zastává tento čestný úřad z vůle královy.

*

NÁRODNI DIVADLO.

(Jan Ladecký: Bez lásky. Drama.)

Nové drama p. Ladeckého je ve své stavbě a vlastním svém dramatickém a básnickém problému práce veskrze chudá a šablonovitá. Jak světácký a cynický lékař v nějakém jihočeském městečku úplně se odvrátil od své dobré a slabošsky trpné, ale jinak nijak zvláště výrazné a charakteristické ženy, kterou si vzal beztoho jen náhodou a z nouze, jak se za jejími zády milkuje s jinými ženami, jichž jedna representantka v celých svých obmezeneckých nedbalkách s neobyčejnou důkladností, záhyb za záhybem a malichernost za malichernosti, je nám ve hře demonstrována a jak na konec týž pustý ničema vnese svoji mrzkost i do své domácnosti, před oči vlastní ženy, jak svede sestřenici vlastní ženy, jíž ona se ujala a velikodušně u sebe chová, živí i vzdělává, a jak tato zrada muže, kterého přes všecko stále miluje, když nechce opustit svoji oběť a mermomocí přes všecky její nářky jede ji doprovodit na dráhu, vžene ji do smrti: — to je sujet p. Ladeckého dramatu. Docela lokálkový, všedně, povrchem nazíraný, plačtivě, dutým a jalovým pathosem traktovaný. Docela průměrný melodram, tisíckrát otřená patrona. Celý poměr mezi mužem a ženou je tu tak střízlivě plochý, tak beze vší vnitřní psychické záhadnosti a plnosti, že nemohlo z něho vzniknout nic než to docela vnější rozuzlení sebevraždou ženy-oběti. Proto všecko, co cítíte z dramatu p. Ladeckého, je jen pustá trapnost, ale naprosto žádná tragika vnitřního boje a vnitřní očisty. Trapný je zejména ten třetí akt, kde slabošská žena, která ví o tom, jak byla odkopnuta, věší se znova na krk muži, uplakává a uprošuje ho děsně omletými erotickými frásemi, aby zase se k ní vrátil, aby zakryl alespoň před světem záplatou lež a klam jejich rozervaného a pustého poměru. Zde nenechal p. Ladecký své rekyni vznést se ani na nejnižší stoličku mravní opravdovosti a obzíravějšího rozhledu, tak terre-à-terre sobecky slepá, malá a prázdná leží před námi, tak k zemi přitištěná, že tragický zájem nemůže vůbec vzniknout. Vidíme tu jen ubohé slabé a prázdné stvoření, jež silnější a surovější individuum ušlapalo a zabilo. Skutečnost trudná a trapná, dozajista — ale k tragice ten empirický dojem ještě nestačí.

Čím drama p. Ladeckého vyhrálo, alespoň vnějškem, před massou, je několik episodních a genrových figur, neobyčejně obšírně rozvinutých a groteskně drobně a pestře kreslených. P. Ladecký cítil jasně, tuším, že drama jeho nemá ani ideje ani problému, ani stavby, ani těžiště a středu slovem — že je to tříšť a chaos — a proto hleděl nakupit co nejvíc episod a extemporů a maskovat tak a zastřít tu zívající prázdnotu a nicotu celku. A podařilo se mu to alespoň pro chvilku a pro nemyslivou divadelní hromadu. Herci zmocnili se s radostí naskytující se příležitosti zahrát si à part, z rámce, propracovat a prosládit figuru do posledního detailu, bez ohledu na perspektivu celku, hráli virtuosně, hlučně a pestře a přenesli více méně šťastně a dokonale diváctvo přes uměleckou nicotu a nemohoucnost autorovu.

Ale vítězství toto je docela vnější, náhodné a chvilkové. Nemá trvalejších, podstatných kořenů, není založeno v umělecké poctivosti a hodnotné hloubce. Pan Ladecký dal se tu snadnou cestou, kluzkou a nebezpečnou cestou pohodlí a mělkosti, na níž sjede dříve nebo později každý do bahna. Je to falešný, banálně plochý realismus genrový, ta bezduchost pouhopouhého vnějšku, na niž stůně a zemře také devadesát devět procent všech našich t. zv. realistických nebo moderních autorů. Poesie hlubokého velikého srdce, poesie osudu a duše, poesie ideových bojů a útoků, vlastní hybné síly života a smrti, světa a tragiky unikají těmto krátkozrakým prostředním positivistům a anekdotářům, nemají ani tušení o těch skrytých silách a proudech, nesoucích všechen pestrý jevový svět, a proto — hurrá! vrhají se na to, co leží na dlani, co se dá s dobrou vůlí a trpělivou myslí snadno okreslit a vystřihnout. A proto: ať žije detail, pestrý, groteskní, kostrbatý detail! Ať žije figurkářství, anekdotářství, genry a episody! To je něco, co člověk může hmatat a co se dá podat obecenstvu přímo, po lopatě. A nesklame to nikdy. Působí vždycky takový triviálně plochý a anekdotářsky pointovaný genre, působí právě tou populární malicherností a neduševností. Přidejte k němu někdy pro změnu nasládlou sentimentálnost, plačtivé scény a tklivé výstupy, melodramatický pathos nevinných obětí — a máte lektvar, nad který obecenstvu není a nebude.

Tímto plochým genrovým realismem prošli jsme v lyrice i malířství, prošli jsme a procházíme ještě v románě (kde se maskuje třeba sociálním nebo kulturním nátěrem) a toneme v něm a dusíme se nyní na divadle. Pokud z něho nevybředneme, nemůže být o opravdovém pokroku uměleckém řeči. Stroupežnického ceníme si právě proto tak vysoko, že v něm neutonul, že jej překonal a strávil, že ho roztavil vřelou jímavou opravdovostí a skutečným tragickým osudovým nádechem, kterým oblil své bohaté charakterové hlavy, ať v »Hrobčickém«, »Vojtěchu Žákovi«, nebo v nedoceněné dosud »Valdštýnské šachtě«, kde charaktery jsou luštěny ve své osudové a ideové jádro, jako nikde jinde. F. X. Š.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Povídka Viléma Mrštíka »Hudci«, jejíž začátek přinášíme v tomto čísle, byla poctěna I. cenou při konkursu vypsaném literárním odborem »Umělecké besedy« a dne 13. t. m. o slavnostním večeru »Umělecké besedy« recitovala Mrštíkovu povídku sl. Isa Grégrová, člen Národního divadla. —

Zemský výbor zaslal nám obsáhlý spis: »Důvodová zpráva k osnově nového stavebního řádu pro kr. hlavní město Prahu, král. město Plzeň, Budějovice a jich okolí«. Osnova nového stavebního řádu přichází v nejvyšší čas, neboť od ní očekáváme mnoho pro záchranu krásy a památek Prahy. V úvodu spisu čteme následující pozoruhodná místa:

Zachování starých památek a rázu obcí musí býti zákonem zajištěno.

Bohužel mnoho cenného bylo již zničeno, dosavadní ladný ráz byl mnohde novými nevkusnými stavbami zohyzděn, a teprve v novější době počíná u nás pronikati přesvědčení, že ničení starých památek i rázu obcí nedá se dosti příkře odsouditi, a že vůbec jest též na úkor prospěchu obce. Zvláště v Praze, v níž jako málo kde jinde jsou památky z doby gotické, renaissanční i barokní tak četné, zajímavé a cenné, a kde jsou všecky podmínky pro vývoj ušlechtilé architektury v každém směru, mělo by se pokračovati v duchu starých tradic. Bylo by nedůstojno města, kde působili vysoce vynikající domácí i cizí umělci, — jen příkladem buďtež uvedeni Matyáš z Arrasu, Petr Parléř, Matěj Rejsek, Beneš z Loun, Ferrabosco de Lagno, Dienzenhofer — aby nevážilo si cenných starých památek a nepracovalo pro ladnou úpravu svou.

Zásluhou velkého počtu umělců, z nichž mnozí jsou zapomenouti již tak, že jména jejich nebyla dochována přítomnosti, jest, že z Prahy učiněno bylo město, jemuž i nyní, když zničeny byly mnohé krásné práce i malebné prospekty, celá cizina může záviděti.«

O osnově stavebního řádu a jeho významu pro zachování rázu a starobylosti Prahy přineseme později úvahu z péra odborného.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·10, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 1. PROSINCE 1898. ※ ČÍSLO 8. ※

V. MRŠTÍK:

HUDCI.

(BRATRU BERTOVI.)

Pokrač.

Uherských Slováků dojelo přes dvě stě. Nepřehledná řada povozů sjížděla se údolím z moravských měst a vsí. Filipov byl už plný, když dojížděly vozy naše. Hudci dole s vozu kráčeli před koni, a tak se vjíždělo pod vysokou klenbu buků, kde poházeno a rozmetáno hovělo si v stínu celé shromáždění táboru.

Je zvykem na Filipově, když přijíždí nový vůz, že přiskočí ustanovený k tomu chlapec a co síly má, zvoní na celé údolí malým zvonkem, jaké bývaly asi v poustevnách. Milý dojem na uvítanou pro toho, kdo zvyku toho neznal a nyní udiveně hledí vzhůru, když srdéčko zvonku začne bít a na celý les zvonit jako na poplach. Za znění poustevny vcházeli hudci s hrajícími nástroji do lesa.

Z daleka už podával ruku dr. S. z Mijavy, bývalý student z Prahy a nyní doma mezi svými v Mijavě. To bylo vítání, že se sešli zas po tolika letech na drnu! Hned předvedl krajany a ... Ti nepřišli jen se pobavit, chtěli jiné víno pít. Ani nikdo nezavadil a už byla řeč o našich: »Co dělají, u Boha?« ... Ale bylo těžko v překrásném tom háji mluvit o politice. I oni uznali, že za to nestojí, ale přece jim bylo jaksi smutno, že i tu jsou — samotni. Zatím kolem hlučel jiný svět. Hle! tam pod stromy také hudci, ale jiní už, nežli ti naši, jacísi černí, z Uher cikáni. A tam třetí hudci ... to je hudců, to je hudců! ... Byl jich plný les. A tu zas — fujara — zvonek — křiky vozků, řehtání koní ... jak ve včelníku se to tlačilo kolem sebe a přes sebe. Tak ten šumot stoupal k hlavě! A zvonek ohlašoval nové povozy.

Teprv za chvíli bylo možno rozhlédnouti se kolem.

Všude zelenavé přítmí, všude stín. Jen místy s listu na list jako s dlaně do dlaně kapalo a slévalo se světlo dolů. A to nebyla zem, to byla půda překrásně osvětlené, zelené zahrady, kam na chvíli se vybraly všecky paní a dívky, aby si pohověly pod tmavými kmeny stromů, v chládku do sebe srostlých a tisícerými světly ozářených haluzí. Jak pohozené věnce střídaly se tu skupiny toilett s krojem — tam růžová, tam modrá — a zas jako motýl bílá, kloboučky slaměné a plné lesního kvítí, tváře růžové, oči šťastně rozjasněné, těla ležící i sedící, postavy přecházející i stojící, hlavy obnažené i kryté, tam raménko ozářené slunkem, tam záda černá, opřená o nesmírný buk, a všude hovor, všude víno, vločky cigarett kroutící se nad hlavy, cinkání, bouchání — — ten volá, ten křičí, tam se kdosi dušuje, — nebylo místečka v celé té kathedrále za sebou stojících olbřímů lesa, kde by se nebylo sesedlo několik duší. A tam, hle, pod vysokým bukem před hudci stál dr. S., obklopen celým tlumem lidí a předzpěvoval slovenskou píseň. Nachýlen ku předu, přistrkoval ucho až k houslím, cikán s huslemi jako kočka kradl se až k němu, pouštěje mu příjemnou svou hudbu z houslí přímo do ucha. — A S. stále ještě křičel: »blížej, ještě blížej, až sem k uchu, nech mi až do dna duše hučí pekelný tvůj jek!« — Pojednou nespokojen, trhl sebou a pravil: »B e z ž i v o t a h r a j e t e!« a odvrátil se. Šel k druhému táboru hudců a to byli naši. Ale tam se točil Antoš s Jirkou ... »Nemárni, nemárni, šohajiček švarný, jak všecko promárníš, za co sa oženíš,« — tančili a zpívali oba skoro zároveň ...

Děvčata z Javorníka, Vrbovce, Velké prodírala se lidmi a třepotala ve vzduchu jakýmisi papíry. »Náš věrný, vytrvalý Blatničan«, verbující třetí noc a třetí den, stál o samotě stranou pod stromem a podřepoval čardáš. Pro sebe jen, pro žádného jiného; plundry tak se na něm třásly. Luskl si prsty nad hlavou, točil se na patách jak vítr a takt si dával sám, dlaní do dlaně. A ten zvonek posud tak zvonil — nový vůz přijížděl, ruce rozkřídlené, kloboučky ve vzduchu, kroje Slověnek jak kytičky planuly v košinách. Poskákaly, poslézaly, a vůz zmizel s koňmi na podlouhlé louce, kde byl už vůz na voze, na koni kůň, daleko, hluboko do dálky mírně rozloženého úvalu. Šedo tam bylo ode všech těch loukotí, postranic, vojí — ode všech povozů namačkaných k sobě a jen

koňské hlavy zvolna zvedaly se vzhůru od země a přežvykovaly seno.

Naši hudci uchýlili se přes potok pod ohromný dub. Místa tam bylo jen tolik, že zbylo jen pro věnec diváků, hudce, rozestavené pod kmenem a dole v kole vířící tři páry tanečníků. Jirka s viržinkou, tanečnici přes rameno čouhající do vzduchu, Antoš s korbílkem v ruce, pozdviženým nad hlavou, Blatničan už zase zde s jakousi babkou na prsou — hlasy už ochraptělými a přeskakujícími v sípot, bouřili znovu pod korunou stoletého dubu — »Kde seš?« strhli kohosi k sobě a tanec začal na novo.

»Zpívám si já, zpívám,
ale budu plakat,
až mi budú slze
na černú zem kapat . . .«

»Kdosi« taky tak přichrumával, taky tak se točil, ale odskočil zase stranou a zmizel . . Na blízku stál stařičký jakýsi rechtor a smál se nad tou pasekou. — »Antošu, Antošu, stařečka do kola,« zašeptal Jirka a rejdil dál. Antoš zavířil několikrát kolem, a než se stařeček nadál, už byl Antošovi v náručí. — Havelok drže pod paždí, na hlavě klobouk šedivý už a také jakýsi plesnivý, musil přeplítat tenkýma nožkama a točil se, točil. — Pustili ho z kola, utřel si pot a dal se do roztomilého řehotu sám sobě . . . Jak mrskal těma nožičkama a v taktu se kolíbal při divošské selské! »Ubohý stařeček!« politoval kdosi na blízku — — »I dyť —« bránil se starý, stále ještě osušuje krk a mokré čelo — »taky jsem — — rád — «

Začalo být teskno a úzko u věčném tom křiku a výskání, — výskání a chrapotu vysýchajících hrdel.

Uchýlil jsem se mezi lid a lehl jsem si kamsi pod strom. Větve mě přikryly a před sebou jsem viděl loučku zelenou na výsluní teplého dne. V pozadí paloučku vyzdvižen byl mírně vyklenutý pažit. Kolem a nade mnou po plaidech ležely natažené postavy, poházené slunečníky, vlající stuhy, do klubka schumlané mantily, vlňáky — — — Ohlédnu se na malou loučku zelenou a tam, jakoby ze země vyrostly, s nebe se snesly, na mírném, táhlém návrší, právě proti nám, sesedla se překrásná skupina uherských Slovenek s několika černě oděnými Slováky. Tam kterési na slunci zahořel těžký náramek, jiné v ústech zahrály zuby, nožky podsunuté stranou. Hlavy snivě opřené loktem pohlížely do lesa a začaly zpívat táhlé, smutné svoje trávnice. Padl jsem naznak, zavřel oči a pootevřenými ústy jak rosu nebeskou pil jsem ty zvuky, linoucí se v světle. Asi třicet jich tam posedalo, jako ptáčci — třicet jich tam zpívalo, a jeden hlas lkavější, jeden hlas smutnější než druhý . . . Všechno kolem ztichlo a lesem vanul jen šumot větví a ten překrásný a dojemný zpěv. A jak jsem tak oči měl zavřené a duši pohříženou v polosnách, netušil jsem žádných lidí kolem sebe ani žádných před sebou, ba ani té loučky s rozloženým kvítím, zbyly jen ty hlasy, jenom ten zpěv. — Ostatní zmizelo, mysl se vyčistila a v té náhlé čistotě tím jasněji, tím čistěji a mocněji se rozlévala vzduchem žalostná, široká žaloba slovenské trávnice. Cosi vážného, teskně velikého bylo obsaženo v kvílícím tom sboru, svatá jakási veleba třásla se v slzavém zaúpění strašlivého chorálu, čistá, srdce i hlavu uchvacující tíseň zmocňovala se hrdla, únava lehala na prsa, srdce se zastavovalo, hlava ryla se v zem . . . To nebyla rozkoš, to byla bolest, nezměrná, hluboká, hlodavá bolest, při které se zuby zatínaly do rtů, tělo se svíjelo v klubko a zase klesalo v trávu jak vysílené stále mocnějšími a stále břitšími výkřiky naříkajících hrdel. Ty hlasy nezpívaly, ty hlasy vyčítaly, žalovaly, ty hlasy plakaly, a zdálo se, to jakoby ani nebyly osoby živé, ale duše toho lesa, slétlé sem a rosící tu zpěvy svými sluncem vyloženou zem.

Rozhrnul jsem víčka, vzepřel se ku předu Ne. V očích to zahrálo, slunce tam zapadalo . . . lidé, lidé živí, ozářeni nebem, z živých prsou vydávali živý hlas. Hlavy posud snivě opřené v ruce, barevné stuhy, útlounké pasy a v bílých hrdlech posud ten klokot, posud ten žal. — —

Nehybné jako pováléné sochy spočívaly tam údy v travinách, jen prsa se výšila, šířil se krk, aby nového nabral dechu a vydal ze sebe zvuk, který už porážel. A okolí jakoby zaklel: nezakřiknul jeden hlas, nepohnul sebou nikdo . . . Všechno jako skováno leželo, sedělo, stálo, a celý ten obraz v sloupení stromů stojících mužů a žen pohnul sebou teprv, když dozpíval sbor na zelené loučce a v jejím výsluní nastal živý ruch. Tam se převrátila toiletta černá a šeptala cosi šedé, tam ohnivá se vychýlila vzhůru a obnaženou rukou upravovala hlavu. Tam zas střevíček sklouznul po trávě pod modrý šat, černý jakýsi vous se rozevřel a zasmál do růžové tváře šestnáctiletého dítěte, — dr. S. po čtyřech se blížil k nehezkému, ale živému jakémusi stvoření s bílým kvítím na hlavě. Všechno náhle ožilo, všechno se zasmálo, ruce vlály a oči živě už pohlížely před sebe, napity divným jakýmsi leskem, jaký zůstavuje v očích zpěv. A pojednou ztichnul celý sbor, oči upjaly se na určité místo před sebe a hlasy zanotily jinou, ne tak smutnou píseň. Účesky se pohybovaly, těla sebou potrhovala, každá žilka v těle hrála v rythmu čtveračivých slok. A tak jakoby se zdálo, že i čísi nožka koketně přišlápla jednu z těch roztomilých not, které provázela slova písně: »Kerý Slovák nemiluje, je potvora, je potvora!« — A kde se před tím ronily slzy, řinul se smích, les ožil, hlavy se blížily k sobě, — o sebe zazvonily sklénky! Pokrač.

VÁCLAV HLADÍK:

DCERA.

Teskně šeřilo odpoledne podzimní.

Dlouhou, tichou ulicí předměstskou rychle ujížděl fiakr.

Stará paní vracela se z návštěvy. Byla u své přítelkyně, ve ville, za městem.

Přes dvě hodiny proseděly spolu v neveselém rozhovoru, přerývaném častými vzdechy. Neveselé bývají takové hovory starých, ale hřejí přece hojivou útěchou vzpomínek. Stáří vrávorá poslední, malátné kroky k cíli temné hrůzy Neznáma, zastavuje se stále a pohlíží zpět — do radostného jasu mládí, do slunné cesty za sebou

Tak obě staré dámy žily již jen minulostí. Vše kolem nich hovořilo vzpomínkami: omšelé čalouny, staromodní trety na empirové, vykládané etažeře, zašlé daguerrotypy, vybledlé fotografie a zejména dvě miniaturní podobizny lahodně a nasládle malované, představující útlou dámu s velmi sentimentální tváří pod bohatými kadeřemi účesu à la Eugenie a manžela této dámy, krásného mladého muže, s černými licousy, vysokým čelem, načechraným vlasem na jednu stranu, s výrazem jakési pánovité elegance, kterou se vyznačují mužové rychlých skvělých karier nebo velkého štěstí u žen.

Snivý, mdlý ševel vzpomínek harašil v bezlistých větvích zahrady, zírající do oken stromy holými, záhony pustými, na nichž oheň plápolajících květů zdusen byl příkrovem zežloutlého, vlhkého, spadalého listí.

Stará paní pohlížela při hovoru stále na podobizny. Nejčastěji na miniaturu krásného, sebevědomého muže.

Její přítelkyně postřehla tento pohled, vzhlédla též k podobizně s něžností.

»Ah, Hugo, můj Hugo, jaký to byl muž! Takových již není!« opakovala obyčejně.

»Ano, ano . . . tvůj Hugo . . .« přisvědčovala stará paní a třásly se jí šedé kadeře i měkký, milý hlas.

»Tys měla též hodného muže, Eminko, měl tě také rád,« pokračovala přítelkyně, hovorná stařenka, dětinské již poněkud mysli.

»Ba ano . . . také,« odtušila stručně druhá dáma, při těchto rozmluvách vždy nějak roztržitá, kamsi zbloudilá, do sebe se hroužící.

»A v jakém přátelství žily naše rodiny . . . Tvůj muž a můj muž byli kamarádi, my jsme se znaly již z prvních bálů . . . Měli jsme se všichni rádi . . . Viď, jaké krásné chvíle jsme zažili i zde na ville . . . ty večery letní . . .«

»Jaké to byly chvíle! Jaké krásné doby! . . .« a víc nežli pouhý žal vzpomínek zachvělo se v hlase staré paní, víc, jako jakýsi zdušený, zlomený výkřik z nenávratné doby, a oči jí zvlhly pod lorgnonem, kterým opět se zadívala na podobiznu krásného muže své přítelkyně. Když ta pozorovala její pohnutí, rozplakala se na dobro a šířila ze svého jemného šátečku vůni pižma a nějaké anglické soli čpavé.

Unavena choulila se stará paní v koutě povozu. Nesmí tak často jezdit na villu. Ty dojmy otřásají příliš nervy. A vždy končí slzami Plakala nerada. Dříve, poněvadž slzy jí kazily pleť, duševní otřesy jemně, ale přece vždy znatelně zarýpávaly se jemným drápkem do jejího obličeje a nyní, kdy pleť z uvadlé zsinavělosti nevzkřísil nijaký pudr, ani cream, nijaké mléko ani ličidlo, a kdy po obličeji rozšířila se lehká, hustá síť vrásků, vystříhala se takovým prudkým hnutím mysli, výbuchům citu, vzbouření krve, k vůli bezesným nocem. Za to její přítelkyně poplakala si ráda, často i bez příčiny. Byla to taková dobrá prostá duše.

Stará paní byla kdysi krásnou. Slabé, sotva znatelné stopy zanechala po sobě tato dávno již zmizelá, zaniklá krása. Její profil měl dosud ladnou linii, již neztrhaly přívaly pohrom životních ani katastrof duševních, její oči, které málo plakaly, probouzely se někdy v blysknavém, smavém zákmitu mládí, a její rty rýsovaly se skoro ještě v těch záhybech delikátních a vášnivých, ve kterých utkvěly po bouřlivých rozkoších polibků. Nebyla tak sešlou, zvadlou stařenkou jako její přítelkyně, která byla o několik let starší.

Stará paní vracela se domů obyčejně rozrušená, neklidná. Umiňovala si vždy, že byla na ville naposled, že nesnese více těch dojímavých a bolestných nálad, jež však měly takové čarovné kouzlo a vábivý pud pro ni, pro její duši, pro tajemství jejího srdce, že se zase přese všechno brzo vracela do osamělé, melancholické villy za městem.

Mnoho let již jezdívala touto cestou, kde se mnoho proměnilo. Nehezké ulice předměstské s jednotvárnými činžáky vzrostly tam, kde byly pole a zahrady.

A vracela se ráda ve všechny ty prostory, v místa, kam ji lákaly nejkrásnější dojmy, v ní pohřbené jako drahocenné perly v semknuté, sevřené mušli skryté na dně mořském. A z truchlivého, odumírajícího, ztraceného koutku villy já-

saly jí vstříc opojné hymny několika chvil, po nichž ještě se sladkou něhou vibrují nejjemnější struny citové . . .

Vůz hrčel po dlažbě, kolísal se houpavě.

Přivřela oči. Snila. Zdálo se jí, jakoby z bíle zamlžených dálek zaznívaly tóny jemné, stlumené, jako vonným dechem květinševelená sladká melodie, tak tichá a neurčitě táhlá, něhyplná, v níž znenáhla scelily se rozptýlené, matné zvuky v určité slovo, ve jméno milované, drahé, nezapomenuté.

V tom prudce trhl sebou povoz.

»Ou — pozor!« křikl kočí

Stará paní uleknuta vyhlídla ven. Přes cestu se mihla ženská postava, jež patrně ve spěchu si nevšimla přijíždějícího kočáru.

Povšimla si štíhlé, elegantní postavy mladé dámy v černém obleku, zahlédla bohatou vlnu zlatavě zářících plavých vlasů pod kloboukem, zpozorovala zvláštní naklonění hlavy zastřené hustým závojem . . . a div nekřikla za rychle ubíhající dámou.

Poznala svou dceru.

Vzhlédla ještě jednou za ní lorgnonem. Ano, byla to její postava, její chůze. Tak se plavně kolíbala s hlavou na stranu nakloněnou, když spěchala. Tíhla rychle podle domů, jakoby se tlačila do jich stínů. A bylo cosi bojácně plachého a nedočkavě ustrašeného v tom jejím ubíhání kolem domů, v nevlídné, šeré, opuštěné ulici předměstské.

Co zde hledá? Kam spěchá? Ke komu?

Stará paní byla plna údivu, plna otázek.

V těchto končinách neměli známých, nebylo nikoho, ke komu by šla její dcera na návštěvu.

V tuto dobu chodívala Karla před večeří za svým mužem do jeho comptoiru, nebo po odpolední projížďce Královskou oborou stavěla se u něho v továrně.

Připomněla si náhle: Karlin muž odjel na několik dní za obchodem do Německa.

Sledovala v myšlénkách svou dceru. Kam spěchá tak záhadně, zahalena závojem, přikrčena k domům, jakoby se chtěla skrýti, býti nepoznána, puzena takovým kvapem a snad i touhou, že šla jako u vyjevení a slepotě a málem by vběhla pod koně?

A staré paní vrátily se zase jisté vzpomínky z dávných dob.

V tom ji zároveň napadla, jako bleskem zajiskřila, osvítila ji nová myšlénka: malíř Vild má atelier v těchto končinách, bydlí zde někde. Mladý umělec, který chodil na návštěvy do Karliny domácnosti, mluvil často o svém tichém, zapadlém atelieru v těchto místech.

Stará paní ulekla se . . . zamrazilo ji . . . dech se v ní ztajil . . Ano . . . ano . . .

Vzpomněla, jak sama před lety tak drobným, plachým krokem ubíhala do zášeří tichých pustých ulic, jak daleko ubíhala z nudy a chladného klidu své domácnosti do stajeného zákoutí. Ano, takovým drobným, nedočkavým krokem ženy starostlivě spěchající domů, přicházela v pološerých, podzimních odpolednech do villy za městem. Villa byla v tu dobu již zcela prázdná — i domovník se na zimu přestěhoval do města s rodinou. Byli tam sami, zcela sami, tak nesmírně a závratně sami. A nebylo pro ně světa, lidí, života, ničeho z toho života ostatních, dunícího, šumícího v dýmném ropotu města, nic z jeho běd a starostí, z jeho zákonů, mravů a příkazů, sami byli, sami silni, šťastni, radostni, nad vše ostatní povýšeni svou láskou.

Oh, ty chvíle divoce ulekaného, úzkostlivého útěku z pouště nudy, sobeckého pořádku, od manžela potopeného v cifrách, kalkulacích, do bouřlivého hýření lásky, lásky mladé, horoucí, na vše zapomínající, všechna pouta trhající, všechny zdi žaláře bořící, ode všeho uvolňující, nade vše povznášející! A stajený děs před hrozivostí každého okamžiku přinášel nejvyšší rozkošnické kouzlo té chvíli svrchovaného blaha, jež se rázem mohla zvrátit ve chvíli tragedie . . .

Na vždy ostaly tajemstvím ty krátké a jediné chvíle krásy a radosti jejího šedě jednotvárného života

Uklidnila se stará paní znenáhla. Jasně viděla do dalekých perspektiv života, pronikala jeho hlubiny a s resignací zírala na jeho podstatu, na jeho pravdu i lež.

Její dcera šla toutéž cestou, jako ona před lety. Nebylo více pochyby.

Tiše ukládaly se její myšlénky na vzdálenou minulost, padaly jako podzimní listí na rovy. Ani skřek výčitky nebo žalu neozval se tichem její duše nad těmi rovy lásky.

Bez hořkosti, bez bolesti myslila na svého manžela, vážného, opatrného, pedantického měšťáka shromažďujícího jmění.

Takovým je i muž její dcery, muž, který má přesně vyměřenou cestu, odpočítané kroky.

Stará paní pokojně uvažovala, bez zakalení a zasmušení mysli. Hle, osud — myslila si.

Jen jakási úzkost, obava počala se probouzeti v ní. Zachvěla se při vzpomínce na hrůzy katastrofy, jimž hasardně spěchávala vstříc.

Myslila na svou dceru. Bůh jí buď milostiv!

Kočár ujížděl již po dlažbě hlučných ulic. Zahnul kolem chrámu, v němž se konala večerní pobožnost. Ve vznešené dálce slavně planuly svíce v jasu oltáře.

Stará paní kázala zastaviti.

Šla se pomodlit do kostela za tajemství své dcery.

Alfons Breska:

MATCE.

Bolestnou cestou šla jsi dlouhou
v zlých trpaslíků území,
nemocná neskojenou touhou
po sněném ráji na zemi.

Královno elfů, kráčíš tichá
kol zlatých mříží zamčených,
kterými cizí vůně dýchá
z Života zahrad kvetoucích.

Nádhera tvojich květin v sadech
na dálných březích vykvétá,
a modravý má luny nádech
a vílami je zakletá.

Tam za ruku mne vedla's k zdroji
do modrých stínů, abych pil,
a touha lká teď v duši mojí:
zpět do kouzelných zahrad víl.

Mé bludné cesty mizí v tmu mi
územím skřítků závistných,
kde mojí řeči nerozumí
ni velkým přáním zraků mých.

Nejasná touha sladkých štěstí,
jichž zemské kraje nehostí,
mne svedla na osudná scestí,
kde touha pláče lítostí.

Otto Gulon:

ŽENA.

Kdy opiju náruč svou konečně ženou
dávno a dávno již ode mne vytouženou,
ženou plnou slunce, která jest podivná síla,
jíž by se v mém srdci věčná jara rozsvítila.
Tu bytost škádlivou, drzou a nemorální,
půl zvíře a půl příroda a ostatek milování.

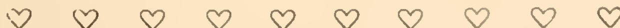
Osůbku bez budoucnosti, s jedinou touhou
učinit každou noc nesmírně, nesmírně dlouhou.
Osůbku s naivním srdcem, osůbku s zlatými vlasy,
osůbku šťastnou a mladou, osůbku barbarské raçy,
která by pro mne vším byla, létem, když zima je kolem,
radostí v bolesti a v radosti bolem.

MĚSTO.

Město, se svými mladými sny jsme kráčeli k tobě,
doprovázeni pohádkou, jež visela v zlatě tvých věží,
zpola tušíce tvou krásu, tvůj podivný život,
o němž nám vypravovaly chůvy, tam daleko, na venkově.
Tys nám ukázalo jednu svou tvář, tys nás nezkušené
vzalo do svých loktů a kolébalo usmívajíc.
Cos nám šeptalo za odpoledních lenivých, byla
veliká lež, jež spala v tvých očích nekonečných.
Zatím co venkov se zdvihal ku bělostným ránům,
zatím co sedláci obilí sili do černé půdy,
zatím co firmamenty se valila zátopa lásky:
tys nám vzalo vše, cos nám mohlo vzíti:
naše prostá srdce, plná snů a krásy,
naši sílu, naši volnost, naši víru tichou a uzdravující.

VZDECH.

Kde je ten čas klassický,
kdy meč a hudba varyta zvuk měly identický,
kdy skutek tančil za touhou, kdy nebylo snů více,
kdy páry s loží rozkoše vstávaly zpívajíce.

RŮŽENA SVOBODOVÁ:

NOVÉ LISTY K ROMÁNU.

Pokrač.

Vrátila se domů za tmy se zarosenými střevíčky a kráčela po schodech tiše, ne aby nerušila jiné, ale proto, že jí bylo poklidno a že nechtěla vyrušit sebe.

Větrný mlýn stál na obzoru s mrtvými křídly, jako slovo, jež mělo být proneseno a uvázlo na rtech. Magdala posadila se do okna, stlačila skráně do dlaní a její všechna osiřelá bytost zaplanula v přání a touze, prožít ještě jednou veliký cit, krásnou lež lásky, klam nadšení, cosi nového, co by ji uchvátilo a osvobodilo od tyranství sebe samé, veliký požár, v němž by uhořela, cosi většího, než byla sama, a vyššího, než si dovedla představit.

Myslila na všechny veliké lásky poesie, ale nikde nestanula. Myslila na Heloisu a říkala: »Ne, ne!« Myslila na Beatrici, na Emilii Viviani a opakovala: »Ne! Ne!« Pak vzpomínala na muže, kteří šli za velikou myšlénkou, bez lásky ženy, o jejichžto milenkách nebylo ničeho zaznamenáno, nebo kteří byli oklamáni. Myslila na proroky Východu a na veliké světce a nad nimi vytýčené rozkolníky. Tak, jak je sama snila, kráčeli nyní kolem, po hřebenu hor, smutní a zamyšlení, naplněni dosud svou ideou, mučenníci její, i na věčnosti žízniví, se srdcem rozhlodaným, které nesou jako almužník misku. Vzpomněla na Giordana Bruna, který ji vždy vzrušoval a s nímž žila ona muka pravdy, že jest ještě mnoho větších světů, než je náš, kde snad rozřešení hádanky je světlejší. Zdálo se jí, aby roztrhla století jako plátna a zachránila onoho ji nejbližšího mučenníka, který umíral v ohni bez záruky nového života. Tato lež světa, toto soudcovství dneška, ona věčná inkvisice nových tvarů a nové podoby, ale stejné podstaty, toto upalování kacířů na proměněných ohních učilo ji nenávidět svět, jaký byl, a toužit po člověku, který by mohl býti upálen, ale nedovedl býti soudcem, který by dovedl strhnout masku dnešku a nedovedl hájit z něho ani jediné vydechnutí. Říkala světlé noci, šedivým horám, větrnému mlýnu, svým přízrakům a svému rozechvění, své touze a obrazu svého snu:

»Pozdravuju tebe, který jsi nebyl . . . pozdravuju tebe, který nepřijdeš!«

Bílá noc s ostrými stíny sesypala se na hory. Ramena větrného mlýna sebou zazmítala a rozpředla se v let. Nic víc.

X.

Po jitru seděla Magdala v loubí před villou. Potok drmolil své málo srozumitelné věty, na něž bychom se ho rádi znovu zeptali, kdyby tolik nespěchal. Květiny stály na záhonkách mladé a sebevědomé. Starý sluha je polil před chvílí a ony nyní pevně tyčily své hlavičky s diamanty. Obláčky na nebi stály vysoko a byly lehce zbarveny jako vlna divoké ovce, bílé jako křídla labutí. Jediná bříza stála na svahu se zčernalým tělem, s rozechvěnými kadeřemi, smutná, jako by byla vyrostla nad hrobem básníka.

Magdala měla hlavu zavinutou battistovým šátečkem, byla oděna v bílé kvítkované šaty, »mille fleurs«, a četla ve knize, kterou milovala, verše, jež ji opíjely.

»Denn alle Lust will Ewigkeit —
will tiefe, tiefe Ewigkeit.«

Žila touto knihou stále tisíce metrů nad zemí a bylo jí dobře a jasno. Litovala každého, kdo nedosáhl této výše, komu dosud nezlhostejněl svět.

Bylo jí sladko i opíjela se vlastním šeptáním. Radost z vůně, čistoty a světla, radost z mládí země a jitra, z hlubiny tušení, prostřené pod krásným dílem, ji uchvacovala. Sama sebe víc milovala v úplné harmonii. Zatoužila náhle po tom dát někomu tento královský dar, nabídnout někomu duši jako sklenici drahého vína a opojit ho jižním ohněm, uvidět vděčnost lásky, rozechvění celé, ztrácející se bytosti.

Chvěla se a dýchala radostně, jako vůně nad rozkvetlým stromem. Zdálo se jí, že přišla na svět jako jedno z oněch nebeských světel, jimž bylo uloženo ozařovat vůkolí. Uvědomila si své poslání v tomto jarním jitru a vzpomněla si na Lva jako na podarovaného.

Zaskřípala vrátka, zavrzal písek.

Pozvedla hlavu a uviděla vcházeti Alexandra Plonského.

Zdálo se jí, že věděla, že přijde. Věčnost má také své vteřiny a je přesná jako její správce osud. Alexandr Plonski, hnán nepokojem hořké touhy, nezmeškal dnes jasnou její hodinu.

Magdala se vytýčila, vstala a radostně oživena, s očima jen v hloubce se lesknoucíma, zrůžovělá, se rtoma dětsky úsměvnýma vztáhla po něm ruce.

Došel až k ní, a změklý, jako by si byl přišel pro splnění slibů své touhy, s vnitrní jistotou, nezklamán, jako k sestře, která zná jeho bolesti i úsměvy dávno a úplně, přijal obě její bílé dlaně a líbal je dlouze, blízek slzám.

»Magdo, Magdalo,« mluvil radostně, rozechvívaje se jejím prozářením. »Odpusťte. Slitujte se, odpusťte!«

»Proč, proč?« tázala se, tavíc slova v drobném hedvábném smíchu, který se sypal jako roztržená šňůra perel, vydrážděna nadšením. »Vy jste přišel! Tušila jsem něco nového blízkého a kouzelného. Ach, vy, vy podivuhodný a tak truchlivý, vy musíte přijat křest mou září, mým pohrdáním, já vás musím unésti, odplaviti ku svému vítězství. Myslila jsem na vás včera za večera, myslím na vás dnes, co slunce vstalo, a raduju se z vás, z toho, že jste, že jsme se potkali v tomto čistém jaře.«

»Magdo, slitujte se!« mluvil Plonski udýchán a proměněn. »Přišel jsem, musil jsem! Všechno, co jste včera mluvila . . . ta celá nová síla vaší duše . . . nemohu pracovat, ani myslit, nedovedu vás utušit . . . musím vás znát! Odpusťte mi!«

Magdala vyrostla. Její vítězství bylo tak blízké a opojné! Dotýkala se rozechvěnými prsty jeho vlasů, hladila jeho skráně jako ve snu. s úsměvem a jistotou.

»Jste milý, že jste přišel! Jsem ráda! Vy nevíte, jak jsem ráda. Oheň bez potravy shasíná. Přišel jste v čas, přišel jste, protože musil, na míle jste ucítil moje přání!«

»Ano, nenašel jsem vás marně, nepřišla jste marně před můj práh, nepřišla jste marně rozsvítit světlo na horách, rozsvítit světlo tam, kam se nikdo z živých nedostane. Na našich horách jsou hluboká jezera, jezera tak bezedná, že se říká, že mají společné dno s mořem a že spolu souvisí. Tak mi včera večer na cestě od vás v tom bílém večeru bylo, jako byste byla přišla z hor, vynořila se z mořského oka a prohlédla nás tu všechny do dna duše.«

»Příteli můj,« mluvila ona, »není mezi námi rozdílu, já pro vás a vy pro mne vyrůstáte. Věčnost je lhostejna k našim dnům, ale my nezmeškali její vteřiny. Mám tolik síly, která mi byla dána k vašemu zachránění. Chvěju se, neboť jsme se mohli vůbec minouti, a raduju se, že jsme se přece setkali.«

»Ano,« mluvil udýchaně Plonski, »zbavte mne hlubokého žalu mého lidu, zbavte mne vědomí klamu a bolesti, vědomí věčné bídy světa, těch processí zmučených tváří, prácí a zápasu, vědomí nové nespravedlivosti, marné touhy po jednotě, zbavte mne vědomí ponížené rasy, živené svou vlastní almužnou. Utekl jsem, jak daleko mi bylo možno, ale sobě neuteku. Řekl jsem si kdysi: Umíráme v jedné pravdě a rodíme se v nové. Všechen smysl vězí v tom, aby příští byla vyšší, a abychom dosáhli v čas pravdy poslední, ale mou minulost, mé názory, má pochybování, všechno jste roztavila ve svém blesku!«

»Děkuju vám,« pravila Magdala. »Ne malý cit, ne chudobu, ale říši, v níž slunce nezapadá. To je můj kraj, tam vás převedu. Tam není slzí, tam každý za sebe vyrůstá a nevleče vzpomínky, tam každý platí velikostí své radosti. Je třeba křídel, přeletěti v ony kraje, kde pták štěstí neubíhá před námi. Dejte sobě veliký dar klidu a dáte svému lidu tento dar. Vy jste umělec a umění je ona bílá říše, kde kraj je tak málo obydlen, a kde nelze potkati jen bratra, který bloudí po svých lesích. A svět? Musíte se naučit milovat všechno jako sladkou radost, slunce a květy a bílé noci, vše to je jako zvuky hudby, která hraje pod našimi okny a pro nás, příroda, která dává ve svém denně novém otevírání výstavy svá nejlepší poslední díla. Naše srdce musí být jako tvář slunečnice obrácena po jitru na východ, o polednách k jihu a večer na západ, vždycky tam, odkud přichází zdroj a síla, do krajů, které jsou nejsilněji osvětlovány, naše srdce musí vyjíždět na moře za bouří a na hory za vichřice.«

Plonski se radoval a rozzářil se jako drahý kámen ve světle, ale neztratil onu sílu pozorovatele, která umělci ani v lásce nevypovídá službu.

»Lila Weneda!« pravil potichu v úžasu, ale ona novost její bytosti se rozrážela v prvky. Chtěl uhodnouti v udivení, jakým sdružením náhod mohla vzniknouti tato duše, s onou mocí kouzla a vůle.

Stála před ním jako strom, který ho obsypal květy a vůní, ale sám si ponechal možnost uzrání. Plonski byl nenasycen. Jeho touha podobala se probuzené žízni člověka, který stůně v horečkách a ví, že je neuhasitelná.

Žena, tak dávno překonaná, tolik ho oddalovala, ale nová duše Magdaly, podobná krajině dávno vysněné, kterou máme náhle před očima, v barvách úplně nasycených, smělá ve tvarech a úplně nové vůně, tato duše spočinulá na prahu krásných rtů a rozkvetla jako vzpomínka v inkoustových očích bez hořkosti, mladá bytost bez analogie poslední vlastní zbudované záchranné věty, slibovala mu spasení v záhadách a smutku. Magdala měla jasný den. Zdálo se opravdu, že letí a že ho unáší s sebou na křídlech. Hovořili jenom o kráse citu, o radosti srdce, obraceli svět na líc.

Líbal její ruce a prosil: »Viďte, že mne neopustíte nikdy?«

»Nikdy,« opakovala radostně a svěže v záchvatu něhy u ní tak vzácném a usmívala se jako slunce z jara.

Pak, když se konečně rozloučil a ona ho vyprovázela, počala mluvit o upřímnosti přátel, a on tvrdil, že je neomezená. Pochybovala.

Pokrač.

JIŘÍ SUMÍN:

DO SVĚTA . . .!

Pokrač.

Peníze, kde vzíti peníze? — tato slova shasínající jeho illuse vynutila mu obyčejně palčivá bolest v promrzlých nohou. Skočil dolů a běžel podle vozu. Napadlo ho, že třeba jen vsaditi do loterie a bude mít peníze! Počal sázeti, jsa jist, že vyhraje. Ale tato nová naděje zúrodnila jen půdu jeho snům. Kdož ví, kolik vyhraje? Možná, že i několik stovek. Pak by si koupil kus pole na Zálesí, které náleželo kdysi jeho dědovi. Ode dávna, kdykoliv šel mimo a pohlédl na tu dlouhou nivu, končící na pomezí lesa, vždycky ho bodlo u srdce a pomyslil si: Bývala's naše! A zdá se mu, že ho niva poznává a praví: Vím to, vím! Stýská se mi po vás! — A kdyby mu ještě vybylo několik zlatek, koupil by si — koně. Třeba jen starou sedřenou herku za patnáct zlatých. Ale jak by ji ošetřoval, jak by ji krmil, jak by ji měl rád! — A znova počítal, počítal, utrhoval sedlákovi, jenž byl dosud majitelem, jeho pole, smlouval s koňským handlířem, tak že si již skorem ušetřil na pěkný vozík. —

S Olivou mluvíval o těchto svých plánech jen v tajemných narážkách na jakési nedaleké a jisté štěstí, rozněcuje blaživou naději v její zoufalé duši. Chvílemi tušila ovšem, že hoch její oddává se bezstarostně blahovým nadějím, než byla přece šťastna vidouc, že stále hledá východiště z těchto útrap a svízelů. Vidouc jej často sklesléło, zlomeného zklamáním, tušila, že není na dobré cestě, a umínila si, jakmile nastanou výdělky, že sama ušetří těch několik zlatých, jež potřeboval na vojenskou taxu. Svému slibu ovšem také dostála a předevčírem odevzdala mu celý svůj pracně sehnaný a bedlivě střežený poklad. Čekala, že bude opojen radostí a nenadálým štěstím, že jí bude dlouho děkovati a vyptávati se, jak lze tolik ušetřiti. Zatím Horna byl jen překvapen, rozpačitě přehazoval peníze s dlaně na dlaň, ba v první chvíli nechtěl je ani přijat. Ale pohledem na zvonící stříbrňáky počala se jeho fantasie rozpalovat. Především bylo mu nesmírně líto těch krásných peněz za tak nespravedlivou věc. Cítil také, že přiblížil se neočekávaně vysněnému štěstí, ale z jiné strany a za jiných okolností, nežli se nadál. Nebyl spokojen, nepoznával je téměř. Ano, to by byla taxa! Ale teď nemá slušného kabátu k oddavkám, a kde je světnička, postel s peřinami, nábytek a ostatní? — V poslední době počal hráti v karty, domnívaje se, že tak pozvolna nabude, co chtěl loterní výhrou získati rázem. Sotva octlo se několik zlatých Olivinených v jeho rukou, napadlo ho, že tyto peníze přinesou mu štěstí. V neděli odešel do města a hned po ranní mši zasedl ku kartám. O polednách nebyl ještě doma a k večeru matka Olivina zvěděla již, že Horna v městě prohrává dceřiny nastřádané peníze.

Utrýzněna bídou a pohledem na svých pět strádajících, nedospělých dětí, rozlítila se až k vzteklosti a vrhla se zběsile na neposlušnou dceru. Ale Oliva vztyčila se před ní silná a tvrdá svírajíc jednou rukou obě vetché pěstě, jež, jak se zdálo, chtěly ji rozsápat.

»Živila jsem vás od podzimu až do žní . . . beze mne byly byste pomřely hlady . . .«

Ale tu stalo se, čeho by se Oliva od matky nikdy nebyla nadála, před čím se třásla a studem zardívala, myslila-li na to.

»Kradla's,« zasyčela jí do tváře svými bledými, zkřivenými rty. »Nechť mi Bůh odpustí, že jsem raději nezemřela hlady! Jdi ode mne — kradla's!«

Za chvíli Oliva prchala ze vsi, neboť zdálo se jí, že všichni vědí již o její hanbě, a že se již chystají potrestati ji jako zlodějku. Kladla si jen v duchu otázku, bylo-li by lépe vrhnouti se pod mlýnská kola, nebo skočiti do propasti skalných stěn blízkých kamenných lomů.

Kradla's! — A matka netuší, že krádež bude brzy odhalena, že budou pátrati po zloději . . . Zachránila jsi nás, ale — kradla's — jdi!

Jak jen mohla usnouti v této závěji žhavého písku, jenž bičoval její mozek? Kdyby aspoň nemusila vzpomínat na toho ztřeštěného blázna, jemuž nebylo lze svěřiti ani několik zlatých. Ale i bez něho bylo již její neštěstí dovršeno. Kradla's! Odtud není návratu, svoji rodnou ves viděla dnes naposled. Ale srpnové slunce rozehřívalo její mladou krev a vábilo zrak, jenž se vpíjel víc a více do tichých, nádherných krás svátečního rána. Jednotvárný hlas poutníků doléhal k ní hromadnou modlitbou, jež se střídala s hlasem předříkávače hrubým a táhlým jako zvuk pastýřské trouby. A když tak naslouchala se zatajeným dechem, celá minulost, celý život tohoto kraje míjel před ní tichý a šťastný, zanechávaje za sebou studené prázdno. A když se znova rozhlédla po kraji, jenž dnes poprvé zdál se jí tak nevýslovně drahým a krásným, cosi nutilo ji rozběhnouti se a vykřiknout zoufale z bolestně přeplněných prsou. Už nikdy, nikdy se nevrátí!

Byla si vědoma jistých výhod a zbraní, jimiž by si dovedla naklonit těch několik »velkých pánů«, kteří zde představovali moc a vládu nad lidem. Věděla dobře, s jakou zálibou na ni pohlížejí, jak jich rozrušuje její ohnivý pohled, jak jí nadbíhají, aby zahledli její tvář — snědou tvář krásné cikánky, jež dovede očarovat svým úsmě-

vem. Oh, ano, Oliva je si dobře vědoma svých zbraní, slyšela mnoho lichocení i sladkých slov. Mohla vstoupit do služby k ovdovělému polesnému, na faru, nebo do dvora k poklízení dobytka, což dosud odmítala k vůli Hornovi. Mohla se vůbec jen pokorně, oddaně přiblížiti k některému z těchto »mocných« pánů a dovedli by ji ochrániti. — Avšak ne, ne! Oliva nepotřebuje, nechce jejich milosti! Cítila, jak její svaly napíná neznámá síla a v žilách bouří krev mladého dravce, jenž se brání křečovitým zápasem v boji o život. Vždyť zvítězila! Zvítězila nad neznámým vražedným »kýmsi«, jenž se s ní svářil o její právo na život a rval jí každé sousto od úst. Zvítěziti — to byla boží vůle. — Že kradla . . . že kradla? . . . Což je tím vinna, že se musila smýkati bahnem a špínou za soustem chleba, zatím co si ho mohla vydělati hravě a lehce, kdyby jí byli poskytli práci? A proč jí nenechali otce na živu. Zastřelili jí ho myslivci, když jí bylo sedm roků, vymlouvajíce se, že byl nebezpečným pytlákem. Ale otec nebyl pytlákem a Oliva nekradla, ale oni hříšníci před Bohem, neboť chtějí, jak Horna dobře praví, vyhubit chudý lid. Vzlykala, křečovitě zatínajíc pěsti a pohled její pln vášnivé zloby těkal nazpět k rodné vsi. — A což až se o tom doví Horna? Zamrazilo ji; vzpomnělať si, že nalezl Horna v loni několik dvacetihaléřů zavázaných v cípě rozedraného šátku a chodil s tím celou neděli po vsi, hledaje, kdo by to ztratil. Krev sestydla jí v žilách a hlava jí šla kolem. I jala se znova uvažovati, bylo-li by lze snadněji skončiti život pod mlýnskými koly, nebo vrhnouti se do propasti skalných stěn kamenných lomů. V tom zaslechla na blízké polní cestě ohlas pozvolných, těžkých kroků a zachvěla se, spatřivši známou postavu polního hlídače, velikou a křivou, jehož dlouhá, tupě do předu natažená hlava připomínala sedřeného tahouna. Říkali mu »koňská hlava«. Oliva přitiskla se ke trouchnivému kmeni vrby, aby ji nespatřil. Byl jí přímo hrozným, neboť její ustrašený zrak setkal se v kritické chvíli několikrát s jeho pronikavým slídivým pohledem, jenž jakoby ji k zemi přibíjel. Kruté chvíle nezměrné bídy, jež nedávno zažili, jakoby stály před ní zosobněny v nahrblé postavě polního hlídače. Všichni třásli se před ním nejen proto, že úkol svůj zastával velmi obratně a důvtipně, ale děsil je také jeho neúprosný a zároveň slavnostní způsob, jakým zajímal zloděje a odevzdával je do rukou trestající spravedlnosti, která vzhledem k silnému pokušení následkem stálého nedostatku mezi lidem byla neméně bdělou a neúprosnou.

Pokrač.

F. S. Holeček:

SVISLÁ KŘÍDLA.

Pokrač.

Vystoupil z pozadí pokoje, usedl, jakoby chtěl vrhnouti se do práce. Zahleděl se utkvěle na papír a vrátil se na židli, sklesle vydechnuv.

Jaké to štírčí hnízdo nadějeplných myšlének nasadila mu do hlavy matka Kostlivého svým hádáním z karet!

Svíral zuby nad směšnou bláhovostí, kterou se živila jeho duše, ale nic naplat, myšlénky vracely se stále k ocelové spojce kruhu, a tou byla svítivá naděje.

Konečně duch jeho unaven obrátil se ke střízlivé úvaze.

Není možno, aby dopis přišel od ní, aby sama ruku mu zase podávala ke smíru, její sebevědomí tomu nedovolí. Ne, ke smíru, vždyť se nerozešli ve hněvu, to by nebyl smír, to bylo by nabízení se, a toho Ola teprve neučiní.

Liknavě pod svraštěným čelem províjel se mu mozkem úmysl jíti jí vstříc, blížiti se jí; kdyby ji mohl někde potkati, osloviti ji, rázem by spadla stěna její zdrželivosti.

Je to marné, umdleně odpovídala resignace jeho duše, mohl zkusit proniknout k ní jen dopisem, listem, kde by stály vypsány všecky chvíle bledého hněvu a bolesti při vzpomínce, kterou hýčkal.

Na tom bodu se zastavil. Ladný ovál jablka z národního ornamentu, vyřezaného do konsoly, upoutal jeho oko, jež roztržitě zatěkalo po nejbližším koutě. S konsoly shlížela naň klidná tvář právníka z českého středověku.

Nezbude než psát, a dáti ten list v šanc větrům náhody, byl konečný závěr jeho trpce hněvivých úvah.

Zamyslil se sám nad sebou. Byl nerozhodná povaha, vše, o čem začal přemýšleti, bral z nejrůznějších stránek a ve všem hledal odpory. Tato navyklá manie záhy mu zkazila veselou mysl, život jeho jakoby zakysával, zdálo se mu, že po několik již let stojí nečinně na témže místě a nemůže ku předu. Nejvíce jej tížila dvě léta strávená po boku Olině, plná vnitřního sice štěstí, ale prázdna vnějšího úspěchu. A on úspěchy potřeboval, jeho ctižádost jimi churavěla. Z toho rodily se spory v jeho duši, výčitky, že nepracuje a se zakopává, že pro úsměv ženy, pro záři je-

jích očí nechává stranou ležeti všecky plány a sny, za kterými hleděl vysoko vzhůru.

Ve chvilkové rozmrzelosti, v nestřeženém okamžiku učinil před dívkou zmínku, jak je muži nesnadno žíti pro ženu, pro lásku její a pro své iluse. Ola citlivá, jemného taktu, vystihla, že jde tu o ni, a v slzách, s horkými polibky na rtech jeho se odloučila.

Vacek zahleděl se smutně před se, viděl povahu dívčí z jiné stránky, ze stránky, nezabarvené vášní jeho zloby, jíž ji zprvu obvinil, že šla vstříc druhému ze sobecké touhy po klidném životě v manželství. Poznával, že je vlastně sám vinen tím rozchodem, že by ji měl odprositi, že by měl vysvětliti, kterak za jeho slovy, jež byla příčinou rozluky, nebylo žádného úmyslu, že je to omyl, který jen šíří bolest a nespokojenost, a prositi ji, aby rychle zapomněla na chvilku neshody, která je připravila o týdny štěstí.

V nitru jeho zahartusily pojednou myšlénky, ženouce jej cestou rychlého rozhodnutí.

»Uchází-li se o ni jiný, může býti ještě zítra pozdě, snad již dnes, a ty zde lelkuješ?« střetlo se v jeho lbi se zdrželivostí uvažujícího muže.

S klidnou jistotou člověka, který se nenechává strhnouti nijakým vřením úvah a rozborů, věda, že je to kvas, kterého třeba, aby vyšla z něho konečná myšlénka, sáhl do skříně po krabici skvostně v sametu ornamentované a vyňal z ní dopisové papíry. Byl to dar od Oliny.

Pod dojmem té vzpomínky jal se psáti list, prosycený slovy smíru, v němž prosil za odpověď a žádal za schůzku, ne hned, třeba za týden, až Ola vše uváží. Vyslovoval naději, že se zase shledají v obapolné přízni.

VII.

Vacek byl samotář, který žil více svému studiu, než aby byl vyhledával společnost.

Byl tak naprosto přesvědčen o výhodě své odloučenosti, v níž viděl sílu individuality, že nenáviděl přímo všecku společnost, že žil bez ohledů na jiné lidi nestýkaje se s nikým v domě, kde bydlil, s nikým z klubu, kde byl členem, a s nikým téměř z právnického spolku, pro který pracoval.

V kruhu knih a vlastních myšlének zvykl si státi sám, a bylo mu nejvolněji, když mezi ním a jinými byla prázdná prostora, která dělí posluchače a učitele.

Stejně odtřídil se i v životě, pokud to vůbec šlo.

Byl individualistou do nejzazších mezí, jakoby bezděky napodobil Proudhona, a kolísal se mezi kolektivismem zase jako Proudhon tvrdě, že vždy bude síla jednotlivce, která bude státi proti davu, a že je zase nutno, aby dav se spolčoval, aby provedl cíle, na které nestačí jednotlivec.

Byl to zápas a kvas v jeho duši a v ryčném pokřiku volalo v ní slovy Richepinovými: Place aux forts. Své místo chtěl si vybojovat, chtěl státi vysoko, a třeba sám a bez rodiny.

Na tomto chtění zhynula teď jeho láska, jež neměla tolik síly, aby vedla milovanou ženu pod bezpečný kryt manželství. Bylo to sobectví křečovitě napjaté povahy, která sáhala vysoko a bála se přítěže, jež by oslabila její paže.

Divil se, jak jej mohla žena, která jej milovala, opustit, nechápaje povahy té ženy, jako nechápal povahy ženy vůbec.

Směr jeho myšlének byl příliš upjat k věcem širokého světa, jež se braly ryčným pochodem v před, a v duši jeho nezbývalo místa pro poznání hloubky citu, jakým je prodchnuto srdce ženy, jež spolehnouti může o silnou paži mužovu, aby opřena o ni kráčela životem.

Tento předpoklad, který je nadějí každé ženy, rozbil Vacek již v prvním půlroce svého styku s dívkou, za jejíž přízní se pachtil; rozbil jej svými ostrými výpady proti staré formě manželského spolužití a smělými názory o panenskosti svobodných dívek, kterou zavrhoval jakožto coelibát v jiné podobě.

Proti virginitě se obracel a jindy zase sám se bouřil při myšlénce, že by kdy za ženu měl dostati bytost, s jejíž duše setřen byl by pel nevinnosti.

Rudimenta nových názorů s kalem a špínou kvasu v chaotickém zmatku bila tu do duše, v níž ustáleny byly zvyky starosvětsky vychovaného člověka.

Tím proudem nových myšlének upoutal Olu, jako lze upoutat každou mladou bytost novými hesly, upoutal ji do doby, kdy duše dívčina sama si spracovala všechen ten materiál, nahrnutý před ní, sama jej obsáhla zorným úhlem své duše a oddělila se, aby — dále žila ve starých poměrech. Nechtěla asi jíti cestou nebezpečnou, třeba to bylo po boku milovaného muže, jako byla ukazována jí mlčky cesta volného spojení. A proto bylo od bouře a tísně, která vála lebkou Vackovou po rozchodu s dívkou, ještě daleko k pochopení směru, jakým kráčejí myšlénky v nitru ženy, která se vzdala bez záruky, svedena jedinou slabou chvílí.

Pokrač.

FEUILLETON.

V Praze 28. listopadu 1898.

Studentstvo české odpovědělo na vyzvání Mrštíkovo v »Lumíru«, aby vstoupilo do řad zápasníků za starobylý ráz a krásu Prahy, krásnou a nadšenou manifestací v universitní schůzi konané v neděli dne 27. listopadu t. r. Tento projev mládeže pro myšlénku nejušlechtilejšího významu kulturního a národního patří mezi nejjasnější chvíle celého zápasu podnikaného dosud hlavně jen články novinářskými, literárními a odbornými. Mnoho škod způsobily, mnoho ran zasadily kráse a důstojnosti Prahy hrubé, hrabivé ruce — ale teď počíná se ozývati »ruce pryč!« i z řad lidu široké veřejnosti, teď zaznělo i vášnivé zvolání studentstva a výkřik tento zahřmí roztrpčeně a hněvivě z nitra celého národa československého, kdyby i nyní hrubé, hrabivé ruce měly odvahu dále poskvrňovati, ničiti všechnu tu krásu poesie, všechen ten pel minulosti, všechno to kouzlo malebnosti, jež tvoří majestátní velebnost královské Prahy. Nesmíme se však oddávati nadějím, že po přijetí nového stavebního řádu tak příznivého zásadám námi hájeným, utuchne náš boj. Musíme býti stále na stráži, vždy připraveni k onomu božskému boji proti hlouposti ,který vždycky nemusí být marným. Ostatně je též otázkou, zdali nový stavební řád bude přijat v té formě, jak je navržen, zosnován. I tato okolnost velí, aby se myšlénka zachování starého rázu Prahy proklamovala vždy víc a více v české veřejnosti, aby se stala majetkem a heslem našeho lidu, mezi nímž i ti nejprostší, nejmenší mají zbožnou lásku k Praze slavné, zlaté, stověžaté, právě takovou lásku jako umělci, básníci a historikové kochající se v její vznešených nádherách, v její melancholickém půvabu minulosti. A když boj tento bude přenesen na ulici, do shromáždění lidu, do mass, pak zajisté neodváží se tak snadno stavit se proti němu někteří pánové na radnici, ani někteří pánové ve sněmovně. Proto tím včasněji přichází pomoc studentstva. Po českých krajích bude student nejvydatnějším a nejplatnějším šiřitelem, hlasatelem, propagatorem a agitatorem akce pro zachování starobylého rázu Prahy. Mládež dovede přenésti jiskru svého zápalu a čistého nadšení do lidu, kde vzníti se v takový požár, že jej neuhasí ani vodopády výmluvnosti oněch praktiků, kteří dosud se dívali na naše snahy jako na pošetilý nápad několika blouznivců, jež možno ignorovat nebo se jim smát. Díky studentstvu českému, od něhož čekáme oživení a vzpružení, s nímž vstupujeme do nové, radostnější doby našeho zápasu a naší práce! V. Hladík.

Druhá výstava spolku »Manes«.

Neveliká, ale pěkná, zajímavá, uspokojující je druhá výstava mladých umělců, uspořádaná »Manesem«. Není tu staršího umělce kromě Mikuláše Aleše, který, stále svěží, mladistvý vyjímá se zcela dobře s tou svou výrazně stylisovanou kresbou »Slovanští apoštolé« mezi mládeží uměleckou, za níž se neopozdil mezi vážně a důstojně si vykračujícími oficielními celebritami uměleckými, s níž udržuje rychlý, rázný krok. Výstavu v Topičově saloně, který je upraven a dekorován dle nejnovějšího vkusu a dle zkušeností nabytých v posledních výstavách secesse mnichovské a vídeňské, nechci pokládati za nějaký representativní projev mladého, nového českého umění. Není to slavné vystoupení turnajové mladých zápasníků, takových pretensí nemá tato uhledná, pečlivě vybraná výstava, neaspiruje tak vysoko, a neposloužilo by se umělcům, zejména mladým, vyvíjejícím se, kdyby se přeceňovalo jejich dílo. Poctivé uznání talentu, práce, snahy znamená více než'i nejduchaplnější komplimenty a poukázky na příští slávu a geniálnost někdy s velmi pochybnou splatností.

Celkový ráz druhé výstavy »Manesa« lahodí asi širšímu obecenstvu jakousi milou a střízlivou zdrženlivostí. Není tu asi nejmenšího materiálu pro »salon odmítnutých«. Pouze mystický snílek Bílek a koloristický divoch Úprka porušují pokojnou, příjemně zladěnou náladu.

Tito dva silní umělci ovládají též celou výstavu, stojí nejvýše.

Bílek vystihl tolik bolestné tragiky ve své »Orbě«, v tom mistrně do dřeva řezaném těle schváceného, zdeptaného Trpitele, ovanul hmotu oživujícím kouzlem svého tvůrčího ducha, obdivuhodného talentu plastického, že jeho dřevořezba obstála pevně, vynikla i v letošní vídeňské »secessi«, v samém sousedství kolekce skulptur geniálního Meuniera. Druhá práce Bílkova, rovněž do dřeva řezaná, představuje hlavu Kristovu v nadživotní velikosti, v podání celkem tradicionelním, s tváří, která připomíná spíše nervosu zjemnělého a znaveného člověka moderního, nežli posvátnou bolest Mistra, který kázal na hoře, bloudil poli, žil na volném vzduchu, jehož obličej byl větry ošlehán, sluncem ožehnut, silný a tvrdý.

Úprkova »přástevnice« znamená extrém smělého štětce malíře, jehož barvou sálá slunce samo, extrém ale šťastný, podařený, který není kobrtnutím bujného odvážlivce. Obraz ten je plný života, zrovna tak jako obraz »na jaře«, provedený umírněnými lehce jen krytými barvami, je pln nálady. Dvě akvarely: »z hodů lanštorlských« divoce hýřícími, radostně jásajícími barvami přenášejí nás úplně do ovzduší slovácké, pestré orgie, okřivající pestrosti, omamující divým rejem tance, bouřením zpěvu a šílením cikánské hudby.

Mezi vážná, okázalá, pozornost na první ráz poutající díla výstavy patří St. Suchardy model pro »dekoraci domu hyperproducenta«. Jest to jakási sociální allegorie, poněkud theatrálně upravená a nejasná, ale dramaticky živá a pohnutá, svědčící, že Suchardův talent vedle citové, poetické něhy, jíž dal dříve na jevo, má též pádnou energii. Obě skupiny dělnické reliefně vystupující po obou stranách středního výjevu, který znázorňuje dělníka ubitého jakýmsi fantastickým zjevením hyperprodukce — jsou modelovány s vervou a obratností. Z ostatní plastiky jmenuji především relief od L. Šalouna, jemně provedená, oduševněná podobizna mladého muže, dále svědomitě propracovanou hlavu starce od J. Pekárka a konečně drobotinu, »štěstí« od Jos. Mařatky.

Krajináři mají ovšem převahu na výstavě. Poskytují též nejzajímavější práce. S potěšením pozoruji vždy značnější členění, samostatnější utváření se talentů našich mladých krajinářů, kteří pojednou se vynořili z téže vody školní, a byli si všichni příliš podobni. Teď již se vyhraňují v určitější individuality, tíhnou určitými směry. Kavan ostal věrný svým prostým náladám, v Ant. Hudečkovi roste dobrý pozorovatel a smělý tlumočník barevných efektů z lesních zákoutí, vodních tišin (zejména jeho »potok« překvapuje šťastným luštěním světelným a koloristickým velmi nesnadného úkolu). Slibný, opravdový talent dokazuje Al. Kalvoda ve svých krajinách, v nichž jest sice dosud více toho, čemu říkal Turgeněv »nazírání přírody«, nežli citového a duševního pronikání její intimní poesie, ale jež prozrazují ruku odvážnou i pevnou. Básníkem dalekých pohledů, rozjasněných a hlubokých dálek je Ot. Lebeda ve své krajině z Kroměšína, jež mne okouzlila svým rozkošným vzhledem, podobně jako malá krajinka téhož mladého umělce v letošní výstavě v Rudolfinu. Vliv berlínského Skarbiny bravurní impressionistické techniky, vypůjčené z Paříže, jeví se na druhém Lebedově obraze »z Karlových Varů«. K. Šimůnek vystavuje dvě akvarely, snivou partii přírodní »chaloupka chudých« a velmi zdařilý pohled do Sirkové ulice. Ad. Wiesner snaží se vyvolati, suggerovati snivou náladu svým »klidem večerním«, v jehož sladce tavících se barvách chvěje se skutečně mnoho poetičnosti, ač poněkud nucené. Bezprostřednější náladovostí působí zcela prostinké motivy Josefa Holuba a Boh. Dvořáka. Josef Jelínek vystihuje kouzlo letní noci, když v zádumčivém klidu strnulé krajiny nad spícími vrcholky nepohnutých stromů zvolna se zvedá vycházející měsíc.

A. Slavíček, který o první výstavě »Manesu« způsobil překvapení svými podzimními náladami a vystoupil jako velký, samostatně vyspívající talent krajinářský, i tentokráte vystavuje interieur lesa v podzimu, neobyčejně subtilně malovaný, plný nálady smutně hasnoucích barev, žloutnoucích, dechem smrti ovanutých barev stromů. Tatáž něhyplná, delikátní procítěnost jeví se v Slavíčkově obraze »u potoka«, což platí opět pouze o jeho krajinářské, ovšem dominující části.

Lud. Kuba je neklidný, těkavý, hledající umělec. Po dalekých a mnohých poutích usídlil se nyní v Mnichově a po několika změnách svého směru a techniky malířské pokouší se tentokrát malovati po způsobu nejmodernějších anglických, vlastně skotských krajinářů Zvláštní materiál, dovolující volné použití křídy, vodových barev, tuše, umožňuje též docílení zvláštních, zasmušených, hlubokých nálad, avšak svádí též k manýře.

Slč. Zd. Braunerová zaujímá své zvláštní místo v moderním umění českém, má své vlastní tony, své vlastní myšlénky, svým způsobem vyjádřené. Jde ve stopách velkých lyriků přírody Chittussiho, Claude Moneta. Její partie z moravské vesnice »v šeru« ovane vás smutkem a melancholií, kdežto smavý jas tryská z barev »koutku z jižní Francie«, a tesknotou opuštěných alejí, vedoucích k barokním, starým, spustlým zámečkům, jímá třetí její obraz velmi bravurně nahozený.

V oboru figurálních maleb zaujímá první místo skvostná »studie« od Jos. Schussera, jež imponuje znamenitě do nejjemnějších odstínu a světelných záchvěvů podanou malbou ženského aktu, na nějž dopadá světlo sluneční a odraz zeleni stromů. Schusser se zdarem pokusil se o tentýž namáhavý koloristický problém, který obdivuhodně rozřešil jeho mistr Hynais v »Soudu Paridově«. Podobizna profes. Hlavy od téhož umělce vyniká šťastným postihnutím podoby, avšak předvádí nám proslulého učence v jeho studovně v tak uhlazeném, vykartáčovaném svátečním úboru s bílou vestou, v jaké asi sotva koná své pokusy bakteriologické.

Karel Špillar namaloval podobiznu Dra. Eduarda Grégra s neobyčejnou trefností, tvář je plná života a plasticky provedena. Malý, svěží, slovácký genre vystavuje Jar. Špillar. B. Wachsmanna »vodník« je nevýhodně umístěn a pokud jsem mohl rozeznat ve tmě panující na obraze i v koutě, kde obraz visí a leskne se, představuje číhající obludu vodní na mladé děvče sestupující do potoka, aby za tmy svěřila své cudné tělo okřívajícím vlnám. Je to pouze skizza, ale slibuje. Těšíme se na provedené dílo. Fr. Šimona »podobizna otce« je pilně pracována, ale působí jaksi studeně. Jos. Panuška vystavuje pouhý atelierový vtip. Jan Preisler se opakuje ve svém »vánku« po dřívějších delikátních pracích svých, ve »studii« zachytil roztomilou hlavu dámskou. Energicky tvrdý realismus se jeví v »studii« Václava Slabocha. Pěknou podobiznu a květiny vystavuje Helena Emingrová. Dvě perokresby Václava Klusáčka jsou drobné nepatrné práce, provedené ve známé manýře umělce odchovaného vzorem Manesa a Aleše. Svědomitě traktována je podobizna od V. Keimara.

Dále zaznamenávám návrhy a skizzy fantastické dekorativní architektury Jana Kotěry, prozrazující vzlet a lehkost koncepční, a několik předmětu uměleckého průmyslu od pí. A. Bondové a sl. A. Krostové.

Pro Hradec Králové je určen zajímavý návrh průčelí domu renaissančního od Bendelmayera a Němce. Projekt celkem činí pěkný dojem svou bohatostí, ač má silné modernistické rysy na úkor typu české renaissance. Hradec Králové jen takovými budovami uhájí vážnou ušlechtilost a malebnost svého krásného, starobylého náměstí, do něhož činí již moderní činžáky ošklivé průlomy.

Končím tím, čím jsem vlastně měl začíti — Holbauerovým plakátem. Vyhovuje úplně svému poslání, je duchaplně komponovaný, virtuosně malovaný, má linie i barvy, jež chytají a poutají oči kolemjdoucích — co lze ještě lepšího říci o afiši mladého umělce? V. H.

Stuart Mill a August Comte.

Lévy-Bruhl, professor filosofie na lyceu Louis-le-Grand, vydal korrespondenci, kterou vyměnili Comte a Stuart Mill v letech 1841 a 1846. Listy Comtovy jsou již známy, byly vydány r. 1877 společností positivistů, listy Stuarta Milla poprvé jsou v této knize uveřejněny. Důkladný úvod seznamuje nás, jak vznikly styky obou filosofů, jakého byly rázu, a líčí nedorozumění, jež přátelství toto rozrušilo. Každý dopis Millův je následován odpovědí Comtovou. Povahy obou mužů jeví se v těchto dopisech v zajímavém světle, jež neodhaluje sice nové rysy, ale vystihuje mnoho výrazného a karakteristického. Stuart Mill psal Comtovi poprvé 8. listopadu 1841. Četl jeho knihy a vyslovil mu svůj obdiv a nabídl mu výměnu myšlének. Stuart Mill, jako obyčejně, psal velmi skromně francouzskému filosofovi. Comtovi velice lichotil návrh Millův, jehož si velmi vážil. Odpověděl mu dosti nadšeně a v tonu konversace pokračuje korrespondence dvou velkých myslitelů naší doby.

Comte vždy autoritativní, okázalý, austère, psal Millovi se shovívavou laskavostí a sdílností jako svému žákovi. Chladně zdvořilý, skromný, ale vždy neodvislý Mill choval se dosti zdrženlivě. Má mnohé společné náhledy a idey s Comtem, ale má též své vlastní, proti nimž jeho francouzský přítel se staví rozhodně. Ale Mill klidně a neústupně opakuje tyto své vlastní náhledy, jež Comta z počátku překvapují a pak i zlobí.

Pak došlo mezi oběma starými přátely k nesváru. Comte octl se v tísni existenční kolem r. 1844. Přišel o své přednášky na technice a tím o své příjmy. Mill působil na dva své přátely, kteří zajistili na ten rok Comtovi důchod dostačující jeho potřebám. Comte přijal podporu z Anglie. Myslil, že tak je mu zajištěna pravidelná pomoc, aspoň dokud se nezlepší jeho poměry hmotné. Ale následujícího roku marně čekal peníze z Anglie. Bez velkých okolků a to dosti z vysoka interpelluje zakladatel positivistické filosofie a církve Stuarta Milla, který co možná delikátně mu vysvětluje choulostivou situaci. Nedorozumění bylo tím větší, že přátelé Millovi nejen že se nezavázali Comta podporovati i nadále, ale že vůbec nebyli přívrženci nebo žáky Comtovými. Toto druhé sklamání snad bylo trudnější pro Comta a připravilo jej o illusi, že i v Anglii má sektu svých vyznavačů Od té doby stává se výměna dopisů mezi Millem a Comtem liknavější. Roku 1847 v květnu odpověděl Mill na poslední psaní Comtovo ze září 1846.

Stuart Mill objevuje se v této korrespondenci jako člověk ušlechtilé, přímé a taktní povahy. Comte je autoritativní, Mill zcela neodvislý. Oba filosofové mnoho psali ve svých listech o otázce ženské a zde se nejvíce střetli. Comte věří v nerovnost pohlaví, poněvadž věří ve všemohoucnost přírody, která staví inteligenci a mozek ženy na nižší stupeň. Mill jako Helvétius věří v moc vychování, jež učiní rovnováhu mezi obojím pohlavím, jestli tomu dovolí instituce sociální. Mill je veden nejen důvody své doktriny, ale i důvody svého citu. Je známo jeho vřelé a nadšené přátelství k Heleně Taylorové. Listy, kde mluví o ženské otázce, jsou nejkrásnější a nejvýmluvnější z celé korrespondence.

Mill a Comte rozcházeli se též v politice. Mill definoval politiku Comtovu jako »organisaci nejhroznějšího despotismu, který kdy byl zosnován nějakým článkem od dob Ignace Loyoly«. Stuart Mill byl liberál, vycházející z tradic francouzských revolucí r. 1789 a 1848, zmírněných v jejich idealismu praktickým smyslem anglickým. Na tomto poli stáli oba filosofové proti sobě a daleko od sebe. — m —

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. 10. PROSINCE 1898. ČÍSLO 9.

ADOLF HEYDUK:

Z TULÁKOVA DENNÍKU.

BYLA'S KOUZELNICÍ.

Vždy, vždy jsi byla kouzelnicí,
i já byl tebou jat a zmámen;
květ ráje skvostný kvet' ti v líci
a zlatá křídla rostla z ramen.

Oj, kouzelnicí byla's vezdy
a líbeznější nad Venuši,
v žár vznítila's mých ňader hvězdy,
a rtem svým vypila's mi duši.

Oj, vždy jsi kouzelnicí byla,
mě do pekla jsi včarovala,
bys jako zmije pak se svila
v hruď jinou, jež tvé lásky ždála.

Jsi kouzelnicí, což ti schází,
pych s nádherou jsou tvými hosty,
tvůj úsměv dukáty ti razí,
sten rozkoše ti kuje skvosty.

A já se toulám šerem chvoje,
kam zahnaly mě tvoje oči,
jed v duši, v lebce vosů roje
a v srdci hrůzy mlýn se točí.

NA HROBĚ MILÉ.

Živým zlatem mladých klasů
z pole ty, já v pole šel,
do tvých očí plných jasu
mlčky jsem se zahleděl.

Rozkvetla jsi jako růže,
já však jako jihu dech
pil jsem vláhu tvojí duše,
vznítil srdce tvé a zžeh'.

Zaštkala jsi, zavzdychala:
»Škoda, škoda nastokrát,
nechci žíti, nesmím žíti,
s Bohem buď a nech mě spát.

Přešlo naše milování,
mládí hod a štěstí kvas,
přešlo všecko, všecko, všecko
i ta slaná vláha řas.

Spát chci, spát tam u zdi v koutku,
oddělen kde země pruh
pro všecky ty odhodlance,
již šli dřív, než volal Bůh!...

Kráčím mimo tvého hrobu
plachý tulák, jak chce lid,
nutí mě to na tvou hlavu
svoji sivou položit

Šerou nocí hvězdy svítí,
niva voní, vzdychá les,
všecko je to jako ondy,
kdy jsem si tě na sad nes'.

Měli jsme se rádi, rádi,
ach, té vášně slastný kvil!
Ne, ty's sama neodešla,
já tě v rakev přinutil.

Smutno je mi, smutno všady,
rci, zda o mém žalu víš?
Stále víc se k tobě kloním,
stále víc a stále níž.

Odpustila's, duše drahá,
požár krve dávných dnův?
Co jest žití, co jest láska?
Polní kytka mladých snův!

Dnes žaluji pod hvězdami
na své duše hřích i kříž,
neboť ty to ani v nebi
na mne Bohu nepovíš.

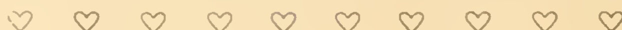
VRAŤ SE!

Den zapadlá, den zhasíná, den umírá, den hyne,
a do mé duše pojednou stesk jakýs divný plyne,
zrak hledí v zášer jedliny a v mlhy sivá stáda,
a z lesů těch se v snění mé stín bledé ženy vkrádá.

Proč vkrádáš se mi v duši zas a dumné moje snění?
Já vzdorem zatarasil hruď, v ní přístěnku ti není,
já požár krve uhasil a rouškou zastřel oči,
a žlutým listím vzpomínek vír mrazný v lebce točí

Pryč z lesu těch a z krajů těch pryč z končin toulky denní,
nic z tebe v duši není již než stín; ten pravdou není.
Jsi balvan mlh, jímž zrak mi zvlh' a zbledla temnost vlasu;
pryč strašidlo, pryč příšero mých v pláči zašlých časů!...

Ne, anděle můj, vrať se, stůj a do očí mi hledni,
hoc přejde též, noc prchne též, pak k světlu vzletnem bědni,
ať hněv a lítost divocí jak oři v duši řehcí,
já zapomenout nemohu a zapomenout nechci!

V. MRŠTÍK:

HUDCI.

(BRATRU BERTOVI.)

Pokrač.

Bylo po zpěvu.

Poesie se vytratila ze zelené loučky, jako sen zmizely zpěvy, oheň vyhasnul v očích — bylo po kráse.

Utekl jsem ze svého úkrytu a hledal svoje hudce.

Jožka cikán přihtnul a pro Boha prosil, abych se přimluvil, že by rád měl na sebe památku, že si zaplatí, že si to koupí, jen abych se přimluvil, už se na to těší kolik let.

Nuž, postavili se se synkem na mírné návrší, prudce ozářené sluncem a »muž z Hradišťa« přivlekl svůj atelier. Narovnali synkovi basu, Jožkovi vsunuli housle pod paždí a . . . ticho teď!

»Jožko, jak to stojíš?

Vypjal se jak strunka, dlouhé nohy překrásně složil k sobě a hubený a snědý jako čert pevně hleděl na tmavé, lesklé to kolečko opodál, kam za chvíli měl padnout i se synkem.

»Jožko, to budeš skákat,« pravil Antoš a upravoval na něm kordulu.

Jožka radostí hned by byl skočil s místa«, ale vzpomněl si, k čemu tu stojí, jen tváří zazářil, žďúbl do synka a už zase zdvihl bradu, oči upřel k tajemnému truhlíku a napomenul Tomáše, ať už radši ani nedýchá.

Ruka smekla víko a hned je zas přitlačila zpět.

Jožka posud stál, pod paždím mačkal divotvorné svoje housle, synek posud vinul k sobě černou basu.

»Už to je — co stojíte?«

A v těch tvářích, vyjevených do předu a v těch očích rozjiskřených úžasem byla obsažena celá ta směšná otázka dvou cikánů: »A už?« Za tu chvilečku — že by byli oba, on i se svým synkem, housličky i s tou černou basou — tam? A byl to hotový kozelec, který s návrší udělal dolů i se svými huslemi a synek za ním s ohromnou svou basou.

»Aha, Jožko, kam ideš? Nahoru, zpátky. Všeci hudci sem!«

Teprve k večeru si vzpomněl Jirka, že tam nahoře kdesi má svoji galánku. Babuška z Malé Vrbky, drobounké, slabounké děvčátko, které ho milovalo už pět let a na které Jirka v tom nekonečném verbování nadobro byl zapomněl. Hlásek měla malounký, dušičku tichou, ale srdéčko jako ze zlata.

Vzpomněl na ni a syt všeho, běžel do kopce, nahoru, za ní.

Tam se tančilo a vedly prudké řeči proti Uhrám.

Byla tam. Poslouchala, ale viděla, jak se blíží k ní.

Sotva však se přiblížil — drobounké ty ruce tak letěly proti němu a odháněly jej jak nějakou ohavu.

»Jděte pryč — jděte pryč — já od vás nic nechci.«

Jirka zůstal, jakoby jej do země zakopnul. Bosňácká jeho tvář se zamračila, krk se obrátil, za krkem tělo — a toutéž cestou odcházel zpět

»I Bože spravedlivý,« křikla kamarádka Babušky, jakoby tušila něco, co nemá být a co napravit snad se už nedá.

»Pane Jirko,« prosila se sepjatýma rukama. »Neodcházejte, zůstaňte, nedělejte to — — —« a slzy jí stály v očích

Ale Jirka, jak už byl rozběhnut dolů, tak dolů také běžel, a zavřely se za ním stromy — — — — — — — — — — — — — — — — —

A tím vším, hudci, jste vinni byli vy!

— — — — — — — — — — — — —

Celé karavany sbíhaly se s kopce dolů, chystaly se k domovu

Bylo už přítmí.

»Neviděli jste Jirku?« ptal se Viktor.

»A tamhle stál.«

Ohlédnul se.

Jirka stojí sám a sám, oči zabodnuté do země, a jak k němu promluvil — máchnul jen rukou a beze slova spěchal kamsi do lesa, pryč odtud, pryč někam, kde nebylo lidí a jen stromy a lesy, a nic víc.

»A kde je Antoš?«

Také ho nikde nebylo vidět

Hudci ještě hráli, ale točil se už jen Blatničan.

Zmizel i Viktor a vrátil se teprv za chvíli

Jirka už stál zase na tomtéž místě, kde před chvílí, a smutně přecházel kolem do kola, hledě do země, jakoby něco hledal. Vousy mu visely, ústa se třásla.

Promluvil naň Viktor, Jirka upřel na něho hnědé svoje oči.

»Kde jste všeci? Necháte mě tu jak sirotka — a já — já ztratil dnes půl života . . .«

Viktor se usmál a ohlédl se po hudcích!«

Vzal jej kolem pasu a vedl k nim.

»A ja-ja jajáj!« zachraptěl Jirka.

Ale i to jej za chvíli omrzelo a šel k Viktorovi.

»Pojď,« řekl, »půjdem hledat Antoša.«

»Kde je?«

»Nevím. Tady někde bude «

A jakoby věděli, kde ho najdou, šli jako na jisto kamsi do divokého ořeší na úpatí stráně

Byl tam. Seděl na bobku a obíral se v rukou modřínovou větvičkou.

»Co tu děláš?«

»Spal jsem. Taková ukrutná melancholia na mě přišla.«

»Nech toho a pojď,« táhli jej za rukáv.

A Viktor dodal:

»Pořád hudci sem, hudci tam a zas hudci a necháte je tam hrát samotny. Blatničan z nás ze všech vytrval.«

Poslechli. To jediné je oba mohlo ještě spasit od »žraní«.

Cítili to a a šli.

Hučała dolina,
hučał zelený háj,
zapłakala dívča,
zapłakal aj šohaj.

Płačeš ty, płaču já,
płačeme oba dva,
płačeme tej łavky,
co je mezi nama.

A byl už soumrak — — vozy všechny pryč, loučily se poslední. Blikotaly hvězdy už a hudci posud pod stromy, Slovenka posud v náručí, Blatničan ještě v kole, neúnavný, vytrvalý, podřepoval s pozdviženou rukou, ale už nějak také sebou kolíbal.

Zavolal jsem ho, ať jde ještě na cestu pro kouření.

Sešli se i revírník s hajným a oba už rozdováděni, strhli pušky s ramenou a za odjíždějícími posílali plamenné své pozdravy. Žhavé jazyky vyšlehovaly jim z rukou, lesy vracely hromy bouřné ozvěny. Z duše všem houkaly ty rány, až příšerně se vyjímalo v pekelném tom rachotu a hřmění, výskání a sípot vířícího Antoše

Gałánečko moja,
ty o mňa nestójíš,
dyby ňa zabili,
slze neuroníš!

Vozy všecky ujely, šli jsme nazpět pěšky.

Temným údolím. Jediný vůz ještě zbyl a ten byl cizí. Vyjel, ale koně zastavili a nechtěli s místa . . . Kdosi sehnul se k zemi a v cestě zakopnul.

Cosi se převalilo a kutálelo koňům pod nohy.

»Kdo je to?«

Zdvihli jej.

Blatničan. »Náš věrný, vytrvalý Blatničan! Tři noci, tři dny vytrval, a poslední groš, poslaný s ním pro kouření, skolil ho k zemi. Noc ti buď lehká, statný, věrný verbovníku! Položili jsme ho do křoví a šli jsme k domovu.

Jirka provázel Otilku z Podháje, starodávnou svoji galánku. Tichounké, miloučké, ale smutné, velice smutné a vážné děvče . . .

Vzpomínali cestou dávných, sladkých časů . . .

Vyzpovídal se jí po cestě ze všeho a litoval velice.

»Viď,« řekl pak Viktor, »je to divně krásný hovor s bývalou galánkou?

»Je,« řekl Jirka na to, a zdálo se, že už tak netesknil. Už tak nežaloval na tu půlku svého života . . .

Potěšila jej?

Usmířila jej?

Poradila, pomohla?

Nebo oba nebe navštívili ve svých vzpomínkách?

Viděl jsem je jít spolu, jakýsi cit mi pravil, abych je nechal o samotě.

Šli jsme s Antošem.

V tom doběhnul za námi cikán Jožka s husličkama pod rukou a plakal.

»Co je?«

Jožka vypravoval.

Čísi koně vyjížďali bez vozky. Synek jeho Tomáš, aby se něco nestalo, položil basu, skočil na vůz a zatahoval koně. Vozka jej shlédnul a mysle, že s koňma ujíždí, strhnul cikána s vozu a bičištěm mu jich nabil.

Teď plakali oba; Jožka i synek Tomáš. Jožka po jedné straně Antoše, synek, přidržuje ucho, po straně druhé. Plakal usedavě Dokonč.

JAROSLAV KVAPIL:

SLOKY PRO HUDBU.

Chceš-li ještě na chvíli
vzkřísit sen můj spanilý,
nelíbej mé smutné oči
slzami se zalily!

Slzami jsou zality,
mlhou jsou již pokryty —
do dna duše pálily by
tebe smutné oči ty.

Ale vdechni duši svou,
podnes měkce bělostnou,
v starou onu melodii,
v harmonii srdcí dvou.

V rhytmický a snivý rej
moji touze píseň hrej,
bílou moji mladost z hrobu
na chvíli mi vyvolej.

V akátové aleji,
v bílé květů závěji
naše duše usmířeny
obejmu se zachvěji.

Splynou v čistý mládí vděk,
v sliby, jež jsem tobě řek',
když jsem v letní noci na rty
vtisk' ti první polibek.

Nemysli, co život vzal,
hrej tu mrtvou píseň dál,
nevzpomínej, že jsem v žití
tebe stokrát oklamal.

Všechno to, co štěstím zveš,
oklamal jsem v sobě též —
nevzpomínej srdce mého,
až tu píseň dohraješ!

F. S. HOLEČEK:

SVISLÁ KŘÍDLA.

Pokrač.

VIII.

Doktor Vacek stál ve stínu stromu ve ville Kostlivého, o nějž byl opřen velociped, a omrzele stíral si s čela pot.

Bylo věru bláznovstvím, že pro své slovo se dával tak využitkovat a dělat sluhu děvčeti, které si zamanulo, aby je naučil sedět na stroji.

Chvíli mu pomáhal Kostlivý, jejž jaksi bavilo klusat vedle kola; pak ale udeřen byv do holeně šlapátkem, odbelhal se a s ovázanou nohou a rybářskými pruty v rukou zmizel směrem k řece.

Mladý muž osaměl s dívkou, bavě se jejími rozpaky a nejistotou.

Tereza, hlavu s černými rozcuchanými vlasy pod rovným slaměným kloboukem lehce majíc zdviženu do výše, ovívala si šátkem hrdlo.

Ňadra její, zvrácenou hlavou vypnutá v před, vystupovala v malých, ale plných, jakoby k tělu přilehlých formách a dala tušiti, že plnost jejich teprve vystoupí, až budou zachycena vhodnou šněrovačkou. O to se patrně Tereza valně nestarala, nosíc vysoký korset, který se na její menší, plné tělo nijak nehodil.

S pohledem světáka patřil na ni Vacek a zlobil se tiše, že je tak hloupá. Jeho oko dráždil ten nepěkně držený útvar poprsí. Kdyby jí tak mohl říci, aby si koupila jinou šněrovačku, tak klidně, tonem obchodníka říci, takhle upravená ňadra že jí nesluší, učinil by to ihned.

»Pane doktore,« začala vsunujíc šátek do kapsy, »vážné slovo: kdy budu moci ven . . . bude to brzo?«

Mladý muž se zasmál.

»Skromná právě nejste . . . ostatně možná, že za tři, čtyři dny, budete-li umět sedět, ale nemáte zde nikde v okolí příznivou cestu.«

»Pěšiny na louce,« zasmála se dívka strnečně.

»Tam ještě bude nejlépe.«

Ostatně, půjde-li to trochu jen, vyvlekou kola do Všenorského kopce a na cestě k Jílovišti nebo na Řídkou je místa dost, a rovněž za Řídkou je cesta až na Mníšek pohodlná. Tam se bude moci zdokonalit.

»Výlety, to je slavné,« a dívka sáhla po kole, jakoby se nemohla dočkat.

IX.

U professora Škardy byla návštěva, která platila Viole. V tichém koutě Smíchova v prvním patře domu s vyhlídkou na akátovou alej uprostřed ulice seděl u stolu v salonku, opatřeném jednoduchou tmavě polirovanou garniturou, asi čtyřicetipětiletý muž tmavých vlasů po skráních ale prázdného temene, osmahlý v obličeji a na rukou, na nichž se blýštily prsteny. Hovořil s obstárlou dámou sedící proti němu na nízkém křesle, jejíž všecky pohyby a posunky jevily chvat prudké povahy.

Viola ve světlém domácím obleku vstoupila mezi dvéře salonku němě se uklánějíc příchozímu.

»Pan ředitel přijel do Prahy v obchodních věcech a zastavil se u nás, přináší ti pozdrav od paní učitelové, máš přijet zase co nejdříve na návštěvu,« vysvětlovala stará dáma dívce.

»Přál jsem si vás vidět zase jednou, slečno,« pravil muž vstávaje a vztyčuje svoji vysokou postavu venkovana, »prominete člověku, který k vám hledí s obdivem, že hledá příležitost, aby se s vámi sblížil?«

»Matinka vám zajisté již řekla, že jste vítán,« a Viola se s úsměchem uklonila; po straně však pohled její upřený na matku pálil výčitkou.

»Abychom nepřerušili hovor,« smála se lehce paní Škardová nedbajíc pohledu, »na venkově je tedy teď klid před vlastní prací...«

»Ano, sekáči sekli seno, teď jen okopáváme řepu a čekáme, až dozraje obilí.«

To byly tak první počátky s občasnými chvílemi klidu před vlastními žněmi, pak se již táhla práce v polích až do pozdního podzimu.

Viola, jež usedla s druhé strany stolu, ptala se na kraj, změnilo-li se tam něco od lonska, od pobytu jejího po tři dny u přítelkyně, kterou tam zavál osud jako choť učitelovu.

Změnilo se dosti, a ještě změní, a odpovídající muž se lehce zasmál skrývaje jaksi vesele rozpaky, paní učitelová bude chovat, již třetí děcko, přibylo tam několik manželských dvojic mezi úřednictvem, takže je tam teď veselo ve společnosti, kuželky se hrají stejně jako tehdy, když tam byla slečna, procházky po lese jsou drženy v pečlivém stavu, o to dbá on sám, jen slečna schází, aby se přesvědčila, že mluví pravdu.

»Tedy jiní se oženili,« a paní Škardová se chytla pronesené věty, »a vy stále svoboden, pane řediteli, stále nezadán?«

»Jak vidíte, milostivá paní,« smál se upřímně host, a vousy na jeho bradě zastřižené a rozčísnuté jakoby se byly ještě více rozdvojily.

»Svoboden, nezadán...« obracel se nenápadně k Viole... »slečno, promiňte, dotazoval se zdlouha jaksi, s přemýšlivým úsměchem, »jste vy snad stejně šťastna, či nešťastna?«

»Šťastna, pane řediteli, nehodlám se vdávat, odpověděla Viola kvapně.

»Slečno, promiňte, že těm slovům nevěřím, musila byste míti tvrdší, ocelovější nervy, než jsou nervy muže, a musila byste žít jak jen nejprudší světák to dovede. Pak bych již chápal.«

Viola sebevědomě vykrčila rty.

»Ostatně, ještě než se vzdálím, nasadím vše, abych vás od takového rozhodnutí odvrátil,« a mluvící muž zahleděl se pozorně do sličných lící dívčiných, po nichž rozlila se červeň uleknutí.

»Tak, tak, pomohu vám,« s lehkým smíškem připojovala se paní Škardová.

Viola se otřásla, a na jejích rtech uslábl rozčilený vzdech.

»Můj bože,« vleklo se němě její rozechvěnou duší.

Ten útok byl prudký a náhlý, byl veden přímo, jakoby skokem přes její odhodlaná první slova.

Úzkost sevřené duše ji popadla, předtucha ji rozechvěla, že nebude míti ani síly ani odvahy, aby se vzepřela.

Stísněna schýlila se na stolici již předem před očekávanou ranou a netečně jala se naslouchati hovoru návštěvy s matkou, která pilně mluvila, jakoby se bála, že odmlčením se přetrhne se páska mezi nimi a cizím mužem.

Kéž by mohla z toho kruhu ven!

X.

Za klidných jasných večerů stává se někdy, že zhustí se náhle přítmí, studený vítr zaduje do tváří přicválav pod korouhví noci a do temna obzoru švihne blesk žhavým klínem. Není nikde slyšeti odezvy úderu, jen srdce citlivého se více ztiší a v nitru rozepne se nálada utajené úzkosti. Duše chvěje se neznámým zděšením.

Takovými jsou účinky sférických bouří, o nichž ví jen málo lidí, a jež vycítí jen vzrušený jednotlivec.

Nad hlavou Vackovou ode týdnu vznášela se dusná nálada těžkých mračen.

Ola neodepsala, Ola se nedostavila.

Blesk se zenitu protkl mu lebku ostrým šípem a zdrtil jeho pýchu.

Bez odvahy doznati si, co se stalo, potácel se jako opilý, kudy kráčel.

Kdysi domníval se, že je silným, a že ani blesky neschýlí jeho hrdé chtění, teď mlčel, aby prvním slovem nebylo doznání prohry, svíral pevně semknuté zuby, an všecky nervy v těle, všecka ta tajemná vlákna nitra, po nichž se sune duševní život, se chvěla hukotem vše ničící moci, která udeřila do desky jeho duše, a nyní ji třásla a zmítala v naprosté anarchii vůle.

Odřekl Kostlivému, který měl jeho slib, že v neděli přijede, vymluvil se na churavost a uzavřel se doma. Toulal se po deváté večer po prázdném cvičišti v Dejvicích, jen aby byl sám a nemusil na nikoho promluvit. V kanceláři se uzavřel do polotmavého pokoje odděleného od ostatních úředníků a seděl zde netečně, a nepripraven odcházel ráno k soudu, aby zde vymohl odročení pře, anebo ji přenechával jinému z kolegů

Pokrač.

M. Jahn:

POZNÁNÍ.

Podvečer srpnové neděle vkročil na nádvoří selského statku mladý, třicetiletý muž, zarostlý ve tváři, s ubledlou pletí a znaveným pohledem, z něhož hleděla chorobnost. Nesl svrchník na levé ruce a v druhé kožený cestovní vak. Byl horkem uřícen a všecek posypán bílým silničním prachem.

Byl to učitel ze západomoravského města, jménem Pavel Malina, přicházející po pěti letech do valašské vsi k bratrovi na zotavenou.

Stanul uprostřed nádvoří, vydechl a rozhlédl se. Před ním stálo vysoké selské stavení s odřenou omítkou, dole se stáji a nahoře s rodinným bytem. Před stájí páchlo široké, slamnaté hnojiště, na trávníku seděly bělounké husy, a statný kačer se stádem kachen kolébal se dvorem zrovna naproti nemu a stále si krákal: káč, káč... Pavel Malina vzpomněl si na doby dětství, jež tady prožil a všecek se obechvěl štěstím a radostmi dávno odplulého mládí.

Ale bylo mu divno, že žádný mu nevyšel naproti, ačkoli napsal bratrovi, kdy přijde.

»Jakoby mne nečekali,« pomyslil si, utišuje se myšlénkou, že v dědinách neznají těchto městských zvyklostí, a proto se dlouho nezdržel u této myšlénky.

Obešel stavení. U studny spatřil toliko starce, opřeného o prohnilou ohlubeň, dávno neholeného, s tvrdými štětinami a šedivými, nečesanými vlasy, které dávno už nepocítily hřebene. Byl to jeho otec. Zaslechnuv kroky, ohlédl se a zatřásl vystouplou bradou.

»Ach, vítej, synku,« oslovil stařec příchozího, a bezzubá jeho ústa rozevřela se na syna jako příznak již již doléhající staroby.

Pavel vzal osmáhlou ruku otcovu a políbil ji, ačkoli stařík se zdráhal.

»Nejsi chlapec,« pravil, odtrhuje svou ruku.

»Jak se máte, tatíčku?« tázal se Pavel, pozoruje nečistý, nespořádaný otcův zevnějšek.

»To víš, jako výminkář. Co je po starém kůlu ve plotě,« odřekl stařík a ohnal se rukou.

»A jak se snášíte s Vinckem a nevěstou?«

»No tak, projde to. Vincek je Málce pod palicí a ona je tak někdy trochu hrubá, ale což člověk nedělá,« oddychl stařík a zahleděl se na Pavla vodnatýma očima.

Stařík hovořil chvíli se synem a stále se ho vyptával. S pole přiběhli dva chlapci, starší Vincek a mladší Lojzek. Točili se zdaleka okolo strýčka, obhlíželi si ho se všech stran, ale když jim dal dárky, byli smělejší a pohlíželi na něho vděčnými pohledy. Ale za chvíli odběhli na zahradu. Vincek vřískal na plechové trubce a menší Lojzek si pohrával s koníkem.

Potom přišel Vincek se ženou. Oba byli ještě mladí a plni zdravého vzezření.

»Vítej, bratře,« oslovil Pavla Vincek a podal bratrovi ruku.

»Ani jsme nebyli doma,« omlouvala se Málka a stydně sklopila oči. »Sháněli jsme žnice na zítřek, je o ně potíž.«

»Švakrová je pyšná, ani mi ruky nepodá,« řekl Pavel, nabízeje Málce svou ruku.

Málka se rozesmála stydlivým smíchem, zakryla si levicí ústa a pravou podala Pavlovi.

»Jak se míváte?« tázal se, pohlížeje po otcovu upozornění zkoumavě na Málku.

Našel u ní cosi ostrého a nesympatického, jakoby v ní nebylo ženského kouzla.

»Jako u sedláka, z jedné práce do druhé,« odřekla Málka za Vincka a vytočila se na podpatku.

»No že's přece přišel,« promluvil Vincek a zatrhl se.

»Na své hnízdo, pravda,« dopověděla žertovně Málka, ale její smích byl takový tvrdý a násilný, že Pavla zarážel.

»Jsi jaksi bledý,« pověděl Vincek.

»Jsem trochu churav. Lékař mi radil, abych šel na venek, oddychl si a popíjel mléko,« odřekl Pavel, pozoruje, že si ho prohlížejí.

»Oh, toho u nás užijete, pane švakříčku, doboha,« odřekla Málka a opět rozvrtěla se na podpatcích.

»No pojď přec do jizby, vybídl Vincek Pavla, ušel jsi se, ať si odpočineš.«

Pavel byl unaven cestou, a proto ochotně poslechl bratra. Vešel do jizby. Mouchy ho skorem obsypaly, jakoby vítaly hosta, a dotěrně padaly mu na zpocené čelo. Oháněl je rukama, ale tím více je dráždil. A přece byl rád, že usedl. Rozhlédl se dokola. Všecko mu bylo tak známé. Veliká hliněná kamna s pecí, police s hrnečky, křiklavé obrázky, vysoce vystlané postele a mnoho barevného skla na skříni, vše, jak to bývá v selské světnici, jakoby tu byl včera.

Vydechl několikráte a již pocítil dusné, protivné horko, protože okna byla zavřena.

Oba mladí a statní lidé vešli se staříkem do jizby.

Švakrová donesla čerstvého chleba s kyselým mlékem.

»Pojezte, švakříčku, ale je to jenom po selsku,« pobídla ho švakrová, podávajíc mu veliký nůž, kterým krájeli chléb.

Pavel si ukrojil a jedl. Zachutnal mu krajíc toho černého, vonného chleba, jakému odvykl v městě, že ho Vincek znovu pobídl, aby si ukrojil.

Pavel pojedl, vyptal se na úrodu, oni zase se tázali po jeho životě a stařík jenom doložil ně-

kdy těžkou, závažnou větu, které dodávala váhy jeho stařecí vyspělá zkušenost. Z řeči mladých stále šla na jevo práce a práce. Zvláště Málka si stýskala a chválila život ve městě, kde dostávají lidé »své měsíční«, a proto nemusí se tolik starati. Ale když jí byl Pavel řekl, že všechno do krejcaru se musí koupit, pohlédla na něho a mlčky přikývla.

Po večeři šel Pavel na chvíli do výminku.

Zavrtěl hlavou, když vstoupil. Překvapila ho špína a nepořádek; zdálo se mu, že stařík všemu přivykl. Zazlíval v duchu Vinckovi, že to tak strpí a nenapomene ženy. Bylo mu divno, proč je ta švakrová tak čilá, obratná v řeči a na druhé straně nechává otce v takové nevyklizené světnici, plné stuchlého zápachu. Pokrač.

RŮŽENA SVOBODOVÁ:

NOVÉ LISTY K ROMÁNU.

Pokrač.

»Mohl byste mi ku příkladu,« pravila, »svěřit svou korespondenci za minulých čtrnáct dní, než jsem vás prvně uviděla? Nevěřím!«

Odpověděl: »Mohl.«

»Ne, ne, ne!« smála se.

»Mohl!« opakoval.

»Ne!« tvrdila ona určitě a přísně.

»Přesvědčím vás!« pravil. »Zítra vám pošlu všechny listy. Nemám před Vámi tajemství.«

»Neposílejte, přijďte raději!«

»Smím?«

»Jak se můžete ptát? Čekám vás již od této chvíle a bez odpočinku! Chci,« pravila mu, »naučiti se od vás všem tonům, jež dosud nemám v hrdle. Chci darem všechny vaše písně a chci vám darovat své. Tak zahynou naše malichernosti, neboť nezbude pro ně místa. Chci žít pod vašima vztaženýma rukama, pod jejich požehnáním, pod jejich bílými paprsky. Chci, aby mé dojmy procházely v poledne pod vašimi okny, aby nebylo mezi námi tajemství, aby všechny události našich duší byly nejvnitřnější silou, abychom poznání svá rozlomili jako chléb a rozdělili se o ně!«

Když odešel zase do svých hor, chodila daleko po lukách, tváří tvář velikému černému lesu, který přemýšlel, pod horami, na nichž stála jeho chata, a řekla si strašně a studeně: »Vždyť já nikoho nemiluju, já všechny klamu, z nudy hraju a klamu. Ale zítra přijde den mého vítězství, den, v němž vrátím, Marianno, jako nepotřebnou věc srdce, pro něž jsi umírala!«

Vrátila se domů za šera.

Nehledala samotu. Nebylo, o čem by byla přemítala, neměla-li listy. Bylo jí nějak šťastno a přítomnost lidí jí byla milá. Vrátila se domů; malý jezevčík vrhl se k polámaným vrátkům. Mladé děvče v modré sukni a košili vážilo lehce a zručně jen jednou rukou vodu, zastavilo se v práci a napínajíc zdánlivě ruku udržovalo uprostřed studně naplněný okov.

Na prahu se objevil její domácí, vyhublý, s pokleslými koleny, oholený, s ústy plnými ulámaných zubů. Na záspi, opřena zády a dlaněmi o zeď, stála malá stařenka a ani sebou nepohnula. Její oči byly kalné, hlavička malá, šedé vlasy uvázány v jediný, pevně utažený rulík. Brada vystupovala nad kosmo propadlými rety a byla jako u starce porostlá vousy.

»Jdi dál!« povídala Magdale přísně, »jen jdi dál, je tam hezky, co pak tady venku!«

Magdala vešla do síně a zastavila se s domácí paní.

»To je vaše maminka?«

»Ano, moje matka!«

Stařena se plížila do síně.

»Gusto,« volala zdušeně na dceru, »pojď sem!«

Paní k ní vyšla.

»Šla tam tvoje sestra!« povídala jí stařena.

»Jaká sestra?«

»No, tvoje sestra Michaela! Uhosti ji!«

Paní se vrátila.

»Maminka nemá paměť. Umřela jí dcera Michaela před dvaceti lety a ona to zapomněla. Pořád ji čeká, že přijde.«

Magdala se k ní vrátila.

»Neznáte mne, jsem vaše nájemnice!«

»To abych neznala, znám tě! Michaela jsi!«

Zadýchala se v rozpacích.

»Musím pořád husy hlídat. Stojím tu celé dny a hlídám husy!« pravila a ukázala na prázdný dvůr v měsíčném světle. »Kdo pak by si jich všiml?«

Pohlédla prosebně a bolestně šerýma očima vzhůru k ní a něco, nejasné slovo nějaké vydychla.

»Co pak?« zeptala se jí Magdala.

»Prsa! Dech!« promluvila znaveně stařenka pokládajíc ruku na vpadlou hruď. »Na dech jsem už hotova!«

Pak se pousmála jako potrestané dítě u přítomnosti cizí osoby. Bála se, ale nechtěla projevit tuto bázeň.

»Kolik jste měla dětí?« zeptala se jí Magdala.

»Kolik?« odpověděla babička snažíc se vzpomenouti. Ale zbytek její vůle narazil na prázdno vzpomínek, na propadlou minulost, na život, který zůstal jako nežitý. »Kolik?« opakovala úzkostně ničeho nenacházejíc a tázavě i prosebně ukázala k dceři. Nenapověděla jí.

»Kolik?« řekla zlostně a plačtivě. »Co pak já to pamatuju? Já to nenosím v hlavě. Ať je kolik chce. Mají se dobře, mají snad co jíst, co pak je mi do toho. Já jim nic nedám!« usmála se. V té chvíli již i zapomněla, nač byla tázána, a úzkost zmizela.

»Měla jste dceru Michaelu!«

»Dcera Michaela? Snad Zoška? Zoška se jedna jmenovala!«

»Zoška, to je zas moje dcera!« pravila paní potichu. »To ona si všechno splete. Když vidí podobiznu syna, říká, ‚to je můj tatínek, to zrovna je můj tatínek!' A když jí to vymlouvám, hádá se a pláče.«

Stařena počala se procházet po prázdném dvoře, po bílém světle měsíce a rozevírala ruce, jakoby sháněla drůbež.

»Musím ty husy sehnat. Mají taky svou husí hodinu, kdy se jim chce spát!«

Nechaly ji. A ona, jakoby měla před sebou sdružený houf, došla až do úhlu dvora a vrátila se přinášejíc několik kousků rozštípaného dříví.

»Dřívíčko! Uschlo na slunci!« povídala a vstoupila do stavení.

Magdala odešla do své komnatky a postavila se k oknu. Vlhký, prochladlý vzduch, pomísený vůní lesů a sena proudil lehce kolem. Zvuky vzdálené harmoniky a výkřiky výrostků ve vesnici ojediněle sem dolétaly. Světlá obloha rozprostřela nad lesy svou cudnou dálku.

Měsíc visel nad horami jako stříbrné kyvadlo na zastavených hodinách. Němé tajemství života spočinulo asi nyní zahalené, nedýchající na blízku.

Pokrač.

JIŘÍ SUMÍN:

DO SVĚTA ...!

Dokonč.

Tu Oliva rázem zmužněla, duše její, jakoby byla sesílila zpětným pohledem na tolikeré boje a utrpení, jimiž prošla. Nyní uvědomila si, že žila tak dlouho poslušně a oddaně, jako bez vlastní vůle. Teprve v loni procitlo v ní něco. Neposlouchala již slepě matky, rovněž ne z potřeby jako dřív, spíše jen z úcty. Vyspěla, usamostatnila se, přerostla matku. Vzpomíná na loňské léto plné hrůz a živelních pohrom. Často, když zkázonosná bouře visela nad krajem, vyslán byl lid, aby zachránil, co se dalo z úrody na klášterních polích. Šli poslušně jako do boje, jsouce odhodláni s nasazením vlastního života rváti se s rozlíceným živlem o cizí zboží. Zvláště jedna hrůzyplná noc utkvěla jí v paměti, kdy na nebi černém jako propast otvíraly se krvavé jícny chrlíce zkásonosné blesky na zem. Zdálo se, že vichřice smetá vesnice a lesy, že divé síly převracejí útroby země a ničí veškerý život. Běželi podle žebřinových vozů zamlklí, němí, ohlušení jekotem bouře, poslušní jako ovce, jež slyší za sebou práskání biče. Pak vrhali se, volajíce Boha na pomoc, na rozmetané mandele a rvali se s vichřicí o panské snopy. Ale hrůza rostla, zelenaví hadi, na jichž jazyku seděl zlověstný kostlivec s koson, spouštěli se s nebe blíž a blíž, zmatek vzrůstal mezi dělníky, splašené koně hnali se řičíce polem. V tom ozval se kdesi hlasitý nářek, jejž brzy přerušilo hromadné úpění, když na blízku vesnice vyšlehl požár. Věděli dobře, jak třeba chovati se ve chvíli nebezpečí, ale hrůza zbavila jich rozvahy. Hnali se jako splašené stádo, porážejíce se navzájem, padajíce přes zvrácené fůry s obilím a dovršujíce nebezpečí úpěnlivým nářkem, jenž se rozléhal krajinou jako vytí dravých šelem.

Oliva stála s třemi dělníky u fůry zpola naložené, když jako na povel koně i lid počali prchati v divokém trysku. Chvíli prchala s nimi, ale postřehnouc dobře kritický okamžik, stanula jako přibita k zemi, nedbajíc, že osamotní v poli uprostřed hrůzy. V tom okamžiku smekl se tenký zelenavý had k zemi a porazil koně i tři dělníky, několik kroků před ní. Za půl hodiny, když zdvihali mrtvoly, nalezli ji zde státi jako sochu s vyděšenou, ztrnulou tváří. Zdálo se, že neslyší, nevidí, a bledé rty, jež chtěly promluvit, se bezmocně chvěly. Ale když přišla matka, a vrhnouc se na kolena, děkovala Bohu za zázrak, Oliva se vzpamatovala a k velikému prekvapení mnohých, již myslili, že zešílela, počala zevrubně dokazovati, že se nestal zázrak, nýbrž že se zachránila vlastní duchapřítomností. Od té doby cítila silnou sebedůvěru. Nejen že se jí zdálo, že i ten Nejmocnější je jí nakloněn právě jako ti »mocní« a »velcí« tohoto světa, ale bylo jí, jakoby byla bytost její splynula s dechem tohoto kraje, a jakoby nebylo nemožno naučiti se mu rozuměti a ovládati ho. — A když nadešly okamžiky svrchované nouze a matka naříkala, že musejí umříti hlady, Oliva, jíž slova ta bolela i urážela, cítila k ní tajný odpor. Ne, ne! děj se co děj, Oliva neumře hlady! Za jasné zimní noci procitla matka ze spaní cvaknutím dveří a spatřila svou dceru, jež vlekla

velkého zajíce za přední běhy, jenž sebou ještě škubal v jejích rukou.

Poděšena vyskočila s postele. Dožila se hanby, že muž její trestán byl vězením pro pytlácké přechmaty a zahynul předčasně při svém nekalém díle! A nyní i dcera se opovážila!... Bledá leknutím zdvihala výhrůžně pěstě. Pro Krista, co to spáchala? Kdo jí tomu naučil?!

Ale Oliva obrátila se k ní s nevinnou tváří. Naučil? Čemu?... Vždyť našla zajíce chyceného do smyce hned včera, ukryla ho, aby proň v noci potají došla.

Matka vzpomněla si, že děti celý den plakaly hladem, i zdálo se jí, že zmírní svou spoluvinu, uvěří-li Olivě aspoň na oko.

A Oliva »našla« během zimy několik pěkných kusů zvěře, tak že po dlouhém postě následovala občas slavnostní hostina při zavřených dveřích. Nicméně byla dosti opatrna, že přestala »hledati«, když se jí zdálo, že vzbudila podezření hajných. Ještě na jaře, když chudáci churavěli a mřeli z podezřelých kořínků, jež pojídali z hladu, Oliva objevila důvtipně novou stravu ve dlouhých šlahounech mladých výhonků ostružin, jež oloupány a vařeny ve slané vodě, chutnaly prý jako chřest. Ale výhonky brzy zdřevnatěly a ježto denní mzda žen obnáší pouze dvacet krejcarů a k tomu byly zadluženy, nemohly ani teď uniknout nedostatku. Tehdy se Oliva přesvědčila, že ranné brambory na panském, které sotva odkvetly, mají již na kořenech hlízky zvící ořechu. Zmocňovala se jich tak chytře, že vyhrabala opatrně jen větší brambory, nepoškodivši ani dost málo rostliny. Matka přijímala tento příspěvek Olivin zamračeně a mlčky hledíc do země. Ale když byly uvařeny, polykala je stejně hltavě neoloupané jako ostatní.

A sousedce Viktoře vysvětlila Oliva jednoho dne, jak to vše se stalo, odkud byl ten náhlý blahobyt. Sousedka se křižovala. Okrást klášter, krást takřka samému Pánu Bohu!

»Hloupá!« Černé oči Oliviny výmluvně se zaleskly. »V klášteře nedbají o brambory. Tam se vaří každý den dva voli v kotli a šest chlapů pumpuje ve dne v noci z velikých sudů víno na stoly.«

A když užaslá sousedka odcházela, Oliva připamatovala si něco.

»Viktoro, povím ti ještě, jak se to dělá,« a šeptem svěřila jí tajemný způsob, jakým se dobývají cizí brambory ze země.

Ale Viktora, jež se již odhodlala »krást takřka samému Pánu Bohu«, nedbala této rady. Třesouc se rozčilením rvala zelenou nať a spustošila více trsů, než byla s to prohledat; zdáloť se jí ustavičně, že jižjiž kývá se nad ní zlověstná »konská hlava«.. Ale řádění její bylo příliš nápadným a sotva se Viktora s dětmi dvakráte do syta najedla, »konská hlava« vztáhla na ni ruku. Večer sebral ji četník i s pytlíkem ze staré nohavice, v němž bylo přehršlí bramborů málo větších než hrách.

»Jaká to hříšná zlomyslnost, takto pustošit boží úrodu!« pravili páni.

A když se Viktora vrátila z vězení, její nejmladší dítě bylo pod drnem a dvě starší stonaly těžce.

Olivě stydla krev v žilách, když se poprvé měla setkati s nešťastnou sousedkou. Zdaleka vpíjely se Viktořiny zapadlé oči do její pobledlé tváře.

Cože? Oliva chodí si vesele, jakoby myslila, že Viktora odpykala trest i za ni? To by věru Pán Bůh nebyl spravedliv, kdyby Oliva zůstala bez trestu! Však už o tom vědí páni na soudě, ví o tom i »konská hlava« — jen co se počnou brambory kopat...

Oliva byla tak polekána, že se chvíli nemohla vzpamatovat. Ale znenáhla vrátila se jí duchapřítomnost.

»Tak? A kdo to dokáže?« tázala se.

»Už je to dokázáno! Vždyť bylo poškozené brambory zdaleka poznat podle předčasně sežloutlých vršků! Na dvě měřice bramborů snědla nestydatá! Však už to »konská hlava« vyměřila. Lehce se to dokáže, ale Olivě bude hůře dokazovat, že snědí v klášteře každý den dva vařené voly a že šest chlapů nestačí pumpovat vína na stoly. Taková bezbožnost se tak hladce neodpyká, to půjde až »ke kriminálu«. Však už to páni vědí, jen co se počnou brambory kopat!«

Oh, Oliva zná dobře nebezpečí, které jí hrozí, ale dovedla by mu vzdorovat. Ať jí to dokáží! Viděla ji Viktora? Viděla ji »konská hlava«? Ale matčino »kradla's« zbavuje ji rozvahy a rozdírá jí duši. Nechce, nebude se hájit — raději do světa!

Musela se opět ukryti za kmen práchnivé vrby, neboť poutníci přiblížili se, zpívajíce nábožný chvalozpěv. Hleděla na ně ze svého úkrytu, jak chvátají plni radostné naděje v lahodném ovzduší slunného svátečního rána.

Sledujíc pozorně krátký ten průvod, rozeznávala všecky své známé a znova cítila, jakoby celá minulost její, celý život tohoto kraje zjevil se před ní se svými radostmi i strastmi. A za chvíli půjde Oliva touž cestou, ne aby se vrátila s novými nadějemi v duši jako oni, ale aby navždy zapadla v širém světě.

Zalekla se spatříc nedaleko vsi štíhlou postavu vesnického hocha, jenž pobíhal rozhlížeje se po polích, jakoby někoho hledal. Náhle ztratil se jí z očí poblíže stodol a teprve po delší chvíli spatřila ho opět, jak chvátal k lesu. Ne, nemohla se již mýliti: byl to Horna a zajisté ji hledal. Ne, ne, ona se nevrátí! Pojal ji stesk, ukryla se před ním, vzlykajíc, do trávy, nicméně srdce jí zabušilo novou nadějí. Asi hodinu seděla v úkrytu netroufajíc si pozvednout hlavy, posléze však úzkost osamocení donutila ji pátrati po něm. Hledala ho dlouho, až jí zrak na slunci slepnul a

přecházel. Pojednou trhla sebou spatříc ho opodál seděti na břehu potoka. Patrně již o ní věděl a bál se přiblížiti. Tvářil se, jakoby jí neviděl, ale poznav, že ho zpozorovala, počal hlasitě vzlykat. Olivě stáhlo se hrdlo, byla by se málem rozplakala s ním, ale brzy postřehla v jeho pláči jistou zúmyslnost a okázalost, z níž vycítila, jak dobře je si vědom, že snadně a levně dosáhne odpuštění. Odvrátila se s nevolí, jsouc ještě více popuzena jeho smělostí, když v malé chvíli ozval se protivný ten vzlykot ve vzdálenosti daleko menší. Aby zabránila náhlému sblížení, počala hlasitě hubovat mluvíc ne k němu, ale jaksi jen tak do vzduchu velmi ostře a nehledaně o karbanu a marnotratnosti. Ale chybila patrně, neboť Horna čekal, jen co by mu »podala slovo«. Že by toto slovo muselo být nějak vybraným a pěkným, toho ani nežádal. Přestal ihned vzlykati, a počal svým obvyklým důrazným a prudkým tonem líčiti své neštěstí.

Kdyby byla Oliva chtěla poslouchat, mohla zvěděti nejmenší podrobnosti Hornovy hry. Sedě stále ještě v uctivé vzdálenosti (jen zvolna poposednul občas opřev se rukama o zem) svíral prsty levé ruky, jakoby držel karty, a pravou přebíral trumfy. Při tom vykládal zevrubně, jakou kdy dostal kartu, co přebil a co nemohl přebit. Na konci vyprávěl zlomeným hlasem, že se chtěl oběsit, když vrátiv se domů uslyšel, že půjde Oliva k polesnému do služby.

Pohledla naň překvapeně.

»Do služby? Toť!« řekla shrnouc posměšně nos. Cítila při tom ulehčení, neboť měla klamný dojem, jakoby se posmívala Hornovi i celému světu.

A tu Horna oddechl si z hluboka a hlas jeho nabyl zase obvyklé živosti. Také se zvolna přibližoval leza po čtyřech. Doznával, měře dívku škádlivým pohledem, že si byl jist, že mu to Oliva neudělá. Potom jí, žertuje, prosil za odpuštění a sliboval, že jí těch »pár grošů« vrátí, jakmile jich jen vydělá. Ale poněvadž Oliva neodpovídala, ani naň nepohlédla, nutil se znova do pláče, naříkaje na své neštěstí. Náhle pravil, že továrna, v níž pracoval, rozšiřuje se a hledá dělníky. Dobrý plat, akordní práce, týdně se vydělá i jedenáct zlatých . . . Už požádal kamaráda, aby ho přihlásil, neboť zde by do smrti nevydělal peněz, které nyní Olivě dluží. Bude se mu velice stýskat po koních, ale už by se s tím smířil, jen kdyby nemusel Olivu opustit.

Oliva zvedla se náhle. V jejím vzezření jevila se nezlomná odhodlanost.

»Dobře, pojď tedy, půjdu s tebou,« řekla.

Zaleklo jej toto náhlé rozhodnutí a počal váhati.

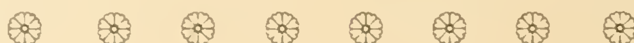
Bože! — a hned? A koně? Koně už jsou druhý den nečesáni A kdo ví, zda dostali jak patří obrok. Bože! — a ta jejich niva na Zálesí! . . Co se nebožtík děd na ní nadřel . . .

»Pojď, nebo vrátím-li se domů, půjdu zítra k polesnému do služby.«

Hleděl na ni chvíli zaraženě a prosebně. Pak ji následoval se sklopenou hlavou občas se zastavuje a hledě vyděšeně k rodné vsi. Zmocnila se ho lítost asi taková, jakoby samojediný viděl nenadálou pohromu valící se na ubohou, ničeho netušící vísku a nemohl ji odvrátit. Kdyby tam věděli, že Horna odchází! . . . Ale oni ani netuší, hospodář láteří a chystá se, jak čeledínovi vycinká. A on zatím, dověděv se, že Oliva se s matkou nepohodla a utekla, nutkán tajnou jakous obavou sebral své »papíry« a nechal jim tam svoji prázdnou truhlu pod komínem. Až ji otevrou — to bude překvapení!

»Eh, však se vrátíme,« pravil nahlas. »Ale ne jako teď bosi, otrháni s prázdnou kapsou. Vrátíme se, ale ne pěšky! Přijedem na pěkném vozíku s malým ryšavým koníkem, jako je hospodářova Lucka. Vrátíme se!« opakoval, obrácen k rodné vsi, jakoby ne sebe, ale kohosi jiného konejšil a těšil. Ale poněvadž Oliva neodpovídala, zasmušil se brzy.

Mlčky kráčeli silnicí. Horna šel krotce, poslušně a s mysli nešla »jejich« niva na Zálesí, na níž se jeho děd tolik nadřel, a na koně hospodářovy, kteří nyní nadarmo obracejí hlavy ke dveřím, brzy-li se vrátí. Oliva polykala slzy bojíc se rozhlédnouti se naposled, aby ji nepřemohl zármutek, jenž by zvrátiti mohl dobré úmysly jejího hocha. Ale i pod přivřenými víčky zářil jí vstříc ten chudý pahorkatý kraj se svým rozběhlým plochým povrchem podobným hladině vzbouřeného moře. Zářil ve snivé, dojemné kráse, jediné svého druhu, jakoby ničeho nevěděl o přestálých utrpeních a strastech ubohých lidských tvorů. V nížinách u lesa ležel klášter, obrovská skupina budov zarostlá zelení, zčernalá, drolící se stářím, přežilý nahnilý cizopasník, jenž ssál mízu i krev svého okolí, nestvůrný, odporný ve své vypjaté pýše a nedotknutelnosti. Olivě zdálo se, že mocný ochranný duch, jenž vznášel se nad tímto posvátným domem, hrozí jí se své výše plamenným mečem, jako onen biblický anděl, jenž vyhnal z ráje první lidi, a hází jí na novou dráhu života balvany kletby a zlořečení, o něž bude klopýtat a padat, o něž zraní nesčetněkráte své znavené nohy. A pod přivřenými víčky tonoucími v slzách zářil dále rodný kraj ve své snivé, dojemné kráse pozdního léta. Cítila, že byla květem toho kraje, třeba zanedbaným a šlapaným, ale přece květem, jenž měl prohřáti a zjasniti lidské srdce.

FEUILLETON.

V Praze, 8. prosince 1898.

Dr. František Ladislav Rieger slaví své osmdesáté narozeniny dne 10. t. m. Den tento bude oslaven celým národem československým, jenž bez rozdílu stran a politického smýšlení s úctou hledí k velkému starci. Dr. Rieger representuje celou epochu našeho života národního, politického a kulturního, bylo mu popřáno okolnostmi, umožněno obdivuhodným talentem řečnickým a vzácnými vlastnostmi ducha i povahy, aby přes půl století hrál jednu z nejpřednějších a nejokázalejších rolí našeho života veřejného. Ale výmluvný tribun z r. 1848, bojovný vůdce mocné politické strany, muž nejskvělejšího působení veřejného, který poznal nejopojnější chvíle popularity, jenž dovedl okouzliti a podmaniti si dav svůdnou mocí svého slova, prestiží své osoby, imponující silou své povahy a práce, byl též mužem vážné práce kulturní. Zásluhy Riegrovy v tom ohledu jsou tak velké, že neztrácejí se v lesku jeho politického věhlasu. S vděčností vzpomínáme toho všeho, co vykonal Dr. F. L. Rieger jako redaktor první naší encyklopedie, jako jeden ze zakladatelů Národního divadla i jako publicista a literát. Horlivým zájmem o literaturu a umění vynikal vždy Dr. Rieger. Superiorita ducha jeví se především v noblesse vzdělání a vkusu. Vřelý cit pro vše krásné a nevšední vyznačuje odchovance a žáka Jungmannova, který zachoval si veliké tradice a nikoliv malé předsudky minulosti, který po odstoupení s bojiště politického smířil mnohé hněvy, zjevil se nám v čisté své podstatě nadšeného pracovníka a bojovníka samostatnosti a svobody národa českého a který u základního kamene Palackého v ušlechtilém zápalu bývalého idealisty z r. 1848 vítal příští století jako věk — volnosti, rovnosti, bratrství.

† LUDĚK MAROLD.

Jeden z nejbrillantnějších, nejroztomilejších našich umělců, jehož jméno vzbuzovalo smavý dojem štěstí, elegance, virtuosní lehkosti a vzdušné, melodické graciesnosti, zhynul v Luďkovi Maroldovi. Zemřel zcela mlád, u věku 33 let. Ale tu krátkou dráhu svého života proputoval s veselou písní uprostřed kvetoucích záhonů. U věku ještě takřka jinošském hravě dosáhl jména, pak rychle s pružnou lehkostí se vyhoupl na místo v popředí současných umělců, jako illustrator stal se mistrem, jenž překonával nejslavnější konkurenty francouzské a německé, mnohé si podmanil, tak že jej počali napodobovati. Jeho jméno nezní slovansky, má jakýsi francouzský přízvuk. Totéž platí i o jeho talentu. Proto Paříž stala se jeho vychovatelkou, rodnou půdou jeho umění, pro jehož nonchalantní půvab nebylo dosti smyslu ani pochopení v českých těžkopádných, německy filistrovských názorech o umění.

Dandysmus prvních prací Maroldových objevivších se v našich illustrovaných listech před nějakými desíti lety naplňoval nás mladé obdivem, milovali jsme tu světáckou a gaminskou ležernost jeho tužky a péra, ale ozývalo se též reptání vážných a bodrých starousedlíků uměleckých. Paříž teprve přesvědčila všechny o skvělém talentu Maroldově. Je to jako s některým zbožím. U nás se zhotoví, vyrobí, ale nešlo by na odbyt ani za lacinou cenu. Expeduje se do ciziny, odkud k nám vrátí se s cizozemskou vignettou, s francouzskou nebo anglickou trademarkou a jde na dračku za cenu trojnásobnou.

Marold věnoval francouzskému umění kus pěkné práce. Celou řadu knih francouzských autorů moderních i některých starších ozdobil rozkošnými illustracemi, delikátními pérokresbami, tušovými a uhlovými kresbami i aquarellami. Technickou stránku svého umění ovládal s nepřekonatelnou zručností a neodolatelnou bravurou. Měl svůj omezený svět, do jehož života a duše vnikl, svět krásně oblékaných lidí. Elegantní sportsmani a boulevardieři, finančníci a snobové v lesklých vysokých kloboucích a dlouhých redingotech, věžovitě vypnutých kravatách nebyli nikým lépe vystiženi nežli Maroldem, který je pozoroval s jakousi satirickou shovívavostí, při čemž nezatajil, že mu tento lesklý, prázdný a bohatý svět značně imponuje. Ale vrcholem jeho umění, tam kde objevil se v něm i básník, kde dovedl vykouzliti malé zázraky, bylo jeho mistrné podání moderní ženy, dámy fin-de-siècle. Pařížanka nenalezla nadšenějšího tlumočníka svých pikantních vděků, své frivolní gracie, své nervosní živosti a raffinované elegance nad Marolda, který svými kresbami a aquarellami závodil s obrazy de Nittise a Stevense, s Boldinim i Gandarou.

Z českých autorů illustroval Marold tři — čtyry, Herrmannovy »Pražské figurky«, Dra Serváce Hellera román »Pan markýz« a Červenkovy »Písně Závišovy«. Byl spolupracovníkem »Zlaté Prahy« a »Světozora«. Ale většinu své práce věnoval Francii a Německu. Nyní konečně mohl jako Hynais vrátiti se do vlasti z Paříže, pracovat pro své a mezi svými. A tu přišla smrt a náhle zvrátila a ztroskotala to vše šťastné, krásné, velké a radostné, jež bylo v životě Maroldově. Tato smrt byla zločinem osudu.

V. H.

Boj o zachování starobylého rázu a krásy Prahy. Bez únavy, bez oddechu energicky v před nutno nyní postupovati na cestě nynější, kdy veškerá veřejnost počíná se vzrušovati, kdy byla zalarmována neochabující prací obhájců staré Prahy, jejichž boj nebyl jen snivým blouzněním umělců a esthetů, ale mocným vzmachem idey plné živelní síly, v níž osvěžuje se, obrozuje se, vzpružuje se celý náš život. Ven z dusna neutěšených zápasů politických, z trudné ochablosti, blasovaného kritikářství, úzkoprsého doktrinářství, hospodářských skandálů v záložnách a pivovarech — za ideálem kulturním, za myšlénkou Krásy! Boj nyní rozpoutá se po celé vlasti československé. Na foru budou se ozývati roztrpčené a hněvivé hlasy davů, jež budou muset respektovat ti, kteří dosud bagatelisovali zoufalé úsilí některých umělců, literátů, architektů a žurnalistů o zachránění Prahy. Ustavivší se komitét studentský rozvinuje horlivou činnost. Zejména Moravané chystají se k několika manifestačním projevům pro zachování starého rázu Prahy, podobně stane se i ve velké lidové schůzi v Praze a v některých větších městech na venkově.

Pro historii boje pro ochranu Prahy dostalo se nám důležitého, významného dokumentu. Zemský výbor nejdůraznějším způsobem zakročil proti záměru městské rady, jež chce sbořiti tři domy č. p. 931, 932 a 933 na Staroměstském náměstí a novou stavbou porušiti celý vzhled a ráz náměstí, k němuž bychom z duvodů historických i uměleckých měli vzhlížeti se zbožnou pietou. Památnou schůzi zemského výboru, kterou tím skvěleji odráží se duch vážného vědomí zodpovědnosti před budoucností, vědomí povinnosti vůči kulturním a národním zájmům vedle ducha vládnoucího v radě městské, řídil nejvyšší maršálek kníže Jiří Lobkowicz. Nařízení zemského výboru městské radě je koncipováno s neobyčejnou výmluvností, duchaplně a rázně, ve stylu nezvyklém v úředních spisech. Některá místa mají směrodatný význam pro celé hnutí pro zachování starého rázu Prahy. Citujeme:

»Kdyby v poslední době nebylo se již vinou jednotlivců i korporací tolik hřešilo v král. hlav. městě Praze na starobylém a malebném rázu města, nemohl by zemský výbor zprávě té ani víry přikládati. Vzhledem však k tomu, že již o tolik skvostů byla Praha připravena, neváhá zemský výbor král. Českého, cítě plnou zodpovědnost ze svého kroku před celou veřejností, uložiti sl. presidiu rady král. hlav. města Prahy na základě dnešního usnesení svého, aby bez odkladu podalo sem zprávu, kolik pravdy je na zprávě, že domy čp. 931, 932 a 933/I. mají býti zbořeny a po případě, má-li se tak státi vskutku jen k zaměstnání dělnictva práci hledajícího, kteréžto odůvodnění zní přímo jako zlehčení celé akce na zachování starého rázu Prahy, jíž právě vy-

*

danou osnovou stavebního řádu zemský výbor král. Českého v čelo se postavil. Snaha, opatřiti práci dělnictvu nezaměstnanému, zajisté vší chvály je hodna, zemský výbor však se domnívá, že, je-li vůbec třeba vyhověti snaze té bouráním budov, nebude nesnadno k účelu tomu nalézti objekty, na jichž dalším udržení nezáleží.

Toto vystoupení zemského výboru naplní celou českou veřejnost radostí a je též zárukou zdaru dalšího boje, neboť nyní máme za sebou oporu mocnou, imponující, rozhodující. H.

HUDEBNÍ KRONIKA.

K vánočnímu trhu letošnímu uchystala »Umělecká Beseda« v sličné zevní úpravě klavírní výtahy Smetanovy »Libuše« a Kovařovicových »Psohlavců«. Do sousedství nikoli prostou náhodou dostala se tato dvě operní díla; patříť na ten čas k nejoblíbenějším kusům českého repertoiru, ana dle statistického výkazu o činnosti Národního divadla v patnáctém jeho roce dosáhla počtu představení ze všech her největšího. Ačkoli dvoustranná tedy blízkost zevní svádí již k úvaze o poměru »Libuše« k »Psohlavcům«, i ze vnitřních důvodů nezdá se přirovnání také býti neodůvodněným. Pokud Smetanu pokládáme za ideál českého hudebního dramatika, shledáváme v něm měřítko určující neomylně hausse a baisse každé operní novinky.

»Libuše«, jejíž prvé náčrtky spadají do let šedesátých, přes úctyhodné poměrně stáří své jest zpěvohrou u nás dosud nepřekonanou co do pokročilého stanoviska svého, na něž Smetana odvážiti se mohl, jak Hostinský správně dovozuje, jen proto, poněvadž po vyhotovení partitury (r. 1872) na dohlednou dobu nepomýšlel na její provedení. Ač po přání skladatelově měla Libuše zůstati dílem v nejvznešenějším slova smyslu příležitostným, přece nemístno bylo by vykládati si do slova intenci jeho a povyšovati ji na neměnitelný kanon. Nejcennější partie »Libuše«, které zjeví se nám, abstrahujeme-li od všech výjevů čistě slavnostních, podávají nejvíce podnětů k lítosti, že Smetanovi v posledním desítiletí jeho činnosti ještě jednou nebylo přáno sblížiti se s textem vážným, v němž by slohový princip svůj byl rozvedl směrem v »Libuši« z ohledu na text pouze naznačeným, však ne docela provedeným. Celá dramatická stavba »Libuše« musila by se sesunouti, kdyby ji nedržela pohromadě Smetanova hudba, na jejíž účet jedině připsati dlužno potěšitelnou okolnost, že patnáctý rok Národního divadla pomohl v dobrém provádění »Libuši« k počtu repris, jimž za totéž období nemůže se vykázati ani populární »Prodaná nevěsta«. Všechny tolikráte vytýkané nedostatky libreta »Libuše« scvrkají se ve spojení s hudbou na minimum a omluvu jich najdeme tím spíše, uvážíme-li, že pouhý nedostatek jiného materiálu slovního vůbec pohnul Smetanu k jich zhudebnění. Za nemožnosti výběru byla by kritická abstinence jeho znamenala úplné potlačení tvořivosti. Bohudík, za čtvrtstoletí, jež zavřelo se nad dokončenou partiturou »Libuše«, literární poměry naše tak utěšené zkvetly, že volba látky a slovesného spolupracovníka jsou prvními neklamnými známkami povolaného dramatika hudebního. A s takovým případem shledáváme se u Kovařovice.

Přičítá-li se veliký úspěch »Psohlavců« na újmu skutečných zásluh skladatelových jedině látce a snad i libretu znamenitě spracovanému, namítnouti lze, že Jiráskův populární román od r. 1885 stál hudebnímu světu k disposici a že tudíž bez obtíží mohl sklíditi tu kterýkoli skladatel domněle laciný divadelní úspěch. Leckoho byla by však odstrašila nejistota, lze-li bez úrazu vyváznouti z mnohých dialogických scén, dojista velice poutavých, ale ku skladbě nesmírně obtížných, kterými hojně oplývá libreto Šípkovo vedle vábivých a vděčných momentů dramatických a lyrických. Jak dovedl Kovařovic i v místech nejchoulostivějších vystříci se vší muzikální neplodnosti, to dává nám klavírní výtah odpověď mnohem určitější, než je s to živé provedení. Toto působí pravým divadelním životem, oslňuje svým instrumentačním koloritem, v němž Kovařovic krom Dvořáka nemá u nás soka sobě rovného, a probíhá v čase tak rychle, že bystřejší pozastávku nad tou či onou zajímavou jednotlivostí namnoze činí nemožnou. Klavírní úprava, která má se k originálu tak, jako na př. dřevorytecká reprodukce k olejové malbě, jest naproti tomu nejspolehlivější zkouškou hudební hodnoty operního díla, ježto neodvádí vnímavou pozornost sledovatelovu lákadly jinými. Proto také teprve nyní můžeme uzavříti o Kovařovicově konkurenční práci definitivně svůj soud.

K veliké zásluze přičítáme Kovařovicovi, že nepřidal se k učení hlasatelů t. zv. národního směru v naší hudbě. Kdo bude pátrati v »Psohlavcích« po názvucích na Smetanu neb Dvořáka, přijde s číhané s prázdnýma rukama. Podobně stopy neb vlivy národní písně bude sháněti marně, i v místech, kde dikce textu k tomuto prameni byla by snad mimoděk přivedla jiného skladatele. Pouze jednou, a to s úspěchem, na pravém místě exponuje Kovařovic národní píseň chodskou (ovšem v uměleckém zušlechtění) v úvodní scéně, kde slyšíme ji z úst lidu, z nichž vyšla, a v nichž nabývá vlastně jediného svého odůvodnění v oblasti umělé hudby. A přece nikdo nemůže popříti, že ze sborů a vůbec ze scén lidových v »Psohlavcích« vane kus pravého českého ovzduší. Týž vzor, za nímž Smetana ve vážné zpěvohře po svém způsobu kráčel, i Kovařovicovi zúrodňoval půdu pro bezpečný úspěch. Snad ještě hloub, než Smetanovi bylo možno, vnikl Kovařovic do tajemství posledních dramat Wagnerových, zvláště »Mistrů pěvců Norimberských«, která ode dávna byla mu zdrojem, z něhož se napájel a sílil k vlastním myšlénkám. Dramatická jednotnost stavby, budovaná na podkladu themat příznačných, dle požadavku psychologické prohloubenosti různotvarně obměňovaných, bez studia Wagnera sotva by k také dospěla dokonalosti, jaká v »Psohlavcích« na každé stránce nás nutí k nepodmíněnému obdivu. Nejen tedy inspirace, i technická práce Kovařovicova imponuje nám svou nevšední vypilovaností, jevící se neméně v důmyslné, vzácně čisté stránce harmonické, jíž proniknouti je mnohdy těžkou, leč povždy potěšitelným požitkem odměněnou úlohou, než v bohaté, vznešené opravdu polyfonii.

Dvojí výtka, rázu spíše theoretického, jelikož při provedení neruší a jen při bližším zkoumání se namane, nebudiž »Psohlavcům« smlčena. Ačkoli Kovařovic hudební tvary své odvozuje přímo z rhytmického spádu slova, přece na konci frásí často prohřeší se proti správnosti deklamační. Na několika málo místech také opakováním slov zjednává si výplň k zaokrouhlení hudebních obrazů. Tyto nedostatky jsou dosahu tak nepatrného, že několikerý škrt pérem dostačil by k jich odstranění, a Kovařovicovi nebude nesnadno, aby se jich vystřehl v příští své opeře. Jak bude tato vypadati? Učiní Kovařovic taký pokrok k ní od »Psohlavců«, jaký učinil k těmto od dřívějších oper svých?

Vzpomínáme si živě, za jakých okolností Kovařovic vstoupil na horkou půdu divadelní. Tím momentem, kdy odcházel z hlavní zkoušky na svou operní prvotinu »Ženichy« (prov. poprvé 13. května 1884), v pražském ústavě choromyslných vypouštěl Smetana svého ducha. Po patnácti téměř letech smíme však skládati v Kovařovice důvodnou naději, že nedá zahynouti české operní říši, které smrtí Smetanovou sražena byla koruna s hlavy . . . »Le roi est mort, vive le roi,« bylo snad předčasno volati autoru tehdy dvaadvacítiletému. J. Boleška.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém sudém čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. 20. PROSINCE 1898. ČÍSLO 10.

V. MRŠTÍK:

HUDCI.

(BRATRU BERTOVI.)

Dokonč.

Proč se's nebránil?«

»Jak sa budu bránit, dyž sú čtyré a já sám —«

»Mlč, seš cikán, když tě někdo lískne, lehneš a pláčeš. — A ne aby se's vzepřel a taky se napřáhnul. Za živa tě prodaj',« řekl Antoš.

A těšil ho jak malé dítě. Konečně se Jožka uklidnil, když mu Antoš slíbil, že to všecko přivede »na súd«.

»Co pak ho na to matka vychovala, aby ně ho někdo bil? Snad na to je tu zákon, ten nech si mého synka potrestá, ale ne pacholek,« dokládal ještě Jožka a synek stále ještě mačkal naběhlé ucho . . .

Strávili jsme s hudci ještě poslední chvíle do tří hodin z rána. Už se netančilo, — jen se poslouchalo . . .

Hudci, jakoby nástroje měli v rukou dnes poprvé — hráli ještě nadšeněji a tklivěji než první den.

Cestou se přidala celá mladá Velká. Tančit, jen tancovat chtěli všichni a zpívat. Těma očima prosili, těmi ústy, přistrčenými až k uchu, žebrali. Ale v hospodě zavřeli před nimi dvéře, že nemají »licenc«, a tak v zahradě se ocitli jen hudci a my — Chasa se rozešla Velkou — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

Ale v zahradě! Posedalo se za stoly a už dlouho se nikdo nepamatoval, že by tak slavně kdy hráli velečtí hudci! Měli výborného cymbalistu z Mijavy a odkudsi z blízka — však z Vrbovce — došel Babica, Trnův sok. Slyšel, co se děje ve Velké a jako rek sám se dostavil na místo zápasu s Trnem. K půlnoci došlo mezi nimi k boji.

Mošna s houslemi v náručí a celou koloraturou gest a nadšených pós — a Babica stál tu celý s neodolatelnou svou hrou Trn byl poetičtější, Babica vášnivější. Trn jakoby zavinut byl do sebe, tklivý, jemný, čistě snivý Slovan, Babica už měl cosi uherského do sebe, hrál s okázalou, sebevědomou fugou. Trn byl skromňoučký jako beránek, Babica prvním trhem svého smyčce zpíval o své touze po slávě. Trn si dal kde co líbit, Babica na to hýřil a toho dne překonával sebe. Hrál jak Bůh — s prudkostí, ohněm a jaký už byl lehoučký a křehký celým svým tělem, zdálo se, že s těmi husličkami se nese za svými vlastními tóny, — trnul jak u vytržení, a tvář jeho nabývala výrazu světce. Stal se immaterielním, člověkem bez těla v nábožném svém zanícení z duše vyrvaných tónů. Nehrál jen houslemi, hrál celým tělem, očima, tváří, celým srdcem. Trn mu kontroval a potají se šíral . . . Toho se nenadál na konci své pýchy! Měl to napsáno na hrbolatém, v prudké záhyby složeném čele i v posupném tom naklonění hlavy, jakým dřevo svých houslí čím dále tím úžeji tisknul pod bradu. Nechal Babicu hrát, jak mu kázaly rytířský mrav a povinnost, ale závist a cosi jako lítost probleskovaly z očí.

Kdo poslouchali, také byli jen lidé, zapomněli se na účet Trna a dali se strhnout k okázalé pochvale. Trn už vzhlížel jako zamračený lev. I jeho syn, třebas Trnova jen pata, cítil tu jemnou pohanu a nevděk, jakého se dostává otci, a seděl, ruku loktem urputně opíraje v podbradí. Očí ani nepozved' a ve tváři se neustále měnil. A do Babice jakoby tím oheň lil. Pleš mu svítila, oči slídivě těkaly, kde by jaké znamení pohnutí polapil, ani sedět už nedovedl, jen stál, a stoje hrál, čím dále tím divočeji, čím dále tím krásněji I Trna strhnul s sebou: i ten se povýšil, za ním syn, všeci hudci — čelista odstoupil a cymbalista hrál jako sebezapomenutý. — Byly to hymny, Boží zpěvy, kdo poslouchal, trnul. A byly to zase ty slzy, které do očí tryskly jako tenkrát, když housle chytly poprvé. Hrdlo zase se tak stáhlo,

dech zase se tak srazil, a zdálo se všem, že vydechli teprv tenkrát, když v »cifrách« hudci vinuli dílu svému korunu. Oči točily se po Trnovi. Ta tam závist, ta tam lítost, zbyl jen ples a krása uznání ozářila celou jeho tvář. A byl překrásný jeho pohled, který vrhl na kohosi vzadu, když okřiknul klarinetistu, aby tak nevřeštěl a přestal hrát. Hudci, jakoby tím přítěže se zbavili — hudba jejich byla andělská.

Sedli si zas, cpali do svých lulek, ale nevydrželi dlouho. Ani si nezapálili, nedocpal dýmky, Kohout zazpíval jakousi jim milou, a dýmky už ležely na stole, housle spočinuly v náručí a hymna za hymnou střídala se pod hvězdnatou oblohou.

Babica stále držel vrch, Babica byl vítězem.

A tu se stalo něco, co pro hudce mělo už historickou význačnost.

Kdysi také tak hráli a před velikou společností a ve velikém městě

Tentýž zápas hudců o srdce všech. Babica zrovna tak hýřil na Trnovu dobrotu, Trn zrovna tak trpěl jako dnes. A tu Babica, když Trn mu kontroval a nedal mu dobře provádět hru, bera notu o poznání výš nebo níž, než snésti mohlo Babicovo ucho, — nechal hry, položil housle na stůl a smyčcem v ruce namířil Trnovi přes oči: »Takovú ti jednu šústnu, hneď sa prevalíš, — tož, keď já tobě slúžim, ty mně nemožeš poslúžit?« — Sednul a zády obrátil se k Trnovi. Všechno se dívalo, co se stalo a nikdo nechápal.

Jak spor skončil tenkrát, už nikdo nedovedl říci. Myslím ale, že asi zrovna tak jako dnes. Trn musil zase tak jen o poznání notu vzíti níž nebo výš, protože Babica praštil houslemi a cosi Trnovi řek', co nebylo pěkné, a Trn jemu, co bylo ještě horší. Hned po té umlkli oba a Babica »tak se mu ty koutky házely« chopil se dýmky, nacpal si, zabafal svou hlaďounce oholenou bradou a apathicky, v zamyšlení pohlížeje do prázdna, opřel se lokty o stůl.

Trn se jen ušklib', Babice nedbal a zmocnil se primu. Ostatní mu kontrovali. A Bože, to byl Trn! Několik tónů a Trn se vyšil, ještě několik a Babica obrátil oči a zas několik řezů a dýmka ležela na stole. Babica se chopil houslí a zakontroval tentokrát Trnovi. — A Trn hrál — světe nebeský, jak hrál! Jak živ zas jeho nikdo neviděl tak vášnivého a hasardního jako dnes! Jakoby se břehu pustil a vyplul na širé moře, zahrál takovou a smyčcem v ruce vybíral z houslí takové vzlyky, že zas Babica nemohl odolat, musil zapomnět, nemohl obstát a musil žít v jednom plesu s ním. A tentokrát vítězil Trn, tentokrát Trn hýřil na vlnách cymbálu, tentokrát jemu musili »poslúžit« všici i s Babicou. Krásně hrál Babica, krásně hrál Trn, ale nebylo nad Trna, nebylo nad jeho hru nenápadnou, vážnou, prudkou a při tom tak vzletnou, že uchvacovala duši nevysvětlitelnou jakousi úzkostí, jaká jímá člověka v ohromné tlačenici, bouři, v tisícerém jásotu hrdel, v okamžiku oněch slavnostních, nezapomenutelných chvil, kdy jako epidemie zachvacuje jedna vlna srdce všech a — všichni trnou, všichni se třesou na vrcholu velikého, nevystihlého pohnutí Jako had klouzal mu smyčec po strunách a snad, kdyby byl v tu chvíli někdo Trna jménem zavolal, nebyl by slyšel svého vlastního názvu, neznal, nepamatoval se, nebyl tu — a ta tvář — nebylo krásnějšího člověka na celém světě, než byl v tu chvíli Trn i s těmi usmolenými prsty divně a jinak přeskakujícími po strunách, černou skoro tváří a s očima, z nichž tvrdě prorážel vítězný, až zlomyslný blesk. —

»Tak hraju já!« — byla řeč, kterou jasně mluvila vzteklá jeho píseň a všichni, kdo poslouchali, pod silným tím dojmem cítili v tu chvíli, že se tu odehrává něco, proč není jména ani úsudku, a je jen hrobové ticho kolem a to svaté napjetí, nepohnuté až do posledního houslí dýchnutí. — Všichni hudci stáli, stáli jsme i my jako kouzelnou přinuceni k tomu silou a tentokrát na Trna se sbíhaly kdejaké oči, na Trnovu hlavu sypaly se bouřlivé výkřiky slávy. A když Trn housle položil a od stolu odbíhal, v žádné bitvě všech věků nebylo tak hrdého vítěze, jako byl v tu chvíli Trn, neboť sebe překonal a tím překonal všechny.

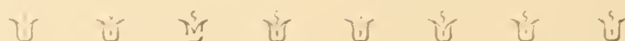
Jak tisknul Trn všem ruce na rozloučenou! Kohosi i líbal, a tak se všichni hladili, objímali a se rozcházeli, jakoby bůhví co byli spolu zažili, nebezpečí života, přišery smrti, — ještě jednou si podali všichni pravice, Trn velkomyslně ještě jednou »obtúlal se« s Babicou a tím skončil zápas hudců, slavný turnaj dvou na smrt hudbě i sobě oddaných srdcí.

A když Antoš k Trnovi přistoupil a po zádech jej hladě, od srdce mu přál, takového že ho ještě jakživ neviděl a neslyšel — —

»Nuž,« odpověděl Trn, »keď chceme pred pány hrát, — mosíme aj' něco umět!«

— — — — — — — — — — — — —

Ba Trne, pravdu máš, — a budeš-li kdy ještě hrát, jako jsi hrál tenkrát večer pod hořícími hvězdami — Bůh ti žehnej!

VLADIMÍR HOUDEK:

KDES VE VZDUCHU.

Jak bylo vojákům temno jich bolestí vření
po amputaci rozdrcených údů!
Ta palčivá muka svírala prostor, kde údů již není.

Ta zákeřná bolest, zdá se, kdes ve vzduchu visí
a v prodloužení pahýlů — zbytků jich údů —
vždy znovu a znovu se křísí . . .

Tak záhadnou byla mi bolest má celá!
I pátral jsem dlouho, jak mohla semknouti prostor,
kde duše se v šedý prach rozpadla ztrouchnivělá?

Ta zákeřná bolest, zdá se, kdes ve vzduchu visí
a v prodloužení kořenů duše
vždy znovu a znovu se křísí.

VĚŘÍM . . .

Já slýchal rakví temné zastenání,
když ve vůz kdos je drsnou vsouval dlaní.

Mně táhlý kvil vrat hřbitovních je známý,
když rakev tiše loučila se s námi.

Na víku, rozzvučeném v temném ruchu,
hrud rythmický zpěv zní mi posud v sluchu.

Já věřím ve hmot myšlení a city
a v tajný souzvuk v jejich hloubi skrytý. —

Já vídal tryskající slzí plamen
nad těly, vychladlými v ledný kámen,

a pláč a vzdechy slýchal nad rakvemi,
když víka klonila se v klín jich němý.

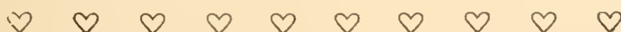
Však výkřik žalu, který mrtvým platil,
mé nitro takou silou neuchvátil,

jak nářek vrat, jenž hřbitovem zněl temně,
když rakev chýlila se v náruč země!

A také žalmy v sluch můj nezalkaly,
jak píseň, kterou černé hrudy hrály! —

Já věřím ve hmot myšlení a city
a v tajný souzvuk v jejich hloubi skrytý.

A věřím: prach můj, ve tmách ztlelý jemně,
že snít kdys bude velkou dumu země!

RŮŽENA SVOBODOVÁ:

NOVÉ LISTY K ROMÁNU.

Dokonč.

XI.

Ráno se probudila Magdala radostně jako v den slavnosti. Oblékala se pozvolna ve šťastné mdlobě, usmívala se a bzučela si píseň o noci a bílém dnu, který ji zabíjí.

Myslila dnes na sestru, jakoby žila . . . Viděla ji přecházet, slyšela její mdlé kroky a smála se hlasitě bolesti, kterou cítila z dosud nepřekonané překážky. Plonski jí slíbil dnes přinésti listy. Věděla, že mezi nimi bude list Marianin, neupře-li jí ho. Bála se o svoje vítězství jako o naději na výhru, která může být zmařena chybou tisku v časopise Rozechvívala se stále víc.

Vyšla mu netrpělivě vstříc.

Procházela zase tou dlouho vesnicí zavinutou do hor a stoupající, na níž znala již každý kamínek u cesty, všechny stejně udivené květy podle cesty, malé lesíky a políčka na příkrých svazích nad chaloupkami, postavenými v lukách. Věděla o chalupě, kde stává stařenka nad potokem a vychází s vědrem pro vodu pod lávku, na široký pruh srázu, porostlého svěžími travkami. Oddělovala si tak cestu, nadcházela si pěšinkami ke mlýnu s lomenicemi, dlouho do jitra zastíněnému horou. Za mlýnem oddělovala se cesta do lesa kolem potoka, ukrytého v kyticích rozpuků, v těch chumáčích bílých a růžových květů, postavených na vysokých stonkách, nad ochotnými rameny bohatých listů, kolem potoka ukrytého v klenbě lesa, s malými přestávkami luk, nyní pokosených. Šla chvatně po této cestě. Stanula a naslouchala. Byly to mouchy, které rozechvívaly polední znoj skrývajíce se slunci. Vyšla znova. Slyšela šepot hedvábné podšívky svého roucha a bolela ji to. Vyšla na výši. Ještě nepřicházel. Sbírala všechny

síly. Zdálo se, že jsou poslední. Hory úplně temné, aksamítové svými borovými lesy, stály před ní. Lidé okopávali na polích brambory a pozdravili ji. »Nepotkám ho víc,« říkala si a otrhávala po mezích květy kopretin.

Sešla do údolí před posledním kopcem a otrhala poslední květ, který jí všechno sliboval. Na protější stráni, na bílé sesouvající se pěšince v ohromné dálce uviděla černou pohybující se tečku. Čekala. Zmizela za lesem. Ustanovila poslední cíl. Na věži bílého, jednotvárného, téměř zívajícího kostelíka odbila druhá. Hluboké údolí nalité sluncem dýchalo vůněmi svých pastvin a jí se zdálo, že také cosi očekává.

Náhle se kmitla postava za řídkými stromy. Věděla celou duší, že je to on. Zrychlili oba krok a setkali se radostně, jakoby se teprve byli v životě poprvé nalezli a poznali.

Rozhovořili se dětským žvatlavým hovorem v drobných, úplně bezvýznamných větách.

»Ach vy jste přišla?« mluvil. »Opravdu jste přišla! Kde jste se tu vzala?«

Radovala se stále

Nesete listy?«

»Nesu!«

»Výborně. Těším se!«

Zdálo se jí nyní, když se navraceli, že všechny trávy na svahu, všechny žitné klasy, všechny jedličky podle cesty, obláčky na nebi, rozbzučené mouchy se upokojily a bílý, sluncem rozžhavený kostel že necítí tolik svoji hroznou, odpolední nudu.

Mluvili jako hovoří šťastní milenci, kteří jsou si vším jisti dříve než jejich touha se počne naklánět k západnímu nebi, jako hovoří před prvým zívnutím, před prvou únavou.

Hleděla na jeho profil tak jasný a světlý a radovala se. Pohlížela na jeho dlaně rozechvěné a růžové, plné drobných rýh, dlaně člověka, který trpěl, a radovala se.

On nevěděl, proč se raduje. Snad by se byl vrátil, kdyby to byl věděl, na věky by se byl vrátil jako kavka, vyplašená zvony ze svého vysokého hnízda.

»Myslil jsem na vás po celou noc!«

»Hm, posmála se Magdala »A kdy jste spal?«

»Neusnul jsem!«

»Jaká škoda. Sny bývají hezčí než pravda.«

»Sny o vás, ale v bílém dnu!«

»Přestaňte! Nemusíme hned zhloupnout a mluvit takové ananasové řeči, zajímáme-li se jeden o druhého!«

»Nebuďte zlá!«

»Bože, andělské ženy nepatří již ani do veršů. Převrat je příliš zřejmý!«

Sešli do údolí.

»Kde máte listy?«

Podal jí malý svazeček dopisů v obálkách. Jeden z nich byl modrý jako čekanka a známá vůně Mariannina, vůně fialkového prášku, jímž dýchaly její šátečky, prolnula všechny listy.

Ona, která i před sebou samou měla tajemství, drala se do tohoto mrtvého vztahu a nebála se ani otevříti rakev.

Prozpěvovala vesele:

»Aj, holka milá, co jsi myslila, že jsi naši lásku, můj zlatý obrázku, žes ji zrušila!«

»Co to zpíváte?«

Smála se a přikyvovala si, jakoby byla zpívala o něm Její nosík se krčil a ruka zavírala a otevírala, jakoby pouštěla a chytala onu nit, na níž je přivázáno štěstí. Její gesta oživla jako ve španělském tanci. Každý krok, pohyb hlavy, každé její gesto bylo jako příčina ohně. Její bílé silné zuby se ani na okamžik neskryly. Když došli domů, schovala do zásuvky listy, postavila se k oknu, nemluvila, dýchala na sklo, psala a smazávala opět nejasná písmena batistovým šátečkem.

»Věříte nyní v přátelskou důvěru?« zeptal se.

»Nedal byste listy, kdyby tam bylo co důležitého!«

Svěsil hlavu.

»Jak zabijeme dnešek? otázala se ho náhle po dlouhé pause.

»Jak zabijeme dnešek?« opakoval on užasle. »Jak to mluvíte? Jste unavena? Omrzel jsem vás?«

»Ach ne,« vzpamatovala se, »myslím, budeme-li číst nebo mluvit, nebo snít. Mám tu sbírku poučných příběhů Četla bych vám. Nebo chcete raději verše?«

Neodpovídal. Hleděl na ni sladkými pohledy milence, který ztratil správný zorný úhel.

Předčítala poučné příběhy, předčítala verše. Vynašla věci plné resignace a překonání a četla smutně, jako když listí padá Její hlas byl křehký a drobil se a lámal a sypal. »Zde je něco ztraceného, něco marného, něco, co se nedá napravit. Jako když z vozu vypadne zákolník!« myslil Plonski, ale zapomněl na všechno, když odcházel, a Magdala náhle jako orgán se rozechvěla, rozsvítila, uchopila ho za obě ruce, políbila je jednu po druhé, aniž by jí v tom byl mohl zabránit, objala ho náhle neženskou silou a přilnula dlouze k jeho rtům.

»Jdi!« řekla mu pak přísně. »Ani slova!«

Pak ho vyvedla přede dveře a zavřela za ním.

XII.

Když odešel, nešla pro listy. Ovládala se. Prodlužovala vteřiny, minuty, chvíle, jakoby se mělo vyplnit poslání jejího života. Vzdalovala okamžik největšího štěstí ze strachu před spádem po jeho naplnění.

Vyšla do zahrady a chodila po pískem posypané pěšince sem a tam; přešla třicetkrát, jak si umínila Její srdce se udýchaně chvělo. Už ani nemyslila; vyšla, otevřela zásuvku, vyňala svazek

listů a prohlížela je po řadě, přeskočila náhle tři, vyňala modrý list, už ne vonný jako fialky, ale jako ambra, rozevřela jeho poněkud pomačkané listy, popsané úryvkovitě, pod různými daty Marianniným neklidným písmem.

»Nevím, jaká mám psát slova, aby byla pravdivá a světlá až do dna,« stálo v listě.

»V každém krásném vztahu hledají duše všechny květy své zahrady, aby je snesly před brány druhé. U některých to trvá rok, u některých dvacet. Ale jednou přijde den, kdy nová kvítka nevzrůstají a kdy zahrady jsou požaty, kdy umřely i všechny trávy.

Dnes dočkala jsem se tohoto dne.

Po celá léta zdálo se mi, abych každého poprosila, aby se vyhnul mému srdci tak daleko, jak může. Strávila jsem neděli od tmy do tmy v lesích, všechno domyslila pod tou klenbou nového zlata pozemského jara.

Vím, že se musím vzdáliti na tisíce mil všemu, co zde nazývají krásné, a já odcházím daleko, aniž bych cítila touhu ohlédnouti se, nebo navrátiti, vím, že musím vzdáliti se všemu, co zde nazývají veliké, a já se oddaluji ráda a tiše. Všechno, co jsem viděla a žila, bylo tak malé, že kdybych hodila všechny své skutky do ohně jako včera vypleté býlí, nebylo by škoda. Žila jsem příliš v těle věcí a ne v duši světa. Všechno bylo malé a koketné, všechno žilo svůj podlý účelný život pro člověka, pro každého, kdo měl projíti kolem mých dveří. Účelnost, sprostota chvíle, křik přítomnosti mne zakuly svým těžkým řetězem. Ale na dně duše ležely neutvořené věty, čekaly, až je vzbudím, a já je nevzbudila.

Užaslá, sladká myšlénka boží polila mne náhle svým jasem. Nezapomenu nikdy na ono jitro v K., na ono jitro rozjasnění.

Vím nyní, že je třeba hledati, usilovně hledati, ale vím také, že na těchto cestách je uchystáno pro děti boží, a že se nemohou minouti cíle.

Pochopila jsem, že v každé duši žije část boží myšlénky, harmonie inspirace, krásy, že poznáváme v hluboké samotě tuto část božího snu a že naše nepojmenované touhy, k nimž často neznáme ani sami výkladu, jsou vůle splynout s ohromným ohněm božího srdce.

Ona krupička, ono zrnko krásy spí v každém i posledním z nás a tak ji navracíme zase onomu stříbrnému, všeobsahujícímu zpěvu světa, jako tón, jenž jej doplňuje, ale který mu nescházel.

Naše je touha stát se celkem, naše je vítězství nad smrtí, nám, kteří jsme to pochopili, není zde pro marnost života stání.

Mluvil jste mi o ženě, která vás milovala a která pro vás umřela, mluvil jste o své lásce, která byla tak veliká, že jste pro ni opustil svět. Vím, že ona v čas umřela a vy v čas opustil svět, neboť na této zemi nic nemůže skončit než svou proměnou. Ani láska, ani nenávist k člověku nejsou věčné. Milovat bez poskvrny lze jen Boha.

Vy, který jste řekl: Umíráme v jedné pravdě, abychom se zrodili zítra v nové, a celý smysl vězí v tom, abychom v čas našli pravdu poslední, vy setrvejte na stupních své pouti. Já vám jen chtěla oznámit, jak jsem vám slíbila, že v čas jsem našla pravdu poslední!«

Magdala vypustila bezvládně list k zemi. Její ruce strnuly, její oči zešedly.

»Mluvil jste mi o ženě, která vás milovala . . .« opakovala ustrnule. »Nebyla to tedy Marianna . . . Můj Bože!« Zadýchala se. Stála jako kamenný sloup v poli. »Kam jsem to zašla?« vykřiklo jí v srdci. Jako rány sypaly se vzpomínky. Žila nyní jednu z oněch nesnesitelných hořkých chvil života, v níž je cesta ke smrti tak blízká a vytoužená, v níž bychom rádi odhodili vědomí, nebo upili se nápojem zapomenutí.

Její mrtvá sestra stála zde před ní živoucí, vytyčená, s rukama zkříženýma na prsou, s onou září paprsků v očích, který ji poléval z dalekých hvězd v jejích posledních nocech. Spravedlnost mluvily ty oči a ona je nenáviděla za hrubou výčitku jejich záře. Byla by ráda svým dechem shasila jejich světlo.

Zavírala oči a byla by si je vyňala, kdyby představa nebyla bývala hlubší.

Padla k zemi jako podťatý strom a rozplakala se ona, která neplakala nikdy. Srdce její uskřípli ve světovém kolotání.

Nenáviděla Plonského, jakoby byl vinen. Říkala:

»Kdybych alespoň byla šla výše, kdybych mohla nyní odhodit veliké srdce a rozdrtit je, až by mraky zakvílely, ale já jsem sešla, já nerozeznala, jak klesám, já se tak hluboce pokořila. Byly doby, kdy jsem vítězila nad sestrou, nyní vítězí ona nade mnou! Nestačilo ji uzavříti v rakev a nositi po světě její klíč. Duše její se vleče nade mnou, odloučena od hmoty, vleče se za mnou niterně, v příčinách, výsledcích každého mého skutku, mé touhy, mého citu, mé radosti!«

Cítila jasně, že stále jest v patách bílému stínu.

Šla světem po stopách Marianniných a ony rozkvétaly za jejím krokem trním. Marianna milovala svou illusi, Magdala ne svou, ale její.

Magdala trpěla takovou mocí, která otrávila každou krůpěj krve v jejím těle, která oblékla každou myšlénku do úzkosti a posměchu. Přízrak bolesti a krásy, přízrak očí, které hořely jako světla věčné lampy, se rozsvítil nad ní.

Umořila se pláčem a vstala.

Napsala několik listů, ale zdálo se jí, že mnoho prozrazují. List tak lhostejný, jako bylo srdce střízlivého, nemohla dosud napsat, neboť se chvěla. Byla by ráda zahubila svou paměť, svou duši, své srdce.

Vyšla a letěla hodiny cesty po mezích a necestách, vracela se hodiny cesty, ale nic se neproměnilo.

»Milovat boha! . . .« volala, aby překřičela vítr, který plál jako oheň. »Milovat boha . . .« smála se, ale cítila, že bůh není milenec a že jej nelze přelstíti ani získati krásnýma očima.

Jak nepodlehnouti v tomto zápase? Jak jí dostihnouti, jak jí nenechat toto nezemské vítězství?

»Jaká to vznešenost! Z jaké výše se to na nás dívala Jak jsem se jí musila zdát nepatrná a směšná! Chtěla jsem jí urvat pozemskou lásku, tu, kterou ani necenila!«

Cítila kletbu srdce, jež nikdy nemilovalo, jež nikdy nebylo oddáno, studeného, vypočítavého srdce. Láskou snad lze nalézti víc. Ale ona ji ani nikdy neprožila Srdce její leželo v těle jako z kovu a záblo. Nebylo vzpomínky, kterou by je byla rozehřála. Oklamala tolik duší, jen vlastní nebylo možno oklamati. Hory Plonského rozvalily se jako ještěr na obloze.

Připomněla si jeho osobu.

»Myslí, že je začátek a on je už konec,« pravila s posměchem.

Noc se přiblížila Tušové lesíčky počmáraly oblohu, rtuťová řeka v údolí se zrcadlově zasvítila, zanícený západ shasínal, hvězda večernice vytryskla na achátové obloze, ohníčky pod strání zahořely jako dvě žhavé oči a nad nimi zavlál dým jako bílá kadeř.

Magdala chtěla vycítit boha, pochopit boha, uvidět boha. Šla s rukama předpaženýma jako slepec, ale její oči byly ze široka rozevřené, aby uviděly.

»Nuže, ještě v tento poslední zápas, Marianno!« šeptala odhodlána.

Ale bůh sestřin byl příliš temný, zaslzená světla jeho svatozáře hrála tak málo.

»Bože světla a radosti, bože vítězný a bezohledný, bože slunce a života, zjev mi svou všemocnou tvář!« volala.

Vysoké, rozechvěné hvězdy postříkaly oblohu, než přišla domů, a třásly se jako v očekávání.

Její představa vyrostla a vytyčila se náhle před ní nad věky a nad prostor.

»Půjdu ho hledat, půjdu se zpěvem na rtech nalézti jeho světelné stopy: krásu, záři a radost; pujdu do světa hledat boha života a slunce, tobě ztraceného, Marianno!«

A po jitru vydala se na veselou pouť, pro své největší vítězství.

X. Dvořák:

RESIGNACE.

Jest ustrašena duše má,
  zachmuřeny jsou obzory její;
ó, větry, větry neznámé
  přes ni divoce vějí.
A listy s korun padají:
jaký podzim to v kraje jde moje!

Ach, nechte zráti ovoce,
  mladé ještě jsou zahrady tyto,
což nezřely jste poupata,
  co jich v lupení skryto?
v nich vůni žití stajil jsem —
silu v poslední zoufalé boje!

Jen co mi málo rozpuknou,
  co se otevrou lupenů kraji
jak číše k pití podaná
  těm, již souzeni odumírají:
ji vyprázdniv se zahalím,
mroucí uprostřed života stoje!

ZÁPAD!

Dívám se v západ — v krvavé moře!
brzy již půjde tajným tím brodem
duše má, světlo plající spoře,
zhrdajíc vášní divokým hodem,
sestoupí v brány tmy nebo zoře!

Padání listí šumí v mé snění
tesknou svou píseň beze slov tichou;
cítím tu vůni smrti a tlení,
vrší se, vrší života lichou.
Drama mé! — Čekám na dokončení.

F. S. Holeček.

SVISLÁ KŘÍDLA.

Pokrač.

V myšlénkách vracel se jedině k listu, který Ole byl napsal. Stopoval všecky obraty vět, zkoumal' všecka spojení slov, nebylo-li snad v obsahu jeho něco, co by se jí bylo dotknulo, co bylo by zjitřilo její hněv a zbránilo jí aspoň odpovědět.

Nenacházel nic Doznaná netečnost vůči její budoucnosti, již sliboval napravit prose jen o ztrpení a žebroně o trochu důvěry, nemohla ji přece pohoršit. Či neměly již ceny jeho vášnivé sliby, jeho přísahy, že je jeho jedinou skutečnou láskou, unavily ji snad svojí nekonečností a znechutily se jí?

Možné, možné, že přesycena vášní jeho povahy a umdlena vyčerpávajícím jeho duchem, šla hledat klid a prostotu u onoho druhého, a v nechuti nemocného, který odmítá silná jídla, odložila jeho list.

Vzpomněl na paní Kostlivou a její unavený zevnějšek.

Pisemského opovržlivé slovo: ‚samci' mu napadlo, když postavil sebe a Kostlivého, oba nešetrné, oba drásající drsnýma rukama jemnocit ženy, proti Ole a paní Martě.

Byl nešetrný, jízlivý, posměvačný ve svém štěstí a netušil, že se duše děvčete bouří proti té mužské přesile; teď teprve z dálky, z hloubky vzpomínek jakoby tíživě doléhaly naň všecky její výkřiky nechuti.

»Přestaňte . . . Nechci nic slyšet . . .«

Vyciťoval z nich ještě kouzlo milého hlasu a opíjel se jím.

Ze zvuku těch slov vyrostla před ním nádherná, ztepilá, v bílém šatě s bleskurychlým vlněním těla v drobných, sotva pozorovatelných záchvěvech. Byla prudká a nervósní jako vlny étheru.

Usmál se tomuto těžkému klusu své lyriky a zesmutněle zahleděl se před se.

Míjely ne hodiny, ale míjely dny, a uplynou snad měsíce, aniž se mu podaří sejíti se s ní. Mlčky se jí vzdal a po letech jako Oněgin přijde zase před ni, bude s ní zápasit o její přízeň a bude se potácet pryč, odhozen jako dnes.

Myšlénky jeho se vzbouřily.

»To se nestane,« děl k sobě se sevřenými rty.

V duši jeho jakoby bylo sněhu napadalo. Pýcha jeho byla raněna, a led odevzdanosti hojivě chladil zjitřenou ránu.

Neodpověděla, nepotřebuje ho tedy; nepotřebuje-li ona, nepotřebuje on.

Násilným vzepjetím své vůle potlačoval čarovné vidiny, s nimiž si hrála duše těšíc se ze svých vzpomínek.

Vzpomínky patří invalidům!

V dupotu nohou zašlapával všecky záchvěvy citu, jež se připínaly k jejímu zjevu.

Z té bouře tísně vystoupil před něj obraz Terezin. Viděl její líce uzardělé jízdou, černé vlasy zcuchané větrem, viděl dmoucí se ňadra. V paměti mu živě stál pyšný zjev její v okamžiku, když před ním samostatně seskočila se stroje a pružně vypjala svoji plnou, složitou postavu.

Když se divil jejímu umění, ukázala mu na hocha, pomocníka zahradníkova, který ji vodil se zápalem, až houževnatost obou přinesla úspěchy a Terezu naučila kolo ovládati.

Tehdy při opětované návštěvě se Vacek vesele zasmál a hově přání dívčinu jel s ní dolů na louku a do Dobřichovic.

Tereze to bylo málo. Dále, dále, žádala. Pustili se do Let, přes přívoz k Řevnici, oba veselí ukradenou chvilkou výletu, jejž ani nebyli smluvili.

Rozjařena, nedbajíc své únavy vracela se Tereza před ním zaprášenou silnicí mezi nízkým stromořadím třešní, a Vacek na ni hleděl, hleděl na její zardělou šíji, sluncem ožehnutou, na její život z úzkého pasu v plných tvarech vystupující, a malátná touha objati ženu, strhnouti ji na svá prsa svírala mu ruce v předloktí.

Jeho myšlénky nenesly se k Tereze; ale přítomnost její, její blízkost uváděly v napjetí mužskou choutku.

Vzpomínal, jakým způsobem končily vždy jeho vycházky s Olou.

A zase řadou dní vlekly se jeho duší smutek a tíseň, a rozechvívající pocit osamocení, pocit takové hluché prázdnoty kolem něho, že prchal z domu, unikal z ulic, utíkaje před bláhovostí svého pohledu, který mu v každé urostlé ženě ukazoval Violu. Aby tomu dráždění unikl, zapadal do koutů pivnic.

Co neučinil po celý svůj život, aby se byl úmyslně opíjel, teď prováděl přímo svéhlavě, vypjat ke svévoli rozvášněných hráčů.

Nedlouho . . . Za týden jej omrzelo hýření, byl mu nezvyklý, a s chvatem a určitou myšlénkou pod lebkou jal se pořádati své věci.

Dva svátky strávil v rodině Kostlivého a podle Terezy, která mu prvého dne ráno se sebedůvěrou nepřestrašené dívky vyjela vstříc až k Báním. Byla tím velice potěšena, když viděla, jak na ni vykroužil své živé oči, zahlédnuv její bílý úbor v zeleni stromů při okraji cesty.

»Jste překvapen?« ptala se s lichotivým úsměchem.

»Rozhodně,« zasmál se mladý muž, »je-li toto začátek mé odměny, pak věru už se nemohu dočkati konce.«

Děvče zavlnilo rozmarně postavou a nechalo mu ruku, kterou mu podalo na přivítanou.

Hovořili všední řeči a místo, aby vsedli a jeli, šli kus cesty a zastavili se ve stínu vysokých jedlí.

Vacek zažertoval jela-li by tak milenci vstříc, jako jela příteli, a Tereza zčervenalá a hledíc do lesa odpovídala podmínečně, byl-li by jí milý, že by ovšem nechala falešný ostych doma.

Mladý muž nevida její tvář, zahleděl se opět na šíji dívčinu, jejíž snědá barva nad přeloženým límcem blůzy plála bronzovým tónem.

Nerozvážlivost prudké krve dýchla naň a opojila jej tím hrdlem. Byl jím sváděn jako Zolův zločinec, a přiblíživ se náhlým úklonem v před k dívce políbil ji na tmavě růžový svah hrdla k rameni.

Tereza zrudla, bylo znáti, jak jí po pleti letí pocit leknutí, reakcí nervů vybouřený, a oči její v široce vysloveném zděšení upjaly se k muži provázejícímu ji.

»Odpusťte, slečno Terezo,« a Vacek zahuhlal svoji omluvu skrze lehce sevřené zuby, »jste dnes velice sličná, a já jsem celkem člověk, který se špatně ovládá!«

Stálo mu ještě teď před očima lehké trhnutí postavy dívčiny, a vzdech, který jí při jeho slovech zdvihl ňadra.

Beze slov vsedla, nechávajíc jej vzadu.

Než dojeli domů, vzpamatovala se; ale mladý muž viděl, že je jiná, že leží mezi ním a její důvěrou plachý stín.

Ve své lhostejnosti pokrčil rameny.

Odpůldne zůstali ve ville, Tereza prohlásila, že je horko na vyjížďku, druhý den ráno pomáhal Kostlivému rybařit, a až odpůldne zase rozhodla se Tereza, že vyjede.

Vacek souhlasil, ale stál na svém, aby se jelo do Let; tam mohl dojíti Kostlivý, a v hostinské zahradě mohli strávit hodinku při kuželkách.

Tereza pohněvaně ustoupila od stroje; ale když mladý muž nepovolil, podrobila se

Ještě v týdnu při vzpomínce viděl před sebou její hněvivé oči, jichž svity zatlačovaly v nitru jeho myšlénky na Olu.

Odpověděl jí, že nemůže ji doprovázet za zády lidí, nemá-li k němu důvěry.

»Kdo vám to namluvil?« zahašteřila se, a slova ta jej provázela teď neustále v myšlénkách.

XI.

Vacek rozhodl se k poslednímu kroku, ke kroku, který znamenal plahočení se po všední půdě praktického života, již vyzářiti mu mělo štěstí v manželství.

Sečetl své příjmy, průměrem činily půl druhého, dva tisíce, a to dokud byl u advokáta. Za dvě léta byl hotov s praksí, a co potom? Pomýšlet na úřad nešlo, nepomýšlel naň, ani když byl mladší a začínal kariéru, a teď ostatně vše bylo preplněno. Vrhnout se na literární dráhu, vždyť neměl jistoty, jak dlouho se udrží při svěžesti péra, nepřijdou-li jiní, kteří budou psát přístupněji nové generaci a brilantně třeba, za deset let mohl býti odstrčen jako otřelá figurka se šachovnice. Habilitovat se, jíst trpký chléb docentury, být čistě vědecky činným, člověk bez groše a s potřebami vyhýčkaného inteligenta zde v Praze, v Čechách, kde dusno neporozumění, netečnosti a škrdlivé skouposti umořovalo každý rozmach vědecké síly? Pokrač.

M. Jahn.

POZNANÍ.

Pokrač.

»Otevru vám, tatíčku,« řekl Pavel a sáhl po oknu.

»Nejde to otevřít. Na jaře rozbil mi vítr tabuli a Vincek přitloukl okno hřebíkem,« povídal stařík tak prostě, jakoby to musilo být.

Ale v tom vešla švakrová. Pavlovi napadlo, že se obává, aby neměl s otcem dlouhých řečí a zbytečně o všem nezvídal.

»Chcete-li, odpočiňte si, pane švakře,« pobídla Pavla a očima dávala na jevo, aby se dlouho nezdržoval.

»Chtěl jsem otevřít okno tatíčkovi, ale pravil, že je zatlučeno,« řekl Pavel, nemoha v sobě potlačiti tak nesmyslného opatření.

»Vítr na jaře rozbil tabuli, hned bylo třicet krejcarů pryč. Tak aspoň nestane se neštěstí,« odřekla Málka a zavrtěla sebou, jakoby se jí někdo nemile dotkl.

»Ale přece je třeba někdy otevřít a vpustiti trochu čerstvého vzduchu,« namítl Pavel.

»Ach, staříčkovi to neškodí. Nic takového tu nedělá, přes den bývá u nás nebo na poli a jenom v noci tu spí,« odřekla Málka s takovým lehkovážným úsměvam, že zmátla samého starce.

»Ach pravda, že neškodí,« odřekl stařík trpně na její řeč a přikývl hlavou.

Pavel shledal, že nepřesvědčí švakrové, a proto odešel z výminky. Ale bodala ho Málčina slova

a rozesmutnila ho otcova trpělivá, oddaná lhostejnost k životu.

Zašel do své malé světnice a otevřel okno.

Hleděl do zahrady, jak zvolna se zatmívalo. Večerní hvězda tetelila se na bledém nebi a za chvíli sklesla mezi stromy a hořela v nich jako na list upadlá žhavá krůpěje. Stíny, jež lehaly na zahradu, prodlužovaly se a houstly a vrcholky stromů jakoby lehce zkadeřeny obrážely se na temnícím obzoru. Tichlo a zamlkalo všecko. Pouze odněkud z větví zakřehotala žába vlhkými, vodními zvuky, jakoby přivolávala déšť.

Pavel seděl chvíli u okna. Duše jeho se dotýkaly lehké a šťastné vzpomínky na studentské prázdniny, které trávíval doma, obývaje tuto tichou, podlouhlou světničku. Z nedalekého dvora dolehl sem vysoký ženský zpěv a přerušil jeho myšlení. Pocítil, že je na vsi, na klidném ostrůvku, kde bude moci shoditi starosti roku, oddychnouti si a zotaviti se. A najednou ozvaly se v něm rušivě dnešní tíživé dojmy Zdálo se mu, jakoby ho nečekali, oslovení švakrové bylo tak trochu studené a stále opakované »pane švakříčku« zarážělo neupřímností. Ale spokojoval se. Myslil, že oslovovala ho tak z bláhovosti, a že jí toho nemůže zazlívati. Ale otcova nečistá výminka ho rozčilovala. K vůli rozbité tabuli zatloukávati okno a dusiti starce ve špatném vzduchu, to mu nešlo na rozum. A když uvážil bratrovo chování, přiznal si, že je v područí Málčině, docela pod její nadvládou, a následek toho že je i nečistota i zatlučené okno v otcově výmince.

Ale i to ho unavovalo, protože se nemohl dobrati ničeho světlejšího. Viděl, jak zahrada, ves i nejbližší pole zatmívaly se hustými stíny a pouze nahoře rozsvětlovala se obloha nádhernou září. A všecko, co ho dnes tísnilo, zdálo se mu býti oním zatlučeným oknem do onoho lepšího, vznešeného světa, kde není špíny ni zloby ni křivd. Ulehl a jako daleké šplouchání vody zněl mu k sluchu jednotvárný křehot ze tmavé noci, doprovázený chřestivým cvrkotem zelené kobylky.

Ráno vstal, otevřel okno a vdechl do sebe vlhké rosnaté vůně, kterou dýchala zahrada po letní noci. Do dálky rozlila se obloha jemně zastřená parami. Nad západními pahorky shasínal měsíc podobný umrzlé kře a tratil se znenáhla v šedých, mlhových oblacích, zbylých po nočním chladu. Všecka ves jakoby najednou oživla, hlasy a kroky se míchaly a takový chvatný, shonlivý ruch doléhal k oknu, že se mu zdálo, jakoby přišel rušivě do víru života, v němž pouze děti a starci odpočívají.

Upravil se a vešel do velké jizby. Nebylo tam nikoho, pouze stařík vešel za chvíli a řekl mu, že má na kamnech snídaní. Ostatní všichni byli na poli. Pavel vzal hrneček s kamen, zakrojil si chleba a jedl.

»Počasí je krásné, řekl ke starci.

»Je, ale pane dlouho nebude. Žába na večer svolávala déšť, do tří dnů je jistý,« odřekl stařík, dívaje se, jak Pavlovi chutná.

»Slyšel jsem ji a také jsem si to povídal,« potvrdil Pavel otcovu řeč.

Stařík přešel sehnutě jizbou.

»Budeš doma či chceš někam? Musím taky odběhnout na pole. Žnou žito, je suché jako pepř. Ach, což letos, urodilo se do Pánaboha, všude všecko krásné, sláma do paži a zrno jako žaludy. Eh, je to letos rok, chválabohu,« pochvaloval si stařík, olízl suché rty a otřel je rukou.

»Vyjdu si trochu,« odřekl Pavel, odešel do světničky, vyndal z vaku dvě malé knížky a zastrkoval je do kapsy.

Eh, dej si s tím pokoj. Šetři se, ty knížky, myslím, tě suší,« připomenul mu stařík, čekaje, až vyjde.

Potom uzamkl stavení, sňal s hřebíku hrabici a běžel zahradou do polí.

Pavel se díval za ním, jak se prohýbal v půli a nakláněl se strany na stranu. Šel za ním travnatým pasynkem, na němž pásli Vinckovi chlapci několikero statných strakatých kusů.

Lojzek ze studu zaběhl do zemáků, ale Vinca postavil se neohrabaně k dobytku, usmívaje se bílými zuby na strýčka.

Rád chodíš do školy?« otázal se ho Pavel.

»Kdybych mohl, ale někdy musím pást, střídáme se s Lojzkem,« odpověděl Vinca přes zuby.

Pavel pohlédl zaraženě na chlapce. Chtěl něco říci, ale slovo mu uvázlo na rtech, a proto odešel.

»Nechtějí světla a čistého vzduchu. Samá zatlučená okna,« pomyslil si a rozhodl u sebe, že domluví bratrovi, aby se staral o vzdělání chlapců.

Široká plocha známého kraje rozložila se před ním jako na dlani.

Západní obloha byla lehce nadchlá parami a až tam vzadu splývala v hustou, modravou mlhu. Zeleň se žlutí se střídaly, splývaly nebo přecházely jedna ve druhou. A jako na doskok od sebe kadeřily se řídké, přítulné lesíky. Ze tmavé spousty borových skupin jasnou zelení leskly se mladistvé břízy, jakoby zpívaly věčnou mladost Pavlova kraje.

Bylo mu teple najednou, když se rozpomněl na doby, kdy pod bratrovým lesem pásával koně. Všecka jeho duše odlétla z něho do dálky za dětstvím a roztoulala se po oněch věčně zelených paloucích, kde svítilo slunce a neustávaly zníti veselé písně, plné dětského snění.

Šel dlouhým a širokým pasynkem s potroušenými sedmikráskami, jakoby tam napadalo čerstvého sněhu. Slunce pražilo řídkým povlakem a horko dusilo se nad prohřátou zemí.

Došel až k bratrově roli, kde žali žito. Vincek se starcem oháněli se hrabicemi a švakrová s dvěma žnicema požínaly srpy ona místa po minulých vichrech a přívalech, kde těžko bylo kositi kosou.

Pavel je pozdravil. Švakrová rychle, nevlídně odpověděla.

»Jdete nám pomoci, švakříčku?« oslovila ho takovým tvrdým, ostnatým hlasem, který se zabodl do duše Pavlovy.

»Ach on už odvykl našemu,« odřekl za něho otec, »má zase své «

Pavlovi připadlo na mysl, že Levin Tolstého sekl s mužíky. Viděl v tom cosi krásného, ušlechtilého a schvaloval v duchu ono demokratické snížení se podivínského šlechtice k lidu, ale nyní po Málčině poznámce lehce se otřásl. Snad oni mužíci byli prostější a hleděli vděčněji na práci pánovu, ale zde jeho švakrová chtěla ho jenom pokořiti před ostatními a ukázati na jeho městskou, zpanštělou výlučnost.

Pavel zamlkl a vbodl oči do země.

»Jdeš do chládku, do lesa?« otázal se ho Vincek, všecek uřícen, jakoby chápal příčinu jeho zadrhlé tváře.

»Jdu. Je mi tak divně okolo srdce,« odřekl Pavel. »Ani se člověk nenadá, že ho vítr zanese na nepravá místa.«

Nikdo nepochopil jeho slov, pouze Málka pohlédla za ním, jak odcházel. Měla v nitru jakýsi zlostný, mračivý pocit, jakoby něco chápala z Pavlovy poznámky. Pokrač.

FEUILLETON.

ČASOVÁ KAPITOLA.

Ne, ať dělám cokoli, nemohu zapomenout na ty oči. Nemohu na ně zapomenout, jako se nelze shostiti vzpomínky na příšerné obrazy, v nichž geniální umělec zobrazil bídu a utrpení. A tento obraz, který mne tak pronásleduje, vytvořil umělec ze všech nejgeniálnější, nejvynalézavější, ale také nejcyničtější. Život — znáte jeho ruku? Vidím ten obraz. Mladý muž, dělník, čistě oblečený, stojí skrčen na ulici a v ruce mu stená chomáček lidského masa. Takové robátko, malé a drobné, živá křičící bída, strašlivá píseň její! A není na tom dítěti nic dětského. Žádný ten půvab, jaký vykouzlují naivní líčka, mléčně bílá a zaokrouhlená, dobře živená. Je to jen hromádka kostí a svraštělé kůže. Jen ty oči tak veliké a smutné!

Nemohu se jich zbaviti těch strašlivých očí. Nic není v nich radostného. Není v nich ples mládí, není v jejich zřítelnicích radost života. Jen těžký, veliký smutek tam zasedl do temných jejich hlubin, jako strašlivá obžaloba něčeho a jako pařeniště příštích zločinů, které jako divoké, jásavě zběsilé akordy písně Pomsty snad vyvrou z té hrudi.

A světla promenády jasná a intensivní uprostřed parfumu nejmodernějších rob házejí svůj efektní reflex na tento vykřičník lidské bídy, který přitiskl se tu ke zdi, jakoby těma smutnýma očima ustaraného dítěte chtěl vykřiknouti daleko slyšitelné:

Protestuji!

*

Takových smutných obrazů a skupení najdete teď po Praze mnoho. Po vlhké dlažbě, v zákoutích ulic, u vrat domů krčí se drobotina, vyvržená a zapomenutá. Je to ona příšerná kadetka zločinců a prostitutek, nad nimiž šosácký, pohodlně vyrostlý a vychovaný měšťák udělal svůj kříž. Všimněte si jich dnes na křižovatkách ulic. Podívejte se na ně, když pronásledují vás po chodníku s drzostí paria, který ví, že ta drzost — je jedinou jeho zbraní, kterou vás pohne k dobročinnosti. Podívejte se dobře do těch smutných očí. A uvidíte, že dostaví se vám někdy na pohled paradoxní, ale přece přirozená chvilka studu — že jste člověkem. Taková chvilka, kdy zdá se vám zločinem, že nosíte teplý kabát a že vám přichází jako těžký hřích večeře ve vašem restaurantu nebo příjemně vytopené jídelně s bohatým menu, kdy zdá se vám, že při každém soustu zavzní za vámi:

Protestuji!

*

A pronásledují mne ty oči stále. Neuniknu jim. Ani tehda ne, když jdu kolem improvisovaných hájků s vánočními stromečky, těmito symboly smíru a tichého pokoje. Vzpomínám na ty ubohé a chudé děti, nešťastné jako jejich matky. Vzpomínám, že nezavzní z jejich drobných úst nadšená, čistá radost nad tímto legendárním svátkem lidstva. A zas se mi vtírají ty smutné oči maličkých, sedících se vzdorovitou tváří kdesi v koutku, skřípajících drobnými zuby. První atomy nenávisti, budoucích jejich vášní, které je činí lidskými dravci, takové strašlivé semeno roste v jejich drobných duších u večer zasvěcený lásce. Jest možna hroznější ironie?

Jas vánoční nemá pro ně kouzelného svého světla, vůně poetické legendy nechvěje příjemně nervy jejich duše. Tam leží smutek jako dřív, ale dnes vznícený a sebevědomý, rostoucí v určitou formu psychologickou. Závist a hněv.

Je málo chvil, kdy se tak rádi stáváme dětmi, jako v tomto pohádkovém roce večera, té nejkrásnější legendě, jaká kdy si podmaňovala lidské srdce.

Jako jindy sednete šťastni do svého rodinného kruhu, stanete se dětmi a budete s nimi věřiti, že v tento šťastný večer dostalo se tehda lidstvu vykoupení a posvěcení, z barbara je stvořen tehda člověk. To všechno byste myslili, kdyby nebylo těch smutných očí, které vás pronásledují až sem a do vašeho optimismu houknou své:

Protestuji!

*

Těžký nedostatek dolehl na velkoměstský lid. Příroda mívá své kruté rozmary. Takový pěkný podzim jsme měli, i zimu. Prosinec, jako někde v Madridě nebo pod Alpami. Libovali jste si jistě ty lehce zamlžené poetické dny. Ale tisíce a tisíce jiných je proklínalo a čekalo a čeká, brzy-li přijde mráz a sníh a s nimi chléb. Bída, která panuje v Praze, je prý přímo příšerná, vyvolávajíc téměř středověké obrazy svého řádění. Není sněhu, není ledu a není proto práce. Jisté části prý, jako Vyšehrad a Žižkov, jsou obrazy zoufalé bídy.

Bylo to tušim loni, kdy několik literátů a žurnalistů za přispění několika dam podnikli první organisovanou akci pomocnou. Výsledek byl zcela pěkný. Tisíce slzí osušeno, tisícům jich předejito.

Nevím, stane-li se letos cos podobného skutkem. Ale to nemusí vadit soukromé dobročinnosti. Má pole dost vedle sebe všude.

Všude září a žalují ty smutné oči umučených dětí a sestaralých matek . . .

Vánoční koledy, na které se těšíte v útulných salonech, budou dotud blasfemií a krvavým rouháním, budou pustými hody barbarských labužníků bez poesie a vůně, dokud z ulic do nich budou svítiti ty smutné oči, a dokud hřmíti budou do nich zoufalé hlasy:

Protestuji! Ant. Nečásek.

Z MLADÉ LITERATURY.

(Viktor Dyk: Síla života. Básně. Nákl. Moderní Revue. — Karel Kamínek: Hasnoucí světla. Lyrická hra o jednom aktě. Nákl. týž. — Em. šl. z Leschradu: Smutné kraje. Básně. Nákl. vlastní. — Beneš Grünwald: Srdcem i kosmem. Verše. Nákl. Bursíka a Kohouta.)

Hořká, zrazená, zoufalá, mstivá i ironická, pathetická a tragická — tak stále rozhodněji tuhne linie básnické hlavy páně Dykovy. Dávno neměl jsem v ruce knihu lyriky, v níž by bylo tolik vnitřního varu, tolik bolestného přemetného paroxysmu, tolik křeče, zloby, žluči i hoře a zoufání — a tolik krásné, opravdu symbolické tragiky a grandiosity gest, linií i nálad při vší vnější a zdánlivé tříšti a rozervanosti. Pan Dyk je z nejmladší naší literatury člověk snad nejoriginelnější, nejpoctivější a snad i nejsilnější. Každým způsobem člověk bolestně a z hluboka pracující, temně a skřípavě smílající si na srdci všecko kamení, které nasbíral na své české cestě. Odtud někde zatrhliny a uzle v jeho verších, jinde jich abruptnost, jinde skřipot a baroknost — ale také často linie tak slavně a ryze veliká, obrys tak královsky tragický a vroucně dechnutý, aureola tak bledá a vroucně mlčící, jaká může se zavěsit jen na hlavy zmučené horečkami vlastního bytí. Všude, kdekoli nitro je rytířsky a věrně dáno do služeb poctivosti, musí si tato nalézt komplementérní hodnotu ve výrazu, dikci a stilu, a tou je symbolická velikost a vykvašená bolestná linie tragiky. A tomuto katexochen uměleckému cíli přiblížil se v druhé své knize pan Dyk znamenitě. Nesmí nás mýlit řada čísel násilně stržených a rozrušených, v nichž process krystalisace, stilisace a umělecké typosace byl násilně a zlobně nějak porušen a v nichž autor blíží se svou ironickou křečí, která protrhla všecky hráze, k uměleckému nihilismu a jím snad ještě chce symbolisovat nitro, tedy quand-même stilisovat. Ale vedle těchto rozjetých a zrazených čísel jsou tu také jiná, kde symbolická grandiosita a tragické posvěcení daly vykvést v čisté atmosféře stilu tak ryzímu a svému, jehož příkladů nemáme u nás právě nazbyt. Neříkám, že těch čísel je nejvíc v knize, ne, ale je jich přece několik a dost, aby unesly i slabší a zakalenější. Čtěte jen čísla: Zlomil jsem hůl nad sebou samým, Z polí se to temně kouří, Tož vše už dal bych bez hlesu a rád (číslo zvláště slavné a křehké a sladěné v nový odstín marnosti), A vše je mdlé a není naděje, Jsou všecky formy rozbity, Kdes za horami leží boží svět, Už pátý měsíc obléhali jsme (opravdu královská píseň) i následující. Když touhu svou jsem hodil psům — a postřehnete zřetelně zpívající krásu linie, rozvlněnou, tesknou a velikou řeč stilu, její slavný dech, varhanami podbarvený a bledými jímavými aureolami bolestných stigmatisovaných čel rozsvícený. O p. Dyka umělce jsou po těchto číslech všecky dobře míněné starosti velmi zbytečné. —

Těžko se mi píše o dramatické práci p. Kamínkově. Ne proto, že napsal k ní vražednou předmluvu, kde hned na prahu odzbrojuje všecky smělce, kteří se snad opováží dotknout immunního pana Kamínka, královsky superiorním prohlášením, že se ho to »nedotýká«, a kde mimo jiné dekretuje, že »kritika, jak se u nás vyvinula, je opravdu něco, co se nedá brát do opravdy«. Vidíš, řekl jsem si, ten pán provozuje dlouho již sám kritiku v Moderní Revui a musí tedy mít svoje zkušenosti, a výrok jeho pak docela dobře chápu. Tedy není mi těžko z předmluvy a pro ni, ale je mi těžko z přečteného dramatu. Je mi těžko a smutno z toho, čemu říká pan Kamínek lyrika. Ty dialogy mezi manžely, kteří došli k názoru, že se musí rozejít, poněvadž se sklamali bůh ví v čem a proč, a kteří to své sklamání vylévají na ubohého čtenáře na dvaceti kvartových stránkách v obrazech tak nových a suggestivních, že dělají dojem, jakoby byly vypsány z Marlittové nebo Lužické! Ta prázdná, docela slovní, k udušení povídavá, jedno a totéž stále a touž nabubřelou tuctovou dikcí přemílající rozprávka — tomu říká p. Kamínek lyrika! Obrazy z kolikáté ruky, vypovězené již z každé obstojnější básně, šaty před desíti a desítiletími odložené od literárního panstva — to je stilový a umělecký fond p. Kamínkův v této práci. Do těch otřelých, vypelichaných a vyrudlých látek balí pan Kamínek svou dýchavičnou, rozbředlou, nekonečně monotonní a vleklou, nerythmickou a nehudební, neplastickou i nebarevnou prosu. A tomu říká pan Kamínek lyrika! Slyšte jeden dva doklady té jeho »lyriky«. »A pak, což nemáme vzpomínek? I tenkráte, když budeme daleko — daleko od sebe, jimi zůstaneme přece spolu Na ty krásné večery, na Chopina a tiché meditace při něm, na hovory o umění — tam v městě, na ty dlouhé, zimní večery, v nichž se probudila naše touha, a pak na ty chvíle naší samoty, opojně vonné a bílé jako květy jasmínu — viď, vzpomeneme, často vzpomeneme . . .« (Str. 17.) Nebo na str. 20.: »Hildo! Nový život je v tom slově! Nové perspektivy! Kus svěží oasy uprostřed pouště! Síla a naděje — tenkráte, když jsme myslili, že jsme ztraceni. Lék pro nás oba! Na našem temném nebi vzešla nová hvězda! To, co jsme dosud žili, bylo odříkání — krása našeho života je dosud před námi. Jenom na nás záleží, abychom vystavěli její paláce . . . Zas budou naše ty dlouhé zimní večery, při praskajícím krbu, ty večery snivé, jež rychle se blíží, když venku již všecko tak nádherně zmírá — zas budou naše ty chvíle stopené v mystických visích, plných sladkých harmonií, při nichž jásati budou naše duše i naše těla. Hildo! Zas budeme celí a pevní. My sobě lhali — neboť ještě je pro nás štěstí . . .« Z každé nejprůměrnější novelly určené pro modní ženský list a sepsané kteroukoli industriální spisovatelkou vyjmu partie podobné citované zde z »lyrického dramatu« p. Kamínkova jako vejce vejci. Mladá generace chtěla uniknout retorice starých, prázdnému řečňování a povídání, začala hledat sevřený stil, uměleckou suggesci — a nyní tyto konce! Přijde jeden z kruhu Moderní Revue a namlouvá nám, že toto vleklé, dýchavičné a nastavované povídání je — lyrické drama.

Milá, ale mdlá ještě a nevýrazná, úzká a tichá, zalitá stíny a melancholií je knížka veršů p. z Leschradu. Je to elegik jemně a čistě cítící, melodicky sladěný, ale posud málo odlišený, příliš bojácný a plachý, neodvažující se většího rozletu, při němž by se dala lépe poznat síla a kvalita jeho talentu. Také mnoho tradice a málo invence je posud v knize, jejíž celá zásluha je posud jen ta, že dané umělecké elementy, známé a jinými již užité, opatrně a diskretně kombinuje. Ale knížka jeho není bez noblessy v cítění a expressi, nikde nenaleznete banálnost nebo geniálnickou nehoráznost a velkohubost — všecko je distingované a poctivé ve své úzkosti a bojácnosti — dobré znamení a doporučení pro budoucnost. —

Pan Grünwald náleží celým směrem a rázem své poesie starší, parnassistické tradici naší literatury. V jeho verších je leccos slušně cítěno a myšleno, ale expresse dopadá většinou dost toporně nebo povídavě a planě. Nemá žádné personelní vůně a barvy, znáte všecky ty tóny odjinud a vyslovené sytěji, pružněji, typičtěji.

F. X. Š.

OHROŽENÍ STAROMĚST. NÁMĚSTÍ.

V poslední mimořádné schůzi sboru obecních starších čtena a také schválena odpověď presidia král. hl. města Prahy proti zákazu zemského výboru, jímž ku satisfakci všech přátel malebného a starobylého rázu Prahy zastaveno bourání tří domů tvořících střed severní fronty Staroměstského náměstí.

Přípis ten psán tónem skutečně smělým a sebevědomým, který obyvatelstvo pražské u projevu obce pražské bohužel tenkráte postrádalo, když šlo o to, energicky a houževnatě hájiti práva tohoto města a království, jehož je hlavou, a jenž tím nemileji se dotýká jeho obyvatelstva, když čelí právě proti nejvyšší autonomní instanci království Českého a to v otázce, kdy toto jednalo pouze v intencích a dobře pochopeném prospěchu města, na jehož vzhledu a krásném rázu tolik a tak svévolně hřešeno. Hlavní snahou přípisu onoho je dokázati, že domy, o něž jde, dle náhledu obce pražské nemají žádnou cenu uměleckou. Tvrzení takové jest při nejmenším odvážným, vychází-li od korporace ve věcech uměleckých tak strašně diskreditované, jakou jest právě obec pražská, kteráž až dosavade veškery se zemí srovnané památky pražské dovedla, a to vždy na základě výroku »znaleckého«, »že nejde tu ani o uměleckou ani historickou památku«, se světa sprovoditi. A na tom ne dosti! Způsobem přímo agitačním, záplavou zpráv v denních listech, s horlivostí jiných otázek obecních hodnou, snaží se representace obce pražské dokazovati i nepatrnou cenu historickou tří oněch sporných budov. Ptáme se, komu to chce dokazovati? Ze znalců a skutečných odborníků nikdo něco podobného o domech severní fronty náměstí Staroměstského netvrdil! Neboť chceme-li mluviti o historických domech náměstí Staroměstského, snad tedy pamětnících památné exekuce, tu musili bychom mluviti ku př. o domech »u zvonu«, domu katolických tovaryšů«, domu zbořeném na místě nynějšího nového p. Storchova, v němž bydlíval Zikmund Korybut, o domu nárožním do ulice Železné, jenž jest prací slavného mistra Rejska, nikdy ale ne o domech na severní frontě. A o to v nynějším konfliktu také se nejedná. V daném případě jde o úchvatný celkový a tak vysoce malebný ráz náměstí Staroměstského, který působí dojmem skutečně ojedinělým a neobyčejně úchvatným tak, že není druhého podobného majestátního pohledu v městech střední Evropy. Jedině o tento specifický, typicky pražský ráz vede se tu, pánové, boj! A ráz ten známe, vždyť máme jej před sebou, těšíme se z něho a jsme na něj pyšni! A tu jest naprosto lhostejným, jestli ku vysoce malebnému rázu jeho — jehož dojmu podléhá každý jeho návštěvník a jehož vyrovnanost a sladěnost uznali nejznamenitější odborníci ciziny — přispívá façada gotická a renaissanční, či façada snad o celé věky lidské pozdější, barokní, rokoková či ještě pozdější! Zde působí ve skutečnosti celek svou nevyzpytatelnou harmonií, svou specificky pražskou rázovitostí — již dociluje tu každý atom onoho tak sladěného celku, k jehož dojmu přispívá každá častokráte i dosti nepatrná ozdoba, římsy okenní, štíhlé lomenice, sklon a sešikmení střech, intensita červeni jich tašek a prejzů! Krátce my vidíme jasně před sebou celek, obraz to úchvatné krásy. Ten chceme a musíme zachovati, neboť nevíme a nemáme žádnou záruku, že budeme něco lepšího za něj míti!! Jistě ale ne pohled, který by byl pro Prahu tak rázovitý, tak přízvučný, jakým jest právě tento, jejž chceme chrániti!! Máme již smutnou zkušenost. Za krásný palác Desfoursův a dům sousední dostalo se nám, jak obec pražská sama v jedné zprávě své hlásala, budovy umělecky cenné, v níž použito mnoho motivů pražských! I nyní má se nám péčí obce pražské dostati nové umělecky cenné budovy, jež má činiti zadost dosavadnímu charakteru náměstí. Jakkoliv nechci nikterak popírati subjektivní architektonickou cenu obou nových projektů, z nichž zejména façada domu Schierova vykazuje skutečně některé pražské motivy, přece mohu říci, že kdybych se setkal s oběma domy, zejména ale s oním městské pojišťovny, někde na vídeňském Naschmarktu aneb ku př. v sousedství hotelu Meisl a Schadu, že by mě svojí pražskostí a českostí nikterak na sebe neupozornily a že bych je zcela klidně mohl také považovati za plod pokročilé vídeňské architektury. Takovéto surogaty ale nedovedou a nenahradí nám nynější, svého druhu jediný dojem Staroměstského náměstí. Nevím, co by tomu v Bruselu neb v Antverpách říkali, kdyby na místě některých architektonicky méně cenných domů, a jsou tam také na hlavních památných náměstích takové, chtěla obec tamější stavěti umělecky cennější budovy! Ještě absurdnějším jest chtíti staré domy, jež působí svým rázem, svojí patinou k malebnému dojmu nejinteresantnější části města a jsou vzdor svým závadám přece jen jeho ozdobou, demolovati pouze z příčin bezpečnostních a zdravotních. Přál bych našim přestarostlivým otcům města, aby shlédli vnitřek památných domů na náměstích antverpských, amsterodamských a bruselských, pýchu to, chloubu to oněch měst, ty úzké dřevěné schody jako do kurníku, dřevěná pažení, nedostatek záchodů, zavlhlé zdi! Tu by spráskli páni rukama nad hlavou a pan fysik by nejméně omdlel. A přece nenajde se v městech těch někdo, kdo by se opovážil žádati zbourání památných domů, ku př. »des arbalétiers« »des potiers«, z příčin bezpečnostních neb docela zdravotních, a zle by pochodil každý s takovým návrhem. Slavný obecní sbor starších byl by lépe udělal, kdyby v souhlasu s veřejností českou uvítal usnesení zemského výboru, jež má za sebou souhlas celé inteligence české, a nechtěl demonstrací svou připraviti se o poslední zbytky porouchané své reputace ve věcech citu ku památkám uměleckým a starobylým.

Dr. Luboš Jeřábek.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Nový francouzský překlad »Babičky«. Milá a poctivá Babička Němcové vyjde co nevidět v novém francouzském překladě, jehož podjal se p. prof. E. Thiérot. Četli jsme jednu kapitolu (Návštěva v zámku) z překladu p. Thiérotova, již přinesl listopadový sešit francouzské rodinné revue »Le Monde Moderne«. Překlad p. Thiérotův je pracován se skutečnou pietou. Hlavní přednost jeho je, že je literární prací a ne pouhým více méně korrektním překladovým pensem. Má literární vůni a barvu a vtěluje tak naše slavné dílo do francouzské literatury, bez porušení charakteru a zvláštností. Na konci kapitoly v Monde Moderne otištěné podává p. Thiérot stručný, ale jasný a vřele psaný náčrt života a prací Boženy Němcové a zmínku o našem národním postavení.

Místodržitelství schválilo sbourání dalšího domu na severní frontě Staroměstského náměstí t. zv. Pavlánského kláštera, sousedícího s domem č. 933 I. Dům tento má imposantní průčelí, nepopíratelnou cenu uměleckou i historickou. Zde sídlel od roku 1638 do konce 18. stol. řád Pavlánských mnichů, mezi nimiž dva učenci P. Fortunatus Durych a P. Faustin Procházka, jedni z nejprvnějších pracovníků našeho obrození a probuzení. Bude-li sbořen i tento dům, o nějž bude sveden zajisté vášnivý boj, bude obohacena smutná historie nynější správy města Prahy o nový zločin spáchaný na kráse a rázu našeho hlavního města.

OPRAVA. V »Hudební kronice« v předešlém čísle, jak ze smyslu patrno, věta závěrečná má státi na předposledním místě.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. 1. LEDNA 1899. ❊ ČÍSLO 11. ❊

F. S. HOLEČEK:

SVISLÁ KŘÍDLA.

Pokrač.

Tělem mladého muže otřásal strach člověka, který cítí, že se čela jeho ilusí dotýká mráz smrti. —

Tedy zahynout jako advokátní koncipient, po celý život měsíčně stovkou placený, byla příšerná předtucha jeho. Že v tom tísnivém kruhu praktických povinností záhy život podstřihne křídla veškeré širší snaze, všemu úsilí uplatnit se v plném rozsahu ducha, netajil si nijak. Byla jich silná řada, kteří kráčeli před ním, zablýskli se světem a zapadli. Katalogy stručně registrují taková jména.

A on — v Naučném slovníku na čtyřech, pěti řádcích byl jeho životopis . . . nebude za celý život jeho nic, co bylo by doplňkem k tomu životopisu, co bylo by směnnou jistotou za naději ve slibný vývoj jeho tam vyřčenou?

Ano, kdyby zůstal svoboden, třeba chud, jméno i samostatnost by si vybojoval; ale jak vléci tvrdou cestou k nim tak choulostivou ženu, jakou byla Viola.

Myšlénky jeho zůstávaly na rozcestí, v některých okamžicích nevěděl, kam se šinouti unaveným mozkem. Tolik však věděl, že se nezadrží zpět na sklonu, po kterém se hnal dolů, byl odhodlán přetnouti všecku tu síť nejistoty, za kterou jakoby žil již bez mála čtvrt roku; přetnouti ji rozhodnutím, které mělo celou jeho budoucnost postaviti na určitou basi. Všecky jeho rozpaky a úvahy byly jen ciselováním té myšlénky.

Jen formu ještě hledal, způsob, jakým by znovu pronikl k té, která mu mizela.

XII

Slunce svítilo skulinami listí do besídky a malovalo na latích jejích samé drobné, lehce se kmitající penízky o neurčitě vyjádřeném okraji. Někde jakoby ležely dva na sobě, pošinuty, jinde zase drobný ten obraz slunce byl vejčité formy, a v jiskřivém svitu třepaly a kolísaly se v jediné škádlivé hře neposedného větříku, který hrál v listí a koketoval s pružnými větvicemi stromů po zahradě.

Uvnitř seděly Tereza a paní Marta, prvá nad knihou, v níž nečetla, druhá nad šitím, kterého si nevšímala.

Paní Marta nyvá, s očima přivřenýma obírala se svojí neznámou bolestí, a Tereza myslila na Vacka.

Zítra neděle, slíbil, že přijede, a lehké napjetí z očekávaného příchodu šířilo se po hrudníku děvčete při vzpomínce.

V té nudě celého týdne zase jeden den veselí, den rozjaření a hbité výměny slov ve škádlení s milým člověkem.

Tereza připomněla si polibek, který jí vtiskl na šíji, a skrytě se přikrčila při lehtivém dojmu, jaký jí províval nitrem. Obličej její vzal na se rozmarně durdivý výraz.

Už aby tu byl, zaškádlila ji touha vtírající se přes práh vědomí. Rty děvčete rozepjaly se k úsměchu.

Plaše pohleděla na sestřenici, nepozoruje-li jí.

Mladá paní postřehla pohled i zář úsměchu na tváři Terezině.

»Proč se tak stále usmíváš,« ptala se unaveně, »je ti tak veselo?«

»Nedovedu se tak škaredit na svět jako ty, Marto, proto se ti zdá, že se jen směji . . . jsem veselá, protože jsem mladá . . .«

Chm, a Marta ulevila si zlým úštipkem.

Až se vdá a bude nad sebou stále cítit oči tchyně, která bude dohlížet na její jednání, přejde ji smích, zahartusila paní Kostlivá jsouc ve zlém rozmaru.

»Vždyť si tě ani takořka nevšímá,« a Tereza zvážněle odbyla útok, jenž mířil na matku Kostlivého.

Ne? . . . Očima se do ni téměř vpíjí, a nemluví, jen pozoruje.

»Protože ty nemluvíš . . .« odpírala Tereza přitlumeně.

Marta odbyla děvče, že jí nerozumí. Takové tělo, které jen kypělo zdravím, nemá smyslu pro cizí duševní světy. Jí je každý dobrým, který se směje a hulačí, taková široce rozšlápnutá dobrota lidí z venkova, kteří se smějí plnými ústy. Jsou-li notně drsni, co může být na nich dobrého? Či je Kostlivý s tím svým protivným smíchem člověk dobrý? A jaký on, taková matka. A mezi těmi dvěma lidmi žije a bude už nucena žít svůj celý život.

Proč si ho tedy brala, ptala se Tereza, ale nedostala odpovědi.

Pohodila tedy lehce hlavou a zabrala se do čtení.

Paní Marta přivřela oči, obličej její vzhlížel všecek oprchale při jejím unaveném tvářeni se; ale mladá žena jakoby toho všeho nedbala. Ji trápilo, že muž jen věčným úsměškem k ní hovoří, a v rozčilení nad tím vinila i jeho matku ze stejné povahy a záludnosti proti sobě.

Horšila se nad povrchností Kostlivého, která zírala ze všech jeho řečí provázených trilkem smíchu a ve šprým přiostřených. Zlobilo ji, že nedovede se přizpůsobiti vážné věci, vážnému okamžiku, a že je stále pln rozmaru jako bezstarostný chlapec. Vinila matku jeho, že nepůsobila na prohloubení jeho duše.

Teď s tím jeho smíchem měla vystačit po celý život; že je Kostlivý stejným způsobem nešetrný k matce, při tom přehlížela, zaujata sama sebou a všecka se jitříc domněnkou, že netěší se v domě dostatečné vážnosti. Z tohoto stále dušeného hněvu zrodila se její nervová bolest, která okamžiky přecházela ve skutečnou trýzeň. A trýzněna sama, mladá žena týrala své vůkolí, unavovala všecky svým stále rozčileným zevnějškem, tak že i Tereza cítila se vedle ní nevolnou a bezděky více se chýlila ke staré paní. Věděla, že je z jednání této vyloučena všecka úmyslnost, a že ona Martou tak akcentovaná dohlídka je spíše bezděčné bloudění zraků ustrašené staré dámy za snachou v péči o její klid. Jen nedůtklivost Martina mohla v něčem takovém viděti osten pánovitosti.

Za dnů, jež takto v nevrlém přítmí hněvu mladé ženy plynuly, Tereza po boku jejím viděla světlé chvíle jen v okamžicích, kdy se dostavoval Vacek, a ona po jeho boku se mohla vzdáliti z villy. A i ten býval při příchodu svém vždy nějak slavnostně vážný a těžkopádný, a mluvil jako nějaký profesor.

Tereza byla by s chutí se mu vždy vysmála do obličeje, protože při té své nucené ponuré náladě vypadal notně staře a pokrytecky. Rozhodně lépe se jí líbil, když pomalu rozvázal, protkl svá slova smíchem, když ji chytil za ruku a —.

Děvče vracelo se stále v myšlénkách k té jediné scéně podle lesíka nad Báněmi, a jak byla prudká, zadupala botkou nad mrzutým koncem tak vesele zažitého jitra. Zlobila se na sebe, že svéhlavě z toho si brala záminku zůstati odpůldne doma. Bylo by přece lépe bývalo vyjeti s mladým mužem, zatoulati se s ním po polních cestách a silnici, po slunci a stínu lesa, a hleděti mu v lehkých kradených pohledech do opálené tváře.

Vždyť před tím sama doznala, že by se falešným ostychem nenechala plésti.

Vacek druhého dne odmítl, pohoršen její nedůvěrou, a Tereza se při tom jen zlobila na sebe i na něj.

Měl jí rozumět, a ne zase najednou hrát zkostnatělého profesora.

Tím více se pjala její živá naděje ku příští zítřejšího dne.

XIII.

Pod svahem, na jehož druhé straně stála Jílovišťská myslivna, sestoupila Tereza s kola.

Za ní slezl Vacek a převzal její stroj.

Vraceli se od Mníšku, k němuž dojeli, a kam Tereza nechtěla vstoupit v plaché obavě, aby si ji lidé neprohlíželi

Ve chvíli odpočinku, opěšalá, rovnala si teď vlasy, které jí vítr rozčechral.

Slunce chýlilo se nad hlavami jejich k západu, a silný klid široce rozložené roviny jakoby se byl ze zelených lánů vzadu za nimi zdvihl a objímal je závity svého roucha.

V pravo, v levo vystoupil před kráčející dvojicí les se zelenými světly korun a tmavým stínem v hloubce.

Pohled Terezin zavadil o tvář mladého muže.

»Odpočinek?« odpověděl tento tázavě odbočuje ke kraji lesa.

»Třeba,« a oči její se utajeně zjasnily.

Celou cestu byl Vacek vesel, ale klidný a lhostejný, až se děvče zjitřené myšlénkami z uplynulého týdne nad tím horšilo. »Teď snad . . .« a oči její se znovu rozsvítily.

Mladý muž kráčel dále do hloubky lesa.

»Tady nezůstaneme?« Tereza se zarazila.

»Při silnici, jako žebrák . . .« odpovídal Vacek kuse, otáčeje se k ní s úsměchem.

Tereza šla tedy za ním, ale tiše již, v nitru jejím vše rázem jakoby bylo opadlo, oheň jejích očí se ztišil, a na líce vyhoupla se nejistota očekávání poškubávajíc jí koutky úst.

Tíseň okamžikem rozchlípla jí rty a ze zvlněných ňader vyrazil prudký vzdech, po němž jakoby se byla celá její plná postava v sebe shroutila.

Násilně se vypjala a nucenými kroky vlekle brala se za svým průvodčím, který s potížemi vedl obě kola uprostřed stromů.

Hleděla na jeho červený krk opálený sluncem, jak se odrážel od přítmí lesa, na jeho silné ruce, které širokým hmatem jakoby polapena držely řidítka strojů, a lehká mdloba před blízkostí této mužské síly jí schýlila hlavu.

Jako smrští uchvácenou sklonila ji závrať, zatočila jí, že stlumeným výkřikem padla na strom.

»Co je . . . uklouzla jste?« ptal se Vacek.

Tereza vyhýbavě pokynula vzpřimujíc se a omámená očekáváním.

Stáli mezi nízkými, hustě zalistěnými stromky a keři, kde bujně vzrostlá tráva zakrývala jim nohy.

Ve stínu habrového keře rozhodil Vacek kabát, aby si naň Tereza usedla a vytáhnuv jí z vlasů jehlici, sňal jí beze slova a bez otázek klobouk.

Slunce vrhajíc kosmo své paprsky přes vrcholky keře zaplétalo se dlouhým proudem jejich do koruny nejblíže stojící babyky. Laločnaté listy její na dlouhých řapíkách hned se smekly, hned nadnesly ve hře větru.

»Jak se vám líbí ticho zde, slečno Terezo,« začal mladý muž; avšak Tereza mlčela. Z toho ticha rodila se jí v duši jen nejasná úzkost.

Vacek jakoby přehlížel její zaraženost jal se mluviti nevšímavě dále; ale hlas jeho byl temně zabarven, jakoby se odrážel od pobouřených vnitřních hlubin.

Ten kout zde byl jako stvořen, aby dal rámec k nějakému veselému výjevu ze starého věku, dát prokmitnout houští zeleni bakchantkám s růžovými těly, oblévanými proudy slunce, kozonohům, kteří by je vyděsili, anebo položit do měkké trávy Daphnise a Chloi, pastýřský párek z ostrova Lesbu, jej pískajícího na flétnu, a ji zdobící se kozí kaloucha bíle skvrnitou.

Tereza asi neznala prostinkou selanku z doby, kdy chodili bozi po zemi, selanku o životě dvou lidiček sličných jako Hynaisův Paris a Afrodita, a Vacek s úsměchem jal se popisovati děj staré řecké pastoraly.

Oba byli nalezeni od pastýřů, jej živila mlékem koza, ji ovce, vyrostli pospolu a pásli potomstvo svých živitelů. Dospívali, láska vznikala v jejich hrudích; ale nevěděli, co ten pocit znamená. Chloe vysedávala před Daphnisem, když tento hrál na flétnu, a když se koupal a vystupoval před ni obnažen, chtivě se dotýkala jeho pleti, aby pod prsty cítila její hebkost. Daphnis opět opatroval ji, když spala v úpalu slunce ve trávě a kdysi, když cikáda pronásledovaná vlaštovicí zachránila se jí mezi ňadra, a pták dotekem křídel ji zbudil a polekal, konejšil ji odstraňuje rozechvěn za ňadry ukrytého a zde zpívajícího cvrčka. Pak ji viděl obnaženou, když po pohřebních slavnostech za pastevce Dorcona koupala se po jeho boku myjíc své tělo pevné a sličné v jeskyni nymf. A od té doby cítil v nitru palčivou bolest, jeho dech byl pln tísně a přerývek, jakoby byl kýmsi pronásledován — ale neuměl si vysvětlit . . .

Mladý muž se přerušil a pohleděl na svoji společnici, která naslouchala vyprávění s blouznivým úsměchem, oči upřeny do neurčita.

Široká vlna napjetí zdvihla prsa vášnivého muže.

»Chloe,« a Vacek přitlumiv hlas oslovil tímto jménem dívku a lehce ji ujal za ruku položenou na klíně.

Tereza očividně sebou trhla, a oheň přešel po její tváři.

Vacek se sklonil k ruce dívčině, a ač se mírně bránila, lehce ji líbal.

Tereza se chvěla, v pohledech jejích byl zmatek; nevěděla, kam zraky skrýt.

Vacek položil svoje čelo do její dlaně, stále na klíně odpočívající a chvíli na ní těžce spolehl.

Terezina duše třásla se úzkostí z tohoto styku.

Když mladý muž pozdvihl hlavu, byly jeho skráně oblity sehnanou krví, a v očích blýskala prudkým svitem vášeň. Nabral dechu jako zápasící dravec a objav dívku silnou paží kol pasu stáhl ji hříčkou k sobě.

Ve stromech nahoře zašelestil vítr, a v hlavách dvojice hučelo orkánem rozpoutaného pohlaví.

Vacek líbaje dívku rychlými polibky na hrdlo, na skráně, vlasy a paže rozepjal drobné knoflíčky její blusy, za níž se vlnila v bouři ňadra děvčete, a zahleděl se Tereze do tváře, nechávaje dlaň těžce spočívati na rozhaleném šatě, za nímž v hojivém dotyku rukou chtěl hledat ukojení svého žíznivého pudu.

Tereza v bezvědomí ležela na jeho rameni, a bílá hruď její zmítána příbojem dechu stoupala ve vysokých vlnách plných světla a vábení před jeho zraky. Lesem kráčela smrt mdloby, jež podkosila její rozvahu.

»Hle, žena příští chvíle,« zahlučelo vědomím mladého muže, »zápas panenství s posláním přírody . . .« a se zachmuřenými zraky analytika stopoval Vacek bouřící se tělo — hmotu, jež jakoby se probouzela vlnami skrytých proudů k neznámému dosud životu.

Znal již ty proudy — Viola.

V hlavě jeho jakoby se bylo zablýsklo. Trhl sebou, jakoby couval zpět ve zděšení. Pokrač.

Z NEJMLADŠÍ POESIE.

Bohuslav Květ:

VEČERNÍ.

Ovečky bílé na pastvy zase jdou,
je pastýř hlídá bděním ubledlý;
ovečky bílé, já krásu vaši zřel,
však že vás opustím, žel, já nevěděl!

Chci dívat, dlouho se dívat na váš roj
a modré pláně v duši uzavřít . . .
nemyslit na nic, jen o vás stále snít
a úsměv na rtech, se vzpomínkou tou mřít.

PO KRISI.

Mrtvolu svého idolu
jsem v nesvěcenou srdce svého zem
bez bubnů, trub a vzlyku pochoval —
teď bezduchým tam dříme snem.

Je pustý kolem noční kraj,
sníh měkce padá na utvrdlou zem . .
slyš, někdo přichází, a tiše tak:
mé city jdou se modlit sem . . .

Jan Opolský:

CHVÍLE STVOŘENÍ.

Ráj dějepravný vzchází mému snění
v dvou meziříčí sladkých potoku,
kde na jabloních poznání plod ještě zralý není,
ni předzvěst příštích proroků.

A cítím jen, že nejblíže je ke mně
On, nesklamaný dosud lidem svým;
jak lvice dýchá vulkanická země
a s mateřským svým pláče tajemstvím.

Pták nebes nejistý je dosud ve svém trilku,
plaz velký nezná sen o síle čelisti . . .
V tu první prokletou a čarodějnou chvilku
i bůh i já jsme ještě nejistí . . .

ÚRYVEK.

Jak smutně stříbro zvonilo,
jak ševelily šaty,
jak pažátko se sklonilo
až nad koberec zlatý!

Jaký byl hlahol po síni
a údiv dvořanínů,
než snesli ji jak bohyni
do její palankinu!

Jak průvod hnul se! Kam, ach, kam?!
Jak všecko dálky cloní!
Sál zrcadlový jak byl sám!
Jak bylo smutno po ní!!

Alfons Breska:

POHÁDKA.

Jak královic jsem světem šel
a sněné carství najít chtěl.

Kde divy krásy tají svět,
o nichž jsem slýchal bardy pět.

Leč zpustl kraj, pln rozvalin,
a stezku ztajil noci stín.

A zabloudil jsem ve močál,
kde bludiček rej mihotal.

Pláč mého rohu v lesích mřel
a modlit jsem se zapomněl.

Tu světlo kmitlo v dáli tmou,
žel, opět shaslo přede mnou.

Jak bludný princ jsem světem šel
a dlouho zpět se nevracel.

Já chtěl se slavným vrátit z cest,
v mých stopách měly růže kvést.

A návrat můj jak bolestný,
jen chudý přišel pocestný.

Ó, vizte muka mojich dnů —
to konec chimerických snů.

M. Jahn:

POZNÁNÍ.

Dokonč.

Pavel bral se pasynkem, který vústil v hustou, podrostlou otavu. Obechvěla ho vůně šťavnaté trávy. Před očima rozlehly mu temné olšové křoviny, pod nimiž vysýchal plitký, bahnitý potok. Vzpomněl si, jak tu chytával raky, a zašel do lesa. Cítil, jak je člověku lépe, je-li daleko od lidí, kteří dovedou urážet. Sedl na nejbližší špalek a rozhlédl se. Tenká, běloučká bříza, která nemohla rozložiti koruny, drala se vzhůru, ale protože byla příliš křehká, ohýbala se při vrchu a zůstávala ve věčném stínu oněch šťastnějších stromů, které vyrostly k slunci.

»I ta touží po slunci, napadalo mu, a nemohouc ho dosíci, hyne, musí zhynouti, neboť takový je odvěký zákon, daný těm nevědomým bytostem.«

Vyndal z kapsy Tolstého »Kozáky«. Četl je asi po páté a pokaždé nacházel v nich cosi nového, jakoby všecku jich sílu a krásu nedovedl najednou odkrýti Přečetl několik stran, některá místa pročítal znova, o některých rozvažoval a zavřev konečně knihu, rozešel se po lesích.

Bylo mu, jakoby se nemohl nadýchati lesních sílivých vůní a odtrhnout od jejich sladkého šumu. Bylo mu volněji zde v samotě, daleko od lidí, kterých nechápal a kteří ani jeho nemohli pochopit. Napadalo mu, že snad mu závidí proto, že nezůstal s nimi na tomtéž stupni, že má na sobě lepší šat, čistěji mluví a pročítá knihy. Ale hned zase usoudil, že všecku tu tvrdost připsati nutno na vrub hrubé a klopotné práce, která nerozmazluje člověka, ale činí ho tvrdým a hrudovitým.

Přišel domů k samému poledni unaven horkem a chůzí. Švakrová, která odběhla s pole, chystala na rychlo oběd Omlouvala se, že nemá kdy, aby odpustil, že nemůže dělati zázraků. Pavel ji ujistil, že je rád nové změně a skutečně pojedl s chutí, co mu schystala selská kuchyně švakrové, odešel ze světničky a ztrmácen horkem a chůzí ulehl. Vyndal z kapsy »Kozáky« a opět je pročítal stránku za stránkou. A potom nové a nové dojmy z mládí zaplavovaly jeho mysl, že odložil knihu a přemítal. Ale mouchy jakoby naschvál ho dráždily a znepokojovaly, a proto odešel na zahradu a usedl pod jabloň. Byla plna ovoce, až se prohýbala pod jeho tíží

»Nepodepřeli jí, protože nerodí chleba; tak je to na tom venkově,« napadala mu myšlénka, která ho roztrpčila.

Za chvíli vstal a prošel se zahradou. Myslil na bratra, jak je v područí Málčině, jak ona jím vládne a je příčinou zatlučeného okna v otcově výmince, a potom opět četl až k podvečeří.

Najednou přiběhl s pole stařík všecek uřícen.

»Musím zapřáhnout, chystá se k dešti. Dobře bude, uchytíme-li něco,« povídal zadýchaně a běžel pod kolnu, aby vytáhl dlouhý řebřiňák.

Pavel se vytrhl ze čtení a rozhlédl se obzorem. Viděl, že obloha od západu se zkalila, a na spáncích pociťoval vodnatý, ochlazující vánek. Déšť mohl přijíti v hodině, a proto chápal, proč otec pospíchá

Za chvíli měl zapřaženo a projel dvorem. Pavel přisedl na vůz k otci. Chtěl domácím vnuknouti myšlénku, že se nestydí za prostou práci. Otec ujížděl s vozem, až oběma vyhazovalo.

»Jdete nám pomoct, švakříčku?« oslovila ho Málka, sundávajíc klobouk (vrchní snop) s mandele; jak se zdálo Pavlovi, poprvé vyzněl Málčin hlas tepleji.

Stařík se vytočil s vozem na roli, zastavil a shodil pavůz. Vincek vyskočil na vůz a jal se ukládati snopy, které ostatní i s Pavlem podávali.

Začalo se zatmívati. Blesky z daleka prošlehovaly mraky, ale nehřmělo. Patrně bouřka byla vzdálena. Ale přes to všichni počínali si chvátavě, protože nebylo možná svézti všecku réž najednou.

Naložili vůz, utáhli pavůzem a pokud stačili koně, ujížděli pasynkem ke stodole. Pouze najaté žnice zůstaly na poli a chvatně dovazovaly žito.

Sotva dojeli do stodoly, zahřmělo ztěžka jako temné dunění bubnů na poplach.

»Oho, jde bouřka,« hrozil se stařík, »s druhou fůrou už nestačíme.«

»Vyskočím na vůz na místo Vincka a on ať zapřáhne do druhého vozu a jede,« mínil Pavel.

»Máš pravdu, dobře bude,« odřekl Vincek, vypřáhl koně, nasadil řebřiny na druhý vůz, zapřáhl a ujížděl pro ostatní réž.

Pavel stál na voze a podával snopy švakrové, která je dodávala staříkovi ukládajícímu snopy do vrstev. Dusil se horkem, prach s režnými osinami štípal ho na rukou i ve tváři a celkem zakoušel takový nezvyklý, nepříjemný pocit, jakého dávno již neměl. Ale bránil se tomuto trapnému pocitu a napínal všecky své síly, aby ho nezahanbili.

Zatím se přibližovala bouřka, jasněji a žhavěji šlehaly blesky, rozsvěcujíce soumrak stodoly a hlouběji a prudčeji dunělo hřmění. Sotva shodili réž, počalo krápati těžkými krupějemi. Ale již tu byl Vincek s druhým povozem. A v tom spustil se prudký srpnový liják. Vincek vypřáhl koně a zavedl je do stáje. Réž nechali na voze nesloženu až do zítřka.

Pavel přeběhl dvorem do světničky. Byl unaven, ruce i tvář měl odřeny osinami a nohou ani necítil. Usedl ke stolu a cítil, jak mu tepny vířivě tepou na spáncích a jak na celém těle spočívá takový těžký, únavný tlak.

Z vedlejší světnice zaslechl klidné kroky Vinckovy a Málčiny.

»Oni jsou zvykli,« pomyslil si; ale ze studu, aby ho Vincek nezahanbil, odešel do vedlejší světnice.

Málka cosi šeptala s Vinckem, a jakoby přistižena při nepěkném skutku, zarděla se, ale hned se usmála, jakoby měla v úmyslu klamati Pavla.

»Neškodilo by vám, pane švakříčku, každý den se tak přepotit,« řekla rychle, že nebylo lze rozeznati, žertuje-li či mluví to s patrným úmyslem.

Pavel neodpověděl. Nohy se pod ním zatřásly, že klesl na židli.

Vincek se ptal po chlapcích.

»Jak se ti učí?« ozval se Pavel.

»Ani nevím. Školní zprávu donesli, ale není času do ní hledět. Je to zlé u nás. Někdo musí pást,« odřekl Vincek, pokrčiv rameny.

»Chybuješ. Dáš-li jim vzdělání, jakobys jim peníze zanechal. Jednoho bys mohl dáti do škol. Dvěma beztoho nedáš gruntu,« rozmlouval mu Pavel tak jasně, aby pochopil.

Ale Málka jako obyčejně promluvila za Vincka

»Páni z nich nebudou a sedlák chytrosti nepotřebuje. A potom, kdož by nám popásl? A cizí najímat, to se nevyplatí,« odřekla Málka, otočila se a odběhla do kuchyně

Pavel chtěl říci bratrovi, že nemá své vůle a příliš podléhá Málce, ale obával se vmísiti slovem do jejich poměrů. Ale hryzlo ho to mlčení, k němuž byl odsouzen.

Po večeři usedla Málka s Vinckem na prahu. Stařík poklepával kosu pod kolnou a prozpěvoval si jakousi nábožnou píseň. Pavel chtěl usednouti mezi ně a pohovořiti s nimi o dětech přes nezralé Málčiny názory, ale obešel ho mrazivý, pronikavý chlad po dešti, že odešel do své světničky a polosvlečen ulehl na lože.

»Tu jsem spával kdysi,« napadalo mu, ale hned chápal, jak všecko se mu odcizovalo. Místo, okolí zůstalo totéž, ale lidé se změnili. A jediný člověk to změnil — Málka. Věděl, že otec její byl jedním z oněch sedláků, kteří se lopotili ve dne v noci, ale kromě toho pracného dření nepoznali ničeho lepšího. A Málka byla vychována v tomtéž klopotném dření, které nezná oddechu ani světla. Pavel se již ničemu nepodivoval, protože všecko bylo tak jasné. Chápal, že Vinckovi děti vyrostou v těchže názorech a snad i po nich táž tma a poroba srdce rozestře se na mnohé z příštích generací. A všecky tyto drtivé myšlénky zmátly mu obzor a taková rvavá, urputná bolest, jakoby viděl tonoucí a nemohl jim pomoci, rozlehla jeho roztřáslou duší — — —

Ráno ho vzbudily mouchy a již mu nedaly spáti, ačkoli byl ještě unaven po včerejšku, a proto raději vstal, rychle se upravil a vyhlédl oknem.

Obloha po včerejším dešti se rozjasňovala. Chumle mlhy začaly se odtrhávati od šedého celku, jakoby je uškuboval a takový jasný a hluboký blankyt rozesmával se zřídlými trhlinami, jakoby chtěl udobřiti duši člověka po včerejší bouři.

Pavel sáhl maně po »Kozácích«, ale najednou mu napadlo, proč přeceňuje Tolstoj prostého člověka. Či pro jeho dětinné srdce, které nerozeznává, či z pouhé záliby k práci a půdě? Ale nemohl si určitě odpověděti. Sám přece pocházel z téhož prostého původu, poznal jej se všech stran, a přece chápal, že lid zůstává ve tmě a

podceňuje vzdělání rozumu. Soudil, že třeba lid milovati, ale nehoršiti se jeho chybám a jeho bídné duševní tmě, ve které vězí.

Odložil knihu a znova si vzpomínal na včerejší večer. Ale v tom vešla Málka do světničky s hrnéčkem teplého mléka, právě nadojeného s nakypělými pěnami. Pozdravila Pavla a zahleděla se na pěkně vázené »Kozáky«, které Pavel nechal na stole.

»Máte pěknou knížku. My jsme v zimě četli v kalendáři, je tam pěkné čtení, pověděla, ohlížejíc si knihu, ale nesáhajíc po ní.

»Máte ho při ruce, švakrová? Podíval bych se do něho,« řekl Pavel, usedl ke stolu a čekal, až Málka přijde.

Málka ho přinesla, položila na stůl a odešla po práci.

Pavel vzal do ruky kalendář a zběžně jej prohlížel. Obrazy bitev, strašidla, zatýkání a bůhví jaké strašné věci znamenaly ty hrubé dřevoryty. Namanula se mu kterási povídka. Začal ji čísti, ale po několika stránkách ustal. Jak trpké a nechutné byly ty věty, ze kterých křičely bůhvíjaké tmavé tendence! Bylo mu hořko. Musil si přiznati, že takovou stravou je krmen lid v oněch širokých tisících, jemuž se nic lepšího nedostává než tyto tlusté zlatkové kalendáře, jakoby věčně měl zůstati ve tmách a nikdo mu nemohl říci: bratře, spíš — vstaň!

Náhodou obrátil poslední listy. Do očí mu padly zprávy obou chlapců. Špatné známky ho nepřekvapily, ale rozbolestnily. Na Vinckově zprávě byla poznámka, že se choval hrubě, a na obou byla poznamenána špatná návštěva, za kterou mluvila veliká čísla promeškaných půldnů. A bratr se ani nepodíval — neměl času! Pavlovi se zatmělo v očích.

Ani nevěděl, jak se ocitl v zahradě. Byla ještě rosa a stromy přetížené ovocem nakláněly se dolů a lehce se třásly pod vlastní tíží. A světlými skvrnami korun prolínal takový čistý, rozlitý blankyt, který ho lákal do polí.

Rozešel se do neurčita, nevěda, kudy by šel.

Díval se do dálky na širá pole. Zdálo se mu, že se podobají mraveništím. I ti lidé v dálce podobali se mravencům, nosili, skládali a opět nosili o překot. Srpy a kosy v slunci se blyštěly a odněkud jako drsná, kovová píseň života řinčelo naklepávání kosy. Sem tam již zely zkosené záhony, po kterých volně si vykračovaly hltavé vrány. Pavlovi zdálo se, že tento život opakuje se tu každého roku, ale lidé že se mění a vystřídávají se mladšími a mladšími A ty starce ukládají tam na nízký pahrbek pod ty malé výstupky země, a všichni ti lidé jdou tímto životem tak stejně, tak na vlas podobně, věčně svázáni s půdou a nemajíce v sobě rozžaté jiskry jiného života. Pavla zabolel v duši ten tvrdý úděl prostého člověka; ale kdož by mohl mysliti, že by to mělo býti jinak? Bylo tak po sta let a je tomu dosud. Ale přece mělo by se v nich rozsvítiti aspoň maličké světélko — snad by se již samo v nich rozhořelo. Ale kdož by je měl v nich rozsvítit, když oni sami se vzpírají tomu?

Tato smutná perspektiva selského života, rozlita po těchto dozrávajících polích, rozestřela se mrakem po jeho duši a rozbolestnila ji. Vždyť otec, matka a ostatní příbuzní, všichni šli a jdou těmito tvrdými, neprosvětlenými cestami života od svého dětství do bílých šedin, netoužíce po světle, ba neznajíce ho, jakoby ho nikdy ani nebylo.

Šel polem, neustále se vraceje k týmže myšlénkam jako v začarovaný kruh. Zdálo se mu, že oči všech pracujících spočívají na něm a závidí mu té volné prázdně, těch volných kroků, které mohou jíti, kam chtějí. Ale hned si uvědomil, že přes deset měsíců byl svázán přísnou a zodpovědnou povinností, sledován při každém kroku a upozorňován pro každou maličkost, až mu zhořklo srdce. A nyní ten oddech, těch několik dní beze všech starostí — a i to mu závidí ty studené pohledy, které tak zábly.

Odešel do lesa. Bylo mu lehčeji, protože neviděl těchto studených pohledů. Ale nejednou mu napadlo, aby se přece podíval za bratrem.

Bral se lesíky, vyšel na pole, přešel podrostlou otavu a opět vešel do lesa, z něhož viděl na Vinckovu roli.

Stařík s Vinckem kosili jako včera hrabicemi a tři ženštiny v modrých sukních a režných košilích žaly s Málkou srpy a neustále hovořily. Mluvily o dětech a nemohly se vypovídati.

Najednou zaslechl, jak se jedna že žnic tázala po něm. Zbystřil sluch a naslouchal pozorně.

»A což Pavel, přece se přišel podívat?« zmínila se nejstarší ze žnic.

„Přišel, je celý panský a tak to každé slovo váží jako na vážkách, aby se nepředal,« odřekla Málka a postavila se jakoby všecko nedořekla.

Pavel zůstal nehybně státi. Cosi mu sevřelo hrdlo, že ani vydechnouti nemohl.

»A ještě v takovou nejhorší dobu přijde člověku na krk. Jsou žně, jeden neví, kterou rukou co chytit — a ještě aby okolo něho běhal. Což jemu je! Chodí si po procházkách a ukrádá Pánubohu čas. Povídal, že mu cosi chybí, ale ono mnoho té nemoci nebude, to jenom tak jako pán: sedne-li na něho moucha, už křičí Prý mu doktor kázal pít mléko. No, aby neřek', už mu ho přeju, ale sama ho vlastním dětem od úst utrhnu,« povídala Málka, jakoby se z ní sypala ta mrazivá slova, která jako ledové kroupy řinčela na duši Pavlovu.

Stál chvíli jako omámen, ale potom se vzpamatoval. Zdálo se mu, že ani otec ani Vincek neřekli ničeho. Poslouchal chvíli, ale žádný z nich neřekl slova.

Pochopil všecko, zašel do lesa a sklesl do trávy.

»Nyní jsem pochopil. Jsem zde planým, neužitečným trubcem. Jsem panský, ukrádám Panubohu čas a to mléko . . . jak je to všecko trpké, ta slova, to poznání. Nač jsi tu šel? Jsi tu tak cizí otci, bratrovi, všem,« rozvažoval zmateně, že všeho ani jasně nechápal.

»Odejdu ještě dnes, hned. Ale přece abych jim něco řekl, aspoň otci a bratrovi. Ale ne, řeknu jim několik slov a ona jim budou tak cizí, ne, lépe je neříci ničeho. Vždyť oni také mlčeli. Vincek k vůli pokoji se ženou a otec — zotročili ho a okno mu zatloukli. Oh, jak je to všecko hořké a kalné!« rozvažoval chvíli a najednou vstal a bral se zpět.

Nohy se mu vlékly, jakoby se byl ušel strašnou, únavnou cestou, a tělem jeho probíhal takový mrazivý pocit, jakoby vyšel ze studené lázně.

Šel kolem bratrových chlapců.

»Řekněte tatíčkovi a stařičkovi, že jdu pryč a že jim dávám s Pánembohem,« pověděl chlapcům roztřáslým hlasem, pohladil je po tvářích a podal jim ruce.

A jako náhlý příval vedraly se mu do očí slzy. Ale chlapci nechápavě hleděli za ním, domnívajíce se, že strýčka bolí zuby.

»Co bude z nich?« vyskočila mu na mysli otázka a rozlila trpkost po jeho duši. A tak prošla jeho duší nezodpověděná, ale procítěná s celou beznadějnou tíhou neprozářeného budoucna.

Šel jakoby zmámen. Doma byla toliko stará, nahluchlá kravařka, která stále hlasitě reptala a mrzela se, že na ni křičí, ačkoli jinak ničemu nerozuměla.

Pavel byl rád, že našel stavení otevřeno.

Vešel do světničky a znova ho slzy polily. Myslil, že si tu oddechne v milém tom koutku, že se tu zotaví — a zatím již třetího dne odchází s takovou trpkostí v duši.

»Nač jsem tu šel?« napadalo mu opět. »Zmínil jsem se jenom o zatlučeném okně a o zanedbaných chlapcích — a řekl jsem to před svými, co potom ti, kdož přicházejí, aby rozsvítili větší a jasnější světla v cizích a neznámých duších?«

A bolelo ho nitro, ne již tou jeho, ale tou cizí a větší bolestí.

Otevřel vak, vložil do něho své věci a zavřel tam i Tolstého »Kozáky«, kteří se mu zdáli již jenom jako snem z mladosti, když neměl poznání.

Vzal svrchník na ruku a vyšel za humna a dusil v sobě lítost, aby nepropukla.

»Tmavý kout! A kolik takových tmavých koutů našlo by se v této dědině?« vyplynula mu na mysl myšlénka a dlouho se na ní houpala, jako by se nemohla potopit.

»A zatím nad tímto krajem rozlit je takový krásný, snivý blankyt, s polí zní chvatný ruch života, lesy jsou napjaty jako jasná, šumivá struna nad spoustou záhonů, i sama dědina ne špatně vyhlíží v zeleni zahrad — a přece kolik těch ubohých duší mohl bys napočítati, jimž není hříchem zatloukávati okna starcům a zanedbávati děti. Ale pojedou-li tu bláhoví Potěmkinové a projedou vesnici v kočárech, jistě jim prijdou na mysl ona pyšná a lichotná slova: pokrok a civilisace!« myslil v dálce za dědinou na bílé, prašnaté silnici a myšlénky ty lehaly na jeho duši jako studený severní mrak, který se přežene, aniž by ovlažil jedinou krůpějí horké a rozbolestněné nitro — — —

Vladimír Houdek

PÍSEŇ.

Tmavý klid v duši leh' potaji,
každý cit usnul, teď něm a tich —
takový velký klid mívají
kořeny akátů hřbitovních.

Nesměly spícího probudit
kořeny akátů hřbitovních —
bez stesku počalo všechno tlít,
veliký spánek je v prsou mých!

V duši jen chladná je jistota,
že je zde příhodná chvíle již
uhasit líný plam života,
konce že třeba je nanejvýš!

Ale — nic nehne se v prsou mých!
Jenom ta nezvratná jistota
v duše mé hlubinách usnulých
plamenem bílým se třepotá!

Josef Holeček:

FINSKÁ NÁRODNÍ LYRIKA.

UKÁZKY PŘEKLADU.

I.

STESK.

Zpívám, zpívám, nikdo neví,
kam se nesou moje zpěvy.
Zpívám s můstku na pobřeží
úskalí, jež v moři leží,
k němuž vlnky čeřné spějí,
příboje se rozbíjejí,
a já sirá zpívám lkajíc,
prozpěvuji naříkajíc.

Proto zpívám na mostině,
by se hlas nes' po hladině,
by mé nářky, by mé kvěly
s vlnou na břeh onen spěly,
by zvěděli hoši naši,
že mi tu stesk duši plaší,
že se mi tu slzy linou
za otčinou, domovinou,
stýská se mi po jinoších,
našich švarných finských hoších.

II.

NAD SVŮJ CHLEBA NENÍ CHLEBA.

Teplá košile je lněná,
vlastní matkou upředená,
plášť vlněný studí prudce,
který tkaly cizí ruce.

Hřeje lázeň mateřina,
byť i byla netopína,
ale pára cizí lázně
láme tvoje kosti mrazně.

Nad svůj chleba není chleba,
byť byl samá pleva třeba,
a chléb cizí láme zuby,
na líc namazán i ruby.

Vlna měkká metla matky,
otcův bič je proutek hladký,
byť i stále tebe týral,
do živého se ti vdíral.

Cizí ruka, i když hladí,
život tobě neosladí,
krev zpod metly cizí tryská,
byť se ani netkla zblízka.

Oj, ty domovino zlatá,
kde má rodná leží chata!
Byť tam bylo chleba málo,
přece mi se libě spalo,
neláli mi klímající,
bez starosti dřímající.

III.

CIZINA.

Vzpomínky se v mysli lihnou,
myšlénky mé nazad tihnou.
Krásnější to doba byla,
šťastněji jsem tehdy žila.
Jinačí to byly časy,
každý den byl plný krásy,
slunce krásněj' zacházelo,
nádherněji vycházelo.
Země byla úrodnější,
obilíčko bohatější,
každá travka na lučině,
každá třtina v rákosině,
vše se mělo více k světu,
když já byla v mládí květu.

Dům jsme měli vysokánský,
v něm já rostla, žila pansky,
všeho bylo ve nadbytku,
nebylo o masa smidku.

Náhle v noci o půlnoci
smrt mi milé vzala mocí,
daleko mne zapudila,
z Karelie vyhostila.

V cizí zemi já tu spěji
od veřejí do veřejí,
málokdy tu slunce svítí,
málokdy se luna třpytí,
potápka tu zřídka kviká,
zřídka racek zakuvíká,
málokdy tu štiku vídáš,
lososa ni neuhlídáš,
ještě méně jeho druha,
rybu zlatopestrou, pstruha.

Chvíle štěstí jen se kmitla,
doba smutná neodlítla.
Místo znám, kde zrozena jsem,
i ten lid, kde vyrostla jsem,
onoho jen neznám místa,
kde Smrt záhubu mi schystá,
na kterém mne prahu zkruší,
u čích dveří pustím duši.

FEUILLETON.

AKCE K ZACHOVÁNÍ STARÉHO RÁZU PRAHY.

České studentstvo* uveřejňuje toto provolání, na němž se usneslo při schůzi universitní.

»Studentstvo české, shromážděné na universitní schuzi, obrací se k veškerému českému lidu několika vřelými slovy. České studentstvo postavilo se do řad bojujících za zachování starobylého rázu a poetického vzhledu král. naší Prahy. Musí bolet každého česky cítícího a myslícího člověka, když boří se karakter Prahy, když ničí se památky naší minulosti, když kazí se esthetické linie malebných náměstí a ulic pražských. Nenáleží Praha jen těm, kdož ve zdech jejích přebývají — Praha jest majetkem celého národa a celý národ státi musí k obraně její. Studentstvo chápe se boje, studentstvo české volá k českému lidu a doufá, že nebude oslyšeno. Od srdce k srdcím nechť jdou slova jeho a nechť letí od města k městu, od vesnicky k vesničce, nechť vzplane požár nadšeného boje, který zabrání nepovolaným rukoum olupovat národ o to, co jest mu tak drahocenným.

V Praze, dne 27. listopadu.

České studentstvo university Karlo-Ferdinandovy.«

BESTIA TRIUMPHANS NA VENKOVĚ.*

Přítel našeho listu píše:

Nejen v Praze i na venkově možno shlédnouti, jak »Bestia triumphans« řádí. Půl hodiny na západ od Kralovic u Plzně stojí na samotě rozsáhlá a památná stavba K. J. Dienzenhoffera »Marianská Týnice«, bývalý klášter a proboštství. Po známém zrušování klášteru přešla Týnice v panství Metternichů koncem minulého století. Noví majitelé nejen že nepodnikli ničeho na záchranu krásné stavitelské památky z doby baroku v Čechách (jakož i pro umění vubec), naopak čím dále tim více nechávají ji pustnouti a propadati zhoubě času, tak že za nedlouho nebude se nikdo moci do vnitř odvážit. Sochařské a vůbec všechny umělecké předměty, které se daly přenést, byly dány do různých kostelů patronátu Plasského, z měděné střechy zhotoveny kotly v pivovaře v Plasích, ba ani na záchranu zdí a věží nic nebylo učiněno, tak že letošního roku, as před dvěma měsíci, musela býti jedna věž úplně stržena, poněvadž hrozila sesutím, a za podobných okolností jistě i druhá za nedlouho bude stržena.

V některých místnostech proboštství bydlí hajný, ostatní propadávají, zejména klášter, s kterého již omítka, ba i kusy zdí spadaly, neodvratné zkáze. Ze stavby prý udělají pivovar nebo cukrovar, jindy se zas říká, že nemocnici, pokud ovšem celá stavba se nezboří. Půjde-li to tak dále, bude za nedlouho z Marianské Týnice zbořenina. Bylo by záhodno, aby stavba ta, než se úplně rozpadne, byla prohlédnuta odborníkem a učiněno něco na její záchranu, čímž by byla zachráněna jedna překrásná památka našeho stavitelství.

Rodina Metternichů měla by konat, co jí velí čest jejího stavu, neboť tím jedině projeví svou šlechtickou urozenost, když ke vzácným uměleckým památkám bude se chovat s větším porozuměním a taktem, nežli nějaký hrabivý neintelligentní šosák. Kněžna Pavlina Metternichová, horlivá fedrovatelka hudby Wagnerovy a Smetanovy, měla by rozšířiti svůj zájem umělecký, jímž paraduje v Paříži a ve Vídni, i na své vlastní panství.

— en —

*) Pro nával látky odloženo z předešlého čísla.

LITERATURA.

Victor Margueritte: AU FIL DE L'HEURE. (Paříž. E. Plon 1898.)

Vlastnost, již první verše p. Marguerittovy zaujmou, jest jejich zvláštní rozpoltění mezi myšlénkou a látkou na jedné straně, přítomností a minulostí na straně druhé. Zdá se, jakoby panovala mezi těmito čtyřmi pojmy u něho velmi určitá reciprocita: žije vlastně myšlénkou a navrací se k materii jen jako nástroji ošklivosti, děsu, mysteria a hrůzy, právě tak jako putují jeho sny do minulosti, aby zapoměnuly na nechuť a úpadek přítomné doby. Znám lidi, kteří stejně toužili po minulém jako autor této knihy; ale děsíce se, že by se sami sobě zdáli žít neheroicky, nedovedouce v moderní době nalézti ničeho krásného, zkarikovali si perspektivu mythů a tak zapálili všechny mosty k dávným věkům. Byly to duše kombinační, racionelní a vážné (Jules Laforgue). P. Margueritte z nich není. Jest pln té naivity citu, která se neptá, s jakým gestem se něco provede, nýbrž provede-li se to čili nic. Proto nemá sice jeho kniha žádný problém vůle, jejž zanechali dříve jmenovaní, za to však rozvinuje krásnou linii passionelní krásy a bolestné touhy. Ano, touha za lepší budoucností, touha za krásnějšími světy! Zde uložil básník jedny z nejcennějších dokladů moderní duše, která jest vytržena ze své doby, ze své půdy prastaré kultury a těká, stále na odchodě, kráčí stále v illusi nových výprav a shledává — běda — že už vše bylo objeveno. Říci toto thema krásnou, plastickou formou, hle, to je tou nejsilnější snad autorovou stránkou, neboť on náleží mezi tvárné duše, jimž řeč byla právě tak posvátným a radostným úkonem uměleckým jako krásné gesto nebo sonorní hymna. Které nepřátelské božstvo nás tak převrátilo, že milujeme skřek a nikoliv melodii, že milujeme verš křečovitý a nikoliv harmonický a architekturální? P. Margueritte jest snad posledním z Rétorů, jimž naše doba vubec tak málo rozumí; a přece jen oni determinují básníka a zprostředkují jeho styk s příštími věky. Nit chvilek má však ještě jednu přednost: ukazuje evoluci poetické methody francouzské za posledního desítiletí: Zadní stránky knihy slučují hodnoty, o kterých jsem mluvil na začátku, stále úžeji k sobě, realita i sen ztrácí svou absolutní cenu a stávají se pouze prostředkem vyjadřovacím a suggerovacím a tak se vytváří poesie spíše allusionistická než deskriptivní — symbolism — Slečna Braunerová má zvláštní zásluhu, že autor přeložil do frančiny některé naše národní písně; jsou tištěny v oddílu »Chansons moraves«, slečně věnovaném, a vystihují podivuhodně kadenci originálu. Cituji ku srovnání tuto píseň:

Saint George par vaux et montagne
S'en allait à travers campagne.

Au bord d'un lac il s'arrêta,
Fille de roi se trouvait là

Pourquoi, vierge, tes yeux si beaux
Pleurent-ils en regardant l'eau?

— C'est aujourd'hui jour de ma mort
Comment ne pas pleurer bien fort?

— Promets, vierge, de croire en Dieu,
Et je tuerai le dragon bleu.

— Certes, je veux bien croire en Dieu,
Si seulement chose se peut.

George, droit sur ses étriers,
Attend le monstre meurtrier.

Il sort du lac, et, d'un seul coup,
La lance lui perce le cou.

— Vierge, donne ta chaine d'or,
Que je l'attache! Il n'est pas mort.

S'en vint le trainant vers la ville,
La reine à sa fenêtre file.

Les voit, et crie: Miracle, gens!
Ma fille et le dragon vivants . . .

Tant le dragon saignant hurlait,
Ville tremblait, murs s'écroulaient.

Quand il fut devant la maison,
Saint George acheva le dragon.

Gens attelèrent aussitôt
Trois mille boeufs, deux cent chevaux.

N'ébranlent pas la lourde masse,
ne la peuvent changer de place.

— Promettez, gens, de croire en Dieu,
J'emporterai le dragon bleu.

— Certes, nous voulons croire en Dieu,
Si seulement chose se peut . . .

Et l'attachant à son cheval,
Il l'emporterai sans aucun mal.

SV. JUŘI.

OD PŘÍBORA.

Svatý Juři po horách chodival,
po horách chodíval, po cestách jezdíval:

Přijel on tam k jednomu jezeru,
nadešel tam klečet císařovu dceru.

»Co, krásná panno, co ty tady sedíš
a tak truchle, smutně do jezera hledíš?«

»Ach, jak němám, ach přesmutna býti,
dy já už dnes mám smrti podstúpiti.«

»Chceš-li, krásná panno, v Boha uvěřiti,
chcu tě tej sanuti smrti obhájiti.«

»O já by ráda v Boha uvěřila,
a dyby to jenom možná věc to byla.«

Svatý Juři na koníčku jede
a ta zlá sanuti už z jezera leze.

Svatý Juři vytáhnul kopiju
a prohnal ji hlavu až na druhou stranu.

»Krásná panno, daj zlatého pasu,
poveděme my tu sanuti k městu.«

Seděla královna v vrchním okenečku,
přirovnala se jasnému slunéčku.

»Aj, ludé, ludé, nevidíte divu?
Už ta naše dcera vede sanuť živu.«

O jak ta sanuti, jak ona ryčela,
městečko se třáslo, zem se osypala.

A jak dojížďali palácu panského,
přebod' svatý Juři draka pekelného.

Zapřáhlitě tři tisíce volův
tři tisíce volův a dvě sta koní
a ešče sanuť z místa hnút němohli.

»Chcetě-li, ludé, v Boha uvěřiti?
a já vám chcu tu saň z města vysmyčiti.«

»A my bysmy v Boha uvěřili
a dyby to edem možné věci byly.«

Svatý Juři zapřáhnul koníčka
a vyvez' on lutu sanuti z městečka.

OTTO GULON.

NARODNÍ DIVADLO.

(Božena Viková-Kunětická: Neznámá pevnina Hra o třech jednáních.)

Nová dramatická práce pí. Vikové stuně vadami a nedostatky ryze ženskými a ne stůně, ale je jimi od základu a samého středu rozleptána a rozborcena. Je to práce v mnohém směru typicky ženská, ovšem ženská ve zlém smyslu slova, neboť je také dobrý smysl slova ženství v literatuře a umění, a největší a nejkrásnější geniové-muži projevili ve svých dílech to ženství v dobrém smyslu. Takový Shelley, takový Turgeněv, takový Baudelaire a Flaubert i takový Goethe a Nietzsche více, než se myslí a než vůbec napadne i jen tušit obyčejnému čtoucímu a polykajícímu davu, byli v jádře a centru bytosti ženští, měli v sobě konstitutivní jeho prvky a živly a jim děkují jistě za půli své síly a celé své kouzlo.

Ale je také v umční a literatuře ženství v špatném smyslu. Nemyslím, že jím jen trpí píšící ženy, — ne, také většina píšících mužů — a naopak jsou z něho vyjaty někdy i píšící ženy — skutečné umělkyně a skutečné básnířky, jemnější i silnější, čestnější a zapálenější, ryzeji zkrystalisované než přemnohý umělec-muž. Není třeba ukazovat na příklady ani ve světové ani v domácí literatuře. Každý myslící člověk si je nalezne. Ale tyto ženy básnířky a umělkyně jsou výjimkou — právě jako je výjimkou i mezi muži básník a umělec. Pravidelný průměr a průměrná hromada stůně ženstvím, špatným ženstvím, ať spisovatelky, ať spisovatelé. Jenže u pí. Vikové v tomto případě ženství v špatném smyslu bije přímo do očí a dá se docela názorně demonstrovat.

Flaubert kdesi (a již před ním je plno soudů toho směru) vidí charakter špatného ženství literárního v nedostatku smyslu pro s t i l — tedy pro sám vlastní problém umělecký. A stilu rozumějte v nejširším smyslu: je to s t a v b a věty jako s t a v b a tragédie. Stavba — to slovo má přízvuk. Architektura, perspektiva, komposice — to jest právě stil, to je právě a výlučně otázka umělecká, otázka formace hrubé massy látkové, citové, dějové v umělecký celek a smysl, v tvar a typ, jasný a zhuštěný zákon zavírající v sobě celou roztěkanou a rozlitou mělkost a shonlivost jevového a vnějšího života.

Literární ženství poznáte podle toho, že tuto vlastní a pojmovou otázku, existenční otázku uměleckého stilu (nebo komposice nebo formace) vůbec nechápe. S t i l j e k á z e ň, t u h á s e b e k á z e ň, a t o t o ž e n s t v í j í n e z n á. Podmínkou stilu je zapřít se. Podmínkou stilu je prohloubit a zhustit se. Podmínkou stilu je sestředit se a zkrystalisovat. A toto ženství je křiklavé, rozběhlé, rozlité, roztěkané a hlučící. V tom nepokojném shonu, v té rozvířené pěně — jak je tu možno nalézt osu a střed?

Takové ženy (třeba mužského rodu) nemohou mít stil ve větě, jako nemohou mít komposici, formu a typ v díle. Stil ve světě znamená zapřít se. Zapřít svou povídavost, svou tlachavou snadnost a fabulační lehkost. A komposice celku je totéž: z a p ř í t s e. Zapřít tlachavou mělkost, hovornou lež, povídavou podrobnost blízké všednosti a malosti — vidět perspektivami, chápat a oceňovat podstatnou a ideovou hodnotu reálných prvku, třídit je, podřaďovat i nadřaďovat, stavět z nich zhodnocený celek symfonických tonů srdce a duše.

Zapřít povídavost — ale která literární žena (i mužského rodu) to dovede? A povídavost to je v jádře neumění a nestil, nekázeň a mělkost, povrch a faleš, polotvar a netvar, něco, co nevyryje linii, co odnese vítr a pohltí vzduch.

A celá hra pí. Vikové je skoro jen povídavost. Dávno jsem neviděl takovou neuměleckou, ne, p r o t i u m ě l e c k o u věc, jako je práce pí. Vikové. Takovou p r á c i, která by byla tak málo d í l e m. Věc tak bezstarostně zavěšenou do vzduchu, tak ležérně a nedbale fabulovanou, tak bez reality, jen z pouhého hladkého řečnění vysoukávanou a splétanou.

*

Pelichající dandy, »umdlená duše« sestřihaná na nejstřízlivější a nejbanálnější šablonu, »vrak« na vodách života (jak znějí již ty metafory pí. Vikové) odhodlá se hledat »neznámou pevninu« manželství, kde by mohl zakotvit a klidně stárnout. Nějaký přítel zavleče ho do starosvětské venkovské rodiny, kde žije dívka jím (nikdo neví proč) okouzlená, dívka, o níž pí. autorka říká, že je neobyčejně hluboká a hodnotná duše a která, třeba to nedokázala po celou hru ničím, má šlechetný úkol spasit onu prohnilou trosku, které se říká Peterka. Čím si ten ubožák tu spásu zasloužil a potřebuje-li ji vůbec, jaká má být a svede-li ji Otylka Kociánova, o tom se nedovíte ze hry ani slova. Za to ale časné věci jsou velmi přesně, do cifry notifikovány. Dovídáme se hned na začátku, že milý Peterka je prokuristou u pražské banky a má tři tisíce zl. r. č. ročního platu. Za těchto auspicií chápe se ideální dívka zvláště horlivě obrozovací misse na ubohém Peterkovi a divák rozumí také dobře celému druhému a třetímu aktu tohoto »psychologického« dramatu, který není nic jiného než jedno jediné veliké — přemlouvání zoufalého mládence, jenž chtěl již prchnout, ale na konec podlehne přece výmluvné dívce, které pomáhá na konec, jak má být v pravé »náladové« hře, i vhodně objednaná podletní noc.

Přemlouvání a domlouvání se, velice málo delikátní a ničím jiným nevysvětlené než jasně formulovaným služným Peterkovým — to je toto »psychologické« drama pí. Vikové. Povídavost, trapná a nudná povídavost je druhý a třetí akt tohoto dramatu, které začalo jako genrová kresba v prvním aktě a končí jako dialektická nebo thesová hra nicotného problému, jenž se dá nanejvýš formulovat tak, že má-li mladý člověk tři tisíce ročně služného, třeba byl »vrak« a třeba se tomu zuby nehty bránil, nalezne vždycky nějakou přehlubokou a přešlechetnou Otylku, která ho uloží na měkké prachové podušky svého ideálního srdce.

Jak je práce pí. Vikové bez stilu a bez vlastní ideové architektury, ukázalo se nejlépe, když mohla býti profilována jako drama a míněna jako komoedie nebo snad satirický genre. Umělecká netypičnost nemůže být jasnější. A ten charakter rozplizlosti a obojakosti, slovní fikce a rozpřádané naivní a slovní fabule, to povídavé neumění, které nedovede ani stvořit ani vztyčit typ (poněvadž ten musí stát na zklíněných záhadách duše a rozvíjet se z nitra jako daná realita), ten nedostatek linic a obrysu u všech hlav činí tuto hru trapně nejistou a chaotickou — a odtud nebezpečí, že bude pokládána snad dokonce za »moderní« lidmi, kterým modernost a tvůrčí nemohoucnost se kryjí. Nebezpečí je tím bližší, že jsou tam ještě jiné ingredience, z nichž se pekou podle běžného názoru moderní literární kusy: »ženská otázka« (dívka filosofuje jak advokát), t. zv. psychologický process (viz druhé a třetí jednání) a dokonce i t. zv. náladovost (padá tam listí, kopají koně, fouká vítr). Mám strach, že p. ředitel Šubrt bude v příští brožuře trumfovat »Neznámou pevninou« proti nám jako akvisicí moderní literatury a moderním dramatem hned několikerého způsobu a genru.

A jen k vůli tomu pojmu moderního umění tolikrát již zneužitého a zprofanovaného, který je mi přes to drahý a pod nímž si myslím něco určitého, krásného a hodnotného, všiml jsem si zde »Neznámé pevniny« trochu obšírněji. F. X. Š.

Doyen českých herců p. Karel Šimanovský*) rozloučil se s Národním divadlem. S ním odchází jeden z nejsympatičtějších a nejryzejších zjevů našeho divadelního světa, ale nemizí, neboť pan Šimanovský, ač přes půl století je činným na jevišti, je dosud svěžím, statným a doufáme, že znamenitého a milého starce ještě uzříme v jeho výrazných posách a gestech a zaslechneme jeho pádnou a jadrnou deklamaci. O dramatickém významu p. Šimanovského netřeba mluvit. Každý ví, jak mnoho znamená p. Šimanovský pro české divadlo, jak platně přispěl k jeho rozvoji od nejtrudnějších počátků vedle obou Kolárů. K. Šimanovský vystoupil poprvé jako herec 11. ledna 1845 a rozloučil se s divadlem 11. prosince 1898. Mezi oběma daty tak vzdálenými leží celý život věnovaný poctivé a nadšené práci umělecké, život krásný a ušlechtilý.

*) Pro nával látky odloženo z předešlého čísla.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

† Georges Rodenbach. V Paříži zemřel v mladém ještě věku básník Georges Rodenbach. Byl jedním z družiny belgických moderních básníků, kteří přinesli francouzské literatuře osvěžení a sílu, kteří jí dali divadlo Maeterlinckovo, básně Emila Verhaerena, romány Camilla Lemmoniera. Z vlasti flamandské, kdysi ovládající Evropu svou bujnou energií životní, oslňující pyšným a poživačným, lesklým životem, závodící svým uměním brutálním a zářným s jasnou nádherou rennaissance, nyní však melancholické, snivě okouzlující krásami svých památek, svých starobylých měst, přišel básník Rodenbach do Paříže, kde dobyl si uznání, získal pozornosti svými básněmi plnými delikátních nuancí, poněkud monotonních, ale myšlenkově hlubokých. Nejkrásnějším projevem jeho poesie poněkud mdlé vůně, ale harmonického koloritu a sladkého rytmu je sbírka: »La jeunesse blanche« a »Royaume du Silence«. Jeho prosa rovněž nemá příliš živých barev, nesrší z ní kolorit starých flamandských mistrů, ale vane z ní zádumčivý a zamlžený stesk »mrtvých měst«. Rodenbach vystihl celý smutek »mrtvého města« v poetickém románu »Bruges la Morte«. Rodenbach byl vychován ve starobylém a nevýslovně poetickém městě Bruges, v městě pitoreskních uliček, bohatě a fantasticky členěných věží a křivolakých, ospalých kanálů, a veškerou prosou jeho zaznívá ohlas vzpomínek na velkolepé město flamandské. Též v románu »Le carilloneur« líčí Rodenbach toto město a zejména něžnou poesii jeho zvonů, jeho zvonkových her, které dodávají tolik čarovné snivosti krajinám a městům Nizozemí. V posledních letech věnoval se Rodenbach též kronikářství, stal se spolupracovníkem »Figara« a v tomto oboru literární žurnalistiky, které ve Francii se věnují nejlepší mistři péra, vynikl jemnou vážností svého stylu i znalostí literatur a výtvarných umění. — a —

V Praze byl kdysi krásný, poetický kout plný stromů a květin, vůně a barev. Byla to t. zv. »společenská zahrada«. Stala se majetkem vysokých škol, má sloužiti vědě jako botanická zahrada. Je připravena o valnou část své bohaté, kypící zeleně, je zohyzděna jakýmisi zoufale holými budovami, za něž by se styděli i v Českém Brodě. Na pravo od vchodu do zahrady stál nevelký, roztomilý, barokní a zachovalý dům, patrně bydliště pro správce zahrady. Sbořili domek a na místě jeho postavili stejně velký domek — hrozně ohyzdný. Čtyři žluté, holé zdi uráží a bijí oko kolemjdoucího. Zkrátka — špýchar! Proč byl vlastně sbořen starý, pěkný a zcela vhodný domek, když na jeho místě musil se postavit stejně veliký, nový? Jen proto, aby se omšelé, milé barokní průčelí nahradilo bezvýznamnou ohyzdností nového?

Není žádným uměním, býti duchaplným, nemá-li člověk respekt před ničím. GOETHE.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 10. LEDNA 1899. — ČÍSLO 12.

VÁCLAV HLADÍK:

SVĚTLÁ NOC.

(Z CYKLU »SAMOTY«.)

Obloha zkvetla mléčnou drahou, která jako záhon drobných, hustě nasetých kvítků stříbrných se táhla nesmírnou zahradou démantově a smaragdově jiskřících, měnivě planoucích květů hvězd. Květy pršely do moře. Ale moře vzrušené a šumné nepřijímalo smavé pozdravy oblohy, klonící se k moři v milostné touze noci letní, noci lásky, s tou něhyplnou oddaností hladiny jezerní, do níž obloha se ponoří celá, neproměněná, jako když v dlouhém, náruživém a tichém políbení prolnou se dvě milující bytosti. Moře ssálo polibky oblohy v ropotné vášni, v divokém kypění a tříštění světel na rozechvělých vlnách, a oddechovalo ryčně jako v prudkém zápolení lásky.

Noc byla opojena, moře rozvášněno, země blahem stichlá. Vše bylo zosobněním a ztělesněním touhy, vášně, jásavého hýření i smutku prýštícího se z dojmů a nálad milostných. Země se choulila pod útočnými nárazy příboje, svíjela se v objetí moře, hvězdy tetelily se vždy jiskrněji a mihotavěji, jakoby se rozvířily ve smyslném, divokém bachanale, vzduch voněl touhou, mlčení bylo plné stajených vzdechů, tma skrývala sladké rozkoše — jediný kosmický hymnus vítězné lásky hřímal a rozkoší stenal celým světem.

* * *

Pavel sestupoval s terasy hôtelu, banálně nádherné budovy, jejíž osvětlená okna příkrým jasem elektrického světla s jakousi cynickou vyzývavostí civěla do moře.

Vytratil se z koncertního sálu, kde velmi promíchaná, velmi internacionální, velmi elegantní i velmi podezřelá společnost lázeňská s toutéž eklektickou chutí požívala hudbu Berliozovu jako Suppéovu. Pavel opustil své veselé soudruhy, žijící po celou dobu pobytu v mořských lázních ve stálém rozjaření, zbujnělé a radostné životem. Lehce vysunul nohu zpod střevíčku, jehož jemný, ale důrazný tlak dovolával se důvěrnějších tonů pro rozmarné a světácké hovory vedené s drobnou, živou brunetkou, jež vzbuzovala pozornost svými pařížskými toaletami a svou okázalou netečností k svému manželovi, který ostatně celé dny a večery prolelkoval v herně.

Pavel toužil po samotě. Čarovná noc a moře lákaly jej jako volání milenky.

Byl zcela sám. A kráčel zvolna po dlážděném dlouhém náspu, zbudovaném nad písečnými, rozervanými a rozšlehanými okraji břehu.

Byl v takové náladě měkce bolestné a zádumčivé, kdy člověk hledá ústraní a ticho, kdy nejraději by složil hlavu do klína milované bytosti a vyplakal se ze svých neurčitých, zmatených žalů. Melancholie ovládala duši mladého muže, ne hořká, splecnetická, zoufalá, ale jemně pronikající do hlubin jeho citů, rozechvívající a prosakující celou jeho bytost. V takových chvílích utíkal k soucitu Přírody, bloudil nejraději v lesích a polích a tušil, že stav věcí obklopujících jej snoubí se láskyplně se stavem jeho duše. Proto spěchal k moři a světlé noci jako dítě tulící se k matčinu klínu, jako zbožný hledající útěchu ve zpovědnici.

A v takových osamělých potulkách jeho monology, jeho polohlasité výkřiky a zpovědi, jeho vztek a slzy, jeho kletby a prosby byly vlastně vášnivými rozhovory se vším jej obklopujícím světem, se ševelem stromů i s hukotem vod, s oblaky hnanými po obloze i s prachem zvedajícím se na cestách... V takových okamžicích žil v nejsálavějších extasích, pociťoval nejintensivněji život své duše.

Křišťálový, čistý jas šířila noc po rozechvělé hladině moře i po tiché písčině, smutné pláni

pobřežní. Pavel s rozkoší vdechoval vlahou vůni noci a nekonečných vod. Vzdaloval se od fronty hôtelů a vill vytyčených na pobřeží, před ním na opuštěném břehu moře stínily se obrysy několika boud pro lázeňské zřízence, spatřil matnou skvrnu několika rybářských loděk na břeh vytažených.

Cítil, že jakési opojení nadnášelo jeho bytost, dávalo mu vzlet a rozmach do širých dálek, do jasných výšin. Samota jej činila velkým a čistým v božském spojení lyrických citů s Krásou mrtvých věcí a přírody, stírala prach všednosti s jeho duše, který nanášel se na ni stykem se společností, s lidmi, stykem ničivým, tísnivým, ponižujícím... Samota okazovala mu čirý, nezkalený zdroj Života a objevovala mu kouzlo Smrti, Smrti osvobozující, Smrti samovolné... A proto k ní utíkal ve chvílích nejšťastnějších i nejhroznějších, kdy nejvíce doufal i nejvíce zoufal...

* * *

Odejel z domova zraněný, ztrýzněný, chorý láskou. Po prvním záchvatu a vybouření poznal, že zapálil slavné ohně božstvu, jemuž se klaní, ale jemuž nevěří. V jeho minulosti bylo již několik rozkotaných oltářů. Znepokojen, rozhárán sedl na vlak a jel na sever, k moři. Hledal upokojení, vyléčení choré duše.

Po několika dnech setkal se s přátely z Prahy. Byl rád. Nabažil se samoty, snění a vzpomínání. Žil teď vesele, flirtoval s brunetkou, súčastnil se všech zábav, her a sportů. Ale celé hodiny proseděl u moře, dovedl se na ně dívat déle nežli na své zamilované Rembrandty a Hobbemy, déle a neunavněji nežli do očí milujících.

Toho dne však přepadla jej trudná jakási unylost. Odpoledne seděl ve své budce z proutí úplně ukrytý okolnímu světu a viděl před sebou jen moře, oblohu nad ním a bílé plachty v dálce. Moře hučelo temně a ve vznešený rytmus vážné písně nesmírných vod rušivě zněly profánní hlasy štěbetajícího a smějícího se davu koupajících se opodál.

Pavla zachvátil stesk. Nostalgie zavála mu hořkou vůní do duše. Byla to nostalgie krve, v níž opět rozžehl se spící žár, jež zahořela touhou po dojmech a pocitech nedávno teprve utuchlých.

Marně se utíkal k moři, marně obracel k němu prosebně oči, vznešená krása jeho, oslňující třpytným rejem lomících se barev, divokým tancem paprsků slunečních, jiskřících na vlnách zelenavě malachitových i smaragdových, byla zastíněna obrazem ženy. Viděl její oči, ty tiché, pokorné oči dětské, v jichž něze byla divoká dychtivost a náhle vyšlehávající plameny; viděl její rty, ciselované jako nejkrásnější dílo umělecké a svěží, rudé, vonné jako květ z čarovné zahrady a omračující, udolávající, opíjející polibky nevýslovně sladkými a dravými; viděl její tělo, bílé, útlé, nervosní, rozechvělé jako jemná struna vibrující v nejrozkošnějších melodiích lásky...

A Pavel odkvapil náhle do hôtelu a psal dlouhý dopis.

»Vrátím se! Miluji tě více nežli kdy jindy!«

— — — — — — — — — — —

Kráčel slávou krásné noci ve zbožném vytržení a blouznění. Chtěl padnouti na kolena a vztáhnouti ruce vzhůru a modliti se, modliti se k touhám, jež se zvedaly a zdouvaly v jeho nitru jako obrovitá, nadmutá, rostoucí hladina moře. Chtěl se modliti v této velkolepé kathedrále svrchovaného božství, na jejímž oltáři planuly miliony světel a kde zpíval chorál moře...

Pavel nejasně pociťoval, že tato velebná, svatá chvíle znamená obrat v jeho životě.

A náhle všechny vzpomínky se vzbouřily v něm, zvedly se jako velké hejno mořských ptáků, kteří se vyplašili ze smutných skalisk a mávají křídly mezi oblohou a vodou, v prostoře širé krásné volnosti.

Jeho mládí plakalo a vzlykalo výčitkami v těch vzpomínkách. Všednost znásilnila jeho čisté sny, oloupila jeho duši o mnohé poklady. A zpovídal se světlé noci, zpovídal se moři, šplouchajícímu velkými vlnami, temně a zasmušile reptajícímu. Jako spletitý rej a divoký chuchvalec sinavých, kalných mraků, tajících bouři a zkázu, přehnaly se jeho myslí smutné, hrozné ohlasy rozháraných dob.

A vrátit se? Začít znovu, zapadnout zpět do hýřivého světáctví, všednosti, nízkosti? Její svůdná krása volala jej náruživými výkřiky...

Rozhlédl se, jakoby hledal pomoci.

Hvězdy zamžívaly prostor pelem démantového třpytu. Tolik nevinné, čisté radosti bylo v té ohvězděné výši. Moře zaskvívalo se kovově a zelenavě, tu stmělo se posupně a tu zase vytryskl z něho odlesk jasu, a vrhalo se k břehu hlomozně, mrskalo jej kypícími vlnami.

A v dáli za hrbolatými písečnými náspy a hrázemi tajily se stíny, šero neproniknutelné. Radost a čistota světla jásaly na obloze i na moři a tragika tmy ploužila se děsivě po zemi, tam kde lidé žili v domech, chatrčích, v palácích a villách...

— — — — — — — — — — —

Dlouho ještě přecházel Pavel na pustém břehu. Hledal souzvuk své mysli a své duše se světlou nocí. Vypovídal jí všechny své touhy, bolesti, sny a naděje.

A s velikou, osudnou rozhodující otázkou obrátil se k noci. Usmívala se hvězdami, tak čistě, tak andělsky nevinně.

A náhle uchopil list, který psal odpoledne v rozechvění. Hodil jej do moře, tam, kde o výstupek hráze nejvztekleji narážely zpěněné vlny. Byl volný, byl osvobozen... a cítil, že se úplně odpoutal od nízkých a blátivých břehů dosavadního života a vyplul kamsi do jasu a vůně... Moře přijalo jeho oběť se spokojeným řevem — bílý list zmizel v bílé pěně...

Tato chvíle krásné noci zdála se mu očištěním minulosti a posvěcením budoucnosti. Věřil. Bylo mu tak nevyslovitelně teskno a radostne Našel konečně, po čem toužil: nejvyšší, svatou harmonii své bytosti s neporušenou krásou světlé noci, s oblohou, mořem, se vším jej obklopujícím, našel ji v opuštění minulé a v tušení příští lásky.

M. Jahn:

MODLITBA.

Ó, Pane, ztemnělo... Mou duší chvěje strach,
neb zraku unikáš a loď má na vlnách
mír hledá tvojich vod, kde Přístav těcha jest:
kdo kotvu pustí v ně, dál klidně může spáti,
neb sama hudba vln jak noci sladká zvěst
v sen duši skolébá na ohvězděné hlati.

Jak ptáče ve hnízdo můj k tobě letí duch,
ó, k písni úzkostné skloň, Pane, vlídný sluch
a hvězdu rozsviť mi, jež dráhy rozliší,
kde Přístav podvečer se ukazuje lodím:
já místo kotvice v hloub moře nejtišší,
kde je tvůj, Pane, mír, mé srdce ke dnu hodím!

HOŘKÉ ODPOVĚDI.

Mi zhořkl život. Chléb, jejž jím,
je slzou slaný. Každý den
jak dům, jenž dosud nezasklen —
dech větrů chladný vane jím.

A zebe ten, kdo hřáti má,
a boří, kdo má ruku dát —
však život je zde jedenkrát —
»Nač? Nový vždy se ujímá.«

Klas nevzepřený láme se
a hyne tím, že bohat byl,
však udržet se — neměl sil.
»Nač? Jeden v celém pralese?...«

Jan Osten:

ROSELE.

POVÍDKA Z ALP.
(Příteli Karlu Svobodovi.)

Někdy je v Alpách takový letní den, že se vám zdá: to příroda slaví svátek. Všechny barvy jsou živější než jindy, stráně zelenější, lesy temnější, vzdálená temena hor bělejší, voda je čistší, všechny linie ostřejší, přesnější. Ptačí zpěv připadá vám zvučnějším a bublání potoků líbeznějším než jindy.

Není mlh, opřádajících hlavy hor, na obloze není ani mráčku, jako jediná klenba temně modravá rozkládá se nad božím světem.

A i vás zmáhá se sváteční nálada, chmurné myšlénky rozplynou se jako ty mlhy, něco vám zpívá v srdci, radujete se ze života svého a jiných tvorů S rozkoší sledujete klikatý let vlaštovky, skřivana, jenž šipkou nese se dolů, s úsměvem díváte se za párkem motýlů, laškujícím na květinách, a potkáte-li člověka, pohlédnete naň laskavě, pozdravíte ho vlídně a dáte se s ním do řeči, ač byste se mu snad tam dole, ve světě, plaše vyhnuli.

Cítíte, že se vše ve vás šíří a roste, stáváte se lehčími, rychlejšími, vznětlivějšími.

Ty všechny krásy, které kolem vidíte, jsou všechny pro vás. Nerušeně může zrak na nich spočinouti.

Za takového dne kráčel po silnici, vedoucí od arlsberské dráhy do bregencského lesa, mladý člověk, turista.

Ale nic na něm nepřipomínalo tuctového cestovatele. Oblek jeho letní a ze světlé látky byl střihu zcela střízlivého, jenom krátké, zahnuté peří za kloboukem ho označovalo.

Na vážném mladém obličeji, vroubeném světlými vousy, rozkládal se klid a nálada krásného dne.

Opíraje se o tlustou hůl, pomalu kráčel po silnici, vinoucí se hadovitě po stráních. Hned zmizela v hlubokém, sosnovém lese, hned se dotýkala propastí, brzy zase šla podél horské bystřiny, jejíž čistá voda tříštila se prudce na balvanech a tvořila nesčetné vodopády.

Nebylo mu třeba pospíchati; kam dojde, tam dojde. A vlastně ani nevěděl, kam jde. Žil nějakou dobu dole v městě, koupaje se v jezeře, vystupuje na vrchy, toulaje se celé hodiny v lesích, bohatých na hluboké rokle a neprohledné houštiny, a najednou mu napadlo podívati se někam dál, jíti bez cíle, až přijde někam, kde se mu bude líbiti, a zůstati tam několik dní. A tu ho kdosi upozornil na bregenský les.

A již nyní, kráčeje po silnici nahoru, toho nelitoval, že sem šel.

Jak tu bylo krásně! Dole bylo také pěkně, z daleka jezdili sem cizinci pookřát, ale přece tam dráha jezdila, parníky, továrny byly v okolí města, bylo tam hlučno, mnoho lidí.

Ale teď, čím víc se vzdaloval, pozoroval, že se vzdaluje světu, že přichází do skutečných hor, které jen tato silnice spojuje se světem, že tam najde klidné vesnice, kde je málo cizinců, hluboká údolí, vysoké salaše. Zvolna se loudal. Časem, kdy silnice vyšla z lesa, obrátil se a díval se zpátky dolů.

Rýnské údolí, poseté bílými vesnicemi a městečky, leželo před ním, rozdělené železničními tratěmi a rovnými silnicemi Rýn se leskl v záři sluneční, mize v jezeře bodamském. A jezero, to jezero, kterému se tolikráte znova a znova podivoval, které si zamiloval hned první den, kdy je viděl kalné, zastřené mlhou a najednou mlha se rozplynula a ono zaskvělo se před ním v celé své pohádkové kráse se všemi barvami, to jezero, zdálo se mu, že ho pozdravuje. Tak se s ním spřátelil, díval se na ně po celé hodiny tehdy, kdy nepohnutě tmavozelené rozkládalo se, klidné, bez vlnek, jen po parnících rýsovala se v dáli dráha; líbilo se mu, když rozčeřeno bouří skorem zčernalo a vlny bělely se, stříkajíce do výše, nenepodobny jsouce bílým ptákům; po celé hodiny večer vyseděl na břehu, naslouchaje tajemnému šumění vlnek a šplouchání vesel člunů.

Proto se tak loudal, že se nemohl od toho pohledu rozloučiti, to drahý, dobrý známý díval se naň upřímným, modrým okem, dávaje mu »s Bohem!« na cestu.

Teprve zde poznal, že příroda žije, zosobňoval vše, co je v ní, cítil její duši.

Po silnici přejel časem formanský vůz, vozka se širokým kloboukem na hlavě a s modrou, plátěnou kytlí, pozdravil cizince, potkával sedláky, jdoucí dolů, do údolí, silné, zdravé lidi oholených tváří, chytrých, rozumných očí, i několik děvčat uviděl v jednoduchém kroji oděných, které se naň podívaly mrštně, rychle a hned stydlavě hlavu sklopily, pospíchajíce dolů.

Kráčel tak asi hodinu, stále do vrchu, ale nepociťoval únavy. Slunce stálo již dosti vysoko na obloze.

Přišel k prvním lidským obydlím při silnici. Byla to hospudka a pila, poháněná horskou bystřinou. U hospůdky byla zahrada, jedno to loubí břečťanové, hluboké, stinné; vešel tam.

Složil ranec s beder, položil klobouk na stůl a usedl k hrubému stolu, na němž nebyly smeteny spadlé listy břečťanové.

A přišla dívka, vysoká, štíhlá, usměvavá, rusých, hojných vlasů a netázavši se ani, postavila před něj sklenici vína.

Přál si vody. Přinesla láhev a jak se jí dotekl, prsty ho zamrazily, tak byla studená. Smíchal vodu s vínem a napil se dlouhým douškem.

A u vchodu loubí stála dívka, ruce skříženy na prsou a dívala se klidně, pozorně na mladého muže.

Oslovil ji, přišla blíže a hovořila. Nerozuměl jí úplně vše, ale rád poslouchal její měkký, zpívavý dialekt.

Tázala se ho, kam jde, odkud jde, poznala dle řeči, že je cizincem a podivovala se upřímně, když jí vypravoval o vzdálené své vlasti.

Až tak z daleka! Až tak z daleka! Ona posud nebyla dále než v sousedních několika městech a podivovala se, že tento člověk opustil svou vlast, rodiče, přátely, aby šel sem, viděl hory, vesnice, v kterých, dle její řeči, nic není, zakrytá údolí.

Nemohla chápati snad, poněvadž tu vyrostla, že jinde je jinak, že tam nejsou sněhové vrchy, salaše, ledovce

A když již odcházel, byli přátely. Slíbil jí, že se zde opět zastaví, až půjde zpět, a bude jí vypravovati, kde byl a co viděl.

A dlouho se za ním dívala a rukou mu kývala, až zmizel v lese. Zdál se jí býti tak dobrý a tak tajemný zároveň, domnívala se, že nějaký bol nutil ho opustiti domov a toulati se zde, v cizích krajinách.

A Petr Kučera ubíral se dále. Lesy ho pozdravovaly ptačím zpěvem, bystřina co chvíli se mu kmitla před očima. Jaká to byla čistá, průhledná voda! Sáhl do ní rukou, jako led byla studená Tvořila tůně a v nich mihaly sebou mrštné ryby, proplétajíce se obratně mezi kamením.

Postál několikráte u hučícího vodopádu, přiblíživ se, až naň voda stříkala.

Konečně, asi po dvouhodinné cestě, došel k první vesnici bregenského lesa, k Alberschwende.

Vesnice nebyla skupena, stavení byla dle silnice, někdy daleko od sebe.

Jaké to rozkošné byly domky! Jak malované, pokryté po zdích šindélky, jako šupinami, malá okénka se zelenými okenicemi, pavláčky, předsíňky na sloupcích. Zdálo se mu že je to vše stavěno spíše pro okrasu než k obývání, proto, aby se lidé dívali na ty domečky jako na domky z vánočních jeslí.

Ale bydleli tam lidé, otevřenými okny bylo slyšeti klepot stroje na krajky, mezi květinami objevila se časem dívčí hlava, dívající se velikýma, tmavýma očima na cizince a mizící opět za květinami.

Jedno stavení byla kovárna, před ní okovával právě vousatý kovář koně, vypřahnutého z formanského povozu.

Konečně přišel až na návsí, které tvořilo několik stavení Uprostřed stál kostelík se štíhlou čtverhrannou věží, se hřbitovem, zdí obehnaným. Nerozhodnut zastavil se Kučera před sloupem, na němž prkénka, mající podobu rukou, okazovala cestu. Jedna ukazovala na silnici, vedoucí do Dornbirnu, tedy zpět ku dráze, druhá na silnici, vedoucí k Eggu, hlouběji do lesa, a třetí ruka určovala směr pěšiny, vedoucí přes Lorénu do Schwarzenbergu. A v závorce byla označena výška Lorény.

Rozhodl se pro tuto pěšinu. Šla přes horu, tedy vysoko, a to on chtěl. Jen stále výše, výše, až kam možno dojíti a odtamtud dívati se na svět! Přál si býti orlem, aby mohl usednouti až na nejvyšší výběžky, nepřístupné člověku, kam nedoléhá hluk zdola, kde jen slyšeti svištění křídel ostřížů a havranů.

Opustil vesnici a ubíral se po lukách, ležících na svahu hory, porostlé na temeni lesem. Samými lukami vinula se pěšina, nic kolem, jen dřevěné boudy na seno a k ukrytí pastevců, než odtáhnou na vyšší hory.

Bylo v době senoseče, jacisi lidé obraceli seno, pejsek se rozběhl a štěkaje přiběhl až ke Kučerovi. Tento řekl mu cosi vlídně, ihned ztichl a opět ubíhal zpět, ulehnuv na kopku sena.

A opět minul několik stavení, roztroušených podél pěšiny, odevšad ozývalo se klepání strojů, před jedním, v předsíňce seděla mladá dívka, sklánějíc hlavu nad rám s vyšíváním. U jiného stavení hezký, kučeravý hošík asi tříletý, oděný v pouhou košilku, hrál si s kůzletem a díval se skoro ustrašeně vážnýma očima na cizince. Před každým stavením stála nádržka na vodu, do níž voda ustavičně padala z roury, monotonně a konejšivě šumíc.

A takový tu byl posvátný klid, takový čistý, jasný, vonný vzduch, že Kučera zúmyslně šel pomalu, aby to déle trvalo.

Seno vonělo, tobolky praskaly v slunečním žáru, voda pleskala do nádržek, všechny ty hory splývaly v jakousi známou, milou hudbu, jednoduchou, ale lahodnou.

»Tady snad bydlí štěstí,« rozumoval Kučera

»Tady v těch něžných, čistých domcích žijí lidé bez vášní, bez zápasu, nešlape jeden po druhém, život jejich vyvíjí se tak klidně. V létě objímá je příroda teplými svými rameny, v zimě žijí v teplých těch světničkách, nestarajíce se, co se děje tam dole, ve vzdáleném světě. Srostli s přírodou, veškeren jich zájem jen k ní se obrací, vidí ji probouzeti se na jaře, bujeti, usínati a spáti.«

Ale zcela tomu tak nebylo. Kdyby byl vešel do té chaty, byl by tam také uviděl něžnou nějakou dívku, shrbenou po celý den nad strojem na krajky, klepajícím monotonní píseň o chlebě . . .

Ale tak právě je vám v krásné přírodě. Jako ona je veliká, čistá, milá, tak jsou i ti lidé, kteří zde žijí, zdá se vám Jako se vám zdá, že v úzkých, tmavých, nečistých ulicích velkého města bydlí jenom špatní, černí lidé.

A stále výš a výše! Až přijde tam nahoru, bude všechno to viděti, kudy prošel, bude se dívati do dálek, do krajin, které nikdy před tím neviděl.

Louky přestaly, kráčel nyní lesem.

Bylo tam tak chladno a vlhko, veliké, divné houby pestřily se v zeleném mechu, ptáci poskakovali na větvích, vyplašeni jeho kroky.

A on je nechtěl vyplašiti. On tak vše miloval, co tu žilo i rostlo, jakoby to vše mělo duši a rozumělo mu.

Konečně vyšel z lesa a byl nahoře, na průsmyku. Byla to rozsáhlá pláň, bařinatá, na místech byla odkrytá zem, to tam sušili rašelinu.

Rákosí pokrývalo bařiny, pěšina vedla mnohdy přes půdu, která se pod ním houpala.

Pak bařiny přestaly, půda byla opět suchá a pevná. Pod košatou lipou, stojící osaměle na pláni, byla prostá, dřevěná lávka, na níž Kučera usedl, hodiv tlumok na zem.

A podíval se zpět, na krajinu, z které byl přišel. Zdálo se mu, že se v něm cosi pozvedlo, zatleskal v rozkoši rukama a vyhodil klobouk do vzduchu, jako malý hošík, který uprchl ze školy na zelenou louku.

Ano, ano, to je to, co opustil a prošel. Ale takhle krásné si to nepředstavoval, když byl u toho. To viděl jen kus, část, ale nyní vše, jako na obraze leželo před ním.

Pokrač.

F. S. Holeček:

SVISLÁ KŘÍDLA.

Dokonč

Viola, jež vyčerpávala ještě dnes jeho vášeň... co chtěl s touto zde? A Vacek prudce se vzpamatovávaje odklonil tvář a chvatně zahalil dívku, jejíž hlava již odevzdaně klesla nízko na jeho prsa.

Viola, jméno nejprudších tužeb a nejbolestnějšího odříkání Vacek sevřel zuby.

Pojednou zhnusila se mu krása Terezina a bolela jej zvířeckost vášně, se kterou ji přepadl

S pohledem vinníka upřel oči na dívčin skloněný obličej přezíraje, kterak chvatně si dává do pořádku šat.

»Slečno Terezo, prosím vás, promiňte mi...« omlouval se kuse, a přízvuk slov jeho studil ponurým chladem. Hned se odmlčel jat plachou bázní, aby ji nezjitřil připomínkou toho, co provedl.

»Pojďme odtud,« zašeptalo děvče teskllivě, a hlas jeho byl zakalen slzami.

Vacek se rychle zdvihl; teď kdy přešla jeho žízeň po těle dívčině, cítil rychle šířiti se nitrem duše záplavu výčitek. Kde zůstalo veselí děvčete, kde bezstarostnost jejího styku s ním? O to ji připravil. Nepokoj zdvihal jí ňadra, smutek jí usedal v oči, a on, který bouřil zlé skřítky v neporušené duši, myslil při tom na jinou; když sáhal po jejích vnadách, domníval se sáhati po kráse Olině.

»Zloději, lupiči!« křičel mu v duši hlas výčitky.

XIV.

U okna v prvém patře stála Viola v modrém pracím šatě a upravovala si krajku na rukávě světlého živůtku. Jako vysoká manžeta zpět přehrnutá bělal se bohatě ten kus paličkovaného pletiva na režné půdě hedvábné látky.

Dívka zalétla očima dolů ke stromořadí, tesklivá nálada jakoby jí byla schýlila hlavu

Dole nebylo nikoho, kdo by ji byl zajímal, a hlava dívčí se zase odklonila.

Teplý vzduch ulice vyhřáté odpoledním sluncem zatetelil se jí po tvářích proměšuje se vzduchem pokoje a pohnul jí několika vlásky nad boltcem. Ostatní vlasy tmavě zlatého lesku po temeni a skráních v proud vln nahrnuté byly spjaty nad šíjí ve volný, široce složený vrkoč, a dívka vpletla mezi ně posunem drobné ruky i těch několik, jež se neposlušně vymkly.

»Olo, oblékáš se?« ozval se v téže chvíli hlas paní Škardové z vedlejší místnosti za zády dívčinými, a dvéře se pootevřely.

»Ovšem, matinko.«

»Vždyť jsi ještě ani nezačala, takhle se nikam nedostaneme...«

Dívka se nějak pousmála bledými rty.

»Ty jsi teď ke všemu netečná,« horšila se matka, »najednou si vzpomene, že by chtěla na Žofín, do Stromovky, a, a...« a stará paní pleskla rukama o šaty, »pak likna... znechucena.«

»Zatoužila jsem mezi stromy,« ztichle se omlouvala dcera, »přešlo mne však rychle, jako se dostavilo.«

»Ach, stromy... stromů budeš venku míti, až se vdáš,« a matka mávla rukou bagatelisujícím dvihem pronášejíc svá slova s lehkou netečností zdrsnělých sestárlých lidí, kteří přestali již počítati s city a stavy duševními.

Zdálo se, že nepozoruje, jak se dívka schýlila vyzdvihujíc ramena, jakoby se chtěla skrýti za hradbu svých plecí.

Klidně usedla na židli se zeleným polštářem a barokně vyřezávaným opěradlem smetajíc do klína se stolku odstřižek krajky a nití.

Psala jsi již panu řiditeli?« ptala se jakoby jedním dechem, a hlas její naskočil v napjetí.

Ještě ne,« odpovídala váhavě dívka.

Matka zdvihla pátravě hlavu a utkvěle zahleděla se očima dceři do obličeje.

Jak dlouho chce meškat a protahovat rozhodnutí, ptala se jí Na co čeká, snad na člověka, který ji zneužil ke svým...

Matka nedopověděla, a děvče svěsilo hlavu.

Bylo již dost toho zármutku, sklamaly se v něm obě, když mu věřily, je zhýralec, který je schopen každého jiného zničit, Ola jej musí pustit z mysli. Její nápadník je starší, klidný člověk, také elegantní a hezký, ten nebude jistě na ní žádat lásku ani přílišných obětí, podle něho může být klidně a spokojeně živa

Viola mlčela, ta slova v různých variacích slyšela každý den.

»Kdož by k tomu odpovídal,« děla sama u sebe. Resignace jí všeptávala, že neštěstí, čeká-li ji, přijde i bez jejího počinu.

»Otec ani já nejsme více mladí,« ozvala se stará paní jaksi popuzena mlčením dívčiným.

»Ale, matinko,« a Viola se pokusila usmáti se, »dosud žijete, a než zemřete, budu jistě zaopatřena,« končila ztichle.

»Matinko, měj se mnou strpení, ve třech měsících si mám oblíbit člověka, který je mé duši tak cizí; což rozumím obilí nebo cenným papírům, aby mne lákala jeho společnost?« odezvala se dcera pojednou s lehkou rozhodností.

Snad nepromešká, bude-li se snažit jej dříve trochu poznat jako člověka, neodpuzuje jej, slíbila, že bude naň myslit; dopis, kterým měla odpověděti na jeho list, napíše snad již večer nebo zítra . . . k čemu ten kvap?

»Nezapomeň, že jsi dcerka professora — tedy bez věna,« připomínala varovně matka.

Děvče neodpovědělo, a stará dáma vyšla.

Psát odpověď!

Viola stiskla rty.

Tam ve stolku jejím ležely dva dopisy, jeden od nápadníka matkou protežovaného, druhý od milence. Děvče se ztišilo v myšlénkách. Ležely klidně na sobě, a ti, kdo je psali, čekali na odpověď. Neměla síly odpovědět. Neměla síly odpovědět ani na ten, který byl provlhlý jejími slzami.

Mnoho přemýšlela v týdnech odloučení, a myšlénky ty stály teď chladny a přísny proti ní a čelily její jižjiž propukající touze.

Kam ji to vábil zpět, do jakého poměru, bylo to důstojno jí? Býti využitkovávána, za slovo lásky dávati vše, čest i život — beze cti by nežila — klid vlastní i svých rodičů? Co by řekl otec, co matka, oba zešedivělí ve své péči o ni?

Co chtěl ten člověk vlastně od ní znovu, ten muž se srdcem tvrdším křemene a povahou dravce?

Chtěl vše, vše, co jí zbylo, a to byl holý život a trocha naděje v důstojnější příští jejího života.

Oh, kéž by mohla ten život trávit pro vždy sama, pohrobena v rakev svých vzpomínek, vzdálena všech lidí někde ve skrytu, a zaneprázdněna jakoukoli prací, jež by lila úlevu do raněné její duše.

Žíti práci a svým vzpomínkám, té záři z minulosti, jež obestírala hlavu svůdce — dobrodruha.

V duši její vystoupil dojem z rytiny, již kdysi viděla, představující obraz Boecklinův: Na černém koni klopýtajícím přes vybílené lidské hnáty na Pobřeží Mrtvých jede jezdec v oruží, ponurého vzezření, přílbu má sňatou a zírá zasmušile před se. Dobrodruh. Vzadu po moři mizí plachetní loď.

Scéna zhuštěné nálady pod mraky valícími se oblohou.

Viole sevřelo se srdce v ňadrech. Pole Mrtvých byla i její minulost, a bílé kosti ilusí dívčích, vysmahlé žárem vášně pokryly je, když polem tím kdysi těžkým klusem cválal dobrodruh, který vzal její lásku.

A přece . . . kdyby věděla, kdyby měla jen slabý kmit naděje, kdyby směla jen okamžik věřit, že ji dříve či později neodstrčí . . . linulo se v konservatismu ženy jejími myšlénkami.

V předu zadrnčel zvonec. Viola sebou nevlídně trhla.

Návštěva.

Viola byla nejméně naladěna k hovoru s někým cizím. Byla-li to inženýrová s oběma děvčaty, to bude řečí; připomněla si rodinu, která nevěděla, kdy povstat se židlí. Přichýlila mrzutě hlavu ke dveřím.

Pojednou jako odhozena odvrávorala zpět o krok. Srdce se jí zatetelilo v ňadrech, mráz zděšení ji ovanul.

Sluchem jí projel mužský hlas, tmavý a hluboký rozčilením, které se chvělo v pronášených slovech.

Přes pokoj, jenž ji odděloval od salonku, slyšela hovor matčin s příchozím.

Rozčilena nepochycovala slova, slyšela jen zvuk plynulého proudu řeči, a hlavou točila jí závrať a úzkost.

Naděje vykřikla jásavě v jejím nitru; ale úzkost ji deptala, že ji matka zapře.

Tělem provál ještě její prvotní strach před ním, před dobrodruhem, a obtížil její první krok; ale pak popolétla jako vyplašený pták a vrhla se k záclonám, za nimiž byly dvéře salonu.

»Buďte vítán,« zavanulo udychtěně z úst dívčiných, a Viola se téměř vsunula mezi matku a muže stojícího uprostřed síně.

Závojem slz prohlížela na jeho tvář s černým vousem, těsně semknutými rty a jaksi zjitřenýma očima.

»Violo,« a jediným krokem ji uchvátil v paže.

»Stanislave,« linulo se jí duší; ale ke slovu nevyspělo.

Mrákoty ji obestřely, v hlavě jí hučelo, a po pleti cítila páliti žhavé plaménky polibků.

»Violo, má milostná, má líbezná, má paní . . . má choti . . .«

XV.

Týž večer seděl doktor Vacek doma při světle lampy vrátiv se pozdě z vycházky po boku Violy a matky její.

S klidem myslil teď na své odpolední obavy, když rázem se rozhodl vejíti přímo do bytu žen. Nemohl najíti ani jiné účinnější formy, než čeliti veškerému hněvu, který očekával, přímo ve středu rodiny a žádati neústupně přízeň Violinu zpět.

Byl připraven na ostrý boj, když vešel a viděl rozhořčenost matčinu; ale zakročení dívčino, její chvat, se kterým se vrhla mezi matku a něj, ušetřilo mu očekávaný zápas. Ještě teď ústa jeho růžověla ve veselém úsměchu nad živě vyniklým projevem dívčiny náklonnosti.

Ah, že se nerozhodl dříve, mohl míti Violu již dávno zpět.

V radostné úlevě, jež zdvihla jeho náladu do výše jásavých trilků smíchu, nechal plynouti před sebou znovu uplynulé chvíle posledního odpůldne. Před očima hrálo mu tiché, nezbedné

vlnění se Violiny postavy, jež rozjařena dojmem dne hýřila smíchem, pohledy, slovy a vnadami celého svého zjevu strhujíc i jej, tak že Vacek pln růžového rozmaru téměř se potápěl v prostou radost, kterou pociťoval z obnovené shody.

Chvíli jej sevřela úzkost, jak bude v budoucnu, a kam až vysáhne silou svého ducha, bude-li tísněn hmotnými poměry.

Ah, ‚strachy na Lachy‘, pohodil hlavou, zvýšit úsilí, a vzhůru to půjde, musí jít, ‚audaces fortuna...‘ kmitlo mu hlavou v úsměchu. Jen klid, a ten byl po boku Olině.

Vzpomněl, jak ten klid hledal marně po cestách na stroji, v rodině Kostlivého, na ňadrech Tereziných.

Vacek přivřel oči, v jeho mysli vystoupil obraz děvčete, a veselost jeho rázem poulehla. Bolela jej vzpomínka na dívku, která k němu přistoupila v srdečné důvěře, a které byl hotov zneužiti, kdyby jej nebyla k paměti přivedla vzpomínka na Violu.

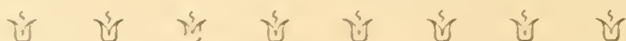
Ubohá Tereza!

Kletá buď mužská sveřepost!

Rozhodl se, že dopíše Kostlivému, že mu stručně sdělí, proč přestal s návštěvami u něho, že se totiž smířil se svojí nevěstou, že má před svatbou, aby prominuli, aby odpustila Tereza, že jí nemůže více býti průvodčím, a aby dámy jeho příští paní věnovaly své přátelství.

Snad Tereza zapomene, jeho láska přilétla větrem a orkánem zmizela. Ovšem věděl, že nad troskami naděje se těžce zapomíná, a to jej tísnilo.

»Terezo, odpusť,« zahučel do temné noci schyluje hlavu ve vědomí viny.

Dr. Karel Chytil:

NOVÁ OSNOVA STAVEBNÍHO ŘÁDU

PRO PRAHU, PLZEŇ, BUDĚJOVICE A JICH OKOLÍ.

Horlivé účastenství, s jakým pojednává se o nové osnově stavebního řádu pro Prahu, Plzeň, Budějovice a okolí nejen v korporacích odborných, ale i v kruzích širších, nasvědčuje tomu, že pro nový tento řád doba již byla zralá, ba přezralá. A žádná z těch četných ustanovení nezajímají veřejnost tak, jako návrhy jednající o úpravě a umělecké stránce města. Otázky hygienické týkají se sice také celku, veškerenstva, ale zůstávají přece jen doménou odborníků: opatření, jež vyžadují, jsou skryta a výsledky neviditelné. Za to záležitosti úpravy města leží na bíledni, samy se vnucují oku a na mysl působí. Jest velikou předností této osnovy, že prohlašuje záležitosti tyto za jeden z nejdůležitějších zájmů obce pospolité, že formuluje názory nejmodernější a staví se na stanovisko pokročilé kultury. A zrovna pro tyto partie bude míti osnova dosti nepřátel, více tajných než zjevných. Vyrušujíť jednak tato ustanovení mnohé kruhy z jich liberálního pohodlí, jednak posunují otázky do popředí, pro které mnohý, zaujat jinými tužbami, nemá smyslu. Jsou lidé, kteří nemají sluchu, jimž hoví spíše nějaká odrhovačka než sebe krásnější hudba; jsou lidé barvoslepí, pro něž jemnosti umění malířského neexistují, a tak jsou i lidé, kterým veškeré požadavky »esthetiky měst« jsou Hekuba. Pro tyto vady orgánů, jimiž někteří jednotlivci trpí — a dlužno jich proto litovati — nepozbudou ani hudba, ani výtvarná umění ničeho na svém významu. Ovšem jsou otázky úpravy měst daleko složitější, a poskytují mnohem více obtíží při řešení a utváření než jednotlivý výtvor umělecký. V ohledu tom zračí se v nové osnově široký rozhled, jenž shrnuje ve svůj dozor minulost, přítomnost, budoucnost. Dosud ve věcech regulačních rozhodoval namnoze jen ohled na přítomnost, často i jen na okamžitý, pomíjející prospěch.

Nejdůležitější ustanovení, týkající se tvárnosti města a okolí, obsažena jsou v části I. »Přehledné a upravovací plány« a v části IV. »Staré památky, ráz a vzhled obcí«. Oddíly důvodové zprávy, o kapitolách těchto jednající, vypracovány jsou s přesvědčivou důkladností a opravdovou láskou. Kéž by je ti, kdož řídí vesla správ obecních, četli pozorně opět a opět.

Dle osnovy jsou obce, pro něž tento stavební řád platí, povinny »zříditi sobě přehledné a upravovací plány, které mají býti základem ku příští úpravě uvnitř dosavadní obce i ku rozšíření její«. Plány přehledné obsahují označení ploch, určených k tomu, aby byly zastavěny, i ploch, které zastavěny býti nesmějí; označení pásem stavebních, způsob a účel jich zastavění, určení hlavních komunikací, označení vodních cest; přesné výšky důležitých bodů s označením obvodu inundačního. Na vypracování těchto plánů má se vypsati veřejný konkurs. O návrzích po vyslechnutí umělecké poroty rozhoduje stavební sbor (složený ze zástupců města a okolních obcí); zemský výbor schvaluje plán a bdí nad jednáním sboru. Plány ty se zřídí nejdéle ve dvou letech od platnosti řádu stavebního.

Na základě přehledného plánu zřídí se upravovací plány jednotlivých obcí. Při sdělání tohoto plánu

má býti hleděno nejen k tomu, aby vyhověno bylo potřebám komunikačním, ohledům zdravotním, ale i požadavkům esthetickým, jmenovitě zachování starobylých památek a starého rázu jednotlivých částí obce, jakož i zachování a zjednání nových zajímavých prospektů. Požadavky tyto čítají se zde k zájmům veřejným. »Také budiž co nejvíce omezena jednotvárnost při každé úpravě obce, zejména vhodným střídáním ulic přímých, lomených a křivých.«

Tím prolomen bude nynější šablonovitý postup při regulování ulic, jmenovitě starých, který spočíval zpravidla v prostém tažení rovné čáry od jednoho konce k druhému; obyčejně přidalo se ulicnímu pozemku po obou stranách ulice stejným dílem a tak mohl býti tvar a charakter staré ulice šmahem zabit. Dělo se to bez ohledu na objekty vysoké a nepopíratelné umělecké ceny, které předem se měly respektovati, a které pak stály najednou v cestě, přikročilo-li se ke skutečnému provedení regulace. Krom assanačních obětí ohroženy takto mimo jiné kostel sv. Karla Boromejského a zbrojnice na Újezdě.

Plán upravovací má čtyři týdny býti veřejně vyložen, aby každý obyvatel mohl v něj nahlédnouti a v době této podati své připomínky. Co se týče vyhotovení a posouzení tohoto plánu upravovacího, pohřešujeme jedno — a to je součinnost odborníků. U plánu přehledného dlužno vyslechnouti uměleckou porotu, než i plán upravovací v uměleckém ohledu jest neméně důležit než plán přehledný. Jedná se sice v části IV. a pak v § 198. o komisi umělecké, a zde uvedeny případy, v nichž mínění její dlužno vyslechnouti, tak že tím vliv odborníků na plán upravovací jest zabezpečen; nebylo by však, tuším, na škodu, kdyby se to stalo nějakým povšechným ustanovením již v oněch odstavcích, kde o plánu upravovacím se jedná (jmenovitě v § 10. a 11.). Ovšem § 14. slibuje ještě, že o zdělání a úpravě těchto plánů vydá zemský výbor ustanovení bližší.

Nelze při této příležitosti jednati podrobně o tom, jak podobná komise by měla býti složena; nelze si však představiti, že by mohla, jestliže jí připadnou záležitosti v části IV. uvedené, skládati se výhradně z umělců, specielně z architektů, a rovněž nelze mysliti, má-li zachovati si samostatnost a volnost úsudku a jednání, aby v ní spolu rozhodovali činitelé súčastnění na projektech upravovacích v stadiích předchozích neb následujících, jako ku př. členové a úředníci instancí stavebních, projektanti a p.

Konsekventní by bylo, kdyby i zemský výbor, jakožto instance vyšší, opatřil si analogický orgán, poradní sbor z odborníků se skládající.

Část IV. ustanovuje především, aby budovy a jiné památky, které jsou historicky významny aneb umělecky vynikají, pojaty byly do zvláštního seznamu, jenž budiž vyhlášen v zemském zákonníku; na těchto budovách a památkách nelze bez zvláštního povolení činiti podstatných změn. Povolí-li se z důležitých příčin přeměny, budiž hleděno k tomu, aby zachovány byly façady historicky neb umělecky památné aneb, není-li to možno z příčin technických, aby nová úprava stala se v rázu přibližně stejném. Dlužno též bdíti nad tím, aby nebyl rušen výhled na malebné části města a aby byl zachován zvláštní historický, umělecký a malebný ráz veřejných prostranství a jich okolí.

Uzná-li stavební úřad, že façada některé budovy, zřízené před prohlášením tohoto stavebního řádu, odporuje starobylému neb ladnému vzhledu okolí, může, vyslechnuv uměleckou komisi, nařídití přeměnu její; v případě tom obec povinna provésti přeměnu na své útraty.

Jedině v případě naposled uvedeném, zmiňuje se osnova, pokud záležitostí esthetických se týče, o otázce nákladu.

Bylo často poukázáno z jiných stran k tomu, že požadavky, specielně v této části formulované, nelze stanoviti, aniž by zároveň nebyla vyřízena otázka náhrady, na kterou nároky činí privátníci i obce, ve svých disposicích tím obmezení. Osnova staví se na stanovisko, že požadavky ty jsou zájmem veřejným, jako ustanovení hygienická a podobná, kterým každý chtěj nechtěj musí se podrobiti; mimo to otázka náhrady, tak komplikovaná, do stavebního řádu nepatří.

V praxi ovšem věc stojí jinak, a chápeme snahu, spojiti s tímto řádem jistá ustanovení aneb provésti jakési junctim.

Pramen, z něhož prostředky pro náhradu by se čerpaly, označil právem inženýr O. Materna, totiž výtěžek z prodeje fortifikačních pozemků, kterýž jinde z pravidla obrací se na fond pro rozšíření a okrášlení měst — viz vznik tak mnohých podobných fondů v Rakousku i Německu (Stadterweiterungsfond, Stadtverschönerungsfond). Avšak tyto prostředky musily by ostati obci neztenčeny k hlavním úkolům úpravy města, a neměly by se rozdrobiti v malou minci náhrad privátníkům, leč že by v nejnutnějších případech poskytly obci možnost k expropriaci. Sám navrhovatel upustil tuším od navrženého modu náhradového a formuluje nyní návrh v ten smysl, aby postižení majitelé domů byli odškodněni vymožením slevy daní.

Mám za to, že o náhradě vůbec by mohlo býti jen tam jednáno, kde cena objektu novým stavebním řádem by byla povážlivě snížena, nehledíc ovšem k oněm imaginárním hodnotám, jichž by objekt mohl nabýti, kdyby spekulaci se ponechalo volné pole. A tu zase mohlo by se počítati jen se stadiem přechodním; na kolisání cen musí být i nyní každý připraven a právě návrhy nové osnovy povedou spíše k ustálení poměrů. Názory o nesnázích a škodách, vzniklé z dosavadní praxe, namnoze na libovůli založené, se příliš přepínají a při bližším přihlédnutí zbude několik případů lokálního rázu. Nejvíce súčastněna jest zde Praha, jmenovitě některé

její partie. Šetřením památek, zachováním nynějšího stavu, nemohl by se nikdo považovat citelně poškozeným, ovšem však omezeným. Více starosti, jak se podobá, působí odstavec (§ 52.), dle kterého může stavební úřad z ohledů veřejných, zvláště zdravotních a estetických stanoviti v každém jednotlivém případě pro obytné domy menší výšku i menší počet pater a to zejména tenkráte, kdyby výška staveb byla na ujmu rozhledu na památné budovy neb malebné části města a okolí. Pokud se Prahy týče jedná se zde hlavně o Malou Stranu a Hradčany, ale i o Vyšehrad, Karlov i jiné partie, a v sousedních městech i v okolí bude dlužno respektovati tímto způsobem i některé dosud nesetřené krásy přírodní.

Některé stavební památky, bude-li přijat návrh zákona Helfertova, panské sněmovně nedávno předložený, budou vůbec postaveny pod ochranu zákona, a sice památky veřejného rázu a významu, totiž takové, které nevznikly na náklad a pro účel soukromý, a takové, které, ač původně zřízeny byly k účelům privátním, staly se později veřejnými: změny, jež by porušily jejich ráz, nelze připustiti. Stavby, jež mají čistě soukromý původ a ráz, zákonu tomuto nepodléhají, leč kdyby majitel sám o to žádal. Návrh podobný, předložený sněmovně italské, jde o něco dále, a přece se mu vytýká, že neodpovídá úplně očekávání přátel umění. Návrh ten mluví výslovně nejen o majetku státu, provincií, obcí, ale i společností právních a privátníku. Péčí ministerstva vyučování pořízen bude katalog památných nemovitostí, jichž nebude lze se dotknouti. Osoby právnické (corpi morali) mají v tom ohledu stejné závazky jako obce a nesmějí objekt prodati, leč zase osobám právnickým. Privátníci a společnosti neb ústavy, které nemají onen ráz veřejnosti, musí předem učiniti oznámení ministerstvu, zamýšlejí-li objekt prodati, a stát má v tom případě právo předkupní a expropriační. Návrhem vlašského ministerstva se ukládají takto i státu povinnosti, čehož v návrhu Helfertově není.

Zákon Helfertův, jenž má platiti pro celou říši, přirozeně dotýká se jen jistého druhu památek; zdá se nám to býti tak zvaný »rámcový zákon«, jejž dlužno dle místních poměrů doplniti, zvláště tím, co ostalo — mimo rámec. A zcela přirozeno jest, že stavební řád jde v ohledu tom mnohem dále, neboť v něm neběží o jednotlivé monumenty, nýbrž o celek, o tvářnost a úpravu celého města a okolí.

K jednomu momentu by se mělo již při plánech přehledných přihlížeti s důrazem a úsilím, a to jest zřizování sadů, otázka to vitální pro Prahu a její okolí, ale i pro Plzeň i Budějovice. Velká města mají zapotřebí sadů rozsáhlých, skutečných obor a nikoliv jen malých, titěrných parků, které jsou jen pro parádu. Zřizování sadů jest příkaz stejně esthetický, jako hygienický. Města s Prahou sousedící se jmenovitě proti tomuto příkazu prohřešila zhoubným způsobem. Na omluvu sloužiž, že jinde nebylo jinak, ale pokračovati tak na dále bylo by hříchem do nebe volajícím.

V Mnichově, který po stránce opatření hygienických se často klade za vzor, s otázkou zřízení velikých sadů zabývají se velmi naléhavě a to teprve nyní, kdy celé okolí daleko široko jest vyčárováno a vyměřeno na stavební plochy. K radikálnímu zasažení přimělo kruhy mnichovské i to překvapující přesvědčení, že některé menší sady uvnitř města, kde frekvence se hromadí na malé prostoře, slouží spíše k šíření infekcí než k zotavení: platí to jmenovitě i o těch nepatrných plochách, jež velkoměstským dětem vykázány jsou ku hraní a prohánění.

Na takové veliké sady bude nutno pomýšleti hned při plánech přehledných; o sadech vůbec děje se zmínka jen v odstavcích 5. a 6., jednajících o plánech upravovacích, a podrobná ustanovení v části II. Zřizování a upravování prostranství týkají se výhradně jen ulic a náměstí.

O četných detailech odborných, stavebních i právnických nelze zde se šířiti, co však na tomto místě, v časopise literárním, konstatovati dlužno, jest, že obšírná důvodová zpráva má skutečnou cenu literární a že by byla vítaným obohacením literatury odborné, kdyby o sobě byla vydána a širším kruhum učiněna přístupnou. Autor (či autoři?) dle obyčejného zvyku se neuvádí, zpráva jest bezejmenným produktem toho neb onoho odboru a referátu. Ne tento případ, ale mnoho jiných, přivádí nám na mysl, že bude třeba jednou uvažovati o zajištění autorského práva při referátech vzniklých v úřadech, ne sice se stanoviska materiálního, ale ideálního. Ještě nejčastěji bývá zjištěno autorství u úřadu státních, spíše než v korporacích autonomních; staly se i případy předčasného vykořistění referátů ještě nepublikovaných. Po staletích se bude zcela přesně vědět, kdo byli autoři kodexu Justinianova, ale ti, kdož jsou původci neb kdož spolupůsobí při zavedení a opření tak mnohých institucí naší doby, ti zmizí za málo let v anonymitě »referátů«.

Aug. Eug. Mužík:

NOC.

Noc. Paní Venuše půjde kolem,
Sultanka srdcí půjde kolem.
Růže, žena, frýna a světice,
tygřice, oheň půjde kolem.

Jaké slastné zavlání,
sladký dech jasmínu,
mladé, svěží krve vůně
předchází ji... Slunce žár.

A bolest, která je rozkoší;
a rozkoš, která je smrtí,
slyš — tichý krok — — jak klouže
ženy nahá noha — stín a světlo!

Toť ona!... Jde... Dvéře otevřeny
a oči otevřeny dokořán,
a srdce otevřené prahne, prahne
šílenou touhou — šlápni na ně!

Otevřeny dvéře... Cos jak ruch,
jak vzdálené chvění — nic, ó nic!...
Venku bouří hlasy: »Šla, ó šla,
veliká, krásná, vítězná!«

FEUILLETON.

OTAKAR MOKRÝ.

Dne 1. ledna zemřel básník Otakar Mokrý. Byl jedním z kruhu literátů, seskupených kolem Sládkova »Lumíra«, s Jul. Zeyerem a Fr. Heritesem tvořil malou, intimní obec literární ve Vodňanech, jejíž působení zasahovalo intensivně a tvořivě do naší literatury. Jul. Zeyer, který neunavně pokračuje ve svém velikém díle, jemuž přináší posily rostoucí uznání jeho práce a nadšené sympatie mladé generace, osiřel nyní úplně ve své samotě ve Vodňanech uprostřed svých bibelotů, starožitností a žaponerií. Otakar Mokrý byl sympatický, milý zjev, neměl velkých pretensí, pracoval s poctivou skromností a s přesvědčením. Některé z jeho básní v »Jihočeských melodiích« a v »Jasu a šeru« mají cenu trvalou. Otakar Mokrý narodil se r. 1853 v Čes. Budějovicích. Absolvoval práva, byl zaměstnán ve dvou pražských kancelářích notářských a pak se stal notářem ve Vodňanech. Debutoval v almanachu literární mládeže »Anemonky« a r. 1874 v »Lumíru« básnickými motivy z Tater. Vydal knihy básní: »Jihočeské melodie« (r. 1880), »Básně« (r. 1883), epickou báseň »Na dívčím kameni«, »Dumy a legendy« (r. 1888) a »Jasem a šerem« (r. 1893). Své povídky a novelly shrnul v knihách: »Povídky a arabesky« (r. 1884) a »Povídky a drobné kresby«. Otakar Mokrý zabýval se literaturami slovanskými, zejména polskou, z níž vydal několik cenných překladů a sice ze Słowackého: »Básně«, »Balladynu«, »Lillu Wenedu«. Též napsal řadu cestopisných črt a upomínek z četných cest. Otakar Mokrý byl též krátkou dobu poslancem na sněmu zemském. Ale jeho povaze nesvědčil politický život a po roce již složil mandát.

KONRAD FERDINAND MEYER.

V Meyerovi odešel Švýcarsku největší jeho moderní básník, největší po Gottfriedu Kellerovi, který předešel o osm let Meyera ve smrti. Literární práce a význam Meyerův jsou u nás skoro neznámy, neznámy přes poctivé sympatie, jež cítil a projevil zemřelý k našemu kulturnímu a národnímu zápasu, neznámy přes překlady některých básní jeho Jaroslavem Vrchlickým. A přece některé Meyerovy práce, hlavně historické novelly, náležejí světové literatuře a jsou ve svém genru vzácné kusy pravé klenotnické práce. První, co charakterisuje Meyera, je jeho vysoká umělecká kultura, veliká a vzácná, léta a léta pracně dobývaná a získávaná umělecká sebekázeň. Meyer žil dlouho ve francouzské části Švýcar, Ženevě a Lausanně, a veliká francouzská kultura literární i umělecká pronikla ho trvale a dala mu určitou a pevnou marku, která visí na každé jeho větě. Přísná komposice, přesná a krásná, jasná rytba vět, oddaný objektivismus, pečlivé a laskavé studie kulturně historického vzduchu a nálady jeho prací do posledního detailu, ta celá jasná harmonie a přehledná plastická krása jeho prosaických prací svědčí docela určitě a rozhodně o vlivu jasné, francouzsko-latinské tradice Meyerova ducha. Tato umělecká kázeň kombinovala se u Meyera i s kázní studia ryze odborného a vědeckého. Po celá léta žil básník, jenž teprve pozdě v mužském věku sáhl na péro, v ústraní, bez úřadu, v plné neodvislosti hmotné oddán podrobným a bohatým studiím historickým, jež pěstoval dlouho jako široký dilettant k vůli nim samým, než zužil jich ke své básnické tvorbě. Od r. 1873 počíná Meyer uveřejňovat řadu svých skvostných novell a povídek historických, plných vůně doby a poctivě a jemně procítěných figur s celým tím ryzím a tak vzácným kouzlem historické poesie rozsvíceným jako pobledlé aureoly kolem těch mrtvých a dalekých hlav. V úzkém rámci stěsnal tu často Meyer mnoho umění a mnoho vědění a neméně životného a plného, silného cítění, které dovedlo oživit mrtvé děje a charaktery, že nezůstaly pouhými suchými dřevěnými věšáky historických kostymů, čehož příkladů máme hojně hlavně v naší historické belletrii. Mnohé kusy tohoto genru jsou v historické drobnomalbě a jednotném splynulém vzduchu psychologickém i dobovém pravými drobnými arcidíly, v nichž poesie a vědecká a umělecká kultura pronikly se tak jemně a úplně jako málo kdy jindy. Jmenuju z nich proslulé práce z různých dob historických: Amulet, Jürg Jenatsch, Der Heilige (Tomáš Becket), Der Schuss von der Kanzel, Gustav Adolfs Page, Plautus im Nonnenkloster, Die Leiden eines Knaben, Hochzeit des Mönchs (vložená do úst jako vypravování Dantovi a plná silné

charakterové poesie i kouzelně koloritem zabarvená), Die Richterin, Die Versuchung des Pescara a Angela Borgia.

Keller byl životnější a mnohotvárnější, proud poesie jeho tekl ze široka a vedle ryzích průhledných vod velikého sladkého cítění nesl s sebou i mnoho zakalených podivínství, bizarních invencí a humoristických marotů. Meyer je daleko užší, alespoň v prósách svých, má více umělecké kázně, více kultury a méně živelné síly, ale přes tento rozdíl nalezne se hlavně ve způsobu psychologické malby a charakterové figurace u obou mistrů mnoho blízkého a příbuzného, které je zároveň činí do opravdy švýcarskými. Dá se to dost těžko definovat, ale při četbě vyniká to docela zřejmě: je to kouzlo lokální barvy, kouzlo kraje, jeho lidu, jeho zvláštní drsné a přece poctivé a jímavé charakterové poesie.

A totéž kouzlo proniká i verši Meyerovými. Je jich několik knih. Balladen, Romanzen und Bilder, epicky založené Huttens letzte Tage, idylla Engelberg. Verše Meyerovy nejsou dušemalebná a náladová lyrika, slovní, malířská a hudební samoúčelnost není jich forcí, ale za to mají krásnou, hybnou a opravdu energickou rytbu děje a figur, stručný a tvrdý často, ale k obsahu a charakteru jich tak těsně se vinoucí a přimykající, poctivý výraz síly a bezprostřednosti. Je to poesie někdy střízlivá snad, hledíme-li na ni z dnešních snah a cílů ryze náladové lyriky, ale také často mužná, drsná a poctivá a právě těmito více morálními snad než uměleckými elementy přesvědčivá a podmanivá. Některé z ballad a romancí Meyerových zůstanou klassickými kusy svého způsobu. To nejsou žádné příklady k vzorkům školských učebnic a slovesnosti — to je skutečná prudká a silná obrazivost podmíněná krví a celou duševní strukturou básníka, která se dovedla tak obdivuhodně stotožnit s dávným hromadným a tradičním citěním lidovým nebo legendárním, to je skutečný spontanní akt tvůrčí z plnosti a varu srdce. Za všimnutí stojí dále »Huttens letzte Tage«. Poesie v jádře vlastenecká — ale jak diskretně a originelně, umělecky a cudně pojatá, jak prostá bombastu a affektace, jaká psychologie v historickém obrazu a jaká duševní affinita s tímto rekem německé renaissance! Ve verši stojí Meyer úplně na výši Kellerově a v některých číslech, zdá se mi, je i nad ní. Oba jsou však jistě vedle své nepopíratelné básnické absolutní hodnoty i plní představitelé toho milého a nám, myslím, v nejednom směru sympatického kulturního typu švýcarského, který děkuje mnoho ve svém vzniku i vlivům italským a romanským vůbec a jejich jasným slunným živlům a jenž dal vedle Meyera a Kellera světu i Boecklina — duše v nejvnitřnějším základě příbuznější si, než se na první pohled zdá.

F. X. Š.

LITERATURA.

RUDYARD KIPLING: THE DAY'S WORK.

Poslední kniha Kiplingova »The day's work« (Lopota dne) je sbírkou dvanácti povídek opět tak osobitých, že každá zařezává se navždy v paměť čtenářovu. Dají se rozděliti ve tři hlavní skupiny, v povídky, jejichž reky jsou zvířata, stroje a lidé. Do první patří »Kočující delegát«, satira na sociální poměry, a »Maltézská kočka«, historie hry v polo mezi archandělskými a skidarskými pony. Nezdají se mi ale býti tak svěží a originální jako nedostižné »Povídky z džungle«. Do skupiny druhé náležejí námořní povídky »Loď, která se našla«, »Ďábel a hluboké moře« a příběh o lokomotivě »·007«, v nichž žije burným životem železo, dřevo i pára. Dosud nepodařilo se žádnému novelistovi oživiti mrtvou hmotu. Kipling je snad na pravé cestě. Skupinu druhou s třetí spojují »Chléb nad vodami«, a »Stavěči mostu«.

Genius Kiplingův blyskotá zde zase všemi duhovými barvami a ozařuje čarovnou gloriolou čelo Člověka, plného obratnosti, vytrvalosti a kázně v boji s chladnými, nemilosrdnými silami přírody. Nemohu odolati, abych se nezmínil poněkud šíře o »Stavěčích mostu«.

Inženýr Findlayson buduje se svým příručím Hitchcockem most přes Ganges — přes posvátnou Matku Gungu. Sta a sta dělníků zmírá mu cholerou, neštovicemi, zimnicí i zuby krokodilů. Hitchcockovi přerazí vyklouzlá plotna pravou ruku, ale on zapne ji pod kabát a setrvá na svém místě po čtyři hodiny, až je vše v pořádku. Černé obrysy pilířů zvedají se již nad vodou. »Náš most je skorem hotov,« praví domorodý dozorce Perů. »Co řekne jen Matka Gunga, až poběhnou přes ni železné koleje?«

»Doposud málo toho namluvila. Matka Gunga nás nejméně zdržela.«

»Ona má vždy dosti času. Hltá ve velikých dávkách, sahibe.«

A Matka Gunga zvedá se ve své síle, směje se příšerně a chystá se zničiti všechny naděje inženýrovy.

Řezavý sten zazněl podél mostu, rostl ve vzkřek zpola bázlivý, zpola udivený; tvář řeky zsinala od břehu ku břehu, mezi kamennými vyzdívkami, a vzdálené pilíře mizely v peřejích pěny. Matka Gunga přicházela vzedmutá, ve spěchu a zeď šokoládově zbarvené vody byla její poslicí. Hukot vody přehlušoval ryk, nářek to kleneb v patkách, jak byly odervány podpěry pod jejich břichy. Nákladní čluny skřípaly a drtily se jeden o druhý ve víru točícím se kolem pilířů a jejich nemotorné stěžně zvedaly se výš a výše k šeré obloze.

»Ohé! Bojuj tedy! Bojuj úporně, neb jenom tak unaví se žena!« volal Perů dívaje se na zuřivý klokot kol strážní věže.

Ale Matka Gunga nechtěla bojovati, jak si Perů přál. Po prvním útoku nepřicházely další zdi vody, ale řeka zvedala se celým tělem jako had, když pije v podletí, hmatajíc a škubajíc na předprsních, vzdouvajíc se za pilíři, až sám Findlayson počal přepočítávati sílu svého díla.

Inženýr na nutkání Peruovo požije opia a zachrání se na ostrůvek. Tam sešli se domorodí bozi, personifikovaní různými zvířaty, a uvažují, zda stavěči mostu pracují na jejich slávu či zkázu. Matka Gunga je prosí, aby ji nevydávali v posměch. Jen Krišna, jenž vlévá lásku v srdce lidí, se za ně přimlouvá. Indra odbývá ostatní bohy, Gungu i Krišnu slovy: »Až Brahma přestane sníti, Nebesa, Pekla i Země pominou. Buďte klidni. Brahma dosud sní. Sny přicházejí a odcházejí, přirozenost věcí se mění, ale Brahma stále sní. Bohové se mění — všichni mimo Jediného.« A most zůstane státi.

Spojení této mystické vise s ostatním realistickým obsahem dodává povídce nevýslovného kouzla.

Z ostatních čísel uvádím jen malebně groteskní povídku »U dědova hrobu« (vyšla v mém překladě v loňských »Květech«) a tklivý obraz z posledního indického hladu »Vilém Dobyvatel«.

Anglický kritik praví o této knize: »Kiplingova zběhlost v technických vědomostech, jeho mohutné a důmyslné oceňování práce a heroismu, jeho smysl pro velké a trvalé věci, stojící nad malým životem člověka, jež prosvitají tu a tam trhlinami kouře z lopoty denní, nalezly zřídka lepšího výrazu.«

JOS. BARTOŠ.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 20. LEDNA 1899. — ⁂ ČÍSLO 13. ⁂

KAREL HURYCH:

SLABOŠI.

I.

Vzduch plesal, voněl, hřál jarem.

Dva mladí muži kráčeli po Václavském náměstí dolů od Vinohrad.

Byli přáteli ti dva, zevnějškem tak různí.

Mladší byl elegantní, svěží a poněkud sebevědomý hoch. Hleděl kolem sebe těkavě a usměvavě jasnýma, velikýma očima, vpíjejícíma do svých zřítelnic smavý jas jara i dychtivými pohledy dorážejícími na mimojdoucí ženy. Pohvizdoval a byl vesel.

Druhý zdál se o nějaký rok starším, blížil se ku třicítce. Na rozcuchaných, bohatých vlasech černých měl naražený zánovní cylindr s rovnou střechou — model pařížských umělců. S rukama za zády založenýma kráčel poněkud nahrble a se zamyšlenou netečností poslouchal svého přítele. Kolem mladistvě svěžích rtů v bledé tváři měl zvláštní rys ustaralosti a náruživosti a jeho tmavé, přimhouřené oči oživly někdy, když se vzrušil slovem, posuňkem či pohledem.

»Jak se to dýchá, jako bych pil víno, ssál sladkou vůni. Člověk by nevěřil, že v tom vzduchu jsou všelijaké bakterie, mikroby, miasmy a čert ví jaké obludy. Ah, jaro je v Praze krásné, velmi krásné!«

»Prosím tě, Karle, jdi provětrat svou byrokratickou duši do Stromovky, jak se sluší na člověka tvého druhu, a netrýzni mne svými lyrickými horečkami.«

Mladík se dal do smíchu a zasvítil v rudých rtech velkými, bílými zuby. A pravil:

»Havelko, máš zase spleen? Však mi náladu nepokazíš. Ostatně mé lyrické návaly jsou již zcela neškodné. Verše jsem přestal psát.«

»Bohudík...« zahučel Havelka.

Karel pokračoval rozjařený sluncem, modrou oblohou, veselým shonem pouličním, světlými a lehkými toaletami damskými, vůbec všemi těm barvami a tony, jimiž jaro poráží a udolává jednotvárnou šeď a všedně únavný ruch ulice:

»A což na tebe to neúčinkuje? Tvá krev, tvá umělecká duše je lhostejná? Jsem vyznavačem slunce. Klaním se jeho slávě, chtěl bych se modlit k jeho božstvu s esoterickými gesty a s metaforami z Hafize...«

»Podívej se na pravo, přerušil jej Havelka, »na toho tlustého. To je satyrská tvář, co? Je to jistě nějaký ctihodný hodnostář, který má tajné spády. Hle, jak chtivým pohledem hltl tu malou dívčinu běžící okolo.«

Ale druhý jej neposlouchal, ani si nevšiml důstojného pána se satyrskou tváří. Uchopil Havelku za ruku a přitlumeně zvolal v náhlém vzkypění mladé krve, toužící, hladovící po životě, lásce, požitcích:

»Havelko, kamaráde! Já bych chtěl... já bych chtěl!... Eh, Bůh ví, co bych chtěl...«

A dal se do smíchu.

Dáma jdoucí proti němu zableskla po něm pohledem pod závojem.

Ohlédl se za ní a ještě více rozjasnil se jeho úsměv štěstí a touhy.

»No, jen se neplaš,« škubl mu Havelka ramenem.

»Nevídáno! A bylo by to něco divného! Což necítíš, že vzduchem vane něco dráždící k lásce a polibkům?«

»Dostaneš ještě erotickou psinku.«

Karel pokračoval:

»Podívej se kolem. Kromě tebe není tu zamračené tváře. Z každého oka svítí odlesk jara, každý by snad chtěl milovat, líbat, líbat!«

»Zvláště ty a ten tlustý satyr,« ušklíbl se Havelka.

»Od které doby jsi se stal stoikem?«

»Nejsem jím a nebudu jím nikdy. Bohužel.« Havelka potřásl svou rozcuchanou hlavou, jakoby odháněl nepříjemné vzpomínky.

Loudavým krokem zašli na Příkopy. Chodilo tu mnoho dam a pánů. Elegance některých odlišovala se od ostatních jakousi jednoduchou distingovaností. Lidé se za nimi ohlíželi, říkali si jména aristokratů, kteří v tuto hodinu odpolední se objevovali, sledováni obyčejně ekvypáží, což je příznakem takového »suprême chicu«, že ani nejzpupnější židovský boháč neodváží se je v tom napodobiti, ve strachu před směšností.

Havelka nevšímaje si nikoho kolem sebe, vrážeje ledabylo do lidí, kteří se mu neuhnuli, pokračoval jaksi zasmušile:

»Ba jsem horší nežli ty a snad i ten tlustý. Ty jsi lyrický, on je perversní a oba, mladík i stařec, díváte se na ženu jako na fetiš svého citového nebo smyslného kultu. Já jsem primitivní a brutální. Chtěl bych ženy štvát jako zvěř, jímati je jako kořist, zacházeti s nimi jako se zbožím... jak to dělávali naši praotcové, dokud chodili v kožích zvířecích...«

»A zvířaty byli sami...«

»Ale teď — — fuj! Muži ztratili mužnost, ženy vítězí nad slabochy. Celá naše kultura je zženštilá. Žena se vymanila z otroctví, ale nechce rovnost s námi, chce víc, chce moc, a má ji! Někde vládnou kokotty, jinde modré punčochy. To je rozdíl mezi Paříží a Skandinavií, mezi slečnou Cléo de Mérode a paní Norou. V podstatě je to stejné. Žena panuje v naší úpadkové, vyžilé době. Vyhrála svůj proces s námi pomocí šikovných advokátů Stuarta Milla, Dumasa syna a Ibsena.«

Havelka se skoro rozohnil. A provázel svou tiradu prudkými posuňky, že vzbuzoval i pozornost u mimojdoucích.

Mladšímu jeho soudruhu to počalo být nepříjemným. Potkával známé, pozdravoval dámy. Proto chtěl udělati konec této rozmluvě.

»V té věci my se neshodneme,« pravil jemným hlasem, »ty máš svou atelierovou filosofii, díváš se na ženy jako na modelky...«

»Tím chceš říci, že jsem jiných žen nepoznal... řekl Havelka ironicky. A doložil: »Snad máš pravdu. Nemohl jsem se plésti, já, takový neúhledný bohém do společností, kde jsi triumfoval ty, Adonise pražských bálů a five o'clocků.«

Karel neměl rád sarkasmy Havelkovy. Chtěl jej usmířiti a odzbrojiti polichocením:

»Nebuď falešně skromným. Však je známo, že jsi leccos prožil, co by ti mohl leckdo závidět...

»Merci za uznání a za závist. Ještě mi schází nějaký skandál, abyste mne pokládali za slavného. To imponuje! Hlupáci. Jací jsou mezi vámi don Juani, he... he... diletantství ve všem. Jsou selští synkové, kupečti mládenci a kaprálové, kteří prožili stokráte více a krásnějších chvil nežli první »lvové« naši, kteří stále žvaní o ženách, chvastají se — eh, hloupá, protivná, světácká čeládka...«

»Ten také patří mezi ně!« řekl Karel pozdraviv elegantního pána s ryšavým plnovousem.

»Kdo je to?«

»Neznáš ho? Doktor Kroll. Také jeden z podnikavých záletníků.«

V tom sebou Karel prudce pohnul a strhl klobouk s hlavy. Havelka učinil podobně a všiml si dámy, která jim oběma s úsměvem a vlídným kynutím hlavy poděkovala na pozdrav

»Sapristi... to je přece ženská!« ulevil Havelka neomaleně svému obdivu a zastaviv se, díval se za štíhlou dámou, která s dívčí jakousi graciesností nadnášela se v plavném kroku. »A vlasy má jako Benátčanka z doby Tizianovy.«

A pak obrátiv se k mladému muži dodal pološposměšně:

»Gratuluji k takovým známostem.«

»Co pak ji neznáš?«

»Kde pak! Za těch několik let, co jsem se potloukal v cizině, leccos mi v Praze ušlo.«

»Je to paní Vilimová!«

»A brachu, co je ti, vždyť jsi celý červený. To tě dojala plavá krasavice také tak... esteticky?...«

Karel jej táhl v před.

Oba mladí muži pokračovali ve svých nesouvislých zmatených, ledabylých hovorech o lásce, ženách a všech těch věcech, o nichž nesčetněkráte mluvili již spolu stejně těkavě a nelogicky, tak jak jim nálada duše, záchvěv krve, výron vzpomínky, ohlas touhy přinesl slovo, slovo, jež bylo krůpějí z nádherného vodotrysku stále do výše k slunci chrlících citů a vznětů.

Ale Karel byl neklidný, nervosní. Spěchal a přinutil Havelku, aby se obrátili zpět a ještě jednou kráčeli po Příkopě.

A Havelka, ač mu bylo líto času a promenada ta mu byla odporná, poslušně se obrátil. Ani nevěděl proč. »Snad potkáme ještě tu zlatovlasou...« myslil si.

»Vidíš doktora Krolla? Jako stín se za ní plazí.«

»No, jen mnou tak netrhej,« odvětil Havelka a urovnal si cylindr méně vyzývavěji na svých rozcuchaných vlasech, ano i havelok si zapjal.

Potkali znovu paní Vilimovou.

Kráčela jako v triumfu uprostřed udivených, závistivých, dychtivých, zbožných, vyzývavých i cynických pohledů.

»Krásná je... a jak koketní oči má... hm, ta asi umí vodit muže za nos... Oh, plavá, bílá kořist...«

Pohlédl na hodinky.

»Čtyři! Nejvyšší čas, abych ještě něco udělal. Servus.«

»Kam jdeš?«
»Do atelieru. A ty?«
»Do kanceláře.«

Rozešli se. Ale Karel ještě jednou šel po Příkopě a nespustil s očí postavu paní Vilimové.

II.

Karel Mixa nebyl již tak veselý a opojený jarem, když se ubíral Vodičkovou ulicí do budovy trestního soudu.

Šel s neurčitou touhou na procházku, vyšňořený a smělý, elegantní a mladistvý, vesele rozdrážděný a bojovně naladěný, a když jeho touha splnila se... uzřel, koho chtěl vidět, ano i s úsměvem mu poděkovala na pozdrav... zakalilo se jaksi v něm. Již nepohvizdoval a nedíval se po ženských. Pociťoval trpkou, stahující nevolnost a byl vůbec nespokojen.

S nelibostí vzpomněl na kancelář. Připadala mu jako otroctví, ačkoliv v ní prozahálel, prosnil a prolelkoval několik hodin denně. Zneužíval dobroty svého rady, který, jak se zdálo, nikdy Mixu nepohřešoval, ať přišel příliš pozdě nebo odešel příliš brzo.

Ale Mixa jako mladé hříbě cítil se neklidným i pod sebe lehčí otěží a vzpínal se...

»Nebudu otrokem,« umiňoval si a zvedl prudce hlavu, jakoby chtěl vyzývati svůj osud, »udělám doktorát, zbavím se soudu a... a...«

A zarazil se před zmatenou křižovatkou svých plánů do budoucnosti. Co tu bylo cest, a všechny vedly k slávě, moci, bohatství, kariéře! Zanášel se se stejnou náruživostí v snění a v přemítání se záměrem udělati karieru universitní, politickou, advokátní a snad i diplomatickou. Mladý a domýšlivý blouznilek viděl se ve všech možných apotheosách slávy: jako věhlasný professor universitní, jehož díla se citují, jehož slova mají evropskou autoritu, jenž má tucet titulů a půl tuctu řádů tu- i cizozemských, nebo jako slavný advokát, uchvacující svou výmluvností, při jehož plaidoyerech porotci, obecenstvo i obviněný zlosyn prolévají slzy, jenž je populární jako první tenorista, nebo se viděl ještě mladým, elegantním ministerským radou či odborným přednostou, se zajímavě lehce prošedivělým vlasem, vzbuzujícím úžas, že »již udělal takovou karieru...« Jak by imponoval světu! Zajisté více nežli Dr. Kroll. To by musila uznat i paní Vilimová...

Dal se sám do smíchu svým pošetilým myšlénkám, v nichž si však rád hověl, jimiž šálil své svědomí, neboť v poslední době lenošil tak, že to bylo až v křiklavém nepoměru k jeho ctižádostivým snům.

Pokrač.

JAN ČERVENKA:

TRILKY.

ZA NĚČÍM...

Za něčím jsem se hnal,
nevím, za čím!
Pospíchal, letěl v dál
letem ptačím,
udýchán znovu v běh se dal.

Přes strniště, půdu kamenitou
utíkal jsem, volal: — Ku předu!
zoufal a stanul k posledu
s bolnou duší, nohou zrytou.

Pot s čela setřel a víry prost
přec ještě zraky jsem upíral v dáli,
v dáli, kde nový zas oheň vzrost'.

Dvě oči smutné jím v oči mé plály,
doufal jsem, říkal: — Ideály.

Ach! — Bláhovost!

VĚČNÉ A VELKÉ...

Věčné a velké, jež v Bohu pramení,
probouzí, živí a posvěcuje,
v titana člověka promění,
oslepuje a usmrcuje, ...
to je umění.

Klekni a modli se vší vírou svou, —
nedosáhneš a nedostihneš!
Jen jako bludička se mihneš,
dole, tam u nohou.

Všecko dej, co kdy jen člověk dává,
krev, duši, lásku, již uhýčkán,
sobectví, jímž se velkým stává —

padneš na těle, duši zdrán,
vysílen, uštván a uplván...

To je sláva!

KAZIMÍR PRZERWA-TETMAJER:

SOCHAŘ MERTEN.

NOVELLA.

Se svolením autorovým z polštiny přel. Fr. J. Pavlišta.

Člověk s takovým talentem, jak tvůj — psal otec Julia Mertena — Bůh ví, jak vysoko by měl již státi. Je ti dvacet šest let a v tom věku již lidé mají svůj zajištěný chléb. Takový Daliński nemá ani polovinu tvého talentu a vydělá si ročně na pět tisíc; Wierzycki dostal teď tisíc dvě stě za poprsí Goldsternové. Jsem přesvědčen, že kdybys chtěl, mohl bys dneska státi si tak jak oni, ne-li lépe. Snaž se pohybovati se v pořádných společnostech, dělej si známosti, koristi z toho, že jsem tě představil knížeti Konstantovi, on tě může protežovat. Bez protekce nedoděláš se ničeho; hrdost je velmi pěkná věc, avšak nevede v podobné situaci k ničemu. Musíš se shrbit k lidem, jinak nelze. Já jsem již stár, stojím nad hrobem, ale ta myšlénka na nebohou matku, která se k smrti usouží! Víš, že již pracovat pro ni nemohu, i musíš teď ty pomýšleti na její existenci. Peníze, jež jsi poslal, dávno jsou vyčerpány i nevím vskutku, co si teď nebožačka počne Vezmi si k srdci má slova, zanech života, jaký nyní musíš vésti, pracuj, žij s lidmi, neb nebudeš-li ty pamatovati na domov, budu musit skonati kdesi v brlohu, a matka bude musit nastavovati ruce. Nedopusť tomu, jsi přece muž. Miluji tě z celého srdce, avšak žal můj nad tebou je příliš veliký. Vynaložil jsem pro tebe poslední krejcar, nepomýšlel jsem na to zabezpečiti si bezstarostné stáří a matce živobytí — jen abych ti usnadnil studia. Odvděč se za to, dělej, co můžeš, sice lidé prsty na tebe ukazovati budou jako na nezdárné dítě, nevděčné a bez srdce. Tvůj otec Richard.«

Druhý list, v téže obálce, od matky Juliovy zněl:

»Milované dítě moje, miláčku ty můj jediný. Otec je velmi rozhněván na tebe a rozhořčen, laje mi a zlobí se neustále. Musil ti napsati velmi příkré věci. Neměj mu to ve zlé, od několika dní rheumatismus odňal mu veškerou vládu v nohách i doléhá naň více než kdy jindy a při tom stav náš materielní dospěl nejhoršího stupně. Představ si, že jsem musila prodati, neb dávali více než v zastavárně, ten zlatý křížek, jejž jsi mi koupil za první vydělané peníze. Kdyby toho nebylo, dva dny bychom nejedli Pochopíš, jak mi bylo, když jsem musila jíti s tím křížkem ke Kaufmannové . . . Myslila jsem, že mi srdce pukne! Nebudu ti o tom déle ani psát. Teď nemám již doma ničeho, ani co bych zastavila, ani co by se prodalo. Otec nezná pravý stav věcí, bojím se však, že mu budu musit říci plnou pravdu. Co dále bude, o tom nemám ponětí i nechci na to ani mysliti Dnes je dvanáctého a na dvacátého připadá jedna směnka, na dvacátého druhého druhá; zdali pak na to pamatuješ, mé nebohé, drahé dítě? Domácí poslal již dvakráte pro nájemné; říkám mu, že čekám od tebe peníze, i uvolil se čekati do patnáctého. Maryaně jsme také již třetí měsíc nezaplatili . .

Neuvěříš, jak mi strašně líto, že tě musím upomínat o peníze, jichž sám máš tak poskrovnu, leč — všechny pokusy něco vydělati se nepovedly. Neštěstí pronásleduje nás v každém kroku. Opravdu, hřích to, ale časem přichází mi na mysl prositi Boha, aby si toho nešťastného starce vzal na věčnost, aby ho již nenechal déle se tak trápiti. Mám ještě na dva dny na živobytí. pak nevím, co bude? . . . Bezedná propast pod nohama Všici se diví, že ty, takový schopný, vyděláš tak málo. Já sama tomu nemohu rozumět. Jak to?

Poslední má potěcha, poslední má důvěra a naděje jest ještě v modlitbě; snad Bůh slituje se konečně nad námi a sešle nám lepší osud, tomu nebohému starci nad hrobem i tobě, můj nejdražší synáčku, ty moje všecko. Já již pro sebe nepožaduji ničeho i vzala bych ráda všechno zlo na sebe, jen aby se vám vedlo lépe. Přece Bůh je dobrý — nepochybuji o tom, nechci pochybovat, nemohu . . .

Dělej, co se dá, sice jinak snad budeme museti s otcem hlady zemříti na dláždění. Já opustiti ho nemohu a s ním do služby mě nepřijmou.

Končím již, slzy mi zalévají oči, žehnám ti, teskním po tobě a tak mi tě líto, tak líto, tak strašně líto, moje ty nejdražší, nebohé dítě. Tvá matka.

»Milý Julku!« psal téhož dne Daliński, »neodpověděl's mi na poslední můj dopis; já jsem však tak šťasten, že chtěl bych celému světu o svém štěstí vyprávět, a poněvadž i ty jsi částkou toho světa — neboť umělci jsou lidé! — nuže, povím ti to tedy. Jsme nyní s mojí žinkou, ženuškou, s mým ženouškem ve Florencii. Nemáš ponětí, jak je tu krásně! Samé slunce, slunce, slunce, a mně se zdá, že ono nesvítí s oblohy, nýbrž jen z našich srdcí, a že to neplane a nehřeje v prostoru jakési světlo, však naše láska, štěstí naše. Květů zde záplava, a na vlas podobají se slovům mé ženy a polibkům jejím . . . Je

mi tak blaze, tak blaze, tak blaze! Nemohu pochopit, že může býti na světě někomu zle. Víš, že jsem prodal svého ‚Atlasa' za dva tisíce franků — koupil ho jakýsi starý vlaský markýz, a teď pracuji poprsí jakési rudé Američanky. Ošklivá jak peklo — ty bys to neudělal za miliony — než ona je bohatá jak Mackay, Vanderbildt, neboť říkati, jako Kresus, vyšlo z mody. Požádal jsem pět tisíc franků a ta hloupá husa hned byla při tom, ač bych to byl za tisíc pět set taky udělal. Zasypává dary mou ženu, má ji ráda — jenom kretén by ji nemohl míti rád! — a ty dary již teď mají třikrát takovou cenu, jakou vezmu za poprsí. Povídám ti, sype zlato, až se člověku dělá z toho zle. Povídala, že přiveze z Paříže dvě svoje sestřenice — jsou-li taky takové opice, tož by mohli ve Florencii otevříti hned zoologickou zahradu — i mám je rovněž portretovat. Mohu s tou babou udělati štěstí. A za všecko to mám co děkovati jen své krásce, sličnostem své ženy, do nichž se ten kočkodan zaatlantský zamiloval. Dobře, že nemusím býti žárliv.

Pravím ti, učiň tak jako já, ožeň se. Teprve tak můžeš býti opravdu šťasten. A ve světě je tak mnoho, tak mnoho, tak úžasně mnoho štěstí!... Tvůj Karel Daliński.«

»Tak mnoho, tak mnoho, tak úžasně mnoho štěstí,« opakoval si Julius Merten a náhle, smačkav list ve dlani, mrštil jím na podlahu své pracovny a jal se naň vztekle dupati.

»Skot! skot! Prokletý skot!« šeptal skrze sevřené rty; po chvíli se poněkud utišil a myslil si: »Co na něm chci? Což on za to může, jemu že tak dobře a mně zle? Avšak což já za to mohu, že mně tak zle a že jim je zle?...«

»Smím?« ozval se hrubý hlas za dveřmi pracovny.

»To's ty, Krążeli?« optal se Merten.

»Já.«

»Vejdi.«

Vešel Krążel, kollega Mertenův, o rok starší, rodem chłop, což bylo na první pohled znáti na rysech tváře, rukou i stavbě těla. Jedině s tímto Krążelem žil Merten přátelštěji; sblížilo je to, že oba byli velmi bědni, nejbědnější z celé mistrovské školy. Jenom že Merten snažil se pozorně zakrýti svou nouzi, kdežto Krążel pranic si z ní nedělal, ač se s ní potkával v každém kročeji.

»Což, ty šlechtici?« řekl usedaje na truhlík od uhlí, dnem vzhůru obrácený, »co pak jsi tak zlý?«

»Eh, nic. Dostal jsem dopisy.«

»Z domova?«

»I z domova a od Karla Dalińského.«

»Té bestii se jistě vede archandělsky?!«

»Ano.«

»Takový fušér! Nemluvím o tobě, ale to já mám více talentu než on. Či ne?«

»Což já vím? On prodává a my ne.«

»To je něco jiného. A konečně není to pravda. Já prodal dnes dvě figurky à la Tanagra z terracoty. Proč ty takových nerobíš?«

»Neumím.«

»Pravda, ty jsi umělec a jen umělec a já jsem i umělec i řemeslník. Ale ten Daliński, věř mi, totě jen řemeslník. S tím pouze rozdílem, že je to chytrý mechanik.«

»Vím.«

»Poslechni, co ti vlastně jest?«

»Bolí mě, že nejsem sám.«

Krążel přetřel si tvář širokou dlaní.

»Rozumím,« pravil, »rozumím. Víš, že já sám často jsem rád, že moji staří odtáhli dříve, než začala ta mizerie. Samotnému je vždycky lehčeji. Je tam bída, co?«

Merten neodpovídal.

»I co myslíš?« pravil dále Krążel.

»V lebku si třísknout,« odvětil Merten.

»Tak, to by bylo nejradikálnější.«

Chvíli mlčeli, pak Krążel pravil:

»Víš, když tak patřím na tebe a na sebe, víš, čemu se zdáme býti ty a já podobni? Dvěma vrbovým prutům, odříznutým od pně, které zasadili do země, které však stále víc a více zasypávají zemí. A přes to, že dle řádu světa byvše odříznuty nemají práva k životu, přece žíti mohou a žíti chtějí, vsadili je do půdy; i pouštějí zelené haluzky, oni je však zasypávají zemí, která je dusí a na konec zadusí... Určeny byvše k záhubě, zahynouti musí, ač by mohly žít. Snad se špatně vyjadřuji, ale rozumíš mi, pravda?«

»Rozumím ti. Proč bys ty měl zhynout? Co tobě stojí v cestě? Jsi sám a jen na sebe musíš pomýšleti.«

»Nemám štěstí. A konečně, víš, ty jako umělec jsi velký pán, kdežto já jsem prostřední člověk. Ty si nedovedeš vydělat a já, co ulepím, je takové těžkopádné, že bych nejraději tomu, kdo to koupí, nadal. Mám příliš hrubou, chłopskou ruku. Víš, co?« dodal po chvíli, »budeme řezat figury do venkovských kostelů.«

»Prodáš dvě za rok.«

»Máš pravdu, nebo ani ty ne. Nic platno, musí si nás ďábli vzít. Nemáme štěstí.«

»Není pravda! Že není štěstí? Štěstí je mnoho, mnoho, úžasně mnoho!...«

Mlčeli dlouho; po té ozval se Krążel:

»Mertene, snídal jsi dnes?«

»Ne.«

»A na oběd máš?«

»Mám všeho všudy dva šestáky.«

»A něco k zastavení, na prodej?«

»Nic.«

»Já, co jsem dostal za ty tanagry, musil jsem dát Winklerové za poslední týden a jsem teď holý jako turecká říše, a chce se mi tolik jíst...«

»Vezmi si jeden šesták, leží tamhle na stole Chceš-li, vezmi si oba.«

»A ty?«

»Mně se jíst nechce. Mně se již ničeho na světě nechce, jen odpočinout, jednou si odpočinout. Vem si, nedělej komedii.«

»Vezmu, vždyť mi to až střeva svírá. Za ty dvě tanagry dali tak maloučko, sotva že Winklerová se uvolila zbytek počkati. Budou dvě sardele, dvě housky a cigareta. Máš ty co kouřit?«

»Ne.«

»Víš, Mertene, přece bylo by velmi škoda, kdyby takový jak ty musil zahynout.«

Merten se usmál.

»Nutno se poddat nebo odejít.«

»Odejít?... Lehko se to řekne.«

»Jen zbabělec nemůže se odhodlati k takovému kroku, pravím ti, jen zbabělec. Hlouposti, řekne-li se, že si někdo ze zbabělosti před životem v lebku střelí. Život někdy nelze snésti, ale ten nejhorší tebou neotřese tak jako smrt. Co mě tu potkati může, vím, mohu v sobě necítit sil, mohu nechtět zápasit, ale tam, tam, kde nevím o ničem...«

»Ej! co bychom o tamtom rozumovali,« přerušil jej Krążel, »rozumovali jiní a zbla nevyrozumovali. Poslyš, Julku, děláš poprsí toho Gorzyckého?«

»Jak mám dělat? To už je opravdová smůla! Gorzycki chce pózovat jen hlavu a ostatek mám udělati z modelu a to nejenom v hlíně, ale dokonce v mramoru, ba docela mám hlavu vytesat v mramoru a on pak chce pózovat na hotovém poprsí jen k vůli podobě a dohotovení.«

»Blázen!«

»Dojista, bláznovský nápad, ale nad to ještě Mám z mramoru mu vytesat poprsí a já nejenom že na mramor, avšak ani na hlínu a na model nemám.«

»O takové objednávce jaktěživ jsem neslyšel.«

»Já taky ne. Jakoby na zlost.«

»Tož bych mu to řekl.«

»Není zde, je ve Francii nebo Bůh ví kde jinde. Přijede asi na týden, a za tu dobu chce se dát portretovat.«

»A což abys mu dopsal?...«

»Což pak já vím, kde vězí? Ostatně myslil jsem, že budu míti peníze, že budu míti zač dokončiti svoji »Visi« na konkurs. Co jsem měl, musil jsem poslati domů. Dobře, že tam aspoň o konkursu nevědí.«

»To už je opravdová, zvláštní smůla...«

»Taková moje smůla Víš, můj osud, ten je takový: Kdybych byl na poušti a zmíral žízní, připadl bych nepochybně na celé moře, ale — hnojůvky. Pít bych měl co, nadbytek, ale takové vody, že by jí nebylo lze pít. A ta ironie osudu, ten výsměch života, to je horší než samo zlo. To přivádí prostě k pomatenosti, k šílenství, zuřivosti a zoufalství. Máš pocit, jakoby ti někdo ruce v kloubech vykroutil a usmíval se při tom na tebe; volal bys, aby ti do očí naplil a klackem rozbil lebku. Či ne?«

Krążel vzal se stolu zápalku a jal se ji hrýzti; pak pohlédl na Mertena a zamručel mezi zuby: »Tedy co?«

»Což pak já vím, co?« odsekl Merten jda k oknu.

Na okně ležela lebka, jíž si Merten koupil k studiu. Bílá kost lebky leskla se v přísvitu slunce; Merten vzal lebku do ruky a jal se ji prohlížet.

»Co tam vidíš zvláštního?« zamručel Krążel se zápalkou v zubech.

»Nic; myslím si jen, že to taky někdy cítilo, že tomu taky možná bylo zle a že to teď takové tiché, takové klidné a ke všemu lhostejné. Kdybys tím o podlahu praštil, nic to neřekne.« Pokrač.

NADE MNOU BŮH, NE VŠAK VE MNĚ...

Nade mnou Bůh, ne však ve mně.
Dnes vyšel jsem, nemaje cíl.
A vidím tak náhle a prostě:
— Že svět jsem opustil! —

Mně ničeho není už líto,
mně žádný stesk nesevřel ret.
Já kráčím, já volně tak kráčím
svou cestou mimo svět.

Dole smích, hříchy a pravdy...
Všechno je ztraceno tak!
— Volně se do kosmu dívám
Tvůrcovi v umdlený zrak... —

Viktor Dyk.

JAN OSTEN:

ROSELE.

POVÍDKA Z ALP.

Pokrač.

Jezero viděl skorem celé, ale tak zdrobnělé, jakoby se naň díval obráceným kukátkem. Parníky byly jako lodě, jež děti pouštějí po nádržce na vodu, čluny jako tmavé body a plachetní lodě jako rackové nad vodou.

Hory, kterým se druhdy zdola obdivoval, byly nyní vedle něho; zdálo se mu, že je výše než ony, ač tomu tak nebylo. Jasně viděl Pfänder s hotelem nahoře, bavorské hory, dole na pravo opět rýnské údolí, po němž silnice zdály se mu nyní pouhými liniemi bílou křídou taženými po zelené půdě.

Ano, to je vše, co chtěl vidčti, ale on je vysoko nad tím. Ať se tam dole hmoždí, ať vlak píská, lidé pospíchají, továrny hučí, co je mu do toho! On je nad tím, nad tím vším, dívaje se hrdě jako král s vysokého svého hradu. A jezero opět ho pozdravovalo a přálo mu šťastnou cestu, zdálo se mu, že v lehkém vánku slyší utajený jeho hlas.

»Nezapomeň na nás, dobrý cizinče,« šeptal mu vánek vzkaz vln, »přijď zase a my tě opět budeme objímat svými rameny, usmívat se v záři sluneční na tebe a vypravovat ti večer pohádky o vodním králi. Nezapomeň na nás!«

A pak obrátil zraky ku předu, popošed několik kroků dále. Tam se před ním otvíral nový svět, jiný než tento, který měl za sebou, velkolepější, divočejší.

Tmavě zmodralé hlavy velikánů zadního bregencského lesa pozdvihovaly se hrdě k nebesům, tvoříce oblouk široko rozložený, kam oko dosáhlo.

A blíže, v širokém, zeleném údolí rozkládaly se rozkošné vesnice, kostelní věže z daleka se červenaly, po stráních bělely se jednotlivé domky a salašnické boudy.

A dole, zrovna dole byla vesnice, pnoucí se k úpatí Lorény, na jejímž nejvyšším bodu Kučera stál, a jiné hory ještě mnohem vyšší, než byla tato, jejíž jméno nevěděl.

A údolím vinula se neširoká řeka, proplétajíc se, kudy mohla, přicházejíc odkudsi ze zadu, z hlubokého, ztemnělého průsmyku mezi dvěma horami.

»To je krásné!« opakoval Kučera několikráte, nemoha se nasytiti pohledu. Zvláště ta zadní partie ho lákala, ty vysoké, tmavé hory. Co je tam za nimi? myslil si. Jací lidé, jaké vesnice? A kudy se tam jde a kam se přijde odtamtud?

Byl by tam vyseděl ještě bůh ví jak dlouho, kdyby hlad nebyl ho upomenul k další cestě. Podíval se na hodinky, byla jedna hodina s poledne a on od rána ničeho nejedl. Pustil se po lesnaté stráni dolů do Schwarzenbergu.

Byla to úzká, nepohodlná pěšina, po níž šel, ale bylo tu rozkošně. Stín chránil ho před slunečním žárem, ptáci mu zpívali, trhal jahody, rostoucí hojně podél pěšiny. Zaslechl hučení vody, šel po zvuku a přišel k studánce, ukryté pod kořeny rozložitého stromu. Vyňal z vaku skleničku a nabral vody, ale zuby mu trnuly, jak byla studená. Ale byla osvěžující, jasná, čistá.

Přišel již k prvním stavením o samotě, šel přes louky, pak zase do lesa, vlhkou kamenitou cestou, konečně zaleskla se kostelní věž a cestou, věnčenou z obou stran živým plotem, vešel až na náves.

Uprostřed stál opět kostelík se hřbitovem, a do čtverce řady stavení. Některá byla větší, výstavnější, to byly hostince. Ale všechna měla charakter: šindélky po zdích, zelené okenice, předsíňky, pavláčky.

Před jedním hostincem, jak se zdálo, nejlepším, seděla v zahradě společnost cizinců u stolů; tam se Kučerovi nechtělo.

Věděl, že by se seznámil, bavil s těmi lidmi, a on po tom netoužil, chtěl býti s přírodou sám, jako milenec s milenkou.

Vyvolil jiný hostinec »zum Kreuz«, stojící stranou, na úpatí hory, jednoduchý a nevelký.

Chlad ho ovanul, když po třech schůdkách vešel do síně. Po dřevěných schůdkách ubíral se nahoru do hostinské místnosti.

Vyšla jakási žena, veliká, silná, šedivých již vlasů a vlídného, rozumného obličeje, oděná v kroj bregencského lesa, pozdravila cizince a tázala se, nechce-li raději seděti dole v zahradě, kde prý je nyní mnohem příjemněji.

Kučera přisvědčil a ona vedla ho dolů, do malé zahrady s besídkou, porostlou břečťanem, kde usedl na lávku. Poručil si něco k jídlu a víno a počal se rozhlížeti kolem.

Skulinami v besídce viděl na jednu stranu úzkou soutěsku mezi dvěma horami, jíž protékal potok, na druhou stranu rozkládala se hora, posetá salašnickými boudami.

Na stráních pásl se dobytek, znění zvonců doléhalo ke Kučerovu sluchu. Zrovna před be-

sídkou padala voda do nádržky, zpívajíc známou mu již, ukonejšující melodii.

Bylo tu tak božsky klidně, zeleno, jasno a vzduch byl tak čistý, prosycený vůní.

Kučerovi napadlo přerušiti zde na několik dní svou pouť bez cíle, zůstati tady, vystupovati na okolní vrchy, koupati se v horské bystřině a choditi do vesnic.

Písek v zahradě zachřupěl pod kroky, nesli mu oběd. Ale nebyla to hostinská, mladá dívka přinesla mu jídlo a víno.

Zarděla se, pozdravila cizince a se sklopenými zraky počala prostírati.

Kučera se na ni pozorně zadíval a srdce mu poskočilo v prsou radostí: tak byla krásná. Nebyla veliká a silná, jako hospodská, byla menší a štíhlá, jak mladý stromek, ohebná a mrštná A její hlava! Zdálo se mu, že nikdy neviděl tak výraznou hlavu. Byla přisnědlé pleti, spíše velkého, ale jemného nosu, malých, měkkých úst, nad vysokým čelem svinuty byly tmavé, bezlesklé vlasy v korunku.

A její oči! Stíněny dlouhými řasami, byly tmavé, hluboké, naivní, oči dítěte, snivého, dobrého, nezkušeného. Pozdvihla je časem a podívala se na cizince, který se na ni tak pozorně díval. A v prsou Kučerových rozlilo se teplo, když naň pohlédla. Prostřela, obhlédla ještě jednou, je-li vše v pořádku, a chtěla odejíti. Kučera ji prosil o vodu.

A když odcházela, díval se za ní, jak lehce a půvabně kráčela po zahradě. Při chůzi naklonila hlavu poněkud na stranu a přitisknuvši ruce k tělu, pospíchala jako srnka.

Zapomněl na jídlo a díval se stále na vchod do besídky. Konečně se vrátila, nesouc v ruce láhev s vodou. Postavila láhev na stůl a chtěla odejíti, ale on ji prosil, aby zůstala. A ona zůstala. Sedla si na druhý konec stolu a klidně rozmlouvala s cizincem. Tázal se jí na všední věci, jen aby dlouho ji zdržel Tázal se jí na jméno hory, na jejíž úpatí byli, byla to Bödele, nahoře prý je krásná vyhlídka a plno alpských růží tam kvete, až se stráně jimi červenají.

A zde prý, ve Schwarzenbergu, je asi dvacet cizinců, kteří tu tráví celé léto, ale u nich žádný prý nebydlí, nejsou prý tak zařízeni, nenašli by u nich toho pohodlí, které hledají.

»Mohl bych já zde několik dní bydleti?« tázal se Kučera.

»Ovšem, ovšem,« ochotně přisvědčovala. »Bude-li se u nás jenom pánovi líbiti. Máme nahoře pokojík, ale je to v něm jen obyčejně zařízeno.« A vařit také neznají, jako v jiných hostincích, kde cizinci bydlí.

Ale co se ptal Kučera po pohodlí a po jídle. Ostatně prý mu dnes dobře chutná, domnívá se, že ona to vařila. A zůstane zde, u nich.

»Rosele,« ozval se ženský hlas z domu. Dívka se chvatně zdvihla a odběhla.

»Rosele! opakoval si Kučera. »Rosele.« To jméno se mu líbilo, připomínajíc mu růži. Ano ona byla jako tyto růže v zahradě, svěží, sotva rozkvetlá, čistá, přirozená.

A v duchu blahořečil náhodě, která ho sem přivedla, do této zapadlé, skryté hospůdky.

* * *

Brzy se dohodli, takový člověk dohodne se vždy brzy. Pokojík nahoře byl malý, ale čisťounký, jaksi starosvětský, na zdích visely zašlé podobizny předků hostinské, obraz představující Andrease Hofera, jak ho vedou v poutech do Mantovy, taková široká, vystlaná postel stála v koutě, s čistými povlaky. A byla odtud rozkošná vyhlídka na hory a stále bylo otevřeným oknem slyšeti pleskot vody, padající do nádržky.

Petr Kučera se umyl, převlékl a vyšel pak do vsi. Byla to dosti veliká vesnice, rozsetá po úbočích hor a po údolí, byly v ní dokonce tři školy, aby by měly děti do jedné daleko.

Všechny domky byly jak malovány, útulny, a lidé vlídní a dobří. Nikdo ho nepozdravoval poníženě, jako jinde, ne, pozdrav těchto lidí byl krátký, klidný, ale přívětivý a srdečný.

Lehl si na znak na vyvýšeném jednom místě, do stínu stromu a nechal nad sebou přecházeti letní odpoledne. Kol kolem byla jedna lučina, pestřící se podivnými, neznámými mu květy, cvrčci cvrkali, ptáci zpívali, včely bzučely na stromech, z dáli šuměla bystřina.

Klid a rozkoš se ho zmocnily — přál si, kdyby celý život byl jeden takový dlouhý den: ležeti na znaku, dívati se na modré nebe skulinami v koruně stromu a vše nechat kol sebe míjet, vše nechat kol sebe míjet . . .

Stmívalo se již a rosa padala, když vracel se k domovu.

Tichým večerem bylo slyšeti zvonce dobytka pasoucího se na stráních a vzdálený vysoký zpěv pastevců.

Okna hostince byla osvětlena; když přišel ke vchodu, uzřel před dveřmi ženskou postavu, opřenou o veřeje. Byla to Rosele. Poznal ji ihned dle štíhlé její postavy.

»Dobrý večer, slečno,« pozdravil ji, nadzvednuv klobouk.

Oči její ve tmě zazářily

»Pane,« hovořila měkce, »chtěla jsem — chci vás o něco prositi... Neříkejte mi slečno. Hle, jaká já jsem slečna. Ani šatů městských nemám, ani tak hovořit neumím, ani nejsem tak vzdělaná. A nikdo mi tak neříká, nikdo, jen vy a bolí mne to «

»A jak vám mám říkat?« tázal se Kučera dojat jejím důvěrným tonem.

»Jako mi všickni říkají: Rosele. Maminka mi tak říká a pan farář i z daleka lidé, kteří k nám přijdou, až z Bavorska a ze Švýcar a z Klosterthalu a všichni mi tak říkají, protože mne mají rádi.«

»Nuž dobrá, budu vám říkat Rosele, ale jen s jednou podmínkou.«

Neřekla ničeho, jen oči opět zazářily.

»Budu vám říkat Rosele jen tehdy, když vy mně nebudete říkat pane. Jmenuji se Petr.«

»Petr, Petr!« opakovala, »to je hezké jméno. Ale to nejde, vy jste přece pán, z města, z daleka a učený, vám nelze tak říkati.«

Kučera pohodil hlavou.

»A co jste tu dělala, Rosele?« tázal se, přistoupiv k ní blíže.

»Čekala jsem na vás,« odvětila klidně a krátce.

»Viděla jsem vás odcházeti a obávala jsem se, že někde zbloudíte. Je tu tolik cest, tolik pěšin a snadno lze zajíti. A večer teprve, bludičky mohou vás zavésti.«

»Bludičky?« tázal se Kučera.

»Ano, bludičky. Neviděl jste žádné poskakovat na Bödele? Tam každý večer tančí a zpívají a lákají osamělého chodce, jde za nimi a spadne někam do propasti a nikdy ho už nikdo neuzří. Ale,« trhla sebou, »já tu povídám a mám vám chystat večeři. No, kdyby mne matinka viděla! Chcete večeřeti nahoře nebo v zahradě?«

»V zahradě, v zahradě,« přál si Kučera a vešel do altánku, kde byl v poledne obědval.

Neseděl tam dlouho, když zachřupěl písek pode kroky a ona přišla, přinášejíc mu večeři. Byla jednoduchá, ale Kučerovi chutnalo, jako nikdy před tím. Ona sedla si, jako v poledne, opět na druhý konec stolu a nalévala mu víno a v záři měsíční zdálo se Kučerovi, že je to vidina. Světlo měsíce oblévalo její ušlechtilou, sladkou tvář a ty oči se leskly a kmitaly v přítmí.

»Řekněte mi, pane — Petře —,« opravovala se, »proč vy jste odešel z domova a šel až sem, kde nikoho neznáte?«

»Proč? Chtěl jsem viděti boží svět a hory a lesy a řeky a města a odpočinouti si, užívati klidu.«

Zavrtěla hlavinkou.

»To já bych nemohla,« pravila. »Zemřela bych, kdybych odtud odešla. Tam za horami, ve světě, je prý tak hlučno a lidé zlí, pronásleduje druh druha. Byl tu jednou jakýsi starý pán, z dalekých končin a velmi učený a vypravoval mi to. A říkal mi, abych se nikdy nedala přemluviti a nešla pryč, tam prý snadno dojde člověk do záhuby. A to byl tak moudrý člověk, měl dlouhé, bílé vousy a znal mnoho pohádek a písní.«

»A vy, Rosele, znáte také písně?« tázal se Kučera.

»Jen málo. Někdy hraji na citeru a zazpívám si, když je mi smutno. Ale málo jsem se naučila.«

»A chcete mi zahrát, Rosele?« prosil ji.

»Zahraji, ale nevím, jak se vám to bude líbiti. Nikdy mne nikdo neučil, sama jsem jen tak si drnkala, jak jsem co slyšela. Přinesu tedy citeru.«

Odběhla a vrátila se po chvíli s citerou.

Kučera zapálil si doutník a opřev hlavu do dlaní, díval se na ni, jak ladí citeru.

Přejela několikráte přes struny a počala zpívati nesilným, ale zvučným a lahodným hlasem:

»Die Zacherln, die du hast gwoant in der Nacht,
die hat unser Herrgott zu Thautröplan gemacht.«

(Slzy, jež jsi plakal v noci,
přeměnil Pánbů v kapky rosy.)

Pokrač.

FEUILLETON.

LITERATURA PŘEKLADOVÁ.

(De Stendhal [Henry Beyle]: Červený a černý. Přel. J. Vodák. — Gustav Flaubert: Výchova sentimentální. Přel. Stanislav Mašek. — Otto Ludwig: Mezi nebem a zemí. Přel. A. E. Mužík. — Gerhart Hauptmann: Tkalci. Činohra ze čtyřicátých let. Přel. Krušina ze Švamberka. — Henry Mackay: Lidé manželství. Přel. Osten.)

Překladová literatura nás přímo zaplavuje a dáví. Nejsem proti překladům, rozumí se mi samo sebou, že jsou nutností pro každý zdravý národ a pro každou zdravou literaturu. Žádný národ a žádná literatura nemůže žít jen ze sebe a sebou, nemůže žít v bezvzduší úplného a naprostého separatismu. Všecko, co žije, žije v jistém prostředí, tím, že assimiluje z něho některé látky a spracuje je po svém a pro sebe. Je to týž dvojitý process a princip, na němž je založeno dýchání a celý organický život vůbec. Překlady mají význam a velký význam pro literaturu, ale jen pod tou podmínkou, že podávají živly a látky, jež si může připodobiti a dále zpracovati, tedy že jsou živné. A aby byly živné, k tomu je předem třeba, aby byly cenné, hodnotné, opravdu životné, aby se překládala jen díla skutečně básnická a umělecká, která zavírají v sobě určitou hodnotu krásy, síly a života a která proto již mohou působit plodně v život literatury, množit ho, stupňovat a prolínat svým ohněm. Je k tomu třeba nepopíratelně mnoho kritického talentu a znalostí, vědět, co překládat a kdy překládat. U nás většinou překládá se nyní mnoho nehodnotného a mnoho nevčasného, věci menšího významu, kdy nejsou přeloženy věci daleko větší, nebo věci pouze kuriosní a modní, které nemohou mít zájem než pro určitou literární kapličku nebo církvičku, věci docela speciální a efemerní, kdy veliké zásobárny kultury a života jsou nám posud zavřeny.

Potřebou a znamenitým darem je překlad prvních dvou velikých románových prací, jež jsem napsal v čelo svého referátu. Oba dva romány, Flaubertův i Stendhalův, jsou základní pilíře, na něž je opřena celá budova literatury francouzské, díla syntetická, která objímají v sobě celou jednu část lidského cítění a nazírání, celý typ kultury duševní a literární proud. Z Flauberta máme již přeloženo až na hořký satirický román »Bouvard a Pécuchet« a komedii »Candidat« všecko, zajímavý a bohatý profil Stendhalův prochází teprv českým slovem. Nelze si myslit hned tak dokonalých protichůdců, jako byli celým svým duševním ustrojením Stendhal a Flaubert, a přece oba jsou pokládáni za předchůdce naturalismu a za zakladatele moderního románu analytického a psychologického! Zde je nejlépe vidět, jaká hrubost a nepřesnost je v těch přihrádách poetiky a literárních terminu, které smetají na jednu kupu duchy tak disparatní a osudy tak různorodé.

Stendhal je v hlavní struktuře svého ducha člověk osmnáctého století, člověk »ancien régimu«, třeba zbožňoval Napoleona. Duch střízlivý, rozumový, racionalista a psychologický anekdotář osmnáctého věku, duch, jemuž jasnost hlavy šla přede vším a nade vše. Osmnácté století je jen epigon »Renaissance«, a Stendhal je jím také. Je jím tou láskou k Italii, kde »lidská rostlina kvete nejsilněji«, je jím tou vášnivou láskou k činu a k dobrodružné odvaze, tím zbožněním energie, tou ethikou »jenseits gut und böse«, tou nenávistí křesťanství, odříkání a sentimentality, tou láskou ke všemu něžnému, křehkému, jasnému i trochu hravému, je jím předem intellektuálnou jemností a rozkošnictvím kriticismu, jenž docela nic nevadí vášnivosti a energii vůle — všecko rysy, které tolik okouzlily Nietzscheho, jenž utíkal z mlžného severního wagnerovského romantismu k suché zemi světla a síly, harmonie a jemnosti a jenž ji pozdravil v tomto jejím synu, Stendhalovi. Stendhal je podstatně člověk Jihu. Má všecky jeho charakteristické znaky: tak předem tu jasnou logickou přesnost výrazu a postřehu, tu rozumovou a světlou linii intellektu, tu celou střízlivost i vášnivost zároveň, tak originelně sloučenou, tak že se neruší, nýbrž stupňují. Psychologie jeho je psychologie jemné analysy, plného sebevědomí a úmyslu, které neseslabují, nýbrž stupňují čin a energii. Způsob jeho rytby je drobný, každá čára jasně a jemně vyleptána, všecko střízlivě šedé a rozumově určité. Jeho lidé jsou docela vědomi sebe i ve vášni, jejich intellekt není nikdy zakalen dýmem stoupajícím z hutí srdce, jejich vůle nikdy nepodlomena omdlévající a široko se rozlévající citovostí. Jsou to v celku exempláře vyššího typu, dobrodruhové s krásnými bílými čely myslitelů a nervovýma rukama umělců, chladní i žhaví zároveň, ostře myslící a lehce cítící, kteří upomínají v mnohém na své praotce ze šestnáctého věku v Italii, současně i kruté i jemné, pružné a nerozlomitelné, hned bohatýry a hned ničemy. Takové jsou typy Stendhalovy, takový je i jeho rek v románu »Červený a černý«, Sorel. Stendhalovi scházela jen větší, právě umělecká a básnická síla, by dovedl tento typ zpřítomnit a suggerovat nám nevývratně a cele, uložit ho nejen našemu intellektu, ale i našemu srdci a nervům. Ale suggestivná obrazotvornost je nejslabší stránkou Stendhalovou. Psal své romány suše, střízlivě, »jako občanský zákonník«, jak sám řekl o druhém svém románě »Chartreuse de Parme«. Mají krásně a bystře ryté linie, ale schází jim podmanivý kolorit, ta specificky básnická vůně, která podmaňuje srdce, i když se vzpouzí rozum, a nevyvane ani po letech. Proto Stendhalovy romány zaujímají dnes daleko víc náš intellekt než vlastní naši duši a srdce. Čtete mnoho jemných a bohatých pozorování, hluboké a silné pohledy se otevírají do duší, které jsou pitvány ve svých složkách a rozebírány ve svém hybném stroji, ale to všecko týká se spíše vašeho ducha a vtipu, než vašeho citového a právě lidského centra. Na autorovi leží kletba všech výlučných analytiků a logiků, všech, kdož chtěli příliš jasně vidět pod příliš jasnými mikroskopy v příliš jasném světle: vzbuzují vášně intellektu, ale ne srdce. Můžete je s velikou vášní studovat a pitvat, ale tíže již — milovat.

Flaubert je pravý protinožec Stendhalův, a nenávist, již mu věnoval, byla dobře odůvodněna: byly to duše různého plemene. Stendhal je duch jižní, Flaubert podstatně severní. Stendhal epigon renaissance, klassik a logik — Flaubert romantik celou bytostí, básník bolestné a umučené duše přes všecko, co si namlouval o objektivném intellektu v umění, malíř a hudebník slova, srdce roztoužené a zražené, které si zvolna po léta stavělo krásný mramorový náhrobek pýchy a chladu. Přes všecku chtěnou a úmyslnou objektivnost a racionálnost, jež byla jen maskou jeho veliké cudnosti umělecké, je Flaubert básník touhy a oklamání, nihilistického klamu jevů, marné a zoufalé hry Mayina závoje, který je jen pára a dým. Udýchaný a marný, bezvýsledný hon za tančícími, svůdnými a lákavými chimérami, zrádný klam a otrávený vír, to je podložený sujet všech prací Flaubertových, ať je to román malující společnost v polovici našeho věku, sociální převrat a marné rozpjetí revolučního roku v Paříži, ať fantomy a vise děsící poustevníka v Thebaidě, skvělé a vonné závoje přehozené přes jednu a tutéž šklebící se lebku pochyb, zmaru a zoufání. V »Sentimentální výchově« je to rozčarování duše v podstatě romantické, silné touhou a citem, slabé vůlí a energií, příliš brzy vyčerpávající rozkoš a krásu z každého jevu a přes všechna nová a nová opojení stále víc a více střízlivící ve svém jádře a hrající si na konec vždy jen vzpomínkami a dojmy místo reálnými skutečnostmi života. A vedle Moreau přítel-positivista stejně na konec zpustošený a prázdný vykládá, že běh jeho za realitou byl stejně marný jako hon Bedřichův za fantomem. Oba póly lidství jsou objaty v tomto románě Flaubertově a oběma vložena do duše táž hořkost a zoufalost nicoty.

A tento nihilista, jenž nevěřil na konec v nic, ani v realitu a její existenci, věřil v — krásnou větu. Ve větu stavěnou jako celek, tesanou jako krásná socha, ve větu, jež žije sama pro sebe svůj absolutní život harmonie, síly a krásy a přežije v této své věčné nezměnitelnosti lidi i města. Tomuto básníku illuse a klamu bylo třeba absolutní krásy, krásy docela konkretné, určité a neměnné, do níž by mohl zavřít jako do nerozborné hrobky svoji lítost i žal oklamaného snivce, který našel svět příliš bídný a nicotný vedle svých krásných snů. A odtud jeho houževnatá, neúmorná a nikdy neukojená potřeba a snaha vět »rytmovaných jako verš a přesných jako řeč vědy«, jak sám praví, odtud jeho vášnivá láska stylu, přesného a přece živého, nesoucího v sobě život věků a věků. A odtud jeho věty, které jako krásně pracované fioly zavírají v sobě vůni celých luk a lesů, chovají essenci a duši nejrozkošnějších a nejkřehčích věcí, jež donášejí neseslabenou a nerozprchlou dětem a vnukům — díky tomu pevně a krásně pracovanému obalu, jenž nepřipouští škodný vliv náhody a neprůdyšně objímá krásu formou zákona.

Dokonč.

NÁRODNÍ DIVADLO

(Gabriel Finne: Sýček. Drama o 1 aktě. Přel. H. Kosterka. — Molière: Lakomec. Veselohra o 3 aktech. Přel. J. Vrchlický.)

Finneho hallucinační drama je moderní, t. j. naturalistické tuším jen v tom, že na rozvoj duševního pathologického pochodu, jenž je trestem za vinu a mukou svědomí za hřích, dává působit znatelněji vlivu t. zv. milieu, prostředí, obklopujících sil atmosferických, přírodních, krajinných a bytných. Že vina zanechá v duši nevyhladitelnou, ničím nezničitelnou prorvu a trhlinu, která může se na chvíli ukrýt, ale šíří se neviditelně pod povrchem a jednoho dne propuká jako rozklad celé konstituce, že každý čin je nevyhladitelný v kausálném nexu důsledků, že nelze ho vyrvat již, jak jednou se realisoval, ze sepjetí sil a

účinů, že je nezničitelný a že působí již samou svojí existencí a dříve nebo později i jevově — to znali docela dobře staří a na tom založili celou stavbu dramatu. A dovedli vysledovat tu osudnou logiku do tak hrozných a temných skrýší, odkryli ji v tak tmavých a úzkých, zdánlivě indifferentních děrách, vyslídili a objevili ji tak silně, nutně a jasně, že jsme nad tím divadlem užasli ještě dnes. V čem se dnešek od nich liší, je nanejvýš jiná *motivace* processu a pak snad podrobnější, mikroskopičtější methoda, jakou sledují nyní tuto jedovatou infiltraci. Staří věděli také dobře, že je vliv vnějšího světa, fysických a společenských podmínek ve svět vnitřní, ale předpokládali ho spíše mlčky, než aby ho methodicky dokazovali. A dokonce již nenapadlo jim psát kus schválně za tím účelem, aby obšírně a pitevně byl vliv takový dokazován a ukazován; takové praeparatové zámysly nemívali a ty snad jsou teprve naše specifikon.

Finneův »Sýček« je charakterisován právě touto methodickou tendenčností, tou demonstrační podrobností. Ukázat, jak ten kus země, ponurý a melancholický, ten určitý skalnatý a tísnivý fjord, v němž žije inženýr Höier, ten dusný sklíčující podzimní vzduch, který dýchá, ta celá atmosfera hrůzy a zničení působí na duši seslabenou vinou a rozhlodanou již depressí z viny a jak uspíší sklonný pád její do rozkladu ducha, to je záměr autorův.

Inženýr Höier dopustil se totiž před časem špatnosti, jak sám praví: svedl on, člověk ženatý, milující svou ženu i milovaný jí, ženu přítele Mosjöena a rozvrátil tím, jak se domnívá, jeho štěstí. Paní Mosjöenová klesá totiž po tomto prvním pádu stále hloub a hloub... a Höiera začne mučit myšlénka, že on je vinen vším tím neštěstím, že odpovídá za matku, jež utekla dětem a zbidačila muže. Myšlénka se zachytí a roste... marné vymlouvání jí doktorem Grimsgardem. Tehdy již prosákla úplně duchem Höierovým, rozryla ho a podemlela již celý. Sentimentálně zcitlivěl, na hlemýždě šlápnout je mu bolestí a hlodem svědomí. Aby zabil depressi, pomáhá si alkoholem, ale málo platno: strach roste, všude vidí mstitele své bídy, Mosjöena, proti němuž se prohřešil. Slýchá jej klepat na okno v noci, hledá ho ukrytého v křoví, děsí se každého hlasu a šelestu... všude vidí svůj osud, tuší ve všem ukrytou důslednost logiky a spravedlnosti. Zbitou, spráskanou pověrečností usmiřuje ho, ale on tím krutěji a bezcitněji šlape na svou oběť. Až nadejde krise. V bouřlivé noci dostaví se hallucinace: — to tak milieu je nástrojem psychologické spravedlnosti, chce říci asi p. Finne. Zrazený Mosjöen zjevuje se Höierovi a štve ho k sebevraždě. Když blesk zhasne a fantom zmizí, vidíte Höiera zhrouceného ležeti na zemi a blábolit bezmocně, když za chvíli vejde žena do pokoje a pozvedne ho, o blázinci. Žena ho těší, o lásce a štěstí rodinném mu bzučí, láskání slibuje a houpáním kolébky chce mu vrátit spaní... etc. Pomůže tato naivní, sentimentálně prostoduchá kura rozbitým nervům a podrytému zdraví Höierovu? Nedovíte se o tom nic, neboť opona padá nad touto naivní útěchou nevědomé ženy, jíž vyznat se neměl Höier odvahu. Je tu smír? Je trest odbyt? A jak smír, když nebylo vyznání, když nebylo kompensace činem, úsilnou činností let a let? Což může čtvrt hodiny děsu očistit? A čím lze se vůbec očistit? Tyto všecky *nejpodstatnější a pojmové otázky dramatu*, každého dramatu jsou v myslícím diváku vzbuzeny, když spadne opona. Ale autor je obešel, autor jich neviděl, nechtěl vidět, jemu šlo jen o ty nervové sensace hallucinačního processu, jemu šlo jen o mikroskopickou a kuriosní výstavu rozrytého a zmučeného ducha, jeho zajímal jen process, ale o *výsledky* jeho, *perspektivu, ethické a básnické ospravedlnění a rozřešení* nenapadlo se mu ani starat. A to je podstatná vada a hřích této práce. *Nemá žádné ideové a básnické stavby*, je to jen více méně obratná a více méně kuriosní praeparace jediného empirického případu, tak empirického a hrubého, jak ho jen lze vylovit z běžného života. Cítíte, jak autorovi nezáleží nic hluboce, úzkostně a opravdově na vině a trestu, životě nebo vykoupení, očistě a spáse ubohé lidské duše — jak všecko je tu jen k vůli těm theatrálním effektům velice hrubým a materiálně naivním děsu a hallucinace — a cítíte jen odpor k lidské malichernosti, ješitnosti a povrchnosti.

Jinak opravdově a poctivě vypadá vedle toho ve Cio hra Molierova. A nejen poctivěji — i děsivěji na mne působila; děs její, který prokmitne lehkou burlesknosti celé práce, je právě psychologicky pravdivější a umělecky zdůvodněnější. Ten strach z lidské potvornosti a zkaženosti a ta lítost s ní jsou tu daleko čistší a duchovější nejsou podmíněny materialismem a pedantičností umělých a násilných hypotés a schemat. Práce Molièrova je nekonečně širší a mnohotvarejší, a taková moderní aktovka působí vedle ní dojmem skoro scholasticky suchým a — třeba se to zdá na první pohled pravdě nepodobným — i střízlivým při vší vnější a dějové fantasknosti. Z Molièra viděli bychom rádi více na repertoiru Národního divadla než jen Lakomce. Předem by stálo za studium největší jeho dílo *Misanthrop*, kde sondace typu je nejhlubší a kde komika s tragikou váží se a stupňují, zvracejí a podpírají v jediný nezapomenutelný účin lítostné ironie. Molière nemá tu velikou *básnickou* svobodu a gracii Shakespearea je užší a sevřenější, vázanější a konvenčnější, ale *umělecká* poctivost a přísnost jeho je veliká a pro ně nepřestane nikdy být živným chlebem. F. X. Š.

HUDEBNÍ KRONIKA.

Na počátku saisony neměli jsme téměř žádných koncertů. Nyní naopak máme koncerty a žádnou saisonu. Přirozený následek abnormity, že disponujeme spoustou dirigujících, ale málem dirigentů. Letošní masopust je tuze krátký, a proto provozují se již od adventu maškarády v koncertní síni. P. řed. *Bennewitz* zahrál nám s legií svých konservatoristů Dvořákovu ouverturu »Othello«, a po Rubinsteinově 5. klav. koncertu z Es-dur — v němž představil se nejlepší dosud odchovanec třídy Jiránkovy p. B. *Křídlo* s výsledkem vskutku krásným — vložil do programu 3. (heroickou) symfonii Beethovenovu (Es-dur). Patrně proto, že 4. symfonie téhož mistra nebyla slyšena v Praze již 20 let! Snad chtěl p. Bennewitz podati důkaz, že charakteristika tónin moderních není jen prostou smyšlenkou hudebních fysiologů. Mnohem lépe než jemu podařilo se to našim filharmonikům. Postavili vedle sebe Mendelssohnovu »Skotskou«, v níž tři věty jsou v A-dur, resp. v A-moll, Gluckovu ouverturu k »Alcestě«, Lalóovu zcela bezcennou »Rhapsodii« z A-dur, a aby nevyšli z tónin třikřížkových, houslový koncert Ernstův z Fis-moll. Jednotvárné zabarvení zrcadlilo se co nejlíp v studené náladě posluchačstva, z něhož trochu vytrhl je jen svou pokročilou technikou solista večera p. Jan *Kubelík*; po našem soudu tuze předčasně exponovaný v rámci koncertů filharmonických a kromě toho i dost nebezpečně v kuse hraném před krátkou dobou na týchž prknech Fr. Ondříčkem. Kapelník p. *Anger* jednal sám proti sobě, že nejcennější číslo, Smetanovu »Šárku«, učinil nepovšimnutým přílepkem na konci produkce. Jeho kolega p. *Čech* byl bezděčně šťastnějším v úspěchu druhého filharmonického koncertu. Chtěl si sice zakoketovati v první masopustní den s nejslabšími stránkami galerie Glazunovovým valčíkem, pamlskem pro přátele osuknéného a otrikotovaného baletního sboru, ale obecenstvo, náhodou toho večera muzikální, hodilo tento bonbonek naň nazpět. Ruská hudba tohoto způsobu přes úsilí pana Kalenského nedojde u nás úspěchu, pokud se nám — protivou k svaté Rusi — líbiti bude Smetana. Že ani nejobehranější díla našeho velmistra neztrácejí ničeho na své životní síle, že naopak stále hloub vnikají do srdcí posluchačstva, o tom přesvědčilo spontanní nadšení, s nímž přijata byla tentokráte »Vltava«, nejskvělejší plaidoyer, jakého mohlo dostati se oprávněnosti genru sym-

*

fonické básně. Skromnost svou osvědčil výmluvně p. Čech tím, že nepřičetl nadšené přijetí na účet ani svůj ani provedení nikterak snad neobyčejně výborného, nýbrž k zásluze skladby samy, a proto dal se pohnouti k jejímu opakování. Poučeni pro dirigenty, jak snadno mohou si pomoci k osobnímu triumfu, předkládají-li Smetanu na výhodném místě programu, kde obecenstvo v klidu může jej zažiti, a ne pouze jako výplň prázdného prostoru. Ouvertura k Weberově »Euryantě« nemůže nikdy vystoupiti plasticky, je-li řízena na čtyři rázy, poněvadž notována je sice v taktu čtyřčtvrtním, ale myšlena v dvojdobém metru. O tom dočteme se konečně v každém katechismu o dirigentství a taktování... Nejlépe podařila se filharmonikům Saint Säensova symfonická báseň »La jeneusse d'Hercule« a Berliozova symfonie »Harold en Italie«, o jejíž zdar nemálo zasloužil se Oskar Nedbal, interpret obligátního solového violového partu (původně pro Paganiniho psaného). Nedbal v obrovitém těle skrývá obrovitého ducha hudebního a vede se mu před orchestrem stejně, drží-li v ruce smyčec neb taktovku. V těch místech, kde viola protkává ústrojí Berliozova oslňujícího orchestru, bujná hudební krev Nedbalova rozlévala se po žilách celého filharmonického sboru.

Malý krok od Nedbala k »Českému kvartetu« nutí k zmínce o čtyřech večerech »Českého spolku pro komorní hudbu«. Slyšeli jsme v nich jen jedinou novinku: Tanějevuv 2. kvartet z C-dur (op. 5.). Na veliký prospěch svuj není Tanějev hlasatelem surovosti, kterou má mladá ruská škola hudební vepsánu jako heslo na svém štítě. Je to individualita sympathická, vychovaná na nejlepších vzorech klassických i moderních (zvláště na Brahmsovi). Tu a tam zapřádá Tanějev svá thematická vlákna déle než třeba, nedoveda vždy přestati ve příhodné chvíli. Ale všude vyluzuje z kvartetního ensemblu krásný zvuk a pomáhá jím i nadbytečným partiím k zajímavosti. »České kvarteto« hraje celý svuj repertoire stejně skvěle, že s neznámým i známé přejímáme od něho neméně vděčně a ani nepociťujeme žádost, aby měnilo trochu zavazadla, zastavuje-li se u nás na chvíli po skvělých cestách svých cizozemím. Proslulý kritik L. Hartmann nazval nedávno členy »Českého kvarteta« nejlepšími interprety Beethovena a výrok ten povídá třemi slovy více, než mohou obsáhnouti sloupce sebe líp stylisované chvalořeči. Interpretace obou kvartet Razumovskému věnovaných (op. 59. č. 2. z E-moll a č. 3. z C-dur), zvláště pokud se týče finální fugy z C-dur, nejhumorističtější, jaká kdy byla napsána, nelze označiti jinak než jako grandiosní čin nad pouhou reprodukcí vysoce povznešené organické spolutvorby.

»Umělecká Beseda«, jež hostila letos sympathickou, než nad skutečnou zásluhu zde vychválenou francouzskou pianistku sl. Marii Panthèsovou a ušlechtilou pěvkyni paní Žofii Röhrovou-Brajninovou, dospěla k 50. koncertu populárnímu. Vyhlédla pro jeho pořad z domácích skladeb Smetanovu symfonickou báseň »Z českých luhů a hájů«, již jsme od dob Kovařovicova výstavního kapelnictví zase jednou slyšeli alespoň ve správných tempech, a Dvořákovu balladu »Vodník« za řízení mistrova, ze slovanských Čajkovského geniální klavírní koncert z B-moll, ve kterém skvělý virtuos Vasilij Sapelnikov svou oslňující technikou a vzorným musikálním přednesem, tlumeným na vnějšek zdánlivým klidem, nesklamal naděje, skládané do něho při první jeho návštěvě pražské r. 1888, z cizích pak Beethovenovu velkou ouverturu k »Leonoře«. V slavnostním spise, za účelem tím vydaném, postřehli jsme mnoho nesprávností, i takových, za něž nelze činiti odpovědným pouze sazečského skřítka...

V otázce programu všem našim koncertním podnikům mohly by býti produkce »Hlaholu« jasným vzorem. Nynější sbormistr Karel Knittl nejen snaží se dovésti nejpřednější tento pěvecký spolek náš na výši dřívějšího věhlasu — a rozohňujícímu vedení jeho daří se to potěšitelně až na dámský sbor, který upadá druhdy ještě do citlivých distonací — ale bedlivým sledem všeho, co ve světě pozoruhodného se děje, nic nedá si ujíti z cizí literatury sborové. Vybral si z ní letos mimo jiné poutavé »Chvalozpěvy na Marii Pannu« (z Danteova »Ráje«) od Verdiho a z domácí produkce zařadil interesantní Wendleruv sbor »Bouře«, jakož i roztomilé Novákovy »Písničky moravské«, jež co nevidět vydány budou tiskem firmou Ottovou.

Co zatím koncertní saisona letošní pokračuje aspoň kvantitativně, zpěvoherní repertoire náš tak již uvízl na mělčině, že věru jen neobyčejně silný náraz dovedl by jej vrátiti do proudu. V den novoroční dostala se konečně k slovu J. B. Foersterova »Eva«. Od několika let shledáváme se s Foersterem v koncertní síni na dráze ustavičných pokroků a ve znamení tom také nová opera jeho domohla se u znalců uznání co nejčestnějšího. Foerster zbudoval partituru svoji z themat příznačných, jednoduchých, vroucích, snadno paměti se vtírajících, a vytěžil jich prací opravdu nevšední, často až intimnímu slohu komornímu se blížící. Snad leží v jeho celé skromné povaze, v jeho melancholické duši, že nedovede, co umí, lákavě vyzdobiti a výhodně prodati. Mně zdá se aspoň, že větší požitek ze skladby jeho připravíme si poslechem při klaviru, mezi čtyřmi stěnami, kde nás neupomíná po levných effektech lačná massa, že ona vlastně rozhoduje nad osudem divadelního díla. Pro ni nemá Foerster dost impulsivnosti. Ve svém idealismu jde někdy tak daleko, že přidržuje se úplně subjektivního nazírání na situaci scénickou (na př. v posledním výjevu třetího jednání). To plyne z všeobecných vlastností jeho talentu, jenž nejvolnějším cítí se v intimní lyrice. Pokud mu k ní »Eva« podává příležitosti, staví jej na výši úspěchu. V stejné čáře s hudbou nestojí libreto »Evy«, zdělané dle dramatu »Gazdina roba« od G. Preissové. Jest štěstím pro skladatele, může-li texty upraviti si sám srovnale ku své hudební povaze. Foersterovi nebylo nesnadno při všeobecném jeho rozhledu zhotoviti si knížku nad tuctovost vynikající. Avšak smlčeti nelze, že básník ex professione přece jen jinak byl by k hudební skladbě upravil oblíbené drama, které ve Foersterově přebásnění trpí přílišnými prodlevami ve scénách dialogických a nápadnou konformní stavbou jednotlivých dějství. Toť také hlavní příčina, proč »Eva« přes uznanou svou cenu sotva stane se kdy populární.

»Evou« uvedena byla na jeviště třetí a poslední zpěvohra, konkurující — s Fibichovou »Šárkou« a Kovařovicovými »Psohlavci« o cenu Družstva Národního divadla. Nechť porota rozhodne jakkoli, blízkému výroku jejímu hledíme již proto s nedočkavostí vstříc, aby konečně »Psohlavci« mohli vésti v repertoiru pravidelný život. Zdá se totiž, že v kritické době schválně se neprovozují, aby počet jich představení příliš vysoko nevystoupil... Při cizí opeře, v té míře domy plnící, obyčejně pramen její přitažlivosti se vyvažívá až do krajnosti...

J. Boleška.

Nákladem J. Otty budou vycházeti Sebrané Spisy Karoliny Světlé. Podnik tento znamená nový, velký čin literární, který zajisté bude s radostí uvítán celou naší veřejností.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. 1. ÚNORA 1899. ❊ ČÍSLO 14. ❊

KAREL HURYCH:

SLABOŠI.

Pokrač.

Vzpomínka na paní Vilimovou jemně, ale intensivně, jako lehký, ale vytrvalý neprchavý dech parfumu, prosakovala všemi jeho myšlénkami. Mladá dáma jej pobouřila, zneklidnila. Ale nikoliv poprvé, když se s ní setkal. Podivil se její sličnosti, té plavé, něžné a při tom smělé kráse její, ale ostal chladným. Byla mu tak vzdálená, vysoká, vznešená, že ani záchvěv touhy nezachvěl se v jeho pohledu, jindy tak prudce a dychtivě zírajícím na sličnost žen. Setkal se s ní několikráte ve společnosti, promluvil s ní pár povrchních frází, což stačilo, aby ovládlo jej kouzlo její bytosti, její roztomilý smích, lahodný hlas, nenucená, skoro dívčí graciesnost.

A proto hledal příležitost shledati se s ní co nejčastěji, nebo aspoň ji viděti. Nebyl snad zamilován do ní — ujišťoval se sám denně několikrát — ale chtěl býti jejím přítelem, státi se jejím důvěrníkem. Představoval si něco tak čistého a nad všechnu banálnost povzneseného v takovém poměru přátelském a družném. A v dlouhých chvílích, jež nyní prosnil o těchto představách nejkrásnějšího přátelství s toutéž sladkou, konejšivou nečinností, jako když snil o budoucnosti své, mučil se otázkou pro něj svrchované důležitosti — zda by mohlo toto přátelství, čisté, ušlechtilé, dobré, oddané, vésti až k důvěrnosti polibku. Neboť Miksa nemohl při veškerém svém ideálním blouznění, jež bylo tak v příkrém odporu k jeho dosavadnímu hýřivému způsobu života, popříti, že jen dotknutí se rtů tak krásných a svěže kvetoucích bylo něčím úžasně rozkošným. A zapřev všechny polibky cudné i cynické, polibky své první lásky i polibky páchnoucí ličidlem, myslil, že dosud nepoznal takého blaha, jakým asi je vůně a opojení rtů paní Vilimové.

»Eh, hlouposti . . .« zlobil se na sebe, odháněje od sebe pošetilé myšlénky, jimž se smál a k nimž se přece stále vracel.

»To jsem se zase načekal u obchodního soudu,« lhal, když udýchaný několika skoky po schodech, drže několik listin, jež vyňal přede dveřmi z kapsy, vrazil do kanceláře a rychle se převlékal do pracovního kabátu.

Sekretář Koller, jemuž byl přidělen Miksa, nepozvedl hlavy od práce, nad kterou seděl, sotva že poobědval, a jen něco neurčitě a shovívavě zamručel.

»Teď bych měl snad, pane sekretáři, vzíti toho člověka z dvanáctky?« tázal se Miksa s velkou horlivostí

»Již jsem ho vyslechl. Zde máte protokol . . .« odvětil sekretář a podával Miksovi papír třeslavou, bílou, měkou rukou. Miksovi se vždy zdálo, že takové ruce mají náruživci, hazardní hráči.

Mladý muž usedl k psacímu stolku u druhého okna. Uspokojen, že se mu tak hladce podařilo krýti promeškanou hodinu, zahleděl se přes kupu nevyřízených listin do Karlova náměstí, na světlou, vyrážející zeleň keřů, a na čistý smaragd trávy a do lehce fialovějícího, azuru oblohy blížícím západem se měnícího.

Povzdechl těžce a horoucně.

»Já bych chtěl . . . eh, bůh ví, co bych chtěl . . .«

Hlas touhy, neurčitý, ale žhavý, nemající cíle, ale hlaholící široko, do tajemných dálek, ozval se v něm opět.

Chvilku dumal, přemítal a škrábal pérem po papíře. Pak vyňal zásuvku stolní a v ní postavil před sebe malé zrcátko. Svraštil obočí, vypnul čelo, vzal na se výraz důmyslné přísnosti.

Ano, ano, dovedl bych také imponovat, myslil si, ale s ještě ješitnějším potěšením konstatoval, že knír má jemný a pěkně zatočený, kaštanové vlasy lehce zvlněné nad bílým čelem, obočí je v pevném, ladném oblouku narýsované nad velkýma, jasnýma, poněkud bezbarvýma očima.

Pak konečně se pustil do práce. Když po páté hodině odešel sekretář do poradní komory, zmizel Miksa již o půl šesté z kanceláře. Běžel do kavárny. Měl určitý program na dnešní večer, jako každodenně. Do šesti hodin ostane v kavárně, do osmi hodin povečeří a projde se a pak přijde domů studovat, tak do jedenácté a ráno vstane v sedm hodin, aby zopakoval vše a prohlédl poznámky. Tak měl rozvrh hodin napsaný na stole, v zápisníku, na visacím kalendáři, všude, stále měněný a opravovaný, vždy s ohromným odhodláním velké, vítězící vůle navržený a do nejmenších detaillu hodin a práce rozvržený. Vůle, silná vůle, titanská vůle v takové chvíli šířila hruď, jasnila mozek mladého muže, který si připomínal kolosa vule Napoleona a titana práce Balzaca a šeptal »anche io ...«

Ale bylo již skoro sedm hodin, když dokončil třetí partii kulečníku. Vzpomněl si, že je v divadle druhá čtvrtka. Vilimovi mají předplaceno. Šel do divadla, ač již »Pikovou dámu« uměl z paměti. Paní Vilimová měla rozkošný hedvábný živůtek černý. Poněkud zmatený a zvířený — pozdravil ji ve foyeru, kde stála obklopena několika známými a pokynula mu velmi vlídně, s rozjasněným, smavým pohledem — šel do hostince »u Mařanů«, vypil několik plzeňských, vykouřil spoustu viržinek, rozjařeně se bavil dlouho přes půl noc a pak tíhl domů.

A když viděl při rozžehnuté lampě knihy› přednášky již několik dní netknuté, přísahal si, že to bylo dnes naposled.

»Zítra počnu ... v několika měsících všechno strhnu. Ano, zítra!« Zvedl i ruku a pohrozil do okna.

Ráno vstal v devět hodin s těžkou hlavou, s myslí zakalenou.

Tak žil každý den.

Ale přes to vše byl celkem šťasten a spokojen. Jen někdy zarazila ho prázdnost, všednost jeho života. Jeho ctižádost ozvala se v něm varovným hlasem výčitky a vybízela umdlenou vůli do práce, do boje. Ale Miksa dovedl zaháněti takové mraky od svého slunce, jež mu zářilo slavnou zátopou paprsků mladistvé, oživující, okřívající, budící a křísící síly, mládí plného touhy, nadějí. Cítil v sobě jen tu sílu a pud a to stačilo, aby lehkomyslně a bravurně věřil v sebe, svou zdatnost, ve svůj talent a ve svou práci. Postavil se směle, energicky s velikým, výbojným gestem kamsi do prázdna a mávl proti všem pochybnostem a výčitkám.

»Má jsi, budoucnosti! Má budeš, Praho!« jásal v opojení své mladé a bujné krve a vzpomínal na Balzacova Rastignaca, vybízejícího Paříž na souboj. A při tom prach lehal na knihy, poznámky a přednášky, rozložené na stole, rukopis započaté studie národohospořské čekal již několik neděl na pokračování, v kanceláři hromadily se mu stohy nevyřízených akt. Zaklínal se, že změní způsob svého života, přísahal si, že se bude řídit dle svého rozvrhu a promyšleného plánu pracovního, cítil někdy takové divoké návaly chuti do díla, jakési mocné kypění tvůrčí síly; vypínal hruď jako svalnatý gladiator vstupující do areny pro laur nebo smrt, opakoval gesto Rastignacovo — ale v tom si vzpomněl, že odpoledne může uzřít paní Vilimovou ve Stromovce nebo na promenadě, či večer v divadle. Rázem zvrátilo se všechno odhodlání, jeho myšlénky nedovedly se již soustředit na nějaké práci. Věděl, že je ještě mlád a potěšil se zcela vírou, že ztracený den znamená u mladého, energického muže takového vědomí jako on vlastně jen ztracenou hodinu, jež se později hravě dohoní.

Někdy dovedl se udržeti doma. Ale obyčejně proseděl hodinu — dvě u stolu, vykouřil několik dýmek a zíral v jakémsi toporném a příjemně melancholickém snění do prázdna, vystřídal před sebou v mlžných obrazech líně nonchalantní fantasie nejlákavější představy, nejmilejší nebo nejvíce jej zajímající osoby. Uvažoval — a těšil se jako by to vše bylo skutečností — podrobnosti nějakého skvělého momentu životního, kde by se objevil slavný, elegantní, obdivovaný, kde by byl v nějakém nádherném sále obklopen společností znamenitých a mocných mužů, byl by právě zabrán do velmi důvěrného hovoru s nějakým historickým šlechticem a s nějakým vynikajícím politikem nebo (což by též stačilo) se slavným jakýmsi učencem, a v tom by do sálu vstoupila paní Vilimová, krásná, úchvatná, rozkošná a upřela na něj dlouhý, udivený a obdivující pohled. Nebo zase si představoval — a srdce se mu sevřelo — že jde opuštěnou ulicí nebo parkem a potká ji zavěšenou důvěrně na rámě nějakého muže, k němuž se důvěrně tulí a kloní, a on pozná v muži tom doktora Krolla ...

A když si takto pohrál s rozmary své roztoulané fantasie, své těkavé a rozjitřené mysli, shledal, že již dosti učinil, odhodil dýmku, oblekl se a šel se někam poveselit. Buď do malostranské hospudky, kam chodil Havelka a několik jeho soudruhů, kde se vytlachal a vykřičel v zmateném hovoru, v paradoxálních debatách, v divokých deklamacích a výstředním vtipkování ze svých duševních bouří, křečí a záchvatů, nebo do plzeňského restaurantu, kde se často nudil, ale kam chodíval Vilim a někdy i jeho žena ..

III.

Asi za týden setkal se Miksa s Havelkou k večeru na Ferdinandově třídě.

Havelka byl bledý, přepadlý. Ale jeho znavené, nějakým smutkem nebo nespokojeností zamžené oči zajiskřily, když spatřily Miksu.

»Konečně, že tě vidím, zdá se, že o mne nestojíš, dříve jsi se povaloval v mém atelieru každý den.«

»Neměl jsem čas...«

»Snad nestuduješ? Nebo píšeš nějaké sociální či politické pojednání, které zjeví světu dosud utajené poklady tvého ducha?«

Miksa se uzarděl rozpačitě. Ne však následkem poznámky malířovy. Jeho zkoumavý a, jak cítil, výsměšně kritický pohled mu překážel.

Malíř se dal do smíchu.

»Hle, jak je mladý pán vyšňořený. Dokonalý dandy. To vysvětluje vše. Odpusť, že jsem tě podezříval z pilnosti. Ostatně vyhledat si kravatu takové exkvisitní barvy, tak bezvadně a vkusně si ji urovnat na krku stojí snad více práce nežli nějaký článek o trades unions.«

»No, prosím tě...

»A za kterou teď brousíš? Za tou zlatovlasou paničkou? Děláš pokroky, mám z tebe radost. Je to pořádný skok od té sentimentální trafikantky, s kterou jsi se půl léta tahal.«

Vyšli na nábřeží. Miksovi bylo volněji. Ušel nebezpečí, že v tlačenici procházejících se po třídě Ferdinandově zaslechne někdo známý kousavé posměšky Havelkovy.

»A co se s tebou děje, Havelko? Zdá se, že máš dobrý rozmar,« pravil Miksa měkce. Věděl však, že podobné hovorné a sarkastické záchvaty dostával jeho přítel jen v trudných chvílích, kdy nespokojen, rozerván proklínal svou neschopnost a neplodnost a utíkal z atelieru.

»Ba mám,« ušklíbl se Havelka a pohodil svou výraznou, rozcuchanou hlavou, »jako bych dostal cenu akademie a kritika napsala o mně, že jsem »náš«, náš Havelka! O, ano, milý Mikso, šťastný hochu s napálenými kníry a s naparfumovaným prádlem, já učinil dnes velký objev...«

A malíř zahleděl se na druhý břeh Vltavy, na Hradčany, Malou Stranu a Petřín, na oblohu jasnou, čistou, rozechvělou posledním vlněním splývajících a matně mizících barev západu.

»Jaký objev?«

»Že jsem dokonalý idiot a učiněný ničema s nestydatou domýšlivostí...« zahučel Havelka, neodvraceje očí od čarovného pohledu.

A již, jakoby zapomněl na to, co právě řekl, rozhovořil se živým tonem, a tvář se mu celá pozměnila:

»Podívej se, Karle, jaký to obraz! Nejgeniálnější umělec by musil před nimi úpět v malomoci. Ty barvy nad Strahovem... ta linie Hradčan tak vzletně a melodicky promítnuta, vycizelovaná do azuru... Modlím se k té kráse každý den... Opíjím se jí stále, jako nejvzácnějším vínem, po němž chuť nikdy neumdlí, jako polibky šíleně milované ženy, jež nikdy nepřestanou lákat, jejichž únava volá novou touhou... Kdo to dovede namalovat? Jen velká, česká básnická duše! Kde je? Ani Chittussí to nezdolal a byla to nejhlubší, nejryzejší naše duše, třeba že přišel z Paříže...«

»Jako ty...« prohodil Miksa, chtěje mu splatiti jeho vtipkování.

»Hňupe...« odsekl Havelka a umlkl.

Vrátili se na Ferdinanovu třídu.

»Kam jdeš dnes večer, Havelko?«

»To víš — k nám na Malou Stranu...«

»Pojď se mnou k ‚Mařanům'. Takové plzeňské jsi ještě nepil...«

»Máš tam nějakou společnost?«

»Ano... mám... chodívám tam a dnes tam přijdou Vilimovi...«

»To bych se mohl seznámiti s tou, jež tě pobláznila, co?«

»Jaké pobláznění. Rád se s ní bavím a dost. Je to příjemná dáma...«

»A celé dny za ní běháš po ulici, jsi šťasten, když ji můžeš sledovat. Vsadím se, že denně jdeš šestkrát kolem jejího bytu a klepetáš se nadějí, že ji snad uvidíš v okně...«

»Aby ty's si ze všeho nestropil žert...« odtušil Miksa, ale bez pohoršení, spíše se s jakýmsi vnitřním zalíbením pousmál. Radost zářila mu z očí, radost ze života zračila se v jeho lehké, pružné chůzi, v každém jeho hnutí.

Zahnuli do Spálené ulice, kde se nalézal hostinec u »Mařanů«.

»Tak co, přijdeš?«

Havelka zamžoural nervosně. Nerozhodně sebou zakýval v před.

»No... víš...« pravil táhlým hlasem a pak prudce, v náhlém rozhodnutí doložil: »Mezi takovou ctihodnou společnost se nehodím. Půjdu do naší bastilly. Bav se krásně.«

A rozloučil se s Miksou. Pokrač.

Aug. Eug. Mužík

LEGENDA.

Kdys duše lidská skončivši svou dráhu
stanula tiše u rajského prahu.
Zrak přísný hledí brány vzírem
a těká v dálku širým vesmírem;
jak duši zočí, ptá se přísný hlas:
»Jak chceš, ty duše, v svatý nebe jas?
Jen pohledni — ó smělá, na sebe,
zda takto vede cesta do nebe?
Jsi potřísněna, pokálena blátem,
s tím roztrhaným, pocuchaným šatem
tak nečistá — jdeš v svatých čistou říš?
Jeť marno všecko — mlčíš, odejdiž!«

»Jsem nečista, jsem pokálena žitím,
já blátem šla a prachem ... dosud cítím
tíž cesty té ... však cestou lidí všech
já kráčela ať v nářku, bolestech!
Já za ně šla — — za bědné, padlé bratry,
já po boku jsem spěla dětem chátry,
kdy ony slábly, já vždy napřed byla,
a ze mne do nich nová tekla síla.
Tak, jak jsem klesla, jsem zde — jak zde jsem,
a nebe žádám a své místo v něm!«

Tu přišel Ježiš: »Kde jsi, duše milá?
Ne nečistá, ty's jako hvězda bílá,
ne skálena — ty's jako zora jasná,
v svých děrách, kalu, prachu jak jsi krásná!
Též já jsem vešel zdola kdysi sem
pln ran, pln děr v tom bídném šatě svém,
a poplíván a zkrváccn a zkálen
a tisícerým neduhem ach spálen.
Jak ty, já za jiné jsem trpěl v žití,
jak já máš láskou svou se tady skvíti:
Vy čisté duše, všecky stranou hned!«

A do ráje již novou duši veď.

DOBYVATELÉ.

Caesar, Atilla, Čingischán,
Bajazid a Napoleon
táhnou plání, plnou mrtvol,
mlčky, v sebe vnořeni.

Zpiti krví, dávno vyschlou,
kterou mrtvé jejich chřípí
do ud lapá jako zmdlený
vraždou sterou vlkodlak.

Jejich oči dosud hoří
jako požár, pohled každý
tnutí meče, chvějnou rukou
krvavý v skráň tisknou laur.

Za nimi jdou nekonečné
řady vůdců, armád mrtvých,
jak za orly havěď divá
káňat litá, krkavců.

Pode hnáty jejich ořů,
jejich ořů — koster černých
jako magnetickou bouří
dosud chví se celá zem.

Stranou sedá Historie,
do lebek a žeber bílých
v bílé moře lidských kostí
píše jejich slávy zvěst.

Kněží [illegible] augur, [illegible], mufti,
bi kup — v tváři ponížený
[illegible]úsm v — žehnají a pějí:
J[illegible]énem boha znovu v boj!«

Kazimír Przerwa-Tetmajer:

SOCHAŘ MERTEN.

Novella.

Se svolením autorovým z polštiny přel. Fr. J. Pavlišta.

Pokrač.

Nebožtík Hamlet o tom již lépe rozumoval.«

»Víš, Krażeli, co mě napadlo? Abych tak z revolveru do té lebky střelil .. Jsem zvědav, zda by praskla?«

Krażel rozevřel široce oči.

»Zbláznil jsi se, či co?«

»Ne, ale něco mě k tomu nutí. Podej mi revolver, leží tam na skříni.«

»Znám tvoje divoké fantasie, ale — aby tě ďas vzal... Vždyť je to hřích, jak Boha miluji.«

»Eh, ty starý idiote, dej sem revolver!

»Až člověku stydne krev,« mručel Krażel jda ke skříni, »když poroučí, vlastního slova neslyšíš. Někdo by myslil, že volá z vikýře, aby zajeli před dvůr. — Tu máš.«

»Dobrá, děkuji.«

Krażel přes to pokusil se jej přemluviti: »Poslechni, způsobí to hřmot, uděláš do stěny díru.«

»Střelím tiše,« odvětil Merten, »a položím lebku na draperie, kule tam uvázne Ustup.«

Krażel couvl. Merten pak, svinuv z draperií balík, položil naň lebku, po té ustoupil několik kroků na zad a stiskl spoušť.

»Chybil's,« řekl Krażel, »dej už pokoj.«

»Ne!«

»Poslechni, dej už pokoj.«

»Počkej!“

Kost rozprskla se po pracovně, rána padla z blízka, i proto všechny švy ihned povolily.

»O, jee!« zamručel Krążel.

Merten stál chvíli bez pohnutí a pak, uloživ revolver do náprsní kapsy, ozval se chvějícím se hlasem:

»Víš, Krążeli, měl jsem zvláštní pocit, když jsem mířil do té lebky. Zmocnil se mne prostě strach. Zdálo se mi, že hledí na mě svými prázdnými očními důlky a že čelisti její mají jakýsi výraz. A při tom měl jsem pocit, jako bych činil něco zlého, jako bych se byl dopustil svatokrádeže. A přece jest to, myslil jsem si, jen lidská kost, živá či mrtvá, ale jen lidská lebka, a já do takové lidské lebky střílím... Co mrtvo, má v sobě jakousi posvátnost . . Ruka se mi chvěla. Dvakráte tak zblízka a já chybil! Myslil jsem, že mě tu na místě mrtvice raní, a skutečně srdce mocně mi počalo tlouci. Víš, ulekl jsem se jako děcko toho Boha, jenž jakoby na všecko se díval. Ale potřetí, to jsem již střelil jako do terče.«

»Hm,« zamručel Krążel, »vždycky to...«

»Podívej se,« pokračoval Merten, »jak ta lebka, roztříštěna, tiše leží. Zrovna tak tiše ležela by tvá lebka, kdybych do tebe střelil, nebo má, kdybych si vrazil kuli do čela. Nebylo by nejmenšího rozdílu. Život je strašně křehký a ohromně lehce se dá přervati...«

»Ano, ale nedá se hned tak navázat...«

»Pochybuji také, že by ten, kdo přerval ho jednou, chtěl ho znovu navázat, kdyby i mohl...«

»A je-li tam ještě hůře?...«

Merten neodpovídal, usedl těžce do křesla vedle stolu, sklonil hlavu a opřel si ji do dlaní; po té vzal se stolu otcův dopis a podal ho Krążelovi, řka: »Na, čti.«

Krążel četl.

»Nuže, což?« zeptal se Merten.

»Nic, zle.«

»Znepokojil mě ten list!« vybuchnul Merten. »Jak otec mi může poroučet, abych se shrbil k lidem?! Rád bych věděl, proč já se mám shrbiti k nim a ne oni ke mně? Jak mně může psáti, že hrdost nevede k ničemu? A ona zatím chrání před ničemností! Co mi na těch lidech sejde? Dají mi práci? Hladem by člověk mezi nimi zemřel. Oni nás nechtějí odměnit, oni nám nechtějí dát ani práci, oni nás chtějí jen vyzískat. A činí-li některý z nich výjimku — neb celkem oni nás nepotřebují, my jsme jim úplně zbytečni. Čím jest umění davu? Hloupostí, tapetou na stěně, bez které by ta stěna také byla. Či ne?«

»Snad.«

»Být, být v řádných společnostech! Zdali pak víš, že se tě tam nikdo nezeptá, co máš v hlavě, pouze, co máš na plecích... Ne řádný mozek, nebo řádné srdce — ale řádný kabát staноví tu tak zvanou řádnou společnost. Či myslíš, že Henrewicz byl by rázem se svým geniálním talentem tak přijímán, jak je, kdyby méně pracoval a neodíval se tak hezky? Jak já tam půjdu? Na kabát vydělat mi nedají a bez kabátu mě nepřijmou. O krejčím v takovém případě ani nemluvím — jen kdybych měl kabát. Mizerný svět!«

»Eh, byli hlupáci, že šli v zimě bílit les,« odtušil Krążel, patře na svoje rozedrané spodky, »kdybys i chtěl, nezměníš to...«

»Myslíš, že že Daliński a Wierzycki vydělali by tolik, kdyby byl jeden neměl sto zlatých z domova, a druhého kdyby nevydržovala Schwarcwandová? Měli se za co elegantně obléci a nikdo jim nesměl nabídnouti třicet zlatých za medalion v životní velikosti, tak jako mně, neboť takový, myslili, je nahý, je to pro něho nejen dosti — ale i dobrodiní.«

»Bestie!« odvětil Krążel.

»A potom,« mluvil dále Merten, rozčiluje se stále více, »otec neví, že já mám v té řádné společnosti pověst libertina, morálního netvora, díky tomu, co komponuji, díky tomu, co mluvím, díky tomu, že nenatahuji na sebe beránčí kůži. Kdosi viděl mě jednou s Lottou na ulici, to již stačilo; každý ví, že X Y Z má takových Lott deset, protože má na ně více peněz, ale že nemá odvahu ukázati se s nimi na ulici, je to v pořádku.«

»Stádo!« zabručel Krążel, hryzaje uhel, jejž sebral se stolu.

»Konečně ještě jedna věc. Kdybys ty věděl, co pokoření snésti musí člověk, o jehož bídě ví jeho majetná rodina. Jak ti to dají cítit při každém kroku!... Či myslíš, že jim to lichotí, že máš talent a že lidé o tom vědí? Chraň Bůh! Stydí se za tvé vylezlé lokty a rozedrané boty a za španělskou stěnu by tě strčili, kdyby mohli. I přijel takový vesnický osel, bratranec můj, Józio Siwski, a tu, že měl lakové střevíce a zlatý řetěz na břiše, na rukou ho nosili a byl k vůli němu bál. On a já! Tfu!«

»Tfu!« opakoval Krążel, vyplivnuv rozkousaný uhel.

»Ach! Co pokoření jsem musil snésti, pokud jsem s nimi žil!« pokračoval Merten, »já, kterému se až hlava točila ve výši nad nimi... Kdykoliv mi dali jíst, dali mi to cítit: tu máš, najez se zadarmo, vždyť si nemáš zač koupit. Kdykoli mě pozvali, dali mi cítit, že to je dobrovolné od nich dobrodiní. A ty otázky o mém zchudlém domovu! Není nic tak podlého, jako ta z lidí všemi póry se plazící »Schadenfreude«. Kdybych na příklad v tomto okamžiku zlomil ruku, tu bys byl rád, že ti ubyl konkurent, ačkoli bys mě ubezpečoval, že tě to bolí. Nepovídej mi — ne, byl bys rád...«

»No, tak bych byl rád.«

»A byl bys rád! Sto tisíc ďáblů, jak podlý ten svět!«

»Podlý,« opakoval Krążel, bera nový uhel se stolu.

»A ten kníže Konstant, ten protektor, ten mecenáš umění! Když ho napadlo, musili jsme nejednou i tři hodiny na něho čekat, a odejít — chraň Bůh! Nemluví nikdy jinak než »můj miláčku« a na rameno ti klepe. Když k němu přišel někdo z aristokracie, někdy nás představil a někdy ne, nám však nikdy nikoho. Odvrátil se často od nás a bavil se celý večer — ty si dělej, co chceš. A jak si nás prohlíželi! Jednou, zaslechl jsem to náhodou, povídá starý hrabě Warneński, ten, co má tak rád kanáry a má jich celé tucty v paláci: Je ne comprends pas, Kocin, jak se můžeš obklopovati tou uměleckou holotou? A kníže na to: Co chceš, to jsou moji kanárci . . . Až to vzkypělo ve mně! Když jsme měli jíti ke stolu, přistoupím k němu a povídám mu: Kníže promine, odejdu-li, ale já ani semence nejím, ani nemíním seděti s uměleckou holotou. Otevřel hubu. Po té mě tam ovšem již neviděli. Ale díky tomu mecenáši umění, nekoupili mi mého Napoleona, který přece za to stál!«

»Ba!« odtušil Krążel.

Mlčeli chvíli; potom Krążel se ozval:

»Co budeš dělat? Tmí se.«

»Mám chuť v lebku si střelit,« odvětil Merten, vstávaje, »hleď, jak ta roztříštěná lebka tiše leží . . . Julius Merten, jenž má chuť z nouze v lebku si střelit! . . . Tfu! A přece měli jsme . . .«

Tu Krążel přetřel si tvář svojí širokou, chlopskou rukou a hlasem přitlumeným, jak by ho v hrdle tísnilo, rozhovořil se:

»Víš, Mertene, chtěl bych být u tebe správcem, a tak by mělo být. Vyjeli bychom si teď do polí, ty bys seděl na kozlíku, já za tebou na sedadle s kočím . . .«

»Seno by nám páchlo,« hovořil dále, »holky by se červenaly kdesi při řepách, a od boru táhne vonný šum a nad námi vlaštovičky fint! fint! Tvé ženě v bílém dvoře ruku bych na verandě celoval. A či jsou to ta pole, ty koně, ten dvůr? ptali by se lidé. I pana dědice, Julia Jastrzębca Mertena dvůr. A kdo mu to na tom dvoře tak hospodaří? I jeho správec, Jan Krążel z Palówki. No, nemohlo by tak být, co? . . .«

Merten neodpovídal.

»Psí život,« řekl Krążel. »Chceš-li, vezmu druhý šesták a přinesu ti něco.«

»Ne, děkuji. Jak chceš; vezmi si to pro sebe. Spát se mi chce.«

Krążel porozuměl, že chce býti sám, i pravil podávaje mu ruku:

»Na shledanou. Přijdeš k Winklerové?«

»Snad, buď zdráv.«

Krążel odešel.

Merten vrhl se na pohovku, pokrytou draperiemi a chvíli ležel skoro zcela bez myšlének. Pak začalo mu to v hlavě vířit.

»Tak ono štěstí jest,« myslil, »štěstí jest . . .«

A proč on ho nemůže mít? Či má méně práva k němu než jiní? K čemu ta věčná, strašná ironie života? Proč ta kletba předurčení? Proč při každém kroku od tolika let stále jen neštěstí? Proč se mu nevede dobře, když má snad větší talent než jiní? Proč osud postavil ho v poměry, jež naprosto mu vážou ruce? Věčně, hned od prvé chvíle, kdy počal se vzdělávati, nedostatek, nouze, pohroma doma — nedovolovalo mu to žíti tak jak jiným, nedovolovalo mu to rozvíjeti se normálně. Nikde nebyl, ničeho neužil, nic neviděl. Neměl dosud jediného dne, o němž by mohl říci: měl jsem dobrý den — ani jediného groše, jejž by mohl volně vydati.

A ten stálý zápas o každý kus chleba, o každou krůpěj vody! Stálé styky a třenice s lidmi, jež zbídačela nouze, nebo kteří od počátku přišli na svět jako mrzáci. Všude, při každém kroku hrubost, závist, zlost, faleš, hloupost a ničemnost lidská; všude, při každém kroku musil žíti v tom světě tak jemu cizím, tak protivném, s nímž by ho nedovedli ne jedno žití, ale celé věky usmířiti, sloučiti . . . Hrozný osud, hrozný pro povahu, jakou on měl, bujnou okřídlenou, plnou fantasie a vášnivých prahnutí, chtivou dojmů a opojení, rozkolébanou sny a visemi, cenící nade vše svoji hrdost, svoji neodvislost . . . Hrozný osud, hrozný život! . . . Dříve zdávalo se mu časem, že to není pravda, že je to jen sen: vzbudí se, otřese, buď jako děcko ve své rodné, nikdy neoželené vsi, plné slunce a květů, nebo jako člověk v jakémsi zcela jiném světě. Časem zdávalo se mu, že je struna již do nejvyšší míry napjata, že se již musí ten strašlivý sen skončit i zavíral oči, aby je otevřel za chvíli s úsměvem k jinému, zářivému životu . . .

Avšak nebyl to sen.

Dlouhá léta vřela v něm vzpoura, válčil, zápasil, zmítal se, trhal, měl naděje vítězství . . . Uvadl . . .

Potom přišla resignace, zmrtvení jakési, apathie, němá, avšak smrtelná: děj se co děj. A jako dříve, když nové neštěstí dolehlo na jeho rodinu nebo na něho, se divil, že může býti ještě hůře, než dosud bylo — tak nyní divil se pouze, že není ještě tak zle, aby již hůře býti nemohlo, aby již prostě za tím zlem byla prázdnota . . . Vždyť přece dosud ještě ani zpola zparalysovaný otec jeho ani matka usoužená a utlačená nelidsky ani chvilku nebyli hladovi, ani chvilku beze střechy nad hlavou. Ale teď taková chvíle snad nadešla.

Pokrač.

ROMAN SVAH:

LAZARE MRTVÝ...

(SLEČNĚ M. K.)

Co hřálo včera, v popel zchladne zítra,
po hodech v Káni brzy nastal hlad.
»Lazare mrtvý, ty chtěl bys vstát?«

Jsou hořké noci, hořčí nežli jitra,
a není radno ani vzpomínat.
»Lazare mrtvý, líp navždy spát.«

A kdo se modlí ještě, zvykl zchytra
a histrionsky ruce rozpínat.
»Lazare mrtvý, ty chtěl bys vstát?«

A zkoumá při tom, jak lze cizí nitra
(než bude konec —) ještě rozhlodat.
»Lazare mrtvý, líp klidně spát.«

CHOPINOVO NOCTURNO OP. XV. 3.

A večer dusný zase — můj Bože, Bože! Zdá se,
že umíráček vzlyká,
a v monotonním hlase, jenž stále něco ptá se,
slz tajných pěna stříká.

Co sněhu zase v závějích!... Kdos jistě, jistě čeká v nich
a nejistě se dívá.
— — — teď výkřik rouhavý se zdvih', pak vynucený, puklý smích,
— ne to si někdo zpívá.

A ze tmy v zmatku mlčící teď v řadách vyšli poutníci,
jak had se vinou dál,
dál sirou, bílou ulicí, vstříc velikému měsíci,
jenž nade chrámem vzplál.

Ač Bůh byl k modlitbám jich tich, byť každý oplakali hřích,
hřích každý, svůj i cizí
přec kajicně jdou v závějích, a roste, roste zástup jich,
pak v dveřích chrámu mizí.

5. 1. 99.

JAN OSTEN:

ROSELE.

POVÍDKA Z ALP.

Pokrač.

Byla to jednoduchá, měkká melodie, jakými oplývají všechny lidové písně Kučerovi zdálo se, že citera lká a ona zpívala s takovým citem, s takovým porozuměním. A její zpěv doprovázelo šumění stromů a šelestění vody a vzduch byl tak vlažný a tak lahodný a na nebi na tisíce hvězd zářilo a měsíc obkročoval vysoké linie horských velikánů.

»Jak pěkně zpíváte, Rosele,« ujal se Kučera slova. »Poslouchal bych vás bez konce.«

Její tvář zazářila radostí.

»To vy jen tak povídáte,« pravila. »Vždyť to nic není. Jiné mnohem pěkněji to dovedou. Ale hrála a zpívala jsem jen proto, že vím, že se nebudete smáti. Vy se vůbec mi nevysmějete, viďte?«

»Proč bych se vám vysmál, Rosele?« pravil Kučera vážně. »Což se vám někdo vysmívá?«

»Nevím, ale domnívám se to. Přijdou sem různí lidé z města a mnozí se mi asi vysmívají. Jaké to hloupé, vesnické děvče, řeknou asi. Ale vy nejste takový, já to ihned poznala.«

»A jak jste to poznala, Rosele?« tázal se Kučera, přisednuv k ní blíže.

»Jak jsem to poznala! Hned, jak jsem se na vás podívala, viděla jsem, že jste jiný. Dobrý a laskavý a nepovrhujete námi. Máte to napsáno v očích.«

»A vy umíte čísti v očích,« usmál se Kučera.

»Umím. Vždyť je to tak snadné. Podíváš se člověku do očí a hned vidíš, špatný-li či dobrý. Chodí k nám myslivec až odkudsi z Hopfreben,

je zdvořilý, stále se na mne usmívá, kytice mi nosí, ale jen jednou jsem se mu podívala do očí a hned jsem věděla, že to špatný člověk.«

»Já také nejsem tak zcela dobrým, jak si myslíte, Rosele,« pravil Kučera Také já mám okamžiky, kdy dovedu býti zlým a prudkým, zapomenu se a činím zlé.«

»Ale koho máte rád, tomu nikdy neublížíte, viďte?«

Pokrčil rameny a neodpověděl.

Také ona umlkla a dívala se na vzdálenou vysokou horu, zvanou Kannisfluh.

»Hle, krásná salašnice šla přes Kannisfluh,« pravila po chvíli živě a ukázala rukou.

»Jaká salašnice?« tázal se Kučera.

»Ach, to vy nevíte. Tedy na Kannisfluh byla salašnice, nejkrásnější dívka z okolí. A tu si zamiloval pytlák, chodíval k ní a měli se rádi. Ale jednou dopadli ho myslivci a on, utíkaje, upadl do propasti a zabil se. A salašnice slyšela křik a vyběhla také a když se dověděla, co se bylo stalo, skočila za ním do propasti. A nyní chodí její duch po Kannisfluh a já ji často v noci vidím, jak, celá bílá, přelézá stráně a vznáší se nad propastmi.«

A veliké oči její upřely se divně do dálky, sklonila hlavu na prsa, položivši ruce v klín.

Byl překrásný letní večer. Celá příroda mluvila, stromy, keře, květiny, voda, i lidská stavení. Klid objéval vše kolem a usazoval se v duši. Kučera poznával nyní tu spokojenost lidí za večera po dnech strávených v práci. I on pracoval, před tím usilovně pracoval, ale nyní na vše strasti a starosti zapomněl a žil jen krásnému svému okolí.

Zamlčel se. Také ona nemluvila, ale zdálo se mu, že duše její stále se blíží k duši jeho, že spolu splývají, zdálo se mu, že její oči hledí právě na ten bod, na který hledí jeho oči.

A jak se mu zdála býti krásnou. Nemohl časem věřiti svým smyslům, že je to pravda. Že je to pravda, že sedí za letní noci v náruči velkolepé, krásné přírody, o jaké nikdy nesnil, a že ona, ta krásná, nevinná, čistá dívka, sedí zde s ním a sedí zde, protože on tu je.

Nemluvili, ale duše jich se k sobě blížily. Zkoumali se vzájemně, pozorovali se duševními zraky, těšili se z toho, že jsou si tak blízko. A při tom se ani jich ruce nesetkaly. Zdálo se jim asi oběma, že druhý je z jiného světa, ne takový člověk jako já, spíše vidina.

A do myšlének cvrčkové cvrkali, ptáci tikali, usínajíce na stromech, stromy šuměly, křoví harašilo . . .

»Rosele! Rosele! ozval se hlas z domu.

Rosele se vytrhla z myšlének a vyskočila.

»Můj Bože, jak jsem se opozdila,« polekala se

»Maminka mne již volá. Musím jíti spat. A vy také jděte, Petře,« doložila starostlivě. »Jste jistě unaven po cestě.«

»Také půjdu. Dobrou noc, Rosele. Podejte mi přece ruku.

Podala mu ruku, on ji vzal a přitiskl ke rtům. Vytrhla mu ruku prudkým pohybem a zarděla se, že i při měsíčním světle to bylo poznati.

»To nesmíte nikdy dělati,« řekla skoro bolestně.

»To v městech prý slečnám ruce líbají, ale já nejsem slečna, už jsem vám to řekla. Dobrou noc! Spěte blaze.«

A opět zachřupěl písek pod lehkými krůčky, a Kučera díval se za temnou, štíhlou postavou až zmizela v domě.

I on ubíral se volnými kroky do domu. Vkročil do světnice, přivítal ho měsíc, který okny lil své světlo na podlahu a po zdích.

Kučerovi nechtělo se spáti, položil se do okna a dýchaje plnými plícemi lahodný, vlažný vzduch, díval se se zálibou na stráň Bödele, ozářenou světlem měsíčním. Stromy stojící nahoře na temeni hory rýsovaly se jasně na obloze, dřevěné salašnické boudy se bělely; cosi krásně tajemného skrývalo se v tom obrazu.

Myšlénky proháněly se hlavou Kučerovou.

Vzpomněl si na domov, malou jihočeskou vesničku.

Před jedním stavením na drnové lávce sedí dva staroušková a vzpomínají na něho, na syna, který je opustil a šel do dálných, cizích zemí. A na Prahu si vzpomněl, na hostinskou zahradu, kde sedával se svými druhy při hudbě a pivě.

Ale to bylo všechno tak daleko a ustupovalo obrazům čerstvějším, bližším. V uších mu zněly písně, které Rosele zpívala, a viděl její oči, dětské a zářivé, a slyšel její klidnou, rozumnou řeč.

A zdálo se mu to býti tak podivným, že přišel sem a s ní se setkal, z tak dalekých krajin, o nichž ona ani nevěděla, kde leží, o nichž poslouchala jako o zakleté zemi v pohádce.

A nad ním, nad stropem slyšel drobné kročeje, snad i ona nemůže dosud spáti.

Nechal okno otevřeno a usnul, ukolébán v spánek šeptem vody dole v nádržce . . .

* * *

A byla řada rozkošných dnův, den krásnější dne. Někdy se mraky sehnaly, mlhy zahalily hlavy hor, zaburácelo to, blesky se křižovaly, ale vše to trvalo vždy jen krátce, jako když se někdo na okamžik zachmuří. Mlhy se rozplynuly a příroda zazářila v nové kráse ve světle slunečním.

Jaká to byla krásná, velkolepá krajina, v níž Kučera žil! Vycházel hned po ránu, konaje dlouhé procházky po okolí. Vyšel bez cíle, loudal se po cestách, zašel do lesa, potloukal se podél by-

střiny, uhánějící hlubokým, divokým řečištěm. Plno balvanů stavělo se jí v cestu, vítr skácel stromy a nalehly na příč do vody, ale bystřina vše to přemohla, stříkajíc do výše bílé své pěny. Tudy nikdo nechodil, po celé půldny nepotkal Kučera živé duše. A když se mu zachtělo viděti člověka, zašel ku přívozu.

Byl to originelní přívoz. Přes řeku byla napnuta v oblouku dvě lana železná. Na nich pohyboval se malý dřevěný vozík, do něhož mohly usednouti čtyry osoby Převozník si sedl k nim, spustil vozík, ten vlastní váhou rozběhl se po lanech, ku konci přitáhl ho převozník provazem, který soukal na dřevo a upevnil na druhé straně. Kučera cítil v tom rozkoš, projížděti se po této primitivní dráze, dal se každodenně převážeti a pohovořil si při tom s převozníkem.

Byl to starý člověk, měl u řeky domek a kus louky, několik kravek a stroj na krajky, na němž vyšívala jeho dcera. A přívoz byl mu v létě také přispěním. Nebylo na těch místech nikde mostu přes řeku.

Převozník dovedl mnoho vypravovati, znal každou pěšinu, každou salaš v okolí, také v mládí pytlačil, znal mnoho písní a pohádek. Vážil si mladého cizího muže, který ho pozorně poslouchal, který znal veliký svět a mnoho knih pročetl a hvězdy na obloze znal dle jmen a květiny na loukách.

Někdy sedávali po celé hodiny v předsíni u domu a rozmlouvali o dálných zemích a lidech v nich žijících.

Někdy se Kučera vybral na další výlet, na některou horu. Navštěvoval salašníky, jedl s nimi »Sterz«, zvláštní to jídlo z mouky, nosil jim tabák a doutníky, dal si zpívati písně, díval se, jak připravují sýr A všichni ho měli rádi, byl zcela jiný, než ti cizinci, kteří k nim časem přicházeli. Ti se na ně dívali jaksi s úsměškem, hovořili mezi sebou cizí řečí, patrně je posuzovali.

Do malých hospůdek zacházel Kučera, popíjel se sedláky, hrál na kytaru a zpíval s nimi. Cizincům, kteří žili ve vesnici, se vyhýbal. Často kráčeje vesnicí, viděl je před hostinci sedati, byly tam i dámy, hezké a mladé, které zvědavě dívaly se za záhadným cizincem. Ale on neměl chuti jíti k nim. Hovořilo se tam snad o politice, o modách, o městě a to on nyní nechtěl slyšeti.

Příroda mu vše to nahrazovala. Hluboké, tiché lesy ho vlídně pozdravovaly, vrcholy hor zvaly ho k návštěvě, lehl někde nahoře do trávy a dívaje se dolů na vesnici přemýšlel a radoval se ze života.

Sesílel, slunce ho ožehlo, cítil den ze dne, že je zdravějším, silnějším, klidnějším.

Nic ho tu nerozčilovalo. Nebylo jediné barvy v té přírodě, jediného zvuku, jenž by rušil soulad. A s hrůzou si často vzpomněl na město, na ulice plné hluku a shonu, na své nudné zaměstnání, večery strávené v restauracích.

Zdálo se mu, že zde našel nový domov Jak o něho všichni pečovali!

Sekli seno, šel s nimi, obracel, nakládal, až mu pot valil se přes obličej, porážel s čeledíny dříví v lese, jezdil s nimi na pilu, ležící ve vlhkém, hlubokém údolí při řece, a celý den tam s nimi strávil, děle se s nimi o svůj tabák a jídlo, pomáhaje jim při práci.

Krásné byly jeho dny, ale krásnější byly večery, To byl vždy doma, sedávaje s dýmkou v ústech v zahradě. Rosele byla u něho a hovořili spolu. Nemohl se dosti nadiviti, kde berou se v ní stále nové a nové myšlénky. Málo knih přečetla ve svém životě, nikde nebyla, a přece měla takový široký obzor duševní Ovšem, byla rozumná a tak si tvořila představy.

Bylo to zvláštní, jak celý její duševní život zobrazoval se jí v očích. Nemohla-li něčemu rozuměti, přiklonila hlavu na stranu a v očích viděl jsi, jak v duši myšlénka ustupuje myšlénce.

Nejlépe se mu líbila, když se smála. Smála se celým obličejem a smíchem šťastného dítěte, že Kučera se nemohl ani vynadívati a vypravoval jí schválně věci veselé, jen aby ji viděl, jak se směje.

Přinesl s sebou nějaké knihy a čítal jí. A ona se zvláštní přesností rozeznala, co je přirozené v knihách a co affektované, umělé. Prvé se jí líbilo, druhé protivilo, sešpoulila ústa a říkávala vážně: »Tohle není pěkné, zcela nic pěkné.«

Nade vše milovala hudbu a zpěv, ale zase jen tehdy, byly-li přirozeny. Nejraději měla lidové písně a jim podobné, pamatoval se na to, jak jí stály slzy v očích, když zpívala »Der Wirthin Töchterlein«.

Byla to vůně nevinnosti a ženskosti, co z ní vanulo. Nemohla býti nepřirozenou, poněvadž byla nevinnou.

Ani stopy koketnosti v tom nebylo, podívala-li se naň šelmovsky, usmála-li se naň, připevňovala-li mu kytici na klobouk.

Vše bylo tak přirozené, nevypočítané, každý pohyb, každé slovo, každý pohled. A to působilo na Kučeru zvláštním kouzlem. Kouzlem novoty.

Takovouto dívku dosud nikdy nepoznal.

Nebyl již hošíkem, prožil také několik lásek, vážných i chvilkových, ale když ty, které na čas ho oblažovaly, porovnal s Rosele, všechny ustupovaly do pozadí. A byly to milé dívky a dobré, ale žádná neměla to v sobě, co Rosele.

Ráno, když vyšel ze svého pokoje a uviděl ji buď v zahradě, neb před domem, svěží, usměvavou, zdálo se mu, že všechna ta krása nového dne se zosobnila v ní a přišla ho pozdravit. Podali si ruce, podívali se na sebe, hovořili o všedních věcech, ale stále se k sobě blížili.

Když vešel do svého pokoje, ihned ucítil, že tam byla. Jakoby ve vzduchu vůně se byla rozšířila. Všude byly znáti stopy něžných, malých jejích ruček, květiny za okny vypravovaly o své sestře, na stole byly známky její milovnosti pořádku a i to se Kučerovi, jenž nebyl právě přítelem pořádku, líbilo. Tuhle knihu měla ona v ruce a položila ji semhle, do té sklenice ona nalévala vody, ona pověsila čisté záslony do oken. A představoval si ji v duchu, jak zde těká, rozevře knihu, chtíc se do ní podívati, a zavře ji mrzutě, je psaná řečí jí neznámou. Jaký zájem jevila pro vše, co jeho se týkalo! Musil jí ukázati podobizny všech svých drahých, zvláště o jeho matku se zajímala. Když psal psaní domů, vždy mu dávala nějakou květinku s prosbou, by ji vložil do psaní a napsal, že ji posílá ona jeho matce.

Byla také jako květinka. Všem se líbila, matka ji zbožňovala a všichni lidé měli ji rádi. Přišli různí lidé do hostince: drsní dřevorubci, osmahlí vozkové, záletní myslivci, potulní hudebníci a ona jim posluhovala. Ale nikdo neodvážil se hrubého žertu pronésti, tak všechny okouzlila prostým svým zjevem a velkýma, nevinnýma očima.

A celé okolí ji znalo. Kdož by neznal Rosele! Staří i mladí zastavovali se a ohlíželi se za ní. I pan farář potkal-li ji, zastavil se a pohladil ji po tváři. Měli z ní radost, jako máme radost z krásné květiny, z ptačího zpěvu, z východu slunce, z bublání potoka.

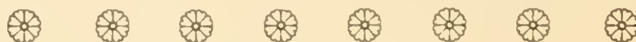
Přemluvila Kučeru i k tomu, že šel v neděli do kostela. Ale s ní nesměl, to prý se nesluší, to jen ve městech je zvykem.

Oblékla si nedělní šat, vyšívaný hedvábnými nitmi na prsou, vzala klobouk se širokou střechou a šla napřed.

Byl to nevelký, horský kostelík, provedený v čistém gotickém slohu. Z dalekých hor přišli lidé: mladé dívky, statní mládenci, přihnutí stařečkové v krátkých, nad kolena jdoucích spodcích, v střevících s přazkami, s krátkými kabátky a se širokými klobouky.

Kučera postavil se za sloup a pozoroval lidi. Bylo tam dosti hezkých dívek, které před tím nikdy neviděl; žily někde nahoře úplně v ústraní, v osamělých statcích, přicházejíce jen v neděli dolů do vesnice. Ale Rosele byla ze všech nejhezčí. Jak jí to slušelo, když její hlavinka vážně klonila se nad modlitební knihu, když se ukláněla a křižovala. Ohlédla se rychle a vzhlédnuvši na Kučeru usmála se naň krátce, jak se usmíváme na dobrého známého.

Pokrač.

FEUILLETON.

BOJ O PRAHU.

Historie nynější správy královské Prahy je rozmnožena o nový skutek, dokazující hluboký kulturní úpadek v kruzích rozhodujících o správě města. Přes všecky žádosti a varovné hlasy zemského výboru i vynikajících znalců bylo rozhodnuto městskou radou, že mají býti zbořeny všechny tři starobylé domy na Staroměstském náměstí, o něž byl sveden vášnivý boj. Přátelé staré Prahy, česká inteligence, kruhy umělecké a všichni ti, jimž z důvodů vlastenecké hrdosti záleží na důstojnosti a kráse Prahy — utrpěli novou porážku. Bestia triumphans triumfovala na radnici. Že však i opačný směr, našim snahám přátelský má zastánce mezi inteligencí městské rady, nasvědčují hlasy oposiční a protestní, ozvavší se proti tomuto rozhodnutí assanační komise, hlasy dra. Scheinera, Münzbergra, Pasovského a dra. Prachenského.

Tak ani dům č. 932., za jehož zachování se zvláště přimlouvala komise zemského výboru, který má velkou cenu uměleckou, jenž by při svém zachovalém stavu velmi dobře se hodil k adaptaci, nebude zachován. A přece jsme četli v »Radikálních listech« (čís. 10.), že ve klubu voličů staroměstských prohlásil primator pražský Dr. Podlipný, že ony tři domy na Staroměstském náměstí nebudou zbořeny. V kulturní historii bude se jednou psáti o zločinech, spáchaných na městě vznešeném a krásném, poetickém a uměleckém, jež bylo úchvatným památníkem slávy, moci a osvěty kdysi nejpokročilejšího národa evropského.

I po mnoha válkách, občanských a náboženských bouřích, zmítajících vlastí českou, ostalo královské město stále skvělé a hrdé, rychle se zotavující z ran mu zasazených. Ale hůře nad vandalství nepřátel, nad barbarství hord cizáckých počali řáditi na sklonku osvíceného 19. století v Praze i sami synové české vlasti, jimž důvěra lidu vložila do rukou správu města. Vyrvali ze středu Prahy nejmalebnější a nejfantastičtější zákoutí ghetta — nač konečně mají omluvu a vysvětlení z důvodů zdravotních a morálních — ale s neomluvitelnou sveřepostí shladili se zemí krásnou, vysoce cennou a úplně zachovalou budovu Prelatury, a dále zhyzdili majestátní krásu Staroměstského náměstí, připravili Prahu o starobylý půvab malého náměstí, ba chtěli i rozkotat židovský hřbitov, rozbořit klášter sv. Anežky... vůbec vše, co bylo krásné a památné, mělo stopu umění nebo minulé slávy české, třáslo se před nimi, bylo vystaveno většímu nebezpečí nežli za nejhorších dob bouří a válek, nad nimiž běduji čeští kronikáři. Historie bude účtovati s těmi, kteří v této době stáli v čele obce pražské a necitelná bude k malým důvodům, nebude slyšet ani věděti ničeho o lásce našeho nynějšího primatora ku Staré Praze, o jeho nadšených řečích pronášených ve prospěch starých památek — bude zachycovat obraz doby ve velkých, hlavních rysech a tak ponese jméno Dra. Podlipného jako jméno osoby exponované, v popředí nejvíce vystupující, snad nespravedlivou zodpovědnost nynějších smutných a potupných událostí, jež dávají za pravdu těm, kteří nám říkají »ein kunstloses Volk«.

Události ty jsou takové, že dovedou a musí rozechvěti a rozhorliti každého, kdo nemá mozek assanovaný a srdce regulované podle systemu pražského magistrátu. Diktovaly i prof. J. Koulovi, jemuž nikdo zajisté nemůže vytknouti strannickou vášnivost a bojovnou bezohlednost, rozhodný a důrazný článek v »Národních Listech« z 29. ledna. Prof. Koula, jemuž musíme upřímný dík vzdáti za horlivost a energii, s jakou se ujal zejména otázky tří domů na Staroměstském náměstí jak v »Národních Listech«, tak i v komisi, mluví nám z duše svým posledním článkem. Je pln vážných a hrozných žalob

proti ničitelum Prahy, proti bořitelům Prelatury atd. Tak píše prof. Koula:

»To stalo se na příklad při Prelatuře právě před rokem zbytečně zbořené. Tehdy podán byl důkaz, že budovu stavěl proslulý architekt pražský Dienzenhofer a že to nutný umělecký doplněk kostela sv.-mikulášského; nic to neznamenalo. Podán důkaz, že budova je ve výtečném stavu a místnosti její palácových rozměrů; nic to neplatilo; ukazováno k výhodám finančním při zachování a — rychlé zbourání bylo bezprostřední odpovědí.

Byl tu přece jeden důvod, pro který překrásná, ano monumentální ta budova padla: pravilo se, že zbořením uvolní se místo a vyhlídka k parcelám v ulici za kostelem sv.-mikulášským, a nepřikročí-li se ke zboření, že parcely ty ztratí na ceně a nebudou se prodávati. To rozhodlo!«

A cituje dále posměch i úžas ciziny nad vandalským ničením památek v Čechách. Za těmito německými posměšky vězí fakta, proto jsme proti nim bezbranní.

»Kdo na př. přihlásí se o název zničitele Prelatury? Ten predikát šlechtický nebude tušim nikomu milý — a někomu přece připadne!«

Ano, někteří lidé u nás měli by se děsit úsudku budoucnosti, měli by zachrániti svá jména před pranýřem historie! VÁCLAV HLADÍK.

NÁRODNÍ DIVADLO

(Gerhart Hauptmann: Forman Henčl. Drama o 5 aktech. Přel. A. Stašek.)

G. Hauptmann sešel se své vysoké hory, velikého symbolu své bolesti a prohry, do údolí, kde bijí malá bolestná lidská srdce, kde denně odehrává se potichu a nedůležitě jejich němá tragedie, kde hrdinou nejsou ona, ale ten strašlivý, nade vším rozhozený, osudem rozesetý smutek, který prochází ve svém černém netopýřím plášti jejich neraffinovanými zemitými dušemi, a kde na váze důležitosti padá vždy skýva chleba níž než srdce.

Je to táž němá, k zemi tisknoucí a dusící tragika, kterou procházela mladá Hanička Maternová, je to týž útvar rodiny jakoby příbuzné z jejího okolí. Nejsou to lidé zlí, ale Dostojevského »nešťastní«, kteří se zde vzpínají po životě. Akt za aktem má tento relief nevědomé tragiky.

Hrůzu prvého jednání, tak nenásilnou, ale ukrutnou, to vítězství hmoty nad citem, co Hauptmann tak vroucně akcentoval, přehledla u nás kritika. Ta živá starost o nemocného koně, k němuž zavolali lékaře, postavena tak mlčky a silně proti té pololhostejnosti celého okolí k umírající ženě, všech domácích, kteří křičí, tlapou a bouchají vedle lože, na němž umírá bez lékaře a něžnosti člověk, kde mladý surový život staví se již nad tím, co odchází. Ten první akt, kde každý je příliš unesen sebou, než aby pochopil nesobecky druhého, ten prvý akt, který má takovou parafrasi v posledním, kde všecko je splaceno a vyrovnáno stejnou bolestí a zataraseno stejným sobectvím, to jsou ty němé kroky, které Hauptmann cítil kráčet životem a které zobrazil na vrstvách, v nichž lze uzřít nejjasněji lež a klam, kde jsou lidé nejbližší přírodě a nejméně sprostí. (Půl Prahy děsilo se nad kusem, jenž urážel jejich jemné vychování, jakoby sprostota vězela ve slovech!)

Vnější děj je tu věcí tak vedlejší a neúčtovanou jako u všech moderních lidí.

Hluboká věta, která položila základ této práci, je věta velikého soucitu a volá po lidskosti, jemnosti, poctivosti a milosrdenství odlišenou reakcí, již nemohou pochopit ti, kdož nepřemýšlejí, a nalézt ti, kdož nehledají. Není to sladká práce, odpočinek ani klam, je to vyburcování k poznání.

Naše umělecká herecká družina, která tak ochotně a s láskou sehraje vše, kde nemusí vyjít daleko vstříc spisovateli, vedla si dokonale a podala dobře vnější malbu, za níž je skryto básníkovo srdce. —r.

LITERATURA PŘEKLADOVÁ. Dokonč.

(Otto Ludwig: Mezi nebem a zemí. Přel. A. E. Mužík. Ve Světové knihovně. — Gerhart Hauptmann: Tkalci. Činohra z let čtyřicátých. Přeložil Krušina ze Švamberka. Vzděl. bibliotéka. — J. Henry Mackay: Lidé manželství. Přel. Osten. Nakl. Kraus v Táboře.)

Básnická hlava zvláštního teskného kouzla je Otto Ludwig. Těžký melancholický stín zlé sudby leží na té jemně řezané a měkce dechnuté figuře, křehké, poctivé a úzké přede vším. V Ottovi Ludwigovi je ztělesněn bolestný osud epigona, kletba toho, kdo přišel příliš pozdě za útvarem jedním a příliš časně před útvarem novým. Otto Ludwig narodil se a vyrostl ve stínu rozpadávajícího se velikého starého romantického umění, zdědil z něho smutný odkaz majestátního pláště jižjiž tlícího, nesmírné sny a aspirace bortící se vlády, a vedle toho dostal do vínku osudný dar nové doby: kritickou jasnovidnost, analytickou bystrost, prozíravou jasnost a pečlivou pozornost střízlivé pravdy. Charakter jeho je podmíněn právě tímto protikladem, zlozvuk jeho zní celou jeho bytostí a rozevírá se na konec jako nepřeklenutelná trhlina a rozlamuje celou konstituci Ludwigovu.

Ludwigovo chtění směřovalo k nejvyšším uměleckým cílům: veliký symbolický a ideový básník dramatu Friedrich Hebbel jest jeho učitelem, Shakespeare mistrem a vzorem. O velikém umění závratných typů a grandiosně sklenutých charakterů sní básník, ale cítí zároveň, že jsou již vyházeny tyto šachty do přírody a života, že vynesena z nich již vzácná ruda předchůdci a nám, epigonům, že zbývá jen paběrkovat po nich, že přišla doba malé, ale pečlivé práce detailové, kde jen veliká kultura může nahradit, oč nás připravila příroda.

A odtud Ludwigův realismus. Dostal se k němu jako většina jeho průkopníků z nouze: byl oklamaný a zrazený romantik. Odtud malá, láskyplně pozorovaná skutečnost, odtud drobnomalba vnější i psychologická, odtud měkký opar nálady a lokálního tónu zavěšený nad pracemi Ludwigovými. Malý, sevřený je rámec jeho prací, ale všecko, co do tohoto rámce vložil, je sama láska a něha oka a oddanost a stesk srdce. To cítí se zvláště v jeho prósách, z nichž stojí nejvýš román Mezi nebem a zemí, jemuž vyrovná se málokterá práce jemně nanášenými, čistě a ryze dechnutými liniemi typů, tou bílou svátečností ruky křehké a bázlivé, jež úzkostně drží v ruce rydlo, které v zadrhlinách svých odráží bezděky tepot ustrašeného, vzedmutého, mezi nadějí a bázní zavěšeného srdce.

Hůře bylo s dramaty, k nimž upírala se touha Ludwigova a o jichž theorii napsal nám ve svých Shakespearestudien řadu poznámek, postřehů a intuicí nejjemnějších a nejprolínavějších, jež kdy byly cítěny. Zde rozbíjel se veliký talent Ludwigův hlavně o tuto jeho kritickou úzkostlivost a sebemučení ducha příliš theoreticky a analyticky založeného. Jeho úzkostlivá svědomitost a reflektivné sebemučení podrývá a odplavuje každý záměr, láme každý napjatý oblouk vůle, dává klesnout zvednutému meči odvahy a činu. Studiem Shakespearea postavil si Ludwig tak vysokou theorii dramatu, že realisovat ji stalo se nemožno básnické síle jeho. Cimbuří jeho snů byla vztyčena příliš vysoko, tak vysoko, že nedonesl tam luk jeho síly. Ludwig staví plány, které opouští, činí rozvrhy, z nichž skomponuje několik scén, ale k celku se nedostane. Samé náběhy zrazené v počátcích, samý fragment a samý plán, který zůstal plánem na věky. Oheň tvořivosti vzplanul na chvíle, ale záhy zalila ho zase šeď popela, udusila sychravá mlha hamletovské atmosfery duševní. Není hned tak bolestnějšího a trapnějšího divadla nad tento rozklad mohutné duše hynoucí zvnitra, zlým jedem, jenž se vssál v její bolestné a úzkostné srdce. Vidíte, že Ludwig umírá nemocí ryze moderní: nedůvěrou v sebe, příliš vyvinutou reflexí kritickou, příliš vysoko vztyčenými hrady snů, jež nemůže slézt slabá jeho noha. Celou kletbu přechodného epigonství cítíte z této smrti

tak do krajnosti poctivé a umělecké. Cítíte tu tragiku duše, jež přišla příliš pozdě, kdy určitý stil byl vyloupen, a která si tento úpadek uvědomila do posledního nervu a tak horečně se vzpjala za jeho překlenutím. Cítíte tu bídu analytické sebemučivé nedůvěry, reflektivného špehounství stíhajícího krok za krokem každý pohyb tvořivé síly a podlamujícího ji právě touto horečkou zvědavosti a vidíte zjev typický a příznačný právě modernímu umění, chorobu specificky novou, jež nebyla známa umělcům starým, kteří stáli k předmětu svému v poměru daleko naivnějším a spontannějším a kteří netrpěli tímto rozporem mezi vůlí a silou, záměrem a nedůvěrou, kritickou paralysou ochromující jich rozběh. Ludwig je tu druhem mladšího Goncourta, jenž umřel také podstatně zoufáním uměleckým, zražen v jádře své touhy a stráven ve víře ve svou sílu.

Z německého dramatika Hauptmanna přinesla »Vzdělávací bibliotéka« ponurou dramatickou fresku sociálního zoufalství a boje, která nemá sice té prolínavé jímavé psychologie stesku a marnosti, jak ji známe z Osamělých duší, ale za to expansi vnějška, elementárnost základních pudů a vášní, jich výbušný třaskavý oheň, nakupenou massivnou sílu. Není tu jemných odstínů a přelétavých náladových stínů dušemalebných, není tu intuice v stavy duše a rodící se stesk a touhu srdce nových kristalisujících se ústrojí přejemného typu zítřka — je tu ale silná rýha hlav celistvých a určitých, mistrovské ovládání massy nakupené a sehnané pod jedním obecným, základním a opravdu sociálním motorem, veliká široká malba vzbouřeného lidského hladu, bídy a pokoření — rozpoutané vlnobití základních a nejprimitivnějších elementů společenského bytu. Není tu komposice uměle vypracované a na individuum sestředěné je to pokus o drama hromady, široce rozlitý příboj lidské síly a hrůzy. Bylo by to drama chaotické, nebýt té krásné, ostře řezané přesnosti hlav a toho základního, strašlivě pravdivého pozadí síly a hrůzy, z něhož rostou a na němž žijí.

Zcela jinde než naturalisticky těžký a poctivý Hauptmann stojí Henry Mackay, autor u nás známých »Anarchistů«. Mackay je podstatně autor dialektický a thesový, ethický a sociální utopista, jemuž belletrie je jen prostředkem k znázornění a demonstrování jeho thesí, názoru a kritik společenských. Vydavatel a životopisec velikého theoretika egotismu, Maxe Stirnera, hlásá po jeho vzoru individualismus, ale jaký podstatný rozdíl je mezi individualismem Stirnerovým a Mackayovým! U Stirnera tvrdý, realistický, střízlivě mužný a mužský názor, u Mackaye blouznivý idealismus, naivní mladický optimismus a jinošské blouznění a důvěra, všecko city a názory, proti nimž právě se staví autor »Jedince a jeho majetku«. Rek Mackayův, který myslí, že proti mělkosti a prázdnotě života assekuruje volná láska s vzájemným slibem, že se manželé rozejdou, jakmile budou cítit ochladnutí svých citů, je tak naivně dětinský, že by ho Stirner nepřijal nikdy za vyznavače svého mužského, jak výslovně sám říká, ideálu. Individualismus Mackayův je tu prostě naivní rousseauovské blouznění, které vidí člověka od základu dobrého a k tomu průhledného jako stroj pod sklem. Odtud ta víra, že všecko se řeší dohodnutím ve volnosti, odtud ten dětinský přímo optimismus, který v naivnosti nevidí temné propasti a děsivý, klidnému vědomí ukrytý, nevypočítatelný, pod hladinou duše skrytý vír, který může se náhle otevřít a smete a pohltí všecky ty třištky rozumu a dobré vůle plující na hladině.

Mackay je však při vší té povrchnosti dobrý demonstrator a bystrý kritik starých lživých institucí, tedy v tomto případě starého konvenčního manželství. Tato negativní část knihy je rozhodně šťastnější než naivní positivní její řešení a není bez vtipu a bodavé ironie, která se zatíná opravdu do živého. F. X. Š.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

(Souborná výstava Jaroslava Špillara.)

Mladý umělec nepodává nám ještě bilanci svého talentu a práce v té hromadě obrazů, skizz, studií a fotografií rozvěšených v »Topičově salonu«, skládá zatím účty ze svého dosavadního snažení v prvním období svého uměleckého vývoje a chce patrně dosíci posily a povzbuzení pro další postup k vyšším snad cílům uměleckým. Přál bych mu to od srdce, neboť přes to, že mnohé jeho práce, snad ty, na kterých si nejvíce zakládá, mne nedovedou valně nadchnouti. Cítím sympatie k jeho svěžímu a milému talentu, věřím v jeho budoucnost. Jaroslav Špillar nezapadl do banálnosti našich genristů mladších i starších, idealistických i naturalistických, neuvízl v tom hrozném »terre-à-terre« pojímání umění a života. I když nejvíce se klonil k ploské, prázdné, šosácky sentimentální nebo hrubě fraškovité všednosti genru, přece vynikal nad ostatní výrobu podobného zboží jakousi opravdovou citovostí. Jest patrno, že hledal více nežli malebnou a líbivou pochoutku pro buržuasní vkus. Ozval se v něm snílek a poeta, jak vidět na některých jeho náladových krajinách, zejména v rozkošné »měsíční noci«, a objevila se v něm touha přiblížiti se bezprostředně k životu chodských sedláků, k jejich duši, k jejich povaze tvrdé a prostomyslné i k jejich kraji vsunutému na nejzazší konec světa slovanského, do prostřed šumavských hvozdů.

Jaroslav Špillar vystavuje celkem 86 prací. Je to mnoho na malíře sotva třicetiletého. Svědčí to o velké píli. O plodnosti méně. Nalézám tu mnoho variací, mnoho opakujících se motivů. Práce jsou ovšem velmi nestejné ceny. Některé jsou velmi slabé, což je přirozené, neboť je tu mnoho pokusů umělce hledajícího, zkoumajícího teprve svou zdatnost, a naznačujícího si s rozmyslem dosti přístupné a skromné úkoly, na rozdíl od jiných začátečníků vypínajících se k metám nad jejich síly.

Na výstavách již po několik let měli jsme příležitost pozorovati, jak rostl Špillar zvolna, ale opravdově, namáhavě a vážně. Stal se malířem Chodů, šel mezi sedláky, potuloval se českým jihem a snažil se co nejvěrněji podat jejich život, jejich krásné kroje barvami oko obveselujícími, vystihnouti robustní křepkost lidí nejzápadnější končiny Slovanstva. Nevssál do sebe ještě vůni krajiny, nevnikl do tajů duše lidu splynuvšího úplně s tou hroudou, s níž se rve o chleba, nedocílil vždy té suggestivní životnosti postav i krajin, jakou vynikají jen mistři impressionismu a někteří ruští malíři a u nás Úprka, mnohdy hledal líbeznost barvy, působivost scény na úkor prosté, velké pravdy — ale zase v některých pracích, zejména v menších, kde vymknul se genrovité hledanosti, uvolnil se z velké komposice, objevil tak přirozené, krásné a upřímné tvary, že mluví svými barvami nejen k vašemu oku, ale i k vašemu srdci.

Špillarovy nejefektnější obrazy, v nichž líčí chmurně i rozmarně výjevy života selského z jihu Čech, umořené chudáky zapřáhnuté do pluhu, sedláky proháněné na poli drábem o robotě (dva nejrozměrnější obrazy Špillarovy známé z výročních výstav i z reprodukcí illustrovaných týdenníků), nebo kde upadá do genru larmoyantní theatrálnosti (Zrazená — Zlé svědomí), nebo kde se chce zdáti graciesním a rozmarným (tryptich »Sen«), nebo kde maluje matné, symbolické vidiny mlh táhnoucích se v tajemném šeru na úsvitě nad spícími vodami a lesy, nezanechávají hlubšího dojmu nad uznání dovednosti a píle mladého malíře. Ale některé jeho studie a výjevy chodské, rázně nahozené, některé jeho krajiny hluboce procítěné, básnickou duší prosněné, dovedou upoutati, vrýti se do paměti a ty právě přesvědčují, že Špillar jistě nalezne tu pravou a celé svou cestu. V. H.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém sudém čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 10. ÚNORA 1899. — ČÍSLO 15.

K. ELGART:

DISSONANČNÍ AKKORDY.

Tichý mráz zatáhl krajem od severu, tak tichý, že nebylo ani znát, jak těsněji a těsněji svírá hroudu, přimačkává drobné jehlice, jež nevelikou vrstvou udržely se na ní v místech, kam neletěl sluneční paprsk přímo. A svíral, svíral, až ztuhly měkké boky ohebného potůčku vinoucího se mělkým úvozem, přimykajícího se úlisně k mezím, kamenům i k ostrůvkům písku; roztáhla se od nich vrstva měkkého, nehezkého ledu vodnaté barvy, zatahovaly se dál a dál, bělely, a rázem nepozorovaný sever sevřel svou pěstí vláčné jeho tělo, že strnulo. Dál, dál se plížil mráz ostřejší a řezavější, až ztuhlo vše ve velkém klidu tichého umírání.

Ticho zatáhlo krajem, od hor k horám se rozvalilo, procedilo se větvemi v les, ovinulo kmeny, stébla trav, lehlo i těm vranám v hrdlo a let, že bez hnutí vznášely se bezhlasně nad hroudou, nad stuhlou bařinou rákosnaté louky. Vzepjalo se výš po bocích Babího lomu, po mýtinách, po vrších nízkého boří i hlavách těch mužných sosen až k ostrému rozbitému hřbetu, že kamenná ona pěna rozstřikující se obrovitými útržky na ztuhlé vlně mrtvěji ještě než jindy zírala dolů k Brnu, Kuřímu, k Vranovu, do těch dolíků, vršků i drobných chat. Zavalilo celý ten širý obzor oblé pahorkatiny, že ani hlásku nedolehlo zdola ze vsí sem vzhůru, že ani jehlice nehnula se, aby nestřásla trošku sněhu přilíplého křížkem na výběžcích větví jedlových i smrkových, ba že ani jedinká sněť nezapraskla, jako by jim mráz dosud kosti nelámal.

Nad tím vším klesalo slunce volně k obzoru, tříštíc svoje chladné paprsky o sněhové hlati krystalků krátkým odrazem, jenž zářil kol nich drobnou hvězdicí mihotavého plamene. Zářila celá úbočí bílým leskem, hořely jím pláně dole, svítila ramena stromů, zdálo se, že i všechen ztuhlý vzduch blýská se hvězdicemi broušených krystalů sklenných. Slunce zveličelé se nížilo jedinké nejsouc bílé; žluté, nezářivé, neoslepující vkrojilo se spodním krajem do táhlých mračných vln, prořezávajíc se níž a níž; roztrženo v několik pásů zhranatělo lomem paprsků v šedých, modravých pruzích mlhy, jimž vybrušovalo kraje do zlata. Velký temný mrak opírající se až o samé lesy Veverské shltil kouli jeho. Zdálo se, že zajde tiše, že můra ticha i jeho barvy zalehne, nechá je dodělat ve žlutém strnutí —

Barvy zvítězily. Pruhy úzké, širší, rozmrskané nad západním horizontem zkrvavěly, rudým žárem zalila se všecka obloha jak záři věčných požárů podzemí, i protější bok ztemnělé klenby zarděl se v beráncích svých odstřiklým nachem zrůžověvším v jemný jen nádech. Modř v trhlinách mraků nad Tišňovem světlala, světlala, a než oko podruhé se jí dotklo, zezelenala měkkým nádechem rašícího drnu, jakoby se byla slila se žlutí nejdál pohozených hrud zbrázděného nebe. A zezelenaly západy nad hrobem slunným, výš jasná prudká modř svítila, jásala ve vítězném triumfu všech těch barev, křičela do temnící ostatní oblohy, v níž couvl tichý klid Nejprudší hranice světelných effektů klikatily se po nebi, vířily nehybny jemným chvěním, lily svoje světlo do kraje zbělelého. Stráně nad Vranovem zrudly, ssály do sebe tryskající krev, napojily ji i mízy prostá ztuhlá těla svých borů, a začervenala se i jejich temná líc. Drobné třpytné hvězdy dole shasly. Bílá pláň, nekonečná, vlnicí se nevysoko vzdutými pahorky, zesinala pozbyvši lesku svého docela. Stromy, tyčící se z balvanitých mocných

vás hřbetu Babího lomu jako bílé kytice, osmutněly, spouštěly větve níž pod tlakem bílého náletu, a ty tam dole zčernaly docela. — — —

V růžové mlze na východě objevila se světlá skvrna, na niž všechen plamen a žár vlivu neměl. Stála tiše, klidně a vítězila tichem svým nad vítězi, jimž síla nadšení docházela. Svit bílý se z ní šířil mocněji a mocněji, až probleskly určité obrysy bílého kotouče. Měsíc ovládl oblohu, pláň, stromy, stráň i kraj tam na východě, srazil růžový odlesk s kamenů a táhl dál a dále; mezi blednoucí výheň západu zaryl svůj klín, tlačil níž výbuchy stříkající krve, níž, níž, až zůstal při obzoru jen spodní kraj posledního mraku rozžhaven jak puklá štěrbina do nebe. I ta zblednula, zmizela.

Obloha potemněla, kraj znovu zazářil tiše, tichounce, nezvěděv ani ve svém strnutí o boji a zápase tam nahoře.

* * *

Štětka stál v nejvyšším patře Ripkovy rozhledny na Babím lomu opřen netečně o viklavou žerď praporovou. Krčil bradu zimomřivě do límce a strnule díval se dolů do tiché černi sosen.

»Proč nepíše? Proč nepíše?« hučelo mu jako utkvělá neodbytná melodie v duši. »Psávala tolik a tak často! Nestůně přece, co by stonala, je zdráva jako — Chytila ji ošklivost chvilková? Taková nervová z přepjetí láskou? Hm, možná. Ženy jsou prý nervní, to jsem četl kdesi. Ona jistě, zcela jistě je nervní. Bývám také po nocech toulky zbit a zpřerážen. Mám dusno v mozku, zuřivou nenávist ke všemu na světě, nejvíc k té proklaté práci, jež mne poutá sem, tak daleko od ní.«

Kopl zuřivě do tyče, že zadrnčela dole v železném kruhu.

»To je konečně možné, ale proč nepíše? Týden! Mohu se vztekat, zuřit, co je jí po tom? Jen když má pokoj sama. Tak milovat pohodlně, když přijdu za ní s ohněm a vášní! — Eh, bestie!«

Myšlénky mu zase pojednou uvázly upírajíce se na jedinký bod: Proč nepíše? Sledoval očima vrcholek za vrcholkem pod sebou, bez uvědomění, jakoby na každé linii četl jen svou záhadu.

»Ty, proč nepíše?« obrátil se náhle k Boudovi.

»Kdo?«

»Jožka.«

Bouda s očima plnýma ještě odlesku zarudlého západu pokrčil lhostejně rameny. Štětka odplivnul zlostně a otočil se zase dolů. Ale v okamžiku byl zase vzhůru.

»Již týden mi nepsala. Co tomu říkáš?«

»Což je to tak dávno? Kdyby měla psát každý týden — k smíchu!«

»Ale psávala vždycky.«

»Nu, omrzelo ji to.«

»A mě nemá čekání omrzet?«

»Což vím? Nejsou všichni stejní.«

»Ty jsi hlupák!« vybuchl Štětka zuřivě, zakopl opět do tyče a rachotící chytil ji vztekle, a již zapraskala zlomena.

»Blázníš, Jaro?«

Nevšiml si ani těch slov. Díval se za kusem tyče zapadajícím daleko do nehnutého lesa, sledoval třesoucí se větve, sesypávající se sníh. Utkvěl zase. I Bouda tkvěl zase nehnutě v šiřavině neurčitěji a neurčitěji konturované.

»Pojďme!«

»Ne, je ještě času dost. Podívej se, jak je tam dole všecko krásné v pruzích bílého světla.«

»Chceš-li, zůstaň si tu. Jdu.« Zmizel v nižším patře. Bouda ho sotva dohonil dole. Šli dlouho vedle sebe příkrou pěšinou.

»Hlupák je. Nejsou prý všici stejní, hehe, to mi pověděl všecko. Suchý kantor mizerný! Všici stejní! Proč jsem se ho ptal? Hlupák jsi,« dodal hlasitě.

»Hahaha, to mi povídáš podruhé.«

Ale velké ticho kol zlomilo mu smích, změnil náhle líc i výsměšný tón, jenž proti jeho vůli mu z hrdla vyzníval.

»Nehněvej se, Jaro! Nebylo mi do řeči tam nahoře, nevím ani, co jsem ti řekl. Věřím, že ti není lhostejno, proč nepíše, ale co jsem měl říci? Je mi trochu cizí tvoje láska, třeba že často o ní slyším, často o ní myslím, tuze často. Je mi tak souzeno víc myslit než žít. Jak dlouho se máte již rádi?«

»Šel jsem pro ni z ústavu před rokem.«

»Pro ni? Myslil jsem, že jsi musil?«

»Dělal jsem, abych musil. Bylo to proti vůli našich. Byl jsem blázen tenkrát, jako teď —« ušklíbl se. »Má strýce správcem statku knížecích kdesi v Uhrách. Řekla mi, že jako myslivec spíš bych se něčeho domohl, víš, strýce mi nastrkovala. Byl bych i bez strýce šel. Teď sedím jako praktikant a proklínám svět. — Týden mi nepíše! Týden!«

»Nu, teď jsi zase svůj, Štětka, jinak se to ani nedá říci. Neuvažuješ, vztekáš se, jak ti slovo do mozku vletí, a snad bez příčiny.«

»O čem mám uvažovat! Týrám se tím několik dní. Co z toho mám? Nepíše, a dost!«

»Je učitelkou. Soudím ji trochu podle sebe. Věř mi, Jaro, když mám některé chvíle toho bezduchého psaní nahromaděno, zošklivi se mi péro, papír k idiosynkrasii. Všecko. A někdy samo sebou. Zasáhne mi něco do nitra takovou silou, nevím, odkud, co, ale jsem napjat, nešťasten bez důvodu, neschopen všeho. Ztupím. Jsou takové chvilky v moderním nitru, marno se bránit. —

Jožka je přece něčím víc než strojem starého zařízení?«

»To právě mne k ní poutá. Milovával jsem, vždyť mne znáš dobře, ale co? Tělo, tělo a nic víc.« Stará strnulost s něho spadla, rozehříval se zvukem vlastního hlasu, možností říci vše důvěřivě někomu, kdo mu vyšel vstříc. Hýřit noc, prohýřit sílu, rozum, tím jsem byl. Třeba jsem nemoderním, má divoká síla byla by mne dávno vyštvala od ní, kdyby neměla v sobě — nevím, jak bych to pojmenoval — podívá se, a jsem pes, podívá se, a zabil bych celý svět. Takových chvil dnešních mi způsobila již víc, a přece jsem pokaždé zoufalý. Kolikrát jsem ji již proklel tu v lesích, zařekl se, že je konec — a šel jsem se ji přiznat a odprosit.«

Usmál se strhnutím koutků ve výšklebek.

»Jdi ji zase odprosit, hned zítra.

»Ty! nesměj se! — Taková je, jako ty. Když mě nejvíc rozzuříte, vlečete mě k sobě očima, slovem —«

»Silný slabšího vždy ovládne, brachu. Má-li Jožka duši silnou, marně se vzpíráš a zuříš. Nesměju se: jdi, odpros ji a dej se trápit dále.«

»A nemá té síly, co já! Ve mně hoří požáry touhy, ty nejděsnější, jež mohou zvlnit nitro, a já, starý lump noční, vyhýbám se i babě, klopím oči, když potkám v lese děvče na dříví. V noci pak šílím, volám k Bohu, k ďáblu — eh!«

»To není tvá síla, její je; musíš vítězit nad sebou, protože ona chce.«

»Ta síla je má! Toho ona nedovede. Ať si není tak daleko, jak jsem býval já, však je žena, přece cítím z ní, z každého pohledu, z každého pohybu jejího touhu po muži.«

»Proč nebereš tedy?«

»Odkopla mě jediným škubnutím rtu a poslechl jsem jako zbitý psík.«

»Pak je silna.«

»Obletuje ji několik jiných. Nejsem jist sebou, nevím, čím jsem jí, nic nevím, a přece jsem otrokem. Duši mám v tom směru již degenerovanou. Nejsem s to někdy ovládnouti svých myšlének Letí mi mozkem, lebku bortí, šílím.«

»Tím je nad tebou. Znával jsem ji povrchně. Představuji si ji divokou, ale vypočítavou a zase studenou, která jen v cizím žáru se dovede rozehřát, na chvíli. Je-li taková, je mi tě líto, a zase ti závidím. Je ti něčím, bez čeho je můj život poustí monotonnosti. Tebe rozruší duševně ke všem citům od nejjemnější náladové barvy lyrické až do nejzáštivějších výkřiků a nejbolestnějšího shroucení. Žiješ v ní citově. Já? Mořím se. Těch chvilek několik, jež mi přinášejí vzruch, těch několik záblesků dětských duší sám musím ubít dle zákona, a co mi zbývá? Jsem sám. Závidím ti, třeba mi svěřuješ jen útrapy a štěstí celé si necháváš.«

»Bývá, ale je ho i pro mne málo.«

»Upoutej ji k sobě.«

Štětka se naň zadíval a otřásl se řezavým smíchem. »To říkáš: vezmi si ji? Hahaha.

»Co její strýc?

»Nevzpomínej mi ho! Znám ho? Ne. Ví o mně? Neví.«

Zuřivě udeřil holí do osněžených větví nízkého boří, jež míjeli. A pak nepromluviv, neohlédnuv se, odbočil do pole bez cesty. Bouda chvíli sledoval mohutnou jeho postavu, jak stínem provázena klesá po třpytné pláni v důl mezi lesy.

»Zítra za ní půjdeš, Jaro.«

Dal se cestou ke vsi.

* * *

Podvečer Sylvestra.

Štětka hnal se dlouhým krokem po vlnité vranovské silnici dolů. Po obou stranách pnul se netknutý bor temnou stěnou středověkých arkýřových fasád nejbujnějšího vzmachu, s roztrhanými štíty vyhrocujícími na všechny strany do drobných karyatid jemně se rýsujících na siné temné obloze. Temné kmeny tratily se v krátkých perspektivách tu a tam polity záplavou magického zásvitu, jenž provinuv se snětí přilehl na těla jejich, na zem, do vzduchu za sebou jak mlhovou konturou, měně zrezivělý kmen a žlutou jehlici v kyprou tygří kůži.

Silnice stopena v plném stínu, popelavá, stáčela se níž a zase vzhůru, stáčela se v prudkých škubnutích za rohy lesa, tu vedle mlází, tu kouskem pole za myslivnou, až vymrštila zbělelé tělo bezhlavé do plných proudů měsíčních, stojících nad polosněžnou, počernou plochou polí V dáli nepříjemně odhazovala jednopatrová stěna paprsky, vrážejíc se jimi do zšířených zornic dissonancí svého zjevu. Několik drobných chalup klesalo se silnicí dolů. Dok. př.

JAN OSTEN:

ROSELE.

POVÍDKA Z ALP.

Pokrač.

U oltáře vážně se pohyboval starý, šedivý farář, který prožil celý svuj život v této horské samotě; Kučerovi se zdálo, že je zde ta mše jiná než v městě, krásnější, důstojnější.

Vyšel dříve ven a čekal na Rosele. Ale ona nešla sama. Šlo s ní několik družek, smály se, hovořily, a když šly kolem Kučery, všechny se naň zvědavě podívaly.

Bylo to několik párů pěkných očí, jež se naň upřely, ale on viděl jen dvě, vážné, černé, důvěrné.

A šel za dívkami, které vešly do zahrady. Rosele ukazovala jim zahradu, podarovala je růžemi, také Kučerovi dala jednu. Hovořil chvíli s děvčaty, vyptávaje se, odkud jsou. Ta byla až z »Hinterbrühlu«, ona z »Töbele«, třetí z »Eggu«. Všechny byly hezké, neostýchaly se, ale s Rosele nedaly se srovnati. Po chvíli šly nahoru do hostinské světnice, kamž i Kučera přišel.

Bylo tam plno. Lidé, nežli šli domů, zašli sem na víno. Perlilo se v sklenicích po stole. Byli tu vousatí sedláci kučeravých, mohutných kadeří, praví synové lesu, veselí, vzrostlí hoši, ženy a dívky. Rosele s hospodskou pobíhala mezi nimi, nalévajíc. S každým pohovořila, usmála se na mnohého a každému to lichotilo. I Kučerovi přinesla víno a usmála se naň, ale jinak než na ostatní. Zdálo se, že v tom úsměvu je napsáno »Na všechny se směji, ale na tebe zcela jinak, poněvadž jsi známý a dobrý a milý.«

Kučera seděl mezi sedláky, hovořil s nimi, poslouchal zpěv děvčat, ba i sám doléval, kde bylo prázdno v sklenici, jakoby byl hospodský.

Věděl, že mu bude za to údělem vděčný pohled Rosele. Konečně všichni odešli, na stolech zbyly jen prázdné láhve a sklenice, jež Rosele sklízela.

Zažertoval si a tázal se jí, který z těch hochu se jí nejlépe líbil.

Podívala se naň dlouhým, hlubokým pohledem.

»Žádný, žádný. Žádný se mi nesmí líbiti, jen jeden a ten to neví.«

»A který je to?« tázal se Kučera.

Ale ona neodpověděla a vyběhla ven. Kučera slyšel spěšné její kroky po schodech a chřupání písku, odběhla do zahrady.

Vstal a šel za ní. Našel ji v besídce. Seděla na lávce, ukrývala ruku do dlaní a plakala, plakala tak usedavě a hořce, že se Kučerovi hruď zúžila.

Přistoupil k ní a položil jí ruku na rameno.

»Rosele,« šeptal, »proč pláčete? Ublížil jsem vám něčím? Neplačte přec, bláhové dítě.«

Ale ona neodtáhla ruce od obličeje a plakala dále. Mladá její ňadra bouřně se dmula.

»Rosele!« zvolal skoro zoufale, »pohleďte přec na mne. Já jsem to u vás a bolí mne váš pláč. Co jsem vám udělal?«

»Žádný se mi nelíbí...« mluvila hlasem přerývaným pláčem. »Jen jeden, jen jeden a ten se mi nesmí líbit.«

V Kučerovi probudily se podivné pocity. Všechno chápal, ano bylo to tak přirozeno. A teplo rozlilo se mu hrudí, hlava zamotala se mu blahem.

Přikročil k ní a objal ji kol pasu.

»Rosele! moje Rosele, moje dobré, drahé dítě,« šeptal a odtáhnuv jí ruce s obličeje líbal ji na rty a na oči a líce vlhké od slzí. A ona přestala plakati, položila mu hlavu na prsa a dívala se naň nahoru svýma velkýma dětskýma očima, v nichž zračilo se mladé její štěstí.

Nedělní nálada šířila se krajinou, tiché, zelenavé hory jasněji se rýsovaly na bezmračné obloze a plno vůně bylo ve vzduchu.

* * *

Ano, uvědomoval si to nyní, že ji miloval hned první den, kdy ji poznal. To nebylo nic jiného než láska, kdy se těšil po celý den na večer, až bude s ní, kdy se za ní díval po celé chvíle, kdy s rozechvěním bral do ruky předměty, o nichž věděl, že před nedávnem její prsty se jich dotkly.

Ale byl by jí to sotva řekl, kdyby ona sama se nebyla projevila, ovšem mimoděk. Již dávno asi ji to tísnilo, v prsou tlačilo, až to propuklo v slzy a ve slova.

A lichotilo mu to, velmi mu to lichotilo, že ho miluje ta krásná dívka, která všude byla obdivována, že si zamilovala jeho, člověka cizího, neznámého, nepatrného. Co jim byl? Turista, o němž ani nevěděla, čím je, jaký je, odkud je.

Rosele! Jakoby se s ní byla stala jakási změna od té neděle. Její obličej jaksi zvážněl, poněkud byla přibledlou, ale její oči zářily ještě krásněji než dříve. Kdykoliv se potkali, vyměnili spolu pohled, stisk ruky, polibek, potajmo, v ústraní, ana matka nevěděla dosud, co se stalo mezi nimi. Rosele si přála sama, aby ničeho matce neříkal. Bála se prozraditi jí sladké své tajemství,

které by tím pak přestalo býti tajemstvím a tudíž i sladkým.

Petr Kučera rozdělil lásku nyní na dva díly, jeden k přírodě, druhý k milence.

Chodil jako druhdy ven, na hory, k řece, k přívozu, do lesů, ale už to nebyla ta čistá, jediná láska.

Dříve byla příroda jedinou vládkyní jeho srdce, nyní dělila se s jinou. Kráčel-li lesem, domníval se při každém zašustění, že se objeví Rosele, stál-li někde na výšině, zapomněl dívati se na hory a napínal zrak, neuvidí-li Rosele někde dole před domem. Slyšel-li zpěv ptačí, vzpomněl si na její písně a díval-li se na hvězdy, myslil na její oči.

A celý den vlastně byl přemýšlením o ní a těšil se na večer. Neboť večer přišla jako obyčejně do besídky, přišla po tichu, po špičkách, aby ho překvapila.

Zabrán v myšlénky, polekal se mnohdy, když ovinuly se dvě měkké paže kol jeho šíje a na rameno položila se mu drahá hlava.

A žádné vypočítavosti neleželo v její lásce, jí postačovalo, když směla položiti mu hlavu na prsa a dívati se mu do očí. A když uviděla smutek v jeho očích, hladila ho po hlavě a usmívala se naň, až se chmury na jeho čele rozešly.

A zdálo se mu, že je opět osmnáctiletým, a psal verše a sedával dlouho do noci u okna, dívaje se na nebe, poseté hvězdami, na tiché, zádumčivé hory a na hluboké, tajemné údolí.

Právě to, že byla jich láska tajnou, dodávalo jí zvláštního půvabu. Ve dne před matkou chovali se k sobě jako vždy před tím, ale on často postřehl na její tváři šelmovský úsměv, který zdál se praviti: »Vida, jak ty se umíš přetvařovati. Za to večer jsi jiný!«

A byli si tak blízcí, zdálo se mu, že ona přijímá jeho myšlénky za své, že má s ním stejné sny, že i její upomínky z dětství jsou tytéž, jaké měl on. Líbily se jí písně, které se jemu líbily, milovala květiny, které on miloval, ale ne proto, aby se mu více zalíbila, ale poněvadž nacházela vše dobrým a krásným, co on činil.

Den ubíhal za dnem, den krásnější dne. Někdy pršelo, Kučerovi bylo to skorem milejším, nežli když bylo pěkně.

Láska k milence zvítězila nad láskou k přírodě.

Za takových dnů zůstal doma a sedě v hostinském pokoji, kde nikoho nebylo, předčítal Rosele.

Ale oči jeho hleděly více na ni, než do knihy. Tak se mu líbila nejvíce, když četl něco, co jí nebylo úplně srozumitelno V jejích očích bylo možno čísti: »Nerozumím tomu, ale protože ty to čteš, líbí se mi to, je to krásné a dobré.«

Snad ani neposlouchala věty, poslouchala jen jeho slova, která se jí zdála býti hudbou.

Byl výroční trh v Oberstaufenu, rozkošném bavorském městečku, ležícím na úpatí algavských Alp.

Tam chodívali co rok lidé z bregencského lesa, i Rosele vyprosila si od matky dovolení, že tam smí jíti a Kučera měl ji doprovázeti.

Byly tam asi čtyry hodiny cesty, přes hory a doly

Vyšli oba časně ráno, slunce ještě bylo nevyšlo. Kráčeli po široké silnici, šťastni oba ze své blízkosti a obdivujíce krásnou přírodu.

Šlo dosti lidí z vesnice, ale oni se k nikomu nepřidružili, chtějíce zůstati sami.

Jak jí to pěkně slušelo. Měla sváteční šaty, v ruce košíček, pěkný klobouk se střechou vyšívanou hedvábím, jak tu bylo zvykem

Cesta vedla rozkošnými údolími, přes vesnice a lesy, Kučera nemohl se dosti vynadiviti, jak statečně vykračovala si do vrchu.

Lidé je potkávali a ohlíželi se za nimi; nemohli chápati, jak se sešli ti dva, ona v kroji a on v městském oděvu, intelligentního obličeje, se skly na očích. Ale co oni se starali o lidi.

Kučerovi se zdálo, že omládl, že je mu také sedmnáct roků jako jí, bylo mu tak, jako když byl gymnasistou a chodil po lesích o prázdninách, maje v srdci plno divných pocitů a v hlavě lyrických veršů.

Trhali jahody podél cesty, zašli časem do lesa, hledajíce studánku, usedli v mechu, dívali se s úsměvem na sebe a líbali se.

Činilo je to oba šťastnými, že jsou tak svobodni, mimo dohled matčin, zcela sví; on jí říkal, že lidé ji pokládají za jeho ženu a ona se rděla a v žertu naň mračila.

Cesta trvala jim skorem pět hodin. Konečně přišli do Oberstaufenu.

Bylo to rozkošné bavorské městečko, ležící vysoko, obepjaté věncem hor, čisté, útulné, vlídné.

Na návsi táhly se řady bud a krámů a mezi nimi hemžily se lidé, odění v různé kroje a mluvící různými nářečími.

Přišli sem lidé až od Mnichova a z algavských Alp a ze Švýcar a z »Oberlandu«.

Bylo tu živo a veselo. Mládež žertovala, hoši kupovali dárky děvčatům, ponejvíce veliká perníková srdce.

Kučera se s Rosele zastavil před jedním krámkem. Pojednou přiblížil se k nim mladík v mysliveckém oděvu. Byl to statný chlapík, pěkně mu slušel lodenový kabátec se zelenými výložky a krátké spodky a klobouk s peřím. Ale v jeho zdravém, širokém obličeji bylo cosi drsného, nepříjemného. Podíval se se strany na Kučeru, usmál se na Rosele a pozdravoval ji.

Přistoupil k Rosele a podával jí veliké perníkové srdce. Stálo na něm bílými písmenami z cukru napsáno: Z lásky.

Ale Rosele ho nepřijala. Poděkovala se a pravila, že nesmí ničeho přijmouti. Myslivec zrudnul, chtěl něco říci, ale pak se jen podíval posupně na Kučeru a bez pozdravu odešel.

»To je ten myslivec z Hopfreben, o němž jsem ti již povídala,« pravila Rosele, tulíc se ke Kučerovi. »Je to zlý člověk, tak špatně se na tebe podíval. Ale ty se ho nebojíš, viď že ne?«

»Ne, nebojím,« odpovídal Kučera, zabrán v myšlénky.

»Ale, co pak ty mi nekoupíš srdce, to jsi pěkný milovník,« kárala ho.

Kučera se usmál.

»I koupím, bláhové dítě. Koupím to vše, co si jen přeješ. Celý svet bych koupil ti za jediný tvůj směv.«

A koupil jí srdce, jednoduché a nevelké a ona zazářila celá radostí a líbala ho svými pohledy.

Obědvali pak spolu v malé hospůdce, kde ji hospodská jmenovala »mladou paní« a Rosele se zardívala jako růže.

Odpoledne vraceli se k domovu. Šli zase zvolna, aby ta cesta hodně dlouho trvala.

»I já jsem ti něco koupila,« pravila Rosele a vyňala z košíčku zlatý prstýnek. »Koupila jsem ho, když jsi si prohlížel starý ten hrad. Dej si ho na prst a kdykoliv se naň podíváš, vzpomeň si na mne.«

»Rosele, moje Rosele,« zajásal Kučera a objal a políbil ji prostřed silnice.

Byla to krásná cesta k domovu, slunce již zapadlo, jen sníh na horách třpytil se dosud v jeho záblesku, rosa počala padati a ti dva kráčeli vedle sebe beze slova, vedouce se za ruce, jako dvě děti, kráčející lesem.

Ona měla hlavu sklopenou a Kučera se časem zastavil, pozdvihl jí hlavu a díval se jí do očí, zářících, plných štěstí.

»Ne, nemohu tomu věřiti,« pravila po chvíli, jako v myšlénkách.

»Čemu nemůžeš věřiti?« tázal se Kučera.

»Tomu všemu. Zdá se mi to jako sen. Jak je to možné, že bys mne miloval, ty, člověk učený, vážený, cizí, mne, prosté, nevzdělané děvče. Tam daleko je tolik krásných slečen, ukazoval jsi mi jich podobizny, ty mne všechny zastíní. Co se ti na mně líbí?«

»Co se mi líbí! Vše se mi líbí: tvůj obličej, tvé oči, tvá ústa, která jsou tak sladká, ale především to, že jsi takové dobré, milé, nevinné dítě, jaké jsem dosud nikdy nepoznal.«

Zazářila a přitulila se k němu.

»A budeš mne míti stále rád? Vím, vrátíš se domů, musíš se vrátiti a pak na mne zapomeneš a nikdy se ke mně nevrátíš.«

»Rosele! Rosele!« pravil Kučera bolestně. »Jak bych mohl na tebe zapomenouti! Jako nikdy nezapomenu na tyto hory a na ty všechny krásy, tak i na tebe nikdy nezapomenu. Vrátím se k tobě, jak jen bude mi možno a vezmu tě s sebou. Šla bys se mnou, Rosele?«

Sklonila hlavu a neodpovídala hned.

Ale pojednou ovinula ruce kol jeho šíje a položila hlavu na jeho prsa.

»Ano, šla, šla bych s tebou,« šeptala, »všude bych s tebou šla. Ať je svět jakýkoliv tam za horami, nebála bych se. Neboť kde ty jsi, tam je všude krásně. A kde ty nejsi, tam je pusto a mrtvo. Jak tu bude smutno, až ty odejdeš. Až odejdeš, budu stále na tebe mysliti, budu zpívati písně, které ty jsi rád poslouchal. A budu chodit na místa, na která ty jsi chodíval, a budu ti tím blíži.«

Podívala se na měsíc, jenž právě vycházel na obloze.

»Řekni mi,« pravila, dívajíc se na měsíc, »je tenhle ten měsíc také tam u vás?«

»Ovšem,« přisvědčil Kučera.

»To je dobře,« pravila.

»Proč?« usmál se Kučera.

»Proč! No, budu se naň dívati a ty také. A on bude viděti nás oba a bude tě ode mne pozdravovat. Je mi i nyní dražším než jindy, co vím, že i ty se naň budeš dívat.«

A byl krásný večer, jakých nemnoho do roka. Osvěžující vánek nesl se přes luky a lesy, v dáli svítila okna v osamělých domcích, roztroušených po horách.

Hvězdy se čistily, střelhbitě se snášejíce po obloze. Kdesi v dáli sova zahoukala, Rosele se polekala a přitulila se blíže ke svému průvodčímu.

Přišli k přívozu. Před domkem seděl přívozník, pokuřuje z krátké dýmky.

Poznal přicházející, vítal je přátelsky, usedli do vozíku a přejeli přes řeku. A pak to šlo vzhůru lesem, po veliké kamenité pěšině, Kučera vzal místy Rosele do náručí, nesa ji a líbaje a tiskna k sobě.

Stromy šuměly a voda hučela a srdce bilo na srdci a Kučera zapomínal na celý svět v novém svém štěstí.

Ve tmě neviděl zřetelně její obličej, ale představoval si ho, jen její oči zářily tmou, jako hvězdy na nebi. Na Loreně poskakovala světélka, Kučera vzpomněl si na to, jak mu Rosele vypravovala, že zavádějí lidi do propastí.

Pokrač.

KAREL HURYCH:

SLABOŠI.

Pokrač.

IV.

Miksa vkročil do hostince.

Těžkopádná, stará klenba rozpínala se nad nevelikými třemi jizbami, jež neměly nic společného se salony moderních restaurantů, ani třpytivou eleganci, ani čistou úpravnost a komfort; ubrusy i náprsenky číšníků nebyly vždy bezvadné a beze skvrn. Ale plzeňské pivo přicházelo tu na stůl z hlubin sklepů v takové lahodné říznosti, v tak dokonale umírněné studenosti, jako nikde v těch hostincích, kde jsou koberce, palmy, sochy, zrcadla a sklepníci tiše se vznášejí v lakýrkách. Byl to pražský genre plzeňského měšťanského hostince. Špinavost a sporost zařízení dodávala mu spíše útulnosti. Hostinský nenosil sice vyšívanou čepičku a neměl dýmku, ale hrál karty u jednoho stolu denních hostů a obcházel s tabatěrkou.

U kulatého stolu v prostřed místnosti sedal Miksa skoro denně mezi společností s muži různého stáří a stavu, ale společensky si celkem rovných.

»Mělčina,« říkal si Miksa, když odcházel z hostince s pocitem ztupělé zploštěnosti duševní po dvou, třech hodinách nejvšednějšího šplechtu hostinského, plného šosáckých nebo i buršikosních rozprav o denních událostech, otřelých anekdot, klepů, vtipů, pomluv.

Jen někdy pozvedla se úroveň hovoru, rozpředly se vážnější nebo vtipnější debatty, když přišel doktor Kroll nebo žurnalista Vochač.

»Váznu v mělčině . . . skončím jako šosák a byrokrat . . .«

S takovými výčitkami opouštěl obyčejně hostinec, aby se do něho následujícího večera vrátil. Hanbil se poněkud, když si vzpomenul na Havelku. »Ten žije jako osamělý sup ve skalách, vzlétne jednou vysoko, ke slunci, do čistých výšin nadoblačných, jež neposkvrní ani pohled nízkých tvorů. A já . . . kormoutím se a popelím v hejnu na dvoře mezi drůbeží . . . fuj!«

A někdy velice trpěl ve své ctižádostné mysli, stále po něčem toužící, a chtěl vybřednouti z toho mělkého živoření bez skutků, práce, událostí, vyraziti z blátivé nížiny do jiskrných výšin slunečních v mocném, divokém letu dravce, chtěl žít! žít! Jeho mladá krev žhavě kypěla, jeho ještě jinošské tělo zachvívalo se, srdce mu bušilo v hrudi, mozek planul v ohni. Nevěděl, zdali má plakat nad dosavadními výsledky svého života, nebo zdali plesati nad bojovným vzmachem své touhy neb modliti se o sílu a energii, aby dovedl se násilně třeba vyrvati z nynějšího života.

A v té době poznal paní Vilimovou. Přišla se svým mužem do hostince »u Mařanů«.

Manželé Vilimovi navštěvovali kulatý stůl jednou i dvakrát týdně. Miksu opustily výčitky, žaly, úzkosti o budoucnost, nechuť k životu, vůbec celá ta nespokojenost, prýštící se z mdloby a prázdnoty jeho života a jsoucí v tak velkém nepoměru s jeho vášnivou povahou, zmizely a ustoupily novému neklidu, novým bouřím jeho mocně zmítané duše.

Když přišla paní Vilimová se svým mužem do hostince, zdálo se Miksovi, že vůně zavála do dymného a začoudlého ovzduší, bílý jas vřinul se pod klenbu omžívanou zažloutlým světlem plynovým, a poesie sama sestoupila do prostřednosti a vulgárnosti. Vyvolala vzrušení i v ostatních, kteří k ní nevzhlíželi s takovým blouzněním jako mladý muž. V koutě odvraceli staří páni od svých karet hlavy, od jiného stolu denních hostů zalétaly k prostřednímu stolu mlsné pohledy a někdy i tlumené poznámky, za nimiž se tajil obdiv nebo nějaká kleveta.

A u kulatého stolu jakoby se rozlila slavnostní nálada. Krásný architekt Janda, největší švihák ve společnosti, mladý muž s velmi pravidelným, ale bezvýrazným obličejem a s očima zářícíma zálibnou ješitností člověka dívajícího se příliš často do zrcadla, zaujal co možná nejelegantnější posu.

Vypjal hruď, vztyčil hlavu, zazářil očima a zády jako mladý důstojník o velké parádě při defilé, který cítí, že na něm spočívá právě přísné, ve vráskách mizící oko generála. Důstojník setrvá jen okamžik v této slavnostní a povznesené ztrnulosti, ale Kvido Janda dovedl tak proseděti celý večer, jakoby kritické oko generálské jej ani chvíli nespouštělo se zřetele. Nemluvil mnoho, ale poslouchal se zbožnou pozorností každé slovo sličné ženy, usmíval se na ni a byl přesvědčen, že zneklidňuje její sny. Velice vždy oživil, ano i rozohnil se hovorný a pohyblivý Mrázek, asi čtyřicetiletý garçon, soukromník. Zamžoural za skřipcem svýma krátkozrakýma očima, chtěje jim dodati lesku a výrazu, jakoby chtěl jimi hypnotisovati, a počal vždy o překot rychle vyprávěti nějakou neobyčejně zábavnou příhodu, anekdotu, nebo klep, a nikdy neopominul vsunouti

do vypravování zmínku o svých cestách. »Něco podobného jsem neviděl ani na Comském jezeře... Takové rýnské jsem pil pouze v Nassavském sklepě v Norimberku . . .

Mezi tím, co Mrázek zahrnul pozornost krásné paní lavinou slov, převracel oficial Kubeš po taji pod stolem ušmudlané manžety a vždy zakaboněný, mručivý jeho kollega Štivín mluvil sice ještě méně nežli jindy, ale méně aspoň odplivoval Pouze na jednoho člena společnosti působilo objevení se paní Vilimové podivně, mohlo by se říci nepříjemně. Byl to mladý koncipient, Dr. Kroll, někdy velmi příjemný a milý, a někdy, jakoby se cosi v jeho povaze převrátilo, mrzutý, jízlivý a výsměšný.

Něco zlopověstného zablyštělo v jeho malých, pronikavých očích. Chvílemi vrhl krátký pohled na paní Vilimovou, odvrátil však oči, setkal-li se s jejím pohledem, a ostře si všiml toho, s nímž právě mluvila. A choval se někdy velmi podrážděně, se snahou někoho ponížiti, někomu se vysmáti.

Paní Vilimová byla právě tím svůdná a okouzlující, že se zdálo, jakoby ani nevěděla o své kráse, o dojmu jí vzbuzeném, o pohledech žádostivých, obdivujících, lichotících, všude ji stíhajících, že tak prostě a volně si počínala jako děvče mezi kamarády, kde se nemusí ostýchati. Smála se ráda, ale pozorovala někdy své okolí velmi badavě, ostře, pronikavě.

Hebká jemnost byla hlavním půvabem její bělostné a plavé krásy. Jemné byly rysy její tváře, ale tak pohyblivé a měnivé, že se zmítaly mezi nejkrajnějšími výrazy andělské něhy i gaminské lehkomyslnosti, jemné byly její bílé, malé ruce, jemný a hebký byl i její hlas, a podobná graciesní melodičnost jevila se i v pohybech její útlé postavy. Oči měla jasné a temné, hluboké a smavé, s náhlými záblesky, jež měnily výraz její tváře a dovedly překvapiti i zaraziti.

Paní Vilimová z počátku nevěnovala mnoho pozornosti Miksovi, který se nesnažil též pozornost její nějak na sebe připoutati. Sblížil se dříve s její mužem. Vilim byl majitelem nevelké továrny. Vilim pracoval k tomu, aby továrnu zvětšil, a žertovně se honosil, že musí dřít jako negr, aby sehnal nějaký ten milion, aby Lida (tak jmenovala se paní Vilimová) mohla si objednávati klobouky z Paříže a jezdit v kočáře na perách a s gumovými obručemi, a on se stal správním radou v několika bankách, pivovarech a továrnách a mohl ukládat presenční marky pro děti. Dařilo se mu dobře. Statný, hranatý muž se zdravou hezkou tváří, vroubenou rusým vousem, v níž bylo cosi hrubého a omezeného, ale zároveň dobrého a přímého, dřel do opravdy, obstarával sám všechny hlavní práce v komptoaru, a jezdil neustále po venkově, ano i za hranice.

Vilimovi přišli po divadle.

Paní Vilimová v rozkošném, hedvábném živůtku, kolem krku lehce vystřiženém, byla ještě celá rozohněna »Norou« a nevšímajíc si židle, kterou jí nabízel Mrázek, usedla vedle Miksy a s posuňky nadšení rozložila své krásné, bílé ruce a pravila:

»Velkolepé! Znamenité! Již dlouho mne v divadle nedovedli tolik dojmouti.«

Vilim zatím proháněl sklepníky.

»Co budeš jíst, Liduško?«

»Cokoliv, objednej sám,« odpověděla netrpělivě a obrácena k ostatním pokračovala:

»A jaká byla Bittnerová! Pravá žena, cítící, poetická, nervosní, měkká a vzdorná, oh, to vám byla Nora!«

Janda pokyvoval souhlasně svou krásně uspořádanou a nakadeřenou hlavou, Mrázkovi škubaly rty zadržená slova a Miksa se z neznámé příčiny zardíval, lehce chvěl a v obdivu zíral se strany na paní Vilimovou, která v tom svém zanícení zářila ještě rozkošnější krásou nežli kdy jindy. Jen doktor Kroll nakrčil posměšně nos a prohodil s přízvukem zvláštní někdy lichotné, jindy hašteřivé důvěrnosti, (přízvuk ten se nelíbil Miksovi):

»Milostivá . . . vaše nadšení vám sluší, ale já mu nevěřím. Podobně byste se mohla rozplameniti i pro nějaký nejnovější pařížský model klobouku . . .«

»Za to vy se nedovedete pro nic nadchnout!«

»Nil amirari! Jaká to vznešenost!« a Kroll upřel ostrý pohled na paní Vilimovou. Ale z přízvuku jeho slov nebylo možno poznat, zdali je mínil žertem či do opravdy.

»Jaká to blbost!« opáčil prudce Miksa.

Kroll postavil na stůl sklenici, z níž udělal krátký, hluboký doušek.

»Jste, pane, ještě příliš mlád, abyste mohl pochopiti něco takového,« řekl úsečně a oči se mu zelenavě zaleskly jako kočce.

»A vy nejste tak stár, abyste mne mohl poučovat!« odtušil Miksa podrážděně. Nebyl vlastně podrážděn na Krolla, ale na sebe, zlobil se, že ho nic lepšího nenapadlo, že svého soupeře (ano v duchu ho nazval soupeřem) nesklátil nějakou duchaplnou větou, kterou by se zaskvěl před paní Vilimovou.

Štivín přerušil je svým líným, nejasným způsobem:

»No, no, hádat se ještě budou . . . začnou si i vykat, nezdvořáci . . . eh, vy . . .«

Paní Vilimová půvabně sepjala své bílé ruce, zbavené rukaviček a pravila svým melodickým, stříbrným hlasem:

»Ale pánové!« A obrátivši svou tak svěže zruměněnou tvář ke Krollovi, pozvednuvši obě

poobnažené ruce upjaté k bradě a přikrčivši poněkud jemný a pevný oblouk obočí nad očima podobajícíma se světlému blankytu oblohy v hlubinách rozplameněnému žárem slunce, pravila lehce a přece s jakýmsi zvláštním důrazem: »Vy že se neobdivujete kráse?«

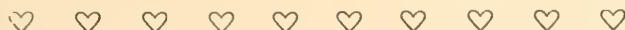
Miksovi se nezdála dosud nikdy tak krásnou. Pozoroval ji s utajeným dechem. Ostatní si jich valně nevšimali, Vilim funěl do talíře, pohybuje rychle čelistma i spánky při jídle. Mrázek mu cosi horlivě vypravoval. Kubeš jej poslouchal též. Pouze Janda seděl nehybně, v nově vymyšlené a dosti nešťastné pose opřený o lenoch židle sousedovy.

Dr. Kroll hned neodpověděl. Sklopil zrak před úporným pohledem krásných očí, v nichž bylo cosi podmaňujícího, velitelského. Posměšný, urputný výraz zmizel s jeho tváře a ustoupil výrazu skoro plaché rozpačitosti, strachu.

»Obdivovati se je nepohodlné,« odvětil pak jaksi namáhavě.

»Tak! A sám jste pronesl svá hanebná rouhavá slova — s obdivem a nadšením!« a paní Vilimová se zasmála ironicky.

»Proti vám je, milostivá paní, každý bezbranným,« odtušil co možná galantně Kroll, který nemohl se přemoci, aby nepřizvukoval Miksovi, jejž slova paní Vilimové rozesmála. Pokrač.

KAZIMÍR PRZERWA-TETMAJER:

SOCHAŘ MERTEN.

NOVELLA.
SE SVOLENÍM AUTOROVÝM Z POLŠTINY PŘEL. FR. J. PAVLIŠTA.

Pokrač.

Všechny prostředky byly vyčerpány. On sám skoro týden neměl nic teplého v ústech, oni za několik dní nebudou míti zač chleba si koupiti. Musila to býti poslední nutnost, když matka prodala židovce ten zlatý křížek; věděl, že byla by dala raději půl svého života, než to ztratit...

Tehdy, když ho koupil, zdálo se, že bude jim dobře v životě...

Vzal do ruky otcův list: každé slovo, každá výčitka valila mu proud krve do prsou. Bál se, že padne sražen apopleksí, neb ty výčitky všecky byly v pravdě nespravedlivé, ač se mohly zdáti na pohled oprávněnými. Tím nebyl vinen on, tím bylo vino neštěstí. A konečně on neměl již víry, neměl naděje. Musí se to skončit a moment poslední již nadešel. Měl na vybranou pouze dvě cesty: buď rodiče nebo on. Sám pro sebe vydělat si dovede, nebude-li téměř celé své důchody obraceti na udržení domova.

»Oni nebo já,« myslil si, »jednu stranu třeba vyvolit. Život můj nepřidá jim ničeho, nespasí jich, nezachrání, avšak zachránit je může snad moje smrt. Dokud já budu živ, svět závazek vydržovati je, živiti je skládá na mě; až mne nebude, vycítí přece povinnost vůči nim sám. To již nebudou rodiče, to budou pouze lidé. Smrt moje vyvolá rozruch, rozpomene se na ně rodina, která teď klidně se může zakrývati mnou, ‚dorostlým a tak talentovaným synem‘. K boji dalšímu nemám již naprosto sil, mnoho jsem přestál, bylo by třeba zázraku, abych živ mohl té osudné situaci učiniti konec; ale moje smrt musí cosi změniti. A konečně . . mne již nebude. Já také cítím, mně také je zle, již nemohu více...

Bude to strašná rána: zabiju-li je, tím lépe pro ně; pakli ne — smrt hlady je horší než ztráta syna.

Budu-li jen míti odvahu?... Musím ji mít, musím! Musím zemřít!

A kdybych... a kdybych to ještě zkusil, kdybych ještě bojoval, ještě žil... snad se přece něco změní?... Ach! Kolikrát jsem doufal v tu změnu, kolikrát byl jsem si jí jist... Ne, nezmění se nic, může být jen ještě hůře, může-li být vůbec ještě hůře...« Jedinou cestou odvrátit rodiče od poslední nouze jest jeho smrt, jedinou cestou vysvoboditi sama sebe z té mučírny života — je samovražda. Nutno zemřít.

Myšlénky té držel se houževnatě, horečně, zoufale: nechtěl rozvažovat, nechtěl se zastavit, zmučené jeho myšlení opřelo se o tu ideu jako raněný pták o halůzku podťatou nad vodou. Ví, že halůzka se zláme a sřítí s ním do vody, než on již letěti dál nemůže... a, aby nemusil letět, hotov je spadnouti do vody a utonout...

Do nejvyššího stupně rozčilený organismus Mertenův nedovoloval mu uvažovati. Bolest, jakou způsobí rodičům, nevýslovnou bolest, místo které volili by jistě raději tisíc smrtí hladem, povinnost vůči nim do poslední přírodou udělené chvíle, vše to pro něho neexistovalo. Nekladl si účet z ničeho, nemohl, nechtěl si ho klásti...

Myšlenka sebevraždy přicházela mu ostatně nejednou do hlavy i nebyla mu cizí. Jsa náchylný k melancholii, maje málo životní energie k odporu a jsa zmučen fenomenálně těžkým bojem s osudem, myslil nejednou o náhlém a určitém skončení toho boje. Idea ta mohutněla v něm

stále více a smrt zdála se mu býti stále méně strašlivou . . .

A přece . . .

»Jen budu-li mít odvahu?« opakoval si.

»Proč bych ji neměl mít? Tam — ať je cokoliv, nebude to horší, nemůže byt! A života — ba! toho mi snad nebude líto . . .«

Bůh . . .

Jakési němé zamyšlení ovládlo mysl jeho. Opřev si čelo do dlaní, seděl bez pohnutí a skoro bezmyšlénkovitě. To slovo »Bůh« ohlušilo jej, jak úder mlatem do hlavy.

Nevěděl sám, věří-li či nevěří. Nemodlil se nikdy, nemohl však usnouti, dokud se nepokřižoval, zcela jako děcko uložené do postýlky.

Náhle vstal, vzpřímil se a pravil nahlas:

»Staň se cokoliv, udělám to!«

Vyňal z kapsy revolver.

»Poslední scéna, hodná celé tragikomedie, celého melodramatu. Syn, obětující život, aby zachránil své rodiče před smrtí hladem, střílí se v lebku z revolveru, jejž dostal k narozeninám od svého otce. Skvostná scéna! Skvostný melodram! Tleskal bych »výborně!«, kdybych sám nebyl hercem . . .«

Přiložil hlaveň k čelu a náhle couvl rukou. Cítil, jak se mu krev sběhla do srdce.

»Ne! Ne! . . .«

Zdálo se mu, že cosi vyje v něm z úděsu, svíjí se a zvedá, že cosi se v něm sráží a mohutní. Pohlédl na ruce; pak vrhl pohled do zrcadla.

»To za chvíli má býti mrtvola!« zašeptal. »Ne! . . . Ne! . . .«

A tedy žít? . . . Žít a připustit, aby rodiče musili ruce nastavovati, prosíce lidi o slitování, o milosrdenství? Snésti tu hanbu, jich hanbu a svoji?! . . . I on bude musit žebrati, neb i on pro sebe nemá na oběd a míti nebude. Půjdou tedy všichni tři sednout si ke kostelu, nebo budou se vláčet po ulicích?

Zmocnila se ho zoufalost bezmezná a vztek. »Zhyň, zhyň, zhyň, zhyň!« volalo v něm cosi. »Zhyň, ty, jenž nedovedeš si vydělati na život. Zhyň, mrzáku, chudáku, vyvrheli! Nemáš odvahy podlou lebku si roztříštit, ale dívat se na to, jak rodiče tvé budou psy vyhánět, to budeš mít odvahu, dívat se na jich hadry, na jejich smrt z bídy, to budeš mít odvahu! Budeš mít odvahu snésti jich nářky, výčitky a pohledy lidské! A co sám si počneš?! Co ty budeš jíst?! . .«

Dávící, křečovité lkání sevřelo mu hrdlo:

»Ježíši! Ježíši! Ježíši!« šeptal. »Ježíši, pomoz mi zemřít, vždyť vidíš: nemohu jinak, nemohu . . .«

A v té chvíli věřil, věřil jako děcko, jako žena.

Ach! Kdyby teď Kristus vztáhl k němu ruce, ty bílé a jasné ruce, a k sobě si ho vzal, k sobě přivinul . . .

»Zázraku!« zaječel.

Ale kolem bylo ticho a mrtvo. Tu Merten znovu nasadil si hlaveň k čelu. Chvíli stál, nemaje sil stisknouti spoušť, zamlžily se mu oči, zavířilo mu v hlavě i padl na pohovku, vypustiv revolver z dlaně. Nebylo to zemdlení, bylo to ochabnutí takové, že nemohl víček pozvednouti. Zdálo se mu, že v něm krev ustydla.

»Kdybych zemřel,« myslil si, »kdybych zemřel . . .«

Pozvolna ochablost smrtelná počala přecházet v jakési polosnění. Jakoby snil a jakoby věděl, že leží v jakési zahradě, plné růží a zeleně, na stezce, posypané v slunci do zlata se lesknoucím, suchým, žlutavě bílým pískem. Úplně taková stezka, jaká byla u nich na vsi, před dvorem. Poněkud dále stály švestky a vrhaly stín na trávu šumíce tiše a zádumčivě. Ležel právě naznak, s hlavou opřenou pouze o vztaženou ruku. Nebyl mrtev a přece necítil nic, ani světlo, ani teplo sluneční. Věděl, že existuje, ale byl úplně zmrtvělý. V zahradě bylo divně jasno a milo, jakýsi zakletý svět. Chtěl by tak ležeti věčně.

V tom na stezce objevili se jeho rodiče. Otec kráčel, opíraje se o hůlku, neobvykle křepce a volně, matka podpírala ho s pravé strany jako vždy. Oba šli s úsměvem na tváři, s jakousi radostí velikou. Za nimi spatřil Julius dívenku v bílých šatech, s polními konvalinkami u pasu, tak pěknou a vděkuplnou, o jaké nikdy ani nesnil. Měla též úsměv na tváři a jakousi radost velikou v temně safírových očích. Rodiče stanuli nad ním a otec pravil: »No, Julku, vstaň, Ona přišla.«

Proč nevstával — nevěděl, bylo mu to zcela lhostejno, jakoby to k němu ani otec nemluvil.

Potom ozvala se matka hlasem velmi laskavým: »Vstaň, synáčku, Ona přišla. Vymodlila jsem ji pro tebe, vyprosila u Pána Boha. Vlasy mi zesivěly od modliteb, od nocí na klekátku strávených. Pohleď, není sličná?«

»Nese ti štěstí, nese ti radost, nese ti ráj. Vstaň, dítě nejdražší, Ona čeká. Bůh nám ji seslal, vynahradí nám všecko zlo. Podej mi ruku, vstaň, synáčku.«

Ale jemu bylo úplně lhostejno, co mluvila matka. Slyšel, avšak necítil pranic. Tu zasmušily se tváře rodičů i zasmušila se tvář dívenky, jež přišla s nimi do zahrady. I přiklekla k němu a vzala jej za hlavu a hleděla naň neobyčejně sladce svýma temně safírovýma očima, beze slova — — ale on ležel bez pohnutí.

Tu položila mu hlavu do písku, rodiče přiklekli k ní a všichni tři plakali tiše a k smrti smutně. On cítil jich slzy, spadající mu na čelo, na zpola přivřená víčka, na ústa. Ale když otec zastenav klesl mu na prsa, a matka se srdce

rvoucím výkřikem padla nazad do náručí dívky klečící vedle — Julius zachvěl se na celém těle a vzchopil se.

Probudil se, sedě na pohovce. Studený pot splýval mu po čele, chvěl se celý; myšlénky nebyl schopen.

»Tak ona přijde, ona přijde,« šeptalo mu to v duši, »ale přijde pozdě... Vymodlíš ji, matko, u Boha, vyprosíš, ale jen k tomu, aby šla za mojí rakví, více k ničemu...«

Polosnění rozčililo jej do nejvyšší míry. Měl chuť rozplakat se, stěžovat si; cítil potřebu vyzpovídati někomu všechny křivdy svého života, všechny bolesti své... Kdyby ona teď přišla, nesouc mu to štěstí, ten ráj... Kdyby mohl usednout u její nohou, hlavu na kolena jí opřít a hovořit, hovořit, až by se vyzpovídal ze všeho, ze všeho se vystěžoval... A pak šli by v jiný svět, v jakési lesy šumící, nad jakási moře a snivá jezera, na hory sluncem ozlacené... Dovedl by ji tak milovat, tak milovat, tak po ní touží srdečně, on, jemuž milovati není dovoleno, on, pro něhož láska je čímsi docela nedostupným, jenž nemůže znáti jiných žen kromě modelek a holek z ulice...

Vstal s divanu a přistoupil k oknu; slunce již zašlo a soumrak se skláněl.

»Poslední večer...« pravil polohlasem.

Teď myšlénka samovraždy byla již ustálena: všechny reflexe odvrhl, strachu se zbavil, žal vůči rodičům přemohl, žalu pro svět neměl. Dokonč.

FEUILLETON.

PŘÍSTAVBA STAROMĚSTSKÉ RADNICE.

Ve schůzi na den sv. Mikuláše m. r. konané, předloženy technickou komissí městskou vypracované podminky konkurenční na projekt přístavby ke staroměstské radnici. Projektu tomuto padnou za oběť nejen domy nejblíže radnice stojící (dům u »lva« a rohový dům na Malý rynk), nýbrž i veškery domy směrem ku klášteru a kostelu sv. Mikuláše, ba pravděpodobně i domy na Malém rynku.

Běží tedy o projekt dalekosáhlý ve svých následcích a ve vlivu svém na dosavadní ráz nejzachovalejší a nejtypičtější části Starého města, skupině to domů, jíž jest bez odporu vysoce malebné okolí staroměstské radnice se svými náměstími a náměstíčky, se starobylými domy nevýslovného půvabu a vzácné ceny architektonické, které jsou příznačnými pro svéráznost našeho ryze pražského umění stavitelského.

I na toto nejpěknější zákoutí pražské již došlo a za nedlouho nebude ho více! Málo jen co zbude z něho zachováno, mnoho bude změněno, vše zmodernisováno a jen některá část, nepatrný přebytek bývalého, tak zladěného celku zůstane ojedinělou památkou části města, jež nesla na sobě ráz tak vysloveně pražský!

Vše to má ustoupiti a má býti obětováno ukvapenému projektu, na nějž není při dnešních zbědovaných poměrech finančních naší obce ani peněz a na nějž nikdo z poplatnictva nenaléhá. Neboť ani ve veřejném tisku ani na schůzích voličstva ani v klubech občanských nebylo voláno po tomto tak nákladném podniku obecním, a jakkoliv kanceláře obecní valně jsou stísněny a zcela nevhodně umístěny, není náprava i tohoto zla právě touto novostavbou, jediným možným a vhodným jeho remediem. Přes to vše některými kruhy na radnici rozhodujícími, s neobvyklým u gremia toho chvatem přikročeno k definitivnímu řešení tohoto důležitého projektu a to jako vždy bez respektování českých kruhů uměleckých, bez vyžádání si mínění faktorů, jichž taková dalekosáhlá změna nejvíce se týče — totiž odborníků, historiků a české veřejnosti!!

Již pouhé faktum, že podmínky k tak důležitému projektu a tak choulostivému konkursu vypracovány jsou pouze a jen městskou komissí »technickou« — s jejíž svolením dosavade všechny, a z jejíž popudu mnohé i z nejkrásnějších památek tohoto starobylého města se zemí srovnány a na věčné časy zcela zbytečně a zcela svévolně utraceny, onou komissí, jejíž činnost dosavadní vyvolala ohromný a nadšený odpor celé české intelligence pro chování se obce pražské v otázkách Staré Prahy a jež právě za tuto činnost jest v první řadě zodpovědnou — jest okolností, jež sama o sobě musila by vzbuditi napjatou pozornost každého přítele starých a umělecky cenných památek pražských. Nezapomeňme, že právě v této komissi zasedá vedle několika málo přátel, řada odpovědných a zásadných nepřátel starých památek pražských, řada největších antagonistů nenahraditelné a dosud nenahrazené městské komisse umělecké, jejíž činnost právě této komissi technické byla solí v očích.

Již chvat, kterým tak důležitá otázka, jakou jest novostavba pražské radnice, předložena definitivnímu schválení městskou radou, a zimničný pospěch, se kterým přistupuje se k vypsání konkursu na projekt ten, jest skutečně podezřelým.

Nepřekvapuje nás tu nikterak, že nevyžádala si obec pražská v otázce tak důležité, již z pouhé opatrnosti a prozíravosti dobrozdání alespoň jednoho neb dvou z nejdůležitějších odborných gremií pražských, tedy alespoň spolku architektů a inženýrů a buď Umělecké Besedy či Jednoty umělců českých — neboť věříme, že úzkostlivě dbá toho, aby mnohé z důležitých otázek nebyly veřejností českou, zejména ale ne intelligencí českou již předem, před jich rozhodnutím diskutovány — jak stalo se právě zas v tomto případě. Nechápeme však, proč ve věci tak důležité nevyčkáno alespoň dobrozdání umělecké komisse, o jejíž reaktivování, jak rozezlené české veřejnosti stále se namlouvá, právě se jedná*) a také rozhodnuto býti má — a jež přece jest institucí čistě interní, jejíž sezení nejsou veřejnosti přístupna, ba mohou býti i v úplné tajnosti držena.

Vše to dohromady, ten kvap, to nerespektování veřejnosti, kruhů odborných, veškery úkazy ty nasvědčují, že páni na radnici si zase jednou chtějí provésti svou,

*) Článek psán již v měsíci prosinci, kdy skutečně ještě jednalo se o reaktivování umělecké komisse, se kterou počalo se vyjednávati právě před volbami. Pokračování ve vyjednávání tomto očekává se zase před příštími volbami.

bez ohledu na mocné hnutí, jež nechce dáti zničiti si žádnou památku více, ba přímo zase proti němu, neboť páni příliš dobře vědí, že do obecních voleb, které daly jim poprvé tak hrozné memento, je dlouhá skoro roční lhůta a na pěkné sliby v posledních dvou měsících, až zas poteče voda do bot, dosti času!

A proto třeba na nebezpečný projekt tento důkladně posvítiti a v čas ještě veřejnost na něj upozorniti, neboť předem musí býti rozřešena předchozí otázka základní: má-li býti stavěna nová radnice právě na troskách nejstarobylejší a nejtypičtější části města, na místě nejkrásnějších domů a za cenu zničení nejpěknějších náměstí a zákoutí, či zda může býti postavena také někde jinde; na kterém místě, v jaké formě, v jakém slohu. To zodpověděti jest nejprve úlohou naší jak i celé veřejnosti. Pokrač.

HUDEBNÍ KRONIKA.

»Pod pečlivým vedením kapelníka pana X neb Y« — touto tuctovou frasí nelze přenésti se přes třetí filharmonický koncert. Již zevní dislokace orchestru vykazovala nezvyklý obraz. Z nejvyššího stupně podia zmizela řada foukačů, obyčejně zabarikádovaných za neohrabanými pulty, že mimo jich kštici a obrví vidati lze pouze nálevky žesťových nástrojů, z nichž do posluchačstva chrlí se přes hlavy houslistů hrubě vše přehlušující tóny. Na malé podium dirigentské nevystoupilo individuum, které bývá před hudebníky skryto rovněž za pultem a toliko v okamžicích choulostivějších zvedává rámě nad hlavu stále skloněnou k partituře, jakoby bálo se, že v ní utone, touto životní známkou jen lišíc se od mechanického metronomu. Oskar Nedbal postavil se tentokráte v čelo orchestru a rozdělil jej kolem sebe tak, že dřevěná harmonie po levici, žesťová po pravici splývaly mu v kompaktní massu obklopenou souměrně sborem smyčcovým, čímž již umožněno bylo tomuto vedle oněch rovnoprávně se uplatniti. Dokonalá znalost techniky smyčcové jako nejpřednější podmínka zdárného výkonu dirigentského splňuje se u Nedbala již proto, že sám jest vynikajícím virtuosem; že nad to v »Českém kvartetu« obstarává střední violový hlas, jest zvyklým velmi hluboko dívati se do nitra skladeb. K vlastnostem těmto připojuje se soustavně pěstěné zaměstnávání se s cizinou, úžasně co do reprodukčního umění pokročilou, styky s nejlepšími vzory současnými a tím rozdmychuje se stále intensivněji v Nedbalovi jeho náklonnost k dirigentství, hlavně ke koncertnímu. Jako v Kovařovicovi vidíme pro operní kapelnictví největší talent, jehož ignorování se strany divadla patří bohužel k pravidelným nepravidelnostem hudebního života našeho, s radostí pozorujeme, že v Nedbalovi roste nám výborný koncertní dirigent. Ne tedy konkurence — vyloučená na nedohlednou dobu již Nedbalovým výnosným postavením u »Českého kvarteta«, jež dovoluje jemu jen sporadicky zasáhati do hudebního ruchu našeho — nutnost dělby práce vymáhá toho již dnes, aby oba nápadníci křesla dirigentského zvykali působiti vedle sebe, navzájem se doplňujíce. Kovařovic má alespoň mravně postavení své již vybojováno a při své osvědčené ochotnosti dojista nebude strojiti překážky, nýbrž přímo podporovati eventuální dobrou vůli filharmoniku, aby třeba jen na jednu saisonu artistickou správu svého podniku soustřediti mohli do rukou Nedbalových k vlastnímu prospěchu jak uměleckému tak finančnímu.

Novinkami třetího koncertu otevřeného Schumannovou po 14 let již zde neprovedenou symfonií z D-moll (nesmírně nesnadnou, ale pro nedostatek smyslného lesku instrumentačního pro dirigenta nehrubě vděčnou), byly Novákova ouvertura k Mrštíkově dramatu »Maryša« a Dvořákova »Píseň bohatýrská«. Skladba Novákova jest hudebním projevem sympathie k autoru čerpajícímu motivy své napořád z ovzduší moravského, v nadšení uvádějícího a napojujícího již celou legii našich umělců v péře, štětci a tónech. Lokální kolorit shledáváme v jednotlivých obratech melodických, na tritonu a staré tonalitě usazovaných, jež tvoří charakteristickou známku lidových písní moravských. Prvky motivické vepřádá Novák ve zdařilou formu ouvertury a uspokojuje tím s poetickými i čistě hudební nároky. Ušlechtilá výrazem intimní kresba jeho nepachtí se po okamžité přízni davu. Novák pomalu, nenáhle ale tím jistěji zjednává si pod nohama pevnou půdu k dalším úspěchům.

Dvořákova »Píseň bohatýrská« jest v nejvlastnějším slova smyslu tím, čemu Němci říkají »Schlager«. Je-li mosaikově seskupená řada drobných episod symfonickou básní, zasluhuje toto epitheton také tato novinka mistrova. Programu detailovaného skladatel sice nepodává, ale z řady myšlének hudebních, někdy až národních — zřetelně slyšíme na př. citáty: »sil jsem, nežal jsem« a »můj znejmilejší« — lze úmysl jeho tušiti. Národní písničkář produkuje se lidu se zásobou svých nápadů a dává se od rozjařeného davu vysaditi na ramena . . . Z normálních prostředků orchestrálních vymačkává Dvořák poslední kapku mízy. Jeho technika v ostrých nánosech barev stojí na nejsvrchovanějším bodu neomylnosti. Nejkrajnější protivu k Dvořákovu činí orchestr Wagnerův, nejdokonalejší, nejcitlivější aparát, poněvadž miluje povlovné přechody duhového spektra. Nedbal vžil se do hudby Dvořákovy tak, že ústrojím jejím probírá se i k jiným moderním mistrům. Předehře k »Mistrům pěvcům Norimberským« vyšel vstříc s celou snahou po názorném vypracování obrovské, smysly sotva postižitelné polyfonie. Se skvělým zdarem. Široké, jednotné tempo, odůvodněné fysiologickým složením celého díla, prospělo velice jeho úmyslu. Snadnou úlohou věru proň nebylo, chtěl-li smýti janičárskou představu, kterou o tomto veledíle dosud mělo české obecenstvo. Jemnější modifikace německý dirigent, sblížený s cítěním a myšlením Wagnerovým, dovede ovšem jinak ještě osvědčiti, ale kus Beckmesserovy sofistiky vězel by v tom, kdybychom chtěli diskutovati diferenci mezi Nedbalem s jedné a Weingartnerem neb Richterem s druhé strany. V našich poměrech musíme míti na zřeteli především, čím pravý muzikant liší se od řemeslnického taktotepce.

Žádná předehra na světě jako tato nevyluzuje touhu, aby za ní zvedla se opona nad prvním aktem dramatu samého. Není to hanbou, že »Mistři pěvci«, tento nejvyšší ethický a esthetický čin v hudební dramatice tohoto století, po osmi představeních zmizely z Národního divadla, kde od r. 1894 marně čekáme na jich oživení?

J. Boleška.

Omezující zákon bude dobře jen působit, zvláště když omezování netýká se věcí podstatných, ale namířeno je pouze proti osobnostem. Oposice, jež nezná mezí, stane se plytkou. Omezovací prostředky ale nutí ji býti duchaplnou a to je veliká výhoda. Přímo a hrubě své mínění pronášet je jen tenkrát záhodno a omluvitelno, když člověk má naprostou pravdu. Goethe.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Almanach nejmladší literární generace vyjde tohoto měsíce pod názvem »Na nové květy« s obálkou od A. Muchy.

Ve Lvově počala vycházeti ruská revue literárně-politická: »Живое слово« za redakce J. F. Javorského. »Živé slovo« vychází jednou měsíčně a předplatné obnáší ročně 12 korun nebo 6 rublů.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 20. ÚNORA 1899. — ČÍSLO 16.

JAN OPOLSKÝ:

MYSLIVNA.

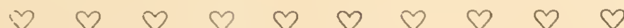
Spí v tužbách dávná myslivna
u mrtvých tůní podivná,
z ní všichni lovci vyšli již,
když počal blednout jižní kříž;
ve hlubodeché revíry
šli před svítáním na výry
a jejich stopa opilá
se do kořání ztratila
a jejich plaché výkřiky
mír zalknul smolný, veliký . . .
Však mýtinám se zjevila
laň Genovéfy ztepilá,
gnóm joviální, šilhavý
dnes tlumil smích svůj do trávy
a na ráz hvozdem vítr vál,
jak pobodaných koní cval . . .
. . . Tvář myslivny teď ponurá
jak mnohověká skulptura;
jen na noc hlídka naděje
se v okýnku jí zachvěje:
své čeká lovce nazpátky
v den ustrašené pohádky.

M. JAHN:

S BOHEM LESU.

Vy stromy vlídné, klonící nad hlavou,
již jalo snění, své líbezné stíny,
jak hasne den můj s večerní záplavou,
duch noci spouští řízu svou mlhavou
a měsíc plá na nebi siný,
jdu roven stínu vašeho ze středu.
Dík vám buď za mír, jejž daly jste nitru,
vy sosny tmavé! S tichého pohledu,
jenž platí vám jen, zasvitniž k posledu
zář shledání příštímu jitru!

JAN OSTEN:

ROSELE.

POVÍDKA Z ALP.

Pokrač.

»Maminka má asi strach,« pravila Rosele, »že tak dlouho nejdeme. Už je zcela tma. A já se tmy bojím. Ale jsem-li s tebou, je jinak. Je mi, jako by ani tma nebyla, ale jasný, světlý den a šla bych takhle do konce.«

»Ten myslivec se asi na tebe rozhněval, Rosele, že jsi nepřijala jeho dárek,« vzpomněl si Kučera.

Rosele stiskla pevněji jeho ruku.

»Co je mi do něho. A kdyby se všichni na mne rozhněvali, nic bych si z toho nedělala, jen když ty mne máš rád. Ty jsi mi víc než všichni lidé. Nikdy jsem nepomyslila, jak může být někdo druhému drahý. Myslila jsem, že mohu mít jen matku ráda, ale nyní vidím, že mám tebe mnohem, mnohem radši. A ji miluji, že se to nedá říci.

»Ale ten myslivec je mnohem hezčí než já,« škádlil ji Kučera. »Proč nemiluješ jeho? Je ti stále na blízku, kdežto já mám domov tak daleko.«

»Hezčí,« usmála se Rosele, »hezčí. To není to, co se mi na tobě líbí. Kdybys byl ošklivý

jako lesní muž, milovala bych tě, protože jsi dobrý a šlechetný. Ale ty nejsi ošklivý, jsi nejhezčí muž, jakého jsem kdy poznala, a ostatní jsou mi stejní, ať jsou hezcí nebo oškliví.«

Za těchto hovorů přišli až ke vsi.

V oknech hostince »u kříže« bylo světlo, hostinská stála před domem, čekajíc na mladé lidi. Rosele se k ní rozběhla a objavši ji, líbala ji prudce.

»No, jak se ti líbil jarmark, divochu?« tázala se matka.

»Ještě nikdy nebyl tak krásný, maminko. Nikdy naň nezapomenu,« odpovídala Rosele a podívala se se strany významně na Kučeru.

Povečeřeli, Kučera odebral se pak do svého pokoje, kde našel na stole psaní z domova.

* * *

Psala mu sestra. Divili se doma všichni, že se tak dlouho zdržuje; nemohli chápati, co poutá ho k té vesnici. Matka prý je nemocna a stále o něm mluví a touží po něm. Pak tam byla také zmínka o povinnosti, o překročené dovolené.

»Tak se nám všem zdá,« psala sestra, »jakobysi se byl ztratil za těmi horami, jakoby tě něco od nás oddělovalo, i z tvých dopisu je to patrno. Nejlépe by bylo, kdybys přijel domů, přijel ihned.«

Ano, on musí jeti! Musí jeti! Matka je nemocna, je stařičká, slabá, nesmí ji opouštěti. A pak ta povinnost, ta nezbytná povinnost, kterou ovšem na čas střásl bezstarostně s beder, ale která se nyní blížila tím neúprosnější a hroznější.

Musí jeti, ale co tomu řekne ona, Rosele?

Bude naříkati, ale konečně se přece utiší; vždyť je tak rozumná. A on přijede v létě zas, budou si pilně psáti, a přijede v létě zas a vezme si ji sebou do vlasti a bude stále jeho. Rodičům o ní bude tolik vypravovati, že si ji také budou musiti zamilovat. A kdož by ji nemiloval? Celý svět ji musil milovati, i zlí lidé a drsní, hrubí. Musí domů. Musí toto vše opustiti, ty hory, a především ji, která byla toho všeho královnou.

Ale v duši povstal mu obraz matičky, shrbené, ustarané, nemocné a srdce ho zabolelo a připomněl si její slova, pohledy plné lásky, její dopisy a rozhodl se, že odjede hned nazítří.

Ráno setkal se s Rosele v besídce u snídaní.

Byl zamyšleným a ona to ihned pozorovala. Kučera se obdivoval často, jak ona z nejmenší změny jeho tváře vycítí jeho duševní stav. Tak i dnes. Snažil se býti veselým, ale v očích jevily se starosti a ona to hned poznala.

»Dostal jsi smutné zprávy z domova, Petře?« tázala se usedajíc k němu

»Smutné, mé dítě,« odpovídal Kučera. »Maminka je nemocna.«

Zbledla a oči její se dívaly plaše, jako oči polapeného ptáčka.

»To musíš jeti domů, ihned musíš jeti domů,« pravila hlasem, v kterém se chvěly slzy. »Pozdraví se, až tě uvidí. stůně asi steskem po tobě.«

Ano, musíš jeti, nechci, abys mně k vůli nejel k matce.«

»A co bude s tebou, Rosele?«

»Co bude se mnou?« odpovídala tiše. »Vím, že mne miluješ, že budeš na mne myslti a vrátíš se, jak budeš moci. Bude mi smutno, hrozně smutno, ale ne —« pláč nedal jí domluviti, počala vzlykati.

Ale ne na dlouho. Osušila slzy a pohodivši hlavou, sevřela pevně rty.

»Ne, nebudu plakat. Vždyť jsi stále můj a kdyby nás celý svět dělil a hory a moře. Budu tě v duchu stále viděti a mluviti s tebou a dívati se na měsíc, na který také ty se budeš dívati. A nebudu plakati proto, že jsi mne opustil k vůli své matce, kterou mám tak ráda jako svou matku a jako tebe. Ale teď neotálej a připravuj se na cestu.«

Kučera oznámil své rozhodnutí hospodské, která se pranic nedivila. Nevěděla, co se dálo mezi Kučerou a její dcerou, a nepřekvapilo ji to, že tento cizinec, kterého si oblíbila, jednoho dne odjede domů. Chápala také jeho spěch, když jí řekl, že doma ho čeká nemocná matka.

Poručila Rosele, aby mu pomohla skládati věci, k čemuž Rosele byla ihned ochotna.

S jakou láskou brala do ruky každou věc, která patřila jemu! Líbala každý předmět, nežli ho uložila do vaku, bylo jí to všechno draho, znala všechny jeho knihy, drobnosti, prádlo. Slzy kanuly jí do lící, ale osušovala je, aby Kučera, jenž dole zatím zapravoval účet, neviděl, že pláče.

Ne, nechce plakati! Chce býti veselou, aby mu odchod byl snazší. Sama věděla, jak mu je v srdci, a nechtěla mu ještě ptitěžovat. Bylo to rozumné, moudré děvče.

Když se Kučera vrátil do svého pokoje, byly vaky již připraveny.

»Jak jsi si pospíšila,« chválil ji, »jako bych měl již býti za horami.«

Pohlédla na něho smutně a ovinuvši mu ruce kol šíje přitulila se k němu. Tiskla ho k sobě, jakoby ho nechtěla pustiti. Kučera cítil, jak se její ňadra vzdouvají potlačeným pláčem.

Ale neplakala. Pustila ho z objetí a beze slova vyběhla ven.

Kučera zůstal tam ještě na oběd. Naposledy obědval v besídce a Rosele mu přisluhovala, veselá na pohled jako jindy. Také hostinská dnes tam byla s nimi, i ona nemohla se rozloučiti s Kučerou, který se jí byl stal milým hostem

Kučerovi bylo tak jako kdysi před lety, kdy obědvával doma před odjezdem do města, do škol Také tak všichni stáli kolem něho, pobíze-

jíce ho k jídlu. Ale on neměl ani pomyšlení, srdce bylo plno slz. Nutil se do úsměvu, ale to byl úsměv smutný a bolestný.

Rosele vyprosila si na matce dovolení, by směla hosta doprovoditi až na Lorénu. Ta ráda svolila, sama jíti nemohla, jsouc stále zaměstnána hospodářstvím.

Kučera rozloučil se s dobrou ženou, která mu udělala kříž na čele, právě jak to jeho matka činivala, když odjížděl. Rosele nasadila si široký slamák a šli.

Přešli vesnici a ubírali se lesní stezkou do vrchu, tudy, kudy Kučera před týdny byl přišel.

Jak ten čas rychle uplynul!

Přišel sem jen čirou náhodou na své cestě bez cíle a tu našel cíl, druhý domov, milující srdce.

Bylo krásné odpoledne. Prohřátý čistý vzduch chvěl se v kolmých vlnách nad krajinou, v lese bylo tak lahodno a ticho. Stavili se u oné studánky, kde Kučera pil vodu, když sem šel. Kučera si chvíli sedl u studánky a Rosele pravila, že sem bude chodívati; kdykoliv prý přijde k této studánce, vzpomene si na to, jak tu seděl.

Šli pozvolna, bylo dosti času k vlaku.

Co chvíli se zastavili, podívali se sobě do očí, políbili se dlouhým polibkem. Kučera viděl slzy vytryskovati jí z očí, ale násilím jim zabraňovala, švitořila, by se zdála býti veselou a mužnou.

Konečně došli až na horu, kde stála lávka. Usedli na ni a dívali se mlčky do krajiny.

Nic se tam dole, ve světě nezměnilo od té doby, co Kučera odtamtud odešel. V rýnském údolí leskl se Rýn, rýsovaly se silnice a dráha, pestřily vesnice a jezero bylo klidné jako tehdy, když kráčel nahoru.

Zdálo se, že k němu opět mluví jeho vlny.

»Buď pozdraven, drahý poutníče, buď pozdraven. Opustil jsi nás, zapomněl na nás pro krásné oči dívky, která sedí vedle tebe. Ale ona je hodna toho, že jsi nás pro ni opustil. Je dobrá a krásná, krásná jako rusalky, žijící na naší hlubině, a miluje tě, jak tě dosud nikdo nemiloval. My jsme o všem věděly, vypravoval nám to starý dobrý náš přítel — měsíc, a radovaly jsme se a přály ti štěstí. A nyní vracíš se domů. Nezapomeň na nás, dobrý cizinče, a nezapomeň také na ni; zemřela by, kdybys ji oklamal.«

A Kučera přivinul k sobě úžeji Rosele.

K Arlbergu ujížděl vlak, zanechávaje za sebou chomáče kouře.

»Podívej se, Rosele,« pravil Kučera, »tento vlak jede k nám do mé domoviny. Tady také já pojedu.«

»Kterým směrem leží tvá domovina?« tázala se.

Kučera naznačil rukou směr.

Rosele pozorně se tam dívala, aby vše si zapamatovala.

»Budu sem nahoru choditi vždy v neděli a dívati se na tu stranu. Budu ti blíže než tam dole. Vzpomeň si každou neděli, že tu stojím a dívám se k tobě.«

Zulíbal ji za tato slova.

Kolem do kola rudly alpské růže, Rosele se rozběhla a natrhala jich kytici Kučerovi za klobouk.

»A nyní musím jíti, Rosele, musím jíti, abych přišel v čas k vlaku.«

Podíval se ještě jednou zpátky, dolů na vesnici, klidně ležící v kruhu hor. Řada nedávných upomínek přelétla mu myslí, na vše si znovu vzpomněl, na první den, kdy sem byl přišel, a ji poprvé uviděl, na to, jak tehdy plakala v besídce, jak šli spolu do Oberstaufen na trh, na večery v besídce, kdy ona hrála na citeru a zpívala k tomu.

Ale nebylo lze otáleti. Přivinul ji k sobě a políbil dlouze, ještě jednou, ještě jednou, pak se pozdvihl: »Buď s Bohem, Rosele,« a ubíral se pěšinou dolů.

Asi po padesáti krocích se obrátil. Viděl ji státi nahoře jako sochu a dívati se za ním. Stála nepohnutě, ale najednou se shroutila, klesla na lávku, zakryla si tvář rukama a pláč, dlouho potlačovaný, propukl.

I Kučerovi zamžely se oči, chtěl jíti zpět, těšiti ji, nechati tam ten svět, do kterého se vracel, a vrátiti se s ní dolů do vesnice. Ale vzpomínka na matku ho vzpružila, máchl rukou a rychle ubíral se po stezce dolů.

Ještě několikráte se obrátil, viděl ji již jen nejasně, jak mu kyne bílým šátkem.

Pak vešel do lesa a všechno zmizelo: pláň na Loréně, lávka, Rosele . . .

A ubíral se tou cestou, kterou byl před týdny přišel.

Bylo to vše tak krásné jako tehdy, jasný den, bez mlh a bez mraků, ale Kučerovi se dnes nezdálo, že příroda slaví svátek.

Na horách nebyly mlhy, ale v jeho očích. Stále musil jen na ni mysliti, představoval si ji v duchu, jak za večera bude sedati v besídce sama, smutná, jak bude choditi po cestách, kudy on chodíval.

A na sebe si vzpomněl, na smutnou kancelář, do níž se vracel, kde mu bude vše scházeti: hory a lesy a lučiny, ale především ona, její tvář, její černé, hluboké oči, líbezná řeč a dětský, nevinný smích.

Rosele! Rosele!

Zdálo se mu, že to jméno šumí lesy, že v ptačím zpěvu vyznívá, že ozývá se v hukotu bystřiny, to sladké, známé jméno. Neměl pro nic smyslu, bez myšlének přešel vesnici Alberschwende, sešel na silnici a ubíral se dolů.

Z okna hospůdky, v níž se byl stavěl, když šel nahoru, dívala se opět ona hezká dívka, které slíbil, že se u ní zastaví, až půjde zpět, a bude jí vypravovati, co všechno viděl. Poznala ho a usmívala se naň; ale on nevešel do zahrádky, plné břečťanu, neviděl ji. Jeho duše byla plna vzpomínek na jinou, mnohem krásnější, mnohem dražší, od níž nyní odcházel a Bůh ví, kdy ji opět uvidí.

Zabrán v myšlénky přešel Schwarzach a stanul na nádraží. Málo tam lidí čekalo na vlak, železniční úředník v červené čepici přecházel vážně po perroně. Vozy jezdily sem a tam, přejíždějíce na koleje.

A Kučerovi zdálo se to vše takovým podivným, cizím, nepěkným. Již dávno to vše neviděl, žil v jiném světě, kde není dráhy a takovýchto lidí, kde nic neruší klid veliké přírody

Sedl na lavičku a vzpomínal na Rosele.

Teď se asi vrátila domů, sejmula klobouk a hovoří s matkou o lhostejných věcech. Ale to jen její ústa mluví, duše její je jinde, šla za ním, sedí vedle něho a dotýká se ho, cítí její sladký dech a lahodný šepot slyší.

Přimhouřil oči a kreslil si v duchu obrazy plné krásy a barev a klidu.

Zazvonění vyrušilo ho ze sna.

Supě a huče vjížděl vlak do nádraží Tím vracel se Kučera do skutečného života. Vzpomněl si teprve nyní, že nemá lístku, a pospíchal koupit ho.

Usedl ve voze a sklopil hlavu. Nyní již se nevrátí, nyní již do opravdy odjíždí. Pryč, daleko, domů. A Bůh ví, kdy se sem vrátí! Snad nikdy, snad nikdy! Snad již ji nikdy neuvidí! A pojala ho tíseň, hruď se mu úžila a vyčítal si, proč tam ještě nezůstal, aspoň den ještě, jediný den, jediný večer býti u ní.

Ale matka! matka! Touží po něm, volá ho jménem, pláče, ta dobrá, starostlivá, obětavá matička!

Přejel si rukou čelo. Vlak se rozjel. Minul vesnici, pak vjel na otevřenou pláň. Na pravé straně objevilo se opět jezero, klidné a zářivé. Kučera vyklonil se z okna a kynul rukou, jako starému příteli dával by s Bohem

A na druhou stranu bylo viděti v dáli hory, mezi nimi i vrchol Lorény.

Kučera napjal zrak, ale nic nahoře nerozeznal, ani lávku; bylo to přece příliš daleko.

»Tam, tam za těmi horami je ona,« myslil si. »Slyší asi v duchu supot vlaku a její duše spěje za ním. A sedí kdesi o samotě a pláče, teprve nyní se dosyta vypláče, když jsem pryč Chtěla mi usnadniti rozloučení.«

»Rosele! Rosele!«

A zabořil hlavu do podušky vagonu, na nic se již nedívaje . . . Pokrač.

K. ELGART:

DISSONANČNÍ AKKORDY.

Dokonč.

Nikde nebylo vzruchu života Jen nad vsí vlnil se a kroužil světle modrý slabý dým, a mizel v čisté atmosféře, jakoby se rozpouštěl v temnu svého pozadí. —

»Najdu ji doma? Tak bych byl rád, kdybych ji zastal samotnu. Nikdy nechodívala s nimi, snad — Ale teď? Čert aby se vyznal. Nepsala, kde bude, mám-li přijít, bude-li na svátcích, či — Bouda měl pravdu, že je studená a vypočítavě jen v mém žáru se rozohní V cizím, řekl — hm.«

Usmál se nuceně.

Bývala jinačí tam v Brně. Měla svůj oheň — oh, tenkrát poprvé ho měla! Tak se ke mně přivila divoko, cítil jsem celé její měkké tělo na svém, horké. Svíral jsem ji, dal vpíjet se jí do svého líce, jen tiskl jsem ji a bál se pohnout, abych ani vteřiny nepřerušil přívalný proud rozkoše.«

Oči se mu tou vzpomínkou rozšířily, líc stažena pootevřenými rty dolů v extatickém chvění sálala odlesk sladkého strnutí. Stál bezvědomě do prázdna. Neviděl. Díval se duší zpět do chvilek, jimiž sytil své sny vyděšených nocí, kdy lože mu bylo horké, noc nekonečna, světlo, tma, vše, všecko až k tělesné ošklivosti protivno. Pomalu se vracel z dálky, až spustiv hlavu mechanicky vykročil zas dál.

»Bude doma? Bude doma? — E! Vždycky ti utkví nějaké hloupé slovo v mozku a nedovedeš myslit dál.

Vztyčil hlavu, prošvihl hůlkou mrznoucí vzduch a nuceně jal se pozorovati okolí. Těkal očima po stromech tak dávno mu známých a nutil se vypozorovat cos nového.

»Vida, ani jsem si nevšiml, jak krásně máš skulacenou korunu,« zahovořil k mohutnému buku z drobného smrčí v ohbí silnice trčícímu. »A jak tě krásně osvětluje měsíc! Jsi jinačí šohaj, než ta smeť pod tebou . . . Svítí ve škole? Není vidět oknem do bytu. Kdyby tak byli všici pryč, jen ona — Bude doma?«

Zase zapadl v tkvění na mělčině myšlének a zase se přistihl, zaklel a dal se skoro v běh k onomu vysokému domu žlutému. Byl již skoro

u něho, když se zastavil, vydechl a hledal očima, uchem, všemi smysly stopu života. Nenašel. Usmál se radostí. Ještě několik kroků — i v oknech nadučitelových tma, nejsou doma. Co to? I u ní tma?

Nerozeznával, zda záclona spuštěna, či černá tma mu odtamtud padá v oči. Světlo jasné noci odráželo se od skla, že zdálo se být z kovu, neprostupno světlu.

Připlížil se k oknu cítě, jak krev v něm vybuchuje k hlavě, jak ubíhá všecka z rukou, z těla, cítě chlad ve svých prstech a třesa se v zimnici. Nemohl ovládnouti toho chvění, ač zuřil sám proti sobě výsměchem, i ústa pootevřít musil, aby zuby o sebe nezadrkotaly. Přitiskl tvář ke sklu a díval se na štěrbinu žlutého svitu vedle záclony, díval se nevěda proč. Zadržel se rámu, aby mohl volněji vydechnout. Sklo zakalilo se pod jeho ústy mlhou, díval se do ní stále a jen se třásl.

»Proč se chvěješ, blázne? Je doma, nevidíš? Zaklepu na okno,« myslil, ale rukou nepohnul. »Zaklepu, zaklepu.« A zase se třásl v ohni a zimě.

Zaklepal.

Nic se nehnulo.

Podruhé. Oči mu horečně zářily do tmavé záclony. Uviděl stín, hlavu se silhouettou načechraných vlasů, a pak, pak — trhnul obličejem až na samo sklo, zdálo se mu, že druhý stín, jen jako zákmit stínu tam stranou. Zabouřilo to v něm do všech cev a tepen, nechvěl se již, přikloněn k oknu vpíjel se do stínové hlavy.

»Dva stíny? A proč nejde k oknu? Stojí. To se asi rozmýšlí, kdo to. Zaklepu ještě. Teď jde sem, stojí přede mnou. — Jožko! Jožičko!«

Šeptal ta slova rty na samém skle. Stín zmizel stranou a temnou plochou prosvítalo jen žluté jiskření nehybné. Štětka uhnul a svraštil čelo sklamáním. Nestačil nyní stopovat svých myšlének. Jak se prve zarazily, tak letěly nyní nevolány, neovládány, vířily, vracely se, svištěly mozkem, nechávajíce v líci jen neurčitě rozplynulý, zamračený výraz.

»Proč? Ten druhý stín? Nepsala. Snad přítelkyně — proč ale neotvírá?«

Jako písek vichrem stočený zuřily mu útržky v hlavě, a nemohl jich spojit, nemohl soudit, uvažovat; myslil, myslil a přestal cítit i divoké vlny krve, jež jako přívalem huraganem jakýms zdvihaly mu prsa, tříštily spánky; necítil v ty okamžiky ničeho.

A okno prozařovalo stále tak stejně žlutavým přísvitem nehnutým. Stín zmizevší se neobjevil již.

Domyslil. Byl tam, kde dřív. Hlava prázdna myšlének, přeplněna krví.

Mechanicky vykročil ke dveřím, stiskl kliku a vtlačil dvéře dovnitř. Zavrzly. Ztuhnul na prahu. Smysly pracovaly na venek, hledajíce následek. Zůstalo zase ticho. Ani hnutí nezachvělo se odnikud. Vstoupil, přitiskl dvéře za sebou a stanul s rukou zdviženou v studené tmě. Tlumil dech, zdáloť se mu, že od stěn se odráží, na kámen padá a hlučí, že přerušuje zvuky jakés tam z hlubiny. Ne. Nebylo ani zde hnutí. Zeď studila jeho prsty vlhkým nádechem, když posunul se vpřed. Oči ho až bolely, jak násilně šířil zornice, jak chtěl, aby fosforeskovaly mu v cestu.

Stanul proti dveřím. Věděl, že je u nich, znal již chodbu. Nahnut hlavou, celým tělem, stál naslouchaje. Bylo ticho ve světnici. Musil se opříti o stěnu. Nebylo mu již lze zdržeti onoho napjetí děsného, jež ho samo sunulo až sem. Ochabl na chvíli. Hlava mu klesla.

»Proč mi jen neotevřela, vždyť zná mé klepání. Kdo byl ten stín? Byl to stín vůbec? Nemýlil jsem se? — Ne, byl tam, je tam posud, ale kdo? kdo?

A již stál u dveří, chtěje zaklepat. Ale zase ho to shrotilo zpět jako tam u okna. Zdálo se mu, že slyšel šept uvnitř. Kdo? Kdo? — Zaťal pěsti, sevřel zuby a s třesoucím dechem přiložil ucho na dvéře. — Zase. — Vlna krve vyrvala se v něm k hrdlu, stáhla je, že zavrávoral. Vrazil hlavou do dveří. A v témž zdálo se mu v mlze, že pohnuly se uvnitř židle, že slyší kroky, cizí kroky.

Zaklepal. Bylo ticho.

»Jožko,« zaúpěl polohlasně, »to jsem já«.

Bylo stále ticho. Duše v něm šílila tím tichem, kdy chtěl slyšet její hlas. — Přece jsou tam uvnitř? Zase se někdo hnul.

Zaklepal opět, vší silou, nemohlť vlásti již krví, jež v něm kypěla. Zvuk rozlehl se prázdnou chodbou jako sklepem, zachvěl se ještě kdesi na konci a dochvěl se. Ticho, šílící ticho zalehlo duši Štětkovu těžkým pádem. Sáhl po klice, sevřel, a když dvéře zůstaly nehnuty, opřel se zuřivě do nich, udeřil pěstí, zaryl se do země, a obrovský záchvat zuřivého vzepjetí všeho jeho těla vylomil je z veřejí.

Se zpěněnými rty, zrudlým, zkrvavělým okem vrazil vpřed. Mžikem prolétl oslepen silným světlem světnici. Neviděl ničeho určitě, jen modrá uniforma bodla jeho sítnici, lesklá šavle, pohozená na židli.

»Nesáhej na ni!« Zařval skoro a již skokem vrhl se po důstojníku. Pěsť třeskla o hlavu, a obě těla sřítila se k zemi. Kleče na jeho prsou, na jeho paži, tiskl druhou k zemi, svíral chroptící hrdlo. Nevěděl, co chce. Oči vypouleny, ústa těžkým chrapotem pootevřena, rdousil, rdousil, dávaje sebou smýkati zmítajícím se tělem, ryl se do modrající znetvořené líce pod sebou jako vzteklé zvíře.

Jožka stála za stolem strnulá. Cítila, očekávala něco, a přece ji ochromil okamžik skoro němého výbuchu.

Bylo zase ticho všecko, jen prudké oddechy, chropot a údery bránícího se těla zaléhaly do

blizounkých stěn, rozlévaly se v příšeří stolu nemohouce se zvednouti výš, aby vyplnily světnici. Ležely a vlékly se po zemi.

»Nech ho!« vykřikla a postoupila až k nim. »Nech ho!« Oči vášnivě zahořevší vpjaly se do Jarových strhaných. Nerozuměl. Zuřila mu v hlavě nadávka jakás, nedovedl jí vysloviti. Chvíli přelévalo se žířící fluidum z jejích očí do těch vztekem paralytických, než zapálilo.

»Bestie!«

Vztyčil se s protivníkem v rukou, vyvlekl ho ze dveří a mrštil jím ven do tmavé síně. Rachot padajícího, hlavou o stěnu a zem narážejícího těla ještě nedozněl, když zařinčela na kamenech šavle.

Obrátil se zarudlý a zadýchaný do světnice, pokročil neohebným krokem ke stolu a opřel se oň celou tíží. Bylo mu nevysvětlitelně. Stál vědomě na prahu zuřivosti, strachu poddajného i výsměšné ledovatosti. Nevěděl, nedovedl odhadnout, kam se v příštím okamžiku hne. Cítil, jak se v něm energie zlomila, cítil svou odvislost a čekal tupě, co přijde spíš, zda náraz jeho krve, či její útěk nebo co. — Stála proti němu dosud rozvášněná.

»Proč jsi přišel?«

Obrátil se po ní a již věděl, že prohrá, že přijde jeho otroctví, a třeba se chtěl bránit sám sobě, cítil, že mu bude vlastní odpor směšným.

»Proč jsi přišel?«

»Jožko —«

»Chceš mně být zas na obtíž; mám toho dost!«

»Řekla jsi to tolikrát a ne do opravdy. Nemohl jsem bez tebe být.«

»Jdi, chodíš mne jen kompromitovat.«

Proběhl jím vzteklý výkřik, kdo byl ten — ale udusil se v staženém hrdle.

»Jožičko, tolik síly's měla, abys ve mně vyvolala náruživost, ale nemáš jí, abys ji zničila. Já jí také nemám.«

Couvla před ním k oknu s očima plnýma záští, výsměchu a přemoci

»Neměl jsi síly vznítit lásku i ve mně. Trpěla jsem sice tvé — Je mi již ošklivo u tebe«

Schoulil hlavu do ramen jako před mrazem. Nevěděl slova najít v duši, ač chtěl mluvit, ač cítil, že prohrává svým strachem. Klesl na židli a schoulen zůstal netečně, vysíleně civět do prázdna. Bylo ticho mezi nimi.

Jožka slídila v jeho líci. Zůstávala bezvýznamna i v zkřivených rozrušením tazích.

»Jdi!«

Vzhlédl k ní a namáhavě se zdvihl. Oči nehořely mu již suchým tvrdým leskem, byly mhou zatáhly a nejisty.

»Jdi!«

Zvolna se pohnul k černému otvoru vyražených dveří a vyvrávoral nejistě na dlažbu síně, jež těžké jeho kroky zmocňovala táhlým ozvukem v hučivé dunění. Dvéře zapadly za ním.

Byl venku v zátopě bílého svitu. Táhl se jím bezvládně k lesu. Byl unaven, sláb. Vzpomněl si na svou hůl a obrátil se zpátky.

Drsný, křičící odraz světelný prázdné stěny vrazil mu do očí Mžikem prolétlo mu duší vše a ucítil zase ohromnou vlnu, jež prsa mu zalila, hrdlo zavřela, zastřela oči.

Vrhl sebou ke stromu na mez. — Strnulá noc pohltila jeho výkřik slzami zlomený. — —

KAZIMÍR PRZERWA-TETMAJER:

NOVELLA.

SOCHAŘ MERTEN.

SE SVOLENÍM AUTOROVÝM Z POLŠTINY PŘEL. FR. J. PAVLIŠTA

Dokonč.

Volným pohybem zvedl upuštěný na podlahu revolver; mohl si v té chvíli vehnati kuli do srdce, avšak rozloučí se bez žalu ještě s tím, co kdysi miloval nade vše: s přírodou a s uměním. Kdysi — — neb čas, kdy chtěl žít, připadal mu tak dávný, tak dávný... Zadíval se tedy oknem na měsíc, jenž vycházel zvolna na nebe, zadíval se na několik bledých hvězd, snících v nezměrné prázdnotě prostoru, a na svit měsíce na plechových střechách kostela. Škoda, že není viděti stromy, hory a vody — — ale za město již nepůjde, je příliš unaven a konečně... K čemu rozezvučeti struny duše. Cítil se v jakési extasi, v opojení horečném myšlénkou tak blízké smrti; byl jakoby v hypnose

A dlouho, dlouho díval se na nebe široce rozevřenýma očima a vdechoval jeho ticho, klid a kouzlo večerní jeho krásy; pak zapálil v pracovně plyn.

Byly tu sádrové sochy, započaté práce v hlíně, pokreslené kartony. Jednu z hádanek svého neúspěchu měl tu Merten rozřešenu. Všecko to bylo dokonale pracováno, ohromně zručnou a naskrze uměleckou rukou, avšak mělo to charakter buď divné jakési fantasie nebo rozmachu překročujícího veškeré hranice smyslů a při tom byly to myšlénky spíše malířské než sochařské.

»Moc« a »Lesbická láska« stály tu rok; na výstavu totiž sochy ty, ač byly krásně provedeny, přijati nechtěli a prostě nebylo to možno. Vedle

stojící »Vise«, určená pro konkurs, představující nahou ženu, vycházející z vodního sítí s nožem v ruce, s tváří rozrušenou a s výrazem šílenství v očích, v jasném světle plynu činila ohromný dojem, ač dosud nebyla dokončena. Profesor sice pravil mu s vysoka, že pochybuje, že věc ta, přese všechnu cenu uměleckou, získá odměny, poněvadž je nesrozumitelná a musí býti komentována. Proč prý nepokračuje jako dříve ve směru klasickém, když nabyl již dvou cen svojí »Dianou« a »Psychou«?

Zcela tak, jakoby nadšení šlo určitou vyšlapanou cestičkou, jakoby věděl, odkud se mu ta »Vise« vzala a proč je zrovna taková a ne jiná...

Nade dveřmi visely ohromné kartony, na nichž Merten zachycoval své myšlénky, když neměl zač koupiti si dostatečné množství sádry; pokrývaly je kolosální nákresy, skupiny figur nadpřirozené velikosti, nerýsované, ale prostě uhlem a křídou řezané, s šíleným rozmachem. Člověk, jenž tak rýsoval, musil v myšlénkách tesati dlátem do mramoru: linie byly hrubé, stínů málo, kontury za to byly vedeny mistrnou rukou, neslýchaně plastické, překrásné v procítění i provedení.

Jeden z kartonů představoval skupinu nymf a faunů vyplašených z milostných objetí vodním netvorem, skupinu tak kolosalní, tak mohutnou a tak smyslně ve fantasii procítěnou, že až zarážela a působila závrať.

Jistý člen výstavního výboru, navštíviv pracovnu Mertenovu, vyjádřil se, kdyby dílo to bylo vytesáno a kdyby i výbor se rozhodl vystaviti je, ač thema je příliš drastické, že věc tak kolosální neprošla by dveřmi výstavního salonu.

»Rozvalte tedy stěnu, je-li toho socha hodnou, odvětil Merten. »Či chcete, abych se při svých komposicích řídil vašimi dveřmi?«

Dlouho díval se mladý umělec na svoje sádry a kartony a s hořkým úsměvem pravil skoro nahlas, položiv si ruku na čelo:

»Teď jak Ondřej Chenier na káře mohu si říci: ‚et pourtant j'avais quelque chose là...' Ale s tím jest již konec... A myšlénka, že tráva se bude zrovna tak zelenat a že květy budou zrovna tak kvésti a zrovna tak lidé budou žít a umírat... A myšlénka, že smrt moje bude takové nic, že se nezachví jediný list, jediný kotouč mlhy ve vzduchu... Oni budou zoufalí — ano... Matka, ta bude rvát si vlasy s hlavy a otec neřekne ani slova, bude jen hleděti nehybně před sebe... Můj drahý, starý, nebohý, nejdražší otec, má nejlepší, nejdražší matka... Ale to všecko bude trvati tak krátce... Potom několik let, několik, co to jest? A konečně, kdož ví, snad není nic? Snad smrtí mou zanikne celý ten svět, jejž považoval jsem za skutečný? Snad všecko to bylo klam a ve skutečnosti neexistuje z toho nic? Snad není ani nebe, ani země, ani lidí, ani slunce, ani život a smrt? Staň se cokoliv, vím pouze, že, budu-li žíti déle, ať to, co zde jest, je klamem či existující skutečností, žíti mi bude za těžko, trudno, nemožno. Nemám již sil... Ano, snad jsem podlý, ale já již nemohu déle... A nechci! Život mě utrápil, zničil... Ale vždyť, není-li to všecko jakýmsi snem, zůstanou tu po mně ty sochy a ty kartony. Hle, čím jsem mohl býti! Jedním z největších sochařů soudobých, — et pourtant j'avais quelque chose là... Ale již nemohu více, nemohu, nemohu...«

Aby nedopustil, aby snad ochabla uměle napjatá a přepjatá energie, jejíž záchvěv ucítil náhle, přešel hbitě z pracovny přes chodbu do velkého sálu antik. Rozžal všechny plameny plynové. V sále se to rozjiskřilo od světla

Kolik hodin strávil tu zadíván v božské tvary Alfrodity meloské a medicejské, bezhlavé Nike Apteros a Psychy s odvrácenou tváří, rozkošné Afrodity Kallipigos a Fidiovy nymfy zavazující si v letu sandál; v bohatýrské torso parthenonského Thesea a v kolosální svaly diskobolů; kolik hodin prosnil tu v kouzelném snu. — Celé Řecko sluneční, zlaté a zářivé, pohanské a smyslné stálo mu zde před očima, vykouzlené čarodějnou silou fantasie. Slyšel šum blankytných moří a šelesty olivových hájů a písně rhapsodů; z areny šel na náměstí, ze svatyň do gineceů, i do jeskyně šel na výspě Melos, aby se tam zadíval do bohyně posvátné smyslnosti. Zde byl jeho oddech, jeho jediná výspa na ponurém oceánu žití, zde opíraje hlavu o chladné, kamenné sochy žen, z nichž nezůstal již ani prach, křísil je a rozmlouval s nimi ve snivé obrazotvornosti. Kolik hodin strávil tu sám. I zdálo se mu, že ty sochy dávného, pohanského Řecka jsou dnes méně mrtvé a chladné. Zhasil několik plamenů plynových; přibylo jim ještě více života. Zhasil tedy všechen plyn a pouze měsíc velkým oknem snul stříbrně modré, mlhavé pruhy světla.

Kdesi na věži ozvaly se vzdálené hodiny: udeřily devětkrát a dohřměly v echu. Po tom zvuku bylo ještě tišeji.

Opřen o torso Venuše, bez hlavy a rukou, bez nohou od kolen, stál Merten v pravé ruce třímaje revolver a levou objímaje překrásná bedra bohyně. Kallipigos a diskobol s diskem v levici rýsovali se výrazně ve světelné mdlobě měsíce; ostatní sochy bělaly se v šeru a nade všemi vznášela se miloská Venuše, nezničitelná. Na odvrácenou tvář Kallipigos a na čelo její padal nejsilnější lesk měsíce i činil ji téměř živou.

Merten zíral.

Jakási žízeň smrtelné rozkoše zmocnila se ho: nevěděl skoro, kde jest a co se s ním děje, prahnul jen po čemsi smyslně-nadsmyslném, nepochopitelném, i zdálo se mu, že se to k němu blíží... Mezi vzkříšenou mrtvostí těch soch a sebou, majícím zemříti za chvíli, cítil jakousi spo-

jitost, jakýsi přebíhající, tajemný, divný proud. Duše v ty sochy vlil a vedl je kamsi, v říši plnou blankytných proudů a hudebního rythmu . . . snil . . .

Hodiny městské udeřily znovu. Julius sebou trhl. Uvědomil si vše i řekl klidně:

»Již čas.«

Okamžik a bude tak mrtev, tak bezcitný k bolu a strastem jako ty bílé sádrové a mramorové sochy a jako ta těla, jichž tvar měly sochy . . Život? Učinil rukou pohyb, jako by chtěl cosi odehnati od sebe. Nechtěl žít; všecko, co jej poutalo s životem, vymlely mu z duše ty hořké slzy, jichž řeky vyplakal. Teď mohl již zemříti klidně, uprostřed těch němých pomníku jediného světa, do něhož by chtěl vejíti, kdyby po smrti duchu bylo možno vybrati si místo. A konečně nechť cokoli, buď si . . .

V tom na chodbě rozlehly se kroky; kdosi rozevřel dvéře u sálu a stanul v nich. Merten hbitě přiložil hlavu k srdci.

»Mertene, jsi tu?« ptal se příchozí — »hledám tě všude. Jsi?«

»Tos' ty, Krąželi?«

»Jsem.«

»A co tu děláš po tmě?« ptal se Krąžel dále, blíže se k Mertenovi.

»Tohle!« odvětil tento a stiskl spoušť.

Rozlehl se výstřel a pak ohromný rachot, neb padaje, stáhl s sebou Julius torso Venuše, jež objímal rameny; torso sřítilo se s podstavce, roztříštilo se na kusy a zasypalo mrtvou již hlavu mladého sochaře.

Krąžel stanul jak by bleskem zasažen; z počátku nemohl pochopit, co se stalo.

»Mertene!« zavolal.

Neodpovídal mu nikdo.

Tu postoupil tedy Krąžel o krok do předu a opíraje se chvělou rukou o prázdný podstavec roztříštěné Venuše neapolské, pravil dušeným hlasem:

»Co's to učinil matce, Mertene, co's to učinil matce . . .«

KAREL HURYCH:

SLABOŠI.

Pokrač.

Dejte si pozor,« pokračovala paní Vilimová s tímtéž lehce žertovným přízvukem, »ať vám nevypovím boj, ať se nespojím proti vám s panem Miksou,« a upřela vlídně rozjasněné oči na svého souseda.

Miksa se usmál, zarděl a zakoktal:

»Ano . . . proti vám . . . a vzpomenuv si, že si s Krollem před nekolika dny v noci ve vinárně připili na bratrství v nálade podobným náhlým výbuchům a výlevům družnosti velmi přístupné, opravil se, chtěje již docela smazati dojem předchozí srážky »proti tobě, ty . . .«

Kroll trhl rty:

»Gratuluji vám, milostivá, k spojenci tak mladému a hezkému.«

»Proč ne, mně se pan Miksa líbí.

Zasmála se a potřásla hlavou. Miksa hořel. Připadal si velmi směšným a ubohým. A byl skutečně hezkým, zálibným hochem, zejména v té chvíli, kdy jeho svěží tvář s načechraným knírem do výšky zakrouceným, s očima velkýma a něžnýma, s čelem bílým a poněkud domýšlivým, se rty tak bujně rudými, jakoby stále krvavě kvetly vášnivou touhou polibků, zbarvila se a změnila se ve výrazu skoro chlapecké poplašené rozpačitosti.

Janda, sedící proti němu a paní Vilimové, mlčel. Natřásal manžetu v rukávě, pod jehož obrubou zaleskl se v ní zlatý knoflík, ladným posuňkem nesl sklenici k ústům, neméně ladným pohybem pravé ruky setřel si pěnu s knírů, usmál se temně a matně na dámu, jakoby chtěl, aby jen ona jeho úsměv pozorovala, a hned na to tvářil se velmi zamyšleně.

U druhé polovice stolu chechtal se Vilim hřmotně nějaké anekdotě.

Miksa vybredl konečně ze své stísněnosti a živě se pustil do hovoru. Mluvil kvapně a ku podivu barvitě, výmluvně, i vtipem rozesmál paní Vilimovou. A cítil při tom lehké mrazení, měl pocit trémy i nadšení, zejména když mohl ulevíti proudu slov tam, kde se cítil nejvolnějším a nejjistějším, když mluvil o svých zamilovaných básnících lásky, melancholie a ironie, o Heineovi, Mussetovi a Lermontovu.

Paní Vilimová poslouchala jej pozorně. Několika slovy naznačila dostatečně, že zná a četla básníky Miksou citované. A prostě, již bez té emphase, s jakou horovala o »Noře«, doložila:

»Miluji knihy, hudbu, vůbec umění, pokud se jím mohu bavit. Prosím vás, co bych si počala, kdybych ani tak nedovedla zahánět dlouhou chvíli. Můj muž je celý den v továrně, někdy je třeba týden na cestách, domácnost mi nedá skoro žádnou práci, přítelkyň nemám skoro a těm, co mám, se vyhýbám, poněvadž mne všechny pomlouvají, tak co mi zbývá nežli knihy a hudba. Bohužel že mi čtení nepřináší již to opojení smyslů

a fantasie, jako když jsem v pensionátě potají čítávala první romány. Kradla jsem svíčky a do rána jsem dovedla probdít v rozechvění nad knihou. A nevyspalá žila jsem celý den ještě v polosnění o romantické nebo dobrodružně sentimentální příhodě románu. Ale teď... nedávno jsem usnula odpoledne nad takovým vážným, tlustým románem. To jste měli vidět, s jakým opovržením podívala se na mne paní Kaplířová, když jsem se jí k tomu přiznala. Vždyť prý spisovatel bojuje pro ženskou emancipaci, pro uvolnění a rovnoprávnost ženy! Ale nikdy jsem nečtla tak nudnou a vylhanou, nepřirozenou knihu.

Miksovi se nesmírně líbil zcela prostý, roztomile půvabný její ton. Snad kouzlo jejího hlasu dávalo i pouhému slovu křídla, vůni, barvu . . .

Zatím nastalo u stolu značné rozjaření nálady, jak to bývá po půlnoci v kruhu intimnější společnosti. Vilim láteřil na nedostatek národohospodářského vychování a smyslu u nás. Byl tajně rozezlen na obchodní českou banku, kde mu odmítli zvýšení úvěru o deset tisíc zlatých. Mrázek zmínil se o nějakých akciích, a tu Vilim vzpomněl si na obchodní banku a z největšího humoru překotil se jeho rozmar do prudkého horlení, tvrdil, že český obchodník nenalezne nikde opory, že veřejnost sama nemá úcty k tomuto stavu, který je základem všeho blahobytu. Měl naběhlé žíly na brunátném čele — vypil již osm sklenic — bouchal do stolu a křičel, že je nejvyšší čas, abychom měli aspoň pořádnou českou banku, že naše ústavy jsou mizerné a slabé vedle německých. Stivín konečně též rozvázal a přizvukoval Vilimovi, což dělal vždy, když se hubovalo a nadávalo, ať na cokoliv.

Kubeš vypjal mocnou hruď svého statného, athletického těla, jež tělocvikem, plováním a sportem otužoval proti zhoubě kanceláře ohrožující bývalého selského syna, vypuzeného školou, universitou z polí a lesů, po nichž prahl v nudě své zotročilosti byrokratické. Líčil paní Vilimové svůj nedělní několikahodinný pochod do Berouna. Hlavu měl lysou, tvář tvrdých rysů, osmahlou, s plnovousem podlouhlým, s úsměvem dobrým, pohledem nejistým a měkkým. Někdy býval velmi zasmušilý, mlčenlivý, samotářský, ale pojednou objevil se v hostinci pln veselosti a bodrosti, a takovým byl opět delší dobu.

Teprve o jedné hodině rozešla se společnost za smíchu a mnohých ještě řečí, tak jak se loučí lidé, když prožili spolu příjemný a zábavný večer.

Paní Vilimová pravila Miksovi při rozchodu: »Těším se, že se brzo uvidíme,« a stiskla mu ruku. A ještě, jak odcházela zavěšená na rámě manželovo, ohlédla se a zvolala se smíchem:

»Pane Mikso, ne abyste se ještě pohádal s naším společným odpůrcem «

Za rohem ve Ferdinandově třídě se rozptýlili ostatní. Kroll šel stejnou cestou s Miksou.

»Snad se na mne nezlobíš?« zamručel Kroll vraště tvář náhle ozářenou sirkou, jak si zapaloval cigarettu.

»Ale kde! Ani mne nenapadne. A proč?«

Miksovi bylo veselo. Dal by se do běhu a skoku. Chtěl někoho zlíbat, někomu prokázat dobrý skutek a radost.

Kroll odhodil sirku. Pohlédl zpět, do dálky, kde mizela v šeru silhouetta manželů Vilimových.

»Ale byla dnes paní Vilimová roztomilá!« prohodil Miksa, když již hodnou chvíli kráčel s Krollem. Musil uleviti svému enthusiasmu. Řekl to více sám k sobě.

»Dnes?« odtušil krátce doktor Kroll. »Ona je vždy roztomilá.«

Zasmál se zlehka.

Miksa na něj pohlédl se strany. Zdálo se mu, že postřehl na jeho tváři výraz ztajeného utrpení a zloby. Tušil, že Kroll patří mezi ty, kteří ironickou grimassou maskují bol, nenávist a vztek, poněvadž nemají ani upřímnosti ani síly, aby projevili tyto city. Bojí se, že by jejich slzy byly směšné a jejich zuření že by neimponovalo . . .

Na Václavském náměstí se rozloučili. Miksa zvolna ubíral se širým tichem stmělého náměstí. Hvězdy zářily nad ním. A při jich umírněném, milém, čistém, usměvavém třpytu myslil na paní Vilimovou, ne na jas její očí, ale na jas jejího hlasu. Slyšel stále lahodnou hudbu její slov: »A vy se neobdivujete kráse?«

Když přišel domů, dlouho přecházel po pokoji. Usedl pak ke stolu. Vyňal ze zásuvky svazek papírů, kterých již dávno se nedotekl. Odšoupl rozložené přednášky a knihy právnické. Dlouho ještě seděl a nervosně škrtal, psal a zase škrtal. Psal verše. .

V.

Miksa prožil několik dnů velmi rozháraně a prázdně. Stále jej cosi pudilo z místa na místo. Byl nespokojen, stísněn, podrážděn. Toulal se po ulici. Roztržitě lelkoval, všímal si kolemjdoucích, ale jaksi nedbale, neohlédl se ani za ztepilou brunetkou dosti vyzývavě na něj pohlédnuvší. Náhle jakoby jím něco vší silou škublo; zastavil se, vytřeštil oči a dal se do běhu na druhou stranu ulice.

Útlá, elegantní postava dámská volným, houpavým krokem kráčela před ním. Pod kloboukem polojarním a ještě polozimním bylo vidět bohatý, plavý vlas.

Miksa zastavil se, jakoby jej nenadále potkalo něco neočekávaného, úžasného. Pronikavý tlak sevřel mu srdce. Nevěděl, zdali je to strach, či radost uleknutí či vyplnění tajné, neuvědomělé touhy, tak něco neurčitého, nepokojného to bylo, něco, co dosud nepoznal.

A zrychliv krok dohonil dámu.

Znovu se zarazil a prudce oddechl. Pronikavý tlak kolem srdce zlomil se, jakoby rázem pukl.

Nebyla to ona. Zmýlil se.

»Ale jaká podoba! Ta postava, chůze i vlasy!« myslil si, loudaje se a lapaje vzduch po prudkém vzrušení.

Byl též ulekán.

Zdálo se mu, že objevil na sobě chorobu. To otřesení prohnuvší a prochvěvší celou jeho bytostí při pouhém zahlédnutí dámy, o níž se domníval, že je to paní Vilimová, bylo příliš rázným důkazem toho, co se v něm dělo poslední dny. Jeho duch, veškeré jeho cítění a myšlení bylo zaujato jedinou představou, jedinou myšlénkou . . . a jeho oči jediným obrazem. Proto omyl očí, které všude hledaly tentýž obraz a domnívaly se jej nalézti ve štíhlé, plavé dámě, pobouřil tolik všechny smysly mladého muže.

Miksa povzdechl a loudal se dále.

Večer spatřil paní Vilimovou v divadle.

Seděla v parterru, několik řad šikmo před ním. Ohlédla se a setkala se s jeho pohledem. Pokynula hlavou a celá rozjasněla úsměvem.

Miksa nestaral se o jeviště, nevěděl, co se tam děje.

Viděl jen jemný, plavý, bílý profil nořící se v přítmí hlediště a něžnou úběl ruky, přikládající kukátko k očím.

O delší přestávce ostala sedět, nešla do foyeru. Poznovu se ohlédla, pozorovala obecenstvo, a Miksa, který teď neodvážil se zpříma podívat se na ni, v duchu zajásal, neboť ucítil, že poznovu její oko setrvalo na něm.

Po divadle šel do hostince. Byl nevšímavý k společnosti. Vilimovi nepřišli. Když přimhouřil oči, viděl úsměv paní Vilimové.

Tu se mu vždy rozzářilo před očima, jakoby se byl podíval do slunce a nyní mu před očima tančil rej jisker. Pokrač.

FEUILLETON.

PŘÍSTAVBA STAROMĚSTSKÉ RADNICE

Pokrač.

Třeba probrati a uvážiti nejdříve prvou a to nejprincipielnější ze všech uvedených otázek, mají-li totiž přístavbě této za oběť padnouti jednak domy na trakty nynější radnice sousedící, jednak ráz a zevnější tvar malých a větších náměstí, kol radnice tak malebně seskupených. Tu pak třeba jasně si uvědomiti, co vše novým tímto projektem máme ztratiti.

Poměrně nejméně na severní straně radnice.

Vandalským, nikdy neomluvitelným kouskem naší moudré správy města bez důvodu a bez příčiny se zemí srovnána tu prelatura kláštera druhdy sv. Mikuláše. Byla to pyšná stavba, monumentálnější a výstavnější než kterýkoli pražský palác, budova v rozměrech a disposicích daleko nádhernější než protilehlý novodobý trakt radnice. Co zde chtěli naši páni assanátoři vyassanovati, to ví nebeský Bůh. Smutným faktem ale zůstává, že Praha zcela svévolně zbavena nejen o jednu z nejznamenitějších památek svých barokních, jednu z nejlepších prací Dienzenhofferovských, neboť skutkem tím nejen naprosto změněn celý ráz severního okolí Staroměstské radnice, nýbrž zmizely tu i jeho dva malebné, tak rázovitě pražské plácky či náměstíčka na obvodu této skupiny domů tak přirozeně a tak čistě v duchu středověku umístěné.

Vzhledem k této smutné skutečnosti nelze na tomto místě ničeho více pro starobylý ráz charakteristického tohoto zákoutí učiniti. Vzhledem k tomu nedá se ani proti projektované sem přístavbě zásadně mnoho namítati. Ba připadá nám právě v tomto případu, jakoby těžkou vinou zle obtížené svědomí bylo ponoukalo správu města ke snaze, alespoň poněkud napraviti chybu již učiněnou — neboť proposice projektované přístavby pro tuto část přístavby kategoricky žádají, aby budova sem projektovaná nesla ráz právě oné, tak zbytečně zničené prelatury.

Daleko osudnější jest navrhovaný projekt dosavadnímu rázu jižního okolí Staroměstské radnice.

Je málo náměstí v střední Evropě tak malebných a ve vnějším svém dojmu tak vysoce effektních, jako právě náměstí před radnicí. Ještě více padá tu na váhu, že nejsou to effekty vyumělkované, vymudrované, nějakou rafinovaně effektní novostavbou docílené, nýbrž že na nynějším rázu působil přirozený vývoj a vliv celých století, který šťastnou shodou okolností bezděčně vykouzlil nám obraz tak vysoce půvabný, který nám náměstí toto poskytuje. Vizte jen ty různodobé, různě koncipované i stavěné, avšak znamenitě k sobě přičleněné domy tohoto traktu radnice, s bizarně zdobeným portálem a kamennými, pozdně gothickými okny, k nimž pojí se malebné zákoutí utvořené výstupkem domu »u lva«. Na protilehlé straně pak, v šikmé, k tomu ještě nepravidelně zakřivené čáře zvedá se táhlá fronta domů nejrůznějších století, zdobených ballustrádami, štíty a lomenicemi, tu zase vysedlými vikýři a mansardami. Neobyčejně účinný architektonický dojem domů těch zvyšuje ještě pohled na poslední celkové podloubí na Starém Městě, v jehož zákoutí nepozorovaně téměř — úplně dle středověkého způsobu zakládání měst — vústěna pod mohutným podpěrným obloukem křivolaká ulice Sirková, kterouž na druhé straně ohraničují dva velice pozoruhodné domy, tvořící s domem »u prince« zákoutí, jež výstupkem svým jako kulisa uzavírá náměstí toto, nad nímž vysoko a směle pne se mohutná radniční věž, hlavní a přední to »beffroi« naší Prahy, zdobený přístavkem nejryzejšího gothického slohu, zdobeným orlojem a arkýřem, jimž málo v Evropě rovných. Ale tento úchvatný, ve všem tak harmonický pohled nemá býti Praze zachován.

Jest to opět zapřisáhlá škůdkyně starobylého rázu Prahy, obec pražská, která jest jeho ničitelkou. Ne jedním, nýbrž hned dvěma a to současnými projekty má býti zničen nynější ráz náměstí toho, neboť bude přetvořeno až k nepoznání.

Je to především projekt rozšíření ulice Sirkové směrem k radnici o dům pana Goldschmieda (dole krám p. Horáka) a dům protilehlý (dole závod p. Bittnera). Projekt to již se stanoviska esthetického příšerný, a neomluvitelný se stanoviska zachování starého rázu Prahy. Neboť nikde v celé Praze není místa, není zákoutí, které by mělo tak vysloveně, tak typicky dochovaný středověký, při tom tak vysoce pitoreskní ráz jako právě toto zákoutí u Sirkové ulice, které již samo o sobě jest ne našim, nýbrž —

kladu na to důraz — evropským unikem originelního vyústění ulice do většího náměstí.*)

To vše ale našim moderním správcům města není s to nikterak imponovati!

Památné to zákoutí vzdor tomu, že jest evropským unikem, bude musit ustoupiti »moderní« ulici, »novodobým« požadavkům komunikace vyhovující. Znalce, kteří opatření to jako nezbytnou nutnost a jedinou záchranu Starého Města**) vřele doporučí, dobrozdání zdravotní a podobné, dovedou si páni na radnici vždycky opatřiti.

Druhým projektem, jenž měrou ještě povážlivější promění ráz tohoto náměstí, je projektovaná přístavba radnice. Nejsou nám přesné proposice pro tuto část radnice sice známy, neboť správa města byla tentokráte tak chytra a opatrna, že znemožnila širší veřejnosti seznámiti se s bližšími detaily těchto proposic, tím, že oznámila, že proposice tyto toliko pánům projektantům a sice za poplatek 5 zl. r. č. sděleny budou. Tím ovšem kritika celého projektu již předem, a to zúmyslně značně ztížena. Jest nám však na štěstí známa regulační čára tohoto bloku radničního — a tato patrně v souhlasu s proposicemi projektu řeže rovnočárně — linií od líce věže radniční vedenou, celý výstupek, který tvoří dům »u lva« a rohový dům na Malý rynk. Jakkoli hned v prvotní zprávě o projektu přístavby bylo oznámeno, že jest volno projektantům, aby na tomto místě projekt svůj komponovali a opatřili též variantou, do níž by pojat byl i výstupek nynějšímu podobný, není přece již žádné pochybnosti o tom, že projektu tomu padají za oběť nové dva — tentokráte architektonicky i historicky vysoce zajímavé — renaissanční domy Starého města, z nichž zejména dům »u lva« vyniká pěknou valenou římsou z 16. věku, jediným to ještě exemplárem po Schwarzenberském paláci v Praze, dům druhý řadou vysokých (nyní již částečně snesených) lomenic a svým (nyní zastaveným) podloubím, které jest pokračováním onoho, jež dosavade tvoří hlavní ozdobu Malého rynku. Nehledě pak ani k této samo sebou již pro Prahu nenahraditelné ztrátě, znamená odstranění právě těchto dvou domů i podstatnou změnu nynějšího rázu obou náměstí.

Zároveň i další zničení hlubokého a úchvatného prospektu přes tři náměstí na věže a domy kostela týnského, jemuž právě výstupek oběma výše zmíněnými domy vytvořený byl přirozenou a to přímo rafinovaně-effektní kulisou.

Dosti možno, že z protivné strany bude namítáno, že právě na onen malebný prospekt v proposicích náležitě pamatováno, a že za tím účelem i při projektované přístavbě výslovně připouští se podobný výstupek, na tomtéž místě, a že nestává tudíž z tohoto důvodu příčiny, proč by »tyto staré, chatrné, nehygienické a účelům kancelářským neodpovídající domy neměly býti zbourány«.

A přece vzdor této možné námitce trvám na tom, že přístavek tento — který bude pouhou částí, silně do očí bijícím, exponovaným traktem této nejmodernější části radnice, jež právě očekávatelnou nádherou a členitostí svou bude velice neklidným popředím — bude nepopíratelně rušivým elementem v dosavadním, tak virtuosně zladěném celkovém prospektu! Avšak na tom ne dosti, regulační čára pro tento blok radniční jde dále a řeže ob roh bezvýjimečně všechny domy na Malém rynku, tu více, tu méně, ty domy, jichž nádherný zjev v krásné úpravě našich architektů na výstavě národopisné nám všem, ba celému národu československému vemluvil se do srdce a jest nám na vždy nezapomenutelným.

Nemůžeme, ba nechceme ani uvěřit, že právě tyto domy, ba co padá daleko ještě více na váhu, dosavadní, tak znamenitě dochovaný tvar a půdorys Malého rynku má býti tomuto tak ukvapenému projektu obětován!

Než pomyšlení, že projektantem jest obec pražská a její technická komise, obojí faktum to nechá nám pro toto nejmalebnější a nejrázovitější zákoutí pražské obávati se toho nejhoršího a proto chováme podstatnou obavu, že domy ty jsou skutečně určeny za oběť zbytečnému dodnes projektu přestavby radnice...

Nevíme věru, v čí hlavě právě tato myšlénka vznikla. Ať již to byl ctižádostivec, kterému sláva a věhlas neznámého dosud autora myšlénky zbourání tří domů na severní frontě Staroměstského rynku pro projekt pojišťovny, neobyčejná pozornost a rozruch, kterými návrh ten jest provázen, nedaly spáti — či byl-li nevalně esthe ticky vzdělaný praktik, kterému tanulo pouze a jedině racionelní využitkování radnici nejbližších ploch k novostavbě za účelem rozšíření kanceláři — tolik jest jisto, že autor projektu toho nebyl přítelem starobylé a krásné naší Prahy a skutečného jejího prospěchu. Dokonč.

*) Původně měla býti ulice Sirková prodloužena směrem k náměstí Malému, na něž přes rozbouraný dům Richtrův měla býti vyústěna. Od projektu toho vlivem „Umělecké komise při obci pražské“ a to z velice chvalitebného ohledu, směřujícího k udržení dosavadního rázu Malého rynku upuštěno, i zvolena pak výše zmíněná varianta. Avšak na větší ještě škodu pro starobylý ráz Prahy. Otázku spojení Sirkové ulice s některým náměstím výše jmenovaným, z ohledu na ráz této nejtypičtější části Prahy, dlužno rozřešiti dle našeho skrovného náhledu jedině značným rozšířením nynějšího podjezdu v domě Fuchsově, vedoucího do ulice Michalské, zbouráním a přestavěním domu Richtrova na dům s podjezdy ve stylu, který by více rázu Malého rynku odpovídal. Aby pak komunikace, v místech těch zajisté dosti značná, účelně byla rozdělena a jiným směrem odvedena — třeba přikročiti ku probourání Staroměstské kavárny, aby část frekvence byla vedena směrem ku třídě Husově a ulici Karlově.

**) Kteréž nikoli snad nedostatkem komunikace, nýbrž jedině bezmyšlénkovitým a přehnaným podporováním horních částí města a dislokováním veškerých téměř veřejných ústavu v tato místa uvedeno ve stav nynějšího úpadku a zapomenutí.

HUDEBNÍ KRONIKA.

Aby se neřeklo, že opera vyjíždí z brány masopustní saisony s triumfem Calligulovým — neboť ničím jiným není výsledek práce posledního šestinedělí, totiž uvedení Heubergerovy hudebně sice neškodné, ale dějově kluzké operety »Ples v opeře« i Davidovy parodistické pantomie »Kamenný host« — jmenoval správní výbor družstva divadelního na předpostní sobotu operního dramaturga. Hudební svět volal po něm od delší doby, a že po něm volal, jest již důkazem abnormity. Kdyby uspokojovala opera i repertoirem i jeho prováděním umělecké požadavky, a priori instituci dramaturga činila by pouhou sinekurou. Tu jistě výbor jednohlasným usnesením svým zříditi nechtěl a tím nad jiné výmluvněji dal za pravdu hlasům, s dosavadním hospodářstvím operním nespokojeným.

Šlo-li správnímu výboru o to, aby zjednal si pouhého rádce ve věcech hudebních, jakého měl po dlouhá léta v panu Em. Chválovi bez nároku na odměnu, nevalně změní se osudy naší zpěvohry. Čeho se jí nedostává a kde tkví kořen zla, to vycítiti dovede a vskutku již vycítil každý, kdo má muzikální srdce i mysl. Ředitel smíšeného divadla jako ostatní, s hlasem rozhodujícím úřadující členové výboru mohou, ale nemusí právě býti lidmi muzikálními, avšak mají jimi býti kapelníci, kteří jako síly umělecky-výkonné jsou v opeře přece jen mocí největší. Nejsou-li tito odbornou kvalifikací a zkušenostmi svými ani schopni, aby z úřadní povinnosti mohli udíleti artistické správě rady, jakého dostává se jim veřejného projevu důvěry jmenováním dramaturga, který má býti jakousi instancí nad nimi? V divadle pokládá se snad kapelnictví za úřad třicetiletou neb delší permanencí sine justo titulo vydržitelný v ten smysl, že netoliko změně osob, ale též jich rozmnožení v předůležitém oboru tom staví se odpor nepřekonatelný sebe upřímněji míněným

pokynům osob jen zájmy uměleckými, nikoli strannickými osobními ohledy vedených. Jinak by věru musil Karel Kovařovic, praktik tak všestranně osvědčený a osobní povahou svou právem všeobecně oblíbený, dávno usazen býti na místě, které mu přísluší jako málokomu z českých umělců hudebních po Smetanovi.

Můžeme býti zvědavi, do jakého stadia vstoupí záležitost Kovařovicova — před níž divadlo nestojí od nynějška jako před otázkou, poněvadž veřejnost přeje si již míti na ni určitou odpověď — když tě dramaturgem jmenován byl jeho učitel. Zdeněk Fibich, který při pověstné, především knižní znalosti celé literatury operní sotva může si přáti k uskutečnění záměrů svých lepšího spolupracovníka, než jakého by nalezl v nejvýce vynikajícím svém žáku. J. Boleška.

LITERATURA.

Dne 9. února zemřel Bohuslav Čermák, skriptor české universitní knihovny v Praze a spisovatel. Narodil se r. 1846 v Pacově. Od r. 1873 byl ve službách pražské universitní knihovny. Psal básně epické, lyrické, povídky, byl spolupracovníkem »České Včely«, »Obrazu života«, »Květů«, »Lumíra« a »Šotka«. V letech 1886—91 byl literárním kritikem »Národních Listů«. Uveřejnil též několik delších, pilně sestavených, ale kritické hloubky i analysy postrádajících studií, z nichž největší je monografie o Janu Nerudovi. Jeho působení bylo skromné, tiché, jeho povaha vlídná a nevýbojná.

DIVADLO.

Pí. B. Viková-Kunětická vydala svoji veselohru Neznámou pevninu tiskem a položila před ni, jak jsem byl upozorněn, následující hlubokou a duchaplnou předmluvu:

»Pokládám za svou povinnost vůči veřejnosti dáti ke své knize několik úvodních slov. Hra moje jest pokusem nové veselohry. Totiž veselohry v tom smyslu, že jest jasná a že zanechává jasný dojem. Kdyby byla posuzována podle starých veselohemích pravidel, neobstála by ovšem před tribunálem veřejnosti, avšak je-li možno vzíti k tomu zřetel, že jasná myšlénka mé hry, jasná nálada, kterou budí, mají právo postaviti se proti obvyklým tradicím veselohemím, pak, doufám, že bude porozuměno mé snaze napsati veselohru s novým zbarvením a s novým pojetím aspoň potud, pokud na to mé síly stačily. —

Hlasy kritiky o mé hře se různily, snad právě proto, že nemožno před premiérou napsati úvod, v němž by autor mohl podati svoje vyznání. Posudky v listech, o něž jsem se buď sama zajímala, anebo které mně byly posílány, vyzněly následovně:

Příznivě psaly: Radikální Listy, Politik, Hlas Národa, Národní Politika, Osvěta Lidu, Světozor, Zlatá Praha, Ženský Svět.

Benevolentně: Čas, Samostatnost, Česká Revue.

Nepříznivě: Národní Listy, Rozhledy.

S nepokrytým úmyslem snížiti moji hru psal v Šípech František Nimra na Haštalském plácku přes pavlač a F. X. Šalda v Lumíru.« —

Tato předmluva je tak výmluvná, osvětluje malichernost autorčinu tak dokonale, jak nedovede žádná sebe přesnější a poctivější analysa její práce, a mluví k soudnému duchu, který četl můj rozbor »Neznámé pevniny« v těchto listech, tak určitě o duševní kvalitě pí. Vikové, že jsem ji původně chtěl otisknout bez slova poznámky a glossy. Ale že již se párám celou touto historií a že vyskytují se stále hlasy, které pí. Vikovou pokládají za seriosní umělkyni nebo snad i myslitelku (pí. Viková pěstuje pečlivě tento klam svými křiklavými látkami a tendenčním praporečkováním v úvodech ke svým pracím, v těch úvodech, o nichž ze zkušenosti vykládá, jak odzbrojují a hypnotisují prázdnou kritiku), přidávám k epištole pí. Kunětické dvě tři docela stručné a skromné poznámky.

1. Upozorňuju pí. autorku, že v listech, které psaly příznivě o její hře a jimž dala tučnou jedničku ve své klassifikaci, zapomněla na »Listy ze Zdvořilé Lhoty« a vlastenecké »Chvalme se a držme se«. Kdyby bývala připočtla tyto dva významné orgány, mohla napočíst příznivých kritik dokonce 10, slovem deset, a mohla pak ještě nemilosrdněji a důkladněji přehlasovat dva skeptiky a dva hrubce, krčící se skromně se čtyrkou z mravů na konci její předmluvy, a mohla dokázat ještě nevývratněji, jak znamenitá je její práce.

2. Pí. Viková podkládá mé kritice tendenci velice nešlechetnou, totiž snížit její hru. Zde je nedorozumění mezi náma: snížit lze přece jen to, co je vysoké, a věřte mi, kdyby mi šlo o to snižovat něco, že bych si k tomu dovedl již vybrat — opravdovou duševní výši. Tak špatný vkus mi nesmíte insinuovat. Pro mne hra pí. Vikové neměla sama o sobě žádného zvláštního významu; proč jsem si ji všiml, vyložil jsem na konci svého referátu: pro naši obmezenou kritiku, která lhala v tomto případě víc ještě, než bývá u ní pravidlem.

3. Pí. Viková hodila mne na konec do jednoho pytle se »Šípy«, s těmi »Šípy«, které o ní přinesly na místě kritické studie sprostý obrázek. Litoval jsem tenkrát pí. Vikovou, a mnoho nescházelo, byl bych se jí býval zastal proti »Šípum« veřejně — byla v tom docela vnější náhoda, že se tak nestalo. Myslil jsem, že proti hrubosti, která předhazuje jemné literární otázky nevědomému obecenstvu, která zabíjí neomaleností a hlouposti vážnost a opravdovost literatury, mají se spojit i lidé literárně si daleci a třeba protichůdní. Ale dnes vidím, že pí. Viková si svůj obrázek v »Šípech« poctivě zasloužila: dnes dělá stejně jemné a graciosní »vtipy« jako tento list — jenže »Špy« jsou originelnější než pí. Viková, která si svůj esprit trochu pohodlně z nich vypůjčuje. Na dlouho se nikdo nezapře — a pí. Viková přihlásila se, kam je předurčena tou podivnou přilnavostí a slučivostí ducha, jež mne ještě nikdy nezklamala.

4. Ale abych se vybavil konečně ze všeho personálního, gratuluji pí. autorce ke geniálnímu objevu »nové veselohry«, jak sama říká. Mnoho lidí láme si tím už dlouho hlavu, jaká má být nová veselohra, a ono je to zatím tak prosté. Má být »jasná«, píše pí. Viková, »zanechávat jasný dojem«, má »budit jasnou náladu«, jako právě její »Neznámá pevnina«. Žasni, světe — zde je ta umělecká Amerika, kterou zapomněli objevit takoví chudáci jako Shakespeare nebo Molière, kteří patrně podle pí. autorky měli »nejasné« myšlénky a budili »nejasnou« náladu. Chudáci! A pak přijde takový kritický krtek a zahrabán do tmy »obvyklých veselohemích tradic« opováží se — nevidět to slunce Jasna, ten Východ nového umění, tu opravdovskou a doslovnou »Neznámou pevninu«, novou pevninu, novinu, terres vierges Veselohry! Chudák! — jako byl prve darebák.

Praha, 16. února 1899. F. X. Šalda.

Slečna Adela Volfova rozloučila se s Národním divadlem. V poslední době bylo skromné, na mnoze odstrkované umělkyni věnováno více pozornosti. Snad představení na rozloučenou přineslo jí lesklou a chvilkovou náhradu za mnoho mrazivých a drsných chvil v dlouhé její kariéře umělecké. Ve slečně Volfové ztrácí Národní divadlo umělkyni vzácného nadání a velké inteligence. V mnohých rolích nebude snadno ji nahraditi někým jiným.

Divadelní referát o posledních novinkách Národního divadla a Švandova divadla odložen pro nedostatek místa do čísla příštího.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy redakci i administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 1. BŘEZNA 1899. — ČÍSLO 17.

J. ARBES:

NOC NA HŘBITOVĚ.

Z UPOMÍNEK.

Nepamatuji se, byla-li už hlavní silnice vydlážděna nebo ještě v primitivním stavu tak zvaných erárních neb okresních silnic — pouze štěrkovaná. Ale začernalého a žlutavého bláta bývalo na ní mnohdy místy skoro po kotníky, — a to hned od hranice, kde před někdejší Oujezdskou branou začíná pražské expředměstí, nyní ovšem již k nepoznání »zcivilisovaný« Smíchov.

Snad bych se už nyní — po čtyřiceti letech — na někdejší pověstné bláto svého rodiště ani nepamatoval, kdybych si nebyl právě živě připomenul všední a přece skoro bizarrní případ.

Když jsem totiž tehda za podzimního dne po poledni přišel ze školy domů, spráskla nade mnou matka ruce a s výrazem vyčítavého udivení zvolala: »Kudy pak's to, chlapče, capal? Chodníky jsou skoro suché, a ty jsi samé bláto!«

Nevím, co jsem matce odpověděl: omluvil-li jsem se nějakou vytáčkou neboli jsem řekl pravdu. Ale když jsem se po sobě poohlédl, shledal jsem, že jsem postříkán blátem, jako bych byl asi po čtvrt hodiny úprkem blátem běžel. I na rukávech, ba i na klobouku byly jednotlivé stříky nelibě páchnoucího silničního bláta.

A přece jsem neutíkal; naopak — šel jsem ze školy loudavě; ale skoro od brány až domů — v celku asi tak patnáct set kroků — šel jsem místo po chodníkách středem zablácené silnice, nedbaje, kam šlápnu a skoro ani nepozoruje, když mne kolem ujíždějící kočár nebo jiný povoz blátem postříkal.

»Nehody« té, vlastně pouheho nápadu, jenž měl nehodu tu v zápětí, však jsem nelitoval a nelituju do dnes. Děkovalť jsem tomu první sblížení se s člověkem, jenž se mi stal později až do své smrti jedním z oněch věrných a ve svém upřímně mužném přátelství neochvějných kamarádů, jací za doby skepse našich dnů vždy více vymírají.

Prostý případ ten přihodil se takto:

Vyhrnuli jsme se po dvanácté hodině polední ze vrat realných škol v Mikolandské ulici v Praze s chvatem mravných, ale přece jen po jakémkoli šelmovství prahnoucích žáčků. Jakmile jsme se octli mimo ovzduší odporným paedagogickým asketismem páchnoucí »mučírny«, jakými byla v letech padesátých za pověstného ministra »osvěty« hraběte Lva Thuna skoro všechna učiliště v Rakousku, setřásli jsme se sebe školní prach a bujnost přihlásila se ku svému právu.

Rozprchli jsme se v hloučkách nebo po různu ovšem všemi směry; ale i těch, kteří zabočili směrem k někdejšímu řetězovému mostu, tudíž k Malé Straně a ku Smíchovu, bylo několik. A právě ti nepatřili zrovna mezi nejzvedenější.

Jeden z nich, zhnusiv si později »mučení« učením, dal se na vojnu a padl jako důstojník v bitvě u Králové Hradce. Jiný byl za krátký čas z ústavu prostě vyloučen. A když se byl jako kadet nabažil vojenské supernace, uposlechl upřímné rady dobrého otce a vrátil se jako vzorný »ztracený syn« opět do lůna rodiny, kde z něho bohatnoucí otec bez jakýchkoli dalších paedagogických evolucí šťastně vypěstoval jednoho z nejhumannějších — millionářů . . .

My ostatní, ku kterýmž se byl osud jinak zachoval, ovšem jsme byli více méně nuceni prospívati v »ctnostech« nepoměrně utěšeněji.

Někteří z nich dokonce už byli také tak skoro cosi jako nadějní kandidáti jistého druhu šosáctví: strojeně vážní a nepřirozeně opravdoví, jako na příklad já, kterýž jsem si byl již přede dvěma lety beze vší vnitřní příčiny umínil, že se — nezasměju.

Byl to zvláštní druh duševního sportu a stál mne dosti přemáhání.

A tak i tentokráte
Kamarádi se smáli, ba chvílemi i rozpustile chechtali různým svým vtipům a sarkastickým poznámkám, jež pronášeli s nesalonní neomaleností nejen o mnohých protivných spolužácích, nýbrž s politování hodnou, ba bohopustou nestoudností také o některých nenáviděných profesorech.

Jen já, skoupý na slovo a ještě skoupější na úsměv, ubíral jsem se v malém hloučku s prknem ku kreslení a několika knihami, k prknu řemenem spjatými, skoro zasmušen, dávaje občas souhlas svůj na jevo buď pouhým pohledem nebo pokynutím hlavy.

Nežli jsme dospěli k někdejšímu řetězovému mostu, hlouček náš valně prořídl. Na most vstoupili jsme tentokráte jen tři: hezký, usmívavý kudrnáček ze zámožné německé rodiny, pak vychrtlý smíšek, Čech, a já — v masce zamračeného stoika.

A jak už se někdy děje, bujný rozmar náš zdánlivě beze vší příčiny vždy více mizel. Capali jsme po mostě těsně podle sebe v nevysvětlitelném rozladění. Kudrnáček i smíšek snažili se sice brousiti vtip svůj aspoň o tu neb onu nápadnější vlastnost několika málo osob, jež jsme potkávali; ale náhodou potkávali jsme vesměs lidi nezavdávající k sarkasmu a úšklebku žádné podstatné příčiny.

Po několikadenní nepohodě a celonočním prudkém lijáku byl nadešel jasný podzimní den. Slunce na bezoblačné obloze příjemně přihřívalo a obráželo se ve vlnách Vltavy místy v žhavě zlatých prouhách nebo mihotavě oslňujících jiskrách a ruznotvárných plochách.

Tmavá, nočním lijákem osvěžená zeleň blízkých ostrovu, odkud chvílemi zazníval přerývaný, spíše melancholický nežli jásavý zpěv jednotlivých ptáků, jakož i vzdálenější partie Petřína a v plném jasu slunce vždy úchvatné panorama Hradčan atd. — vše pusobilo jaksi vážně a opravdově, tak že přes všechno úsilí vysliditi někde nějaký vhodný terč bujnějšího rozmaru připadaly jednotlivé, jaksi do větru metané vtipečky i vlastním tvůrcum svým opotrebované, přehřívané a odumíraly takořka na samých rtech.

Asi v polovině mostu byl bujný, škodolibe úsklebný rozmar náš za úplného bezvětří rozvát do všech úhlů světa.

Po několik vteřin ploužili jsme se v zarytém mlčení podle sebe, až náhle jeden ze soudruhů pronesl jméno jednoho z nejsympathičtějších tehdejších našich profesoru.

Mně aspoň byl muž ten nad jiné sympathickým od okamžiku, kdy vkročil poprvé do učební síně.

Pamatuju se skoro, jako by to bylo před několika týdny a nikoli před čtyřiceti lety, když za jasného odpůldne objevil se v naší třídě poprvé nástupce učitele češtiny, krátce před tím zemřelého.

Místo plíživě vcházejícího a pokašlávajícího Václava Rozuma, jehož zádumčivá, k smrti bledá tvář a hekticky planoucí tmavé oči jevily již dlouho nenáhlý rozklad — vešel do učebné síně asi šestmecítmaletý muž výrazné tváře a štíhlé, ale přece statné, ramenaté postavy — v černém fraku a s cylindrem v ruce.

Pružným krokem prošel kvapně středem škamen, v nichž byli žáci s šumným ruchem vstali, vystoupil na podium a bagatelně, ale přece skoro až kolegiálně se ukloniv dal rukou znamení, abychom usedli. Na to odložil klobouk na stůl a s důvěrně sebevědomým pohledem rozhledl se po žácích.

Spíše vyhublá nežli plná, skoro bych řekl, poněkud i vyžilá tvář markantních rysů, velký, trochu zahnutý nos, mírně odulý dolení ret, energická brada, dlouhý černý vlas a kníry téže barvy — vůbec celá fysiognomie prozrazovala muže nejen duševně úplně vyspělého, ale i člověka, majícího již také mnohou trpkou zkušenost životní za sebou.

Co k nám žákům poprvé promluvil, nepamatuju se. Bezpochyby se nám několika slovy představil jako nástupce zemřelého profesora češtiny a možná že také naznačil, co a jak míní přednášeti.

Přednášky jeho v brzku nás nad jiné zajímaly. Odbočovalť často i k literatuře a vykládal nám mnohé, co nám dle předepsané osnovy učební přednášeti — neměl.

Pamatuju se, že nám kdysi po celou hodinu vykládal o národních písních, hlavně o balladě »Osiřelé dítě« a připomenul, že pokusil se tento skvost národní poesie přeložiti do němčiny.

Muž ten lišil se ostatně i jinak od ostatních paedagogů ústavu

Navštěvovati veřejné místnosti bylo nám v tu dobu zakázáno co nejpřísněji. Nešetření zákazu toho trestáno bez milosrdenství vyloučením z ústavu. Přes to, nebo snad — právě proto navštěvovali mnozí z nás veřejné místnosti, jako by zákaz vůbec ani neexistoval.

Kdysi v neděli odpoledne zapadl jsem s několika nespolužáky do někdejší »Slovanské kavárny«, kde mladý náš učitel češtiny hrál právě kulečník a pohledl i na mne. Pozdravil jsem zaražen; ale pozdravený mi vubec ani nepoděkoval.

Po několika dnech, když jsem se ubíral do školy sám, náhodou mne dohonil a poznav mne, oslovil mne řka: »Já vám ondy nepoděkoval. — Ve veřejných místnostech však vás neznám — rozumíte?«

Přirozenoť, že za dob skoro až asketické kázně školní byl takovýto profesor mezi přísnými a po každém poklesečku přímo ostrovidovým zrakem slídícími profesory pravou dissonancí,

kdežto u žáků těšil se sympathním jako žádný z jeho kolegů.

Mladý suplent nepatřil mezi přísné, ano i příkré paedagogy, kteří vychovávali průměrnou inteligenci, mládež bez samostatného názoru ve svět, z kteréhož se po dokončení studií rekrutovali nejen zjevní reakcionáři a slepí nástrojové různých vlád, nýbrž i všickni ti tak zvaní solidní, úzkostlivě opatrní »také vlastenci«, jejichž »vřelé a upřímné vlastenectví« nikdy nepřekročilo černožlutých sloupů, kteří nikdy nepřišli v žádný konflikt se slavnými úřady a »vroucně milované« vlasti nikdy žádné oběti nepřinesli, slovem všickni ti, kterýmž právem náleží jinak více méně výnosné příjmí vlastenců — černožlutých.

Nám bezstarostným studentíkům, kteří jsme do sociálně-politických a jiných zákulisí začínali teprve jen jaksi nahodile prokukovat, ovšem vše to a mnohé jiné bylo ještě skoro úplně temné; avšak instinkt mnohého z nás byl přece již dosti mocný, než aby nám nebyl prozrazoval a napovídal mnohé nesrovnalosti, proti kterýmž bouřívalo se v našich duších cosi jako neúkrotný odpor a temný, polouvědomělý vzdor.

Z té příčiny není divu, že nový náš suplent připadal nám jako tajemná sfinga čekající jen na vhodný okamžik, aby všem těm zvrhlým paedagogům absolutismu (mezi kterýmiž byli i tací, kteří si vydržovali z žákovstva i všeliké špiclíčky) zahřměl do duší zahanbující slova neúprosné pravdy, jak bezměrné hříchy páchali na svěřené jim mládeži —

Jakmile tudíž jeden z nás pronesl jméno sympathického toho muže, kterýmž nebyl jiný nežli Jan Neruda — rozhovořili jsme se o něm s oním druhem bujně rozmarné piety mládí, která i v rozpustilém vtipkování bývá nepoměrně vřelejší a upřímnější nežli chladná a škrobená pieta ohledů velkých rozvážlivců.

Takto hovoříce přešli jsme zbytek mostu, prošli i širokou a fádní tehda Chotkovou třídou a zabočili novou, nyní taktéž již rozbouranou Oujezdskou branou na cestu vedoucí přes hradební příkop k někdejšímu bastionu u první staré Oujezdské brány, kde býval domek, úřadní místnosti erárních výběrčích potravní daně.

»Vidíš? Už je tam zas!« zvolal kolega kudrnáček, jakmile jsme onen domek shledli.

»Kdo? Kde?« optal jsem se.

»Nu, tamhle u akcízu — ten podivín!« zněla odpověď a kudrnáček mávl ledabylo rukou k domu.

Pohlednuv naznačeným směrem, spatřil jsem u jednoho z okének, kde se platíval poplatek, státi zavalitého člověka prostřední postavy a nevšimnul jsem si pro okamžik jiného, nežli že je oblečen v prostý světlý šat a že má na hlavě placatou čepici.

V témž okamžiku však se muž ten odvrátil od okénka a popošel mezi vozy před domkem, kde zrakům mým zmizel.

»A to je podivín?« optal jsem se. »Proč, prosím tě?«

»Jakž by nebyl! Jede z Prahy a — platí. Což pak se platí potravní daň i z věcí, jež se vezou z Prahy?« odpověděl kudrnáček. Pokrač.

JOHN HENRY MACKAY:

NÁLADOVÝ OBRÁZEK.
PŘEL. PAV. MOUDRÝ.

OBRAT.

Cestou do kopce šel muž. Šel mdlým, pomalým, občas váznoucím krokem, jakým chodí lidé duševně znavení. Čelo měl skloněno a oči bloudily po zemi, jen někdy přelétl pohledem délku cesty před sebou. Tu viděl, že je silnice liduprázdna, že se nemusí bát vyrušení, a pohled jeho upřel se znovu na zem. Šel z velkého města k lesu. Silnice zvolna stoupala.

Muž nebyl dlouho, dlouho vyšel z města, a zdálo se, že se bojí upříti svůj zrak na onen vonný lesk, jejž začalo šířit jaro krajinou. Bál se, že by byl oslněn tou náhlou nádherou, tak jakoby na něm dosud ležel všechen tíživý prach jeho comptoiru a na sehnuté šíji dosud těžká, železná ruka denní povinnosti. Povinnost! — jednoho otužuje k životnímu boji, a on ji snáší klidně — snad ho činí i šťastným; druhému vyssává morek z kostí a mozek z hlavy, je-li ochromující a nemůže-li oblažiti. Tak spočívala těžce na muži. Znáš ho! Jdi jednou do velkého města — tam ho potkáš, večer, když se obchody zavírají, tam ho uvidíš — subalterního úředníčka! Jeho stav je řetěz, který vtiskuje stopy na šíji a vrásky v čelo. Je nekonečnou cestou za poledního žáru, bez osvěžujícího pramene po straně, a je kolečkem velkého stroje. Je-li otřeno, bývá odloženo a nahrazeno novým, potřebnějším, a tak se během desítiletí sestavil mechanism ze samých nových dílů, ale stroj dále jde svým starým, nezměněným chodem. Zaslechl jsi někdy stenání a skřípot koleček? — je to příšerný zvuk a vane jím nekonečný bol, při němž ti stydne krev.

Muž došel pomalu dále. Zdálo se, jakoby jaro rozvíjelo celou svou nádheru, aby pozdvihlo

čelo mužovo a zchladilo temný žár jeho zapadlých očí. Sňal klobouk s hlavy a držel jeho poněkud ošumělý okraj v ruce. Vlažný větřík províval mu vlasem a pohrával jemně jednotlivými kučerami. Skorem neznatelně ssály ho v sebe ostře rýsované rty mužovy.

Bylo mu tak dobře, a osamělý klid kladl se mu na duši, jako se klade milá ruka hojivě na palčivou ránu. Avšak něco jiného na něj dorážело a obetkávalo ho jarní mocí. Napadlo ho přání, hluboká, hluboká, dávno odvyklá touha po lásce. A cítil, jak je opuštěn...

Nebylo tu milované ženy, která by mu zaplašila starost s čela, nebylo tu dítěte, které by mu se srdce odesmálo hořkost. Pátral v minulých letech, jakoby tam chtěl hledat něco, co musí násilím najít. Byl opravdu tak chud, že ani jediný, nepatrný zárodek květu lásky, z oněch milionů, jež dnes letěly světem na křídlech jara, neklesl mu k nohám, čině ho nevýslovně šťastným? Byl opravdu tak chud?

Pohroužil se hlouběji ke dnu svých vzpomínek. Rodiče jeho byli dávno mrtvi, — jediná sestra zemřela jako nevěstka, — příbuzní — což měl kdy jakých? Neznal žádných. — Přítele? Byl osamělý ve svém myšlení; v kruhu, do něhož byl vnucen, nechtěl se líbit jeho příliš volný úsudek, a on nemohl se ho k vůli jiným zříci.

Mlčel tedy. Tu ho nazvali podivínem a nechali ho být. Hroužil se však stále hlouběji a tu před ním vyvstala jeho první chlapecká léta. Našel zde, co hledal? Přeletěla mu jako záře čelem. Což nevedla cesta, kterou dnes šel, tam, kde byl domov jeho mládí? Brzy musila se objeviti mezi kmeny villa hraběte Heřmana, kde strávil několik let po boku hraběte, stejného s ním věku. Syn podřízeného vychováván byl jako soudruh jeho her. Hráli si spolu, pracovali i žili společně...

Což nebylo mezi nimi opravdové přátelství? Což by bylo zúplna zaniklo oním dnem, který je rozloučil před dávnými již lety, dnem, který vyslal jednoho v těžký život práce, druhého v lehký požitek? — Z rodiny se sice nikdo po něm nikdy neptal, ani hrabě Heřman, ale bylo jistě potřebí jen popudu s jeho strany, — v čemž mu dosud bránily jeho hrdost a jeho roztrpčení, — aby se v hraběti probudila znovu vzpomínka. Musilo tak být, stal-li se tím, čím kdysi sliboval se stát. Vždyť nechtěl od něho ničeho — ne, ničeho, jen ho spatřit, jen jednou ještě zaslechnouti zvuk hlasu, který druhdy zníval tak lichotivě, jednalo-li se o to, aby převzal na svá bedra nějaký jím provedený kousek. Jak rád to vždycky učinil, nepomýšleje nikdy na následky. — — —

Osamělý muž šel dál a dále, až vkročil do vysokého, tichého lesa. S vrcholků stromů snesl se na něho klid, a mysl jeho se upokojila; myšlénky vracely se k oněm jediným, sluncem prohřátým dnům jeho života, pohyby jeho staly se živější, plny naděje, krok jeho pevnější a vytrvalejší. Čelo se pozvedlo a oko se rozhlíželo kolem sebe. Na pravo i na levo objevovaly se villy boháčův — tu byla villa hraběte Heřmana — tu zahrada, kde si hrávali — tam za těmi zlatem západu ozářenými okny byla jejich společná světnice. A již stál u vrat a jeho ruka se položila jako v sladkém snu na kliku. A tak šel dále známou cestou, otvírající se před ním. Bylo mu, jakoby to všechno bylo jeho!

Stál teď na nejvyšším místě zahrady — dům nechal stranou — a před ním otvíral se široký pohled na město a kraj. Zde nahoře vládl nekonečný klid. Pohled osamělého chodce zaletěl daleko za město. Záře, jíž se leskly střechy města, oslňovala jeho oko, odvrátil je a zadíval se na tichý proud u svých nohou. S větví jedva se ozývalo nesmělé volání ptačí a v suchém listí z předešlé jeseně zaharašila veverka. Jak blaze působil na něho ten klid! Jak dlouho bylo tomu, kdy ho směl takto požívat! Avšak jaký rozdíl byl mezi dnes a včera! Tehdy probíhal lesy v blaženě nevědomých hrách, dnes tu stál a požíval klidu v hlubokém, plném vědomí štěstí. Cítil, že klid ten byl pro něho osvobozením. Zde bylo to, čeho postrádal, dýchal to s vlahým jarním vzduchem, cítil to ve velkém, posvátném tichu...

Sluneční paprsky hřály tepleji korunami stromů, oním mírným, zářivým teplem, jak ho smíme užiti v prvních jarních a posledních podzimních dnech.

Osamělý muž stál bez hnutí, ale necítil své osamělosti. Jeho dětství bylo u něho a dívalo se na nej velkýma očima, plnýma výčitky, že na ně tak dlouho zapomínal.

Široce rozložené oko jeho vpilo se ještě jednou ve vši tu před ním ležící nádheru večera, a jeho smysly a údy proudil pocit posily a vzrůstu. Krátce a rychle se obrátil. Noha jeho našla mechanicky cestu k ville.

V příští chvíli stál na mramorových stupních, vedoucích na verandu. Sluha vyšel mu nahoře vstříc a shlížel na příchozího s oním výrazem nadutosti v tváři, jak si ho jen osmělují přivlastniti obmezení, rozhýčkaní lokajové velkých pánův. Nevzal si ani práci, aby se ho zeptal, co si přeje.

»Mohu mluviti s hrabětem Heřmanem?« — V hlase tazatelově chvělo se očekávání.

»Zeptám se. Vaše jméno?« —

Vyslovil je.

Sluha šel. Čekající neměl času, aby se horšil nad chováním sluhovým, všechny jeho smysly byly upjaty na shledání. Lokaj se vrátil.

»Pan hrabě lituje« —

»Jak — a je doma! Řekl jste mu moje jméno?«

Drzý úsměšek přelétl rty sluhovy.

»Ovšem« —

»Pak jděte ještě jednou — povězte ještě jednou hraběti moje jméno, ale zřetelně, rozumíte — Přítel z mládí že si přeje s ním promluviti.« —

V tonu pronesených slov bylo něco, co přimělo sluhu, že vzhlédl a pak šel. Vrátil se znovu a okamžitá servilnost byla již opět zmizela.

»Pan hrabě znovu lituje, kdyby však mohl něčím posloužit — je ochoten, jakoukoliv podporu —«

Poslední slovo sotva dořekl, tak se zalekl temného, hrozivého výrazu, vyšlehnuvšího z očí mužových. Než se sluha vzpamatoval ze svého údivu, sešel již se schodů a zmizel směrem k silnici.

Vracel se zvolna cestou, kudy přišel. Proud náhle vyvstalých pocitů zmítal jeho duší a každý náraz vln tohoto proudu bolel jako šleh bičem na rozedranou šíji.

Avšak tu ho zachránila vymoženost poslední hodiny, ono nevyslovitelné, co vssál v sebe tam nahoře v tichém, vznešeném styku s přírodou. Jak teď kráčel dlouhou cestou zpět, spracovávalo a zhušťovalo se to všechno, a stalo se mu nejvyšším ziskem pro pozdější dobu. A bylo mu, jakoby mluvilo k němu cosi hlasitě, jasně, jimavě, a nikdy nepůsobilo na něj něco hlubším dojmem. Slyšel to svá vlastní slova? Byl to hlas jeho duše, vyburcované ze spánku? Nebo to k němu šuměly stromy? —

»Nyní tu stojíš sám« — slyšel osamělý muž, »odvrz i to poslední a buď pak volný! Žádného bolu více nad něčím ztraceným, co v pravdě nebylo nikdy tvým. Klam ten za to nestojí. Avšak něco jiného se stalo nutným! — Vzchop se, celý, od základu! Co jsi konal dosud? Pro jiné? — Nic! Co jsi konal jako kolečko stroje, byl by jiný vykonal právě tak dobře. — Pro sebe? Ubožáku, pro sebe jsi nemohl urvati ani kus skrovného štěstí! Uvědom si nyní sebe i svou schopnost. Víš, co bylo narkotikon, co uspávalo tvé schopnosti, tak že se nemohly nikdy rozvinout? Byly to ony nauky, které tě přenesly z malých poměrů ve velké — ne, ještě v menší, ale bohatší. Tu byla tvá síla ochromena porovnáním, a z toho povstala tvá nespokojenost. Vrátil jsi se v chudé poměry a den žádal od tebe svou práci. Avšak místo abys se byl vzchopil a s napjetím každé žilky své síly šel svou vlastní cestou, nechal jsi se zavésti svou nespokojeností na cestu, kde tě chtěla mít. Tak jsi jí propadal po všechna ta dlouhá léta a zapomínal jsi ve své nedbalosti na nedůstojnost svého jednání. Tvá povinnost! — Což myslíš, že jsi ji opravdu vykonal, odbyl-li jsi své denní pensum bez chuti a lásky? Věříš tomu opravdu? — Ne, nevěříš tomu! Co ti scházelo, bylo něco velkého, k čemu bys se ty, malý, mohl přimknouti. Dnes se ti toho dostalo: velkého požitku. Nyní se cítíš být silným. Jsi jím — a zůstaň jím tedy! A kdybys jím jednou nemohl být, povznes se nad sebe sama! Nechť ti je slovo to oporou, je to velké slovo a leží v něm hluboký smysl. Ale je těžko k pochopení, jen málo lidí ho chápe a ještě méně je s to ho plniti. — A nyní jdi, buď větší, než jsi byl — a buď šťasten!« —

Tak slyšel, a cítil, jak nabývá sil. Cítil v rukou sílu, že by byl mohl zdvihat obrovská břemena a jeho hlavou projížděly vznešené, zářivé myšlénky, jakých nikdy nemíval.

Blížil se městu. Ohlédl se ještě jednou zpět, spočinul zářícím okem ještě jednou na tichém, klidně plynoucím toku a na výšinách, jarem vonících a vzhlédl pak vzhůru k věčným hvězdám.

Pak šel spěšněji k městu a uvědomoval si jasně to, co získal: »Jsou to velké hodiny života — přijímej to jako milost, že i tobě se jedna dostala údělem. Nesčetným lidem nepřijde nikdy, a oni musí prožiti v temných mukách, chytajíce se nejbližšího. Mnohým přijde jen jednou v životě, a leckterý z nich nechá ji přejíti kolem sebe a nerozumí, co mu chtěla přinésti. — Nikomu však nepřichází často, neboť by byl příliš slabým, to snésti.

Tobě přišla! — Blaze tobě, vzal-li jsi od ní tolik, mnoholi jsi mohl uchopiti; bylať nevýslovně bohatou!«

Před chodcem leželo město. Vešel do jeho ulic. Hluk a mlhavý kouř srazily se za ním, ale nemohly více zatemniti jeho jasného pohledu, nemohly zatížiti jeho prsa. Neboť osamělý muž se stal volným a silným!

O tomto obratu jsem chtěl vyprávět.

Em. šl. z Lešehradu:

OSAMĚLOST.

Dny mé jsou morosní a kalné,
v nich paprsk slunce nezasvití.
Znám kraje zahálčivé, dálné,
kde možno vzdálen světa sníti.

To krajina je nekonečná,
kdes v provincii hladkých plání,
tam v horách sedí Zima věčná
pod klenbou Šera bez svítání.

Ni paprsk slunce nezasvítí
už v dny mé nervosní a chladné.
Je zmrazené mé živobytí,
jak zem, kde věčná Zima vládne.

Karel Hurych:

SLABOŠI.

Pokrač.

VI.

Několik dnů na to byl Miksa pozván k Vilimovům na večeři.

Ani když poprvé šel na ples Národní besedy, nezabýval se svou toaletou tak úzkostlivě. Jeho dlouhý, černý kabát, redingot střihu z let třicátých, bezvadný, přiléhavý a poněkud výstřední, dodával mu výrazu šviháckého, světáckého i zajímavě uměleckého. Jeho kravata byla tak šťastně volena barvou i tvarem, v tak jemných záhybech složena, že by uspokojila Brummela i Barbeye d'Aurevillyho. Vetkl si do kabátu velký, bílý květ kamelie.

Sešel se s doktorem Krollem v kavárně, odkud společně šli k Vilimovům.

»Ty jsi se vyšňořil!« švihl po něm Kroll ostrým pohledem a dodal kousavě: »Hle, i voňavkou se napustil!«

Miksa snášel klidně vtipkování Krollovo.

Byl lhostejným ke všem věcem celého světa, pokud se netýkaly jedné osoby.

U Vilimů setkali se se známou společností, s Jandou, Mrázkem, Kubešem.

Miksa byl poněkud sklamán. Čekal skvělý salon, velkou společnost, celý dvůr elegantních pánů a krásných dám, seskupených kolem suverenní krásy paní domu. A zatím octl se v měšťácké jídelně, v prosté domácnosti, v úzkém kroužku přátel od kulatého stolu. V duchu se smál své naivní představě o salonu paní Vilimové, když rozkrajoval uzené s knedlíkem. Ale vzal si dvakrát. Chutnalo mu znamenitě, rozveselil se a cítil se velmi volným a spokojeným.

Paní Vilimová byla rozkošná ve svém jednoduchém, položupanovém obleku z modré látky, na němž však byly velmi jemné a bohaté krajky. Bílé její lokty vynořovaly se z úbělu krajek. Světlá lahodnost vyzarovala z její osoby, šířila se kolem ní, kolem jejích vnadných a hladkých pohybů, zpívala v melodičnosti jejího hlasu a v stříbrných kaskádách jejího smíchu.

Všichni byli veselí. Nad rychle a často střídajícími se mísami a talíři, nad spoustou sklenek, sklenic, číšek, karaf, stříbrnými podstavci s ovocem a cukrovím a dvěma kyticemi, jimiž byl stůl vyzdoben dosti vybraně, rozhlaholil se nenucený rozhovor a smích.

Mrázek mluvil a jedl nejvíce. Oči mu zářily labužnickým nadšením, když chroustal jemné paštičky ku zvěřině. Cenil vysoko občanskou, ale bohatou kuchyni paní Vilimové. Takové omáčky nejídal v celé Praze. Ty jedině dovedly zmírniti jeho stesk po nejvyšších slastech svého života, jež zažil — což neopominul připomenouti při žádné hostině — v Paříži u »Noël a Patarda« nebo »maison Dorée«, a v Nizze u Marguerylio. Nechápal český chauvinismus kuchyňský, jakým se u nás chlubíme, a horoval jen pro lehkou a dráždivou kuchyni franzouzskou.

Kubeš i Janda byli plni rozmaru, Vilimův hřmotný hlas a dunivý smích všechny přehlušoval.

Jen Kroll byl poněkud nevrlý, vymlouval se, že je mu nevolno a skoro ničeho se nedotkl.

»Ach, chudáčku, snad nejste churav?« zašveholila paní Vilimová nad ním svým sladkým hláskem a dotkla se jeho tváře obnaženým loktem, jak se nahnula s mísou přes stůl. Matné uzardění prolétlo Krollovu tvář a jako v nesnázích uchopil sklenku sherry, která netknutá stála před ním od počátku večera, a vyprázdnil ji na ráz a pravil se sklopenýma očima a s plachým záchvěvem úsměvu ve tváři:

»Děkuji vám, milostivá paní, za váš soucit. Nevím, co mi vlastně je a lituji, že nemohu projevovat obdiv vaší kuchyni tak upřímně jako přítel Miksa.«

A jen mrskl pohledem po mladém muži a a oči zas přivřel.

Miksa jedl vskutku velmi hltavě. Nevěděl vlastně, co do sebe s tak úžasnou odhodlaností hází. Očima byl mimo stůl. Točil jimi po paní Vilimové, vnadně se nadnášející kolem stolu.

Její plavá, jemná krása tak jej zaujala v tom neunavném, volném pohybu domácí paní starostlivě obcházející hosty, rozkládající své vnadné ruce nad stolem, toho žertovně, jiného mazlivě jako děcko pobízející, všímající si všeho i nedolité sklenice, i pohledu, kterým někdo hledal sůl nebo chléb, nařizující cosi služce vyfintěné, naškrobené, načesané, s neobyčejně bílou pasnou kolem širokých boků, a při tom zachycující úryvky rozhovoru, do něhož hodila chvílemi pár slov neb stříbrný trilek smíchu. Zdálo se, že vše kolem sebe naplňuje libou vůní své něhy, jasem a žárem svých očí, třpytnou melodičností svého hlasu . . .

Miksa ploval ve vlnách vůně, jasu a melodie a se zaslepenou zarytostí, nevšímaje si ničeho kolem sebe, hltal vše, co mu na talíř vysypala a naložila paní Vilimová, kterou nesmírně bavila jeho zdravá chuť.

Na slova Krollova se začervenal Miksa, jakoby mu bylo vytknuto něco neslušného.

Vilim se dal do smíchu a břicho se mu zatřáslo pod bílým ubrouskem pokapaným omáčkou, mayonaisou, máslem chřestu i vínem

»Takové hosty máme rádi, viď, Lido, to je radost sedět u stolu. Zdravý žaludek, dobré srdce, jasný mozek, že, kamaráde?«

A ťukl si s Miksou.

Paní Vilimová se usmála. Stála právě vedle Miksy a pohladila ho po tváři.

»Jste hodný, já vás mám za to radši nežli pana doktora.«

Miksa byl ještě více zmaten tím neočekávaným dotykem hebké a měkké, jako hedvábné ruky a nevěděl co říci. Usmál se šťastně, ale zároveň cítil, že je směšný, že s ním jednají jako s hochem a to jej bodlo.

Krásný Janda zachránil ho před dalšími rozpaky. Nesl právě vidličku s nabodnutou zavařeninou pod svůj vonný, zašpičatělý knír.

»Tak! To je pěkné!« rozhorlil se. »A pro mne, který by k vůli vám, milostivá paní, spolkl skopce upečeného na rožni, neměla jste ani slova uznání?«

»Ano, ano! My nic! Jen Miksa. Ten je hodný!« žárlil žertovně Mrázek

»Ale, pánové,« a paní Vilimová rozložila své obnažené lokty v komickém gestu, jakoby chtěla krotit nespokojence, »vám patří již od dřívějška mé uznání. A pak vám nikdo nedělá reklamu!«

»To je pravda,« zvolal Miksa. »Děkuji ti, doktore,« a zavadil sklenicí o čišku Krollovu.

Bylo všem veselo a příjemno, jako bývá v užším kroužku, shromážděném kolem bohatě opatřené tabule, kde vládne krásná a se všemi poněkud spřátelená domácí paní, tak že mizí všechna upjatost.

Bylo po večeři. Do prostřed stolu byly posunuty skleněné a stříbrné podnosy s cukrovím a ovocem, a Vilim naléval z baňaté láhve rudé, temně jiskřící víno a pomlaskávaje říkal: »Výtečný Pommard, kamarádi, samý oheň a vůně!«

Janda uprosil paní Vilimovou, aby něco zahrála. Usedla k pianu a hbitě zavířila prsty na klavesách.

Janda přistoupil k pianu, opřel se o ně loktem, přeložil jednu nohu přes druhou a v této ušlechtilé pose hodné fotografického aparátu lehce se naklonil k paní Vilimové, pohlédl na ni nyvým pohledem, o jehož moci byl přesvědčen, a dotýkaje se prsty s vyblyštěnými nehty konečku knírů pravil přidušeným, prosebným hlasem:

»Milostpaní, prosím vás, něco od Schumanna.«

Paní Vilimová přikývnula souhlasně hlavou, vyhrnula si krátký rukáv ještě výše, udeřila prudkým akkordem do piana, načež rozezvučela se snivá melodie.

Vilim, Kubeš a Mrázek ostali sedět u stolu, kouřili, pili a hovořili, nedbajíce hudby. Kubeš potají uvolnil si přasku vesty.

Doktor Kroll zapálil si též cigarettu, přešel po pokoji, chtěl přistoupiti k pianu, ale zarazil se a posadil se do křesla stojícího pod jardinièrou, v níž vějířovitě se rozkládaly palmové listy, a počal prohlížeti album ležící na malém stolku z lakovaného, čínského dřeva.

Miksa odstoupil též od stolu a i v něm objevila se touha přiblížiti se k pianu, ale neodvážil se, a skromně, poněkud smutně — což bylo spíše následkem přílišného jídla nežli duševní nálady — uchýlil se do koutka pokoje na pohovku. Celou duši vhroužil do blýskotavého, volně rozčeřeného proudu melodie, prýštící se z bílých kláves pod bílými a útlými prsty krásné ženy. Zadumal se. Hudba promluvila k jeho mladému a rozcitlivělému srdci.

Roztálo cosi v jeho nitru a náhle zamžilo v jeho očích. A chvilku na to převrátila se vlna nálady, jakýsi zvučný a divoký ton ozval se v něm utajenou silou a div nevyskl, nedupl nohou. A cítil bolestnou, posupnou rozkoš.

Pohlížel často k pianu, ale úkosem, kradmo, nenápadně. Nedovedl si ani vysvětliti, proč náhle nemohl se dívat na paní Vilimovou klidně a z přímа, jako dříve. Proč hleděl kradmo a stranou? Což bylo něco nedovoleného v jeho pohledech, nezíral na ni tak jako na jiné sličné ženy, s čistým a veselým zalíbením?

Věnoval též nedbalou pozornost svému okolí. Všiml si, že byt Vilimových je zařízen jako bývají zařízeny byty mladých ještě manželů. Všechno se lesklo novotou, drahého nábytku a různých okras bylo nastaveno jako ve výstavním interieuru truhlářské firmy.

Paní Vilimová po blouznivé, melancholické skladbě Schumannově sehrála hned několik bujných taktů z »Krásné Heleny«, náhle bez přechodu spustila cosi těžce sentimentálního, hrobově melancholického a opět rázem přeskočila do pouliční odrhovačky a na konec řinkla oběma rukama do piana a se smíchem sklapla víko.

Kroll, který po celou hru nespustil očí s odhalené šíje její, zatleskal ironicky. Janda, nezměnivší svou zádumčivě snivou posu při Schumannovi ani při Offenbachovi, pouze povzdechl a hrábl si do vlasů.

Miksa jen s němým úžasem pohlížel na krásnou ženu. Objevoval stále nové vděky, nové půvaby na ní. Líbila se mu, že hrála tak rozmarně, bez afektovanosti, více pro svou zábavu a úlevu své nálady nežli pro společnost. A jak graciesně si počínala, mhouřila oči, potřásala šelmovsky hlavou, když náhle z oratorního andante přehoupla se do kupletního presto furioso ...

Pokrač.

Jan Osten.

ROSELE.

POVÍDKA Z ALP.

Pokrač.

Byly deštivé, chladné dni, když dojel domů. Již na cestě se rozpršelo, ani nevystoupil z vagonu, všechno kolem byla jediná šedá stěna hustých mlh.

Matka byla skutečně velice nemocna a toužebně ho již očekávala.

Sotva ho poznali, jak se změnil za tu dobu, zmužněl, slunce ho ožehlo, zarostl vousy, byl vážnější než druhdy. Nemnoho vypravoval, vůbec byl jaksi zcela změněný. Co se jindy se sestrou nahovořil, nadováděl, nažertoval a nyní sedne kdesi u okna, pokuřuje cigaretu a stále přemýšlí, stále přemýšlí.

Pozorovali na něm změnu, vyptávali se ho; nadarmo.

»Nač jim budu o ní vypravovati?« myslil si. »Nedovedou si ji představiti, snad její tělo, ale její duši ne. Nemohou jí pohlédnouti do očí, jako já hleděl, a čísti to, co já v nich četl.«

Pozdržel se doma několik dní, neodcházeje skoro od matky, až jí bylo lépe.

Odjel pak do Prahy, za svou povinností. Tam ho stihl první dopis Rosele. Tak, jaká byla, tak i psala. Postřehl několik chyb ve psaní, několik podivných vět, ale ostatně zdálo se mu, že ta slova mluví.

Psala mu, jak na něho vzpomíná, jak u nich nyní stále prší, a jsou mlhy, tak že nemůže dívati se na měsíc, na který také on se dívá, na Lorénu šla, dle svého slibu v neděli, ale bylo tak zamženo, že ničeho neviděla, ani jezera, ani hor, jen si je myslila a dívala se v šedou dali, kde on přebývá.

Myslivec z Hopfreben prý k nim dochází, ale ona s ním mnoho nemluví, za to matinka prý ho ráda vidí. Ale, ať se děje co děje, zůstane jenom jeho, stále jeho, neboť ví, že ji miluje a vrátí se k ní.

A pak vypravovala o zahradě a opuštěné besídce, o převozníkovi, který ho pozdravuje, o studánce v horách a o písních a o citeře.

Kučera četl to psaní znova a znova, nosil je v kapse, jednoho večera sedl ku psaní a psal jí až do půlnoci, několik aršíků papíru popsal a zdálo se mu, že je to jen nepatrná část toho, co by jí řekl, kdyby byl u ní.

Začal choditi opět do kanceláře a žíti obvyklý svůj život. Ale nežil jako dříve. Vyhýbal se nyní svým druhům, s nimiž kdysi mnohou noc strávil při pitce a zábavě, uzavíral se do sebe, byl nejraději sám.

Chodil po dlouhých procházkách, kde bylo málo lidí, a tam mu bylo nejlépe. Tu se mu zdálo, že chodí po jeho boku štíhlá ženská postava, dívá se naň oddaně velkýma, hlubokýma svýma očima a mluví k němu tiše.

Každou neděli chodil na Letnou. Vzpomněl si na Rosele, jež mu slíbila, že bude choditi každou neděli na Lorénu, aby mu byla bližší.

A také on si myslil, že jí bude bližší, vystoupí-li výše.

Nemnoho lidí chodilo tam v neděli dopoledne, dole pod ním hučelo město v nedělním chvatu, postavil se k zábradlí a díval se tím směrem, kde se domníval, že leží ta země.

Zdálo se mu, že vidí opět zelené jezero a nebetyčné hory a ji, jak stojí na výšině a dívá se směrem, který jí naznačil.

Záviděl ptákům, kteří vznášeli se ve vzduchu a přál si také míti křídla, aby mohl letěti přes hory a doly, daleko, daleko a stanouti tam u ní a přivinouti ji k sobě a promluviti s ní a zase letěti zpět, do daleké vlasti.

Jeho duše byla tam, u ní.

Kráčí za večera ulicí, lidé se hemží, povozy jezdí, on však ničeho si nevšímá, nic nevidí. V uchu zavzněla mu melodie písně, kterou Rosele zpívala, a ta jediná, prostá melodie vyvolala v duši hned celou řadu sladkých vzpomínek.

Své povinnosti konal mechanicky; skláněje hlavu nad prací myslil na Rosele, co asi nyní dělá, co hovoří, kam jde.

Psal dopis za dopisem a ona mu odpovídala, tak prosté a milé dopisy to byly, že bylo to pro něho svátkem, když psaní přišlo. Přečetl je zběžně v kanceláři, uschoval pečlivě a četl pak důkladně až večer doma. Zavřel se, rozsvítil lampu a četl zvolna, s požitkem, každé slovo rozbíral, pozoroval podrobně každý tah jejího písma. A viděl ji v duchu při tom, jak píše to psaní, ve své komůrce, kde ji nikdo nevyrušuje, jak těká v myšlénkách očima po komnatce, jak přemýšlí o slovech, aby se jí milenec, jenž se jí zdál býti tak učeným, nevysmál.

Ale nebylo nic umělého v těch dopisech. Vše umělé bylo cizí její bytosti. Jak byla ona prosta, tak i její sloh byl prostý a jednoduchý.

Také on, když jí psal, vyhýbal se každé frázi, jakými oplývají zamilované dopisy, myslil si, že s ní mluví, že stojí před ním, a psal jí tak, jak s ní mluvil, s tím dobrým, nezkušeným děckem. A jak se mu stýskalo po přírodě!

Jak toužil po horách a po jezeře, viděl-li někde ve výkladní skříni knihkupce neb v illu-

strovaném časopise vyobrazení odtamtud, skoro se mu oči slzami zalily.

A přišel podzim, smutný podzim ve velkém městě, řada mlhavých, smutných dnův a dlouhé večery. Ty večery byly zasvěceny jenom vzpomínkám. V tichém odlehlém svém bytě Kučera vyseděl celé večery. V živých a čerstvých barvách vystupovaly obrazy v jeho duši, vzpomínal na jednotlivé dny, na procházky, na cestu do Oberstaufen, na milenčina slova, pohyby, polibky, byl mrzut, když vyrušil ho někdo ze snění: návštěva kteréhosi přítele. Co byli všickni ti proti ní!

Děvčatům se vyhýbal. Všechny, i ty nejkrásnější musily ustoupiti před Rosele. Ty zde zdály se mu býti chudými, neduživými květinami, vypěstěnými v skleníku uměle a ona byla takový kvítek volné, krásné lučiny, celovaný vánkem a zalévaný rosou. Nic u ní nebylo falešného, byla jako lidová píseň, sladká, měkká, přirozená, jdoucí ze srdce a k srdci.

V noci jeho sny přenášely ho k ní. A byly to krásné sny. Zdá se mu, že s ní jde po horské pěšině, za krásného letního dne, květiny se na ně usmívají, ptáci je pozdravují a ona je mu souzena od Boha, nikdy od ní neodejde, bude stále u ní zde, v těch horách. Nebo: přichází z daleké cesty, zaprášen, unaven do vesnice. Před hostincem stojí matka milenčina, Rosele, převozník a všichni jeho známí. Všichni ho vítají, jenom Rosele stojí opodál a dívá se naň smutně. Přistupuje k ní a táže se: »Ty pro mne nemáš ni jediného slova, Rosele?«

A ona se dá do pláče, do takového usedavého pláče, jako tenkráte v besídce; také on se rozpláče a pláče, pláče, až se probudí a sáhne si na tvář a má vlhkou od slz. Dni byly zakoupeny, musil pracovati, ale večery a noci byly jeho, jenom jeho.

Probíral se v relikviích, všechno uschoval, co bylo od ní: všechny kytice, jež mu upevnila na klobouk, její stužky, které jí uzmul, prstýnek, jejž mu koupila na trhu, sáček na tabák, který mu vyšila, a vše to mluvilo o ní, o jejích něžných prstech a krásných očích a tmavých vlasech.

Jaká se s ním byla stala změna! Připomínal si, že byly kdysi časy, kdy ve společnosti veselých druhů vysmíval se čisté, ideální lásce, mluvil cynicky o citech, které nyní plnily jeho srdce!

A proto se úzkostlivě těm druhům vyhýbal, zdálo se, že by to bylo profanací, kdyby v jich společnosti myslil na ni, jež jest tak čistá a vznešená.

A nikomu se o ní ani slovem nezmínil, ani sestře, ani nejlepšímu příteli, před nímž kdysi otvíral své srdce. Chtěl ji míti sám, jenom sám, jako ona jeho.

Ukázka z jeho dopisu na ni

»Jest podzimní večer, Rosele, a vítr pohání déšť a ten bubnuje na moje okno. Je to stále jedna melodie, jíž jsem dříve nikdy nerozuměl, ale nyní jí rozumím.

Rosele! Rosele! Rosele! slyším vyznívati z toho, co déšť vypráví. Jaké jiné jméno mohl bych slyšeti, než jméno tvé? Ve všem jsi ty, co konám, myslím, mluvím. Celou mou duši jsi naplnila, každý její záchvěv náleží tobě. Rozumíš mi, Rosele? Ano, ty mi rozumíš Vidím tvé dobré, krásné oči dívati se na mne s porozuměním. Kdo by mi mohl spíše rozuměti nad tebe? My jsme vyměnili vzájemně poloviny svých duší, co tebe těší, těší i mne, co mne bolí, i tebe bolí. Slyším tvůj smích a ty můj smích slyšíš, můj pláč je i tvým pláčem. Mezi námi leží celý svět, ale duši je to pouhý krok. Zavolám tě a ty přicházíš, má milenko, a hladíš mne po hlavě a cítím tvůj sladký dech a dívám se v tvé hluboké oči...« Pokrač.

FEUILLETON.

V. Mrštík: STUDENTSTVO A STARÁ PRAHA.

I.

(K universitní schůzi.) Vzpomínky táhnou. Na dlouhá a dlouhá léta památným zůstane den 27. listopadu r. 1898...

Tu studentstvo poprvé se shluklo, aby zabránilo dalšímu bourání Prahy, tu síly své vedle vlastní práce zasvětiti slíbilo novým, v řadách jeho dosud skoro neslýchaným starostem a od té doby v čele stojí hnutí, o jehož dalekých cílech a dobrých výsledcích při vytrvalosti a neutuchající lásce k věci nemůžeme dnes míti ještě ani náležitého ponětí. Všechno závisí od hloubky a širokého rozpjetí jednou za vlastní přijaté myšlénky. Nejde jen o Prahu. Jde o rekonstrukci celého stylu veřejného našeho života.

Netřeba lichotiti massám, ale nutno oceniti tuto událost v celém a nezkráceném jejím významu a obsahu.

Ne bez obavy pohlíženo bylo ke studentstvu, jak se v celé té záležitosti zachová. Dosti skepse provázelo naše naděje. A zatím...

Stačilo pouhé vyzvání a dostavilo se jak vojsko: mraky ho přicházely a mraky odcházely (nebylo už místa!), hlava na hlavě, hradba na hradbě, nejrůznější frakce, strany, odstíny a směry mladého světa slily se tu v jednu nepoddajnou zeď a odtud kapala už jen síra a opovržení na skutky přítomných i nepřítomných zástupců města, odtud praskaly salvy potlesku, bouře řítícího se množství ne za lidi, ne za osoby už, jak bývalo a jak zbytečně se bájilo i tentokrát, ale za Prahu a ideu, kterou zastáváme a která v pevném spojení trvá a trvati bude s životními zájmy každého vzdělaného národa. Tak a nejinak své manifestaci rozumělo shromážděné studentstvo. Už to hluboké, napjaté, od začátku až do konce přísně zachovávané ticho, jaké provázelo každé slovo p. dra. Chy-

tila, bylo svědectvím, že lační nejen lapají po každém soustu podávaného jim pokrmu, ale že současně odehrává se tu v mladých srdcích něco, nač nezapomenou po celý svůj věk nejen studenti sami, ale i ti, kdo s nimi přišli z řad mimostudentských. Ze všech těch očí, napjatých úst, vzrušených tváří vyzíralo jedno, že se jim tu konečně ke rtům dostalo vína, po kterém nevědomky dávno už prahli, ale kterého se jim nedostávalo! Tuchy lepších dob dotkly se jejich čel a když dr. Chytil skončil výbornou, citem prohřátou, myšlénkou prosvícenou svoji řeč, studentstvo zpito rozkoší nového poznání propuklo v takový jásot, takovou bouři potlesku, jaké svědkem kolej staré university snad ještě nebyla. Úchvatný a povznášející, silou a ohněm rozčilující to byl výjev, tklivý a slavný, nezapomenutelný okamžik. To nebyla chvíle všední, to nebyl projev, jakých bývá na sta do roka za obvyklých příležitostí a dekorací — nic než to živé slovo, nic než ta holá, čistá myšlénka třásla se tu ve vzduchu a takový dojem, takový vzruch! Všech těch několik set duší v prudké lásce zahořelo k ní a nebylo ruky, která by zahálela, nebylo srdce, které by neplesalo a netrnulo jednou všem společnou vlnou pohnutí. Až úzko obcházelo duši nad náhlým tím výbuchem dlouho tutlaných sil, nad rachotným tím projevem mladistvého vzletu a zloby zároveň. A bouře stále ještě nechtěla mít konce, ruce neznaly únavy, znovu a znovu rostl nesmírný ten jásot množství. Studentstvo ohněm platilo každé to zlaté slovo udělené mu tam s povýšeného místa kathedry, nevolí trestalo každý mrzký čin, spáchaný v odporu s povrženými, pro každého vzdělance všeobecně platnými a jen u nás nešťastně chápanou autonomií v posměch uvedenými řády a zákony. Břitce jak ostře broušený nůž řezal ten potlesk intelligentních mass a hnal se tam, kde se zrodilo až dosud tolik hříchů na úkor a pohanu k velkým věcem povolaného národa.

Nuž přítomný starosta král. města Prahy pan dr. Podlipný i dr. Frič (dr. Scheiner už zat'm nejednou se vyšvihnul na místo jedině jeho důstojné svým vzorným a na ten čas nedocenitelným jednáním v městské radě) — oba měli příležitost na vlastní oči se přesvědčiti o mocném hnutí mezi studentstvem, mohli slyšeti a slyšeli posupný jeho ropot a k demonstracím pracující jitření, měli před sebou 5—600 těch »bláznů a naivních nadšenců«, jak na radnici i v novinách přezdíváno bylo prvním nespokojencům s jednáním městské rady, cítili asi a musili cítit mrazivý dech, který k nim zavanul z universitní síně — a mohli aspoň přemýšlet o pomíjejícnosti vezdejší popularity, je-li založena na sympatičnosti pouhé osoby a ne na principech, s nimiž cena společnosti i jednotlivce trvá nebo padá.

Nejhoršímu svému nepříteli nepřeji místa, na kterém stál tentokrát starosta král. města Prahy. To nebylo místo závidění hodné, to byl pranýř, střed všech nenávistných pohledů, a pan dr. Podlipný jistě sám v tu chvíli poznal, jak horká se tu pod ním vlní půda, že tu jde o víc už než o advokátský šerm, že se tu rozhoduje o osudech historického významu, které marně zakrýti hleděl.

Věru těžko se dalo vysvětlit, jak starosta král. hlavního města historické Prahy tak se mohl zapomnět na důstojnost vysokého svého úřadu, že i slušnosti se dovolával tam, kde neslušné činy obhajoval a kyselými grimassami provázel i řeč tak důstojného a vysokého charakteru, jakou přednášel p. dr. Chytil. Donnez moi trois paroles, et je vous prends! — jsou slova francouzského státníka, a p. starosta nepromluvil slova tři, ale celou massu a jedno skoro jako druhé a každé z nich takové, že jen starost o důstojnost a klid schůze a jistá zaraženost nad bezpříkladnou smělostí jeho slov zabránila okamžité odvetě. Ostatně na celou jeho řeč jedinou a nejlepší odpovědí byl imponující styl celé schůze a duch, který zavládnul posluchačstvem v okamžicích nejvážnějších — — —

Tu zašumělo cosi vzduchem, co zachyceno v letu sliti se může a snad se i stane zjevem pro osudy národa rozhodným a nepomíjejícím. Zevnější události schůze noviny*) správně a s pietou zaznamenaly hned v nejbližších číslech, — ale ve shromáždění tom bylo ještě něco nepoměrně cennějšího, a poněvadž se dosud nenašlo nikoho, kdo by znamenitý dosah této schůze podrobil náležitému rozboru, rád se chci o to pokusiti sám. V několika vteřinách, obratem myšlénky, letem slova odehrávaly se tu události nedohledného významu a tu se ukázalo, jak bohata obsahem je idea boje za Prahu Starou. Nové a nové prameny poznání prýští z ní ze všech stran a neví člověk, který z nich zachytit dřív. Než takový už je příznak idejí dobrých a velkých, že nejen nehynou, ale rodí nové a nové, rostou a rozvětvují se v slavnou rodinu stále krásnějších a slavnějších myšlének jiných — větších i menších, celý jeden život, celý nový svět tu povstává z jediné jiskry vržené do prostřed schopných, byť dosud zanedbaných mass. »Na počátku bylo Slovo a — — — — — — — — — všecky věci skrze ně učiněny jsou; a bez něho nic není učiněno, což učiněno jest. V něm život byl a život byl světlo lidí.« Tak a nejinak se to má s myšlénkou každou a ta žádá své apoštoly — učenníky, vyznavače, oběti, až přejde v krev a život národa. — Tu na konkretním příkladu řešiti se mohou a budou nejabstraktnější zásady celého národa. Život celé Evropy se tu slívá v jednu vlnu s naší, která úroveň našeho života rázem vyzdvihuje do takové výše, odkud daleko ji bude vidět přes hranice čínských našich zdí a odkud příkladem svým zazářiti může celé myslící Evropě. Nejsou to výhledy malé! Co všechno boj za Prahu nemá v zápětí! Omezuje vyděračství, rozmnožuje zákony, pozvédá vzdělání, rozhojňuje vědomosti, napomáhá rozvoji, zúrodňuje stavitelství, dopomáhá platným silám k práci a vystrkuje neschopné, kramářské, řemeslně bezduché, mění vkus, láme předsudky, zavádí nové požadavky na život i umění, celý styl našeho života závislým se činí na zdaru či nezdaru jediné této myšlénky. Nejen to. Nutí k přemýšlení i o všech jiných odvětvích ducha lidského, pokud odvislý učiněny byly nebo v zahynutí se octly vinou zchátralých, převrácených názorů na život. Kdo mluví o práci — zde může pracovat až do úpadu, kdo o mravním obrození, zde před sebou má celou Augiašovu stáj — nechť podá zas příklad jiným. Co slovo, to nekonečný průhled do nových a dosud málo známých, u nás zřídka kdy milovaných oborů lidské působnosti. A ke každému třeba mnoho pilných rukou, mnoho dobrých hlav, nových a opatrných lidí. Řekne se umění a zatím je to otázka autonomie, otázka kompetence, svědomitosti, nezištnosti, cti, charakteru, svobody, slušnosti, veřejného tisku, středního i vysokého školství, — slovem život — celý, plný, sytý, neobsáhlý, jakým už život je, závislý na lidech dobrých i špatných, vlastnostech zvrhlých i takových, které život národů vyhánějí teprve do květu. —

Ale o všem tom a mnohém jiném promluvím ještě zvlášť na veřejné schůzi všech přátel Staré Prahy vůbec a studentstva zvlášť. Rád tím splatím jen svůj povinný dluh studentstvu za překvapení, jaké naší obci připravilo tím, že se tak hojně dostavilo, myšlénku naši přivítalo a za svou přijalo. Studentstvo je tu po druhé voláno do řady a nikdo už z nás nepochybuje, že se dostaví zas jako jeden muž. Universitní schůze — to byla první srážka se živly námi pronásledovanými — nuž, všechno nasvědčuje tomu, že na druhé, velké schůzi dojde k srážce generální. Mládež tentokrát technická i universitní nechť zde váhu svého slova položí — podruhé.

DIVADLO.

Jiří Karásek: Hořící duše. Drama o 3 dějstvích. Prov. ve Švandově divadle na Smíchově jako divadelní představení Intimního Volného Jeviště 1. února 1899.

*) Až na »Českou Politiku« a »Politik« — snad nedopatřením.

Z dramatického debutu p. Karáskova odnesl jsem si dojem trapné marnosti a pustoty, dojem tak hluchý a dutý, jako snad posud ze žádné divadelní hry.

Ty jeho Hořící duše — jaká nediskretní mystifikace je to! Jaká pestrá, křiklavá, rolničkami zvonící tabule nad výkladem tak jalovým, tradičním, konvenčním a banálním, až padá na člověka úzkost. Čekal jsem, že p. Karásek podá, ne-li práci dramatickou, alespoň literárně cennou, a ne-li života schopnou na divadle, alespoň rozběh za poesií nebo psychologickou kuriositou. Ale nic z toho nejsou Hořící duše: nejen že nemají ani trochu dramatické dynamiky, ani prostě nervového fluida, které by mohlo stéci po niti napjatého zájmu do diváka, ale jsou i docela s literárního hlediska jalová a prázdná říkačka, a je sporno, nudilo-li by vás více čísti tyto až hrůza ošumělé a vyšeptalé řečnické tirady nebo poslouchat je v divadle z úst hercových. Myslím, že výhodnější pro autora je ještě poslední způsob martyria, poněvadž se sedadla nemůžete utéct a musíte doposlouchat do konce, kdežto knížku bych odhodil po několika stranách a nedočetl za nic na světě.

Zcela šablonovitá láska-vášeň smyslné ženy ke svému švakru, neopětovaná a odmítaná, stravuje »hořící duši« p. Karáskovu a vžene ji na konec do sebevraždy. Jiřina je provdána za urputného nemocného zhýralce (jediná figura ve hře, která má alespoň v prvním aktě kousek charakteristiky a reliefu, třeba docela vnějšího a sumárního), ale zamiluje se se zuřivou tvrdošíjností do jeho rozšafného, chladného a moralisticky sentenčního bratra (»dodoutnalé duše«), kterého povolají s matkou Strmeckou do rodiny přes nenávist Rudolfovu, aby se ujal hospodářství jižjiž padajícího do zkázy. Celý druhý a třetí akt podniká ubohá pomatená Jiřina na milého morálního mrože a erotického tlustokožce jeden útok po druhém, škemrá, svíjí se a omdlévá před ním, chytá ho za kabát i za přátelství (když s láskou to nejde), ale milý mrož nedá a nedá se rozehřát ani vybodat, stále odříkává své sentence, jak je oheň a vášeň na světě nesmyslná věc, jak on již je z té vší marnosti venku a jiná a jiná říkání stejně slušná a bezvadná jako jeho sváteční vykartáčovaný kabát a stejně ulízaná jako jeho napamadovaná frisura. V třetím jednání opouští tento neodolatelný výlupek vší ctnosti a životní filosofie statek »Skalku«, poněvadž se na něm přihodilo ku konci druhého aktu něco velice neslušného a venkoncem darebného: na »hořící duši« Jiřinu vypálila totiž dvě rány z revolveru jiná duše, o níž myslili jste již, že si jen dovede zapalovat cigaretty a že sama dávno dohořela — žárlivý manžel Rudolf. Z kapsy, kde nosívá jindy cigaretty, vytáhne tato zdánlivá mrtvola najednou revolver, třesknou dvě rány, které nikoho netrefí, načež prohlašuje trochu emfaticky a hlučně, že také »hoří«, aby nás upozornila, že »hořící duše« je patrně plural, což bylo jinými diváky zase popíráno. Tímto zbytečným spektaklem na konci druhého aktu je právem (souhlasil jsem s ním docela) shocking slušný p. Josef a opouští indignovaně Skalku, kterou byl před tím ještě zachránil před finanční ruinou, snad pomocí výtečného přítele Konstantina, který je, jak se nám ujišťuje, znamenitý oekonom, ale na jevišti je docela neoekonomický a zbytečný, ať zdusí svým banálním, nevčasným a nicotným vstoupením první vřelejší dialog Josefa a Jiřiny, sotva se začala chytat v divákovi jiskřička zájmu, nebo ať komicky maluje příšernou krajinu v třetím aktě. Tedy vždy slušný a úměrný Josef opustí Skalku, a Jiřina za ním skokem z okna tento bídný svět. —

To jsou tedy p. Karáskovy »Hořící duše«. Nesmírná naivnost a prázdnota zeje z celé práce. Autor nejen že nedovede vztyčit figuru a dát jí rytou linii obrysu, on neumí vůbec ani složit logický a dobře sepjatý děj dramatický, fabuli, látku — ten nejprimitivnější postulát a předpoklad každého díla, které chce vůbec působit jako umělecký celek. V jeho dramatickém ději jsou figury bez smyslu a místa v plánu hry (Konstantin, který nemá ani zájem episodní figurky nebo genrové kresby), činy a scény, které nemají následků a účinů pro osoby, mezi nimiž se odehrají (výstřely na konci druhého aktu nejen že netrefí, ale nezmění ani nic mezi Rudolfem, který je ve třetím aktě již zdráv, a Hedvikou, ani v duševním skladu žádného). O nějakých psychologických processech (jež prý jsou forcí »Hořících duší« a jimiž chtěl nějaký dobrodinec v »Právu lidu« strýčkovsky pomáhat p. autorovi z kalamity) nelze tu vůbec mluvit: ty figury jsou jen postoje posice, prkenné a neměnné, v nichž setrvají po celou hru, jak je jednou zaujaly. O nějaké sondaci charakteru ani potuchy: šablona a schema jsou tito lidé, neutrální statisté a slaměni panáci, jimiž se vycpávají situace a děj.

»Hořící duše« jsou práce zcela papírová a jen rétorikou naditá. A jakou rétorikou! Jakou děsnou, vodnatou a dýchavičnou prósou mluví ti lidé! P. Karásek vyraboval několik knih své lyriky (kdo je znají, vědí, kolik obrazů z nich buď doslova nebo v lehké změně defilovalo jevištěm), aby zmagnetisoval své loutky a napojil je náladovým fluidem. Ale zde je právě úskalí dikce a dialogu »Hořících duší«. Jednak ty obrazy jsou dnes již do nití otřelé a strašně podzimkově vyčichlé, jednak nebudí se nálada mezi diváctvem tím, že herec o své náladě na jevišti deklamuje, ji popisuje a vymalovává. To je nejhorší prostředek ke skutečné náladě v hledišti, tím dostavuje se jen — nuda. Nálada musí vyjít z dramatické situace, musí vzniknout v diváku ze srážky a postupu na jevišti, musí si ji vytvořit sám, ale nedá si ji násilně vevzdychat a nahučet do uší hercem. Nálada hry vyšlehuje slovem z dialogu, z ostrosti, útočnosti a dějové jeho plnosti a pružnosti, z přesnosti, s jakou zachycuje a tím rozvíjí děj — ale ne z monologů, ani z monologických, rozjímavých a rozbředlých partií dialogů. »Dialog je vlastní čin dramatiků pro svoji neobyčejnou světlost a určitost« — to nenapsal žádný řemeslník divadelní, ale Nietzsche a vystihl tu sám základ a samo jádro dramatické nálady a poesie. Pan Karásek může si tu snadno změřit, jak nekonečně daleko má k dramatickému umění, k pouhému pochopení jeho. Jeho dialog není tu pro světlost a určitost, nýbrž jen větší zatemňování, bubření a sazovatění figur. Nevykládá figury, naopak: zamazává je, rozmočuje a smývá docela ve svém vodnatém blátě. Zcela oprávněný požadavek uměleckého realismu v dramatě, který akcentuje se i u nás již řadu let, aby autor dialogem, již způsobem a fakturou jeho, charakterisoval, pokud možno, figuru, neexistuje pro p. Karáska vůbec. Jeho osoby mluví všecky stejně a každá zvlášť touž vleklou, do nekonečna rozpřádanou, kalnou a únavnou, podrobnou a prázdnou, nelidskou a jen papírovou řečí, v jaké si odbývají své psychologické monology problematičtí rekové v problematických novellách a románech různých našich modernistů.

Jaký zvláštní zjev! Z podstatných a správných postulátů realismu nerespektoval p. Karásek ve své práci ani jediný, ale za to překvapil přímo u básníka, jenž vyznává t. zv. ryzí psychismus, malicherný a střízlivý realismus detailů, faktů a figurek pro plán a stavbu díla docela bezvýznamných. Ty služky, kočí, ten Konstantin a j. a ty bezvýznamné podrobnosti a deskripce vnějška a ta jich nevčasnost, nevhodnost a prázdná vtíravost!

»Hořící duše«, nelze toho zapírat, znamenají velikou porážku p. autorovu a více: kompromitují i moderní snahy, u nás beztoho již tolikrát, a právě svými adepty, zdiskreditované. Bylo toho třeba? A neměl-li již autor, jenž je kritikem, tolik sebepoznání, proč neopřel se někdo ve výboru Intimního Volného Jeviště této premiéře? Nedostatky »Hořících duší« jsou tak základné a primitivní, že bijí do očí již při četbě. Byl by ušetřil spolku blamáž, která padá i na něho, že patronuje takovým hrám.

16. února. F. X. Š.

P.-S. Dříve než byl vytištěn tento referát o hře páně Karáskově, jak jsem ji viděl v osudný večer 1. února ve

Švandově divadle, dostalo se mi do rukou knižní vydání Hořící duše (či plural: Hořících duší?). Pídil jsem se po něm zvláště horečně po prohlášení p. Karáskově v »Rozhledech«, kde sliboval odvetu všem nepříznivým kritikám v knížce, která leží přede mnou a má vyvrátit i můj hořejší soud. Nuže, pročetl jsem ji a myslím, že ta odveta dopadla pro p. Karáska až hrůza uboze a že ti nechápaví kritikové mají nejlepší příležitost se smát, jako přátelé p. Karáskovi plakat. Kritikové, psal p. Karásek v »Rozhledech«, nepochopili prý problém »Hořících duší« — za to pochopil však znamenitě p. Karásek kritiky — a předělal celé drama (pokud se to jen trochu dalo) podle jich výtek a rad tak důkladně, že de facto máme před sebou nový útvar a novou formaci někdejšího sujetu. Pan Karásek odstranil z knihy zejména ty největší banality a jalovosti, jež jsme viděli na jevišti a na něž ho kritika zvláště tučně upozornila. — Tak je předělán zejména konec druhého aktu, škrtnuta úplně poslední scéna, kde dojde ke konfliktu mezi Rudolfem a Jiřinou a kde Rudolf dvakrát nadarmo, jen pro effekt, vystřelí si do zdi. Tak je také změněn konec třetího aktu: Jiřina neskáče v knize z okna, nýbrž spokojí se temperovanějším a salonnějším finale, jak ho předpisuje p. autor: »zakryje tvář rukama, propukne v hysterické štkání a klesne do křesla.« P. Karásek vede si v knize vůbec daleko nehlučněji než 1. února na jevišti, snad proto, aby dokázal, že jeho práce je »literární a ne divadelní« (Rozhledy). V knize přišli jsme také docela o humornou společnost přítele Konstantina — zmizel úplně ze seznamu osob — stejně jako několik jiných menších t. zv. genrových figurek. A dále ještě: i pořad scén je změněn, rozhodná jedna scéna druhého aktu přenesena do třetího (v obrysu alespoň), v témže aktě inkomodován ještě jednou stařičký strýček Julius, aby papouškoval Maeterlincka (na jevišti mu dal p. autor v třetím aktě již zasloužený pokoj), a z třetího aktu zejména zbyl sotva kámen na kameni. A na tom ne dost: i dikce prošla výhní autokritiky p. Karáskovy a shořela v ní nejedna vosková lilije a papírová tuberosa, kterou byla dekorována premiéra: nějaké ne stručnější, ale kratší je to řečňování teď v knize, tak že se mi jednu chvíli skoro zdálo, že tu p. Karásek zapomněl na hořejší »literárnost« a přikloňoval se občas zase k »dramatičnosti«.

Tedy na místě textu, jenž měl restaurovat jen těch několik vět censurou škrtnutých (a tak bezmezně důležitých, jak psal p. Karásek, že se bez nich, jako když vytáhnete svorník, rozbořila celá klenba dramatu), podal pan Karásek práci novou, radikálně přepracovanou a — což je nejzábavnější — přepracovanou ve smyslu výtek kritiky, snažíc se jim vyhověti nebo je odstraniti. To je tedy ta slibovaná odveta kritice! Tak ji porazil a zdementoval p. Karásek! Takovým čertovsky chytrým nápadem a takovou geniálně strategickou lstí!

Na dva body upozorňoval ve svém prohlášení pan Karásek, na dva body jmenovitě, v nichž neporozuměla kritika »ideové« stavbě Hořících duší. Nepochopila prý předně, že Jiřina je hysterická a ne normální a že se tedy nemá brát do slova. Nuže, přiznávám se, že jsem náležel také k těm, kdož nerozpoznali, že Jiřina trpí touto proteovskou nervovou nemocí, ale jsem proto docela kliden. Předně: nejen já, ale ani nejlepší odborník by to nepoznal a po druhé: je mi to docela jedno a je to také docela jedno pro »ideovou stavbu dramatu«, je-li hysterická nebo ne. Na tom záleží tak málo, jako je-li souchotinářka nebo ne. Ty otázky patří nanejvýš na kliniku nebo konečně do nějakého monografického fysiologického románu, který by si vzal tento specielní sujet a popisně ho traktoval — ale pro »ideovou« stavbu dramatu jsou tak bez smyslu a významu jako otázka, kolikáté číslo skel nosí ctný lékař na počátku prvního aktu. I teď, kdy p. Karásek napsal si charakteristiky osob sám před své drama a kde černé na bílém stojí, že je Jiřina »hysterická« a »bodnuté pohlaví« a kdy se jí několikrát během hry přikazuje »hystericky štkát« a tropit podobný jiný odborný spektakel, je ten fakt umělecky docela bezvýznamný a lhostejný. Takovými pestrými čáry nedá se záplatovat psychologická prázdnota a nicota práce. S uměleckého hlediska je jedině důležito, že Jiřina je bezmezně utíravá a děsně výmluvná dáma, která se věší na krk Josefovi, ale bez výsledku — bez každého výsledku psychologického: ani v něm, ani v ní se tím nic nerozhodne, nevytvoří, nevypracuje. S uměleckého stanoviska má smysl, že je tu mnoho zbytečných slov pro nic za nic, mnoho hučení a žádný resultát, žádný motus; má to smysl proto, že pak vznikne v čtenáři a diváku docela prostý odpor a zloba.

A stejně lhostejné s uměleckého hlediska je i druhé odhalení, které čiří p. Karásek ve svém popisu osob: že totiž Josef hraje apathického a že »experimentuje jen a v Jiřině konstruuje vášeň, kterou nechce ukojit«, jak nám sám vlastními ústy na str. 88. praví, aby nebylo dost malé pochyby a aby se to dalo dokázat i před soudem, že je mstitel minulosti. To všecko uniklo na divadle, ale i nyní, kdy to máme přibito hřeby v knize, nemá to významu, poněvadž to jsou jen slova, ale ne stavba hry. Jak pak »experimentuje«, prosím, a »konstruuje vášeň« v Jiřině ten studený rozšafný muž, který hovoří stejně duchaplně, jakoby se naučil svým větám v nějaké učebnici němčiny pro začátečníky? Čím, kde a kdy se pokouší ji rozehřát? Všecko je lež: p. Karásek mohl to dát ex post do úst Josefovi, ale v dramatě to není. V dramatě vrhá se docela zřejmě a jasně Jiřina na Josefa, sotva ho uvidí, bez všeho jeho přičinění, docela slepě a osudně. Chtět vkládat do »Hořících duší« ex post ideu, uloupenou ostatně Strindbergovi a jiným, je prostě impostorství. Jaký smysl měl by pak název hry: Hořící duše? Jak ho dovede pak srovnat p. Karásek s touto ideou msty a chladného experimentu? Proč ji nedal pak již do názvu, alespoň výhled na ni? Ne, celá ta konstrukce Josefa je neorganický hastroš, slaměný panák, postavený proti útokům a výtkám kritiky.

Ne, dát osobám průvodní list, kde se popíší psychologicky jako služky v čeledních knížkách fysicky, a otisknout jej před hru — ne, to nestačí ještě k psychologickému dramatu. Ani nás nepřesvědčí, že v dramatě ty charaktery skutečně žijí a se rozvíjejí.

V dramatě nové verse, jež p. Karásek vydal tiskem, vyhnul se sice několika scénickým banálnostem (pod vlivem té »nechápavé« kritiky), ale jinak ideově, básnicky i psychologicky je to stejná nulla jako byl kus sehraný ve Švandově divadle. Práce p. Karáskova byla tak organicky, od základů a celou podstatou i všemi detaily chybná, nemožna a planá, že jí prostě nebylo jiné pomoci než — dát ji padnout a přejít přes ni jako přes dětskou chorobu. To bylo jediné možné a čestné stanovisko, které měl zaujmout p. Karásek v celé historii. »Napsal jsem špatný a nemožný kus — co na tom?«, měl si říci p. Karásek a jít klidně druhý den za novou prací. Ale sestřihávat ji, na kvap předělávat a přelívat podivnými machinacemi na knihu — ne, v tom nevidím ani hrdost ani poctivost uměleckou.

20. února 1899. F. X. Š.

Zvláštním, ale charakteristickým úkazem je, že o premiéře Karáskových »Hořících duší« zachovávají veškeré časopisy, pěstující intransigeantní kritiku, jako »Čas«, »Česká Stráž«, »Samostatnost«, ano i revue »Rozhledy« — úplné, diskretní mlčení.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Přetisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 10. BŘEZNA 1899. — ČÍSLO 18.

JAROSLAV VRCHLICKÝ:

ROK BÁSNÍKUV.

NOVÁ KNIHA BÁSNÍ.

RANNÍ MEDITACE.

(F. X. SVOBODOVI.)

Tak den po dnu ti mizí,
cos je ti více cizí,
cos je ti více bližší
a to tvou touhu ztiší.

To cizí vzdaluje se
tak jako kroky v lese,
jak mhy, když jitro vstává,
a noc práv svých se vzdává.

To bližši blíže kyne,
kol duše tvé se vine,
jak z trávy dech a vůně,
jak leknín z černé tůně.

Týž svět ti kyne kolem,
naň včera zřel's jen s bolem,
dnes díváš se naň klidně,
ba soucitně a vlídně.

To tím, co duši cizí,
že víc a více mizí,
a to jen, co ji ztiší,
že bližší jest a bližší!

Ty, jenž čteš tyto řádky,
mír v sobě máš-li sladký,
pak netřeba ti jména,
jež zde jsou utajena

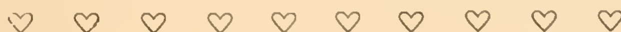
pro cizí to, jež mizí..
Tvá duše zná to ryzí,
zná rovněž to, co bližší,
jež v posled všecko ztiší.

NOČNÍ DOJEM.

Již byla půlnoc, kraj se tměl,
pod okny parník odjížděl,
do černé noci silně hvizd' —
zvon — oddech páry — kola svist.

Od práce své jsem právě vstal
a k oknu vstoup' a patřil v dál,
zřel odjezd lodi v tichém ruchu
jak lodi duchů.

Spat šel jsem pak. Když oči sen
mi zahrnul, já viděl jen
loď mizící kdes v černých tmách
vždy dál a dál a dál . . .
A loď ta jela se mnou v snách
a já se duše ptal:
Zda nejedem tak rovněž my,
tak v náruč noci, tmy?
Loď přistane vždy s novým dnem
leč víme my, kde přistanem?

Ludmila Kottnerová.

NEJTĚŽŠÍ HŘÍCH.

Odtud lhostejnost, jež jest triumfem Satanovým! Nenávist se mu líbí, ale nestačí mu, třeba mu lhostejnosti . . .
Helló. Život.

I.

V městě nového rázu, jehož čtverce domů oddělené rovnými ulicemi vypadaly s blízkého návrší jako na dětské tabulce nakreslená hra na mlýnek, v domě, který byl podoben všem ostatním, žil vážený muž.

Byl členem všech dobročinných spolků.

Bylo to jeho zaměstnáním a denním zvykem.

Ve městě říkali mu uzavřená povaha a tím myslili pěkná povaha.

Vážili si ho, protože byl tichý, snášelivý, nikomu neodporoval, nikomu slova prudšího neřekl a dával chudým.

Ale nejvíce vážili si ho proto, že všem byl pohodlný a nikomu nepřekážel.

Svěřovali mu přední úřady spolků.

Jednoho dne — a u něho byl den jako den k nerozeznání, protože on se ničeho nebál, před ničím se nelekal a na nic se netěšil — seděl ve svém bytě za pohodlným stolem.

Všechno, co jej obklopovalo, bylo příšerně jednoduché, bez měkkých linií, nerozestaveno laskavou rukou.

Nemiloval bytu, v němž bydlel, zvykl si pouze.

Nepracoval nikde ze zanícení, pro myšlénku, zvykl si pouze.

U něho byl zvyk místo nadšení i místo lásky.

Onoho dne jasného se zářícím nebem a pálícím sluncem (a v takových městech pálívá slunce jako na poušti) rozdával příspěvky spolku pro podporování rodin nezaviněně chudých, kde byl členem a kde dlouho a s klidem vyšetřovali nevinnost těch, kteří volali po kousku chleba, než je nakrmili.

A pak přicházeli zmořeni, k nerozeznání od vinných, protože měli stejného vůdce — bídu. K němu chodili neradi. Oni lačnící po trochu jídla nejvíce cítili tu ledovou ruku, která je rozdávala, neposílána srdcem, nezahřatá teplem radosti. —

Vešla k němu také mladá žena, bledá s velkýma očima, strašlivě černýma ve vyhublé tváři. Oblek měla tak nějak strachem opatrovaný.

Byla tu poprvé, slyšela o jeho lidumilnosti, chtěla si postěžovat.

Podal jí jako všem ustanovený peníz.

»To bolí,« řekla a zadívala se na čistý, neopotřebovaný kov. »Zvlášť jde-li člověk poprvé. Ale ta bída, mám tři malé děti a nemocného muže,« řekla to pravdivě, omlouvavě, hlasem prosícím za účast.

»Inu bída, bída — proč mně to vlastně povídáte,« řekl a ukázal na peníze, udiven, co ještě chce.

Podívala se mu do studené tváře, na tenké zamodralé rty, zatřásla se celá pláčem a odcházela.

A tak bylo se všemi.

Neřekl žádnému prudká, ostrá slova vášně, která by projela srdcem, ale tupá lhostejnosti, po nichž se rána nezacelí.

A když všichni odešli, posadil se zase za svůj pohodlný stůl, na žádného z nich si nevzpomněl a žil dál ten svůj život bez radosti i bez smutku.

II.

Zemřel ten muž ve městě vážený a denní listy oznamovaly jeho smrt v černém rámečku.

Rodiny neměl, zemřel svoboden.

Svoje velké jmění odkázal ústavům a spolkům dobročinným.

Všem stejně, ani jedinému víc než ostatním.

V závěti suchými slovy rozdělil všechny věci ve svém bytě příbuzným, ani u jediného dědice nebo předmětu nezastavil se vřelejším slovem.

Žádná přání posmrtná, vroucí, jak bývají, nečekala na vyplnění.

Nikdo se nedivil.

V celém městě i v černě ohraničených článcích novin teď po jeho smrti chválili jen jeho odkazy a nepovšimli si ani, že ho nikdo z nich nelitoval.

Studený kov peněz ho nahradil.

Tělo bylo mrtvo a duše jeho předstoupila před Boha.

Bylo tu plno jasu a tepla kolem velikého soudce.

Duše šla klidně a sebevědomě.

Vzpomínka na přísný život a na poslední odkazy naplňovala ji odvahou.

Bůh před ní stál v celé své velikosti a přece se nezachvěla. Čekala odměnu.

»Hřešilas těžce,« řekl Bůh, a duše udivena, nevěřící se vztyčila.

»Žila jsem ctnostně, odříkala jsem se radostí, nepociťovala jsem ani hněvu ani nenávisti,« vysvětlovala duše.

Ještě jasněji a tepleji bylo té chvíle kolem a Bůh mluvil větší a světlejší než prve, větší slovy, jež padala jako horoucí paprsky.

»A přece jeden veliký, zde u nás největší hřích, jako šedá pavučina tě celou opřádá

Hřích, jemuž lidé na světě říkají ctnost, ti lidé, kteří mne nepochopili.

Málo je těch, kteří čisti a prosti toho hříchu vstupují ke mně a jenom ti jsou moji vyvolení.

Lhostejnost nazývá se ten hřích, ze všech nejtěžší.

Tys v životě svém nebyla nikdy nadšena a nepoznalas svatých ohňů, které maří svými plameny pozlátka srdcí a zůstavují je očištěna a ryzí.

Vedle tebe ani jediný květ se nerozvinul, nerozumělas řeči, která o teplo prosí, vedle tebe byl mráz a všechno v něm tuhlo.

Půjdeš do ledových krajů mého království, kde není slunce a všechno má barvu pavučin.

Poupata nádherných květů spí tam hluboko pod sněhem a ty je budeš hledati.

Půjdeš tam s hořící touhou po radostech, kterých jsi nepoznala, po smutku, kterým jsi neprošla jako nejvzácnější kovy ohněm.

Až touha tak tě rozžhaví, že nalezená poupata pod tvým jediným pohledem rozvinou se v ohnivé květy, jichž vůně tebe prolne — budeš vykoupena.«

J. Arbes:

NOC NA HŘBITOVĚ.

Z upomínek.

Pokrač.

Okamžitě však byl poučen o jiném.

»Což pak nevíš, že ten, kdo jede z Prahy, neplatí, nýbrž — bere?« odtušil s poměry akcisními obeznámenější kolega smíšek.

»Jak to?«

»Zcela jednoduše,« vyložil tázaný. »Kdo dopravuje potravní dani podléhající věci do Prahy, zaplatí u brány poplatek; kdo však takové věci dopravuje přes Prahu z jednoho předměstí do druhého, zaplatí u jedné brány poplatek, jenž se mu u jiné brány, kterouž věci ty vyváží, zase vrátí, čemuž se říká ‚transito‘. Proto člověk ten podivínem být nemusí.«

»Ovšem, ovšem,« omlouvá se kudrnáček. »Proto také podivínem není, nýbrž z jiné příčiny . . .«

»A z jaké?« optal jsem se.

»Pojďte rychleji — ať ho dohoníme! Uvidíte!« zněla odpověď.

Zrychlili jsme krok

U výběrčího domku potravní daně přitočil se kudrnáček ke zdi, kde kopnul do zvětralé, původně pouze nahozené malty při zemi, která se sesypala na zem. Na to se ruče shýbnul a nabrav rozdrobenou maltu několikrát do hrsti, vstrčil ji do kapsy.

»K čemu to?« optal jsem se.

»Uvidíš!« zní lakonická odpověď.

Mlčky ubírali jsme se po chodníku zrychleným krokem dále a po několika vteřinách jsem se sám přesvědčil, že měl kamarád aspoň v jisté míře přece jen pravdu.

V místech před vjezdem do Kinské zahrady dohonili jsme muže, jejž byl kamarád nazval podivínem

Po zablácené silnici jel neveliký povoz s plachtou, tažený volně plavou kravkou. Podle vozu ubíral se zavalitý, ramenatý člověk v pomoučněném letním obleku.

Když jsme povoz i muže po chodníku o několik kroků přešli a já se nenápadně poohlédl, musil jsem dáti kamarádovi v jistém vzhledě za pravdu. Spatřilť jsem jednu z oněch rázovitých fysiognomií, která třeba jen jednou shlédnutá nevytratí se člověku nikdy z paměti. Široká, dobromyslná, byť i poněkud flegmatická tvář byla svěží a jemné pleti.

Lehce zruměněné plné líce, kypré, skoro odulé rty, oblá brada s laloučkem, přizrzlé knírky pod energickým nosem, jakož i široké a vysoké čelo s nápadnou kolmou rýhou uprostřed, znatelnou i pod stinítkem čepice — vše zdálo se nasvědčovati, že to asi šestmecítmaletý, bodrý flegmatik, který se byl právě nad něčím tak hluboce zamyslil, že nevěnoval ničemu kolem sebe pozornosti.

Vším tím ovšem by nebyl mladý muž ten k sobě upoutal pozornost nikoho nebo jen na okamžik; ale právě proto, že neubíral se podle povozu jako tisíce jiných, nýbrž zcela neobvykle: držel totiž v levé ruce provazovitou opratˇ, v pravé pak malou nějakou knížečku, v které právě, jak se zdálo, pozorně, ba napjatě četl — všímal si ho každý, kdo naň pohledl a to zpravidla nikoli bez úšklebného neb útrpného pousmání.

A tak i my tři studentíci, na něž v prvním okamžiku působil neobvyklý zjev v svrchované míře komicky.

Kudrnáček okamžitě provedl i rozpustilost. Sáhnuv do kapsy hodil několik kousků rozdrolené malty po komickém čtenáři.

Avšak tento byl buď do své lektury tak zabrán, že ničeho nepostřehl, nebo vůbec postřeh-

nouti nechtěl, ani když kamarád hodil po něm rozdrolenou maltou ještě jednou.

Několik okamžiků jsme postáli, tak že povoz popojel a já spatřil opět jen široká, povysedlá záda a turovitý krk komického čtenáře ubírajícího se podle povozu jako vtělené flegma.

V tom sáhl rozpustilý kolega kudrnáček poznovu do kapsy, by poškádlil flegmatického čtenáře.

Tentokráte bezpochyby některý kamínek zavadil i o čtenáře nebo mu docela padl na knížečku. Ruka s knížečkou aspoň sklesla, jako by ji byl někdo násilně srazil, a čtenář sám, aniž by se byl zastavil, pootočil k nám hlavou, tak že jsem mu viděl opět do tváře.

Přiznám se, že zřídka kdy v životě mém učinila na mne některá tvář náhle dojem tak zvláštní a překvapující jako tato. V prvním okamžiku postřehl jsem jen malé, světle modré oči, upřené, jak se zdálo, náhodou přímo na mne; ale hned po té pocítil jsem pro okamžik moc celé fysiognomie. V tváři flegmatického dobráka zračila se tak přívětivá a přece bolestná výčitka, že jsem se skoro zastyděl. Skoro až něžný pohled jeho zdál se výmluvně tlumočiti nejen mírné udivení, ale i dětinnou prosbu, jako by chtěl říci: »Čím jsem vám ublížil, že mne znepokojujete? Prosím vás — jděte svou cestou!«

Skoro v nerozdílném okamihu přeletl však tvář jeho přímo neodolatelný úsměv odpuštění.

Obrátil se, zvedl ruku s knížečkou a pokračoval, jak se zdálo, opět klidně ve své lektuře. A tu náhle učinil jsem něco, čeho bych se byl jindy asi sotva odvážil. Beze slova zabočil jsem s chodníku na blátivou silnici, abych uraženého a dle všeho již také usmířeného flegmatika — odprosil.

Oba kamarádi tušíce můj úmysl vybuchli v řehtavý smích. Nedbal jsem toho, nýbrž rychle popojda dohonil jsem podivínského čtenáře asi po stu krocích.

»Nehněvejte se!« oslovil jsem jej skoro šeptem.

Na ta slova ruka jeho s knížečkou sklesla a on sám napolo ke mně se obrátiv odpověděl:

»Vždyť já se nehněvám! Proč bych se hněval? Pro nevinný žertík? Já si také rád zažertuju . . .«

»Ale to byl přece jen žert trochu rozpustilý, ba skoro surový,« připomínám s mírným rozhořčením.

»I co vás napadá! Takového něco provádějí jen děti. A já nejsem z těch, kteří by dětem překáželi v zábavě.«

A v měkkém, přívětivém basovém hlase jeho chvěla se skoro až dětinná dobrodušnost.

Neodpověděl jsem.

»Nemyslete však,« ujal se po chvíli slova zase on hlasem poněkud drsnějším, »že bych, kdybych se pokládal uraženým nebo vůbec nemile dotknutým, nedovedl urážku po zásluze ztrestati neb aspoň pokárati! Ale taková hříčka mne z duševní rovnováhy nevyhoupne . . .«

Teprve nyní mi bylo nápadno, že mladý muž mluví jazykem velice správným a zároveň slovy skoro až volenými.

Okolnost ta zbudila i zvědavost, jakou lekturou se byl bavil.

»Dle všeho rád čítáte, není-liž pravda?« připomenul jsem.

»Ovšem,« odpověděl s uspokojením. »Mám už hezkou knihovničku — několik set svazků. Kdybyste si někdy přál, milerád vám zapůjčím.«

»Děkuji,« dovolíte-li, použiji vaší laskavosti, odtušil jsem. »Knížečka, kterou jste právě četl, dojista je zajímavá.«

»Nevím ještě. Koupil jsem si ji dnes v poledne a přečetl teprve asi pět stránek.«

Současně nadzvedl ruku s knížečkou a já postřehl, že jsou to básně.

»Verše?« uklouzlo mi v mírném udivení.

»Ano, verše — literární novinka.«

Přes to vše, že počínal jsem si už sám všímati literatury bedlivěji, neměla pro mne poslední dvě slova žádného zvláštního významu a vyzněla na hlucho.

Mladý muž však na pouhých slovech nepřestal. Drže knížečku v nadzvednuté ruce obrátil několik listů a ukázal mi mlčky i titul: »Hřbitovní kvítí — od Jana Nerudy.«

Možno si domysliti, jaký dojem na mne titul knížečky, vlastně jméno autorovo učinilo.

Bezděky jsem se ohledl po svých kamarádech, o nichž jsem se domníval, že nás z povzdálí sledují, ale neshlednuv jich více obrátil jsem se zase k mladému muži.

Připomenuv, že autor knížečky je mým professorem, o němž jsem neměl ani potuchy, že píše také verše, chtěl jsem knížečku po přečtení. Ale mladý muž mne předešel, řka:

»V tom případu vás bude knížečka daleko více zajímati nežli mne, kterýž spisovatele neznám osobně. Přejete-li si, půjčím vám ji hned . . «

Slova ta pronesena s tak delikátní ochotou, že nebylo lze odmítnouti. Přijal jsem tudíž spisek s výhradou, že jej po přečtení ještě téhož dne k večeru vrátím — a doprovodil jsem mladého muže k domu, v němž bydlil.

* * *

Slovo »samouk« nemá u nás v Čechách už dávno tak sympatického zvuku jako míval před čtyřiceti lety a vůbec v době, kdy ve společnosti

české hemžilo se analfabety. Z literatury aspoň se znenáhla skoro úplně již vytratilo a nejmladším generacím jest i pojem slova toho vždy cizejší.

Generace, jež mají k disposici spoustu vzdělávacích pomůcek a již od nejútlejšího mládí v různých vychovatelských ústavech nabývají methodicky a začasté hravě všemožných vědomostí, dojista už si skoro ani nedovedou představiti člověka, který se byl ve škole nepřiučil nežli nejchatrnějším rudimentům a prodlením času bez cizího návodu z vlastní iniciativy doplnil politování hodný nedostatek svých vědomostí tou měrou, že vyrovnal se a začasté i předčil mnohého z tak zvaných normálních vzdělanců.

Duševní zuboženost nejširších vrstev lidu českého byla totiž před čtyřiceti lety doposud ještě podobně v permanenci jako před rokem 1848.

Celá armáda mých nejstarších spolužáků, na př. kteří z dvojtřídní školy mého rodiště vstoupili přímo do života, zůstala co do vzdělání skoro vesměs na nejnižším stupni, ano mnozí zapomenuvše prodlením času i to málo, čemu se byli ve škole naučili, poklesli skoro až na analfabety.

Mladý muž, s kterýmž jsem se byl vypravovaným způsobem sblížil (od vidění znal jsem jej už dříve) a později spřátelil, byl samoukem.

Vystoupiv z dvoutřídní školy našeho rodiště vyučil se u vlastního otce pecnářství a poněvadž v době, kdy jsme se sblížili, stařičký otec jeho churavěl, zastával jej syn v závodě. Přihlížeje doma ku pracím pecnářským dovážel napečený chléb i na tržiště do Prahy a vracíval se z trhu zpravidla s nějakou novou knížkou, kterou si v nejbližším knihkupectví koupil.

Směr vlastního jeho vzdělání byl původně praktický. Kromě kupování a čtení spisů toho druhu navštěvoval též občas různé, ovšem nemnohé populárně poučné přednášky, jež v tu dobu pořádala skorem výhradně »Průmyslová jednota«, slovem snažil se vzdělati se na zdatného živnostníka.

Z počátku aspoň jiných ambicí neměl. Prodlením času však rozšiřoval znenáhla program svého vzdělání se, až nabyl skoro záviděni hodného rozhledu v různých oborech lidského vědění. A poněvadž vše to konal bez jakéhokoli návodu, spíše pro zábavu než z pohnutek přísného vědatorství, není divu, že připletla se mu při tom také mnohá hříčka.

Tak na příklad přiučil se od starého kamaráda zpěvu dle not, ba i hře na harmoniku a kytaru, která bývala v tu dobu ještě oblíbeným hudebním nástrojem zamilovaných melancholiků.

Pokrač.

KAREL HURYCH:

SLABOŠI.

Pokrač.

Hrála jste krásně, milostpaní!« pravil Janda a převrátil unyle oči.

»O děkuji, jste všichni příliš galantní kritikové.«

»Jen Miksa nic neříká!« prohodil doktor Kroll, jenž si nápadně obral mladého muže za předmět své pozornosti.

Paní Vilimová otočila se k Miksovi: »Neříká...« řekla sešpulivši rty, »ať si! Je upřímný a to se mi na něm líbí.«

Miksa cítil na sobě její pohled, její zvláštní, fascinující pohled, zahrnující jej svým úsměvem jako širokým proudem světelným.

Chtěl pronésti nějakou frázi.

V tom Vilim přikročil k své ženě. Vzal ji červenou velkou rukou kolem pasu. Všímal si jí málo při večeři, ani s ní skoro nevyměnil slova, zdálo se, jakoby ti dva neměli mnoho si povídati.

»Ženuško — už bychom mohli dáti na stůl sekt, ano?« zahovořil vlídně a lichotně.

»Ano! Ah tvůj doutník!« a nakrčivši s nelibostí svůj malý, rovný nosík, vymknula se mu pod rukou a odběhla z pokoje, šelestíc sukní.

Služka přinesla kbelík s ledem, z něhož vyčuhovala láhev s červeně obtočeným hrdlem a se zlatou kapslí. Vilim krátkými nůžkami přestřihl dráty a zátka s rachotem vyrazila ke stropu. V širokých, nízkých číškách zašumělo, zaperlilo, zajiskřilo šampaňské víno. Sladkou hudbou zazvonily číše. Připíjelo se domácí paní. Přípitek pronesl Mrázek. Miksa jedním rázem vlil do sebe obsah čišky. Doktor Kroll se náhle rozhovořil a vyprávěl ku podivu mile a příjemně jakousi rodinnou historii se strašidelným, spiritistickým pozadím. Všichni ho napjatě poslouchali. Vilim kouřil, funěl a zvolna mžoural zavlhle ospalýma očima.

Paní Vilimová sedíc vedle Miksy sešpulila ústa skoro jako dítě, poslouchajíc Krolla. Lokty měla opřené o stůl a vylupovala mandle. A překrásný, průsvitný, horký ruměnec zbarvil její tváře, rozohněné po večeři, hře i víně...

Miksa jen trnul v jakýchsi posvátných, hrůzných i radostných pocitech a modlil se očima k její kráse, k tomu nezměrnému vděku a milostnému kouzlu, vyzařujícímu, prýštícímu, sálajícímu

každého rysu její tváře, z každého jejího pohybu, ze stínu přivřených, dlouhých řas i z linie ňader dmoucích se pod živůtkem, ze zlatých, hedvábných vln vlasů i z drobounkých, hravých prstíků, rozlupujících jádra, ano i z malé, skoro nepozorovatelné, jako puntíček veliké bradavičky na krku pod levým uchem ...

Obrátila se k němu náhle na polo a zatřásla mandlí.

»Slyšíte? Zde budou dvě jádra. Hrajete?«

Miksa přisvědčil.

Rozloupla mandli a vskutku ležela tam dvě žlutá jadérka. Podala jedno Miksovi.

»J'y pense!« řekl mladý muž.

»Dobře. J'y pense! Ale jak budeme hrát?«

Miksa se zamyslil vážně.

»Hm... mohli bychom... Já bych myslil...«

Ale nemyslil nic, nebyl vůbec schopen souvislé, určité myšlénky, tak se v něm vše nějak zatočilo a zakroužilo . . .

Paní Vilimová se rozesmála.

»Jak jste váhavý. Jakoby se jednalo o bůh ví co. Víte, jak to uděláme? Až se potkáme na ulici — je to přece možné, dnes, zítra nebo někdy . . . náhodou . . . Kdo první řekne: ‚Pozdrav Pánbůh, jak se vede?' ten vyhraje! Počkejte, budu dávat pozor, už z dálky na vás křiknu, třeba přes ulici.«

Dali se oba do smíchu. Miksa se cítil nějak rozjařeným.

Kroll svou historkou vyvolal hotovou vřavu debaty. Povýšené hlasy se mísily, jeden druhého chtěl přehlušiti. Mluvilo se o spiritismu, magii, černé vědě. I Vilim se pustil do hádky a po Mrázkovi opakoval, že to vše je blbost a babská pověrčivost. A náhle zrudl, bouchl na stůl a počal nadávat kněžím a jezovitské bandě tmářské.

Nikdo si ho nevšímal více. Kroll rozohněný, s jakýmsi šťastným a vděčným zábleskem v očích, jakoby byl rád, že i on může být nadšen a zapálen pro něco, promluvil náhle o velikých mysteriích života, o záhadných otázkách světa a stvoření, na něž vědění lidské nebude míti nikdy odpovědi.

»Ach, ty skeptiku, tedy přece v něco věříš, v to, co nedovedeš pochopiti,« pravil Kubeš takovým tonem, že se všichni dali do smíchu.

Mrázek se rozkřikl:

»Věda postupuje, dobývá, vítězí, podmaní si celou říš světovou. Nic nebude neznámo. Světlo lidského rozumu pronikne nejzazší hlubiny a taje, svět bude bez záhad a tajemství . . .«

»A bez poesie,« doložil Miksa.

»Bohudík, my se těch zázraků rozumu nedočkáme!« pravila paní Vilimová.

Miksa na ni pohlédl přes stůl s tichou vroucností a oddaností, jakoby chtěl říci: my dva jsme si podobni, pro nás jiste je poesie v životě.

Kubeš se vmísil do hovoru:

»Věda? To je příliš optimismu, Mrázku. Jiní soudí jinak. Věda naopak prý udělala úpadek.«

»Ano, to řekl šosák Brunetière,« odpověděl rozdrážděně Mrázek.

»A vlastně opakoval totéž, co již před lety pravil Dubois-Reymond: Ignorabimus.«

»Eh, vždyť jsou to samí ignoranti a flanďáci,« zamumlal Vilim hlasem poněkud váznoucím.

»A co bylo vykonáno vědou v našem století, he?« opáčil Mrázek a rozložil ruce v kazatelském posuňku a počal vykládati všechny zázraky moderní vědy.

Janda pokyvoval hlavou, aby pohlédl na paní Vilimovou, vyzývaje ji též k souhlasu.

Odpověděla mu neurčitým úsměvem.

Miksa se obrátil k Mrázkovi a pravil:

»To vše je krásné, velkolepé, vznešené, ale jak malomocné vedle těch otázek, na něž nebude nikdy odpovědi. Moderní věda v opojení svých úspěchů měla prometheovské záchvaty. Učení pánové, kteří jistě nebyli fantasty, jako Berthelot, tvrdili, že za sto let chemická a fysická věda odhalí tajemství stvoření, a že lidstvo bude míti tímto věděním takovou moc, že bude řídit i shasínat a rozsvěcovat slunce jako lampu. A což fysiolog Claude Bernard, ten vůbec sliboval konkurenci Stvořiteli . . .«

»A proto, kamarádi,« řekl Kubeš, »nesmějte se spiritistům a mystikům, nerouhejte se Swendeborgovi a máte-li slabou chvíli, naleznete jistě spíše útěchy v kostele nežli v laboratoři chemické.«

Paní Vilimová se zalíbením naslouchala, podivila se Miksovi, jindy tak nesmělému, i Kubešovi, obyčejně tak málomluvnému.

»Ani nevíte, jak jsem ráda, že dnešní večírek náš se tak vydařil,« pravila k Miksovi, »jsem sama dnes spokojena.«

Miksa přisedl blíže k paní Vilimové, pravil, že se ještě nikdy necítil v žádné společnosti tak šťastným a veselým, a nalil jí vína do čišky.

»A sobě ne? Připijeme si!«

Jak se nahnula ke stolu pro svou číši, přitiskla se celým tělem k Miksovi.

Jejich čišky, nízké, z jemného skla vykrouhlené, melodicky a smavě zazvonily. A oba, nevědouce ani proč, dali se do smíchu.

Pak zahořely různobarevné likéry v malých čiškách, temně zlatá benediktinka, zelenavá chartreuse a křišťálový kirshli.

Tím byla večeře zakončena.

Vilim podřimoval již. Byl napilý. Když odcházeli hosté, znovu se rozjařil, vypil dvě benediktinky a chtěl, aby se ještě sedělo, aby ostali na černou kávu.

»J'y pense,« zašeptal Miksa, když líbal ruku paní Vilimové. Odpověděla mu volným a teplým stisknutím.

Když kráčel poslední za svými přáteli, za služkou svítící lampou ve ztmělém schodišti, políbil si ruku, to místo, kde cítil šťastný sled jejího stisku.

Šel domů s Krollem. Dnes mu byl Kroll sympatickým, měl jej rád, zdál se mu opravdovějším člověkem nežli ti ostatní. Oba mlčeli. Kroll byl zasmušilý. Vyhrnul si límec svrchníku, ač byla noc dosti vlahá a jasná. Několikráte prudce, nervosně udeřil holí o dlažbu a lehce si povzdechl.

Miksa kráčel vedle něho s očima lehounce přivřenýma. Necítil zemskou půdu pod sebou. Rostl k hvězdám — tak cosi nesmírného, blahého a úžasného rozpjalo se v něm a vznášelo se vzhůru, vzhůru . . .

Pokrač.

Jan Osten:

ROSELE.

POVÍDKA Z ALP.

Pokrač.

A Rosele psala:

»Měsíc, náš přítel, se opět objevil a já se zveselila. Když se naň dívám, jest mi, jakobys mne za ruku držel a mluvil ke mně. Ano, slyším to, jak mne jmenuješ: Rosele! ale docela jinak, než matka a všichni, kteří mne tak jmenují. To slovo z úst tvých vysloveno má jiný přízvuk, mnohem sladší, mnohem krásnější Tak mne mimo tebe nikdo nedovede volati.

Chodívám na Lorénu a vidím tě vždy. Ano, vždy tě vidím. Vidím veliké krásné město, lidí se v něm hemží, tisíce lidí, avšak mezi těmi tisíci ihned poznám tebe, můj miláčku. Snad se mi směješ, jako tehdy, kdy viděla jsem na Cannisflut v noci nešťastnou salašnici. Ale vím, nikdo jiný by tě neviděl, jen já, protože se dívám očima lásky. Vidět tě mohu, ale ne objímati, ale mně to stačí, již i to je pro mne největší štěstí.«

Tak psala Rosele, prosté děvče, které málo knih přečtlo a nikdy v divadle nebylo, ale milovalo celým srdcem.

Ano, vídali se. Klepala tiše za večera na jeho dvéře a přicházela k němu, nesměl se jí dotknouti, ale byla mu blízko. A s ní přišla vždy vůně květin a ptačí zpěv a přinášela s sebou pozdravy hor a jezera, které nedovedly zapomenout na dobrého cizince, jenž je tolik miloval.

A dny ubíhaly, podzim ustoupil zimě, studené, smutné zimě, plné sněhu a ledu. A Kučera představoval si v duchu ten horský kraj zasněžený, jednobarevný, ale nikterak smutný Ne, je i nyní krásný, to jen barvy zmizely a zvuky, ale ten celý obraz je přece velkolepý. Hory jsou celé bílé a splývají se šedou oblohou, hle, vychází slunce z mraků a hory zazáří a bílé jich linie ostře rýsují se na modrém pozadí oblohy.

A Rosele bylo nyní ještě smutněji, jak mu psala. Sníh zavál cesty, nemohla choditi ani na Lorénu, ani ke studánce, ani do lesa, seděla stále doma a dívala se ven oknem, na úpatí Bödele, kde vrány poletovaly a zajíci přebíhali, utíkajíce zimě, a laviny řítily se dolů do údolí po stráních, až jich hukot bylo slyšeti.

Tolik sněhu napadlo, že se od vesnice ku vesnici ani jíti nemohlo, v neděli bylo málo lidí v kostele, ti z hořejších končin nepřišli. A je v nich ticho, málokdo přijde, jen neohrožení dřevaři, kácející stromy v okolních lesích, a myslivci a mimo ně nikdo. A často přijde zpráva, že spadla tu a onde lavina a zasypala dřevaře nebo osamělého chodce, a modlili se za jeho duši a za jeho rodinu.

To všechno psala mu Rosele a on si to vše živě představoval, sedě za večera u teplých kamen.

Tady v městě bylo jinak, sněhu skoro viděti nebylo, smetli ho, jak napadl, a lidé se veselili, nastala doba zábav, plesů, tanců.

Ale on nikam nechodil. Nechtěl své myšlénky a sny nositi mezi lidi, zdálo se mu, že by se zpronevěřil Rosele, kdyby hýřil a bouřil, kdy ona je tak opuštěná a osamělá.

Za dlouhých večerů kouzlil si v duši budoucí léto, jak opět pojede, bez ustání pojede, až stane u jezera; představoval si to jezero, jak ho bude vítati, avšak on se dlouho u něho nezdrží. Pozdraví je a bude pospíchati dále do hor, známou cestou do vesnice. A přijde neočekávaně, zajde zrovna do zahrady a usedne si tam.

Budou slyšeti kroky a domnívati se, že to přišel nějaký pocestný, a Rosele přiběhne a přinese víno a upustí sklenici a s rozpřáhnutýma rukama stane před ním. A budou se smát jako dvě malé děti a jásati a líbati se a bude krásný den, jako tenkráte, když k nim přišel poprvé.

A opět bude dýchati vonný, silný ten vzduch a všude půjde, kde chodíval, k řece a do lesů a na hory, navštíví salašníky, kteří ho ihned poznají, a zapomene brzy na svůj nynější smutný, jednotvárný život.

* * *

A plynuly týdny a s Kučerou dála se jakási změna. Sám nedovedl si to vysvětliti, co bylo toho příčinou, a také nevysvětloval.

Jsou takové nálady snad u každého člověka. Pracuje, pln sil je, činný, vznětlivý, silný a pojednou se ho zmocní jakási ochablost, nechuť ke všemu, smutek, únava, upouští od práce, zapomíná na vše, co dříve miloval, nevěda, proč to všechno je, a nebráně se tomu.

Tak bylo i s Kučerou Snad to mělo příčinu v nějaké skryté nemoci, ale bolestí necítil.

A nastaly týdny apathie a mrzutosti.

Pociťoval jenom vědomí své povinnosti, se sklopenou hlavou chodil ráno do kanceláře, kde pracoval mechanicky a bez chuti, večer ubíral se domů, kde trávil celé hodiny, leže na pohovce a kouře, nepřemýšleje o ničem, nevzpomínaje na nic. Všechno se mu zdálo býti bezútěšné a beznadějné, jeho práce a touhy a naděje, viděl kolem sebe a před sebou jen prázdnotu; úzkost se ho někdy zmocňovala, hrozná úzkost, děsil se lidí a sama sebe a za takových chvílí ubíhal někam do skryté vinárny a opíjel se, aby uspal ty pocity.

A druhý den na to větší ještě smutek následoval.

Dopisy Rosele vytrhovaly ho vždy z tohoto stavu, ale jen na okamžik. Bylo mu po několik hodin neb i nějaký den lehko, volno, svět zdál se mu opět krásným, lidé dobrými a laskavými a v duši zněla mu hudba. Ale krásné okamžiky ty přešly a on upadal znovu do své unavenosti a tuposti.

»I toto je marné,« říkával si. »I ona zapomene, jako jiné zapomněly, přijde někdo jiný, bude lepší než já a toho si ona zamiluje. Není věčné lásky, pomíjí jako vše, jako přátelství, vděčnost, jako vše.« A zdálo se mu, že její psaní jsou tak stejnými, bezduchými, že je píše ze zvyku a po paměti.

A mrzutě sedal ke stolu, aby jí odpověděl, a dopisy jeho byly kratičké a chladné, oddychl si vždy, kdykoliv péro odložil.

A konečně přestal vůbec odpovídati.

Vrhl se do víru života, vyhledal dřívější své druhy a s nimi hýřil, chodil na plesy, hrál v karty a pil jako kdysi před tím. A mluvil s nimi cynicky o lásce, smál se jich vtipům a obraz Rosele se stále od něho vzdaloval, stále bledl a nabýval neurčitých tvarů.

Ano, byly okamžiky, kdy se vrátil k svým dřívějším snům. Usedal sám ve svém pokoji, stiskl hlavu a bolestné vzpomínky plnily mu duši. A prsa se mu úžila a umiňoval si, že vše napraví, že ji odprosí, že ji bude milovati, jako ji miloval, ale v tom přišel někdo a odvedl ho do víru zábavy a on se dal vésti jako slabé, malomocné děcko, které podléhá rázem vlivu jiných.

A jak byl v tom, na vše zapomínal. Celé noci prohýřil a ve dne s pustou hlavou konal svou práci a večer počalo to znova. A dopisy Rosele ležely na stole nerozpečetěny, byly řidší, konečně ustaly.

A jemu bylo to vhod, že vše to tak snadno a jednoduše se ukončilo. Ano, je to tak jednoduché. Kolikráte již začal románek a psal si dopisy, ty přestaly, a potkali se časem a dívali se na sebe, jakoby se jakživi byli neviděli

Je to tak jednoduché. Ona si popláče, povzdychá, ale uklidní se, a bude zase veselá jako dříve a přijde v létě jiný a bude opět šťastna a na něho snadno zapomene.

A také k jakým by to vedlo koncům, toto vše? Jsou od sebe tak vzdáleni a on by mohl jen jednou v roce přijíti a vzíti ji sebou sem — ne, to nemožno. Nemůže se vázati, chce ještě užívati života, plnými doušky šumivé, opojující to víno a píti znova a stále.

A ozývaly-li se časem vzpomínky a výčitky, utápěl je ve veselém kvasu. A soudruzi měli z něho radost, sotva ho poznávali, jak byl veselý, nevázaný, vždy ochotný užívati a hýřiti.

»To je ten pravý život,« namlouval často sám sobě. »To je mládí, které jen jednou se na nás usmívá a tu je třeba zachytiti je, pokud neprchne, nesklániti hlavu do dlaní a rozplývati se v sladkobolném vzpomínání.«

A kořil se ženám, tančil celé noci na plesích, chodil na dostaveníčka, milkuje se každý týden s jinou, po příkladu svých druhů, chlubil se svými dobrodružstvími a mluvil o ženách drsně a pohrdavě, jako jeho soudruzi.

A odháněl od svých dveří vzpomínky, které smutně na ně klepaly, zavíral se před nimi, ani ve snu je k sobě nepouštěl

A vzpomněl-li si časem na ni, nutil sebe sama vzpomínati tak, jak vzpomínal na svá nová přechodná dobrodružství.

Odňal své lásce veškeru poesii, která ji posvěcovala, necítil vůně a neslyšel zpěvu, učinil z ní ve svých vzpomínkách pouhou »známost«, jak jmenovali takové poměry ve městě...

»Rosele! Rosele! Rosele!« neznělo mu ve zvonění zvonů, v hudbě a zpěvu, ne, byly to jiné, jiné tony a jiná jména...

* * *

A ležel doma, u rodičů, ve svém pokojíku, kde jako studentík přebýval, zotavuje se z dlouhé nemoci.

Musilo to tak přijíti, jeho tělo a jeho duše nebyly zvyklými na takovýto život, přemohlo ho to a nyní byl sám, všichni se od něho odvrátili, jen jeho matka, ta dobrá, starostlivá stařenka, bděla celé noci u jeho lože, hladíc mu čelo,

uklidňujíc dotekem své měkké ruky horečné, divoké jeho sny.

Probudil se z dlouhého bezvědomí, hle, paprsky jarní linuly se oknem, přinášejíce sebou radost a štěstí a lásku.

Probíral se v myšlénkách minulými událostmi a nemohl se upamatovati, sen-li to byl či skutečnost. Zdálo se mu o pustých nocech, o orgiích a pitkách, viděl v duchu rozjařené, planoucí tváře, svítící oči, slyšel pusté řeči a drsný smích, a zmítal se nepokojně na loži, chtěje tomu všemu uniknouti. Ale nepodařilo se mu to. Půda pálila ho pod nohama, ale byl jako zaklet, jako přikován, musil hýřiti a s druhými poslouchati hrozné ty řeči, posliňující špínou vše, co mu bylo svatým.

Ale pojednou vše zmizelo, prostor naplnil se září a sladkou vůní a ode dveří blížila se bílá ženská postava.

Byla tak krásná, tak vznešená!

Věděl, kdo to je, ale sotva ji poznával. Cosi ne pozemského, ale nadzemského zračilo se v její tváři, mluvila k němu, nerozeznával slova, bylo mu, jakoby slyšel hudbu, tak krásnou, jak ji lidé nemohou stvořiti. A ona usedla k němu na postel a brala jeho hlavu do svých bílých něžných rukou a líbala ho na čelo. Chtěl uchopiti ji za ruku a přivinouti ji k sobě, ale pojednou zmizela, jen vůně a záře po ní zůstaly.

A on se probouzel. Nebylo nikoho v pokoji, jen matka stála u jeho lože a dívala se naň dobrýma, starostlivýma očima.

A tázal se jí, nebyl-li tu nikdo.

»Ne, dítě,« odpovídala, »nikdo tu nebyl, jen já sama. To se ti jen zdálo.«

A zamhouřil opět oči a volal si ten obraz, ale ona nepřicházela, přišla jen tehdy, kdy mu bylo úzko, aby ho vysvobodila.

A nyní, za těch dlouhých dnův a dlouhých večerů vzpomínky ho zaplavovaly.

Bolestné, palčivé vzpomínky! Jak se na ní prohřešil!

Všichni ho opustili, nikdo se oň nestaral, ale ona i nyní k němu přicházela potěšit ho.

Myslil si: to na Lorénu vystoupila, tělo její zůstalo tam, ale duše letí ke mně, ví, že jsem chorý a bídný, a ošetřuje mne.

»A já ji opustil, pošlapal jsem ji, potupil! Ale vše napravím, vše napravím, jen až se pozdravím,« umiňoval si. »Psáti nebudu, snad by již ani mé psaní nečetla, ale pojedu přímo k ní a k nohám jí padnu a budu prositi za odpuštění a pohled jejích zraků a její úsměv a dotyk její ruky mne očistí od mých hříchů!«

Zdálo se mu, že dřívější jeho život byl horečkou, že to byl ošklivý sen jedné noci, že nebylo možno, aby tak byl poklesl. Ale smutných těch vzpomínek na ty minulé chvíle bylo tolik, že se až zděsil. Jak mohl tak poklesnouti! A jak se bude moci podívati jí v tvář, té, která ho tolik milovala, jíž byl vším, celým světem, celým životem!

Mohl již povstati z lože a přecházeti po pokoji a dívati se oknem do zahrady, kde stromy dostávaly první pupeny a tráva se počínala zelenati

Příroda probouzela se ze zimního spánku a také jemu se zdálo, že se probouzí a že přijde i u něho krásný teplý máj, plný vůně a jasu.

Jak se na ní prohřešil, ale ona mu odpustí. Její láska byla schopna největších obětí, nic jí nebylo nesnadno podstoupiti pro lásku. Věděl, že ji mohl kdykoliv zavolati a byla by přišla, přešla hory a doly, závějemi sněhovými se brodila, padala únavou, ale přišla by, poněvadž ho miluje.

Jak mohl kdy o ní pochybovati, srovnávati ji s jinými, ji, která stála vysoko nad ostatními, u níž vše bylo srdce a především srdce, obětavé, prosté, skromné.

Co se asi naplakala, nedostávajíc zpráv od něho! A neměla nikoho, komu by se byla svěřila se svým bolem, vypravovala o něm jen horám a zvadlým květům v zahradě a polštářům ve své ložnici.

A ty její slzy pálily ho nyní na duši, rozrývaly mu srdce, tísnily mu hruď.

Všechny kanuly pro něho, jen pro něho, nehodného člověka! A hrozil se při myšlénce, že snad nebude moci vše napraviti, odprositi ji, odplatiti jí svou láskou všechen její bol, hrozil se myšlénky, že snad se nepozdraví a nikdy k ní nevrátí.

A on chtěl žíti, ano, chtěl žíti, ne tak k vůli sobě, jako k vůli ní, chtěl vše jí vypravovat a vyplakati se na jejím klíně, jako ubohé dítě na klíně matčině.

A pečlivě dbal rady lékařovy, jen aby se pozdravil.

A silný jarní vzduch dodával mu nových sil, vycházel již ven, na zahradu, sedával na slunci, dávaje se jím hřáti.

A stále myslil na Rosele. Posílal jí pozdravy po vánku, volal si pozdrav její do mysli a šumění stromů a šepot noci a bublání potoka opět vyznívaly mu v slovo: Rosele!

A pozdravil se na těle i na duši, cítil nové síly v údech, dýchal volněji, láska k životu a k přírodě opět ho naplnila. Pokrač.

Fr. Sekanina:

Z PÍSNÍ.

(Miladě Vrlové.)

Oh, často slýchám mrtvé zvony znít
a tolik smutku v jejich písních bývá,
že na dně moří chtěl bych u nich být
a naslouchat jim, když se připozdívá —

Když moje duše do snění se vpájí
o Andělu, jenž touží ku hvězdám,
i o těch hvězdách, které k zemi plají
a silou víry dominují tmám — —:

v těch těžkých chvílích, kdy se připozdívá
a moje srdce v mrtvý sen se vpájí —
ó, což bych rád, by moje duše snivá
se pod hlaď snesla, kde ty zvony hrají . . .

SUSPIRIA.

Víš, co to bylo? . . . — Polibek Lásky!
Tys řekla: Sluníčka záře k nám slétla!
Hleď, lilje rozkvetly i sedmikrásky —
a co tu světla!

A já dím: Polibek Lásky to byl!
Nebeský minstrel přiletěl z ráje,
snesl se v duši Chrám, v klávesy uhodil
a teď tam k slavné mši Kyrie hraje.

To vždycky slunko jasněji zazáří
a lilje vyskočí ze zlatých poupat —:
Kněz v bílém ornátě přichází k oltáři
a vůně kadidel počíná v zlatě se koupat.

FEUILLETON.

JUBILEUM FR. LAD. ČELAKOVSKÉHO

v Praze dne 6. března 1899.

Dne 7. března r. 1799 narodil se jeden z heroů našeho znovuvzkříšení, jeden z velikých průkopníků nové cesty národa českého — František Ladislav Čelakovský.

Slavíme sté výročí narození básníka a patrioty, slaví je celý český národ, který nynější své bytí, nynější svou stále zmáhající se moenost kulturní a národní děkuje pouze práci, obětavosti, idealismu a nadšení těch několika vzácných, ušlechtilých a statečných mužů. Čelakovský byl básníkem, prvním naším básníkem písně vytryskle z české, slovanské duše, který kouzlem prosté poesie národní i příkladem a vlivem Götha a Herdera veden byl k čirým a svěžím zdrojům lidové poesie. Ve svých »Ohlasech«, ve svých písních i některých balladách přiblížil se k samému nitru lidové poesie, vystihl cit a ducha lidu, zachytil i nejjemnější tepy jeho srdce. Čelakovský ovládal básnickou literaturu českou v dobách předbřeznových, byl králem této literární idylly.

V příštím čísle uveřejníme studii o básnickém významu Čelakovského. Zde jen stručně uvádíme hlavní data jeho života. Narodil se ve Strakonicích, kde jeho otec byl tesařem. Studoval filosofii. Již tehdy česká kniha probudila v něm národní uvědomění, stýkal se s Jungmannem, Hankou, Dobrovským v Praze, sbíral prostonárodní písně po Čechách, studoval slovanské i jiné řeči atd. V letech 1822, 1825 a 1827 vydal tři svazky »Slovanských písní národních«, r. 1822 »Básně smíšené«, r. 1829 »Ohlas písní ruských«, roku 1840 »Ohlas písní českých« a téhož roku »Růži stolistou«. Překládal z Götha, Herdera, Waltera Scotta a dále přeložil sv. Augustina »Knihy o městě božím«, satiry Marcialovy, psal epigramy, satiry.

Důležitým dílem jeho je sbírka přísloví: »Mudrosloví národu slovanského v přísloví« (r. 1852). Zabýval se dále slovanskou filologií, literaturou a dějinami národů slovanských. Zemřel 5. září 1852 v Praze.

Život Čelakovského byl neutěšený, zmítaný, měl i smutné chvíle bohémské rozháranosti, bylť i korrektorem, vychovatelem, knihovníkem, žurnalistou, a v nejhorších dobách bídy musil se živit překládáním německého zákonníku. Aby uhájil svou existenci a mohl uživit svou rodinu, jel do dobrovolného vyhnanství, do Vratislavi, kde od r. 1842 do r. 1849 byl profesorem slovanské filologie. Teprve r. 1849 dosáhl toho, že byl povolán na pražskou universitu, kde však dlouho nepůsobil. Zemřel poměrně mlád, uštvaný trudným zápolením životním a neunavnou prací.

PŘÍSTAVBA STAROMĚSTSKÉ RADNICE *)

Dokonč.

Zůstává ovšem nepochybným, že se strany správy obce pražské bude namítáno, že vzhledem ku stále rostoucí agendě obecní, která ročně o desetitisíce podání stoupá, a rozmáhající se působnosti obecní v oborech t. zv. přenesené působnosti, jest rozmnožení kanceláří obecních, již tak přeplněných věcí naprosté nezbytnosti, nehledě ani k nepopíratelnému faktu, že již dnes nejdůležitější a nejfrekventovanější obecní kanceláře, bez ohledu na hrozné nepohodlí obecenstva, k nemalé trýzni úředního a služebního personálu a na největší škodu přesné služby, daleko od radnice jsou dislokovány, a že vzhledem k tomu odpomoci co nejrychlejší jest zapotřebí.

Ba nedá se ani popříti, že nejsprávnějším rozřešením akutní otázky této skutečně jest umístění kanceláří těchto v sousedství Staroměstské radnici pokud možno nejbližším.

Nemáme ale vzdor tomu za vhodné, otázku tu řešiti navrhovaným projektem přístavby radnice, na troskách nejtypičtější, nejrázovitější části Prahy, kterou jsou bez odporu obě náměstí před radnicí, v nynějším jich vzhledu a nač třeba klásti důraz — také v nynějším svém, bohudíky uchovaném, středověkém půdorysu!

Nám pro řešení této otázky jest skvoucím vzorem příklad zemského výboru království Českého. I ten nalézal se svého času v povážlivé, ba v naprosto totožné situaci, jako nyní obec pražská se svými úřady. Kanceláře byly přeplněny, agenda povážlivě stoupala; zemskými zákony zřízena celá řada nových ressortů, jež vyžadovaly řadu nových a prostranných kancelářských místností. Nebylo divu, že z kruhů poslaneckých ozývaly se stále četněji hlasy, žádající novostavbu zemské a sněmovní budovy na nejrůznějších místech Prahy. Proto nijak nepřekvapovalo, když v brzce rozlehla se zpráva, že zemský výbor kupuje neb již koupil řadu domů v ulici Tomášské a na náměstí malostranském.

Všeobecně myslilo se tehdy, že zde jde o koupi celého ohromného bloku pro budoucí rozlehlou budovu sněmovní, která povstane na místě těchto zbouraných starobylých domů. Nic však takového se nestalo. Domy sice skoupeny, vesměs to budovy nepopiratelné ceny architektonické.

A jak jednal nyní zemský výbor? Nikoliv podle receptu obce pražské, která by domy ty jako »staré haraburdí« byla jisto jistě zbořila, nýbrž naopak, domy ty jedny z nejtypičtějších na Malé Straně se značným, poměrně velkým nákladem, co nejpečlivěji, s náležitou pietou restaurovány**) a na vzorné kanceláře adaptovány, jež ku stávajícím departementům v budově starší vhodným a účelným způsobem připojeny. Skutkem tímto vykonal zemský výbor a nejvyšší zemský maršálek, z jehož iniciativy vše prováděno, v jemnocitném pochopení významu uměleckého a starobylého rázu našeho města, pro královskou Prahu naši daleko více, než kdyby nám na zbořeninách významných, pro dějiny české architektury tak charakteristických budov byl vystavěl nový zemský dům se značným, finance zemské povážlivě zatěžujícím nákladem.

Dojde-li ale kdy v budoucnosti k tomuto projektu, není pochyby, že bude budova ta postavena v místech, kde novostavba nebude vyžadovati oběti na krásných a malebných budovách pražských.

Budovy staré zůstanou pak nadále útulkem těm ústavům zemským, jež nemusí býti zcentralisovány v hlavní budově, neboť do té doby agenda zemská na novo vzroste.

Toť jediné správné a zároveň také hospodářské počínání v městě plném krásných budov, vynikajícím rázem svým, který nesmí býti vinou naší setřen. Toť zároveň skvoucí příklad pro správu pražské obce, jak rozřešiti otázku nutného rozmnožení kanceláří.

I zde jest jediné správným modus zakoupení veškerých domů na Malém rynečku na radnici přilehlých a upravení jich na jednotlivé departementy správy obecní. Máme však na mysli úpravu rázu domů těch a významu jich hodnou, dle velkolepého modelu, který předvedli nám na národopisné výstavě před užaslý zrak architekti čeští.

Otázka nákladu poměrně většího nesmí v případu tomto — kde jde o zachování rázu snad nejzajímavější části našeho města, jenž za každou cenu v nynějším tvaru musí zůstati zachován — padati na váhu.

Vzdor tomu předvídáme již všechny ty plané vytáčky, se kterými správa města, jako vždy, kdy jde o nějakou cennou památku, s matematickou přesností se dostaví. Uslyšíme opět a opět ty staré písničky o chatrnosti budov, o naprosté hygienické závadnosti, nemožnosti jich udržení atd., jakkoliv dnes moderním architektům jest pouhou hračkou, ovšem s přiměřeným nákladem, úplně restaurovati budovy sebe chatrnější (na př. věž sv.-Vítskou, která byla takořka bez základů, jež teprve znovu musily býti zřizovány).

Než zde tendenční vytáčky budou více než kde jinde zbytečnými, neboť české intelligenci nikdo nenamluví, že sebe lepší novostavbou dovede nám obec pražská nahraditi to, co bychom zde ztratili. Bude dále též namítáno, že ani místnosti takto adaptované na dlouho nestačí a že jen lepším využitkováním místa, nežli v těchto starých domech vůbec jest možným, může se nynější kalamitě kancelářské na delší řadu let odpomoci! Nepopřeno!

Avšak nedostatku tomu může býti racionelně odpomoženo pouze a jen celkovou novostavbou radnice a ne kouskovitým flikováním. Otázka však této novostavby, jak již výše zmíněno, jest při dnešních ne velmi skvělých poměrech finančních obce pražské otázkou při nejmenším předčasnou. Stane-li se však svým časem otázkou skutečné nutnosti, pak půjde o to, postaviti jednu z nejvelkolepějších budov, která kdy v tomto městě byla zbudována, o budovu, která bude hodna významu tohoto města a celého království, o monumentální stavbu, která musí býti v mohutných rozměrech, celkovou, jednolitě myšlenou koncepcí rozřešena!

A tu nechť si je správa obce pražské toho vědoma — že neobyčejně malebnou, půvabnou scenerií svou, velikolepou, vždy oživenou hladinou Vltavy, poskytující ohromnou vzduchovou prostoru, ba i přirozeným vývojem — jsou to pobřeží pražská, která jsou předurčena k tomu, aby vyzdobena byla nejmonumentálnějšími a nejpyšnějšími budovami, které mají býti chloubou tohoto města.

Sem, na krásné náměstí Rudolfinské, jako malebný pendant k velikolepému panoramatu královských Hradčan, aneb na samý ohyb řeky, v rozsáhlý blok po pile Lannově, na jedno z nejkrásnějších stavebních míst v celé Praze, kamž bohužel zcela chybně projektována nevzhledná aerární budova »Akademického gymnasia«, která sotva bude městu našemu ozdobou, umístěte pyšnou a všem moderním požadavkům vyhovující radnici!

Směle řešena s arkádami a výstupky, s mohutnými věžemi, s vysokými, prejsy krytými střechami, s bizarními komíny a vikýři, ve stylu kombinovaném, směsi to typicky české pozdní gotiky*) a rázovité české renaissance.

---

*) Pro nával látky odloženo z předešlého čísla.

**) Viz zejména opravu sgrafitt na rohovém domu do ulice Tomášské.

*) Kteráž až do dnes marně čeká na své znovuvzkřisitele, jakými byli české renaissanci slavní naši architekti Zeyer, Wiehl, Koula, Weyrych a Stibral, jakkoliv z nesmírných pokladů jejích dosud tak málo spracovaných motivů, interessantních detailů, ve všem všady rázovitých, stejně jako t. zv. česká renaissance, mnoho dalo by se čerpati pro svéráznou českou architekturu, tohoto malebného, pro monumentální budovy zvláště hodícího se slohu.

*

s podjezdy a nádvořími, s velikými representativními dvoranami, skytala by mohutná budova ta, odrážejíc a shlížejíc se v širé hladině vltavské pohled úchvatný, na nejvýš effektní, dojmem pařížskému »Palais de Justice« neb pešťskému parlamentu, které podobně na řece jsou situovány, ne nepodobný, a hlásala by novým generacím slávu naší zdatnosti, vytříbeného vkusu a novodobého pokroku!

Dr. Luboš Jeřábek.

Petr Altenberg: DEVATENÁCTILETÁ.

(Skizza.)

Bydlila v překrásném hôtelu na břehu jezera.

Večer jídala pod zeleným loubím, které třpytilo se v elektrickém světle.

Den byl dlouhý — — až do večera.

Vstávala pozdě — —. Pak sedávala ve stínu promenády na lavičce —.

Po jídle odcházela do svého chladného pokoje.

Kolem páté, šesté hodiny vycházela na procházku s rodiči, s bratry a sestrami. Večer jídala celá rodina pod zeleným loubím, které třpytilo se v elektrickém světle.

Den byl dlouhý — — až do večera.

Ob čas navštívil je mladý muž, který ji miloval —.

Mdle a klidně věnovala mu chvíle, které tu k vůli ní strávil. Vesloval s ní na širé jezero — — a cítil se docela šťastným.

Ona seděla u kormidla.

Jako v sametovém nebo hedvábném fauteuilu v nádherné, dusné, velkoměstské komnatě tu seděla — — —.

Měla překrásný šat z rezavě červeného hedvábí s širokým, tkaným, tmavě zlatým pasem a florentinský klobouk s bílými fialkami a dlouhou hedvábnou pentlí, jež pod bradou svázána byla v mašli.

Jezero leželo v matných barvách večera — — —. Z lesa táhla vůně listí.

Šedý zámek na jezeře a bílý na břehu pluly v parách vody — —.

Po veslech sklouzaly bělozelené perly — —.

Vesla zpívala: plúk-prlúk, plúk-prlúk, plúk-prlúk —.

Den před svým odjezdem, na podzim, dostala kytici krásných tmavých růží.

Na přiložené navštívence stálo:

»Ideálu lidské krásy

věnuje ‚Řek‘.«

— — — — — — — — —

Noc.

Nechala noční šat spadnouti se sebe a stála nahá před velikým zrcadlem.

To byl ten »ideál lidské krásy«.

Na stole voněly růže — — —.

Tu ustoupila od ní na okamžik tupá, mdlá nuda a jako mladá jásající vítězka vtrhla do ní naděje — —.

Když seděla v coupé a jela podzimu, zimě vstříc, v mrazivé dlouhé chvíli, přišlo jí na mysl: »Perikles, Sofokles, Themistokles, Sokrates — — —.«

Tu měla temnou představu o krásném nesmrtelném duchu Řecka — — —.

Přeložil K. Sezima.

LITERATURA.

Vladimír Jelovšek: Simfonije. 1898. Básně.

V úpravě originelně míněné, ale ve skutečnosti poněkud křiklavé a nehorázné, uveřejňuje mladý chorvatský básník mezi námi žijící první sbírku svých rhapsodických veršů. Kniha způsobila na jihu, ve vlasti básníkově, mnoho zlé krve jako práce člověka, jenž octnul se na zhoubných cestách skepse, modernismu a jiných podobných otravných idejí a směrů, jichž bylo do nedávna ušetřeno křepké Chorvatsko. Myslím, že odpor ten jest trochu krátkozraký a že knížkou p. Jelovškovou nekolportuje se do literatury chorvatské žádný jed. Obsahovou a myšlénkovou stránkou, již můžeme snáze posouditi než formu, dikci a expressi básníka, vymyká se p. Jelovšek skoro úplně dekadentní mdlobě a nervovému rozkladu: naopak často cítíte člověka myslícího až lačně a chvatně, zaujatého bolestmi moderního člověka nejen s jeho egoistickou, ale i sociální a ethickou basí. Problémy sociální i kulturní, jak je chytila vnímavá mladá mysl z větrů a proudů nesoucích se Evropou, vyslovovány jsou tu s mužnou otevřeností a opravdovostí, které znamenitě svědčí, pokud můžeme souditi per analogiam s naší poesií, ty volné verše, v nichž je psána většina prací p. Jelovškových. Rozvlané větry idejí nesnadno dají se poutat v úzký strnulý tvar starého monotonního schematu veršového, a jsou sensace, city a ideje, pro něž není případnějšího výrazu nad volný, pružný, nesčíslného nuancování schopný vers libre, jak známe to již u starých básníků, ku př. Heinea (Nordseebilder), jenž byl p. Jelovškovi vzorem. Pokud dovedu posouditi, dovede p. Jelovšek veršem tímto (místy alespoň) velmi dobře odstíniti vnitřní vzrušení, nepokoj touhy, chvat nervů i dynamický rhytmus představ, jež ho nesou, a přizpůsobit měnivou tuto formu vnitřnímu poetickému charakteru sujetů a dějů.

Quidam.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Intimní volné jeviště zaniklo. Událost nepatrná a bezvýznamná, jakoby se rozešel nějaký předměstský spolek ochotníků, neboť v poslední době sešel úplně podnik založený s krásnými aspiracemi uměleckými. Jinde znamenaly podobné kroužky umělců, literátů a kritiků seskupených kolem »volného jeviště« aspoň experiment, zkoušku nových talentů, dresuru tisku a vkusu obecenstva pro směry nejmodernější, pro pokusy nejkrajnější, poskytly některým, aby se aspoň na chvíli kmitli v prchavém záblesku slávy samozvaných revolucionářů, novotářů a na okamžik strhli trochu povyku kolem svých jmen, ale též razili cestu několika velkým, výbojným a samostatným talentům. »Théâtre libre« v Paříži i »Freie Bühne« v Berlíně znamenají obrozující etapu v literatuře. Z tohoto hnízda ve skalách vyletělo k slunci několik orlů. Gerhardt Hauptmann, Halbe v Německu, François de Curel, Ancey, Dubur, Brieux ve Francii byli uvedeni do světa na volných jevištích. Naše intimní jeviště nemá podobného významu pro naši mladou, moderní literaturu. Vyšlo z malých poměrů a malých lidí. Snaha byla krásná, plán smělý a není vinou spolku »intimního jeviště«, že vše, co mohl vykonati pro naši literaturu dramatickou, bylo uvedení pp. Kaminka a Karáska na jeviště. Ostatně i kdyby se v intimním jevišti seskupilo několik opravdových, mladých, podnikavých talentů, a kdyby se vyskytl třeba nějaký chef-d'oeuvre moderního dramatu, ani to by snad nezachránilo podnik tak ryze uměleckých cílů před ztroskotáním o tupou lhostejnost a netečnost našeho obecenstva a veřejnosti. Intimního jeviště je škoda a ztrátu v základě krásného podniku zmírňuje pouze vědomí jeho neschopnosti a prázdnoty.

*

Nákladem J. Otty vycházející spisy Gust. Pflegra-Moravského přinášejí v II. díle román »Ztracený život«.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk puvod. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 20. BŘEZNA 1899. — ČÍSLO 19.

O. BŘEZINA:

KRÁSA SVĚTA.

Krása světa je skrytá. Tisíce pohledů ztrácíme marně, poněvadž nedovedly uviděti svět v okresích jejího proměňujícího a očišťujícího záření. Neznáme celého bohatství vlastních svých krajin. Sotva že v slunci svého poledne dovedeme se orientovati podle svého stínu o tajemných světových stranách.

Po šesti dnech práce a budování světa je krása sedmým dnem duší. Je harmonickým oddychnutím věčné vůle, tvůrčím pohledem, jenž se rozletěl všemi budoucími vesmíry, rozkvétajícími ze zrní prvních hvězd, a shledal, že všechno je dobré: zářícím pohledem, nesnesitelným smrtelnému, zachyceným věčností, ležícím, neviditelně až do času, na všech světech.

Jen tu a tam, z mrákot věků, zdvihne se duše dosti silná, aby ho snesla ve žhoucích světlech ukončení, která prozařují staletími vývoje. Strašné a slavné divadlo blesků, jimiž se vyrovnávají oblaky ležící na věcech, věčně oslaveno časným, milostná zardění života exaltovaného nesmrtelností. V těchto chvílích, zdá se, že vzniklo učení o tvůrčí malomoci zla.

Ale ačkoliv poznání krásy světa v jediné visi jest dáno jen opojení vyvolených a jen proto jim, že mají dosti odvahy sděliti je uprostřed tolika bolestí k útěše bratřím, nebesa světla se nad zemi nezavirají. Tisíciletí krouží země, ale soumraku, který by měl dosti šířky, aby ji trvale celou pokryl, dosud nepoznala. Ani okamžik není bez květů a jaro na ní již po celá staletí si neodpočinulo. Cesty vedoucí k věčnosti jsou ustavičně plné přicházejících a odcházejících. Není okamžiku na zemi, aby nebyl posvěcen rozhovorem některé duše s bohem. Není proměny v osvětlení tisíciletého dne, aby nebyla některým zrakem pozorována.

Oblaky zadržující pohledy k výši roztrhují se ustavičně nad hlavami národů. Ti, kteří v té chvíli dovedou bdíti, ucítí dobrodiní světla křísícího ukrytý svět v našem světě, azurné vegetace jeho neviditelných zahrad, duševní pokračování jeho hmotného jara. Dýchá jako vzpomínka na noc před narozením. Zlatá rosa jeho je tak bohatá, že dlouho i v tomto slunci leskne se na věcech. I vychřadlá skutečnost se usměje jako nemocný k potěšení přátel.

Ale k poznání sladkosti duševního vína je třeba jiné, silnější žízně. Žízně, která se dostavuje, aby odměnila únavu světců a vznešená vysílení dobyvatelů a hledajících. Architektura krásy světa je tak složitá, že celou nádheru jejích perspektiv je možno přehlédnouti jen z míst, odkud slabému zraku všechny barvy a tvary a symboly splynou ve znepokojující nejistotu: města krásy, stavěná na horách, obehnaná valy oblaků s přichystanými střílnami blesků. A přece vše, co může pojati duše, od nejbolestnějších poznání těla až k závratím myšlénky, která se odvážila příliš daleko, položeno na pravé místo, zasaženo jest ihned zlatou slávou jejího dne. Rozežhavený kov slova, krvavě řeřavící v složeném vzduchu země, zdvižen do čistých, kyslíkových, život a plameny udržujících atmosfér věčnosti, zahoří v lilijové nádheře jisker jak slunce.

Je zvláštní, skrytá souvislost mezi krásou a bolestí.

Za to nejjemnější, co má život, za šepot bratrského přiznání mezi dušemi, za poznání, s jakou slávou se může člověk přiblížit člověku, posel boží, za zázrak zapomenutí a odpuštění, za vznešená úsilí oběti bez odměny, děkuje život trpícím. Oni udržují posvátnou tradici mystické příbuznosti s Bohem. Spravedlnost má pro ně chvějící se snížení hlasu, podobné padání rosy v soumracích jitřních: je třeba počkati ještě a chladící krůpěje budou ve vůních řeřavěti z květů. Tisíce obrazů, zachycujících děj za dějem, jak za sebou následovaly v čase po celé věky, slijí se v jejich pohledu a vydají, oživlé, svůj skrytý pohyb krásy. Nové útěchy zavanou jim do tváře, z blízkosti zatajující dech: poznají, že řady snů, které slouží duši v exilu země, jsou zbytkem

z jejího královského dvoru z druhdy; a že čeká nevěsta vyvolená, aby panovala, na svůj den, na břehu věčného moře, předouc, podobná noci, mezi jejímiž magickými prsty táhnou se hedvábné niti světla z běloskvoucího kužele měsíce.

Tajemství kontemplace, v němž nejhlubší krása života se odhaluje, blednou za dní pozemského štěstí. Hukot nesčíslných splavů sil, vystřikujících a pěnících se celým stvořením, hvízdání v čase řádících větrů přerušují ticho, v němž hovoří ukryté hlasy. Zrychlenými kroky chvátáme ohněm boje: příliš intensivně sálá svět zdání. Slyšíme tlukot vlastního unavovaného srdce, ne tlukot srdcí naplňujících vesmír.

Každému převratu ve společnosti předcházela bolest nesčíslných hledajících, činná a pracující bolest provázející vývoj. V bolesti stýká se vina s jejím usmířením. Noc následující po dni tisíci hvězdami volá nové jitro, aby zapálilo nejvzácnější ohně na východních pahorcích a oslavilo přibližování se bytostí k osudům světa. Závratěmi smutku a smrti vystihujeme ony harmonie, které jsou cílem veškerého chvění ve vesmíru. Minulost, těžké stíny viny, probíhající tisíciletím, rozptylují se znenáhla před užaslými dušemi jako stráveny milostí. Dech smrti, podobný očišťujícímu větru vane kvetoucími sady života, roznášeje vůni do obou světů. Radostná, pevná výmluvnost, nehledající slov a nalézající ta nejvyšší, podobná vytržení extase, jež nemá, co by ještě zatajila, uchvacuje znenáhla všechny řeči barev, zvuků a světel. Nad nížinami tmy a prvních soumraků, kde vládne fatalita nižším formám života, vystupujeme do oblastí svobodné vůle. Hlas víry zde zvoní, tisíce zvonů, hlas třesoucí se překvapeními zraků, oddaný, přijímající radostně staletí vývoje, jistý vítězstvími, jichž vise, jak slunce blízké zemi, prozařovala z krve ve snění proroků.

Poznání krásy světa je cílem všeho našeho úsilí.

Všechny poměry mezi dušemi nabývají vzrušení a napjetí její neviditelnou všudypřítomností. Ten, kdo nám dovedl ukázati některou novou linii, některou netušenou perspektivu z krásy věcí a světa, je naším dobrodincem, jediným a nezapomenutelným. Zdá se nám, jakoby nám patřil před svým narozením a celou věčností se k nám blížil a v tomto životě konečně nás nalezl, aby nám řekl, co nám měl říci. Po celý život jsme mu vděčni dle zákona lásky, která nedovede zapomenouti než jen na to, co sama rozdala. Odtud zbožňování milenců v tělesném jaře života, odtud extase před díly geniu, která propůjčuje jejich slovům resonance uvádějící v hudbu přelévání krve v žilách. Ale poněvadž je nemožno s naším tělem, nesoucím tíž minulosti, žíti v poměrech krásy předbíhajících o celé věky veškerou naši dokonalost, stává se i krása bolestí, jakousi netrpělivostí, jakoby písek našich cest rozežhaven byl příliš jejím sluncem, že není možno státi v něm bosýma nohama dlouho na jednom místě.

Učiniti svůj svět krásnějším, než jsme ho přijali v prvním otevření zraku, je věčnou touhou duší. Všechna úsilí tříští se o tuto práci, vyčerpávající síly věku. Miliony myšlének a stínů zaměstknány jsou v tomto otroctví hledajících na polích démantových, v tropickém žáru tisíciletého dne. A přece je to otroctví, které je jedinou svobodou země a bude čím dále tím tužší a přísnější, neboť bude čím dále tím vědoměji přijímáno. Ale naše žízeň po kráse nedává nám ani v stínech druhého života odpočinouti a nespokojeni s kořistí země věříme, že i pak staneme se účastni tohoto stupňovaného úsilí v nových podmínkách věčnosti

KAREL HURYCH:

SLABOŠI.

Pokrač.

VII.

Když se druhého dne Miksa probudil s hlavou trochu těžkou, objevil, že svět, jeho svět, je naplněn pouze jí.

Elixír jejího sladkého jména rozplynul se ve vzduchu a ta vůně opojná a unylá vanula všimmírem od hvězdného etheru až do hlubin propastí.

Přivřel oči. Mocně vzedmuté vlny lyrického a dumného blouznění unášely jej do nepoznaných dosud krajů snů.

»Ah, to je láska!« zvolal protahuje se líně na posteli, s níž seskočil teprve před polednem, a běžel s největší hladovostí k obědu do hostince.

Byl v nejlepší náladě, smál se, hovořil, do kanceláře nešel, omluvil se svému shovívavému chefovi nemocí a odpoledne procivěl v kavárně. K večeru však přepadl jej teskný neklid a běhal po promenádě a chvěl se nadějí, že uzří paní Vilímovou.

Potkával mnoho dam, známých i neznámých. Porovnával je s ní. Ale ani jedna nemohla závoditi s její krásou. Usoudil, že paní Vilímová má nejkrásnější rty.

A náhle v něm zaúpěla bolestná, zlostná myšlénka. Dosud ani na to nevzpomněl: tyto nej-

krásnější rty líbá Vilim, ten neohrabaný mamut! Představil si drsnou. zdravou, vousatou tvář fauna sklánějící se s dravou, těžkopádnou smyslností k růžovému rozpuku dětských rtů, jemně vykrouhlených, tak čarovně prohnutých, vonných, svěžích, červených, stvořených pro polibky chvějivé, zmatené, rozkoší zmámených mladých, milujících úst, pro lehké a náružive polibky, a zatím... nejkrásnější rozpuk růžového květu je drcen tlustými, hrubým vousem obrostlými rty...

»Fuj... jak je život sprostý a špinavý!« odplivl si a nic jej dosud nenaplnilo takovým rozhořčením jako pomyšlení, že Vilim líbá svou ženu

Koupil si ji sňatkem jako otrokyni. Jistě jej nemiluje a nikdy nemilovala. Ale kdo ví... ženy jsou záhadné, provádějí neuvěřitelné kousky... (Domníval se jako každý mladý muž po třetí nebo po čtvrté zamilovaný, že je velkým znalcem žen.) Kdo ví... vždyť Vilim je statný chlapík i dosti úhledný, není sice duchaplný ani elegantní, ale mohl by ženě imponovat svou tuří robustností, svou neunavnou pracovitostí, energií svého athletického těla i své sukovité, houževnaté povahy.

Tak steré myšlénky a dojmy dotíraly na něj, hnětly jej a mučily. Byl rozmrzelý. Necítil více to opojné, lyrické rozpjetí, tu do výše tryskající jásavou náladu. Opačný dojem se dostavil. Jakoby jej cosi tlačilo k zemi, zatížilo mozek, zakalilo mysl.

Po tři dny se tak nějak netečně a plaše potácel vyšlapanými cestami svého všedního života. Konečně se odhodlal a šel večer k »Mařanům«. Hrál v karty. Zapomněl. Šel domů klidně, pohvizdoval si.

A najednou, nedovedl si vysvětliti ani, jak se to stalo... noc byla plná hvězdného jasu a vlahé laskavosti... octl se Miksa v ulici, kde bydleli Vilimovi, a zíral ustrnulýma, lesklýma očima do temných oken zastřených záclonami.

VIII.

V lomozu a shonu ulice trhl jím náhle milý, rozpustile se chechtající hlas:

»Pozdrav Pánbůh, jak se vede?«

»Ah, vy, milostpaní...« koktal užaslý a tiskl drobné její prstíky v hladké rukavičce.

Slunce polilo zlatem její útlobokou a štíhlou postavu, rozžehlo ruměnec na sněžném úbělu její pleti nepatrně ovlažené toilettním crêmem a pronikající svítivě a nápadně clonou závoje, odráželo se jiskřivě v sivém azuru jejích radostných očí a celovalo kadeře plavých vlasů jako sbratřené zlaté paprsky jiného slunce.

»Vyhrála jsem!« smála se paní Vilimová.

Miksa vyšel z kanceláře na chvíli, vracel se Celetnou ulicí z obchodního soudu s nějakými listinami. A kráčel tak, jak v poslední době chodil, neviděl a neslyšel kolem sebe nic.

Paní Vilimová dovolila mu, aby ji kus cesty doprovodil. Šla na Malou Stranu navštívit starou tetu. Žertovala a smála se, nevšímajíc si lidí, kteří se za ní ohlíželi, měla jen radost, že se jí podařilo překvapiti Miksu a vyhráti.

»To jsem vás přepadla! Vyhlížel jste tak zamyšleně a...« doložila zvolna, škádlivě, »tak chodí po světě jen zamilovaní...«

»Přiznávám se, že na úřední věci jsem zrovna nemyslil.«

»Vidíte, jak se vyznám v lidech. Ihned jsem poznala, že v duchu dlíte u své vyvolené.«

»Nemám žádné!«

»No, no!« hrozila mu očima, »nelžete, mne neobelstíte«.

Zavadila loktem o Miksu a důvěrně loudila:

»Tak honem, přiznejte se, jaká je: blondýnka nebo brunetka?«

Miksa vyhrkl skoro podrážděně:

»E nijaká, milostpaní, na mou...«

Zakřikla ho, s obličejem ozářeným rozmarem a smíchem pod závojem:

»Nedušujte se! To je hřích!« a zvrátivši k němu oči, dodala s lehkým, komickým povzdechnutím: »tedy vy ani nejste snad zamilován, a jste tak mlád...«

»Známost nemám žádnou,« houkl prostodušně Miksa do rachotu těžkého nákladního vozu pomalu kolem nich se šinoucího.

Uhnuli se před ječivým, lomozným ruchem Karlovy ulice a zašli na Linhartské náměstí

»Ah! známost!« vyhrnovala rty paní Vilimová, »jaké protivné slovo!«

Něco ironicky zlobného přelétlo výrazem jejího obličeje a pokračovala:

»Nu... vám by to ostatně slušelo a procházet se na Letné nebo ve Stromovce s milou, způsobnou slečinkou, která se vás zeptá, jaké květiny to jsou v záhonech, vy řeknete begonie nebo astry, a ona se puvabně a cukrově rozřehtá, jakobyste řekl bůh ví jak duchaplný vtip. nebo sentimentálně svěsí hlavičku a zašeptá třeba i nějaký verš. A dva kroky za vámi heká, v parnu se dusí její tlustá maminka, střežící ctnost slušně vychovaného párku, který potají si dává nesmělé hubičky.«

»Děkuji, milostpaní, za tak ušlechtilou představu...«

»Je to poesie, co? Já měla také takovou — známost,« a vyřkla to slovo s pohrdavou grimassou, »maminka nám chodila v patách. A já se tolik nudila.«

Zvolnili krok. Ubírali se rozlehlým a ponurým nádvořím Klementina.

»Zdá se, že mi bylo souzeno, abych svůj život pronudila. V první době, když jsem se vdala, bylo to strašné. Omrzelo mne vše — knihy,

hudba, divadlo. Chtěla jsem pracovat, šla jsem k mužovi do kontoaru — ale utekla jsem brzo, to ovzduší mi teprve nesvědčilo . . Jsem neužitečný, marný tvor . . .«

Poslední slova pronesla stlumeně, bojácně, s očima sklopenýma k zemi.

Miksa stísněn pohlížel na ni se strany a nevěděl, co říci. Odkašlal, pootevřel ústa a jen jakýsi neurčitý zvuk z nich vyšel a mladý muž se skoro ulekl a mlčel.

A z nenadání se paní Vilimová rozesmála a nachýlila svůj zruměněný obličej k mladému muži:

»Teď šla kolem paní Kabelová. Stará klepna, změřila nás očima jako ostříž. Bude myslit, že jsme tu měli dostaveníčko. No, ta nás pomluví! O jé!«

»Ale, milostpaní, tomu by přece nikdo nevěřil . . . a pak . . .« naivně se ohražoval Miksa

Paní Vilimová byla patrně tím velmi potěšena. Pohodila svou hlavou v rozkošném, vzdorném a uličnickém pohybu.

»Ah, nevídáno, ať mne pomlouvají! Ať nás pomlouvají! Jen nebuďte tak skromným, pane Mikso, nebo byste si nepřál, aby vás pomlouvali se mnou?«

Cosi se zajiskřilo a zamihotalo v těch veselých a svůdných očích pod závojem a Miksovi bylo horko. A již zase ta hudba něžného, stříbrného hlasu, ty perlící se tony a jasné trylky smíchu:

»Nic si z toho nedělejte . . . jen když svědomí máme klidné a duši bez hříchu proti náboženství, bez zločinu proti zákonu . . . A teď s bohem. Jděte si hezky svou cestou do kanceláře, nezanedbávejte své povinnosti a . . udělejte si brzo nějakou počestnou známost . . .«

Smála se stále a Miksovi se zdálo, že je cosi nelítostného, výsměšného, nepřátelského v její světlé, dětské veselosti

Stiskli si ruce přátelsky, kamarádsky a rozešli se. Paní Vilimová ubírala se přes kamenný most, Miksa zahnul na nábřeží.

Hučelo mu v hlavě šumněji a divočeji nežli na jezu, který jako bělostný, krajkově rozpěněný pás přepínal blankytnou hladinu Vltavy od staroměstských mlýnů ke Kampě. Pohlédl s nábřeží na most, kde se mihaly silhouetty chodců Jednou z těch silhouett byla ona. Širokým, zaníceným a nadšeným pohledem objal všechen ten krásný prostor před sebou, od barokních, bizarrně se rýsujících soch omšeného mostu až k vznešené velebnosti vysoké a vzletné linie Hradčan.

Byl hluboce zneklidněn. Nechápal dobře její rozmar, její smích. Pak si připomněl, že prohrál sázku. Chtěl ji překvapit něčím zvláštním. Měl u Havelky slíbenou akvarellu. »Dám jí obraz — tím se jí nejvíce zavděčím.« Poznal z jejího hovoru i při návštěvě v jejím bytu, že má vkus a zálibu v umění.

IX.

»Co tě sem zaválo. Servus!« ozval se zvonivý hlas z oblaku dýmu vznášejícího se v koutě atelieru nad kupou nějakých žíněnek a polštářů, jež důmysl, oko a obratná ruka malířova přehozením staré brokátové látky a pomocí jiných pestrých cárů, ano i kusu otřepaného smyrenského koberce proměnila a upravila v nízký, rozložitý divan, svou měkkou pohodlností jako stvořený pro malátně blouznivé snění orientálce zmámeného opiem a hašišem či láskou.

Dlouhá gypsovka, škatule s vojenským tabákem míchaným s knastrem a vyprázdněné láhve pivní povalující se za divanem dosvědčovaly, že Havelka používal skromnějších a všednějších prostředků k roznícení své obrazotvornosti, která přes to dovedla bouřiti v orgiích pravé orientální fantastičnosti, jak dokazovaly obrazy pokrývající stěny i stojany dílny, kam se vracely pravidelně z výstav vykonavše své poslání tím, že udivily, někdy i rozesmály obecenstvo a kritikům poskytly příležitost dokázati jejich hlubokou moudrost a esthetickou povznešenost nad zbrklostí některých nových uměleckých revolucionářů nebo gaminů.

Mladá, hubená tvář s rozcuchaným vlasem vlnivě nad vysokým čelem se kroužícím a s tmavým, zmuchlaným knírem pod velkým nosem a nad svěžími rty vyhlédla z dusivého oblaku a v zamžených, unaveně přivřených očích vyžehl se na okamžik jakýsi zásvit.

»To je dost, že se také jednou ukážeš,« zahučel malíř, ale nepovstal, jen nohu přehodil a do dýmky klofl prstem.

»Jakobys tak zvláště stál o mou návštěvu,« usmál se Miksa rozhlížeje se dychtivě po dílně svého krajana a spolužaka, zdali uvidí něco nového. Cítil, že Havelka je silný chlapík, který ví, co chce, a dokáže jednou, co chce, cítil to jaksi instinktivně, ač nebyl ani za mák »znalcem«, nebo snad právě proto tušil, že jeho věci jsou lepší než mnohých, jimž dávána přednost před osamělým divochem.

»Jak bych nestál,« odvětil Havelka silně bafaje. »Za prvé jsi originální tím, že mne uznáváš. Dostaneš jednou za to cenu ctnosti od francouzské akademie. A pak tě mám rád, že nežvaníš nesmysly, k jakým každého i nejhodnějšího člověka láká pohled na obraz. Malířství je vůbec největší spoluvinník lidské blbosti Nikde se nenamluví tolik idiotství jako ve výstavách a o rekord kretinství závodí kritikové s krasoduchy, kteří naštěvují umělce v atelierech, aby jim žvanili přes rameno do práce.«

Havelka si rád zahovořil svým posměšným a satirickým tonem, pro který ho neměli rádi jeho soudruzi, a rád filosofoval při dýmce a sklenici piva s Miksou.

»Tohle je nové! Ty jsi pilný, Jaro, viď?« pravil Miksa stanuvši před štaflí obrácenou k vysokému oknu.

»Jak vidíš, jsem velice pilný,« odpověděl malíř rozvaliv se ještě šířeji na divaně a zasmál se.

»Co to bude?« tázal se neodbytně Miksa ukazující na karton počmáraný tuhou. Bylo to první vržení skizzy, nejasný ještě zápas tvořící se myšlénky, chaos čar a linií, v němž se rodí hvězda uměleckého díla.

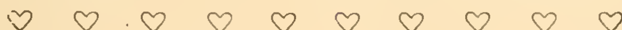
»E ďas ví, co,« a Havelka neomaleně odplivl na svůj smyrenský koberec. »Paul Verlaine to zavinil. Ty nečteš básníky, ubohý byrokrate! Ty neznáš verše toho božského tuláka, nádherného žebráka? No, sláva, že aspoň jsi o nich slyšel. Ani nevíš, jaké divy může způsobit slovo. Často jsem o tom přemítal, zvláště když jsem měl kocovinu a byl jsem melancholický. Slovo básníka! Zázrak verše! Božství metafory! Má hudbu i barvu, zahrnuje všechna umění v sobě a ještě přináší Poznání s velkým symbolickým P! Hrome, co jsem se zase pustil do klábosení, jakobych měl deset piv. Já nemám čas! Odpusť! Já musím lenošit,« a malíř převalil se s hlubokým povzdechnutím.

Miksa se smál a posadil se na gotickou dřevěnou židli. jež se mohla proměniti též v klekátko. Měl velmi rád svého přítele, který mu imponoval a zároveň ho děsil svými paradoxálními rozmary, svou nemalou ironií, která přýštila z předčasného poznání věci i života Ačkoli Havelkovi bylo sotva třicet let, přece již mnoho zažil, mnoho pracoval, i trpěl mnoho.

»Tak vidíš, chlapče,« začal po chvilce znova hovořiti Havelka shovívavě bodrým tonem, jakoby byl bůh ví o co starší než jeho kamarád, a při tom v krátkých přestávkách vyfukoval dým z úst. »Zachtělo se mi zápasiti s básníkem. Ne illustrovat jeho myšlénku a v barvách chytit jeho náladu. To je obyčejná loupež plavajznická. Já chci jít dále. He... he... někam dojdu, nejspíše k fiasku. Eh, ať! Aspoň trochu poplaším pražské šosáky a svíčkové baby několika smělými nuditami.«

A malíř přimhouřil zálibně oči, jakoby bílý plamen extase šlehl mu kolem hlavy, tvář jeho se všecka vyjasnila, přijala jemný výraz a i jeho hlas zazněl měkčeji

Pokrač.

J. Arbes:

NOC NA HŘBITOVĚ.

Z upomínek.

Pokrač.

Ku charakteristice jeho cituju z jednoho listu jeho ze dne 27. prosince 1857, jejž byl napsal příteli v Radnicích, několik úryvků:

»— — — Nyní však k důležitějším věcem! Nu, jak pak: předplatíš se na ‚Posla z Prahy?‘

Nebude snad od místa, když Ti také dám zprávu o naší literatuře. Nejnověji vyšly od Němcové ‚Slovenské pohádky a pověsti‘. Již jsou tři svazky venku; vyšly nákladem Šálkovým. Dále vyšly od Pečírky ‚Obrázky štědrovečerní‘.

Velkou ztrátu jsme opět utrpěli. Zemřel nám velezasloužilý Franta Šumavský. Tu neděli před svátky ještě chodil po ulicích pražských a na štědrý den již ho musili nésti — měl totiž pohřeb Chudák!

Jak pak — jsou u Vás také takové nemoci jako zde? Zde snad není človíčka, jenž by nebyl také stonal. Tato nemoc záleží v rýmě, kašli, bolení hlavy, nechuti k jídlu a kdo ví, v čem ještě.

Mému otci jest velmi zle. Právě, co Ti toto píši, byl u něho důstojný pán (kněz) a podal mu posilnění do věčnosti. (Proto ale snad umřít nemusí.)

Páni profesoři, co nám ve čtvrtek přednášejí, jsou také nemocni a sice všickni tři, totiž Majer, Erben a Nikles. — — —

Douška: .. Na obstarání těch knih, totiž ‚Počátky rýsování‘ a ‚Zeměpis ...‘ mi ponech více času, neb jsem velmi roztržitý otcovou nemocí «

Potud úryvek listu.

Po dvou dnech zvěstoval příbuzným v Dobříši, že otec jeho zemřel, a dne 18. ledna 1858 zaslal příteli do Roudnice dopis, z něhož vyjímám následující charakteristická místa:

»A tak jsme nyní ponecháni s matkou sami sobě. Matka stále plakala a dosud pláče a já ji musím těšit. Sám se dovtípíš, že mi nezbývalo, než uchopit se mužně živnosti a provádět ji dále. Doufám, že přičiněním to přece někam dovedu.

Chtěje počctí svého vedení živnosti nějakým užitečným skutkem zasvětiti, přemítal jsem, co bych učiniti měl. Bratře, Ty znáš mne, můj charakter, má přání, mé touhy i snahy; Ty víš, že svou vlast a svůj národ nade vše miluji a že jediné a nejvyšší mé přání by bylo, viděti tuto vlast a tento národ oslavené a na stupni, na jakém se jindy za blažených časů Karla, Otakara a Rudolfa skvěl — myslím totiž ty časy, kdy vzdělanost a průmyslnost Čechů v celém světě vůbec známy byly — asi tak jako nyní vzdělanost a průmyslnost Francouzů a Angličanů. Pročež

si snadno pomyslíš, že výsledek mého přemýšlení ani jiný býti nemohl, než něco pro český národ a sice pro jeho nejčetnější třídu, t. j. pro řemeslmeslníky podniknouti.

Především mi napadlo, že se mluvilo o založení průmyslové matice. Bohužel, že se tak v brzce na to zapomíná. Já tedy obmýšlel novým a stálým usilováním věci na nohy pomoci, ale — přišel jsem k náhledu, že to věc, která se sotva provésti dá.

Chopili jsme se tedy něčeho jiného, co nám až dosud scházelo, a co jedině může našemu průmyslu k pokroku dopomoci. Usnesli jsme se na tom, že všemožně se přičiníme, by nějaký řemeslnický časopis vycházel.

Obzvláštní cenu pak by časopis dosáhl tím, že by sami řemeslníci články o svých řemeslech do něho podávali a svá pozorování svým kolegům jeho prostřednictvím sdíleli.

Potud citát.

Nepochybuju, že na čtenáře našich dob, kdy není již skoro většího města, jež by nemělo svého časopisu, kdy skoro každý odbor lidského snažení má svůj odborný list a kdy moderní rychlolisy chrlí den co den takovou spoustu potištěného papíru, musí citovaná slova působiti s veškerou naivitou skoro až dětinské dobrodušnosti.

Z toho, co jsem byl právě uvedl, jest zřejmo, že přítel můj náležel mezi skrovňoučký ještě počet prozíravějších vlastenců, kteří snažili se kypřiti půdu pro další duševní rozvoj, a má tudíž i nyní po letech v jisté míře nárok aspoň na uznání poctivých a nezištných svých snah, čelících na prospěch všeobecný.

V rodišti našem, v hnízdě vlažných a obojetných šosáků, bylo v tu dobu podobných snah ve svrchované míře potřebí.

Vyjímaje snad asi deset až patnáct občanů, kteří již roku 1848 stáli více méně v popředí vlasteneckého ruchu, nebylo v rodišti našem muže, který by se byl vůbec jen hlásil mezi patrioty.

Roku 1848 vzpružila se duševně i u nás část čilejšího občanstva aspoň poněkud. Sestoupivši se jako jinde ve vlasteneckou zábavnou společnost hlavně za účelem zvelebování českého jazyka, založila sobě i slušnou českou knihovničku. Než po prvém zavanutí ledového dechu absolutismu byla společnost ta úředně rozpuštěna, naprosto nezávadná knihovna její zabavena a členové společnosti u větší nebo menší míře proskribováni jako čeští — tudíž státu nebezpeční — rebellanti.

Mladší a nejmladší generace studentské dojista se nedovedou vpraviti v poměry, v jakých jsme žili a byli vychováváni my starší, kteří, byť i sebe mlhavěji, pamatujeme dobu před rokem 1848 a strávili jsme většinu let studentských v době absolutismu. Přímo nesnesitelný tlak ze všech stran budil zcela přirozeně protitlak, a onen duch žhavé touhy po volnosti a nezávislosti, která zoceluje a činí člověka nesmiřitelným ku všem, kdož se vůbec kdy odvážili nebo docela po dnes ještě odvažujou klásti pouta přirozenému rozvoji.

A právě v době, kdy žhavá tato touha vzplála v duši mé neodolatelnou silou, poněvadž jsem začal chápati, že skoro vše, co skýtaly nám školy co do názoru v svět a především v mravouce a filosofii života, není v podstatě nežli tradicionelní humbug založený na nepřirozenosti, sblížil jsem se s tichým, dobrým, rozvážným samoukem, kteréhož záhady života netrápily a kterýž spokojen v celku se svým osudem netoužil po jiném, než aby uhájil čestně svou existenci a využitkovav krátkou píď života i ku své zábavě a svému potěšení, přispěl zároveň také svou hřivničkou k t. zv. všeobecnému dobru.

Pamatuju se na okamžik, když jsem jej po prvé navštívil, abych mu vrátil vydlužené Nerudovo »Hřbitovní kvítí«, jako by to bylo před několika dny.

Otevřev zasklené dvéře vedoucí z ulice do pecnářského krámu, spatřil jsem jej seděti za stolem skloněného nad knihou. Když mne poznal, zazářila široká a svěží jeho tvář bodrým uspokojením člověka, jemuž se stala ochota skoro druhou přirozeností.

»A líbilo se vám?« optal se srdečně, když byl můj pozdrav vlídně opakoval.

Přisvědčil jsem.

»Je to dobrý poeta,« doložil po chvíli. »Napsal už nějaké verše do ‚Lumíra' pod přijatým jménem Janko Hovora. Právě jsem si verše ty vyhledal a znovu přečetl. Přejete-li si, půjčím vám i celé ročníky ‚Lumíra' nebo kterýkoli jiný spis, jejž mám ve své knihovničce.«

Po té pohodil hlavou k velké zasklené skříni, kde bylo v různých vazbách narovnáno několik set svazku rozmanitého formátu a ihned co nejochotněji skříň otevřel, a když jsme se asi po čtvrt hodině loučili, nesl jsem si domů deset knih a knížek.

Zatím, co jsem knihovničku prohlížel, rozmlouvali jsme úryvkovitě o spisech i jiném. Pamatuju se však již jen na lapidární úsudek, jejž pronesl o Nerudovi.

»Je to, jak se zdá,« pravil, »poeta bolesti, v jehož pozamženém oku chvěje se cosi jako sarkastické ‚Eh!' Myslím, že osvědčí se takovým i v ostatních písních ‚Hřbitovního kvítí', jež jsem doposud nečetl. Neznám z nich nežli několik a přečtu si celou sbírku ještě dnes.«

Po této první návštěvě navštěvoval jsem jej vždy častěji, až jsme se stali, jak už připomenuto, důvěrnými přátely.

Vzájemným sblížením se nás dvou sblížili se prodlením času také jako já mnozí známí a přátelé a scházeli jsme se z počátku ovšem jen za účelem praobyčejné zábavy, zvlášť v neděli a ve svátek, kdy podnikali jsme malé výlety do

okolí, bavíce se zpěvem, improvisovanými šprýmy, obvyklými tehda deklamacemi, příležitostně i tancem a podobným.

Nynější generace studentské ovšem už si nemohou učiniti ani přibližně pojmu o slastném rozechvění, když pod širým nebem — v úplném ústraní, kde nebylo široko daleko člověka — mohli jsme si z hlubin duše zapěti profanované tehda neviňátko českých písní: »Kde domov můj?« nebo — ještě profanovanější a přímo revoluční »Hej, Slované!«

A jednou zanotovaná slova odboje budila skoro v každém z nás zvláštní ohlas vzdoru a zpupnosti. Policií nejpřísněji stíhané písně z roku 1848. Marseillaisa a vůbec písně revoluční byly nám tak běžny jako revolucionářům z instinktu, a zpívány byly tak často a mnohdy i velmi neprozřetelně i v osadách a v hostincích.

Ryze demokratické zásady, jimiž jsme se o výletech a úřadům neohlášených schůzích instinktivně řídili, sdružily v kroužku našem nejheterogennější živly: studenty, řemeslníky, dělníky, ba i některé starší, ovšem odvážnější občany, kteří před policií a úřady nezalezli do zákoutí. A tak se stalo, že z původně zábavného kroužku vyšly za nedlouho i různé iniciativní návrhy, ba i skutky.

Vyjímaje ochotnické divadlo, jež vzniklo původně popudem hlavně pražských milovníků musy divadelní v Košířích a přesídlilo později na Smíchov, kde stalo se, abych tak řekl, první dramatickou školou, z kteréž vyšlo neméně než asi padesát herců z povolání — vznikly nejstarší spolky a mnohé již zaniklé buď přímo neb aspoň impulsem z našeho kroužku.

Prvním takovým skutkem bylo zaražení knihovny. Bez jakéhokoli ohlášení policii vyprosili jsme si dovolení scházeti se v neděli odpoledne v jedné třídě obecné školy ku cvičením ve zpěvu. Za nedlouho snesli jsme do třídy té české knihy, jež jsme umístili ve zvláštní, uzavíratelné přihrádce a půjčovali je každému, kdožkoli se vůbec jen o ně přihlásil. Každý z nás snesl do knihovničky té, co ze svých knih uznal za vhodné, a právě přítel, o němž píšu, věnoval celou svou bibliotéku v ceně několika set zlatých, položiv tak z nás ze všech nejpevnější základ k nynější veřejné knihovně městské.

Než ani na tom kroužek náš nepřestal. Pořádánytť i veřejné deklamatorní, zpěvní a hudební zábavy, o kterýchž produkoval jsem se i já, přednášeje vlastní humoristická čtení a komické deklamace.

Mladistvá tato svá prohřešení proti »duchu svatému« prozrazuju zde ovšem jen za tím prostým účelem, aby bodří moji biografové, kteří mne stigmatisovali již od mládí za jakýs prototyp hypochondrického škarohlída, mohli se z prostého fakta toho domysliti, že pokoušíval jsem se tehda dosti zhusta posluchačstvo — rozesmáti, a dodávám, že jsem je také často i rozesmál...

A prozrazuju-li už své staré hříchy, nemohu opominouti zmíniti se aspoň několika slovy o hříchu nejtěžším a přímo nepromíjitelném — hlavně z té příčiny, že byl mnou spáchán právě jen k popudu a naléhání přítele, o němž píšu. Pokrač.

Arne Novák:

PŘÍTOMNOST A HISTORICKÁ POESIE. NĚKOLIK POZNÁMEK.

Do chrámů, do nichž dědové naši s naivní a vřelou zbožností chodili se modlit, očišťovat v stínech zamlklých zpovědnic duše své a klekat na růžovém mramoru dlažby v zlomené pokoře duší čistých a oddaných, spějeme dnes s touhou poznati nadšené křivky, vzletné klenby a jásavou štíhlost bělostných fiál a barevný soulad pestrých oken, zajati jen krásami umění dávno zetlených mrtvých rukou. A když staneme na výšinách věží, vysoko nad písněmi stříbrných zvonů, a vidíme dole pod sebou divoce zvlněný život dneška, všecken ten chvat smíšený s jásotem, vzlykotem, rouháním a skepsí přítomného dne, davy lidu rozbíjející svou sílu o bezvýslednou práci, horečnou touhu po zisku a vášni, zmizí někdy naše vroucí účast o umělecké harmonie zašlých století a z nadšené hymny tvůrčí zbožnosti toužíme k životu, s jehož bídou a hořem tak těsně jsme spjati. A rovněž tak prcháme od historické poesie, její grandiosní mrtvé nádhery k poesii přítomných bolestí a přítomného neklidného žití. Přirostlí k dnešku jako mořské lastury k boku skály přestáváme chápati rozkoš požitku z díla líčícího daleko zapadlé a zaniklé doby a freska obnovující zašlou krvavou kulturu barbarů neb zamlklé pokání flagellantů nechávají nás chladnými. A zdá se nám, jakoby ten, kdo podjal se podobné práce, chtěl nás obelstíti, jakoby chtěl zavésti nás na hřbitov, kde musíme mlčeti. Ubývá ctitelů historické poesie, ubývá jejích tvůrců. Jsou mnozí, již tvrdí, že jest tomu jen proto, že dnešní pokolení nemá ani síly vypnouti ruku k práci tak obtížné, jakou jest obnoviti minulost. Ale dnes se všechno vůbec bezmyšlénkovitě na tu slabost, apokalypticky v příšeru vzrostlou, svádí. Dnes mluví se jedním dechem o individualistickém

heroismu a umdlené slabosti. Laciné výmluvy. Subjektivismus ovládší duše všech, kteří bojují s životem, aby těžili z boje umělecky, spíše mohl by vysvětliti všeobecnou nechuť k poesii historické. Dnes všem leží na rtech bodavá otázka, zda vše to, co kolem sebe zříti míní, není přelud, zda není to klamná hra smyslů, divoká feerie bez skutečné jsoucnosti. Vědí všickni pouze jedno, že sami trpí. To jest jim důkazem života. Ne myšlení, jak řekl Cartesius, ale bolest. Mohou proto líčiti jen, co jejich bolavá duše cítí, čím jest svírána. Ti, kteří druhdy by byli pěli epopeje plné silných rhytmů, dnes jdou a kreslí, jak bída rodiny, kmene, národa duši jejich tlačí — byť i si sami namlouvali reálnost a objektivnost. Dnes ti, již by druhdy v plamenných strofách líčili požáry vášní reků a rekyň, kreslí, jak jejich nitro klesá pod vulkanickými výbuchy pusté, bezútěšné bolesti. A zdaž by mohli ti, kteří jsou přesvědčeni jen o jednom, o vlastní bolesti, mluviti o dávných dobách, jež se jich nedotkly, a nedávají proto ani důkazu svého bytí? A přece ti největší subjektivisté vytvořili druhdy historické básně grandiosní. Prchali před svou přítomnou bolestí, prchali přede vším, co s nejistým dneškem jest spjato, pryč od sebe. Zradili sebe samy, aby mohli býti spokojeni. A tu si našli kdesi daleko od dneška a zítřka kus života, dosud jim cizího a neznámého, a pochopujíce jej začali mu přivykati. A tak ti, již nejlépe znali všecky temné proudy lávy, jež pod sirnatou půdou přítomnosti hučí, ti, již nejvíce byli mučeni dotykem dneška, jali se tvořiti něco naprosto odlehlého od přítomnosti. Tak vznikla mnohá mohutná díla historická, právě ta, v nichž zachycen jest nejvíce stesk minulosti, stesk zašlého, mrtvého. Byla to poslední stanice křížové cesty těch duší. Chtěli zmizeti sami, aby zmizela jich bolest, šli do Thebaidy mezi anachorety a mluvili o sektách a kacířích — a ku konci slyšeli zase to hučení zoufalé jsoucnosti. A tu duch, který prchal štván sám sebou daleko, daleko od dneška, poznal, že neprchl, že prchnouti nemůže. Illuse, že poesie historická může zachrániti, zbortila se brzy: neboť co může býti historie jiného než já sám promítající do vnitra svého obrazy a zbarvující je svými bolestmi a svými vášněmi. A tak se stalo, že i ti, kteří z moderních pěvců se o poesii historickou pokusili, nenašedše v ní uklidnění, zas ji opustili.

Leč poznání toho dostalo se jen nemnohým duším, těm, jež měly odvahu experimentovati směle a hrdě. Jiní bez poznání toho dobře si byli vědomi, že nemohou se pokusiti tady o práci. Scházela jim naivní víra, víra vedoucí Tassa do Jerusaléma a Schillera na jezero Vierwaldstädtské. Nebyli nikdy přesvědčeni, že dovedou dobu dalekou pochopiti a procítiti. Znali příliš dobře, že vše, co by mohli říci, bylo by kusé, neúplné. Sami si jsouce hádankou, měli řešiti hádanky, k nimž klíče nejmenšího neznali? Věděli, že sami píšíce bolestnou lidskou komedii své doby píší dílo historické a tím se spokojili. Neuměli uzlu gordického rozplésti, byli příliš svědomiti, než aby jej roztínali.

To byly pohnutky čistě umělecké. Ale i ryzí umělec, jehož duše zrcadlí v sobě pouze paprsky slunce krásy, podléhá své době a jejím zájmům. Nemůže se z ní nikdy vytrhnouti; a to, co doba nese, utkvěje na dně jeho bytosti vždycky. Dnešní doba odvrátila se od historismu. Stalo se to jednou s hloupým obličejem kupčíka, jenž pohrdá vším, co nenese zisk, s vyzývavým gestem kapitalisty, jenž by nejraději celý svět proměnil v továrnu. A historie nenesla ničeho! Jindy nenáviděla naše doba historism proto, že odvádí pozornost od současných nutných potřeb a zájmů, že učí přílišně sníti tam, kde potřeba jednati, že učí zapomínati pro včerejšek na dnešek. Zdá se, jak by ta hesla, vzniklá na půdě umění zcela cizí, neměla s ním ničeho společného, ale uvážíme-li, v čem vlastně kořeny má t. zv. nové, moderní umění, seznáme, že bez vlivu na něho nebyla ta zvučná slova dne.

Buď jak buď, historická poesie zmírá: nemnozí, již věří v krásu illuse, jakoby to, co bylo druhdy, bylo lepší, vznešenější, nemnozí, k nimž mluví minulost slova plná vroucí veleby zvonící do pusté vřavy dneška, nemnozí, již jdou sloužit lidu svou poesií a myslí, že mu nejlépe poslouží minulostí, dnes dosud jsou básníky historickými, generace však přítomná neumí již historicky tvořiti a chápati. A zdá se smutným dukazem upadajícího esthetického smyslu naprostý nedostatek pochopení historických krás jen proto, že jsou historické: celý umělec pochopí i to, co by nikterak stvořiti nemohl. Široká duše, o niž snil Renan, dovede vejíti do všech chrámů, a všude býti dojata. Tuším, tu třeba pouze esthetické sebekázně.

Zbývá otázka: Jest dnešní stav definitivním? Jest historická poesie skutečně jen modla, jež čekala na generaci, jež by ji povalila, aby nikdy více zvednouti se nesměla? Myslím, že ne. Dnešní nálada jest výslednicí duševní nerovnováhy přítomné generace, generace zašedší v bludišti subjektivismu a egoismu. Až nastane rovnováha mezi jednotlivcem a kosmem, až lidé zase budou uměti se modliti k bohu-vesmíru, změní se jistě mnohé. O tom bylo by dnes těžko mluviti; celý ten přerod příliš ještě jest daleko od nás. Vůči odmítání všeho historického však již dnes možno zaujati skeptické stanovisko, stanovisko duší pochopujících celé umění, ne pouze několik paprsků jeho nádherné slunné symfonie.

JAN OSTEN:

ROSELE.

POVÍDKA Z ALP.

Pokrač.

Lékař radil mu, aby jel někam na jih a on s radostí svolil.

Ano, pojede! Ano, pojede. Byl by jel i bez rady lékařovy, nic ho nemohlo zde udržeti. Pojede k ní a uvidí opět hory a jezero a Rosele, která mu odpustí a v tom okolí, kde jest krása a láska, zapomene na svůj hřích, na své těžké provinění, ona mu odpustí, zajisté odpustí a budou opět šťastni, jako byli kdysi.

A jich štěstí bude tak veliké, že v něm utonou trudné vzpomínky, jako zmizí kapka špinavé, kalné vody v nesmírném jezeře čistém, jasném.

Vždyť on ji dobře znal, svou Rosele. Vzdala se své lásky, nepíše již, domnívá se asi, že na ni zapomněl, naleznuv jinou. A ona neklne té jiné, ne, žehná jí, že činí šťastným toho, kterého ona milovala, miluje a nikdy nepřestane milovati. Jejím štěstím je viděti šťastným jeho a žádný hřích není tak těžký, aby mu neodpustila.

A v duši již mu zněla hudba a cítil vůni, která se rozlévala všude, kde ona chodila, vůně krásnější nad vůni všech květin

A pozdravoval měsíc, na který ona se dívá, a na který zapomněl se dívati, zapomněv na ni.

A s horečným chvatem počal se chystati na cestu.

Doma ho zdržovali, domnívajíce se, že není dosud zcela zdráv, ale on se jen usmíval, pozdvihoval těžké předměty, zpíval z plných plic, jen aby jim ukázal, jak je silen a svěží.

Jak by nebyl dosti silen! Láska dodávala mu síly, věděl, že lehčeji než kdy před tím bude vystupovati na hory, kráčeti po pěšinách, stále blíže k ní, stále blíže k ní!

A až padne k jejím nohám a ona mu odpustí, tu bude tak silen, jako nikdo na světě, žádná námaha, žádná práce nebude mu nesnadnou.

A chystal věci, vyhledal onen oděv, který měl loni, našel starý klobouk s peřím, na němž byla dosud zvadlá kytka alpských růží, které mu Rosele byla dala za klobouk, když se s ní loučil na Loréně, vyhledal tutéž silnou hůl s bodcem a plátěný tlumok, jak to měl loni. Všechny ty věci budily v něm vzpomínky na krásné dny a především na ni.

Ano, přijde také jeho máj, plný vůně, květů a světla. Zima byla smutná, dlouhá a tmavá, ale za to máj bude krásnější a ta vůně květů a úsměv slunce dají mu zapomenouti na dlouhé zimní dny.

Tělem byl dosud zde, ale duše spěla napřed, přelétala hory a doly a byla již u ní a splývala s její duší, vyměňujíc se za ni.

A objal dobrou matičku, těše ji, že se k ní vrátí zcela uzdraven, šťastnější a veselejší než kdy jindy, rozloučil se s domovem, kde strávil tři dlouhé měsíce, kolísaje mezi životem a smrtí, a odjel.

* * *

A vlak se rozjel a uháněl jihočeskou krajinou. Byla prostá, beze změn, ale přece v ní byla krása a poesie. Rozsáhlé louky zelenaly se mladou, neporušenou travou, potoky, uvolněné pout ledových, blýskaly se v záři sluneční a stromy, pyšníce se novým svým hávem, tak vesele vroubily cesty, vedoucí krajem. V dáli objevovaly se malé vesničky, chalupy s doškovými střechami o malých oknech, z nichž dosud nevyňali mech, který měl v zimě chrániti před zimou.

A nade vším tím klenulo se čisté jarní nebe, skřivani létali vzduchem a podél trati orali lidé, kráčejíce bosi v měkké, zvlhlé půdě, na níž poskakovali vrány, vybírající červy z rozryté půdy.

Vše kolem šumělo novým životem, radovalo se, pučelo a Kučerovi zdálo se, že mu křídla narostla.

Jen dále, jen dále a stále ku předu ve volný, boží svět, na prsa přírody, kde najde klidu a útěchy.

Však zdálo se mu, že to jde pomalu. Zlobil se, že se vlak zdržuje na každé stanici, kde vystupovali nebo vstupovali jen dva, tři venkovští lidé se svými uzlíky. A ještě přejede tolik stanic, tolik zvonění uslyší, tolik jmen, než bude u cíle.

A přišla noc a Kučera přimhouřil oči a myslil na Rosele. Ještě den a ještě noc a bude u ní, u ní, kterou tak dávno neviděl. Nebyl tomu ani celý rok, co byl pryč, ale zdálo se mu to věčností, každý ten den protahoval se v jeho vzpomínkách na celý rok.

Tam je jeho svět. Vše je mu tam drahé a známé, přirostlo mu vše k srdci a zapomněl-li na to na čas, tím silnější byla nyní touha po tom všem.

V besídce bude tak krásně, stromy se budou zelenati, břečtan bude míti nové listy, světlejší zeleň, všude bude plno vůně a jasu a mezi tím

vším kraluje ona, nejkrasnější ze všech. Vrací se k ní jako ztracený syn.

Vzpomínal na princeznu z pohádky, bydlící za sedmerými horami; ano, i ona byla zakletá, a on sám zaklel ji špatným svým životem. Ale kouzelný proutek se našel a ona je osvobozena, princ se k ní dostane, jsou svoji, navždy svoji, po bojích a svízelech

Jen kdyby ten vlak rychleji jel! Ještě nikdy nejel tak zvolna. Toť hrůza! Jak těžkopádné, dlouze pravidelné jsou jeho pohyby a staví každou chvilku, jako na posměch pospíchajícímu, netrpělivému cestujícímu.

A usnul, unaven myšlénkami, a když se probudil, zvuky cizí řeči doléhaly mu k sluchu. Slunce právě vycházelo, přistoupil k oknu a v radostném úžasu se zastavil.

Byl již v horách! Ano, to byly hory, nebetyčné, velebné, jak na ně vzpomínal, hlavy jich pokryté ledem a sněhem zářily jako stříbrné. Sníh ležel i na salaších, kde bělely se roztroušené dřevěné boudy, v kterých dosud nikdo nebydlel, neboť nebylo dosud pomyšlení na to, hnáti stáda nahoru. A objevily se štíhlé kostelní věže a alpské vesnice, polokryté v zeleni stromů a z dáli zablesklo se jezero.

A jeli stále podél řeky, jejíž zelená voda omílala břehy, a zobrazovaly se v ní staré zříceniny, útulné zámečky a rozsáhlé selské dvorce.

»Jak je svět krásný,« myslil si Kučera, neodcházeje od okna, jímaje zrakem všechny ty obrazy, míhající se střelhbitě kolem.

Pěšiny vinoucí se od vesnic do lesů lákaly ho, pustiti se po nich, a často měl chuť vystoupiti z vlaku a zůstati někde, kde se mu obzvláště líbilo. Ale ne, teď už není takovým cestovatelem bez cíle, jako kdysi, nyní má již cíl, pevný a zářivý a nepopřeje si oddychu, dokud k němu nedospěje.

Pak, až se s ní usmíří, až mu odpustí a ujistí ho svou láskou, pak teprve také přírodě se věnuje, děle své srdce na dvě části. Ale nyní smí jen na ni mysliti, nyní jen ona je vším, ona, k níž se blíží.

A přejel jednu krajinu a vjížděl do druhé, ještě krásnější nad prvou. Tu byly hory ještě vyšší, až k nebi vyčnívajíce, a leželo na nich sněhu, jenž byl čistý, jehož se nedotklo nic špinavého, jako dole.

Jména stanic, na něž se jen jako ve snu pamatoval, zavznívala mu k sluchu, pozorně poslouchal rozmluvu dvou sedláků, kteří s ním seděli ve voze a vypravovali o dlouhé zimě, o tom, jak tam a tam spadla lavina, a byli spokojeni, že je již jaro, že bude brzy možno vyhnati dobytek na hory, pěstovati stromy a vyráběti sýr.

A opět přišla noc a opět den a po něm noc a když ráno přistoupil Kučera k oknu, zajásal radostí. Byl skorem u cíle. Ano, to jsou ty hory, které zná všechny jménem: tam ten široký, holý, vyčnívající jako zeď do výše, toť »Hoher Kasten«, a ten tmavozelený, lesnatý, to je »Bödele« a za ním ta špice, to je »Kannisfluh« a na levo, hle! na levo je Loréna, ta Loréna, kde naposledy loučil se s Rosele, kam chodívala v neděli, aby mu byla blíže.

Ne, dnes není neděle, dnes tam není. A Bůh ví, chodí-li tam vůbec ještě. Snad vše ví, a přestala naň mysliti a oddala se myslivci z Hopfreben, který byl lepší než on. byl aspoň věrným.

A již vystupoval na nádraží ve Schwarzachu a kráčel vesnicí a po známé horské silnici, po níž loni poprvé sem přišel

Ale nyní nešel jako loni, bez cíle, lhostejno mu, kam dojde; cesta jeho byla úplně vyměřena.

A když dospěl do výše a z lesa, obrátil se a díval se na rýnské údolí. Rýn byl rozvodněný a širší než jindy, napájen jsa vodou sněhů vysokých hor švýcarských, voda jeho byla kalná

Dokonč.

FEUILLETON.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

VÝSTAVA VÁCLAVA RADIMSKÉHO.

Mladý umělec přišel z Francie, kde se po několik let učil, kde mnoho pracoval a zvolna se vyvíjel. V Topičově Saloně rozvěsil bezmála 90 obrazů, plod to práce posledních dvou, tří let. Obrazy učinily dojem, jsou působivé a namnoze i efektní, což jest skoro kompromitující poklona u vyznavačů moderní »paysage intime«, svou technikou jsou bravurní a virtuosní, mají ráz lehkého a rychlého tvoření. Ale zároveň musím hned dodati — jsou projevem vzácného, silného, osobitého talentu, který se vyučil ve škole největších vzorů moderní krajinomalby. Pan Radimský je zajisté tak silný a svědomitý talent, že i po krátkém a úspěšném intermezzu své pražské výstavy, až vrátí se zpět do své Giverny, kde pracuje v sousedství velikého mistra Claude Moneta, nevzdálí se z dosavadní své cesty uměleckého vývoje, bude hledati plné a hluboké vyjádření své individuality a po několika letech bude si moci znovu přečísti nadšené hymny pražské kritiky již bez toho ironicky ostýchavého úsměvu, s jakým je přijímá nyní poněkud udivený. Neboť není tomu dlouho, pár let, co práce Radimského byly dosti bagatelisovány, jejich světelná živost, jejich výstřední impressionismus barbizonský působily cize, nezvykle. Ale veliká je moc kouzelnice Mody. Čemu jsme se před několika lety smáli, přijímáme nyní s vážným obdivem, nad čím jsme krčili rameny jako nad bláznovstvím a bláhovým revolucionářstvím, to respektujeme jako pravé umění. Již jsme si zvykli na fialové stromy von Hofmanna i na divoké barevné skvrny Besnardovy, jež dříve vzbuzovaly úžas, ustrnutí a posměch. Teď ani nehneme brvou, obecenstvo si libuje a neodváží se smáti, aby se neprohřešilo proti etikettě Jejího Veličenstva Mody, a kritika zatím

z revolučních manifestů hravě vyrobila dogmata a zákony. A tak se stalo i u nás, že Václav Radimský naplňuje nás obdivem svým vášnivým, žhoucím, příkrým koloritem, který šedivé a studené ovzduší »pražského salonu« prorážel vyzývavými tony, a oceňujeme jej vysoce jako impressionistu, když jím vlastně již přestává býti.

Radimský v poslední době vymaňuje se již z vlivu všech velkých mistrů impressionistů, těch, kteří před lety s Claude Monetem, Cézannem, Sisleyem v čele podnikli velký boj za pomoci kritických pamfletů Emila Zoly a vtiskli pak určitý ráz celé moderní krajinomalbě. Radimský nepatří již mezi ty lyrické impressionisty, s nimiž měl cosi příbuzného i Chittussi propracovavší se ovšem k vlastní notě, mezi ty, kteří do svého creda uměleckého mohou pojati známý verš Verlainův:

»Car nous voulons la Nuance encore...«

Mladý krajinář nezachycuje pouze barevné dojmy a nálady krajiny, jemné nuance barev, opary světel, harmonické melodie barev, v nichž malíř tlumočí své nálady, své sny, svůj šedý spleen nebo slunnou jásavost. Radimský hledí objektivně na krajinu, zrakem malíře blouznícího o zázracích světel a barev a nikoliv duší básníka, lyrika. Kreslí též své krajiny určitě a rázně a nespokojuje se pouze s barevnou mosaikou skvrn, jež ovšem na dílech některých působí svrchovanou suggestivností nálady.

Radimský představuje se nám jako malíř světla, živými barvami prosyceného ovzduší.

Z jeho obrazů vášnivě i brutálně malovaných vane opojení vzduchu, extase barev, orgie světla. Jak hluboce proniká do tajů harmonie barev, dokazují jeho dvě, tři šťavnaté lučiny (zejména obraz č. 41.) drsně nahozený lesní interieur, kde provádí tak skvostné a tak pěkné, přirozeně vycítěné variace zeleni. Zde jeví se Radimský jako velký kolorista.

Vidí barvy v přírodě, miluje jejich hýření ve slávě poledne, jejich radostný ples v tichém rozlití ranního svítání, jejich melancholii pod závojem mlh i jejich snivou roztouženost pod paprsky měsíce, má radost i požitek z barev a sdílí nám tyto své dojmy bezprostředně a věrně, bez poeticko-filosofických reflexí. Proto též jeho obrazy nejímají náš cit a naši duši tak neklidně, chvějně, nervosně jako krajiny některých malířů skotských nebo worpswedských. zanechávají dojem jasný, prostý a milý, nezvýšený, neprohřátý vzpomínkou na lyriku anglických lakistů, na hudbu Schumanna, poesii Mallarméa a podobné druhotné dojmy.

Radimský maluje krajiny hlavně z Normandie, lučiny, pole, kvetoucí zahrady, pohledy do modrých dálek, lesní a vodní tišiny. V některých obrazech je zvláště šťastný, tam kde může namáčeti štětec do nejsytějších barev roztavených ve zlaté výhni slunce. A jako je vášnivý v projevech nejsálavějších efektů světelných, dovede býti delikátním tam, kde stápí své normandské krajiny do hedvábných vln mlh. Dle způsobu, jakým maluje Radimský vodu, je vidět, že velký Thaulow neostal bez vlivu na mladého umělce, jenž však, jak již řečeno, pracuje s plným úspěchem k vlastnímu způsobu vyjadřování. V jeho výstavě zříme jen na některých sporých obrazech, najmě na zasněžených polích (číslo 56.) přímé působení Claude Moneta.

Průčelní, čestné místo ve výstavě zaujímal v prvních dnech po otevření výstavy velký obraz představující k sobě přitulený vesnický párek ubírající se z práce při svitu vycházejícího měsíce. Nyní nalézá se obraz ten na cestě do pařížského »Salonu«. Je to smělé a vážné dílo, energicky provedené a prodchnuté hlubokou náladou míru, klidu i lásky. Pointilistické manýry, které některým umělcům, jako Segantinimu, dopomohla k překvapujícím výsledkům a efektům, použil Radimský k docílení měnivé a splývavé svítivosti paprsků vycházejícího měsíce.

Celkový dojem Radimského výstavy je krásný a radostný. Vyvstal nám nový, velký, netušený talent. V českém krajinářství octl se Radimský v první řadě, a též v cizině může během času vysoko se vyšinouti. Francouzská moderní škola krajinářská vychovala nám v Radimském nejsilnější talent od dob Chittussiho. V. H.

HUDEBNÍ KRONIKA.

Karel Kovařovic vyšel se svými »Psohlavci« jako vítěz z operního konkursu družstva Národního divadla. Sčítáme-li ideální podíly hlasů, byla mu cena 1500 zl., po rozumu konkursu reálně nedělitelná, přisouzena souhlasem čtyř pětin delegované poroty. Ježto celé hlasy právě od odborníků odevzdány byly v jeho prospěch, zůstává mínění, jakoby jiná ze zadaných oper vyznamenávala se větší cenou uměleckou, osamoceno na několik závistníků a na zaslepence, kteří dnes ještě nemohou smířiti se s faktem, že prorazila na celé čáře věc, k jejíž plaidoyeru z jich strany nebyla dána iniciativa. Větší část kritiky, která jde za výkonem a ne za patentovanými firmami, jest s celým obecenstvem za jedno, že Kovařovic bez osobní ambice, poctivou snahou vyšinul se »Psohlavci« jako dramatik nad všechny současné naše skladatele. »Und das ärgert uns're Alten!«

Zdeňku Fibichovi věnován byl celý program čtvrtého filharmonického koncertu. Nebyl to akt prosté kurtoisie k osobě skladatelově. Fibichovi nahromadilo se posledním časem v rukopisech tolik novinek, že vyplniti dovedly pořad jednoho večera. Avšak z důvodů praktických zásadně měli by se filharmonikové vyhýbati kultu jedince. Krom případů zcela mimořádného, slavnostního vzrušení nelze s nezmenšenou účastí sledovati v koncertu po dvě hodiny hudbu téže autorské provenience, byť nesla třeba známku sebe silnější individuality. Jinak v opeře, kde slovo a scéna již pomáhá, aby pozornost netratila ničeho na své expansi. Pětivětá suita »Dojmy z venkova« (op. 54.) na př. mohla dobré vykonati služby letošnímu repertoiru filharmonickému, kdyby v dřívějších večerech byla bývala položena na místo, zabrané bezvýznamnými skladbami od Glazunova a Laloa. Takto však podlehla rozptýlené, jelikož již vysílené vnímavosti posluchačstva Závěrečná polka v ní vyňata jest ze smyčcového kvarteta Fibichova, o němž lze říci, vzhledem k hojnému počtu našich koncertů komorních ne bez výčitky, že nebylo veřejně provedeno již po dlouhou řadu let. »České kvarteto« zajisté neopomine...

Po nesnázích, které způsobují nám stále hádankovitější výtvory symfonických básníků moderních, vidíme Fibicha s radostí utíkati se pod ochranu formálního krásna hudebního. I effektní předehra k jeho nové opeře »Pád Arkuna« reaguje na konvenční netrpělivost hudebních dramatiků, kteří bez ouvertury dávají vytahovati oponu k prvnímu aktu. Zase jednou konečně ouvertura v čisté formě! Hlásá nám bouřlivým zápasem dvou různorodých živlů základní ideu opery, která zachycuje vděčný světodějný moment — pád křesťanskou zbraní pokořeného pohanstva — ovšem v choulostivém pro slovanského skladatele konfliktu: za vítězství germánského světa nad slovanským. Jsme opravdu zvědavi...

Pochodem ze »Smrti Hippodamie« připomenul nám Fibich svou melodramatickou trilogii. Zda osvědčí skutečnou životní sílu jeho theorie o scénickém melodramatě, jenž slovu propůjčuje větší volnosti a širšího rozmachu, než může učiniti zpomalující proud zpívané opery, musí osvědčiti teprve budoucnost. Avšak k hudebním illustracím balad z Erbenovy »Kytice« nelze nalézti nad melodram formy příhodnější, poněvadž jím jedině možno vyhověti epickému živlu básně, na nějž nevystačí hudba sama při své velice omezené schopnosti k tlumočení pojmově určitého výrazu »Štědrý den« v mistrné recitaci pí. Sklenářové působil celou svou poesií. Orchestrace původního klavírního průvodu sesilovala ještě účinek charakteristické hudební podmalby jednotlivých detailů textu.

Když r. 1893 v »Slovanském koncertu« provedl Fibich svou druhou symfonii z Es-dur, trochu nekriticky viděli ji mnozí vystavěnu na beethovenské basi. K chvále Fibi-

chově neřekla málo vídeňská kritika, pronesla-li se o ní, že by mohla zcela směle pod firmou Schumannovou navázati se k symfonickému čtyřlístku tohoto mistra. Ze vlivu Schumannova docela vyprostil se Fibich v třetí symfonii (op. 53), pro niž zvolil si tóninu E-moll, která od Haydna, tedy po celé téměř století bývši zanedbávána, obrozena byla teprve Brahmsem, pak Čajkovským a Dvořákem. Pronášeti po prvním poslechu definitivní úsudek o komplikovaném díle symfonickém, které není dosud tištěno, je poloviční nemožností, jíž však požaduje posluchač od kritiky, aby několik dní po produkci zvěděl, smělo-li se mu líbiti nebo nic... Obě krajní věty vidíme před sebou jen v neurčitých obrysech. Thema hlavní, neobyčejně rozlehlé a pohyblivé, utkví nám sice v paměti, že motivické prvky jeho poznáme i v kontrapunktu k vedlejšímu, ale celková disposice první i poslední věty zůstává nám dost záhadnou. Jeť Fibichův orchestr synthesí, v níž jednotlivé nástroje nemají usamostatněné životní sféry, a připravuje proto větší pastvu zraku než hody sluchu. Hans Richter, dedikát a objednatel této symfonie, bude zároveň nejpovolanějším řešitelem nehrubě snadné pro dirigentský důvtip úlohy. Avšak krásná, klidná melodická linie pomalé věty a interessantně rhytmisovaný motiv scherza s graciosními protimelodickými úponky patří k jasným inspiracím, jaké vznikají jen sloučením zralé umělecké fantasie s harmonickým ustáleným názorem životním.

»Umělecká Beseda« zahájila druhou padesátku populárních koncertů za pomoci proslulého francouzského houslisty Emila Saureta. Je to bravurní virtuos prvního řádu, dokonalý stoupenec svého učitele Périota. Obzvláštní specialitou jeho jest neomylné ovládání celých passáží ve flageoletech, k nimž hojné příležitosti našel zvláště v přidaných kusech od Paganiniho a Wieniawského. Spohrův koncert »ve formě zpěvní scény« rádi bychom byli viděli zaměněn za skladbu méně vybledlou, než jest toto jen nepochopitelnou přízní virtuosů na živu udržované, z dost všedních frasí stmelené dílo polozapomenutého, přesládlého epigona klassicismu. S elegantní lehkostí smyčce, ale s malou dávkou temperamentu a hloubky v přednesu zahrál Sauret Beethovenovu sonátu z C-moll. Klavírní part v ní jakož i průvod sólových čísel provedl delikátně p. Karel Hoffmeister, s nímž bohdá setkáme se brzy na podiu v úloze větší a vděčnější. Mezi instrumentálními přednesy p. František Picka improvisoval na varhany a ústy p. Širovými seznámil nás s osmi čísly »Písniček«, složených na nedávno vydané texty Fr. S. Procházkovy. V naši jednostrannou po většině sentimentální literaturu písňovou rozmarným rázem svým vnášejí jednou konečně žádoucí střídání nálady. Svižná melodika a vtipná pointa učiní je dojista brzy oblíbenými kusy koncertních programů.

Non multa sed multum podal nám postní koncert konservatoře. Spohrův přesládlý dvojkoncert z H-moll — vlastně jen dvě věty z něho s pomalou v G-dur v záhlaví! — dvěma žáky školy Ševčíkovy přednesený osvědčil, že hledaný paedagog má stejné štěstí na učně, jaké tito našli ve svém učiteli. Wagnerova »Faustovská ouvertura« byla působivě vystupňována a Beethovenovu první symfonii nelze si mysliti dokonaleji interpretovánu, než jak ji tentokráte vypracoval p. Bennewitz. Také v třetím komorním večeru zažili jsme ideální přednes Beethovena. »České kvarteto« proměnilo »malé« první kvarteto z F-dur ve velké, Rudolfinum v Bayreuth... Glazunovův kvartet z téže tóniny sklamal: mať v sobě ukryto mnoho technické práce, ale pramálo invence. Alfred Grünfeld mohl si z bohaté komorní flory Dvořákovy vybrati věru méně obehrané číslo, než klavírní kvintet z A-dur. Také vždy týmiž výplodky své neodůvodněné samolibosti komposiční nemusil nás bůh ví již po kolikáté častovati. Větší rozkyv nebyl by věru koncertům komorním na škodu. V druhém večeru výborný varhaník p. Ed. Tregler vzpomenul dotud nezastoupeného Saint-Saënsa, ale instrumentalisté, pozvaní za nepřítomné »České kvarteto«, pod nímž stáli o hodně stupňů níže, mohli periferii rozšířiti přes Beethovena a Dvořáka. Výbor sám měl by pamatovati v případech podobných na větší ensembly, na př. na oktet Mendelssohnův, Schubertův, Svendsenův a pod. — KA.

LITERATURA.

Anatole France: Zahrada Epikureova. Přel. Václav Ertl. Nákladem J. Pelcla.

Anatole France, básník, prosaik, kritik, kráčel mezi květy záhonů zahradních, dumal ve stínu hlubokých, tichých loubí, snil o božství krásy, jediném božství, jež vyznával opozděný pohan, při melancholické písni vod šplouchajících ve fontánách a vyprávěl velmi upřímně a roztomile své pocity, své nálady a sny, ať tvořil vlastní díla nebo zdrželivě a někdy roztržitě posuzoval cizí. Zdálo se, že je nesmírně vzdálen ulice městské, její kramářské vřavy i její slavnostních, demonstračních nebo revolučních projevů davů, že ze své vonné a čarovné zahrady nevykročí nikdy na forum a tržiště. Měl jsem o něm představu aristokrata-básníka a ironika-filosofa, viděl jsem jej v krásném osamocení mudrce, který nehledí na zápolení, horečku a komedii moderního života s pyšnou nenávistí Leconta de Lisle, ale s takovou jasnou vyrovnaností ducha chápajícího a shovívavého, skepticky povýšeného nad všechny marné zloby lidské, nad vášně stran a boje raç... Tuto představu o Anatolu Francovi — a záviděl jsem mu jeho vysoký klid a vlídný úsměv v horečkách své prudké a vznětlivé krve, vzbouřené událostmi a otázkami života a lidstva, mé v části neporušilo mě ani, když ze svých antických episod, ze svých naivně zbožných středověkých legend vstoupil Anatole France na půdu moderního života a počal psáti cyklus románu »současnou historií«. Neboť zde našel jsem svého milého autora, svého snílka, básníka a pozorovatele, svého epikurejského a pyrrhonovského filosofa, který bez posy kazatele, bez gesta mravokárce, pathosu reformatora tak úchvatně odhaloval sběhovanost a ubohost našeho života současného, sociálního, politického i mravního, vystihl celou mizerii parlamentarismu, militarismu atd.

Tohoto Anatola France, duši jemnou a harmonickou s bolestnými, skrytými záchvěvy pod ironickou maskou, naleznete též v jeho knize »Zahrada Epikureova«, jejíž překladem bylo naší literatuře skutečně posloužено. V této milé, rozkošné knize odhaluje France svou slunnou filosofii životní a tak lehce, duchaplně, v úryvkovitých causeriích hovoří o nejhlubších záhadách, nejvážnějších otázkách života. Zde jeví se celá ušlechtilost a bohatost té duše složité, ale průhledné, rozvířené, měnivé, ale hluboké, stejně ironické jako melancholické. Anatole France má dar širokých a dalekých pohledů do historie, filosofie, kultury, dovede obsáhnouti celé doby v několika slovech, má »vue d'ensemble«, onu vzácnou vlastnost duchů nespoutaných doktrinářstvím, nestísněných dogmaty, které si tolik cenil H. Taine.

Když psal Anatole France »Zahradu Epikureovu«, netušil ani ve snách, že i on bude stržen do politiky, do špinavých a hloupých bojů stran... Básník a filosof »Zahrady Epikureovy« vyšel ze záhonů a loubí, z vůně a jasu, zeševelu listí a šumění kaskád — do vřavy ulice, na forum zdivočilých politických zápasů, a zříte jej v dusné, dýmné, lomozné atmosféře meetingů na podiu, na tribuně v pose demagoga a agitatora, rvoucího se za věc francouzského židovského důstojníka pro velezrádu odsouzeného. XX.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Přetisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. 1. DUBNA 1899. ČÍSLO 20.

F. X. ŠALDA:

NÁŠ NEJSTARŠÍ UMĚLEC.

NĚKOLIK POZNÁMEK O FR. LAD. ČELAKOVSKÉM.

Pamatuju se dobře, jak etikettovali stereotypně naši staří professoři a literární biografové a historikové Fr. Lad. Čelakovského. Náš klassik. Tu charakteristiku četli jste v příruční knížce školní i v těch několika hubených článcích ve starých revuích a literárních listech, jež napsali jiní professoři, aspiranti koruny literárního dějepisectví.

Náš klassik. Úměrný, lahodný, libozvučný, krasocitný, bohu, světu i sobě stejnoměrně a náležitě oddaný, se vším vyrovnaný, kouzlem antické formy a křtem křesťanského cítění posvěcený básník-mudrc. Šťastný člověk, který dovedl to vzácné umění, jak být práv sobě i světu, subjektu i objektu a všecko sharmonisovat v řád a lad.

Z této definice, kterou jsem slyšel a četl v různých variacích a která šplouchala mi kolem vědomí jako monotonní dřímotná hudba žvatlavého potůčku aesthetické prostoduchosti, padala na mne vždycky hrůza. Celá ta definice byla tak lhostejnicky harmonická a harmonicky lhostejná, tak neutrálně prostřednická a průměrně mdlá, tak šedivě kornatá a výmluvně nicotná, že mi zošklivila jednu chvíli důkladně i básníka, který nesl všecky ty žvatlavé pitvorné papoušky glossatorů, kritiků a biografů na své pleci. Teprve později jsem pochopil, že nemůže vlastně za tu parasitní havěť, která z něho tyje, a začínal jsem se vmýšlet v jeho bytost.

Jedno je jisto: Čelakovský nebyl, není i nebude nikdy miláčkem mládeže, žen a mladých mužů. Všechen obdiv z těchto kruhů je a musí být dělaný, naučený, uměle vypěstovaný školskou traináží. Čelakovský nemůže odpovídat celou psychickou svou strukturou, celou uměleckou kvalitou těmto pólům cítění a chápání: on není ničím méně než básníkem, elementárním, spontanním lyrikem, jehož dílo je přirozenou a skoro neuvědomělou expansí jeho pružného, vznícného, kypícího, hravého a nervového bohatství představ a citů. Nemá nic z toho, co měli v tak vysokém stupni Heine nebo Musset, jichž jedna část (ta právě populární) je sama nonchalance, plnost a rozlití sebe, nezodpovědnost a podmanivost elementárnosti skoro přírodní. Ne, Čelakovský je Intellekt a skoro výlučně Intellekt. I kde zpívá píseň, tu sladkou a lehkou věc bez praetense a tendence, nevědomou a utonulou v sobě, nezpívá ji za sebe a pro sebe, nýbrž jako číslo své anthologie, ukázku genru, doklad aesthetický nebo folkloristický: nestojí k ní v poměru spontanní naivity, nýbrž právě reflektivné objektivnosti.

Přečtěte si jen úvod k jeho Ohlasu českých písní. Tam to stojí tak jasně, že všecka mýlka je vyloučena. Co reflexí a spekulací je tu, jak chytit tu nesnadnou naivitu, jak obratně a lehce kombinovat, tak obratně a lehce, aby to dopadlo co nejpravděpodobněji, aby se to přiblížilo co nejvíce skutečnosti, přírodě! Básník cítí tu docela jasně ten rozpor mezi svojí reflexí a bezvědomou naivitou lidové tvorby, ví docela jasně, že podniká něco umělého a vlastně vědeckého, sběratelského, dokumentárního. Nezpívá za sebe, má vyloučit všecko subjektivné a má se jen snažit vniknout co nejvíce do svých předloh, assimilovat si je, přerodit a rekonstruovat je z jiných látek.

Tak nedíval se jistě na poesii žádný elementární lyrik. Myslím, že názor Čelakovského tu je eminentně historický a nanejvýš charakteristický pro starší dobu našeho rozvoje. Je vlastní té celé periodě. Nic se nepodnikalo spontanně, samoúčelně, všude proráží snaha, tendence, utilitarism: vyplnit ty a ty mezery, naplnit ty a ty rubriky neobsazené posud v národních přihradách, zorganisovat obor posud nepovšimnutý. Tak se

stávali u nás lidé básníky; bylo třeba v literatuře ukázek a příkladu těch nebo oněch literárních druhů. Stanovisko podstatně sběratelské. A to doznívá ještě z předmluvy Čelakovského k českému ohlasu. »Toť mu buď stále na paměti, že nepěje on sám.... ale že v rozličné proměňuje se líce, z kteréžto tváři rozmanitosti teprv onen souzvuk vyniká, bez něhož ohlas přestává býti ohlasem«.

Taková je genesis obou Ohlasů. Tak nemohl tvořit básník, tak pracovat dovedl jen umělec. A tím byl Čelakovský jako nikdo před ním. Ohlasy jsou dílem psychologické intuice, jemného prolnutí všech znaků, charakteru, formy a stilu, veliké přesné kritické analysy lidové poesie ruské a české a pak neméně jemné a šťastné analogické kombinace. Práce Čelakovského nebyla tu v podstatě jiná než práce Flauberta, jenž z archaeologických trosek v museích kombinoval si svoje vysněné-konstruované Karthago. Umělecká práce pod přísným dozorem vědy. Obraznost uvedená v methodu velikou dressurou. Obraznost s přesností a spolehlivostí poznáni a rozboru.

Práce Čelakovského je v tom chycení stilu, authentické marky, charakteristického postupu a spádu citu a nálady, celého toho psychického vzduchu, který je prostě authentický, jak jen může být authentickou umělecká obdoba. To dovedl, to mohl zmoci jen veliký umělec, oddaný, pružný, hedvábnými nitkovými tykadly vyzbrojený, zázračně sensitivní duch, který cítil kouzlo stilu a jeho charakter do posledního nervového zvlnění Podat v takovém reliefu ruský charakter, tak širokými liniemi a hlubokými obzory, tak balvanovitě mohutně a takovým pokojným tokem — to předpokládá velikou obraznost a právě stilovou obraznost a je na konci dvacátých let, v době šroubované udýchanosti a titěrné pittoresknosti, veliký čin umělecké kultury. Čtěte si jen parallelu mezi duchem české a ruské poesie, mezi českým stilem a ruským v předmluvě k českému Ohlasu. »Jiné vzory měl básník před očima tuto, a docela jiné tam; s jiným zde, a s jiným tamto zápasil živlem, tak sice, že zpěv ruský a český téměř za dvě stěžejní strany neb protivy národní poesie slovanské vůbec považovati se může, což hlavně v tom svůj základ má, že onen jest nejvíc epické, náš ale lyrické povahy, onen jest více rozjímavý, budě cit pomocí obrazů a dějů, a v širši i vyšší zasáhaje prostranství, tento zas jest prchavější, hravější, cit prostě pronášející, předmětu, a to nejbližších, jen lehce se dotýkající, a tudy v mezech mnohem užších se pohybující. Čítání písní ruských (tak mně aspoň vždy se vidí) podobá se procházce hlubokými hvozdy, mezi hustým, vysokým stromovím, vedlé potvorně rozmetaných skalin, hučících řek a jezer; bavení se zas písněmi českými procházce širým polem a lukami, kde oko toliko s nízkým křovím neb utěšenými hájky se potkává, a sluch chřestem potůčkův aneb skřivánčím švítořením bývá zaměstnáván.« Tak rozumět stilu, tak ho cítit — to předpokládá duši uměleckou a více: kulturu uměleckou, jaké nemáme u nás před Čelakovským Ty obrazy vypadají dnes snad trochu vyl ledle a staromódně — ale to je osud každého obrazu a nesmí nás mýlit. Musí se najít právě ten zorný úhel, z něhož je potřebí je nazírat. V něm dostanou pak pravou dobovou vůni, oblijí se zvláštním kouzlem stesku a melancholie, a nazírány takto stilově vyzařují zase všecku suggesci, která z nich zdánlivě sprchla. Ve své době byly náladovou a stilovou vůní napojeny, a hlavní pro nás: nesou v sobě tolik umělecké distinkce a přesnosti, jsou tak ostře a čistě ryty jako do kamene! Mluví tak jasnou řečí o umělectví svého tvůrce, o tom umělectví, jež je podmíněno předem a nejprve jasnou analysou, ostrou kritickou distinkcí.

Nevím, kolik dal Čelakovský do svých ohlasů ze svého obsahově, ale myslím, že to je hlavně umění jasného oka, jasně postřehujícího, přesně zachycujícího oka, jež dovedlo vidět tak charakteristicky lidi, hlavy a tváře. Ty typické, v pevných a nezapomenutelných posách chycené figury v českém Ohlasu jsou, tuším, i invencí jeho a v nich je tolik čistého pozorování a krásné jasné ryjby, že je dobře odůvodněn titulus prvního realisty, který byl Čelakovskému přiložen

Umělec: stále vnucuje se mi tento refrain, ať myslím o kterékoli stránce činnosti Čelakovského.

Jak on znal dobře, třeba ne všestranně a úplně ženu! A jak věrně, střízlivě, poctivě ji kreslil! Zase vlastnost, která svědčí jeho umělectví. Básníci znávají obyčejně jen její schema nebo ideál, abstraktní allegorii nebo jeden určitý individuálny ráz. Kolik dívek a žen prochází verši Čelakovského! A jak jsou reálné, odlišné, pravdivé, ať žertovné, ať nyvé — jak plně a klidně jsou kresleny. Zde je opravdu šťastným žákem Goethovým, kterého tolik miloval a který svoji jasnou plastičností a harmonickým aesthetismem mu musil tolik odpovídat! Kollár zná sice erotický pathos a exaltaci velikého citu — ale také kolik bombastu a rhetorického posenrství proběhne s nimi! Mácha zná osudovou, chorobnou upíří vášeň a dovede ji podmalovat pekelnou, grandiosní tmou — Čelakovský je nekonečně sušší a střízlivější, šedivější a — nedůvěřivější a přece, třeba není z rodu hlubších psychologů-erotiků, jen svým poctivým bystrým pozorovatelským okem vykrojuje nám správně v plném denním světle několik milých ženských profilů. Zná ovšem jen střední průměrné polohy, ale je v nich opravdu doma V době sentimentálního byzantinismu nebál se kreslit ženu vtipnou, bystrou, zdravou a všední — nenakreslil z ní ani všecko,

ani snad podstatné, ale neskreslil také nic, a v tom je také zásluha.

A jeho epigrammy, jaký ve své době triumf umění! Kolik intellektu, kolik kritické bystrosti a jemnosti bylo třeba, aby básník ovládl jazyk dosti těžký dosud a vybil z něho tu lehkou ocelovou přesnost, ty pointy na ostří nože vyhnané, tu brillantní fleuretovou hru, všecko, co je neprominutelnou podmínkou tohoto genru!

A zajímavá a nepovšimnutá dnes nebo nepochopená okolnost: tento umělec měl také svoje úskalí, svoje srázné tesy, jež neslezl a na nichž se ztroskotal. Měl je, jako je měli jiní větší umělci před ním, které zavedla křehkost látky a blud obraznosti, kteří místo umění dopracovali se na konec umělosti a manýry, místo života jen byzantinismu, scholastiky a abstraktního formalismu. Kdo zná psychologii tvorby ducha-umělce, ví, že takový échec, takové ztroskotáno je připraveno a podmíněno celým jeho duševním habitem a že bývá pro jeho charakteristiku nejzajímavější a nejplodnější. Tragické světlo lije se odtud do všech temných koutů jeho bytosti a vyzdvihuje je ve svém přílivu.

Po tom zase poznáváme Čelakovského, jak byl v jádře umělec a více: aesthét, třeba znělo to slovo mnohým hypermoderně a cize v jeho době. Neboť jen umělcům, věřícím příliš ve svůj intellekt a ve svoji vůli, v programmovost tvorby slovem, může se stát tento pro literárního kritika tak významný pád s hradby příliš vysoko vztyčené. Jen umělcům může se stát, že — přebrousí, přeumělkují. A to se stalo Čelakovskému v Růži stolisté, práci, které je dnes špatně rozuměno, která se vykládá jen jako jakýsi více méně náhodný a vedlejší úpadek jeho tvorby. Ne — je zákonný, podstatný a osudný pro Čelakovského. A po druhé: není to jen úpadek, je to také vyvrcholení jeho tvorby, nejcharakterističtější klíč k jeho literárnímu a psychickému jádru.

Plán knihy je přímo středověce scholastický a abstraktní a vidím také docela dobře, že je to nejumělejší a nejformovější kniha Čelakovského a jak často místo umění podává byzantinismus umělosti a formovou manýru. Ale také jak eminentně umělecký je celý programm: podat v takové do krajnosti harmonické a se symbolickým tajem složené knížce celý svůj názor o světě, bohu, člověku, společnosti . . . ani na tu filologii nezapomínajíc. Je to taková filosofická konfesse uzrálého člověka a přehled celého lidského babelu. A filosofie? Jaká je ta filosofie Stolistky? Myslím, že je docela patrno, jak je to podstatně aesthetism, co mluví z knihy. Krása, lad, harmonie, usmíření protiv, vyšší synthese . . . to je stálý refrén knihy. Skutečně: dokonalý katechismus radostného, důvěřivého aesthetismu.

A jak je zajímavo všimnout si psychické životní půdy, z níž vznikla Stolistka! V době duševních útrap a pokoření, v čase vnitřní sklíčenosti. A přece, jaký přímo optimistický, idealistický, spiritualistický tenor třese se v základě celé knihy! Jaký umělý svět stvořil si to básník a jak utíkal se do něho jako do svatyně Abstrakce a Symbolu ze vší tmy, bídy, malosti a reality skutečného života a světa! Zde máte tu objektivitu uměleckou demonstrovánu tak plně a názorně. Jak málo přešlo ze subjektivního pohnutého, zakaleného života básníkova do té knihy. Jak se dovedl abstrahovat ode vší subjektivity — docela po předpisu Flaubertově. Jak racionálný, neromantický, nesentimentální plán a pojetí té básně!

Ale, bohužel, není všecko umění v Růži stolisté. Je tam i mnoho umělosti, od rythmu počínaje až po ryze abstraktní a didaktickou notu největší části knihy. Ale také několik čísel (a ne snad ani čísel, ale strof, abychom byli přesni), která jsou sama harmonie a sama eurhytmie, v nichž nejdále byl veden kult stilu a formy ve své době, v nichž slova mají zvláštní nehmotnou, duchovou, destillovanou lehkost a podivné, neprodyšné přímo prolnutí s myšlénkou a thematem té které básně. Opravdové kusy z brevíře prvního aesthéta u nás.

Konec konců: ztroskotané umění, ale přece umění. A dnes, kdy tuším Ohlasy začínají příliš zastiňovat Růži, je vhodno upozornit, že mezi nimi a Stolistkou není zásadné pojmové propasti. »Růže« je jen důsledek (nepírám, že v celé řadě čísel scestný důsledek) téhož umění a umělectví, jehož projevy jsou Ohlasy. Růže jako celek nebude nikdy populární, není vůbec pro širší obecenstvo. Žádá tak trochu kasty a církve — aesthétů. Ale na literárního psychologa bude působit vždy zvláštním dojmem polotesknÿm, polokuriosním — dojmem, jakým působívají jen významné literární dokumenty.

(Jasný krasocitný a puristický Čelakovský odpusť mi ta barbarská slova i pojem, jehož by se zděsil. Ale není před nimi vyhnutí!)

JAN OSTEN:

ROSELE.

POVÍDKA Z ALP.

Dokonč.

Když uzřel jezero, jež také bylo neklidno, zajásal v duchu. Bylo mu jako Řekům, vracejícím se z perské výpravy a pozdravující moře jásavým: »Talatta! Talatta! Buď pozdraveno, věčné moře!«

A vlny jezera opět k nemu mluvily: Vrátil jsi se, cizinče, vrátil jsi se, a my jsme to věděly, že se vrátíš. Ale sotva tě poznáváme, jsi jiný, tvé čelo není tak čisté jako druhdy a tvůj zrak nezáří tak živě.«

A opět šel kolem té hospůdky se zahrádkou, ale ta dívka tam již nebyla, jiná dívala se z okénka.

A pak po známé pěšině na Lorénu. Nepřál si oddychu, až byl nahoře. Lávka tam dosud stála, ale nebylo tu jako loni Na planině ležel dosud sníh, kde loni bylo rudo od alpských růží, byl nyní sníh a šedě zelená tráva.

A zadíval se dolů do údolí. Hle, tam je Schwarzenberg! Ano, to je ta vesnice, kde je jeho druhý domov, kde žije ta, jež mu je nejdražší bytostí na světe

Poznával jednotlivé domy i hospodu zum Kreuz«, stojící opodal na úpatí Brödele, napínal zrak, aby spatřil nějakou lidskou bytost, ale nikoho neviděl.

A pustil se dolů, po pěšině, vinoucí se po svahu, mizící v lese a objevující se po rozsáhlých lučinách.

A pospíchal nikde se nezastavuje, nedbaje hrčení studánky v lese, kde častokráte pil ledovou, křišťálovou vodu, nikde se nezastovál a stále ku předu, ku předu. Již za půl hodiny bude u ní!

A srdce mu tlouklo rychleji a řada myšlének střídala se v mysli. Jak ji najde a co jí řekne? Bude to dosud ona, taková, jak ji před časem opustil, nebo snad život se jí již otevřel; ale ne, ona je stále stejná: dobrá, prostá, nevinná, oddaná.

A již vcházel hlubokou cestou, věnčenou s obou stran živým plotem, do vesnice a pospíchal kolem kostelíka a známých stavení k hostinci zum Kreuz«.

Ne, Rosele nestála přede dveřmi, čekajíc naň, jako druhdy, když se odněkud vracel, zdaleka mu rukou kynouc, usmívajíc se naň.

Ne, nebylo tu nikoho a také v předsíni nebylo nikoho, a Kučera vyběhl po schodech a vešel do světnice. Nebylo tu nikoho, ani hostů ani hostinské.

A Kučera se posadil a dívaje se na dvéře, čekal, až se otevrou a jimi vstoupí Rosele, jak udiveně se naň zadívá, ruce spustí a bude tam státi.

A dvéře se otevřely a vešla jimi hostinská. Jako sloup zůstala státi u dveří a dívala se na Kučeru, jako se díváme na lidi, o kterých jsme zaslechli, že zemřeli, a náhodou potkáme je na ulici

Kučera vstal a běžel jí vstříc, tu teprve se vzpamatovala a vítala ho, tiskla mu ruku.

»A kde je Rosele?« byla první otázka Kučerova.

»Rosele! Rosele!« pravila hospodská hlasem, v němž zavznívaly slzy, a pojednou se celá její vysoká postava zhroutila na židli, přikryla tvář rukama a dala se do hořkého, usedavého pláče.

Kučera cítil, jak se pod ním nohy počínají chvěti

»Co se s ní stalo! Prosím vás, co se s ní stalo?«

»Umřela! Umřela! zaštkala hostinská a plakala dále.

Kučerovi bylo, jakoby mrak byl zahalil celou oblohu a v srdci jeho praskly struny, naladěné do vesela.

»Umřela! Umřela! a stiskl hlavu rukama, jakoby nevěřil, že je to vše skutečnost, že je tady, že vidí před sebou matku Rosele a slyší její pláč

»Ona umřela! Ona umřela! Jak je to možno? Takové mladé, zdravé děvče!«

»Opustila nás,« vypravovala hostinská, potlačivši pláč »Počala najednou chřadnouti, slábnouti, nenaříkala si na žádné bolesti, jen chtěla býti stále sama; povolala jsem lékaře, ale ten nevěděl, co jí schází, a nemohl jí pomoci.«

A stěží zadržovala slzy, dívajíc se na Kučeru smutnýma svýma očima.

Všiml si jí nyní lépe a viděl, jak sestárla za tu dobu, co jí neviděl. Její postava, kdysi vzpřímená, se ohnula, čelo bylo rozryto vrásky a oči, zapadlé, hleděly smutně a bez zájmu do světa.

A Kučeru tady vše tísnilo, uchopil klobouk a seběhl do besídky. A jak kráčel zahradou a díval se na květiny a růžové keře, obalené zelenými, novými lístky, nový žal ho pojal.

»Sestra naše nás opustila,« zdálo se mu, že mluví květiny a keře růžové k němu. »Opustila nás, zvadla jako my vadneme na podzim, ale my se probudíme k novému životu, ona však nikdy již nepřijde k nám, těšiti se s námi.«

A v besídce bylo pusto, jakoby bylo vše odtud odlétlo, co ji oživovalo.

A Kučera sedl na lavici a přimhouřil oči.

Cítil opět vůni květů ze zahrady a slyšel hrčení vody a dýchal svěží, silný vzduch a zdálo se mu, že písek chrupe pod spěšnými, lehkými kroky a radostně otevřel zrak — ale nadarmo. To jen vítr zašuměl ve stromech.

Ona zemřela! Zchřadla, uvadla a nikdo nevěděl, co jí je, jen on to věděl, jen on mohl jí pomoci a neučinil toho. A věděl, že ona by byla za něho vše obětovala, celý svůj život, štěstí své vlastní.

A chtěla býti sama, chtěla býti sama! Sama se svými vzpomínkami a sama se svým bolem, tajným, skrytým bolem, který dvojnásob tíží srdce.

A on to vše nevěděl, on to vše nevěděl! Nechtěl slyšeti, jak po něm volá, v dlouhých nocích bez spánku, v nocích plných úzkosti, zavíral dvéře své před její duší a ucpával si uši, aby neslyšel klepání vzpomínek na bránu svého srdce.

A ona umřela, odešla ve vzdálené světy a nikdy už ji neuvidí a nikdy neuslyší sladký její hlas a nebude tisknouti ve své ruce malou teplou její ruku. A pochovali ji a on nic nevěděl, snad právě hýřil a vysmíval se její čisté, veliké lásce, která ji zhroutila.

A kde leží? Aspoň její hrob musí viděti!

A rozběhl se přes náves ke kostelu a vešel na hřbitov, hledaje její hrob.

Našel ho, prostý, železný kříž ho označoval. Rostly na něm květiny a na kříži visel zvadlý věnec z alpských růží, které ona tak milovala.

A Kučera poklekl u jejího hrobu a ponořil horkou hlavu do trávy a slzy, kanoucí mu z očí, rosily květiny.

»Rosele! Rosele!« šeptal, jako v dobách roztoužení k ní šeptával, a zdálo se mu, že slyší sladký, známý hlas, jenž k němu praví:

»Slyším tě a vím, že jsi zde. Přijel jsi si pro odpuštění, ale já ti již dávno odpustila, již dávno, tenkráte již, kdy jsi po nemoci poprvé na mne vzpomněl. Milovala jsem tě tolik, že jsem nemohla ti neodpustiti. A nepřestala jsem tě milovati, miluji tě dosud a stále budu s tebou, budu tě provázeti v dálné kraje a bdíti nad tebou. Milovala jsem jen tebe a kratký můj život byl krásný, neboť jsem poznala lásku!

A Kučera tam prodlel několik hodin.

Pak se vrátil do hostince, kde naň čekala matka s obědem. Ale on neměl pomyšlení na jídlo. Kamkoliv pohlédl, všude viděl mrtvou svou milenku, této sklenice dotýkala se ona kdysi svou rukou, tento ubrousek ona kdysi prostírala, na této židli ona sedávala a nyní na tom všem visely slzy.

A Kučera zatoužil býti sám a jinde, ať je to kdekoliv, jen jinde, kde nebudí vše v něm bolestné vzpomínky.

Neodpočinul si ani a hotovil se k odchodu.

A když se již loučil, uchopil ruku udivené ženy, zlíbal ji a pravil: »Odpusťte mi také vy, jako ona mi odpustila,« a neohlédnuv se ani, vyběhl ven.

A pospíchal, pospíchal, nepřál si oddechu, až když stál nahoře na Loréně.

Tam se ohlédl zpátky na vesnici, rozkládající se klidně na úpatí hor.

»S Bohem, s Bohem, vy dobré hory a údolí a ty, dobrá Rosele, která jsi milovala jen jednou v životě a odpustila mi, hříšnému.

Tělo tvé zetlelo tam na hřbitově, ale tvá duše jde se mnou, cítím ji po své straně a budu dobrý, poněvadž vím, že ty bdíš nade mnou.«

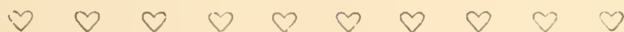
A pak se podíval před sebe, na jezero.

Zářilo klidné, zelené, jako tehdy, kdy poprvé je pozdravoval.

»Odcházíš, smutný poutníče,« pravily vlny. »Odcházíš a nikdy se sem nenavrátíš. Ale po celý svůj život nevymizí ti tento obraz z paměti a na ni, kterou jsi miloval, nikdy nezapomeneš. Posvětí tvůj život, tvé činy a tvé sny, očistil jsi se slzami, jsi opět dobrý a ona jest šťastnou, neboť to ví.«

A v záři sluneční otvíral se zrakům Kučerovým širošírý svět.

A zrychlil kroky, aby se pustil do světa, kam, to lhostejno.

J. ARBES:

NOC NA HŘBITOVĚ.

Z UPOMÍNEK.

Pokrač.

V neděli po sv. Markytě roku 1859, když jsme se v četném hloučku ubírali odpoledne přes petřínské kamenné lomy na pověstnou pouť do obory kolem Hvězdy, přítel ten každou chvíli připomínal: »Dnes musí někdo z nás promluvit k lidu... Ale kdo — kdo? — Nejlíp by to slušelo tobě.« —

Neměl jsem chuti, ale přítel byl neodbytný. Nabádal, vykládal, dráždil a prosil neustále.... A tak se stalo, že k večeru, když jsme se chystali na cestu k domovu, vyskočil jsem poblíž známého letohrádku — tehda ještě prachárny — na prázdný sud a proslovil k zástupu lidu první a zároveň poslední svou improvisovanou řeč pod širým nebem, plnou historicko-politických invektiv — jednu z nejbezohlednějších, jaká byla vůbec kdy v závětří policie proslovena. - - —

Než dosti!...

Vše to uvádím jen ku charakteristice ovzduší, v němž jsem se byl octnul po spřátelení se s dobromyslným samoukem.

V prvních měsících po našem seznámení se pokládal jsem jej za bodrého, po širším a hlubším vzdělání prahnoucího bonvinanta, který pod nátlakem neúprosných sociálních poměrů dříve nebo později ve své proselytické snaze ochabne jako zpravidla všickni ti nadšení enthusiasté, kteří bez vzpouzející verve samostatného života duševního žijou jen reproduktivně z duševních vymožeností cizích.

Duševní obzor jeho nezdál se býti ani zvlášť široký, aniž jevil nějaké nápadnější a tím zajímavé záhyby. Usmívavý klid, rozšafná umírněnost v benevolentních úsudcích a především přímo do očí bijící a skoro úzkostlivá ochota dáti se kýmkoli vzdělanějším poučiti — byly základní rysy jeho povahy.

Přes to byla soudnost jeho naprosto nepředpojatá a podivuhodně přesná. Nepřijímalť poučení a jakýkoli cizí náhled bez kriteria a osvědčoval i v dissertacích o záhadách skoro až imponující takt tím, že nikdy nezabíhal v zámezí, kde není kompasu zdravých smyslu lidských, nýbrž spokojoval se vždy jen fakty naprosto pochopitelnými a přesvědčujícími.

Jinak byl citu jemného, skoro bych řekl sensitivního s mírnou dosí lehoučkého vtipu a neviňoučkého sarkasmu.

Asi půl roku po našem sblížení se objevil se mi však ve světle zcela novém. I na tento moment pamatuju se tak živě, že mohu zcela správně udati aspoň přibližně dobu poslední dny měsíce května 1859.

Navštívil jsem jej tehdy k večeru v krámě.

Stmívalo se . . .

»A co byste řekl« — v ten čas jsme si ještě vykali — »kdybych něco zazpival?« ozval se přítel po krátké přestávce, nastavší v našem hovoru o všedních věcech.

»Ani slova bych neřekl,« odtušil jsem sarkasticky. »Poslouchal bych.«

Přítel sňal se stěny kytaru, přejel několikrát ledabylo prsty přes struny a po kratičkém preludiu zapěl nesměle a přece neobyčejně přesně dvě sloky neznámé mi milostné písničky.

Nápěv — z počátku zádumčivě tklivý — přecházel znenáhla ve zvuky vždy svěžejší, až vyzněl v něžně jásavý tón.

Píseň i nápěv se mi líbily. Přítel mi recitoval pak tyto dvě sloky z písně:

»Ptával jsem se bledé luny,
co ta láska muže být?
Nikdy odpověď však její
nemohl jsem pochopit.

Co však v modrá očka tvoje
jednou zrak jsem potopil,
cítím z plna, co je láska —
všechno jsem už pochopil.«

Když jsem podotkl, že je mi písnička ta zcela neznáma, pochlubil se přítel s přízvukem bodré skrovnosti:

»Složil jsem text i nápěv sám, ovšem jen pro sebe a snad jen pro některého z nejdůvěrnějších přátel. Vím, že nemá jiné ceny nežli jakýkoli jiný výtvor samoukův . . .«

Slovy těmi prozradil se mi přítel nejen jako samouk básník, ale i samouk komponista. Ovšem ani text, aniž nápěv nenasvědčovaly vynikajícímu nebo rázovitému talentu; ale byly by dojista uspokojily aspoň prostoduché posluchačstvo dilettantů.

Druhého dne doručil mi přítel kromě opisu veršů, u nichž bylo připojeno datum vzniku 15. března, také ještě opis jiné básničky, pod kterou bylo připsáno datum 19. května 1859.

Nové tyto veršíčky měly titul »Posel lásky«.

Byla to sice prostoduchá básnička v duchu národních písní s neviňoučkou žertovnou pointou, ale co do ducha sujetu a formy nezadala v ničem oblíbené tehdy lyrice téhož směru.

Poradil jsem mu, aby báseň bez rozpaku zaslal některé redakci.

Přítel uspokojeně, ale přece skoro až bolestně se usmál.

Porozuměl jsem usmání tomu v celém jeho výmluvném dosahu. Přítel totiž přes uspokojivou kritiku z mých úst přece jen nedůvěřoval svému nadání a to z příčiny zcela prostinké

Literární poměry tehdejší lišily se takměř diametrálně od poměru našich dnu. Mladší a nejmladší generace literární dojista se už nikdy nevpraví v patriarchální poměry, kdy literáti čeští byli roztříděni v uznané a uznání teprve se domáhající nebo neuznané; kdy redaktor kteréhokoli časopisu byl tak čímsi jako alfou a omegou skoro veškeré literatury a mohl po uznání práhnoucího začátečníka zcela pohodlně stigmatisovati jako talent nebo jej na dlouho učiniti v pravém slova smyslu nemožným.

Prosté slovo »uznání«, po němž za našich dnů nikdo neprahne, poněvadž jest bezvýznamné a každý ví, že i nejuznanější nejsou vzhledem k dalším svým pracím nikterak asekurováni, mělo tehdá zvuk skoro až mystický.

Esthetický kanón tehdejších redaktorů a kritiků v podstatě se skoro ani nerozcházel. Po vítězství svěžích mladých sil, tak zvaných »májistů«, nad úzkoprsými tradicemi několika málo literárních zpátečníků belletrii české sice uvolněno; ale na místě esthetických zásad starých nastoupily zásady mladých, kterýmž — chtěl-li kdo dosíci uznání — musilo býti hověno. A poněvadž zá-

sady ty vždy více zpovšechňovaly, závisel osud začátečníků rovněž tak jako dříve od několika málo osob, v jejichž rukou sbíhaly se nitky redaktorské, kritické a nakladatelské.

»Proraziti«, kteréhožto slova užíváno již tehda o úspěchu literárním, »na celé čáře dílem novým, založeným na zásadách lišících se od zásad právě uznávaných, bylo právě tak nesnadné, ba naprosto nemožné jako kdykoli dříve a dlouhý ještě čas po té. Býti trvale literárně činným bez uznání redaktorů, kritiky, nakladatelů, ba i samého obecenstva — tvořiti a publikovati systematicky literární práce, pro které kromě autora a snad několik málo stejně nebo podobně smýšlejících nemají širší kruhy vůbec ani porozumění nebo je docela odmítají, — jako jest možno za našich dnů, — bylo před čtyřiceti lety nedostižitelným ideálem.

Kdežto za našich dob nejbezohlednější, nejnespravedlivější a nejsurovější systematické kritiky vyznívají začasté na hlucho jako dutý ohlas čehosi, co nečiní nároků ani na pouhou pozornost, stačila před čtyřiceti lety jediná ošklebná řádečka v »listárně redakce,« aby bláhového začátečníka v očích nepatrného počtu členů obce literární na vždy kompromitovala.

Kdežto za našich dnů ani nejhouževnatější všeobecný odpor proti jakékoli literární individualitě nedovede ji přiměti k tomu, aby v produkci ustala, stačila před čtyřiceti lety začasté jediná úšklebná nebo třeba jen nepříznivá kritika, aby i nejnadanější a nejproduktivnější literáty v produkci na delší nebo kratší čas zarazila nebo jim dočasně nebo docela i na vždy »péro z ruky vyrazila«.

Fráze o »vyražení péra z ruky«, která jest mladším literárním generacím naprosto neznáma, bývala tehda »okřídleným slovem«

Pracovati literárně výlučně jen po své vlastní individualitě bylo tehda dovoleno toliko autorům již uznaným neb oněm, kdož byli redaktory; literáti, kteří se uznání teprve domáhali, byli nuceni individualitu svou zpravidla zapříti, nebo jim byl »divouský« opus otištěn z pouhé milosti a stal se terčem pokoutních úšklebků nebo nad ním vyřkla své anathema »neúprosná kritika«

Přítelovy veršíky ovšem nebyly ani pracičkou »divouskou«, ba nenasvědčovaly ani žádné abnormální literární individualitě. Naopak — po mém náhledu náležely do kategorie lyriky v tu dobu všeobecně oblíbené a bývaly by, kdyby je byl přítel některé redakci zaslal, bezpochyby také otištěny.

Stalo-li se tak, nevím, a dodávám jen ještě, že přítel uznáním mým povzbuzen konečně jako veršující diletant »roztál« úplně a svěřil se mi se všemi svými posavadními pokusy, mezi nimiž byly veršované práce, vážné a satirické aforismy, šprýmovné anekdoty, humoristické dialogy a skizzy, akrosticha, krotké epigramy, milostné veršíky, ballady i drobné povídačky, ano i pokus biografický: stručný životopis člověka, jakým byl sám: samouka harfeníka jménem Josefa Teisingra, jenž byl v tu dobu již po mnoho let učitelem v ústavě slepců na Hradčanech.

Přiznám se, že mi vše to ani neimponovalo, aniž mne naplňovalo snad zvláštní nějakou úctou k příteli Vida jen počmaříkovaný papír a čta jen tu a tam některý titul nebo nějakou řádku, neměl jsem o obsahu veškeré produkce té vlastně ani zdání. Okolnost pak, že mám před sebou autora doposud neuznaného, diktovala mi zcela přirozeně lapidární úsudek: že vše to jsou bezpochyby pouhé hříčky k ukrácení času.

Za nedlouho a sice v listopadu 1860 překročil jsem i já osudný práh literární svatyně, tehdy překvapil mne přítel poznovu

Svěřilť se mi, že nebyl doposud ještě nikdy tak pilen, jako v právě končícím roce, v němž napsal dlouhou řadu básnických pokusů, několik drobných povídek a různé drobnosti, z nichž některé byly již také otištěny v »Jičínském Obzoru«, v »Humoristických Listech« a jinde.

* * *

Od roku 1860 žili jsme skoro všickni naznačeným již způsobem po několik dalších roků, aniž by se bylo v životních poměrech našich něco v podstatě změnilo.

K dosavadním zábavám přibyl nám zpěvácký spolek a ochotnické divadlo, jež z Košíř přesídlilo na Smíchov a v němž i přítel samouk pokoušel se v různých episodách, ale se zdarem pochybným.

Scházel mu zevnějšek k herectví, ačkoliv hlas vyhovoval i požadavkům přísnějším.

Nedělní a sváteční výlety naše do okolí zůstaly i na dále v permanenci. Prodlením asi pěti roků podnikli jsme skoro do všech úhlů světa tolik výletů, že vyjímaje směr severovýchodní nebylo v okolí Prahy v obvodu dvou až tří hodin cesty snad ani jediné osady, kterou bychom nebyli již aspoň jednou poctili svou návštěvou.

Kdykoli jsme se v tu dobu radili, kam máme obrátiti bujné své kroky, byli jsme zpravidla skoro všickni již na rozpacích. A tak se stalo i v listopadu roku 1864, kdy ani jediný návrh nedošel schválení většiny. Konečně jsem navrhl:

»Já bych byl pro výlet kombinovaný — klinovitý . . .«

Kamarádi se rozchechtali.

»Ke všem všudy, totě z brusu nový výlet. Akceptuju bez udání směru!« zvolal přítel samouk.

Pokrač.

Karel Hurych:

SLABOŠI.

Pokrač.

Povstal a z dřevěné police vzal malou knihu. Nervosně převracel tuhé, lesklé listy.

»Ty neznáš Verlaina, zpátečníku,« mručel, »a sám jsi kdysi páchal verše.« Počkej ... tuhle je ta báseň, která mne svedla, abych maloval moře resignací .. he, he ... bez toho je již čas, abych v něm vykoupal svou uštvanou a ucouranou duši... aspoň fragment ti přečtu... chceš?«

Miksa přikývl hlavou.

»Mám deklamovat v slohu Mounet-Sullyho nebo recitovat realisticky jako Šmaha?«

A postaviv se do prostřed atelieru četl zvolna a zpěvně:

Maintenant, au gouffre du Bonheur!
Mais avant le glorieux naufrage
Il faut faire à cette mer en rage,
Quelque sacrifice et quelque honneur.

— — — — — — —

Jette-moi tout ce luxe inutile
Sans soupir, au contraire, en chantant,
Jette sans peur, au contraire étant
Lors délesté d'un luxe inutile.

Jette à l'eau! Que légers nous dansions
En route pour l'entonnoir tragique
Que nul atlas ne cite ou n'indique
Sur la mer des Résignations.

Z počátku udělal několik komicky pathetických posunků, jakoby se smál svému vlastnímu zanícení, ale znova jej strhla moc veršů stokráte pročítaných, že je dočetl skoro jako modlitbu.

Položil knihu na stůl a postavil se před stojan.

»Moře resignace,« zahučel, »tam najdu jednou svůj přístav.«

»A co bude vlastně představovat tvůj obraz?« vyrušil Miksa svého přítele z mlčelivého zadumání před skizzou.

Mávl rukou roztržitě a nedbale.

»Eh, čert ví, jaký nesmysl z toho pojde. Ještě tápu, potácím se . . První inspirace přináší mi vždy silný alkohol. Ale co platno vše, když nenaleznu model. Ach, to by musila být žena! Krásná, vítězná, plavá bestie ženská! Unavená, ale nenasycerá! Nervosní, jemná, vášnivá, třeba i hysterická, s révovými listy bachantky ve zlatých vlasech měkkých a lesknavých jako vilná kožešina tygří, s křečovitými záchvěvy bílého a útlého těla a zkřiveným rysem vyžitých požitků na rtech a s divokými blesky nenasycené touhy v hlubinách zraku.«

Miksa viděl v nejasné spleti čar na skizze směle a lehce navržené obrysy nahého ženského těla.

V komposicích Havelkových tančila svěží, nonchalantní lehkost a někdy hýřila drzá kapriciosní virtuosnost. Poněvadž byl rok v Paříži, byly tyto vlastnosti přičítány vlivu francouzskému.

Jakýsi vážný kritik, který studoval umění z tlustých knih, galerie, musea znal z fotografií a na svých studijních cestách pronikl nejdále do Drážďan, nazval Havelku frivolním hochem. »Na pařížských boulevardech nemohl potkati ovšem pravé umění,« napsal o něm kritik a jiní opakovali totéž po něm.

Havelka se smál, podrážděně, ale uličnicky se smál.

»Z mé musy udělali pařížskou kokotu,« říkával. Kdyby se nedověděli v tlachavých novinách, že s pomocí boží a jistého mecenáše jsem se dostal až do Paříže, snad by mé ležérnosti přirkli trochu originálnosti. Ale takhle jsou se mnou krátce hotovi. Ať dělám, co chci — Paříž! Jestli se dopálím, obléknu svou musu do fěrtoušků a národního vyšívání a budu pro ni reklamovat české příslušenství.«

Miksa neměl ve zvyku debatovati s malířem. Věděl, že by nestačil silnému klusu myšlének jeho vroucí mozkovice. Ale odvážil se namítnouti: »Nediv se, Havelko, že na tobě vidí vliv moderní francouzské školy. Vždyť nenucená lehkost tvých věcí má příchuť pařížské pikantnosti vedle toho, co se u nás dělá.«

Havelka se na něj zhurta obořil. Barbarská neomalenost odbojníka vyšlehla pod úšklebkem ironického posměváčka.

»To je nesmysl! Papouškuješ po jiných! Lehkost a nenucenost nevynašli Francouzi. Tu má nějaký Fiesole nebo Gozzoli právě tak, jako ji má nějaký Watteau nebo Falguière, tu cítíme v bouřlivé neomalenosti Jordaensových satyrských hodů jako v subtilné eleganci Hennerově. Umění s lehkými křídly dále a výše doletí. Ale býti lehkým a graciesním může si dovoliti pouze talent zdravý, svěží, silný. Jen kdo jistě jde, může tančit na špičkách.«

Havelka byl vzrušen, rozjařen. Vášnivé nadšení vzplálo v jeho očích a zachvělo jeho hlasem, když nervosně, trhaně mluvil o věcech mu drahých, o nichž mnoho přemítal a snil, jež patřily do jeho uměleckého vyznání.

A stále rozohněn ukázal na knihu povalující se na podlaze u pohovky.

»Hle, tu jsem četl román. Nějaké prý znamenité dílo od mladého moderního chlapíka, filosofuje sice nesnesitelně, román je slepen z přednášek jeho profesora a z článků jeho pravověrného žurnálu, ale život umí líčit! To je ti důkladnost — až mi mráz lezl po zádech, když jsem četl ty detaily, za něž by se nemusil stydět ani Metzu nebo Terborch. Dal si záležet, aby ostal pravdivým, věrným popisovatelem skutečného života, aby se vyhnul každému přehmatu, kterým by se mohl cítit podezřelým z poesie nebo dokonce z duchaplnosti, t. zv. espritu, který moderní romancieři přenechávají velkomyslně žurnalistům. Jaká drobnohledová svědomitost! O každé figuře, která v románu jen strčí nos do kapitoly, se dozvíš všechno do všech maličkostí, i to, že na nose měla u levého chřípí bradavičku. V tomto románu představuje důkladný pan autor čtenáři i boty svého hrdiny a nemešká připomenouti, že na jedné botě měl podpatek ušmaťhaný. A ty popisy krajin, bytů, ulic! Čeho si všeho nevšimne horlivý spisovatel, který chce líčit život takový, jaký je! I rozviklané trnože u stolu, i štětinatých knírů v zamračené tváři policajta, který za nic jiného nemůže nežli že stojí náhodou v ulici, kudy jde hrdina románu, i každou nádobu zahlédne všetečný autor v ložnici a jeho pozornosti neujde ani vrána usednuvší na kostelní věž. Ale to je čtení pro tažné voly a meklenburské koně a ne pro člověka, který má cit a nervy!«

Miksa zavrtěl sebou netrpělivě na židli. Nepřišel dnes poslouchat sarkastické tirády Havelkovy.

Malíř povstal, kopl do knihy svědomitého pozorovatele života. Mrskl okem po plátně počáraném tuhou Cosi pohnulo se v něm, ale věděl, že ruka nepostačí, tušil, že by se musil přemáhati a nutiti a poněvadž nechtěl býti nádenníkem ve svém umění, chtěl se zase převrhnouti na pohovku, aby dýmal, snil, četl, pil a žvastal, když se nalezl shovívavý a trpělivý posluchač

»Poslouchej, Havelko, nezapoměl's na mne s tou akvarelou?« pravil náhle Miksa.

»I hrome! Zapomněl, ba nadobro zapomněl. Slíbil jsem ti obrázek, ba ano! No, snad to má dost času. Víš, jsem takový lenoch a nerad bych tě něčím odbyl.«

»Hm... jak bych rád... byl bych ti moc povděčen, kdybys mi mohl dáti třeba něco staršího, nějakou odhozenou skizzu.«

»Co tak najednou? Chtěl jsem ti udělat něco pořádného a ne dát ti nějaký odpadek ze skizzáře.«

Miksa byl v nesnázích. Zadíval se v jednu z olejových studií aktů rozvěšených na stěně a zahučel odvrácený od Havelky:

»Víš... víš... já tu akvarelu potřebuji pro někoho.«

Havelka odhodil dýmku a cpal si cigaretovým tabákem krátkou, dřevěnou lulku, z které kouříval při práci.

»Tu to máme!« pravil mezi několika krátkými bafy. »Potřebuješ dárek... snad pro nějakou ženskou. O ty!« a naznačil posunkem i své opovržení i svou úzkost o zdravé smysly přítelovy.

»Víš... to není vlastně dárek... víš... to je tak... prohrál jsem v sázce...« A stále se dívaje na studie aktů řekl cosi o hloupých společenských zábavách a zasmál se poněkud falešně, když se vyznal ze své sázky u paní Vilimové.

»Ah, paní Vilimová!« zvolal malíř a zbožně převrátil oči.

A když pronesl cosi o koketních paničkách a naivních záletnicích, ohradil se Miksa tak rozhorleně, že Havelka nemohl býti v pochybnostech.

»Poslouchej, Mikso!« pravil vážným a důležitým hlasem.

Miksa se obrátil. Ale jeho pohledu nesnesl. I začervenal se.

Havelka změřil ho, pohodil hlavou a řekl jen:

»To ještě scházelo. Zamiloval se, osel!« a odplivl si.

Miksa si setřel pot s čela a poněkud vyděšeně i poněkud rozveselen pohlédl na svého přítele.

»Prosím tě, co to žvatláš... já zamilovaný? do paní Vilimové?«

A zase ten falešný smích.

»Mlč! Máš to napsané na čele jako nápis na triumfální bráně. Jsi zamilován jako... jako poeta nebo jako hasič... docela pitomě. Když jen zaslechneš její jméno, i uši se ti smějí.«

Havelka posadil se před stojan a uhlem udělal několik kvapných čar. A z mračna dýmu zněl jeho ironický hlas:

»Nedivím se, že ti popletla trochu rozum. Je krasavice! Ah, to by byl model pro můj obraz! No, no... vždyť se nechci rouhat její vznešenosti a ctnosti... No víš, akvarelu dostaneš — za dva, tři dny, dám si záležet...«

Miksa snášel trpělivě posměch a vtipy Havelkovy, jež mu ostatně poněkud i lichotily. Byl rád, že dobře pochodil, a představoval si, jak bude paní Vilimová překvapena, až jí přinese obraz.

Havelka se zahloubal do své práce a při tom kvapně, přerývaně hovořil a drmolil lulku v zubech:

»Já volný kozák, hochu, nesloužím žádné ženské, ale mám zatracené zkušenosti. Dej si pozor, ať v tom neuvízneš... jen žádnou sentimentálnost, kamaráde. Můžeš-li, buď don Juanem, à la bonheur! Ale jakmile se na ženskou vážně

podíváš a vidíš v ní nějakou Héloisu či Ofelii — jsi ztracen. Vždyť já to prodělal, Mikso!«

Malíř odložil křídu do žlábku štafle, objal si oběma rukama koleno a tak v oblíbené své posici Hynaisova Parise díval se před sebe, snivě a zamyšleně. Nervosně se mu zachvěly dvakráte koutky rtů, nežli počal opět mluvit:

»Dvě léta jsem ztratil k vůli ženě! Dvě léta, dvě krásná, mladá, drahá léta! Žil jsem jako v halucinacích hašiše, v malátné topornosti opia... neschopný práce potácel jsem se mezi proklínáním a modlitbami, mezi vzpourou malomocného otroka a extasí šílence... Škubal jsem se na řetězu jako připoutaný kondor... a ona se mnou zacházela jako s dresirovaným pudlíkem! Eh, fuj! Však mne již žádná nedostane!«

»Sláva silným!« pravil Miksa se smíchem a obrátil se ku dveřím.

»Běda slabým!« křikl za ním Havelka. Ale nesmál se.

Pokrač.

Bohuslav Reiman:

SVĚTLO.

Pode mnou, dole, v propadlém údolí, vibruje světlo...

Ah, to tam snad kdosi vypravuje naivní pohádku růžového štěstí,
zatím co dívky, předouce, naslouchají s očima vytřeštěnýma do bezedných dálek.

A nebo ostražitý zločinec kombinuje nad praskající louči,
kterak zase oklame spravedlnost dřímající při otevřených dveřích.

Či snad šťastní milenci přitchnuti jsouce k sobě vášní,
usmrcují v horkých polibcích tento dlouhý podzimní večer.

O, jak mi hovoří důvěrně k srdci to osamělé, třesoucí se světlo.

FEUILLETON.

V. Mrštík: STUDENTSTVO A STARÁ PRAHA.

II.

Druhý, právě chystaný protest studentstva proti kažení Prahy netřeba považovati za poslední.

Bylo by škoda, kdyby zdravé jádro prvního poznání nebylo zároveň začátkem daleko rozvětvených účinků i na poli jiném, s Prahou srostlém a stejně důležitém jako otázka Prahy sama.

Míním kulturní naše potřeby vůbec.

Tu leží pro studentstvo úhor dosud téměř nezoraný.

Do dnes ještě ani nevíme, co všechno nám chybí, kdež teprv abychom věděli o cestách, kudy z nesnází ven!

Kdo jiný má na př. volati po změně vyučovacího systému s náležitou kritikou svých vlastních běd, než studentstvo, které nedostatky jeho tolik bylo trpělo?

To studentstvo, které s hrůzou dnes poznává, že v otázkách umění na středních školách opuštěno bylo téměř úplně, ba že se mu poučení nedostává ani na vysokých školách technických?*) To, že studentstvo v ignoranci je zůstaveno právě v tom věku, kdy kouzlu krásy je nejpřístupnější, zušlechtění nejbližší — je přece jeden z hříchů tak neborázně našich, že mu snad druhého ve světě nebude rovného: kdo jiný tomuto systému (ať kdokoliv je tím vinen) zasadit má ránu první, ne-li studentstvo, lidé, kteří hned prvním krokem do veřejného života poznávají, jak byli na svém vychování ošizeni, o nejkrásnější čas okradeni a tak systematicky degradováni až na stupeň jedné z nejinferiornějších tříd celého národa — bezduché, jen o chléb se starající buržoasie! — Jen jděte po českém venkově a poslouchejte v malých — a ba, co malých, i ve velkých a největších městech hovor i veřejné projevy tak zvané intelligence, bývalých studentů, nyní doktorů práv, lékařů, inženýrů, právníků, ředitelů, profesorů škol a to na celou tu generaci předcházejících i přítomných dob, zbahněnou a zničenou úpadkem veřejného života z let 70—80 — a ustrnete nad strašlivým nepoměrem velikých cílů našeho národa a neschopnými, kteří cíle ty přivésti mají k platnému konci. — O lepší doby mimo soukromou píli a nahodilé studium jednotlivců není postaráno ničím. — Výsledky pak nemohou býti jiné, než jsou — — Kdo je tím vším vinen? Pakli profesorstvo, nic tu nepřekáží, aby nebylo usvědčeno z nedbalosti o nejkrásnější skvost celého národa — mládež.

Že studentstvo diagnosu tohoto svého stavu pevně stanoví a kritiku své minulosti a přítomnosti provede, o to netřeba mít dnes už žádných větších starostí. —

Ne hned, ale v druhém, třetím plánu jen poněkud prohloubenější činnosti našeho studentstva leží i starost o důstojný charakter našich journálů, denníků v řadě první —

Jednotlivý, osamocený projev neb přání v té příčině vyslovené bývá pravidelně umlčeno — ale nemůže být nepovšimnuto, jakmile se stane majetkem zorganisovaných a po celém národě rozstříknutých mass. — Studentstvo by mohlo u lidí ve věci obeznalých předložiti určitou sumu svých požadavků, jak dnes (už po třicet let vydávají se naše noviny v podobě jedné a téže a v mnohém ohledu i horší než před 20 lety) vypadati a co všechno obsahovati má takový denní journál, chce-li jen přibližně platiti za orgán lidí myslících a vědění lačných?

Vliv studentstva na reorganisaci našich listů může být veliký a pro celou budoucnost našeho národa roz-

*) Do dnes není ještě po Tyršovi na technice obsazena stolice pro historii a filosofii umění. — Universita až do nedávna nebyla na tom o mnoho líp. —

hodující; nebo že z dnešní stravy národ větších cílů vědomý a chtivý na dlouho být živ nemůže — je přece na bíledni. Že i k tomuto projednávání dojde mezi studentstvem — ani o to netřeba mít velkých starostí. — Myšlénka jednou v mladých lidech vzbuzená nedá ani spát.

Nic tu nevadí skepse, s jakou se na studentstvo u nás dosud pohlíží —

Chápu ji a je, znám také její původ —

Synové se zatracují, ale k otcovství se nehlásí nikdo.

Studentstvo bylo už tolikrát napáleno a od různých filosofických, politických a prý i národních Don Quijotů tolikrát už za nos voděno, že nyní zcela dobře instinktivní reservu zachovává ke všemu, co se na něm žádá pod záminkou tolikrát už zbankrotělé této mocnosti. — Je tedy zcela správno, že sil svých šetří pro úkoly daleko vážnější, plodnější a čistší.

Studentstvo zapomenuté ve svých nejzávažnějších potřebách ducha i chleba — má konečně už právo k jisté hrdosti a odmítavému chování tam, kde pravidelně se o něm vědělo jen tenkrát, když bylo třeba (často i k nečistým a sobeckým machinacím) studentstva, a nikdy tehdy, když zastání a pomoci potřebovalo studentstvo —

Není tedy nic přirozenějšího, než že mládež hledá nyní cesty svoje a zdá se, že je také najde. —

To v těch oborech, které machry politickými byly zrovna tak opuštěny jako mládež sama — — Přirozeně, vždyť se tu nedalo nic pro osobu lacině získat. —

Tu na osvětovém poli konečně může se studentstvo zorganisovat v samostatnou, výbojnou i svépomocnou moc a to tím víc, že v tomto bodu při vší volnosti soukromého mínění stýkají se programy všech vrstev studentských stran. — Není jedné z nich, která by kulturní snahy ze své práce vylučovala, a zbývá tedy jen, aby tento passus každé frakce byl vyzdvižen jako pilíř celému tělesu společný.

Prospěch z toho bude mít národ v osvětové konkurrenci s celou Evropou nesmírný.

Nesmí se zapomínat, že studentstvo je budoucí naší intelligencí, budoucím naším národem, t. j. hybnou jeho silou, a že do slova o něm platí to, co na universitní schůzi tak krásně řečeno bylo panem drem. Chytilem: »Interes ve věku studentském vzbuzený neutuchne nikdy a k otázkám, jimiž v mládí jsme se zabývali, rádi se navracíme, můžeme-li v praktickém životě působiti k jich řešení —«

Nuž, stane-li se tak, účinek příštích studentských skutků může být pro nás nedohledný —

Pak se nemůže stát, aby veřejnost naše ve při v otázkách kulturních přistižena byla při takové ignoranci, při jaké přistižena byla — dnes.

Jaká mládež, takový národ.

Zde se konečně ocitnouti může u bohatých, nedotknutých studnic, u pramene dalekých a jeho sily hodných snah —

Přesvědčí se, jak v nejvyšší míře je potřebno, aby se konečně uznalo a za zásadu přijalo, že dobrá politika národa je pouze důsledkem talentu sice, ale vedle talentu hlavně širokého, osvětového vzdělání a že bez něho ani talent nestojí za nic. Politika vedená nevzdělanci vždycky byla ve psích —

Studentstvo uvidí, že právě tu, v kulturních záležitostech jde o věc absolutně čistou a věcnou, osobními manévry nezhanobenou, ideu v širší veřejnosti dosud panenskou. A poněvadž z ní neplyne a plynout nemůže žádný zisk pro jednotlivce, nýbrž jen pro národ, takovou také zůstane —

Kdo čistý, přilne k čistotě, všednost se čistoty štítí. A mladý člověk při vší své zanedbanosti zřídka kdy může být tak zkažený, aby čistoty nechtěl, po ní netoužil, v ní se necítil šťastným. I když o tom ani neví, přece ji ctí a vyznává skrytým jakýmsi smyslem a že tyto přirozené a mladému srdci blízké instinkty k svému právu se přihlásí aspoň tentokrát — pevně věřím —.

BOJ O PRAHU.

Stručná noticka novinářská oznamuje definitivní skon umělecké komise. Dokonala svůj krátký a strastiplný život po delší agonii a po několika operacích, jimiž marně snažili se ji uchovati při životě. Ještě před nedávnem ujišťoval hlavní operateur p. dr. Podlipný, že umělecká komise žije a vede se ji dobře. Ovšem při takové starostlivé, otcovské péči! Ale musila na onen svět, nezdravé (pro ni) ovzduší pražské radnice a blízkost technické kanceláře p. Steina ji zabily. Nevím, jestli ji vzkřísí z mrtvých sladká slova p. primatora či vášnivé apely zastánců starého rázu Prahy. A ostatně pro koho má chudinka žít? Pro to, aby byla vlastně dekoračním paravantem zakrývajícím jisté trhliny a skvrny ve správě naší zlaté, královské, svatováclavské, stověžaté matičky Prahy, aby členové komise, v níž zasedali vynikající znalci, znamenití pracovníci, přisluhovali hrůzovládě ignorance a osobních zájmů? Umělecká komise byla vlastně pro posměch na radnici, byla bagatelisována, a proto se členové její rozešli, nechtějíce déle setrvati tam, kde trpělo jejich svědomí, jejich poctivá snaha a i jejich hrdost. Resignace umělecké komise měla být maskována, veřejnosti se chtělo namluviti, že Praha, dbalá svých kulturních a uměleckých povinností, má jako jiná velká města národů civilisovaných též svůj sbor pro otázky rázu a úpravy města. Nyní je jasno. Právě v té době, kdy rozhodnut byl osud tří starobylých domů na Staroměstském náměstí a na naší staroslavné, stověžaté, zlaté atd. Praze byl spáchán nový zločin, přinesly noviny již nekrolog o umělecké komise.

Pohrobní řeči budou proneseny dne 16. dubna při velké manifestační schůzi, v níž se bude jednati o boji pro zachování rázu a krásy Prahy. A že tyto řeči budou hroznými obžalobami nynější vlády pražské obce, o tom není pochyby. Kdyby byl lid tak vyspělý pro otázky kulturní a umělecké, jako je vznětlivý a citlivý pro politické a sociální, mohla by mít taková manifestační a protestní schůze velký a rozhodující vliv na nynější poměry pražské. Tolik si nemůžeme zatím slibovat — ale práce naše, boj náš nebude marným. Budeme zatím šířiti všude, ať pérem nebo slovem, poznání těch úžasných, jinde nevídaných a neslýchaných skutků, jimiž se Praha soustavně zhyzďuje, ochuzuje, pustoší a degraduje na velké provinciální město, budeme šířit poznání viny původců těchto skutků a nejen intelligence, umělecké a literární kruhy, ale i prostý lid pochopí, že se tu jedná o svrchované zájmy celého národa českého.

O velikonocích před třemi lety vydali jsme známý manifest, jímž obnovena byla, vlastně před veřejností sesílena byla záchranná akce pro zachování starobylého rázu Prahy, s uznání hodnou houževnatostí a horlivostí vedená některými umělci a architekty. Přišli jsme s bojovným enthusiasmem mládí, s krásnými, smělými illusemi. Dosavadní zkušenosti byly sice tak trpké a zlé, zdecimovaly snad naše illuse, ale nedovedly seslabiti enthusiasmus pro velkou, jasnou myšlénku.

V nynějším boji za Prahu vítězí strana vládnoucí, panující, strana »národohospodářského rozkvětu« pražského. Půjdeme si na manifestační schůzi pro nové posilnění do boje a snad i pro nové illuse, ale též pro vědomí — že boj náš není marný.

V Praze o velikonocích 1899. V. H.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

VÝSTAVA MAROLDOVA. Jednota českých výtvarníků uspořádala posmrtnou výstavu Maroldovu. Výnos výstavy i prodeje děl z pozůstalosti je určen osiřelému synáčkovi Maroldovu. Výstava je uspořádána v pražském průmyslovém museu ve dvou sálech, kde za dosti nepříznivých podmínek světla i místa bylo rozvěšeno asi 400 prací Luďka Marolda. Výstava okouzlí a překvapí každého. Zasneme nad bohatostí, svěžestí a dokonalostí toho sil-

ného a jemného talentu, který jsme ztratili v Maroldovi. Ponechávajíce si ocenění výstavy do zvláštního článku, zaznamenáváme pouze, že podařilo se tentokráte poněkud hnouti pražskými měšci. Obrázky Maroldovy jdou na odbyt.

NÁRODNÍ DIVADLO.

(Mikuláš Ryvín: Pohostinsku. Hra o 1 aktě.)

Pod tímto umělým a chocholatým pseudonymem není nesnadno hádat na sečtělého salonního dilettanta literárního, který bere umění z jeho nejpříjemnější a nejmalichernější stránky, a lze-li jít v dohadu dále, vycítíte v pozadí dilettanta: nasvědčuje tomu alespoň ta sentimentálně erotická pěna, ten slabý, místy do duchaplnické sentenčnosti laděný dialog, celý ten hračkářsky kombinační a affektovaně malicherný rám práce.

Celá práce je podivuhodně jalová při vší uhlazenosti formové a technické. V dramatě je několik psychologických manevrů a několik tahů na kombinační šachovnici: nemůžete říci ani že jsou nemožné, ale jedno jsou jistě: nevýrazné, neprofilující nijak práci v určitý charakter, bez podložené nutnosti psychického zákona, jenž je vysledován ze samého temna a samého základu charakteru. Je to dost hladce skombinováno, to je všecko, co lze říci o hře p. Ryvínově. Jak povrchem rozmarná, ale v hloubi nitra opravdová herečka velikého jména setká se za své pohostinské hry v malém městě se svým bývalým milencem, jenž ji zamítl k vůli kariéře a oženil se zatím s naivním děvčátkem, jak svévolně ho vžene v sentimentální zkoušku, která se brzy promění v sentimentální duel, z něhož vyjde znova zraněna, kdežto milý doktor milovaný herečkami zaimponoval teprve jak náleží svojí naivní ženě: to je takový kus lepenkové lži-psychologie a povídavého novellistického odvaru, jak ho svede jen oko, které je zvyklé dívat se na život barevnými skly z okna a zná ho jen procezený konvenčními schematy v mdlou limonadu, jako je ona, jež se nám presentuje v »Pohostinsku«. Nikde není v této hře vlastního silného pozorování, které proniká lidi a svět jako střela a šíp, nikde vlastního postřehu a vlastního názoru; nikde rozvlnění konvenčního povrchu; všecko odvar z druhé ruky, všecko slepeno a sešito z hladkých knížek s krásnými ořízkami, všecko retouche. Všecky figury znáte odjinud, a nejen figury, i tu nepodařenou stavbu krvavé ironie a hravé krutosti, i to ovzduší a ten tenor, který tanul autorovi na mysli podle známých italských veristických vzorů, ale jejž nedovedl vystihnouti a jehož podal jen krotkou parodii. Autorovým vlastnictvím je jen ta mdlobná povídavost, hladkost a pustota dialogu. Můj Bože, jaký jiný je život, jak jiné je umění, než jak si ho představuje takový výrobek naší společenské tradice a kultury, jemuž se říká salonní pán nebo dáma! Od Národního divadla žádáme si rozhodně, aby nám dávalo živnější stravu než tyto prázdné sorbety a limonady, v nichž není ostatně ani ta trocha pěny autorova. Podobné práce jako »Pohostinsku« jsou docela soukromým plaisirem společenským a mohou se hrát na soukromých divadlech, ale na veřejné divadlo, které je dosud jedinou naší uměleckou a kulturní institucí dramatickou, takové dilettantské a amateurské pokusy rozhodně nenáležejí.

Režie p. Šubertova pořídila skvostný modernistický nábytek do salonu p. Ryvínova. Škoda, že taková vzácná exaltace uměleckého vkusu přichází u nás skoro vždy ku prospěchu — protežovaných nicot; celá řada her daleko cennějších byla vypravena na Národním divadle přímo macešsky. Hráno bylo také velmi pěkně; platí to zvláště o pí. Kvapilové a sl. Grégrové.

Po »Pohostinsku« působila na mne p. Vrchlického Catullova pomsta, kterou jsem již řadu let neviděl, jako osvěžení. Je tu sice také jen psychologie anekdotová a kombinovaná, ale hra dýše přece jen náladovou pohodou a je dramaticky plnější a sytější, reliefněji vykrojená než rozbředlý kus p. Ryvínův. Sehrána byla (jako vždy, tuším) temperamentně; prostoduchou a líbeznou Akmé podědila po pí. Kvapilové sl. Grégrová a říkala ji graciesně. F. X. Š.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

»Ver Sacrum«, umělecký měsíčník vydávaný »Spolkem výtvarných umělců rakouských« ve Vídni, má zaniknouti po prvém ročníku, jak oznamují »Volné Směry«. List měl 20.000 zl. deficitu. Nová ukázka inferiornosti duševního života Němců v Rakousku. Jsou neschopni, sterilní, neteční. Nedovedou udržeti, povznésti jediný podnik kulturní sáhající nad niveau operet a frašek. Vídeň je městem čistě antiuměleckým. Nemá velké revue, nemá jediného illustrovaného týdenníku, a nyní má ztratit i umělecký měsíčník »Ver Sacrum«, který je velmi pěkně upraven, zajímavě veden a při tom velmi laciný. Němectví je duševně zcela impotentní v Rakousku. A vedle této kulturní chudoby hlavního a sídelního města říše rakouské Praha zrovna hýří svou produktivností a činností duševní, má půl tuctu revuí, dva illustrované týdenníky, a vedle krásné umělecké revue mladých výtvarníků z »Manesa« objeví se snad záhy revue »Jednoty výtvarných umělců«. A což ta kyklopská, mamutí, balvanovitá jubilejní kniha naší akademie, jež má zobrazovat kulturní život českého národa za posledních 50 let! »Trop de papier!« říkal dobrý Flaubert. Nechceme snad skepticky posuzovat měřítko potištěného papíru pro odhad kulturní potence národů, ale jisto je, že nepoměr českého života duševního, jeho náruživé, plodné a šumné hybnosti je úžasný vůči mdlobě a sterilnosti těch několika milionů Němců v Rakousku.

Literární konkurs. Československá obchodnická beseda v Praze vypisuje čestnou cenu 100 zl. za nejlepší román ze sociálního života obchodního pomocnictva. Vedle stránky umělecké přihlíženo buď hlavně ku sociálnímu pojetí co nejhlubšímu. Vedle udělené ceny bude práce honorována obnosem 20 zl. za tiskový arch.

Práce konkurenční podány buďtež nejdéle do 31. prosince 1899 v kanceláři Československé obchodnické besedy v Praze-I. Celetná ulice č. 22. I. p.

ÚMRTÍ.

Krátký, smutný život svůj náhle skončil 14. března Rudolf Karel Zahálka, autor několika povídek uveřejněných v »Lumíru«, »Květech«, »Světozoru« a v literární příloze »Národních Listů«. Rudolf Zahálka narodil se 26. listopadu 1867 ve Věžníkách u Vlašimi, studoval v Něm. Brodě gymnasium a v Praze lékařství. Byl to zajímavý mladý muž, svými pracemi prozrazujícími značný talent a vážnou, zasmušilou, hloubavou povahu, vzbuzoval velké naděje. Byl zničen krásný, ušlechtilý život. Rudolf Zahálka trpěl duševně, tísnilo jej asi něco, co podlamovalo jeho energii životní, jeho sebedůvěru i jeho pracovitost. Tyto čistě psychické příčiny způsobily jeho předčasnou smrt. Životní okolnosti jeho nebyly tak nepříznivy, aby snad v nich mohlo se hledat objasnění jeho smrti. Žil v ústraní, skromný a tichý a snad i netečný k ostatnímu světu, ale nikoliv opuštěný. Měl rodinu svou i přátely, poznal oddanou lásku duše nevýslovně dobré a citlivé . . . Jeho smrt ostala skoro bez povšimnutí. Málem bychom vůbec ani nezvěděli o smrti vzácného, sympatického muže. Práce Zahálkovy roztroušené po časopisech i zanechané v rukopisech budou souborně vydány.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. 10. DUBNA 1899. ČÍSLO 21.

JAROSLAV VRCHLICKÝ:

ROK BÁSNÍKŮV.

NOVÁ KNIHA BÁSNÍ.

MEDITACE.

V park poesie velký, světu ztracený,
rád zbloudím a tam chytám všecky ozvěny,
jež se v listí třesou,
jež se s větví nesou,
jásající i ty stlumeny.

Rád vyzníti je nechám v srdci moderním,
ta echa velkých otců, dlouho o nich sním,
v posled všecko žití
k nim se zpátky řítí
labyrintem kosmu tajemným.

Ó mystičtí vy ptáci luhů edenských!
Ó žel, hlas váš se ztrácí v hlahol náš a smích!
Křídla hvězdotkaná!
Ráje sladká mana
prší z vás, ji zbožně chytám, tich.

Co z hluboka kdy znělo, já jsem v duši chyt',
váš každý atom zářný, každý třpyt a svit.
Čeho více třeba?
To je dosti chleba
na píď, kterou zovem žít a mřít.

AŽ PŘIJDE.

Až přijde slední ona chvíle,
jež každé snaze řekne: Dost! —
mne najde jistě v plné síle
vždy připraveným pro věčnost!

Já v hlubé, bezdné její zraky
se často zadíval a rád,
čím děsí, procítil jsem taky,
kdy moh' jsem říci, že jsem mlád.

Však oddech, který vskutku skytne
ta slední chvíle, cíl všech cest,
mé duši zprahlé, nenasytné,
ten posud hádankou mi jest.

Já chtěl bych klid, jenž slíben smrti
a v nějž se sladce upadá,
však vědět o něm — to mne drtí
a v tom jest celá záhada!

V ZAMYŠLENÍ.

Tisíc a tisíc dum a snů
se přes mou hlavu žene,
já vzbudil se, sám, až příliš je znám
ty ptáky vyplašené.

Kdes v koutě srdce nejzazším
se krčily a bděly,
teď v noční čas vylétly v ráz,
mně obzor skryly celý.

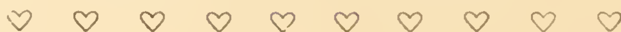
Teď letí — však se vrátí zpět
a jistě v srdce moje,
vše marný klam a usnou tam
Vše marné byly boje!

Ó ptáci diví, tisíckrát
lkám, prosím o mír sladký,
z vás každý kat, ó jděte spat,
líp nevraťte se zpátky!

NA BERTRAMCE.

Po těchto Mozart chodil parketách,
co kaštany snad silný vítr táh',
jež zastřiženy modou francouzskou
tu jizbu zacláněly přeouzkou.
Kolébka malá Juanovým snům!
A v dálce za ním staré Prahy šum
tak idyllické a tak staromodní
s tím dómem nad ní a s Vltavou pod ní.

Ó hnízdo Bertramky, sbor celý Mus
se vznášel nad tebou, když genius
v tvých zdech se stulil uštván honbou dne
v tvé zátiší tak snivě tajemné!
Host po věku zde v čáru slákán kruh,
já cítím, Jeho oblétá mne duch
a Prahy duch tak sladce staromodní
s tím dómem nad ní a s Vltavou pod ní.

K. ELGART:

NA ĎUMBIR.

ZLOMEK CESTOVNÍHO DENNÍKU.

Bylo ráno. Ráno po bouři, jež vylétla odkudsi z útrob nízké Tatry, provalila se žilovatou klikatinou údolí až nad nás v židovské hospodě Weiszově v Královej Lhotě. Silnice před hospodou tratila se na několik kroků v moři bílé mlhy, z těch vršků a vrchů, jež nás vítaly z večera, nezůstalo ani nejslabšího odstínu, a ticho bylo všude.

Vyšli jsme křepkým krokem, abychom se zahřáli trochu, přeskakujíce kalužiny, švihajíce holemi do mlhy na nás nehybně ležící, pohvizdujíce si a popěvujíce zvesela; vždyť jsme měli ujištění židova ovčáka, že to jen tak straší, než slunko vyjde. A vyšlo za několik okamžiků. Neviditelno bylo sic, ale mléko před námi zahrálo jasem do stříbra; rozsvětlilo se v tom bílém plášti.

Zmlkli jsme. Beze slov čekali jsme druhý východ, východ výš na obloze z moře mléčného

Po levu pod silnicí bouřila divoká Boca, mladé děcko plné života, narážela na skalité břehy, metala kolesa přes líné hladké balvany, letěla, vířila v prudkém čardášovém tempu v ohbích údolíčka, až hlava jí třeštila Nad námi zalehly první zvuky křaplavých zvonových hrnců, snad s krku ovce či krávy, zalehly z dálky a jakoby byly stříbrem prošly, mlha čistila a měkčila jejich hlasy v hebounká pianissima ptačího hrdla. Vše bylo skryto ještě, jen jsme si vytušili zelené skráně nad sebou s bílými skvrnami rozběhlých stád, pěnivou bystřinu pod nohama kdes, kam oko nemohlo.

Ale náhle pohnula se nehybně ležící bílá můra na prsou doliny. Zavlnily se šedivé, bělejší, odleskem sálající prouhy, v pravo, vzhůru, tu a tam pukla mlha na okamžik a tichý blesk prvého otevření oka zazářil dolů.

Procitlo vše. Můra slétla s prsou. Okamžik, dva, a již jen obrovitá křídla lísala se po úbočích černých, zelených, skalami do ruda zářících strání, lísaly se mlhy již jen jako tichý, spokojený oddech údolí do chladivého vzduchu. V plném rozkošnickém posledním protáhnutí ležel před námi včerejší kraj málo změněných perspektiv: údolí, rýha smáčknutá stoupajícím měkkým prsem, nezbrázděným ni jedinkou vráskou, oblým a plným. V předu mohutný, holý již Králův Stůl, pod nímž jsme se měli provinout k Ďumbiru. Úzounký obzor, i nazad úzounký, zmizelť nám v serpentinách údolí Bocina docela. Úzký, ale hýřivou nádherou prvního blesku slunečního, sybaritským rozbujením v rose osvěžující bouře dýchal tichou, tak vlídně milou rozkoší, takým klidem na růžovo vyspalého děcka, že oko bořilo se do něho jako prst do kyprého líčka stahujícího se v malilounký důlek prvním úsměvem rána.

Duše rozmilovala se měkkým objetím vzduchu zpitého vonnou vlahou, hrdlo se rozzpívalo, oči rozzářily, tělo zpružnělo až k rozpustilé divokosti.

Slunce se smálo výš a výš.

Malužinu, dvě Boce, Dolní a Střední, jsme prošli provázeni ještě upřímným zívnutím umouněného děcka, Horní Boce jsme dostihli již s plným horkým letním jitrem.

Měli jsme štěstí. Hledali jsme průvodce a našli jsme školu. Pan učitel se stal tím štěstím naším. Průvodce nám opatřil mapy, ukázal, vyprovodil, povykládal celou historii svej Hornej Boce, i zpátky k sobě pozval a z rukou teprv tenkrát propustil, když kamenitý úvoz do lesa vběhl a do výše se točit počal. Převzal nás mladý Ondráš.

Výš, výš letěla stráň před námi, vylétla z lesa nad nízkou kosodřevinu, nad zvonivá stáda, výš, výš kol propasti, z níž tyčil se již Ďumbir nejnižším čelem svým, kol dolů zasutých až k hřbetu pojícímu Ďumbir s tmavou massou shluklých hlav mizících až kdesi v dáli, kam nemělo oko kdy dolétnout.

Pod temenem.

Obrovská hlava shlíží k nám hrotitou korunou, tvář rozrytá vráskami širokých proudů bal-

vanů, jež jako skamenělé toky slz rozlily se zelenou lící, tvář ztrnulá v bolestném stažení pohledem dolů do Uher. A nad hlavou sálá žhoucí slunce rudými plameny do nehybného ovzduší. Ani hnutí nikde, strnutí schvacuje vše u té stařecké hlavy žalné. — —

Mezi balvany, v drobném mráčku, jenž se lichotně otřel vlhkou tváří o nás, jsme se rozešli. Jdu sám s okem vzhůru ke hrotu koruny upřeným výš a výš. Srdce stříká krev divoce do tepen a bouří v závratném tluku až kovovým zvukem o prsa. Ticho kol, jen srdce ruší je, a já letím a vzpínám se výš za ním, vždyť neznámo je posud duši mé to ticho sfér ni dechem netknutých.

Mlč již, srdce moje! Což neslyšíš? Eh, proklatě, nebij, nebij, ztiš se již! — Neslyší. A svaly nohou chvějí se jak struny naplé k prasknutí prudkými posledními kroky tam vzhůru. vzhůru k tichu, jež táhne drobným mráčkem nade mnou.

Nahoře. — Krev letí dál a zdvihá žebra.

Konečně mlčí srdce, krev, mlčí vše.

Polo sedím, polo ležím mezi hroty tvé koruny, Ďumbire, nad srázem tvého čela a hledím výš ve světlou modř, jež klidná, mírná leží v očích mých, bez mráčku, bez bouře světla, bez větru dechnutí; v mrtvě sinou modř se dívám duší svou a nevidím a neslyším.

Kol ani hnutí. Ticho. Klid Mrtvo. Jak's zmrtvělo tím klidem tvým, o modro! Jsi tam nahoře, Ticho, nade mnou, pneš svoje šeré tělo v dál a v výš, tvé velké oko dolů zří sem ke mně, měníš se jen v oko své, to sivě modré, živé a divoké a výbojné.

Vládneš tu. Tvým žezlem stínu se nezachvívá vzduch a mrtvě tkví tu v nehybného horka paprscích; tvým žezlem stínu ztichla zem a nechví se ni tepem hlubin, ztrnule se tyčí hroty čel svých výš; tvým žezlem ztichnul vesmír a klesnul nízko, nízko se skryl život na dně moře sférického a výši nechal tobě. Tvým žezlem sprahnula výš.

I já.

Oko tvoje se rozevřelo, a dolů výkřik letí, tvůj výkřik. Cítím jej, jak bleská níž a níž, jak tiskne život dolů, jak svíjí se po horských paprscích, jak blíží se a blíží. Zmrtvělo tělo a duše letí tobě vstříc. Leť si, vpij se ve výkřik ten, oviň, spni ho, vrosti, vssaj ho v sebe. duše má, a nenech zpět, stáhni ho níž sem ke mně.

Evoe! Mé jsi, Ticho! Můj je tvůj výkřik, můj! můj! Ve mně hýří a jásá, mne zpíjí a mámí, můj je!

— — — — — —

Pryč! Cosi se zachvělo kol. Vítr? Hlas? Zem? Ať co to bylo, ale mé Ticho! mé Ticho, kde jsi? — Ne, neprchej, zůstaň! Tam dolů leť v hlubiny a zabij život, zabij vše! Zvítězíš, jen zůstaň, neprchej!

Pryč. — Mé duše půl jsi strhlo s sebou, jež spjata byla s tebou. Letíš zpět v své sivé oko po slunce paprscích, jíž shltilo tě, zavřelo se a skrylo za víčka mraků bílých — — —

Kol je život zase. Stojím a zírám tam, kde jsi zmizelo v modro, jímž plují nyní skvrny bílé tak blízko, blíž a blíž, až objaly mě vlhkým, měkkým, tak teple přítulným svým dechem jak dívčím. Z nich se řídká mlha lije do vzduchu, vzduch zbledl, zmléčněl průhledně, jak kosmický by prach kolkolem vířil. Tvrdé obrysy skalních boků změkly v pružné linie, temná zeleň kosodřevin z údolí jak ve snu prosvítá, všude prašná běl, i v slunci samém. A zchladl slunce žár, zjemněly jeho paprsky, tak teple bez žáru se ovíjejí kolem těla, tak měkce jak ty vločky mlžné. To život poslal vzhůru lichotku.

Teď teprv vidím zase svým okem. Jsem zde jako král nahoře, tak sám a sám. Pod nohou zívá propasť vzhůru tlamou křivolakou, bez zubů, jen s dásní roztrhanou a čeká — na koho? Kam hledím, dolů hledím. Po hlavách obřích, po hřbetech netvorů, již v zemi ryjí patou a níží se ohony svými až tam k Váhu, jejž mrskají a honí, jímž točí po chuti, a vzad až k Dunaji, k pustám uherským, k obzoru bez linie obrysu. Ubíhá, ubíhá vždy dál, láká oko v bezhlavém úprku přes lesy, propasti, přes hlavy měst, jež tušíš jen, láká je jak zlatý pták pohádky. Jižjiž míníš. že narazíš na modro klenutí, kde v zem se opírá, a mhlivá běl ti ještě uhnula a novou perspektivu hodila. Rozlévá se ten měkký kraj až v nekonečno kams ve svitu splynulých barev.

Jen přes sráz Ďumbiru-li hledíš na Váh, srazí tě výkřik ztrnulý, výkřik divoký, roztrhaný, vyhrocený jak podléhajícího v zápase, šedý, ponurý jak v zbojném odporu, bílými stržemi sněhů a vodopádů prolitý jak žalný, v slzách schvělý, vzlykem strhaný nářek, a zase rudým leskem slunečního jasu blýskající jak bouřná píseň z krve vylétlá.

Tatry.

Vyrostly osamělé, výspa nekrytá, a řežou obzor obrovitým obloukem zubovaté pily od zlomeného rohu Kriváně až k Popradu. Nemohly jinde vytrysknout ze země než tam. Jsou výkřikem, pláčem, zpěvem toho kraje a lidu, jsou zkamenělou duší jeho, plnou ostrých hran, však měkkou, smavou, žalnou a zase tvrdou i vzdornou. Z jich duše se zrodily a v duši jejich a v srdce zase rostou zpět. Jsou svoji docela.

Tatry.

Jediné vybouřily mohutným plným akkordem do modré klenby, jediné charakter svůj mocně vtiskly horizontu, co všecko ostatní kolem kol od oblých a rozervaných hřbetů k hlubinám údolí, od holých skal až k černi lesní, od světlých skvrn lidských hříček, měst, až k pustým pláním bezživotným, co všecko plíží se líně v dál

a hledá v mlhách oblohu, rozplývá beztvárně, nekonečně v obrovité neurčitosti. Jediné vybouřily, ale tak eruptní silou, že lpíš na nich, přissáváš se k nim, hrot po hrotu, rys za rysem kreslíš do duše znovu a znovu, bez konce. Démonickou suggescí tě vlekou k sobě, až oko zemdlí, zvlhne, zamží se, a hlava klesne na prsa.

— — — — — —

Rozsýpali jsme se, než jsme doskákali a dopiskali se Ondráše. Seděl u studánky a z daleka již chystal sklenici. Sic plavalo v ní mnoho života, ale — s »kresem« prý je tuze zdráva. Do zdravých, tvrdých, chlupatých lodyh »kresu« se nám nechtělo.

»No to nic, je i bez kresu zdráva.«

Byla.

— — — — — —

Když stíny vrchů zatáhly Bocu, byli jsme již ve škole v proudu. Pan učitel i pan farář, my i paní učitelová, všici zmotali jsme se v kroužku u šeptavého piana. Píseň vlnila se nízkou dřevěnou jizbou, slovenská píseň v nejnádhernějších barvách svých. Vždyť zpíval ji pan učitel, Slovák, jenž slzu neskrýval, když stýskal si do utrpení vlasti odříznuté, jehož slova hořela a hřála, smála se, výskala, hladila a touhou se chvěla. Slovák, synek z těch Tater zrozený.

J. ARBES:

NOC NA HŘBITOVĚ.

Z UPOMÍNEK

Pokrač.

Ostatní souhlasili a já pak navrhl: »Podle Bertramky přes Jinonice do Řeporyj. Tam zastávka. Ze Řeporyj dalejským a svatoprokopským údolím do Hlubočep — tam zastávka — ovšem jen k vůli tanci — a před půlnocí přes Zlíchov domů!«

Bylo schváleno a asi šestnáct se nás vydalo k Bertramce.

Od té doby, co jsme podobné výlety podnikali, valně pozměnily se poměry sociálně-politické. Po prohlášení ústavnosti po bitvě u Solferina, kdy nehrozilo již nikomu žádné nebezpečí proto, že jest Čechem a vlastencem, vylezli i u nás z různých zákoutí všickni ti občanští krtkové, kteří se druhdy v pravém slova smyslu křižovali, když před nimi někdo slovo »Čech« pouze jen pronesl — aby se taktéž přihlásili k tak zvané »národní práci«.

Z různých spolků, jež byly hlavně iniciativou našeho kroužku vznikly, okupovali starší, usedlejší a prozíravější tito praktikové především záložnu a občanskou besedu, mladším a nepraktickým silám ponechali činnost — »ideální« ve spolcích ostatních.

Převalné většině z nás, kteří jsme do praktického života vstupovali nebo se nalézali teprve na jeho zápraží, vše to ani dost málo nevadilo.

Jak snadno a začasté přímo hravě udělal za oněch dob ten onen miláček Štěstěny kariéru, toho nejpádnějším dokladem byl muž, kterýž byl před několika lety k nám přivandroval jako pekařský chasník a kteréhož, poněvadž byl naprostý analfabet jeden z našeho kroužku učil číst, psát a počítat. Muž ten hned po prohlášení ústavnosti přidružil se k našemu kroužku, stal se později předsedou záložny a o prvním sjezdu záloženském, jenž odbýván v nynějším ruském chrámě pražském, propagoval již jako zvolený předseda a zemřel později jako uznaná záloženská, finanční a vůbec národohospodářská kapacita česká prvního řádu.

Než i jinak byly se poměry pozměnily. Česká píseň vůbec nebyla již profanována a »Kde domov můj?« i »Hej Slované!« zpívány zcela veřejně.

Cesta, kterou jsme zvolili, náležela tehdy v okolí Prahy bez odporu k nejsmutnějším. Úzkou skalní úžlabinou, po jejíž jedné straně táhne se nepravidelná zeď někdejšího letohrádku Bertramka, vystoupili jsme na vrch, s něhož jest pohled na čarokrásné panorama Prahy. Odtud pak klikatou, hrbolatou vozovou cestou, po jejíž jedné straně táhne se taktéž nepravidelná a různě se zatáčející zeď letohrádku Nikolajky, kdežto po druhé straně nevysoká, skoro kolmá stráň porostlá keři zastiňuje rozhled — vyrazili jsme posléze na cestu vedoucí výlučně jen poli táhnoucími se jednak po širokém hřbetě vršiny, jednak pak po jejím jihozápadním úbočí, sklání se vždy níže, až konečně ústí do erární silnice vedoucí od Radlic k Jinonicům.

Přitmělé nedělní odpůldne, kdy na polích nebylo pracujících lidí a vůbec i samo listopadové počasí — tesknou náladu krajiny zvyšovalo. Proti nám od jihozápadu vál sice ostrý mrazivý větřík, ale obloha byla jeden temně šedý mrak, z něhož každou chvíli mohl se začít schvívati sníh.

Všickni měli jsme jediné společné přání, abychom už co nejdříve dospěli k nějaké oase, kde bychom mohli třeba jen na několik minut zapadnouti do některé hospůdky.

Když jsme se blížili k Jinonicům, chtěli jsme učinit první zastávku zde; ale když jsme si připomenuli krátký den, pokračovali jsme v cestě.

Byla-li cesta až dosud fádní, byla nyní ještě fádnější. Někdy po pět a více minut nikdo z nás ani nehlesl. Vyjímaje jediného přítele Silorada, kterýž ani tentokráte nepozbyl dobrého svého humoru, byli jsme všickni rozladěni.

Tak dospěli jsme k večeru k první metě výletu, do prosté a rovněž svrchovaně fádní vísky — do Řeporyj.

Sotva však jsme zapadli do hospůdky, abychom se po cestě a dosavadní fadesse zotavili, zahučel venku z temna vichr a za nedlouho rozpoutala se jedna z oněch podzimních vichřic, jež rovněž tak náhle ustávají, jako vznikají.

Vichr hučel a pral do oken s divokou zběsilostí skoro po půl hodiny, načež rovněž tak náhle, jako byl vznikl, utichl.

A když pak jsme se vypravili na další cestu, shledali jsme, že vane týž svěží, mrazivý větřík; ale jednotvárný mrak že jest roztrhán a na východě že vyhupuje se právě nad obzor měsíc v úplňku.

Za tak příznivé konstelace nemohl si nikdo z nás pomysliti — jak jsme tehda obyčejně říkávali — »romantičtější« cestu nežli dalejským a svatoprokopským údolím k Hlubočepům. Bez rozpaků zaměřili jsme z vísky do údolí toho, kterýmž se nyní, jak známo, vine pražsko-duchcovská dráha.

Z počátku při matném sice, ale dostatečném světle měsíčním ubírali jsme se po jediné úzké stezce vinoucí se skoro neustále podle potoka, údolí to protékajícího — jeden za druhým dosti pohodlně a mnohému z nás uklouznul i nějaký vtipeček, důkaz to, že rozmarná nálada znenáhla zase se vrací. A když pak asi po čtvrt hodině zanotoval kdosi zamilovanou naši »Prosto zrakom«. vpadli jsme všickni a opakovali píseň tu s neúmornou vytrvalostí po dalších asi dvacet minut.

Údolí samo, připomínajíc místy některé partie divoké Šárky, jedno z nejprostějších a nejsmutnějších míst v okolí Prahy, mělo chvílemi ráz až příšerný. Svislá, různě zahýbaná nebo rozsedlinami rozrytá skalní úbočí, na nichž daří se a to jen místy, pouze netřesku, bodláku, mateřídoušce, slzičkám a divizně, trčela nyní skoro úplně lysá k temné obloze, po které valily se v neustále měnících se obrovských chuchvalcích roztrhané temné mraky, jež hučivý jihozápadní vichr ve výši divoce mrskal a kteréž v plavém svitu měsíce každou chvíli měnily nejen svůj tvar, ale i barvou svou od svítivé zažloutlosti až po zahnědlou nebo modravou a úplně bezlesklou čáru.

Nejnižším úžlabím hadovitě protéká potok, místy mělký a široký, místy pak úzký a dosti hluboký. Podle něho rozkládala se tu a tam nevelká lučinka, nebo trčelo do výše bezlisté, zde husté, onde řídké roští nebo i nějaký zakrnělý holý stromek. Místy potok nejen že se leskl v záři měsíčné jako různě prohýbaná stříbrná stuha, on také někde buď bublal nebo více méně šumně hrčel a doplňoval tak hučivý koncert podzimního vichru, kdežto místy, jakoby byl přenechal prim úplně vichru a skučivě nebo skuhravě se všech stran v nepostižitelných toninách se ozývajícímu loskotu.

Úzká, hrbolatá, kamenitá a svrchovaně neschůdná stezka vinoucí se klikatě skoro neustále podle severního úbočí údolu, po kteréž i za dne a za pohody zřídka kdy někdo se ubírá, nebyla právě pohodlná a místy, kde vedla podle nějaké prohlubně nebo se zatáčela až k potoku, také ne bezpečná.

Vše kolem nás mělo ryze pohádkový ráz budící v jisté míře skoro až slastnou předtuchu onoho druhu hrůzy, které se člověk sice neleká, ale která přece jen budí v duši tajemný pocit nevýslovné tesknoty.

Z nenadání však zahalil měsíc na východě hustý mrak. V údolu noci hostilo se šero.

»Co to?« zvolal někdo z nejpřednějších.

Zastavili jsme se na stezce jako na povel, a beze slova upřeli zraky své směrem, odkud nám byl až dosud měsíc svítil na cestu.

Místo na obloze, kde se měsíc právě nalézal, bylo sice doposud znatelné; ale černý, hustý mrak valil se vždy dále, až zmizela poslední světelná památka po měsíci a v údolí rozhostila se tma takměř nepronikuutelná.

»Co teď?« byla otázka, na kterou nebyla odpověď tak snadná.

V čiré tmě nemohli jsme bez nebezpečí ani ku předu, ani zpět. Někteří z nás se sice o to pokusili; ale po několika krocích každý klopýtl tolikrát a tak bez obrany, že vzdal se dalších pokusů.

»Co teď? Co teď?« volali jsme jeden na druhého. Někteří se smáli, jiní hubovali a láteřili a jeden docela úšklebně dorážel na mne jako intellektuelního původce nemilé situace.

Za nedlouho bylo nám všem jasno, že nerozežene-li vichr mraky zahalující měsíc, nezbude nám nežli stráviti celou mrazivou a bouřlivou noc pod širým nebem.

Některým z nás to bylo lhostejno, jiným ovšem ve svrchované míře nemilo a mrzuto. Než jaká pomoc? Pokrač.

ANT ČECHOV

PŘÍPAD Z PRAXE.

POVÍDKA.
AUTORISOVANÝ PŘEKLAD OD A. G. STÍNA.

Profesor dostal telegram z továrny Ljalikových: prosili ho, by co nejdříve přijel. Byla nemocna dcera jakési paní Ljalikové, patrně majitelky továrny, a více ničemu nebylo možno porozumět z toho dlouhého, nesmyslně sestaveného telegramu. A profesor sám nejel, ale místo sebe poslal svého ordinujícího zástupce Koroleva.

Nutno bylo jeti z Moskvy dvě stanice a potom povozem asi čtyři versty. Pro Koroleva poslali na stanici trojku; kočí byl v klobouku s pavím pérem a na všecky otázky odpovídal hlasitě, po vojensku: »Nikoliv!« — »Ano!« Bylo to v sobotu večer, zapadalo slunce. Od továrny k stanici houfně šli dělníci a klaněli se vozu, na němž jel Korolev. Poutal ho i večer, i dvory, i letohrádky po stranách, i břízy, i tato tichá nálada kolem, kdy, jak zdálo se, zároveň s dělníky nyní, v podvečer svátku, chystaly se k odpočinku i pole, i les, i slunce; — k odpočinku a snad i k modlitbě . . .

Korolev narodil se i vyrostl v Moskvě, venkova neznal a o továrny nikdy nezajímal se a nebyl v nich. Ale přiházelo se mu, že četl o továrnách a býval návštěvou u továrníkův i rozmlouval s nimi. A viděl-li nějakou továrnu z dálky, nebo na blízku, vždycky přemýšlel o tom, že tu z venku je všecko ticho a pokojno, ale uvnitř je snad neproniknutelná nevědomost a tupé sobectví pánů, nudná, nezdravá práce dělníků, špína, vodka, hmyz . . . A nyní, kdy dělníci uctivě a bojácně se vyhýbali kočárku, Korolev v jejich tvářích, čepicích, chůzi uhodl tělesnou nečistotu, opilství, nervosnost, zmatenost.

Vjeli do vrat továrny. Po obou stranách mihaly se domky dělníkův, obličeje ženských, prádlo a pokryvky na schůdkách. »Pozor!« volal kočí nezdržuje koní. Tu je široký dvůr bez trávy, na něm pět velikých stavení s komíny, jež jsou opodál druh ode druha, tovární sklady, baráky, a na všem leží jakýsi šedý nádech jako z prachu. Tu a tam jako oasy na poušti jsou bídné zahrádky a zelené nebo červené střechy domů, kde žije správa továrny. Kočí nenadále zastavil koně, a kočárek stanul u domu zánovně natřeného šedou barvou. Tu byla zahrádka s šeříkem, pokrytá prachem, a na žlutých schůdkách silně páchla barva.

»Prosím, pane doktore, račte,« pravily ženské hlasy v síni a v předpokoji; a při tom bylo slyšet vzdechy a šepot. »Račte, netrpělivě jsme vás čekaly . . . pravé hoře! Sem račte!«

Paní Ljaliková, plná, letitá dáma v černých hedvábných šatech s módními rukávy, ale po obličeji prostá, málo vzdělaná, hleděla na doktora s nepokojem a neodhodlala se podat mu ruku, neosmělovala se. Vedle ní stála osoba s krátkými vlasy, se skřipcem, v pestrém květovaném živůtku, vyzáblá a už ne mladá. Služebnictvo nazývalo ji Kristinou Dmitrijevnou, a Korolev uhodl, že je to guvernantka. Bezpochyby jí, jako nejvzdělanější v domě, bylo nařízeno uvítat a přijat doktora, poněvadž ihned spěšně začala vykládat příčiny nemoci s malichernými, drzými podrobnostmi, ale neřekla, kdo je nemocen a oč jde.

Doktor a guvernantka seděli a rozmlouvali, domácí paní pak stála nehybně u dveří, čekajíc. Z rozmluvy Korolev poznal, že nemocna je Liza, dívka asi dvacetiletá, jediná dcera paní Ljalikové, dědička. Byla už dávno nemocna i léčili ji rozliční doktoři, v poslední noc pak od večera až do rána měla silné tlučení srdce, tak že všichni v domě nespali; báli se, by neumřela.

»Téměř od dětství churavěla,« vykládala Kristina Dmitrijevna zpívavým hlasem, ustavičně utírajíc ústa rukou. »Doktoři říkají, že jsou to nervy, ale když byla maličká, doktoři vehnali jí krtice do vnitřku, tak tedy, tuším, snad odtud je to.«

Šli k nemocné. Již docela vzrostlá, vysoká dívka pěkného vzrůstu, ale nehezká, podobná matce, právě s takovýma maličkýma očima a s širokou, nepoměrně rozvitou spodní částí obličeje, neučesaná, zakrytá až po bradu, v první chvíli učinila na Koroleva dojem nešťastné, ubohé bytosti, které z útrpnosti poskytli zde přístřeší, i nechtěl věřit, že to byla dědička pěti velikých stavení.

»Přišli jsme k vám,« začal Korolev, »léčit vás. Dobrý večer!«

Představil se a stiskl jí ruku, — velikou, studenou, nehezkou ruku. Liza posadila se a patrně dávno již jsouc zvyklá lékařům, lhostejná k tomu, že měla odkryta ramena i ňadra, podrobila se výslechu.

»Mám tlučení srdce,« pravila. »Po celou noc jímala mne taková hruza . . . div neumřela jsem hruzou . . . Dejte mi něco proti tomu.«

»Dám, dám . . Upokojte se jen!«

Korolev prohlédl ji a pokrčil rameny.

»Srdce je v pořádku,« pravil, »všecko je v dobrém stavu, všecko je v pořádku. Nervy poněkud

jsou pobouřeny, ale je to tak obyčejně... Záchvat, nutno za to míti, již skončil se; lehněte si a spěte.«

V tu chvíli přinesli do spacího pokoje lampu. Nemocná přimhouřila oči na světlo a nenadále chytila se za hlavu rukama i zavzlykala. A dojem ubohé a nehezké bytosti najednou zmizel, a Korolev už nepozoroval ani maličkých očí, ani hrubě rozvité spodní části obličeje. Viděl měkký, trpitelský výraz, který byl tak duchaplný a tklivý, a celá Líza připadala mu tak souměrná, ženská, prostá, i chtělo se mu upokojit ji nikoliv léky, nikoliv radou, ale prostým laskavým slovem. Matka objala jí hlavu a přitiskla k sobě. Co zoufalství, co zármutku bylo v obličeji stařenině! Ona, matka, odkojila, vychovala dceru, neželela ničeho, celý život věnovala tomu, by dcera naučila se francouzskému jazyku, tanci, hudbě, povolala jí četné učitele, nejlepší doktory, držela ji guvernantku, a nyní nechápala, odkud vzaly se u dcery tyto slzy, nač tolik muk, nechápala a nevěděla kudy kam, i měla prosebný, nepokojný, zoufalý výraz, jakoby pronedbala ještě něco velmi důležitého, jakoby ještě něčeho neudělala, jakoby ještě někoho nezavolala, ale koho — neví!

»Lizaňko, ty opět... ty opět,« mluvila, tisknouc k sobě dceru. »Má milá holubičko, děťátko moje, pověz, co je ti? Slituj se nade mnou, pověz!«

Obě hořce plakaly. Korolev posadil se na kraj postele a vzal Lízu za ruku.

»Přestaňte, stojí-li to za to plakat?« pravil laskavě. »Vždyť na světě není nic takového, co zasluhovalo by těchto slz. Nuže, neplačme, není toho třeba...«

Sám pak pomyslil si:

»Měla by už čas, aby provdala se...«

»Náš doktor z továrny dával jí bromid draselnatý,« pravila guvernantka, ale jí je po tom, jak pozoruji, jen hůře. Podle mého mínění, má-li se už něco dávat od srdce, jsou to kapky... zapomněla jsem, jak se jmenují... Konvalinkové, není-li pravda?...«

A opět začaly všeliké podrobnosti. Vpadala doktorovi do řeči, překážela mu mluvit a na obličeji jejím byla vepsána starostlivost, jakoby ona měla za to, že jako nejvzdělanější žena v domě byla povinna vésti s doktorem nepřetržitou rozmluvu a to jistě o lékařství. Korolev nudil se

»Nenalézám tu ničeho zvláštního,« pravil vycházeje ze spacího pokoje a obraceje se k matce. »Léčil-li dceru váš lékař z továrny, ať ji jen léčí dále. Léčení dosud bylo správné i nevidím, že by bylo nevyhnutelno měnit lékaře. Nač měnit? Je to taková obyčejná nemoc, nic vážného to není...«

Korolev mluvil pomalu, navlékaje rukavice, paní Ljaliková pak stála nehybně a hleděla naň uplakanýma očima.

»Do vlaku o desáté hodině zbylo půl hodiny,« vece doktor, »doufám, že nepřijedu pozdě.«

»A nemůžete zůstat u nás?« otázala se paní Ljaliková, a opět slzy tekly jí po licích. »Stydím se znepokojovat vás, ale buďte tak laskav, pro Boha vás prosím,« pokračovala polohlasitě, ohlížejíc se na dvéře, »přenocujte u nás. Mám ji jedinou... jedinou dceru... Polekala mě předešlé noci, nemohu se vzpamatovat... Neodjíždějte, pro Boha vás prosím...«

Korolev chtěl jí říci, že má v Moskvě mnoho práce, že doma čeká ho rodina. Bylo mu těžko strávit v cizím domě bez potřeby celý večer a celou noc, ale pohlédl do jejího obličeje, vzdychl a počal mlčky svlékat rukavičky.

V sále i v hostinském pokoji rozžehli mu všecky lampy a svíčky. Seděl u piana a přehazoval listy v notách, potom prohlížel obrazy na zdech, podobky. Na obrazích, malovaných olejovými barvami ve zlatých rámcích, byly pohledy na Krym, na rozbouřené moře s lodičkou, katolický mnich se skleničkou, a všecko to bylo namalováno chatrně, netalentovaně... Na podobkách nebylo žádného zajímavého obličeje, samé široké čelisti, udivené oči; Ljalikov, otec Lízin, měl maličké čelo a sebou samým spokojený obličej, uniforma pytlovatě seděla na jeho velikém nehezkém těle, na prsou měl medalii a odznak Červeného Kříže. Vzdělání tu nuzné, nádhera nahodilá, neoduševnělá, nepohodlná jako tato uniforma; podlahy dráždí svým leskem, dráždí lustr, i vzpomíná si jaksi Korolev na povídku o kupci, jenž chodil do koupele s medalií na krku; i vzpomíná si na nedávný pláč...

Z předsíně dolétal šepot, kdosi ticho chraptěl. A náhle z venku ozvaly se ostré, trhané, kovové zvuky, jakých Korolev dříve nikdy neslyšel a jichž ani nyní nepochopil. Odezvaly se v duši jeho podivně a nepříjemně.

»Zdá se mi, za nic bych tu nezůstal na delší pobyt...« pomyslil si a opět chopil se not.

»Pane doktore, račte jít jíst!« pozvala ho polohlasitě guvernantka.

Šel večeřet. Stůl byl veliký, s množstvím zákusek i vín, ale večeřeli pouze dva: on a Kristina Dmitrijevna. Ona pila madeirské, rychle jedla a mluvila, pohlížejíc na něho skřipcem.

»Dělníci jsou velice spokojeni námi. V továrně naší každé zimy jsou divadla, dělníci sami hrají, přednášky s kouzelnou svítilnou, velikolepý nálev čaje a Bůh ví co všecko. Dělníci jsou nám velice oddaní a když zvěděli, že Lizaňce přitížilo, objednali moleben.*) Jsou nevzdělaní, ale přece také cítí.«

»Podobá se, že u vás v domě není žádného mužského,« řekl Korolev.

»Žádného. Petr Nikanorovič zemřel před půl druhým rokem, a my zbyly samy. Tak i žijeme tři pospolu. V létě zde, v zimě pak v Moskvě

*) Veřejná bohoslužba prosebná neb děkovací.

na Poljance. Žiji už u nich jedenáct let. Jako vlastní.«

K večeři podali jesetra, slepičí kotletky a zavařené ovoce. Vína byla drahá, francouzská.

»Račte, pane doktore, nedejte se pobízet,« pravila Kristina Dmitrijevna, jedouc a utírajíc si ústa pěstí, a bylo viděti, že žila zde ke své úplné spokojenosti. »Račte jíst!«

Po večeři zavedli doktora do pokoje, kde byla pro něho připravena postel. Však jemu nechtělo se spáti, bylo dusno a v pokoji páchla barva; oblékl svrchník a vyšel.

Na dvoře bylo chladno, už rozednívalo se a ve vlhkém vzduchu jasně vyznačovalo se všech pět stavení s jejich dlouhými komíny, baráky a sklady. Za příčinou svátku nepracovali, v oknech bylo tma, a jen v jednom ze stavení hořelo ještě v peci, dvě okna byla nachová a z komína zároveň s dýmem vycházel časem oheň. Daleko za dvorem křehotaly žáby a zpíval slavík.

Hledě na stavení a na baráky, kde spali dělníci, Korolev opět myslil na to, nač myslil vždy, kdykoli viděl továrny. Ačkoliv nyní jsou divadla pro dělníky, kouzelné svítilny, doktoři v továrnách, různá zlepšení, však přece dělníci, s nimiž setkal se dnes cestou ze stanice, ničím neliší se na pohled od oněch dělníků, jež vídal dávno v dětství, kdy ještě nebylo divadel v továrnách, ani zlepšení. On jako lékař, jenž správně soudil o počasných utrpeních, jejichž prvopočáteční příčina byla nepochopitelna a nevyléčitelna, i na továrny hleděl jako na nedorozumění, jehož příčina byla také nejasna a neodstranitelna; ani všecka zlepšení v životě dělníků továrních nepokládal za zbytečná, ale srovnával je s léčením nevyléčitelných nemocí.

»Tu je ovšem nedorozumění...« myslil si, hledě na nachová okna. »Asi půl druhého, dva tisíce továrních dělníků pracují bez oddechu, v nezdravém okolí, dělajíce špatný cic, žijí s hladovým žaludkem a jen zřídka v krčmě vystřízlivějí z této mátohy. Sto lidí dohlíží na práci, a celý život tohoto sta mijí na zapisování pokut, na nadávání, nespravedlnosti, a pouze dva, tři, tak zvaní páni, užívají výhod, ač nikterak nepracují a opovrhují špatným cicem. Ale jaké jsou to výhody, jak užívají jich? Ljaliková i dcera její jsou nešťastny, smutno je na ně hleděť; ke své spokojenosti žije pouze jediná Kristina Dmitrijevna, letitá, přihlouplá slečna s cvikrem. Z toho tedy jde, že všech těchto pět stavení pracuje a na východních trzích prodává se špatný cic pouze proto, aby Kristina Dmitrijevna mohla jísti jesetra a píti madeirské.«

Náhle rozlehly se podivné zvuky, tytéž, které Korolev slyšel před večeří. U jednoho ze stavení kdosi tloukl na kovovou desku, tloukl a hned pak zadržoval zvuk, tak že vycházely krátké, ostré, nečisté zvuky, podobné: »trh... trh... trh...«

Karel Hurych:

SLABOŠI.

Pokrač.

X.

Kulatý stůl v plzeňském hostinci byl obsazen. Vilím přišel se svou ženou.

Miksa obratně ulovil židli vedle ní. Čekal již po tři večery, že přijdou. Očima lpěl na dveřích. Pokaždé, když se otvíraly, cítil nervosní trhnutí. Nevěděl ani, co se kolem něj hovořilo. A po všechny večery odcházel zmalátnělý, nespokojený, rozmrzelý z hostince. Proklínal tu mělčinu. Cítil, že tone ve všednosti a šosáctví. A přísahal si, že budoucí večer bude doma, že bude pracovat, ale již v osm hodin zase první seděl u stolu a přemítal jen s podrážděnou hořkostí o prázdnotě a chudobě svého života. Připomínal si, že takový je vlastně život normálního pražského člověka středního stavu. Potácejí se mdle mezi několika dekoracemi pseudovelkoměstského života. Mezi těmi dekoracemi hraje se ta nejnudnější a nejkonvencionelnější komedie společenská, ve které malomocní duch, umdlévá energie, zakaluje se inteligence. Miksa viděl obraz své budoucnosti v koutě u stolu nejstarších denních hostů.

Seděl tam vyšší úředník bankovní, přišel též první. Byl již sestárlý. Tvář měl uzardělou a tak divně a lehce svraštělou, že vypadala jako pomačkaná, podobala se opraskalému a pováleněmu červenému vajíčku velikonočnímu. Byla to tvář bezvýrazná a mrzutá, po níž přecházely denně tytéž odměřené dojmy a pocity jako vojáci po suché pláni cvičiště. Žil třicet let v kanceláři, kavárně, v hostinci, byl strojem své povinnosti a svého pohodlí. A něco hrozně teskliváho chmuřilo se v jeho malých, šedých očích, jak sám seděl za stolem. Zírala z nich neskonalá únava a ponurost člověka stárnoucího bez upomínek, vcházejícího do stáří jako do temného vězení, a ne jako do tichého loubí zahrady, kde stromy šeptají ohlasy minulých chvil života bouřných, slastných i zoufalých, kde květiny vydechují sladkou vůni dávno zažitých rozkoší a požitků...

Smutné oči, zádumčivý zjev otřelého úředníka pobouřil Miksu. Zahřměl v něm výbuch vzpoury. Chtěl více od života, chtěl opojení a sílu, bakchanale i triumfální vjezd, ukojení svých touh a ctižádosti, napoleonské vypnutí celé své bytosti do výše a ne chřadnutí červa . .

Dvéře se otevřely.

Miksa rázem zapomněl na všechno a rozjítřeným zrakem mrskl ke dveřím.

Přišel Kubeš.

Miksa potemněl v obličeji. Byl již roztrpčen, že nepřicházela. Aby nebyl tak znepokojován, sedl si zády ke vchodu. Ale tím větší bylo jeho úzkostné napjetí. Slyšel za sebou každé hnutí. Nevšímal si Kubeše, který se dal do čtení novin.

Konečně přišla čtvrtého večera. Vilim odjížděl následujícího dne na čtrnáct dní do Německa a chtěl se rozloučit s přáteli. Sešli se skoro všichni.

Miksa procitl ze své ztrnulé zasmušilosti. Roz jásala se jeho duše. Spadla s něho pouta tísnivého nepokoje a cítil se volným.

Stiskla mu ruku a pozdravila jej velmi srdečně a, jak se mu zdálo, důvěrněji nežli ostatní.

Všichni byli veseli. Hlučili, smáli se, vtipkovali, překřikovali se v chumelivém rozhovoru. Jen Kroll byl poněkud podrážděn. Vypeskoval sklepníka, že mu přinesl sklenici s lehce odštípnutým okrajem a večeři dvakráte vrátil.

Vilim vypravoval anekdoty a sám se jim burácivě chechtal. Mrázek chtěl ho přetrumfnout a konec nějaké anekdoty jen šeptal, z ohledu na paní Vilimovou.

Janda snažil se bavit svou sousedku. Přinesl nějakou historku a Miksa se nemohl ani dostat ke slovu. Kroll se mračil. Náhle se paní Vilimová obrátila k Miksovi nevyslechnuvši ani konec historky Jandovy.

»To jsem pěkná,« pravila, »ani jsem vám ještě nepoděkovala.«

A komicky zašišlala na Krolla jako chlubivé děcko:

»Dostala jsem krásný obraz od pana Miksy, hečte, pane doktore!«

A zase změnila celý výraz obličeje a teplým vzrušením zněl její hlas:

»Udělal jste mi velkou radost, pane Mikso, děkuji vám, jste hodný.«

»Ale prosím . . . milostpaní . . . to nestojí ani za řeč . . .« zadrhával se Miksovi hlas.

»Tak pan Miksa vám dal dar? Obraz?« tázal se Kroll sarkasticky.

»Proč ne! My se máme rádi, viďte, pane Mikso,« s dráždivým, výbušným smíchem odpověděla mladá žena.

A dodala spěšně:

»Totiž jako bratr a sestra, že?«

»Milostpaní, podívejte se, jak se červená váš bratříček! Proč ho tak maltretujete?« ušklíbl se Kroll.

»Eh vy . . .« paní Vilimová jej břitce změřila, »vy se již červenat neumíte . . . takový světák . . .«

»Už se zase škádlíte?« ozval se Vilim. »Lido, co nenecháš pana doktora na pokoji. A nedejte se, doktore.

Miksa poslal paní Vilimové akvarelu Havelkovu. Něco jemně a drze nervosního chvělo se v té práci jako vůbec ve všem, čeho se dotekl štětec či tužka Havelkova. Obraz představoval ženu orientální se zlatými cetkami blýskajícími se v tmavých vlasech, v uších i na šíji. S vlahou něhou vykouzlil malíř lehkým štětcem obličej smyslně krásný s očima širokýma a dychtivýma. Tvář bledá vyplývala z temné noci vlasů jako unylá luna znaveně klesající k západu, a oči, jichž neobyčejný výraz docílil malíř technickým trikem odvážně vrženého stínu, sálaly plamenem vše si podmaňující vášně, kdežto ve výrazu celé tváře, zejména v něžném, vážném sevření silných rtů jevila se otrocká a skoro zvířecí oddanost ženy orientální.

»Znamenitá malba . . .« pravila paní Vilimová s plnou melodickou něhou svého hlasu a sepjala ve svém obvyklém posunku bílé ruce pod bradou. »Bože můj, co dovedl umělec vložit do těch očí. Pověsila jsem si obraz do svého pokoje . . .«

Vilim se znovu vmísil do řeči:

»Je to fešná věc, pane Mikso! Překvapil jste neobyčejně mou paní. Co pak je to za nápad dávat do sázky takové výhry! Vždyť taková malba stojí hezkých pár zlatých,« a doložil obrácen k ostatním se znaleckou a přesvědčivou tváří obchodního agenta vychvalujícího zboží: »To je vám nobl kolorit, ano takový kolorit jako máslo.«

Společnost neuznala za nutné uvažovati o představě, jakou měl továrník o koloritu, a počala mluviti o Havelkovi. Objevilo se, že byl znám některým aspoň podle jména.

Mrázek o Havelkovi někde četl, ale jako obyčejně nevěděl nic určitě.

Kubeš se pamatoval na Havelkovy některé malby z výroční výstavy v Rudolfinu.

»Líbily se vám?« tázala se paní Vilimová.

Kubeš nakrčil čelo v přemítání a pravil:

»Viděl jsem od něho dva obrazy, portrét dámy v šedých šatech. To bylo zkrátka drze a vyzývavě odfleknuto Ale skvostná byla nějaká fantastická akvarela . . .«

»Milovník luny!« vpadl mu do řeči Miksa se zářícíma očima. Byl rád, že právě Kubeš, který nebyl povrchním člověkem a málokdy, ale vždy s pochopením a znalostí pronášel své úsudky o knihách, umění, lidech i věcech, znal Havelku a tak se o něm vyjádřil. A nepřipustiv Kubeše ke slovu pokračoval:

»To je jedna z nejlepších prací Havelkových. Podařil se mu ten zhýralý Pierrot hrající na mandolinu toužebnou serenadu luně. Škoda, že ten obraz zmizel v cizině. Byl prodán v Mnichově... U nás marně čekal Havelka na kupce...«

»Jistě jsme snad nevyspěli na tak moderní umělce,« usmál se doktor Kroll ironicky.

»Snad,« odtušil Miksa ostře.

»Ale dejte pokoj, kdyby to byl nějaký originální chlapík. Známe, co dělá. Pařížské zboží! Má chic, eleganci, víc nic!«

Miksa se rozohnil. Zdrtil Krolla několikráte příkrými slovy a div nevyhlásil Havelku za největšího genia moderního malířství.

Paní Vilimová pozorovala oba hádající se muže se zvláštní skoro rozkošnickou zálibností. A třpytným zrakem nabádala Miksu.

»Je vidět, že jste přítelem pana Havelky,« pravila pak k mladému muži; »je krásné mít takového přítele!« a nachýlivši se k němu, tak že cítil, jak dotýká se jeho spánků bohatě načechraný pavučinově jemný její vlas a že i cítil jeho vůni, dodala stlumeně: »a mám z vás radost. Takové potěšení jste mi udělal svým darem, že byste zasluhoval...« a poslední slova vydechla: »ani nevíte co... kdo ví, zda byste o to stál...«

Usmívala se tak, jakoby svěřovala Miksovi nějakou bezvýznamnou příhodu.

Kroll je pozoroval pronikavým, jiskrným pohledem. Doutník se mu lehce třásl v sevřených zubech.

Kubeš odešel v pravidelnou svou hodinu. Kroll chtěl jít s ním. Vymlouval se na únavu.

»Ostaňte. Což se mezi námi nudíte?« a paní Vilimová jej zadržela.

Kroll odpověděl nějakou zdvořilou frázi, a sháněl se po číšníkovi.

»Budu se na vás hněvat, vy ošklivý.«

Vilim a ostatní protestovali též proti Krollovu odchodu.

Paní Vilimová okázala mu s žertovně velitelským posuňkem na židli a Kroll poslechl. Miksa postřehl v jeho tváři náhle jakýsi rozpačitě zubožený výraz. Tušil, že tato malichernost stála Krolla boj s vlastní vůlí.

Mladá paní odměnila Krolla laškovně vděčným úsměvem, v němž zářila též celá síla její převahy nad poslušnými a oddanými její družiny a obrátila se k Miksovi.

»Jak je stár váš přítel?«

»Kolem třiceti.«

»Jak vyhlíží?«

Miksa jí ho krátce vylíčil a doložil:

»Krasavec ani švihák není — ale zajímavý je.«

»Nu ovšem — umělec!«

Paní Vilimová přihmouřila v lehkém zamyšlení své sivé, rozjasněné oči a pravila těkavě, jakoby slova posílala v neurčitou dál:

»Musíte mne s ním také seznámiti!«

— — — — — —

Pokrač.

FEUILLETON.

Josef Šmaha: MASÁK. Skizza dle přírody.

»Pozor, u sušírny je dítě!«

»I jen střel, co pak je biřicům o jedno dítě!«

»Vy nemáte, švakře, citu, vy jste jak můj muž!«

Výstřel zarachotil.

»E dej s tou hračkou pokoj, vždyť nic nezabiješ,« pohrdlivým tónem kritisuje můj výkon bratranec, zkušený myslivec, starosta obce Ž. ve východních Čechách. V odpověď za mne volá kdosi »chyť ho«. Malé, as čtyřleté polonahé robě batolí se směrem od sušírny za postřeleným ptákem, zapadlým do kopřiv u plotu. Ptáče otvírá ohnutý zobáček dravčí, klove kolem, brání se, kviká, píští, vřeská — jedním hmatem popadl klučík strakatého opeřence, stiskl hrdélko...

»Ukaž!« velí starosta.

Klouče plavovlasé, s tváří od slunce ožehnutou, cení radostně zuby a podává starostovi kořist.

»Masák! Dobře, Josele, tuhle havěť střílej pořád. Takový malý dravec klová mozečky živým neopeřeným ptáčkům v hnízdě, rozklová koroptví vajíčka v polích, okrádá pšeničné klasy a hmyzu si slota vybíravá nevšimne.« A starosta mrštil pěkně zbarveným dravčíkem o zem, prská na prsty a šátkem je otírá, jak by se byl dotkl houby prašivky.

»Nenechte ho trápit,« prosí má žena.

»I ten už má pokoj, kluk ho stisk' řádně, ten se vyzná!«

»Dones!« volá zavalitý, as čtyřicetiletý muž, jenž zatím ze sušírny vystoupil, nás hrubě si nevšimnuv.

Klouče utíká s dravčíkem, jako když mu zapaluje.

»Co s tím ptákem počnou?« táže se má žena udivena. — »Budou mít snídani na vidličku!« odpovídá bratranec. »Považte, ten člověk u sušírny tvrdí, že prý je masák lepší než kvíčala. Čert by mě vzal. U nás pes o to nezavadí. Sestřílej jich víc, kde pak jednoho ptáčka pro pana biřice. Tak kopu na posezení...«

»Biřic? Kdo jsou ti lidé tam?«

»Rodina. Světoběžná rodina. Táta podělkuje u rolníků, máma ve mlejně, jak co přijde; ne za peníze, tak ňáké ty otruby, kůrky, staré brambory, kosti, krátce něco vždycky domů přinesou. My, sousedé, dovolujeme jim do uzrání švestek bydlet v sušírně. Proč jim říkáme biřici? Nevím sám. Snad proto, že hlídají a pozor dávají, aby v obci se netoulala jiná žebravá chasa. Na podzim odtáhnou, kam, nevíme a na jaře jsou tu zas. Vede se jim u nás špatně? Podívejte se, jak vypadá hlava rodiny. Jakž jinak. Kůrky a brambory nechá ženě a dětem a sebe živí jen masem. Kde jakou zdechlinu najde, rozumí se mladou a čerstvou, kočku, psa, house, slepici, kuře, všechno se mu hodí. Vidíš tu spoustu kostí kol sušírny?«

»Tedy také masák?«

»A jaký... ticho, slyšíš, tam už zase jeden tluče, je to samec, zabil's mu samici, proto dělá rámus! Teď ti vydrží. Vem ho dobře na mušku.«

»Brzy, než někdo půjde kolem,« volá žena.

»Tak je to dobře, ani se nehnul, ta byla dobrá!«

Jakoby na komando u louže, za sušírnou, v příkopu, za roštím nasbíraným, za vozíkem ověšeným schnoucími hadry, objevilo se po ráně pět jiných pouchlat, tak do desíti let, v košilkách, v rozedranou strakatinu oděných.

»Tam ho máte,« volá starosta a ukazuje ku švestce.

Jak by smečka hladových koček se vrhla na neopeřeného vrabčíka, jenž kdesi z hnízda vypadl. Deset rukou najednou, na jednom místě. A nejmladší zase vítězně odnáší kořist.

»Tak, tak, Josefe, bouchej dál!«

»Jen nikoho nepostřel!«

Posilněn úspěchem, vydal jsem se sám na lov masáků. Tu a tam v příkopu, na mezi u lesa, v ostružinách vždy po ráně objevila se dětská hlava od slunce ožehnutá, kmitnul se strakatý cár v mlází zeleném, v pískových dolíkách.

»Tak a teď si vyjdeš na mladíka, tu máš lefošku a patrony . . .« Já však flaubertku neodložil. Zdálo se mi, že slyším stále masáka tlouci a vždy v tu stranu k sušírně. Chodil jsem tudy o polednách, kdy sluníčko nejvýše stávalo. To vždy biřic sedával na kameni před prahem. Nevlídný člověk. Zaslechl-li mé kroky, otočil hlavu v opačnou stranu a pozdravu mého »dobrýtro« neopětoval. Pozoroval jsem ho bedlivě. Neušlo mi, jak po očku, úkosem číhá, až zajdu. Nesnesl lidského pohledu? Činil jsem totéž, co on. Povedlo se mi. Ohlédl se za mnou a — naše zraky se střetly. Hleděli jsme chvilku na sebe beze slova. Odulá, opálená, ošklivá, od neštovic důlkovitá tvář, zrzavý, krátký a hustý vlas, plný vous, malé, pichlavé, mžouravé oči, jež nesnesly dlouho mého pohledu. Sepjal ruce mezi koleny a hleděl k zemi.

»Jak vám chutnali masáci?!«

Zvolna pozvedá hlavu, ústa ponenáhlu počínají se šklebiti. Zvláštní výraz obličeje tak — tak — pitomě chytrý. Jen rukou nedbale hnul.

Podráždilo mne to jeho mlčení.

»Nu, nerozumíte, jak vám chutnali masáci, jež jsem vám postřílel?«

»Neslyšíš?« ozval se po malé pomlčce ženský hlas v sušírně. Biřic se usmívá, pysky jeho se počínají pohybovati, jazykem je olizuje, pomlaskává a na novou otázku, zdali rozuměl, odpovídá hlasem sotva slyšitelným, chroptivým, spokojeně hlavou při tom pokyvuje: »Maso — — —«

Ve dveřích sušírny objevila se žena... Mladá ještě osoba, v rozedrané kytlici i košili, bosá, hubená, kostlivec učiněný, bledá, utahaná, pravý opak svého muže. »Pámbu rač dát — polib ruku, to je ten pán, co ti posílá masáky.«

Muž se nehýbá, tupě hledí před sebe a po chvilce zachroptěl: »Pámbu naděl,« aniž by na mne pohleděl.

»Neráčej se na něj zlobit, milostpane, doma celý boží rok nepromluvíme. On při práci, já při práci! Kdo pak s námi promluví — jen někdy pan starosta. Děti od rána do noci v polích — můj mluvení odvykl.«

»Kolik máte dětí?«

»Šest, milostpane, dvě nejmladší nám umřely.«

Hlas ženy se zachvěl. Zdálo se mi, že jí zvlhl zrak. Stála jako socha. Nic nehnulo se v té tváři bledé, umořené. Biřič hleděl tupě před sebe. Prapodivný pocit. Nevěděl jsem, co říci, jak odejít, nebylo mi volno v té společnosti. Čekal jsem, že žena si postěžuje, požaluje. Nehnula se. Či že snad ten muž mně slůvkem nějakým posvítí na pestrou svou minulost, potulnou, plnou útrap. Teď začne, myslím si. Vskutku, pozvedá pravou ruku, hledí směrem k našemu statku a volá vyceniv zuby: »Tam, tam, masák!«

Tloukl skutečně. Hodil jsem flaubertku k líci. Ptáče vzmach ten postřehlo a odletělo.

»Masák — zloděj — tam, tam,« a biřic povstav, ukazoval na nízkou jabloň v sousedově zahradě.

»Však on zas přiletí do rány . . . A chutnají vám opravdu?« zapřádám znovu; »sedláci tvrdí, že k jídlu nejsou.«

V oku biřice se zablesklo. Upjal na mne pichlavý svůj zrak a se smíchem zaskuhral: »Sedláci hloupí!« Žena přiskočila, políbila mně ruku a zmizela v sušírně. Biřic usedl a zaryl zrak svůj do země.

»Nu tak s pánem Bohem, dostanu-li ho, pošlu vám . . .«

* * *

U souseda láteřili, že jim už zas někdo ukradl kuře. Biřici, kdož prý jiný. Holota! U nás ve dvoře to šlo druhého dne z jiné tóniny. »Ubohá žena! Tak hezké dítě! A jak se to chudáčkovi přihodilo?! Inu je to bez dohledu. Kdož ví — však on starosta« . . . »Nu, jakž se mu to přihodilo — vysvětluje bratranec — sousedčino kuře strakaté se utopilo v louži u sušírny. Hodil as někdo po něm kamenem. To mrně biřicovo, to nejmenší, pro ně! Je tam dolík, na jaře jsme tam vyvrátili topol a tam chuďátko zůstalo. Našli je teprve včera večer, drželo v ručičce kuře . . .« A muži otrlému hlas se zajiká . . .

Bloudil jsem téhož dne bez ručnice sem tam, neklidem a ani nevím jak, kolem sušírny jsem se vracel domů. Na prahu na kameni sedí biřic. Nevšímám si ho hrubě a vstupuji do vnitř. U ohniska stojí žena, kol ní sedě, stoje pojídají děti kůrky, ovařené studené brambory. Pod trínožkou železnou praská vesele oheň. Ve velkém kamenném hrnku voda v plném varu.

Politoval jsem matku. Ptal jsem se po ubohém děcku.

Žena postoupila mlčky v kout sušírny. Tam na pecínce v cárech cos obaleného. Rozvinuje hadříky a ukazuje mi plavou hlavinku nebožátka. Bylo jak z vosku. Stál jsem dlouhou chvíli všecek zdrcen. Poznamenal jsem klučíka svatým křížem a vtiskl matce — na pohřeb — něco peněz do ruky. Nepoděkovala. Stála nehnutě, zrak sklopený, na bílé tváři průhledné slzy, jak hrachy . . .

»Mámo, mám ještě přiložit?«

»Ne — už je vařené;« sotva slyšitelně odpovídá žena. Voda v hrnku zasyčela, žena odtáhla puklici.

»Co dobrého tu chystáte, matko?«

»Maso, pro muže,« a nový proud slzí smáčel zmořené líce. Vyšel jsem na čerstvý vzduch. Pohleděl jsem na biřice. Seděl, mžouraje kamsi do neurčita. Kol něho plno strakatého peří se slípky. Jen jsem se otřásl a aniž bych více práhl touhou dáti se do hovoru »s hlavou rodiny«, pospíchal jsem domů. U sousedovy zahrady tloukl masák. Bezděky jsem se obrátil k sušírně.

Biřic obědvá, okusuje stehýnko, jen si pomlaskuje. V tom slyším v sousedově zahradě kvikot žalostný. Sotva očím věřím. V kmeni starého švestkového, bleskem rozpolténého stromu hnizdečko. Na něm sedí masák a klove. A nad ním čermáček vznáší se a třepotá křidélky a běduje, naříká a kvílí . . .

V. Mrštík: STUDENTSTVO A STARÁ PRAHA.

III.

Třeba znovu a znovu opakovat, že tu nejde jen o Prahu samu, ale o regeneraci vkusu, stylu a života našeho vůbec. A to není pole malé.

Politickými boji zhrubla naše společnost. Nastal úpadek vkusu, falešný modernismus a falešný liberalismus přivodily všednost a plochost do našeho života. Těmi bludnými cestami se kráčelo až k zhoubnému dílu a zhyzďování Prahy a hubení jejích památek. — Tu ovšem bolest dozrála, ale současně bylo zle všude a je do dnes po celém českém světě.

Kdo viděl Pardubice, překrásné, široko daleko nejen u nás, ale i za hranicemi známé pardubické náměstí, neubrání se rozhorlení, když Pardubice a zmíněný jejich skvost — náměstí spatří dnes.

A všude je něco, zač je třeba se stydět, — nový stavební zákon pak velice chybí, nerozšíří-li přísná svoje ustanovení i na všechna města ostatní, nejen tedy Budějovice a Plzeň. — Německá města ostatně prý už se o to sama hlásí — ale kde zůstává za nimi ta naše nafoukanost, pokrokumilovnost, osvětářství atd.

A přece se to všechno děje ne ze zlé vůle, ale z nevědomosti, namnoze i v Praze, a ovšem už i ze slepého jakéhosi justamentu, který s nevědomostí v dobrém bývá přátelství.

Ale náš lid ve svém jádru je tak schopný, že pravdě uvěří a dá se přesvědčit a získat — jen když si tu práci s ním někdo dá. Vždyť tradicionelní láska k věcem krásným, dobrým v lidech ještě žije — třeba ji jen očistit a znovu k životu přivést. Lidé cítili a cítí kouzlo věcí, jen vědomi si toho nebyli a proto tak rychle se dali pokazit. Zatím je ovšem uvědomovali jinak. Tím těžší nyní boj vykořeňovat bludy a teprve zasívat.

Rozumí se, pěstování vkusu neznamená ještě žádnou neofobii.

Vše jen milovat, co milování hodno, a nenávidět, co i když mnoho stojí, přece za nic nestojí.

Praktické důsledky této zásady nejsou malé.

Vždyť jen špatný vkus zničil u nás tak mnohé odvětví domácího rukodílného zboží — ať už poukážu jen na ruční papír, práce řezbářské, stolařské, keramiku, kovolitectví, zámečnictví atd. atd. Lichotný, ale bezcenný ráz továrenského zboží vytlačil tak zv. »dobré kusy« domácí práce úplně. Zřídka kde ještě živoří nějaký ten bývalý řemeslník umělec, jehož výrobky bývaly kdysi slávou našich rukou. Dnes žádný takový mistr za stávajících poměrů a běžného vkusu řádně vyvinout se ani nemůže. Nebylo by pro jeho výrobky smyslu; sám zhrzen, hoví už namnoze vkusu továren.

Reorganisací vkusu nutně by nastati musil obrat i tu.

Peníze tu nehrajou žádnou roli.

Vkus nestojí mnoho peněz.

Jaké úžasné sumy peněz vyhazují se za věci, které jen zdánlivě sloužiti mají k ozdobě, ve skutečnosti však pána takové domácnosti jen pomlouvají!

A kdyby i na př. nábytek, opatřený, jak bývalo, teplou rukou řemeslníka umělce, myslivou hlavou a ne studeným, bezcitným strojem továrny — kdyby i stál o něco více než láce židovské nějaké novoty, — aspoň tohle by bylo jisto, že majitel má v domě cennou věc a ne krámy, kterým sluší jen útrpný úsměv jeho nad nevhodnou řečí, frivolním nápadem.

Leží tedy v obsahu vkusu i kus sociální otázky.

K tomu je ovšem potřebí vytříbenosti a té nabýti lze:

1. studiem theoretickým: knihy*), kulturní dějiny, dějiny umění, díla souborná, reproduktivní vynikajících uměleckých děl od výrobků řemeslnických až po díla monumentální;

2. praktickým broušením vkusu a to jednak obecnou prohlídkou dílen, uměleckých sbírek, obrazáren, zvláště ale starých, ještě dobře zařízených budov a chrámů, klášterů, zámků, obývacích, dobře zařízených místností starých i nových. — Jednak ale nadevše vážnějším interesem a zabýváním se některým, kterýmkoliv odvětvím umění, ovšem ne diletantsky, nýbrž pokud možno z gruntu.**)

*) V příštím čísle podáme neúplný sice, ale informativní seznam takových pomůcek, pokud jsou okamžitě po ruce.

**) Uvedeno z interviewu vedených v té příčině s panem arch. Fantou.

Z pražských sbírek uvádíme následující:
Museum král. Českého,
» městské,
» umělecko-průmyslové,
» národopisné,
» Náprstkovo,
Galerie Nosticova-Thunova,
Novákova atd.

Z knihoven:
Universitní c. k.,
Museální král. Českého,
Umělecko-průmyslovou v Rudolfinu,
Průmyslovou u sv. Havla,
Křižovnickou,
u sv. Tomáše,
Strahovskou atd.

Pokud se theorie i praxe týče, je čas, aby se

1. studentstvem pořádaly větší schůze ve stylu universitní za Starou Prahu (síly jsou k disposici výborné);

2. (nač položiti dlužno hlavní důraz) aby si studentstvo všímalo práce řemeslníků truhlářských, řezbářských atd., pokud a do jaké míry ještě nezkaženy jsou — a to proto, aby tak poznali podstatu dobrého díla vůbec, t. j. aby si nepředstavovali tak zv. umělecké dílo jako něco nesouvisícího vůbec s podstatou dobré práce řemeslné. Tak nejlépe se pozná, co to je »slohové«.

Za 3. je třeba, aby si studentstvo samo vydávalo průpravné brožury a knihy. A počátek už učinilo vydáním p. dr. Chytilovy přednášky. A to od abecedy. — Především bude třeba uměleckých slabikářů — a tu nejlépe poslouží přednášky, které byly určeny pro širší veřejnost. — Zvláště v posledních letech bylo takových přednášek bez počtu. Mnohé z nich ani řádně novinami registrovány nebyly, jiné byly vůbec ignorovány, úplně pak vyšla málo která z nich. Zbytečně (na škodu nás všech) všechna tato, mnohdy překrásná pojednání práchnivějí ve stolcích autorů. Studentstvo může jen o ně požádat a každý rád mu vyhoví. — Postupnou cestou dojíti pak se může až k vydání všeho, co v otázce umění, vkusu a příbuzných oborech vydal Marris, Ruskin, Walter Crane. Především však třeba v širší známost uvésti bohaté reprodukcemi a s ohromným sebezapřením vydávané, protože nikým nevšímané a všude umlčované: »Památky výtvarné z Českoslovanské výstavy národopisné r. 1895 (499 reprodukcí s textem).

Pokud se musejí týče, škola se ovšem bez nich nejméně obejde, ale u nás se nesmí zapomínat, že i tam, kde žádných musejí není, jsou na blízku, anebo zajisté ne daleko, české naše zámky, plné nejrůznějšího zboží ceny a vkusu exemplárního — hotová musea a takových je rozeseto po našich vlastech velice mnoho.

Příležitosti ku vzdělání tudíž nám nechybí — jen lidí je třeba a lásky k věci.

Určitá a lehká cesta to není. Vydá se na ni studentstvo?

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Pan Kühnel obohatil repertoar smíchovského divadla novou »sensační hrou«. Zpracoval dramaticky Jiráskovy »Psohlavce«. Spáchal atentát na umělecké dílo, na duševní majetek romanopisce, neboť si nevyžádal svolení k tomuto »zpracování«. Za tento skutek bude p. Kühnel pohnán k zodpovědnosti. Nepochopitelné je jednání správy divadla smíchovského, jež nalézá se v rukou lidí tak inteligentních a obeznalých, že mohli hned vědět, o jaký druh literárního podloudnictví se tu jedná.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 20. DUBNA 1899. — ČÍSLO 22.

O. Březina:

HVĚZD HASNOU TISÍCE...

Hvězd hasnou tisíce, jak zrna rozžhavená kadidla,
jež z kadidelnice při náhlém pohybu se rozsypala prostorem
a vůně nekonečnem zdvižená zakryla zbledlé tváře andělů,
však úzkost hlasu v jejich hymnu slyšíme:

pro lásku k nám se zachvěli! Den blíží se a my jsme nepřipraveni!
Vzbouření šílí v našich ulicích! Hle zvony ustrašené zní
a nevidíme dosud požáru! Jen ptáci věštební
jak černé konstelace krouží nad námi.

Od milionů přicházejících své město obležené vidíme.
A stále noví z věků hrnou se. Proč pláčete? A bázní z rukou milenců
proč růže vypadávají? Což nejsou vítězové bratry našimi
a není otcem naším dárce vítězství?

Co ze sopečných černých kamenů Gehenny podzemské jsme stavěli,
ať padne do ssutin! Krásnější města, nežli naše jest,
viděly zraky proroků. A přece dýmem jejich ohňů budoucích
v extasi otevřené oči krví plakaly!

Pro hroby nesčíslných těl je země dosti hluboká,
však duší rozletu nestačí celý vesmír světy kvetoucí.
Z bělostných slunci touží stavěti jak z mramoru a vteřinu své radosti
ve věčnost nad ně rozklenout jak nebesa!

Otevřte brány! Panny věnčené ať zpívají! A k nejvzdálenějším
poselství lásky vyšlete jak holuby! Na srdcích bratří odpočinou si
a k mystickému domovu svou cestu najdou nekonečnosti,
kde skryté písmo jejich bude přečteno.

Ať v zapálených ulicích před námi tančí plameny
jak zajatí při triumfu! Řetězem magickým zlé síly spoutáme!
A donutíme zem, by rozkvetla, jak ještě nekvetla,
až mezi růžemi vstříc půjdem nesmrtelnosti.

F. S. Holeček:

PLEVEL NA VINICI.

Po tmavé chodbě se dveřmi kanceláří číslovanými dle jednotlivých odborů úřední správy kmitl se sluha a zmizel.

Vrabci vyplašení jím z okna chodby, kde tužili své zobany na tvrdé housce, vrátili se a přisedli znovu ke snídaní.

Do ticha přerývaného jejich pokřikem zahlučel krok nově příchozího vážný a pružný, a vysoký muž v občanském oděvu kněze rozhlížel se šerem. Vrabci s hlaholivým výrazem nevole ulétli opět na střechu. Neznámý nakročil a vstoupil do nejbližších dveří, na nichž tabulka udávala obor duchovenské agendy.

»Obraťte se, důstojný pane, na pana radu,« a sluha v předsíni poukázal muže do vnitřních pokojů.

Tento pokývl.

Vstoupil do nevelké síně vysahuje svojí postavou k výši dveří; černý občanský kabát jeho zavlál ze široka, a hlava na silné šíji nad klenutými prsy venkovana zdvihla se v očekávání, s jakým se blížil.

Uklonil se muži zde sedícímu a pátravě blýskl zrakem v jeho plný obličej. Hned na to se hladce oholená tvář jeho sevřela, a čelo pokryly pozorné vrásky.

Askese tvrdými rysy zdála se býti vepsána v jeho trudovitou tvář, přísnost a nedostupnost blyštila z jeho šedých očí přímého člověka, a rozmach rukou a dvih hlavy s orlím nosem nesly v sobě dojem, jakoby byla oživla obou Prokovů socha svatého Františka Borgiáše.

»Jsem kaplan z Vratké, Josef Říha,« a slova jeho byla nasáklá hořkostí, když se představoval.

»Čím vám mohu sloužit, důstojný pane,« a úředník povstal vstříc ponuré návštěvě.

»Spravedlnost, pane rado, jste-li člověk,« zněla stručná odpověď.

Přítomnému muži bylo, jakoby slyšel hlas naivní duše, jež nepochopila dosud svět.

»Jsem zvědav,« zamručel napjatě, a malé, hnědé oči jeho uprostřed klidného ruměnného obličeje se upjaly ku knězi.

»Všední věc,« a kaplan uklidnil se opět jaksi před momentem rozhodnutí zůstávaje stručný a trpce naladěný. Odměřenými slovy vedl svoji stížnost.

Jeho představený jmenován jinde děkanem, a na uprázdněné místo přišel nový farář v průvodu své milostnice. Starý muž šedesátiletý po boku ženštiny plné života. Zarputilý stařec žádající devotnost k zbláznění, a ta žena žádající více než křesťanskou lásku.

Rty příchozího zahartusily ve hněvném výpadu.

Ba, to dovedla žádat. Žena nadaná vším, čím satan může vyzbrojiti svůj nástroj.

Naslouchající muž se pousmál. Shovívavost světského člověka, který nepadá hned do hloubky rozhořčení, jemně ovála jeho tahy.

Vyprávějící jej však nepozoroval a pokračoval temným, pobouřeným hlasem

Její krev, prudká, žádostivá krev zesvětačelé bytosti hnala ji k nesmyslným útokům. Byla chtivá jako Herodias a nestoudná jako Messalina

Úředník v údivu pohlížel na kněze nevěda, jak si vysvětlit, proč vše to vypráví. Chtěl snad obviňovati ji, záletnici, o které mluvil, a jež patrně rozleptala klid jeho svým posláním ženy dle slov písma: Ona potře hlavu tvou... či sebe ve vztahu ke druhé části tohoto výroku?

Zahleděl se tázavě k mladému muži.

Ten mlčel již okamžik se rty sevřenými, a jeho oči zíraly kamsi stranou. Snad stál před nimi zjev té ženy a rozdmychoval znovu jejich oheň.

»To vše by mne nemátlo,« vytrhl se konečně kněz ze zamyšlení. Ješitnost ženská dala by se rázně odbýt...«

»Ale, račte dovolit...« a úředník jej přerušil s úsměchem »...to snad je věcí ordinariátu.«

»Ne,« a mladý pater prudce ožívl, »vyslechněte mne! Mám matku. Můj bývalý farář ponechal mi celou dotaci od státu,« vysvětloval ihned rychlými, plynulými slovy. »Víte, jak skrovný je ten peníz, je-li člověk odkázán pouze naň, a Vratká je nejchudší horská fara bez krejcaru štoly. Byli jsme živi s matkou jako dva šťastní ptáci za krásného léta o chlebě, mléce a bramborech.«

Žili by ještě teď, kdyby se ‚milostpaní‘ nebylo zželelo jeho uzavřeného života. Vytkla mu jej.

»Přešel jsem mlčky přes přízeň, jakou mi podávala,« pokračoval prostě.

Výsledek byl, že peníz, který náležel jemu, dala zadržet farářem; a ten jej zabavil pod záminkou, že nemá kontroly, jak kaplan svými příjmy nakládá. Jemu kázáno stravovat se na faře, a jeho služné, ten peníz chuďasa, kterým stát platil jeho námahu, mizel v cizím měšci jemu na posměch.

On a matka musili se spokojovat se zbytky z její kuchyně.

Pobouřený muž hněvně vydechl. Pokojem rozložilo se těžké, dusné ticho, a v něm bylo mladému knězi, jakoby slyšel hlas té ženy, když odklízela se stolu studené zbytky.

»Pro to ať si přijde maminka, pane kaplane!«

Jízlivě bil smíchem ten sladce laděný hlas v jeho tvář, a jeho prsa se napínala.

Násilně setřásl se své duše tu vzpomínku ze včerejška a hořké očekávání zítřka.

»Chcete mi zjednat právo, pane rado, je to možné?« ptal se úzkostlivě vypjat.

»Nemáte smlouvy s farářem?« a tázaný jakoby se probouzel.

Bylo ujednáno jako za předchůdce ústně, podáním ruky.

»Pošetilý,« zamručel tlustý muž a přejel si rukou lebku.

»Farář je oprávněn bráti příspěvek na vaše vydržování,« děl zdlouhavě, »a má vám dáti za to vše, co potřebujete. Jeho právo mu vzíti nemůžeme.«

»A moje matka, moje lidská důstojnost?«

»Nejste sám,« opáčil úředník soucitně.

»Zajisté, je celá legie stejně šťastných soudruhů.«

»Což ordinariát?«

»Byl jsem u ordinariátu, byl jsem u biskupa. Neuvěřili mi.«

Úřadující muž trhnuv rameny učinil pohyb, jakoby se chtěl vrátiti ke své práci.

Mladý kněz postřehl jeho posun.

»Odpusťte, pane rado, děkuji, že jste mi zabil poslední naději, nebudu vás déle zdržovat,« uklonil se roztrpčeně. Vyšel zůstavuje za sebou poněkud překvapeného úředníka.

Do ticha chodby zabořil se opět ostře, přerývavě jeho krok. Již na prahu zalévaly jej myšlénky lámajícího se vzdoru a schýlení se. Byly tak přirozeny u něho, člověka vycvičeného v semináři stálému ústupu a pokoře.

Zahrál si jimi.

Tak k čemu to, k čemu ty kroky, všecko holé nic. Jen naprostá pošetilost vylézala teď jako kus nahého nestoudného masa z jeho jednání, z jeho hledání u cizích dveří. Co s tím potácením se po úřadech? Proti spleti života je zákonníku a paragrafů vždycky nedostatek.

Vyšel do ulice. Slunečný den oslepil jeho oči stísněné přítmím nízkých prostor starobylého domu, jejž opouštěl.

U konsistoře radili, aby se v soukromí dohodl. Biskup mu děl, že proň jiného místa nemá. Oči jeho pravily mu moudře: Trp, synu!

V nitru jeho zahořklo jádrem poznané trpké skutečnosti.

Proč tam chodil? Nebylo lépe políbit tu hnusnou bílou ruku, jakmile se vztáhla?

Výkřik bolestné ošklivosti zdusen zahučel temně v uzavřených ústech kněze nad představou jitřící jeho hrdost.

Odbočil a vkročil do prázdné ulice.

Viděl před sebou smutné oči stařeny, která byla jeho matkou, která neměla potuchy o původu té ženské zloby, a která ji nejvíce trpěla, nejtíže ji nesla.

Nestál klid její za cenu pokoření jeho a hříchu jeho a za hloubku příštího pokání?

Myšlénky jeho umdlely. Šel se hlavou vztyčenou a očima přivřenýma nepravidelnými kroky. Před vnitřním okem stála bílá kyprá ruka ostrým světlem halucinace promítnuta do vzduchu před ním jako naschvál, aby za ní šel, a hnus jeho a jakýsi nový vábící hlas, ne nepodobný hlasu té ženy svářily se spolu. Hnus uslábl, ulehl, a kolem jeho hlavy se rozšířilo teplo horkého očekávání.

Ola Hansson:

MATER DOLOROSA.

Z knihy »Alltagsfrauen«.
Přeložil Karel Sezima.

Vyrostla jako jediné dítě v domácnosti, kde týral muž obě ženy — manžel manželku, otec dceru — vším možným způsobem, všemi prostředky, jedovatými pohledy, špinavými slovy, oběma svýma mohutnýma rukama. Vypuzena v šestnácti letech z tohoto domova, strávila nebezpečná léta mladého děvčete jako učitelka v rodině jistého pastora v divokém, osamělém koutě západního Norska. Trvalo to celých osm let, než spatřila opět své rodiště, kde vlekla se matka její těžkým životem rozvedené ženy, kdežto otec její, již starý, právě před jejich očima zařídil si novou domácnost s mladou ženštinou, v jejíž společnosti potuloval se celá léta Evropou. V tomto čase obcovala mnoho s intelligentnějšími kruhy tehdejší Kodaně — až pojednou, ve svých třicátých letech asi, opustila vše, své studie a své zájmy, své sny i svou budoucnost — aby jako hospodyně a ošetřovatelka dětí následovala svoji přítelkyni, jež nucena byla uchýlit se s celým hejnem neočekávaně osiřelých dětí na své vdovské sídlo v malém seelandském městě.

K tomuto městečku bral jsem se právě jednoho zimního dne se svou průvodkyní, abych ji navštívil.

*

Široká silnice běžela rovně mezi dvěma řadami starých topolů; v pravo i v levo šířila se rovina bez obrysů, a všude na obzoru uzavíral rozhled zimavě modrý les. Bylo právě blízko k poledni, slunce tavilo umrzlou cestu pod našima nohama a ačkoli bylo to uprostřed ledna, bylo cítit ve vzduchu takové teplo a takovou příjemně zemdlévající měkkost, že člověk mimoděk posunul klobouk k týlu a rozepjal zimník a rozhlížel se po žlutých květech podběle na šedivých, nahých, šupinatých lodyhách při okrajích příkopu a po bílých sedmikrásách mezi luční travou, žlutou ještě z doby, kdy ležela pod sněhem. Ale pak bylo vidět bledé, studené slunce, jež hluboko visí na jižním nebi po krátké pouti z ranního chladna do večerního mrazu, a najednou bylo cítit ve vzduchu, v zemi, kolem sebe i v sobě přísné, suché ticho zimního dne, ve kterém trne všecka vegetace.

A malé město, které stále se k nám blížilo, ztělesnilo toto ticho, učinilo je ještě citelnějším a hlubším, jak tu tak leželo se svými žlutými domky pod cihlovými střechami, takové vymřelé ptačí hnízdo uprostřed široké pláně. Silnice přestala — počínala silniční dlažba. Brali jsme se úzkou, točitou ulicí mezi malými jednopatrovými domky, nad jejichž vraty štíty s ohavným pravopisem ohlašovaly řemeslníky ze starého vydání; přešli jsme most přes potok, který vinul se středem jako žlutý had, a jehož okolí vyvolávalo vzpomínku na otřelé kulisy kočujících divadelních společností a vybledlé obrazy malých provinciálních galerií; přišli jsme do druhé, úzké a křivolaké ulice, mezi jejímiž jednopatrovými domky vyjímalo se několik ojedinělých moderních budov jako záplaty z nové látky na starém kabátě — a octli jsme se náhle v jakémsi parku, v němž tu a tam vynořila se mezi kmeny a mimo nás přešla osamělá postava, a jejíž prázdné nyní lavičky označovaly jako letní promenádu malého města. Prošli jsme ještě širokou klenutou alejí kaštanů, která vedla nás ke křižovatce; na druhé její straně, za mřížovými vraty ležela veliká zahrada. Na svahu stál zámek v holandském stylu předešlého století, vdovské sídlo různých dávno zemřelých dánských královen, bíle omítnutý, s rudou cihlovou střechou, o dvou křídlech s vysokými okny, složenými z nesčetných malých čtyřhranných tabulek; a v pravo i v levo, zrovna před námi na obou stranách vchodu táhla se obě křídla, kde dostávaly časem volná obydlí vdovy pensionovaných úředníků. Vešli jsme do pravého křídla, stoupali po širokých dřevěných schodech, opotřebovaných od mnoha chodců za mnohá století, a octli jsme se v dosti prostranném korridoru za schodištěm. V tapetovaných stěnách byly nízké, bíle natřené dvéře, a skrze jedny z nich, které malé děvče na naše zazvonění otevřelo, vešli jsme do velikého pokoje, který vypadal dvojnásob tak veliký, poněvadž byl tak nízký, a měl jen tři malá okna o čtyřech tabulích, všechna na jedné straně, vysoko ke stropu posunutá. Množství nábytku různého stylu bylo na zdařbůh rozestaveno po tomto velikém prostoru, který je zcela pohlcoval, aniž se mohl jím vyplnit anebo svou pustotu jím zakrýt; jednotlivé kusy nesouvisely spolu ani slovně vzato, ani stylově; každý stál tu isolován nebo tvořil s jinými malou skupinu. Pokoj stál v polosvětle krom jednoho rohu, který vyplnilo tvrdé. žluté světlo zimního dne. Na celku dřímala nálada jako na starém nábytku z časů děda a báby, vůně, jako z knihy, milé našemu dětství, jež probouzí vzpomínky na dětský pokojík a vánoční přípravy — poesie soumračných chvil, rozkoš ohně v krbu, jistý půvab vědomí, že se cítíme doma...

Mladá žena, která několik minut později mezi nás usedla, vyšinovala se naprosto z tohoto rámce. Stála tu v odporu se vším: toto okolí nevyrostlo organicky z její vlastní personality, a tato personalita byla příliš výrazná, aby se dala zasadit v jakékoli jiné a cizí okolí a aby s ním nekontrastovala, tím méně aby dle něho se utvářela. To byl dojem, jejž činila, sedíc v domě své přítelkyně.

Byla to taková Mater dolorosa, z níž čpěla ještě práce v dětské světničce, taková rozená královna nad říší velikého štěstí... přicházející však z kuchyně. Dlouhé, úzké jemné ruce, mající plný typ zušlechtěné raçy nebyl by měl nikdy do ruda zbarvit kuchyňský oheň, její pleť neměla ztvrdnouti, špičky jejích prstů neměly dostat černé skvrny od bodů jehly; a tváře, žhavé ještě od vaření, špatně harmonovaly s oduševnělým smutkem vlhkých, hnědých jejích očí. Bujný vlas v měkkém tónu plavé rudi splýval — v krásou opojených očích snílka, ovšem — jako jiskřící mlha hedvábné jemnosti kolem údů a těla jejího, těla s bělostí lilií, na kterém každá linie zněla tak plnym tónem, jako dlouhý tah smyčcem po violoncellu; ale hladký účes vlasů, k tomu trochu v nepořádek uvedený a zanedbaný šat náležely jiné postavě, než té, jejíž obraz zrcadlil se jemnému pozorovateli v duši.

Byla příliš velikou pro toto okolí; tato klec, kterou jí upravili, kterou si ona sama upravila, byla příliš malou pro ni; byla tu jako obryně v obydlí trpaslíků, jako krásná titanka, vedle které vyjímají se ostatní lidé jako lezoucí zakrslíci; každé hnutí jejího těla bylo jako plný vyznívající akkord a jako majestátně a klidně vypjatý hřeben vlny; každým gestem své paže, plasticky a plně vedeným, rýsovala viditelné skoky do tohoto prostředí, které bylo příliš úzké nezkomoleným pohybům této plné přirozenosti, a slova, která pronášela hlasem, teplým jako barva jejích vlasů, teplým jako tón její pleti, teplým jako její oči — tato slova, která pronášela zře-

telně, klidně a zpříma, s jistou bezstarostností povahy, která je si vědoma, že jest nezranitelnou, zaháněla všecky skřítky měšťáckosti, kteří sedávali tu kolem na nábytku a kobercích, do nejskrytějších skulin tmavých koutů.

Sedě naproti ní, ptal jsem se sama sebe, proč se úmyslně sem uzavřela; musila přece věděti, že je to pro ni totéž, jako otevřít si tepny a vlastní život nechat zvolna s krví ubíhat. A každý její pohyb, každý její pohled, každé její slovo bylo jako ozvěnou této němé otázky.

Proč? proč?

Historie, kterou slyšel jsem jednoho večera vyprávět zpola jako pravdu, zpola jako pouhý dohad, vynořila se temně v mé paměti.

Za svých dlouhých osamělých let, jež jsem strávil v odlehlém norském pohorském koutu, kde kamenná přísnost přírody a její vlastní pučící panenský život hovořily k ní svým protikladným učením, zamilovala si muže, kterého milovat neměla práva. Také on věnoval jí lásku, kterou věnovati jí nebyl rovněž oprávněn. Léta plynula, těžká, neplodná léta, nadešlo rozloučení, a ona vrátila se zpět do svého rodiště. A zase uplynula léta; a tu stalo se jednoho dne, že překážka, která stála mezi nimi, odpadla, že zákaz jejich spojení škrtnut byl z knihy společnosti. A on přišel k ní. Ale ona odkryla pojednou, že tento muž není již týmž mužem, kterého jednou milovala, a že tohoto — tohoto jiného muže nemohla by milovat s celou horoucností své bytosti. A co umřelo v těchto hodinách, to nebyla jen jediná láska, láska jejího mládí, to byla nejvnitřnější osobnost, nerv její bytosti, její srdeční sval — to byl celý ten dobrý, krásný sen, který člověk jako ona jen jednou ve svém životě může sníti, poněvadž upředen jest z lásky, která jen jednou může růsti, aby vyrostlá listy vyhnala nebo mrazem zasažena uvadla... Ten a onen mladý muž — nebylo jich mnoho, neboť ona náležela k individualitám tak vypjatým, že odstrašují každého krom oněch, kteří v druhém pohlaví jsou jim rovni — ten a onen muž přišel a nabídl jí lásku; ale ona nemohla nalézti v sobě žádného pocitu téže síly, v niž jedině důvěřovala, a ona nechala je všecky odejít — silná a cele čestná uprostřed svého trpkého zklamání a svého těžkého odříkání.

Co tato vzpomínka zpola jako obraz, zpola jako pozorování táhla mojí duší, rovna smytému obrysu a daleko doznělé písni, kterou si mechanicky a těžkomyslně ještě bzučíme, nevědouce ani o tom, slyšel jsem zvolat svoji průvodkyni:

»Ale to není přece žádný život pro vás!«

A odpověď přišla, jakoby byla zcela přirozeně z mého vlastního cítění vyrostla, aby učinila tečku za vlastní mé přesvědčení — a já jsem procitl a slyšel jsem píseň a viděl jsem obrysy určitě taženy.

»O ano, my obě, má přítelkyně a já, hodíme se dobře k sobě. Neboť my obě jsme už — na druhé straně.«

Rozloučili jsme se a dali se na cestu k domovu. Slunce zapadlo, večer se šeřil, tichý a jasný, s vysokým bledým nebem. Umrzlá cesta skřípěla pod našimi kročeji a chlad zpíval v telegrafních drátech. Dusot našich koní zněl večerním vzduchem v tupé ozvěně, a ve městě za námi zvonili klekání.

Šli jsme dlouho mlčky. Pak jala se má průvodkyně vypravovat o svém prvním setkání s tou, na niž jsme oba myslili. Bylo to před několika lety. Ona, pták domova, jakým zůstala po celý život, bydlila tehdy jako host u jedné známé rodiny na vile při pobřeží. Na půdě měla koutek pro sebe, kde mohla sama trávit čas a představovat si, že jest tu doma. Tam nahoru vedla také moji průvodkyni. Musilo se vylézti po úzkých, příkrých schodech, jíti mimo kupy nahromaděného starého haraburdí, zapadnout do točitých, tmavých chodbiček, až se konečně dospělo do jejího obydlí. Malá světnička, slabě ozářená okénkem vysoko ve stěně proraženým, s neurčitou vůní schnoucího lesa, s nábytkem v rokoku, — starými rodinnými kusy, na nichž zlacení bylo skorem úplně otřelé — a starými rodinnými portréty, většinou také z doby rokoka, na stěnách. Na podlaze vedle řezaného psacího pultu stál čerstvě oštípaný hrušňový pahýl, v němž trčela veliká kytice z rákosí a ratolestí; na stole, vedle lampy, v majolikové váse ohromná, až ke stropu sahající větvice zvláštně rudého buku. Mezi návštěvou odhrnula služebná záclonu v otvoru stěny a bylo viděti panenskou ložnici, celou v běli zahalenou, jakoby symbolisující neposkvrněnou čistotu cudného těla i cudné duše, která zde sídlila; — byl to vlastně jen malý přístěnek, kde se střecha šikmo skláněla nad posteli, kde celá stěna potažena byla bílou látkou, s bílými gardinami před drobným okénkem, s bílými nebesy a bílou přikrývkou nad postelí. A u nohou lože klekátko, jako se vídává v katolických kostelích. — — —

Šli jsme opět mlčky. Na zemi se tmělo, kdežto nebe zůstávalo tak jasným jako dříve.

Co jsem takto kráčel, zadumán nad posledními smutnými slovy, jež promluvila k nám tak Mater dolorosa, znova jsem si ji náhle představil: tělesně skorem a živoucí stála v mé duši, tak jak jsem ji právě byl viděl, a přece jiná zároveň. Jak seděla přede mnou ve své lenošce, se svýma dlouhýma pažema, svým dlouhým tělem, svými do široka rozloženými boky a svými dlouhými, jakoby plynoucími liniemi nohou, a přece tak pevná v klenutí hrudi, tak měkce oblá ve všech formách, s tak plně se dmoucími prsy, připadala

mi jako pyšný pták, který sedí na stromě v lese a rozpíná křídla, aby vzletěl, ale letět nemůže, neboť jeho křídla jsou zlomena. Viděl jsem její nejtajnější životní tepny otevřeny a její životní sílu zvolna vytékající, tu sílu, která v její bytosti nahromaděna, byla by se kolem muže, kolem jediného vyvoleného muže zavřela jako teplý dech louky a jako vonný plamen. Co v ní nyní ještě zbylo z její přirozenosti, byla noblessa smýšlení, která dávala jí radovat se bez závisti s jejími sestrami v Evě, jež nalezly štěstí života, ji samotné odepřené — dobromyslná šlechetnost, která hnala ji k tomu, aby se obětovala dětem jiné ženy. A jestliže přece ob čas vzedmula se životní síla v jejím mohutném těle s rozkošným nepokojem mladých let, hořce, žádostivě a těžkomyslně, stoupala vzhůru v sublimované formě modliteb, které šeptala na klekátku své bílé ložnice a vlhké, oduševnělé její oči obracely se vzhůru v náboženské extasi a plavorudý její vlas ve světle voskovice obléval její hlavu jako gloriola . . .

J. Arbes:

NOC NA HŘBITOVĚ.

Z upomínek.

Pokrač.

Pro okamžik nezbylo nežli učiniti podle rady nejrozvážnějšího z nás, přítele Silorada, který navrhl, abychom se na stezce sesedli v jednu řadu a bavíce se, jak vůbec bude možno, s Jobovou trpělivostí vyčkali, zdali se bodrý měsíček snad nad námi přece jen nesmiluje.

»Anekdoty!« zvolal kdosi, když jsme byli přítelovu radu uposlechli a sesedli se co možná nejtěsněji k sobě.

Myšlénka sama o sobě nebyla zlá; ale ve společnosti kamarádů, z nichž ani jediný nedovedl novou nějakou anekdotu držeti za zuby, byla na nejnovější opusy toho druhu skutečná nouze. Po výměně asi dvou tuctů starších a v pravdě již více méně oprchalých byl tento druh improvisované zábavy do dna vyčerpán.

Zahájeno tudíž všeliké povídání prošpikované nahodilými vtipy a sarkasmy. Ale což vše na plat! Posezení na studené zemi bylo právě tak nepříjemné, jako když ledový vichr stáčeje se někdy s ohlušujícím hukotem v obrovských vlnách po skalní stráni pral do nás všech s tak zběsilou rozkoší, že jsme chvílemi pro ohlušující hukot a loskot vlastního slova skoro neslyšeli.

Nevrlost všech nás, ani mne, vlastního vinníka, nevyjímaje, vždy více se zmáhala.

Někteří pokusili se tudíž k ukrácení chvíle o novou zábavu. Snažili se ve tmě nasbírati suchou trávu a klestí, aby rozžehli ohník. Ale pro vlhkost materiálu a prudký vichr pokoušeli se o to marně skoro po půl hodiny.

Zatím ostatní »bavili se« — možno-li slova toho v tomto případu užiti, jak vůbec bylo možno.

Mnohý vypravoval úryvkovitě i vážnou nějakou příhodu ze života a tak i přítel Silorad.

»Nevím,« počal váhavě, jakoby se teprve rozpomínal, »jak kdo z vás pojímá nepříjemnou situaci, v které jsme se byli octli, do opravdy; ale já si právě myslím, jak asi musí býti člověku ubožáku, když na něj přikvačí nepředvídaně a náhle sociální bída, když octne se jako my pod širým nebem, nemaje, kam by hlavy položil, a nevěda, kde vzíti sousta chleba k ukojení hladu.

Nepříjemná a mrzutá situace naše musí se, byť bychom zde byli nuceni stráviti i celou noc, přece jen po několika hodinách změniti, po případě zpříjemniti; ale jak asi jest člověku ubožáku, který stráviv hladov takovouto bouřlivou noc v nějakém skalním brlohu jest přesvědčen, že z rána a pod večer příštího dne bude právě tam, kde byl den před tím — že bude bloudit světem a marně hledat přístřeší a skyvu chleba k ukojení hladu . . .«

»A k čemu nám to povídáš?« ozval se kdosi mrzutě a tónem úšklebné výčitky.

»K ničemu — úplně bez účelu,« odtušil přítel dobrodušně »Vímť já zcela dobře, že slovo ‚soucit' je pouhým slovem, při němž si většina lidí pranic nemyslívá. Napadloť mě právě, jak asi jest jednomu z mých nejstarších kamarádů, který byl již před měsícem bez přístřeší . . . Přišel ke mně zbídačelý a vyzpovídal se mi upřímně Vypomohl jsem okamžitě, jak vůbec bylo možno — na několik dní a slíbil, že naň nezapomenu, že jej po nějakém čase navštívím a bude-li třeba, zase něčím vypomohu. Ale zapomněl jsem na slib i na přítele a právě teď jsem si připomenul, v jak hrozné situaci se snad nalézá.«

»Kdyby bylo zle, byl by, věř, přišel sám,« připomenul kdosi.

»Nikoli!« odtušil přítel »Obrátil se ke mně jak pravil, v svrchovaném zoufalství po prvé a zároveň naposled. A jak jej znám, člověk ten dostojí slovu: nepřijde nikdy více. Musím jej vyhledat a také vyhledám buď ještě dnes, podaří-li se nám vyváznouti odtud v noci, nebo časně ráno . . .«

»Nelam si tedy zbytečně hlavy, když je možno v tak krátké době věc urovnat,« podotknul kdosi konejšivě.

»Pravda! Není snad ani třeba lámat si hlavu,« ujal se slova opět přítel Silorad. »Ale situace jest přece jen svrchovaně choulostivá. Kdyby byl nešťastný můj přítel sám a kdybych se mohl nadíti, že jest ve stavu příčetném, bylo by jinak. Ale ubožák má ženu a dva hochy — a když zoufalstvím dohnán odhodlal se poprositi mě o výpomoc, neušlo mi, že poklesl i mravně příliš hluboko. Choval se jako člověk skoro nepříčetný; slovem byl napilý, páchla z něho kořalka. Bojím se tudíž, aby v zoufalství svém nesáhl opět k démonu . . .«

»A víš, kde bydlí?« vpadl kdosi tónem soucitné zvědavosti.

»Na Zlíchově — nedaleko skaliska, na němž se vypíná zlíchovský kostelík,« zněla odpověď

V tom vzplál konečně opodál malý ohníček, jejž byli někteří kamarádi tak dlouho neúmorně rozžehali, a pozornost nás všech obrátila se k ohni, jenž osvětloval z počátku okolí aspoň na několik kroků.

Osvětlení to umožnilo vyslíditi nové klestí a vůbec hořlavé látky všeho druhu, tak že v brzku a nyní i vichrem rozdmychován vzplál oheň dosti značný.

Nevrlá a mrzutá nálada naše ustupovala zase znenáhla dobrému rozmaru. Dle všeho bylo možno udržeti oheň po celou noc.

V žlutavě zarudlé záři plápolajícího a mocně čoudícího ohně nabylo okolí naše v okruhu asi tří až čtyř set kroků rázu v pravdě romanticky příšerného. Reflex plamenů kmital v nejrozmanitějších odstínech po skalních úbočích a po hladině potoka, jenž místy hořel nebo se aspoň třpytil v matných zarudlých a žlutavých vlnách, z nichž vyšlehávaly i žhavé jiskérky.

Od západu a východu, kde v dáli asi čtyř set kroků splývalo osvětlení naše s čirou tmou, zíralo však na nás doposud příšerné černo.

Zadíval jsem se náhodou směrem k východu. A jak se tak dívám, pozoruju, že kmitnul v dáli asi šesti set a snad více kroků z čiré tmy matný zažloutlý blesk s délí asi dvou pídí.

Upozornil jsem na to ostatní, z nichž skoro všichni upřeli zraky své směrem, kterýmž jsem ukázal. Po chvíli kmitnul blesk ten poznovu a byl jako poprvé kolmý, jako by se zář ohně našeho odrážela v dáli od čepele kolmo postaveného dlouhého nože. Avšak dříve nežli jsme o tom vyměnili tři nebo čtyři náhledy, kmitnul podle prvého blesku ve vzdálenosti asi pěti až šesti kroků podobný blesk druhý a oba blesky kmitaly po několik minut tmou, až zase náhle zmizely. Po několika vteřinách však se opět objevily a tu konečně jeden z kamarádů, jenž byl před třemi roky odveden k artilerii a trávil právě u svých rodičů dočasně na dovolené, záhadu rozluštil slovy: »To jsou bajonety!«

Jak by přišly bajonety za bouřlivé listopadové noci do pustého údolu, ovšem nikdo z nás nechápal; ale artileristovi jako znalci neodvážili jsme odporovati.

»Přesvědčme se!« připomenul po chvíli artilerista a za osvětlení naším ohněm popošel po stezce asi dvě stě kroků směrem k východu a houknul cosi mocným hlasem do čiré tmy, z které oba blesky doposud kmitaly.

Výkřik jeho odrazil se jako zoufalé zaúpění od skalních úbočí a — po chvíli byl ze tmy, ovšem nepoměrně matněji opětován.

Odpověď ta byla nám důkazem, že nejsme v údolu samotni. Popošli jsme tudíž po stezce za přítelem, kterýž zatím s nějakým člověkem vyjednával, a po několika minutách vše se vysvětlilo.

V záři plápolajícího ohně mohli jsme po stezce, která byla čím dále tím matněji osvětlována, popojíti skoro až šest set kroků směrem k východu, kde setkali jsme se s dvěma četníky s nasazenými na puškách bodáky.

Setkání to nebylo nám nemilé. Četníci, stíhajíce, jak pravili, nějakého člověka, slyšeli již náš bohopustý řev, a když pak byli jako my překvapeni čirou tmou, sledovali naše počínání. Když konečně vzplál náš oheň, viděli oni nás z čiré tmy dosti zřetelně a čekali jen, co se bude dále díti.

Ničím více neživený oheň znenáhla uhasínal a osvětloval okolí vždy slaběji, až posléze uhasl.

Octli jsme se i s četníky opět v čiré tmě a byli bychom dojista musili všichni stráviti celou noc pod širým nebem, kdyby se nad námi nebyl asi po půl hodině milosrdný měsíc konečně přece jen ustrnul.

Vyhoupnul se z mraku — — —

Možno se domysliti, s jakým chvatem pokračovali jsme po přestálých svízelích po neschůdné stezce v další cestě, abychom dostihli za měsíčního svitu aspoň údolí svatoprokopského a tamějšího mlýna, kde v případu nejkritičtějším bylo možno — byť i na slámě nebo kdekoli pod střechou zůstati přes noc.

Osud však nám byl nad očekávání příznivý. Vichr znenáhla ochaboval. Měsíc skryl se sice ještě několikráte za hustý mrak; ale po několika kratších a delších přestávkách, jež nám vnutila nastalá čirá tma, dospěli jsme k deváté hodině večer do údolí svatoprokopského, kde nás i oba četníci opustili — a odtud pak po další asi půl hodině po nepoměrně pohodlnější vozové cestě podle strmých vápencových skal k druhé metě našeho výletu — do Hlubočep, kde jsme skoro s jásotem zapadli do hostince. Pokrač.

KAREL HURYCH:

SLABOŠI.

Pokrač.

XI.

Miksa byl ovládán jedinou myšlénkou, jedinou touhou, jediným jménem. Jeho náhle rozcitlivělá, jako probuzená a rozkvetlá duše s mladistvou horoucností podlehla kouzlu ženy, nechápajíc a neposuzujíc ani, zdali ji vzkřísil, osvěžil, vzbouřil skutečně hluboký cit nebo jen rozmar chvíle, hra nálady...

Mátožně se potácel v zádumčivém zamžení snivé roztržitosti, jež halilo jeho oči, jeho mysl, veškeré jeho konání. Stala se s ním změna. V kanceláři nesúčastňoval se hovorů a žertů svých kolegů, neopustil skoro ani svůj stolek, ale práce udělal ještě méně nežli dříve. Své knihy, přednášky, právnická studia doma opustil. Na ulici zapomínal pozdravovati známé a mnohdy na oslovení neodpověděl hned. Někdy byl velmi vážný, mlčenlivý, jindy pojednou se rozjařil a divoce rozveselil.

A poněvadž veškeré jeho cítění a myšlení, ano i jeho sny (zdálo se mu o ní tak často) soustředily se v jediném zvířeném, zpěněném toku, burácejícím v jeho nitru, toužil po uvolnění. Neměl nikoho, komu by se mohl svěřit. A pak nesměl. Mlčení a tajemství! Vzpomněl si na smích Havelkův a jeho ironické varování. Zlehounka cosi zaklepalo na jeho svědomí. Ale zakřikl váhavý hlas. Vždyť se jí pouze dvořil, byl přítelem jejím, jako jejího muže. Vše bylo tak čisté, jasné i správné. Nikdo mu nic nemohl vytýkat, ani on sám sobě. Ostatně ona se k němu chovala důvěrněji nežli on k ní. »A co jestli si se mnou zahrává,« napadlo ho »jako asi s Krollem. Odhozená hračka!« Ale tyto myšlénky, rozpory, výčitky, varovné hlasy jen jako slabé, nehlučné blesky bledě kmitaly zádumčivou, snivou mlžinou, v níž bez cíle ploval jeho duch.

A poněvadž potřeboval uvolnění, sdělení svých dojmů, počal v té době, jako každý mladý muž v podobném stavu duševním, psáti denník.

20. dubna 189*

Přinesl jsem jí knihu, kterou jsem jí posledně slíbil. Služka Toni, tichá, nějak zarmoucená, stárnoucí dívčina, uvedla mne do salonu. Paní Vilimová zalévala právě květiny. Stála u jardinièry s konvicí v ruce.

»Ah, jak jste hodný, že jste nezapomněl? Nelíbejte mi ruku, je mokrá! Podívejte se, má nejlepší azalka umírá. A zde má ještě jeden svěží květ. Chcete jej?«

Utrhla kvítek, políbila jej a zastrčila mi jej do dírky u kabátu. Byla tak prostě sličná v jednoduchých domácích šatech, a tak vesele hovorná a mladistvá, že se mi zdálo, jako by byla děvčátkem a ne dámou, považovanou od mnohých za rafinovanou a chytrou. Je-li rafinovanou, není jí bez citu, není jí z pouhé koketerie. Snad zná svou duševní převahu nad svým okolím, zejména nad svým mužem... A snad ji svět nutí, aby byla takovou zchytralou.

Chvilku se otáčela ještě kolem květin. Všechno jako by se rozesmálo a rozzářilo v tom koutě salonu, mezi růžovými, rudými i žlutými květy hyacintů, azalek, margaret a zelení vykroužených listů rododendronů a palmy, kam padal zlatý pruh slunce. Paní Vilimová sama byla nejkrásnější květinou mezi těmi květy. Čarovná něha jevila se v každém jejím pohybu, jak zalívala korenáče, narovnávala listy, dýchala do polorozvitých květů a při tom vesele se mnou hovořila, vyptávala se mne na mé zvláštnosti a práce, kárala mne, že jsem se zpronevěřil svému úřadu (bylo jedenáct hodin dopoledne), zasmála se z nenadání, vzpomenuvši si na doktora Krolla a řekla:

»Ah, ten! Je kousavý, hašteřivý, ale jak rád by byl sentimentální, podajný, vzdychavý... kdyby směl!«

Četla v mých očích, že nechápu dobře.

Pohodila hlavou a sešpulila rty tím svým zvláštním, dětinným způsobem. Odložila konvici, otřela si ruce o boky posuňkem z kuchyně. Ale při tom vyhlížela jako dokonalá dáma.

Pak posadila mne na pohovku a rozhoupala se naproti mně na houpacím, rákosovém křesle. Sukně se jí lehce vzdmula. Měla černé, lakované střevíčky. Zahlédl jsem obrysy jemné nohy v černé punčoše.

Na stole ležela rozevřená kniha francouzská.

»Co to čtete, milospaní?«

»Goncourtovu Chéri, oh, těžká četba Mám raději Maupassanta.«

»Goncourta... toho znám trochu.«

»Jak pak jste jej seznal?...

Dala se do smíchu. Zdálo se mi, že se mi trochu posmívá. Vím, že jsem se začervenal a rychle jsem prohodil:

»Můj přítel Havelka má několik jeho románů. Čte rád Goncourta.«

»Jistě? To musí být výtečný muž, ten váš přítel. Mám stejný vkus. Tak... teď jsem se pochválila.«

Řekla mi, že se mnou ráda hovoří, že jsem jí sympatický, že ve mně cítí stlumenou bouř mládí, a bůh ví co mi krásných a milých věcí napovídala. Políbil jsem dvakráte její vonnou, hebkou ruku při rozchodu.

»Viďte, budeme přáteli, dobrými přáteli!« pravila.

Něco jsem zakoktal strašlivě zdvořilého, nadšeného a hloupého.

Pohladila mne jako hocha. Dodal jsem si odvahy a řekl jsem:

»Vy máte, milostivá, tolik přátel... zajisté jsou jisté stupnice, rozdíly mezi nimi...«

»Hm «

»Jsou přátelé povrchní, pak dobří kamarádi a pak — důvěrní...«

»A koho pak počítáte mezi ty poslední?« ...

Bez rozmýšlení jsem řekl: »Nu, dra Krolla.«

Spráskla ruce, své bílé, oblé a útlé ruce až po loket obnažené.

»Toho? Kdo pak vám tohle namluvil? Co s tím Krollem všichni máte? Co pak jste nepozoroval, jak s ním zacházím?«

»Dosti hrubě,« odvětil jsem prostoduše, »ale právě proto...«

»Mlčte! To je pěkná logika,« smála se trochu podrážděně, »ať mi vícekráte o něm ani nehlesnete,« nakazovala mi a hrozila prstem.

»Tedy nejvyšší místo přátelství nepatří...«

»Ani jemu, ani nikomu jinému... je uprázdněné, slyšíte pane... pane... šťouro!«

A teď jsme se rozešli ve smíchu jako dvě rozdováděné děti.

29. dubna.

Zdá se mi, že žiji na nějaké jiné planetě, ozářené sluncem její očí. Život, lidé, události kolem mne nemají pro mne zájmu. Necítím, že šlapu tutéž půdu jako jiní, že dýchám tentýž vzduch.

Nepracuji, nečtu, nehýřím. Včera jsem sedl ke stolu, otevřel knihu a dvě hodiny civěl do okna, do oblak. Do prázdna šeptám jméno její »Lida! Lido!« sladké, lichotivé, táhlé jméno. Vidím a cítím všude jen ji. Kráčím ulicí a pojednou se mi zdá, že plamenně vyšlehla písmena jejího jména ve vzduchu, na obloze... Anebo v tom mnou cosi trhne, dech se mi zatají: pobouřila mne kolemjdoucí dáma podobné postavy a podobného kroku. Je vůbec zle se mnou. Kdyby to věděl Havelka! Fuj, takhle se pobláznit! A proč?

3. května.

Mluvím s ní skoro ob den, v hostinci našem, na ulici i v divadle. Též u nich jsem byl opět. Vilim jel zase na cesty. Zdá se, že již nás dva pomlouvají. Jak pak ne, když mne potkali s ní asi třikrát na Ferdinandově třídě Kroll dělá špatné vtipy. Chudák — ale ať se má na pozoru. Není mi to příjemné. A přece to vše je tak nevinné, čisté, skoro naivní. Ona ví, že... že... jsem... že se jí dvořím, a poněvadž jí nejsem nesympatický, dělá jí to potěšení, snad jí to lichotí. Dává mi přednost, vyznamenává mne jakousi kamarádskou důvěrností a sdílností. Chce mne přimknouti blíže, nebo podrážditi Krolla a celé své okolí. Je někdy velmi přítulná, rozhovoří se tak vlídně a přátelsky, ale její oči jsou příliš jasné, její hlas příliš stejnozvučný. Zdá se, že to vše je pouze zevní hra koketerie, že v hlubinách její duše je klid. Chce se mnou zahráti? Hrozná myšlénka, Bojím se té ženy, budu se bránit.

6. května.

Brachu, slož zbraň. Marný odboj. Po několika milostných pletkách a flirtech studentských, všedních, sentimentálních i sprostých lichotil jsem si, že je ve mně cosi donjuanského. Nosíme literární vignety na svých individualitách. Naši tatíkové a dědečkové cítili se Werthery a Manfredy. My hrajeme také všechny možné role, Oblomovy, Hamlety, Bazarovy, jen ne sebe. Don Juan patří do repertoaru každého jinocha, který vzdychá k nějaké trafikantce nebo sklepnici. Ale kde je mé donjuanství, mé samčí sebevědomí muže, který miloval a byl milován... Usmála se na mne včera tak divně, že mráz a oheň mi šel po těle, a já do svítání nespal, líbal uvadlou růži od ní.

Den před tím pokusil jsem se přemýšleti o situaci klidně, upřímně, cynicky. Uvážil jsem všechny okolnosti, vzpomněl jsem si na její štáb, na Krolla, ano i na jejího muže. Podivno, že právě na .toho nejméně myslím. A přišel jsem k závěru, že je buď superiorní žena, nebo komediantka, v každém případě však nepřístupná a nedostupná. Umínil jsem si, že jí budu čelit, že se nedám! Chtěl jsem jí se zdvořilou ironií naznačiti, že nejsem tak naivně vznětlivý, jak si snad myslí, že na její hru odpovídám také komedií. A Bůh ví, co jsem klábosil. Šli jsme v poledne po nábřeží.

»Ale vždyť já vím, že mne máte rád,« pravila náhle. Řekla to stlumeně. Patrně, aby kolemjdoucí jí nezaslechli

»Já? milostpaní? Jak to? Já?...« a div jsem se nebránil jako před nějakým nařknutím nebo obviněním. Zkrátka přiznal jsem barvu, dal jsem se přistihnouti jako školák, moje mužské sebevědomí válelo se na dlažbě, svíjelo se pod jejím lakovaným střevíčkem.

Dala se mi do smíchu:

»Nu... nu... co pak je to něco zlého, že se tak kohoutíte. Proč bychom se nemohli míti rádi... jako přátelé, rozumíte?«

A dodala se zábleskem důvěrného výsměchu:

»To víte, nic, co by bylo proti našemu svědomí, božímu přikázání... a zákonu...« Pokrač.

FEUILLETON.

DOPIS Z BERLÍNA.

Není pochyby, že Berlín jest dnes střediskem literární i umělecké činnosti našich německých sousedů. Nebude tedy nezajímavo, ukážu-li na některé zjevy literární a umělecké produkce poslední sezony.

Co se románu týče, řeknu hned, že dávno nečetl jsem knihy, která by byla ve mně zanechala tak hlubokých dojmů jako kniha p. Ludw. Jacobowského.

»Loki«, román boha (»Loki, Roman eines Gottes«) jest knihou nejjemnějších a nejčistších lyrických pasáží. Jest to román, oplývající bílým, lehce se chvějícím dechem starogermánského mythu.

Loki, o jehož rodičích žádný z bohů nemá nejmenšího tušení, kterého všichni nenávidějí, jinak slabý a měkký, má jedno: zná Osud, ví Budoucí. A kdokoli z jeho božských druhů chce jemu uškodit, tomu hrozí zničením jeho štěstí: poznáním té poslední stanice, rozbitím všech těch snů a nadějí, slovem: hrozí mu koncem. Hrozí tím nejstrašnějším. Všichni se ho bojí a jdou tedy raději slepě Osudu vstříc. — To jest stručný nárys románové komposice. Jest v tom celá tragoedie lidského života.

Pokaždé, když čtu v této knize, vystupují mi v mysli představy z Hauptmannovy »Versunkene Glocke«. Totéž ideové světlo chvěje se kolem hlav osob v »Loki«. Jen myslím, že osoby Jacobowského neprchají nám, neztrácejí se nám v tomto ideovém nadchnutí, — všude plný, zářící krystal.

S větším a větším zájmem čtete každou následující větu, kapitolu. Vše tak měkké, etherné a přece tak pevně řezané! Sloh je klidný, barvy syté. Jest tu jasně vidět, v čem tkví síla p. Jacobowského: antická jednoduchost. — Arno Holz vydal právě druhý svazeček básní: »Phantasus«. Hned loni, při vydání knížečky básní téhož názvu (jak mi v jednom z našich rozhovorů bylo jím řečeno, hodlá p. A. H. celou svou další lyrickou činnost uložiti v celé serii knih, pod názvem »Phantasus«) proklamoval básník t. zv. »novou lyriku«: umělý rythmus a rým hoďte přes palubu! Dojmy své podejte v témže rythmu, v jakém se rodí ve vašem nitru! — To jsou principy, na nichž spočívá celá lyrika p. Holzova, zahájená loni »Phantasem«. Autorovi se podařilo, co chtěl. Mám-li však podati dojem z četby posledního svazečku, řeknu hned, že jsem byl unaven jakousi suchostí a mnohomluvností básnikovou.

Zcela jinak na mne působil druhý sešit básní p. Jiřího Stolzenberga (přítele Holzova a známého hudebního skladatele), jenž první přidružil se k programu Holzovu vydáním básní »Neues Leben«. V tom je krev, v tom je svěžest chladných letních jiter, koupajících se v čerstvých rosách! Obdivuji se také prostotě a přirozenosti veršů p. Stolzenbergových. Také se mi zdá, že p. Holz, rozvášněn polemikami o svoji »novou techniku«, aby ukázal, jak plně jest si vědom svých programových bodů, snižuje se na virtuosa.

Oba básníci mají za sebou již řadu epigonů. Ale — jenom epigonů. — Mluvím-li již o nejlepších zjevech posledních dnů, nemohu nezmíniti se ještě o činnosti p. Johannesa Schlafa. V tomto roce vydal již tři knihy: Drama »Die Feindlichen«, a dvě sbírky novell: »Leonore« a »Stille Welten«. — Jest to stále týž Schlaf, básník jemných, nervosních, až úzkostlivě ciselovaných nuancí. Jest to vzácné, nehmotné umění, zadýchané chorobnou touhou po novém životě.

Pro novinky dramatického umění ponechávám si času k příštímu, samostatnému referátu o berlínských divadlech. Jen tolik musím říci, že nesmím nezpraviti čtenáře o odchodu pí. Anežky Sormové z Berlína, resp. o jejích posledních pohostinských hrách ve zdejším »Lessingově divadle«. A. Sormová byla po léta členem nejlepšího německého jeviště, berlínského »Deutsches Theater«. Zde vyrostla v roli »Nory« v umělkyni, podávající nám vše, co jmenujeme ženským. — Vše to měkké, vše to pohádkové, až v naivně dětské zabíhající nám podává. Gesta její jsou nanejvýše měkká a graciésní, slova padají jí se rtů jako poslední květy říjnových růží, sehnané podzimními vánky. Vidím stále před sebou její »Noru«, ty její velké, stále se tázající oči, jaké vídáme u nemocných dětí, bíle oblečených a unaveně rozpínajících své bledé ručky po zlatém přívalu prvních slunečních paprsků jara.

Aby nám podala snivost, sní. Tak vidíme před sebou tu ženu-dítě, nepřející si nic více a neprosící tak horečně o nic více, než aby nebyla olupována v žití o vše to subtilní, o všecky ty své nemocné touhy po ozvěně stříbrných strun, jaké rozpíná měsíc v májových, chvějících se nocích celým mlčícím kosmem. — Sormová odchází k vídeňskému »Burgtheatru«. Jest jisto, že — jak konečně sama přiznala — Vídeň pro ni není. Není tam sil, které by jí stačily, není tam toho nutného vysokého niveau, v jakém jedině může se rozvíjeti její umění. — S ní odchází i nejlepší herec německý, p. Jos. Kainzl známý širšímu obecenstvu též svými vzácnými recitacemi, jimiž nás v posledních dnech uchvátil.

V Berlíně, 8. dubna 1899. Antonín Ondráček.

NÁRODNÍ DIVADLO.

(Edmond Rostand. Cyrano de Bergerac. Heroická komedie o 5 aktech, veršem. Přel. Jar. Vrchlický, vystavil regisseur p. Šmaha.)

Ta ohmataná a očenichaná popularita dramatu Rostandova, jak ta znechutí člověku psát o něm, třeba při lektuře byl z ní měl silný čistý akkord krásného dojmu. Říkám si stále: jaká bědná, mrzutá a hloupá věc ten široký úspěch! Vím, že nic neznamená, že nemá významu pro literární soud a hodnotu, ani negativního právě tak jako ne positivního, že je to čistě bezvýznamný accidens, že se může stát také nevyzpytnou náhodou, že se i hodnostná a krásná práce může tisknout v stopadesáti tisících exemplářů a může hrát v nějakém tisíci představení na všech divadlech evropských, že krásná práce může a musí vydržet i tuto bizarní negativní zkoušku: — nic platno, mrzí mne to a kalí mi to z ní radost. Říkám si stále: nic to neznamená, krásná socha zůstane krásnou, třeba byla pošpiněna statisíci špinavých očí, a jen revolucionářští šosáci bojí se pověrčivě té koincidence popularity a zásluhy, jen jim platí negativný důkaz nepopularity, jen oni manevrují formulkou: líbí se davům, ergo je bezcenná. Ale vadí mi, upřímně mluveno, přece a marně se zříkám té jisté tísně: tak široká popularita musí mít přece alespoň kus své příčiny, třeba malou jen její nápověď, v podstatě a základu práce, v jejích vnitřních vlastnostech. Musí být v ní přece nějaká trhlina, kde se může zachytit to parasitní býlí, které obroste pak celý útvar a zakalí jeho prvotní obrysy a linie. Může se chytit třeba za věc vedlejší a náhodnou, může vyrůst z nedorozumění a nepochopení, převrátit pravý skutečný stav — ale přes to předpokládá to všecko trochu, alespoň trochu souhlasu v díle samém a u autora samého. A u Cyrana mohlo by toho souhlasu opravdu být trochu méně: on chce někde přímo chytit široké obecenstvo za každou cenu a dává i chudákům, kteří nebudou mít mnoho z toho, co chytí uchem, náhradou alespoň pastvu pro zrak. Postupuje širokými barevnými freskami, první, druhý a čtvrtý akt jsou hotový skoro kaleidoskop, divadelní průvody a panoramata.

Ale je zase pravda, že je v tom také kus specificky divadelní a komposiční síly a že nemůže být a není uměleckým hříchem tam, kde nepřekáží vnitřní psychologické kresbě a ryze vnitřní charakterové faktuře práce. A ty nejsou tímto pestrým divadlem oka opravdu nijak rušeny a zastiňovány, ani není jim nic ubráno, aby bylo přidáno a nahrazeno vnějšímu scénickému efektnictví a pointované rybě a gradaci situací. Celkem vychází Rostand ze zkoušky přece čist. — Je to tím, že hra jeho má vedle

znamenité, virtuosní přímo divadelnické techniky pevné hodnotné jádro básnické, jádro skutečné poesie a to poesie opravdu dramatické: je to poesie charakterová, a ta je v naší době vzácné koření.

Celé drama je jí proniknuto, její zvláštní kouzlo dýše i z vedlejších scén, ale hlavním jejím nositelem je sám bizarní rek básně, směs nejpříkřejších kontrastů, figura paradoxní každým coulem, dobrodruh i učenec, rváč i chvastoun a při tom duševně čistý a ideální službě srdce docela klášternicky a středověce nesvětsky a nezemsky oddaný rytíř i pamfletista, zapomenutý spisovatel, který se vzpíral všem normalům a regulím doby, tvořil díla chaotická a rozmarná, jimž, jak vyznává v celém životě svém, scházel právě ten soulad, aby přeplula lhostejnost doby. »Il me manquait un peu d'harmonie...« Jim scházela úplně skoro, byly jen fragmentárně řaděné nápady a embrya, jichž vykořistili jiní šťastnější, jako Molière, Swift a Voltaire, a v jichž dílech došly teprve místa a významu, osvětlení i plného vytěžení. Na Cyranovi de Bergerac leží tato kletba náběhů a chaotičnosti, temna prorvaného na chvíli blesky, a to brzy hasnoucími, nedostatku celkové komposice a zharmonisování detailů v dílo. Je to barokní improvisator, není to architekt uměleckého díla a nedovede stavět celky po ideových plánech. Něco výbušného a reakčního je v celé jeho činnosti literární: je chorobným protinožcem své rafinované, střízlivou titěrností racionalismu a umělecké scholastiky hřešící doby, je nespoutaným, ale často i planým a absurdním tulákem v literatuře, která již byla cele salonní a akademická a činila z poesie kultus a někdy již i zvrhlou a konvenční etiketu (preciosita). Měl jednotlivé, často smělé, jindy groteskní nápady, ale neměl idejí a plánů... a proto těžili jiní z jeho průkopnické práce a přisvojili si jeho smělé výpady a náběhy, zařadili je do svých snah a pojetí a zužili ve svých stavbách.

Tuto historickou figuru vylovil Rostand s velkým štěstím z šachet zapomenutí, z toho tragického hřbitova, jemuž se říká historie. Přenesl ji do své heroické komedie s neobyčejnou historickou pravdivostí a s ještě větší psychickou intuicí: assimiloval si ten charakter tak plně a cele, pronikl ho s takovou láskou, něhou i opravdovostí, vztyčil v tak krásný a čistý typ, rytý tak úžasně jemně a pevně a v liniích a gestech tak nezapomenutelných, v scénách tak vyhráněných a výmluvných, že je málo příkladů tak psychicky plnokrevné umělecké restaurace. To je skutečné prožehnutí vlastním dechem, provanutí vlastní duší, a není náhodné, že se vyskytuje na konci našeho věku, který ponese pro vždy na svém čele pečeť historismu. Není nahodilá také ta restaurace romantismu, nejen jeho velikých gest, sonorních tirad a nadlidské vůle a síly, ale i tragické osudové ironie a veliké slavné duševní naivnosti a čistoty — romantismus to byl, jenž první učil pochopení historie, dobovému koloritu a studiu i hmotné kultury. A jen tím mohl vzniknout Cyrano, jen tak mohla se podařit ta evokace mrtvého charakteru: bylo zapotřebí nejpečlivějšího studia doby, společenské i duchovní kultury až po jazyk a poetiku, bylo třeba vyvolat celé ovzduší a celý opar doby a jen v tomto authentickém mediu mohla pak dýchat a žít tak krevně figura básníka-dobrodruha.

Na Rostandově Cyranovi leží pečeť veliké duševní cudnosti, v tom je komedie jeho opravdu heroická i romantická v psychickém smyslu slova. Je to typ krajního idealisty, pokorného vojáka v jeho šiku a oddaného sluhy před jeho trůnem. Ten hlučný, pohyblivý, podnikavý, výbušný a dobrodružný člověk, jehož vůle je prudká a expansivní, je srdcem veliký sprosťáček před bohem a svým ideálem, ať je jím již umělecká neústupnost a krajní důslednost a neodvislost charakteru, ať žena, kterou němě zbožňuje po patnáct let a již se ze své lásky náhodou prozrazuje až chvíli před svou smrtí. Ten veliký důvtip, síla a dobrodružná vůle je podvedena a přemožena světem, slabostí, zlobou a tupostí úplně: — jaká tragická ironie je v tom, že tento rytíř a šermíř, kterého nikdo nepřekonal tváří v tvář otevřeným hledím, padne zákeřnou ranou, nástrahou a úkladem, polenem, jež po něm hodí nicotný nějaký sluha!

»Padnout v boje vzteku,
hrot meče v srdci nést a podlehnouti reku!«
Ó já to kdysi děl. — Však osud jen se šklebí...
jsem zabit v záloze, ze zadu raněn v lebi
neznámým lokajem a k tomu polenem.
Tak všecko na světě i smrt svou zkazil jsem! *)

To jsou veliké grandiosní linie typu, který tu vztyčil Rostand. V nich je tolik psychické ryzosti a hloubky, že sáhají a blíží se i k těm několika málo pratypům, jež máme v našich literaturách. Cyrano Rostandův připomíná sice v hlavní struktuře Cervantesova Dona Quixota, ale má zase plno ryze originelní barvy a vůně; společný je jim jen poslední, řekl bych metafysický, jejich základ: poraženého ideálu a oklamané poctivosti. Cyrano je zejména daleko reálnější a aktuálnější, není to maniak, je to široká obzíravá duše. Neútočí na větrné mlýny, ale na konkretnou ničemnost, podlost a pustotu lidí — rys, jenž nám ho činí bližším. F. X. Š. Dokonč.

Vystoupení slč. Hilbertové.

Sympatická, drobounká slečinka kmitla se onehdy jevištěm Národního divadla diskretními, plachými krůčky hrdinky Pailleronovy »Myšky«. Líbila se. Tím více, poněvadž hlediště bylo velmi přátelsky naladěno pro mladistvou umělkyni, která se příznivě zamlouvala několika svými výkony na lonském výstavním divadle. Přátelé a ctitelé výstavního divadla a její půvabné hvězdičky naplnili hlediště Nár. divadla jinou, vnímavější, uznalejší a vznětlivější náladou, než jaká tam obyčejně vládne za malátné netečnosti našich blaseovaných p. t. abonentů. Talent slč. Hilbertové má dosud neurčité, nevybroušené linie. V úloze Pailleronovy naivní holčičky podařily se jí lépe tóny sentimentální, snivé, plaché, nežli měnivé, lehce bleskotající záchvěvy dívčí duše, v níž rodí se pocity lásky a koketnosti, pro něž se umělkyni nedostává finesy ani dostatečné barvitosti hlasu. Na hře slč. Hilbertové je patrný dobrý vliv její učitelky paní Kvapilové, a že z tohoto vlivu propracuje se umělkyně k samostatnějšímu tvoření, zaručuje její mládí i její zajisté vážné pojímání umění. — a. —

HUDEBNÍ KRONIKA.

Poslušen jsa rozkazu svého papežského pána, jezdí don Lorenzo Perosi po světě, aby v kněžské soutaně odvracel lidstvo od světské marnivosti a za třaskavých fanfár reklamy dal se slaviti jako prorok nové éry v církevní hudbě. Kde však exotický půvab jeho osobnosti zůstává v ústraní, trží fiasko za fiaskem. Neboť jeho oratoria, podobná sobě jak vejce vejci, propadají, poněvadž hlásají evangelickou radu chudoby, chudoby myšlének totiž, poněvadž živí se jen z darů velikých mistrů, že prohřešují se až příliš proti sedmému přikázání Desatera, což zbožný autor odpyká časným trestem brzkého zapomenutí... »Spolek hudebních umělců« s Perosiovým »Utrpením Kristovým« provedl Palestrinovo »Stabat mater« a postavil tak vedle sebe jména dvou autorů, kteří podkládanou jim blízkost jistou budou míti snad v alfabetickém pořádku hudebních slovníků, ale výslednicí

*) K srovnání překladu pana Vrchlického cituju také francouzský originál:

»D'un coup d'épée,
Frappé par un héros, tomber la pointe au coeur.«...
— Oui, je disais cela!... Le destin est railleur!...
Et voilà que je suis tué, dans une embûche,
Par derrière, par un laquais, d'un coup de bûche!
C'est très bien. J'aurai tout manqué, même ma mort.

*

svého umění jsou od sebe mnohem dále, než může vysvětliti odlehlost doby, v níž žili a působili. Posloucháme Palestrinu dnes zajisté jako modlitbu, v níž rozložila své nitro umělecká duše svého věku, kdy pod kupolí chrámovou bylo jediné hudební jeviště, ne pod karyatidami koncertní síně. Jak vypadati má křesťanské dílo hudební, aby, nestírajíc s liturgického textu vlastní mu ráz, splňovalo přece podmínky, současným uměleckým nazíráním diktované, okázal Liszt v památném »Kristu«. Nesmrtelný abbé v době, kdy odhodil od sebe celou bohorovnou slávu, aby pod kněžským posvěcením prodělával nový, vnitřnější život,vyslovil své nejlepší slučbou dvou authentických katolických prvků hudebních, chorálu gregorianského a slohu Palestrinova, s vymožeností panující techniky skladební. Perosi uzavírá však kompromis se světem. Jako čtvrtý element připojuje k uvedeným již moderní operu, a ne právě výhradně nejlepší jakosti, poněvadž Boito, Franchetti a Mascagni e tutti quanti jsou mu stejně vítaným pramenem, jako Wagner. Tento heterogenní materiál vystavuje Perosi úlomkovitě za sebou, a poněvadž nedovede jej roztaviti a znovu slíti, aby sdělal z něho pátou hmotu, byť jen poněkud slušné prostřednosti, oratoria jeho budou v historii církevní hudby nutně hráti úlohu pátého kola u vozu...

Nelze-li vystihnouti, v čem vlastně věží velebená církevnost skladeb Perosiových, kde máme hledati měřítko pro domnělou profánnost Dvořákova »Te Deum«, jímž »Hlahol« zahájil druhý řádný svůj koncert? Ve »Stabat mater« zasáhl Dvořák mnohem hloub do ducha textu a vytěžil z něho řadu úchvatných obrazů hudebních, jež marně bychom hledali ve skladbě ambrosianského hymnu, která okazuje, že původce její nepídil se tak po pramenu krásna, jako spíše se radoval z jeho lesku. Z té příčiny také akustická síla nestojí tu na stejném stupni s výrazovou. Přes to jest »Te Deum« Dvořákovo slabším ovšem projevem silného ducha, což nelze říci ani o Musorgského »Záhubě Sennacheribově« ani o Glazunovově »Korunovační kantátě«, z nichž žádná nebyla s to, aby sporný u nás význam mladoruské školy rozhodla na prospěch její apologetův. Glazunovovi na omluvu slouží příležitostnost textu, jenž jsa z většiny veršovaným úvodníkem politickým, absorbuje značné kvantum potence v částech vzletu prázdných, že v místech poetických dostavuje se skladateli vysílenost. Čtyři světové strany velebí u Glazunova cara tak mdle, jakoby slunce zapadalo na východě a pod rovníkem jakoby byly věčné sněhy a ledy. Musorgskij však mohl a měl z Byronovy »Hebrejské melodie« vytlačiti trochu hudební tresti, ne pouze obálku k notovému sešitu. — Za ne celá dvě léta Knittlovy éry tak vyrostl »Hlahol«, že koncert jeho povznesl se na nejdokonalejší po souhře »Českého kvarteta« výkon reprodukční této saisony a to nejen co do sboru, ale i co do orchestru. Kéž vrátí se »Hlahol« po marné exkursi do světa slovanského ke Knittlovým programům z let osmdesátých, a nepustí-li se s chutí do Bachovy, tož aspoň do Beethovenovy mše, Berliozova »Rekviem« a pod.

Poslední akord koncertní saisony zahrál »Klub mladých« večerem věnovaným Karlu Kovařovicovi. Od populárních »Psohlavců« intensivněji upíná se pozornost k starší produkci nad míru nadaného skladatele, který již v mladších letech vládl technickým mistrovstvím, jak nejlépe bylo pozorovati na krásném kvartetu smyčcovém, složeném již r. 1887! Poutavý program, sestavený z lyriky písňové a sborové, z kusů sólových a orchestrálních, přes poměrnou délku neunavil, což je nejlepším vysvědčením Kovařovicově bohatosti tvůrčí, jež umlčuje i odpor, činěný jinak zásadně proti produkci jednomu pouze skladateli vyhrazené. — KA.

LITERATURA.

Fr. S. Procházka: Písničky. V Praze, nákladem Vilímkovým. Řada pastiches, místy vtipných, bystrých a čiperně napodobených, — ale přece jen pastiches! Pan autor zachycuje sem tam spád a obraty lidových písní a popěvků, snaží se chytit jich naivnost, nehoráznost, vervu, vtip i stesk, hravost i rozmarnost — ale snaží se o to příliš, a v tom je chyba! Stalo se mu často, že »přeherodesoval Herodesa« a »přehromoval hromotluka«, jak říká drahý Hamlet, princ dánský, jenž má opravdu vkus v uměleckých věcech stejně pronikavý a bezpečný jako nejmodernější esthét. Některé ukázky bystrého umu páně Procházkova jsou totiž v dobré vůli hnány trochu daleko a jsou buď naivnější a prostodušší nebo nehoráznější a rozhodně forcirovanější než pravý authentický lidový popěvek, který má přísnější a úzkostlivější, distingovanější a cudnější vkus umělecký a esthetický, než se mnohým dnešním napodobitelům lidové poesie zdá. Jinak uznávám rád kombinační čipernost, obratnost a bystrost p. Procházkovu, ale hodnota její je spíše virtuosní než opravdu a ryze umělecká. Celá tato napodobená lidová poesie — napodobená ve všem a do krajnosti: formou, technikou, dikcí i obsahem a naziráním duševním — je uměleckým nedorozuměním a výsledkem časové mody, jak ji přineslo špatně pochopené studium lidového života a o nic lépe pochopená touha po národním charakteru v umění a poesii. Národním nebude naše umění, budeme-li okreslovat do nekonečna lidové ornamenty nebo imitovat lidové popěvky — toto pasivní a chudoduché pojímání problému zabíjí v první řadě umění samo. Národnost musí vězet hloub — musí to být methoda samé duševní práce, stil celého kulturního života a ten musí se projevit právě při traktování látek i nejmodernějších, nejobecnějších, nejvyšších a nejsložitějších, při problémech právě světových a lidských. Ale přemílat stále prostinké dojmy, city a názory, humor a starosti venkovského člověka, nutit se v jeho posici a všecky zvláštnosti jeho rozvojového stupně a podávat jen obměny toho básnického světa, jenž v authentické lidové poesii došel výrazu plného a definitivního — v tom je rozhodně mnoho hračkářského, zmalicherňujícího a škodlivého pro umění, časová móda a blud vkusu, který dříve nebo později pomine. Studovat lid, učit se od něho názoru i výrazu, ano — ale zužít také těchto zkušeností jako materiálu pro vyšší stavby, pro umění úměrné a příznačné kulturní sféře autora a jeho individuálnímu nazírání v plnost a tíseň současného duševního života! Jinak je všecko koketování s lidovostí jen pohodlnou nemyslivostí a hračkářským sportem, který se snese snad jako reakční extempore, jemuž se může snad i zuřivě tleskat z momentní konstelace literární politiky nebo z přechodné únavy, jaká zachvacuje na chvíle snad všecky v horečném chvatu života a kultury, ale pro životný a obsahový rozvoj literatury je bez významu. F. X. Š.

Nový román hr. Tolstého »Vzkříšení« počne vydávati nakladatelství J. Otty současně s originalem uveřejňovaným v ruském časopise »Niva«. Překlad obstaral p. Pavel Papáček.

*

Manifestační schůze pro Starou Prahu konala se dne 16. t. m. na Žofíně. Vášnivě a důrazně bylo na ní protestováno proti barbarství páchanému na krásách a památkách Prahy. Smutné bylo účastenství studentstva, na něž se nejvíce spolehalo. Ti plnili dopolední promenádu Ferdinandovy třídy daleko četněji nežli schůzi, kde se jednalo o svrchovaně důležitou otázku kulturní a národní.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 1. KVĚTNA 1899. — ČÍSLO 23.

KAREL HURYCH:

SLABOŠI.

Pokrač.

V noci 7. května.

Miluju ji, miluju, miluju!

8. května.

Ona je božská, andělská, démonická, nebeská, pekelná žena. Ne... ona je světice. Snad bachantka. Čert ví, co je... ale je zcela jiná nežli ostatní.

Dala mi políbení. Bylo to úchvatné a též komické. Má takové bizarní nápady. Přišel jsem do hostince z divadla. Byla tam se svým mužem. Štáb též. Janda do ní cosi hučel. Kroll byl velmi galantní. Vilim tlachal s Mrázkem. — Pokynula mi, abych si sedl vedle ní. Je to mé pravidelné místo. Sedím vždy vedle ní. Dr. Kroll se ušklíbl, podíval se na hodinky a zívl, jako by chtěl říci: »Teď jsme tu zbytečni.«

Paní Vilimová mi napovídala spoustu příjemností. Kritisovala mne.

»Dnes se mi líbíte...« pravila špičkou rtů, že jsem jen já to slyšel, a dodala ještě slaběji, šeptem: »hned bych vám hubičku dala...« Bylo to silné. Kdyby nebylo detektivského, slídivého pohledu Krollova, snad bych neopanoval tak dobře své pohnutí.

Minula hodina. Byli jsme veseli a rozjařeni. Nad stolem se schumelila jedna z těch hospodských debat, kde křičí jeden přes druhého. A v tom mi náhle řekla má sousedka:

»Poslyšte, pošeptám vám něco.«

Nahnul jsem se k ní. Nikdo si nás v té chvíli nevšímal.

Já cítil na uchu lehké dotknutí jejích rtů a pak letem zavadily ty vlahé, teplé vonné rty o mou tvář, slyšel jsem šepot:

»Tak, zde ji máte!«

A pak se roztomile usmála na Krolla a tvářila se, jakoby s velikým zájmem sledovala, co se mluví u stolu.

10. května.

Je mi smutno, teskno. Pociťuji náhle nevýslovnou, nepochopitelnou úzkost. V takové chvíli jakoby mrazivá ruka tiskla se mi na srdce... A všechny mé hodiny patří jen jí. Včera jsem ji viděl. Šla s nějakou dámou. Bože, krásná byla, krásná! Jemnou, prostou elegancí zářila celá, harmonickou lepostí dýchal každý její posunek i pohyb. Ten rytmus její volné, plavně kolébavé chůze! Klobouky litaly před ní. Muži se za ní ohlíželi. Usmála se, když mne spatřila, tak měkce a laskavě. Ten úsměv provázel mne celý den jako bílý stín, vše bylo kolem mne zatopeno jeho jasem a vůní. Nepociťoval jsem všednost života.

12. května.

Můj duševní život hárá v mocně vzedmutých vlnách. Teď tryská do výše v šumném vzkypění radostné, smělé, výbojné touhy a hned zase klesá do temných propastí úzkostné, mučivé tísně. Ani chvíle pokoje, ani okamžik tišiny. Zdá se mi, že jsem ztratil cit, lásku, zájem pro všechno, co s ní nesouvisí. Lidem se vyhýbám — pokud nemám jistotu, že mezi nimi se nesetkám s ní — nepracuji a své mamince jsem již týden neodpověděl na psaní. Se závistí pohlížím na ostatní lidi. Jsou volni ve svém všedním životě, ve své denní práci, ve své povinnosti. Povinnost — nechápu již ani, co to je. Jejich všední život... Co to škrabu za nesmysl. Což já žiju nějak nevšedně? Hloupě, ale ne nevšedně. Toužím po něčem neznámém, nedosažitelném, bojím se sám uvědomiti si ten hrozný cíl. A já vůbec nejsem ani v nejmenším nevšedním člověkem. Moje originálnost je snad jen má upřímnost k sobě samému.

A přece dějou se se mnou tak úžasné věci. Připravuji výbuch pod svou vlastní existencí. Zamykám oči a jdu slepě v před. Bojím se domysliti konce. Buďto se stane něco... a pak běda

nám oběma. Eh, pitomý nápad. Proč běda? Děsí mne novinářské lokálky a jisté romány a dramata. Pouhá suggesce, zbytečné dráždidlo

Ale nestane-li se? Mám ji příliš rád. Snad bych se zbláznil nebo... Havelko, druhu můj, jak ti závidím tvou ironii, tvůj cynismus, tvou neurvalost. Ty jsi pořádný, silný chlap, a ne takový slaboch z kmene Asrů, »welche sterben, wenn sie lieben«. Ano, já čtu teď i Heinea!

15. května

To vše, co se děje a co se snad bude díti, není pouze mou vinou. Ona mi kynula, ona mi vyšla vstříc. Její oči mne zavolaly — a já ztratil rozum. Ona je tak dětinsky jemná, něžná, přítulná. Ovšem jen když jsme sami. Jak jasné, usmívavé jsou ty naše samoty Ještě jsem nikdy nepocítil tak čisté lásky. A přece... Ne, není to pravda! Lhu si. Každý její dotek mne rozechvěje, rozpálí. Hledím na její bílé čelo pod plavým vlasem jako na hostii ozářenou zlatým jasem slunce stlumeně padajícího gotickými, malovanými okny a při tom šílím touhou po jejích rtech, pro které nemám žádné kostelní, posvátné porovnání. Její rty, její krásné rty! Nejluznější květ purpurový, nejjemněji ciselovaná číš rubínová. Vůně květu zmamuje, rozkoš číše opíjí až k smrti, k sladké smrti spálení ve výhni vlastního ohně. Jen dvakráte jsem cítil zcela povrchní dotknutí jejích rtů. Poprvé, když mne nezbedně políbila v hostinci. Po druhé včera Byl jsem u ní dopoledne Vesele jsme žvatlali v salonku s květinami a Havelkovou Orientálkou. Žertovali jsme, pomlouvali jsme. Pohladila mne dvakráte po tváři a pak mi pocuchala vlasy. Smála se mé uhlazenosti. »Musíte být rozcuchaný, chcete-li, abych vás měla ráda!« pravila. »Tak, teď se mi líbíte, vyhlížíte jako umělec.« A náhle nahnuvši se lehce ke mně, přimhouřila oči a ukázala rukou na svou tvář. »Semble!« zašeptala rozmarně a zároveň jaksi plaše. Políbil jsem ji na tvář Uchopila mne oběma rukama za hlavu a pohlédla mi do očí. Zarazila se, několik vteřin se rozmýšlela a pak lehce a plně přiložila rty na mou tvář. Nejspíše mne chtěla políbiti na rty, proto se zarazila a pohlédla na mne.

Ruměnec zalil její bílou tvář. Její oči vzplanuly. Ale to nebyl již klidný odlesk usměvavé, chladné výšiny. Blesk náhle vyšlehl z nitra

»Poslouchejte, Mikso, musíte už jít. Čekám švadlenu « pravila. Ani hlas její nezněl s tak pevnou plností jako jindy. Zdálo se, jakoby jeho stříbrný zdroj byl rozčeřen rozechvěním.

Sotva že jsem odešel, usedla k pianu a udeřila prudce do kláves. Po schodech mne provázela divoká a rozháraná melodie plná vášně a bouře...

20. května.

Zase jsem seděl nad svým tajným sešitkem básní. Slova se hrnula, dojmy se jitřily, rýmy zvonily — ale papír ostal prázdný. Chaos myšlének... Snil jsem pouze o své básni. Ostatně Zeyer kdesi praví, že nejkrásnější básně byly jen sněny, dumány prostými lidmi, kteří neměli odvahu a umění je napsati. Snil jsem tedy o muži milujícím, o muži uvězněném, ujařmeném láskou Nepatřil sobě Žil ve vidině jediné bytosti, její jménem byl zapečetěn jeho svět, a ona stála jasná a vznešená u bran jeho světa. Byla záhadně krásná (ovšem!). V bledé tváři anděla plál chladný žár demonických očí. (Jak jinak!...) Lehce pootevřené rty, podobající se rozpuklému květu celovanému prvními paprsky jarního slunce, zachvívaly se, jakoby přivolávaly polibky. Byla plavá, zlatovlasá (ha! ha!) Takové hlavy malovali malíři renaissance, Leonardo, Tizian, Veronese. A žádný div antické plastiky nepředstihl opojnou harmonii jejího těla Zdá se mu, že ona je ztělesněnou hymnou krásy, že ona je tím nejvyšším a nejsvětějším Slovem, jež bylo učiněno Skutkem. A tento zjev stál před vchodem do jeho světa. Tam za tím jasným a záhadným zjevem byly jeho naděje, jeho sny, jeho povolání životní a jeho práce Opuštěn byl oltář jeho snu, zpustla jeho dílna. Byl vyhostěn sám ze sebe. Věděl, že bude ztracen, nenavrátí-li se. Ale v cestě mu stála Žena Byla to Žena Uchvatitelka. Ty krásné ruce rozpínaly se po něm, aby jej zhubily v smrtelné rozkoši vášně, ty oči sálaly ohněm zatracení, ty rty nabízely se mu jako pohár jedu... atd, atd. Ale to není poesie. Pouze delirium smyslů, tanec slov.

Dnes dopoledne jsem byl zase u ní. Ta služka se zesmutnělýma očima se mi nelíbí. Přinesl jsem paní Vilímové Turgeněvovo »Šlechtické hnízdo«. Kniha byla ovšem záminkou návštěvy. Rozkošná chvilka. Smála se, hrála na piano a stáli jsme půl hodiny ve dveřích, nežli jsme se rozloučili. Před rozchodem mi pošeptala kvapně, abych se nezmiňoval večer v hostinci jejímu muži, že jsem byl u ní Co pak je to něco zlého? Hm, docela korektní to není, ale... Za rohem jsem potkal doktora Krolla. Minuli jsme se s lhostejným pozdravem. Ale zdálo se mi, že bledá, posměšná grimassa přelétla jeho tváří. Snad tušil, kde jsem byl?

— — — — — —

22. května.

Chodím s otevřenou ranou. Mám horečku. Nejrůznější stavy duševní střídají se ve mně. Z tvrdé tuposti dlouhého mlčení nad knihou, kterou nečtu, upadám do nervosní rozčitlivělosti. Ven, ven! z té tísně, z toho vězení! křičí celé mé nitro. Ale je to jen malátné lomcování připoutaného, raněného zvířete

Veškerý svět, celý život, všechno, všechno, všechno zahrnuto je v jedinou, ohromnou, světodějnou, živelně vehementní otázku: »Miluje mne?«

— — — — — —

Včera jsem se válel u Havelky v atelieru. Pracuje, zpívá si, posmívá se kde čemu. Je to volný kozák, moloděc! Rozchechtal se, když jsem mu to řekl. »Ano, žít, pít, guljat umím po kozácku. I tropáka bych dovedl oddupat! Ale uvnitř, brachu, nemám stepní sílu. Přivlekl jsem si z Paříže otravu úpadkovou, jsem degenerovaná, nemocná duše. Udržuji se při životě pouze injekcemi prudkých vzrušení. Štvu se!« A počal zpívat zádumčivou slováckou písničku.

Práce nejde mu rychle od ruky. Nikdo nepracuje tak úzkostlivě, mozolněji jako on, malíř frivolní nonchalance. Proto je někdy omrzelý a jeho humor kouše, stříká jedem Ale ať si říká co chce o své dekadentské nervose, závidím mu jeho sílu. On není dekadent, on je barbar. O ženách a lásce mluví brutálněji nežli kdy jindy.

»Mám nostalgii hellenské smyslnosti!« rozpovídal se potřásaje svou rozcuchanou hlavou. »Tehdy byla láska krásná, nahá a cudná. Pokrytectví, perversi vynalezla teprve pozdější eunušská doba. Antická kurtisana je vznešená ve své smělé vášnivosti, v hrdosti své odhalené krásy. Pařížská demi-mondka ve svých krajkách, ve svých skvostech, ve svém espritu je špinavá a hnusná. Ženy se zvrhly. Nedovedou býti více ani kurtisanami. A přece Gautier řekl: »L'état naturel d'une femme c'est la prostitution.« Gautier byl poslední Hellen... Ach, můj Bože, svatá Afrodito, a my hledáme jakési jiné, duševní, vyšší styky! Sbližujeme se se ženami, s nimiž klábosíme o různých záhadných, vznešených, krásných věcech, tiskneme si ruce, hledíme si do očí, ano i hubičku si dáme... a cítíme se tak povznešenými, čistými! Najednou však vyšlehne plamen krve, zazní vítězná píseň přírody. A je konec vyšším vztahům! Bohudíky... Oh, chtěl bych žíti v dobách alexandrinských orgií... ve Velkém Chrámě Afrodity... její ověnčené kněžky, jež znaly všechny rytmy, všechny nuance, všechny melodie na celé lyře lásky... sladké, unylé tóny flétny... písně erotické v bolestné a sladké touze... verše Saphy... tanec černých otrokyň, a v dáli šum moře, v němž jako zlaté najady se koupou hvězdy.«

Konečně zarazil Havelka proud své výmluvnosti. Byl tichý. Špachtlí cosi škrabal a hladil na obraze.

Ležel jsem na divaně. Nade mnou oblaky dýmu cigaretového a z něho vyhlížely obrysy plavé hlavy. Myslil jsem na ni.

»Já byl velký osel,« zahučel náhle Havelka, »snad ještě větší nežli ty. Vzdychal jsem... a léčil jsem své zraněné srdce alkoholem. Mohlo to špatně skončiti. Láska skandálem a léčení deliriem. Brrr, z té doby mi zbyly občasné záchvaty šviháctví, pomysli si, dával jsem si i vlasy kadeřiti, a pak hromada úžasně cituplných a duchaprázdných dopisů. Můj ideál neměl styl, skoro každé psaní začínalo slovem ‚především'. Ale teď, sláva Bohu, jsem volný, jako cikán, jako kozák ichuchu!«

Havelka tančil kankan kolem štafle. Nasmál jsem se mu mnoho, ale bylo mi jaksi nevolno. Varoval jsem ho, aby si nezakládal příliš na své kozácké volnosti, aby se nezříkal různých možností. Vyhodil v tanci nohu skoro až ke stropu a zarazil se přede mnou v graciosní pose baletního mistra, uklonil se hluboce a zasunuv si ruku za pokaňhanou vestu, pravil divadelně, emfaticky:

»Snad nemyslíte, ctihodná ozdobo slušné společnosti, s neslušným poměrem, že chci odtrhnouti číši lásky od svých žíznivých rtů? Naopak, chci až ke dnu píti rozkošný, opojný mok lásky, vášně, smyslnosti. Ale při pořádné pitce šampaňské odhazuji se a rozbíjejí se číše po každém přípitku. Má láska musí být takovým přípitkem kráse a rozkoši. Pryč s číší a novou sem! Snad nemyslíte, že chci pít jako počestný denní host v šosácké hospodě celý život z jediné sklenice se znamínkem!«

Dlouho jsme ještě tak mluvili žertovně, potrhle, uličnicky a konečně i vážně.

Havelka se i zasmušil.

»Žena je nebezpečná, chce-li si podmaniti i duši,« pravil. »A nejhorší zlo je ženská sentimentálnost.«

»Která pak ženská není trochu sentimentální,« namítl jsem.

»Žena s vášní a bez sentimentálnosti... ta by mne snad dovedla... eh, ale takové nejsou!«

Šli jsme spolu do hostince na Malou Stranu. Byl tam jakýsi mladý básník, podle všeho velmi ješitný a titěrný tvor. Zkusil mnoho od Havelky, který nemá rád naše poety. Ubohý pěvec byl přes všechnu vypjatost svého ducha bezbranný proti jízlivé duchaplnosti mého divocha-přítele.

2. června.

Byl jsem pozván k večeři u Vilímových zároveň s Krollem, Jandou a Mrázkem. Paní Vilímová pošeptala mi, abych přišel o pul hodiny dříve. Přišel jsem o celou hodinu dříve. Zdá se mi pokaždé krásnější! Snad optický klam milostných očí? Ale tenkráte byla skutečně svudná. Měla nové šaty z tenké, lehce se vinoucí, modré látky. Zdála se v nich ještě útlejší a vzdušnější. Její pleť bělostná se zábleskem jakési perleťové matnosti byla politá svěžím ruměncem.

»Klekl bych a modlil bych se k vám jako k madonně.«

»Nejsem svatá,« usmála se a zvážněvši ponechala svou ruku v mé. Její ruka, malá, křehká, delikátní, byla hebká a vlažná. Líbal jsem ji mezi hovorem. Paní Vilímová nebyla tak veselá jako jindy. Zdála se mi nějak vzrušenou, nespokojenou, rozmrzelou. Vyptával jsem se, vyzvídal jsem, co ji hněte. Odpovídala neurčitě. Pak náhle pří-

sunula židli ke mně. Bože, jaká to byla krásná chvíle! Seděla zády k oknu. Oranžově fialový odlesk slunce klonícího se k západu zachvíval se mezi záclonami. Jas ozářil pozadí paní Vilimové.

Její plavé vlasy, kolem čela a spánků lehce vzpýřené, byly polity zlatem a skoro zahořely zmírněnou září jako aureola kolem tváře světice. Složila ruce v klín a povzdychla si. Byla nespokojena. Nevěděla vlastně proč. Vymlouvala se na mdlobu, nudu, jednotvárnost života... Po chvilce s jakousi trpkou odhodlaností v hlase řekla přece proč. Její muž, ano, ten dobrák, Vilim, manžel pozorný, něžný, ochočený, byl tím »proč«.

»Nikomu jsem to posud neřekla,« pravila stlumivši hlas a odvrátivši hlavu ode mne, »jen vám se svěřuji, poněvadž vím, že jste upřímným, dobrým přítelem.«

Ten dobrák Vilim trápí svou krásnou ženu. Má záchvaty žárlivosti. Vidí všude zradu, podlost, nepřátelství i mezi těmi, jimž zdánlivě je nejlepším přítelem. Ale to jsou jen výbuchy zloby, jež si přináší buď z obchodu, když vše nejde podle jeho přání, nebo z hostince, když se více napije. Jinak je netečný, ponechává své ženě největší volnost, nestará se, jaké přijímá návštěvy, kam chodí... Je drsný, prostý člověk, jejž asi znepokojuje superiorita, distingovanost jeho ženy.

»A on si dovoluje vůči vám, milostivá paní, nějaké hrubosti?« tázal jsem se a pamatuji se, že jsem to »on« pronesl s jakousi pohrdavou ošklivostí. Ano, od té chvíle jsem počal toho dobráka Vilima nenáviděti.

Paní Vilimová mlčela chvíli. Pak řekla tiše:

»Když na něj přijdou podobné chvíle, je schopen všeho.«

Zdálo se mi, že má slzy v očích. Zachvěl jsem se při myšlence, že ta hrubá, červená ruka kramářská s velkými prsteny... eh... To snad přece není možné.

Cítil jsem, že jsem se té chvíle přiblížil paní Vilimové více, nežli za všechna naše poslední setkání a polodůvěrné a pololaškovné hovory.

Uchopil jsem ji za ruku, pokryl jsem ji vášnivými polibky. V tom naklonila hlavu ke mně, opřela se o mé rameno. Vzal jsem tu krásnou hlavu do obou rukou. Cítil jsem horký žár dýchající z její tváře. Třpytný jas teď padl do jejího obličeje, neboť polo ležela na mně a tu se obličejem obrátila k oknu. Přivřela oči před tím jasem.

Zdálo se mi, že vidím vlhký perleťový záblesk slz v řasách. Jak mi bylo úžasně a krásně v té chvíli! A její rty mlčící, svěží, rozkvetlé, jemné pootevíraly se, propouštěly vonný dech. Cítil jsem, že z těch rtů vstoupá do mne cosi opojného, rozpalujícího, do hloubi duše, do všech por těla vzrušujícího. A políbil jsem ji na rty, z počátku jen dotekl jsem se jejích rtů a pak pevně, prudce, skoro násilně jsem ji políbil. Její hlava klesla ještě níže. Oči měla přivřené, ale na obličeji vystoupl náhle podivný výraz, který mám stále před očima, kterýž však je mi nevysvětlitelný, který nedovedu popsati. Co bylo v té tváři všechno: touha, smyslnost, postrach, výsměch, ironický chlad, utajený oheň vášně? Nevím, nevím. Ale byla krásná, krásná! Nikdy jsem nepocítil vítěznou moc ženkosti jako v té chvíli.

V tom ozval se zvonek. Paní Vilimová vyskočila a zavadila prsty o svůj účes a rázem se celá změnila. Běžela ke dveřím. Vítala někoho velmi vlídně. Přišel doktor Kroll. »Ach, pan Miksa už zde!« pravil, když mne uzřel, ale s přízvukem, kterému jsem dobře rozuměl. Ubožák, jak jsem se cítil vysoko nad ním. Skoro jsem ani nechtěl pohnouti rty, na nichž jsem cítil ještě božské posvěcení, rajské opojení jejího políbení. Má krásná přítelkyně žertovala, smála se, ten stín zmizel již pod řasami, a ani nejmenší sled nějakého rozechvění nejevil se v jejím hlase. Celý večer vůbec byla tak roztomilá a zábavná, jakoby byla nejšťastnější, nejspokojenější ženou na světě.

A já? Byl jsem ku podivu zamlklý, zasmušilý, skoro rozmrzelý. Jen chvílemi jakoby mne ovanul horký dech, jakoby cosi zahořelo v mé krvi. Vzpomněl jsem si na její rty.

4. června.

Potkal jsem Havelku. Kouřil viržinku, měl nakroucený knír a vykračoval si nějak výbojně a odplivoval s jakousi okázalostí. Zavěsil se mi na rameno. Ptal se, zdali jsem byl v Rudolfinu na výroční výstavě. Já že ne. Vynadal mi. Má tam dva obrazy, portrét a jednu malou akvarelu. Slíbil jsem mu, že půjdu do výstavy. Pak si mne začal dobírat, ironicky, ale delikátně, poněvadž mluvil o n í. To je zvláštní, je cynik, nebo se jím aspoň staví, ale nikdy nepronesl drsného slova o nějaké ženě, ač o ženách vůbec mluví někdy strašlivě.

»Něco na ní je přece neobyčejného,« mínil Havelka, »když tě dovedla tak pobláznit.« A když jsme se loučili, prohodil: »Musíš mne s ní též jednou seznámit.«

Vzpomněl jsem si, že i paní Vilimová pronesla podobné přání ohledně jeho.

Ale nevím proč — nechtěl jsem to říci Havelkovi.

Pokrač.

LADISLAV VELTRUSKÝ:

SLAVNOSTI LÉTA.

PROSA.

I.

Oba byli úplně mladí.

Byl večer teplého, letního dne. Ulice chladly pod oblohou čistou a připravenou na porosení stříbrnou tříští jasně vyšlehlých hvězd. A jak šli a smáli se, všichni lidé se za nimi ohlíželi v tiché radosti.

Stále na něho naléhala, dívajíc se mu upřeně do očí:

»Ale vy si zajdete!«

Ač ji ujišťoval:

»Vždyť bydlím docela vedle vás.«

Mračila se škádlivě a smála se té lži, ukazujíc bílou řadu rozpustilých zoubků v obrubě svěže skrojených úst.

Ptala se tedy:

»Kde bydlím?!«

Zastavila se s rukama za zády, zvážněla náhle, jako při věcech velmi důležitých.

On se však smál.

»Hned vedle nás!«

Smála se také, s očima škádlivě upřenýma, otevřenými ústy. V ulicích zavírali již krámky a nastaly snivé a příjemné promenády po únavě letního dne. Promenády plné zahálky, líné večery parného dne. Radostné hovory večerního korsa důvěrně byly tlumeny a v bezstarostném, líném rytmu pozdních procházek, v tom průhledně modrém vzduchu teplého večera všichni si vyprávěli o zažitých příhodách dne, o posledních hostinách, o nové hře oblíbeného básníka, o blízkých ambarvaliích, venkovských slavnostech v květnu, s průvodem ověnčeným klasnými věnci za rytmu nábožných tanců a za hudby starých zpívaných písní . . . A mladí muži si vypravovali svá nedávná dobrodružství v lupanarech a děvčata se smíchem mluvila o zábavách ve společné lázni, zatím co malí uličníci hulákali na rohu ulice, čmárajíce po bílých zdech nároží, na kterých pod velkým nápisem »Programma« zval soukromý majitel vivaria k velké štvanici tygrů do Říma.

Jenom nosiči vody s nádobami na koncích tyče přes ramena položené těžkým, znaveným krokem rušili úplnost tohoto oddechu, vyšplichujíce při každém kroku trochu vody střídavě z obou nádob.

Na konci ulice vyvolával ještě nějaký chudičký obchodník výbornou jakost svého zboží. Potom však zavřel také svůj obchod a vmísil se s hlavou svěšenou do proudu večerní promenády.

Bylo již úplné šero a proudy zvolna řídly, jak z blízkých krčem zaslechly flétnu, hluboké zvuky barbita a vysoko laděnou, ječící sambucu.

Prodavačka ovoce s velikým košem na hlavě nabízela ořechy, kaštany, hrozny a datle.

Kupovali si čerstvé ovoce. Když přišli na konec ulice, řekla:

»Nepůjdeme domů? Je asi již pozdě!«

Pokrčil rameny. Vrátili se.

Pak ještě mu řekla:

»Hleďte, vždyť jsme tu již sami!«

Ulice skutečně prořídla. Hlasy mnohých, nedávno se zde procházejících ozývaly se již napile z veselých krčem. Jen milenci tu chodili tiše, nesmělí a důvěrnější nyní. Vždyť všichni ti, co zde se procházeli dříve a mluvili o svých obchodech, zábavách a zaměstnáních dnešních, ti všichni se jim zdáli býti docela jiní, než oni, mnohem starostlivější a . . . Ale oni byli jako ptáci s divnými křídly v jarním, teplém vzduchu vlažného večera — Samotni.

Potkávali a míjeli se nyní Nepozorujíce se navzájem, neslyšně šeptajíce, nebo mlčíce, trávili důvěrnou radost svých nesmělých samot.

Před blízkou krčmou povstal najednou zmatek a hluk. Zástup lidí. Bylo slyšeti, jakoby někdo upadl na zem. Pak několik hlasů ochraptělých křikem a pitím, hádajících se a přehlušujících hluboké zvuky barbit a ječení sambuc.

I žena nějaká vykřikla pronikavě . . .

Jemně se zachvěla hrůzou.

»Co se tam stalo?!«

Jemu to bylo však úplně lhostejno.

Chvějíc se zvědavostí i hrůzou řekla:

»Nepůjdeme se tam podívat?«

Než došli, bylo již zase ticho. Z krčmy zněl křik veselých hlasů a ječení sambuc. Jen hlouček uličníků, pokřikujících a smějících se, byl kolem opilého filosofa, starého, s hlavou úplně lysou, s tógou politou laciným sabinským vínem, zvedajícího se klidně a namáhavě se země.

A ona se smála jako ti uličníci kolem a skořápky s ořechů a špatně okousané pecky datlí házela za ním, vrávorajícím a s prudkými gesty jako v hádce si opakujícím: ». . . pravili, že jsem nějaký nevrlý muž, vodu pije . . . pravili, že jsem nějaký nevrlý muž, vodu pije . . .«

Náhle zvážněla.

»Nyní musím již domů!« řekla poněkud zmateně . . . »Měli by strach a šli by mne dokonce hledat.«

Šli tedy opravdu domů.

A oba šli nyní tiše, beze slov, s mollově laděným nitrem v tom vlažném večeru pod nebesy černě opeřenými, tichými a čekajícími stříbrnou jinovatku svěžích hvězd s tajemným měsícem v prostřed, šli tichem zamlklých ulic, kam z dálky bázlivě zaléhaly zřídlé hlasy znavených lidí domů se vracejících. A v takovém tichu pohledl na ni, jak tiše a důvěřivě šla vedle něho, zasněna do svých myšlének, malých a tichých.

A viděl ji zase tak radostnou a rozpustilou, jak se s ní setkal v těsné uličce, za městem odlehlé, příliš úzké, než aby se nepodíval do její krásných očí, příliš prázdné, než aby ji nezastavil, a tak tiché, že ji důvěrně řekl:

»Mohu jít s vámi?«

A viděl nyní, jak rozpustilý příliv radosti zahrál jí tehdy celým tělem, jak štěstí té vteřiny prozářilo už na mladá její ústa příznivým jemu úsměvem.

Ač se zlobila téměř:

»Ne, ne, ne!«

Ale její oči a tváře říkaly to úplně jinak.

A pak již šli spolu. Chodili spolu. Po večerním korsu. A nyní jdou domů. Ona jde domů.

Nebe bylo tak nízko rozklenuté, černé, orosené svěží, stříbrnou rosou kmitavě svítících hvězd.

Tak dusivě teskno bylo jim nyní, tak dusivě teskno . . . jakoby nemohli rozestříti do dálek dosti rozlehlých odvážná rozpjetí mladé a dosud neurčité své touhy. Tak teskno jim bylo, když slyšeli daleké rozlivy krásných přílivů blízkého moře

Tak teskno jim bylo, a jejich mladé duše, zvyklé dosud jen dvěma jediným, velikým svátkům, radosti a smutku, rozplakaly se vzlykavě tiše v průvanech nejistých předtuch a snů. A v takové chvíli ji řekl:

»Bojím se rozkoší nového štěstí pro bolest jejich konce, lekám se jeho konce pro krásu jeho rozkoší.«

Nerozuměla jasně té větě a pohlédla k němu oddaně. Pak nesměle řekla:

»Jsem Lalagé — a líbím-li se vám, můžete to říci.«

Pak sklopila oči v závrati očekávání a studu. Ale on neodpověděl.

Vzal její malé ruce a hladil ty měkké, masité, hedvábné dlaně dlouze, zvolna a mlčky.

V úzké uličce rozlila se do kyprého písku rudá zář pochodně. Nějaký boháč šel v průvodu dvou otroků na večerní pitku.

Snad se mu líbilo, jak šli tito dva mladí cizinci smutní a krásní, že tázal se svého otroka, osvědčeného nomenclatora, po jejich jméně. Ten však rozpačitě se rozmýšlel a dlouho trvalo, než si vzpomněl.

A zámožný Latin, rozjařen příznivým setkáním, jež zaručovalo zdar dnešní pitky, kynul jim rukou:

»Ennéo, básníku!«

Bylo již pozdě, když přišli k bílým, útulným villám ve čtvrti, kde Lalagé bydlela. Smutně se zasmála a zašeptala:

»Ennéo, zítra!«

* * *

Šel nazpět cestami, kudy šli spolu.

Byla již noc Jako snědý prs mladé ženy, výživný a krásný, klenulo se nebe. Od moře zaléhaly sem nárazy přílivu a on šel v tomto měkkém tichu uličkami, kudy šla s ním, vzpomínaje na ni.

Viděl její krásné oči, zamlžené třpytivou svěžestí mládí a teplou radostnou rosu mladých, polibkem snad ještě netknutých úst. Tak zasněn šel zvolna cestou, kde nedávno vychladly stopy drobných těch kroků, a slyšel to tiché, důvěrné slovo v ústech stažených smutným úsměvem:

»Zítra!«

Slyšel je znova, s úplným kouzlem nedávno vychladlé chvíle, opakoval si je tiše a tiše a jeho obsah nyní rostl a sílil mu v duši do květu a vůně. Lichotila mu její oddanost, z níž vyklouzlo oné prosté slovo, plné závrati pro něho, šeptnuté ve chvíli zmateného studu.

»Zítra!«

Do hluku zpěněných vln vzdáleného moře, zatékajících do písku pobřeží, rozlitých přílivem a podmílaných vodou, do vzduchu zvlhlého rosou a večerní vůní, zvolna za líných požárů slunečních uzrávajících, do své divné teď duše stlumeně vykřikl:

»Lalagé moje, Lalagé!«

A staláž stejná dřívější cestě mu připomínala i dřívější děj. Cítil zamlklou stísněnost divného smutku, pocítil radost na večer ztichlých promenád a vzpomněl si na opilého filosofa, jak na něho Lalagé házela v rozpustilém smíchu a uprostřed malých uličníků pecky datlí, jak se smála jeho gestům a žvatlala jeho podivná slova, a jasně si vzpomněl na úzkou uličku, kde řekl jí nesměle:

»Mohu jít s vámi?« — —

Na rohu ulice nejasně viděl několik mladíků.

Byli napilí a křičeli, smějíce se do ticha vlažné, jen chvílemi teplými větry šetrně provětrávané noci.

Stáli v kruhu, k sobě obráceni, s togami zmačkanými a politými vínem. Jeden napodobil kdákání posvátných, věštebných kuřat, jiný pronikavě pískal a třetí již dřímal, opřen o zeď nároží. Dokonč

ANT. ČECHOV:

PŘÍPAD Z PRAXE.

POVÍDKA.
AUTORISOVANÝ PŘEKLAD OD A. G. STÍNA.

Dokonč. *)

Potom po půl minutě ticha u druhého stavení rozlehly se zvuky, právě tak trhané a nepříjemné, už poněkud nižší, basové: »bum... bum .. bum...« Jedenáctkrát. Patrně hlídač bil jedenáct hodin.

Ozvalo se u třetího stavení: »škrk... škrk... škrk...« A tak u všech stavení a pak za baráky a za vraty. I podobalo se, jakoby uprostřed nočního ticha vydávala tyto zvuky sama obluda s nachovýma očima, sám ďábel, jenž tu vládl i pány i dělníky a klamal i tyto i ony.

Korolev vyšel ze dvora na pole.

»Kdo to jde?« zavolali na něho u vrat hrubým hlasem.

»Jako v žaláři...« pomyslil si Korolev a ničeho neodpověděl.

Zde bylo více slyšet slavíky a žáby, bylo cítit květnovou noc. Od stanice dolétal hluk vlaku; kdesi křičeli ospalí kohouti, ale přece noc byla tichá, svět klidně spal. V poli nedaleko továrny stál srub, tu byl složen materiál na stavbu. Korolev posadil se na desky a přemýšlel dále:

»Dobře má se zde pouze jediná guvernantka, a továrna pracuje k jejímu potěšení. Ale to jen tak zdá se, ona je zde jen podstrčenou osobou. Hlavní však, pro něhož zde všecko dělá se — je ďábel.«

A Korolev přemýšlel o ďáblu, v kterého nevěřil, a ohlížel se na dvě okna, v nichž třpytilo se světlo. Připadalo mu, že těmito nachovýma očima hleděl na něho sám ďábel, ona neznámá moc, která utvořila poměry mezi silnými a slabými, tento hrubý omyl, jehož nyní ničím nenapravíš. Nutno, by silný překážel žíti slabému, takový je zákon přírody, ale toto všecko je pochopitelno a lehko ukládá se v mysl pouze ve článku novin nebo v učebnici, v též směsici, jakou představuje všední život, ve zmatku všech malicherností, z nichž setkány lidské svazky, to už není zákon, nýbrž logický odpor, kdy i silný i slabý stejně padají jako oběť svých vzájemných poměrů, bezděčně podrobujíce se jakési řídící moci, neznámé, stojící mimo život, cizí člověku. Tak přemýšlel Korolev, sedě na deskách, a pomaloučku opanovala ho nálada, jakoby tato neznámá, tajemná moc opravdu byla blízko a hleděla na něho. Zatím východ stále bledl, čas rychle utíkal. Pět stavení a komíny na šeré půdě úsvitu, kdy vůkol nebylo ani živé duše, jakoby všecko vymřelo, měly zvláštní podobu, ne takovou jak ve dne. Docela vymizelo mu z paměti, že tu uvnitř jsou parní stroje pohybovací, elektřina, telefony, ale jaksi neustále myslil na kolové stavby, na kamenný věk, cítil přítomnost hrubé, nevědomé moci...

A opět ozvalo se:

»Trh... trh... trh... trh...«

Dvanáctkrát. Polem ticho, ticho půl minuty — a rozlehne se na druhém konci dvoru:

»Bum... bum... bum...«

»Hrozně nepříjemné!« pomyslil si Korolev.

»Škrk... škrk...« ozvalo se na třetím místě trhaně, ostře, jako se zlostí, »škrk... škrk...«

A aby odbilo dvanáct hodin, bylo třeba asi čtyř minut. Potom utichlo všecko; a opět Korolev měl taký dojem, jakoby vymřelo všecko kolem.

Korolev poseděl ještě chvíli a vrátil se do domu, ale ještě dlouho nelehal. V sousedních pokojích šeptalo se, ozývalo se klepání pantoflí a bosých noh.

»Snad nenastal opět záchvat?« pomyslil si Korolev.

Vyšel, by pohlédl na nemocnou. V pokojích bylo již docela světlo a v sále na zdi a na podlaze chvělo se slabé světlo sluneční, jež proniklo sem skrz ranní mlhu. Dvéře do pokoje Lizina byly otevřeny, a ona sama seděla v křesle u postele, v plášti, zahalená v šál, neučesaná. Rolety v oknech byly spuštěny.

»Jak se vám daří?« otázal se Korolev.

»Děkuji vám.«

Ohmatal jí tepnu, potom poopravil jí vlasy, jež spadly na čelo.

»Nespíte,« pravil doktor. »Venku je krásné počasí, jaro, slavíci tlukou, vy pak sedíte v příšmí a přemýšlíte o něčem.«

Ona poslouchala a hleděla mu do obličeje; oči měla truchlivé, duchaplné a bylo viděti, že chce říci mu něco.

»Často přihází se vám to?« otázal se doktor.

Zaševelila ústy a odvětila:

»Často. Je mi téměř každé noci těžko.«

V té chvíli na dvoře hlídači začali bíti dvě hodiny. Ozvalo se: trh... trh...« a Liza trhla sebou.

»Znepokojuje vás to klepání?« otázal se doktor.

---

*) Pro nával látky odloženo z předešlého čísla.

»Nevím. Mne tu všecko znepokojuje,« odvětila i zamyslila se. »Všecko znepokojuje. V hlase vašem slyším účastenství, hned po prvním pohledu na vás jaksi připadlo mi, že s vámi mohu mluvit o všem.«

»Mluvte, prosím vás.«

»Chci vám říci své mínění. Připadá mi, že nejsem nemocna, nýbrž znepokojuji se a je mi hrozno, poněvadž tak nepochybně býti musí a jinak býti nemůže. Ani nejzdravější člověk nemůže neznepokojovati se, chodí-li mu pod oknem na příklad loupežník. Mne často léčí,« pokračovala, hledíc sobě na kolena, i usmála se ostýchavě. »Jsem ovšem velice vděčna a nezavrhuji užitku léčení, ale chtěla bych pohovořit si ne s doktorem, nýbrž s blízkým člověkem, s přítelem, který by mně porozuměl, přesvědčil mne, že mám právo nebo nemám práva.«

»Což nemáte přátel?« otázal se Korolev

»Jsem osamělá. Mám matku, miluji ji, ale přece jsem osamělá. Tak složil se život můj... Osamělí mnoho čtou, ale málo mluví a málo slyší, život jest jim tajemný; jsou mystiky a často vidí ďábla tam, kde ho není. Tamara u Lermontova byla osamělá i viděla ďábla.«

»A čtete mnoho?«

»Mnoho. Vždyť mám celý čas volný od rána až do večera. Ve dne čtu, v noci pak — mám prázdnou hlavu, místo myšlének jsou tam jakési stíny.«

»Vidíte něco v noci?« otázal Korolev.

»Nikoliv, ale cítím...«

Opět usmála se i pozdvihla oči na doktora i hleděla tak truchlivě, tak duchaplně. I připadalo mu, že věří jemu, chce mluvit s ním upřímně a že smýšlí právě tak, jak on. Však ona mlčela a snad čekala, nepromluví-li on.

A on věděl, co říci jí. Jemu bylo jasno, že jí nutno co nejdříve opustit těchto pět stavení i milion, má-li jej, zanechat tomuto ďáblovi, který za nocí hledí; jemu bylo také jasno, že tak smýšlela i ona sama, a jen čekala, by někdo, jemuž věří, potvrdil to.

Ale nevěděl, jak to říci. Jak? Odsouzených lidí ostýchají se otázati, zač byli odsouzeni; tak i nepříhodno bývá vyptávat se velice bohatých lidí, nač mají tolik peněz, proč tak špatně užívají bohatství svého, proč neopustí je, i když vidí v něm své neštěstí A začnou li rozmluvu o tom, rozmluva ta bývá stydlivá, nepříhodná, dlouhá.

»Jak jí to říci?« rozmýšlel Korolev »Ba i nutno-li mluviti?«

A doktor řekl to, co chtěl, ne přímo, nýbrž oklikami.

»Vy jste v postavení majitelky továrny a bohaté dědičky nespokojena, nevěříte ve své právo a nyní tu nespíte, to jest ovšem lépe, než kdybyste byla spokojena, kdybyste tvrdě spala a myslila, že všecko je v dobrém stavu. Vy máte ctihodnou bezsennost; ať je jak je, je to dobrá známka. Opravdu u rodičů našich byla by nemyslitelna taková rozmluva, jakou my nyní vedeme. Za nocí oni nerozmlouvali, nýbrž tvrdě spali, my pak, naše pokolení, špatně spíme, moříme se, mnoho rozmlouváme a stále rozhodujeme, zdali máme právo, či nemáme práva. Pro naše děti pak nebo vnuky otázka ta, zdali mají právo, či nemají, bude už rozhodnuta. Bude jim onačeji než nám. Pěkný bude život asi za padesát let, škoda jen, že my nedočkáme se ho. Zajímavo bylo by pohlédnout na něj.«

»Co pak budou dělat děti a vnuci?« otázala se Liza.

»Nevím... Nepochybně opustí všecko a odejdou.«

Kam odejdou?«

»Kam?... Kam budou chtíti,« pravil Korolev a zasmál se.

»Kam všude může odejíti dobrý, rozumný člověk!«

Pohlédl na hodinky.

»Ale už slunce vyšlo,« pravil. »Máte čas jít spat. Svlecte se a spěte si na zdraví. Velice mě těší, že seznámil jsem se s vámi,« pokračoval doktor, tiskna jí ruku.

»Vy jste slavný, zajímavý člověk! Dobrou noc!«

Doktor šel do svého pokoje a ulehl k spánku.

Nazejtří ráno, když přijel kočár, všichni vyšli na schůdky vyprovodit ho. Liza byla oblečena svátečně v bílých šatech s kvítkem ve vlasech, bledá, ztrápená. Hleděla na něho jako včera truchlivě a duchaplně, usmívala se, mluvila a ustavičně s takovým výrazem, jakoby chtěla jemu říci něco zvláštního, důležitého — pouze jemu samému. Okna v továrních staveních vesele zářila a Korolev, jeda dvorem a pak na cestě ke stanici, už nepamatoval ani na dělníky, ani na kolové stavby, ani na ďábla, ale přemýšlel o oné době, snad už blízké, kdy život bude právě takový světlý a radostný, jak toto tiché, nedělní jitro; a přemýšlel o tom, jak je to příjemno, za takového jitra na jaře jeti trojkou v pěkném kočáře a hříti se na sluníčku.

J. ARBES:

NOC NA HŘBITOVĚ.

Z UPOMÍNEK.

Pokrač.

Když byly ještě Hlubočepy a svatoprokopské údolí oblíbenými výletními místy Pražanů, býval hostinec ten jednou z nejelegantnějších letních restaurací v okolí Prahy — s rozsáhlou stinnou zahradou a prostorným sálem. Než od té doby, co zvolili sobě Pražané následkem nových komunikačních směrů jiná výletní místa, hostinec ten znenáhla upadal a nežli byl zrušen, skytal po nějakou dobu občas útočiště tanechtivé chase domácí a z nejbližšího okolí.

Když jsme do něho zapadli, jevil již zřejmé známky restauračního marasmu. Octliť jsme se v místnostech začmoudlých a zároveň ve společnosti bujných venkovských hochů a dívek, kterýmž hráli do tance zcela obyčejní šumaři.

Místo některé z nejnovějších a nejoblíbenějších tanečních pieç, hlavně salonních, jakýmiž se zde druhdy produkovaly nejvirtuosnější šmytcové kapely pražské, uvítalo nás ze sálu ohlušující vřeštění plechových nástrojů vytrubujících právě jeden z nejbanálnějších kvapíků.

Nám vše to ovšem ani dost málo nevadilo.

Sotva že jsme se v restauračních místnostech poohlédli po některém z obstarožnějších sousedů, jichž tu několik sedělo při kartách — již jsme byli — aspoň ti, kteří nebyli příliš unaveni — v kole.

Po několikerém zavíření v kole zapomenul jsem pro okamžik na vše, co předcházelo. Vůbec dělo se mi, jako se děje člověku vždy, kdykoli tančí s neznámou tanečnicí, která zručností svou v tanci dovede v několika minutách zbuditi taneční vášeň.

Prodlením skoro celé hodiny nevěnoval jsem kromě své tanečnici, obstarožnější již dívce nehrubě vábných vnad, nikomu a ničemu valné pozornosti, až pocítil jsem přece jen mírnou únavu.

Když pak jsem vešel ze sálu do restaurační místnosti, bych si odpočinul, spatřil jsem tam za stolem, jejž jsme byli okupovali, jedině přítele Silorada; ale s výrazem nejbolestnějšího vzrušení.

»Pro bůh, co je ti, hochu?« optal jsem se soucitně. »Proč netančíš?«

»Zatančil jsem si několikrát,« odpověděl smutně; »ale od okamžiku, co jsem zde shlédl ženštinu podobnou ženě nešťastného přítele, o němž jsem se vám zmínil v údolí dalejském, přešla mi k tanci všechna chuť...«

»Ale to přec není možné,« připomenul jsem nedůvěřivě.

»Je-li ještě v sále,« odpověděl, »pojď a podívej se sám!«

Po té vstal a beze slova ubíral se k otevřeným dveřím taneční síně, a ukázal mi, jenž jsem jej taktéž mlčky následoval, ženštinu stojící právě mezi dvěma okny přímo proti dveřím.

Spatřil jsem asi třicetilou, polo venkovskou a z pola městskou ženštinu v prostých, bledě žlutých kartounových šatech. Opírajíc se lehce o stěnu a majíc obě ruce za zády zkřížené dívala se právě apathicky na divoký tanec vířící podle ní. Bledá, poněkud vychrtlá tvář pravidelných rysů jevila však výraz tak zádumčivý a skoro něžně bolestný, že jsem se neubránil aspoň okamžitému dojmu soustrasti.

»Pouhá podoba však by ti přece nemusila kalit humor,« připomenul jsem, když jsme se opět vraceli ke stolu.

»Pravda,« odtušil trpce; »ale případ sám skončil tragičtěji, nežli bych se byl vůbec mohl naditi...«

»Jak to? Dozvěděl jsi se něco bližšího? A od koho?« tázal jsem se s kvapnou dychtivostí.

»Nechci vám kazit zábavu,« odpověděl váhavě. »Ty ovšem jsi jeden z nejotužilejších a dovedeš se s dokonaným faktem, byť sebe hroznějším — aspoň smířiti...«

»Nuže — ?«

»Za nedlouho po nás přibyli sem onino dva četníci, s kterýmiž jsme se byli setkali v dalejském údolí. Poseděli tu u mne jako u nějakého známého několik minut. A od nich jsem se dověděl, že stíhají nešťastného mého přítele. Ze zoufalství vrazil dnes své ženě starý hřeb do srdce — a s oběma hochy svými zmizel.«

Přiznám se, že zřídka kdy učinilo na mne několik prostých slov dojem tak vzrušující jako tentokráte. Nejen že jsem nyní pochopil přítelovu změnu nálady, i po mé vlastní veselé náladě bylo veta. A přes to, že zdálo se mi, jako bych byl v přítelových očích místo upřímné soustrasti postřehl cosi jako záblesk potutelné uspokojenosti, zasmušil jsem se.

»Ale nechci, jak jsem již pravil,« ozval se přítel po chvíli s trpkým úsměvem, »ostatním kazit rozmar a proto myslím, že bude nejlíp, když se to zatím nikdo nedoví. Nemyslíš?«

Přisvědčil jsem a po výměně několika dalších slov zůstavil jsem přítele v restauraci a vplížil se zase do sálu.

Chvíli jsem se díval na taneční rej. Příšerné rodinné drama sociální, jež mi byl přítel toliko několika slovy naznačil, rozvíjelo se však před duševním zrakem mým s veškerou barvitostí a plastikou skutečnosti, jako bych býval sám očitým jeho svědkem, tak že vše, co dělo se právě přede mnou, zdálo se býti zastřeno mlhou.

Jedině tím si vysvětluju, že octnuv se později opět v kole tančil jsem, aniž bych si toho byl hrubě vědom, s touže ženštinou, kterou mi byl přítel před chvílí označil jako konterfaj ženy, kterou byl vlastní muž ze zoufalství zavraždil.

Teprve když vřískavá hudba umlkla a já pohlédnul naposled do zádumčivé a nyní poněkud zruměněné tváře své tanečnice, zachvěl jsem se, jako by mne byl někdo ledovou vodou polil.

Od toho okamžiku byl jsem nadobro rozladěn. Odplíživ se ze sálu usedl jsem v restaurační místnosti vedle zachmuřeného přítele a čekal, až dá někdo z kamarádů signál k návratu domů.

Náhodou netrvalo to nežli několik minut. Zaplativše nepatrný svůj řad vyhrnuli jsme se před hostinec, kde nás čekalo nové překvapení.

Celá krajina byla zasněžena. Zatím, co jsme se byli v hostinci bavili, obrátil a zmírnil se poněkud vítr a umožnil tak připomenutou změnu. Vál nyní od jihovýchodu. Než stále ještě dosti prudce, tak že měsíc, který byl zatím vystoupil skoro k zenithu, každou chvíli skryl se za mraky.

Vše to nebylo nám však ani dost málo na překážku. Bez rozpaku — smějíce se a vtipkujíce — nastoupili jsme čerstvě napadlým sněhem cestu k domovu.

Z počátku, dokud jsme se ubírali obcí, dosti šetrně, ale jakmile jsme se octli na vrchu a měli poslední domek obce několik kroků za sebou, zahřměla nocí jedna z nejbujnějších písní, jakou jsme zpívali zpravidla v náladě nejbujovější.

A zanotoval ji sám přítel Silorad, který se po mém náhledu skutečně osvědčil jako otužilý muž.

Mně jedinému nebylo do zpěvu. Vpadl jsem sice též, ale po první sloce jsem umlkl právě tak, jako umlkl přítel, jenž byl píseň zanotoval.

Tak putovali jsme zpívajíce jednu rozmarnou píseň po druhé, až octli jsme se u prvních domků Zlíchova, kde jsme, jak »dobrý mrav kázal«, ve zpěvu ustali, abychom nerušili v obci noční klid.

Když jsme dospěli skoro do středu obce pod osamělou skalinou, na níž se vypíná kostelík s malým hřbitůvkem, zaznělo z prvního hloučku našeho komando: »Stát! Kde je Silorad?«

»Bezpochyby napřed!« zaznělo z hloučku nejposlednějšího.

V okamžiku tom nalézal jsem se v hloučku prostředním, kde přítele Silorada také nebylo.

Hlouček náš tudíž se zastavil, až nás došel hlouček poslední.

»Snad je ještě někde vzadu!« míní kdosi.

»I co ti napadá! Napřed je — napřed musí být!« volá jiný dosti hlasitě.

»Mezi námi není!« ozývá se odpověď z prvního hloučku, z něhož se k nám několik kamarádů vrací.

Pokrač.

FEUILLETON.

LITERATURA.

Jaroslav Vrchlický: Moderní básníci angličtí (1700—1800). V Praze, nákl. Vilímkovým.

Po dvou velkých anthologiích poesie francouzské a jedné věnované poesii italské, podává pan Vrchlický anthologii anglické poesie, o níž právem dí v předmluvě, že »je bez odporu největší rozsahem i jakostí ze všech evropských«. Kniha ležící před námi sluje »moderní« anglickou poesií z části alespoň per nefas: podává také hodný kus poesie pseudoklassické z XVIII. století a vrcholí v hnutí romantickém (Byron, Moore, Coleridge, Scott, Blake, Shelley atd.) a reakčně realistickém (William Wordsworth) — z doby Victoriiny, která se obyčejně rozumí, mluví-li se o moderní poesii anglické, nepodává posud nic. Ta, dojde-li k ní vůbec, jak praví pan překladatel v úvodě, bude obsažena v knize další.

Není třeba vykládat všecky vady anthologie sebe obezřetněji sestavované, ale není třeba také zapírat veliký význam takové práce, budiž sebe kusejší a neúplnější, pro nás, kde je anglická poesie i většině literátů »terra incognita«. Anthologie p. Vrchlického nehřeší ostatně neúplností, naopak: zdá se nám, že v tom směru je tu dobrého až příliš mnoho a myslíme, že by dílu bylo jen prospělo, kdyby z té padesátky básníků, jež přináší, odpadla třeba polovička, ale za to byly rozmnoženy ukázky z několika velikých básnických typů. Mnohé jméno je tu jen lexikárné a docela historicky a bibliograficky důležito a paraduje tu jedním, dvěma čísly, z nichž nenabudete o něm žádného názoru. James Thomson zahajuje knihu a je zastoupen proslulou »Hymnou« na boha, tvořící epilog »Počasů«, a známou nár. hymnou »Rule Britannia«, nedaleko po něm Gray také pověstnou Elegií; William Collins není vůbec uveden, ač by toho snad spíše zasloužil než leckteré jiné jméno. Docela malou ukázku má také románopisec Goldsmith, jenž má pro poesii také větší význam. Z Burnsa podáno jen klasobraní po znamenité práci Sládkově, za to James Macpherson má tu větší ukázku, charakteristickou i dobře přeloženou, a také Chatterton. Visionář, kreslíř i poeta William Blake je tu uveden s pietou, ale má, myslím, charakterističtější notu než ta, z níž zde překládáno, z Waltera Scotta vybráno dost a věci skutečně typické pro něho. Z lakistů není dost oceněn William Wordsworth, za to poeta hallucinace Coleridge, jehož větší věci máme v překladě Sládkově, charakterisován s láskou, a spravedlivě rehabilitován také Southe, i stranou stojící W. S. Landor. Z Moorea podána jsou slabší čísla, hlavně z »National Airs«, a někde příliš volně překládána. Byrona a Shelleye je ovšem těžko charakterisovat na tak malé ploše, ale podařilo se to přece, alespoň částečně. Překlad obou těchto vrcholů angické poesie je svrchovaně nesnadný, zvláště Shelleye, jenž přímo hýří v ornamentickém bohatství metafor a z jehož slov, duchovitě lehkých, sprchne při nejslabším dotyku hned fluidum. Pan překladatel pracoval se skutečnou pietou, a podařila se mu mnohá pasáž — ale někde je posunut verš, dva a originál je již seslaben. Tak třeba překlad první »Stanze« (spencerovské) »psané v chvíli stísněnosti blízko Neapole« je celkem šťastný až na předposlední a (hlavně) poslední verš strofy, který zničil rozčlenění originálu a gradaci vystupňovaného obrazu:

The sun is warm, the sky is clear,
The waves are dancing fast and bright;

Blue isles and snowy mountains wear
The purple noon's transparent light:
The breath of the moist earth is light
Around its unexpanded buds;
Like many a voice of one delight
The winds', the birds', the ocean floods';
The city's voice itselt is solt like Solitude's.

V překladě p. Vrchlického:

Je slunce teplé, čistý je vzduch,
a vlny třpytné tryskem hrají,
ostrovy modré, sněžných hor kruh
v nach poledne se oblékají,
dech vlhký země krouží v taji
kol poupat snících posavad,
sta hlasů, jež se proplítají,
pták, vítr, moře, města hluk a chvat
jak sladkost Samoty jsou plny luzných vnad.

F. X. Š.

Josef Holeček: Naši. (I. část: Kterak žijí a umírají.) Na Smíchově, nákladem vlastním.

Milá, poctivá a srdečná kniha! Člověk se v ní koupe jako v lázni a brouzdá jako v jarní trávě. Bez pretensí pojatá a provedená, ale přes to nebo snad trochu i proto v celých partiích umělecky čistá a plná. Jsou to vzpomínky z rodného básníkova kraje, z jižních Čech, z Vodňanska, a všecko má v této knížce zvláštní stříbrný nějaký akcent, poctivý hrudní tón. Zvláštním širokým a měkkým, opravdu epickým tokem vypravuje autor o své dědině, rodném statku, dědovi a otci, příbuzných i sousedech a všecko má takovou tichou a širokou při tom linii, takový slavný sváteční obrys — a je ho docíleno bez všeho vnějšího ohňostrojství, jen pouhou poesií věcí a dějů. Jaké nezapomenutelné figury vzkřísil tu autor, jak krásně a pevně stojí před námi, jak moudře a hluboce a teskně šeří se jim zrak, jak sytě a obrazně, vykrojeně hovoří, jaká svá, samorostlá vůně a posvěcení leží na jich čelech! Autor dává jim žít před námi nejen jich individuálný i srdečný život, ale také právě obecný a rodový. Staré řády právní a společenské, staré cítění selské a opravdu české, světový, náboženský a obecný názor jich selské duše otvírá před vámi autor a vykládá je tak prostě, klidně a pravdivě, že se rozevírá před vámi náš národní typ v takové distingci a noblesse duševní, v takové duchové plnosti a srdečné jadrnosti, jak jste se odvážili snít jen ve vyvolených chvilkách. Autor ukazuje všude náš vlastní ráz proti západnímu a německému a činí to se vzácným uměním, uměním opravdu psychologickým a sociologickým, prostým všeho novinářského bombastu a jalových šovinistických frází. A to je to nejkrásnější na knize p. Holečkové, toto umění prostého, bílého, tichého slova, které padá do věcí a lidí jako slunečný paprsek, otevírá je a prozařuje do jich ryzího nitra a vlastní čisté duchové a srdečné podstaty. Tu dovede dobýt pan Holeček i všude tam, kde se jiní pravidelně zastavují na povrchu a surovým vnějším materialismem nahrazují vnitřní tvůrčí příčinné pochody. Kniha zaujatá vroucně a opravdově problémem národním — ale způsobem světlým, širokým, bez sentimentality i barbarství, bez frází a fikcí a slovem — bez politiky. Kniha vřelého ducha a jasného srdce — dobrá a vítaná nám, zvláště také proto, že přichází od spisovatele staršího, který se jí tak příznivě odlišuje od svého kruhu a okolí. F. X. Š.

NÁRODNÍ DIVADLO.

(Edmond Rostand: Cyrano de Bergerac. Heroická komedie o 5 aktech, veršem. Přel. Jar. Vrchlický, vystavil regisseur p. Šmaha.) Dokonč.

Rostandovo drama je stavěno celé na jednom krásném základním akordě, jenž prochvívá všecko: je to zvláštní lehkost a smělost života, chvatná horečnatá touha jeho, dobrodružná celost, vzdání se osudu bez reservy, bez opatrnické zálohy, všecko vhozeno do sázky, na jednu kartu. Takový silný smělý vítr veliké zapálené duše vane z toho na vás, a nejen z figury Cyranovy, i mnohé episodní neseny jsou týmž dechem. Taková zvláštní lehkost, taneční lehkost je v celé práci, která mne upomíná tolik na Nietzscheho. A z toho plynoucí pocit vědomí hry, k němuž dochází Nietzsche jako k poslednímu stadiu lidské evoluce. Cyrano cítí se tolik hercem ve vesmírovém dramatu a vzdává se tak neosobně své roli, kráse a typičnosti její - třeba nevěděl, komu je to dobré a kdo z toho má co mít. Jak je nám to blízké, jak to cítíme dnes my »dobří Evropané« do posledního nervu!

Čtěte to kouzelné místo v pátém aktě a uvidíte, jak ta silná filosofie ohně a hry proniká i koncept smrti Rostandovy.

Cyrano.

Co listí náhle sváto.

Roxana

(zvedne hlavu a dívá se daleko do alejí).

Jak jemnou barvu má, benátské plavé zlato!
Jak padá, pohleďte!

Cyrano.

Tichými ručejemi
do krátké cesty té od haluze až k zemi,
co vdechnout dovede poslední krásy svojí!
Že zhnije pod stromem, nechť mu to hrůzu strojí,
přec o to pečuje, by s gracií a zticha
spíš sletělo jak pták a vůni při tom dýchá![*])

Srovnejte s tím kapitolu Vom freien Tode z Nietzschova Also sprach Zarathustra, třeba odstavec:

Wichtig nehmen Alle das Sterben: aber noch ist der Tod kein Fest. Noch erlernten die Menschen nicht, wie man die schönsten Feste weiht. Nebo:

Dass euer Sterben keine Lästerung sei auf Mensch und Erde, meine Freunde: das erbitte ich mir von dem Honig eurer Seele.

In eurem Sterben soll noch euer Geist und eure Jugend glühn, gleich einem Abendroth um die Erde: oder aber das Sterben ist euch schlecht gerathen.

Není v tom jeden a týž základní názor? Ta lehkost, která překonává i nejtěžší věci, to vědomí hry a zřízeného experimentu, ten plamenný artismus (myslím, že není terminu, jenž by se víc blížil věci) hnaný do posledních důsledků!

Mnoho, nesmírně mnoho umělecké kultury, to je Rostandův Cyrano de Bergerac.

Ta lehkost, nepřítelkyně těžkomyslnosti a rozbředlých kalných mlh, není jen v ústředním ideovém názoru hry, ta je i sama forma její, každý verš a každý akt. Lehkost, ale při tom i nesmírná pevnost a pružnost. Drama je výsledkem parné a dlouhé práce umělecké: jsou v něm verše dvacet, třicetkrát přelévané, hlazené, broušené. Pravé verše ocelové: lehké jako listí, pevné jako stylet. Verše, kde nemůžete hnout slovem, broušené v kolik hran a point.

A stejně skoro propracována je každá z té kopy osob, které vystupují v komedii Rostandově. Vezměte si ku př. v prvním aktě docela bezvýznamnou figuru posledního episodního stupně, dámu z buffetu. Jinému by byla vystřiženou silhouettou, nic víc — Rostandovi je příležitostí a záminkou k charakteristice — psychologickým okénkem a pohledem. Jak z dobrého srdce nabídne hladovému šermíři své zásoby, jak ten kolísá mezi galant-

[*]) Originál:

Cyrano:

Comme elles tombent bien!
Dans ce trajet si court de la branche à la terre!
Comme elles savent mettre une beauté dernière,
Et malgré leur terreur de pourrir sur le sol,
Veulent que cette chute ait la grâce d'un vol!

*

ností a pýchou, kolik vezme a jak poděkuje (»políbí jako princezně ruku, již mu ona podává«) — kolik vět, tolik čar na psychickém portrétu.

Rostandova komedie není snad v prvé řadě veliký čin básnický (ačkoliv poesie je tu, jak jsem ukázal, mnoho a poesie velkého stilu), je snad k tomu trochu příliš obrácena do minulosti a zabrána do ní, snad není také při vší své psychické intuici a charakterové sondaci Amerikou nových typů duševních (připusťme to, ačkoliv mám námitky, jak z hořejšího patrno) — ale jedno je jisto a mimo všecku diskussi: je to veliké dílo umělecké kultury a mohou se od něho nesmírně učit právě ti, kdo se tím slovem jindy stále ohánějí.

Překlad »Cyrana« opatřil p. Vrchlický. Jaký obtížný byl to úkol, je patrno již z hořejšího rozboru; většina veršů je přímo ukuta a nelze z nich vyloučit ani slova. Panu Vrchlickému, ačkoliv překládal někde příliš volně, zdařily se některé partie znamenitě; ale v jeho překladě proklouzly také verše, které nedostane žádný herec na světě slušně z hrdla. Tak ku př.

v nic on, všecko jenž byl, znik'! (str. 302),

což má být průhledný francouzský verš:

Qui fut tout, et qui ne fut rien.

Myslím, že by měl p. Vrchlický svůj překlad zrevidovat a o některé partie pokusit se znovu.

Provedení »Cyrana« v Národním divadle, tak dlouho připravované, neodpovídalo reklamě, s jakou bylo pouštěno do světa, a značně sklamalo. Tíha Bergeraca ležela předem na plecích p. Seifertových, jenž hrál reka básně, a p. Šmahových, jenž řídil obtížnou režii. Ta nevyhovovala často přesným, podrobným a bohatým předpisům autorovým, kulhala jen z daleka a přibližně za jeho malebnou a pohnutou scenerií, a zejména veliké panoramatické akty dopadly vybledle a chudě — ale příčiny toho leží jistě také ve vnějších podmínkách, mimo vůli a vinu režisseurovu. Ale na souhru a komparserii mělo být vynaloženo rozhodně daleko více traináže, než se stalo; je to všecko tak primitivní a embryologické, že nelze posud rozhodnout, vyklube-li se z toho chaosu jednou umělecký obraz a tvar. Jinak ukázal nám také Cyrano, jak nízko stojí v našem herectvu umění říkati verše. Starý pathetický deklamační způsob upadl v jakousi štěkavou manýru, a o nové psychologické methody nikdo se nestará. Dobrá polovička veršů padá pod stůl; nikdo neumí verš učlenit psychicky, spojit jeho anatomii rythmickou s představivou a emoční; každému je to jen něco, co se musí co nejrychleji vychrlit z úst, nemá-li se zadusit. Místo rythmických a psychických učleněných staveb, jakými jsou verše Rostandovy, dostane se pak posluchači něco jako zežvýkané chumlc slov a rozsekané svíjející se údy představ a obrazů. Výkon p. Seifertův vynikl znamenitě nad běžnou reprodukci naší; avšak v herecké koncepci jeho přišel k platnosti spíše element erotický a galantní na úkor živlů groteskních a rabelaisovských, jimiž je podmalován tento paradoxní bohatýr. F. X. Š.

(Pohostinské hry paní Marie Gavriilovny Saviny a herecké družiny z carského dvorního divadla petrohradského.)

Píše se mi nesnadno o ruských hostech Národního divadla, nesnadno proto, že ze tří her, v nichž se ukázali mezi námi, dostal jsem se právě na jednu — v ostatních případech propadl můj referentský lístek nízkému mamonu, kterému se, neběží-li právě o stovky a tisícovky, nýbrž jen o zlatky a šestáky, oddává správa našeho kulturního institutu s velikou vervou. Viděl jsem pí. Savinu a její druhy jen v Dumasově »Dámě s kameliemi«, sice nejlepším prý jejím výkonu, ale na utvoření si a podepření soudu je toho rozhodně málo. Ostatně, myslím, bylo by málo i ostatních dvou dramat, Spažinského »Paní majorky« a známé »Taťány Rjepiny«. Nikde nepůsobí totiž tolik živly subjektivní disposice a dobrovolného illusivného sebeklamu jako při dojmu hereckém a nikde není jasná kritika v denním světle, en pleinair, nesnadnější a kolísavější! Kritik vnáší do hereckého výkonu a vidí v něm realisovány představy a city svého obrazícího intellektu, o nichž se herci ani nesnilo; mimické gesto je něco tak prchavého a nezachytitelného, že snese nejruznější psychickou hypotesu jako výklad a může být chápáno jako znak nejrůznějšího pojímání obsahového.

Knihu, máte-li pochybu o její ceně, můžete kdykoli otevřít, přečíst znova, srovnat s jinou, skontrolovat a podepřít svůj dojem, svůj soud. Herecký výkon přejde v hodině, již jste si nezvolili sami, před vaším zrakem a co z něho zbude, je jen nejasný stín, kalný otisk v cellách vašeho mozku. Chcete ho srovnat s jiným výkonem? Výkon pí. Saviny třeba s výkonem Sary Bernhardtovy nebo Zacconiho? Ale zde honíte již jen vzpomínkové stíny, které vznikly — nota bene — za okolností docela jiných, v jiném stadiu rozvoje vaší vnímavosti, citovosti, za jiné disposice fysické i psychické.

Chtěli-li byste se dopracovat dojmu jen trochu přesnějšího, musili byste poslouchat pokud možno hned za sebou a v týchž rolích různé umělce — a i pak stali byste se ještě obětí nejrůznějších illusí, od sluchových a zrakových až po omyly v rozumění psychického pojetí a interpretace.

Píšu to všecko proto, abych upozornil, že různé ty kritiky, kde se na kvintlík a grán odvažuje cena toho kterého herce, neberu vážně a že chci, aby se cum grano salis četly i moje poznámky.

Výkon paní Saviny v roli Marguerity měl svůj zvláštní diskrétní opar a svoji těžkou neobvyklou intonaci Její deminondka byla založena mollově a temně: skoro jakoby stín Soni Dostojevského padal tu na typicky francouzskou figuru. Tvář paní Saviny, mimochodem řečeno dost tvrdá a rozsvěcující se dosti těžce a pomalu, byla tu ustaraná, umučená a rozrytá únavou i mukou — hraničilo by to někde na virtuosní verismus, nebýt té všude patrné vnitřní práce a vnitřního varu, jenž prožehl tak často celou figuru a prosvítil ji do základu. Bez něho byla by vypadla nejedna partie mdle a smytě, poněvadž vnější výrazové prostředky pí. Saviny, hlas i pósy, nejsou právě nejsilnější; hlas je zastřený, a zvláštní nonchalance v chůzi nepřidává jí právě gracie. Ale vnitřní tvořivé práce bylo v jejím výkonu tolik, že může být nesmírně užitečnou lekcí našemu herectvu i obecenstvu. Zvláště jeden tón vysoké a docela neobyčejné tragické síly mne chytil: v pátém aktě scéna, kdy k umírající přijde Armand a kdy se ho ujišťuje hmotně, hmatem. Jak se na něho vrhá, jak se přesvědčuje rukama, že je to on, jak v radosti blábolí, vzlyká a směje se zároveň a k tomu ta tvář, vyjadřující již nezodpovědnost v životě a příchod tmy, tvář živočišně žádostivá a dětsky nevinná při tom — to je silný drtivý akcent tragický.

Ale výše snad ještě než znamenitá jinak pí. Savina stála herecká její družina jako celek. Co je souhra, tempo hry, takt aktů a scén — tyto našemu herectví docela neznámé a mysteriósní pojmy — zde je mohlo vidět realisovány, zde byly skutečně živým dechem hry. Mezi ruskými herci jsou vedle silně vyhráněných individualit (tak p. Apollonskij, Gorev, Ševčenko, Dolinov a j.) jsou i slabší a stínovější — ale ta přesnost, hotovost a pevné účelné umístění i těchto! A to pochopení celku a to ochotné podřízení se jeho významu a stylu, to nevtírání se do popředí, ta pokorná a zároveň horlivá služba na stráži zdánlivě sebe nepatrnější — kolik mohou se tu učit naši lidé! F. X. Š.

Předplácí se pro Prahu na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·10, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitu. Cena sešitu 30 kr. — Patisk puvod. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. 10. KVĚTNA 1899. ✲ ČÍSLO 24. ✲

J. ARBES:

NOC NA HŘBITOVĚ.

Z UPOMÍNEK.

Pokrač.

Nevysvětlitelné zmizení přítelovo sice nikoho z nás nezarazilo, aniž podivilo; ale přece bylo dosti nápadné.

»Kam se mohl podít? Počkejme chvíli!« míní kdosi.

A tak také učiněno. Srazivše se v jediný hlouček čekali jsme několik minut. Někteří zavolali přítele i jménem, ale odnikud nikdo se neozval.

»Snad šel navštívit přítele, o němž nám v dalejském údolí vypravoval!« upozornil konečně kdosi.

»Možná!«

»Pojďme ho hledat!«

»Ale kam?«

»Zde kdesi na blízku — pod skalinou, na níž se vypíná kostelík.«

Tak a podobně disputováno po dalších několik minut. Někteří z nás skutečně se rozešli různými směry, by se pokusili vypátrati zmizelým přítelem jinak ničím neoznačené obydlí nešťastného jeho kamaráda. Ostatní vyměňujíce své náhledy zůstali v hloučku pohromadě.

Mně jedinému, kterýž jsem byl o stavu věci poučen, zdálo se pravdě nejpodobnějším, že zmizelý přítel jest nejspíše po zadu a že se nám v panujícím přítmí zúmyslně skryl.

Popošel jsem tudíž asi třicet kroků zpět, kde stál ještě jeden z kamarádů, kterýž mne uvítal slovy:

»Nemyslíš, že snad nám na chvíli uklouznul, aby se pokochal vyhlídkou do okolí od kostelíka na skále?«

»Možná!« odtušil jsem.

»Pojďme se podívat!« vyzývá kamarád.

Ohlásivše to kamarádům vystoupili jsme po dosti široké stezce, která v těch místech vede na skalinu, až octli jsme se u hřbitovní zdi a posléze u kostelíka.

Měsíc nalézal se doposud pod mrakem. Vyhlídka do okolí směrem ku Praze nebyla tudíž nikterak lákava, aniž něčím překvapovala. Celá krajina měla vzezření, jakoby byla zahalena hustou, ale nikoli šedou, nýbrž tmavou mlhou

Vrátili jsme se tudíž po prvním rozhlédnutí se po okolí zase zpět až ku dvířkám vedoucím na hřbitůvek rozkládající se na mírném svahu skaliny jižně od kostelíka

»Zkusme, nejsou-li dvířka zamčena na zámek!« připomenul kamarád a zalomcoval jimi.

Dvířka skřípavě zavrzla a pootevřela se.

Vešli jsme na hřbitov. Nežli však jsme popošli asi dvanáct kroků podle západní strany kostelíka, po kteroužto dobu panovalo kolkolem stále ještě větší přítmí, vyhoupnul se měsíc z protrhaných mraků a osvítil na několik okamžiků krajinu rozkládající se před naším zrakem.

Přeměna přítmí v jasné světlo měsíční, jež umožňovalo vyhlídku až na konec obzoru — k Modřanům, Závisti a Zbraslavi, stala se tak náhle a nepředvídaně, že jsme oba bezděky stanuli a upřeli zraky své do dáli.

Scenerie známé sice, ale charakteristické, zasněžené krajiny působila na nás s veškerou bájnou poesií luzného snu.

Zraky naše s lačnou dychtivostí zakroužily po okolí. Vedle chvějivého matného stříbra širokého pásu Vltavy, odkud k nám zalétaly i žhavé, ba oslňující stříbrné jiskry, rozeznal jsem zcela zřetelně skoro souběžně, ovšem ve vlnivých liniích podle obou břehů Vltavy se táhnoucí silnice, jakož i skoro rovnočarou trať české západní dráhy.

Po levé straně za řekou tměly se žlutavě místy skoro kolmé vysoké stěny vápencových skal bránických, dále k jihu pak kmitaly z roztroušených bránických domků s posněženými střechami žlutavá světýlka V pozadí leskla se

zasněžená severní úbočí vršin za Bráníkem, kdežto úbočí západní přitměle jen probleskovalo.

Neméně půvabným byl i pohled na pravo, kde z bělostného hávu zahalujícího výšiny Dívčího hradu a směrem jižním vápencové skály chuchelské zíraly pitoreskně prorvané tmavé skalní rozsedliny.

Překvapující pohled do dáli byl nám však umožněn pouze několik vteřin.

Tmavý mrak zahalil měsíc a kolem nás rozhostilo se opět přítmí.

Bezděky pohlédli jsme do výše. Vysoko nad námi mrskal divoký vichr v zběsilé rozkoši šedými a matně stříbřitými pruhy varhánkovitě protkaný černý mrak, jenž ubíhal pod měsícem prudce jako po lupu prahnoucí vzdušná nestvůra.

Přítmím okolí probleskovaly v delších nebo kratších intervalech stříbrné blesky kmitající buď vlnivě po hladině řeky nebo chvějivě přelétající úbočí vrchu, stráně a nížiny.

Všemu tomu věnovali jsme pozornost sotva dvě, tři minuty. Mrazivý vítr kvílivě sviště lomcoval i kolem nás temně drkotavě poloztrouchnivělými dřevěnými kříži a rezí rozežranými nebo rozviklanými kovovými náhrobními deskami, jakoby se obrovská ruka prohrabávala v hromadě železa oblázků a kostí.

Chvílemi chaotické zvuky ty přiostřily se v odporný skřípavý koncert, k němuž z dáli hluboký hukot vichru zaléhal jako odumírající basový tón varhan.

S místa, s něhož jsme obnormální tuto světelnou i zrakovou hříčku přírody po několik jen minut pozorovali, jevil se nám malý, skoro ničím nápadný vesnický hřbitůvek jako prostá zahrádka s několika málo zakrnělými stromy a keři, v jejímž středu trčel do výše vysoký kříž.

Hřbitůvek z délí asi čtyřiceti a z šíře asi dvaceti kroků rozkládá se na jižním, mírně se sklánějícím úbočí skaliny a jest obehnán nízkou zídkou.

Svislosti půdy odpomoženo zcela primitivním způsobem: příčním, nevysokým podezděním, čímž rozdělen hřbitůvek na dvě části.

S místa, kde jsme právě stáli, přehlédli jsme, když se měsíc vyhoupnul na okamžik z mraků, netoliko první, vyšší část hřbitova, nýbrž i větší jeho prostoru za příční zídkou a neshlédli zde po několikerém rozhlédnutí se za dosti jasného, ovšem jen za okamžitého osvětlení — ani stopy po nějakém člověku.

I v čerstvě napadlém sněhu přímo proti nám na široké stezce mezi hroby, kudy se přijde k několika schůdkům vedoucím uprostřed příčního podezdění půdy do jižní, větší části hřbitova, nepostřehli jsme ani nejnepatrnější stopy po lidských krocích.

Okolnost ta byla nám nezvratnou zárukou, že zmizelý přítel v oné části hřbitova naprosto býti nemůže. A když pak po konstatování fakta toho měsíc trvaleji se skryl za mrak a kolem nás rozhostilo se opět přítmí, obrátili jsme se mlčky k odchodu.

Sotva však jsme učinili několik kroků, zdálo se nám, že zazněl za námi z kvílivě svištivého povívání větru chraplavý lidský hlas.

S úžasem jsme stanuli a napjali sluch.

Chvíli jsme neslyšeli nežli hukot větru a skřípavý koncert křížů a náhrobních desek, až k nám posléze zalehl zcela zřetelně zvuk temného, skoro chroptivého lidského hlasu.

»Někdo je na hřbitově,« podotknul jsem šeptmo.

»Nebo za hřbitovní zdí,« doložil kamarád.

Bez dalšího slova vrátili jsme se tiše a opatrně na místo před hlavní vchod do kostelíka, odkud jsme byli před chvílí hřbitov i krajinu pozorovali, a za panujícího přítmí rozhlíželi jsme se pátravě po hřbitůvku vyčkávajíce, brzo-li měsíční blesk osvítí zase — třeba jen na mžik, nejbližší naše okolí.

Na laskavost vrtkavé luny čekali jsme marně. Za to nám byl nepoměrně příznivější sám lidský hlas, jenž zazněl po chvíli zcela zřetelně z pravé strany při zdi za zděným přepažením, kde nad několika pomníky byli jsme již dříve za okamžitého přísvitu zpozorovali husté, nyní ovšem úplně bezlisté křoví.

Chtěl jsem hlasitě vykřiknouti přítelovo jméno, ale kamarád mne zadržel.

»Vyslechněme dříve, možno-li — co a ku komu se to mluví — pravil šeptmo. »Na prozrazení, že posloucháme, jest přece dost času.«

Naslouchali jsme tudíž mlčky a napjatě.

Hlas, jenž k nám v kvílivém a svištivém větru a v chaotických jiných zvucích zazníval, byl brzo chraplavý, brzo vášnivě rozechvěný a hned zase resignovaně znějící hluboký bas muže.

Hned z prvních několika nesouvislých slov, jež jsem zaslechl zřetelněji, vyrozuměl jsem, že basový hlas mluví k jiné osobě cosi o dobrém noclehu — o měsíci — o těsné nějaké díře — a začouzeném bytě.

Hlas znějící z počátku jaksi nespokojeně na chvíli umlknul, načež náhle skoro s vášnivou výčitkou zamumlal:

»Je ti zima? Měl's kdy doma teplejí!«

Z dalších několika slov jsem vyrozuměl, že mumlající bas posmívá se nějakému klukovi, který se třese zimou — a že mu dodává zmužilosti... Zaslechl jsem, že kluk má aspoň košili — mumlající muž pak ani té... Poslední kabát že prodal, aby mohl koupit cosi sladkého... A jako dýka projela mi duší slova: Zapijme to!«

Pokrač.

LADISLAV VELTRUSKÝ:

SLAVNOSTI LÉTA.

PROSA.

Dokonč.

Chtěl se jim vyhnouti, ale poznali ho.

»Poeto!«

»Salve!«

»Teď půjdeš s námi.«

»Je to příznivý pozdrav dnešní veselé noci!«

»Myslíte, že je dobré znamení potkati básníka?...« ptal se tohoto jiný.

Ale básník se zdráhal.

»Jen pojď, jen pojď!«

»Budeš se jistě dobře bavit!«

A jeden z nich šeptal mu se smíchem a živě líčenými gesty něco pikantního do ucha.

»Jen pojď, jen pojď!«

»Na daktyly máš zítra dosti času.«

A již se ocitl uprostřed veselého průvodu. Šli nejistým, vrávoravým krokem a jeden z nich, v čele, dal se chraplavým hlasem do zpěvu.

Zpíval:

Byl večer a zahrady voněly teskně.
»Chceš květiny?« ptal jsem se tiše.
Ale smutně se usmála a pohlédla na mne
milenka moje.

Pak jsem si zpíval nějakou píseň,
ona si vila z květů nedozrálých věnec
a časem pohlédla na mne smutně a dlouze...
Milenka moje!

Pak přišla noc a zlíbalo nás mládí.
Vše vonělo a v rukou jí rozkvetly květy.
A tenkrát jsem nedozpíval svou píseň
a nedovila také věnec
milenka moje.

Ale jemu bylo lhostejno, paroduje-li někdo jeho píseň opilým hlasem, a nyní, když přišli k veselé krčmě, a všichni vešli do vnitř, zůstal jedině on nepozorovaně venku.

Zaslechl ještě jejich výskot, přetryskující veselí noční krčmy, slyšel, jak chladne tento výskot v otevřených koncích prázdné ulice... Šel úzkou a prázdnou ulicí volným a znaveným krokem k nábřeží.

Ještě po chvíli se otevřely dvéře veselé krčmy. Rudé světlo vyzářilo širokým proudem do temné ulice.

Někdo vyšel ven vrávoravým, opilým krokem a volal do tmy:

»Ennéo!«

Pak ještě jednou, čekal, ale pak si po tichu zaklel a vrátil se zpět V ulici bylo úplné ticho.

Jasná, měsíčná noc...

Moře bylo již klidné a tiché. Několik lodí se houpalo tiše v přístavišti. Jen málo lodníků leželo na smutných palubách znavených lodí. Ostatní hýřili v městě.

Mnoho přemýšlel o své budoucí lásce a chvílemi pocítil nejistou, zmatenou úzkost. Jako když čerstvě rozkvetlý strom rozleje své vůně v mladou korunu a jemně se zachvěje strachem, aby nepřišel vítr a nestřásl vůni vykvetlých větví, jež hojivě vtéká do čerstvě rozprýsknutých pupenců.

Noc byla tichá, jasná, měsíčná.

Nějaká žena s nalíčenými ústy a krkem šla kolem. Zasmála se prudce, až se ulekl téměř. Pak se otáčela ještě a smála se divoce.

Zahlédl potom, jak se zavěsila na třesavé rámě řeckého kupce s lysou, velikou hlavou a otylým břichem. Noc byla tichá, měsíčná.

II.

Bylo to několik dní později.

Slunce zářilo žhavě nad rozlehlým mořem, pestřícím se světlými, měnivými odlesky mírně zčeřených vln.

Několik dní uplynulo a byli zase spolu na slunném břehu tichého moře.

Lalagé seděla na nízké zdi a Ennéos stál u ní. Hladil měkké její dlaně a ona se smála:

»Je vidět, že jsi básníkem.«

Ale více ji lákalo moře. Několik lodí se blížilo z dálky. Jen bílé, větrem do tuha napjaté plachty se kolébaly tiše a zvolna.

A nepozorujíc ani, že je líbána, křičela s očima plnýma naivní radosti údivu:

»Hleď... jak se blíží! Druhá — Třetí — — A zase již jiná!«

A bílé plachty lodí se kolébaly tiše a zvolna, jako bílá, do šířky rozkvetlá křídla motýlů.

Lalagé křičela, tleskajíc radostí v dlaně:

»To je již pátá!«

Je již osmá!«

Ale Lalagé neustoupila:

»Je to jen pátá!«

A Enneos tvrdil:

»Ne, ne, ne! Je to již osmá.«

Přeli se dále.

»Teprve pátá je to loď...« tvrdila Lalagé.

»Ale osmá, nyní již devátá hubička, krásko!«

A dlouhým polibkem vyssál jí námitku z retů.

Lodi se blížily z prázdného modra.

Několik mužů vyběhlo z blízkých pobřežních domků. Viděli blížit se nákladní lodi a chtěli si

*

vydělat něco při skládání zboží. Čekali na břehu klidného moře, odhadovali svůj zisk z velkosti a ponoru plujících lodí. Někteří si namáčeli šátky ve vodě a kladli si je mokré pod veliké širáky na lysé, opálené hlavy, aby chránili mozek před šíleným sluncem.

Jejich ženy se zamyslily na prahu chudobných domků a jejich děti zatím vyběhly k moři. Hrály si, smály se, bořily se do žhavého písku.

Tři mužové, kteří také rybařili časem, hovořili zatím.

»Je dobře, že přijely dneska.«

»Je příliš teplo a ryby se drží ve veliké hloubce.«

»Byl by to chudý lov: jdou proti vodám dneska.«

A první zas řekl:

»Je dobře, že přijely dneska.«

A všichni přikývli hlavou.

První vlny, ku břehu hnané příchodem lodí, vlily se do suchého písku, když Lalagé nechtěla snášeti šílené sálání odpoledního, brzy již zapadajícího slunce.

Šli tedy do blízkého olivového háje. Ale vůně oliv byla jí příliš závratná, když k večeru jejich stíny se dloužily teskně. Ptala se, je-li již pozdě.

Řekl jí přibližně, dle rozevření kalichů večerních květů, jež rozvírají se široce v noci, jako ústa mladých děvčat za dlouhých, toužívých nocí.

Pak šli vedle sebe, bojíce se promluviti a dotknouti v tom tajemném tichu sešeřelého háje, plného omamné vůně oliv a nemocných květů. Teprve venku, za hájem, v žitništích politých rudou krví zapadajícího slunce vzali se za ruce.

A zase šli s veselým, radostným nitrem, vedouce se za ruce, houpajíce a mávajíce jimi jako mladými věnci při radostných slavnostech letní úrody.

A všichni, kdo je potkávali, ohlíželi se za nimi a staří zůstávali za nimi dlouho státi, pozorujíce je spokojeně a v radosti, jež kreslila v jejich tváři několik linií úsměvu, plného radosti a vnitřního štěstí.

A když jim zmizeli s očí, šli dále svou cestou, smutným a váhavým krokem, kývajíce těžce sestárlou hlavou. Snad vzpomínali si na svoje mládí, na svá dobrodružství. A takové struny v nich vyznívaly nyní dosud nezahluchlou píseň.

Díval se na ni, jak šla plna radosti vedle něho, a nyní mu náhle napadly verše:

> Nešetři panenství, milenko moje,
> v Hádu již nebudeš milence mít.

Představil si ji mrtvou. Tak čistou a cudnou, jako je nyní, ale zamlklou a bledou, bez radosti krve a slavností života.

Lalagé ptala se, na co myslí.

Ptal se jí, zná-li Asklepiada.

Lalagé se hlasitě smála.

Ale jednoho básníka prý dobře znala. Nebyl již mladý, měl dlouhé, šedivé vousy, lysou hlavu a togu vždy politou vínem. A tu vypravovala ústy plnými svěžesti a smíchu, jak skládával daktyly opilý, po hlučných symposiech, nebo pod polibky mladých, škádlivých děvčat.

Přicházeli k zahradám, z nichž vyšly právě mladé sadařky. Hovořily vesele a šťastně, nesouce v klínech vykasaných nad opálená kolena čerstvě trhané ovoce. Jedna z nich, s kyprým, až bujně zhýčkaným tělem a největším klínem ovoce, zakrývajícím její kolena, se nejvíce smála.

Slyšeli již z dáli, jak vypravuje něco do smíchu a čilých otázek ostatních.

»Byli právě pod stromem, na němž jsem česala. On byl již starý, měl šedivé vlasy.«

»Ona byla mladá?«

»Snad nejvýš sedmnáct.«

»A tys je viděla?«

»A nechala se líbat?«

»A tys je nechala?«

»Když jsem viděla, že nestačí mu již polibky na její ústa, vzala jsem dvě větve těžké ovocem a zatřásla jsem jimi. Oba se lekli toho hustého deště. On utekl a ona zůstala s pláčem, prosila mne a děkovala mi v slzách. Pak jsme se daly do smíchu obě.« A všechny se nyní smály do tichého vzduchu a jejich smích měl stejně dráždivý a nahý zvuk jako šplíchání vody za teplých večerů v létě v klikaté, vyhřáté řece.

Mírně skloněným svahem přišli na nábřeží.

Prázdné lodi, bez nákladu již, houpaly se lehce v přístavišti, v tichu rušeném klením plavců, zesurovělých v bouřích a pohromách mořských, čekajících nyní na konec přílivu, aby mohli jít do blízkých krčem jichž křik a hudba zaléhaly do tohoto ticha. Také rybáři kleli, jimž příliv protrhal sítě.

Děvčata do sebe zavěšená chodila a smála se nahlas, pronásledovaná žádostivými pohledy námořníků, nucených dlouhou plavbou ke střídmosti, a vilností kupců, kteří dělali oplzlé vtipy.

A ještě z dálky slyšeli pronikavé vyvolávání prodavaček ovoce a laciných šperků, jimiž námořníci a kupci mohli si získati ty veselé holky.

Bylo již velmi pozdě, když se vrátili domů.

Ženy sedaly si na prahy domů k večerním hovorům, a muži šli do blízkých svých krčem. Bylo slyšeti hlasy žen, rozmlouvajících spolu přes úzkou ulici s prahů svých domků o lhostejných věcech, a měsíc svítil tiše do bledé noci, plné opilství a lásky.

Bylo již pozdě, když došla Lalagé domů.

Když jí těžce a unaveně podal svou ruku, tiše zašeptala: »Zítra!«

* * *

ATELLANA.

Maccus, hlupák,
Bucco, tlachal,
Papus, skrblík,
Dossennus, břichopas

Ticho odlehlé, za městem ležící ulice přerušováno bylo pozdním hovorem čtyř oskických občanů, slyšitelným otevřeným oknem nízké světnice.

Mluvili mnoho a mluvili dlouho. Také o velkých událostech poslední doby se hovořilo. O poslední volbě nových ochránců cizinců.

Maccus se tázal:

»Bude to co platné?«

A Bucco šťouchl Papa, Papus Dossenna a Dossennus se smál.

Dossennus řekl:

»Jen slavičích hnízd co spotřebovali při hostině potom!«

Pak mluvil o ionských čápech a lukrinských lasturách.

A Maccus šťouchl Bucca, Bucco Papa a Papus se potají smál.

Pak zvážněl Papus. Přemýšlel, co to všecko asi stálo, a hlasitě vzdychl.

A Dossennus šťouchl Macca, Maccus Bucca a Bucco se potají smál.

Potom se rozohnil Bucco:

»Ale tu řeč, kterou mluvili k lidu! Opilci plakali, filosové kroutili hlavou a básníci lapali jejich vznešená slova!«

A Papus šťouchl Dossenna, Dossennus Macca a Maccus se potají smál.

Smál se neopatrně, Bucco to viděl.

Všichni mlčeli nyní a měsíc vybledlým, pozdním stříbrem svítil na jejich hlavy. Vřeštivá hudba třtinových píšťal zaléhala sem ze vzdálených krčem a výčepů vína.

Všichni si myslili:

»Za nocí takových mnoho milenců chodívá městem. Za nocí takových, v nichž pouze měsíc nespí, opilství a láska.

Bucco se tázal, vědí-li, co v noci tak jasné se děje v okolí města. Tvářil se, jakoby chtěl Maccovi něco pikantního pošeptat. Ale když se Maccus nachýlil k němu, kýchnul mu do ucha. Pak tázal se Bucco znova, vědí-li, co v noci tak jasné se děje v okolí města.

Dvě velké, rozteklé hlavy groteskních stínů na chudé zdi líně se pohnuly záporným pohybem.

Maccus byl uražen a tvářil se lhostejně k tomu.

A Bucco vyprávěl nyní o večerních lázních uprostřed vonících luk, v nichž děvčata ve vodě vyhřáté sluncem omývají svá opálení denní, jak chodí pak s tělem roztouženým příjemnou koupelí samotny s milenci, v noci zalité lehtavým stříbrem bledého měsíce. V tom nestřeženém šeru a mlčivém tichu chodí s milenci po omamně vonících lukách, roztouženy hřejivou koupelí a jejich polibky.

Bucco teď skončil.

A všichni se divili lascivním Latinkám, nechápali a v rozpacích vrtěli hlavou.

Někteří řekli:

»Takových věcí by u nás nespáchal nikdo.

A Maccus, který se tvářil, jakoby Bucca neposlouchal, nyní se přece nezdržel Řekl:

»Nanejvýš básníci.«

III.

Byl večer, den ambarvalií, starých venkovských slavností v květnu. Průvody mladých venkovanů, ověnčené klasnými věnci a radostí v příští úrodu, za rytmů nábožných tanců a dlouhých kadencí starých zpívaných písní chodily městem Mladí venkované mávali bohatými klasnými věnci, pohlížejíce se zdravou rozkoší na ústa žen, udýchaná zpěvem a radostí, na zdravé boky mladých venkovských děvčat.

Lalagé byla úplně zachvácena vlnou prosté, těšící radosti, jež se jí nesmykla do duše při pohledu na vzdalující se průvod, jenž nechával po sobě vůni a písně.

Pohlédla prosebně k němu:

»Pojď, půjdeme s nimi!«

Ale v tom přiběhl zástup veselých děvčat. Smály se na ni, volajíce ji jménem:

»Lalagé! Lalagé!«

A ještě, když přeběhly, ohlížely se. Smála se také, ale nechtěla již jíti za průvodem polních slavností.

Šli do blízkých zšeřelých hájů.

Zapadající slunce svítilo větvemi vonících stromů, zapalujíc mezi listy pestřivé, zlaté plaménky.

Šla před ním, s tuhými pohyby těla, s hlavou vzad nahnutou a chytala, ohýbala mladé větve, těžké a prohýbající se pod bohatou tíži čerstvých, páchnoucích květů. A v tomto vonícím dešti, v naivní radosti smíchu pod drobnými květy zdála se zvýšeně krásnou a svěží.

»Lalagé moje!«

Nebránila se. Zdála se umdlenou v omamné vůni květů, rozšlapaných jejich tichými kroky v pozdním zlatě chladnoucího dne.

Z blízkých polí se ozvaly písně končících slavností.

Vzpomněli si oba na průvod, na sílu venkovanů a zdraví mladých, venkovských děvčat.

S očima líně zamhouřenýma pod jeho polibky Lalagé šeptala:

»Mávali věnci, nastavujíce slunci svá mohutná prsa. A jejich ženy tančily s ústy plnými štěstí a vláhy, udýchané štěstím a čistou radostí.«

Při takových slovech ji Ennéos vášnivě líbal.

Letní, modravě průsvitné stíny se prodlužovaly přibýváním teplého večera. A zase někde

se rozlehl vřískavý refrén venkovské písně, protahující se v kotlinách údolí.

Vyvinula se z jeho náruče. Šla malátným krokem. Byla tak divná v tom divném světle, zářícím žlutě po západu slunce, zdála se unavenou omamnou silou vlažného letního večera. Těžce klesla její snivá hlava na jeho rameno. A její oči tak široce se otevřely, plny tajemství a vláhy, že zašeptal tiše:

»Lalagé moje!«

Ze skály vyhřáté sluncem vyvěral potok jak do tuha nateklá žíla ryzí, průhlednou vodou. Lalagé chtěla osvěžit malé svoje nohy. Potápěla je s veselou rozkoší v příjemné lázni. Potok odtékal líně a malátně. Teklo jím teplo. Na druhém břehu usedal velký večerní motýl, a Lalagé opatrnými kroky octla se tiše uprostřed vody. Chtěla, aby chycený motýl jí vylétl z teplé ruky jako z cudných, sevřených kalichů nočních.

Ale nezdařilo se. Zpozorovala, jak Ennéos o loket opřen v trávě se díval na její nohy, útlé a rozrážející v šířivých kruzích vodu, jež váhala od nich odtéci dále. Díval se na ně a tušil přísně zakrytou ostatní jejich krásu. Rozčilené rytmy divné písně o útlých lodyhách lilií, vykvetlých v společné ústí, plné omamné vůně, pelu a cudnosti zněly mu v duši.

»Ne, nedívej se! Já tomu nechci!«

A několika kroky byla na břehu, zanechávajíc na trávě rosu svojí stopou.

Vyčítala mu na jeho prsou:

»Proč jsi se díval!«

Sevřel ji objetím:

»Lalagé moje!«

Ale ona zase pohlédla na něho tiše, a smutné světlo jí hledělo z očí.

»Proč jsi se díval?«

Plakala v jeho náručí zmateným, sevřeným smutkem. Bezděky nechávala cítiti tenkostí šatu vyhýčkanou bujnost svého mladého těla. Tak přitisknuti k sobě krásnými těly, slávou svých mládí, stáli zapomenutě dlouho. Cítil, jak její stlumená slova dýchala na jeho ústech. A když viděl, jak slzy jejího pláče se měnily v smích pod jeho polibky, cítil, že je mu nevýslovně divno.

Setmělo se — — —

Kadence slavnostních písní roztály ve večerním tichu. Jen chvílemi si někdo ještě zazpíval utkvělou sloku některé písně, která se šířila a zamlkala ve skalách, zahluchlých tichem:

»Lalagé a Ennéos . . .«

V údolích nezažehli dnes pastevci obvyklých ohňů. Umlouvali se tiše, jdouce dle veselých výkřiků k ohni, kde koketní pastýřky v rozpustilém tanci se smály nejistým předtuchám svých mladých sester . . . které měly dnes poprvé líbat a milovat v noci.

Z NEJMLADŠÍ ČESKÉ POESIE.

Zdenko Hardin:

VE CHVÍLI MELANCHOLIE.

Kdes píseň zbožnou pěje dívčí hlas,
zvuk piana s ním kráčí stlumený,
s něj ostrost protivnou již prostor střás',
jde ke mně zdusený, jak žalem zlomený.

Ten dívčí hlas je měkkým, milým tak
jej často slyším zníti ve snech svých, —
já k němu kouzlím si zářící zrak
a červeň tváří, ňader něžných sníh.

Ta chvíle posvátná a matný svit
kol mysli mé tká roušku šedivou,
z ní neznámý a něžný mluví cit,
mou duši tíží tužbou tesklivou.

A piana ten zmírající zvuk
i tklivý hlas, jejž slýchám ve svých snech,
můj doprovází srdce vřelý tluk
a za nimi můj tichý letí vzdech.

Miloslav Silén:

NADARMO . . .

Bouř nízko nad zemí . . . Vzduch dusný děsem ztich' . . .
A nitro záhadnou se třese lítostí.
Žal ulekaný vzrůstá z hlubin ukrytých,
jak očekával bych smrt drahé bytosti . . .

Bouř nízko nad zemí . . . A mezi nadějí
a tajnou úzkostí se plaché srdce chví,
slyš! stříbrem šveclí a zní vždy bouřněji,
že blízko, blízko spasné nebezpečenství:

Sen ohně svatého, jenž uvězněným plá
a oči žíznivé svým bílým světlem sílí! . . .
Nadarmo . . . nadarmo . . . Zem z hloubi zavzdychla
a ve tmu zoufalou mne probudil blesk bílý . . .

JAN Z WOJKOWICZ:

ODLESKY HVĚZD.

Miluju muže s hlavami skvoucími tradicí slunce,
miluju ženy, v jichž očích sní odlesky vzdálených hvěd,
magická toužení kosmu, diskretní úsměvy lásky,
všeho, co ve hvězdách stůně a ve hvězdách hluboké jest.

Pohledy mírné a mocné jak z hvězd mi z nich padají v duši,
to tesknění nekonečné jak u hvězd, které už blednou —
ty ženy tak mnoho ví z odvěké touhy, jak étherné hvězdy jí trpí,
ty ženy, jež stále touží a milují pouze jednou . . .

Je všechno v jich duši tak plesné, tak plesné slavnostním smutkem,
vesmírným smutkem sfér dálných závratí planetných drah,
ženy ty dovedou mlčet, ženy ty milují slavně,
slova jich příseżná tónem slyšeti po léta v snách.

Slova jich hlaholí vírou, slova jich jistotou těší,
slova jich mučí jak věčnost, dlouho jak živoucí zní,
slova jich sílí i tíží, pohledy skrze ně mluví,
pohledy pronikavé a velké v lhostejnu dní.

Miluju takové ženy. Jsou mocné svým objetím tichým,
jsou tiché svým polibkem mocným — v něm Duše o vesmíru sní,
jsou významná tisknutí ruky a jejich loučení slavná
jsou jako loučení Krista, jenž zůstává po všechny dni.

Noc kouzelná sní v jejich duších s vůněmi závratných žalu,
tušíte jezera modrá s reflexy na vlnách hrát,
lodníky opřené o příď, blouznící v raněném srdci,
lodníky romantické při písních veslovat . . .

Jdem noci . . . Slova zní dálkou — nemožno zapomenout! —
jí v očích zřím neklidný vesmír kolotat touhou co sen,
nad námi tajemství věčná v mateřských hvězdách se třpytí,
tiskneni' si bolestně ruce — a každé slovo jen sen,
a každý pohled jen sen — — Nemožno zapomenout!

MILÁN FUČÍK:

PODZIMNÍ.

Dřív jsem vždycky býval smuten,
když mi Léto umíralo,
zžloutlé listí létlo k zemi
takým dlouhým, smutným tempem,
když už Jeseň plášť si brala,
mlhami nás častovala.
Tobě, Slunce, dík jsem vzdával
za ten mnohý zlatý západ —
když to všecko, ač tak skvělé,
bylo přec jen rozloučením . . .

Divno. Dnes mám teplo v duši,
Léto dávno odletělo,
listí padá jako deštěm,
ze strniště mrazně fouká,
mlhy dusí, vše se mračí —
mně je ale v duši sladko,
slunce už tak slabě svítí
mně však po něm nestýská se.

Bože, vždyť je tolik záře
ve tvých očích, Iselino,
ve tvých tvářích kvetou růže
jaro v létě v krásy slávě,
úsměv tvůj tak sladce svítí
jak ty astry na tvých ňadrech.

A ta velká, tichá rozkoš,
když jdem sami v skrytou alej,
po kobercích listí jdeme,
vstříc se chvějí slední květy,
slunce zář se plesně směje
prořídlými haluzemi,
a když sníme o svém štěstí,
je tak teplo, sladko v duši.

Karel Hurych:

SLABOŠI.

Pokrač.

10. června.

Dnes jsem měl dostaveníčko. Vracím se do studentských let. Ale bylo to zcela jiné, nežli když jsem bloudil po Nebozízku s Jiřinou, jež byla stále veselá a já stále smutný, jež si prozpěvovala jako pěnkavka na rozkvetlé, bílé větvi a já vzdychal jako smuteční vrba. Paní Vilimová mi řekla včera večer ve foyeru o velké prestávce, že přijde dnes odpoledne na Olšany, abych na ni čekal za rybníčkem u hřbitova.

Čekal jsem od tří hodin odpoledne v zahradní hospůdce naproti vchodu do hřbitova. Seděl jsem proti vratum. Konečně se mihla kolem její štíhlá postava. Vyšel jsem zvolna nenápadně ven. Zahnula za roh k rybníku. Šla spěšně a rozhlížela se. Dohonil jsem ji v záhybu cesty vedoucí do polí.

Měla modrý závoj a černé šaty, které jí tak sluší, a černý, krajkový slunečník.

»Neviděl nás nikdo?«

»Kdo by nás mohl vidět, zde nás nikdo nezná.«

»To nemůžete vědět ... v Praze může člověk všude potkat známé, právě tam, kde by se nejméně nadál.«

»Máte snad zkušenosti, milostivá?« Chtěl jsem být zlomyslně žertovným, ale bodla mne nelibá, ostnatá myšlénka žárlivosti: Milovala snad někoho dříve také tak? Scházela se s ním?

»Kdo ví ...« a podívala se na mne přimhouřenýma očima. Já docela bez příčiny sesmutněl. Šli jsme chvíli tiše.

»Nehněvej se na mne, hochu můj, nemohu být jinou, hochu můj!« zazpívala stlumeným hlasem tak neskonale něžně, sladce, jakoby se nejjemnější stříbrné struny harfy chvěly pod prsty andělské ruky.

Opřela se o mé rámě. Přimhouřila oči zase a úsměv probleskl clonou hedvábných řas. Nachýlila hlavu ke mně a její dech mi zavanul do tváře

»Nehněvej se, hochu můj ...«

Bože můj, jak byla velkolepě krásná v té chvíli! A střecha slunečníku skryla celé moje nesmírné štěstí. Líbal jsem ji.

Ulekla se náhle.

»Jaká to lehkomyslnost – líbat se uprostřed širých polí!«

Ale v celé té smutné, nevábné končině nebylo vidět člověka. Pouze na židovských pecích pohybovaly se na jasném obzoru jako vystřihnuté dvě silhouety ženštin s nůšemi a po silnici od cihelen blížil se z těžka vůz. Bylo ticho a pusto Slunce se zakrylo za oblaky. Melancholická, trudně plochá krajina zasmušila se ještě více. Na jedné straně teskná zahrada hřbitova, jejíž bílá zeď a mezi zelení prokmitávající obrysy náhrobků a křížů tak žalně dojímají, na druhé straně rozervané jámy pustých lomů a uprostřed širá pláň, cihelna a osamělý dvur ... ne, to není místo pro výlevy lásky. Okolí působilo na nás Jakási šedá tíseň vkradla se do duší. Tulila se ke mně. Ale již se nesmála Šli jsme mlčky k lomům. A pojednou pošeptala divně rozechvělým a měkkým hlasem:

»Já tě mám tak ráda!« a vášnivě se přimknula ke mně.

»Lido, má Lido!« zajásal jsem, ale též tiše, stlumeně, ačkoliv jsme mohli si křičeti slova lásky, nikdo by nás neslyšel.

Ta chvíle nás spojila. Nemohl jsem mluvit. Byl jsem jako znaven. A když jsme přišli nahoru, tam, kde je půda rozryta, vyhloubena roklemi, zašli jsme stranou, do takového výmolu, kde jsme byli skryti. Počal jsem ji líbat. Jen se chvěla v mém náručí. Její rty hořely a sladce vlhly. Ssála a hryzla polibky. Náš dech se tavil ve výhni spojených rtů ... Ona přivírala oči, srdce se jí bouřilo, tělo chvělo a rty ve sladkém opojení šeptaly mezi přívalem polibků: »můj ... můj jsi ...«

Náhle sebou trhla a pozvedla hlavu

»Neslyšíš?«

Ozýval se jakýsi podivný, pravidelný kovový zvuk

Opatrně jsem šel na pokraj výmolu. Vedle v rokli seděl nějaký staroch na hromadě kamení a tloukl štěrk. A údery jeho kladiva jednotvárně zaznívaly do dlouhé, zpěvné melodie našich polibků.

Rozloučil jsem se s ní u rybníka před hřbitovem. Odcházela spěšně, opatrně, plna bázně, aby nás nikdo neuzřel. Jako něco zločinného, hříšného musíme skrývati naši lásku. A přece je tak čistá ... jasná ... Ale § 502 ... ach, ano!

— — —

14. června.

Byl jsem s Vilimovými v Rudolfinu. Paní Vilimová chtěla viděti Havelkovy věci, o kterých doktor Kroll posledně se velmi pohrdlivě vyjádřil. »Také jeden z moderních malířských daltonistů,« pravil, »má oční chorobu, vidí jinak nežli my.« »Snad lépe nežli my!« odvětil jsem poněkud podrážděně. Paní Vilimová namítla, jako vždy prostě, bez úmyslu, aby imponovala nějakou znalostí nebo originelním náhledem, že viděla v přírodě takové světelné a barevné efekty, kterým by nikdo neuvěřil, kdyby je viděl vymalované. »Ostatně nikdo by to snad ani nedovedl.« Naší

hádce udělal konec Vilim nenadálou otázkou, zdali je Havelka »kolorista či akvarelista«. Jeho žena pozdvihla jen oči ke stropu a pak se na mne usmála

V Rudolfinu to bylo rozkošné. Ona měla svrchovaně vkusnou a prostou toaletu. Umí se strojit, že vyhlíží jako dívka. Též její tváře jen zářily mladistvým svěžím jasem. Okázala mi malý zarudlý puntík na bradě, a když jsme se oba nakláněli do katalogu, zašeptala: »To mám od vašich střeštěných hubiček. Kdyby to věděl můj muž!«

»Co pak vás také tak nelíbá?« pravil jsem polohlasitě, nutě se poněkud do veselosti.

»On? Ba ne! Nelíbá mne nikdy!«

Řekla to s jakýmsi pohrdavým a skoro nenávistným úsměchem.

Vilim mezitím stál u druhé stěny sálu a obdivoval Havránkovu krajinu. Pak přišel k nám celý užaslý. »Každé stéblo slámy na střeše vymaluje, i tyčinky na fuksiích za oknem; to je chlapík, mistr!« Pak se opozdil před ohromným obrazem německého profesora z Mnichova, kde se hemžily svalnaté walküry nadpřirozeně vyvinutých forem. My jsme odešli do sousedního sálu. Byli jsme tu sami. Invalida zašel vedle. Stáli jsme v koutě, že na nás nebylo vidět z ostatních sálů. Paní Vilimová nadzvedla ruce jakoby si chtěla urovnat závoj, a v tom je rozepjala široce a toužebně a pod závojem vzplál úsměv rudým ohněm rtů a bílým sněhem zubů, úsměv tak divoce něhyplný, že hlava se mi zakroužila a již jsem chtěl uchopit a zlíbat ji.

Ale sotva že postihla můj pohyb — ostatně to vše se událo v několika vteřinách — zarazila mne, spustila ruce, prst přiložila na rty, výstražně okázala pohledem na obě strany a pak se mi dala do smíchu.

»To já nic... to já jen tak...«

Zahrála si se mnou. Má zvláštní zálibu pohrávat si s náladami a dohánět je až ku krajnostem.

Mínil jsem lehkomyslně, že jsme se neměli připraviti o příležitost dáti si hubičku. Potřásala hlavou, nahlížejíc zase do seznamu obrazů, a šeptala: »Ano.. líbat se, zde, v Rudolfinu... a pět kroků vedle je můj muž...« Zamlčela se, zabloudila očima snivě před sebe, nedívala se na obrazy a pak náhle pozvedla hlavu a pravila s tím svým zvláštním, divoce a měkce teskným přízvukem:

»Ano... to by bylo neobyčejné... krásné...«

Pak si všimla Harburgrovy komické figurky šosáka a rozesmála se hlasitě. Ve dveřích objevila se šedivá, znuděná tvář invalidy.

Konečně jsme uviděli Havelkův obraz. Visel vysoko, ale ozýval se odtud tak smělým tónem koloritu, že jistě málo kdo si ho nevšiml. Byl to portrét dámy v rudém hedvábném živůtku. s červenou růží v černých vlasech a s granátovým pozadím čalounů.

»To je hotová červená karkulka,« usmála se Lida, ale zadívala se dlouho na obraz.

Obtížnou variaci červeni schrál Havelka virtuosně, ač hodně brutálně. »Na rubensovský pozoun,« řekl sám.

»Mně se to velmi líbí. Řekněte svému příteli, že mu gratuluji,« pravila Lida odvracejíc se od obrazu.

V přízemí, v oddělení rytin, eau-fortů, akvarel, našli jsme druhý obraz Havelkův. Bulvard večer, postříknutý podzimním deštěm a v tom vlhkém pološeru zmatený rej stínů, silhouet a světel.

»To je divné...«

»Ale je v tom cítit ten ruch, chvat, zmatek večerního života městského...«

Ona jen pokynula hlavou. Byla unavena. Vrátili jsme se do vestibulu, kde již dlouho na nás čekal Vilim.

»Že vás to nemrzí! Mám již těch obrazů nahoře po krk. Sem dolů, co jsou ty drobné věci, podívám se až podruhé.«

Vyšli jsme ven. Bylo krásně. Hradčany se jasně rýsovaly před námi do modré oblohy. Nad klikatinami prejzových střech malostranských svítila smaragdová patina klenby sv. Mikuláše. A před našima očima, znavenýma díváním se na obrazy, náhle jakoby oživly a vyzářily ještě intensivněji všechny ty barvy a linie čarovného pohledu.

Paní Vilimová zastavila se na nábřeží vedle lávky a dlouhým pohledem jakoby se topila v té věčně svěží, věčně spíjející kráse.

»Takový obraz tam nebyl ani jeden... a nebude nikdy!« pravila.

Vilim se zatím zotavil ze svých dojmů uměleckých, jež cítil v kříži a v hrdle, a navrhl, abychom šli na Malou Stranu.

»Zastavíme u Schnellů, tam mají to nejlepší plzeňské z Prahy. Jako křen!«

— — — — — —

20. června.

Včera jsem měl kocovinu. Zahýřili jsme si. Vilim, zdá se, vyvázl z hrozivé situace, do níž ho přivedl úpadek jakési německé firmy. Tím se vysvětlují jeho neustálé jízdy v poslední době. Zalepil díru a loď může vesele dále do proudu. Byl šťastný, rozjařený. Opil se. Paní Vilimová se chovala ke mně s rozpustilou důvěrností. Snad proto, že její muž jako vždy se zabýval více svou láhví a anekdotami nežli svou ženou, a ještě spíše proto, že na druhé straně vedle ní seděl doktor Kroll. Smála se hlučně a bez příčiny jako dítě, oči jí svítily, rty hořely a několikráte se ke mně přitiskla bokem a zašeptala: »hochu můj« — ale tak jen ze svévolné bujnosti,

z naivní nezbednosti. Zdálo se mi skoro, že se mi opět vysmívá.

Dnes mi poslala lístek, abych k ní přišel odpoledne ve čtyři hodiny. Je neděle — vzpomněl jsem si — snad chce, abych šel s nimi někam na procházku. Ale přišla mi otevřít dvéře sama. Její muž zase odejel. Kuchařku a služku poslala do divadla na odpolední představení.

Vedla mne do salonu. To ticho, vědomí samoty — ani z kuchyně se neozýval šramot a zvuky, jež jindy zněly do našeho téte-a-tête — působilo na mne nějak závratně. Zdálo se mi, že jdu do výše a že se bojím otevříti oči.

Posadila mne do křesla a nežli jsem se nadál, klečela přede mnou. Pozvedla své bílé, krásné ruce a pravila s přítulnou zkroušeností a s takovou dojímavou vroucností: »Odpusť... te, že jsem byla předevčírem tak rozpustilá. Nevěděla jsem, co se se mnou děje, byla bych ti padla přede všemi kolem krku a zlíbala bych tě...«

Trochu se mi zatemnilo před očima. Oh, kouzelnice... Je tak rafinovaná, že se dovede jeviti stále krásnější a svůdnější, nebo již jest tak cele prozářena neuvědomělou poesií ženství?

»Chtěla jste mne zlíbat, v té vinárně? Tak to můžete udělat teď pohodlněji a bezpečněji.«

Dala se do smíchu a nabídla mi své rty. Přivinul jsem k sobě její sličnou hlavu. Dlouhý, chvějný polibek vtiskl jsem na její rty, jež jsou někdy tak chladné v úsměvu, a jež žhou v polibcích, zahryzla se mi zuby do rtů a sklonila hlavu více zpět, mhouřila oči, těžce oddychovala, chvěla se... a já jako šílený pokrýval polibky její rty, její oči, její vonné vlasy, její tváře, jichž bledý, ruměnný nádech ustoupil temné, ohnivé záplavě.

Náhle se mi prudce vyvinula z rukou. Obvyklým posunkem počechrala si vlasy na stranách, povstala, a posadila se na židli u stolu. A zakryla si tvář oběma rukama. Trapné, tíživé mlčení rozlilo se mezi námi... vzdalovalo nás... Plakala? Co se asi dělo v její duši? Výčitky? Strach?

Hrozná chvíle nejistoty a napjetí.

— — — — —

Pojednou Lida se vztyčila, v rozkošném posunu vypjala své štíhlé tělo, rozevřela široce ramena a z očí její sálal rozjasněný, vášnivý pohled cosi hledající v dálce, po čemsi pátrající, po čemsi horoucně toužící...

»Lido, má Lido! Mám tě rád!«

Odstrčila mne lehce a ruce rozevřené k roztouženému objetí založila za hlavu. Zakývala tělem jako orientální tanečnice, zasmála se hlasitě a tak nějak čistým, nevinným smíchem a pravila:

»To jsme dva mladí blázínkové, co?«

Prošla se po pokoji, zastavila se před obrazem Havelkovým a pravila odvrácena ode mne:

»Vy myslíte, že bychom se mohli míti rádi? Tak moc, nesmírně, až k smrti rádi?«

Byl jsem zaražen, stísněn. Zdálo se mi, že jakési zářné, hřejné opojení na chvíli zamávlo mezi námi kouzelnou perutí a zase ulítlo. Nechápal jsem ji dobře. Pohrává si zase, schovává se...

A když jsem neodpovídal, obrátila se po chvíli ke mně a podala mi obě ruce a pravila takovým tónem, že celá její bytost zase se mi objevila v odlesku toho zářně hřejného opojení:

»Ale přátely ostaneme vždy, viď... te? Dobrými, upřímnými přátely...«

Zlíbal jsem její ruce. Pozvedla mi hlavu ke svým rtům a zašeptala:

»Miláčku... mám tě ráda... ale ne tak jako jiné... mám tě tak pěkně, krásně ráda...«

Odešel jsem vzrušený nepoznaným dosud zaníceném nejpovznešenějších dojmů. V mé duši zněla hudba a myšlénky mé tančily...

22. června.

Nikdy jsem se necítil šťastnějším. To nedělní odpoledne ostane nezapomenutelným dnem mého života. Cítil jsem se tak hrdým, sebevědomým, povznešeným nad ten ubohý, malicherný dav ve svátečních šatech, jdoucí za svými směšnými, ubohými zábavami. Něco vítězoslavného rozhlaholilo se v mém nitru, jež bylo jako prolnuté vůní a blahem. (Pokrač.)

FEUILLETON.

LITERATURA.

Konstance Ringová od Am. Skramové. V Praze, nákl. Vilímkovým.

Při četbě Konstance Ringové, jíž debutovala Amalie Skramová, dnes ve Švédsku a Německu milovaná a oblíbená a druhdy obávaná líčitelka skulin a trhlin společenského života, prožíváme román dvou duší prolínajících a determinujících se, román Konstance Ringové a Amalie Skramové. Za ukrutně pravdivým a nemilosrdně podaným životním osudem sličné a jemné Konstance, na jejíž citlivé duši splachuje všechnu svou špínu bezcenný a prázdný svět, v slavných rysech vystupuje román Skramové, román umělkyně-ženy. Zdá se, jakoby všecka ta muka, všecky ty studené sprchy sklamání Konstančiny duše byly symbolem, někde setřeným a někde jasně plastickým, bojů a vnitřních krisí autorky románu, jenž ostatně prý nechce býti než pravdivým obrazem života společnosti švédské.

Z Konstance Ringové, jež vstupuje do manželství plna jemné něhy a vroucího mravního optimismu, třebas

s bázní, že život bez lásky bude nudnou povinností, učiní nevěra a nízkost jejího chotě vzrušenou, energickou ženu, jež pozná lež a přetvářku manželství. Ve chvílích, kdy vstupuje k pastoru Kuhnovi, aby žádala za rozvod, hoří jí na rtech protest, ne nepodobný manifestačním projevům Svavy a Nory, ne theoretické rozumování, ale život s dnešní prolhaností a pokrytectvím přivedly ji k tomu stupni individualistické energie, jemuž se dnes mnohdy úplně chybně a mylně tlačí vignetta emancipace. Ale pak pozná Konstance, že protest by byl dětinský, že rozvod by byl pouhou formalitou: případ její není jedinečný, všecky ženy trpí podobně jako ona, ale mlčky, odevzdaně. I Konstance bude tak trpěti, bohužel nemá vnitřního důvodu, jímž by podepřela svou pasivitu, jaký skýtá většině žen důvěra ve vůli božskou. Život je hnusný, ohyzdný, podlý, rozhořčené nitro Konstančino touží postaviti se mimo jeho špínu, mimo jeho bláto. Chce pasivně státi stranou, dokázati, že vše jí je lhostejno. S Ringem se pokus podařil, ale pak přijdou Lorck s Mejerem. Klamou ji též, miluje je, avšak proto cítí tím více hnus, plynoucí z jejich proněvěry. Ostatně po tolika nezdařených pokusech vymknouti se životu, po tolikráte tlačené a dusené vášni dá se jí nésti a postaví se tamže, kde stál kdysi Ring. Klamaná Konstance klame též. Ale hnus života tím prudčeji zavíří před ní, život ztratí pro ni cenu. Jediným jeho světlým bodem kmitajícím se jako světýlko nad bahnem za dusivých nocí byla sama; ale světýlko zapadalo do bahna. Není tu nic než ošklivost, špína — k čemu žíti? A Konstance, jež druhdy zoufala nad světem, zoufá nad sebou a usmrcuje se.

I Amalie Skramová, jak se zdá, vstoupila s jasným a vroucím zrakem do života, a poznavši, že život jest tak mrzký, útočila na něj. První díl románu jest protestní, bojovný. Ale Skramové neušlo, že protestem, výkřikem nikomu nepomůže a sobě nejméně. Naopak ten věčný svár s životem, ty věčné výčitky, to zatínání pěstí, ty hněvivé pohledy s nepřítelem životem ještě sbližují. A pak umění? Jest umění kazatelnou neb řečništěm? A jako Konstance neprotestovala, jako zapudila myšlénku na ostentativní rozvod, tak též protesty Skramové umlknou. Nesváří se více s životem, maluje jej. A tu povstává druhá část románu Ringové provedením a pojetím tak vzdálená prvního oddílu, jako by mezi oběma leželo mnoho let plných bolestí a hloubání. Skramová stala se naturalistkou, přestala býti bojovnicí, zvolna ztrácí se víc a více za svým dílem, jež odtud jest vždy méně personelní a méně ohnivé. Podařilo se jí to, oč usilovala Konstance tak dlouho a tak marně. Ostatně Konstance byla při zdánlivém klidu bytost vášnivá, plná vůle, plná citlivosti, Skramová jest dosti lhostejná. Na ní dalo by se spíše ukázati, jak žena dovede zapříti i své ženství, to »věčně divoké«, aby mohla realisovati své vysoké sny umělecké, než opak toho, jak učinila Marholmová vřadivši ostatně »Naturalistku« málo organicky v galerii svých žen. Sny Skramové jsou vysoké, hrdé, ale při tom mrazivé. Tu tam hraje na hlatich těch ledovců odlesk růžových červánků ženství, ale pak i ten mizí a hyne a slyšeti jest jen vzdálené a truchlé hučení vášní a bolů lidských.

— rn —

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Václav Hladík:

HANUŠ SCHWAIGER.

Sbírka prací Schwaigrových je součástí letošní výroční výstavy v Rudolfinu. Je však umístěna ve zvláštní místnosti. A vůbec stojí mimo náš »Salon«, nechci ji ani uváděti v sousedství s tou hroznou spoustou ploché prostřednosti a diletantství převládající ve výroční výstavě, nad jejíž úrovní vysoko ční rázovité, bizarrní, pohádkové a poetické umění Schwaigrovo. A proto zvláště zastavím se u osamělého vyvržence z našeho moderního světa, dříve nežli se odvážím do ostatních končin výstavy výroční, ve které při prvním zběžném prohlédnutí zahlédl jsem věci tak nestvůrné a strašidelné, že mne naplnily větší hrůzou nežli nejdivočejší poëovsko-hoffmannovské fantastické kejkle Schwaigrovy.

Schwaigra známe, milujeme, obdivujeme již z dřívějších let. Jeho kolekce nepůsobí nám tudíž nijaké překvapení. Ostatně shledáváme se v ní s mnohými věcmi, které se nám nevyhladitelně vryly do paměti již z dřívějška. Před několika lety zmizel Schwaiger z Prahy, kde nebylo zdrávo jeho talentu, v jejímž ovzduší se těžce dýchalo umělci, který nenávidí stejně filistrovskou omezenost a pokrytectví jako modernistické blagueurství. Zapadl kamsi do hlubokých lesů karpatských, kde žije o samotě, daleko od kavárnických a atelierových žvastů o umění. Žije v krásném zákoutí civilisací ještě málo porušeném, mezi slováckými pastuchy, pytláky a podloudníky, jichž rozervaný a malebný zevnějšek lahodí jeho oku, jejichž humor, rázovitý šplecht a především divoce melancholické písničky okouzlují jeho mysl, hýčkají ji ve snech nejtajemnějších pohádek, čarodějných legend, středověkých a pekelných zkazek.

Zatoulal se též do své druhé vlasti, do Holandska, a veliký hranáč ze slováckých lesů s radostnou něžností mžoural svými ohromnými okuláry, když se zase znovu sešel se svými milými, starými mistry, kteří dovedli s tak naivní prostotou cítiti záhady a mysterie pozemské, nadpozemské i pekelné, kteří jako Teniers a Breughel uměli malovati nejzbrklejší mumraje fantastických příšer, lítajících salamandrů a krokodilů, koček s hlavami rybími, okřídlených hrnců a kratiknotů tančících posupný kankan kolem dobrého a těžce zkoušeného sv. Antonína, nebo kteří jako antverpský Backer okazovali ve svých »posledních soudech« takové děsy a hrůzy pekelných muk a trampot, že zbožným věřícím mrzne krev v žilách.

Tam ve vlasti širých plání s nejsytější zelení, jež potemněla již v krajinách Hobbemových a Ruysdaelových, po nichž hemží se stáda dobytka, jaký dovedl malovat jen Potter, nad nimiž otáčejí se křídla větrných mlýnů a vypínají se uprostřed měst ponure krásných, plných domů stísněných, s vysokými štíty, věže vysílající do dálky melodie svých zvonkových her — tam je druhá vlast Hanuše Schwaigra, jak sám prohlásil.

A jeho první vlast?

Trochu choulostivá otázka. Podle domovského listu narodil se v Čechách, v Jindřichově Hradci. Ale jeho duše umělecká má kolébku někde v Norimberku, v městě Dürerově, někde na severu, ve vlasti zbožného Lukáše Cranacha, »pictoris celeberrimi«, a největšího infernálního blouznivce a fantastika štětcem a rydlem Holbeina i pérem Hoffmanna.

Vídeňská kritika oslavovala před nedávnem Schwaigra jako jednoho z nejněmečtějších umělců, stavěla jej vedle Hanse Thomy a Böcklina.

Byl by to záslužný, vlastenecký skutek dokázati a přesvědčiti svět, že Hanuš Schwaiger je i svým uměleleckým charakterem a cítěním »našinec«. Ah, obávám se, že se vlastenecký pokus nepodaří. Kdo má zdravý zrak, nevěří, že Schwaiger je bližší a příbuznější Alešovi nežli uvedeným dvěma mistrům německým. S illusí nějaké osobité Schwaigrovy českosti se musíme rozloučiti, bylo by to naivní sebeobelhávání. Schwaiger není českým a slovanským ani tam, kde maluje slovácké, valašské nebo pražské figurky a typy. Tak by je snad chápal a cítil ku př. i Leys, kdyby se octl na čas u nás. Rád bych viděl českou kličku na kostrbatém jméně Schwaigrově, ale nemohu si je představiti jinak nežli v gotice švabachové...

(Dokon.)

NÁRODNÍ DIVADLO.

Dávno před »Princeznou Pampeliškou« v prvních začátcích svých přibližoval se Jaroslav Kvapil jevišti librety. Po Mosenthalově »Debóře« a Shakespearově »Perditě«, pro něž hned našel skladatele v J. B. Foersterovi a Jos. Nešverovi, zveršoval Šubertova »Jana Výravu« a přezval jej »Selskou bouří«. Ale knížečka jeho prodělala, pokud byla ještě pouhým produktem literárním, cestu kolem našeho skladatelského světa. Nemusíme mnoho pátrati po důvodech, proč neuchytil se na »Selskou bouři« některý zkušený dramatik hudební. Co překáželo nám na »Evě«, cítíme i na »Selské bouři« — tíhu konkurrence dramatu samého, příliš dobře známého, proti němuž pouhá kostra libretta nemůže se neztráceti. Správa divadla byla dokonce tak neprozíravá, že drama i operu, originál i redukci »Jana Výravy« provedla také po sobě v týž den a tu bylo nejlíp pozorovat, že Kvapil Šubertovu hru sice o mnoho neoloupil, ale že ze šetrnosti k autorovi také ničím novým nechtěl ji obohacovati, což zanechalo stopu ve seříznutém poněkud třetím aktu. Co však jinému skladateli mohlo být závadou, bylo vlastně dobrodiním Ludvíku Lošťákovi. Neboť bez tohoto sujetu sotva by opera jeho byla zazněla kdy v prostorách Národního divadla. Ne proto snad, že by spisovatel »Jana Výravy« byl ji obmýšlel privilegovanou ochranou — chef našeho ústavu daleк jest vší osobní ješitnosti, aby podlehl nějaké captationi benevolentiae. Ale divadlo dalo v sázku umělecký neúspěch, před nímž od několika odborných řádců svých bylo varováno, poněvadž nebylo s ním spojeno nebezpečenství hmotné ztráty. Před zevnějším fiaskem chráněno bylo částí publicistiky a hlavně obecenstvem, které nikdy ještě nedovedlo rozpoznati při premiéře lepší či horší kvalitu a dle ní regulovati větší či menší temperaturu potlesku.

Jako prve libretto, i partitura »Selské bouře« prodělala hotovou Odysseu, tentokráte po stolech hudebních znalců, a všude konstatována byla vyzírající z ní autorova nemuzikálnost. Tu ovšem nelze dokázati ani dnes, kdy »Selská bouře« přešla již několikráte přes jeviště, poněvadž důkaz jest v umění vůbec věcí nemožnou. Ale vycítiti musí ji každý, u koho lze naditi se instance zde jedině rozhodující, a tou jest právě zase muzikálnost, jež ovšem není každému dána. Míním totiž muzikálností především fysiologickou způsobilost pojímati tónové massy dle specifických vnitřních zákonů hudebních, které ne schválná a zvržitelná kodifikace snad, ale umění samo přirozenými cestami si precisovalo. Pro tuto fysiologickou podmínku, nezbytnou pro stranu produktivní i receptivní, hudba zůstane na vždy uměním, ať to vyslovím zřetelně, omezeným na určitý cech. Ona nemá pojmové určitosti, alespoň ne absolutní, nebéře jako básnictví a výtvarnictví předměty a přímé popudy ze světa zevnějšího, nýbrž ze světa svého. A proto také technika v ní má oproti uměnám ostatním vykázány nesmírně vyšší úlohy. Dovede-li na př. obraz vzbuditi představu autorem zamýšlenou, není třeba, ba v mnohých případech ani radno přihlédati, jak byly na plátno barvy nanášeny. Případná reakce na posavadní techniku ospravedlněna jest dosažením určitého výrazu, který v případě tom tvoří podstatu uměleckého díla. Ale v hudbě, kde skladební technika sama jest jediným a výhradným prostředkem výrazu? Zde bez techniky nelze dosíci čistého účinku, nelze dospěti ideového jádra.

Tímto ideovým jádrem omlouvá celá strana Lošťákovy technické nedostatky. Ale členové strany této nemají zvýšené intelligence hudební, technické ani citové, nebrávají také podílu na jinakých událostech hudebních, sešli se zde pouze na jediný případ a celá theorie jich stojí na tuze vratkých základech. Jim chybí všechna kvalifikace, aby postřehnouti a uvědomiti si dovedli všechny muzikální nedostatky Lošťákovy vůbec a partitury »Selské bouře« zvláště.

Lošťák zakládá si na kultu vyložené melodie. Ale melodie jeho nemají dlouhého dechu. Jsou složeny, či lépe skličeny ze dvoutaktových motivků. Vykazují trhliny špatně scementované mosaikové dlažby, ku které Smetana, Dvořák, národní píseň a Mascagni poskytli materiál. Melodická potence sice u žádného skladatele nemůže být nahražena surrogáty jinými, ale není-li dost pronikavou, nabývá jakési charakteristicky a vtipnosti harmonické. Její slabost značně lze i sesíliti výběžky protimelodickými, což činí essenci t. zv. umění kontrapunktického čili polyfonie, kterou Lošťák zavrhuje snad proto, že nemá fondu pro tak hluboký způsob myšlení hudebního. V opeře staré, která spokojila se s uzavřenými čísly a krom lyriky veškeru hmotu hudební hnětla v bezvýznamný recitativ, vystačila homofonie při jednostranné, ale pronikavé melodičnosti. Avšak v opeře moderní, která uhýbá se prázdným místům a prokomponováním textu spěje za jednotou slohovou, bedliva jest psychologického pronikání povah, osob a děje, v takové opeře sloh homofonní již se neuplatní. Neuplatnil by se ani tehdy, kdyby chtěl jej rehabilovati hlubší myslitel harmonický, než jakým jest Lošťák, který buď zmítá se mezi tonikou a dominantou a pak jest všedním, buď tápe po neznámé mu pevnině a dopouští se nevědomky nevkusnosti, hledanosti a namnoze nelogičnosti.

To jsou ovšem podstatné nedostatky a Lošťákova partitura vykazuje jich tolik, že zjemnělý muzikální sluch neprobéře se k relativním jejím přednostem. Mezi ně počítáme instrumentaci, tu a tam sice bizarrní, ale celkem dost zvučnou, dále dobré používání hlasů zpěvních a případný sled textu po stránce dramatické živosti.

Cokoliv nepříjemného pro skladatele bylo nám tu pověděti o »Selské bouři«, nikterak nevyplynulo snad ze solidarity s ostatní kritikou, ani z osobní předpojatosti. Vážíme si Lošťákovy energie a uznáváme, že neupřímně, obojetně namnoze jednáno bylo s ním našimi autoritami hudebními. A proto bychom tak rádi pronesli jiný o něm úsudek, kdyby Lošťák nebyl predstoupil s prací, v níž fond jeho neprošel ohněm technické propracovanosti. —

Patnáctý rok, jenž zavírá se 12. května za smrti Bedřicha Smetany, byl snad nejslabším co do výsledků kultu jeho umění. Chyběly v něm Národnímu divadlu na repertoiru »Braniboři v Čechách«, »Dvě vdovy«, »Hubička« a »Čertova stěna« — tedy zrovna polovina Smetanových oper; co druhé poloviny se týče, ničím nepřispělo se k zvýšení umělecké její stránky. Návrh, učiněný loni pisatelem těchto řádků ve feuilletonu »Národních Listů«, aby první a poslední mistrova opera na dále udržovaly se na živu, opakovány jsouce vždy ve výroční den úmrtí a narozenin, vyzněl na prázdno. Za to myšlénky, aby vydáním klavírního výtahu budil se zájem pro odstrčené zpěvohry ty, chopil se dr. Josef Theurer a realisoval ji již. Zagitoval družstvo ctitelů Smetanových, které již r. 1884 vydalo klavírní výtah »Dalibora«, a toto vypisuje pod záštitou »Umělecké Besedy« subskripci na obě opery (po 4 zl.), z nichž »Braniboři« vyjdou letos ještě v úpravě Kàanově, »Čertova stěna« na přes rok v úpravě Malátově. — Proslýchá se, že Národní divadlo chce v září vypraviti celý cyklus oper Smetanových. Bude-li pouhou rekapitulací představení dnešním duchem vedených, nepovznese se na uměleckou událost. Za spolupůsobení vynikajících pěvců a dirigentů mohl taký cyklus se zdarem uspořádati se již tohoto měsíce, v němž všechny téměř večery bylo lze rozděliti na sváteční dny. Tím také výhodně paralysovati mohlo Národní divadlo německý cyklus Wagnerův, na nějž nyní české obecenstvo hrne se v celých zástupech. — —KA.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém sudém čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. 20. KVĚTNA 1899. ČÍSLO 25.

RŮŽENA SVOBODOVÁ:

MOŘE.

NĚKOLIK LISTŮ K ROMÁNU.

I.

Magdala vracela se ze světa jako z prohraného závodění na turnaji. Jela k moři, neboť dál nebylo lze. Zastavila se ve velikém městě na cestě k němu.

V zoologické zahradě v malé kleci chodila rychle obíhajíc své mříže puma a stále, po dlouhá léta již snad, denně tisíckrát se snažila přesvědčit, že není zavřena, že se někde objevil otvor, že se rozlomila mříž. Jakoby chtěla obelstít svá železa, stavěla se chvílemi, že jich nepozoruje, ale pak tím zoufaleji vrhla se k nim, aby je přemohla. Vedle v klecích chodila jiná zvířata, každé svým způsobem. Lev, jakoby rozumem chtěl překonat svá muka, přecházel zamyšlen dlouho s hlavou skloněnou a pak jako zoufalý s pláčem vrhl se na mříže a zařval Bílí medvědi snili o svém ledu, antilopy o svém slunci.

Myslila o nich, když projížděla dlouhou písčinou německou s kalužemi a jezery. Rudé vesnice, těžce přimáčknuté ke svým rolím, ležely jako udušené. Veliká, rozepjatá, smutná ramena větrných mlýnů spěchala lehce na šerém nebi.

Dojela na ostrov, rozlehlý, písčitý, smutný, s rozběhlými políčky a bařinami. Jasmíny zde opozděně kvetly. V dálce objevilo se šedivé moře. Siné nebe viselo nad ním a tisklo se k němu na konci obzoru jako přivřené oblé víko veliké mušle. Sešla k němu. Bylo rozmrzelé a unavené Jeho vlny letěly břehům vstříc roztouženě a spěchavě a rozbily se o ně. Malá hluboká lodička připjatá ku břehu zmítala se na vlnách a jí se zdálo, že zoufale. Řekla si: »Hledala jsem tohoto posledního druha, ale on mne zklamal!« a šeptala si: »Moře má hranice, moře má hranice! Moře spěchá od břehu ku břehu, jako lev v kleci, jako křídla větrného mlýna, jako přivázaná loď, jako moje srdce; marně přilétne, marně odlétá.«

Ale ono nedbalo jejího žalování.

Jakoby hnalo chumáče otrhaných fialek po své světelné ploše, lámalo lilově své vlny zeleného starého sametu proměnných barev, krepovalo své povlaky, hrnulo a sypalo své vlny. Dvě pobřežní lodi se stožáry a bez plachet jako ohromné kostry trčely zakotveny v dálce. Malá loďka s bílými plachtami kolébala se zmítavě nedaleko břehu a nemohla přistat. Němci zahaleni v plaidy a pláště procházeli se na kamenitém pobřeží, pod vysokými skalami, pod bukovými háji, umrzlí chladným větrem, pod stráněmi popnutými divokým brčtanem a přesličkou. Někteří stáli u hranice vody, čekali na vlny, které přilétaly a zakypěly. Hledali také upjatě něco, co jim mělo dodati moře, hledali holemi mezi kamínky. Byli trpěliví a pokojní.

Moře černalo a jeho hřbet na obzoru napjal se v inkoustovou rýhu. — Z verandy svého pokoje viděla i k horám. Kručinky hořely pod západním nebem, na němž se rvalo slunce s mračny. Bílá villa tyčila se před lesem. Prádlo, které tam vyvěsily, práskalo ve větru jako hořící dříví a tlouklo se jako prapory.

Z okna bylo vidět siný pruh moře a na něm vznikalo a haslo světélko. Její domácí šli spat na půdu. Služka se šilhavým okem přikyvovala všem otázkám.

II.

Ráno slunce vycházelo za mraky. Moře kypělo šeré. Vyšla do bukového lesa na křídových skalách. Staré stromy držely ve výši stínidla průsvitných větví tvoříce komnaty s vysokými stropy. Slunce se dralo z mračen. Mléčná obloha blankytněla. Moře vzrostlo i této výše, jako symbol věčné touhy a věčné proměny, přetvářelo svá království barev, své říše světel, hnalo šílené své vody novým větrem, k novým břehům. Hrany

vln v dálce na obzoru pluly a kmitaly se jako labutě, a jako kytice bílého šeříku, jako vyhozené lastury, a proměňovaly na své průsvitné ploše barvy hořce a nezralých hroznů, v říši roztaveného stříbra proti východnímu nebi. Měsíc se náhle vytrousil z nadzvednutého mračna. Moře se povlékalo stříbrnými krajkami Vlny žvatlaly jako děti. Černé strmé břehy porostlé lesem podobaly se nyní profilu velikého zvířete, prelomený pařez trčel tu jako černá kytara, uchystaná ku hře, stříbrný pruh měsíce táhl se po vodě jako svatý most napjatý k neznámým, neviditelným břehům, podobal se cestičce posypané zlatým listím, pěšince vyšlapané zlatými střevíčky. Obloha lehounce zňalověla a průsvitně zrůžověla. Bukové háje úplně zčernaly, jen někde prosvítala protepaná větev. Chumáč dýmu objevil se v dálce. Odešla domů. Měsíc zhasl. Moře leželo celou noc pod villou jako železné, ale za jitra rozerval vítr mrak v bílé chumáče, slunce nasypalo do dna své paprsky a ukázalo, jaký tam ležel koberec ze starého měděnkového sametu s vetkanými lilovými květy. Vzduch byl laskavý a vlhký jako ve velikém skleníku.

Bukový háj se rozjasnil. Na kapradinách světélkovala rosa. Magdala vyšla na výše kolem nepožatých luk s čekankami a silenkou, kolem vil a zahrad, kolem pasoucích se koz připjatých ke koliku na řetízku. Prošla hájem nad mořem. Navracela se k němu denně, lačně jako ženy, které chtěji vidět královniny nové šaty. Bylo bílé, ohromné na obzoru mlhou k oblakům připjaté. Jeho dálka byla svěží, bělostná a perlově šedá. Zrcadlový svět jeho podobal se tolik mladým snům. Všechno v něm bylo nekonečné a něžné, všechno lákavé a nenasytné. Páry naplnily vzduch a roztřásly se před sluncem

Nehybné moře, stříbřité jako rtuť, ji očekávalo, když šla po břehu posvátným hájem k jezeru Veliké lodi přejížděly po obzoru a ztrácely se v důlku. Říkala si: »Moře, můj poslední milenec.« A tázala se sebe samé: »Kdo bude v této poslední při vítězem?«

Slunce úplně ukryté postříbřilo rub mračen, posvětlilo bukový háj, postavený jako mnohosloupý chrám se stropem ze zelených plachet.

Kapradiny, světlé keře, ostružiny, šťavele, břečťany, všechno vlhké a kypící, všechno rozbujelé a marnotratné vystýlalo tyto světlé radostné lesy, šumělo za jejími kroky.

Četla cestou o jezeře starou pověst z Tacita: »Na ostrově v oceáně ve svatém háji stojí posvátný vůz, pokrytý bílým šatem. Jenom velký kněz smí se ho dotknouti, neboť on jediný ví, že dlí tam bohyně. Provází její vůz tažený kravami s nejhlubší pokorou.

Kdykoliv se vydá bohyně na cestu, nastanou všude svátky, a všechny osady jsou slavnostně okrášleny, jež uzná za hodny své návštěvy. Ani válek nepočínají, zbraně se nechápou, uzamčeny leží meče, mír a pokoj se pak rozhostí a jen do té chvíle je vytoužen, než kněz odvede stykem se smrtelníky nasycenou bohyni zpět do posvátného háje.

Pak čistí v jezeře vůz, roucha, a, možno-li věřit, božstvo samo. Činí tak otroci, jež pozře pak jezero Odtud tajemná hrůza a zbožná nevědomost, co jest asi to, což jen ti vidí, kteří zahynouti mají.« Magdala dočetla a zasmála se. Vzpomínala bohyně a řekla: »Má milá, snadno ti bylo, žilas-li v době, kdy bylo co tišit. Dnes bys musila bouřit, volat, jásat, vyštvat je, neboť dnes chodí lidé po světě a pláčou, má drahá, potichu naříkají a pláčou, nebo ještě hůř žvástají a chechtají se druh druhu a povalují se n arně a hluše.« Pak si řekla: »Sláva Ganešovi, bohu překážek!« a rozběhla se po strmé cestě ku břehu.

Toulala se až do večera. Byl úplně studený a vlhký, moře a mraky, všechno chladné a mokré jako ohromná smutná jeskyně. Široké ploché vlny přilétaly ku břehu a dotkly se ho, sladce se rozrážejíce o křemeny. Staré buky přehodily své větve sesunutou klenbou nad pobřeží a uschované staré lávky přikrčené ke skále. V hudebním pavilonu pod vysokou bílou osvětlenou klenbou hrála malá kapela Němcu své polo zpívané národní odrhovačky, rozdělované kapelníkem a prvním houslistou zároveň. Hlouček drobných lázeňských hostů, sestávající z úředníků, učitelů a turistů, kteří zde hltavě přebíhají, stál u kapely, doprovázel ji, tleskal a procházel pod několika elektrickými svítilnami na krátkém, upraveném pobřeží A dál na úzké pěšince kolem břehu ve zcela temném stínu skal a buků kmitaly se černé stíny opuštěných milenců šťastných, protože opuštěných. Jejich city byly asi svobodné, křišťálové v této noci, kdy každá vlna připlula k nim, pro ně a promluvila k nim svou sladkou, žízni působící řečí Svatojanské mušky vzlétaly ke břehům. V dálce pluly lodi Jejich světlo letělo po ploše.

III.

Svoboda, kterou cítila, byla ohromná a bez hranic. Jela k moři utopit mrtvoly vzpomínek. »Překonat svět, lidi, milence, v tom to vězí!« říkala. Pochopila, že v mechanismu světa nemůže žít, ona tak jiná a nespoutaná. Křísila v sobě radost, stálou radost, jakoby život byla jízda v kočáře ku krásnému cíli. Nestarala se o konec. Řekla si: »Chci žít krásně, a pak, až nebude možno dál, chci umřít krásně!«

Chodila po břehu při ranních koncertech a nikdo se jí nelíbil, ani muži, ani ženy.

Zatoužila tam, kam pluly lodi, do jiného kraje, do země, odkud je vidět západ a kde večery nejsou šedivé jako starci.

IV.

Moře bylo veselé jako zpěvák, když odjížděla z ostrova, a větry duly do bříz a buků na pobřeží jako do praporů.

Těžké mraky jako naplněné sítě letěly po obloze nad lodí. Noc před tím byla bouřlivá, z oblak lil se náhodný, chvilkový déšť. Po vodě pluly bílé kytice pěn a z dálky kývaly roztříštěné vlny jako holubice a labutě ze hradu svatého Graalu.

Loď tančila na ohromných jako led hladkých a jako propasti se bořících vlnách. Všichni cestující odešli z paluby, ale ona zůstala.

Ledový vítr prosakoval její šaty jako voda.

Vlny jako výprava velryb letěly šeré se zelenými boky a zpěněnými rty a sotva že zmizely, zjevilo se celé plující město v soumraku, plné paláců a věží a kácelo se ve světelnou říši; ryčelo a vyvolávalo své pohřební chorály. Bílé kytice zazmítaly se odevzdaně, zatančily opojeně po vlnách a zahynuly. Přilétl dlouhý věnec jako uvitý z bílých chrysanthém, vypnul se šíleně, utvořil vítěznou bránu a sypal se roztrhaný v květy.

Zoufalý pláč provázel tuto čistotnou hru.

Ze záhybů lehce roztřásněných heliotropových mraků, z jejich krepového roucha na samém obzoru vypadlo slunce a sesunulo se celé, ohnivé do moře. Zlaté linky nakreslily se nad ním a drobné mráčky, jakoby noty do nich vepsal, utkvěly na něm. Pak splynuly a růžový perleťový kruh jako prsten obemkl obzor.

Rozradovala se. Dokonč.

J. Arbes:

NOC NA HŘBITOVĚ.

Z upomínek.

Dokonč.

Po nepatrném odmlčení, za něhož k nám v hukotu větru zazněl zvláštní šelest, jakoby si byl někdo uspokojeně pomlasknul, pokračoval mumlající bas v samomluvě a hned zas kohosi oslovil. Postřehl jsem slova: »Netřes se, Pepšo! Tu máš!« A hned zase se mi zdálo, že slyším trpký bolestný stesk člověka mučeného vzpomínkami na svou bídu, když byl vyhnán z otcovského domu.

Po několika vteřinách zanesl vířivý vítr k napjatému sluchu mému opět několik zcela souvislých slov: »Hoj — Pepšo, dřímáš? — Polož na hrob hlavu...« A hned po té tónem chlácholivé výčitky slova: »A co ty, Jirko — co ty vzlykáš? Hleď, jak tvůj bratr sladce odpočívá!...«

Ze slov těch bylo zřejmo, že jsou na hřbitově osoby tři: bezpochyby otec s dvěma hochy.

Když jsem to postřehl, napadl mi přítelem vypravovaný tragický případ rodinný; ale pro napjatou pozornost, s jakou jsem naslouchal, aby mi ani slůvka z mumlaných a hned zase hlasitě pronášených slov neušlo, myšlénka ona duší mojí pouze kmitla.

Přes to bylo mi nevýslovně teskno jako v předtuše stavšího se nějakého neštěstí, když jsem zaslechl po chvíli s drsnou melancholií pronesená slova o matce — chudáku, která nebude už více hlady mřít...

Z dalších mumlavých slov domníval jsem se vyrozumívati, že jde o nezaplacenou činži. Výraz »psovská díra« pronesen s temnou vzteklostí a tón jeho zmírněn hned následující resignovanou větou: »Dělejme místo, pryč se odstěhujme!«

V příšerném přítmí a takovém též chaotickém vlnění různých zvuků bouřlivé noci listopadové měla úryvkovitá slova ta na mne účinek přímo nevypsatelný.

Fantasie má doplňovala si nesouvislými slovy jen zhruba a skizzovitě napověděný obraz bídy s veškerou životní plastikou a barvitostí.

Viděl jsem v duchu za bezlistým křovím nade hrobem schoulenou zbídačelou mužskou postavu v hadrech a s výrazem zoufalé resignace ve vyžilé, hlady zmořené a nyní v polonepříčetném stavu do hněda zbrunátnělé tváře, kterak opíjejíc své vlastní děti zamýšlí jim zpříjemniti pokud možná, smrt zmrznutím...

Jako bleskem rozvířila se v duši mé řada pokořujících a zdrcujících výjevů, jež hrozný stav ubožákův bezpochyby předcházela — a srdce mé soužilo se křečovitou bolestí.

Vše, co jsem byl až dosud vyslechl, proneseno bylo v necelých pěti minutách; neboť mluvící muž pronášel někdy slova svá s křečovitým chvatem zoufalce, který se nemůže dočkati závěrečné strašné katastrofy.

Po kratičké přestávce zazněl opět hlas jaksi uspokojeně. Zaslechl jsem jen slova: »Kořaličko, hřeješ,« načež se mi zdálo, že vyrozumívám, že mluvící neměl ani na chléb pro děti a v poledne, když hlad se ozval, že pěstí žaludek si tisknul...

A vše to mumláno a mluveno s přízvukem tak drsně tklivým, že každé nesouvislé slovo jako ostrý hrot vbodalo se mi do duše — až konečně zaslechl jsem zcela zřetelně několik příšerných

vět o skutku vymykajícím se skoro pouhému pomyšlení. Basový hlas přitměv hluboký svůj tón označil cosi jako šťastný nápad a vyzněl pak v slova: »Matným krokem hmatal jsem vůkol — vždyť už bylo temno... Nalezнuv ženu k ňadrům jsem ji vinul — a v její srdce — vtisknul starý hřeb, až — —«

Bezděky vydral se mi z prsou neartikulovaný výkřik zděšení. Před duševním zrakem mým vyhoupla se vychrtlá tvář zádumčivého a skoro něžně bolestného výrazu ženy, s kterouž jsem byl posledně tančil, a fantasie doplnila příšerný obraz...

Chtěl jsem postoupiti ku předu; ale nohy mi vypověděly službu. Z místa, odkud byl až dosud basový hlas zazníval, zazněl hlas ten po-znovu.

Volal přitlumeně Jirku — a když se volaný neozval, zaslechl jsem věty: »Aj, on v sedě usnul... Výborně, kluci!...« A hned po té, jako by se s někým loučil, dávaje mu dobrou noc... Na to několik mumlavých slov o prázdnící se láhvičce, — pak o neznámé, dlouhé a snad příkré cestě — a hned na to s příšernou divokostí výkřik: »A teď leť tam, co ten kříž se černá!...«

A po výkřiku zazněl chraplavý zvuk, jako by skleněná nádoba narazila prudce o dřevo...

Chvíli kvílel a úpěl jen vítr, jenž vířivě vmetal mi do tváře drobné vločky poletujícího sněhu.

Chtěl jsem postoupiti; ale kamarád mne zdržel i tentokráte.

Basový hlas ozval se po znovu; ale unaveně jako na rtech zmírající trpký stesk rozplývající se v umírající slast agonie...

Zaslechl jsem zřetelně jen slova: »Ha, bídné oči — ne, já nechci spáti!... Hlava mi jde kolem — příliš těžká — — Víc jsem jindy píval a přec mé nohy... Ne, ne!... Ne, ne!...«

A jako by sám sobě dodával zmužilosti: »Strach? Co se to děje? Měsíc se kolem temní — vše kol hasne — zmírá — — Jen doušek ještě — potom klidně hlavu složím k věčnému spánku...«

A jako s posledním vzdechem usínajícího neb umírajícího zavál k nám větřík ještě sotva slyšitelně, přerývaně šeptaná slova: »S Bohem — s Bohem!...«

Od toho okamžiku kvílel a stenal kolem nás jen mrazivý noční vítr.

Charé, skoro příšerné přítmí panovalo však doposud.

Stál jsem jako přimrazen, upíraje zrak svůj v místo, kde byl basový hlas za hustým, ale bezlistým křovím dozněl...

Po chvíli objevil se za křovím tmavý stín vztyčující se mužské postavy a po několika dalších vteřinách, když se k nám postava přiblížila, poznal jsem — přítele Siloráda...

* * *

Líčiti pocit, jaký se mne zmocnil v prvém okamžiku, budiž mi laskavě prominuto. Přiznám se, že i nyní po letech cítím oprávněné zahanbení, že jsem se dal i tak rafinovaným způsobem — přelstíti.

Avšak illusc, kterou byl přítel u mne docílil, byla tak zvláštní, tak úplná, že se mi vzpominka na ni nikdy nevytratila z paměti. Z té příčiny nemohl jsem příteli ani tehda zazlívati.

Vše, co byl v Dalejském údolí nám všem a později v Hlubočepích mně samotnému vypravoval o nešťastném starém kamarádovi a bezměrné, zoufalé jeho bídě — nebylo tudíž nežli nevyhnutelná psychická průprava k docílení zamýšlené illuse. I kamarád, jenž mne byl pod skalinou vybídnul vystoupiti na skálu ku kostelíku a vejíti na hřbituvek, byl k úkolu tomu přítelem tajně vyzván.

A dodám-li, že mi přítel ihned také vysvětlil i příčinu, pro kterou jsem v čerstvě napadlém sněhu nepostřehl žádné stopy lidských kroků, prostě tím, že neodebral se na vyhlédnuté místo po cestě středem hřbitova, nýbrž přes hroby těsně podle hřbitovní zdi, kde mi také stopy toho i za panujícího přítmí ukázal — pověděl jsem vše, čeho jest k vysvětlení třeba...

Přirozeno, že — když jsme posléze všickni tři sešli se skaliny na silnici, kde nás ostatní kamarádi již netrpělivě očekávali, a když jim pověděno, co a jak se bylo sběhlo, bavili jsme se — ovšem přede vším na můj účet — originelním tímto mým přelstěním až domů — —

Avšak žertík ten měl hlubší a závažnější význam, nežli by se dle toho, co jsem byl právě napověděl, mohlo zdáti.

Když jsem totiž přítele Silioráda následujícího dne navštívil a po výměně povšechných přání podotknul, že se mu včerejší noční improvisace znamenitě povedla, zavrtěl záporně hlavou, řka

»Ale já — neimprovisoval!«

»Jak to?« táži se udiven.

»Zcela přirozeně,« vyložil přítel, »já recitoval vlastní své verše...«

Slovy těmi nabyl domněle nahodilý žertík zcela jiného významu. Není tudíž divu, že vztáhl jsem dychtivě ruku po rukopisu, když mi jej přítel podal, a ještě dychtivěji jej začal čísti.

Jaký dojem na mne přítelovy verše tehda učinily, jest lhostejno. V jádru svém nebyly mi již neznámy a proto nemohly na mne míti více účinek tak intensivní jako o noční recitaci za přiměřené stafáže. Přes to nemohl jsem po přečtení příteli zamlčeti, že pokládám je za jeden z nejúčinnějších básnických monologů, jež byly do té doby u nás napsány.

Měl-li jsem pravdu, čili nic, nechť posoudí čtenář sám. Znělyť takto:

NOC NA HŘBITOVĚ.

Sem, děti, pojďte — na hrob usedněte!
Mně v pravo Jirko, v levo Pepšo sedni:
tuť dobrý pro vás nocleh, věřte, děti!
Aj, jak tu volno — jak nám měsíc svítí!
Líp tady, děti, nežli v těsné síni,
v bývalém našem začouzeném bytě . . .

Co? — Že ti zima? — Měl's kdy doma teplej'?
Na — přihni sobě, to zná zahřát žíly!
Fi, hanba! třást se takový kluk zimou,
a máš přec aspoň košile kus dobrý.
Co já mám říkat, ani té nemaje?
Poslední kabát se sebe jsem prodal,
bych mohl koupit tento sladký nápoj,
na trápení co zapomínat učí . . .
Leč — zapijme to!

Hoj, Pepšo — dřímáš? — Polož na hrob hlavu —
slaďounce se ti bude tady spáti,
místo peřin sněhu spoustu hojnou . . .
Nuž, sladce hahej — konec tvé tu bídy —
zejtra ti slunce shřeje mrtvé oudy. — —
Hoj, zapijme to!

A co ty, Jirko, co ty tady vzlykáš?
Hleď, jak tvůj bratr sladce odpočívá. —
Či toužíš po rozmilé matce? Chudák —
než, těš se, hladem nebude víc mříti.
Poslední večer chtěli nás tam nechat —
v té psovské díře — jsme prý dlužni činži —
dělejme místo, pryč se odstěhujme!
Však zapijme to!

Hej, Jirko, Jirko! — Aj, on v sedě usnul.
Výborně, kluci, bída ta se tenčí! —
Hoj, ještě já tu! — Ženy není více —
ti červi malí? — Dobrou noc, mé děti! —
Láhvičko milá, aj! i ty se prázdníš?
Jen málo kapek — cesta, již chci konat,
je neznámá a dlouhá, snad i příkrá,
jen málo kapek, jen málo kapek k posilnění — —
a nyní — leť tam, co ten kříž se černá! —
Ó, jak ty střepy chrastí — až mne mráz pojímá.
Leč již vše mizí!

Ha, bídné oči, — ne, já nechci spáti!
Chci vidět ještě . . . Hlava mi jde kolem,
je příliš těžká — Víc jsem jindy píval,
a přec mé nohy — — — ne, já nechci spáti! —
Jen doušek ještě — strach, co se to děje?
Měsíc se temní — vše kol hasne — zmírá — —
jen doušek — a pak — klidně hlavu složím —
k věčnému spánku — oči se mi klíží . .
Ah . . . s Bohem! . . . s Bohem! . . .

Nechť soudí dnes o citovaných verších kdokoli jakkoli, já na jich prospěch mohu ujistiti, že recitoval jsem je později sám velmi často o různých příležitostech a že se nikdy neminuly na posluchačstvo účinku. A to i v zábavách, kdy růžový rozmar rozjařené společnosti nesnášel se již nežli s recitací rozmarnou, jako byly za oněch dob oblíbené deklamace Rubešovy, Hálkův Frajtr Kalina, Přerhofův Vysloužilec a podobné.

Zbídačelá existence, kteréž jest drsný, po případě i surový monolog vložen do úst, ovšem není a nikdy nebude osobností sympatickou. Ale nezaviněná bezměrná bída, jež ji byla uvrhla v zoufalost, vrhá na ni přece jen onen magický přísvit soucitu, jenž jest a zůstane věčně příznakem poesie lidskosti.

Poesie pravdy, »— poesie, jejímž impulsem jest krutá« a bezohledná dissonance sociální bídy a provázejících ji neřestí a zločinů páchaných z bezměrné zoufalosti, ovšem byla a jest po dnes v jistých kruzích profanována. Uvážíme-li však, že citované verše vznikly o celou řadu let dříve, nežli se k nám do Čech přivalil z Francie mohutný proud naturalistické poesie, musíme přiznati, že má původce jejich v jistém vzhledě právo aspoň na prioritu u nás.

On sám, kterýž byl — a to taktéž bez pochyby první u nás — po přiměřené průpravě s tak překvapující dokonalostí sehrál na hřbitově Zlíchovském cosi, co za našich dob nazýváno »intimní scénou« — ovšem již ničeho od nikoho nežádá. Dřímáť už věčný sen, z něhož jej žádné kárné a odmítavé slovo kritiky více nezbudí — žena jeho jest v blázinci a jeden z jeho synů plahočí se s kočující hereckou společností jako — groteskní komik . . .«

Alfons Breska:

CESTOU.

Trn zlatohlav můj roztrhal
na bludné pouti pralesem,
co drahé, vše mi život vzal
a cosi puklo v srdci mém.

A srdce mé již nebolí,
začíná zvolna kamenět,
a ve hvozdech a v údolí
zní roh můj touhou naposled.

Teď chatrčím se vyhýbám,
jak spatřím světlo z daleka,
a pěšinami bloudím sám,
kde zapomínám člověka.

Gladstone (pred mapou). »Co je to za dvě hory u pramenů Nilu?«
Stanley: »To jsou hory Gordon-Benett-Mackay.«
Gladstone: »A kdo je tak směšně pojmenoval?«
Stanley: »Já, pane, který jsem je objevil.«
Gladstone: »Oh, ne! Objeveny byly před dvaceti třemi sty lety Herodotem.«

(Daily News, 1895.)

Pierre Louys

NOVÁ ROZKOŠ.

přeložil A. Tuček.

I.

Před čtyřmi či pěti lety obýval jsem několik dnů v týdnu nepohodlný, ale ukrytý a dobře zařízený přízemek v ulici která jedním koncem ústila do malého parku Monceau. Okolnost pro mne bezvýznamná, neboť mřížová vrata zavírala se každodenně před půlnocí, tak že jsem si tam nemohl vyjít v obvyklou hodinu, kdy se rád procházím ve volném vzduchu.

Jednou v noci, zabrán do němého hovoru s dvěma kočkami z modré fayence, přikrčenými na bílém stole, nevěděl jsem, kterým z obvyklých dvou způsobů mám si ukrátit samotu: mám-li psát řádný sonet a kouřit při tom cigarety, či mám-li cigarety kouřit a dívat se na podlahu na koberec.

Důležité je, mít vždy nějakou cigaretu po ruce; musíme zahalit předměty do božsky jemného oblaku, v němž se koupá světlo i stíny, v němž ztrácí hmota svoji drsnost a který nepokojnou mysl přivádí kouzlem parfumu do měnivé rovnováhy, z níž může pak klesnout do snění.

Toho večera bylo mým úmyslem psát a mou touhou nic nedělat; jinými slovy byl to večer zcela podobný každému jinému a končil před osudným lístkem netknutého papiru a před popelníčkem, plným mrtvol — když jsem byl náhle vyrušen z myšlének neočekávaným zazvoněním.

Pozvedl jsem hlavu. Přesvědčil jsem se, že ve středu, devátého června, o této noční hodině neočekávám nikoho; ale poněvadž druhé zazvonění ozvalo se hned po prvním, šel jsem ke dveřím a otevřel.

Ve dveřích spatřil jsem ženu.

Byla zahalena do volného pláště z hrubého sukna, podobného cestovnímu oděvu, ale pošitého okrasami jako pláště, v nichž se odchází z plesu. U krku stažen byl tento oděv hustou, kulatou šálou, z níž se hlava sotva vynořovala, hlava zcela hnědá pod vlasy zbarvenými světleji. Obličej byl mladý, smyslný, trochu vysměvavý: dvě velmi černé oči, velmi rudé rty.

»Dovolíš laskavě, abych vstoupila,« pravila, skláníc hlavu k rameni

Na mé tváři zračil se zvláštní údiv muže, jenž vidí, že v hodinu, kdy se přijímají jen nejdůvěrnější přítelkyně, přichází k němu do bytu žena, na niž se nepamatuje nejmenší vzpomínkou a která mu od prvního slova tyká

»Milá přítelkyně,« oslovil jsem ji nesměle, když jsem ji dovedl do pokoje, »milá přítelkyně, nehněvej se: poznávám tě zcela dobře, ale podivnou nějakou náhodou nemohu si právě vzpomenout na tvé jméno. Nebyla by to Lucienne? Nebo Tototte?«

Usmála se shovívavě a neodpovídajíc svlékla plášť. Měla šat z vodově zeleného hedvábí, ozdobený obrovitými, do látky vetkanými kosatci, jichž stonky šlehavě se vinuly podél těla až ku čtvercovému výstřihu na hrudi, kde bylo vidět nahý konec prsů. Na každém rameni měla malého zlatého hada se smaragdovýma očima. Náhrdelník s dvěma řadami velikých perel třpytil se na smavé její pleti, označuje počátek pružné šíje plných linií.

»Poznáváš-li mne,« pravila, »viděl jsi mne asi ve snu? Jsem Kallistó, dcera Lamie. Osmnáct set let měl klid můj hrob v kvetoucích hájích Dafné, poblíže pahorků, kde byla rozmařilá Antioché. Ale dnes hroby cestují. Převezli mne do Paříže a můj stín ubíral se za kamenem, který choval před sebou můj jemný popel Dlouho ještě po té spala jsem zavřena v ledových hrobkách Louvru Byla bych tam zůstala, kdyby veliký pohan a světec, Louis Ménard, jediný, jenž zná dnes božské obřady a pravidla uctívání, nebyl pronesl před mým hrobem tradicionelní slova, která křísí ubohé nebožtíky k efemérnímu, nočnímu životu. Každé noci sedm hodin procházím se po tvém špinavém městě . . .«

»O, ubohé dítě!« přerušil jsem ji. »Jak změněný ti asi musí svět připadat!«

»Ano i ne. Nalézám domy černé, šat ošklivý a nebe smutné (jak zvláštní nápad jste měli, usídlit se pod podobným podnebím!); shledávám, že život je hloupější a lidé že vypadají méně šťastni; ale žasnu-li nad něčím, pak je to okolnost, že při každém kroku setkávám se s věcmi, které jsem znala. Jakže — za osmnáct set let nevytvořili jste než to! Nic nového? Nic lepšího, skutečně? Co jsem spatřila ve vašich ulicích, na vašich polích, ve vašich domech, to je vše? To je docela všechno? Jaká bída, příteli!«

Údiv, jejž na mně zpozorovala, stačil jí za odpověď. Usmála se a hleděla vysvětlit:

»Vidíš, jak jsem oblečena?« pravila mi. »Mám šat, který mi dali s sebou do hrobu. Prohlédni si ho. Za mých dob oblékali jsme se do vlněných, lněných a hedvábných látek. Při návratu na zem doufala jsem, že stará ta tkaniva vymizela již

z paměti. Představovala jsem si (odpusť), že po tolika dlouhých letech lidé vynalezli látky zázračné jako slunce neb luna, dotyku jemnějšího a lichotivějšího než dívčí pleť a broskve. Ale ne: čím se šatíte? Vlnou, lnem a hedvábím ... Ó vím: vynašli jste bavlněné látky a oblékáte do nich negry, poněvadž se vám zdá neslušné, aby chodili nazí. Je to snad až příliš morální ... Máš rád bavlněný oděv? Jsi hrd na jeho objevení? Nemohu pod prsty ani cítit tuto věc, která se lepí na tělo a rozpadává se. A máte nějakou jinou látku, lépe zpracovanou než vlna? Ne. Jemnější než len? Zářivější než hedvábí? Ale odpověz sám.«

Pokračovala:

»Od mých časů nosí se kožená obuv. Znali jsme opánky, barevné střevíce, střevíce pošité kožešinou, vysoké boty ... ano: tvé cyklistské střevíce mají formu frygickou. Pohleď nyní na moje: jsou z olivového safiánu, zlacené na spodkách jako vazba. Obdivuj se jim. Tak hezkých nenalezneš u obuvníka svých přítelkyň.«

A ještě pokračovala:

»Od mých časů používalo se k vytváření klenotů dvou drahých kovů: zlata a stříbra. Našli jste nějaký třetí? Dělaly se z nich náhrdelníky, prsteny, náramky, náušnice, čelenky a sponky. To vše nalezla jsem v rue de la Paix; zcela totéž. Znali jsme perle, smaragd, démant, opál, rubín, safír a kameny všech barvových odstínů, které přicházejí z Arabie a z Indie dnes jako druhdy. Vytvořili jste snad náhodou v osmnácti staletích nějaký drahokam? Jediný, jmenuj mi, prosím tě, jediný kámen, který jsem neznala, jediný prsten, který jsem neměla na svém prstě, nový klenot vyrobený třeba — jako ty moje — ze zlata, když mi již nemůžeš nabídnout ryzejšího kovu, ale aby nesl v ložisku drahokam vámi vynalezený?«

Její hlas zbarvoval se pomalu vždy živějším pohnutím až k tónu výčitky a zklamání. Mávl jsem rukou mnohem mírněji:

»Kallistó,« odvětil jsem, »zdá se mi, že přikládáš přílišnou váhu ozdobám, jichž používají ženy a které nemají jiného významu, než že nesnadný jejich výběr a obtížné sestavování vyplňuje a zaměstnává nehybný, lenivý život. Dnes, po deseti tisících let neplodných pokusů, které činili všichni národové, je zřejmo, že mladé děvče nestane se uměním krejčího, švadleny a klenotníka o nic krásnější, než je v okamžiku, kdy se objeví zcela nahá, jak ji stvořili bohové. Nepochybuji, že tento prostý kostum Řekové velmi dobře znali . .

»Lépe než tvoji rodáci.«

»Vy jste ho nevynašli; nebuď na to pyšná. Přiznávám se, že v našich dnech zhyzdili ho ještě hůře, než tomu bylo v době, kdy jsi se narodila. Ale od špatného k horšímu — to je rozdíl, na němž málo záleží. Ženy není možno obléci. To je axiom. My ho nezbořime. Kdyby mohly být esthetické pravdy dokázány theorematy, byl by již pan Poincaré matematicky dovodil, že je zbytečno, poháněti lidskou obrazivost, aby nalezla tento objev — zajisté stejně přeludný jako trissekce úhlu. Co se mne týče, nermoutím se pro neúspěch, který bude trvalý, poněvadž je věčný; a spokojuji se obdivováním ženy v její prvotní čistotě (která se rovněž nedá změnit), při němž zachvacuje mne antické pohnutí těch, kdo se dotkli Heleny.«

Pohlédla na mne upřeněji, sklánějíc ke mně hlavu, a zvolna pronesla:

»Jsi tím jist, bláhový, že se ženy nezměnily?«

II.

Ve zmatku, v jakém jsem byl, neviděl jsem snad ani, co učinila bezprostředně po pronesení těchto slov. Jak stáhla prsteny, sesmekla s rukou čtyry náramky, odepjala náhrdelník, nechala klesnout se sebe šat a spustila při tom těžké své vlasy — to vše nemohu ani říci. Bylo to tak rychlé a tak ohromující, že mi zůstalo v paměti jen oslnění plné stínů.

Až posud neměl jsem zcela jistou víru ve skutečnost svého dobrodružství. Zjevení, považovaná dlouho za nadpřirozená a vykládaná později z hlubokých, málo známých zákonů přírodních, vyznačují se někdy hmotnými známkami, které se nedají vyvrátit žádným z našich smyslů a které mohou zarážet ducha nevěřícího neb zaujatého prostě proti každé pravděnepodobnosti.

Po celou hodinu ptal jsem se sám sebe, nejsem-li mystifikován nějakou výstřední čtenářkou: nějaká cizinka, myslil jsem si, dosti neskromná a dost rozhodná, aby se vydala v noci do ložnice, kam není pozvána, chce bezpochyby zakrýti banální úmysl, jenž ji sem vede, maskou tohoto pečlivě vymyšleného divadelního hávu. Odpovídal jsem ve smyslu, v němž sama rozpřádala hovor, s reservou společníka, jenž v žertu připojuje své poznámky a jenž z dobromyslnosti nebo ze zvědavosti nechce předčasně roztrhnout pásmo úzkostlivě hrané, zajímavé komedie.

Ale jakmile spatřil jsem ji nahou, pochopil jsem, že ke mně přichází z hloubi minulosti.

Pamatuji se zcela dobře, že v okamžik, kdy jsem si tím byl jist, hnalo mne to — třeba že jsem je neprovedl — ku všem pohybům, k nimž mne neodolatelně nabádal náboženský instinkt.

Dokonč.

Karel Hurych:

SLABOŠI.

Pokrač.

Ve svém plesném vytržení letěl jsem ulicí, nevěda kam, spěchal, nevěda proč. i byl bych nejraději křičel a zpíval zvěst o svém velkém, neočekávaném, netušeném štěstí

Ale já musím mlčet. Do nejtajnějších hlubin skrýti musím poklad lásky. Vždyť je to poklad — uloupený. Eh, proč dotírají na mne takové odporné myšlénky. Uloupený, ukradený poklad! zloděj — lupič? Ne, ne, ne! Vždyť ji mám tak rád, tak nesmírně a krásně rád, že chci jen pro ni žít, jí obětovat se celý, a že chci v ní vidět cíl a posvěcení svého života.

A může být taková naše láska hříchem, zločinem?

25. června.

Pohádal jsem se v kanceláři se svým radou Nedivil jsem se, že jej konečně dopálilo mé úřadování, jež bylo výsměchem a vzpourou proti citu a svědomí pořádného byrokrata. Je mi líto toho ustaralého a udřeného tahouna. Celý den se hrbí u svého stolku, píše, čte, vyslýchá, diktuje nebo pobíhá udýchaně mezi presidiem, poradní a senátní síní A jeho bílé, jemné, bezkrevné ruce se mu lehce, nervosně chvějí. V duši jeho je asi klid, velký mír pracovníků, kteří se neženou zbrkle proti větrným mlýnům, ale kteří kráčejí volně v brázdě a dívají se do černé země.

Toho klidného dobráka jsem tedy rozčilil. Stěžoval si, že všechno zanedbávám, že mám spoustu »restů«, že přicházím pozdě, ale za to tím dříve odcházím, abych si to vynahradil (chefovský vtip) a že někdy celý den se neobjevím v kanceláři atd.

Měl úplnou pravdu. Styděl jsem se, ne pro svou nepořádnost, pro vědomí špatně plněné povinnosti, ale že jsem tak zneužíval shovívavosti toho hodného, tichého muže.

Namítl jsem, že se připravuji k doktorátu. A vybuchl jsem prudce a s rozhorlením (právě proto, že jsem se cítil vinným) prohlásil jsem, že se věnuji advokacii, že nesnesu úřednické otroctví.

Radovi se nechvěly pouze jeho podivné ruce, jež ve mně vzbuzovaly — Bůh ví proč — pocit perversních dotyků, ale i jeho tenké, ostrou vráskou ohraničené rty, jeho zapadlá, chabá brada a v kalných očích jeho probleskla mu jakási jiskra oživení. Rozčilil se do opravdy. Nevěří, že studuji. Má ke mně sympatie a bylo by škoda, aby mne zničily — ženské!

Ulekl jsem se přízvuku, s jakým to slovo pronesl. A co ho to napadlo? Viděl plno kytiček na mém stolu, v mé knoflíkové dírce, spozoroval mou korrespondenci, časté příchody posluhy nebo služky se vzkazem, pozváním, psaníčkem. Ovšem — musil by být slepým, aby si toho nevšiml.

Ale užasl jsem ještě více, když se zlostně vypoulenýma očima, se zkřivenou tváří začal láteřit na největší zhoubu života — na ženské. Rozvášnil se. Nadával. Ženské jsou všechny mizerné mrchy a . . . Užíval nejostřejších výrazů Klnul vztekle a pak zase skoro plačtivě měkce mne varoval. A náhle, jakoby se ulekl čehosi, snad uvědoměni bizarního svého chování, rozhodil nějak nepřirozeně a směšně rukama a vyrazil ze dveří.

Málem byl by porazil starého dozorce Kroňka.

»Vašnosti pane rado, přináším něco z návladnictví . . «

Ale rada zmizel v šeré chodbě. Dozorce vešel a zavřel za sebou.

Ještě jsem byl jako ohromen tím náhlým zjevením se povahy a pravé podstaty mého rady. A tušil jsem jakousi bolestnou psycho-pathologickou zásadu v tom vzteku asketického celibatáře. Na mne aspoň činil dojem asketika — až na ty podezřelé ruce . . .

Dozorce mi podal akta a ušklíbl se. Poslouchal za dveřmi.

»Náš starej si zase jednou ulevil.«

»Co pak je někdy takový? . . «

»Když to na něj přijde . . . jednou za čas . . . co pak si nevšimli, že nemá nikdy v prádle žádného ženského inkvisita? . . .«

Dozorce zamrkal opuchlýma očima pod svislým, šedivým obočím a jeho obličej měl výraz zchytralého tajnůstkářství.

»Vědí . . . není to s ním tak zcela v pořádku . . . pravil stlumeným hlasem. »A chtěl bych vsadit krk, že zrovná ženské v tom vězí . . . o ten se nezdá, ale je!«

Dal se do smíchu a doložil:

»Však já znám dobře našeho pana radu . . . tak jako ho nezná nikdo . . .«

Hm . . . kdo ví . . . ale co mi ostatně po tom. Použil jsem chvíle, abych upláchl z kanceláře. — — — — —

Zdá se mi, že to vše přišlo z nenadání. Lida mne tedy má ráda. Věřím její slovům i její polibkům. Ale jako bouře přihnala se ta láska. A studená hrůza mnou zalomcuje, když sebe menší skepse, pochybnost, nedůvěřivost se mi ozve v myšlénkách. Ona mi není zcela vyjasněna . . . půl její duše je jako odvrácena ode mne . . . »ve stínu . . kam nepadají paprsky naší lásky . . .

28. června.

Představím jí co nejdříve Havelku. Teď chápu, jaký jsem směšný patron. Váhal jsem stále seznámiti je. Něčeho jsem se tajně obával. Ano já i žárlil již napřed na něj — každé její slovo, třeba že jej nezná, o něm mne bodlo. Ovšem on má jakési jméno, je umělec, mluví někdy tak potrhle a tak bystře. Tací lidé dovedou zajímati ženy.

29. června.

Dnes jsem byl dopoledne u Lidy. Jen okamžik. Řekla mi, abych nechodil tak často, že v domě už si mne všimli. Večer jsme se viděli v divadle. O přestávce jsme spolu mluvili ve foyeru. Již nás lidé pomlouvají.

30. června.

Dnes mi řekla Lida, že je její muž na ni velmi vlídný, velmi pozorný. Ptal se jí, zdali ho má ráda! To se nestalo již pár let. Lida je tím zneklidněna. Obávám se, že Vilim něco tuší.

3. července.

Dva dny jsme se neviděli. Psát si ovšem nemůžeme. Dnes jsem se odvážil zase k nim. Byla v kuchyni. Přiběhla celá rozpálená, červená. Myslil jsem, že mne pokáře za mou neopatrnou dotěrnost. Ale byla veselá . . . oči jí planuly. »Jestli pak víte, že na mne Janda píše básně.«

»A Kroll ne, či již ne?«

»A co pořád s ním máte? Ti by se podivili, kdyby nás takhle viděli. Necuchejte mne!«

Smála se a dodala:

»My jsme velcí uličníci.«

Odpověděl jsem, že je dobře, že mezi námi je trochu humoru. Co je do lásky sentimentální.

»Ano . . . ano . . . musíme být veselí, kdybych měla vážně pomýšlet na to, co se děje, šlo by to snad k zoufání . . .«

Poklesla hlasem . . . její tón zněl z bolestných hlubin strýzněné duše . . .

Hej, veselá láska! Ale jak to skončí? Také vesele . . . či tragicky . . . nebo — skandálně! Oh, to ne . . . fuj!

Jestli mne ona skutečně miluje tak opravdově, tak . . . tak jako já ji, je mi všechno jedno. Nebojím se ničeho . . . ničeho . . . nežli sklamání.

10. července.

Již několik dní jsem zanedbal svůj denník. Ostatně vše jde stejnou cestou. Schůzky s paní Vilimovou, návštěvy u ní, kavárna, hostinec. Stále totéž . . . tentýž monotonní pohyb jednotvárného pražského života. Ovšem jen zdánlivě. Nežiji klidně, jsem jako ve víru.

Stalo se přece něco.

Seznámil jsem Havelku s paní Vilimovou. Konečně! Sám se musím smát své pitvorné pošetilosti . . . žárlivosti, ano žárlivosti, to je to pravé slovo! Já se obával toho okamžiku! Několik její slov mne polekalo. Zdálo se mi, jakoby mimoděk v nich připravil půdu pro sympatii, jež by mohla vzrůsti. A pak Lida má nějaké umělecké a dobrodružné záliby. Někdy se zadívá svýma měnivýma očima do prázdna — a tu je v její obličeji tolik touhy po něčem jiném, nežli jí poskytuje její život. A v té chvíli si připadám tak slabým, malým vedle ní.

Tedy přivedl jsem Havelku do našeho hostince. Vše bylo jako obyčejně, pouze Lida byla nějak jednodušeji, za to tím elegantněji oblečena nežli jindy. Můj divoký kamarád byl jaksi stísněn. Snad pro nezvyklost prvního pobytu mezi neznámými lidmi. Vyjadřoval se skoro nesměle a jaksi distingovaně. Šli jsme do vinárny a tu se stal obětí Mrázkovou, který mu vyprávěl o svých cestách a o všech možných galeriích a museích, jež prolezl po Evropě.

Havelka a Lida neučinili asi na sebe zvláštní dojem. Havelka mne doprovázel domů. »Hezká je,« mluvil o ní, »a koketní až běda, ubozí manželové takových žen.« A pak dodal: »A pít umí! Veselí, chuť života jí jen jiskří z očí. Jen révu vplésti do těch krásných plavých vlasů — jaká by to byla bachantka!« Porovnání s bachantkou mne trochu mrzelo, ale mlčel jsem, byl jsem velmi vesel a spokojen. Bylo mi, jako bych překonal těžkou zkoušku.

12. července.

Včera jsem byl s Lidou za Olšany. Krásný, tichý, teplý den. Poslouchali jsme v lomech starocha tlukoucího štěrk.

15. července.

Odpoledne vyjeli jsme si ve fiakru do Zbraslavi, totiž Vilimovi, já a Mrázek. Skvostně jsme se bavili. V hostinci počítal sklepník útratu paní Vilimové mně. Myslil, že je mou ženou. Smáli jsme se tomu a nejvíc Vilim, až byl rudý. Jeli jsme zpět až za soumraku. Hvězdy svítily tak pronikavě, vesele a mihotavě, jakoby se tiše roztancovaly po obloze. Světla cyklistů neslyšně uháněla po silnici. Byla to krásná jízda. Všichni jsme mlčeli — i Mrázek. Vilim funěl, snad se mnoho najedl. Po celou jízdu tiskla mi Lida ruku pod pokrývkou. Její ruka měkká, hebká, teplá, jemná svírala mou, lehce ji objímala, náhle prudce, vášnivě tiskla, jakoby do mne mluvila, ke mně se lísala a tak tlumočila naši touhu, radost, lásku . . .

Pokrač.

FEUILLETON.

V. Mrštík: STUDENTSTVO A STARÁ PRAHA.

IV.

Nijak nezaražen slabým účastenstvím studentstva na manifestační schůzi dne 16. dubna 1899 v sále žofínském, pokračuji ve svých článcích o studentstvu a pro studentstvo. Je-li už generace přítomná tak zbahnělá, že svým enthusiasmem pro věci hříšné a osudné vystačí jen pro pětiminutový, banální potlesk. nemusí být taková snad už generace následující. — — I z nejhoršího hnoje vyrůstají lilije čisté a běloučké jak hostie a těm, ať už v budoucnosti sebe vzdálenější, platí všechny moje illuse. — Vraceje prozatím studentstvu nynějšímu (až na vzácné jeho výjimky) všechny efemérní a proto bezcenné sympatie, kterými na universitní schůzi zasypalo naši myšlenku, ponechávám sobě slovo o deprimující jeho nepřítomnosti na schůzi pro některý z článků příštích a podávám zatím stručný přehled těch spisů a časopisů, které lidem dobré vůle mohou býti pomůckou instruktivní. Přehled není a nechce být úplným. Podává jen hlavní body pro okamžitou potřebu nejnutnější a v Praze lehce přístupné. Bibliografie ostatní pak lehce doplní.

Manifestační schůze v sále žofínském nejjasněji dokázala, jak mělké je vzdělání naší veřejnosti a jak nezbytné je třeba stále a stále ukazovati na cesty, kudy z přítomné bídy ven.

Připomínám, že bibliografický přehled tento je zpracován za přispění mých přátel. Uvádím dříve nejvýznačnější díla česká:

Balšánek A., Belvedere. Bernau, veškery jeho práce o uměl. památkách. Braniš Jos., dějiny středověkého umění v Čechách. Praha. 1892—93. Tentýž, Katechismus dějin umění. Durdík dr. Jos., Všeobecná aesthetika. Praha. 1875. Dlabač, Biografie umělců. Hostinský dr. O., Šest rozprav z oboru krasovědy a dějin umění. Praha. 1877. Chytil Dr. K., Vývoj miniaturního malířství za doby králů rodu Jagellonského. Tain H., O podstatě díla uměleckého. Upravil Dr. M. Tyrš. Praha. Cechner A., O slozích stavebních. Čermák K., Strážce starožitností. Čechy, zvláštní výtisk z Ottova Nauč. slov. (oddíl jednající o umění v Čechách). Koula J., Památky umělecko-průmyslové v Čechách. Příspěvky k historii hrnčířství v Čechách. Památky výtvarné z výstavy národopisné. Velké fotografické vydání o 400 listech. Výběr světlotiskový o 120 listech. Král J., Nálezy Schliemannovy v Tiryntě a Mykénách. Lenert, O křesťanském umění. Mádl K. B., dějiny umění výtvarných. Tentýž, Dienzenhoferova Amerika. Tentýž, Josefa Manesa Orloj. Mach B., Příruční kniha dějin umění. Mikovec a Zap, Starožitnosti a památky země České. Manes Jos., Rukopis Kralodvorský. Novák a Kachník. Církevní památky z Olomouce. Prousek J., Dřevěné stavby starobylé roubené v sev.-vých. Čechách. Výběr umělecko-průmyslových předmětů z retrospektivní výstavy 1891. Podlaha a Šittler, Album Svatovojtěšské. Titíž, Album Svatojanské. Rybička A., O českém zvonařství. Šanda, O slozích stavitelských. Šolta A., Lomenice chalup na Chrudimsku. Tyrš M. Dr., O slohu gotickém. Velišský F., Život Řeků a Římanů. Vocel J. E., Pravěk země české. Soupis památek hist. a uměl. v král. Českém, vydává archaeol. komise při České Akademii cís. Frant. Josefa pro vědy a umění. řízením J. Hlávky. Zíbrt Dr. Č., Kulturní historie. Zeyer J., Baroc a Rococo.

Časopisy:

Památky Archaeologické. Method, časopis věnovaný umění církev. Volné směry. Archivio storico dell' arte. The Art Journal. L'Art pour tous. The Artist. Časopis vlast. mus. spolku v Olomouci. Chronique des arts et de la curiosité. Gazette des beaux arts. Kunst für Alle. Český lid. The Studio. Bibliothéque de l'enseignement des beaux arts. dosud as 50 svazků. Mittheilungen der k. k. Central-Commission. Památky archaeologické a místopisné. Portafoglio delle arti decorative in Italia. Portefeuille des arts decoratifs. Przemysł artystyzny. Repertorium für Kunstwissenschaft. Revue des arts decoratifs. The Studio. Zeitschrift für christliche Kunst. Zeitschrift für bildende Kunst.

Cizojazyčné spisy:

Boutowsky V. de, Histoire de l'ornement russe. 2 díly. Racinet M. A. Le costume historique. Wierzbicki L., Wzory przemysłu domowego. Crane Walter, The claims of decorative art. London. 1892. Tentýž, The bases of design. Tentýž, Renascence. Díla Williama Morrise a Johna Ruskina. Day L., The anatomy of Pattern. London. 1896. Biegeleisen Dr. H., Illustrowane dzieje literatury polskiej. Przezdziecki i Rastawiecki, Wzory sztuki średniowiecznej. Falke J. von, Aesthetik des Kunstgewerbes a jiné. Semper G., Der Stil in den technischen und tektonischen Künsten. Bing S., Japanischer Formenschatz. Leipzig. 5 dílů. Bucher B., Geschichte der technischen Künste. Burckhardt & Lübke, Geschichte der neueren Baukunst. Dohme dr. R., Kunst und Künstler des Mittelalters und der Neuzeit. Grueber B., Die Kunst des Mittelalters in Böhmen. Henne am Rhyn, Kulturgeschichte des deutschen Volkes. Hirt G., Kulturgeschichtliches Bilderbuch. Hynais V., Kinderfriese. Kraus Fr., Geschichte der christlichen Kunst. Lützow C. v., Die Kunstschätze Italiens. Muther R., Geschichte der Malerei im XIX. Jahrhdrt. Neuwirth Dr. J., Geschichte der christlichen Kunst in Böhmen. Týž, Geschichte der bildenden Kunst in Böhmen. Schnaase, Geschichte der bildenden Künste. Schultz A., Einführung in das Studium der neueren Kunstgeschichte. Týž, Allgemeine Geschichte der bildenden Künste.

LITERATURA.

A. Jirásek: U nás. Kniha druhá. Novina. (Sebrané spisy Al. Jiráska. Nákladem J. Otty.)

»Nová kronika« páně Jiráskova jest dílem návratu. Po ohlušujícím rachotu husitských koles, po vzrušených a divokých scénách válečných, po krutých chvílích národnostního nadšení a ponuře divých bouří selských, po dalekosáhlých intrikách vznešených rodů a lhostejné šlechty, po tom všem, čemu chvílemi nemohli jsme rozuměti, nemajíce nadšení ani obdivu pro minulost nám cizí a příliš heroickou, než aby mohla býti čistě lidskou, vracíme se s autorem k jeho rodné půdě, do kraje, z něhož vyrostl, a jehož vzpomínky jsou mu nejdražší. Daleko za námi jsou veliká města s hlaholem mohutných zvonů, daleko za námi jsou továrny a nádraží, a vzduch prostý par a zápachu města jest průhledně modrý a svěží. Odkládáme vše, co jsme nalezli v městě, zapomínáme na bolestné své touhy po Nedosažitelném, zapomínáme na kruté otázky, jež jako hadi lesknoucích očí nám ovíjeli ňadra. A jdouce vřesovišti, nad nimiž plují fialové páry, jdouce po mezích třpytících se v zlaté pampelišek a starčků, blížíce se vískám stopeným ve vlhkých klidných údolích pod horami, jichž modravé vrcholky ztrácejí se v mlhách jako sny dětství, jež jsme opustili, cítíme vůni rodné půdy. Vracíme se na chvíli k nazírání dětských let, kdy daleko od nás byl život s temnými nocmi beznadějných jiter, posloucháme zase se zbožností kolébavou píseň zvonu, jenž nese po kraji, po vrškách jedlí a korunách dubů sladkou modlitbu »Angelus«. A tak, jak mluví k nám horský kraj, mluví k nám i jeho lid vyrostlý z té půdy a ztrácející se zase v ní. Cítíme pantheistickou hymnu života, cítíme, že ty borovice, ty blednoucí lnové lány, ty vísky s hřbitůvky, kde z hrobů rostou zlaté čilimníky a modré hořce, a ten lid tichý a měkký jest jedno, jedno a totéž. Neposuzujeme více, ale milujeme pouze, nelkáme nad bolestí, ani nechceme pomáhati krokům přírodním nějakou civilisací nesoucí jen kouř továrni do tichých dolin a supající železnice do zamlklých hvozdů, máme jen lásku a soucit. V těch chvílích, kdy nejvíce voní dech

rodné půdy a nejvíce šumí ve vrcholcích stromů píseň o bratrství a jednotě všeho, počínáme milovati znovu zem rodnou a své bratry. Knihou takového návratu a takové lásky k rodné zemi jest »Nová kronika« páně Jiráskova. Zdá se vám, viďte, trochu ten název starožitný a marně hledáte v esthetice pro něj místo, nemohouce ty volné a stále znovu chvílemi trochu únavně rozpřádané kapitoly zařaditi k románu, jsouce daleko od historické poesie, kde čekáte pravidelně grandiosní freska zhynulých bouří. Z toho, co charakterisuje náš t. zv. historický román (a i předešlé práce páně Jiráskovy, vzpomeňte jen na romány »Na dvoře vévodském« a »Ráj světa«, přítomné práci dosti blízké jak dobou tak jevištěm děje a uvidíte ten rozdíl), věru zůstalo tu velice málo, ba takměř nic, jest tu spíše přikloněni se k vesnickému románu asi způsobem páně Raisovým, kde vedle exterieuru i duše venkovanů se líčí a zachycují. Ostatně což lze psáti historii venkova, jeho drobných bolestí a starostí jinak, než podtrhnouti si slovo venkov a jen jako vedlejší zřetel obraceti k historii, když zejména život na Hronovsku dvacátých let tohoto století nemohl býti o mnoho jiný než v přítomnosti, odpočítáme-li vlivy tovární výroby. Duše lidu se za padesát let nezměnila, zůstává táž, napojena touž vlahou rodné půdy jako před půl stoletím. Nechci zde snad hlásati nějaké anachronistické »folkloristické« pojímání historie a demonstrovati je dokonce na knize páně Jiráskové, naopak lze si těžko představiti knihu, jež by více dýchala životem dvacátých let než kronika U nás. I sloh její leckdy zakroucený a svinutý, tak jako dekorační ozdůbky těch knížek tištěných na prosákavém papíře, jež v dvacátých letech přinášely první růžové bukolické hříčky české poesie, přizpůsoben jest zcela době a jejímu životu. Leckdy na první pohled drsný a vyzývavě schvalný podobá se baroknímu umění, jež do takové míry srostlo s českým životem jako žádné jiné. Hleďte na nějaký barokní oltář neb nějaké barokní sousoší se zvláštní strojenou nádherou, jež vždy dobře charakterisuje naivitu dobrého tvůrce, a poznáte svéráznou grotesknost celé té koncepce a neujde vám, jak to vše sloučeno jest s naším venkovským lidem. Celá kronika p. Jiráskova jest podána tím, chvílemi schvalně kudrlinkovaným způsobem barokních děl a jen tu a tam odstín jiný zakmitne se na díle p. Jiráskově.

Naleznete tu vedle starého rokokově teskného a citlivého milování zlatovlasé paní důchodní Schmidtové již záblesk nové vášnivější a neklidnější doby, kdy unyle dvorný Tiedge zaměňuje se neklidným horečným Chateaubriandem, naleznete tu vzdálené bouře za svobodu, ale přece vše dohromady sladěno je v celek barokní. Jest v tom zvláštní umění (připomínám tu zvlášť, že soulad ten neplyne z liberalistního historismu), jak v jedinou harmonii venkovského vzduchu zladil p. Jirásek ponurou existenci evangelíků, dosud v bídě své upokojujících se Bunyankou a doufajících v krále marokánského s klidným, dobromyslným životem venkovanů katolických, stavějících s nadšením božítělové březové ulice a shazujících kozla, rokokovou pikantnost sličné a tesklivé krásky zlatovlasé paní Schmidtové s pokrokovým nadšením horlivého mladého duchovního Havlovického, jenž přijde dělat apoštola do zapomenutého kraje, nový probouzející se život národní zrcadlící se v čtení drobných neúhledných veršovnických pokusů pražských vlastenců a v provozování Štěpánkových Berounských koláčů s kosmopolitickým životem kněžny Zaháňské. Vše splývá jako dost drsný nábožný zpěv venkovanů v barokním kostelíku venkovském za dopoledne, kdy nad rozkvetlým hřbitovem trilkuje skřivan. A vůně rodného kraje stoupá z lesů a dolin, na horách mlhy touhy a odevzdání se šedají a vy nad dílem, jež nechce být a není než kronikou rodného kraje, zapomínáte na všecko, a cítíte jen, že ta půda, ty květy, ten lid a ta píseň, a vy sami jest jedno, jedno — — rn

Jan Opolský: Svět smutných. Básně. V Praze 1899. Nákladem Jos. Pelcla.

Jeden z rodu melancholiků, plachý, teskný a intuitivní snivec, který zná život mrtvých věcí, řeč němoty, smysl podvědomého a temného, narážky a signály praedestinace a celý strašný úžas z toho snu, jímž je život. A při tom kouzelný malíř barvou i mlhou slova, dýmem, požárem i deštěm koloritu, narážkovým, podzemně plačícím a nečekaně, stříbrně na světlo vystřelujícím rýmem, měkkým šerým spádem a monotonně obřadným a slavně řasnatým rytmem: to je náš homo novus, p. Jan Opolský.

Jeho první knížce všecka čest. Nejsou tam sice ještě nejlepší věci, jež p. Opolský posud napsal, v časopisech četl jsem čísla kouzelnější, koloristicky nebo intuitivně ryzejší a do tajemnějších lomů světla a tuchy zkrystalisované — ale i to, co podává ve Světě smutných, je poctivá umělecká a básnická mince nevšedního jádra. Básník symbolické příznačné nálady, dušemalebný, psychický deskriptiv, tím je p. Opolský s takovou čistou vniterností a oddanou pokorou před svatými stíny a studněmi duševní pravdy, s takovou úctou před spícími hlubinami vod, mlh, hvězd a vnitřních duševních světů, že cítíte na těch jeho křehkých a parnatých verších bázeň a chvění třaslavé ruky, jež je psala pod magnetickým tlakem vedoucí duchové nutnosti. Pan Opolský tak nic neznásilňuje svůj vnitřní svět, tak nic neforciruje jeho impulsy, tak oddaně a tiše a posvěceně je transkribuje, že tím dociluje, i při menších a malých obzorech, linie tak čisté, prohloubené a obzíravé, jakou dovede vytvořit jen psychická poctivost a ryzost srdce oddaného svatému řádu a svatým jeho službám. Tak napsal již v této knize p. Opolský několik čísel tak jednotně intonovaných, na vysokých stříbrných polohách hoře, pravdy a bolesti tak čistě vyhraných a v těžké slzy osudné hrůzy a nutnosti tak slitých a sevřených, že je stavím mezi nejlepší naše náladové a psychicky malebné a intuitivní básně. V jeho knížce jsou verše, kde je vysloveno skoro nevyslovitelné, kde slova mají dvojí lom: jeden reálný a druhý duchový, a kde kolem nich visí zvláštní záhadný magnetický oblak vůně a ticha, který jakoby se byl vyproudil z tajemství jich vlastního bytí. Jako doklad uvádím báseň Vzácná chvíle:

Již bylo dávno »Ite, missa est«,
třepotné svíce již jen živořily,
mí lidé rozešli se v klikatiny cest,
jen vůně rouch a paramentů zbyly.

Nehybné stály svaté korouhve
kol směle vymrštěných sloupořadí,
a anděl spínal tiché ruce své
v svém příliš brzo sesmutnělém mládí.

A jiný pozón měl, jenž zkameněl mu v dlani
a fanfáry ni dechu nevydal,
a jiní kytary. Orchestr smrti mučeníkům v spaní
bolestné oči tichem přivíral.

Mne z temna lodi Kristus očaroval
prázdnými víčky, přes něž padal vlas,
a oblak draperie temno opanoval
smutečně černý s bílým »Charitas«. (Str. 13.)

Jaké prameny, skalní prameny nálady, hluboko spící pod sedmi pečeťmi, jsou tu otevřeny! A jak cítíte a dýcháte v těch parnatých, lehce jako oblaka nad propast tmy zavěšených, hudebně dechnutých slovech prchavou hrůzu a nenávratnou věčnost okamžiku! Pamatuju se jen na jeden přibližný dojem, který jsem měl z četby, z básně Sainte od Mallarméa:

A la fenêtre recélant
Le santal vieux qui se dédore
De sa viole étincelant
Jadis avec flûte ou mandore, atd.

Číslo p. Opolského je ovšem docela své a samostatné, a všude cítíte u něho tu poctivou souvislost

s nitrem i s prožitou atmosférou i se skutečným českým ústředím a vzduchem, v němž vlhly a zajínily ty všecky smutné bahenní květy; nic na tom nemění dekorace jednoho dvou čísel, která je staroněmecká: je právě jen rámem, a jako stilový element je prožehnuta a připodobena si básníkem do poslední nitě.

Passivní, náladově miniaturní virtuosité, která hrozí dost často symbolické a příznačné poesii náladové a již neobeplul na př. často ani Rodenbach, vyhýbá se pravidelně šťastně p. Opolský. Není psychologický mechanik ani popisný scholastik, který hledá jen analogie mezi vnějškem a vnitrem a nalézá je, buďtež sebe násilnější: je duše hledající a tvořivá, znepokojená hlubšími záhadami než pouhou technickou dokonalostí a básnickým ceremonářem. V jeho básních jsou sem tam výhledy do vysoka i hluboka, daleké, jasné, aetherné, z nichž zamrazí nebo prožehne vás hrůza a sláva jiného, vyššího symbolismu, metafysického, ideového. V tomto listě náhodou byla uveřejněna také již báseň p. Opolského (Chvíle stvoření), která ukazuje, jak se blíží k poesii meditativně metafysické a jak původně a silně dovede ji i cítit i vyslovovat.

Místo osiřelé smrtí toho vzácného a nedoceněného umělce, jímž byl Karel Hlaváček, slibuje nám nahradit a nahrazuje již autor Světa smutných. A kromě toho ještě jiné krásné, veliké, v mlhách a tmách posud jen se šeřící věci. Splní je? F. X. Š.

JULIANA DÉRYOVÁ.

Zpráva o tragické smrti Juliany Déryové, jež na velký pátek rozšířila se po Berlíně, naplnila smutkem nejen literární přátely mladé autorky, nýbrž i všecky ty, kteří četli něco z prudké a vřelé produkce její. Bylať Juliana Déryová z nejsympathičtějších zjevů ženských, jež seskupily se kolem mladé literární generace let devadesátých. Z četby jejích dramat a novel odnášíte si dojem spíše milý než umělecký, více zajati svěžím zjevem autorčiným než mohutností díla. Vše, co napsala, jest dokumentem cítění dnešních dnů, dýše to jejich podivným neladem, zvláštním chaosem smutku a životní síly; řekl bych, jest to kronika črtaná pod okamžitými dojmy, zaznamenávaná s chvatem a nervosní přecitlivělostí. Najdete tu málo hluboké interní práce umělecké, málo uměleckého boje s látkou i formou, ty prudké věty hozeny jsou ve chvatu na papír, ty charaktery jsou načrtány, ale nedokresleny. Ale všecka ta tříšť nálad, všecka ta chaotičnost názorů, všecka směs barev ukazuje, že Juliana Déryová mohla dospěti k velikému plnému dílu uměleckému. Prvky tu byly, bylo třeba jistého klidu, jisté vnitřní harmonie, bez níž dílo umělecké vzniknouti nemůže. Ale v tom právě leží tragický temný stín osudu básnířčina. Celý život její hnal se prudkou křivkou k dosažení vnitřní harmonie, hledala ji na těkavém svém bloudění z Vídně do Paříže, z Mnichova do Berlína, viděla ji v klidu a odevzdání lásky, jak líčí její veršovaná práce. Blažený ostrov tonoucí v teplých barvách milostné idylly. Ale sklízela jen sklamání, poslednímu sklamání obětovala svůj mladý život. A tak dnes stojíme vlastně jen nad fragmenty její tvorby, neboť hlavního díla životního napsati nemohla. Ale i to, co nám nechala, zaujímá mezi pracemi spisovatelek německých neposlední místo. Charakteristická jest tvorba Déryové též svou satirickou, ironisující stránkou, jež jeví se hlavně tam, kde měla autorka líčiti »vyšší« kruhy, jimž vlastně náležela; ten sarkastický ton jest reflexem její sanguinické, prudké duše pohrdající vším, co plnému rozvití se života v cestě stojí. Z dramatických prací patří sem komedie »Sedm hubených krav« a částečně lidový kus vídeňský, »Hanba«, který ostatně ukazuje, že v líčení nižších vrstev vídeňských autorka nebyla doma. Větším teplem životním dýše drobnůstka z dívčí psychologie jednoaktovka »Napadlo jiní«. Drama »Bouře na pusztě« dosud netištěné slíbil Schleuther provésti na »Freie Bühne«. Novelly, jichž jsou tři svazky, »Katastrofy«, »Vysoko nahoře« a »Bez vůdce«, nemohou se chlubiti novými sujety, ale psychologická kresba ve všech jest skutečně moderní, látky jsou dílem satirické — mnohdy ostrými rysy kreslí prázdnotu byrokratického a parlamentního života vídeňského — dílem čerpají z niterných konfliktů duší ženských. Idylla »Blažený ostrov« jest jediná veršovaná práce autorčina a jedna z jejích posledních; krutý osud však přímo zpersifloval štěstí tiché lásky, jaké líčí kniha, truchlým koncem básnířčiným. A. N.

HENRI BECQUE.

V Paříži zemřel dramatický spisovatel Henri Becque, který již celou řadu let žil mimo literární život, v němž několikráte hlučně a bojovně vystoupil v pose novotáře, s gestem apoštola nového umění, s polemickou vyzývavostí a bojovností literárního revolucionáře. Neměl štěstí, neměl úspěchů, aspoň ne trvalých. Měl skupinu fanatických zbožňovatelů kolem sebe, ale to nestačilo, aby jeho „Krkavci“ i „Pařížanka“ staly se základními, stežejními díly moderního dramatu. Prožil mládí plné bohémské bídy, z níž se již nevymanil. Očekával od divadla slávu a bohatství. Sklamal se aspoň v tom druhém. Odtud jeho hořkost a nesnášelivá mrzutost. Henri Becque líčil ve svých dramatech suše a bezohledně život pařížské bourgeoisie, obě jeho nejznamenitější díla dramatická „Pařížanka“ a „Krkavci“ jsou dramaty z peněžního světa. Henri Becque znamená jistý krok ku předu od občanského dramatu Augierova, ano i od thesí Dumase syna, ale vítězným průkopníkem nového dramatu nebyl a jeho jméno nebude citováno jedním dechem s Ibsenem, Strindbergem, Hauptmanem. Málo je děl Becqueových. Tvořil těžce a chabě. Jeho sebrané spisy vyšly ve dvou dílech a obsahují práce: »Pařížanka«, kterou autor r. 1885 zakončil svou činnost, dramatickou karrikaturu »L'enfant prodigue«, »La Narette«, scéna z polosvěta, drsně pikantní, bez gracie, roztomilou, počestnou aktovku »Les honnêtes femmes«, »Michel Pauper«, obraz dosti násilný a afektovaný se záblesky sociální morálky a zmínění »Krkavci«.

Becqueova náhlá smrt odhalila celou bídu spisovatele, který zdánlivě žil jako světák, byl vmísen do nejelegantnější společnosti. V jeho bytu, v malém pokoji studentském v hotelu vznikl oheň. Becque se musil vystěhovat. Našel pohostinství u Paul Adama v Chége. Ještě před měsícem pln veselí, humoru a zdraví súčastnil se zábavy u Edmonda Rostanda a dokonce i tančil. Onemocněl a byl dopraven do lékařského ústavu.

Po jeho smrti odebrali se Rostand, Paul Adam a Octave Mirbeau do bytu Becqueova. Našli tam ohořelou postel, hrozný nelad, po podlaze rozházené knihy, zemáky a kuchyňské nářadí, v koutě vyprázdněnou láhev šampaňského, zbytky jídel... A ve skříni objevili hrst papírů... pověstný rukopis »Polichinellů«, o nichž se mluvilo 10 let a jež Becque neměl odvahu a sílu dokončiti.

*

K oslavě květnového svátku dělnického vydala národní socialní strana slavnostní list s obálkou od M. Alše a s příspěvky spisovatelů: Sv. Čecha, Aug. Eug. Mužíka, V. Mrštíka, A. Heyduka, Jos. Merhauta, V. Flajšhanse, L. Quise, dra J. Preise, V. Vlčka, B. Adámka, dra Pippicha, V. Houdka, K. Elgarta, V. J. Kloáče, V. Hladíka, dra L. Jeřábka, J. Šíra, F. S. Holečka, E. J. Hrubého, J. L. Turnovského, Škampy, E. ryt. z Čenkova a m. j.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 1. ČERVNA 1899. ❊ ČÍSLO 26. ❊

RŮŽENA SVOBODOVÁ:

MOŘE.

NĚKOLIK LISTŮ K ROMÁNU.

Dokonč.

IV.

Hledala břeh s velikým divadlem západu a našla jej. Počala tam žíti tiše svět barev a proměn, přelévala obsah své duše do prostoru a času, který zde letěl měkce. Nepřemýšlela o dnech v týdnu a nejmenovala je jménem. Každý den byla nová říše barev. Zdálo se, že přichází jeden po druhém, a že si má vybrat největší a nejčistší ze všech dní, že se jí zjevují jako vzory jiného nezemského života

Byly dni, kdy moře bylo veselé a mladé, kdy vlny hovořily tichými slovy o něze a kráse, kdy vzduch líbal a miloval a hladil, kdy slunce beze stínu vytékalo jako roztavené do vln a ony šuměly, jakoby syčely od dotyku jeho žárného deště. Moře zakypělo, když jeho krátká zelená plocha rozkvetla ocúny a ohromné Alpy vln, s pozlaceným hřbetem připluly, aby se na ně položilo a žhavou lavinou do hlubin sesunulo slunce.

A jindy letěla po břehu, po měkkém a stále omývaném písku, kolem vody rozkypěné a rozdrásané, s vysokými chocholy vln, nazelenalými jako hrubé sklo.

Letěla kolem rozhučeného světlého světa v jeho trpělivém přesýpání nových tónů. Černá pásma mračen sunula se na obzoru do moře. Drobounký deštík, ten nejtišší a nejjemnější, sypal se jí do tváře a dlouhý bílý břeh před ní pokropený bledě zeleným sítím pod pásmem černých borovic byl pokryt tisíci růžovými lasturkami. Zastavila se a jala se je sbírat do šátečku. Nalezla malou stříbřitou leklou rybičku, zavázala ji do cípku šátečku, rozvázala, pohladila, řekla jí: »Tajemství mé jako tajemství tvé!« a vyhodila ji do právě přiletlých vln.

»Nerozumím ničemu!« řekla si a zatoužila náhle vší silou svého srdce po rozřešení záhady. I nic se nedozvím dřív, až tam, až v poslední chvíli!« vykřikla, nedočkavě a lačně před tichým divadlem přírody, odehrávaným zde němě, bez gest, jakoby Bůh v dálce vyměňoval kulisy ku veliké zkoušce nového světa a nového života.

»Ach, co efektů našel tento umělec, aby nám učinil hádanku nerozluštitelnou.«

K večeru se učistil obzor. Na blankytné krajině vod, na těch tyrkysových zahradách zlatě rozkvetlých, na hladině prostřené pod temně lilovými dýmy západu, natroušenými od čistého blankytu a oživenými zlatými rybami červánků, smýkal se veliký, kovově rozžhavený kotouč slunce do moře.

Vzduch byl lichotivý, lehký a vlahý, tiché vlny rozrážely klidně své ozlacené, dlouhé, jednotné linie o bílé břehy.

Borový les nad pobřežím zmodral, a miliony komárů vyletěly z něho.

A do lesa kráčeli milenci, oháněli se japanským vějířem a zmizeli na bledých travách mezi červeně hnědými pni pod zmodralými těžkými korunami sosen.

V.

Moře proudilo kolem břehu měkce a sladce, jakoby se loučilo. Malé, ostře vykrojené, ale jako opilé slunce schovávalo se za malý mrak. Vody hučely a mluvily: »Ty odjedeš do města, kde je otravno a smutno, kde řinčí vozy, kde je malé nebe, kde není našeho chladného, čistého dechu. Ty odjedeš, kam musíš, a my poletíme, kam chceme.« Ale ona řekla: »Milé vlny, nic se nevyrovná mému smíchu, já se směju. Směju se té říši opic, do níž myslíte, že se navrátím, směju se své touze, tak dávno opakované, své bolesti po vaší svobodě, vašim vlnám, směju se vašim

korábum, vašim rybárům, vašim meduzám, směju se proto, že smích je vykoupení od pláče.«

Vody rozhořely se fosforovými plaminky a jakoby se rozzářily vnitřním dávným ukrývaným žárem, zatetelily se v záři modrých a bronzově nazlátlých ohníčků, které přeskakovaly, tančily, měnily se a slévaly, shasínaly a rozkvétaly jako veliká zahrada růžových a blankytných květin, světélkujících a rozšuměných jako o slavnosti.

A Magdala odešla od tohoto veselého druha, aby nepoznal, že ho přelhala. Kráčela řídkou travou, pod odkloněnými duby a tiše, když věděla, že by ji vlny nezaslechly, řekla si:

»Ano, vrátím se tam do své malinké země, malinkého, stále rozkopaného města, kde je čoud a dým jako v podzemních dolech, kde je všechno otrávené a rozechvěné, kde je nepořádek a zahubená krása, vítězící nízkost, řemeslo a zbytečný hluk, kde je bída, ta strašná, vše pronikající bída, žal v očích, šatech, špíně, v řetězu žebráků, kteří prosí i neprosí, ale procházejí černými ulicemi, kolem otlučených domů.

Ucítím zase tu úzkost z očí chudých, tu hroznou úzkost, že nemohu nasytit, do výše povznést, utišit a zveličit ty tisíce ubohých. A ucítím nás všechny jako jediného malinkého žebráka, orvaného a tupeného, hned se zachraňujícího a hned ztrácejícího před sebou samým, ucítím ho vedle vyleštěného germánského obra, vždy hotového šlápnouti na tenkou vzpírající se šíji, na horečnou, tak dlouho se ozdravující hruď!

Ohlédla se k moři, k tomu bývalému slovanskému moři.

Břehy ostrovů objímaly je modrými stuhami. Zpívalo si snad o žalu, snad o radosti, jako veliká dílna života a smrti, jako stálá výheň čistoty a síly, dravé a nepřekonatelné.

VI.

Navrátila se k němu ráno.

Jitro bylo parami zabělené, vzduch hustý, hory modré, moře jako pobílené a nedaleké, jakoby plynula jen řeka kolem břehu.

Lodičky kolébaly se tiše v kouzelné páře horkého, bezslunečného dne, paprsky, obalené stříbřitým prachem, sypaly se tiše na zem. Bylo to jaro moře, zapomenutý den květnový, den, kdy hruď je samý květ a rty samá píseň.

Přítomnosti jakoby nebylo, jásavé dni štěstí a lásky se vrátily s ní vzpomínat. Magdala se rozradovala. Bylo jí, jakoby byla včera mluvila s člověkem jí ve vzpomínce nejdražším, jakoby se večer byli rozešli a jakoby měl za chvíli přijíti znovu, jakoby byli spolu hovořili o oněch zahynulých myšlénkách a plánech, jež se snažili provésti. Všechno všední a těžké opadalo jí s duše. Bylo jí, jakoby se byla vykoupala v jaře, ale zatím byly prvé dni podzimu krátké a líbezné.

Vzpomněla všeho, co mladá chtěla a co nevykonala. Vzpomínala, že touha po lásce, po vítězstvích, touha překonati sestru, a vůle ubiti vzpomínku na poslední pokoření zahalily dívčí léta. Vzpomínala na marný hořký let světem za poznáním krásy a světla, jež jí nenasytila, ale přetvořila a zjevila věčný smutek a sílu tvůrců a smích těch, kteří je okrádali.

»Není pozdě počíti?« ptala se v tomto dni obnoveného jara. Uvědomila si svou sílu, ne již tak marnotratnou jako přede dny milování, sílu vyrovnanou a nezlomenou, ale tak k neporovnání mocnou s vrstevníky, za které se styděla, jako se stydí někdo za chudé příbuzné. Příčily se jí tyto slabé, neovládané organismy, jak se jeví v druhém odvaru modernistů, ne-li hnusnější a nižší, ta celá doba bezhrdinů, ta chabost v mínění a životě vnitřním, ta prázdnota jedněch a pohodlí duše druhých, ta doba bez činu a bez chvatu, ta umělá okázalost života tam, kde už dávno vyhasl, ty společnosti uměle udržované několika setrvačnými, kteří neměli zase ani odvahy odhoditi všechno tak daleko, aby na hřbitově všeho alespoň tráva rostla, novinářské ohně, jediné, které zapalovaly světla na horách, styděla se za to mládí bez geniality, bez síly, ale také bez ctižádosti být silným a bez ctižádosti být hrdinou.

Ach, jak si všichni hověli! Jak byli unaveni sami sebou, svou chudou krví. Jak uvlečení, jak nervoví, rozbití. A jejich srdce byla líná a sešlá s cesty za pravdou a velikými láskami; zbylo ho už jen tolik, kolik mezi zajíci v lese.

Nedovedli milovat ani národ ani ženu. Všechno je vysílilo, ale oni nemilovali už ani sami sebe.

»Taková je doba!« mluvili a opírali se o ni jako o křeslo.

Veliké opičáctví světa je uchvátilo. Snad i v době hrdin tak bylo, snad všichni pro dva reky se snažili být hrdiny, ale skutečně byla doba, kdy se stříleli pro uraženou čest a stanuli naproti odpůrci s kornoutem třešní a mezi výstřelem, nastaveni ráně, odplivovali pecky směrem k protivníku a pak uchváceného jejich chladnokrevností odmítli, když jim padal na prsa. Ano, nebylo už ani hrdin ani opic velikého stylu.

Malí hoši chodili po ulicích zamyšleni a tvrdili, že teď je třeba život uvnitř konstruovat, a že ze dvojí filosofie, totiž lyrické a spekulativní, zvolili lyrickou. A že nutno objednávat týdně jednu francouzskou poesii poslední saisony pro občerstvení ducha, psali pouze o cocotách, ale klopili zraky před každou ženou, neboť uvnitř konstruovaný život, lyrická filosofie a francouzská poesie mu neposkytovala nijakého poučení ve vztahu ku světu.

Blížila se doba hrubých žen. Jejich invase byla silná. Samy se počínaly bít i samy muže unášet.

Prvky světa nejsou malé a velké. Velké počíná malým, a ke komposici ohromné sonáty vesmíru bylo třeba všech tónů i všech paus. Kdo dovedl se střílet pro batistový šáteček, dovedl se dát zabít i pro vlast. Dnes slovo vlast je onošené jako šaty předešlé saisony, které darujeme služkám. Vešlo do mody slovo lidstvo. Ale ten, kdo je mluví, stále zapomíná, že lidstvo počíná jím, jeho českou služkou, jeho českým uhlířem, že lidstvo nebydlí jen za hranicemi.

Nečekala do neurčita Veliké. Věděla, že musí přijít, že již přišlo, že vstalo nad pláněmi kulturního světa nyní ohromnou reakcí sil, zákonem přílivu a odlivu, že stejně jako v ní se zrodil odpor a poznání, i v těch, kteří ještě tiše jdou s ní a vedle ní. Její síla rostla ve vzpomínce na slabost minulé generace. Pojem svobody zmizel také z programů moderních. Věděla, že z přílišné jistoty svobody, z toho, že tančili tanec opic na hřbitově myšlénky, věřili, že jsou svobodni. Ale ona věděla také, že svoboda je hlubší a čistší pojem, že svoboda musí nastati vlastnímu srdci. Věděla, že ti, kteří přijdou, nebudou lkát, věděla, že není smrti, která by nebyla znovuzrozením. Čekala na těch několik nových, kteří přinesou prvé svítání, nové a neposkvrněné malými, nezneužité, nezachycené ještě opicemi.

Červánky na ocelových horách mračen roztékaly se jako zlaté stromy a květiny na skleněném vrchu. A kobaltová obloha, rozdělená v pruhu obdélným mrakem, podobným mocnému, po jedné straně otrhanému brku, hleděla vesele a nesúčastněně.

Magdale bylo jasno a čisto, a porozuměla všemu.

Tak to bývá v každém konci.

Vzpomínala na Nielse Lyhna, na tohoto velikého sensitiva, jemuž špatní politikové, pletoucí se do umění, říkali sentimentální, na duše nesrozumitelné, hozené jako květy do věčnosti, rovnané stále do řady lidských zákonů, ale umírající nad nimi, vzpomínala na Hamleta, vzpomínala na všechny hrdiny umění jako na černé závoje, pod nimiž věčně kvete srdce tvůrce. Vzpomínala na všechny, kteří ještě dnes zůstali tajemnými nevyvoleným, kteří jsou zkoumáni lupou a vypočítáváni podle tabulek a nepochopeni.

»Moře,« volala užasle, »znáš ty jejich tajemství?«

A srdce se jí chvělo a lámalo v očekávání.

»Moře,« volala, když si jí nevšímalo, »znáš ty vlastně svoje tajemství?«

»Moře, věčný hrdino, sázíš všechno na jedinou kartu, na kartu své vnitřní síly, která živí i ničí, nezodpovědná a bez svědomí, která je svá, která se neopičí, nenapodobí, nehledá cizích zákonů, ale má své a nestydí se, že má své.

Neroste ani travičky na cestě zašlapané kročeji předchůdců! Takové bohatství mám ve vlastním srdci jako ty, a dar života si cením jako největší.«

Vzpomněla si na sestru, na její žalný skon, a řekla si:

»Je nutno volit vždy ze dvou možností tu krásnější a světlejší!«

Pak přecházela hodiny po břehu a nemyslila. V duši nastalo ticho před velikými přechody.

Poledne bylo slunné, ale náhle se zase pobělil kraj, zmizely břehy, mlhou se ojinily stromy a jakoby nasypal ptákům zrní, slétaly se bílé páry od břehu, od krátké, sladce zabělené krajiny světlého moře, od lesů a trav, přilétaly závoje a zabalily všechno svým mokrým dechem. Jakoby kdesi, na tajně zapálených ohních kypělo more, vyvalily se páry se všech úhlů jako dým táborů.

A kdesi na širokém moři slyšeli snad plavci volat nadlidským hlasem jako v Tacitově báji z pustého chrámu na ostrově: Odešli bohové!

Magdala v tomto snu krásy se otázala:

»Odešli na vždy hrdinové?«

Bohuslav Kvet:

DVĚ PÍSNE.

POZDĚ.

Ty, jenž jsi neplakal, když viděl's na marách
za smutných pochodů nést na hřbitov své Mládí,
rci, proč ti skanula ta slza veliká,
když dočet's ke slovům: »Ti dva se měli rádi.«

Však vím, proč zachvěla se mužná duše tvá,
když čet's tu odvěkou a svatou hymnu lásky,
ty's chvíli promeškal, kdy možno milovat,
a teď je pozdě již — hle, na čele tvém vrásky!

MÁJOVÁ

Dnes už je máj . . . a jak jdu zahradami,
vše mluví ke mně, každý strom i květ:
Hle, jak je krásný svět, ó věř a miluj znova,
krásná je dívky tvář a lahodná řeč přítele!

Dnes už je máj . . . ale v mém srdci je zima ještě
a ledová Nenávist drtí vše, co by kvést mohlo —
oh, daleko ještě je do máje v srdci mém,
a Bůh ví, zda již to někdy tam rozkvete! . .

ZE STAROSKOTSKÝCH BALLAD.*)

ĎÁBEL-MILENEC. (THE DEMON-LOVER.)

Kde's, dávný, dávný milý můj, byl
těch sedm let dlouhých, ba víc?«
»O, přišel jsem po starých slibech se ptát,
že nemá nás rozloučit nic.«

»O, mlčte o starých slibech svých,
to svár jen zplodit můž';
o, mlčte o starých slibech svých,
neb ženou jsem stala se už.«

On otočil se kol a kol,
hled slzou se mu stměl:
»Já na irskou půdu nebyl bych vstoup',
když pro tě bych sem nebyl spěl.

Zvát královskou dceru mohl já svou,
kdy v dáli jsem za mořem dlel;
zvát královskou dceru mohl já svou,
rád tebe kdy nebyl bych měl.«

»Když královu dceru jsi zvát mohl svou,
sám na se hanu sval;
zvát královskou dceru mohl jsi svou,
že nejsem jí, jsi znal.«

»O, falešné ženské sliby jsou,
byť krásou zjev klamný se skvěl;
já na irskou půdu nebyl bych vstoup',
rád tebe když nebyl bych měl.«

»Když zanechám drahého chotě zde
a dvé též dítek svých;
o, cože máš, kam bysi mne děl,
když s tebou prchla bych?«

»Já sedm lodí na moři mám,
tou osmou dal k zemi se vézt;
to s čtyřiadvaciti plavčíky,
a s obou stran hudba jest.«

I vyzvedla malé dvě děti své,
jim líbala bradu a líc:
»O, mějte se dobře, mé dětičky dvě,
již nikdy vás nespatřím víc.«

A ona vstoupila nohou svou v loď,
než plavců zřít nemohla v ní;
však plachty byly z dykyty vše,
a stožáry zlaté tam ční.

Ni míli, míli neplula jest,
ba sotva míle tři,
když hroznou stala se jeho tvář
a mračné oko zří.

A stožáry, zlatem jež leskly se,
vln mořských neskláněl zdvih;
a plachty z dykyty nemohl vzdout
ni vítr, jenž z východu tíh'.

Ni míli, míli nepluli jsou,
tři míle sotva že jen,
když postřehla, koňskou že nohu má,
i propukla v hořký sten.

»O, mlč jen,« řekl on, »s nářkem svým,
jen svého nářku již nech;
já s tebou chci spět, zřít lilií květ,
jež italský zdobí břeh.«

»O, jaké krásné pahorky to,
jež v slunci třpytí se k nám?«
»O, to jsou nebeské pahorky,« děl,
»ty nikdy nepřijdeš tam.«

»O, jaká to hora tam?« ptala se,
»tak strašná, jen sníh a mráz?«
»O, pekelná hora to,« křikl on,
»kam ty a já jdem v ráz.«

A jak vždy odvracela se,
zdál vyšším se hon co hon;
až stožáry dobré lodi té
již nebyly vyšší než on.

Mrak černý vstal, kol vítr řval,
a blesk ji šlehal v zor;
a bolestně nad mořem zuřícím
lkal bílých duchů sbor.

On košový stožár rukou svou
a přední kolenem svrh';
a rozrazil dobrý koráb v dvé
a ji v hloub moře strh'.

Přel. Ladislav Quis.

*) Viz »Lumír« z roku 1873 strana 58., 191. a 458., pak z roku 1874 strana 327. a 391.

M. Jahn

PŘEDČASNÉ KVĚTY.

Z HLAPECKÝCH [illegible]N.

I.

Bylo mi dvanáct let, když jsem odjel s otcem k tetičce na venkov. Otec můj byl dvě léta vdovcem. Neženil se, jakoby jeho srdce s maminkou odumřelo. Měli jsme starou posluhovačku Kalincovou, uklízela domácnost a donášela nám jídlo z hostince. Byla to stará panna v padesáti letech a vůbec ženština podivná. Chodila jako tichošlápek, byla zbožná a jenom oči k nebesům obracela, ale měla při tom pomlouvačný jazyk, stále klevetila na domáci a se svými spolunájemníky žila ve stálých různicích. Praví se, že děti vytuší dobré i zlé srdce. Možná. Aspoň já nikdy jsem ji neměl rád a vyváděl jsem jí naschvál. Ona věděla o všech mých kouscích a donášela je otci. A já se na ní mstil. Schválně jsem trhal a rozhazoval papíry, mazal stěny a podlahy blátem znečišťoval, jenom abych ji pozlobil. A tak nikdy jsme nebyli v dobré vůli.

Jel jsem na venkov s horkou radostí. Byl jsem rád, že nebudu míti na očích protivnou Kalincovou a že budu na chvíli na svobodě.

Otec můj, inženýr v malém, zapadlém městě, trpěl od jara nervosou a na radu lékařskou odjel do g . . . ských lázní ve Slezsku. Jel sice se mnou k tetičce, ale již druhého dne odjel do lázní.

Poprosil tetičku, aby mne držela na krátce, že prý jsem divoch, a mě zase řekl: »Poslouchej tetičku, větroplachu, ať neslyším žalob!« Řekl to přísně, ale já brzo vytušil, že tetička nejen že mnoho strpí, ale že vůbec ničeho na mne nepožaluje.

Tetička byla nejstarší sestra mé matky. Žila na dědině, na gruntě, který její bratr, farář, odkoupil od nějakého příbuzného, aby mohl stráviti zbytek života na vesnici. Nedočkal se však toho. Ranil ho šlak v nejlepších letech a tak mé tetičce připadl odkazem celý grunt. Ona s ním žila na faře několik let, vedla mu hospodářství a doopatrovala ho. Měla prý z mládí jakousi neopětovanou lásku a proto se nevdávala.

Po smrti bratrově odjela na ves, ale nezabývala se hospodářstvím. Pronajala role domkářům a sama žila ve skrovném dvorečku s kuchyní a třemi pokoji Hospodářské budovy ovšem stály neupotřebeny, ale i tam bylo viděti pořádek, bdělé oko a pracovité ruce tetiččiny. Stavení bylo starého způsobu, ale zdravé a suché. S pahorku, na němž stálo, bylo lze přehlédnouti skoro celou ves. Pokoje byly čisté a světlé. Veškeré zařízení, připomínající měšťanský nábytek dřívějších slohů, bylo po její bratru faráři a podle vůle tetiččiny nikdy se neměnilo, ba ani jediný kus nebyl nahrazen novým. Vedle kuchyně byla tetiččina světnička, nejmenší, ale v zimě nejteplejší. Druhý pokoj byl lepší, kde trávila tetička neděle při knihách, a třetí pokoj byl určen pro hosty. Pamatuji se na jeho veliká, zelená kamna s výklenky, jakých jsem nikde neviděl.

Před okny pokoju byla zahrádka zelinářská a za ní rybníček s člunem, jejž sám si zrobil můj bratranec S., když meškal tu předloni o prázdninách.

Zeleniny bylo tu hojně, protože tetička dbala na dobrou kuchyni, ale byl tu i rybíz, nevysokokmenné jabloně, jediná štíhlá hrušeň a kolem zdi réva, střihaná často, aby nezastiňovala oken. Pro květiny tetička neměla smyslu, jedině reseda měla tu právo a lékařské byliny, ze kterých tetička připravovala léky.

Tak se mi vtiskl do duše tichý, lahodný obraz tohoto dvorečku a z paměti nikdy mi nezmizí s tetičkou i s tím, co dálo se později v mém srdci a o čem chci vypravovati v přítomné chvíli.

II.

Otec odjel časně, ani se se mnou nerozloučiv. Probudil jsem se až po jeho odjezdu.

Vzpomínám si na dojem prvního rána.

Je ticho, neslyšeti povozů jako tam v městě. Sluneční paprsky rozesmívají pokoj a pootevřeným oknem zavání reseda. Prolétla včela, narazila několikráte o tabuli, vylétla a zase ticho. Jenom v kuchyni zpívá tetička falsettem nábožnou píseň.

Vstal jsem a polooblečen vyběhl ven. Stanul jsem na kamenném náspu. Oválo mne svěží, chladivé ráno ku konci července. Všecko bylo tak čisté, plné ranního svitu. Obloha byla již mírně pobledlá, zvlněná pohoří ještě plna bílého nádechu a kolem plno jemně chladivé rosy. Dýchala jí louka za smrkovým plůtkem a lehký, okřídlený vánek nesl ji s vůněmi lékařských rostlin. Všecko samá rosa, svěžest a vůně. A všecko to přelilo se v mou duši a přeplnilo ji čistými city.

Odběhl jsem k rybníčku. Byl veliký jako tři tetiččiny pokoje s kuchyní, ovrouben sítím a plný velikých očí zelených žabek. Člunek byl na břeh vytažen a veslo přehozené na levé straně, jakoby uchystáno pro mne. Chtěl jsem již vsednouti, ale jakýsi předmět mne zaujal, že jsem dříve nehlédl do vody. Co to? Dlouhé dřívko leží na vodě nehybně, najednou se rýsuje dravčí podlouhlá hlava, oči, ploutve a ocas. Ah — štika! Vyskočil jsem překvapením a hle, ona již sebou mrskla a zmizela v sítí.

Odběhl jsem zadýchán do kuchyně

»Štika, tetičko, štika — jako ruka. Dívám se a mrsk! už byla pod vodou,« křičel jsem radostí a napřáhnutou paží odměřil štiku.

»Počkej, až se tatínek vrátí, pochutnáš si na ní,« pravila tetička s labužným přízvukem.

»Škoda ji zabít — jak si tam krásně stála na vodě,« odřekl jsem a vyběhl ven.

Štiky jsem nespatřil. Byla poplašena a neukazovala se. Umyl jsem se v rybníčku a opět zaběhl do kuchyně.

»Tu máš ručník,« řekla tetička takovým ostrým, nemazlivým hlasem, jemuž jsem dosud nepřivykl.

»A nač je ta štika?« ptal jsem se tetičky.

»Nač — aby tam žáby dávila,« odřekla tetička a povídala, že ji dala nasadit před pěti lety, protože v rybníku bylo »ukrutných« žab a ona, chudák, nemohla pochopiti, co je vlastně pěkného na jejich večerní hudbě, která včera z blízka tak ohlušivě řehtala, zrovna jako když se chlapci za léta koupají v řece a navzájem křičí.

»Ale žáby jsou tam přec — a kolik,« řekl jsem s netajenou radostí, že jsem mohl ukázati tetičce její slabost, jakoby na žáby nemohla ani dozrát.

»To víš, to je taková havěť,« odřekla skoupě tetička a obrátila se, aby slila kávu, jíž byla plná kuchyně.

»Půjdu se vozit, tetičko,« řekl jsem.

»Ne, po rose nechoď a vozit se také nemůžeš, až po snídaní,« řekla tetička a týž ostrý hlas dotkl se mého sluchu a zabodl se v něj.

Ostal jsem v kuchyni a zbystřeně zkoumal, jde-li tetičce její drsný tón ze srdce, či je-li to jen pouhý zvyk lidí, kteří dříve vládli a poroučeli . . .

III.

Posnídal jsem s tetičkou v její pokoji.

Tetička zvídala na mně o všech podrobnostech mého života. Tázala se mne na otce, na mne i Kalincovou (kterou jsem ovšem vylíčil ne příliš pěknými barvami), na jídlo, na všecek pořádek, že jsem se živě rozžvatlal a zapomněl při tom na člun a štiku. Ona mne poslouchala s účastí, časem přikývla hlavou a opět novou a novou otázku kladla.

Měla tak asi okolo padesáti let a začínala pomálu prokvétati. Byla trochu svraštělá, oči měla vyschlé a přísné a hlas takový ostrý a suchý, který mi nezněl příjemně a zprvu mne rozčiloval.

Hovořili jsme dlouho. Už se mne na všecko vyptala, všecko ze mne vyčerpala, jakobych se jí zpovídal, že jsem už neměl ani myšlének. Vzpomněl jsem si na člun a rybník a mezitím, co tetička odešla do kuchyně, odkradl jsem se z pokoje a zrovna se rozběhl k rybníku.

Žáby již byly vylezly na slunce, aby lapaly hmyz. Ale sotva jsem se jim zblížil, skákaly bázlivě s břehu a žbluňkaly. Měl jsem takovou sebevědomou radost, že jsem jim nahnal strachu. Chtěl jsem již vsednouti do člunu, ale v tom zaslechl jsem z aleje švestkové měkkou, altovou píseň. To zpíval Janek, chlapec podruhův, jenž bydlel v malé chaloupce za zahradou. Chaloupka byla dříve sušírnou na ovoce a později byla proměněna v obydlí. Janek pásl tetičce jedinou krávu. Viděl jsem ho již včera a chtěl jsem se s ním seznámiti, ale neměl jsem času, protože mne otec s očí nespouštěl.

Zaběhl jsem k němu.

Byl bos, měl špatný, šišatý klobouk, bledé tváře a jasně modré oči, plné živého nepokoje, které se někdy podlévaly zádumčivostí. Napřed na mne pohlédl cize, ale potom se spřátelil.

»Ty paseš tetičce?« otázal jsem se ho.

»Pasu,« odřekl Janek a prohlížel si mne.

»Zpívej ještě,« řekl jsem, ale on odřekl, styděl se přede mnou a pravil, že ho bolí v krku.

Pověděl jsem o štice, ale on o ní věděl dávno.

»Ty bydlíš tam v té chaloupce?« otázal jsem se ho.

»Bývám,« odřekl skoupě.

»Kolik máte světnic?«

»Jednu,« pověděl s tvrdým přízvukem a pohleděl na mne záhadně.

»Paseš každý den?«

»Pásávám, ráno, jenom odpoledne do čtyř nepasu anebo když velice prší,« povídal vlídněji.

Řekl první delší větu, jakoby ho přešla nedůvěřivá stydlivost. Měl pěkný, jasný hlas jako zvonek. Poskočil na patách, usmál se, ale opět ho přemohla chvilková nedůvěra.

Rozhlédl jsem se.

Kolem byl rozlitý kraj v slunečném jasnu. Byl svěží a vonný jako právě nakrojený chléb a rozbíhal se přede mnou v samých vlnitých křivkách. Pahorky s údolím střídaly se do dálky po zfijalovělá pohoří. Zežloutlé obilí tajně šumělo jako šepotající dívky; létaly vlaštovky a bzučely včely. Žluť polí splývala s omládlou otavou a vlídné skupiny lesů s akvarellovou zelení nadnášely se v dálce jako plovoucí ostrovy. A všecek ten kraj ztápěl se v slunci a svítil leskem neoschlých barev. Vpil jsem se do něho lačnýma očima, jakobych jej měl vypiti prvními pohledy všecek v svou duši.

S druhé strany shlédl jsem dědinu jako na dani.

Dva hroty baňatých věží trčely v modro a ze spousty zelených zahrad odestíraly se rudé neb tmavé obrysy střech, vystupující po obou stranách dlouhého údolí. Pokrač.

Pierre Louys.

NOVÁ ROZKOŠ.

Přeložil A. Tuček

Pokrač.

Zadržel jsem se lenošky, abych nepadl na kolena, a pohlížel jsem na ni, skláněje čelo, s pocitem svatokrádeže, jakoby na osobu tak posvátnou neměly patřit tytéž zraky, které viděly ženy živé. Nikdy jsem necítil tolik stísněnosti.

Kallistó byla vysoká. Měla trup široký a okrouhlý, hruď vyzdviženou, nohy velmi dlouhé. Jemné sečlánkování jejích údů bylo ku podivu křehké; i ve svalovitých stehnech bylo pozorovat kosti delikátní. Její pleť, hladká, čistá, bez jediné vrásky, svítila jakoby vyšla z lázně; byla hnědá v lehkém, jednotném tónu zabarvení, skorem černá na konci prsů a na protáhlém okraji očních víček. Nebyl bych dovedl vysvětlit, proč nemohla její krása vyšlehnout v takové květy pod našim podnebím, ba ani v naší době, neboť samozřejmost této věci nezakládala se na žádném detailu, pouze na harmonii jejího zjevu a snad na jasnosti mé myšlénky. Nahlédl jsem, že je rozdíl mezi ní a ženami mého věku, ale beze všeho dalšího důkazu musil jsem věřit svému rozeznání, jako sběratel rozeznává pravé od nepravého, aniž může mnohdy dokázat, že pevné své přesvědčení opírá o zvláštní nějakou známku.

Jakoby chtěla zůstat mně na blízku ulehla na chaise longue.

»Mohli jste alespoň ženy zdokonalit,« chopila se opět slova s úsměvem. A rasy zatím klesly, jak vidíš. Proč vaši lékaři, kteří opovrhují našimi lékaři, nechávají dnes tvé přítelkyně méně krásné, než byly moje sestry? Země, kde jsme žily, se nepropadla. Oront vypíná se stále na úpatí cedrových hor. Smyrna žije dále. Sparta je mrtva, ale Athény znova vstaly. Století ješitné a bez síly, proč jsi nezušlechtilo volným výběrem ženy, jako jsi vypěstovalo nové štěpy růží? Nemůžeš. Tvé činy jsou činy děcka. Naše byly činy bohů.«

Mezitím, co ke mně mluvila (neměl jsem myšlénky dosti pohromadě, abych jí odpovídal), hrůza, jaká nás zachvacuje leda v nepokojném polosnu, stahovala mé spánky. Bál jsem se, aby mne náhle neopustila jako bytost fluidová, jako světelný paprsek, a tázal jsem se sám sebe, mají-li pouze mé oči illusi jejího hmotného zjevu, mohl-li bych koncem prstu dotknouti se jí na jemné kůži jejího boku.

»Pojď!« pravila s úsměvem. »Nejsem stín. Podej mi ruku.«

A prohnuvši se na chaise longue v kříži, ovinula mé rámě kolem svého těla, které s rozkoší spočívalo na mých prstech. Pak s tvrdošíjností, jež nechtěla mít konce, vrátila se zase ku své přednášce.

»Tisíc let před tím, než se rozvila moje krása, spojovali se mužové se ženami asi tak jako kozlové s kozami. Četl jsi Homéra? Argos ani Troja neznaly jiných rozkoší než ty, které poskytuje divoký akt, na němž přestávají zvířata. Ani polibek na rty neznala Briséis. Nikdy nenabídla Andromacha svá ňadra jiným rtům než rtům svého děťátka. Nikdy kolem boků Heleniných nevyvolala dlaň lehké ruky ono chvění, které se rodí při laskání.«

Zavřela oči.

»A pak náhle v jednom dnu antický Orient, v němž jsem zrozena, vzal bohům — jako kdysi věčně mladý oheň — jediný dar, jenž je odlišoval od ostatních obyvatelů země: vynalezl rozkoš.

O dnové mízy! Mládí světa! Poprvé rty muže a ženy přestaly chutnat ovoce a okoušely své vlastní sladkosti. Mohutná, žhoucí duše Afrodity nadchla těla milenců a každého dne nová rozkoš — rozumíš mi, nová rozkoš — sestupovala s modrého Olympu do širokých, neklidných loží. Bylo to nevázané opojení: od Babylonu k hoře Erix všechny vůně, všechno hedvábí, květiny, umění a ženy tvořily triumf, jímž uvítáno bylo objevení radosti. Mladé dívky, osvobozené konečně z dědičného barbarství, vědomé svých smyslů a svých vášní, otevíraly své nozdry růži a svá rozkošná těla rtům. Po celá století rozmnožovali lidé poklad smyslných požitků. Ještě za mé doby obohacovaly ho ženy v Antiochii a v Alexandrii. Já sama, Kallistó, dcera Lamie, vynalezla jsem toto . . .«

Ale já jsem ustrašeně couvl . .

Dala se do smíchu.

»Ah, bojíš se! Dobře, mluv nyní ty! Za těch devatenáct set let, co jsem spala v hrobě, jakou neznámou rozkoš jste nalezli? Chtěla jsem před chvílí na tobě novou perlu Chci na tobě nyní lásku, jíž jsem nezkusila. Nemůže být pochyby: za tak dlouhý čas musili jste odkrýt zcela nové požitky. Čekám, že mi je ukážeš.«

Používala s jistotou svých ironických obratů a uhodl jsem hned, že za dlouhých nočních pochůzek po městě marně se snažila doplnit své vychování, také jsem se pranic nepokoušel v tomto směru něčeho u ní dosáhnout.

»Měj strpení,« odvětil jsem prostě. »Jak vidíš, začali jsme tím, že jsme všechno zapomněli. A pak jsme vynalézali znova Tomu se říká historie moderní civilisace. Nedlouho po tvé smrti stihly svět různé bezpříkladné rány, které mohly být nezhojitelné. Byl to předem příchod a zvláštní vzrůst náboženství, jemuž z počátku se musila vzdát plná chvála, které však, zohaveno příliš hrubými a lstivými Israelity, zlomilo úsilí tvé

rasy a ~~asilo soli na zříceninách Athénských. Pak to byly vpády barbarů; když v zátopě z Indie prohnilo dřevo lodi, vnikly do ní myši a rozhlodaly ji. To trvalo až do nového rozbřesku, kdy přišly jako jitřenka z Východu knihy, uchráněné před zhoubou a vrátivší se opět z Cařihradu. Sto let věnovali jsme četbě těchto knih. Od té doby, co jsou studovány, uplynula sotva tři staletí. Ale náš čas se, doufám, blíží. Dej nám času, Kallistó.

Usmála se posměšně.

»Nalezneš,« odpověděla, »v pergamentech svých musei tradici Rhodopé? Zda vaši archaeologové, kteří tak dobře se vyznají v Perikleově politice a Alexandrově strategii, obnovili vědu Aspasie a Thais? Vědí, zda ve hrobě, kde odpočívá jemný prach Fryny, není pro vždy pochováno tajemství ztracené rozkoše?

Tuto tradici já ještě znám. Chceš se s ní seznámit? Predám ti ji . . .

III.

Kdyby mladé dívky, čtoucí tento fragment memoiru, byly sebe zvědavější, nebudu dále popisovat, co následovalo; předně, poněvadž jsem na základě sdělení Kallisty napsal již celou knihu Afroditu; a pak, poněvadž i kromě toho by mne zajisté zadržela jistá reserva vylíčit v tak personelní formě podrobnosti neobyčejné noci.

Kallistó vyskočila směrem k východu. Upozornila mne něžně, že slunce již vyšlo a že následkem zdokonaleného nočního osvětlení jsme toho nepostřehli.

»Ničíte noc; neznáte již svítání,« pravila smutným hlasem. »Druhdy byl pohled na ranní úsvit odměnou dlouhého nočního bdění. Dnes trávíte svůj život v monotonním světle a nedovedete ani pohlédnout v tvář temnotám.«

Stal jsem se nepokojným.

»Svítá! . . . Ale říkala's mi, že tvůj život je obmezen na noční hodiny. Jak tě tu mohu ještě zdržovat?«

»To je záležitost, kterou si vyřídím s Persefonou,« pravila se zvláštním úsměvem. »Hovořme. Nejsem u konce s výtkami vůči tvé době.«

Byl jsem trochu umdlen a při tom nervosní.

»Dosti,« pronesl jsem, »prosím tě o to. Mluvme o sobě, ano? Svět nechme, ať již je lepší nebo horší . . . Mne zajímáš pouze ty.«

»Nuže, poslyš. Nejsi přesvědčen. Nepřestanu, dokud nepřisvědčíš, že mám pravdu. Vracím se skutečně rozesmutněna z druhé své pouti po zemi. Měla jsem zůstat v zemi a snít o době čistší, kdy jsem vyrůstala v radosti. Cítím potřebu někomu vylíčit, s jakým zklamáním končím svou procházku a jak se hněvám na tvé století pro ta všechna překvapení, jichž mi neuchystalo. Svět je mladík, do něhož bylo kladeno mnoho nadějí, ale který svůj život promrhává.«

»Nevím. Přece se mi zdá, že jsme mnoho myslili, mnoho tvořili od tvé smrti. Století, v němž žijeme, nezaslouží takového pohrdání.«

»Zaslouží! Trochu pro svou neplodnost a ještě více pro svoji pošetilost. Ne, vy nemyslíte, netvoříte! Vy jste Féničané, kteří dovedou napodobit modely, vynalezené mou rasou, ale jinde než u nás je nenalézáte a nežijete než v našem stínu.«

Mávla rukou. D. kn.

Karel Hlavka?

SLABOŠI.

20. července.

Havelka přišel dvakrát za sebou do našeho hostince. Snad se mu to zalíbilo mezi těmi šosáky. Dřív jsem se bál jeho sarkastického posměchu, že v takové tlchavé a prázdné společnosti ubíjím své večery, a hle, teď on sám . . . Večer se poněkud rozhovořil. Lída při tom nespustila s něho očí a poslouchala ho napjatě. Mne nikdy tak neposlouchá. Kdybych jí vyprávěl nevím co, nejde jí nic, co se kolem děje a mluví.

20. července.

Včera večer potkal mne Havelka. Loudal se. Byl nějak rozmrzelý. Ptal se mne, kam jdu. Řekl jsem, že do našeho hostince . . . »Kdo tam bude?« Odpověděl jsem, že naše pravidelná společnost. »Paní Vilimová také?« Přisvědčil jsem. Havelka šel pak se mnou. Ale Vilím přišel sám. Havelka povečeřel, skoro s nikým nepromluvil a odešel brzo.

— — — — — —

22. července.

Včera jsme byli všichni pohromadě. »Paní Vilimová a její dvůr« říkají u sousedních stolů. Havelka přišel též. Postřehl jsem něco zajímavého: Dr. Kroll si obral teď Havelku za terč svých kyselých satirických výpadů. Co to znamená? Mně už dal delší dobu pokoj. Ale s Havelkou mnoho nesvede. Odbyl ho a britce! Paní Vilimovou to vše velmi baví. Mám spleen . . .

— — — — — —

26. července. Ve 3 hodiny ráno.

Dnes... ano již dnes, poněvadž to bylo po půlnoci... vzpomněl si náhle Vilim na skandál, o kterém se mluvilo po celé Praze a o němž — ku podivu — u našeho stolu po celý večer nikdo ani nehlesl. Jistý obchodník stloukl na ulici mladého úředníka, který mu chodil za ženou. »Co hůl!« počal náhle Vilim křičet, »na takového pacholka hůl? Já bych ho zastřelil jako psa. A jí také.«

Dr. Kroll poklepával prstenem na sklenici, podíval se několikrát letmo na mne a zdálo se, že se usmíval. Ostatní byli jaksi zaraženi. A Vilim se vždy více rozčiloval, až i hlas mu v krku přeskakoval. Lida olupovala zvolna oranž a na její rtech utkvěl jakýsi zdrženlivě shovívavý a chladný úsměv. Pak rozlomila oranž a každému nabídla.

— — — — — —

30. července.

Celou noc jsem skoro nespal. Proč? Stydím se to napsat, ač vím, že nikdo nedostane do rukou tyto řádky, ani ona. Snad i v temné zpovědnici bych se rděl, kdybych se z toho měl zpovídat... Byl jsem rozrušen: Lida posadila Havelku vedle sebe a bavila se s ním velmi živě — ač velmi konvencionelně — po celý večer. Jen několikráte mne oslovila. Jednou jsem jí vztekle odsekl. Nedovedl jsem se již opanovat.

Dnes jsem k ní běžel dopoledne. Byl jsem rozechvěn, pln zloby a výčitek, celé hodiny jsem si připravoval svou řeč, svůj výstup. A když jsem k ní přišel, jedva jsem něco ze sebe vykoktal. Dala se mi do smíchu: »Viděla jsem všechno. On žárlil, hoch můj. A na svého nejlepšího přítele. Ne, to je krásné!« a oči se jí zaleskly, sepjala ruce ve svém posunku obdivu.

Pak se mi přiznala, že si chtěla zahrát se mnou, že ji to bavilo. A líbala mne tak horoucně, tak něžně, jako nikdy.

— — — — — —

1. srpna. V noci.

Dni ubíhají tak rychle, tak rychle. Zanechávají slabě svítivou stopu ve vzpomínkách, stopu z krásných chvil, blahých okamžiků, a mizejí v temnotách. A tyto chvíle, tyto okamžiky, k nimž upjat, přissát jsem celou svou bytostí, veškerým svým myšlením, ty mají vyplňovati celý můj život? To vše ostatní má být jen šero a prázdno? Pociťuji někdy s hroznou úzkostí celou nicotnost svého bytí. Já strnul, uvízl. Jak to vše skončí, můj Bože! Kde jsou mé cíle, mé sny, má budoucnost? Šero, beznaděj a mdloba mne obklopují. A někdy křivě prošlehne blesk výčitek svědomí... někde v dáli to zarachotí utajenou bouří... Ó Bože, slituj se...

5. srpna.

Zdá se mi, že prožívám lyrické intermezzo svého života. Trochu pozdě a nevčasně. Právě když bych se měl hnát útokem na karieru, podmaňovati si svět, dobývati si své místo v něm. Vždyť mi již neschází mnoho do třicítky! Aspoň adjunktem jsem již mohl být. A já mám tak hrdé ctižádosti! Pracuji k nim tak jako člověk, který prolelkuje celé hodiny sněním, co by bylo a jak by vše zařídil, kdyby vyhrál nebo zdědil půl milionu. Jsem hlupák. S hrůzou a úzkostí pozoruji své některé kolegy. To jsou praví moderní dravci. Kubát, největší nemotora z celé naší třídy, se dostal do ministerstva. Horák je řečník, píše články, bude poslancem, Melich se stal docentem, a ten bohém Joch, který ještě nedávno běhal od redakce k redakci, najednou se vzpamatoval, slušně se oblékl a stal se vídeňským zpravodajem našeho největšího žurnálu a namluvil si dceru nějakého velkouzenáře. Všichni mladí, výbojní, bezohlední postupují jako praví bohatýři moderního struggle for life. — —

A já? V kanceláři se nudím nebo se trýzním zbrkle žárlivými domněnkami. Celé hodiny procivím do prázdna... celé hodiny píšu dopisy, jež nikdy neodešlu. Ona mi střebá krev ze srdce a hněte mozek jako těsto, jímž mlátí o vál a zase je hněte, mačká — eh, jaké to protivné kuchyňské porovnání!

Havelka je šťastný hoch. Pracuje. Celé dny se vězní v atelieru. Maluje svou Verlainovskou fantasii. Již má čtyři studie. Se žádnou není spokojen a zase se vrhá na novou a dře... dře...

— — — — — —

8. srpna.

Ne, Havelka není šťastný. Celý utrápený a nervosní přišel ke mně. Má zase svou chorobu. Potácí se v mrákotách nedůvěry v sebe. Ruka mu klesá před dílem. A sakruje, hromuje, bouchá pěstí. Zuří na svou malomoc. Proklatá bída polotalentu! Ano, napsal se polotalentem, on fouňa, barbar!

Zjevila se mu vidina velkého díla... přišla k němu jako na posměch... vztahuje po ní ruce a ona ustupuje... ustupuje... Není schopen. Hledá zázračné vtělení té vítězné krásy, jež prošla peklem vášní a vstoupá k obloze nepoznané touhy... V noci má divoké záchvaty... chce všechno roztrhat, všecky obrazy a skizzy a zapálit si střechu nad hlavou.

»Ale několik hlupáků by mělo z toho radost... a nebylo by to konečně ani originelní,« povídá ironicky, šklebí se, bafčí viržinko a odplivuje na všecky strany.

— — — — — —

12. srpna.

Dostal jsem dovolenou na dva měsíce, abych mohl dodělat zkoušky.

20. srpna.

Několik dní jsme se neviděli. Ani okamžik neuplynul, abych na ni nemyslil. Dýchám ze vzduchu

vzpomínky na ni. Ráno se probouzím s její jménem... Volám ji, šeptám »Lido! Lido!« Večer se modlím, aby se mi o ní zdálo. A jaké podivné, bláznivé věci dějí se v mé mysli. Představuji si, že je mi nevěrná. Při tom trpím, jakoby to byla skutečnost, a zároveň s bolnou radostí zobrazuji si vše tak živě a přirozeně. Dala přednost někomu jinému. Třeba Havelkovi. Proč právě ten mne napadá, co je to za pitomost? Vidím ji s ním... kráčí, k sobě nakloněni... důvěrně hovoří... ona pohlíží se strany, usmívá se přimhuřujíc oči... a pak... eh, hrozné, idiotské myšlénky... Dnes večer jsem šel kolem její oken. Byla zastřena. Snad není nemocna Vilím byl v hostinci a já neměl odvahu se ho zeptat na ni.

Pokrač.

FEUILLETON.

RICHARD HELLY: PŘINES MI PÍSNĚ!

Poslal jsem ji do lesů, do hlubokých lesů ležících daleko, ve svitu bledého měsíce, a přikázal jí, aby se naučila tajemným zvukům jejich slov.

Aby pochopila jejich unylé, jednotvárné písně, které se rodily v nízkých houštinách, a porozuměla hymnám zpívaným ve výši, ve vrcholech stromů.

»Potom se vrať zpět,« řekl jsem jí, »zazpívej mi ty hluboké písně, kterým jsi se naučila, vypravuj mi báje o stínech, které se ploužily v drnu a šeptaly Ti do ucha slova, jakých jsi ještě nikdy neslyšela, a já Ti dám za to svou lásku, svou celou lásku, kterou mi zloupily ty daleké lesy, když jsem v nich prodléval příliš dlouho.«

»Nauč mne jejich písním a já Tě naučím mojí lásce, zazpívám Ti ji celou, opojnou melodii a utvořím Ti v ní nové tóny, o jakých se dosud nikomu nezdálo.«

»Jen jejich písně mi přines, zastesklo se mi po nich, po měkkých slovech koupaných v rose časného rána a tvrdých slovech křičících za noci žíhané fosforným bleskem.«

A ona zaplakala jako malé dítě a odešla pustými pláněmi k lesům, které se temnily v dáli. Neviděl jsem ji pak dlouho; tak dlouho, že vzklíčila mi v duši touha po ní a po stínech, které jí tou dobou šeptaly svá tajemství, záviděl jsem jim té sladké zpovědi.

Volával jsem k severu, k těm velikým lesům její jméno, a ty nelítostné neposílaly mi žádného ohlasu zpět.

Však vrátila se přece, přišla jednoho poledne krásnější a silnější, než byla odešla, a tiše, jako Oddanost, schýlila své tváře v pospas mým polibkům.

Vyptával jsem se jí mnoho; na malé hloučky dubů hovořících mezi sebou, na zprahlé paseky, kde odpočívá polední slunce, a na bílé stezky zapadané zežloutlým listím. Pak poprosil jsem ji, aby mi zpívala, aby mi zapěla teskné, pomalé písně, které slyšela blouditi mezi omšelými kmeny a padati s výše do vlhkého mechu u jejích nohou.

Ona mi však na mé prosby neodpovídala, jenom její oči měly v sobě zádumčivý stesk, podivné kouzlo hvězd, na polou zastřených mlhou, a když jsem žadonil na ní, aby mi řekla pouze jedno, jediné slovo, pravila tiše: »Naučila jsem se tam mlčeti.«

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

VÁCLAV HLADÍK: HANUŠ SCHWAIGER.

Dokonč.*

Jakési fantastické mudrlantství a černokněžnictví, bizarní i infernální humor a při tom zbožný, naivní cit vyznačují vše, co vyšlo z ruky Schwaigra. Archaistické kouzlo jeho prací vyvolává nám šeré představy z dob pověrečného a fanatického středověku, pitvornou rozháranou scénu Novokřtěnců v malebné ponurosti středověkého města, předvádí nám se srdečnou, prostou zbožností starého německého mistra kolínského nebo norimberského obraz sv. Lukáše. A maně při tom myslím na ty dobré staré mistry, ať to byl Cranach, Dürer nebo Cimabue, kteří se povzbuzovali k posvátné práci křesťanského umění nejen řádným truňkem chmeloviny nebo révoviny, ale i vroucí modlitbou, kteří nehledali v bibli, v žaltáři jen sujety pro své obrazy, ale především i povznesení svých věřících duší do mystických oblastí nadpozemských, do opojné extase zbožnosti, kteří podstupovali se štětcem v ruce krutý boj s mocností pekelného zla, které prý i vysílalo své čerty a všelijaké skřítky, aby ruznými ďábelskými neplechami překáželi nábožným mistrům v díle, kteréž pak mnohdy jako skutečné vítězství křesťanství nad Satanem bylo ve slavném procesí za hlaholu zvonu, za pění chorálů v pyšném průvodu církevních hodnostů neseno do kostela, pro nějž bylo určeno.

Schwaiger čerpá též z jiných světských zdrojů myšlénkových nálady a podněty pro své dílo, je horlivým čtenářem sobě příbuzných duchů v literatuře německé, Hoffmanna a Hauffa, a především je milovníkem národních pohádek a pověstí. A v poesii fantastického Hoffmanna vynořující se z oblaků tabákového dýmu prokmitaného záblesky alkoholických hallucinací i v poesii vyvstávající ze zákoutí u pece za dlouhých zimních večerů ve strašidelných zjeveních obraznosti prostého lidu ocitá se Schwaiger ve svém nejvlastnějším živlu. Jen si vzpomeňte na jeho pohádky, na jeho »Dlouhého, Širokého a Bystrozrakého«, na jeho »Nosáče« a »Krakonoše«! Jak upřímně vycítěny jsou ty zbrklé nápady umělcovy! A takových všelijakých přeludných, pitvorných, fantastických, karikaturních, rozsochatých, klikatých, grimassovitých figur hemží se spousta ve Schwaigrově díle, mezi nimi je umělec doma, s nimi nejraději prodlívá a se těší.

I tam, kde pádnou rukou sáhne do reelního života, utvoří vždy něco po svém zpusobu malebně a pitvorně zajímavého Jeho, čistě Schwaigroviti, jsou ti hollandští lodníci i slováčtí a valašští sedláci i pražské figurky pouliční. A s humorem podivínského divousa, který ze svých vidin legendárních i pohádkových, zbožných i pekelných sestoupil do skutečnosti vrhá malicherné lidičky na plátno a papír a též trochu soucitu se v něm ozve někdy.

Je snad trochu zbytečno ještě nějak oceňovati a odhadovati technickou dokonalost a dovednost Schwaigrovu, objevovati světu (a někdy i překvapenému umělci samotnému...) tajemství jeho dílny, kejkle jeho štětce, záhady jeho barev, jak s nimi zachází, jak je míchá a »traktuje«.

Jeho koloristická a kreslířská zdatnost je samozřejma každému, kdo se podívá na jeho práce, a nemusí se teprve vykládati a odbornými terminy komentovati. Schwaiger je v každém ohledu umělec geniální, ale tak dobrácky, prostě geniální, bez posy a affektu, takový, bodrý velikán, jejž stejně milujeme jako obdivujeme, k němuž přicházíme spřáteleni a důvěrni a jemuž raději ›křikneme do cesty nadšený pozdrav, nežli abychom jej a sebe nudili nějakým kritickým traktátem...

*) Pro nával látky odloženo z předešlebo čísla.

LITERATURA.

Růžena Svobodová: Zamotaná vlákna. Román. V Praze 1899. V »Libuši«, stran 308.

Nový román pí. Svobodové je novým a vzácným stadiem v rozvoji jejího uměleckého charakteru: v dosavadních svých pracích pracovala posud více methodou monografickou, subjektivní, v této dostává se k složitějším a vzájemně sepjatějším útvarům, v nichž více typů je v sebe vklíněno a jež jsou ustaveny právě tou psychologickou vzájemnou gravitací, kterou v sebe působí, sebe podmiňují, vylučují a obmezují. Sféry jejího umění se rozšířily, kruhy jeho jsou širší, práce její dostala více těžisek a ohnišť, alespoň tři, čtyři typy jsou tu formovány a srovnávány — ovšem němě, bez traktátů — vykrojují se samy tím, jak jsou vedle sebe položeny. Methoda práce stala se objektivnější, plán a resultát její složen je více do dějů, pochodů a faktů samých, lidské osudy nejsou interpretovány, ale ponecháno je slovo jen jim samým, jich těžkému, chmurnému a slavně málomluvnému (a při tom zas tak určitému a nevývratnému) smyslu.

Extensivnější stalo se umění pí. Svobodové v tomto těžkém, osudovém, perspektivně obzíravém románu. Nebylo by tím nic získáno, kdyby byla intensita jejího umění, veliký, temný a slavný rytmus srdce, který nese práci a bez níž nemá ani stavby ani křídel, při tom klesla. Ale tomu tak není, naopak, tento základní a prvořadý element každého uměleckého díla stupňuje se stále rozhodněji, silněji a výrazněji u básnířky, a proto extensita a objektivita nového románu paní autorky je ziskem v jejím rozvoji. Názor, který projevila při této příležitosti jakási novinářská kritika, jakoby objektivita byla nevyhnutelnou podmínkou velkého uměleckého díla, je jistě naivní, bludný a kantorský akademický předsudek. Celá řada velikých světových děl básnických není ničím než autobiografií, zpovědí, subjektivním výrazem i potřebou autorovy individuální existence, jeho zkušeností i osudů, citovými i duševními jeho historiemi a příběhy. Jsou to subjektivní monografie — a cena jich není proto menší než obrazů a fresek, které malují širší kruhy hromadného a společenského života. Rozhodující, jediné rozhodující kriterion umělecké práce je její vnitřní intensita. Přistupuje-li k tomu ještě extense látková, dějová, figurová — tím lépe, ale rozhodujícím tento druhý moment není. Proto také neztrácejí nic na ceně starší, subjektivnější práce pí. Svobodové, kde určitý duševní typ je analysován zpříma, rozkládán do svých složek a malován výlučněji a monografičtěji, tak na př. Na písčité půdě nebo Přetížený klas. V této nové práci se stejnou vnitřní intensitou pracuje pí. Svobodová methodou objektivnější, tvoří typické duše a typické osudy vzájemně se určující a prolínající a staví tak umělecký svět veliké zákonné ryzosti i neúchylné, těžké předurčené nutnosti.

Na jeden veliký Goethův román vetřela se mi do duše bezděčně myšlénka při četbě Zamotaných vláken: míním jeho Wahlverwandtschaften. Nesrovnávám jich, poněvadž všecko srovnávání dvou literárních děl je fikce a illuse — a při velikých mrtvých pokládá se nad to za usurpatorskou praetensi — ale ta methoda vnitřní psychické chemie, ta předurčená osudová logika a z toho plynoucí zvláštní grandiosní intimní hrůza a vroucnost života vnucuje se člověku sama sebou.

Autorka Zamotaných vláken nestvořila jen typické figury, ona stvořila víc: typické osudy. Tři ženy procházející knihou jako tři hádanky a zároveň jako trojí klíč k posledním uzavřeným komorám života, Steinicová, Markéta a Helena, nejsou jen charakterové typy, dobře vypracované a jasně vyryté figury určitého význačného psychického složení — jsou víc: blíží se symbolům, typosují veliké pohledy na život a svět, polaritu a sklonnost lidské duše, její osudnost, ve veliké, jasné, celkové linii.

Ryze aesthetická hra a experimentálnost Steinicové, mdlobná, vášnivě udýchaná a všecko kolem sebe i sebe rychle stravující a vyssávající horečnatost chtivosti a dychtivosti Markéty Rógrové, a na opačném pólu těžký, rozumný, v povinnosti, smyslu a cíli, pravidelným tempem malého, ale stálého a vytrvalého růstu dobra a práce se vyžívající altruismus Helenin jsou tu vyryty v aktech a scénách tak plných a ryzích proto, že nejsou naučené vlastnosti a úkoly, ale skutečné osudy duší zkrystalovaných v ty průhledné, světlo tak krásně a čistě lámající, hloubkou až mihotavé krystaly logikou nutnosti a nevývratnosti.

Odtud zvláštní ryzost a grandiosita vládnoucí v Zamotaných vláknech. Kolem hlav osob v jejím románě visí zvláštní fosforeskující aureola jako na starých náboženských malbách. Zde je nehmotná, ale přece cítíte, že na čela těch figur padlo zvláštní posvěcení ticha a utrpení, zvláštní bílý akcent slávy. Je to proto, že jsou vyvolenci Osudu, že se mu zlíbilo projevit na nich svoji sílu, že si je vybral za příklady a typy svojich tajemných demonstrací. Ve zvláště tichých, bílých a ryzích liniích se pohybují, není tu malicherného hluku, prázdného křiklounství, titěrného bombastu, jalových siláckých scén. Všecko je silné a jemné zároveň, silné v jemnosti, jemné v síle, jaké musí být opravdové vysoké umění: tiché, ryzí a veliké.

Ten zvláštní čistý lahodný aetherný vzduch, který oblévá celý román a koupe ve své balsamické lázni hlavy jeho lidí, ta celá intonace románu, ten ryzí tichý a slavný akcent rozlitý nad ním celým jako vůně nebo hudba: to je nejvzácnější jeho rys. Jsou v něm tóny, které ukazují, jak se blíží autorka k vysokému umění, ke skutečnému grand-art, jehož i pojem jsme ztratili v dnešních malicherných křečkovitých dobách, plných bombastického nevkusu, frázovitého cirkusového siláctví a zmetkovských sprostot a jehož fantom se nám jen šeří ze šťastnějších čistších dob minulosti. Jak daleko jsme tu od jalovosti realismu a úzkých, malicherných jankovitosti dekadence! Psychologická pravda na jedné a tucha a sen hlubokého, perspektivy otevírajícího symbolismu na druhé straně se tu slily: psychologie a pozorování jsou reálným základem a na něm teprve jsou sklenuty duhové mosty a vyzpívány oblouky nálady a poesie.

Jaké obzory se s nich oblédají, vyčtete na př. z konce knihy. K čemu byl tichý, utištěný, oddaný a pokorný život Helenin? Prázdno, pusto a hořko vedralo se na konec i do tohoto silného věrného srdce. Nač žila? Nač svůj talent ubila a rodině obětovala? Čím je ten ztracený kapitál ve vesmírovém hospodářství? Čím je budoucím? Budoucí třeba generaci ženské, silné, střízlivé a čestné, na sebe spoléhající, po pravdě práce a sebekázně i sebeosvobození toužící. Autorka kreslí na posledních několika stranách v krásném reliefu tuto novou ženskou generaci a poměr její ke staré, romantické, jejímž typem je nešťastná, neužitečná Markéta. Bylo třeba těch tichých ukrytých obětovaných sil, aby mohla z jich úspor vzejít nová, vítězná, projevená konečně? Helena domnívá se tak jednu chvíli: »Jako po kobercích po nás půjdou, s písní na rtech, jako po kobercích půjdou ty nové ženy a milenky. A naše srdce požnou do svých kytic . . . Přece jsme je marně nechystaly.«

Ale nemá poslední slovo. Stařenka, bližší smrti i pravdě, vyciťuje marnost i těchto pyšných a poctivých bojů. »Jiné sny,« poznamenala babička, »ale taky smrtelné! Dej jim, Bože, přejíti bez bolesti, bez záští, bez utrpení, bez sklamání . . .«

Těžká nevyzpytatelnost osudu leží jako propast na konci obzoru. Je to ta Ultima Thule, k níž dopluli posud všichni plavci jako k poslednímu bodu, kde světlo se sváří s tmou a obzor hyne v mlhách.

Ale román sám, umělecké dílo samo má cenu jen potud, pokud hledá nové perspektivy a nové obzory. Jen pokud je stoupající věží, s níž se odkrývají stále širší panoramata a čistší tváře krajin. V tom směru leží veliké umění a v tom směru jde básnířka Zamotaných vláken

Román nemusí vždycky uzavírat. Často uzavírat je snadné a malicherné. Často v otázkách, v umění, dovésti

*

se tázal, dovésti vytušiti nové širší kruhy objímající naše úzké je více síly než v odpovědi a závěru. Kruh je opsán vždy širším kruhem, obzor vylušťuje se vždy v širší obzor. Vycítit ho je větší umění než ohradit svou čtvrtci zelinářské zahrady krátkozrakou zdí. F. X. Š.

NÁRODNÍ DIVADLO.

Heřman Sudermann: Skryté štěstí. Hra o 3 aktech. Režie p. Šmahova. — Sl. Grégrová v Pailleronově Myšce.

Tři léta po německé premiéře uvádí k nám divadelní správa drama Sudermannovo, ale mohla si odpustit docela dobře i tuto promlčenou již pozornost: Skryté štěstí jí opravdu nezaslouží.

Je to hrozně banální a jalové divadelnické zboží, místy i neobratně vyrobené, což jistě překvapuje u Sudermanna, jehož nepokládám právě za básníka a umělce, ale každým způsobem za velmi rutinovaného, bystrého a obratného spisovatele a dramatického technika. Zdá se mi, že v Skrytém štěstí chtěl se pokusit autor o intimní psychologické drama šerého koloritu, ale jemně odstíněných a zvlněných psychických polosvitů, jak je tak teskně dovedl z mlh vypříst-vybásnit Hauptmann. Ale právě zde ukázal se cele a plně nedostatek vlastní básnické a psychologické potence u Sudermanna; zmohl se jen na suché, povrchové a jalové psychické schema, místy dost naivní a kostrbaté, podal jen banální odvar, směs z brutality a sentimentality.

»Štěstí v koutku« žije podle obecného mínění i svého názoru z gruntu duše šlechetný, filosoficky temperovaný rektor malé německé školy, Wiedemann: oženil se jako vdovec s mladou šlechtickou dámou, Eliškou, kterou poznal jako vychovatel na zámku Röknitzův a již v tehdejší její citové krisi pozvedl, posilnil a k sobě upjal a jež od tud je mu znamenitou ženou a sirotkům výtečnou matkou. Ale pod korrektním povrchem Eliščiným pálí stará rána z jejího pobytu na baronském zámku: milovala mladého barona Röcknitze, právě jako on měl na mušce ji, a nescházelo již tehdy snad mnoho, aby mu podlehla. Před krisí přišel rektor, Eliška se vzmužila a žije odtud s ním v ústraní život chladný sice, ale čestný; ale stará rána se nezacelila, hoří dál pod tím korsetem povinnosti a konvence, jak se ukáže, když baron Röcknitz se svojí ženou-popelkou navštíví rektora a podnikne na ni generální útok všemi zbraněmi: něhou, sentimentalitou, smyslností i brutalitou. Vyznává se ze své stálé lásky k němu a je již ztracena. Z milostného lyrika vyklube se obratem ruky Röcknitz v brutálního násilníka, který si dovede po případě svoji kořist odvést i mocí. Eliška nevidí jiného východu ze situace než sebevraždu; v ustanovenou noční hodinu opustí svého muže a jeho dům, ale půjde si pro smrt. Na štěstí pamatoval patrně na tuto eventualitu již stavitel školy: nemůže totiž pí. Eliška nikudy jinudy ven z domu, než přes pokoj Wiedemannův a ten zastoupí jí také, avisován o jejím úmyslech platonicky nejapným p. učitelem Danglem, v osudnou chvíli cestu a rozmluví jí svým šlechetnicky filosofickým a rozšafně temperovaným způsobem její excentrický podnik. Eliška zůstane, neboť poznala mravní jádro svého muže, zlé kouzlo baronovo je zlomeno, štěstí v koutku zachráněno a upevněno.

Hra p. Sudermannova trpí strašnou psychologickou mělkostí, falší a ledabylostí. Nejen že není tu hlouběji sondovaného charakteru, ale i to hrubě sklížené lešení houpe se, kolíbá a zvrhuje, sotva se ho dotknete. Vezměte si Elišku. Jaká směs nemožností a protiv, nepochopitelná kontradikce, jak bez vnitřního jádra a duševního principu, jak jen z vnějška konstruovaná a ještě jalově! V prvním aktě maluje se nám jako hlubší, ryzejší duše, silná, jemná, hluboká a opravdová. Jak může na ni působit ten svůdce žen z professe, koňař a holkař Röknitz, který se nijak nepřetvařuje, který svůj cynism vykládá na krám otevřeně. Řeknete: je to hlas krve, silnější než všechna ethická hnutí, osudná, veliká vášeň. Ale když osudná nepřemožitelná vášeň, jak to, že ji ulije v pěti minutách rozšafně šlechetný traktát p. rektora? A ulila-li se i na chvíli, což neprocitne zítra zase, když hořela již tak dlouho? Zde je vidět, jak povrchně si vede Sudermann a jak nešel na kost poměru mezi Wiedemannem a Eliškou. Psychologicky zní otázka: co může být této vášnivé ženě ten střízlivě rozšafný a šlechetný abstraktní muž? Chápu, že Sudermann chtěl osvobodit Elišku od fatalismu vášně, ale právě tu je vidět malichernost a lacinou povrchnost jeho řešení. To je těžký a zlý process a ten se nerozřeší pětiminutovým povídáním Wiedemannovým ani jeho ujištěním, že její vášeň brzy seslábne. Jak jinak opravdověji a hlouběji přemýšlel o věci Ibsen v Paní od moře a jak obšírný a spletitý je tu ten ozdravovací process; Paní od moře je z nejslabších prací Ibsenových, ale jak nekonečně vysoko stojí ještě nad touto hrou Sudermannovou! Zde se dají tak trochu měřit a srovnávat básník a pouhý divadelník!

Wiedemann sám má málo skutečné krve v žilách a je právě jen schema a motor rozuzlení. Röcknitz je také skreslen, když v druhém aktě z cynika a smyslníka vyklube se najednou na chvíli docela lyrický a sentimentální deklamator. A což ten konec? Co počne si dobrácký p. učitel s tímto dobyvatelem, který nám přísahá, že jeho vůle nezná překážek a že nepouští, do čeho se zakousl? Zavolá si snad na něho gendarma?

Zle banální je také dikce a dialogový tenor hry. Není tu žádné stavby, žádného divadla duší, žádného výhledu s hor poesie a ideje, a odtud ta hned banálnost, hned brutálnost hry. Druhý akt, který je vlastně jen atakem Röcknitze na Elišku, má místa falší a dunivým pseudopathosem až trapná; bylo to cítit zvlášť na našem jevišti, kde byl založen s menší distinkcí.

Hlavní rolle rektora, barona a Elišky byly obsazeny p. Kadou, p. Vojanem a pí. Benoniovou s větším menším zdarem; z druhé řady vynikli p. Pštross jako genrově dokonalý inspektor, sl. Grégrová jako intuitivně jemná slepá dívka a pí. Danzerová jako distingovaná baronka. Režie velmi dobrá; jen krajinný prospekt v pozadí (I akt) hodil se tuším spíš pro Porýní než pro písečné nízké severní Německo, v němž se hraje drama.

V témže týdnu hrála poprvé sl. Grégrová titulní úlohu v Pailleronově Myšce s velmi pěkným uměleckým zdarem i stejným úspěchem vnějším, což je případnou odpovědí těm obskurním a intrikánským živlům, které osobují si i právo zasahat do divadelních, uměleckých záležitostí a nemají nic vhodnějšího na práci než štvát v konkurrenci dvě mladé umělkyně v naději, že se nalezne záminka, jak odstranit starší z nich. Proti této maloměstské manýře je třeba ozvat se co nejrozhodněji. Nejsem byzantincem sl. Grégrové, a v tomto listě právě sympaticky byla uvítána sl. Hilbertová, jíž přeju upřímně, aby mohla ukázat a uplatnit brzy na Národním divadle svůj talent. Ale to není důvodem k tomu, aby starší umělkyně, která již několikrát podala důkaz svého velkého hereckého intellektu i výrazové schopnosti, byla bagatellisována nebo chikanována. Obor, prostředky, výraz a stil obou umělkyň se právě do slova a písmene nekryjí a tak mohou zcela dobře působit vedle sebe. Nemáme právě hodnotného hereckého materiálu tolik, aby se s ním smělo hospodařit po turecku, a budou-li i některé rolle obsazeny dvakrát, může to být jen na prospěch, a to všem: hercům, literátům i obecenstvu. F. X. Š.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 10. ČERVNA 1899. — ČÍSLO 27.

M. JAHN:

PŘEDČASNÉ KVĚTY.

Z CHLAPECKÝCH DOJMŮ N. N.

Pokrač.

Vyptával jsem se Janka na jména lesů, na blízké domky a na jejich lidi, tak rychle, najednou chtěl jsem se vžíti do svého okolí. Janek bystře odpovídal k mým otázkám, ale potom se rozmluvil, jakoby mi na očích byl vyčetl všecky otázky. Mluvil jasně, vtipně a vystižně. Na příklad všecky své sousedy označoval takto: ». . . tam je strýc Němec; jeho vždycky škádlíme; níže pod ním bývá strýc hrobař, co je pořád napilý; tam v té na kopečku je zase strýc Hapka — říkají mu ‚dochtor‘, že trhá zuby; poníže u potoka je starý provazník, ale též ryby chytá; za potokem v takové děravé chajdě je zase strýc ‚mlatcák‘ — on vždycky večer zpívá: ach, kýž jsem slavíčkem . . .« Ano, o každé chalupě pověděl mi něco zvláštního, o každém obyvateli řekl mi jeho nejurčitější vlastnost, a proto jsem ho poslouchal se živým zájmem.

Ale za chvíli odběhl jsem od něho. Mysl mou nesla jakási neskrotná touha, jakási prudká, dosud neužitá síla, která působila ještě střemhlavě a rovnala se perutem ptáka, jenž poprvé vyletěl v modrý, slunečný blankyt.

Rozběhl jsem se pasinkem k východu, k oněm podrostlým selským lesíkům, které mne lákaly z daleka neznámou silou, jako magnet přitahuje nepatrnou železnou pilinu. Běžel jsem dychtiv. zadýchán a jakobych ani nohou necítil . . .

IV.

Tloukl jsem se po lesích až do poledne. Tetička na mne zvídala, kde jsem se toulal, a pokárala mne, že hloupě utrácím čas. Přikázala mi, abych se po obědě učil, a něco zopakoval. Měl jsem po prázdninách vstoupiti do sekundy. Ale jak jsem se měl učit, jak vydržet při těch suchopárných učebnicích, kdy všecko mne tak lákalo, táhlo neodolatelnou silou ven do širých polí a lesů? A nevydržel jsem. Vykradl jsem se potichu a zašel k Jankovi.

Před chalupou rozvěšovala macecha Jankova prádlo na bidlech. Byla to mladá, nehezká, ubledlá žena s chladně kovovým pohledem a pánovitými pohyby. Upřela na mne zlé oči a doprovodila mne tímto pohledem až do světnice.

Janek byl sám doma, protože otec každého rána odcházel do blízké továrny. Světnička byla malá, stěsnaná, s velikou pecí a několika kusy prostého nábytku. Vzduch tu byl neprovětrán a páchl dětskými plénkami. Janek seděl na nízké truhlici s malovanými kvítky a opíraje se o kruhy, kolébal mladšího vřískavého bratříčka.

Ptal jsem se Janka, nač mají pec, nač polici a malovanou truhlici, a vyprávěl jsem mu, jak jsem se potloukal po lesích. Na očích jsem mu viděl, jak rád by se byl zatoulal se mnou, ale seděl v nich jakýsi nehybný strach.

Za pecí kdosi zakašlal. Byl to tenký zvuk z prsou chorého dítěte. Za chvíli objevila se zvědavá, neučesaná hlava bledého děvčete, ale v té chvíli zmizela v peřinách a znova rozlehl se tenký, hvízdavý kašel.

»Kdo je to?« pošeptal jsem Jankovi.

»To je naše Maruška, kašle a ukazuje, že by už ráda šla tam k Pambíčkovi,« odřekl Janek, ukázav prstem ke stropu.

Pochopil jsem všecko. Najednou bylo mi strašně. Z koutu ze zápecí hleděla na mne bledá, hubená postava s voskovýma rukama, v bílé plachetce. — Smrt. Rychle pošeptal jsem Jankovi, aby šel se mnou. Ale on odřekl. Pravil, že by byl bit od macechy, a proto vyběhl jsem sám z nevlídné světničky a jakoby mi hořela půda pod nohama, rozběhl jsem se do polí.

Vrátil jsem se opět až o svačině. Tetička, jak jsem byl čekal, přísně mne přivítala.

»Nezlob mne s tvými tulkami, Gabo, napišu tatínkovi, co provádíš,« pokárala mne přísně a spustila obšírné kázání.

Připomínala mi mé studentské povinnosti, ale zvláštního daru řeči neměla; nevybírala ani slov a opakovala se. Já se ovšem brzo unavil její řečí, odsedl do kouta a myslil tam na tu ubohou Marušku, která tak toužila, aby už mohla jít k Pambíčkovi.

Tetička po svačině obměkla. Změnila i svůj drsný tón řeči. Sedla, vyndala pletení a chřestila drátky v rukou. Řekl jsem jí o nemocné Marušce, ale ona hned zase propukla v káravá slova. A proč mne kárala? Proto, že jsem se sešel s Jankem. To bylo pro ni přespříliš, jakobych byl spáchal těžký přestupek. Moje studentská šarže prý tím utrpí, pravila, budu-li se přátelit s pasákem.

Ve mně se ozýval odpor. Rozvážil jsem, z jakých příčin mne kárala tetička a trochu jsem se pozastavil. Podle ní neměl jsem po rose chodit, s Jankem se stýkat, tlouci se po lesích a bůhví co ještě. Krev se ve mně hnula. Tetička chtěla mne mít patrně krotkým, chtěla, abych s ní seděl a klábosil o tatínkovi, o službce, obědech z hostince — a já zase toužil jenom po slunci, polích a lesích. A jako na vzdory jsem si umínil, že budu »nehodným,« že se budu každý den toulat a přicházet jenom k jídlu. Beztoho jsem dnes vytušil, že tetička má takový urputný zlozvyk, že se musí vyvadit pro každou maličkost.

A proto znechutilo se mi poslouchati tetičku, která jen kárala slovy, ale neměla nižádné »moci« nade mnou. Rozlila se ve mně taková horečná touha po svobodě, po tulkách a výstřednostech a já jí povolil . . .

V.

Od toho dne jsem prováděl samé »divoké« kousky.

Jednoho večera poškádlili jsme s Jankem strýce Němce. Uviděli jsme ho před chalupou, jak přitloukal podešve. Byl suchý, přihrblý, se štětinami ve tváři, v modré zástěře a placaté čepici se štítkem.

»Strýče Němče!« zakřikl jsem na něho.

On zlostně se obrátil a vyhrožoval nám zlolajným hlasem.

Ale já vykřikl na něho všecku urážku: »Strýče Němče, Pánbůh vás nechce . . .« Strýc praštil svou prací a rozběhl se za námi.

»Třeba jsi pán, jak tě dopadnu, vlasy ti urvu,« křičel roztřáslým hlasem a běžel za námi. Ubíhali jsme pasinkem a skryli se v olšovém houští.

Ale horší věc byla, že na nás žaloval tetičce. Tetička třásla se hněvem, uchystala péro a papír, hrozíc, že napíše o tom tatínkovi. Zakázala mi mluviti s Jankem, odběhla do chalupy a křičela s macechou. Všecko odnesl Janek, neboť on prý mne svedl, tvrdila tetička. Slyšel jsem jeho prosebný, plačtivý křik, jenž trval hodnou chvíli a dráždil mne proti tetičce, Jankově maceše, proti celému světu. Ale v tom vešla tetička poněkud skrotlá. Vybouřila se a dlouho mi vykládala, jak se mám chovat, kladla důraz na mou studentskou čest, ale nadarmo.

Seděl jsem sice potichu, vyslechl jsem tetičku, ale potom jsem se odkradl, usedl do člunu a divoce rejdil po rybníčku. Na neštěstí spadl jsem do vody. Ovšem byl zase křik, jakoby všecka náhoda spikla se proti mně.

Jindy zase sešel jsem se s pasáky, sedl na jakousi chromou, přepadlou kozu a jezdil na ní. Ale druhého dne prudká jakási tetka přiběhla a jedovatým jazykem stěžovala si na mne, že jsem trápil její kozu.

Tak ovšem jsem z kázání tetiččina nevycházel.

Ale já schválně vedl si po svém. Protloukal jsem se lesíky, těkal jsem polí a doma křičel a bouchal dveřmi na vzdory tetičce, jenom aby se vadila se mnou.

A v pravdě nikdy jsem nezažil takové svobody jako tenkráte u své zlobivé, vadivé tetičky. Ale proč jsem jí zbůhdarma zlobil? kdož ví. Bylo ve mně tolik neskrotlé, bouřlivé síly, všecko ve mně šumělo, kypělo, vzdorovalo jako jarní, sněhová voda. Všecko mi bylo těsné, zúžené a já na vzdory snažil se přervati, podrýti ony ulehlé břehy, snad proto, abych jim mohl ukázat všecku svou překotnou sílu.

Ach ano, svobodo, mladosti! Tenkráte zkusil jsem vaši opojnou sílu, již si nedovedeme ocenit a jižto nadarmo plýtváme na hloupé, výstřední kousky, domnívajíce se, že konáme hrdinské věci.

Ale kdo snad kdy hleděl na tyto doby přísným, káravým okem?

Vzpomínám si na tyto prvé dny na vsi a nemohu se zbaviti onoho rozčarování, jaké v nás zanechávají krásné a líbezné vzpomínky. Mne tehda opojil venkov. Opojil mne svými krásami, jakých jsem neviděl dosud ve městě s úzkými obzory, těsnými ulicemi za přísného otcova dozoru a stálého slídění nevlídné Kalincové! Byl jsem všecek bezhlavý, poddávaje se dojmům radosti, svobody a zvláštního onoho pocitu, jakým nás blaží vědomí, že žijem tak těsně s oním bohatě rozkvetlým životem polí a lesů. A ten kraj! Doposud na něj myslím, doposud žije ve mně ta mírně zvlněná půda, dozralá pole, zelené údolí s vysokou travou a především krotké, útulné lesíky, vždy rozšumělé nestihlou hudbou, která tak divně dojímá srdce.

Ký div, že tyto veliké plochy, nesmírný blankyt a svobodné šumění lesa opojily mé srdce

a nadýchaly do něho prudkých, nezkrotných vášní, které neznaly mezí.

A přece těchto několik dní, jež jsem byl strávil na této dědině, to byl tak jasný, sváteční týden mého života, jakému nikdy už nebylo rovno.

Nikdy, žal, nikdy!

VI

V neděli odpoledne odešla tetička dle zvyku na nešpory. Věděl jsem, že i Janek bude sám doma, a proto přes zákaz tetiččin jsem vešel k němu. Byl právě venku s churavou sestřičkou. Vyvábil ji ven, posadil na násep a zaobalil do matčiny vlněnky. A ona seděla na plném slunci jako už zchřadlý, podeschlý kvítek. Byla žlutá jak vosk a třásla se jako lístek. Už jakoby tu nebylo pro ni místa, uchyťovaly se její bloudivé oči marně okolních předmětů, opět hledaly něco na blízkém okrsku, ale nenacházely toho. Jakoby z nich odlétla záře a radost.

Pohlédla na mne temně malinovýma očima, které jakoby pravily: »Neseš mi to, po čem tak toužím, to, co tak ve mně uvadá a podsýchá?«

Takový byl první její pohled, nesmírně lačný a zvědavý. Potom se skoro usmála, ale hned na to pohlédla na mne tak cize, mrazivě, že jsem se lekl jejího pohledu. A jakoby divem vyvolal se mi v paměti pobledlý obraz maminky, který vyjadřoval cosi podobného. V duši mé se cosi prorvalo, ale nepropuklo.

»Hleď, Maruška dnes vyšla ven,« promluvil ke mně Janek, jakoby ani nemluvil se mnou, nýbrž jakoby se mýlil s nemocnou.

Pohlédl jsem opět na ni a hle, její oči opět zlomeně odvrátily se ode mne, jakoby pravily: »Neneseš mi toho, po čem tak toužím, jdi!« A vyháněly, odpuzovaly ty oči žlučivou nenávistí nemocných lidí.

»Víš, to je Gaba, co je u naší paní,« seznamoval ji Janek se mnou; ale ona zarazila oči kamsi hluboko do země a neodtrhovala jich, neodtrhovala jich proto, že nemohly snésti slunce, které dnes rozžíhá život, aby ho zítra vidělo zvadat.

A třásla se jako podléška na mrazu.

»Mně je zima,« řekla najednou útržkovitě a propukla v tenký, suchoučký kašel.

»Tož pojď, Maruško, do světnice, pojď!« pověděl Janek něžně, vzal ji za ruce, zavedl do jizby a za chvilku přišel.

»Maruška pravila, abys jí taky dal nějaký obrázek do truhličky,« vzkazoval mi za stydlivou sestřičku. Už jich má moc a někdy se na ně dívá a počítá je.«

»Dám jí. Poprosím oň tetičku, až přijde,« odřekl jsem.

Pokrač.

Jan z Wojkowicz:

POSLÁNÍ.

Roztřepotanými v širošíré dálky
slunce v slavnosti své září pozdravy,
sady rozkvetlými píseň čarokrásná
jak hlas Přírody hlaholí jásavý.

Vyjdem rozsluněni, vyjdem v pole širá,
vyjdem do hvozdu, kde láska blažená
mystickými ozvěnami rohů
teskně krásnými co závrať začíná.

Očí tisíce se zářně potkávají,
magnetisují se silou tajemnou,
zžchají se příbuzností duší,
závrať pojímá je všechny najednou —
stromy z dálky voní, puky v plném světle
neví, nemohou svou radost pochopit
z života, jejž milliony nervy
cítí v sobě slavný bouřit, snít a chvít!

Nesčíslné milliony hmyzů
v zlatém veselí si zvoní obzorem,
milliony hudeb vzduchem svítí
jarních větrů roztesknĕným snem.

S úsměvem jsem vyšel rozloženým,
samý reflex slunce ve zraku,
tisíc světel dralo se mi duší,
kolik chvění, tolik zázraků!

Zdálo se mi, že mi v žilách duše
mízí síla snů co vlání praporů,
tisíc akkordů že odpoutalo srdce
v otevřené hudby obzorů.

Hudby, vůní sen i celá sláva světel
že mi resonuje echem z Přírody
v celé bytosti, tajemství mikrokosmu,
slavnou harmonií věčné úrody.

»Básníku, slyš praskot líchy země,
bolest porodu a jásot tvoření,
symbol mysterií zaobzorných
kde čas věčných setí, kde čas věčných žní.

Tajnou mízu lásky rozšum v sobě více,
mořem tajných světel celý v slávě vzhoř,
na tisíce semen klíčí v hloubi srdce,
změň je v písně lásky, nové kosmy stvoř ——
nechať rozletí se hudbou ku obzorům
nová svědectví tajemství úrody,
věčné tvůrčí bolesti ve věčném radování
celou Přírodou a z klínu Přírody.

*

RUDYARD KIPLING:

STAVITELÉ MOSTU.

SVÉMU VZÁCNÉMU PŘÍTELI INŽENÝRU FR. FINDEJSOVI PŘIPISUJI TENTO PŘEKLAD.

Z ANGL. PŘELOŽIL JOS. BARTOŠ.*)

To nejmenší, co Findlayson z Oddělení veřejných prací očekával, byl řád indické koruny; snil o rytířském řádu indické hvězdy, ač přátelé jeho mu říkali, že zasluhuje ještě více. Po tři léta snášel horko i zimu, zklamání, nepohodlí, nebezpečí i chorobu, jsa obtížen zodpovědností příliš těžkou pro jeden pár ramen, a den ode dne, po celý ten čas, rostl pod jeho vedením veliký Kašijský most přes Ganges. Teď, půjde-li vše dobře, nebude to trvati ani tři měsíce a Jeho Excellence místokrál otevře slavnostně most, arcibiskup mu požehná, první vlak vojskem naplněný po něm přejede a bude se řečniti.

Inženýr Findlayson seděl ve svém vozíku na stavební trati, jež běžela po dél jedné z hlavních ohradních zdí obrovských to, kamenem vyzděných březích, jež táhly se na tři míle k severu a k jihu po obou stranách řeky — a dovolil si přemýšleti o konci. S výjezdy bylo dílo jeho jednu a tři čtvrti míle dlouhé — mřížový most sesílený Findlaysonovými nosníky, stojící na sedm a dvaceti cihlových pilířích.

Každý z těchto pilířů měl čtyřiadvacet stop v průměru, na vrchu byl vyzděn z červeného agraského kamene a byl zapuštěn osmdesát stop pod plaveným pískem řečiště Gangesu. Na nich běžela železniční trať patnáct stop široká a nad tou zase osmnáctistopová cesta pro vozy opatřená po stranách chodníky. Na každém konci tyčily se věže z červených cihel s otvory pro pušky i děla a vozové rampy byly posunuty až k bokům věží. Dosud neupravené konce mostu hemžily se sty a sty oslíky vynášejícími ze zející jámy pytle s násypem. Parný vzduch odpolední byl naplněn cvakotem kopyt, švihotem prutů poháněčů a šustotem sypané hlíny. Řeka byla velice nízká a na oslepivě bílém písku mezi třemi středními pilíři stály důkladné hranice z pražců, vysypané a omazané blátem, ku podpoře posledních nosníků, nežli budou tyto snýtovány. V té trošce hluboké vody, zanechané suchem, pracoval posuvný jeřáb dopravuje železné části na jejich místo, supě, vrče a chrochtaje jako slon v dřevěné ohradě. Nýtovači hemžili se po stech na postranním mřížoví a na železné střeše železničních kolejí, viseli na neviditelném lešení pod spodky nosníků, tlačili se kolem hrdel pilířů a kmitali se na převislých polštářích chodníků. Jejich výhně i záślehy plamene, jež odpovídaly každému úderu kladivem, byly bledě žluté v slunečním žáru. Na východě a na západě, na severu a na jihu rachotily a skřípaly stavební vlečky podél břehů, za nimiž duněly vozíky plné bílého a hnědého kamene, až postrannice byly vytaženy a s hukotem a rachotem bylo vysypáno několik tisíc tun materiálu, aby udržoval řeku na jejím místě.

Inženýr Findlayson obrátil se na svém vozíku a díval se přes krajinu, jež změnila se na sedm mil do kola. Díval se na bzučící vesnici s pěti tisíci dělníky, díval se po proudu i proti proudu, přes řeku na vzdálené pilíře, tratící se v mlze, vzhůru ku strážním věžím — a jen on věděl, jak jsou tyto pevny — a se vzdechem uspokojení viděl, že dílo jeho bylo dobré. Zde stál před ním jeho most v slunečním světle a nescházelo mu nic jiného než několik měsíců práce na nosnících prostředních tří pilířů — jeho most, hrubý a ohyzdný jako prvotní hřích, ale p u k k a — trvanlivý — aby trval, kdy po stavitelovi, ba i po jeho skvostných nosnících nebude ani památky. Zkrátka, ta věc byla hotova.

Hitchcock, jeho příruční, klusal podél stavby na malém kabulském pony, jenž byl tak vycvičen, že by byl dovedl běžeti po lešení. Kynul svému chefovi.

»Skorem vše,« řekl s úsměvem.

»Zrovna jsem o tom přemýšlel,« odvětil jeho představený. »Není to špatná práce na dva lidi, he?«

»To si myslím. Bože, jaké jsem to byl jehně, když jsem přišel do práce!« Hitchcock cítil se velice starým těmi nahromaděnými zkušenostmi za posledních tří let, jež ho naučily vládě a zodpovědnosti.

»Byl jste spíše hříbě,« řekl Findlayson. »Rád bych věděl, s jakou chutí půjdete zpátky ke kancelářské práci, až bude toto dílo hotovo.«

»Budu ji nenáviděti!« řekl mladý muž a jeho oči sledovaly zrak Findlaysonův a ten zamručel sám k sobě: »Budeme spolu postupovati ve službě.«

»Jsi příliš dobrým mladíčkem, než aby tě strčili někomu jinému. Jehnětem jsi byl, příručím jsi. Osobním příručím a jestli na mne něco dají, nebudeš v Simle v kanceláři!«

Opravdu břímě díla spadlo výhradně na Findlaysona a jeho příručího, mladíka, jehož si byl vyvolil pro jeho nezkušenost, aby se tato poddala jeho vlastním potřebám. Bylo zde na kopy dílovedoucích, montérů a strojníků, Evropanů vypůjčených ze železničních dílen snad s dvaceti bílými a smíšenými dozorci, již řídili tlupy dělníků — ale nikdo nevěděl lépe nežli tito dva, již si vzájemně důvěřovali, jak málo důvěry zasluhují podřízení dozorci. Byli vyzkou-

*) Z nejnovější knihy Kiplingovy The day's work — Lopota dne.

šeni mnohokráte v náhlých krisích — vyklouznutí pilot, potrhání lanoví, selhání jeřábů, vztek řeky — ale žádná námaha nevycepovala z nich muže, o němž by mohli Findlayson a Hitchcock říci, že pracuje tak bezvadně jako oni sami. Findlayson přemyslil to vše od počátku: měsíce kancelářské práce, zničené rázem, když vláda indická v posledním okamžiku přidala dvě stopy ku šíři mostu, jakoby se mosty daly vystřihovati z papíru, a tak přivedla ve zkázu při nejmenším půl akru výpočtů — a Hitchcock nezvyklý na zklamání svěsil hlavu v ramenech a plakal; pak srdcervoucí odklady se smlouvami v Anglii, zbytečné dopisování, pak válka, jež následovala na zamítnutí, pak opatrná, zdvořilá obstrukce, jež následovala válku, až konečně mladý Hitchcock, přidav si ještě měsíc ku své měsíční dovolené a vypůjčiv si deset dní od Findlaysona, spotřeboval své chudé celoroční úspory na divoký výlet do Londýna a tam svým vlastním jazykem a písemnými doklady Findlaysonovými naplnil bázní boží muže tak velikého, že se bál toliko parlamentu a zápasil s ním u jeho vlastního jídelního stolu, až se bál mostu Kašijského i všech, kdož mluvili ve jménu jeho. Pak přišla v noci cholera do vesnice u staveniště a po choleře neštovice. Zimnici měli na krku stále. Hitchcock byl jmenován úředníkem třetí třídy s právem udíleti tělesné tresty, a Findlayson viděl, s jakou rozvahou užívá své moci, že ví, co má přehlédnouti a co přísně potrestati. Byl to dlouhý bdělý sen a byly v něm bouře, náhlé průtrže mračen, smrt v každém tvaru a podobě, vášnivá a hrozná zuřivost proti byrokratickým pracím, jež plnily šílenstvím ducha, který věděl, že se má starati o jiné věci; sucho, zdravotní opatření, finance; porody, svatby, pohřby, rvačky ve vesnici s dvaceti škorpícími se kastami; dokazování, vysvětlování, přesvědčování. Ale přes to všechno vyvstávala černá kostra Kašijského mostu — plotna za plotnou, nosník za nosníkem, oblouk za obloukem — a každý pilíř připomínal Hitchcocka, jenž se vyznal ve všem a jenž stál věrně při svém mistru od počátku až do konce.

Tak byl ten most dílem dvou lidí — nepočítáme-li Perůa, — jenž by se sám zajisté počítal. Perů byl Laskar, znající každý přístav mezi Rockhamptonem a Londýnem, jenž dosáhl hodnosti seranga v loďstvu indickém, ale nabaživ se přehlídek a čistých šatů vzdal se služby a odešel do vnitrozemí, kde lidé jeho rázu mohli býti jisti, že najdou zaměstnání. Pro svou obeznalost v lanoví a v zacházení s těžkými břemeny byl Perů penězi k nezaplacení. Nelekal se ani vody ani veliké výšky a jako bývalý serang věděl, jak udržovati autoritu. Žádný kus železa nebyl dosti veliký neb špatně umístěný, aby Perů nenašel nějakou kličku, jak jím pohnouti. Byl to nevázaný, prohnaný chlapík, náramný mluvka, ale vyznal se dokonale ve svém oboru Byl to Perů, jenž zachránil nosník u pilíře číslo sedm, když nové drátěné lano smeklo se na jeřábu a obrovská plotna převážila se ve svém závěsu, hrozíc vyklouznutím. Tu domorodí dělníci ztratili hlavu a spustili náramný křik, a Hitchcockovi byla přeražena pravá ruka vypadlým úhlovým železem, ale on ji zapnul pod kabát a omdlel a přišel zase k sobě a řídil práci po čtyři hodiny, až Perů s jeřábu hlásil: »Vše v pořádku« a nosník byl vsunut na své místo. Perůovi se nevyrovnal žádný v zacházení s lany a smyčkami, v zacházení s jeřáby, žádný nedovedl tak obratně vyzvednouti lokomotivu spadlou do jámy, z níž bral se materiál, žádný nedovedl se tak potápěti, aby vyšetřil, jak kamenné násypy kol pilířů snesly bičování matky Gangy, žádný neodvážil se jako on plouti proti proudu v monsunové noci, by prohlédnul stav tarasů. Přerušoval bez bázně polní porady Findlaysona a Hitchcocka, až mu došla jeho podivná angličina neb ještě podivnější lingua franca, směs to portugalštiny a malajštiny, a on byl nucen vzíti lano a ukazovati, jaké uzly jsou nejvhodnější. Měl svou vlastní družinu lanařů — tajemných to příbuzných z Kuč Mandvi, sbíraných měsíc po měsíci a zapřažených co nejvíce. Perů neznal žádné slabosti ani žádného ohledu na rodinu neb příbuzenství ve výplatní listině. »Má čest je čest tohoto mostu,« říkával dělníku, jenž měl býti propuštěn. »Co je mi po tvé cti? Jdi a pracuj na parníku. K jinému se nehodíš.«

Malá skupina chýší, kde žil on a jeho družina, rozkládala se kolem rozcuchaného baráku námořního kněze, jenž sice nikdy nevstoupil na Černou Vodu, ale byl zvolen za duchovního rádce dvěma generacemi mořských lupičů, kteří nestarali se o přístavní missie a o náboženské sekty, jež jsou vysílány na námořníky agenturami podél břehů Temže. Kněz Laskarů neměl pranic společného se svou kastou, ba s ničím vůbec. Jedl chrámové milodary, spal a kouřil a zase spal »neb,« říkal Perů, jenž ho přivedl na tisíc mil do vnitrozemí, »on jest velice svatý muž. On nestará se nikdy o to, co jíte, pokud nejíte hovězinu, a to jest dobré, neboť my Kharvasové klaníme se zde na suché zemi Šivovi, kdežto na moři, na lodích, jsme přesně poslušni rozkazů Burra Maluma (kormidelníka) a na tomto mostě dáváme pozor, co říká Finlinson sahib.«

Findlayson sahib dal toho dne rozkaz, aby se odklidilo lešení u strážní věže na pravém břehu, a Perů se svými hochy odvazoval a spouštěl dolů bambusové trámce a prkna tak rychle, jakoby vyklízel náklad pobřežní lodi. Pokrač.

PIERRE LOUYS:

NOVÁ ROZKOŠ.

PŘELOŽIL A. TUČEK.

Dokonč.

Projdi se po pařížských ulicích. Všude zírá na tě náš věčný duch, z façady monumentálních staveb, ze sloupových hlavic, z čel soch. Když jste za barbarského a malicherného středověku těžce pracovali na ubohých dílech, která se již bortí (na štěstí!), vy, lidé moderních časů, neschopní tvořit, vrátili jste se k našim zříceninám a čtyři sta let robíte kamenné mosaiky s částmi našich chrámů. Sloup, nalezený v Sicilii, zplodil dva tisíce kostelů a stejný počet nádraží. Ani novým svým potřebám nedovedete dáti novou architekturu. Kovem svých děl napodobujete sloup Trajanův a stavíte parlamenty ve stylu korintském. Po nás, kteří jsme vytvářeli sochy z mramoru a kteří jsme lili formy z bronzu, nevynašli jste ničeho, ani prostého kamene ani chemické směsi, která by se lépe hodila k reprodukci lidské postavy. A nestal se jediný velikán mezi vašimi sochaři tím, čím byl, jen proto, že se našlo pod zemí torso Apollonovo, trup bez hlavy, bez rukou a bez noh, žalostná troska, ale dílo mistrem stvořené; dílo tvůrčí. Školáci!«

Vzala z knihovny dvě knihy a hodila je na koberec.

»Vaše myšlénka je jako vaše umění parasitem na našich mrtvolách. Ne Descartes, ale Parmenid řekl, že mysliti je existovati. Ne Kant, ale opět Parmenid řekl, že myšlénka je identická se svým předmětem. A v těchto dvou frasích obsaženy jsou všechny moderní školy; nevyjdou z nich. Všude, kde vaše věda zevšeobecňuje, to jest filosofuje, opírá se ještě dnes o naše základní tvrzení. Mistři Euklidovy školy zjistili pro vždy neměnné vztahy čar. Archimedes používal integrálního počtu dávno před vaším Leibnizem, který nám také děkuje za svou metafysiku. Místo uvažování o padajících jablkách mohl si zbožňovaný váš Newton přečíst pouze stránku z našeho Aristotela, kde byla jeho theorie všeobecné gravitace vyložena již dva tisíce let. O složení hmoty, což jest zároveň problémem boha, věděl toho Demokrit tolik, jako lord Kelvin; jeho hypothesa zůstává jedině přípustnou. Kdykoliv se konečně pokoušíte o vědu universální a centrální, jejímž zákonem mohli byste všechny zjevy vysvětlit — jaká je tato věda a jaký je tento zákon? Je to zákon, jemuž dal Heraklit před dvěma tisíci čtyřmi sty lety definitivní výraz: oheň mění se v pohyb; pohyb mění se v oheň; v tom je vysvětlení světa.«

Byl jsem unaven.

»Ó Kallistó,« pravil jsem, »poslechni má okřídlená slova: jsi nadmíru učená. Slyšel jsem často vyprávět, že antické kurtisány byly ženy řídké intellektuelnosti, ale není pochyby, že v tom nebyla příčina jejich krásy. Dnes, kdyby se chtěla Madamme de Pougy — vzdor svému literárnímu talentu — bavit s panem Bontroux o předmětech, které ho zajímají, nepodařilo by se jí upoutat ho tak, jako Aspasie, když mluvila s Xenofonem. A přece bych jí dal přednost, poněvadž dá se se mnou raději do řeči o šatech od Jacquesa Douceta než o zákonu thermodynamickém, a tento způsob konversace sluší lépe jejímu ohebnému tělu. Půvab ženy vzmáhá se ostatně vždy v okamžiku, kdy se odmlčí; ale to je zvláštní pravda, jejíž samozřejmost pociťují jenom mužové.«

Vyčkávala tiše, až jsem dokončil: pak s vítěznou umíněností počala znovu:

»Ať je tomu jakkoliv, neobjevili jste za dva tisíce let ani...«

»Objevili jsme Ameriku,« přerušil jsem ji trpělivě.

»Není pravda!«

»Kallistó, nemluv absurdnosti.«

»Opakuji a tvrdím, že Ameriku objevil Aristoteles a to že není paradoxální these, ale fakt historický a zjištěný. Aristoteles věděl, že je země kulatá, a radil (můžeš se toho dočísti v jeho dílech), aby se hledala cesta do Indie ‚na západě, za sloupy Herakleovými'. Tento projekt provedl Kolumbus. Ale odjakživa považuje se za slušné a přirozené, aby sláva z nějakého objevu připadla hlavě, která vymýšlela, a ne dělníku, jenž provedl. Když objevil Leverier Neptuna...«

»Nuže,« pravil jsem nanejvýš umdlen, »přiznáš alespoň toto: objevili jsme Neptuna.«

»I kdyby to bylo! Objevili jste Neptuna! Jsi ty podivný! Od včerejška tě prosím, abys mi ukázal novou rozkoš, výboj na cestě ku štěstí, vítězství nad slzami. A objevili jste Neptuna! Po dvaceti stoletích vracím se do života, úzkostlivě hádajíc, co uvidím, žárlivá na zázraky, které předem předpokládám, tázajíc se sama sebe, nepropláču-li celý svůj život jako věčný stín z lítosti, že jsem přišla na svět příliš brzy: a oni objevili Neptuna! Rozkoš! Rozkoš! Rozkoš ducha, rozkoš smyslů — o tu mi jde! Vrátím se tedy na Elysejské pole, aniž bych si odnášela vzpomínku na novou rozkoš?«

Rozpřáhla ruce. Pak náhle dodala:

»Neptuna objevil ostatně Pythagoras.«

Byl jsem přemožen.

»Skutečně,« vysvětlovala neúprosně. »Pythagoras shledal, že sluneční systém skládá se z de-

seti hvězd. Nevím, oč se opíral, udávaje toto číslo; ale ježto jeho žák Filolaos rozeznával později, beze všech nástrojů a mnoho set let před Koperníkem dvojí pohyb země, kolem osy a kolem centrálního ohně; ježto nemůžeš bezpochyby pochopit, jak mohl dojít k podobnému výsledku jedině pomocí raisonnementu — nemáš práva tvrdit, že hypothesa Pythagorova byla odvážně zosnována a že se jen náhodou potvrdila. Tím jsem domluvila.«

Dále jsem nezápasil.

»Chceš cigaretu?« tázal jsem se.

»Jak pravíš?«

»Pravím: chceš cigaretu? Není pochyby, že k nám také přišla z Řecka, poněvadž to byl Aristoteles, jenž...«

»Nikoliv. Tak daleko nejdu. Přiznávám, že jsme neznali pošetilého zvyku, naplňovat si ústa dýmem listů. Ale myslím, že mi to nechceš nabídnout jako požitek?«

»Kdo ví? Zkusila jsi již?«

»Nikdy! A ty jsi z těch, kdo se této směšné zábavě oddávají?«

Šedesátkrát denně. Je to dokonce jediné pravidelné zaměstnání, jež jsem si vyvolil pro svůj život.«

»A líbí se ti?«

»Myslím, že bych spíše dovedl netknout se po celý týden ruky ženy, než být touž dobu odloučen od svých cigaret.«

»Přepínáš.«

»Sotva.«

Zamyslila se.

»Dobrá, podej mi cigaretu.«

»Již jsem ti ji nabídl.«

»Zapal ji. Jak se to dělá? Vdechuje se?«

»Mladé dívky do ní foukají, ale to není nejlepší prostředek. Je skutečně lépe vdechovat. Učiň první tah. Zavři oči. Vezmi druhý tah...«

V několika minutách proměnila Kallistó v popel váleček orientálních listů. Odhodila zpola sežehlou dutinku, na níž ličidlo jejích rtů zanechalo červené stopy.

Nastalo ticho.

Vyhýbala se i mému zraku.

Vzala čtyřhranný balíček do dlaně, chvějící se, jak se mi zdálo, lehkým vzrušením, a když ho na všech čtyřech stranách prohlédla, pozoroval jsem, že mi ho nevracela.

Pomalu, s péčí, jíž věnujeme předmětům nejdrahocennějším, položila si ho vedle popelníčku na kraj světlého divanu, kde rozložila dlouhé, snědé své tělo.

KAREL HURYCH:

SLABOŠI.

Pokrač.

22. srpna.

Ne, není nemocna. Je veselá, zdravá, svěží. Posteskla si též, že jsme se neviděli tak dlouho. Potkal jsem ji náhodou. Ani se sám sobě nechci přiznati, že jsem se dvě hodiny toulal v okolí jejího bytu. Šla navštívit přítelkyni. Doprovodil jsem ji. Nikoho jsme nepotkali, ulice byla jako vymřelá. Řekla mi, abych přišel zítra si k ní pro své knihy. Podala mi ruku a při tom lehce mnou škubla, jakoby mi chtěla říci: pojď se mnou! A hbitým, dívčím krokem zašla do průjezdu. »Na shledanou!« volala, obrátivši se. Mimovolně jsem vešel do domu. Stála na schodech, asi v polovici prvního poschodí. Usmívala se a v tom rozepjala ruce. Silhouetta její postavy se půvabně rýsovala v temnotě schodiště a z výše odněkud padalo na ni světlo, tak že její vlasy zlatem zahořely. Rozběhl jsem se jako šílený a objali jsme se... To vše se stalo v okamžiku. Někde bouchly dvéře. Odskočili jsme od sebe a ona spěchala nahoru a ještě jednou mi se smíchem kynula...

26. srpna.

Havelka byl s námi na Žofíně. Naše společnost se tam odstěhovala teď o teplých večerech. Havelka byl nějak neklidný, zasmušilý a pozoroval paní Vilimovou. Oči měl stále na ní, ale neposlouchal ji, a teprve když jej dvakráte oslovila, probral se jako z vyjevení a objevilo se, že vůbec nevěděl, o čem se mluvilo.

Paní Vilimová přála si vidět jeho atelier. Havelka řekl nějak suše, že je vždy dopoledne doma. Lida se tázala svého muže, zdali by šel s ní navštívit atelier Havelkův.

»Kde pak dopoledne! To mám nejvíce práce. Ale snad by mohl tě tam doprovodit pan Miksa.«

Doktor Kroll si ostentativně odkašlal. Hlupák!

29. srpna.

Dnes dopoledne jsme šli k Havelkovi. Atelier byl zavřený. »Odcestoval!« stálo na visitce. Tak z nenadání! Lida byla překvapena a nějak rozmrzelá. Snad ji urazilo, že odejel náhle a ani se neomluvil. Řekla cosi o geniálních mužských. A já měl nějakou tajnou, škodolibou radost...

31. srpna.

Lida odjíždí zítra z Prahy! Na tři neděle do Sedmihorek. Řekla mi to dnes v poslední chvíli. Nechtěla jeti nikam letos na venek — v zimě byla v Italii — děti nemá, proč zbytečně utrácet. Ale přemluvila ji její vdaná sestra, o které se mi nikdy nezmínila a její muž bude za ní přijíždět vždy v sobotu na dva dny. Musil jsem jí slíbiti, že se tam ani neokážu. Opatrnost to káže, neboť prý v Praze nás mohou vídati spolu a pomlouvat, bůhví jak, ale to jsou pouze slova do větru, roznesou se a rozptýlí. Ale sedmihorské klepy! To je zvláštní, nebezpečný, jedovatý druh. Rozešli jsme se s pochopitelnou sentimentálností.

3. září.

Odjela! poslala mi pár řádek. »Miláčku můj!« vepsala v čele lístku, který jsem zlíbal.

Odjela! Jak pusto a prázdno je v Praze. Zdá se mi, že kráčím mrtvým městem.

Chtěl jsem se zarýt do studia. Zoufalé vzepjetí vůle. Ale má vůle je nemocná.

5. září.

Píšu celý den dopis a bloudím vyprahlou Prahou po rozžhaveném dláždění, povaluji se v liduprázdné kavárně Všichni utekli z té pouště nejhorší nudy. Kubeš na měsíc se zachránil ze své kanceláře a jel k bratrovi svému do statku. Těšil se jako malé dítě na radosti žní a na honby. Janda je v Karlových Varech, Mrázek přeskakuje z vlaku do vlaku, vyškubává cedulky ze svého bloku okružního lístku a shromažďuje si turistické zkušenosti a povídačky na zimní sezonu. Havelka kamsi zapadl. Ani lístek neposlal.

7. září.

A proč nemám odvahu jeti domů. Jsem na dovolené a domů se mi nechce. Včera jsem běhal po Praze, všude kde jsme chodili s Lidou, po všech místech, jež mi vyvolávala vzpomínky našich setkání, našich rozmluv. Též za Olšany jsem byl.

Večer po těchto stopách jsem přirozeně zašel do našeho hostince. Byl jsem tam skoro sám. A snil jsem o ní, jak tam sedávala, trůnila, jak se smála, dováděla . . . V tom se přede mnou objeví červená, otylá tvář Vilimova.

Vítal mne hlučně a radostně, div mne neobjímal.

»Již jsem myslil, že Praha je nadobro vymřelá. Člověk aby si zoufal. To si dáme dnes bene, kamaráde.«

A po chvíli pravil:

»Tak vidíte, zrovna my dva jsme tu tak osiřeli . . .«

Ťukli jsme si. Proč řekl »zrovna my dva«? Snad na něco nenaráží? Eh, tak subtilní Vilim není a co, larifary!

Přiměl jsem ho, aby mluvil o ní. A rozhovořil se důkladně. Vypadá znamenitě, svědčí jí to, výtečně se baví. Vilim byl nadšen letošní sedmihorskou společností. Samý dvorní rada, poslanec a ředitel cukrovaru, několik důstojníků . . . To prý bych měl vidět, jak se točí všichni kolem Lidy! No, děkuji . . . Ale já jí věřím! A kdybych jí nevěřil, co by mi to bylo platné. Taková krásná je má láska pro kterou ztrácím rozum! Co to tlachám . . .

Vilim se rozjařil a opil. Musil jsem s ním sedět do tří hodin s půl noci. Vypili jsme dvě láhve sektu. A pořád jsme jen o ní mluvili.

Vilim najednou roztesknël, změkl.

»Já ji mám tak rád!« . . . a vyznával své ženě lásku přede mnou. Nepoznal lepší, dražší bytosti . . . má tak dobré srdce . . . Byl skoro výmluvný, ačkoliv mu jazyk poněkud zadrhoval. »Mám ji rád, mou dobrou Lidu . . .« I slzy se mu objevily v očích!

8. září.

Včerejší večer mi dodal, utíkám z Prahy. Domů! K mamince, k mé drahé mamince!

14. září.

Jak rozkošně, mile, radostně mi bylo první dny a jak smutně a nudně je teď! Maminka mne přivítala, jakobych se vracel z nemocnice. Říká mi »můj hochu«, a já vzpomínám na — ni! Ale maminka říká to jinak, tak měkce a dobrotivě, že div nepadnu před ní na kolena a neprosím ji za odpuštění, ač jasně nevím, čím jsem se prohřešil Zahrnula mne nejněžnější a nejstarostlivější pozorností. Ptala se mne, nejsem-li nemocen, byl jsem tak bledý a přepadlý. Prosila mne, abych se tolik nenamáhal studiemi, abych aspoň teď nechal knih. A čím vším mne nekrmí. Hned ráno přinese do postele teplé, čerstvě nadojené mléko, pak za hodinu káva, jakou dovedou připravovat jen maminky na venkově, s černým chlebem a máslem, dopoledne mne shání po zahradě s vínem a druhou snídaní a tak to jde stále. A někdy přisedá ke mně na pelest postele, nebo ke stolu, nebo v zahradě v besídce a hladí mne svou malou, svraštělou rukou a táže se, proč jsem tak zamyšlený, není-li mi nic, netrápí-li mne nic. Bystré, pátravé a citlivé je oko mateřské, před ním nedovedeme zakrýti své tajemství. Tvářil jsem se stále tak veselým, živým, skoro rozjařeným, a myslil jsem, že znamenitě hraji komedii — a hle, maminka postřehla vše . . . Nyní se již ani nepřetvařuji. Vyhledávám samotu. Sedím doma celé hodiny nad knihami, toulám se s poznámkami a knihou v polích a lesích, ale mysl má těká daleko.

Kolikrát denně objeví se v mých rukou Lidina fotografie, kolikrát denně pročítám její dopisy! Psala mi třikrát ze Sedmihorek, vesele, hovorně, povrchně, tak, jak píšeme dobrým přátelům. Ne, Lida lyrická není. Za to já jí píšu denně dlouhé dopisy do Turnova, poste restante. To je celá má práce. Zavru se do pokoje a hovořím na papíře s ní, otvírám jí své srdce, uvolňuji své duši a popíšu vždy mnoho papíru. Má dobrá

maminka myslí, že studuji. Klepá na dvéře někdy, hartusí, abych toho už nechal, a že má čerstvý med, nebo že děvče přineslo jahody z lesa.

Nestýkám se skoro s nikým Viděl jsem Helenku Dvořákových, ale nemluvil jsem s ní. Dříve jsem neměl klidu, jakmile jsem se octl v její blízkosti. Takhle před rokem — to bych letěl k ní jako náš Karo, když jsem přijel domů! Jak jsem jen mohl v ní vidět něco neobyčejného! Fádní, venkovská slečinka s velkoměstským vychováním. A mně se zdá, že jí uši nějak nehezky odstávají od hlavy. To jsem nikdy dříve nepozoroval. Zdejší lidé udělali z nás dvou již dávno párek Maminka se z toho těšila, chtěla tomu. Nesměle se mne ptala, proč nejdu k Dvořákovým do statku na návštěvu Odvětil jsem skoro příkře, že když jsem nešel nikam, že nepůjdu ani tam, že nemám čas, musím pracovat. Odešla ode mne nějak zaleklá a zasmutnělá. Bylo mi jí líto, ale co dělat!

V jednu hodinu po obědě přichází z města posel, pošťák. To je nejdůležitější chvíle, v ní vrcholí můj den. Hned po jídle to mnou jen hraje, nemám stání, do besídky, odkud je široký rozhled a je vidět veliký kus silnice až k záhybu u božích muk, dávám si nosit černou kávu, zapálím si dýmku a hledím na silnici. Nešťastník zmítaný oceánem na vraku nehledí s tak horoucí, úzkostlivou touhou po záchraně na obzor, jako já na záhyb silnice, až se objeví postava pošťákova. Poznám ho z dálky. Dopadá na stranu, ale jde čile, a kolem krku vždycky se mu třepe cíp šálky, ať mrazí nebo je nejpalčivější znoj. Jde, blíží se, ale tak pomalu, jen se plazí, ničema, jako na schvál Mám chuť na něj křiknout. Zatím chudák tíhne se svou koženou kabelou jak může nejrychleji. Běžím z besídky k plotu. »Nesete něco, Bartoši?« volám již z dálky. Dnes nic! Nepsala Vztek a lítost mnou lomcují. Půjdu do lesa.

26. září.

Dnes jsem se dozvěděl zlou věc Strýc mlynář, bratr maminčin, mi svěřil, že náš statek jde horempádem dolů Maminka sama nemá jasné vědomí pravého stavu, nemůže obsáhnouti celé hospodářství, které vede již šest let sama, od smrti otcovy A to zavinil já! Maminka posílala mi peníze, platila mé dluhy a sama upadala do jiných. Vycítil jsem výčitku ve slovech strýcových. Musím pracovat, musím být co nejdříve hotov. Má ubohá maminka . . .

Ale ku podivu. Zpráva ta mne v první chvíli skoro ohromila, ale teď jsem klidný, jako otupělý. Jen kdyby Lida psala!

27. září.

Za tři dny se vrátí do Prahy! Psala mi dnes. Jedu tam hned zítra. Maminka byla celá vyděšena, že jsem se tak náhle rozhodl Namluvil jsem jí, že k vůli zkouškám musím být v Praze . . . Tedy za tři dny ji opět uzřím. Za tři dny za 72 hodiny!

XII.

Miksa se vrátil do Prahy.

Do sklonu léta vanula již melancholie blížícího se podzimu jako smutek únavy věštící konec orgie.

Jemně, až chorobně rozcitlivělá jeho duše, nemocná touhou, zmořená vzpomínkami, horečná úzkostlivými předtuchami, vssála do sebe předtuchu podzimku a byla plna neurčitého, zemdleného smutku. Když vlak jej nesl letem ku Praze, burcovala jím bouře. Jeho myšlénky hnaly se v soptivém, zmateném spěchu o závod s rychlíkem. Jako vichřice letěly vstříc Praze, vstříc Lidě, a zdálo se, že nesou bouřné oplození života. A cítil se tak silným svými touhami, tak bojovným svými nadějemi a do ropotného dunění rychlíku, do supění parostroje a skřípotu a hukotu kol jásal její jméno. Lido! Lido!

Ale byla to jen chvíle náhlého vzedmutí citového, chvíle právě tak chorobně vznícená a zimničná, jako chorobnou byla jeho zemdlenost, jeho ochablá vůle . . . Pražský vzduch nalehl na něj těžce a úporně.

A ještě dva dny musil čekat. Zastavila se na zpáteční cestě kdesi na návštěvě.

Dva dni potácel se pražskými ulicemi. Odhodil knihy, přednášky a s posupným úšklebkem si připomenul své sliby a divokou štvanici své energie při jízdě rychlíkem. Fysický vliv pohybu na duši, rozdráždění nervů jízdou . . . více nic . . .

Psala mu, že se setkají před polednem na nábřeží.

Přišla. Její líce zruměnily poněkud pobytem na venkově. A ovšem zdála se mu krásnější nežli kdy jindy

Chvějíci se rukou stiskl její útlé prsty. Srdce mu bušilo jako škubané křečí.

»Já se na vás tolik těšil, milostivá paní . . .« pronesl a hlas mu selhal

Pohlédla na něj s vděčnou laskavostí Jeho pohnutí, jeho rozpaky, přízvuk jeho hlasu jí prozrazovaly celou nezměněnou lásku, kterou úpěla jeho duše.

Okřál tím pohledem.

»A jak jste se měl doma, u maminky? Dobře, to věřím,« a opakovala zádumčivě, měkce: »u maminky.«

Šli mlčky vedle sebe. Nemohli se rozhovořit. Byli stísněni.

Paní Vilímová náhle zavadila o něj loktem, tak lehce a důvěrně, jako dříve dělávala, a pravila s úsměvem:

»A což, nestal jste se mi nevěrným? Vyhlížíte tak nějak, jakobyste měl špatné svědomí.«

Znepokojen se rozhlížel kolem sebe, na její slova jen mávl rukou a řekl:

»Vyvolili jsme si špatné místo a špatnou chvíli pro první shledání. Na ulici . . .«

»Nu . . . zatoužilo se vám po sentimentálnosti, co? Mějte strpení. Jsem ještě plná vůně polí a lesů. Ale místo jsme si mohli věru vybrat jiné Vím o lepším.«

»Kde? Co tím myslíte?«

»Jen ne tak nedočkavě . . .« a zašeptala »hochu můj.« Pak pokračovala nahlas, rozmarně pohodivši hlavou, aby si narovnala klobouk.

»Tedy věrným jste ostal. Snad to není žádná zásluha. Nebylo pokušení. To je lehké být ctnostným. Tedy vás za to ani nepochválím. Ale u mne, panečku, to bylo jiné! Jako komáry jsem je musila od sebe odhánět. Všichni se mi dvořili, až z toho několik paniček zezelenalo, vzdor sedmihorské kůře.«

»Tedy jste se dobře bavila,« pravil Miksa zrudnuv.

»Znamenitě! Ale žárliv nemusíte být na nikoho. Všichni byli buď hloupí nebo drzí. Jen jeden byl trochu nad niveau. To vám musím povídati. Byl to starší pán, ale velmi živý, vtipný, dvorný Bohatý soukromník. Mnoho cestoval. Měl zvyky společností vyššího slohu a dával mi na jevo, že my dva se do toho okolí nehodíme. Ale hned nadšeně prohlásil, že mou přítomností jsou Sedmihorky povýšeny na ráj světa. Každý den mi nosil růže a k diner přinesl mi vždy novou anekdotu. A víte, co ten ctihodný pošetilec měl za lubem. Chtěl se mnou ujeti. Nu — temperament měl jako dvacetiletý.

To vám bylo báječné. Představte si les . . . samé stromy a úplné ticho. Najednou můj ctitel, který ještě před chvilkou rozesmál celou společnost nějakou pepřenou, pikantní anekdotou a který, sotva jsme se octli o samotě, umlkl a hleděl do země, jakoby hledal hřibky, uchopí mne za ruku a celý bledý začne koktat něco nejasného. Pochopila jsem jen, že beze mne nemůže žít, že mne šíleně miluje, že musím s ním do ciziny, a že jestli ho nevyslyším, že se zastřelí. Já hledím na něj jako zkoprnělá a nevím, co dělat. Dostala jsem z něho strach. V tom sáhl do kapsy a já chtěla již vykřiknouti, myslila jsem, že sahá pro revolver. Na štěstí to byl kapesní šátek. Můj zamilovaný gentleman neobyčejně hlasitě se vysmrkal, což v té chvíli a na tom místě připadlo mi tak směšné, že jsem se dala do smíchu. V tom nás dohonili ostatní, křičeli a houkali a zpívali — a bylo po romantické scéně. Večer se mi můj ctitel omluvil a druhý den přišel k obědu zase s anekdotou a kyticí!«

Miksa jen poslouchal paní Vilímovou. Ale zdálo se mu, že její humor cize zní ve chvíli prvního setkání po delší době dvou lidí tak si blízkých.

»Či mne snad již nemiluje . . .« nenapadlo ho.

»A hádejte, s kým jsem se setkala v Sedmihorkách?«

»Snad tam za vámi nepřijel Kroll?«

Stáhla rty s úsměchem:

»Co s tím doktorem pořád máte? Byl to někdo jiný — nu, podáte se? . . . Ano? . . . Havelka tam přijel . . .«

Dala se do smíchu:

»Co se tváříte tak vyjeveně? Za mnou nepřijel, nebojte se, žárlivče. Náhoda jej tam zanesla. Potuloval se krajinou se svou skřínkou a parapletem. A měli jsme radost ze svého setkání, jako když se srazí dva civilisovaní mezi barbary. Pan Havelka pobyl tři dny v Sedmihorkách — ovšem k vůli mně — namaloval dvě studie krajinářské, namluvil spoustu chytrých a bláznivých věcí a pak utekl. Nebylo mu volno mezi Pražáky v lázních. To mu věřím.«

Miksa se usmíval a k povídání své přítelkyně pokyvoval souhlasně hlavou, a přemáhal se, aby si neuvědomil pravý význam a podstatu její slov. Přijímal je tak, lehce, jako je pronášela. Pravila mu ještě, že za několik dní je u nich večeře, že pozvala též Havelku. A rozešli se.

XIII.

Miksa přišel poslední k Vilímům. Stálo ho to velké přemáhání. Dvě hodiny pobíhal po ulicích a tisíckráte pohlédl si na hodinky. Ale umínil si, že přijde až k 9. hodině.

Překvapilo jej jakési mimořádné, slavnostní ovzduší, zdálo se mu, že v pokojích je více nádhery, více světla, více květin Též společnost byla hlučnější Přišli všichni »věrní« až na Kubeše a Mrázka. Kubeš se vrátil z venkova rozmrzelý, nervosní Stěžoval si na zrak, nosil černé brejle a lidem se vyhýbal. Mrázek byl na cestách.

Dva neznámí pánové byli Miksovi představeni, ale zamumlali svá jména nesrozumitelně, jakoby se za ně styděli. Teprve během večera zvěděl, že otylý pán s kulatým, zdravím kypícím obličejem, skoro bez čela a bez mála i bez očí, jež mizely za jeho vydulými tvářemi, když se smál, se jmenuje Křikava, je v Plzni majitelem pravovárečného domu. Přijel navštívit Vilíma, starého kamaráda. Druhý nový host byl prokurista jakési velké továrny, s níž byl Vilím ve spojení. Byl plavovlasý, jaksi bezbarvý, jeden z těch lidí, jichž fysionomii hned zapomínáme. Vyjadřoval se velmi líbezně a pohyboval se opatrně, jakoby se bál, že by sebe menším dotknutím musil něco rozbíti.

S Havelkou se uvítal Miksa velmi srdečně. Tiskli si ruku a zahrnuli se otázkami a oba si vyčtli, že si nepsali. Havelka zdál se Miksovi ku podivu uhlazeným. I jakousi zlatou jehlici s rudým kamenem měl v kravatě a vlasy jeho nebyly daleko tak rozcuchané jako obyčejně, ač vedle prokuristových bledých vlasů připlácnutých k lebce vyjímala se hlava malířova dosti divoce.

Havelka byl poněkud v nesnázích a jakoby byl přítelem postižen někde, kam nepatřil. Omlouval se skoro:

»Potřebuji změnu ovzduší. Cítím se tu mezi zdravějšími lidmi, kteří mají žaludek i mozek v pořádku. Podívej se jen na Vilima. To je síla a zdraví. Takový člověk má jen dvě myšlénky: vydělávat peníze a dobře se mít. A s těma dvěma myšlénkama je šťastnější nežli největší duševní nabob, který nosí pod kloboukem kámen mudrců. A což ten jeho pravovárečný přítel. Ten si dokonce může ušetřit tu první myšlénku a zajisté jí neobtěžuje svou hlavu. Podívej se na ten obličej: učiněná tlačenka, bachořice. Se stanoviska filosofického a i estetického jsou to ovšem nebožáci, červi, ale se stanoviska čistě lidského jsou to chlapíci. Blahobyt národa. A . . . doktor Kroll přišel. To je přece duchaplný člověk, s tím možno i o umění žvanit.«

»Myslíš?« prohodil Miksa roztržitě pohlížející stranou ke dveřím. Nemohl se dočkati paní Vilimové.

Konečně přišla. Rozhlédla se po všech vlídným pohledem rozjasněných očí a přivítala Miksu. S ostatními se pozdravila již dříve před jeho příchodem.

Pokrač.

FEUILLETON.

VÝSTAVA V RUDOLFINU.

I.

»Doznáváme, že jsme byli přísnějšími k banálním pracím, i když byly provedeny s jakousi obratností a technickou zručností nežli k takovým dílům, která snad vykazovala tu a tam nějaký nedostatek, ale projevovala pěknou snahu, chtění, poctivé a samostatné hledání.«

Zajímavé toto prohlášení jury čte se v katalogu — mezinárodní výstavy benátské. Tak mluví soudcové, kteří pracovali pro výstavu skutečně uměleckou, »z níž měla býti vypuzena každá triviálnost«, tak mluví jury, v níž zasedali Constantin Meunier, Thaulow a John Lavery. Tato krásná slova výstavní poroty měla by býti přibita na vrata našeho libezného paláce umění na březích stříbropěnné Vltavy, naproti čarovnému panoramatu Hradčan s nevábnou kulisou skupiny domů u Strakovské akademie v popředí. Měla by býti přibita jako ortel, jako odsouzení práce naší pražské jury, která se s oprávněným studem skrývá pod roušku anonymity. Těžce se prohřešují dotyční pánové na duchu umění, na dobrém vkusu, ano i na zdravém rozumu tím, že učinili z výroční výstavy pražské rejdiště banálnosti, neschopnosti, skladiště nejvšednějších výrobků, odpadků atelierových, začátečnických pokusů i senilních nedochůdčat, amatérských mazanic diletantů ubohých i urozených (tito jsou specialitou »pražského salonu«), kterouž spoustou prostřednosti proniká se zoufalou osamělostí několik ojedinělých, silnějších tónů pravého umění, nebo aspoň jakési umělecké snahy, toho »poctivého samostatného hledání . . .«

Cizinec, který by dle rudolfinské výstavy si chtěl učiniti představu o našem uměleckém životě, musil by Prahu zařaditi někam mezi poslední provinciální města německá, mezi města bez samostatného života uměleckého. O nějakém českém umění vypráví letošní »salon« pramálo. Ráz jeho je německý, a to diletantsky a banálně německý, bez těch krásných, vysokých rysů moderního umění německého. Bezduché a barvotiskové genry ovládají naši výstavu. Je to jejich poslední útočiště. Všude jinde ten brak vyhazují. Až snad i v Praze jednou bude »salon« sloužiti ryzejším aspiracím uměleckým, budou musiti německé diletisující comtesy a naši někteří »mistři« a »polomistři« exportovat obrazy à la »Rusalky«, »V šatně ochotníků« a »Roztržitá žába« na umělecké výstavy do Patagonie nebo do kongského státu.

Ovšem že vedle té majority prostřednosti, mělkosti, jalovosti a neschopnosti jeví se dosti zajímavá minorita děl pozoruhodných, jež stojí za podívání, za zmínku. Chci si povšimnouti jen takových ojedinělých zjevů. Nevděčné a marné je snad zabývati se přísně nebo dokonce rozrozhorleně se všemi možnými banalitami našeho »salonu«, jež bují pod ochranou shovívavé jury a ještě shovívavější části kritiky pražské.

Po návštěvě v originálním a milém zákoutí kolekce Schwaigrovy těžce, ach tak těžce nastupuji pouť po ostatních sálech našeho »salonu«. Začnu s dvoranou. Je tu navěšeno na čestném místě několik větších plachet, z nichž některé zaujmou, jako Pavla Hoeckrova mysticky exaltovaná jeptiška s krvavým jasem ran Kristových na rukou a nohou a s böklinovským effektem a stylem poetickým podaná krajina Žofie Stankiewiczové, A. Normanův »Laerdal«, Aesterleyův »Rafftský průliv« s pěkným zabarvením oblohy, Adolfa Linse »ve stáji« Heleny Büchmannové delikátní, měkce malovaná dívka v bělostném úboru biřmovacím. Dvě zajímavá, velká jména spatřujeme na obrazech poněkud méně zajímavých a velkých: Jan Segantini a Walter Crane.

Ani mladý, energický umělec švýcarsko-italský, ani starý neunavný mistr anglický neoblažili nás něčím zvláštním. Segantini okazuje na svém velkém obraze »Dvě matky«, představujícím ženu kojící dítě ve chlévě vedle krávy, u níž leží telátko, jen brutální stránky své zvláštní techniky, kterou jinak docíluje dojmů jemných, vzdušných, plastických. Walter-Crane nerozvinul příliš svou jinak tak prerafaelisticky bohatou, hýřivou fantasii při koncipování své studené emfatické allegorie »Vidění Britanie«.

Ve dvoraně jsou vystaveny tři pěkné práce mladých umělců našich. »Spálení knih Wickleffových na dvoře arcibiskupském v Praze« od Emila Holárka znám již ze skizzy vystavené v »Manesu«. Zjevení vynořující se jako předzvěst budoucích bouří husitských z dýmu spálených knih a tvořící effektní střed obrazu, bylo na skizze mysteriosnější, mlžnější, čímž byla docílena suggestivnější nálada, nežli je na obraze, jinak vykazujícím jakosti rozhodného talentu. Urbanovy kartony pro okno chrámu sv. Barbory v Hoře Kutné jsou pracovány se zdárným pochopením slohovým i s působivou výrazností lineární. Václava Jansy »Rybník Němec« v Písku patří k zdařilým pracím mladého krajináře, který pojímá své prosté motivy jihočeské bez lyrismu, spíše s jakousi robustní energií a maluje je v diskretní škále stlumených zmírněných barev.

Ve dvoraně je seskupena jako obyčejně též plastika. Nic, co by rušilo harmonickou prostřednost výstavy. Ani jeden chéf-d'oevure. Myslbek není zastoupen, delikátní

Mauder vzdaluje se výstav, B. Schnirch poslal málo významný model dekorativní sochy. Ani jedno dílo »poctivého, samostatného hledání«, za to však tři čtyři titěrnosti genrové, jež nemají ani omluvu nějaké virtuosnosti a obratnosti v provedení. Přímo nechutná je Hergeselova skupina dětská, rovněž Wurzlovi nesvědčí tento obor. Wurzel, jehož talent přirozeně tíhne k vyšším koncepcím, ku vzletu, cítí se nevolným v úzkém rámci realistického genru. Více uspokojují portrety. E. Rous s delikátní něhou modeloval dvě dětské hlavičky, Boh. Vlčkovi se podařil portret W. W. Tomka daleko lépe nežli podobizna V. Wohanky, Amortovo poprsí Fr. L. Riegra má aspoň přednost věrného vystižení ušlechtilé, krásné tváře důstojného starce, kdežto podobizna p. L. L. je nedbale odbyta. L. Borůvka se zdarem provedl svou portretní studii výrazné hlavy mužské. Mladický žák Myslbekův Jos. V. Mařátka se šťastnou odvahou a nenuceností, prozrazující značnou vyspělost technickou, provedl skupinu matky v úzkostlivé bolesti nakláněјící se nad kolébkou chorého dítěte. Posa matky, působivé rozložení řasnaté sukně svědčí o pilné práci, pouze výraz úzkosti a bolesti není případně postižen ve tváři matčině. Z plastik roztroušených po ostatních sálech, a vůbec ze všech letošní výstavy jedním z nejpozoruhodnějších děl je Šalaunovo poprsí pí. M. K. Kdyby vložil mladý sochař do své práce více finesy a oduševnění odpovídající výrazu portretované tváře dámské, vyniklo by jistě více jeho dílo, jež takto stojí značně vysoko u porovnání s úrovní ostatních prací. Mikuláše Aleše nepoznávám v podobizně B. Vlčka, rovněž portret Machara od V. E. Šaffa nemá nic nežli zevní zobrazení masky — ale výraz duše i povaha? Zdařilejší je poprsí posl. Kratochvila od téhož umělce. V. H.

LITERATURA.

Francis, Count Lützow: A history of Bohemian literature. London, William Heinemann MDCCCXCIX. Stran XII a 425.

V serii »krátkých dějin světových literatur« vydávaných známým filosofem a literárním historikem anglickým Edmundem Gossem vychází tento stručný přehled dějin českého písemnictví, sepsaný p. Františkem hrabětem Lützowem, pokud mohu posouditi, s pietou i s péknou znalostí výsledku moderního, kritického badání, jasně, průhledně a se stálým poukazem nebo analogií, pokud jen možno, k anglickým poměrům a věcem, aby tak anglický čtenář snáze vnikl do odlehlé látky. Chvála ta platí však spíše pro starší doby české literatury, kde stačí a převládá methoda filologická nad literárně aesthetickou a psychologickou, jež se stávají nevyhnutelným postulátem pro badatele v složitějších a odlišnějších útvarech dob nových a moderních. A tu s lítostí pozorujeme, že p. autor vede si příliš povrchně, chronikářsky; nepodává obraz genetické souvislosti, nešetří nesleduje a nevyzdvihuje náležitě složky a příčiny filosofické, sociální, aesthetické utvářející moderní dobu české literatury, dobu probuzení a přítomnosti. Tato doba žádala hlubšího zobrazení, než podává p. autor ve své příliš stručné VII. kapitole (The revival of Bohemian literature), a zejména bylo tu potřebí daleko více než filologicko-popisné methody, jakou pracuje p. autor, literárně psychologického a aesthetického rozboru; pak by dovedla tuším i v cizině vzbuditi zájem, který takto asi sotva bude vyvolán. Vlastní hodnotné tvůrčí momenty a živly v rozvoji moderní doby české literatury jsou podceněny nebo naprosto zanedbány. Můžete si myslit dějiny moderní české poesie (a tu alespoň skizzuje p. autor na str. 407 a 408) bez Nerudy? A přece. V knížce p. hraběte Lützowa není ani jeho jména, ačkoliv o mladších jsou tu, ne-li odstavce, alespoň věty. Jaroslavu Vrchlickému věnováno skoro půl stránky, dále jmenováni Sládek, Čech, Zeyer, Heyduk, Arbes, Krásnohorská etc.) Stejně marně hledáte Havlíčka — kniha o něm vůbec není, ani jméno jeho nekmitne se tu. K. J. Erben, snad nejryzejší a nejčistší náš básnický charakter, není jako básník vůbec oceněn, autor vypisuje jen jeho folkloristickou a filologickou činnost. P. hrabě Lützow píše o něm na str. 406: »Uveřejnil několik sbírek lidového básnictví českého a několik důležitých děl o folkloru země. Velmi veliké jsou zásluhy Erbenovy jako vydavatele děl starých spisovatelů jeho vlasti. Děkujeme mu za nové vydání sebraných děl Husových. Díla Husova, zvláště česká, byla až dosavad skoro nedostupna« atd. Následují zase zprávy o jiných vydáních Erbenových, chvála jeho jako kritického filologa, ale o jeho nesmírném významu jako básníka nikde ani zbla. Špatně pochodil také v historii p. Lützowově Mácha. O jeho iniciativném a genetickém významu neví p. autor nic, počítá ho naopak mezi »minor poets« a řadí k němu velice nekriticky skupinu básníků i prostě chronologicky disparátních: Marka, Hálka (!), Koubka a Rubeše. Na str. 414 píše: »It is beyond the purpose of this brok to give a complete list of the modern »minor poets« of Bohemia. I may mention as among the best, Macha, who imitated Byron, Jungmann's friend Marek, Halek, Koubek and Rubes.« Jak se dostal Hálek mezi Marka a Koubka? A jak lze klásti do jedné řady Marka, jehož básnická činnost je malá významem, s Koubkem, který je zajímavá, charakteristická hlava básnická a zaslouží si dobře několik vět ocenění? Tyto doklady postačí snad úplně. F. X. Š.

Dvě velká dílka světové literatury počala vycházeti, Cervantesův »Don Quijote« a Dostojevského »Zločin a trest«. Upozorňujeme své čtenáře již předem na tyto dvě významné literární události. Cervantesova románu vyšly dva díly ve »Světové knihovně« a I. díl »Zločinu a trestu«, tohoto úchvatného chef-d'oeuvre moderního, realistického románu, vyšel v »Ruské knihovně«.

ZA STAROU PRAHU.

Studentské komité uspořádavši manifestační, protestní schůzi dne 16. dubna na Žofíně s heslem: »Za starou Prahu!« vydalo brožurku »Jednání manifestační o průběhu schůze pražského lidu«, kterou doporučujeme všem, kteří se zajímají o otázku zachování starého rázu Prahy. Naleznou v ní tři řeči pronesené na této schůzi a sice řeč Ant. Štěrby »O stavebním vývoji a programu velkoobce pražské«, JUDr. Lub. Jeřábka: »O novém stavebním řádu« a V. Mrštíka: »O významu boje za Prahu pro náš kulturní život«. Brožurka tato zasluhuje největšího rozšíření. Zvláště našim studentům radíme důtklivě přečtení řečí, které byly zejména jim adressovány, a které bohužel nechtěli vyslechnouti. Nemůžeme se stále zhostiti trapného dojmu nad netečností studentstva našeho k oné schůzi, kde přec k nim neměli mluvit nějací političtí frazéři, kde k nim jménem jasné idey kulturní řečnil nadšený a neunavný její bojovník Vilém Mrštík. A to studentstvo, které na universitní schůzi zahrnulo ovacemi autora »Santy Lucie«, opustilo svého nejmilejšího, sobě nejbližšího autora na schůzi, od níž jsme očekávali značný význam pro další postup v akci pro starou Prahu. — —

Brožurka obsahující mimo uvedené řeči též resoluci přijatou na žofínské schůzi stojí 15 kr.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. 20. ČERVNA 1899. ČÍSLO 28.

ANTONIN SOVA:

MECENÁŠ.

Ulice fádní a rovná, kde není ani jednoho stromu. Ráno v září jiskří se v oknech, chodci ve spěchu zamlklé přecházejí křižovatkami. Tramway vyjíždí z konce ulice, zatopené sluncem a blížíc se zvětšuje svou silhouettu. Podzimní nálada města. Balkony se zastřenými okny.

Mladý muž (k svému staršímu soudruhu):
Zde půjde Mecenáš . . . Neb řeklo se mi, najisto
v ten den, v tu hodinu jej mohu uvidět.

Jeho průvodce:
Toť věru pravda. Shrbený je trochu stařeček,
neb záda se mu shrbila, když v cizích službách byl.

Mladý muž:
Vše jinak jsem si představoval . . . Velikou
hostinu Duší, velkou Srdcí hostinu
já očekával v těchto slavných místech.
Na samotě své dávno tušil jsem
kdes křídla bouřit nad výspami v šeru
a moře velkých krás a hukot vášnivých
bolestí výt jsem slyšel oním směrem . . .

Jeho průvodce (sarkasticky):
K hostině Duší nebývá tu přístupu.
Je policejně od let zakázána,
neb málo Duší napočtlo se k těmto hostinám . . .
A tyto Duše neměly buď žádných srdcí
neb tato Srdce bez duší se nízko plazila,
že jedna druhou nevystála jíti před sebou
neb vedle sebe aneb za sebou.
A ostatně to vše, co nazýváte Duše:
Ty Duše podplatil teď Mecenáš.

Mladý muž:
Vy žertujete stále. Tento suchý tón
jsem slyšel poprv zde. Zdá se být obranou?
Neb ještě něčím více: protestem?

Jeho průvodce:
Nu, snad by mohl být i výpadem.
Tak proti všemu, čím zde lidé žijí,
čím triumfují dnešní dny, co v modě,
co politickým fenomenem zvem,
co samozvanci a co modlami.
Chápete dobře, dobře, mladý příteli.
Kde vším je Tradice a ničím jiným,
je program stejný také pro zítřek,
pro příští rok i celé řady let.
A program váš buď lehkým: s vlky výt.
A tomu programu se přizpůsobte,
to budiž vaším svatým úkolem . . .

Mladý muž (úzkostlivě):
Cos vězí zákeřného v slově tom.
Já jinak viděl vše a jinak chápal. —
Tažení generická odmítám . . .

Průvodce:
Jste příliš, příteli můj, kategorickým.
Zde nemluví se »ano« ani »ne«,
to ode dneška, vězte, škodí vám.
Leč jednoho jen z magistrů a doktorů
i sněmovníků až si poslechnete,
vy hladce hře té naučíte se,
hře na schovávanou, tož s pojmy »ano«, »ne« . .

Mladý muž:
Mně úzko je zde jaksi od včíra.
Neb míjivý ten život dojal mne. —
Ti všichni, s nimiž promluvil jsem dosud,
jsou rozerváni, plaši, úskočni,
jak ze zadu by útok čekali
a poněvadž jsou slábi, líto mi
těch potměšilých, pomluvačných hlav . . .

Průvodce:
A proč jste přišel tedy?

Mladý muž: Přišel jsem,
bych zased' také k Duší hostině,
jak děl jsem již. Mně stačit nemohly
Sny, v které zapředla mne samota
a příroda v své jednotvárné kráse,
hor ticho, hloubka srázných údolí,

mne vše to mládím, jarem uspávalo
a lhalo mi svou lstivou nádherou.
Mne táhlo to k Severu myšlének,
kde drsnější a chladná příroda
se o Srdce a Duše příliš nestará,
kde člověk sám a v boji s životem
si Nové světy musí vytvořit,
sbít vlastní koráby a stkáti vlastní plachty
a s nejvyšších Hor snésti stožáry,
je na pobřeží chmurném otesat
pod mraky, jež se valí, nevlídné,
pak čekat s lodi větry příznivé,
jež táhnou v jednu chvíli, zřídka tak
ku Nové zemi dosud neznámé.
Neb často orli táhnou odtamtud
ve výšce nesmírné a sluncem jiskřící
a na stožár se spustí s pozdravem
a o jich bytí dávají ti zvěst . . .
Sbít vlastní lodi, čekat, poslouchat
úsměšky kolemjdoucích, a když vše
sneseno, zbudováno, volně žít
dny rozkoše a štěstí . . .

P r ů v o d c e : Hehe, hehehe!
Obchodní, překupnické lodi v přístavech
a trochu pirátů a trochu snílků
v lagunách v najatých a krotkých gondolách, . . .
vše tady blízko břehů vleče se
v smrdutém výparu těch věcí všech.
Neb všecko dav chce míti suverenní
ku okamžité pouze potřebě,
ať myšlénku, ať chléb, ať svého boha,
a vše to musí nésti ihned úroky . . .
Tak zdá se mi, že píseň pohřební
vám mohu zazpívat již truchlivou,
vám s bohem dát a obvyklý svůj monolog
odříkat nad mrtvolou, kterou jste,
neb již se zdáte být již předurčen . . .
Neb podezřelým je, že vůbec něco chcete,
že jinak vše jste viděl, jinak chápal,
že zdáte se tak trochu vážně přemýšlet
a hledat kouty nepřebraných šachet.
Tak nehledejte dveří Mecenáše.
On podlízavé chce mít svoje svěřence,
dle tradic přistřižené, pověřené
důvěrou národa neb stářím ctihodným
a jakýms počtem způsobného zboží,
chce hlavy seskupené kolem žlabu
ochočit jako psíky na pokyn,
chce míti řady drobných otroků,
dětičky způsobné, jichž čeledníky plné, . .
chce míti . . .

M l a d ý m u ž : Příliš krutým vše to jest,
snad nevěříte sám již otráven.
Já přišel z daleka a přišel vítězit
a čisté jsou mé sny a nikdy nikomu
já nebyl nepřítelem na světě . . .
Leč nedosnil jsem »Apoštolů novou píseň«
a »Kristův stesk po jiném království«,
když přišla ke mně Bída. Od těch dob
já Mecenáše toužil vyhledat,
neb řeklo se mi, tady najisto
v ten den, v tu hodinu jej mohu uvidět.

P r ů v o d c e :
To dráždit jdete Mecenáše. Hrdé
to čelo vaše, »Apoštolů nová píseň
a »Kristův stesk po jiném království«,
to všecko k smíchu a vše k pláči je . . .
Dřív musíte být mistrům podobným
a fariseům, zákonníkům slavným,
bič nesmíte si splétat v těžkých dnech
ni posmívat se luze, pochybnost
když těžká srdce vaše vyhlodá
a zříte hrozný všeho úpadek;
vy nesmíte to nahlas vykřiknout,
když vlastní naší vinou Bída jde
po vsích a městech, její vítězné
v rozkladném vzduchu zvučí fanfáry;
když všecko spí, vy jíti nesmíte
na jasné Hory mužně zaplakat,
že hučí kdesi v dálce potopa,
že blíží se a valí vlny své,
že roste, kypí, hory přerývá
zákeřně, tajně plní údolí . . .
Leč těm, kdož řídí všeho otěže,
kdož illusemi pouze živí národ
a jednotlivcům nepodají ruky
plníce kapsy své, se smějte přec:
že dost je světla všude, pevných slov
a mužné oddanosti, pravé lásky
i upřímnosti, že je mozku dost
ku řízení svých vlastních osudů,
že drobných národů cíl pochopen:
velkými slovy ubohost svou zakrýt,
o národu v modlitbách blouznit povšechných,
vztýčené hlavy ale při tom škrtit . . .
(Pomlčka.

M l a d ý m u ž (pobouřen):
Ne, jiné generace já jsem syn,
vy otráven a zbojník, — netknut já.
Jste žlučovitý protest těchto dnů,
jež milovat chci a jež právě chci
tak nechat odejít, jak přicházejí
i s darebáky, luzou vznešenou,
s bídnými lazary i s pláčem zoufalých.
Já o sebe se v í c e starat chci,
žít, žít chci život svůj, ne životem
těch kolem zatrpklých a zoufalých
a chytřeji než vy a smát se chci.
Nač zhořknouti dát dnům svým míjícím,
to vše je nelítostná, krutá hra;
chci život měřit křídlem radostným
a smavě, se vším kolem usmířen,
chci opíti jej Slunce paprsky . . .

P r ů v o d c e (ironicky):
Oh, škoda . . . Kdysi orli bývali,
s roztříštěnými křídly padali,

teď před okny, kde drobty špinavé,
pár vrabců vyhřívá se na slunci . . .
Nuž pozor . . . Mecenáš tu právě jde,
nuž hleďte, drahý . . . Celý český národ
obšťastnit může několik těch stařečků,
pár advokátů chytrým mozkem myslících,
vlastence politikou pythickou již daří,
vlastence, kteří stále nerozhodnuti,
na které straně měšce plnější . . .
Těm, brachu, zdá se, že jste předurčen
způsobné verše skládat, tlusté romány.
A nesmíte být lavinou, jež řítí se.
Jen se způsobným králíčkem si pohraje
pár dívek a pár nyvě snivých hochů . . .

RUDYARD KIPLING:

STAVITELÉ MOSTU.

Z ANGL. PŘELOŽIL JOS. BARTOŠ.

Pokrač

Inženýr slyšel ze svého vozíku hvízdání stříbrné píšťaly serangovy a skřípot a chřestot kladek. Perů stál na nejvyšším místě věže oblečen v modrou dungaru, již měl z bývalé služby, a jak ho Findlayson napomínal, aby byl opatrným, neb život jeho nebyl k zahození, uchopil poslední trámec a zastíniv si oči po způsobu lodníka odpověděl táhlým nářkem lodní hlídky: »Ham dekhta hai (vyhlížím).« Findlayson se zasmál a pak vzdychnul. Po léta již neviděl parník a stýskalo se mu po domově. Jak jeho vozík podjížděl věž, slezl Perů po provaze jak opice a zvolal: »Teď vypadá pěkně, sahibe. Náš most jest jakoby hotov. Co myslíš, že bude říkati Matka Gunga, až poběhnou přes něj železniční koleje?«

»Doposud málo toho namluvila. Matka Gunga nás nejméně zdržela.«

»Ona má pro sebe dosti času a jistě to jenom odložila. Což zapomněl sahib na povodeň v posledním podzimku, kdy čluny s kamenem se potopily bez výstrahy — ba bez polodenní výstrahy?«

»Ano, ale toliko veliká povodeň by nám mohla nyní ublížiti. Hráze na západním břehu jsou spolehlivé.«

»Matka Gunga hltá ve velikých dávkách. Na hrázích jest vždy dosti místa pro kámen. Říkal jsem to Chota sahibovi« — myslil Hitchcocka — »a on se smál.«

»Nic neškodí Perů. Až někdy budeš si moci vystavěti most dle své chuti.«

Lascar se ušklíbal. »Pak to nebudu dělati takhle — s kamenem potopeným pod vodu. Mám rád visuté mosty, jež jdou od břehu k břehu jediným velikým krokem jako lávka. Těm žádná voda neublíží. Kdy přijde lord sahib, aby otevřel most?«

»Ve třech měsících, až bude počasí chladnější.«

»Ho! ho! On jest jako Burra Malum. Spí zatím, co se práce dělá. Pak přijde na palubu a sáhne na ni prstem a říká: ‚To není čisté! Proklatý džibunvalá!‘« *)

*) Ničemo!

»Ale lord sahib neříká mi proklatý ničemo, Perů.«

»Ne, sahibe, ale přijde na palubu, až bude všechno hotovo. Ba i Burra Malum z ‚Nerbudoly‘ řekl jednou v Tuticorinu —«

»Bah! Jdi! Jsem zaměstnán.«

»Já také!« řekl Perů s nepohnutou tváří. »Smím si vzíti lehkou dingu a jeti podél pilířů?«

»A držet je rukama? Myslím, že jsou dostatečně těžké.«

»Ne, sahibe. To jest tak. Na moři, na Černé Vodě máme dosti místa, abychom mohli býti odfouknuti sem a tam. Zde nemáme dočista žádného místa. Zde vtlačili jsme řeku do doků, mezi kamenné hráze.«

Findlayson usmál se tomu »jsme«.

»Zkrotili a osedlali jsme ji. Ona není jako moře, jež může bíti do některého břehu. Ona jest Matka Gunga — v železech.« Hlas jeho se trochu snížil.

»Perů, jsi prošlý světem ještě více než já. Mluv nyní pravdu. Jak mnoho věříš v srdci svém na Matku Gungu?«

»Všechno, co naši kněží praví. Londýn jest Londýn, sahibe. Sydney jest Sydney a Port Darwin jest Port Darwinem. Také Matka Gunga jest Matka Gunga, a když přijdu zpátky k jejím břehům, znám to a klaním se jí. V Londýně činil jsem pudža velikému chrámu u řeky k vůli jeho bohu . . . Ano, nevezmu si polštáře do dingy.«

Findlayson vsedl na koně a klusal k bungalo,*) jejž obýval se svým příručím. To místo bylo mu domovem za poslední tři léta. Pekl se v parnech, potil se v deštích a třásl se zimnicí pod hrubou, doškovou střechou; voskové plátno ve dveřích bylo pokryto zběžnými náčrtky a formulkami a pěšina vyšlapaná na rohožce od verandy ukazovala, kde se procházíval. Zde nemá inženýr osmihodinnou službu, večeříval s Hitch-

*) Chýše.

cockem o botách a ostruhách a zde s cigarem v ústech naslouchali šumu vesnice, když tlupy dělníků vracely se od řečiště a světla začínala se míhati.

»Perů jel kolem hrází ve vaší dinze. Vzal si s sebou pár synovců a protahuje se u kormidla jako kommodore,« řekl Hitchcock.

»To jest v pořádku. Vzal si něco do hlavy. Člověk by si myslil, že těch deset let služby na britských lodích vyhnalo z něho jeho náboženství z většího dílu.«

»To se také stalo,« ušklíbl se Hitchcock. »Přeslechl jsem jednou jeho nanejvýš bezbožný hovor s tím jejich tlustým starým guru.*) Perů popíral působivost modlitby a chtěl, aby s ním šel guru k moři a tam zkusil, zda dovede za bouře zastaviti monsum.«

»A přece, kdybyste mu odvedl jeho guru, vezme do zaječích. Vyprávěl mi, jak se modlil k dómu svatého Pavla, když byl v Londýně.«

»Mně zas povídal, že když jako hoch přišel poprvé do strojovny parníku, modlil se k parnímu cylindru.«

»Oboje to modlení není ale tak špatné. Teď chce uchlácholit své vlastní bohy a rád by věděl, co bude říkat Matka Gunga, až povede přes ni most. Kdo zde?« Stín zatemnil věřeje a v ruce Hitchcockově se ocitnul telegram.

»Tím časem bude tomu již hezky zvyklá. Bude to asi odpověď Ralliho stran nových nýtů Pane na nebesích!« Hitchcock vyskočil.

»Co jest?« zvolal Findlayson a chopil se depeše. »To jest, co si Matka Gunga myslí,« pravil při čtení. »Buď klidný, mladičku. Naše dílo jest sekácká práce. Podívejme se. Mnir telegrafuje před půl hodinou: ‚Povodeň na Ramgunze. Dejte pozor.' Nu, to dělá jeden — dva — a půl hodiny, než povodeň dospěje do Melipur Ghautu a sedm je šestnáct a půl, než přijde do Latodi — řekněme patnáct hodin, než dojde k nám.«

»Hrom do té Ramgungy, té vrchy napájené stoky! Findlaysone, před dvěma měsíci nedalo se ničeho očekávati a levý břeh jest dosud v nepořádku. Dva plné měsíce před časem!«

»To se tak stává. Já znám indické řeky teprve pět a dvacet roků a proto se v nich nevyznám. Zde přichází nová depeše.« Findlayson otevřel telegram: »Tentokrát jest to Cockran z Gangeského kanálu: ‚Zde veliké lijáky. Zle.' To poslední slovo si mohl uspořit. Nu, nepotřebujeme vědět ničeho více. Budeme pracovat po celou noc se všemi dělníky a vyčistíme řečiště. Vy to vezmete od východního břehu a budete hledět, abyste mne potkal v prostředku. Vše, co plove, dopravte za most. Nesmíme dopustit, aby čluny s kamenem vrážely do pilířů, budeme míti dosti na síle řeky. Co pak máte tak důležitějšího na východním břehu?«

»Ponton, jeden veliký ponton s jeřábem, pak ještě jeden jeřáb na spraveném pontonu s kolejními hřeby od dvacátého k dvacátému třetímu pilíři, pak dvoje stavební koleje a otáčecí zdvihadlo. Piloty musím ponechat pánu Bohu.«

»Dobrá. Seberte všechno, co se dá. Dopřejeme dělníkům ještě patnáct minut, aby se mohli najísti.«

Zrovna vedle verandy stál veliký gong, jenž byl používán jen v čas povodně neb když vypukl oheň na vesnici. Hitchcock objednal si čerstvého koně a odjížděl na svou stranu, když Findlayson uchopil plátnem ovinutou hul a udeřil na gong šoupavým úderem, jenž vyvozuje hromovou ránu z kovu.

Než přestal poslední záchvěv, opětovaly již všechny gongy ve vesnici výstražné znamení. K tomu se přidal chraptivý jek lastur v malých chrámcích, rachot bubnů a tam-tamů a z evropské čtvrti, kde bydlili nýtovači, hlaholila zoufale M'Cartneyova polnice. Stroj za strojem, vracející se domů podél hrází po své denní lopotě hvízdal v odpověď, až jeho hvizdotu bylo zase odpovídáno z dalekého břehu. Pak zahřměl veliký gong třikráte na znamení, že jest to povodeň a ne požár, lastury, bubny a píšťaly opakovaly to znamení a vesnice chvěla se pod dusotem bosých nohou běžících po měkké zemi. Rozkaz zněl dostaviti se na místo práce a vyčkati instrukcí. Družiny hrnuly se šerem, muži zastavovali se, aby si uvázali pás kolem beder neb připevnili sandál, dozorci volali na své podřízené u skladišť s nářadím, aby vzali s sebou sochory a krumpáče, lokomotivy vlekly se po svých kolejích a mizely až po kola v zástupu, až celý ten hnědý proud zmizel v šeru řečiště, — rozběhl se po kolí, rojil se po mřížoví, mačkal se u jeřábů a čekal tiše, každý muž na svém místě.

Pak chvějné rány gongu přinesly rozkaz, aby se všechno sebralo a dopravilo za známku vysoké vody. Sta žárovek zazářilo mezi železným pletivem, jak nýtovači počali svou noční práci na obranu proti blížící se povodni. Nosníky tří prostředních pilířů, jež stály na pražcových hranicích, nebyly dosud na svém místě. Bylo potřebí spojiti je toliko nýty, co jen bude možno, neb povodeň odplaví jistě podpory a celá ta železná konstrukce spadne, nebudou-li nosníky na koncích spojeny. Sta sochorů napínalo se na pražcích zatímních kolejí, po nichž se vozily stavební hmoty k nehotovým pilířům. Koleje byly vyzvedány, nakládány na vozy a dopravovány za povodňovou čáru stenajícími lokomotivami. Kůlny s nářadím na písčinách rozplývaly se před útokem křičící armády a s nimi mizely řady plotem ohrazených vládních skladů, železem pobité bedny s nýty, kleštěmi, závitnicemi, součástmi nýtova-

*) Knězem.

cích strojů a pump. Veliký jeřáb odklidí se až naposled, neb zvedal všechna ta břemena na hlavní konstrukci mostu. Mohutné balvany na celém loďstvu člunů spouštěly se do řeky, kde byla dostatečná hloubka, aby chránily pilíře, a prázdné čluny dopravovaly se po proudu za most. Zde zaznívala nejhlasněji Peruova píšťala, neb první úder gongu zavolal zpátky dingu závodním letem a Perů a jeho lidé, vysvlečeni až po pás, pracovali pro čest a dobrou pověst, jež jsou lepší nežli život.

»Věděl jsem že promluví,« volal. »*Já* to věděl, ale telegraf dal nám dobrou výstrahu. Oh, synové nemyslitelného početí, děti nevýslovné hanby, jsme zde proto, abychom se jen dívali?« Byly to dvě stopy drátěného lana na konci roztřepeného, jež dělaly divy, jak Perů skákal se člunu na člun nadávaje řečí moře. Pokrač.

M. Jahn:

PŘEDČASNÉ KVĚTY.

Z chlapeckých dojmů N. N.

Pokrač.

Janek začal mi vypravovati o Marušce. Povídal, jak bývala někdy vesela a najednou že začala churavěti a že už dva roky je nemocna a nemůže ozdravět.

»Ona už by ráda umřela, nic ji už netěší. Povídá, že ji už Pánbůh chystá hvězdičku a že bude na nás z večera svítit,« povídal Janek a sám se zahloubal očima do jakýchsi temných, zšeřených dálek.

Ve mně to nyní propuklo. Z minula hleděly na mne smutné, umdlené matčiny oči, ve kterých dohořívala poslední láska a něha, jakou mne dosud obdařil život, aby se nikdy už na mne neusmál vlídným, laskavým okem. Taková prudká, zhuštěná lítost rozlila se mým srdcem, že jsem bez řeči odběhl od Janka a jako splašený, zlekaný oř vyběhl do polí, abych se někde vyplakal.

Zaběhl jsem náhodou do hájku, který se namanul prvně mým zalitým zrakům.

Nebyl to ani hájek, byla to vlastně skrovná skupina stromů v úzkém, stěsnaném údolí. Stromy jakoby tu ani nebyly úmyslem vyrostly, nýbrž jakoby je náhoda svedla, aby nebyly osamoceny. Bylo tu několik bříz, osyk a jedlí. Světlo prolínalo řídkým lesíkem a všecek jej zatopovalo. Větve lehounce žvatlaly a zpod větví ohnuté střemchy zablýskla časem studánka s křišťálovým pramenem. Ticho, klid údolí hned mne sem zlákaly.

Sedl jsem do trávy — nebo mechu pro řídkost stromů ani tu skoro nebylo — a poddával se prudkému roztesklivění. Mé srdce bylo přelito citem, prudkým, horoucím citem, ale nemělo, s kým by jej sdílelo. Zdálo se mi, že od smrti matčiny určil mne osud jedině k tomu, abych zakrněl v studeném pokoji pod přísným dozorem otcovým a za stálého slídění Kalincové. Možná, že mne otec miloval, ale láska jeho byla skoro jako vyměřená plocha, k níž se už nesmělo přidati ani ubrati ničeho. A zde zase tetička! Nechápala mne, nenašla cesty k mým citům, nikdy mne nepohladila, nýbrž jenom jaksi chladně konala svou povinnost.

A tak jsem odsoudil všecky své nejbližší, nýbrž i všecky budoucí, s nimiž jsem se měl kdysi v životě potkati. Zhořkl mi život a rdousivá opuštěnost sevřela mou duši.

Přiklonil jsem rozpálené tváři k mladičké břízce a plakal jsem dlouho, zarytě a ani se nesnažil potlačiti pláče. Nepřesvědčoval jsem sebe, nýbrž s jakousi mučednickou sebetrýzní, s vítěznou radostí z utrpení oddával jsem se oné mučivé, svíravé bolesti, která mne pálila, řezala do duše tak jako žhavý kov, jejž přikládá lékař na tělo, aby vypálil snětivou ránu, nezdála se míti konce.

Vstal jsem až k večeru. Skráně mé pálily a tepny na spáncích zrychleně tloukly. Ruce se mi chvěly, když jsem vstal, a taková únava podtínala mé údy, že div jsem zpět neklesl do trávy.

Ale hned pak sebral jsem všecku svou sílu.

Umyl jsem se ve studánce a jakoby poněkud vzkříšen bral jsem se domů . . .

VII.

Tetičku zastal jsem doma. Odstrojovala se. Byla všecka zvážnělá od rána a všecek její zevnějšek ukazoval na zvláštní její duševní stav, jenž odpovídal vážnosti neděle. Vlasy měla stočeny kolem hlavy do věnce i šátek jinak uvázán nežli včera. Byla daleko mírnější než o jiných dnech a tohoto dne neslyšel jsem vůbec od ní hrubšího, drsnějšího slova.

Poprosil jsem ji o obrázek a jal se jí vypravovati o Marušce. Nezmínila se o tom, že mi zakázala mluviti s Jankem, dala mi obrázek a dovolila mi, abych jej zanesl Marušce.

Ale já neměl odvahy patřiti poznovu v ten její smutný, těkavý zrak, a proto dal jsem obrázek Jankovi, jenž pásl na švestkové aleji. On byl rád a hned běžel s obrázkem. Vrátil se a vypravoval mi o tetičce. Povídal, že posílá Marušce jídlo. Ostatně já to tušil. Věděl jsem, že je přísná, žlučivá, ale při tom všem dobrá.

Odběhl jsem k rybníčku, vsedl do člunu a sotva pohybuje veslem nesl jsem se po jeho tichounké hladině.

V besídce shlédl jsem tetičku. Četla, majíc brejle na očích a ruce složeny nad knihou. Hleděl jsem na ni chvíli a ani sebou nepohnula. Chvíli jsem o ní přemýšlel. Přiznal jsem si, že je ke mně dobrá, ale proč ve mně zanechávala chlad, proč se nedovedla prolomit až k mému srdci? Ano, scházela jí něha a jemnost slova, které tak podmaňují. Byla jako surový drahokam, jehož nevyleštili. V mládí shasila v sobě marný plamen mladistvé lásky a prožila mnoho let s bratrem svým, farářem v horské, odlehlé dědině, kde srdce její zakrňovalo a tak místo jemného, milého slova zněly její duši ty tvrdé, kovové struny, jaké ladívá život těm duším, kterým nedopřává plného rozkvětu.

Projížděl jsem lehce rybníčkem, nechtěje rušiti sladkého míru tohoto večera. Chvilemi zašplouchla pod veslem pohnutá vlna, větérek lichotně přejel mi po tváři a z aleje švestkové nesla se ryvá altová píseň Jankova. Svit zvolna se tlumil, stromy začínaly splývat a vzduchem táhla vlhká, rosnatá vůně.

Sváteční ticho rozlehlo šíří celého kraje.

Sklonil jsem hlavu a pustil veslo. Zdálo se mi, jakoby mne někdo pohladil. Byl to snad přelud či polibek vánku? Nevím, ale já se všecek obechvěl neznámou něhou. Jakoby mimo mne prolétlo cosi neztělesněného, tak jako vzpomínka anebo dotknutí něčí drahé bytosti, která už nežije mezi námi . . .

VIII.

Druhého dne odešla tetička do města na trh. Zvědavost zanesla mne do třetího jejího pokoje. Bylo tam jasně a mile. Na stěně visela olejomalba v širokém antickém rámci s meandry. Byla to podobizna strýčka faráře. Tvář jeho podobala se docela tetiččině. Rysy ty byly tak ostré a drsné, ale z toho jasného, přísného oka hleděla teplá dobrota srdce, jako když někdy prostřed mračivé oblohy prozáří milé, hřející slunce.

Prohlédl jsem si celý pokoj, ale ze všeho nejvíc mne lákaly knihy.

Pročítal jsem jejich zlacené tituly na hřbetech. Byly tam knihy náboženské, vědecké, ale i zábavné. Utkvěl jsem na anglickém sensačním románě, tuším od H. Conwaye, jehož nápis lákal mne jako tajemná rouška, pod níž se skrývá cosi vábivě netušeného. Ale skříně byla zamčena, což ještě více podněcovalo mou zvědavost. Hleděl jsem po stěnách, ale nikde nebylo stopy po klíčích. Přistavil jsem si židli a díval se, není-li na skříni klíče. A hle, nahmatal jsem ho pod jakýmsi hlazeným prkénkem, chvatně jsem odemkl, vzal román a jakoby mne můj poklesek nutil z pokoje, vyběhl jsem ven a skryl se v besídce.

Rozevřel jsem román a jal se čísti. Hltal jsem téměř stránky, abych je dočetl k poledni, dříve než přijde tetička.

Byl jsem jako u vytržení, neboť jsem kromě učebnic nikdy ničeho nečetl. A hle, tu rázem odehrávalo se přede mnou pohnuté drama životní a strhovalo k sobě všecku mou duši. A celé to drama bylo ozářeno jakýmsi světlem, ba ne takovým rudým plamenem hořící hranice, který mne všecek oslnil. Byla to láska. Ano, okolo tohoto plamene pohybovali se všichni ti lidé, aby jím rozehřáli svůj ubohý život Ale plamen se temnil, shasínal ve mracích života a šlehl jen občas jako škubavé trhání blesku za tmavých noci.

Dočetl jsem tuto rozčilující knihu. V hlavě mé hučelo a srdce mé bylo zalito horkou, palčivou září, že rychle jsem odběhl do pokoje, uložil román do skříně a položil klíč pod leštěné prkénko Bylo mi jako člověku, jenž vstoupí do světnice a ví, že tam nikdy vkročiti neměl, aspoň že přišel v nepravou dobu: hledí vyjeven a bojí se, aby na něj nepadly stěny. Rychle jsem opustil pokoj a vyšel ven, abych do sebe vdechl čerstvého vzduchu.

Tetička přijela k poledni. Po studeném obědě — neboť ona tentokráte nevařila — odešel jsem do polí a dosníval onen horečný sen, jejž jsem měl za čtení románu. V očích mých stále plápolal onen čarovný plamen a vábil mne k sobě zoufalou vášní tak jako holuba za nočních požárů lákají plameny vlastního hnízda, aby si spálil v nich křídla.

V noci pak zmítal jsem sebou na loži a blouznil. Tetička ráno tvrdila, že jsem křičel ze sna, ale já o tom nevěděl ničeho . . .

IX.

Ráno jsem časně vyskočil, ačkoli jsem byl nevyspán. V duši mé zbylo po včerejšku jako po ohni mnoho čpavého kouře. Všecek jsem se jím zalykal. Vyběhl jsem ze síně, abych se vydýchal.

Slunce vstalo již z lehoučkých par, rosa na olších podsýchala a listy sotva znatelně žvatlaly. Všecko travnaté okolí bylo oblito jemným svitem ranního slunce, dýchajíc čerstvou, vyspanou krásou.

Proběhl jsem po špičkách okolo rybníka. Slídil jsem po štice, ale nespatřil jsem jí. Chtěl jsem živou silou nemysliti již na to, co předcházelo včera, ale marně Ještě se ve mně všecko vlnilo jako po prudkém větru.

Maně jsem pohlédl před sebe. Pokrač.

KAREL HURYCH:

SLABOŠI.

Pokrač.

Přišla služka s podnosem. Usedli ke stolu. Paní Vilimová byla samý smích, pohyb a neklid. Tu odkvapila do kuchyně, tu spěchala k panu prokuristovi s miskou kompotu, na který zapomněl, tu zasmála se shovívavě nějakému vtipu pravovárečného Plzeňáka, třeba snad nevěděla, co pravil, neboť zároveň v té chvíli poslouchala Havelku, tu pohrozila prstem doktoru Krollovi, jejž neopustila zlomyslnost ani při dobré tabuli, ač byl labužníkem, tu zase škádlivě oslovila klidného Jandu, i na nepřítomného Mrázka vzpomněla. Miksovi bylo podivně kolem srdce, cítil vždy jakýsi neklid, když viděl Lidu ve společnosti. Egoismus zamilovaného jitřil se v něm, a byl někdy silnější nad vítězoslavnou, ješitnou myšlénkou, že jej miluje ta, které se všichni ostatní koří a dvoří, kteří radují se z její přítomnosti. Ale tvářil se velmi vesele a obíhal kolem stolu se servitem pod paždí, a naléval a dělal sklepníka, při čemž všechny několikráte rozesmál.

Po večeři odebrala se společnost do malého, modře čalounovaného salonu. Vůně tabáku prosytila vzduch.

Mezitím, když se vstávalo od stolu, podařilo se Miksovi vyměniti s paní Vilimovou letmo pár důvěrných slov. Čekal nepokojně na tu příležitost, jakoby od toho záviselo jeho štěstí. Pomáhal jí u kredence rovnati na táci likérové čísky a šálky na černou kávu.

»Pozor, Mikso, ať mi nic nerozbijete, jsou to samé svatební dary,« usmála se a jak mu podávala křišťálovou carafinku, štípla ho do ruky.

»Bylo mi velmi smutno. Čtyři dni jsme se neviděli,« šeptal Miksa mezi tím, co nazdvižen na špičky sáhal do hořejšího oddělení kredence, aby podal paní Vilimové cukřenku.

Paní Vilimová hlasitě odvětila:

»Děkuji vám, pozor . . . nešiko!«

A dodala slabě, skoro neslyšitelně a při tom rychle ubrouskem přetřela cukřenku. »Nu . . . rozveselíme se zase. Nemohla jsem teď nikam. Zítra v divadle . . .«

»O velké přestávce se shledáme, ano?« Očima přisvědčila a podavši mu velký tác, pravila opět zvučně:

»Tak, odneste to vedle na prostřední stůl!«

A odvrátivši se od kredence, sama nesouc druhý tác s láhvemi likérů, pronesla s vyčítavostí:

»Vy jste pěkni, nikdo si mne ani nevšimne. Jen ten dobrák Miksa, že člověku pomůže.«

Kroll zamručel:

»My se k tomu tak nehodíme jako pan Miksa.«

Paní Vilimová se krátce a nevinně zasmála a neřekla nic. Jen hbitě se točila kolem stolu v salonu, cinkala nádobím a hartusila pak velmi na muže, aby se staral o hosty, doutníky a cigaretty podal, likéry a víno naléval.

Hovor nuceně se pohyboval v obyčejných, prázdných frázích, jak bývá mezi lidmi, kteří se octnou ve společnosti, kde jsou vázáni největší pozorností a zdvořilými ohledy k sobě a nemají si co říci. Tuto tíseň způsobila přítomnost tří nových, dosud nezvyklých hostů, z nichž Křikava neustále mluvil a Havelka neustále mlčel. Uctivý prokurista nebyl skoro ani pozorován, tak se opatrně skrčil a zaujal skromné místo. Janda stál opřený o zasklenou skříň na knihy, v ruce držel šálek černé kávy a vyhlížel jako člověk, který chce něco duchaplného vypravovat. Ale po svém zvyku omezil se toliko na posu zajímavého člověka.

Paní Vilimová pololežíc seděla na nízké sofě a kouřila cigarettu. Vyfukovala kouř Krollovi do tváře a smála se, když se zakuckal. Durdil se, ale ona věděla dobře, že je šťasten, jen když sebe nepatrnějším (a třeba i sebe nepříjemnějším) způsobem si ho všimne.

Vždyť nikdy nevynechal ani jedné příležitosti, aby mohl býti v její společnosti, přes to, že mnohdy se celý večer mračil, nebo kolem prskal jedovatými slovy.

Havelka se upřímně nudil a pozoroval své okolí. Byt se mu zdál ošklivým, nevkusným, neuměleckým pro takovou ženu, jako byla paní Vilimová. Nedovedla věcem vdechnouti kouzlo své osoby.

Tlachání tlustého pravovárečníka jej popuzovalo. Fysiognomie zdvořilého prokuristy připadala mu jako nedokyslá okurka a dráždila ho ke karikatuře. Vilíma pokládal za hloupého dobráka, který pro samé obchodní a domácí starosti nemá ani času podívati se do zrcadla, aby viděl, jaké parohy zdobí jeho hlavu. A ti ostatní připadali mu jako velmi smutné figury z komedie, nebo naopak: komické figury z dramatu. Bylo to ostatně jedno.

Hned poprvé, když byl uveden do této společnosti, rozpoznal situaci. Lecos uhodl z narážek Miksových. Poznal, že Kroll, který se díval zlomyslně jako vlk a nemluvil, ale kousal, byl zamilován jako jehně. A ten jeho kamarád Miksa, hodný, prostý hoch, kterého si představoval jako rozšafného úředníka, vyléčeného z dětské nemoci ideálů, ostatně dosti slabé, tloustnoucího v svě-

domitém a pohodlném plnění povinnosti a v oblém náručí mladé ženy s pěkným věnem a snad i pěknou tváří, v jakém se to octl mumraji! Vyhoupnut z kolejí letí střeštěně bez cíle a záchrany za vzdušným, dýmným přízrakem. Zavane vítr, snad jen lehounký vánek, jako když bílá ručka mávne vějířem — a přízrak se rozplyne. Ubohý hochu, poletíš ze své výše nadutého samce, odkud jako vítěz soucitně pohlížíš na ostatní méně šťastné, a budeš rád, když nesrazíš vaz. A Janda . . . hm . . . ona si ho skoro nevšimne, ale on je ze všech nejšťastnější, neboť je krasavec a v hloubí duše je přesvědčen, že není lhostejný té paní. Vždyť hezcí muži jsou nejhloupějšími a nejvíce klamanými manžely.

A ona . . . Havelka se zarazil ve svém uštěpačném mudrování. Pohlédl na ni se strany. Zamženou clonou jeho oka šlehl blesk obdivu. Byl to zbožný obdiv umělce klanícího se božství krásy, jež se mu jevila jako něco čistého, neporušeného, vznešeného. že ve vznícené mysli tajil se lačný dech smyslnosti. — Nebyla vlastně ani krásná, rysy její tváře, formy jejího těla neuchvacovaly harmonickou, rythmickou lepotvárností, ale zdálo se, že posvátný plamen krásy je skryt v ní a sálal kouzelným jasem z hlubin její očí, z těkavého chvění jejích rtů, ze zlatých vln jejích vlasů, z každého hnutí její štíhlé a nervosní postavy. Bylo v ní více poesie nežli krásy A její ruce — co se na ně vynadíval při večeři a i teď, když přikládala cigarettu k ústům — byly čarovným dílem nejsubtilnější plastiky, malé a bílé, hebké a lahodně útlé, plné citu a tepla, s podlouhlými, mandlově vykrouženými, zarůžovělými nehty na konci drobounkých, rovněž podlouhlých prstů. Jsou tesány z mramoru bělostného jako sníh napadaný na opuštěnou, netknutou stezku polní, z mramoru, jehož se dotklo geniem inspirované dláto sochaře smělými a neskonale něžnými tesy. Havelka až se ulekl svého náhlého nadšení. Pociťoval podmaňující moc té ženy. Bylo v ní cosi vítězného. Zdá se mu, že hraje mistrně odvážnou komedii — s těmi několika muži, které měla připřáhnuté k triumfálnímu svému vozu. Držela v otěžích i svého hranatého muže i láskou šíleného jinocha Miksu, i někdy se vzpínajícího Krolla i pokojného Jandu, držela je pevně a hravě, že ani necítili vládu její ruky nad sebou.

»A teď se mám připřáhnout i já? Sapristi, už cítím chomout na krku . . .« Havelka chtěl pohrdlivě zapuditi myšlénku, jež brázdila těžce a tvrdě jeho duši a ryla stále hlouběji

XIV.

»A co vy tady sedíte, jakobyste mezi nás nepatřil?« oslovila jej náhle paní Vilimová. »Bůh ví, kde bloudí vaše myšlénky, v jakých fantastických dálkách . . .«

Havelka jako vyburcovaný povstal ze židle, hrábl si do vlasů a spáliv si malíček zbytečně usilovným oklepáváním popela doutníku odvětil jakousi zdvořilou a nemotornou frází, nad kterou se sám zapýřil.

Havelka si ve svém zadumání ani nevšiml, že Vilím, jeho přítel z Plzně a prokurista zasedli v koutě ke karetnímu stolu, kde se jim náhle uvolnilo. Prokurista posadil se jaksi odhodlaněji na židli, ale zachovával svoji opatrnou zdvořilost, karty kladl na stůl, jakoby byly z hedvábí, a užíval velmi často slovo »račte«, jak známo, málo běžného u karetních stolků.

Havelka uchopil sklenici trpce vonného, ohnivého vína bordeauxského, zavadil o sklenici paní Vilimové a vyprázdnil ji jedním tahem. Tvář jeho oživla a vyjasnila se.

»Bravo! Tak se mi líbíte,« zasmála se paní Vilimová, »ale odpusťte, že nenásleduji vašeho příkladu, bojím se, že bych se opila.«

»Ráčíte mít mnichovskou školu,« prohodil doktor Kroll, sáhající do škatule s doutníky.

»V pití? Ano!«

»Ovšem . . . v umění jste Pařížanem,« hlas Krollův zněl skoro posměšně.

Havelka stáhl nervosně rty a mrskl pohledem po Krollovi a odvětil nonchalantně:

»Ať Pařížanem nebo Eskimákem — to je velmi lhostejné.«

»To se mi nezdá,« pravil Kroll pomalu, a jeho tvář nabyla náhle zasmušile přísného výrazu, neboť sklopil své pronikavé, živě jiskrné oči, »myslím, že umění má zahrnovati v sobě ráz, vzduch, abych také řekl, vůni té půdy, z níž vyrostlo.«

Janda se ozval nadšeně od stolku karetního, kde stál za Vilímem a občas unyle vzhlédl k paní Vilimové.

»Ano, umění musí být národní,« a nahnuv se k Vilímovi, doložil ještě vzrušenějším hlasem: »jen s tím esem ven!«

Miksa chtěl něco říci, pootevřel ústa, ale jen zamyšleně povzdechl.

Paní Vilimová obrátila se k Havelkovi Malíř ucítil její pohled, pozvedl oči k ní a znovu rozjasnila se živě jeho tvář, jako když vyprázdnil sklenku vína a řekl:

»Nevím, jak dalece voní českou půdou to, co já dělám. Ale když pracuji, znám pouze vlast svých myšlének, snů, vidin, kde chci býti svým králem.«

»Ale to vám nepřekáží, abyste nevyšel si někdy za hranice své říše . . .« namítl Kroll sarkasticky, a nepokojně pohlédl na paní Vilimovou, jež očima jen visela na rtech Havelkových a neposlouchala Miksu něco jí šeptajícího.

»O ano, na loupežnou výpravu,« zasmál se Havelka, potřásl hlavou a nalil si vína a dodal: »Je prends mon bien où je le trouve.«

Kroll se ušklíbl, jakoby chtěl zvolat: Komediante, tím nás neomráčíš! — ale mlčel.

Paní Vilimová pravila: »To je asi: dobývám si vše dobré — kde je najdu. Jen silní a mocní výbojníci mohou to říci o sobě, že?«

»Tedy něco jako pěstní právo talentu,« zahučel Kroll.

»Ano, milostivá, znamenitě jste to řekla,« zvolal Havelka, všecek vzrušen a jaksi rozjařen blízkostí krásné ženy, u níž pozoroval i jakousi noblessu duševní.

»Jak prostě a bystře dovede se vyjádřiti,« myslil si Havelka. »Není na ní nic všedního. Čert aby se v ní vyznal. Někdy jako grisetka se rozdovádí, jindy je distingovanost sama a teď dokonce je i duchaplná.«

Paní Vilimová posadila se na houpací židli ke kuřáckému stolku a pokynula Havelkovi, aby sedl na divan vedle ní. Kroll přecházel neklidně po pokoji, pohlížel chvílemi i hráčům přes ramena do karet, často vypil ze sklenky víno, a neušlo mu ani slovo z hovoru u kuřáckého stolku.

Miksa seděl v koutku, za paní Vilimovou s ironickým výrazem tesknoty, zloby a nudy ve tváři.

Paní Vilimová vyptávala se Havelky na jeho práci Mávl rukou, div mu manžeta neulítla:

»Moje práce! Půjde-li to takhle dál, skončím v ústavě idiotů nebo se stanu profesorem«

A ulevil své nespokojenosti, svému neklidu a své nedůvěře tak upřímně, jakoby se zpovídal kamarádovi. Pak se rozohnil. Mluvil o svých dlouhých a vášnivých lekturách, o svých poetech a romancierech, o Verlainovi, o Turgeněvovi, Balzacovi, Garšinovi, Baudelairovi a Dostojevském.

Kroll se zastavil, zkřížil ruce na prsou a pravil nějak pedanticky:

»Co, prosím vás, soudíte o moderní filosofii, když jste v moderní literatuře jako doma? Je tu přece jakási vnitřní spojitost mezi oběma.«

»Ovšem! Ale k filosofům jsem se ještě nedostal. To by mi ještě scházelo. Moderní filosofové jsou znetvoření básníci, jacísi duševní hermafroditi. Všechno bylo již řečeno v poesii a umění, to je ten nejčistší zdroj pravdy a poznání. Filosofie je strouha, kde pereme své špinavé prádlo...«

»No tohle je přece...« zvolal Kroll podrážděně.

Havelka se nedal rušiti. Rozcválal se na svém splašeném Pegasu Paradoxů.

»A pak — filosofie je lidem tvořícím, duším hledajícím závažím, které však nereguluje pohyb. Já znám jinou filosofii. Znal jsem starocha, truhláře. Byl nám modelem. Měl zajímavou hlavu a krásné vrásky kolem očí. Byl pověstný svým roztrpčeným humorem. Malovali jsme ho a on nám kázal:

‚Jedni lidé umírají proto, že se přepijou a přejedí, druzí umírají hlady. Jsou dvě smrti, jedna hubená a druhá tlustá...‘ To byl filosof!«

Kroll odhodil doutník do velké mušle a již nějaké ostré, pichlavé slovo chtělo sletět s jeho zkřivěných rtů.

Ale paní Vilimová na něj pronikavě a laskavě pohlédla a doktor umlkl, jen rty si hryzl a pokrčil rameny.

Na druhém konci pokoje počali hráti barvičku. Na stole leželo několik pětek a zlatníků.

»Třikrát!« zvolal Vilim a shrábl peníze.

»Zlatku viso,« zahučel pravovárečník a usmál se vůkol sebe.

Prokurista s tajným povzdechnutím vytahoval z tobolky desítku.

Janda se »po anglicku« vytratil.

Miksa potají pohlédl na hodinky. Bylo po půlnoci. Pociťoval se náhle osamělým v tom šumném hlaholu hlasů kolem něho. Havelka se potýkal s Krollem, ale bagatelisoval jeho náhledy, tak že se zdálo, že mu ani neodpovídá, že mluví monolog. A rozjařil se, jeho temperament rozkypěl v přítomnosti paní Vilimové. A mluvil již jen k ní:

»Ano, milostpaní, my moderní jsme chudáci, děti vyžilé raçy. Nemáme horoucí vzlet, elementární tvůrčí sílu, a především víru a srdce starých mistrů Oni věřili, oni modlili se barvami, měli halucinace pekelných hrůz, tonuli v mystických extasích rajských vidění, a jen tak mohl vzniknouti Tintorettův »Ráj«, infernální příšernosti Breughelovy a grandiosní epopeje »Posledních soudů« Michel-Angelových nebo Rubensových, jen z vroucí víry naivních srdcí mohla prouditi ta čarovná síla van Eycka, Cranacha nebo Dürera. To byly doby, kdy umělec bojoval proti Satanu jako rytíř svaté víry. Zachovaly se legendy o florentinských malířích z doby primitivistů, jež v noci Satan pronásledoval, zjevoval se jim v dílnách, ničil jejich obrazy. Satan bojoval proti jasnému ideálu umění, jež posilnilo a povzneslo křesťanství více nežli veškerá sláva a moc papežů. Vatikán by měl prohlásiti Raffaela, Murilla nebo Veronesa za svaté. Oni sloužili víře krásou! Není vznešenější bohoslužby. Pánu Bohu byla zajisté milá, neboť Pán Bůh jest esthetikem, vždyť stvořil ženu. (Havelka se usmál.) A Satan přece zvítězil. Teď slouží jemu umění černé mše. Panství rozumu zvítězilo nad vládou srdce. A rozum je dle Tolstého Satan, kdežto v srdci sídlí Bůh.«

Kroll nemohl se již udržet, přerušil malíře:

»A co, pane, antická doba umění, která snad byla jistě velkolepější nežli středověká a renaissanční! Na to zapomínáte! Čí dílem je Venuše Milosská, Satana nebo Boha?«

Havelka rychle pochopil logickou léčku Krollovu a jemně se usmál.

V tom ozval se Miksa:

»Havelko, co se s tebou děje? Nikdy jsem tě neslyšel ještě tolik a tak výmluvně hovořit.«

»E čert ví co, snad mám již v hlavě.«

Paní Vilimová pravila k Havelkovi hlasem poněkud zastřeným únavou bdění, kterou však nepociťovala:

»Jaké to máte nápady a jak umíte upoutat! Poslouchala bych vás do rána.«

»Vždyť již mnoho neschází!« zívaje prohodil Kroll.«

Miksa rozmrzele se odvrátil a šel ke stolku hráčů. Ale pohlížel stranou ke kuřáckému stolku. Pokrač.

FEUILLETON.

Jana Čápová: KONCERT.

V tomtéž Rudolfinu, u lávky, na tichém náměstí, v téže síni, kam jsem chodila poslouchat českou hudbu, přišla jsem poslechnout koncert, pořádaný k dobročinnému účelu. Program oznamoval v sedm hodin začátek. Ale v tuto chvíli byla sedadla ještě prázdna. Jen na tribuně tlačilo se do předu několik kloučků, jakoby někdo ze zadu dral se na jejich místečko.

Německá elegance scházela se později; tiše, jako kočky vplížily se voňavé Němkyně a židovky na svá sedadla, zašuměly nádherným hedvábím, způsobně se klaněly svým známým a způsobně čekaly. Po obou stranách sedadel v parteru, na místech, kde jindy tísní se nadšené hlavičky studentů, známé hlavy českých hudebníků a ctitelů hudby — tam kolem hnědé látkové tapety po obou stranách stálo jednou řadou černých židů s ohromnými nosy, dolů skloněnými, které vypadaly, jakoby se styděly.

Konečně přízemí do poloviny se vyplnilo. V ložích seděly dámy po obou stranách, v různých barvách jako dvě duhy. Všecko bylo klidné, všude ticho jako v smutku. Každý, kdo mluvil, jen tiše převracel věty, jakoby nikoho neměl zbudit.

A v tom tichém šumu najednou ještě tišeji, skoro nepozorovaně se rozhrnula jutová záclona; tiše, se sklopenými hlavami vešli dva dědečkové malými krůčky, jakoby teprve šli připravovat pro účinkující nějaké nástroje. V rukou nesli nějaké papírky. Udiveně se každý ohlédl a ještě více ztichli všickni. Dědečkové usadili se jeden k černému klavíru, druhý k harmoniu, papírky položili před sebe, otevřeli je, podívali se jeden na druhého, položili ruce nesměle na klávesy — a teď začala nějaká tichá, podivná melodie. Harmonium napodobilo dlouhé zvuky flétny, piano tichounce, jakoby jediným tónem ve staccatu doprovázelo onu podivnou, rozvleklou, směšnou melodii. A dědečkové opatrně, poctivě hráli, tiše poťukávali scvrklými prstíčky a právě tak tiše skončili. Nikdo ani nevěděl kdy. Nikdo se neozval. Dědečkové sklopili hlavy, podívali se zase jeden na druhého, obrátili noty a chtěli začíti už druhé číslo programu. V tom na tribuně nějaká ruka třikrát nesměle tleskla. Dědeček u harmonia vstal, poklonil se hluboce v tu stranu, sedl zas, zadíval se smutně na soudruha, a za chvíli začala nová píseň, ne již směšná, plná stesku a smutku, prýštícího z rozbolestněných srdcí obou dědečků. Zase skončili, aniž kdo věděl; teprve, když noty zavřeli a vstali, několik lidí několikrát zatleskalo; oba stařečkové v stejnou vteřinu se poklonili, jakoby společná lítost zlomila jejich těla, noty jako nepozorovaně v ruce vložili a zase tak tiše, ale ještě skromněji, nějak jakoby i jejich postavy byly menší a tělička slabší, tichounce, sami si rozhrnuli záclonu a zmizeli za jejím třepením.

Zase nové ticho. Dámy se dívaly jedna na druhou, s útrpným úsměvem pošeptaly poznámku a ztichly. Nikdo už nezatleskal, nikdo je nezavolal. To bylo první číslo programu.

A hned zase rozhrnula se záclona. Operní pěvkyně slečna Irma di Lasso uvedena členem pořadatelstva. V pravé ruce nesla strnule ohromnou, bílou kytici, s dlouhými stuhami v maďarských barvách. Šedivé, veliké oči usmívaly se i se širokými ústy, s vyniklou bradou, i nos, který vypadal, jakoby jí ho někdo polovic zastrčil dovnitř, i ten se usmíval koketně na všechny strany, na které skládala unyle své poklony. Máchla kyticí na piano, postavila se energicky ke klavíru a zapěla: Uherskou píseň. V starých, béžových šatech z mody, z nichž celé poprsí a téměř celá záda vyzývavě kynula, rozzpívala hrčivým hlasem tremola nějaký maďarský kuplet. Kroutila tělem, vystupovala na jednu nohu jako tenorista; její hlas byl tak malý, že obrátila-li nakadeřenou hlavu v pravou stranu sedadel, na levé straně vůbec neslyšeli; zdálo se jim, že už skončila, a v onu stranu jen nejspíš zahájila poklony, a obrátila-li se v jejich stranu, byli na pravo přesvědčeni, že je konec. Ona však k posledu poskočila, zadívala se do prostřed síně, zakončila trilkem, podklesla koleny, zasmála se zase tím naučeným úsměvem, popadla kytici, radostně uchvátila nabízené rámě pána vstříc přišlého a odešla. Stačilo jí k vnitřnímu úspěchu vědomí vlastní roztomilosti.

Nově v průvodu jiného pána vstoupila ohromně dlouhá, hubená slečna, v bílých, laciných šatech, protkávaných zlatými nitkami, s dlouhýma, kostnatýma rukama, s vystouplými klíčními kostmi. Chtěla vypadat hodně přirozeně, proto nedívala se na nikoho, jen v oči svého průvodce, kterému tak živě začala něco vypravovat, tak se s ním rozmluvila, že se zdálo, jakoby se připravovala na cestu kolem světa. Studeně přistoupila k otevřenému klavíru a aby seděla níž, roztočila vrchní desku židle, jako děti pouští vlka, sedla si na ni až skoro k samé zemi a zahrála ještě studeněji, než slibovala svým zjevem, Spontiniho Vestalku. Stejnoměrně vyhazovala ruce mdlé a dlouhé až nad hlavu, jako lítají raketové světelné koule, usmívala se snivě až do konce, pak obě ruce najednou pozvedla, spustila je těžce dolů, ukláněla se dlouze, šoupajíc levou nohou a zmizela za záclonou. U dolního vchodu do přízemí roztleskal se však starý, úplně bezvousý pán tak hlučně a s takovým úsilím, aby ještě jednou se objevila dlouhá slečna, že všecky ty slušné a způsobné dámy, všecko to podivné obecenstvo ohlíželo se v ona místa. A to byl vlastně hlavní účel jeho nadšení. Pod tou prázdnou tváří, pod tím divným úsměvem hladkých úst a brady, o které se zdálo, že půl roku myši po ní putovaly — okolo bílého límečku, na červené pentli byl pověšen řád Leopoldův! Starý pán tleskal a přecházel od vchodu až k zábradlí, při tom ale byl obrácen k obecenstvu. Vypadal s těma stejnoměrně se pohybujícíma rukama jako jeptiška v opatrovně, když při pochodu s dětmi udržuje klapačkou tempo. Celým tím svým činem a zjevem strhl ostatní k potlesku a dlouhá slečna se zjevila znovu s opětovnou šoupavou poklonou.

A hned po jejím odchodu sebevědomým, hlučným krokem vešel zpěvák Leo Richardson. Hleděl přes skřipec s černým okrajem, očima maličkýma a tak blízko sebe stojícíma, že kdo se na něho díval, měl pocit strachu,

aby v nejbližší chvíli obě oči neslily se v jedno, jako dvě kapky vody. Světlé vlasy tvořily nahoře na temeni malý stolek, ale napřed prodlužovaly se a stály zatočeny ve dva beraní rohy, kterými bylo vidět pozadí sálu. Jeho boty skřípaly, že se zdálo, jakoby stoupal po dřevěných schodech na starou zvonici. Konečně je utišil a zapěl ze Zlatého křížku: Píseň Bombardona. — Nic směšnějšího by nikdo byl nevymyslil, než tvořil zevnějšek pana Richardsona s písní Bombardona.

Pyšně odešel, ale s větším hlukem i jakoby s větší pýchou vrátil se zavěšen se slečnou Irmou di Lasso, aby zakončili program posledním číslem »Loučení ptactva«. Hlasem pana Richardsona zdálo se, že se loučí zvěřinec se svým obecenstvem, slečna di Lasso pískala, jako kdyby byl někdo přivřel malého psíka do dveří. Jen ptáci se nerozloučili. Oba jejich interpreti zmizeli nadobro se štěstím ve tváři.

Obecenstvo se rozcházelo klidně. Němkyně odšuměly zase svým hedvábím, odnesly zas vůni svého šatu a všichni zvolna rozešli se z koncertu, v němž o hudbě nebylo ani ponětí.

VÝSTAVA V RUDOLFINU.

II.

Málo duše, citu a poesie je v tom umění, které representuje pražský Salon. Jen několik osamělých prací zahovoří k vám mluvou opravdového umění a volá na této poušti, že žije umění, poesie, duch v moderním malířství a že razí mu vítězné nové cesty, že toto nové umění podniká heroické i komické zápasy, že vítězí i podléhá, že je velké i malicherné, vznešené i komediantské, že dovede stejně vzbuzovat nadšený obdiv, jako divoký chechtot a opovržení . . . Toto nové umění ve svých nejstřeštěnějších a nejzmatenějších extremech, jimž se směje kritika, professoři, akademikové, obchodní agenti i uzenáři, vyklíčilo vždy ze zrna Myšlénky a Touhy, třeba že toto zrno padlo někdy na neplodnou, neúrodnou půdu. Ale i když vyžene z takového chorého zrna sebe bizarrnější květ, je mi milejší nežli kapusta a zelí, které bují v záhonech zdravé prostřednosti. Umění ostatně nemá hygienický význam, není třeba, aby bylo zdravé. Tam, kde jedinou mravností je talent, nemohou rozhodovati normální předpisy o zdraví. Nemravným a nezdravým je pouze umění vědomě prostřední, sloužící nízkým instinktům nebo zotročené v nedůstojných, lokajských službách dvorních, officielních atd. Jinak není umění nemravného a nezdravého. Pak i ty největší extremy umění, jež vycházejí ze salonu »Rose et croix« nebo z některých kroužků secessionistických, nejsou zjevy nějaké perversní degenerace naší doby, jsou pouze příznaky, že umění není stojatou vodou s pohodlně kuňkajícími žabami, ale že podléhá věčnému zákonu pohybu, přeměny, obrození.

Nové umění postupuje v před několika proudy šumně se srážejícími a bystře uháňejícími v mocném vlnobití moderny. Některé proudy jsou horskými bystřinami nesoucími vůni hlubokých lesů, zpívajícími jasné melodie poesie a krásy, jiné prýští se z mystických temnot, ponurých, divokých propastí věčného tajemství. Tak jeví se nám okřívající bystřinou umění krásné a úctyhodné skupiny pracovníků ve Worpswede, tak šumně a hybně pění a bouří umění rázných a pilných hochů skotských, »boys of Glasgow«, tak zase z uklidňujících hlubin temným a vírným tokem tiše přichází umění nejmodernějších Francouzů, Belgičanů, ať již přicházejí z Sâr Peladanova »kabinetu rarit«, totiž jeho salonu »růže a kříže«, nebo ať se objevují v hotových formách vyspělých, vysokých děl Rodina, Knopffa atd.

U nás máme mnoho pěkných talentů, zejména mezi mladými vyrůstá několik silných, slibných umělců. Ale nízké umělecké niveau Prahy, náš život filistrovský a kamarádský, materielní ubožáctví a z toho vyplývající ledabylost, netečnost a lenost a především též nedostatek právě umělecké kultury, to vše působí trapně i na nejlepší z našich lidí. Viděli jsme tak již mnohý silný talent zakrněti v těch našich českých záhonech kapusty a zelí. To se stále opakuje. Rudolfinská výstava poskytuje zlé doklady . . .

— — — — — — — — — — — — —

Četl jsem kdysi významná slova Sâra Peladana, které napsal úvodem ke katalogu šesté své výstavy.

»Nevyjdeš-li lepším z výstavy,« praví Sâr k »pocestnému hostu« svému, »vyjdeš zmenšený.«

»Milovati jest pravý způsob chápání.«

»Miluj tedy Umění, abys jednou pochopil Onoho — který je Cestou, Pravdou a Životem. Amen.«

S podobnými pocity vstupovati do pražského Salonu znamenalo by silně přeceňovati vliv, jaký může míti na naše duše buď křesťanské nebo pohanské, aristokratické nebo proletářské, ale věřící, nadšeně věřící v moc a slávu Umění.

Milovati je nejen nejlepším způsobem pochopení, ale i nejkrásnější kritikou. Obdiv, nadšení, láska rozníceně velkým dílem uměleckým, před nímž se zápalem možno horovati a sníti o vysokých metách, o jasných majácích umění, jsou svrchovanými a vydatnými požitky uměleckého kritika.

Bohužel musím doznati, že o tento požitek jsem chudší, že nedostavil se ani tam, kde jsem jej s jistotou očekával, ani před několika obrazy, k nimž jsem se blížil s dychtivostí a očekáváním. Několik zajímavých jmen zláká vás i v letošní chudé výstavě: Lenbach, Hynais, Segantini, Dettmann, Leempoels, Rochegrosse, Billotte a j., avšak umělci tito nepodávají nám nic mimořádně velkého a skvostného ze svých dílen. Na Prahu jim patrně zbylo to, co již nemohli nebo nechtěli poslat do Mnichova, Paříže, Berlína, Benátek a jiných letošních výstav.

Hynaisovy oba portrety nezaprou mistrovu finessu barvy a bravurnost podání. Podobizna Dr. Podlipného je jemně odpozorována a procítěna, portretovaný primator pražský oživuje před námi, jeví se nám tu v jakémsi soustředěném výrazu tváře, ve zjevu muže veřejného života, zevní representace a sebevědomého vystupování.

Z celé řady ostatních portretů provedených českými umělci nejsympatičtěji na mne působil portret od Frant. Šimona již proto, že je prací umělce zcela mladistvého, ale již ku podivu jistého. S pozoruhodnou věrností a silou výrazu vystihl podobu a povahu básníka J. V. Sládka. Vidíme jej znaveného a melancholického sedícího v koutku pracovny, jeho tvář jemná a nervosní s pronikavým a vlídným pohledem hlubokých očí je upřímně, bez nucenosti malována, podobně i ruce jsou pěkně provedeny, skutečně portretovány. Na další práce p. Šimona můžeme se těšit.

Méně radostně naladily mne oba tvrdé a suché portrety Karla Záhorského, v nichž mladý umělec, podavší již důkazy svého nadání, přišel na scestí. Snaha po příliš přirozeném a pravdivém vystižení pleti zavedla jej tam, kam i jiné a zručnější naše mladé portretisty z letošní výstavy: k sinavému a zakalenému, umouněnému tónu pleti, což se vyskytuje zvláště též na dámské podobizně od Richarda Pollaka, jinak dosti zdařilé. Adolf Wiesner snaží se napodobiti jednobarevné modulace některých nových anglických portretistů, velkého virtuosa temných tónů Whistlera a jasnějších tónů John Alexandra, ale ostal pouze na hrubém a plochém povrchu. Lehce a měkce pracující Herčík pokusil se jako již asi dva nebo tři vynikající portretisti naši o zobrazení sl. B., jež však nemusí litovati tolika času stráveného sezením před několika malíři, neboť jim poskytla příležitost, aby závodili v malování elegantních, nádherných toalet. V tomto ohledu neostává portret Herčíkův za posledním portretem Sochorovým téhož sujetu. V. H.

*

LITERATURA.

Em. šl. z Lešehradu: Květy samoty. Básně. V Praze 1899. Nákl. vlastní. Týž: Výbor z básní Stéphana Mallarmé. S podob. Vallottonovou. V Praze 1899. Nákl. vlastní.

Na druhé sbírce p. z Lešehradu dá se ocenit totéž, co na prvé, o níž jsme již v tomto listě referovali: úzký, drobný, melancholický, marný a úzkostně teskný, při tom měkce zčeřený a hravě, s elegantní lehkostí nanášený tón krátkého dechu. Básník hraje si s týmiž trochu umělými, monotonními náladami, rozpřádá je jemně ve své citovosti, rozprašuje a stírá pak sladce jejich rozcitlivělé bledé, ale harmonické sloky, dýchá je na desku své illusivnosti: všecko hra, elegantní a distingovaný, ale uzoučký a monotonní artismus, který se dá snadno provádět v tom závětří a bezvzduší, v tom mrtvém, zalehlém, tichém chobotu, kam nedolehne žádná vlna a žádná bouře a kde sní p. autor o lítosti, že kdes venku, mimo, teče čas a prchá chvíle. Proti první knížce je vidět na této jen, že artismus p. z Lešehradu se stupňoval: má již svůj ceremoniel, svoji pompu, svoje trópy, a nemá-li ještě, opatřuje si je, kombinuje a sestavuje rekvisity k němu. Mnohé přenesl si p. Lešehrad od zemřelého Hlaváčka, jeho stín padá s druhého břehu na některé nejtišší a nejhlubší partie jeho dekorací, ale ten vibrující podložený timbre tomu chybí, a ten také se p. z Lešehradu hned tak nepodaří. Neprominutelné je však, že p. autor pojal do své knížky také několik čísel sensibility a sentimentu velmi banálního, příležitostného a vyčichlého; ty prozrazují také, že i pod chocholatějšími obaly může se krýti parfum zkyslý a laciný — a to je domněnka velice trapná a ničící illusi, bez jejíž ochotné obětavosti všecka taková úzká a mdlobná poesie vyjde na prázdno. Jedno z nejzajímavějších čísel knihy je úvodní fragment: několik veršů, ale vrhají jako výheň barevné, krvavé pruhy, které špatně harmonují s melancholickou šedí knihy. »Že mé touze dračí žena nepostačí« čtu tu, ale ve vlastní knize není ani dost slabé echo tohoto taktu, a liší se také tak podstatně a cele od výrazové a dikční manýry p. z Lešehradu, že náleží asi jinému autoru, jehož jméno snad nedopatřením p. autor neuvedl.

Překlad některých básní a prós Mallarméových, jejž vydal také v poslední době p. z Lešehradu, je básnicky a literárně skoro bez ceny, má nanejvýš význam informační a pomocný pro ty, kdo chtějí čísti Mallarméa v originále, ale nestačí na to sami a potřebují sem tam při složitějším passu grammatickém a syntaktickém vůdce a rady. O uměleckém a básnickém významu hádankovitého básníka neudělá si nikdo podle překladů p. Lešehradových ani trochu přibližný názor: překlad je filologický (a ani v tom směru ne všude dobrý), ale ne básnický. P. z Lešehradu překládal totiž prósou, bez rythmu a rýmů, slovo za slovem, puntičkářsky, se vší toporností t. zv. slovního věrného překladu. Tuto monstruosní methodu překladatelskou není třeba ani porážet: umělecky a básnicky cítící překladatel vyhne se jí vždycky a brzy bude žít jen jako doklad kuriosního nevkusu. Nejpodstatnější živly básně: rythmus, srdce básně, její let a vnitřní zákonný život, a rým, její ornamentální a konturový element, odhazují se a pak nemá z toho vyjít než prósa, dýchavičná, barokní, násilná prósa, nakupenina neučleněných obrazů a figur, které měly v básni své odstíny a světelné valeury dík rythmické členitosti, dynamickému parallelismu a koloristice rýmu, ale nyní leží jako otlučený materiál k dekoraci pêle-mêle na jedné hromadě. Tato methoda nezachovává z básně nic více, než její obsahový a logický nexus, kostru z celé živé figury, všecko ostatní svaly, pleť, barva, pohyb, tanec přijde na zmar. Ale nejsměšnější již je, chtíti překládat takto — touto pedantickou, školáckou methodou básně jako Mallarméovy, které nemají vůbec skoro žádné pevné, logické a obsahové kostry a které na mne působily vždy dojmem mnohotvárných proměnných medús, kde všecko je kouzlo pohybů, hra barev, lom světla, jiskření koloritu, museliny stínů a mlh! Absurdnost takového počínání je vidět nejlépe na pokusu p. Lešehradově, který snad na něm přestane a nebude ubíjet svůj čas a talent v takových marottách.

Nemají se tedy básníci vůbec překládat? Ne, k tak radikální sképsi nedocházím. Mají se překládat, ale rozhodně ne touto byzantinsko-scholastickou methodou, již dovede snést jen duše docela prosaická a střízlivá, které uniká podstata poesie. Mají se překládat, ale rythmicky a (kde je organicky dán a podmíněn) i rýmovaně. Starší překladatelská methoda česká je v jádře správna, ale hřešila také byzantinismem a pedantismem. Myslilo se, že si překladatel nesmí přidat nebo ubrat ve verši stopu, ale uříznout korunu nejvelkolepějšího obrazu směl beztrestně! To je druhý nonsens, stejně nesmyslný jako byl první. Nechápe se, že lze po případě i s přeměněním rythmu (zvláště jsou-li si jazyky, z něhož a do něhož se překládá, vzdáleny metrikou) přeložit báseň, a zachovat v ní všecko dynamické i představové a náladové kouzlo originálu. Neprávem vysmívaný a tupci nechápaný výraz přebásnit má tu svůj krásný a plný smysl: ano, báseň se musí přebásnit, ne přeložit (mechanicky) a přebásní se ne tehdy, když se najde za každý element stejný a týž (to nelze často, nemá-li se ztratit hodnota, smysl a vůně originalu), nýbrž obdobný, korrespondující v druhém jazyce. Ano, básník musí báseň přebásnit, t. j. musí si celý obsah její látkový, obrazový a emoční připodobit a strávit, — a pak svařit, roztavit v sobě a stvořit plným novým vrhem nový útvar obdobný starému. Nebude nikdy stejný ve smyslu filologickém a matematickém, musí mít ale touž celkovou intonaci, týž var a dech, kolorit a vůni. Nebude se krýti s originálem slovo za slovem ve verši, ale stil jejich bude stejný. Na slovech, třeba sem tam pozměněných, bude ležet táž vůně, totéž fluidum, totéž obrazové, duhové, transparentní kouzlo, budou stejně věrnými posly jako v básni původní, stejně oddaně otevírající brány a věže k stejně dalekým, čistým a dnícím se perspektivám a obzorům. Případy, kdy se to plně podaří, jsou opravdu vzácné, ale ne nemožné, jak ukazuje příklad několika našich překladatelů ze starších. Podaří se to jistě i mladým, až opustí filologický lineál (jímž, nota bene, ještě často velmi špatně vládnou) a přidrží se lepší a věčnější učitelky — oddané tvořivé, v lásce všemu se připodobující Inspirace. F. X. Š.

ÚMRTÍ.

Dne 6. června zemřel spisovatel a úředník kanceláře Ústř. Matice školské Jan Antoš u věku 39 let. Antoš narodil se 1. ledna 1860, po studiích na reálce a československé obchodní akademii stal se úředníkem kanceláře Ústř. Matice školské. Od r. 1878 byl literárně činným, uveřejňoval kratší novelly a povídky v »České včele«, »Nár. Listech«, později ve »Světozoru«, »Zlaté Praze«, »Květech«, »Lumíru« a jinde. Práce jeho vyšly souborně v knihách: »Studie a skizzy novelistické« (r. 1884), »Drobné novely« (r. 1889) a »Všední příběhy« (r. 1896). V některých jeho povídkách jeví se snaha pro bizarrnosti a naturalismu, jinak převládá u nich sentimentální vypravěčí tón, bez vyšších pretensí uměleckých. Poslední léta Antošova byla plna hrozného utrpení duševního a fysického, z něhož smrt byla milosrdným vykoupením.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. 1. ČERVENCE 1899. ČÍSLO 29.

JAR. HRUBÝ:

PUŠKINSKÉ JUBILEUM.

Počátkem června t. r. měli v Rusku »Puškinský týden«. Byl věnován výhradně památce Puškinově a byl jí věnován po celé Rusi od západních hranic až po mlhavé břehy sachalinské v Tichém okeáně, všude tam, kde vane »ruský duch, kde Rusí páchne«. Puškina oslavoval ruský stát, ruská církev, ruská armáda; slavily jej všechny vrstvy ruské společnosti od cara a dvorních kruhů začínaje až po nejširší třídy lidové; prostředníkem oslavy byla jednak církev, jež sloužila zádušní bohoslužby za Puškina v stý den jeho narození, jednak ústavy vědecké, literární a školské, jež pořádaly po celém Rusku od hlavních měst do poslední vesnice přednášky o velikém básníku země ruské, provozovaly jeho díla a šířily je tiskem mezi lid.

Oslava neomezila se však jen Ruskem, nýbrž zasáhla daleko přes jeho západní hranice a sbírala daň povinné úcty k ruskému básníku všude, kde hlaholí jazyk slovanský. Momentem nad jiné pozoruhodným zdá se nám to, že v harmonickém všeslovanském sboru na oslavu ruského velikána ozvaly se tentokrát i polské hlasy, mluvící o možnosti smíření na poli umění a společné kultury. Přátelství geniů dvou nevražících národů, Puškina a Mickiewiče, přetrvalo půlvěkové nepřátelství, jež vzdalovalo a dosud vzdaluje Poláka od Rusa, a na sklonku století vypučelo v krásný květ, jenž by mohl uzráti v blahý plod, nalezne-li rozumných ošetřovatelů. Díky památce obou básníků, že z její mízy vypučel aspoň tento nadějný květ.

Krátký život Puškinův (narodil se v Moskvě 7. června 1799, zemřel v Petrohradě 10. února r. 1837, tedy ne zúplna osmatřicetiletý) byl nad jiné pohnutý. Potomek starého ruského šlechtického rodu, jehož členové zapsáni na nejlepších stránkách ruské historie, vychován v obvyklém za té doby francouzském duchu, ale postrádaje hmotných prostředků, nezbytných k tomu způsobu života, k němuž se cítil oprávněným svým rodem a svými duševními schopnostmi: Puškin proběhl úprkem tu životní dráhu, kterou mu vyměřil škodolibý osud, zasypav ji balvany nelásky a zneuznání a trním pokut a trestů, mezi něž skoupou rukou roztrousil jen řídké květy šťastných okamžiků.

Sedmnáctiletý jinoch opouštěje carskoselské lyceum, vstupoval do života, přinášeje s sebou do Petrohradu pověst nadaného básníka, o jehož přátelství se ucházeli nejlepší představitelé ruské slovesnosti té doby: Žukovský, Karamzin, Vjazemský. V dvacátém roku proklestil svému jménu Ruslanem a Ludmilou dráhu do celého vzdělaného Ruska a už tehda stal se modlou mladého pokolení, žíznícího v poušti zkostnatělé ruské poesie po občerstvení živým slovem. Avšak tu poprvé dopadla na něho těžká ruka státní policie, kterou vyděsily svobodomyslné zvuky, linoucí z lyry básníka, který nemohl dobrovolně vložiti své ruce v pouta »přijatého státního řádu«.

Mocí přesazen do vzdálených, tehda ještě pustých kraju jižního Ruska, toulal se po Bessarabii, po Kavkaze a po Krymu, zaháněl nudu kišiněvského a odesského života výstřední bujností v kruhu veselé mládeže, holdoval vínu a kráse žen, několikrát nastavil střele čelo v souboji pro malichernou hloupost, svářil se s představenými, nemaje smyslu pro kancelářskou službu, kterou mu vnucovali, a mstil se za výtky jedovatými epigramy, až se z trestu octnul na otcovském statku Michajlovském ve Pskovské gubernii, kde strávil dvě dlouhá, těžká léta v domácím vězení pod dozorem světské i církevní vrchnosti.

Pověst o zajímavém nezvedenci šířila se celou Rusí. Mládež byla nadšena jeho byronovskou smělostí a duševní silou, staré pokolení kroutilo licoměrně oči nad jeho ztřeštěným bretteurstvím a nepokorností; k tomu kniha za knihou držela

v napjetí veškero čtoucí obecenstvo, jež, i když nevázaný život básníkův v něm budil odpor, nemohlo zneuznati vysoké ceny »Kavkazského jatce«, Bachčisarajského fontánu«, »Cikánů«, »Hraběte Nulina«, »Borisa Godunova« a rozhodně před básníkem kapitulovalo, když se objevila v tisku prvá hlava »Evgena Oněgina«.

V tu dobu usmálo se na něho poprvé štěstí náhody. Jeho nucený pobyt ve venkovském zákoutí zachránil ho od účastenství ve vzpouře dekabristů v prosinci 1825. Krutý trest, vyměřený četným přátelum Puškinovým, zapleteným ve vzpouru, probudil v něm rozvahu, jíž připravila půdu dlouhá osamělost a vytrvalá duševní práce. Puškin pochopil, že »bičíkem obuchu nezdolá«, zavázal se, že nebude svévolně rušiti »přijatého státního pořádku« a byl nově nastoleným cařem Mikulášem přijat na milost.

Za následujícího pak desetiletého vnitřního sporu mezi přesvědčením o svobodném, vznešeném povolání básníka a přijatým státním pořádkem, jemuž se nelze příčiti, za té desetileté doby, v níž vznikly »Poltava,« úplný »Evgen Oněgin«, »Měděný jezdec«, hlubokomyslné dramatické scény a řada krásné prosy od »Povídek Bělkina« až po »Kapitánskou dcerku«, vedle vážných prací dějepisných: podruhé mu podalo ruku vrtkavé štěstí, když si vedl k oltáři Natalii Nikolajevnu Gončarovou, jejíž bytostí byla plna jeho milující duše. Ale i toho štěstí bylo na krátko. Závistivý svět svou jízlivou pomluvou napletl trní do věnce lásky, jíž Puškin plál k své ženě. Háje její uraženou čest, padl v souboji s mladým větroplachem Francouzem d'Anthèsem, jehož si závist zvolila za nástroj pomsty nad nenáviděným básníkem.

Proč ho nenáviděli? Protože nešel vyšlapanou cestou, protože všechno nazýval pravým jménem, protože padouchy a hlupce stavěl na pranýř a hlavně že měl talent, jejž nezaryl do země ani v ty šílené chvíle bouřného mládí, kdy si vlastní svůj život cenil tak málo, že na barrieře, zatím co soupeř na něho mířil a pálil, klidně pojídal třešně. Puškin ve všech bouřích svého života měl vždy hotový útulek, měl svou »svatyni svatých«, do níž vstupoval, setřev prvé se své obuvi prach všednosti životní: byla to svatyně poesie. V tom smyslu byl i co do času prvním ruským básníkem. Jako kdysi Lomonosov dokazoval, že zabývati se vědou, studovati přírodu, jest věc s v a t á, čímž razil na Rusi vědeckému badání cestu po poušti nevzdělanosti a licoměrství, tak i Puškin, uznávaje poesii za svatyni a vyžaduje na knězích této svatyně mravní důstojnost, dobyl jí občanského práva v tehdejší ruské společnosti, plné ztrnulosti a předsudků.

Prvou podmínkou oné mravní důstojnosti byla Puškinu svoboda, jež nedopouští, aby básník obětoval své přesvědčení všednímu zisku, aby hledal odměnu za svůj ušlechtilý výkon, aby se klaněl modlám. Druhou byla mu všestrannost, jež vede k spravedlivému názoru na všechny zjevy života. Proto svými poetickými myšlénkami ozýval se na všechno, co v ruském životě vyžadovalo odpovědi. »Puškin líčil život ve vší plnosti, uváděje v oblast své poesie i ‚věští hymny, vnuknuté od bohů, i mírné písně frygických pastýřů', jinými slovy: stejně věrně líčil vnitřní svět lidí, kteří se věnují vyšším, duševním zájmům, i život lidu, jenž prací svých rukou dobývá si vezdejšího chleba. Puškin čerpal nadšení z nejrůznějších pramenů a umělecky reprodukoval nejostřejší protivy v přírodě i v člověku — ukrajinskou step i štíty kavzkazské, skromnou kapitánovu dcerku i Salieri, s nadšením čítal Byrona a Shakespeara, ale taktéž s nadšením poslouchal pohádky své chůvy Ariny Rodionovny.« (Slova akadem. Suchomlinova.)

Všestranné znalosti života Puškin nabyl dvěma cestami: nuceným pobytem na venkově, hlavně na jihu Ruska, a vlastní vytrvalou prací. Toulky po ruském jihu seznámily ho s jižní přírodou a s jižními typy, jimiž vyzdobena poetická díla jeho mládí; život na severu a neustálá četba učinily ho takovým znalcem ruského života, že dějepisec, jenž bude jednou líčiti vnitřní život ruský v prvé polovině tohoto století, musí nezbytně sáhnouti k Puškinu jako ku prameni. Důkladná znalost klassiků světových naučila ho vážiti si lidské důstojnosti a probudila v něm soucit ku každému vznešenému hnutí lidské duše.

V básni »Pomník« Pušin sám svou velikost neměří slovy svých ctitelů a pochlebníků, jest však jist, že jeho památka přetrvá věky proto,

»že dobrých citů vznět má lyra probudila,
že v krutém věku svém jsem volnost uctíval
a milost k padlým vyzýval.«

V tom tušil význam Puškinův než Bělinský, jenž napsal, že jeho poesie jest prodchnuta zvláštní schopností, rozvíjeti v lidech cit krásna a cit lidskosti, čímž mínil neobmezenou úctu k důstojnosti člověka jako člověka. »Přijde doba,« předpovídal Bělinský, »kdy se Puškin v Rusku stane básníkem klassickým a na jeho výtvorech bude se vzdělávati a rozvíjeti nejen esthetický, nýbrž i mravní cit.«

Co už v letech čtyřicátých o Puškinu napověděl Bělinský, rozvil široce Dostojevský r. 1880 ve své proslulé řeči při odhalení Puškinova památníku v Moskvě. Stopuje krok za krokem rozvoj idei básníkových, shledává, jak ve zralých letech překračuje úzké pro něho meze Ruska a dovolává se práv lidskosti pro celý svět. V této básníkově lásce k veškerému lidstvu vidí Dostojevský význačnou črtu ruské povahy vůbec. »Neboť co jiného jest síla ducha ruské národnosti, než snaha po konečném cíli, jenž jest všesvěto-

vost a všelidskost. Puškin sprostiv se cizích vzorů a stav se úplně národním básníkem, ihned, jakmile se dotknul síly národní, pocítil veliký budoucí úkol této síly. Bezděky jej uhodnul a stal se jeho prorokem.«

Ten veliký budoucí úkol Ruska, jehož porozumění nalezl už v Puškinovi, jevil se Dostojevskému takto: snažiti se o vyrovnání evropských protiv, ukázati, jak evropský stesk může dojíti úplného usmíření v ruské všelidské a vše objímající duši, uzavříti v tuto duši s bratrskou láskou všechny bratry a na konec snad i vysloviti poslední slovo veliké, všeobecné harmonie, bratrské sjednocenosti a jednomyslnosti všech národů a plemen dle Kristova evangelického zákona...

Tak chápal Puškina největší vedle Tolstého myslitel, rozhodně pak nejhlubší mezi romanopisci ruskými znalec ruské duše. Narazil ovšem tu a tam na odpor, ale i nejpřísnější soudcové uznávají dnes jednomyslně, že Puškin jest zakladatelem krásné slovesnosti ruské, a položiv svými výtvory základ pro všechna odvětví moderní belletrie jeví se předchůdcem Gogola, Ostrovského, Dostojevského i Tolstého. A taktéž svorně uznávají, že on teprve vytvořil národně-ruský literární jazyk, vymítiv z něho církevní slovanštinu a uvolniv k němu osvěžující přítok živého jazyka lidového.

Toho uznání ovšem nedostalo se mu rázem. Současníci Puškinovi, v nichž dojmy jeho poesie snoubily se s dojmy jeho osudu, zvolna vymírali. V letech padesátých, kdy se po nešťastné válce krymské počal připravovati převrat celého společenského ústrojí národa ruského, nebylo Rusům do všelidské poesie. Na Puškina téměř zapomněli a přes vřelé stati Katkova, tehda ještě přívržence liberalismu, posluchače nacházela jen ponurá »musa msty a žalu« Nekrasova. Minula však pohnutá doba kvašení, mysli se uklidnily a »prapor poesie Puškinovy, na čas zastřený všedním prachem, znovu se zatřpytil svou vítězoslávou«. Právě dostalo se jeho jménu pocty královské. Oddělení krásné slovesnosti při carské akademii petrohradské nazváno jeho jménem. Znalost jeho idcí rozšířena miliony otisků jeho děl a bez váhání možno přisvědčiti, že se naplňuje přání, jež před památníkem básníkovým krátce před svou smrtí pronesl Turgeněv:

»Třpyť se a hlásej národu ruskému o jeho právu nazývati se velikým národem! Nechať u památníku Puškina stane každý a vyzná, že jemu jest povinen svobodou mravní. Nechať synové národa vědomě pronášejí jméno Puškina, aby nebylo v jich ústech prázdným zvukem a aby každý, čta na památníku nápis ‚Puškinovi‘, věděl, že to znamená ‚učiteli‘...«

Z NEJMLADŠÍ ČESKÉ POESIE.

Alfons Breska:

ZLATÉ KLÍČE.

Sl. O. Dvořákové.

Jdu nehostinnou pustinou
v zlých skřítků divých krajinách,
kde nezřím růži jedinou
vykvétat pro mne na cestách.

Ve hvozdech bouře burácí
a všude světla shasili,
od chýše bloudím k paláci,
jak infant ve tmách zbloudilý.

A chorou touhou umírám
po zlatém štěstí neznámém,
ach, po čem, Bože, nevím sám,
jen teskná hudba v srdci mém.

Dál venku bouře burácí,
mně třeba chvíle oddechu,
mé srdce touhou krvácí,
z tvých dlaní čekám útěchu.

Jsem útlé dítě královské,
jež prchá skřítků zajetí,
ó kněžno, schyl se k duši mé
a sejmi její zakletí.

V tvých prstech klíče ze zlata
ke třpytným sadům Života,
pojď, cesta květy zavála,
slyš! — slavík v růžích klokotá!

RUCE.

Laskavé ruce bílé,
krásnější rukou princezen,
v mých smutků planou chvíle
jak lilijový sen.

Mne hvozdem vedou tiše
po skrytých stezkách tichých dum
a otvírají skrýše
k zakletým pokladům.

Jak rád bych hlavu složil
do jejich dlaní andělských
a soucitem jich ožil
ve chvílích smrtelných.

Ó, ruce snivé krásy,
ze říše vidin neznámé,
mé něžně hlaďte vlasy
a ztište boly mé.

C. Ostravický:

PÍSEŇ.

Tma a déšť a vichru sten
hučí venku, kvílí,
opírá se do oken,
výská, pláče, šílí.

Nelze spát a nelze snít,
klidu v duši není,
hodin zvuk, jímž šumí byt,
vábí k přemýšlení.

I ten vichru s deštěm rej
v pusté noční hluše
jakby děl mi: ‚Přemítej
v hloubi svojí duše

O té válce ničivé,
o tom věčném sporu,
o té bouři ječivé,
plné síly, vzdoru, —

O tom, kterak žití to
kruhem zla je pouze,
na němž plno navito
smutku, bídy, nouze, —

A za vše, co v nitru tvém
plá a hrá a svítí,
jak tu nutno s osudem
stále zápasiti,

Prací, postem, modlitbou
jak to nutno chránit,
zaplatiti krví svou,
celým žitím bránit!' —

Bouře jek a vichru sten
výská venku, šílí —
duše, dál tou nocí jen
k slunci, k tvému cíli!

Frant. Rybář:

MODLITBA PONÍŽENÝCH.

Prostory vznešené, neobsáhlé! Krásy nestižené otrockým země synem!
Průzračnou nocí v měsíce magickém světle
na hroudě stísněni, umdleni závratí světů, se modlíme. Hynem!

Již dlouho jsme putovali a přešli jsme bohatá města, v nivách jsme klesli
úrodných, zkad zločinná lakoty ruka dále nás hnala.
A hory jsme zlezli a vodami přepluli moří. A veliké bolesti snesli.

Prostory vznešené, neobsáhlé! Co vzácného zlata se v rozletlých světech leskne,
co živící massy pro naše vyhublá těla
jen lenivcům sytým pro chvilkovou rozkoš září. A duše teskné

my, vyštvaní od těžkých lanů, ve slabých svalech chcem třímati rýče,
je vnořiti v půdu neposkvrněnou tělem
a hltavě plody neokusenými svých odvěkých hladů nasytit chtíče. —

Prostory vznešené, neobsáhlé! K vám modlíme se, neb v zázraky víra
neshasla poníženým. Na hroudě stísněni,
umdleni závratí světů, se modlíme . . . Oh, to zlata prohlubeň širá!

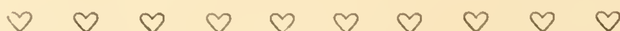
Jiří Banjom:

ROZBITY IDEE...

Rozbity idee, uštknuty touhy,
vše mrtvě na mne se dívá —
na šedé dláždění padá sníh,
venku se pomalu stmívá.

V srdci je zima, v duši je mrtvo,
zoufalá úzkost mne jímá,
marnou svou naději dal jsem psům
s očima vznícenýma . . .

Ticho chci, ticho! Milenka přijde
líbat mne se rtoma mdlýma:
ona, již neznám, dobít mne přijde . . !
Venku se pomalu stmívá . . .

M. JAHN:

PŘEDČASNÉ KVĚTY.

Z CHLAPECKÝCH DOJMŮ N. N.

Pokrač.

Kolem přešla štíhlá, mladistvá dívka s tajeným úsměvem, jakoby chtěla někoho náhle překvapit. Byla oblečena v šedých cestovních šatech a na hlavě měla široký slaměný klobouk s bledě žlutými primulkami Šla lehce, skoro se nesla a s jemným úsměvem hleděla před sebe. Minula mne očima a prošla mimo mne jako lehké mihnutí stínu

Hned jsem ji poznal. Byla to Štefa Z., příbuzná mé tetičky, již jsem byl poznal asi před pěti lety.

Jakási neznámá síla nutila mne, abych jí šel vstříc, ale v tom jsem pocítil, jak všecko mé srdce uchvátil stud a rozlil se mi tváří. Skryl jsem se ihned v olšovém hájku. Větve za mnou zašelestily, ale ona si toho nevšimla.

Zvonek ve dveřích jasně zazvonil a Štefa zmizela mým zrakům.

Přišel mi na mysl včerejšek i den, jenž mu byl předcházel. Znovu jsem všecko proběhl v mysli — a nyní si připomněl Štefu. Obechvěl jsem se dosud neznámým pocitem. Srdce mi tak divně zatlouklo a neutišilo se. Stál jsem chvíli jako přikován k témuž místu, ale tím prudčeji třáslo se mé srdce, vzdorovalo a poddávalo se a zase bouřilo se proti témuž citu, jenž mne byl právě pronikl.

Oči mne unášely za Štefou, ale já jim vzdoroval a schválně se schoulil v lesíku.

Vyšla tetička. Volala mne svým pevným, zmužnělým hlasem. Nemohl jsem se déle skrývati. Vyšel jsem zpod větví, ale v té chvíli zmocnila se mne tupá lhostejnost. Šel jsem, jakoby mne odsoudili k trestu, zahanben sám před sebou, zahanben citem, který se ve mně právě byl zrodil.

Sluneční paprsek ostře mi střikl do očí. Přivřel jsem je a tupě šel do světnice.

Štefa mne přijala s úsměvem. A já byl všecek okouzlen, podmaněn jejíma očima. Nevěděl jsem, co říci, jaký pohyb učiniti. Byl jsem zmámen, ale tu ona mne objala a políbila na tváře.

Div jsem neutekl Všecek jsem zahořel a místo, kudy se mne dotekla rty, žehlo mne jako čerstvě vypálená rána.

»Kam's dal ty krásné kadeře, Gabo?« ozval se její měkký, líbezný hlas, jenž se rozléval tichem světnice jako nejčistší hudba.

Vzpomněl jsem si, že tenkráte, kdy jsem poprvé spatřil Štefu, měl jsem dlouhé, splývavé kadeře.

Odpověděl jsem hloupě, ale v tom vešla tetička, příjemně dojata příchodem Štefiným. Viděla, jak jsem byl zkrotlý před Štefou, a vysmála se mi.

»Ty jsi hrdina, kde's nechal řeč?« pronesla ke mně a zmátla mne nadobro. Ale Štefa mne opět vzkřísila. Měla v sobě tolik prostého kouzla, byla tak vnímava, že pochopila mou stydlivost, vzala mne za ruku a usadila mne podle sebe. Ptala se mne po mém životě, po otci a při tom hleděla na mě tak měkce svýma krásnýma očima, že mi vrátila dřívější klid. Odpovídal jsem jí živě a sám jsem se dal do vypravování. Ona mne poslouchala, usmívala se a zraky jí svítily jako nově rozžaté svíce.

Byl jsem jí všecek okouzlen. Nedovedl jsem se od ní odpoutati, jakobych měl všechnu její něžnost vypiti svými pohledy.

Vykal jsem jí, ale ona mne upozornila, že jsme příbuzní a přála si, abych jí tykal Zastyděl jsem se, ale ona mne jemně pohladila, že jsem znovu podlehl jejímu kouzlu a poprvé s chvěním a prudkým otřesem pronesl k ní ono horké, krevnaté slovo »ty«.

X.

Pro mne začínal nový život. Všecky mé prudké chlapecké kousky skončily dnem, kdy přijela Štefa; skončily a nevracely se již.

Byl jsem jako horská bystřina, která se slije v nížinu: teče klidně povrchem, ale spodní proudy s tím prudší silou podrývají na dně. Mé toulky a schůzky s venkovskými chlapci přestaly nadobro, že mi tetička nejednou připomněla mé dřívější kousky, za které jsem se styděl. Zdálo se jí, že jsem byl pozbyl svou rtuťovou povahu. Netušila ani ona, ani Štefa, jak všecka má chlapecká činnost přestala a za to rozvil se, zbujněl můj vnitřní, citový život.

Dovedl jsem proseděti chvíle, hodiny na blízku Štefy, hrál jsem s ní domino, naslouchal jejímu zpěvnému hlasu, roztával v její úsměvu a zářil v její pohledu, netuše, že srdce mé probouzí se a rozkvétá najednou předčasným citem jako pod lednovým sluncem.

Cítil jsem, že její pohled, úsměv i zvonivý hlas, její všecka přítomnost je mi nezbytna, že se nedovedu od ní odmysliti.

Chodil jsem za ní, jako její stín, vozil ji po rybníku, seděl při ní, četla-li v besídce nebo když vyšívala na kongressní látce, a tajně naslouchal jejímu zpěvu. Štefa zpívala krásně, ale přede mnou se ostýchala. Hledala samotu jako slavík, aby mohla své city vyzpívat. Ale já dovedl se vždycky z daleka přikrásti, abych zachytil její rozkošnou píseň

A jak byla vždy plna úsměvu! Nikdy jsem ji neviděl vážnou neb zamyšlenou, její tvář byla stále plna čistého jasna. A já naopak stále byl

v sebe zabořen, zkoumaje z každého jejího pohledu, co se v ní děje, ale nic jsem z něho nevyčetl, leda týž jasný, veselý výraz, jakoby její obličej neměl se nikdy zkaliti temnější myšlénkou.

Minulo čtrnáct dní. Nic, žádná změna. Ale kolik jsem trpěl! Neměl jsem nikde pokoje, o samotě jsem plakal a zapřisáhal se, že nikdy už nebudu vyhledávati Štefy, ale nadarmo; znovu jsem po ní zatoužil jako vadnoucí rostlina po slunci. Chřadl jsem. Spánek můj býval neklidný, plný prudkých, vznícených snů. Proseděl jsem v noci hodiny na loži a hleděl do tmavých blankytů a vzdychal ke hvězdám. Rdousil se ve mně jakýsi nevyslovený cit, jenž se nemohl rozpučet, a proto jsem bledl a zesmutněl. Pozorovala to Štefa i tetička Chtěly se mnou k lékaři, ale já se jim vysmál a přetvářkou všecek na chvíli oživl.

Zdálo se mi, že by mi bývalo lépe, kdybych byl mohl Štefě říci jediné sladké, něžné slovo, do něhož chtěl jsem přeliti všecek svůj cit, ale ono slovo nemohlo se vyrvati ze mne. Rdousil je stud a všecka má mladost je potlačovala. Tušil jsem, že nikdy nepronesu tohoto slova, které ve mně utkvělo ze čtení románu, ale za to jsem toužil, abych vše projevil jinak.

Naskytla se mi příležitost a já ji použil, hazardně podradil život, jenom abych ukázal Štefě, jak přísným rozkazem bylo mi její lehce míněné přání.

XI.

Prostřed srpna shledala Štefa, že ovoce na štíhlé, mladistvé hrušni uzrálo. Zavolala mne do zahrady a upozornila mne na ovoce, žloutnoucí na samém vrcholu hrušně.

»Řekneme tetičce, aby poslala Janka na strom,« mínila Štefa, pohlédla na mne svítivým zrakem a odešla do besídky.

Pohlédl jsem vzhůru. Vskutku na straně polední bylo něco krásného, zralého ovoce. Ale nač je k tomu třeba Janka, myslil jsem a rozhodl se, že raději vylezu sám.

Tak se mi chtělo vyplnit její přání a překvapiti ji mimo nadání. Skryl jsem se za rybíz a čekal, až zašla Štefa a zmizela v besídce. Rychle jsem vyšplhal po netlustém, hlaďoučkém kmeni. Natrhal jsem něco ovoce. Ale v tom spatřil jsem při samém vrcholu jedinou osamělou hrušku s takovým jemným, zarudlým nádechem jako tvář čerstvě politá studem. Zlákalo mne, abych ji utrhl. Pomyslil jsem si, že ji napřed předložím Štefě. Učinil jsem krok výše, napřáhl ruku, ale v tom praskla křehká větévka, o niž jsem se opíral pravou nohou, a já pocítil v téže vteřině, jak se mi dech sevřel a jak strašně ztěžklé tělo mé klesalo dolů: pak jakýsi prudký náraz na hlavu — a tma. Nevěděl jsem ničeho o sobě, o čase, o prostoru.

Pokrač.

Rudyard Kipling:

STAVITELÉ MOSTU.

z angl. přeložil Jos. Bartoš.

Pokrač.

Findlayson bál se o čluny s kamenem více než o co jiného. M'Cartney se svou družinou spojoval konce tří pochybných průvlaků, ale bude-li voda vysoká, odplaví podpory a poškodí nosníky a pod nimi nacházelo se celé loďstvo.

»Doprav je za strážní věž,« volal dolů na Perůa. »Tam bude klidná voda, jen dolů s nimi pod most.«

»Accha! (Velmi dobře.) Já to znám. Uvazujeme je drátěnými provazy,« zněla odpověď. »Slyš Chotu sahiba. Pracuje statně.«

Přes řeku zněl skorem neustále hvízdot lokomotiv sledován hrkotem kamene. Hitchcock v poslední chvíli vysypával sta vozů tarakského kamene, aby sesílil své hráze a tarasy.

»Most vyzývá Matku Gungu,« řekl Perů se smíchem. »Ale když ona hovoří, tu vím, čí hlas jest nejhlučnější.«

Po hodiny pracovali nazí lidé ječíce a křičíce ve světle žárovek. Byla horká, bezměsíčná noc a na jejím sklonku přihnaly se mraky a náhlý vichr, nad čímž se Findlayson velice vážně zamyslil.

»Hýbe se!« volal Perů krátce před úsvitem. »Matka Gunga se vzbudila! Slyšte!« Ponořil ruku přes okraj člunu do vody a proud rozrážel se o ni s mumláním. Malá vlna vrazila do pilíře se šumivým tleskotem.

»Šest hodin před patřičným časem,« řekl Findlayson, utíraje si zuřivě čelo. »Teď nemůžeme se již na nic spoléhati. Bude lépe, odstraníme-li všechny dělníky z řečiště.«

Poznovu zaduněl veliký gong a poznovu nastal cupot bosých nohou po zemi a cinkání železa. Chřestot nástrojů ustal. V tom tichu slyšeli lidé suché zívání řeky, plížící se přes žíznivý písek.

Dozorce po dozorci volal na Findlaysona, jenž stál u strážní věže, že jeho díl řečiště jest vyklizen, a když poslední hlas dozněl, spěchal Findlayson přes most, kde místo železné dlažby byly ještě prkenné lávky u tří prostředních pilířů a tam potkal se s Hitchcockem.

»Vaše strana jest čista?« řekl Findlayson. Šepot zazníval ozvěnou v mřížoví.

»Ano a východní kanál se naplňuje. Přepočítali jsme se nadobro. Kdy se to přižene?«

»To se nedá říci. Plní se tak rychle, jak jen možno. Hle!« Findlayson ukázal na písek na prknech pod svými nohami, spálený a pošpiněný za ty měsíce práce, jenž počínal šustěti a syčeti.

»Jaké jsou rozkazy?« ptal se Hitchcock.

»Přečíst seznam, spočítat zásoby, sedět za pecí a modlit se za most. Tak já o tom soudím. Dobrou noc. Nedávejte v šanc svůj život k vůli vylovení nějakého předmětu, jenž by snad plul po proudu.«

»Oh, budu opatrným jako vy. Dobrou noc! Pane, jak se vzdýmá! To už je pořádný liják!« Findlayson dal se zpátky ku svému břehu, žena před sebou posledního z M'Cartneyových nýtovačů. Skupiny dělníků rozběhly se podél hrází nedbajíce chladného deště a čekaly na povodeň. Jen Perû udržoval své lidi pohromadě za náspem hradní věže, kde byly uvázány nákladní čluny houžvemi, drátěnými lany i řetězy.

Řezavý sten zazněl podél hráze, rostl ve vzkřek zpola bázlivý, zpola udivený; tvář řeky zsinala od břehu ku břehu mezi kamennými vyzdívkami a vzdálené pilíře mizely v peřejích pěny. Matka Gunga přicházela vzedmutá a zeď čokoládově zbarvené vody byla její poslicí. Hukot vody přehlušoval ryk, nářek to nosníků sesazujících se na svých podkladech, jak byly odervávány podpěry pod jejich břichy. Nákladní čluny skřípaly a drtily se jeden o druhý ve víru točícím se kolem pilířů a jejich nemotorné stěžně zvedaly se výš a výše k šeré obloze.

»Než byla sevřena těmito zdmi, věděli jsme, co učiní. Teď, kdy jest takto sešněrována, Bůh sám ví, co bude dělati!« řekl Perû dívaje se na zuřivý klokot kolem strážní věže. »Ohé! Bojuj tedy! Bojuj úporně, neb jenom tak unaví se žena!«

Ale Matka Gunga nechtěla bojovati, jak si Perû přál. Po prvním útoku nepřicházely další zdi vody, ale řeka zvedala se celým tělem jako had, když pije v podletí, hmatajíc a škubajíc na předprsních, vzdouvajíc se za pilíři, až sám Findlayson počal přepočítávati sílu svého díla.

Když nastal den, tu vesnice těžce oddychovala. »Ještě včera večer,« říkali si lidé obracejíce se jeden k druhému, »bylo to jako město v řečišti. A teď se podívejte!«

A dívali se a divili se znovu té hluboké vodě, té letící vodě, jež olizovala hrdla pilířů. Protější břeh byl zahalen deštěm, v němž se most rozplýval a mizel, hráze nad mostem byly k poznání jen dle vírů a peřejů a pod mostem, svých vodítek zbavená řeka hnala se jako moře k obzoru. Pak letěli kolem, točíce se ve vodě, mrtví lidé a voli a tu a tam kus doškové střechy, jenž se rozplynul, když se dotknul pilíře.

»Veliká povodeň,« řekl Perû a Findlayson kývnul. Byla tak veliká, že si podobné nepřál. Jeho most snese nynější stav vody, ale ne o mnoho více, a stala-li se náhodou nějaká chyba v hrázích, odnese Matka Gunga jeho čest do moře s ostatní kořistí. A nejhorší ze všeho bylo, že se zde nedalo ničeho dělati, jen tiše seděti, a Findlayson seděl tiše pod svým makintošem, až jeho čepice byla jako houba a nohy byly pod kolena v blátě. Nepočítal čas, neb řeka naznačovala hodiny, palec za palcem a střevíc za střevícem podél hrází, a on naslouchal, ztuhlý a hladový, napínání se člunů, dutému hromobití pod pilíři a těm stům hlasů, jež tvoří hudbu povodně. Jednou přinesl mu promoklý sluha pokrm, ale on nemohl jísti, a jednou se mu zdálo, že slyší slabý hvizd lokomotivy z druhé strany řeky, a tu se usmál. Neosvědčí-li se most, nebude to malou ranou pro jeho příručího, ale Hitchcock byl mladý muž, na nějž čekal ještě jeho mistrovský kus. Pro něj znamenalo zřícení všechno — všechno, co činí krušný život hodným žití Pak řeknou ti lidé z vlastního jeho oboru — vzpomínal si na ta poloútrpná slova, jež sám pronesl, když Lockhartovy veliké vodní stavby se protrhly a rozsypaly se v hromadu cihel a bláta a Lockhartův duch se zlomil a on zemřel. Vzpomínal, co sám byl řekl, když Sumaojský most byl zničen mořským cyklonem a nejvíce vzpomínal na tvář ubohého Hartoppa za tři neděle potom, jak ji hanba rozryla. Jeho most byl dvakrát tak veliký nežli Hartoppův a byl opatřen Findlaysonovými nosníky. Zde nebylo žádné omluvy. Vláda snad by ji vyslechla, ale jeho vlastní soudruzi posoudí ho dle jeho mostu, ať již zůstane státi nebo padne. Uvažoval v mysli o něm, o plotně za plotnou, průvlaku za průvlakem, cihle za cihlou, pilíři za pilířem, rozpomínal se, porovnával, uvažoval a přepočítával, zda není zde nějakého omylu a v těch dlouhých hodinách a v tom dlouhém letu formulí, jež tančily a kroužily před ním, přicházela studená bázeň a stiskala mu srdce Jeho počet byl nade vši pochybnost, ale co ví člověk o aritmetice Matky Gungy? A mezi tím, co se o všem ujišťoval pomocí početních tabulek, snad podemílá již řeka některý z těch osmdesátistopových pilířů, jež nesly jeho dobrou pověst. Znovu přišel k němu sluha s pokrmem, ale ústa jeho byla suchá a mohl toliko píti a vrátiti se k desetinným zlomkům ve svém mozku A řeka stále stoupala. Perû v rohožkovitém plášti choulil se u jeho nohou, dívaje se hned na tvář jeho, hned na tvář řeky, ale neříkaje ničeho. Pokrač.

KAREL HURYCH

SLABOŠI.

Pokrač.

Havelka naklonil se k paní Vilímové:

»Odpusťte, milostpaní, jsem to mluvka! Bohudík nenajde se vždy tak shovívavá, dobrá bytost, jako vy, milostivá, která by mne tak trpělivě poslouchala. Opravdu nevím, co se to stalo se mnou.. zapomněl jsem na vše... a... a. .«

Umlkl, povstal zároveň s paní Vilímovou. Podávala mu rozžatou sirku Malíř nakloněn zapaloval si cigaretu. Prostřední knoflík lehkého živůtku paní Vilímové se rozepjal Jen jako v oslnivém, ale hrozně suggestivním, pobuřujícím záknitu spatřil úběl krajek a vlnivý obrys ňadra.

Byl jako opilý, do skrání mu šlehl žár rozechvění, cosi zaburácelo jeho silnou duší.

»Díky, milostpaní...«

A řekl cosi nehorázně zbrklého i nadšeného o kráse paní Vilímové, o barvě její vlasů, její očí... »Jsem opilý – to je polehčující okolnost, myslil si.

»Ah, nemluvte tak Nesluší vám to. Poklonami se mi nezavděčíte,« odvětila paní Vilímová.

Havelkovi se zdálo, že neslyšel ještě nikdy přirozeněji pronesená prostá, srdečná slova, bez stínu afektovanosti a koketerie a při tom tak graciosně, lahodně, líbezně, krátce: hudba!

V tom přistoupil k nim Miksa. Jeho tvář byla nějak změněna, zkřivena. Od karetního stolku sledoval je oba slídivým okem.

»Jaká svěžest, vytrvalost! Bavíte se, jakoby bylo deset hodin!« pravil Miksa poněkud se zajiknuv. »A to pořád mluvíte o... tento... esthe-tice?« dodal mimovolně napodobiv bodavý sarkasmus Krollův. Ale byl příliš mlád, bylo vidět, že slovy těmi ranil víc sebe nežli ty, jimž byla určena, a dolní ret se mu křečovitě zachvěl. Div že do pláče se nedal

»To víte, Mikso, odvětila paní Vilímová usměvavě, »že já teprve po půlnoci oživuji.«

Havelka podíval se na hodinky.

U čerta, věru, tak dlouho jsem již dávno se nezdržel. Milostivá paní, vyhoďte nás. Pan doktor Kroll už dřímá. To už není ani... esthetické, viď, Mikso?«

A v duchu pokračoval:

»Co je tomu hochovi? Snad na mne nežárlí. Neboj se... nepřipřáhnu se... ostatně.. eh, hlouposti! Ale co, vždyť jsme všichni více méně namazaní, ovšem elegantně namazaní, neblábolíme, nerozbíjíme nábytek, nepotácíme se... ale každému z nás sedí potvora alkohol v mozku, i pod tou krásnou, plavou kšticí benátské patricijky. Oh, creatura bella... ale já jsem opravdu opilý, e...«

XV.

Miksa nevěděl ani, jak se octl na ulici. Tam nahoře při loučení bylo mnoho hluku a smíchu, venku před domem též. Rozjařený pravovárečník navrhoval dokonce, aby pod okny paní Vilímové zazpívali »serenadu«.

»To snad spíše aubadu!« zvolal Havelka okazuje k blednoucí obloze.

Miksa toužil po samotě a tichu. Hnusila se mu veselost ostatních, a nevšímaje si nikoho, kvapil pryč.

Neurčité šero nasycené stíny noci i vyzařující prvními tajemnými záblesky podzimního rozednívání, hluboké mlčení pusté ulice, mžikající prořídlá světla kandelábrů a v dáli zvolna lomozící nákladní vůz naplňovaly chladný vzduch kalným smutkem.

Oči mladého muže zastřely se slzami. Povzdechl těžce i zuřivě zaklel. Byl semknut v poutech, marně jimi cloumal a lomcoval. Jakási dosud nepoznaná hrůza vnikla do jeho ztýraného nitra. Byl ubodán malichernými boly, titěrnými starostmi milujícího a žárlivého...

Šel opačným směrem od svého domova Ale bylo mu to jedno Nebyl by tak jako tak usnul. Bez cíle tíhl v před.

Miksa pociťoval neskonalou hořkost a tesknotu. Bylo mu úzko ze života, bylo mu strašno z budoucnosti

Nevěděl, kam jít, co dělat. Šel do blednoucích stínů noci se svými zoufalými myšlénkami. Vzpomněl na své práce, na své plány, vzpomněl na svou matku a slzy se mu draly do očí.

Zastavil se uprostřed pusté, tiché ulice, upřel zmučenou tvář vlhké oči k obloze, kde hasly hvězdy a kde se rozlévál zelenavě sinavý přísvit. Stál tak dlouho a zahučel před sebe:

»A proč se mnou tak jedná?«

Povzdechl bolestně... pak vztekle zaťal ruku... zalkal polohlasitě... a všechny smutné, zžíravé, zoufalé a teskné jeho myšlénky – svolané jako černí, krákorající ptáci náladou celého večera — hnaly se jediným divokým letem: myslil na ni, na Havelku, na jeho objevení se v Sedmihorkách a na její chování se k němu.

A byl by křičel bolestí žárlivých, hlodavých, pálících domněnek.

Zaslechl spěšné kroky. Malátně se hnul a tíhl zvolna dále.

Kroky se blížily.

»Mikso, počkej.«

Byl to Kroll. Měl tentýž nápad jako Miksa. Nechtělo se mu spát Šel na procházku a poznal Miksu. Navrhl, aby šli do Stromovky. Tak často zakončoval své prohýřené noci.

Potkávali nejrannější chodce. Zelináře tlačící trakaře, jejich ženy, prohýbající se pod tíží nůší. Pak počaly se zjevovati zimomřivé, skrčené, v šátkách zahalené postavy falcovaček novin, spěchajících do tiskáren s malými košíčky na rukou.

Miksa stavěl se velmi klidným. Pohvizdoval si a ledabylým hlasem se náhle tázal:

»Jak jsi se bavil?«

Kroll zakašlal a odplivl si.

»Já?« opáčil ostře a posměšně. »Já! Jako vždy a především svou vlastní pitomostí.«

»To je zvláštní, obyčejně se bavíš na účet jiných.«

»To jen, protože se chráním sám před sebou. Kdybych měl jen špetku cti v těle, musil bych se dobrovolně postavit na pranýř a poprosit největší hlupáky, aby mi laskavě naplili do obličeje . . .«

»Dovol . . . nechápu tě.«

»Ale, ale jdi! Chápeš mne právě tak dobře jako já chápu tebe. Podejme si ruce, brachu.«

Posměšně a při tom znaveně, chraplavě zněl hlas Krollův. Jeho tvář byla ještě bledší v sinavém průsvitu ranního rozednívání, jeho oči zimničně se leskly.

Miksa neodpověděl. Jen se přikrčil více ke zdi a kráčel se zamhouřenýma skoro očima.

»A celý večer očí s něho nespustila,« myslil si.

»To je pěkný chlapík, ten tvůj přítel,« přerušil Kroll náhle mlčení.

»Kdo?«

»No . . . ten tvůj malíř, ten tlachal . . .«

Miksa div se nedal do smíchu. Tak podivuhodně směšno zdálo se mu, že je oba stejným způsobem asi zaměstnává myšlénka na Havelku. »Ano, podejme si ruku, brachu!« pravil si a pak zimničně, zdánlivě velmi netečně zívl.

Světlo tálo a rozplývalo se po obloze od východu, kde vystupoval oranžově růžový nádech. Na západě v temném ametistu zachvíval se plápolavý jas poslední hvězdy.

Praha se probouzela.

Vozíky mlékařek drnčely po dlažbě, pekařští učňové klátili se ospale nesouce košíky na hlavách. Odkudsi zazněl pokřik opilců vyrazivších z noční kavárny.

Náhle zarachotil fiakr prudkým cvalem. Uvnitř jen se mihl ohnivý bod hořící cigaretty. Tetelivě probudilo se někde v chudém okénku světlo k časné práci.

Z podezřelých temnot postranních ulic vycházely jakési stíny shrbené, schoulené, potácivé.

Melancholicky působil ten ruch města probouzejícího se bez energie a radostí do běd nového dne . . .

Kroll a Miksa octli se na mostě. Hradčany spaly v bílé mlze. Zeleň Letné potřísněná žlutými skvrnami schnoucích, vadnoucích kaštanů a akátů, vpíjela do sebe ničivou, rozkladnou vlhkost podzimního jitra. Po Vltavě široce rozlité za ropotně hučícím jezem v dálce se zatřpytil odlesk jasu východního.

Oba přátelé kráčeli rychle. Přišli do Obory. Mlčeli. Šli vedle sebe zasmušilí, bledí, schvácení.

Vítr prudce proletěl řetězem hustých korun stromových a rozševelil je. Větve zapraskaly, zastenaly a listí pršelo šelestivě na cestu. Kroll a Miksa zahnuli do velké aleje. Park byl liduprázdný, jako vymřelý. I ptáci mlčeli. Pouze vysoko zakrákorala vrána, kdesi v houštině zapípla pěnkavka a vrabci čiřikali ojediněle.

»Mám strach, že ten geniální kumštýř provede nějaký zvláště kumštovný kousek . . .« promluvil po delší přestávce Kroll.

»No . . . přede mnou se nemusíš přetvařovat a skrývat,« pokračoval Kroll spíše podrážděně nežli posměšně. »Ty jsi do paní Vilimové zamilován . . . ale Havelka je nebezpečný soupeř. Naše dobrá paní Vilimová má faible pro takové lidi. Oh, ta . . . ta . . .«

»Prosím tě . . . zdá se, že jsi mnoho pil . . .« odtušil Miksa jak mohl nejklidněji.

Kroll pokračoval stále podrážděněji:

»Také tě omotala . . . a jak! Chytil se ptáček . . . a jaký mladý, hloupý . . . he, he . . .« a pak se rozkřikl: »Blázne, nevíš, co pášeš . . . ona tě zničí, slyšíš, zničí tě. Varuji tě. Vždyť tě vidím, jak jsi celý očarovaný. Jistě celý den protouláš a procivíš v myšlénkách na ni. Ano, já to znám též . . . byl jsem také takový zamilovaný mamlas, takový láskou zotročený podčlověk . . . Ale raději, hochu, běž za první holkou, kterou potkáš na ulici, namluv si raději sklepnici od Bucků . . . tam najdeš více lásky nežli u té něžné, citu plné, poetické kokety . . . která tě vodí za nos jako svého hlupáka muže . . .«

»Ale proč to vše žvaníš . . . co je mi potom . . .«

Kroll prudce vydechl, škubl se za límec, jakoby se v něm dusil. Oči mu horečně svítily, ruce se mu třásly a rty se mu křivily.

»Já ji miloval . . . já ji miloval úžasně, šíleně . . . Všichni ji milujeme, nebo jsme ji milovali. Každého dovede zmámit nějakým kouzlem, každého, kdo se k ní přiblíží. Ano, já byl též na řadě . . . jako ty, Mikso. Pohrála si se mnou . . . tak nevinně . . . a tak strašně podle . . . její koketnost mne zabila Snad ani netuší, jaký zločin, jaký hřích spáchala na mé duši. Já před ní pla-

kal . . . slyšíš, Mikso, já i plakal před ní . . . tak jsem se ponížil před tou kokotou . . .«

Větve se tiše rozšuměly nad hlavami dvou osamělých chodců. Po obloze, na obrubách plynoucích oblaků třásl se bílý a růžový jas.

Miksu krvavě ťalo hrozné slovo Krollovo. Ale zároveň ozvala se v něm jakási zlostná radost, že někdo uráží ženu, pro kterou tolik trpí . . . Připomněl si zase Havelku a zahořel hněvem a žárlivostí. Strčil ruce do kapsy, svěsil hlavu a poslouchal podivnou zpověď Krollovu. Tušil to vše a přece mu to připadalo tak neobyčejným, úžasným a — komickým. Ano komické, groteskně a šíleně komické bylo to vše, oni oba, to jejich bláznivě melancholické duetto lásky, ta jejich probděná noc, prožvastaná, problouzněná k vůli ženě, která teď klidně spala ve svém počestném loži manželském vedle svého chrápajícího manžela . . .

»Náš život! Fuj na něj!« mluvil dutým a skoro sípavým hlasem Kroll. »Žijeme jako dobytek. Válíme se u koryta . . . cpeme se, pijeme, přežvykujeme. Máme slušné kabáty, zajištěné existence, jsme byrokraty nebo jako Vilim poctivými zloději, a proletáři se závistí pomrkávají na naše koryta. Já ani nevím, jak jsem se do tohoto života dostal. Díval jsem se kdysi výše nad své koryto, pošilhával po ideálech. (Kroll se zasmál a zavěsil se Miksovi na rámě.) Teď se pohybuji jako automat mezi svou kanceláří, hospodou a kroužkem několika stejně neužitečných a bezúčelných lidí, myslím jako automat podle svých novin, zcela konvencionelně, — a vše, co se děje v životě, všechny jeho živelní, hluboké události a proměny jsou mne vzdáleny i všech mých přátel šosáků, všech mých soudruhů u koryta. Jen si všimni, Mikso, o čem se mezi námi mluví. Nejvšednější tlach hospodských buržustů — klepy, anekdoty, odpadky novinářských hnojišť. Nejchytřejší člověk mezi námi je snad chudák Kubeš . . . ten aspoň nejvíce mlčí. V takové společnosti měkne mozek, brachu, drolí se páteř . . . proto ven z toho života, kamaráde, ven! Jsi ještě mladý, můžeš zvítěziti! Podívej se na mne . . . jsem zřícenina, lidská veteš . . . před málo lety jsem byl také takový výbojně a slibně vzhlížející chlapík . . . dokud jsem se nepočal dvořiti naší krásné přítelkyni . . . hm . . . možná, že ty jsi šťastnější nežli já jsem byl . . . ale házet v sázku celý život, celou budoucnost k vůli krásnému objetí . . . no, no . . . nevrč . . . já to tak zle nemyslím . . . poslouchej zkušeného muže, který se notně a osudně napálil . . . pobav se, potěš srdce své, můžeš-li a nevleze-li ti do cesty ten geniální mazal . . . (Kroll přimhouřil oči, svraštil celý obličej v tichém smíchu) . . . a dej si pozor na Vilima . . . aby tě nepotrkal parohy, které mu přátelsky nasazuješ . . .«

Pokrač.

FEUILLETON.

VÝSTAVA V RUDOLFINU.

III.

Myslících umělců, takových Garšinových Rjabininů je těžko hledati mezi našimi malíři. Snaží se hlavně pochytiti barevný povrch věcí a lidí všedního života s větší nebo menší technickou zručností a svědomitostí, pouze někteří stávají se básníky, ti, kteří snaží se vystihnouti snivé lyriky krajin a idylly venkova. Tam nacházíme nejvíce citu, poesie a upřímnosti — a tudíž i nejvíce umění. Některé krajiny osvěžují mile poušť letošní výstavy. Frant. Slabý se vyznamenal svou pilně prostudovanou lesní náladou, z níž vane skutečně »předtucha jara«. Stromy jsou malovány s jakousi Corotovskou noblessou a velmi pěkný je též zahnědlý ton barvy. Po této cestě dostane se Slabý od suchého realismu k hlubšímu umění krajinářskému.

Dva nejmladší krajináři Otakar Lebeda a Alois Kalvoda vystavují zcela uspokojivé práce, Lebeda je snivý pozorovatel širých dálek, hlubokých obzorů a dovede výrazně postřehnouti barevnou náladu krajiny. V Kalvodovi roste opravdový talent koloristický i krajinářský. Kavan a Holub nezapiraji dobré vlastnosti své, známé již z dřívějška, ale jsou nějak chudi v nuancích barvy a světla. Slavíček, Březina, Jelínek mají jistě v atelierech lepší práce, nežli jaké poslali do Rudolfina. Krajiny Karla Liebschera jsou bez vzduchu a nálady a podobně jako »Rusalky« Adolfa Liebschera jsou pracovány asi beze všech nároků a aspirací uměleckých.

Trskovo »Orání« je nejlepší prací tohoto mladého umělce tak svědomitého a opatrného v kresbě i barvě. Mandlova scéna hřbitovní nemá dosti působivosti a sugestivnosti fantastické. E. Orlík miluje pitoreskní linie, výrazně je zachycuje a stylisuje s jakousi hollandskou ráznosti, jak je vidět na jeho melancholickém obraze »Konec pražského ghetta«, kde rozvaliny starých budov a hromady rumu hlásají pád jednoho z nejmalebnějších zákoutí staré Prahy a vznik »nové Prahy«, Prahy assanační, zatím omezující se na prázdné prostory, hromady rumu a několik bídných činžáků. Karel Rašek dal si záležeti na dosti jemně procítěné a náladové krajině, k níž postava dámy dosti dobře nepřiléhá a nevyvolává dojem, který by měl tlumočit název obrazu: »Ticho po pěšině, kudy chodíval...« Knüpfrovo moře je malováno s obvyklou finessou a harmoničností barvy znamenitého tohoto malíře vod a oblaků.

Vážným, krásným dílem je obraz Jakuba Schikanedra: »Soumrak v zimě«. Je ozdobou českého oddělení. Mistrně je vystižena nálada ulice v soumraku s odleskem lucerny padajícím do vířících vloček sněhových. Je to tak prostě podáno a hluboce procítěno, že na tento obraz tak brzo nezapomeneme.

Méně radosti působí ostatní obrazy českých umělců, hlavně genrové. Václav Brožík, člen francouzského Institutu, netroufal by si poslat do Paříže ty dva genry, jimiž obeslal letošní výstavu pražskou, a na nichž nemůžeme se

obdivovati ani jeho obvyklé virtuosnosti technické. Ve stopách důkladného Meissoniera i robustního Roybeta a V. Brožíka žalostně kulhá rytíř J. Skramlík, jehož kostumní genry jsou rukodílnými výrobky dosti pilnými, ale málo uměleckými. Th. Hilšer se stal obětí pražských poměrů uměleckých. Když pln vzletu pustil se do velké práce, jež mohla imponovat aspoň odvahou umělce a delikátně malovanými akty ženskými, byl nepochopen, kritikou odmítnut, nikým nepodporován. Tak mladá energie krásného talentu poklesla, umělec slevil ze svých snů, miluje nasládlé genry — snad za to dojde spíše uznání oné kritiky, která na jeho Sardanapala dívala se s tak upjatou přísností.

Jaroslav Věšín, dlící nyní v Bulharsku, zaslal dva pestré výjevy ze života bulharského malované dosti živě.

Jar. Špillar ostal věrným svým Chodům i své zálibě v studiích zvláštního osvětlení, jež se mu dosti daří.

Malby bez akcentu, barevné fotografie, banální genry vystavují Douba, Bartoněk, Ullrich, Mathauser a zejména hrozný Josef Ženíšek.

Urbanova »Madonna« je poetická a naivní komposice, lehce provedená, má líbezný jas i sladké kouzlo připomínající některé něžné skladby moderních prerafaelitů. V. H.

HUDEBNÍ KRONIKA.

Jako Herkules, který dosáhl již nesmrtelnosti a pak přece ještě jednou vrací se na rozcestí, aby zakusil, jak kráčí se to po dráze, vedoucí ke koncům všeho pozemského, připadá mi nyní Antonín Dvořák, co zapírá úplně svou minulou tvář a ukazuje se nám jen ve škrabošce symfonického básníka. Kdo bude psát jednou jeho biografii, při všech těch nejrozmanitějších fasích jeho života a umění dojde pokaždé k stejnému důsledku: že změny ve směru tvoření nebyly u něho podmíněny vědomě změnou názorů, nýbrž naopak, otřesitelnost zásad jeho že podléhala náhodným, nezamýšleným obratům v produktivním kapitálu. Dvořák je typem výstředně jednostranného umělce, nedotknutého ničím, co děje se kol něho ve vnějším a vnitřním životě současném, a proto je absolutní hudba vlastní doménou jeho tvořivosti. On žije však z okamžitých záchvatů citových, ne z logiky průměrného člověka, proto působení jeho nevykazuje oné vzestupné linie, jakou Beethoven, Wagner, Smetana spějí k vytčenému temeni. Jeho technika pouze roste od díla k dílu a má dnes tak neobmezenou moc, že přibližuje jej oborům nejvzdálenějším jeho rozumové i citové mohoucnosti. Také v »Holoubku«, který v programu »Slovanského koncertu« letošního křiklavě zvítězil nad celým svým okolím, dovede nás unésti verva orchestru, eurhythmie myšlenek a vše ostatní, co lze oceniti úhloměrem odhadce čistě hudební hodnoty. Ale dva lidé nemohou se shodnouti v tom, kde tu a jak sbíhati se chce tónový komplex s programem. Týmž resultátem nedostávajícího se úzkého vztahu mezi látkou a výrazem postonávají všechny domnělé symfonické básně Dvořákovy — vlastně melodramata s vynechaným slovem — a proto beze škody mohl by »Holoubek« býti pojímán jako »Polednice«, »Vodník« jako »Zlatý kolovrat«, a »Vodník« i »Zlatý kolovrat« třeba jako »Píseň bohatýrská« . . .

Fibichova koncertní ouvertura »Oldřich a Božena« jest snůškou několika přívětivých nápadů, odlitých z plastických rysů melodiky Smetanovy a vměstnaných pak do zdařilé, ujednocené formy. To stačí jí, aby vzbudila na prvý poslech lahodný dojem, ale ne na tolik, aby uspokojila ty, kteří pídí se jen po původnosti myšlenky. Fibich má ve slabších chvílích jen negativní vlastnosti velikých mistrů, neupadávaje nikdy v jalovost a všednost. Získává si proto mnohdy větší respekt tím, čeho se vystříhá, než tím, co vytěží ze své stále nevynuceně sice, ale málo spontánně a bohatě proudící výdajnosti. Rimskij-Korsakov naproti tomu v »Ruské symfonietě«, ať udává přejaté od jinud neb zúročuje vlastní skrovnou hřivnu, methodou svou nepopře dávku individuality. Jeho barvitostní talent, známý již z »Májové noci« a »Šeherazády«, vyprošťuje jej z rozpaků, když, hodnotně jsa vyčerpán, musí udávati znova své staré, dobré i špatné vtipy. O Glazunovovi po čtvrté v této saisoně máme příležitost uvažovati, ale ani pompésní »Kreml« nezjasnil zamžený pro nás jeho obraz. Čtvrtou a pátou symfonií (Es-dur a B-dur) vzbudil Glazunov již trvalou pozornost německých koncertních závodů; chválí se na ní především naivnost, optimism a kontrapunktické umění, v němž prý všichni Rusové, ni Čajkovského nevyjímajíc, byli jím předstiženi. Je věru na čase, aby rozumnou propagací přispělo se ke korrektuře našeho dosavadního přesvědčení: že Glazunov je spíše obratným, do hloubky myslícím technikem, než z hloubky cítícím umělcem.

Národní divadlo, pokud opery se týče, podobá se typické figuře veseloherní, která ke všemu dostaví se tuze pozdě. Celou zimu studovalo, ale nic nenastudovalo a nyní, kdy jiná divadla žijou již z úspor, láká nás na premiery, debuty a pohostinské hry. Borodinův »Kníže Igor« smutně podlehl nevčasnému zjevení se a naprosto nedostatečné přípravě, a kdyby správa opery klidně snesla a nevyvracela výtku, že jí šlo o to, aby spojením obou momentů těchto dílo ruského mistra bylo uvito, alespoň nepřiznávala by se ke křiklavé své nešikovnosti. Na Borodinovu operu můžeme se stanoviska dramaturgického dívati se velmi skepticky, poněvadž praslabá stránka slovní zbavuje ji veškeré naděje na sebe skrovnější uspěch divadelní. Čteme-li libreto, žasneme nad primitivní jeho dikcí, vidíme-li je hráti a zpívati, nepochopujeme, jak může skutečná individualita umělecká Borodinovy výše malým kriticismem vyceniti vlastní básnické nedostatky tím, že uzná je vůbec za hodny oběti tak nádherného úboru hudebního?

V nejvlastnějším smyslu nedramatická jest fabule »Knížete Igora« a tato vada nezmenšuje se tím, že byla snad zamýšlena. Borodin počínal si tuze odvisle od svého pramene, od národní báje o bojovníku v křesťanskoruské obraně proti tatarskému útočnictví, uložené v »Slově o pluku Igorově«, a tímto čistě epickým rázem odňal svému libretu možnost kulminace, jak co do celku, tak co do jednotlivých aktů. Jeho postavy nejsou uvedeny k sobě v nižádný vztah, jdou v dramatické osnově mimo sebe, mnoho povídají a nic vlastně nejednají, přicházejí na jeviště jen, aby zpívaly v kostymech arie a dueta a předčasně z něho mizely neb nevčasně se na ně vracely. Ale Borodin také jako hudebník má málo temperamentu pro moderního dramatika. Slabost svou okazuje, jakmile vystoupí z pout čistě hudebních čísel a mezery mezi nimi vyplňuje za citelných rozpaků recitativními spojkami. Proto bylo by lépe, kdyby hledělo se na »Knížete Igora« jako na scénované oratorium světské a beze snahy stírati jeho nedivadelnost šetrně zachovávala se v celistvosti jednotlivá čísla. V Národním divadle stalo se opačně. Krom vzletné ouvertury vyžádala si červená tužka nejdalekosáhlejší oběti na všech téměř partiích sborových i solových a celá geniálnost skladatelovy invence, jeho harmonická původnost, jeho smysl vystihovati různými prostředky dvojí ovzduší, vedle sebe v »Igoru« postavené, vše to napověděno bylo v malém zlomku a ten ještě kvalitou obsazení a provedení oslaben byl tak, že mohl dobýti si jen trochu trpné lhostejnosti.

Sl. Cecilie Šmídová dvakráte v uplynulém čtvrtletí okázala se v nejtěžších partiích koloraturních, jako Královna noci v »Kouzelné flétně« a v titulní partii »Dinory«, a pokaždé divili jsme se, jak začátečnice tato, sotva přestoupivší dětský věk, vykazuje neobyčejnou pokročilost v ovládání svých vskutku vynikajících prostředků fysických. Pro sféru, k níž určují slečnu rozsah hlasu a vyškolení jeho, totiž pro úlohy koloraturní, povahy ponejvíce representační, musila by se postaviti na vysoký kothurn, aby přemohla drobnost své postavy. Po delším studiu u některého slavného mistra pěveckého může snadno ze sl. Šmídové vychována býti pěvkyně světové

pověsti, jejíž sebe nepatrnější kruh úloh placen bude vysokým kursem. Ale to se jí nepodaří v Národním divadle, do něhož k své škodě se dostala, přemohši všechny překážky v cestu jí stavěné. Jen cizina může dáti sl. Šmídové, co schází jí k úplné dokonalosti, o čemž může se přesvědčiti na současných dvou hostech naší opery, kteří mimo vlast svou musili odebrati se, aby tam teprve nabyli uměleckého posvěcení.

Po mnohých odkladech představil se nám jako Tannhäuser a Dalibor proslulý našinec, tenorista pan Karel Burian od král. opery berlínské a potvrdil ihned pověst, která o vynikajících jeho kvalitách dolétala k nám z Německa. Byla to radost, poslechnouti jednou opět čistý výkon muzikální, jehož úspěch vykoupen byl draze pravým uměním, nadšením v srdci a inteligencí v mysli. S důrazem podtrhujeme, že obě partie byly nevykřičeny, ale zpívány panem Burianem u nás poprvé v přísné rhytmice, v ideálně dokonalé deklamaci, v níž každá samohláska i souhláska přivedena byla k jasné srozumitelnosti, v oduševnělém frasování a v pronikavém podání představovacím i mimickém, tudíž v úplné negaci výkonu pana Florjanského. Pí. Františka Burianová docílila jako Alžběta úspěchu velice čestného, jenž tím více znamená, uvážíme-li, že pěvkyně po dlouhá léta vzdálená českému ovzduší nemůže se hned cítiti v něm zdomácnělou a že zjev její nepůsobí malebností světových představitelek ideální dívčí postavy Wagnerovy. Vynikající přednosti povšechné také její Mařenku stavěly nad průměrné u nás pojímání a tlumočení »Prodané nevěsty«. Tenorista p. František Pácal od vídeňské dvorní opery jako Jeník posud poněkud ostýchavě si počíná v hereckém i pěveckém ohledu, pročež definitivně bude lze usouditi o jeho schopnostech, dojde-li k dalším jeho výstupům. — KA.

LITERATURA.

K. Světlá, Kříž u potoka. Nákladem J. Otty.

Celých třicet let leží mezi prvním vydáním »Kříže u potoka« a dnešním třetím, jež, jak úvodní slovo autorčino ukazuje, má býti definitivním, čistě uměleckým celkem bez postranních paedagogických tendencí, vysvětlitelných datem r. 1868, kdy tento román byl z prvních čísel jediné lidové bibliotheky. A tak přichází k nám všude už známý a i hrubou rukou dilentantskou na ochotnické jeviště zavlečený román jako novinka; a s nemilosrdnou dosi kousavého skepticismu, přemítáte, zda budete moci chápati chef d'oeuvre let šedesátých, jež mu tleskala z ohledů ne vždy uměleckých. Ale hned první pevně a mohutně stylisované věty, plynoucí pyšným a nadšeným rhytmem, zvonící jako čisté stříbro jemně zladěných zvonů, věty bez umělůstkářského aranžérství, jichž svěží a teplé výrazy lnou těsně a vroucně k obsahu, strhují vás a váš skepticismus ne bezdůvodný, mění se v interess. Zprvu jest zájem o knihu ryze formální; podmaňuje její prudký, svěží rhytmus, jasný a daleký vzduch nad ní ležící a intensita světla vnikající i do duší lidských, jichž dění třebas celkem jednoduché a skrovné, autorka bez psychologických, těžkých kommentářů líčí.

Cítíte za tím vším duši vznícenou, milující vášně a barvy a zabývající se obrazem zažehnutým, paprsky citu málo dušenými a rozkládanými intellektem; duši okouzlenou bouřemi života ne pro jejich mohutné hrůzy a strže, ale pro tajemné příčiny, jež rozsvěcují blesky a rozpoutávají hromy; cítíte touhou nalézti klíček řešení hádanky přírodní, jíž idealisté vždy doufali rozřešiti, touhu klíčící z obdivu a nadšení, nikoliv ze smutných hodin přemýšlení a uvažování.

Než zájem náš formální, vždy poněkud potměšilý, protože příliš kontrolisující a příliš jednostranně úzký, brzo ustoupí do pozadí; zaujme nás zcela ideová stavba románu, jedna z nejpyšnějších a nejslavnějších, jaké naše literatura má. Podobna katolickému mythu o Matce Boží, jež pomáhá lidstvu zatracenému a zlomenému pro vinu první ženy — Evy, má ideová půdice »Kříže u potoka« do sebe mnoho grandiosního, mnoho absolutně lidského. A román, který jest apotheosou ženy, ženy milující a odříkající se, dýše silou nejmužnějších tragedií řeckých. Nad některými stránkami románu rozpjata jest sirnými mračny zatažená obloha nelítostné a ponuré »Schicksalstragoedie« a nezdolné vášně ve spojení s neúprosnou kletbou řádí. A když již vše se bortí a láme, kdy vášně sbíhají se v gordický uzel, svitnou paprsky odříkání a nezdolné věrnosti v pochmurnou chvíli, kdy hory, jež tak svěže a vonně se zelenaly, se bortí, aby zasuly celý rod a jeho viny, láme se kletba na rodě lpící a prudce nastane vítězství dobra a úsměv míru posvěceného resignací leží na posledních větách románu. Harmonie, jež má se rozložiti ve vás po přečtení knihy, snad bude se zdáti nucenou a málo zdůvodněnou, budete vyčítati, že »ponenáhlé obrození, ponenáhlý přechod z jednoho života do druhého,« jak praví Dostojevský, málo tu vysvětlen a dovozen. Snad budete na konci románu zase skeptiky.

Ale tu běží o zásadní rozdíl dnešního člověka a té doby, kdy »Kříž u potoka« byl koncipován a tvořen. Dnes jest vesnický román právě tak, jako historický studeným genrem, těžkou, trudnou prací dokumentární a studijní, bolestným shledáváním detailů a bázlivým strachem před možným prozrazenım se subjektivity autorovy, který ví, že daleko jest od svých reků. Stoické, trpělivé duše se zájmy polovědeckými hledají dnes ve vesnickém románu poustevnu pro své boly a svá sklamání, poustevnu, kam by nezaléhal dusot s hlučných silnic přítomnosti. Ale generace, jež stvořila »Kříž u potoka« v mnohém podobný pracím Nerudovým, »pátrala«, abych mluvil slovy autorčinými »po duších, v nichž přebývá, v nichž se hýbá kvas pokroku, po zástupitelích krásných myšlének, po článcích závažných řetězu vývoje spojujících nás s minulostí slavnou, se zbožným úctyplným nadšením«. Hledala ta generace za vším životem hlubší smysl, veliké tajemství ducha i kosmu. Tomu idealistnímu, vroucímu zápalu prázdnému skepse a pochybování snad lze vytknouti, že vedl k tak optimistickým závěrům, že zabloudil do metafysického hloubání, v němž dnes se cloní »večer života idealistčina«, ale jemu děkujeme také za díla tak nádherné a vznešené struktury ideové, jakým jest právě »Kříž u potoka«. — RN. —

DIVADLO.

Co praví kollega v hudební kronice o letním repertoaru operním, to stejně možno aplikovati na činohru. Najednou v době letního úpalu a fadessy chce divadlo lákat zbytky pražského obecenstva tím, co vlastně mělo býti ozdobou a atrakcí nejživější sezony. Není v tom dosti politiky vůči obecenstvu ani též dosti šetrnosti a ohledu k umělci, když se na sklonku sezony dá p. Šmahovi příležitost, aby okázal své mohutné umění v roli Shylocka. »Kupec benátský« měl ovšem úspěch, představení mimořádně vynikalo, vedle p. Šmahy, který si Shylocka založil účinně, pevně a výrazně, ovšem poněkud stylisovaně, objevilo se též několik zcela zdařilých výkonů, což platí zejména o Porcii pí. Kvapilové a Nerisse sl. Grégrové. Divadelní buletin oznamuje ještě nějaká překvapení, nežli nastanou prázdniny. Obáváme se, že bylo trochu pozdě vzpomenuto na osvěžení letošního repertoaru, a že tento náhlý kvap nebude svědčiti umělcům a obecenstvu se tím též divadlo nezavděčí. Bylo by snad lépe začít nové období s touto horlivostí, na kterou se za nynějších okolností hodí pouze ironická slova Taillerandova: Trop de zèle! — m. —

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 10. ČERVENCE 1899. — ČÍSLO 30.

JAROSLAV KVAPIL:

TROSKY CHRÁMU.

V snech tvého mládí chrám tvůj k nebi vzrůstá
a fiálami dotýká se hvězd,
v jich vzdušné reje pilířů směs hustá
má smělou klenbu nad banálnost nést.

Leč dávno zpěvná oněměla ústa,
kol jiný svět a jiná doba jest —
dnes v zříceninách leží huť tvá pustá,
dnů všedních úpal žehne v prach tvých cest.

A v sporé trávě, jež kol vyklíčí,
se otlučení šklebí chrliči,
ač s vysoka se smáti chtěli světu.

Tvé modlitby a hymny intimní
se utopily v mlze podzimní —
má duše, prchni! K smrti smutno je tu!

JAN ŽERANOVSKÝ:

DLE KNIHY JOBOVY.

»Nebo vím, že Vykupitel můj živ jest
a v nejposlednější den ze země vstanu.«
»A zase oblečen budu kůži svou
a v těle svém uzřím Boha svého.«
(KNIHA JOBOVA XIX. 25. 26.)

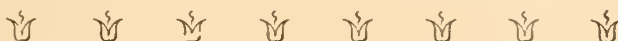
Až budu ležeti ve mramorovém žlabu
v tmu vržen pravěkou kdes v koutě secírny,
kam snad mne pohodí kdys drsná ruka drábů,
kde sevře mne v svou tůň klid smrti nesmírný.

Až zrak můj přivřený v sloup bude kalně zvrácen,
mé dlaně svraštěné se semknou mrtvě v klín,
vzhled tváře v bolestný až úsměv bude zhlacen
a důlky bolesti se vhloubí do slabin.

Až více nebudu než hmota bezvědomá,
jež v prach, zkad přišla kdys, se zase navrátí,
v níž smrt jen odvěké a nesporné své clo má,
jež tu syn člověka jí každý zaplatí.

Až s hlavy zmučené, jež jako tykev holá,
skalp padne, sprchy proud vše stopy odplave,
až bědné tělo mé, v němž poznat mne jen zpola,
již bude podobno jen hroudě krvavé:

Pak přistup blíže jen i s lancettou a noži,
ty muži přísných věd, a měj mne za kořist:
v mém zraku vzplane přec svit věčné slávy Boží,
jak v knize života jí žhne mi každý list!

M. JAHN:

PŘEDČASNÉ KVĚTY.

Z CHLAPECKÝCH DOJMŮ N. N.

Pokrač.

Najednou zastudilo mne na čele. Jakoby se mi odestřel těžký mrak, otevřel jsem oči a vydechl. Snažil jsem se pochopiti, co předcházelo, ale nemohl jsem se vzpamatovati. Jenom jsem viděl, jak nade mnou klečela Štefa a mokrým kapesníkem třela mé čelo. Byla bledá, zlekaná, ale oči její spočívaly té chvíle tak sladce na mně, že jsem si přál zemříti v tom okamžiku, v oblažujícím vědomí, že je zlekána strachem o mne, o můj život a že jedině mně platí ten její zmučený, bolestný pohled.

Vzpomněl jsem si, že jsem spadl s hrušně a že tam nahoře rdí se ono nešťastné ovoce, pro něž jsem sletěl.

»Co je ti?« zašeptala zmučeně Štefa a hlas její zachvěl se jako zlomený lístek.

»Nic,« odřekl jsem a upřel na ni ztrnulé oči.

»Vstaň,« řekla tiše a podala mi ruce.

Chopil jsem se jich. Byly studeny strachem. Usedl jsem a klesl jí hlavou do klína. V hlavě mé trnulo a podivný pocit mi projížděl mozkem, jakoby tence, z daleka zvonili.

V tom dopadla mi k nohám ona hruška, pro niž jsem spadl, a všecka se rozpukla.

»Chtěl jsem ji utrhnout pro tebe —« řekl jsem Štefě a v poslední slova vydechl všecek ten marný cit, jenž mne byl tak dlouho mučil.

»Já vím, ty's k vůli mně spadl. Já jsem tím vinna, neměla jsem tě upozorňovat,« mluvila vroucně, kajicně Štefa, vzala mou hlavu do svých rukou a políbila mne na čelo.

Já všecek opojen přiklonil její hlavu ke své a zdlouha políbil Štefu na rty. Ona mi pohlédla do očí tak z blízka, tak něžně, že jsem si opět a nyní už opravdu přál smrti. Tak jsem byl šťasten, že jsem ostatního života ani necenil.

Ale krátky ten šťastný okamžik minul, minul tak jako křídlo přeletěvšího ptáčete. V hlavě mi zadunělo z těžka, z hluboka, jako když blíží se bouře. Oči mé těkaly, ale veškeren prostor splynul v nich v kalnou, nehybnou mlhu.

Ztratil jsem paměť...

XII.

Počal jsem blouzniti a proležel jsem potom tři dni v horečce. Tetička dala zavolati lékaře, který řekl, že mozková blána je ohrožena, ale přes to po třech dnech přešla má nemoc. Štefa mne ošetřovala jako má vlastní sestra a já okříval již touto její přítomností. Všecko šťastně přešlo, minulo tak jako odplulý bouřlivý mrak.

Když jsem již vstal z lože a vyšel k rybníku, přiběhl ke mně Janek.

Byl smuten a bled a z očí jeho jakoby jakási bolest vypila všecek lesk. Řekl mi, že Maruška k ránu umřela. Pořád prý chtěla už jenom k Pámbíčkovi, k Pámbíčkovi.« Usnula s obrázky v rukou. Vzpomněl jsem si na Marušku, na její smutné, v dálku upřené oči, a pořád jsem viděl ten její marný, odletlý pohled, který již ani nepatřil tomuto světu. Připamatoval jsem si, že zemřela i s oním obrázkem ode mne, a nejednou připadlo mi na mysl, že bych měl požádat Štefu, aby upletla Marušce věnec.

Pověděl jsem to Štefě a ona svolila. Oběhli jsme s Jankem téměř polovici dědiny, přinesli sporé náruče kvítí, natrhali jsme v lese jedlových větviček a narvali mechu a všecko jsme snesli domů

Příštího dne jala se Štefa plésti. Byla všecka obložena květy a zelení. Podával jsem jí ochotně snítky a květy a mezi tím vypravoval jsem jí o Marušce. Byla dojata, změklá, a snad proto tenkráte se mi zdála tak neobyčejně krásnou. Odleskem zelené spousty pobledly její líce a tichý smutek rozlil se po nich. Byl jsem jí však okouzlen. Sklonil jsem se k její ruce a plaše ji políbil, že sotva se mé rty dotekly její průsvitné pleti. Ale ona pohlédla na mne užasle, utrhla ruku a zahořela, jakoby všecko postihla a prohloubila se do mého citu.

S tváří její zmizel dřívější smutek a zraky její chladně, zdaleka na mne pohlédly. Zdálo se mi, jakoby se lekla prudkosti mého srdce a mrzela se za to, že dala vzniknouti ve mně tomuto citu. A rovněž i v duši mé rozlehla taková mrazivá myšlénka, že jsem se odvážil příliš daleko, a že ona, Štefa, všecko již ví. Stud, lítost, vzdor a bůhví jaké ještě city zmítaly mým srdcem, že jsem rychle nahodil větvičku, již jsem chtěl podati Štefě, zvedl se jako prudký, neočekávaný vítr a z čista jasna vyběhl ven.

Zaběhl jsem do olší u rybníka a hořce jsem plakal. Proč, zač? Nevěděl jsem ničeho, jenom ona myšlénka, že jsem před několika dny podsadil život pro Štefinu choutku, bouřila ve mně a pálila mě prudkostí blesku. Ale za chvíli bylo mi lépe. Náhlá bouře přehnala se mým srdcem — a potom klid, lhostejný, umrtvující klid. Vrátil jsem se poznovu do světnice. tupý a lhostejný k tomu, co se před chvílí stalo.

Štefa snad něco tušila. Hleděla na mne útrpně jako na nemocného a ani jediným pohybem nepřipomínala mi předešlou chvíli. Mluvila ztichlým,

zvážnělým hlasem a rozpředla hovor o vzdálených věcech, jenom aby zaplašila to, co hnětlo ji i mne...

XIII.

Třetího dne z rána pohřbili jsme Marušku.

Ráno bylo jasné a vlídné. Něžné beránky rozvlnily se oblohou. Olšový hájek sotva třepotal mokrými listy a na trávě stříbřila se ještě neoschlá rosa.

Před chalupou na marách stála bíle natřená rakvička se Štefinými věnci. Přišel mladý, štíhlý kněz v rochetce, odzpíval modlitby a vyrostlí šohaji s myrtovými kytkami za kabáty pozvedli máry a odnášeli je. Lidí bylo málo, protože žně nebyly ještě u konce. Sešlo se jenom několik ženských, které o závod plakaly uprostřed jasného, čistého rána, kdy všecko se zalévalo září a svítilo rosou.

Vrátil jsem se se Štefou domů. Teprve nyní všecko ve mně propuklo. Právě takové čisté a krásné květnové ráno bylo, když jsme přede dvěma lety doprovázeli maminku na poslední cestě. Vzpomínka ta napadala mi, když jsem stál u bílé rakvičky a kněz jasným, vysokým hlasem zanotil ceremoniální žalm. A tato vzpomínka smísila se potom s mým citem, vypučevším předčasně v mém srdci, a propukla ze mne jako dubnový příval.

Sedl jsem pod rybíz v zahradě a plakal ze všech sil.

Štefa odešla ze světnice, aby mne vyhledala. Našla mne pod keřem.

»Co zase vyvádíš?« ozvala se, stojíc nade mnou

Já se otřásl. Nepozoroval jsem jí — a najednou byla mi blízko. Ale onen výraz, jehož užila a který se podbarvil tvrdším přízvukem, docela již mne dodělal. Plakal jsem ještě prudčeji a to již nejen pro maminku, nýbrž i pro včerejšek a ta poslední Štefina slova, kterých jsem nikdy nečekal.

»Proč pláčeš?« otázala se podruhé Štefa.

Místo prvého podrážděného tónu zaslechl jsem teď její měkký, líbezný hlas.

»Moje maminko!« vykřikl jsem ze sebe a znovu se rozlítostnil vlastními slovy.

Štefa mne pohladila po hlavě a já plakal touhou, aby mne ještě hladila. A ona mne skutečně hladila měkce a něžně po hlavě, jakoby si myslila: »jsi přece jenom dítě!«

Ona, jenom ona mne utišila, že jsem za chvíli vstal a s očima ještě zarosenýma vroucně k ní pronesl: »Zlobíš se na mne?«

»Proč bych se zlobila?« odřekla jemně a jakoby z tváře mé hádala, pohlédla na mne oním pohledem, který se zahlíží hluboko do duše.

»Tak,« odřekl jsem, pokrčil rameny a prudce odběhl ze zahrady.

Štefa tam ještě ostala a pološlyšně, tlumeně zapěla jakousi něžnou a tklivou píseň, již vynutil stesk můj po matce. Přiblížil jsem se ke plotu, ale ona mne tušila a ihned ustala, jakoby přeťal kvílící strunu...

XIV.

Večer seděla Štefa v besídce. Dohotovila pokrývku s vyšívanými lilijemi, odnesla ji do světnice a vrátila se.

»Pojď, budu tě vozit,« nabídl jsem jí.

Svolila. Usadil jsem se s ní do člunku, chopil se vesla a plavně jím pohyboval. Štefa byla zamyšlena. Hned se zahleděla do pobledlé oblohy, hned upřela oči na vodu a z toho zase pustila pohled bůhví kam, do neurčita.

Nerušil jsem ji, neboť i já byl zadumán. Tetička ráno dostala psaní od otce; psal, že za tři dni přijede. Řekla mi s radostí tuto novinu, ale nerozradovala mne. Neznámý stesk, že všecko se skončí a že brzo odjedeme, podvrátil všecku mou mysl a na obzoru příštích mých dnů objevila se zase pořouchlá Kalincová... A Štefa? Zdálo se mi, že mi s ní zajde všecko mé blouznivé snění, jako když z rána zavane vítr a odvane všecku nejčistší svěžest.

Ano, oba jsme myslili a myšlénky naše tak lehce vzlétaly, jakoby jim narostlo křídel.

Večer byl tichý, obdivuhodný. Byl to jeden z těch večerů, které stlumí barvy i zvuky a nechávají pronikati jenom jasným, nádherným světlům, kdy sama obloha ztemní svůj blankyt, aby tím více zářily hvězdy. Všude, všude tolik ticha a stínu, jenom nahoře jasná a roztavující se světla kmitají do šířky, do nekonečna, jakoby nebylo ani obzorů s mírně zvlněným pohořím Pohyboval jsem zdlouhavě veslem, abych nerušil ticha. Sotva však zašplouchla vlna a větev se pohnula, již opět vústilo všecko v čirou tůň ticha.

»Poslouchej, Štefo, kdyby ten rybník byl mořem a jenom ty a já jsme seděli na tomto člunku,« přerušil jsem němou tu chvíli, jakobych utrhl část svého snu, jenž mi byl právě napadl.

»A co potom?« otázala se Štefa také jenom tak, jakoby z dálky slyšela jakousi větu a jasně jí nerozuměla.

»Vyhlédli bychom si takový krásný, zelený ostrov a byli bychom na něm jenom sami dva,« odpověděl jsem a v duchu se již viděl na tomto překlidném ostrově, jaký se vynořil z mlh mého snění.

Sklonil jsem zvolna svou hlavu a spočinul na klíně Štefině.

»A nikoho už bys tam nevzal?« slyšel jsem nad sebou jemný hlas Štefin, který zněl jako snivá ukolébavka zahraná s přídusken na houslích.

»Ne,« oddychl jsem, přivřel oči a blouznivě těkal jakousi velkou zelenou plochou, na níž jsme byli toliko sami dva se Štefou.

Vyšel plný a jasný měsíc. Rozsvitil stříbrně hladinu a rozesel po ní temné olšové stíny.

Zmlkli jsme. Pohlédl jsem Štefě do očí. Svítily tak měkce a sladce. Měl jsem již na rtech jakousi větu, ba snad jenom slovo, v něžto chtěl jsem přeliti všecek svůj cit a všecek svůj poměr ke Štefě. Ale v tom volala nás tetička k večeři pevným, neženským hlasem a přetrhla náhle všecka ta lehoučká vlákna mého marného snění.

Odešel jsem se Štefou a hle, žáby do jedné vyskákaly na břeh a chrastěly neunavně do světlé srpnové noci.

»Nešťastná havěť!« zlobila se tetička a rychle přivřela okno.

Ale já tiše se odkradl do vedlejšího pokoje, otevřel okno a naslouchal. Bylo mi sladce, protože snění mé nebralo konce. Moře, ostrov, Štefa, já — míhalo se mi v nesčetných variacích do nekonečna a jako plaché vlnění měsíce na jemně zčeřených vodách táhly mou mysli nepronesené věty, které jsem dnes chtěl před chvílí povědět Štefě . . .

Pokrač.

Pavel Nach:

PROBLEM MOŘE.

Měl náladu rozbíjeti oblázky surového diamantu, zasmušeného vzhledu — v drobné kousky, které, vybroušeny byvše, hrály by nejvyšší písně nejčistších paprsků a nejvíce zlomených. Měl náladu laditi shluky píšťal ze stříbrného plechu v akkordy velebných chorálů a nejmocnějších jásotův. Měl náladu črtati štětcem snivé akvarely — jemných barev a bez odstínů, jejichž subtilnost by se rozplynula před jediným paprskem Slunce, vpuštěným na choulostivou desku, potaženou jemně rozkladnými látkami.

Potácel se v těchto sladkých anachronismech, vraceje se z procházky od staré zříceniny nad opuštěným zálivem, kde chátrala hráz a rozpadávaly se malé kocábky. A již ocitnul se v sadech, rozkládajících se podél mořského břehu před městem — odkudž doléhal do všech stinných a útulně vlažných koutů parku život, burácející úzkými, hlučnými ulicemi. Avšak právě usedl odhodlán zahoditi všecko, co by jej — třebas jen poněkud poutalo a obtěžovalo v jeho radostném snění.

Chtěl vypiti kalich opojení až do poslední krůpěje, chtěl se dostati až na dno v onom burácejícím vlnobití illusí. — Byl rozčilen a nedočkav. Chtěl sáhnouti již svou dychtivou rukou v poslední komnatě nádherného paláce z pohádky — po roušce zastírající Tajemství . . .

Před vnímavě zladěným zrakem jeho rozkládala se širá, mořská pláň. Majíc stanovenu hranici obzorem — kdež mísila se souladná modř přecházející až v purpur červánků — se snivě zelenou, melancholicky působící hladinou — rozprostíralo se širé Moře v celém svém majestátu. Slabá mlha třásla se nade vším a ve všem . . . a oči se tak sladce a tak lehko přimhuřovaly . . .

Ani nepozoroval, jak Měsíc — tentokrát v úplňku — vrhal mu před oči bázlivé, nicotné stíny všeho okolního stromoví. — — Scházela pak stínům těmto energie obrysu — jako jeho efemérním kombinacím, které spřádal.

Na zašedlé ploše mořské objevila se třpytivá světla, nejistě se třesoucí — a tím přece důvěřivě a příjemně dráždící: — světla z loděk rybářů, kteří vyšli v noci na lov. Zatím i na nebi, které svorně souhlasilo barvou se vším okolím, — zableskly se hvězdy. A tak — celá ta náplň — ve svém dualismu tak rozdílná — svoji assimilací vířila svůdivě před ním. — Ba, zdálo se mu, jakoby ji skoro slyšel: tu tichou, ale odhodlaně zpívanou melodii sebevědomého suveréna v intimní chvíli dobré nálady.

Do tohoto stavu zasáhl náhle tklivý hlas rybáře, pějícího milostnou kanzonetu. Slova písně vytrhla jej z polovičního snu, v kterém jej nalézal. I rozpomenul se maně na ony staré zříceniny, jež před nedávnem navštívil — opuštěné, romantické zříceniny — které — zvláštní shodou štafáže — vyvolaly mu na mysl jakýsi obraz starého, polouzbořeného kláštera s rozsáhlou zahradou, plnou rozpadávajících se fontán a porouchaných schodišť — a nad tím vším bujná příroda jižní, vysoké cypřiše a plno něžných úponkových rostlin — (V jakési malé obrazárně viděl ten obraz a — pamatoval se, jak mocně působil na jeho povahu k eremitům inklinující.) Na malé zátoce pak stál frater, u jehož nohou houpala se loďka, plna rybářského náčiní. Patrně chystal se na lov. Byltě také podkasán a růženec měl podstrčený pod cingulum. — A na tuto skupinu padaly poslední paprsky zapadajícího Slunce.

Krásné Moře omamovalo svou bledou, mléčně fosforeskující modří. A v této rozsáhlé pláni, jakoby vbroušena v desku mléčného skla, leskne se bílá, zrcadlová řeka, jež stáčí se k obzoru, zbarvenému slabě modravým nádechem, přecházejícím až ve fialové pruhy, v něž na obzoru noří se Slunce. — — Chameleon!! — — Tam pak,

kde splývají hranice nebes a Moře, tlačí se k sobě malé rybářské loďky, vesla ponořena nehnutě do vody a vesele napnuty majíce plachty.

Příliš mnoho snad podrobností bylo tu sice na jednoduchý obraz než stalo se mu již nutnou a nevyhnutelnou prací — jakousi vnitřní nutností — precisovati vše — až v nejjemnější detaily.

Tu byla právě ona nálada — tvořivý rozmach — která se ztělesnila v lákavou ideu. — — Ideu! — opakoval si! . . . měl zvláštní nápad, zamilovaný nápad, kterým již tolikrát se obíral, — a ten se najednou vynořil tak hladce a hotově upravený, že reprodukoval si jej do nejjemnějších podrobností. — —

Snil o tiché říši bílých Květův. — — Jejich kouzlem by naplněno bylo vše, a vše by jako ozvěnou vydechovalo jejich opojnou vůni. — Ovšem — taková říše mohla existovati jen na dně Moře, jehož hladina v bělavé pěně své (která se tříštila s rozčilujícím šumotem stále a stále) — závodila všemi zbarveními svými s celou Florou — od její nejtmavější zeleni do oslňující bělosti omamné lilije. — Než dolů odrážela se jen bělost . . . Jediná barva, která by se tu dala ještě snésti — v tomto chaosu parfumované bělosti — byla růžová, ale slabě, nachově, tak nepatrně, jako je nádech červánků, jižjiž zhasínajících. — — Tam dole — v nekonečné nepřetržitosti rozkládaly by se zahrady, vysázené vypěstěnými rostlinami, jež dávno zapomenuly svoji podobu, kterou přijaly z rukou matky Přírody. — — Nesmírné množství bílých karafiátů vydávalo kořennou, lichotnou vůni. — A pak — vedle — ohromné spousty narcissů, seskupených v rozličné kruhy a hvězdy. — Pak — unylé tuberósy — sestavené v obrazec Smrti: jejich vůní — jakoby opojnou silou opia — dostával se do rozkošně ironických snění. — A — bílé růže — s dlouhými, jakoby chorobně vyvinutými ostny a s hedvábnými listy. — V záhonech, v symbolických znameních: Fides, Spes a Charitas seskupeny byly lilije. Urostlé, s vysoko vyhnanými stonky a kalichy zcela rozevřenými, v nichž slabě leskly se zlaté prašníky. — Ostatně — zlatá barva byla užita, ale minimálně. — Hojné vázy z alabastru byly okrášleny též, však spoře, zlatým lemováním. Z nich visely rozkošné kalichy slezů — tak jemných, jakoby vydechnutých. — Uprostřed takovýchto graciésních kolonád byly nádrže s křišťálovou vodou, zbarvenou poněkud do mléčna a opalisující. — — Po bílých, třpytných schodech z karrarského mramoru sestouplo by se k nádržce, v níž třepetá se vodotrysk, vycházející ze stříbrného ústí a v jehož šumotu míhaly se stříbrné rybky. Na hladině houpal se báječný leknín. — Dokola, — tu a tam, že ještě hravý vánek leckterou krůpěj vodotrysku tam zanesl, — vsazeny byly královské levkoje — tak podivuhodné a symbolické! — Odtud přišlo se na louku věnovanou výhradně hyacinthům a kameliím. V nesmírné této záplavě bělosti — tu i onde — zakmitly se ojediněle červené kvítky — jakoby náhodou roztroušené — rozhodně však v dobré variaci. Odtud dále byla cesta vroubená bílými orchidejemi. — Hrdě vypínaly se květy květů — bájné orchideje! Tak dovedně a tak filigránsky ustrojený květ uváděl v směšné omyly a blamáže veškeré ptactvo. — — Pak souvisela louka s nevelkým jasmínovým lesíkem, kde keře posypány byly hustými hrozny květů a zeleň se ztrácela — kde však nebylo lze snad vůbec prodlévati pro mocnou opojivost vůně — až smrt přivádějící. . . . Proto nebylo zde viděti dvé postav, oblečených v bílé togy se zlatým lemováním — a jež by se — líbaly a — objímaly. — Vždyť v tom bylo nebezpečí zkázy!

Říše bílých Květů! — Jaká utopie! — Proto utopil tuto utopii. — —

Vzpomenul opět na onen večer — a opět — kdy, znaven již cestou, přibližoval se poprvé k Moři. — Ke všemu ostatnímu byl již tak lhostejný a resignovaný. Ale všecku svou pozornost a všecko své očekávání soustředil na ono úzké okno (z něhož časem chladný proud vzduchu připamatoval jej na skutečnost), v němž hledaly oči, již zpola přimhouřené, ono historické: *Θάλασσα!* — —

Najednou zalétl k uchu jeho slabý šumot, — upjal pečlivě svůj zrak a již postřehl před sebou širou pláň, sotva znatelně se pohybující v zdlouhavém tempu. — Pohlédl k nebi. Ale obloha mísila se v pozadí nerozeznatelně s vodní plání. Barva se mu zdála býti tmavošedá — přecházející do noční temnoty a zase přerušována byla mihotavým světlem Měsíce, který byl v úplňku. A nad tím vším zase ta dominující píseň stálého šumotu . . .

I pravil k sobě: První opojení!

Tak žil s Mořem svorně — a divil se stále jeho přílivu a odlivu (byla to hluboká pohnutí, která cítil — stoje nad písčinou, již vody opustily!) a zůstával v nepohnutí jakoby ohromen rychlým západem Slunce do rudnoucích vln. — Až jednou, když vzedmuly se větry a obloha se zatáhla, když přinucen byl uchýliti se do příbytku, usedl k oknu a, pohlížeje na Moře, dostal se v chvatný myšlénkový proud. Tkvělo mu na mysli cosi vážného, tak těžkého, co se nedalo přemoci. Pohlédl s otázkou k Moři:

Před ním ta širá pláň táhla se do nesmírna a zdálo se jakoby splývala se vším a vše splývalo v ni. Barvy — jasných i temných nuancí — zářily od břehů až k obzoru. — Od kovové modři, jež u břehů začínala, až v dálku, přechodem z jasné zeleni — jedna nevypsatelná stupnice. — Obloha, která zkalena byla spoustou mračen, plných deště — obrážela se v zrcadlové hladině,

suggerujíc jí svou náladu. Jen místy pronikal sebevědomý suverén svou vůlí — a tu skýtal se pohled na zvlněnou prostoru, na níž vlny tříštily se v nesčíslném počtu a v úžasné variaci v bělostnou pěnu — lahodíce hlavně oku pozvolným rythmickým tempem! — Jakoby se pohybovalo stádo ovcí na zelené lučině. — A zas — dle světelného effektu — změnilo se celé panorama — zasvitlo-li Slunce — nebo přihnal-li se opět mrak. — — —

I pravil k sobě: Hle, — první pochopení!

A teď, kdy dopsal, pohlédl opět na svoje známé, milé Moře. — Padal déšť. — Jakoby jedním polibkem spojilo se Moře, Země a Nebe v tichém mlčení.

Moře se jemně vzdouvalo! — Chameleon!

Rudyard Kipling:

STAVITELÉ MOSTU.

z angl. přeložil Jos. Bartoš.

Pokrač.

Konečně Laskar vstal a brodil se blátem k vesnici, ale byl tak opatrný, že ustanovil jednoho příbuzného, aby střežil čluny.

V brzku se vrátil, žena před sebou nadmíru neuctivě kněze své víry — tlustého starce se šedou bradou, jež poletovala s mokrým šatem ve větru dujícím přes knězova ramena. Nikdy ještě nebylo k spatření tak zuboženého guru.

»K čemu pak jsou potom dary a kerosenové lampičky a suché zrní,« křičel Perů, »když dovedeš se jen válet v blátě? Jednal jsi dost dlouho s bohy, když byli spokojeni a blahovolni. Teď jsou zuřivi. Promluv k nim!«

»Co jest člověk proti vzteku bohů?« skučel kněz, krče se, jak vítr se do něho opíral. »Nech mne jíti do chrámu a já budu se tam modliti.«

»Synu prasečí, modli se z d e! Což není žádné odplaty za slanou rybu a koření a suché cibule? Volej hlasitě! Řekni Matce Gunze, že máme toho již dosti. Poruč jí, aby byla do večera ticha. Já neumím se modliti, ale když jsem sloužil na lodích Kumpanie a lidé neposlechli mých rozkazů, tu —« zašvihnutí drátěného lana doplnilo větu a kněz odtrhnuv se od svého žáka, utíkal do vesnice.

»Vypasený vepři!« zvolal Perů. »Po tom všem, co jsme pro něho učinili! Až bude po povodni, budu hledět, abychom dostali nového guru. Finlinson sahibe, už se sešeřívá a tys od včerejška ničeho nejedl. Buď moudrý, sahibe. Žádný člověk nevydrží bdění a velké přemýšlení s lačným žaludkem. Ulehni, sahibe. Řeka udělá, co bude chtít udělati.«

»Most jest můj, nemohu jej opustiti.«

»Udržíš ho snad svýma rukama?« smál se Perů. »Já staral se o své čluny a prkna, n e ž přišla povodeň. Teď jsme v rukou bohů. Nebude sahib jísti a spáti? Nuž, vezmi tedy toto. Jest to pokrm a nápoj dohromady, hubí všechnu únavu i zimnici, jež následuje po dešti. Já nejedl dnes nic jiného.«

Vyňal malé plechové pouzdro ze svého rozmočeného pasu a vložil je Findlaysonovi do ruky, řka: »Nikoli, neboj se. Jest to jen opium, čisté, makové opium!«

Findlayson vzal dvě nebo tři tmavohnědé pilulky do ruky a věda stěží, co činí, polkl je. Ta látka byla aspoň dobrým ochranným prostředkem proti zimnici — proti té zimnici, jež přikrádala se k němu z vlhkého bláta — a on viděl, čeho byl Perů schopen v sychravých mlhách podzimních, vzal-li si jedinou dávku z plechového pouzdra.

Perů přisvědčil s jasným zrakem. »Za chvíli — za chviličku bude mít sahib veselejší myšlénky. Já také.« — Ponořil prsty do své pokladnice, urovnal si nepromokavý plášť nad hlavou a schoule se, pozoroval čluny. Bylo nyní tak temno, že nebylo viděti dále než za první pilíř a zdálo se, že noc dodává řece nové síly. Findlayson stál, bradu na prsou skloněnou a přemýšlel. V jedné věci neměl úplně jasno, týkalo se to sedmého pilíře. Obrazce nechtěly se vytvořiti před jeho zrakem vyjma jeden po druhém a to v nesmírných přestávkách mezi jednotlivými. Pak zazněl mu v uších zvuk bohatý a měkký, jako nejhlubší basový tón — čarovný zvuk, o němž uvažoval po několik hodin, jak se mu zdálo. Pak Perů přistoupil k němu, volaje, že lanová houžev se přetrhla a nákladní čluny že jsou ztraceny. Findlayson viděl, jak se loďstvo vějířovitě rozvírá a slyšel táhlý skřipot drátěných lan napínajících se přes paluby.

»Vrazil do nich strom. Uplavou všechny,« křičel Perů. »Hlavní houžev se přetrhla. Co hodlá sahib činit?«

Nesmírně složitý plán zableskl náhle v mozku Findlaysonově. Viděl provazy běžící se člunu na člun v přímkách i v úhlech — každý provaz čára z bílého ohně. Ale byl zde jeden provaz, jenž byl provazem mistrovským. Mohl viděti ten provaz. Kdyby mohl zaň jen jedenkráte zatáhnouti, bylo absolutně a matematicky jisto, že rozprášené loďstvo srazí se zase dohromady v klidné vodě za strážnou věží. Ale proč, divil se, tiskne se Perů tak zoufale k jeho pasu, jak pospíchá

dolů podél břehu? Bylo potřebí Laskara odstrčiti, pomalu a jemně, neb bylo nutno zachrániti čluny a ukázati tak nesmírnou snadnost této úlohy, jež se zdála tak těžkou. A pak — ale to nemělo žádné zvláštní důležitosti — proběhl jeho rukou drátěný provaz a spálil ji, vysoký břeh zmizel a s ním pomalu se rozptylující činitelé problému. Seděl v deštivé temnotě — v člunu otáčejícím se jako strážní koš a nad ním stál Perû.

»Zapomněl jsem,« řekl pomalu Laskar, »že pro lačné a nezvyklé jest opium horší než jakékoliv víno. Ti, kdož zemrou v Gunze, jdou k bohům. Já ale dosud netoužím objeviti se před těmito velikými Umí sahib plovati?«

»K čemu? Umí létati — létati rychle jako vítr,« zněla zastřená odpověď.

»On jest šílený,« mručel Perû skrze zuby. »A odstrčil mne jako svazek placek ze sušeného hnoje. Nu, nebude věděti o své smrti. Člun nebude žíti ani hodinu, i když do ničeho nevrazí. Není dobře dívati se na smrt jasným zrakem.«

Občerstvil se znovu z cínového pouzdra a usednuv na bobek, ucpával a zatloukal bárku dívaje se mlhou v pustou prázdnotu. Teplá ospalost vkrádala se na Findlaysona, vrchního inženýra. Těžké dešťové krůpěje bily ho cinkavými, až do kostí pronikajícími ranami a všechen čas od počátku svého stvoření visel těžce na jeho víčkách. Přemýšlel a shledával, že jest úplně bezpečen, neb voda byla tak pevná, že člověk mohl pohodlně po ní kráčeti, a když stál s rozkročenýma nohama, aby udržel rovnováhu — to byl ten nejdůležitější bod — byl unášen velikou a pohodlnou rychlostí ku břehu. Ale napadl ho ještě lepší plán. Bylo potřebí napnouti trochu vůli duše, aby vrhnula tělo ku břehu, jako vítr pohání papír, aby odfoukla je jako draka. Pak ale — člun závratně vířil — což kdyby se dostal vichr pod uvolněné tělo? Zda vzneslo by se pak střemhlav na vzdálené písčiny, či potápělo by se jako vodní pták neomezeně po celou věčnost? Findlayson uchopil se kraje lodi, aby se zakotvil, neb zdálo se mu, že se již již dává do letu, aniž by se byl dříve rozhodnul o všech svých plánech. Opium má větší účinek na bílého člověka nežli na tmavého Perû byl toliko pohodlně lhostejným ku všem událostem. »Nemůže žíti,« mručel. »Počíná se již rozvírati. Kdyby to byla dinga s vesly, mohli bychom z toho vyváznouti, ale s děravou škatulí to nejde. Finlinsone sahibe, už se naplňuje.«

»Akcha! Já odcházím. Pojď také.«

V duchu svém uniknul již Findlayson z člunu a kroužil vysoko ve vzduchu, aby naleznul pevnou půdu pro svou nohu. Jeho tělo — bylo mu opravdu líto jeho bezvládnosti — sedělo na zadku člunu a voda proudila přes jeho kolena.

»Jak jest to směšné!« pravil sám k sobě ze svého hnízda. »To — jest Findlayson — stavitel kašijského mostu. Ten chudák se utopí. Utopí se, když jest tak blízko u břehu Já — já jsem již na břehu. Proč pak nejde dál?«

K největší své nelibosti shledal, že duše jeho vrátila se zpátky do těla, a že to tělo máchá se a tlačí se v hluboké vodě. Bolest toho spojení byla ukrutná, ale byla nutná, v boji o tělo. Byl si vědom, jak hrábnul divoce do mokrého písku, jak kráčel ohromnými kroky, jako kráčíváme ve snu, aby se udržel na nohou ve vířivé vodě, až konečně vyprostil se z objetí řeky a klesnul udýchán na mokrou zemi.

»Ne tuto noc,« šeptal mu Perû do ucha. »Bohové nás chránili.« Laskar hmatal opatrně nohou a nahmatal suché pahýly. »To jest nějaký ostrov z poslední indigové sklizně,« pokračoval. »Nenajdeme zde lidí, ale dej dobrý pozor, sahibe, všichni hadi na sto mil kolem byli vypláknuti. Zde přichází blýskot v patách větru. Teď budeme aspoň viděti, ale kráčej opatrně.«

Findlayson ani v nejmenším nepocítil nějaké bázně před hady, ba byl prost veškerého lidského hnutí mysli. Když si vytřel vodu z očí, viděl s nesmírnou jasností a kráčel, tak se mu aspoň zdálo, kroky svět objímajícími. Někde v noci času byl vystavěl most — most pnoucí se přes neomezené plochy zářících moří, ale Potopa ho odplavila zanechajíc pod nebem jen tento jediný ostrov pro Findlaysona a jeho soudruha, již jediní přežili pokolení lidské.

V neustálém blyskotání bylo viděti vše, co nacházelo se na této pídi země uprostřed proudu — chumáč trní, chumáč prohýbajících se, praskajících bambusů a šedý sukovitý pýpůl zastiňující indický chrámek, s jehož kupole vlál roztrhaný červený prapor. Svatý muž, jenž zde v létě sídlíval, dávno se odsud uklidil, a vichr rozlomil rudě natřený obraz jeho boha. Oba muži s těžkýma nohama a s těžkými víčky zakopli přes popel z cihlového ohniště a klesli pod ochrannou korunou stromu, zatím co déšť i řeka pospolu řádily.

Indigové pahýly zapraskaly, bylo cítiti zápach skotu a ohromný Brahminský Býk razil si cestu ke stromu. V blesku bylo viděti trojzubou známku Šivovu na jeho boku, nehoráznou hlavu a hrb, zářivé laní oči, čelo věnčené mokrými květy měsíčku a hedbávný laloch, jenž se skorem ploužil po zemi. Za ním bylo slyšeti hluk jiných zvířat, prodírajících se křovím, dusot těžkých nohou a hluboké oddychování.

»Bude jich zde s námi více,« řekl Findlayson opíraje hlavu o peň stromu a dívaje se spokojeně polozavřenýma očima.

»Věru,« děl Perû tlumeně, »a to ne malých.«

»Kdo pak to je tedy? Nevidím dosti jasně.«

»Bohové. Kdo pak jiný? Pohlédni!«

»Ah věru! Bohové opravdu — bohové.« Findlayson se usmíval, jak mu hlava padala na prsa.

Perů měl svrchovanou pravdu. Kdo pak by mohl žíti po Potopě na zemi mimo bohy, již ji stvořili — bohy, k nimž modlila se jeho vesnice každého večera — bohy, již byli ve všech ústech a ve veškerém konání lidí. Nemohl zvednouti hlavu aniž pohnouti prstem mdlobou, a Perů usmíval se za bleskotání prázdným úsměvem.

Býk zastavil se u chrámku skláněje hlavu ku vlhké zemi. Zelený Papoušek ve větvích otřepával své mokré perutě a skřehotal, proti hromu pak kruh kolem stromu plnil se stíny zvířat. V patách za býkem následoval Černý Kozel, takový kozel, jakého Findlayson vídával za svého dalekého pozemského života jen ve snách — kozel s královskou hlavou, ebenovým zadkem, stříbrným břichem a se zářivými rovnými rohy. Podle něho kráčela skotná Tigřice, majíc hlavu skloněnou k zemi, mrskajíc uschlou trávu neklidným ohonem. Zelené oči hořely pod jejím těžkým obočím.

Býk schoulil se za oltářem a z temnoty vyskočil ohromný šedý Op, jenž usedl jako člověk na místo spadlé modly. Děšť skrápal jako drahokamy se srsti na jeho šiji a jeho ramena.

Jiné stíny přicházely a vycházely z kruhu, mezi nimi opilý Člověk mávající berlou a láhví s nápojem. Pak bylo slyšeti chraptivý řev: »Proud zmenšuje se ještě teď. Voda opadává každou hodinou a jejich most dosud stojí!«

»Můj most,« děl Findlayson sám k sobě. »Ten musí býti teď velice starým dílem. Co pak mají bohové co dělat s mým mostem?«

Oči jeho hledaly v temnotě ten řev. Krokodil, tuponosý, brody ohrožující Mugger gangesský, plazil se před zvířata, mrskaje zuřivě v pravo v levo svým ohonem.

»Učinili ho příliš pevným pro mne. Za celou tu noc oderval jsem jen několik prken. Zdi stojí! Věže stojí! Spoutali můj proud a moje řeka není více volnou. Nebešťané, sejměte toto jho! Dejte mi čistou vodu mezi břehem a břehem! To jsem já, Matka Gunga, jež mluví! Spravedlnost bohů! Udělte mi Spravedlnost bohů!«

»Co jsem řekl?« šeptal Perů. »Toť opravdu Punčajet*) bohů. Teď víme, že celý svět jest mrtev vyjma tebe a mne, sahibe.«

Papoušek znovu zaskřehotal a zatřepal křídly a Tigřice přikloníc uši k hlavě zlostně funěla.

Kdesi ve stínu míhalo se sem a tam ohromné tělo a zářivé kly a tlumený chrocht porušil ticho, jež následovalo funění tigřice.

»Jsme zde,« děl hluboký hlas, »my Velicí. Jeden toliko a velice mnozí. Šiva, otec můj, jest zde s Indrou. Kali již promluvila. Hanuman poslouchá také.«

»Kaši jest bez své Kotvaly v dnešní noc,« volal Člověk s láhví odhazuje berlu k zemi, zatím co ostrov chvěl se štěkotem psů. »Dejte jí spravedlnost bohů.«

»Byli jste zticha, když przníly moje vody,« ryčel veliký Krokodil. »Nebylo o vás ani potuchy, když moje řeka byla chycena mezi zděmi. Neměla jsem nikoho ku pomoci, jen svou vlastní sílu a ta selhala — síla Matky Gungy selhala — před jejich strážnými věžemi. Co jsem mohla dělati? Učinila jsem vše. Skončíte nyní, Nebešťané?«

»Přinesl jsem smrt, vozil jsem skvrnitou chorobu od chýše k chýši jejich dělníků a oni přece neustali.« V popředí vykulhal chromý, bolavý, odřený Osel s rozštípeným nosem a s nohami v podobě nůžek. »Chrlil jsem na ně smrt ze svých nozder a oni přece neustali.«

Perů se chtěl pohnouti, ale opium těžce jej tížilo.

»Bah!« odplivnul. »To jest Sitala sama, Mata — neštovice. Má sahib kapesník, aby si pokryl tvář?«

»Malá pomoc! Krmili mne měsíc mrtvolami a já vyvrhovala je na písčiny, ale jejich dílo pokračovalo. Démonové jsou a synové démonů! A vy jste nechali Matku Gungu samotnu, aby si jejich ohnivé vozy tropily z ní smích. Spravedlnost bohů na stavitely mostu!«

Býk obrátil žvance v ústech a odpovídal pomalu: »Kdyby Spravedlnost bohů zachvátila všechny, kdož se posmívají svatým věcem, bylo by v zemi mnoho tmavých oltářů, matko.«

»Ale to je nad posměch,« zvolala Tigřice vyskočíc s rozevřenou tlapou: »Ty víš, Šivo, a vy také Nebešťané, víte, že zprznily Gungu. To musí zajisté přijíti ke Zhubiteli. Nechť Indra soudí.«

Kozel se nepohnul odpovídaje: »Jak dlouho trvá toto zlo?«

»Tři roky dle počtu lidí,« řekl Mugger přitisknut k zemi.

»Což zemře v roce Matka Gunga, že jest nyní tak dychtiva viděti pomstu? Hluboké moře bývalo tam, kde ona běží teprv od včerejška, a zítra přikryje ji zase moře jak bozi počítají to, co zvou lidé časem. Může někdo říci, že tento jejich most vytrvá až do zítřka?« děl Kozel.

Následovalo dlouhé ticho a za vyjasnění bouře stál plný měsíc nad krápajícími stromy.

»Suďte tedy vy,« řekla Řeka ponuře. »Já vypověděla svou hanbu. Příval stále opadává. Nemohu činiti více.«

»Co se mne týče« — byl to hlas velikého Opa sedícího na oltáři — »já dívám se rád na ty lidi, vzpomínaje si, že já také vystavěl nemalý most za mládí světa.«

»Říkají také,« zafuněla Tigřice, »že tito lidé pocházejí z trosek tvých armád Hanumane a proto jsi podporoval —.«

»Lopotí se, jako se lopotily armády moje v Lance, a věří, že lopota jejich potrvá. Indra jest příliš vysoko, ale ty víš, Šivo, jak jest země obetkána jejich ohnivými vozy.«

*) Sněm.

»Ano vím,« řekl Býk. »Jejich bohové vyučili je těm věcem.«

V kruhu zazněl smích.

»Jejich bohové! Co mohou znáti jejich bohové? Byli narození včera a ti, již je zhotovili, stěží dosud vystydli,« děl Mugger. »Zítra bohové jejich zemrou.«

»Ho!« zvolal Perů. »Matka Gunga mluví dobrou řečí. Totéž povídal jsem padre-sahibovi, jenž kázal na ‚Mombasse', a on požádal Burra Maluma, aby mne dal pro velkou smělost do želez.«

»Dělají zajisté tyto věci, aby se zalíbili svým bohům,« pravil zase Býk.

»Ne nadobro,« ozval se Slon. »Jest to ku zisku mých mahadžunů, mých tučných půjčovatelů peněz, již zbožňují mne v každém novém roce, když kreslí můj obraz v čelo svých účetních knih. Já, dívaje se jim přes ramena při světle lampy, vidím, že jména v těch knihách patří lidem ve vzdálených zemích — neb všechna města jsou spojena ohnivými vozy a peníze rychle přicházejí a odcházejí a účetní knihy tloustnou jako — já. A já, jenž jsem Ganeš Dobrého Zdaru, já žehnám svému lidu.«

»Změnili tváře země — jež jest zemí mou. Zabíjeli a stavěli nová města na mých březích,« řekl Mugger.

»Jest to jen přeměna trošky bláta. Ať bláto hrabe se v blátě, když líbí se tak blátu,« odvětil Slon.

»Ale co potom?« děla Tigřice. »Potom uvidí, že Matka Gunga nedovede pomstit urážky, a odpadnou nejprve od ní a pak od nás. Ku konci, Ganeši, zůstaneme s holými oltáři.«

Opilý Člověk postavil se pracně na nohy a vrávoral před tvář shromážděných bohů.

»Kali lže. Má sestra lže. Také tato má berla jest Kotwal Kaši a udržuje shodu s mými poutníky. Když přichází čas ku klanění se Bhaironovi — a k tomu jest čas vždycky — tu přicházejí ohnivé vozy jeden za druhým a každý přináší tisíc poutníků. Nepřicházejí více pěšky, ale na točících se kolách a čest moje vzrůstá.«

»Gungo, viděl jsem tvé lože v Pryagu černati se poutníky,« řekl Op nakláněje se v před, »a kdyby nebylo ohnivých vozů, přicházeli by jen pomalu a v malém počtu. Pomni.«

»Přicházejí ke mně stále,« mumlal Bhairon. »Dnem i nocí modlí se ke mně, veškeren ten Obecný Lid v polích a na cestách. Kdo vyrovná se dnes Bhaironovi? Co to bylo za řeč o měnících se věrách? Není má berla, Kotwal Kaši, ničím? Udržuje shodu a praví, že nebylo nikdy tolik oltářů jako dnes, a zásluhu o to mají ohnivé vozy. Jsem Bhairon — Bhairon Obecného Lidu a dnes nejhlavnější z Nebešťanů. Má berla též praví —«

»Zticha buď!« zařval Býk. »Bohocta škol jest moje a oni mluví velice moudře, tážíce se, zdali jsem já jedin či mnozí. Vy víte, co jsem. Kali, ženo moje, ty víš také.«

»Ano vím,« řekla Tigřice se skloněnou hlavou.

»Větší jsem též nežli Gunga. Neb víte, kdo pohnul mysli lidí, aby pokládali Gungu za svatou mezi řekami. Kdo zemrou v této vodě — znáte, co lidé praví — přijdou k nám bez trestu a Gunga ví, že ohnivé vozy přivezly na tisíce toho žádostivých, a Kali ví, že odbývala své největší hody mezi poutníky, jež přinesly ohnivé vozy. Kdo pobil jich na tisíce v Purý za jeden den a jednu noc, a kdo přivázal nemoc ku kolám ohnivých vozů, tak že proběhla od jednoho konce země k druhému? Kdož jiný než Kali? Než byly ohnivé vozy, byla to těžká lopota. Ohnivé vozy ti dobře posloužily, Matko Smrti. Ale já mluvím pro své vlastní oltáře, já, jenž nejsem Bhairon Obecného Lidu, ale Šiva. Lidé chodí sem a tam, mluvíce slova a hovoříce o podivných bozích, a já naslouchám. Víra následuje za vírou mezi mým lidem ve školách a já se nehněvám, neb když slova jsou řečena a nový hovor jest ukončen, vracejí se lidé posléz k Šivovi.«

»Pravda. Jest to pravda,« mručel Hanuman. »K Šivovi i k jiným se navracejí, Matko. Vkrádám se na Severu z chrámu do chrámu, kde klaní se jednomu Bohu a jeho Proroku, a nyní jest můj obraz samoten na jejich oltářích.«

»Díky,« řekl Kozel, obraceje pomalu hlavu. »Já jsem ten Jeden a jeho Prorok.«

»Ba tak, otče,« děl Hanuman. »A k Jihu přicházím, kdež jsem nejstarší z bohů, pokud lidé znají bohy, a nyní dotýkám se oltářů nové víry i Ženy, o níž víme, že se zobrazuje s dvanácti rameny, a přece říkají jí Marie.«

»Díky, bratře,« řekla Tigřice. »Já jsem tou Ženou.«

»Ba tak, sestro, a já jdu na Západ mezi ohnivé vozy a stojím v mnohých podobách před staviteli mostů, a oni mění k vůli mně své víry a jsou velice moudří. Ho! ho! Já jsem stavitel mostů, věru — mezi tímto a oním a každý most vede posléze jistojistě k Nám. Buď spokojena, Gungo. Ani tito lidé ani ti, již je následují, se tobě neposmívají.«

»Jsem tedy samotna, Nebešťané? Mám uhladiti svůj proud, než odnesu ty jejich zdi? Chce Indra vysušiti mé prameny v horách a nechat mne plaziti se pokorně mezi jejich hrázemi? Mám se pohřbiti v písku dříve, než jim ublížím?«

Pokrač.

Karel Hurych:

SLABOŠI.

Pokrač.

XVI.

V poledne procitl Miksa po krátkém, tupém spánku. Ležel neodstrojený na pohovce.

Slunce vpadlo do pokoje oslnivou zátopou.

Zavřel oči. Chtěl spát dále. Chtěl zapomenout na všechno v mrákotném dřímání. Ale jas slunce a hluk ulice burcovaly jej, připomínaly mu život, pohyb, práci. Jen jako v divém mávnutí metelice smykla se mu myslí směs dojmů posledních. Pociťoval stále tu beznadějnou mdlobu a hnus ze života. A děs z práce... Ucítil jen vzteklé zaúpění v duši, poplašný záchvěv svědomí, když zrak jeho padl na rozházené a dávno již netknuté knihy a papíry na stole.

Takové byly jeho dni. S pláčem uléhal, s proklínáním se probouzel.

A svitlo v něm vědomí, že nebude mít již síly vymaniti se z této trudné pokleslosti. Jakási neočekávaná, smrtící síla jej zdrtila. Jen se svíjel. Když povstal a umyl se, zasedl jako jindy ráno nebo dopoledne ke stolku, vyňal její fotografii, několik její lístků a dopisů (větším dílem bezvýznamných, pozvání nebo přátelsky zdvořilých psaníček dámských... ale některé měly pro Miksu význam osudný, vždyť na posledních obšírnějších a důvěrnějších, datovaných ze Sedmihorek stálo »Milý Mikso« !) a tak jako primitivní člověk, divoch ovládaný nejprostším ústrojím pudů procivěl hypnotisovaný těmito fetiši dlouhé chvíle. Hodiny mijely hluše, padaly bezvládně.

Probral se náhle z toporného snění. Kvapil do hostince, kde bez chuti poobědval. Vzpomínal na Krolla. Zasmál se. Jak se mu zkroušeně vyzpovídal ten cynik! A zasmušil se, zachvěl se při vzpomínce, jak mluvil o ní!

»Urážel ji, tupil ji — a já mlčel, já jej poslouchal.« Miksovi bylo, jakoby se hrozně prohřešil, jakoby spáchal hřích.

Opustil Krolla ráno ve Stromovce. Krollovi se nechtělo domů. A mumlaje jakási ošklivá slova, šel někam k Troji.

Po obědě usedl Miksa v koutě kavárny. Roztržitě prohlédl noviny, kouřil a díval se na honbu hráčů kolem kulečníků. Neměl nijakého účastenství v hluku a víru lidí kolem něho. Byl jako vyhoštěn, život šel kolem. Vlastně nežil — kromě myšlének na paní Vilímovou, kromě chvil s ní strávených.

Bezúčelně procivěl, v kavárně proválel, po ulicích prochodil celé hodiny. Tak zahálkou a nudou ubíjel dny šedé a prázdné, vedle nichž však jiné vyvstaly oživené illusí lásky, provanuté záchvaty vášně, vzkříšené vysněným blahem, jako nádherní mladí bohatýři vedle zchřadlých starců.

O 5. hodině vrátil se domů, aby si vzal černý kabát a kukátko divadelní. Služka mu oznamovala, že má hned přijíti do vinárny naproti. Nějaký pán tam na něj čeká.

»Musí to být něco důležitého, poněvadž se zde byli už dvakrát ptát z vinárny.«

Miksa běžel do vinárny, malé, pokoutní vinárny s kyprou, nalíčenou sklepnicí.

Vraziv do přitmělé místnosti, kde stálo několik olakovaných stolečků, kde se stěn drze křičel jarmareční kolorit barvotisků a kde v koutě blýskalo se nakupené sklo na kredenci, uzřel muže shrbeně sedícího u stolku.

Měl hlavu schýlenou, opřenou o ruce. Před ním stála láhev vína. Snad spal.

Sklepnice čtoucí u okna zahaleného zelenou záclonou román vystříhaný z novin, shodila s klína předoucí kočku a vítala příchozího ospale drzým úsměvem.

Muž sedící u stolu v tom cosi zamručel pro sebe, pozvedl hlavu a ohlédl se.

Byl to doktor Kroll.

Miksa neslyšel sklepnici ptající se ho, co poroučí.

Něčeho podobného se Miksa nenadál.

»No, že jdeš... konečně...«

»A vždyť on je opilý,« pomyslil si Miksa, zaslechnuv tón jeho hlasu.

A pocítil hlubokou lítost s tím mužem, kterého nenáviděl, jímž pohrdal.

Sklepnice, zpozorovavši překvapení mladého muže, odstoupila stranou a pohlížela na oba zvědavě.

»Co... co pak chceš ode mne?«

Kroll odvětil drsně:

»No tak si sedni.«

A na sklepnici se rozkřikl:

»Ještě jednu skleničku sem!«

Miksa neodvážil se ani namítnouti, že víno teď nebude pít.

Kroll nalil do druhé sklenky. Ruka se mu třásla.

Miksa viděl, že má černý kabát pokapaný na prsou, kravatu na stranu, límec u košile zohýbaný a vousy i vlasy zcuchané a zamuchlané. Když naléval, měl těžce sklopená naběhlá víčka na očích a postavu jako schromenou.

Bylo vidět, že Kroll ještě nespal...

Kroll opět sklonil hlavu a ponořil se do myšlének.

Po chvíli zahučel jakýmsi zlobným, ale i bázlivým, zadržovaným hlasem:

»Mikso . . . odpusť mi . . .«

»Co ti mám odpustit?« pravil s úžasem Miksa.

»Mikso, já jsem ničema . . . já jsem lump . . . zlosyn . . .« Kroll div neplakal.

»Ba, mnoho pil,« myslil si mladý muž a hlasitě řekl:

»Co se to s tebou děje?«

»Já mluvil tak hrozné věci o ní . . . nevěř tomu . . . já lhal . . .«

Mlčení . . .

Sklepnice se tvářila, jakoby čtla, ale poslouchala podivný hovor.

Bylo slyšet cvakání hodin a vrčení předoucí kočky. Tma houstla.

Kroll pozvedl hlavu. Setkal se s pohledem Miksovým.

»Snad nemyslíš, že jsem opilý? A to u sta hromů nejsem!« a bouchl na stůl.

Miksa vrtěl sklenkou v kaluži rozlitého vína a mlčel.

Sklepnice se ozvala:

»Mám, prosím, rozsvítit?«

Kroll se chvapně rozkřikl:

»Nic! Nechci světlo. Méně světla! Co pak jsem nějaký Goethe. Kein Licht! . . . Takový přišlápnutý červ jako já musí se štítit světla. A přineste mi kysibelku, hodně studenou. Rychle!«

Sklepnice odběhla, klepajíc pantoflemi. Odpoledne byla pohodlněji oblečena.

Když přinesla láhev kysibelky, osopil se na ni Kroll:

»A teď jděte odtud, my chceme být sami.«

Sklepnice zlostně shrábla se židle román a bručíc cosi, odešla.

Kroll namáhavě zakašlal a dlouho si hladil ovlhlé, zcuchané vousy.

»Prosím tě, Mikso . .« pravil, mrkaje nějak rychle, »o tom, co se stalo mezi námi . . . víš . . . tuto . . . ani slova . . . nikdo. To ti povídám.«

»To se rozumí. Takové věci se nepovídají.«

Kroll vlil do sebe dvě sklenice vody. Zápolil s přemáhající jej opilostí i ospalostí. A skutečně ochablost zmizela poněkud s jeho tváře a i souvisleji a pevněji mluvil.

»Vyznal jsem se ti ze všeho . . .« počal opět Kroll, »již jsem to nemohl vydržet, byl bych to pošeptal vrbě, jako ten holič z ‚krále Lávry‘. Znáš? Ale počkej . . . co jsem chtěl říci. Ano . . . ano . . .« Kroll si povzdechl z hluboka a zase rychle zamrkal očima, »já jsem chudák. No červ, nic víc, a ještě . . . A taky byla jednou doba, kdy jsem si vyšel do života jako . . . Byl jsem takový nadutý holobrádek a myslil jsem, že . . . eh! pitomosti!«

Tvář jeho se stáhla a truchlivý úsměšek přelétl po ní.

Vztáhl ruku přes stůl k Miksovi a uchopil jeho ruku. Stiskl ji prudce a řekl s bolestnou náruživostí:

»Kamaráde, žena je zlo . . . kletba . . . jed . . . nejhorší nepřítel . . . pustíš-li ji přes práh své duše. Tam ona nepatří, rozumíš? Její místo je venku, v předsíni, mezi nečistými instinkty. Ale já nechal dvéře pootevřené . . .«

Miksa pozvedl hlavu.

»E . . . mlč, ty idealisto . . . nebo co jsi . . .« Kroll se napil vody. Přetřel si rukou čelo a připojil plaše a prosebně: »Jen, prosím tě, nezmiňuj se ničím milostpaní.« Proud jeho myšlének zase se zvrtl jinou cestou. Dal se do smíchu.

»Zwei Seelen wohnen, ach! in meiner Brust!« Kroll mávl rukou theatrálně a pokračoval blikaje očima. »Ještě jsem nezapomněl svého ‚Fausta‘, ač vůčihledě blbnu. Hm, ovšem, Molièra neumím citovat v originále jako pan Mihulka či Karbulka, nebo jak se jmenuje, ten mazal. Rozložil celou svou pařížskou duchaplnost jako pyšný páv. A učinil dojem.«

Kroll potřásl hlavou a úporně se zamyslil.

Miksa zpozoroval, že má prošedivělé vlasy ve skráních. Jeho obličej byl zbrázděn několika ostrými vráskami. S hlavou svěšenou, nedívaje se na Miksu, zamručel po chvíli Kroll:

»Dvě duše . . . eh, jaké duše? Čí duše? Má vůbec žena, krásná žena, takový nádherný kus masa, též nějakou duši? Nesměj se mi, Mikso . . .« Pak zamumlal cosi o své pomatenosti a usmál se přihlble.

A rozhovořil se opět, jeho plaché myšlénky kroužily v zmateném reji jepic kolem jediného světlého bodu.

»Ještě před několika lety jsem byl chlapík, smělý, podnikavý, toužící s co možná nejmenší námahou dosáhnouti co možná nejvíce zisku, jak to nyní je heslem všech mladých lidí. Měl jsem protekci, měl jsem styky, chodil jsem do společnosti, čenichal jsem po dobré partii a mezi ženskými jsem chodil s mlsným záletnictvím. Nu zkrátka, byl jsem tak zvaný nadějný a sympatický mladý muž, jejž po sprosté klackovitosti a zhýralosti mládí očekává ctihodný a spořádaný život muže s pevným postavením a pevnými zásadami mravními . . . Ale . . . ale . . . v tom přišla mi o n a do cesty . . . Přiblížil jsem se k ní jako k jiné ženě, snad ještě směleji nežli k jiné, poněvadž jsem v ní tušil koketu.«

Kroll ustal a pak řekl:

»Proč ti to povídám . . . vždyť . . .«

Miksa jej prudce přerušil:

»Jen mluv, prosím tě . . .«

»Hm . . . můžeš si z toho vzít ponaučení a výstrahu . . . není li už pozdě . . .« A napiv se,

*

pokračoval a hlas jakoby se mu rozehříval vzpomínkami:

»Nu zkrátka, skutálel jsem se se své donjuanské a praktické výše jí k nohám... Úplně jsem se zbláznil. Jak jsem už řekl, nechal jsem dvéře pootevřené... Ale byla to žena zcela jiná nežli všechny ostatní, má jinou vůni ženskosti. A pak... to víš sám... je vtipná, chytrá, a umí hrát geniálně komedii s celým světem. Svého muže balamutí a nás blázní... Zasluhujeme svůj osud My muži, když se pořádně zamilujeme, nemyslím jen nějaké erotické podráždění, vrhneme se do boje lásky střemhlav, ženeme se v před jako homerovští hrdinové, nastavujeme lebky ženám a myslíme si: ‚se štítem nebo na štítu...‘ Ale žena je chytrý strateg... ta manevruje rafinovaně... nepostaví se nikdy do prostřed mely... ona nemá fanatismus duše... A paní... naše krásná paní je strateg přímo napoleonský. Oh, ta vítězí! Evoe Lida!... Lida Vítězná! Všechno v prach před ní, před její krásou, před její koketerií, před její kouzelnou mocí! Evoe triomphans! Ona kráčí přes mrtvoly... lehce a smavě... přes nás... já jsem mrtvola... ty budeš taky, chlapče (Kroll se jízlivě zachechtal)... a.. a Havelka... nu, co sebou škubeš... ano, Havelka taky... a pak jiní... Ať žije o n a, Vítězná...«

Kroll pozvedl sklenku a Miksa pociťující nevolnost a tajnou úzkost, uchopil též sklenku. Obě číše zazvoniliy v šeru opuštěné této vinárny.

Kroll vyprázdnil svou sklenici na ráz.

Miksa jen v ní zmočil rty.

Kroll těžce oddychoval.

»Musím jít!« prohodil Miksa, pohlédnuv na hodinky.

»Kam pak?« pravil Kroll znaveně a chraplavě.

»Jdu do divadla. Ty tu ostaneš?«

»Ano... ano... budu pít... jdi do divadla... těš se ještě chvilku z radosti života a lásky... I tebe zahubí ženská koketerie... jsi jehně pro zápalnou oběť Venuši... A tohle stvoření si říká muž...«

A Kroll se zachechtal a dále cosi blábolil ve svém tmavém koutku, když už Miksa dávno odešel.

Pokrač.

FEUILLETON.

LITERATURA.

Georges Eekhoud Kees Doorik (Přel. Arnošt Procházka.) Nákl. J. Pelcla.

Jako Georges Rodenbach dal v poesii francouzské zrozvučeti melancholické písni belgických zvonů, rozšuměti se měkce mdlému kadidlu bizarrních kapliček a tiše zaplakati snivému smutku starých vlámských měst, tak jeho krajan Georges Eekhoud vyjádřil krevnatou a smyslnou sílu vlámského lidu, jeho tvrdohlavou a nezkrotnou energii, barbarskou ještě lásku k rodné půdě, která zmate, jak sám praví, řady špatných malířů a disgustuje banální turisty. I jeho knihy, z nichž »Kees Doorik« a paralelní »La nouvelle Carthage« vedle sytě barevných »Kermesses«, kreslených touže jistotou a týmž nadšením jako naturalisticky vyzývavé obrazy starých vlámských mistrů, jsou nejvýznačnější, mají zvláštní hudbu, v níž splývá »líný klid zelenavé temné roviny v soumračné mlze, devět úderů anděla Páně na zvonici, rachotivé škubání řetězem vyjícího psa, táhlé nářky přežvýkavců očekávajících píci a bušících svými rohy do dřev stáje a drkotání vozu na nerovné dlažbě«. Ta divná hudba přírody dýchající věčným oplodňováním a zráním a řeč lidu s hrubými konsonanty, dopadajícími jako pěstě, dojímají básníka více než cokoliv jiného. Impresse přírodní za večerů, kdy život venkova hýří v posledních barvách, nutí jej, aby zachytil v jedinou velikou báseň celý oheň své země. Tak vznikl též Kees Doorik nepoutající autora svým romanesknim jádrem, ale spíše možností tlustě nanésti prudce smyslné barvy. Odtud román při vší vášnivosti a ohnivosti některých ostře řezaných scén zůstává vždy více statický, nehnutý, klidný, zůstává náladovým obrazem propracovaným do drobných detailů; není na něm nikde demonstrován nějaký process, a nejméně snad process duševní. Odtud lze vysvětliti větší zájem autorův o každý záchvěv růžového masa a každé sepnutí těžké temné krve vzpínající se v přirozených chtíčích a kolotající tak, jako hnědé šťávy vlhké země než o vysvětlení, důsledné vyložení dějů vnitřních. Proto nelze nepřipnouti než s nedůvěrou výtky, že tu člověk zachycen jen po animální stránce, neboť při jasnějším prohlédnutí stavby Keese Doorika se zřejmě ukáže, že autor nechtěl schválně pitvati a analysovati hlubší příčiny jevů. Deskriptivní stránka románu jakoby vše tu zaplavila a utopila, a zcela stejná pozornost se věnuje sedláku objímajícímu a hned zase soka nožem roztrhujícímu tančícímu a zpíjejícímu se na posvíceních plných škádlivého tepla a omamných vůní jako černému, krásnému hřebci Koussovi netrpělivě a zvučně bušícímu podkovami a nedočkavě šíji natahujícímu, zelenavé půdě tučné a plodné země oplodňované krví sedláků jako nádherně pestrému šatu kulatých selek a měšťáků. Proto myslím není než zbytečné a bláhové odvozovati z tohoto románu a jiných jemu podobných ryze deskriptivních cokoliv pro formu románu, křižovati se snad nad jeho animální naturalističností a těšiti se po vzoru dobrého Fabié, že venkované v době příštích bitev snad nebudou znáti knihy, jež je tak snižuje. To by byl klam. Bez ohledu na jakoukoliv theorii románu najde moderní čtenář v Kees Doorikovi vždy silné, mohutné dílo plné přírodní harmonie, žhavého koloritu a prudké vůně, veliký náladový obraz ostrých kontur, bohaté hody smyslů a vášní a na druhé straně pronikavý dokument kontinuity národního ducha, jenž zahýřil již v Ostadovi a Jordaensovi a teď znovu v Eekhoudovi a jeho blíženci Demolderovi, ducha, jehož nespoutaná divokost nově dodává mízy zmalátnělé krvi hasnoucích kulturních kmenů.

— RN. —

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 20. ČERVENCE 1899. — ČÍSLO 31.

Z BÁSNÍ ANTONÍNA SOVY:

JAK MĚSTO ORIENTÁLSKÉ . . .

Jak město bílé, orientálské, v zážehu plavého slunce
má Duše se rozhořela a v nedozírných dálkách
ční její olivy klidné a vějíře jejích palem,
nad jejími minarety zpěvavé hlasy se třesou.

Na přístavech rozjiskřených tisíce zdvižených rukou,
na plochých střechách tisíce turbanů hoří stříbrem
ve slunci roztříštěném na moři vzdychajícím
pod černým tkanivem stožárů, plachet oranžových . . .

Loď, kterou jsem čekal roky, v obzoru zjevila se . . .
Je větší a větší, je bílá a bílá a jako racek v letu
by křídly zdviženými, plachtami nad mořem mávla . . .

A Prorok, jemuž chci věřit, výmluvný, bos a bledý
se zjevil teď na pobřeží, krásný zrak oslnivý,
a zlato se přelévá ve stopách jeho. Vše sluncem hoří . . .

NAD UBITOU MYŠLÉNKOU.

Můj lovčí zámek spal a chrti moji spali . . .
Jen sosny šuměly . . . Po sloupech klenutí
mých sálů vrhaly obrovské stíny z dáli.
Lodi se chystaly v pobřeží k odplutí.

Nad Orlem sedím zabitým. Z těch perutí
krev na koberce blankytné se valí.
Můj šíp jej zasáhnul, když vzpjal se k odplutí,
ve vůni mátové jak zbloudil přes mé skály.

Nad Orlem zdrcený tu sedím, nespouštím
svých očí s očí těch, démantům vyhaslým
jež rovny, dožehly, tuhnouce v zakrvení.

A lodi pískají v pobřeží k odplutí,
noc míjí a zas noc . . . Jak u vytržení
já oka nespouštím s těch mrtvých perutí . . .

ČEKAL JSEM . . .

Čekal jsem jednou od básníků pilných a tklivě shonlivých
též rudých květů, jež ke rtům bych vášnivě přitisk',
na jeden výkřik jsem čekal, na jednu palčivou bolest.
a v závratných rythmech tančící nově zrozenou radost . . .

Slov řeka bez člunů, slunce, staře zrozená echa,
vše mrtvé a bez okouzlení, střízlivý na všem věče
vše mudrácky hotové, prostřednost hrdopýšků,
stisk umírněných rukou, ty malomocné zraky . . .

Na hromadu mrtvých knih jsem složil horkou hlavu,
rty rozpukané, marně po rudém květu toužím,
v nich nevoní černá země jarními teplými dešti,

v nich březový nevzdychá háj a vzdálené nehučí moře,
v nich neční ledovce k severu šarlatem ozářené,
v nich netančí smavé víly, v nich nikdo nezlořečí . . .

KVĚT NESMRTELNOSTI.

Svým Touhám, Vyslancům, kázal jsem letět v Neznámé kraje
a řek' jsem k nim: Jděte na nejvyšší vrcholy Snění!
Tam Zlatý Květ hoří, jej najděte, musím jej míti,
s ním na retech musím umřít, Květ Nesmrtelnosti.

Ve vyhnanství Zříkání, mučedník Pravdy a mučedník Lásky
a mučedník Krásy v městě říjnových Snů svých čekám.
Král zneuznaný, já lhostejně dívám se na lživé krále,
ruce své hrdé vzepřeny o zlaté hlavice trůnu.

Oh, dosud se žádná nevrací Touha! Žádný Orel se nevrací,
jenž západem Slunce by křižoval, v zobci urvaný Květ.
Ač přece se zdá mi, že nastává hluboký soumrak všech Věcí,

neb za nocí slyším porady spiklenců pod svými okny,
a ve dne nápadná ticha chladných říjnových sluncí.
Zda dřív mne Úklady zničí? Či dřív se vrátí mé Touhy?

ZDA V JEDEN ŽIVOT ...

Zda dovedeš ještě, Přírodo,
v jediný Život vše vnésti největší, vše nejmocnější,
tak aby byl královstvím, objímajícím bohatství Duchů?
Všeho, co zjevno i všeho, co ztajeno dosud dřímá
kdes v hlubinách lidského Podvědomí?

V něm aby bouřila síla, zmocněná ohlasy věků
a hlasy všech Mudrců, hlasy všech Snílků,
hlasy všech Posměvačů a hlasy všech Rouhačů,
hlasy chudých duchem, když rozmlouvají se svými bohy?

Již veliké Životy v tělech vyvolených tebou,
ty, Přírodo,
slavnostní jako chorály varhan v gothických chrámech,
tak hrozně přímé, tak cudné a plodné tisíci vzruchy
ty's dovedla často vznítit jak oheň,
jím zapálit vše, co určeno shořet,
jím vyzpívat něhu nejprostších samot,
jím vybouřit nádheru veleměst pyšných,
i hrůzu moří i lyriku lesů i architektury horstev,
i žhavost sluncí i kouzlo zasněných měsíců!

Teď, matka vysílená porody,
o tajemství a divy své i o pohádky oloupená,
vždy zdrobnělejší lidstvo hýčkajíc
u svojich schnoucích prsů,
již dávno nechovala's božské dítě to.

To dítě božské,
jež Krista i Satana mělo by za křestní kmotry
a štěstí dobyvatelů ... i křídla geniů ...

RADOST — CIZINEC.

Krb můj je dnes vyhřátý,
zdi sluncem svítí
a vůní tajemných
nadešly chvíle ...

Pojď, veselý Cizinče,
ty plavovlasý.
Tvé oči jsou jasné
jak jarních hájů.

Pojď, lehká tvá chůze!
Tvůj smích je mi hudbou,
tvůj hovor, jak klasy
když vyzrálé šumí! .

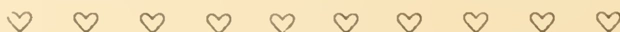
A z kterých končin
a v kterou dobu,
za jakou jdeš touhou,
to tajemství tvoje.

V ráz srdce mé zotvíral,
v něm rozžehl svícny,
květ rozstříknul bílý
po neklidných koutech.

Se všemi Sny tančil
do noci, do dne,
je roztesknil všecky
divokou touhou,

je zulíbal všecky,
je zkolébal v loktech,
jich vášnivé výkřiky
na ňadrech ztlumil.

Pak po jeho odchodu
tak dlouho, tak dlouho
vše svítilo v jiskrách
a plakalo touhou.

M. JAHN:

PŘEDČASNÉ KVĚTY.

Z CHLAPECKÝCH DOJMŮ N. N.

Dokonč.

XV.

Otec přijel o den dříve, než jak byl určil. Přijel po šesté hodině večerní a všecky nás překvapil. Právě jsme seděli na prahu, když on tu vystoupil pevným svým krokem z uličky a stanul před námi.

Byl jsem té chvíle zamyšlen, ale v tom šeptla mi tetička do ucha: »Gabo, tatínek!«

Vyskočil jsem, ale hned jsem se zarazil.

»Proč už dnes přijel?« rozlehla mi na duši otázka.

Ale vzpamatoval jsem se a políbil otci ruku, ačkoli jsem toho dříve nečinil z otcova rozkazu. On sehnul se ke mně a pevně mne objal. Na to se objal s tetičkou ano i se Štefou a hned potom zvala nás tetička do světnice, rozsvítila jasnou bronzovou lampu v pokoji pro hosty a opět odešla schystávat večeři

Otec hovořil se Štefou. Tázal se jí na rodinné záležitosti, ku kterým ona temně, vyhýbavě odpovídala, potom sám něco dodal a časem i ke mně slovo promluvil. Podivil jsem se změně, jaká se stala s otcem. Vrátil se úplně zdráv. Tváře mu zplněly a oči prosvitly jakoby nově rozžatým leskem. Vlasy na spáncích již mu prošedivěly, ale to nijak neubíralo svěžesti jeho plné, výrazné tváři. Jediným slovem řečeno: omládl.

Tetička přinesla na rychlo schystanou večeři. Otec pojedl s chutí, neustále hovoře.

»A jaké je tam léčení — voda nebo co?« tázala se ho tetička se živým zájmem.

»Ovšem hlavní je tam voda, ale potom vzduch, diéta, procházky, společnost atd.,« pověděl otec a jal se podrobněji vypravovati o zařízení lázeňském, o způsobu léčení, posluh a procházkách.

Mluvil prostě, neokouzloval řeči, ale správně uhodil vždycky na pravé slovo. A k tomu hovořil takovým plným, rozezvučelým hlasem, že ho tetička pozorně poslouchala a sama pronesla přání, že by ráda napřesrok do některých lázní. Mimochodem řečeno: druhého dne vyvinuly se u tetičky z tohoto přání jakési »zastaralé« rheumatické bolesti v kloubech.

Ačkoli tetička tak pozorně naslouchala otcovu vypravování, přece Štefa nejevila pražádné zvláštní účasti. Byla roztržita a těkala očima. Hleděla okamžik na otce, zamyslila se a potom upřela na mne takový neprojasněný pohled, jemuž jsem sotva rozuměl. Ale i já stále kolísal pohledy mezi otcem a Štefou, kdežto otec neměl času, aby rozptýlil pozornost, protože tetička stále ho zaplavovala otázkami, jimž nebylo konce. Utrhl jenom letmý pohled na Štefu, který se zřídka setkal s jejíma očima; pohledy jejich obyčejně se míjely, jakoby se ani nehledaly.

Seděli jsme dlouho. Tetička mne chválila před otcem a ovšem zamlčela ony svéhlavé kousky mých prvých dnů. Otec byl spokojen, ale nejevil žádné zvláštní radosti. Byl v letech, kdy všecky schopnosti jsou v rovnováze a kdy mysl tak snadno se nerozčeřuje zrovna jako voda v údolích bez větru.

Ale za to Štefa byla tím nepokojnější, jakoby zápasila v sobě o jakousi myšlénku, které nebylo lze vyčísti z její stále se měnící tváře A já? Hltal jsem její pohledy, prozařoval svou duši světlem její očí, rozesníval svou mysl úsměvem její rtů, snad jenom proto, abych se zbavil myšlénky, že v krátce odjedu s otcem a že všecko mé blouznění bude snad pozejtří patřiti už jen — vzpomínkám . . .

XVI.

Druhého dne při snídaní rozhodl otec, že zítra odjedeme, ale tetička nesdílela s ním jeho záměru a mrzutě pohlédla na otce.

»Nepojedeš, schválně ne. Zůstaneš aspoň týden, jsi mým hostem,« odřekla oním tvrdým, rozkazným hlasem, jenž mne tak mátl za prvých dnů.

»Nemohu se zdržet. Čeká mne tolik neodkladných prací, že nelze,« bránil se otec, jakoby chtěl něčemu ujeti, co ho snad čekalo.

Ale tetička trvala na svém. Smlouvali dlouho s otcem a shodli se, že odjedeme teprve pozítří.

Pozoroval jsem Štefu. Byla zamlkla, jakoby se v ní zvrtly tajné nějaké plány. Nemísila se do řeči, nezdržovala otce, ale oči její tiše a srozumitelně napovídaly. Postřehl jsem i na otci, jakoby sám v sobě bojoval o tutéž myšlénku. Ale proč otec tak tvrdě urychloval dobu odjezdu? Chtěl snad jen pozlobiti tetičku, či pomásti Štefu, či jen ji tak zkoušel, aby slyšel rozhodné slovo z její úst — kdož ví.

Tetička vzpomněla si odpoledne na štiku. Poslala Janka pro rybáře, jenž bydlel nedaleko, aby vylovil štiku. Přišel takový sešlý, bezzubý chalupník s mladším, nehybným synem, vyhrnuli spodky a jali se loviti. Lovili přes hodinu, ale síť ostávala prázdna. Tetička se mrzela, ačkoli jsem ji ujišťoval, že ještě před čtyřmi dny jsem viděl u břehu štiku, a zrovna objednala štiku u rybáře, který tvrdil, že v jezírkách u řeky je hojně štik a že jistě druhého dne rybu přinese. Ale tetička

nemohla se nijak upokojiti a celý den měla zkalený tímto nezdarem.

Odpoledne navrhl otec procházku do lesa. Pravil, že chodíval denně čtyři hodiny a že si tak navykl. Štefa i tetička souhlasily.

Štefa se lehce oblékla, sčesala pečlivě vlasy a vkusně nasadila klobouk na hlavu. Zdála se mi tak svěží, půvabna, jako když jsem ji poprvé spatřil. Ona sama byla si toho konečně vědoma, byla tak šťastna a spokojena a s takovým jistým úsměvem vykročila, že mne nadobro zmátla. Nabídl jsem se, že jí ponesu košíček, ale ona odepřela.

Šli jsme zvolna k švestkové aleji, protože tetička se zdržela zamykáním — bylať odjakživa opatrna a nedůvěřiva ke svému okolí. Otec šel napřed se Štefou. Já chvatně seběhl pod stráň za Jankem. Pásl na nízkém úbočí a stydně se schoval za střemchu.

»Proč se schováváš?« otázal jsem se ho.

»Tak, už jsi takový panský,« řekl mi s výčitkou, protože jsem ho poslední dobu zanedbával.

»Nezlob se na mne,« řekl jsem a na chvat mu ukázal, že musím pospíšit za otcem. Ale on byl již ke mně všecek zchladlý a nedůvěřivý, a proto jsem od něho odběhl. A hle, co jsem viděl. Otec můj, — ten vážný, správný a odměřený muž — nesl Štefin košíček, týž, který sám jsem chtěl nésti, šel blízko podle ní a všecek zářil úsměvem štěstí. Vnímal jsem rychle tenkráte a hned jsem vše pochopil. A s poznáním tímto rozhlodal nitro mé takový hořký, otravný cit, jakého jsem dosud nezažil. Schválně jsem odbíhal, abych otce nerušil v hovoru, ale oči mé horce, slídivě těkaly za nimi a s každým otcovým úsměvem nová hořkost rozlila se mým srdcem.

Tetička přišla za námi. Šla stěžka a skoro takovou kachní chůzí, jakoby nechtěla rušiti příbuzných, a po její tváři probíhal takový tajný, zkoumavý úsměv...

XVII.

Den byl teplý, mírný, zamžený.

Bílé obláčky povlovně plavaly blankytem, vítr lehce pohrával a sotva že šuměl v nepožatých ovsech. Dorostlé otavy leskly se šťavnatou zelení, lesíky živě žvatlaly, ale ryšavá strniště a černé podmítky s kavkami nadýchaly už mnoho podzimního smutku do toho jasného, vlídného dne. Táhnoucí husy křičely vysoko prudkým, rdouseným steskem, který zanechával v duši teskný, elegický pocit čehosi uplynulého. Přešli jsme kolem onoho hájku, kde jsem tak marně byl blouznil, dříve než přišla Štefa, šli jsme širokou, zpasenou mezí s rudě kvetoucím babím hněvem a potom lučinou s bahnitým praménkem k selskému lesíku.

Ovál nás vonný dech lesa, mírný stín objal nás tichými křídly a nad námi rozšuměla se sosnami věčná píseň jejich zeleného mládí.

»Kdo dřív najde hříbek?« řekla tetička a po její návrhu rozešli jsme se po lese. Schválně jsem zašel od otce, ale přece jenom tak, že jsem jej stopoval. On stále byl na blízku Štefě a nevzdaloval se od ní. Měl štěstí, našel prvý hříbek a hned po něm Štefa.

»Cosi to znamená,« pronesla tetička a potutelný úsměv přejel jí tváří.

Štefa se v zápětí zarděla a otec můj zbledl a zvážněl.

Chodili jsme hodinu. Tetička se unavila, naříkala na bedra a jistila nám, že také za rok půjde do lázní, jakoby také chtěla zmládnouti.

Vraceli jsme se. Otce přešla vážnost, byl vesel a bodře se usmíval, jakoby byl vděčen tetičce, že ona promluvila za něho v tak pěkný, příhodný okamžik. A Štefa? Pohledy její platily otci. Oči její byly takové prudké a žhavé, jak na mne nikdy nespočinuly, jakoby se všecek cit Štefin přelil do její rozžatých zřítelnic.

Šel jsem zamlkle za nimi; skláněl jsem hlavu a myslil, ale nemohl jsem sebrati síly, abych přemýšlel klidně. Duší mou škubal horký, řežavý cit, za který jsem se před sebou styděl a jen jsem se přemáhal, aby otec či Štefa neuviděli, jak nevraživě sledoval jsem každý jejich pohyb.

Stud a lítost zkřížily se ve mně jako dva vichry a zápasily ve mně stejnými silami...

Večer hovořilo se mnoho. Štefa již nebyla zamyšlena a otec také ne tak chladný jako včera. Vyměňovali si navzájem teplé pohledy a vůbec počínali si zamilovaně. Vyběhl jsem podrážděn ze světnice, usedl na práh, kde včera seděla Štefa, a roztoulal se očima.

Šero již houstlo a tiše se kladlo na louku a na řadu zahrad, které se podobaly velkým tušovým skvrnám. Zdola od rybníka zavanul chlad, přejel mou tváří a připomněl mi dnešní můj parný den. Nad jižním obzorem kmitala hvězda, jakoby se rozesmávala, nebo jako pták, jenž třepotá křídly, aby se s veliké výšky spustil dolů.

Vzpomněl jsem si na Marušku, jak chtěla jenom k Pambíčkovi a slibovala, že bude z večera svítit matce a Jankovi. A tato tklivá, prostičká poesie toho dítěte znovu mne dojala. Schýlil jsem hlavu do dlaní a rozmýšlel, není-li lépe Marušce tam v oněch lepších, zářivých světlech, nežli mně, jenž tolik jsem strádal.

A proč?

Nedovedl jsem si odpověděti...

XVIII.

Rozdeštilo se. Otec chtěl odjeti příštího dne, ale tetička bránila a přemlouvala otce, zatím co Štefa mlčky, jenom po očku jevila tiché přání.

aby ostal. A otec, aby se neřeklo, odpíral, oddaloval den po dni návrat, co já zase v nitru si přál, aby se všecko skončilo co nejdříve, abychom odjeli, doufaje, že odjezdem skončí se poslední jednání směšné komedie, kterou si se mnou zahrála Štefa. Ano, nenáviděl jsem ji krvavě a z toho zase měl jsem chvíle, kdy jsem ji omlouval a těšil se z oněch příjemných vzpomínek, jež prchly a minuly tak jako sen.

Věděl jsem, že jsem zbytečný otci a Štefě, ba že jim překážím. Oni žili jeden s druhým a nevšímali si mne. Ale i já se jich stranil Hledal jsem samotu a dobrovolně rozdíral srdce, nadarmo shašoval v sobě onen sžíravý plamen, v němžto jsem spálil svá křídla, a přál si jen, aby vše rychle se skončilo.

V neděli se rozjasnilo. Zavál teplý polední vítr a z rána hned vysušoval dešťové stopy. Otec provázel Štefu do kostela. Byla krásná, půvabná, mladistvá. Vyhlédl jsem za nimi. Otec jí právě upravoval stužku na krku něžným pohybem rukou. Ona lehce zatřásla hlavou a její čistý, líbezný smích rozlil se okolím jako švatlání ptáčete. Stál jsem jako okouzlen. Tušil jsem, jaké štěstí čeká otce, jak rozehřeje se poznovu jeho podruhé rozkvetlý život, a sám jsem odběhl na dvůr a všecek se zalykal lítostí. Po obědě vytratil jsem se z pokoje. Věděl jsem, že mne nebudou pohřešovat. Tloukl jsem se poli a lesy, jakobych měl něčemu utéci, něco se sebe střásti, co mne tak tížilo, ale nadarmo. Vrátil jsem se večer a jenom tetička se mne ptala, co jsem dělal. Řekl jsem jí, že jsem se loučil s lesy. A já se loučil nejenom s lesy, nýbrž i s tím, co srostlo s posledními týdny mého života, co mne těšilo, čím jsem žil, dýchal, ale i co mne tak posledně mučilo. A já již toužil po konci. Byl jsem jako příliš napjatý luk, který se každým dnem tím více napínal; scházelo již jen trhnutí, aby se přelomil.

XIX.

Otec se Štefou odebrali se po večeři z pokoje. Srdce mé bylo neklidno, jakoby čekalo, že jistě dnes všecko se skončí. Ozvalo se v něm všecko, co mne do dneška mučilo. Přál jsem si, aby jediné slovo, jediný postřeh rozbil najednou všecky mé illuse, které mne mučily, a poslušen tohoto pudu odkradl jsem se k rybníku.

Byl tichý večer. Hvězdy stály vysoko a řídce svítily, ale za to zářily tím krásněji. Okolí bylo objato nedělním klidem. Dechnutí vánku, šplíchnutí vlny a šeptnutí větve ihned se vpilo v ono sladké tajemství ticha, které tak upoutává duši. Ztemnělo. Pouze v besídce, uzdálo se mi, že pohybují se dva stíny a že jejich stlumený šepot zaniká do tiché noci.

Tušení toto neodolatelně mne ponuklo, že jsem se kradmo odplížil k besídce, jako jde vinník dobrovolně, leč se strachem k soudu, aby se udal. Skrčil jsem se a zatajil dech.

Hle, co jsem spatřil.

Otec stál naproti Štefě, mlčel a její ruku měl ve svých.

»Neklamej mne,« pronesl zticha, mučivě, »nejsem už mladík. V mých letech život nedělá zázraků. Pouze jabloň je schopna rozkvětu o každém jaru Ale u mne? Mám život za sebou. Jsem otec, mám povinnosti...«

Otec oddychl. Štefa mlčela.

Jak jsem byl vděčen otci, že nepřímo i na mne vzpomněl. Málem že jsem se k němu nerozběhl a nevyznal jsem se mu. Ale nač to vše pravil, proč ho nemá klamat? Co je to všecko?

»Povídal's cosi o jabloni. Co's tím myslil?« odšeptla Štefa.

Bylo jí stydno, a proto hrála si v ruce větvičkou.

»To jsem chtěl říci. Život se obnovuje, jenom člověk, přejdou-li léta, je u konce. To jenom sám sebe podvádí, že se mu vrátila mladost,« povídal otec těžkým a skleslým jazykem.

»Nač mi to pravíš, dnes, v takovou chvíli... Co ti mám říci?« mluvila Štefa přerývaně, všecka se chvějíc.

»Řekni mi, Štefo, miluješ mne, miluješ mne tak jak jsem?« vynutil ze sebe otec, a těžký dech jeho rozlil se do noci.

»Ty víš,« odšeptla Štefa, a hlava její zvolna se sklonila na otcovo rameno.

»Drahá Štefo!« oddychl otec a nahnul se k ní tváří...

Rychle jsem odběhl.

Bylo mi strašně, strašně proto, že jsem vyslechl to, čeho jsem nikdy slyšeti neměl. Tušil jsem, že je to skvrna na mém životě, která mne bude páliti do smrti. Ve mně se zdvihl vítr, ne vítr, nýbrž zrovna taková smršť všech sil mých a citů. Ale kdož by mohl určiti, co všecko tehda lomcovalo mou duší. Vím jen, že to byl strašný okamžik Vyběhl jsem do polí, jakoby nesen křídloma vášně. Zdálo se mi, že celý kraj i se mnou vústil v temnou noc.

Opět zavál duší mou vítr a ledové spousty mrazivých myšlének sesypaly se, aby ubily, utloukly v duši mé ony křehké, předčasné květy chlapectví...

XX

Stalo se, jak jsem byl čekal. Otec se ženil se Štefou. Ona měla otčíma, který žil příliš bezuzdně a despoticky vládl. Štefě přesytil se takový život, snad proto se vdávala či proto, aby mi nahradila matku? Byla to od ní oběť či sobectví? Kdož ví.

Vím jen, že v předvečer otcovy svatby sklesl jsem na kolena a o samotě modlil se z duše své k Bohu za otce, za Štefu, za mrtvou maminku,

za sebe. Proč, co mne k tomu přimělo, toho jsem nevěděl. Patrně přetížila mne tato důležitá chvíle v otcovu životě a snad i v mém

Štefa byla dobrá ke mně, ale mezi ní a mnou ostala stále táž studená hráz. Byl to stud, prýštící z mého prvního blouznění, který mi bránil, abych se jí oddal prostým, dětinným srdcem.

Ale ani otec nebyl s ní šťasten. Býval často smuten, s lety přibývalo mu nevrlosti a zvláštní řeřavé ironie. Někdy býval zasmušen a nepromluvil se Štefou, ona se trápila a z toho rozlévala se hořkost po jejich životě. Vzpomněl jsem si kolikrát na slova otcova v besídce. Ale proč ještě se mu zachtělo života, když tehda jasně zřekl se mládí?

Jednou jsem vešel do světnice Otec se Štefou jeden druhému prudce vyčítali špatné své stránky a chyby

»Co jsem to tenkrát učinil? Věděl jsem, a přece . . . to už mne čekalo takové neštěstí tenkrát,« hořekoval otec a hlas jeho přetíženě ustal.

»A moje mladost, kde ta je? Otrávil jsi ji, ty,« reptala dráždivě Štefa a hlas její ztápěl se ne v lítostných, ale ve zlostných slzách.

Nechtělo se mi déle poslouchati této rozrývající scény.

Otevřel jsem dvéře a prudce je zavřel, jakobych nyní teprv byl přišel a pevnými kroky prošel jsem prvým pokojem.

Otec hned zamlkl, otevřel dvéře a vyšel za mnou.

»Nyní jsi přišel?« otázal se mne všecek rozčilen.

»Právě,« odpověděl jsem a lež a stud opět mne ponížil přede mnou samým.

Otec pověděl jakousi všední, docela obyčejnou větu již okrotlým hlasem, ale rysy jeho ještě škubalo rozčilení. Vzal klobouk a vyšel ven.

Potom objevila se Štefa. Obličej měla pevnější, rysy ostřejší a oči, ty krásné oči, neměly dávno už onoho lesku a úsměv ani už nezabloudil na její požloutlou tvář.

Odvrátil jsem oči od ní a zamyslil se.

Zaletěl jsem duchem v ony věčně zelené oblasti, kde bez konce žije dál krása a mladost, jichž netknou se léta, ni časy. Ach tam, v mých vzpomínkách žije ona a žíti bude krásná a svěží jako v těch prvních illusích mládí. A sestárne-li má duše a zevšední-li v ní tak mnohý cit, vím, že ještě těšiti, prohřívati mne bude vzpomínka na ony první, líbezné květy chlapectví mého až do dnů posledních. — — —

Karel Hurych:

SLABOŠI.

Pokrač.

XVII.

Odpoledne paní Vilimové bylo dlouhou tichou siestou, líným sněním na kupě pestře prošívaných a pomalovaných podušek z různých látek světlých i tmavých, hedvábných i soukenných v koutě ohromného divanu s římsou pokrytou drobnostmi porculánovými, terrakottovými, bronzovými, filigránovými, kde stálo několik fotografií, hrst věcí roztržitě nasbíraných po cestách, pár intimních relikvií. Odpoledne paní Vilimové bylo též dlouhou nudou, tak širou jako poušť, kde bez ohlasu zamíraly vzpomínky a ze suché půdy nemohly vytrysknout zdroje vzrušení. Netečně přečtený list románu . . . omrzelá chvíle u kláves . . . v dětském rozmaru přehozené a srovnané hračky toaletní . . . to bylo vše . . . a zase nuda . . . vyprahlá poušť bez oas vzpomínek, bez pramenů touh . . .

Ale někdy zemdlené ovzduší tichého budoaru, zemdlené jako parný vzduch ve strnulém bezvětří obklopující nádherný letní, opojně vonný květ, to ovzduší provanuté dechem její bytosti, vůní jejích vlasů a jejího těla zjitřilo se, tetelilo se, zvlnilo se mocným pohnutím osudných, bouřných chvil, kdy elektřina bolestných, mračných nálad srážela se v blesky záchvatů divoce lomcovaného nitra . . .

Hrozné, orkanické a vulkanické byly tyto vnitřní bouře její, jež strhovaly ji do víru mrákotných nejistot a bezvědomí, háraly její duší, zmítaly jí mezi propastmi zoufalosti a přístavy nadějí a vítězství . . .

— — — —

Paní Vilimová opustila svůj líný, orientální koutek na rozházené kupě podušek.

Neklid ji honil s místa na místo. Bouře . . . Chmurou jejího nitra křižovaly blesky, krátké, smutné blesky, jež nezapalovaly ani neosvěcovaly.

Hledala tajemná zjevení, odpovědi na otázky života. Vše se jí zdálo tak úžasně prosté a tak úžasně záhadné a zamotané.

Ano prosté — — nuda a touha, duše a krev, povinnost a hřích a pak ještě jakési sensitivní pojmy a vztahy — — to byla podstata, základ všeho.

Ale to příšerné zatmění . . . ty hrozivé stíny . . . ty zoufalé mlhy nad obzorem . . .

A chtělo se jí plakat.

— — — — — —

A chtěla se smát, cynicky, vzpurně smát.

Slzy znamenaly výčitky a bolest hříchu i zotročení. Smích byl vyzývavostí vzpoury i pýchou radostného požitku.

A počalo se jí jasniti. Nemohla plakat, ani se smát. Vždyť její život nebyl ani celým hříchem, ani celým utrpením, ani vzpourou, ani otroctvím. Bylo vše jen pohrávání a zmítání na povrchu.

Její život byl pouhým diletantstvím ... teď to cítila smutně, ustrašeně a hořce.

Bylo to diletantství v cítění i jednání. Nebezpečná, ale marná hra ... místo lásky sentimentální nebo rafinovaná koketerie ... místo vášně pouhé smyslné otřesy nervů ... místo živelných převratů v hlubinách duše jen tříšť a pěna na hladině ...

Ale to diletantství chránilo čistotu a počestnost její.

Fi — zvolala sama nad ošklivou lží. Jaká čistota? A co prostitující polibky a obejmutí jejího muže?

Fi ...

— — — — — — —

Nechtěla se již smát, ani plakat, ale chtěla žít. Dovolávala se svého práva na úplný, celý život.

Dosud nepocítila nikdy takovou horoucí a hladovou touhu po životě, takovou žízeň po celém jeho doušku. Dosud jen rozkřesali někteří nutné jiskry, jež nevyšlehly v požár Jen jednou ... v Sedmihorkách to bylo. Seděla, pololežela ve trávě. Dívala se na velkou, černou, rozcuchanou hlavu Havelkovu, nachýlenou lehce k stojanu s plátnem.

Veliké stromy šuměly diskretně, opatrně nad nimi. A před nimi se šířila vlnivá zeleň krajiny. Pohled uvolňující a usmiřující ...

Pod azurem oblohy tavil se žár dne těžkého parního podletí a jako do běla rozžhavené krůpěje řinuly se s výše tóny náruživé písně skřivana.

»Odpusťte, milostpaní, že jsem tak zabrán do své práce. Neodvažuji se ohlédnouti. Tuším vaši krásu za sebou Zneklidnila by mne, uloupila by mne mé náladě ...«

Nervosně trhala lístky utrženého polního květu.

»Tak vy se mne bojíte ...« zašeptala. Nepodařilo se jí dáti hlasu úsměšného přízvuku.

»Ah ne ... bojím se jen touhy ...«

»Jak dovedete to elegicky říci.«

»Ó, dovedu býti směšným ... Ale již jsem si ty nemoci dětské odbyl. Zanechaly notnou poruchu v celé mé organisaci. Taková pomatenost touhy ... oh, to je nebezpečná věc pro volného kozáka ...«

»Zakládáte si mnoho na té volnosti?«

»Mnoho? Je mi tak drahá, jako svoboda trestanci, který včera utekl z káznice.«

»Mluvíte ošklivě, jako omrzelec.«

»Řekněte jako zbabělec ...«

Mlčela.

»A slaboch ...« doložil.

Díval se na plátno. Maloval rychle, jakoby lapal nedočkavě každý zákmit světla, každý záchvěv barvy.

Studie se povedla. Uloupil něco z pokladu přírody. Cítil se bohatým svou tvořivostí. A pravil pevnějším hlasem, jaksi vesele:

»Již se mi zdá, jakoby mi ostala láska jen pro mou robotu. Bůh ví, co v tom je. Nedovedu se dělit. Buďto — nebo. Buď hýřit životem nebo prací. A nejhorší je, že snad nejsem ani ctižádostivým. Je to takový divný pessimismus. »Le travail c'est la meilleure façon d'escamoter la vie,« pravil Flaubert.

»Vy jste přesycen životem, když tak mluvíte.«

A po chvilce doložila, pozvedajíc oči k jeho nahrbeným ramenům:

»Mnoho jste miloval ... mnoho jste poznal ... a proto ...«

Zasmál se, až se jeho postava prohnula. Mávl štětcem:

»Já? Ah, já to se ženskými neuměl. Buď jsem byl příliš setimentální, nebo příliš brutální. Žil jsem hloupě ... a v blátě. Ošklivé vzpomínky z mládí průměrného člověka, který se domýšlí, že jako umělec stojí mimo zákony a mravnost. Nedovedl jsem se povznésti k čistotě. To mne trýzní někdy. Nejsou to výčitky svědomí, to to! Ale má umělecká duše tím trpí. Křídla, jež se ploužila v blátě, nemají síly vzlétnouti do výše ... Kdybych byl tak naivně čistou duší jako Millet — kdo ví!«

Zasmál se a zvolal:

»Dobře jsem to navlékl. Hříchy svého mládí omlouvám, že nic nedovedu.«

Povstal. Odhodil štětec a paletu. Obrátil se k ní. Shrnul vlasy s upoceného čela. Jeho hruborysá tvář s jemnými rty zkrásněla v jakémsi pohnutí duše. Jeho oči dychtivým sálaly životem.

Hltly nadšeným pohledem krásu na zemi vnadně rozložené ženy.

Naklonil se k ní a svým zvláštním tónem, ironickým a vážným, který se jí u něho tak líbil, kterým dodával kouzla svým slovům, pravil stlumeně:

»Když milovat — tak milovat divě, proklatě, se zoufalou veselostí. A zapomenout na všechno, vysmát se celému světu, rouhat se obloze, vystlat si lůžko v pekle vášní. Ale hlavní věc při tom je, aby člověk dobře trávil ...«

Smála se, uhodila ho přes ruku, když jí pomáhal povstati. S přehnaně veselou sdílností vyprávěla blížící se společnosti, která je nechala o samotě, aby z nedaleka z pokraje lesa mohla

je pozorovat a pomlouvat, že pan Havelka jí svěřil historii své první lásky.

Byla velmi rozjařena. Ale po večeři brzo šla do svého pokoje a dlouho seděla u okna. A z nenadání přistihla se v slzách.

— — — — — —

Vzpomněla si na jakési nejasné řeči Havelkovy o jeho díle, o velkém díle, které rozhodne v jeho životě. Citoval verše francouzského básníka, které jej inspirovaly k obrazu, a blouznil o nějakém moři resignace. Nerozuměla, nevěděla též, proč na ni hledí při tom s takovýma rozjasněnýma, nadšenýma očima. Pohled ten byl pln vášně, ale bez záletné útočnosti a jeho čistota ji hluboce znepokojovala. A náhle, jakoby se po dlouhém váhání prudce rozhodl, požádal ji, aby po návratu do Prahy přišla k němu do atelieru. Sama. Začervenal se, slovo se mu zadrhlo v ústech. Pak hned ji prosil za odpuštění, že vyslovil žádost tak smělou, že ji tím snad urazil. Bylo by to proti slušnosti. Slušná dáma, která navštíví sama svobodného muže, vydává se v šanc nejhorším pomluvám, i kdyby dokázala, že návštěva byla zcela nevinná a přátelská. Ženy smějí beztrestně navštěvovat jen zpovědníky a lékaře. Naše morálka, naše předsudky špiní i nejčistší okamžik ženy prožitý s mužem o samotě. A zasmál se tomu všemu a mluvil o něčem jiném.

Včera opět zpozorovala ten jeho pohled, plný náruživosti a obdivu, ale bez toho smyslného vzplanutí, jež dobře znala v očích mužů. O návštěvě v atelieru, ano o svém velkém díle se nezmínil. Měl příležitosti dost; vždyť mluvili dosti důvěrně, skoro jakoby osaměli mezi ostatními.

Nevěděla, proč myšlénky její stále se zabývají jen jím. Něco svůdného bylo v tom mladém muži se zajímavě nehezkou, výraznou tváří, který svým chováním, svým způsobem řeči, svou originálností se lišil úplně od všech ostatních.

Ovšem tak hezkým hochem jako Miksa nebyl. Ach, ano... Miksa... Zasmušila se.

»Ubohý Miksa,« řekla náhle nahlas.

Ubohý, myslila si a zahalila se zimomřivě do krajek svého županu. »Miluje mne... miluje.. tak, jak mne nikdo nemiloval... co dobré oddanosti je v něm... ubohý Miksa... A ten druhý?«

Pozvedla hlavu. Cosi jako sálavá, opojná melodie života a lásky zahlaholilo kolem ní. Cítila mocné napjetí všech svých sil, cítila horoucí, posupně a vzpurně jásavou touhu života.

Dosavadní její život byl smutný, prázdný. Její duše neměla v něm uspokojení. Vyrostla v omezeném, šosáckém životě a sotva dospěla, octla se v rukou dobrého a prostého muže.

Cítila, že je oloupena o vše, co činí život krásným, co je nad všednost, hmotu a fysické požitky. Ve chvílích nudy a opuštěnosti svého manželství, jež bylo neplodné a tím více prázdné, tím více nedostačující její ženství, mnoho četla a mnoho snila.

A nyní octla se v osudném, hrozném zmatku mezi třemi muži. Nedovedla nenávidět svého muže, který jí sloužil, který pro ni pracoval a jenž při vší své hrubosti, neurvalosti, při svých nízkých pudech, při svých brutálních záchvatech žárlivosti dokazoval jí vlastně svou úplnou, otrockou, poníženou lásku.

Ve chvíli největší touhy po jiném životě, kdy nastala vážná duševní krise, kdy vzbouřily se v ní dobrodružné choutky nad plachost pouhé koketerie, kdy málem by se poddala Krollovi, objevil se Miksa. Jeho láska, plná lyrismu a vášně, plná mládí a svěžesti, mocně jí otřásla. Již chtěla podlehnouti všem těm novým, jako opozděné květy mládí a lásky v ní se probouzejícím pocitům, když tu přišel do cesty Havelka...

Do večera ostala sama v pokoji svém, ponořena, ztracena ve zmateném víru těchto myšlének.

»Můj je život... nikdo nemá na něj právo... chci žít, žít!«

Přišla služka. Ptala se, zdali se již paní nebude strojit do divadla.

Málem by zapomněla. A Miksa přijde o velké přestávce. Lehký smích utkvěl na její rtech, když před velkým zrcadlem se strojila, když rozčesávala své zlaté vlasy, když svírala svá bílá ňadra do šněrovačky a když rovnala dlouho a opatrně záhyby nové toalety, jež jí rozkošně slušela.

XVIII.

Do divadla přišel Miksa až ku konci prvního jednání. Hráli francouzskou triviální frašku. Divadlo se právě otřásalo smíchem, neboť na jevišti nastal velmi zábavný zmatek, kdosi vlezl do cizí postele a kdosi porazil ve tmě židli a udělal kozelec. Miksa pohlédl na známé místo v parteru. Uzřel plavou hlavu matně vyzařující v šeru hlediště. Kukátkem namířil na ni. Viděl její profil, jemný a spanilý; v neurčitosti pološera pod zlatou kadeří jevila se v něm jakási nevinná, čistá něha, cosi etherický prozářeného a ideálního.

»Bože, to vše je tak strašné,« pomyslil si mladý muž a přimknul kukátko těsněji k obličeji... Nevěděl sám, proč mu vytryskly tak náhle slzy. Cítil se nevýslovně nešťastným a unaveným. Z vinárny vyšel jako zmučený hroznými dojmy. A myslil stále na Havelku — též s bolestně palčivou žárlivostí. A úžas nad vlastní bídou drtil jej, tlačil v prach beznaděje. A teď, když přišel do divadla, uzřel ji krásnou jako madonnu, nevinnou jako světici. A tak slzy mu vyhrkly z očí.

Opona spadla, z hlediště zazářilo světlem a ožívlo šumně se valícím potleskem.

Miksa vyšel do foyeru. Srdce mu tlouklo úzkostlivě. Po cestě do divadla představoval si, jak

se k ní bude chovat, co jí řekne (chtěl jí říci, že se nenechá bagatelisovat... chtěl ji zmrskati impertinencí... vysmáti se Havelkovi... vůbec chtěl jí dokázati, kdo on je, a že v lásce nezná nic nežli »buďto — anebo!«), ale teď všechno zapomněl. Nebyl ani schopen souvislé myšlénky.

Přišla do foyeru vzbuzujíc pozornost svou krásou, svým zjevem i toaletou. Byla poněkud bledá.

»Nu, jak jste se vyspal?« tázala se. Úsměv se třásl lehce a sladce na její rtech. Stiskla mu rychle ruku.

»Dobře, milostpaní, a vy?«

»Bolela mne trochu hlava. Nemohla jsem usnout. Váš přítel Havelka napovídal toho tolik, všechno možné spletl, že se mi pak hlava točila.«

Miksa, obrátiv se zády k dvěma mladým pánům, kteří pozorovali jej a paní Vilimovou (podobné pohledy dopadaly ostatně na ně ze všech stran a Miksa obdivoval se, jak ironicky a hrdě jim čelila Lida), pravil:

»Tak, teď ho budete obviňovat a večer jste ho poslouchala, jakoby k vám mluvil se Sinaje. Pro nikoho jste neměla ani slova. My ostatní jsme vám dělali stafáž. Inu ovšem, když káže takový veleduch...«

Miksa z lehce posměšného tónu málem byl by přešel do opravdu rozzlobeného.

Paní Vilimová odtušila:

»Jako novému hostu musila jsem mu věnovat více pozornosti. Vy jste přece starý přítel... patříte už do rodiny (usmála se a chrupla bonbon mezi zuby bíle blesknuvšími nachem rtů)... snad nechcete, abych se s vámi mazlila...«

Stáli v rohu foyeru u dveří vyplněných zrcadlem. Kolem nich přecházeli dámy a páni, hlaholil hovor, ševelil smích, šelestily toalety.

»Žárlíte?« pravila tiše s nedbalým a nevinným úsměvem, ale oči jí vzplanuly. »To není hezké. Vždyť je to váš nejlepší přítel! Ale mně se to líbí. Je to tak... neobyčejné... originální...« Zasmála se a pravila hlasitě cosi o představení.

Cinkot zvonků rozehnal obecenstvo z foyeru a chodeb.

Miksa se loučil s paní Vilimovou v kuloaru. Biletářka pohlížela na ně přes brejle, tváříc se jakoby četla noviny.

»Kdy se uvidíme, milostpaní?«

»Třeba zítra!«

»Mám přijíti k vám?« zašeptal spěšně Miksa.

Paní Vilimová se zarazila. Zahryzla se do rtů.. okamžik přemítala a pravila polohlasitě, spěšně:

»Ne... bylo by to nápadné. Sejdeme se jinde. Na ulici ne... Víte... přijdu třeba k vám... ano?«

A odkvapila.

Tvář Miksova byla zarudlá.

Biletářka jaksi ostře a přísně pohlédla na něj skrz okuláry.

Miksa byl v opojení. Byl by zajásal. Ale přece znovu jej napadla myšlénka, že to vše je vlastně strašné...

Prokač.

RUDYARD KIPLING:

STAVITELÉ MOSTU.

Z ANGL. PŘELOŽIL JOS. BARTOŠ.

Pokrač.

A vše to pro trochu železných tyčí s ohnivými vozy na vrchu. Věru, Matka Gunga jest stále mladá!« řekl Ganeš, Slon. »Dítě nemluvilo pošetileji. Nechť bláto hrabe se v blátě, než obrátí se v bláto. Já vím toliko, že můj lid bohatne a mne velebí. Šiva pravil, že lidé ve školách nezapomínají, Bhairon jest spokojen se svými zástupy Obecného Lidu a Hanuman se směje.«

»Zajisté, že se směju,« děl Op. »Mých oltářů jest málo oproti Ganešovým neb Bhaironovým, ale ohnivé vozy přinášejí mi nové zbožňovatele ze zemí za Černou Vodou — lidi, již věří, že jejich bohem jest lopota. Já běžím před nimi a kývám na ně, a oni následují Hanumana.«

»Dej jim tedy lopotu, jíž si žádají,« řekla Řeka. »Udělej závoru přes můj proud a vrhni vodu zpátky na most. Jednou jsi byl silným v Lance, Hanumane. Skloň se a zvedni moje lože.«

»Kdo dává život, může vzíti život.« Op čmáral v blátě dlouhým ukazovákem. »A přece, kdo by získal vražděním? Zemřeli by velice mnozí.«

Od vody zalehl sem úryvek milostné písně, jakou zpívávají hoši, když pasou skot v poledním žáru pozdního jara. Papoušek vesele zakrákal, smýkaje se bokem po větvi a v jasném měsíčním svitu objevil se mladý pastýř, miláček Gopidy, idól snících děv a matek, než narodí se děti jejich — Krišna, Mnohomilovaný. Sklonil se, aby si zapletl svůj dlouhý mokrý vlas, a papoušek slétl mu na rameno.

»Pískání a zpívání a zpívání a pískání,« škytal Bhairon. »Proto přicházíš pozdě do rady, bratře.«

»Nu a co dál?« děl Krišna s úsměvem, pohodiv hlavou. »Můžete dělati málo beze mne neb bez Karmy zde.« Polehtal Papouškovo peří a znovu se usmál. »K čemu sedíte pohromadě a hovoříte?

Slyšel jsem v temnotě řev Matky Gungy a proto vyšel jsem rychle z chýše, kdež jsem ležel v teple. A co jste učinili Karmovi, že jest tak mokrý a zamlklý? A co zde dělá Matka Gunga? Což jsou nebesa plna, že jste se musili jít brodit v blátě jako zvěř? Karmo, co zde dělají?«

»Gunga žádala o pomstu na stavitele mostu a Kali jest s ní. Teď nakazuje Hanumanovi, aby ztroskotal most, by zveličila se její čest,« volal Papoušek. »Čekal jsem zde, věda, že přijdeš, ó Pane můj!«

»A Nebešťané nepraví ničeho? Což je přemluvila Gunga a Matka Starostí? Což nemluvil nikdo pro můj lid?«

»Nikoli,« řekl Ganeš přešlapuje nevolně s nohy na nohu. »Já pravil, že to jen bláto si hraje a k čemu je nám, je rozšlapávati?«

»Já byl spokojen, že se lopotí — velmi spokojen,« děl Hanuman.

»Co je mi po hněvu Gungy?« pravil Býk.

»Já jsem Bhairon Obecného Lidu a tato má berla jest Kotwal celé Kaši. Já mluvil pro Obecný Lid.«

»Ty?« Oči mladistvého boha se zajiskřily.

»Což nejsem dnes první z bohů v jejich ústech?« odvětil Bhairon drze. »K vůli Obecnému Lidu řekl jsem — mnohé moudré věci, jež jsem nyní již zapomněl — ale tato má berla «

Krišna odvrátil se netrpělivě a vida Muggera u svých nohou, ovinul své rámě kol jeho chladné šíje. »Matko,« pravil něžně, »jdi zase do svého proudu. Ta věc není pro tebe. Jakého úrazu mohla by vzíti tvá čest tímto živoucím blátem? Ty dávala's jim jejich pole rok od roku a tvým proudem stávaly se silnými. Všichni přijdou posléz k tobě. K čemu zabíjeti je nyní? Buď milosrdna, matko, na chvíli — jest to jen na malou chvíli.«

»Kdyby to bylo jen na chvíli« — počal mluviti plaz.

»Jsou snad tedy bohové?« odvětil Krišna s úsměvem, dívaje se do tupých očí Řeky. »Buď jista, že jest to toliko na chvíli. Nebešťané tě slyšeli a spravedlnosti bude učiněno zadost. Jdi teď, matko, zase do proudu. Jest hustě lidí a skotu na vodách — břehy se trhají — vesnice se rozplývají —«

»Ale most — most stojí« Mugger obrátil se s mručením, jak Krišna povstal.

»Jest konec,« řekla Tigřice mrzutě. »Není více spravedlnosti u Nebešťanů. Učinili jste si posměch a zábavu z Gungy, jež žádala toliko několik životů.«

»Životů mého lidu — jenž leží pod střechami z listí v oné vesnici — životů dívek a jinochů, již jim pějí v podvečer — dítěte, jež se narodí příštího rána — těch, jež byly počaty dnes v noci,« děl Krišna. »A když to vše se vykoná, jaký bude z toho zisk? Zítřek uvidí je zase v práci. Ej, kdybyste rozmetali most od jednoho konce ke druhému, počnou zase znovu. Slyšte mne! Bhairon jest stále opilý. Hanuman posmívá se svému lidu novými hádankami.«

»Nikoli, ty jsou již velice staré,« řekl Op se smíchem.

»Šiva naslouchá hovoru škol a snům světců, Ganeš myslí toliko na své tučné obchodníky, ale já — já žiju s tímto svým lidem, nežádaje darů, ale dostávaje jich každou hodinou.«

»A velice něžným jsi ku svému lidu,« řekla Tigřice.

»Jsou lidem mým. Staré ženy sní o mně, obracejíce se ve svém spánku, dívky mne vyhlédají a vyslouchají, jdouce naplniti své lotahy*) k řece. Chodím kol jinochů čekajících u vrátek za šera a volám přes rameno na šedobradce. Víte, Nebešťané, že já jediný z nás chodím stále po zemi a že nenalézám potěšení v našem nebi pokud zde raší zelený stonek, neb pokud slyším dva hlasy ve stojícím obilí, když se sešeřívá. Jste moudří, ale žijete v dáli, zapomínajíce, odkud jste vyšli Já ale nezapomínám. A ohnivé vozy krmí vaše oltáře, pravíte? A ohnivé vozy přinášejí tisíce poutníků, kam ve starých rocích jich přicházívalo jen deset? Pravda. Jest to pravdou dnes.«

»Ale zítra jsou mrtvi, bratře,« děl Ganeš.

»Ticho!« zvolal Býk, jak Hanuman se opět klonil ku předu. »A zítra, Mnohomilovaný — co zítra?«

»Jen toto. Nové slovo plížící se od úst k ústům Obecného Lidu — slovo, jež ani člověk, ani bůh nezadrží — zlé slovo — malé líné slovo mezi Obecným Lidem, praví (a nikdo neví, kdo slovo to dal do oběhu), že jsou vás nabaženi, Nebešťané «

Bohové se jemně zasmáli. »A pak, Mnohomilovaný?« řekli.

»A aby to zakryli, tu oni, můj lid, budou zprvu přinášeti větší oběti a s hlasnějším hlukem klaněti se tobě, Šivo, i tobě, Ganeši. Ale slovo bude se šířiti a oni budou pak platiti méně desátků vašim tučným Brahminům. Pak zapomenou na vaše oltáře, ale tak pomalu, že nikdo nedovede říci, jak zapomenutí toto povstalo.«

»Já věděla — já věděla! Mluvila jsem také tak, ale oni nechtěli slyšeti,« volala Tigřice. »Měli jsme zabíjeti — měli jsme zabíjeti!«

»Nyní jest příliš pozdě. Měli jste zabíjeti na počátku — dokud lidé ze zemí za vodou nenaučili náš lid ničemu. Teď vidí můj lid jejich dílo a odchází zamyšlen. Nemyslí již na Nebešťany. Myslí na ohnivé vozy a jiné věci, jež stavitelé mostů vykonali a když k nim vaši kněží natahují ruce, žádajíce o almužnu, dávají málo a neochotně. To jest počátek mezi jedním či dvěma, mezi pěti

*) Nádobka na vodu.

či desíti — neb já, putuje mezi svým lidem, vím, co jest v srdcích jejich.«

»A konec, Posměváčku Bohů? Jaký bude konec?« řekl Ganeš.

»Konec bude, jako bylo na počátku, ó líný synu Šivův! Oheň uhasne na oltářích a modlitba na jazyku a vy stanete se zase malými bohy — bohy džungle — jmény, jež lovci krys a vodiči psů šeptají v houštinu a v jeskyni — bozi otrhanci, schátralí bůžkové stromů a vesnic, jako jste byli na počátku. Takový konec nastává tobě, Ganeši, a Bhaironovi — Bhaironovi Obecného Lidu.«

»Jest to ještě velice daleko,« mručel Bhairon. »A pak jest to lež.«

»Mnohé ženy líbaly Krišnu. Vyprávěly mu to, aby potěšily svá vlastní srdce, až přijdou šedé vlasy a on pověděl nám tu povídku,« řekl spěšně Býk . . .

»Jejich bohové přišli a my je změnili. Já vzal Ženu a učinil ji dvanáctiramennou. Tak překroutíme všechny jejich bohy,« děl Hanuman.

»Jejich bohy! Zde se nejedná o jejich bohy — o jednoho až tři — o muže či ženu. Ta věc jest v lidu. Ten se hýbe a ne bozi stavitelů mostu,« řekl Krišna.

»Budiž. Já nechal člověka klaněti se ohnivému vozu, jenž stál a dýchal kouř, a on nevěděl, že klaní se mně,« děl Hanuman, Op. »Pozmění jen trochu jména svých bohů. Já povedu stavitele mostu jako dříve; Šiva bude uctíván ve školách těmi, již opovrhují svými bližními; Ganeš bude míti své mahadžuny a Bhairon poháněče soumarů, poutníky a prodavače hraček. Mnohomilovaný, oni neučiní více, než že pozmění jména, a to viděli jsme tisíckráte.«

»Zajisté, neučiní více, než že pozmění jména,« opětoval ozvěnou Ganeš, ale mezi bohy nastal nepokoj.

»Změní více než jen jména . . . Mne jediného nemohou zabiti, pokud dívka a muž se spolu setkávají, neb pokud jaro následuje zimním dešťům. Nebešťané, ne nadarmo putoval jsem po zemi. Můj lid neví teď, co ví, ale já, jenž žiju s nimi, čtu jejich srdce. Velicí králové, počátek konce jest již zrozen. Ohnivé vozy volají jména nových bohů, jež nejsou stará mezi novými jmény. Teď pijte a jezte mohutně! Koupejte své tváře v dýmu oltářů, nežli vychladnou! Berte oběti a naslouchejte cymbálům a bubnům, Nebešťané, pokud jsou květiny a písně. Dle počtu lidí jest konec daleký, ale dle počtu našeho jest dnes. Domluvil jsem.«

Mladý bůh ustal a jeho bratří dívali se dlouho v mlčení jeden na druhého.

»To jsem dříve neslyšel,« šeptal Perů v ucho svému soudruhu. »A přece někdy, když mazával jsem olejem ložiska ve strojírně »Gurkhy,« uvažoval jsem, zda jsou naši kněží tak moudří — tak moudří. Den přichází, sahibe. Odejdou s příchodem rána.«

Žluté světlo šířilo se na obloze a tón řeky se měnil, jak temnota mizela.

Náhle Slon hlasně zatroubil, jakoby ho člověk otkou pobodnul.

»Nechť Indra soudí. Otče všech, promluv! Co slyšeli jsme to za věci? Lhal Krišna opravdu? Či —«

»Vy víte,« řekl Kozel vstávaje. »Vy znáte hádanku bohů. Když Brahma ustane sníti, Nebesa a Pekla a Země pominou. Buďte spokojeni. Brahma sní dosud. Sny přicházejí a odcházejí a přirozenost snů se mění, ale Brahma stále sní. Krišna putoval příliš dlouho po zemi a přece miluji ho ještě více pro tu povídku, již povídal. Bohové se mění, Mnohomilovaný — všichni, vyjma Jediného!«

»Ano, všichni mimo jednoho, jenž tvoří lásku v srdcích lidí,« řekl Krišna, zapínaje svůj pás. »Sečkejte jen málo a uvidíte, zdali lhu.«

»Zajisté, jen malá chvíle, jak pravíš a my uvidíme. Jdi zase do svých chýší, Mnohomilovaný, a bav se s mladými věcmi, neb dosud Brahma sní. Jděte, děti moje! Brahma sní — a dokud On se nevzbudí, bohové nezemrou.«

* * *

»Kam odešli?« ptal se ustrašený Lascar, třesa se trochu chladem.

»Bůh ví!« děl Findlayson. Řeka a ostrov spočívaly nyní v plném denním světle a nebylo žádné stopy kopyt neb tlap na vlhké zemi pod pýpulem. Toliko papoušek skřehotal ve větvích, srážeje dešťové kapky, jak třepal svými křídly.

»Vzhůru! Jsme ztuhlí chladem! Vykouřilo se již opium? Můžeš se hýbati, sahibe?«

Findlayson vymotal se na nohy a otřásal se. Hlava ho bolela, ale účinek opia zmizel, a když vrchní inženýr Kašijského mostu namočil své čelo v kaluži, tu přemítal, jak se dostal na ostrov, jaké jsou vyhlídky na návrat a především, jak stojí jeho dílo.

»Perů, zapomněl jsem mnoho. Byl jsem pod strážní věží, dívaje se na řeku a pak — spláchnul nás proud?«

»Nikoli. Čluny se utrhly, sahibe, a (jestli sahib zapomněl na opium, pak mu Perů jistě nepřipomene) sahib snaže se je uvázati zachytil se provazu a dostal se do člunu. Uvažuje, že mi dva s Hitchcockem sahibem vystavěli tento most, vlezl jsem také do člunu, jenž roztříštiv se o tento ostrov, vrhnul nás na pobřeží. Křičel jsem hlasitě, když člun opouštěl výtoň, a Hitchcock sahib bezpochyby pro nás přijede. A co se mostu týče, zemřelo jich tolik při stavbě, že nemůže spadnouti.«

Hrdé slunce, jež vyssálo všechen zápach namočené země, následovalo bouři a v jasném tom světle nebylo pro muže místa, aby myslil na sny temnoty. Findlayson díval se proti proudu přes třpytné zrcadlo pohyblivé vody, až jej oči bolely. Nebylo ani památky po březích Gangu, tím méně pak o staveništi.

»Přišli jsme daleko dolů,« pravil. »Jest ku podivu, že jsme se aspoň stokrát neutopili.«

»To jest nejméně divné, neb žádný člověk neumírá před svým časem. Já viděl Sydney, já viděl Londýn a dvacet velikých přístavů, ale« — Perů podíval se na mokrý oltář pod pýpulem — »nikdy žádný neuviděl, co my jsme zde viděli.«

Dokonč.

FEUILLETON.

VÝSTAVA V RUDOLFINU.

IV.

Přízemní sály věnované akvarellům, pastelum, kresbám a grafickému umění nebyly letos tak bohaty a zajímavy jako jindy, i sem zasáhla sterilnost a mělkost letošní výstavy. Zaznamenávám jen několik prací, jež aspoň poněkud se povznášejí nad všeobecnou úroveň a při nichž lze mluviti o umělecké kvalitě a snaze. Zdeňka Braunerová má jemný cit pro charakter a náladu krajiny, dlouho ji asi pozoruje, aby ji pak rychle, někdy až příliš rychle zachytila svým impressionistickým štětcem. Tak se spěšnou lehkostí vystihla náladu a ráz zeleného trhu dosti šťastně, až na poněkud vagní architekturu a perspektivu domů. Oba druhé krajinářské motivy téže umělkyně dýší poesií přírody, jsou to roztomilé lyrické pasáže krajinářské.

Karel Šimůnek ve své podobizně mladé zpěvačky dal se svésti chicem zjevu sličné dámy od hlubšího pojetí portretu. Delikátní je akvarella »Cesta březovým hájem« od Fialy, tvrdé, ale pevně vládne technikou akvarellovou Jiří Štibral, pozoruhodny jsou též práce L. Kuby a Hudečka. Několik akvarell Maroldových překonává vše svou virtuosní něhou a krásným citem pro barvu. Jindřich Tomec vystavuje dva pěkné pohledy na Hradčany a na Prahu.

V popředí oddělení kreseb je cyklus Holárkův »Katechismus«. Mladý umělec se vzácným úsilím hledá hluboké vzněty pro své práce, je umělcem myslivým a poetou, při tom je kresličem znamenitým. Hynaisovy obě kresby jsou skvostné, nezapřou dokonalého mistra. Několik mladších umělců s nevalným zdarem pachtí se ve stopách subtilních kreseb Švabinského, jejž postrádáme v letošním »salonu«.

Grafické oddělení naší výstavy hovoří skoupě o několika ojedinělých pracovnících v tomto umění, které vítězně postupuje, hlavně v Německu. Z pražských umělců jsou tu zastoupeni Orlík, Helena Emingrová, Hermina Laukotová, Jindřich Jakesch, ale nepodávají nic zvláštního.

Mnoho snahy, vypočítavé virtuosnosti, raffinované obratnosti, ale též dosti opravdového umění našli jsme v kollekci královského ústavu londýnských akvarellistů. Angličtí umělci vtrhli k nám hromadně. Není divu, že se mezi ně připletlo též několik prostředních; ale některé práce od W. Lee Hankeye, Bernard Ewanse, W. W. Collinse, D. Lintona, Jiřího Wetherbeea, R. Mayerheima, Dudley Hardyho imponují a okouzlují. Není divu, že Angličané právě v akvarelle dosáhli takového mistrovství. V jejich vlasti vzniklo to hebké, milé malování vodovými barvami, jež je snadnou hříčkou v rukou diletanta, jež však umělcům velkým slouží k nejrozkošnějšímu výrazu a stlumočení jejich snění v barvách, k nejgraciosnějším mozartovským melodiím koloristickým, jak to dokázali Turner, Chaplin nebo Marold. Anglická společnost akvarellistů, jež vystoupila letos pohostinsky na naší výstavě, vznikla na počátku našeho století; mají tudíž Angličané již starou školu s tradicí ve vodomalbě. Glasgowského akvarellistu John Terrise vidíme v Praze již podruhé. Jeho krajiny, zejména jeho pohledy glasgowských ulic jsou originální a skvělé. Mistr Walter Crane zaslal též několik zajímavých ukázek svého uměleckoprůmyslového zboží, jež netřeba blíže charakterisovat. Je již všeobecně známé a běžné.

Umělecký průmysl dobývá si též v Praze půdy. Pokud není pouze příznakem snobismu a jalové modnosti, jsou tyto projevy zdemokratisovaného umění velmi krásným zjevem konce století. Pařížan Charpentier a Belgičan Khnopff vytvořili v tomto směru mnoho brillantních děl, v nichž raffinovanost a unavená rozmařilost naší doby závodí s fantastickým hýřením žaponského umění. Za mistry vyrojila se celá řada napodobitelů. Ateliery proměnily se v rukodílny titěrného zboží; umělci vyrábějí kalamáře, rukověti k deštníkum, těžítka, pečetítka, jehlice do nákrčníků, všelijaké praktické a ozdobné nářadí, bibeloty a galanterní drobnosti. Je to zdravá reakce proti banálnosti továrnické práce. Obklopujem se všude předměty, na nichž je cítit hřejný dotyk tvůrčí ruky dělníka-umělce. Též v letošní výstavě pražské bylo vystaveno množství podobných drobných věcí uměleckého průmyslu, hlavně od umělců pařížských, jimž nelze upříti přednosti vkusu, elegance a vynalézavosti.

Měl bych snad v tomto letošním a neúplném náčrtku o Rudolfinské výstavě zmíniti se též o cizím umění. Netřeba tratit mnoho slov. Vynikající umělci zabloudí občas do Prahy z Německa i Francie, ale obyčejně se nevracejí. Proto nemůže se naše obecenstvo z pražské výroční výstavy poučiti o dominujících směrech a zjevech současného umění evropského. Musí zajeti aspoň do Vídně, Mnichova a Drážďan.

Praha dodává jen zbytky těchto bohatých hodů mezinárodního umění. Letos k nám zabloudil kromě jmenovaných již Segantiniho a Waltera Crana též geniální Lenbach, výtečný Leempoels, jeden z nejhlubších talentů mladé školy belgické, pravdivý a upřímný L. Dettmann, bravurní koloristé Em. Serra a Jos. Benlliure y Gil, pak jeden z worpswedských Hans Am Ende, několik sympatických Skotů: Jakub Kay, Hermiston Haiq, Maucaulay Stevenson, Spence, Henderson, zajímavý Belgičan van der Oudera atd. To je několik světlejších bodů v zasmušilé, šedé prázdnotě letošního salonu pražského.

V. H.

Vypsání literárních cen. Družstvo českého Národního divadla v Brně vypisuje dvě literární ceny, a sice 600 K na činohru z moravského života a 400 K na libretto k moravské opeře. Konkurující práce zaslány buďtež nejdéle do 31. prosince t. r. na »Družstvo českého Národního divadla v Brně«. Práce tyto nutno poznačiti šifrou nebo heslem a ve přiložené zavřené obálce, opatřené stejnou šifrou nebo heslem, jménem a bydlištěm spisovatele. O udělení cen rozhodne porota.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 1. SRPNA 1899. — ČÍSLO 32.

V. HOUDEK:

POUŠŤ.

Šel Kristus na poušť ráj svůj vymýšlet,
šel Muhamed snít o sedmeru nebi,
šli asketové kát se z hříchů běd,
na slunci pražit fantastické lebi.

A co ti kladli do svých svatých vět,
to se teď v zrak náš ironicky šklebí
a v krvi naši plodí vztek a jed —
to léčit — k tomu pouště zapotřebí! . . .

Však ne! . . . Tam zas tě lítost divná schváti: —
Otčenáš Kristův počneš litovati,
ten zavržený, na vždy ztracený,
ten něžný, který tolik slzí stíral,
ten velký, nad vše bohy vznešený,
při jehož zvuku bys tak lehce zmíral! . . .

SONET VELIKONOČNÍ.

Je mi vás líto, šeré vy chrámy,
jak ve vás zmlkne modliteb ruch,
a co as člověk učiní s vámi,
ve prach až klesne starý váš bůh?

Nepřijde kdos, pln víry a tuch,
ranám svým pro lék, duši jenž mámí,
holub jen ve svatých gloriol kruh
slétne a najde útulek známý! . . .

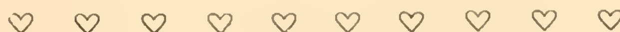
Kdyby se, Kriste, krve té proudy,
jež pro tě tekla po země tváři,
v jedinou mocnou spojily řeku:
tisíc by chrámů pohřbily v jeku! . . .
Ale ty chrámy zničí jen stáří, —
mírné to, Kriste, mírné to soudy . . .

SONET VÁNOČNÍ.

Jásavý chorál varhan hřměl
ze chrámu v mraznou půlnoc tmavou
a před oltářů vzňatou slávou
»Nám narodil se« — zástup pěl.

V sedraném šatě z chrámu spěl
mladistvý párek s tváří žhavou
a v mlžný stín se ztrácel, chvěl
svou silhouettou mihotavou . . .

Což ze chrámové slávy vzňaté
vás Nový Bůh veď v koutek tmavý,
kde v sněhu teď se objímáte? . . .
A ten, o němž jste rozechvěli —
»Nám narodil se« . . . v chrámu pěli —
ten nebyl ještě onen pravý? . . .

M. Jahn:

HYMNA MLÁDÍ.

S perutí orla ke slunci vzlétajíc krásy,
opouštíš země proměnné tvary,
v andělské harfy, sfér těchto vznešené hlasy,
Mládí a Sílo, provodíš jarý,
hřímavy paián, zatím co břečtanu snětí
vidím ti v křídel rozpjatém oblouku tkvěti.

Něho a Sílo, zázračně v skřivanu slita,
z lepkavé hroudy unikáš oku
v bělavé modro, bodem kde ve výši kmitá
svobodné křídlo. V tom však již slohu
vyzývá Něha s Nadšením ku harmonii,
dříve než obě kouzlem se v jednotu slijí.

Zřím tě, jak letíš prostory, změnami, věky,
v rozletu slavná, neskrotná křídla
svěřujíc živlům, tíhnoucí v azurné řeky
věčného slunce, zatím co stydlá
v mrazivém chladu, prokvetlá hnilobou plísní,
naslouchá země Apolla étherné písni.

Zoufalý zpěv slyš: »Meteor před tebou pádí,
Ikara křídla Helios taví —
zastav svou peruť, v závrati sřítíš se, Mládí!«
Tak tebe Rozum střízlivý zdraví,
pamětliv nejsa staroby křehkého zraku,
výškou jenž trne, dostupnou toliko ptáku.

V odvetu s výše hymnickým echem se střásá:
»Ztichni! V ty háje, v palmovém loubí
v závoji snivém s Láskou kde průhledná krása,
Ideál s Pravdou v dvojice božstva se snoubí,
k Ostrovu tomu, v něze jenž tají se ranné,
křídlo mé pluje, na břehu s jitrem než stane.«

Zřím tebe, Sílo! Z mohyly setlelých kostí
vzejdeš jak nové Kadmovo setí
a jako fénix, popelu šedých kdy zhostí
nesmrtná křídla, Krásy duch vzletí,
myšlenky lidstva v Budoucno slunečné vznese
Jitřenko zaplaň, skřivánci hlaholte v plese!

Jan z Wojkowicz:

SUBTILNI PANTHEISTA.

Příroda je všeho velké srdce, život všeho, tajemství a láska.
Kdo by nemiloval mluvu dálek, šepot krve, snění na obzorech?
Všechny kalichy se naklánějí, všichni ptáci šílí v mysteriích,
rosné pupence jsou světlem opojeny — láska zpívá, švehoľí a voní,
láskou rozhučené hvozdy závrať jímá v melodiích hymny odevzdané,
lesní rohy doprovází slavnost, jako šat a pentle dívčí jaro.

Mysterium lásky nemilovat? Nebýt mystikem, jejž líbá člověk země!
Sbory děvčat s vlajícími šátky v oknech jara otevřených nepozdravit?
Velký všeho smysl nepochopit!
Nebýt opojen jich zářícími zraky, mystickými zdravicemi Ruží?
Nebýt srdcem narozeným z Věčna!

Moře miluju, jež věčně otevřené, stříbrné, má velkou lásku slunce.
A přec bublající stříbro u potůčku důvěrněji k srdci mému mluví.
A tak mystik, přírody syn vděčný, velké lásky dítě, dědic poesie
plný perel, vůně tajné mízy, jemné v přírodě sním nejsladčeji tóny.
A též láska k srdci mému zvoní v bouřích vášně, v horizontech slávy,
ale nejvíc v noční době jara, kdy si vánky o snech šepotají,
prvé poupě prvně líbajíce, hovoří mu milostnými slovy,
až se čepýří ty jemné lístky, rosí vlákna mystického tílka,
až se v uzardění poupě rozevírá v sladké touze mystickou být růží.

KAREL JONÁŠ:

VINA NADBYTKU.

Kamil Ezun, v jehož továrnách pracovalo na sedm set dělníků, většinou krátkozrakých od bílého žáru sálajících pecí, náhle se oženil se služkou Barborou Cířickou. Jak sám se vychloubal, stalo se obětí jeho šedesátiletého života patnáct čistých panen a zakoupil si nevěru čtyřiceti vdaných žen — a proto více už nebažil po milostném opojení a záchvatech. Chtěl jen hospodyni a ošetřovatelku.

Barbora Cířická, ženština s pihovitým sice obličejem a chrupem tak dlouhým, že nemohla jej ploskými svými rty ani zakrýti, ale za to těla obrovitého, kypícího zdravým, bujným masem, zdála se mu pro službu doživotní ošetřovatelky nejvhodnější ze všech holek, jež ve svém hospodářství poznal. Připoutal ji tedy k sobě před oltářem a učinil ji už předem universální dědičkou ohromného svého majetku.

Dlouho však spolu nežili. Jednoho dne vypravil se Ezun do svých lesů, kde zachvácen byl náhle podivnou, ztřeštělou nemocí, upomínající na běsnění sestárlých vlků. Padl obličejem k zemi, zahryzl se do mechu a zmítán divokou křečí, řval a vyl jako nedoražené zvíře. Odnesli ho do blízké chatrče, v níž bydlela vdova po zastřeleném pytláku, a uložili jej do nečisté, smrduté postele.

Zde řičel a úpěl po pět dní. Přišla žena, přijeli lékaři — ale on od sebe je odháněl. Každé jejich slovo, ba i dotek ruky a zarupání bot jitřilo v něm nové bolesti, provázené děsným vlněním těla a výkřiky tak nečlověckými a nepřirozenými, že každý prchal od jeho lože ustrašen a pomaten.

Klid chtěl, ticho, naprosté ticho . . . Nikdo nesměl se ho dotknouti. Musili jej tedy ponechat v začazené barabině, prosáklé hnilobnými výpary a zkaženým vzduchem.

A zde také zhynul, vyčerpán neutuchajícími bolestmi a vysílen hladem, neboť nemohl pozřít ani sousta.

Vychrtlý, zmořený, s bílými skvrnami na obličeji a krvavou slinou na rozedraných rtech — tak vypadal v okamžiku své smrti onen kdysi veliký labužník a ctitel vdaných i svobodných žen . . .

Barbora Cířická stala se tedy najednou boháčkou, majitelkou výnosných továren, statků a lesů.

»Je z lidu, bude k nám mít aspoň srdce,« těšili se dělníci.

Ale zmýlili se. Ona, žena hrubá, nevzdělaná, sprostá, posedlá byla pojednou žádostivostí, aby stala se obdivovanou, vynášenou a obávanou. Žíznila zrovna po chvílích, kdy mohla jiné pokořovati, odkopávati, kdy dávala jim na jevo svou peněžní převahu a moc. A počínala si při tom tak nestydatě a bezohledně, jako všichni ti lidé, jimž chybí jemný cit rovnosti a kteří mohou být buď jen brutalisty, nebo otroky.

Byla zmatena těmi hromadami peněz, šperků, jídel a šatů — jež tak náhle podědila. Nevěděla, do čeho se dříve zakousnouti, právě tak jako dravec, jenž dostal se do nestřežené ohrady, přeplněné ovčím stádem.

Převlékala se několikrát denně do nádherných šatů, poručila si spousty jídel, jež hltala až do přecpání a zalévala je silnými likéry, pak zpitá přiskočila k pianu a pěstí bila do kláves a třeštila radostí nad ječivými zvuky tlučeného nástroje. A když hlava se jí už točila, zavolala si lokaje, dala se od něho svléci a pak utekla do lázně, kde řvala oplzlé písničky, jež naučila se před lety od mladého čeledína, s nímž žila v hříšném poměru.

Najednou uprostřed toho víru a hloupého hýření vzpomněla si na svou matku a mladší sestru, jež tam kdesi v horách okopávaly sedláčkům za hanebnou mzdu brambory. »Abych je tak sem pozvala!« řekla si a sice hodně nahlas, jak zvykem podobných lidí, a dala se pak do hlučivého smíchu: »Ty budou koukat a tlačit oči z důlků. Opiju je, až budou slzet . . .«

A tento nápad tak se jí zalíbil, že hned, jak právě byla, v nedopjatém županu a bosá, seběhla s prvního poschodí dolů, do ředitelovy kanceláře a začala křičet už na prahu: »Poslouchejte, napište mi psaní domů, aby sem naši přijeli.«

Ředitel, starší muž uhlazených pohybů, usmál se shovívavě, pohledl letmo na bosé její šlapky a pak, rozčesav rukou krásný, bílý svůj vous, pošeptal lehounce: »Pošlu vám nahoru písaře!«

»Ne, žádného písaře, vy sám to musíte napsat,« přerušila jej prudce a učinila nohou pohyb, jakoby shrnovala vyschlé seno.

»Pravil jsem, že vám tam pošlu písaře —« odpověděl již důrazněji a poklepal si na lesklou náprsenku, jež svítila mu z hluboce vystřiženého kabátu.

Chtěla na to něco odseknout, ale najednou se odmlčela. Před ředitelem přece jen vždy pojala ji jakási ostýchavost, která zbyla jí z dřívějších dob, dokud bývala ještě služkou ve dvoře a říkávala mu: »Rukulíbám, milostpane!«

Zamračila se jen, poškubla tělem a vyhrnula se ven, přirazivši dveře hřmotně za sebou, že to až zadunělo.

Za chvíli přišel k ní mladý písař s mlíkově bílými tvářemi a malým, něžným vouskem pod vytáhlým nosem.

»Pojď, pojď, už čekám,« vítala ho.

Mladý muž, poněkud udiven, že mu tyká, klonil se hluboce a šoupal nohama.

Podala mu ruku, kterou on vtiskl k svým ústům, což jí tak zalichotilo, že hladila ho po vlasech a počala se s ním mazliti: »Jaké ty máš hezké oči, otevři je, otevři! — Však počkej, když to dobře napíšeš, tak tě udělám správcem nebo ředitelem. Víš, já teď mohu dělat, co chci!« A při tom šťouchla ho do těla, až zavrávoral. Dala se tomu do smíchu a tloukla se pěstmi do boku.

»Co pak by tak z tebe, křečku, zbylo, kdybych tě pořádně kopla?« řehtala se a ukázala mu na stolici, aby se posadil.

Písař, až po čelo červený, přitiskl se na sedadlo, rozprostřel papír a chystal se ku psaní.

Postavila se za ním a se změněným, nechutně vážným hlasem mu velela: »Tak to napiš dobře, to ti povídám! Ne takové klikyháky, aby se tomu u nás smáli. Dej si pozor, dostane to do ruky učitel, naši mu to donesou, aby jim to přečet'.« A na to se zarazila a mnula si bradu, jakoby vzpomínala, co mu má nadiktovat. »A víš co,« prohodila za chvíli, »vyšpekuluj si to sám. Ale na to nezapomeň, aby sem přijely hned, matka i sestra! Tak, tak! A teď se poť!«

A uhodivši ho lehce prstem za krk, poodstoupila k oknu a nahledla dolů, do parku. Tam se právě procházela paní ředitelová s dcerou, obě oděny v jednoduché, elegantní šaty. Jakmile spatřily Ezunovou v okně, mírně se uklonily, ale tato, místo aby se poděkovala, vyplázla na ně jazyk a odskočila rychle od okna.

»Můry, dala jsem jim!« zamlaskala si, »ani cítit je nemohu. Za mé peníze dělají vrchnost Ale já je vyházím odtud, ať jdou žebrat světem. Mám pravdu nebo ne, písaříčku?«

»Prosím!« zašeptal on, svíraje hlavu v levé ruce, kdežto druhou pomalu stavěl na papíře písmeno vedle písmene.

»Ty se mi s tím nějak pipláš —« zahartusila naň najednou a hned se tázala: »A jestli pak's tam napsal, jaká jsem teď paní, co mám lidí a pověz, jaké nosím šaty a že se koupám každý den v lázních? Napsal jsi to?«

»Prosím,« potvrzoval poníženě písař, ač psáti o něčem tom ho vůbec ani z daleka nenapadlo.

»A když mohou ředitelovic chodit v parku, tak já tím spíš, ne?« rozkřikla se po chvíli. Hned také shodila se sebe župan a stála před mladíkem v košili a atlasové spodničce. Na to smáčkla knoflík, zvonek na chodbě zacvrlinkal a přiběhla komorná.

»Půjdu do parku, přines mi nejlepší šaty,« nařizovala přísně. »A jsi ty už přece hotov?« tázala se za okamžik týmtéž tónem mladíka.

»Prosím,« přitakoval a podal jí dopis. Prohlížela jej, jakoby uměla číst a rozuměla, co v něm stojí.

Pak řekla: »Dobře! A teď to seber, dojdi k řediteli, ať přiloží do psaní desítku, ne, raději hned stovku a pošlete to našim!«

Mezi tím, co písař s mnohými poklonami šoural se za dvéře, vstoupila druhým vchodem komorná do pokoje, nesouc v náručí třpytící se ohromné vlny jemných krajek, dmoucích se ve všelikých tvarech na sukni, rukávech a jiných částech ženského oděvu.

Začalo strojení. A tu hbitá komorná, s očima jako lasička, vždy, když její velitelka nemohla ji spatřiti, dělala za ní posměšné posuňky a špulila ústa, jakoby jí chtěla naplit na krk. Bavila se takto a zářila při tom vnitřní radostí.

* *

Za týden přijela matka s mladší sestrou. Obě měly zahaleny hlavy v strakaté šátky, na těle visely jim volné jupky a sukně zvonovitého tvaru, nohy pak vězely v červených, tlustých punčochách a zablácených trepkách.

Ezunové zmocnil se pocit nevolnosti a tísně, když je spatřila. Upamatovaly ji v chudobném svém šatu na její původ a ona se zastyděla Představovala si je docela jinak, než jak ve skutečnosti vypadaly.

»A což kdyby je tak uviděli ředitelovic!« — prošvihlo zbohatlé ženštině hlavou a zamrazilo ji při tom mezi lopatkami. Zlobila se nyní sama na sebe, že je sem vyzvala. Zejména stará matka s rozrytým opáleným obličejem a plachým bojácným pohledem ji rozčilovala.

»Ta musí odtud ihned!« rozhodla se Ezunová dříve ještě, než podala své roditelce ruku na uvítanou.

Uvedla je kvapně do svých salonů, aby nebudily před domem zbytečně zvědavost kolemjdoucích lidí.

»Tak vidíte, zde zůstávám, to je všechno moje« — chrlila zpívavým hlasem z krku — »a k tomu mám ještě továrny, pole, lesy, park, statek, dělníky, úředníky, služebníky.« A při tom široce rozhazovala rukama, jakoby chtěla naznačit, že celé bohatství její nedá se vůbec obsáhnout.

»To je věcí, to je věcí,« šeptala v úžasu stará matka, bojíc se dotknouti něčeho i jen prstem. »Ty's udělala štěstí — náš táta by byl koukal!«

»Teď se najíte a odpoledne, mami, pojedete na statek a zůstanete tam. Budete v něm šafařit —« přerušila Ezunová matčin údiv.

»Jak chceš, dceruško, jak chceš,« přikyvovala stará, odkládajíc hubený uzlík, jejž držela dosud v ruce, na podlahu

»Co v tom hadru máte?«

»Eh, to víš — něco křížal, buchtu, no, vzali jsme něco, abychom přece nepřijeli jen tak s prázdnou.«

Ezunová se ušklíbla, chytla uzlík a vyhodila jej oknem ven.

»Vždyť to smrdí, kdo pak by to jeď!« poznamenala se surovým smíchem.

Stará sklopila oči a stiskla ustrašeně hlavu mezi ramena.

»A ty, Fančo, musíš se naučit, jak se velké dámy chovají,« prohodila Ezunová k mladší své sestře. »Udělám tě nejdřív komornou a budeš mi říkat ‚milostpaní'. Pamatuj si: ‚milostpaní' mně budeš říkat!«

Fanča, jež měla krásné, čtveračivé oči a v pohybech jevila vrozenou jednoduchost a odhodlanost, dala se do smíchu.

»No, co se směješ?« vykřikla její sestra.

»Přece ti nebudu vykat a líbat ruku« — řehtala se Tonča, které vše připadalo příliš hloupé a nemožné.

»Že ne, že ne?« zlobila se Ezunová a dupala nohou — »tak se ihned seber a hajdy do té žebravé vaší vesnice zpátky!«

»Ale děti, děti,« zalomila stará rukama — »přece se nebudete prát. A ty, Fančo, poslouchej Barušku; to by bylo, abys jí nemohla říkat ‚milostpaní'? Proč ne, proč? Ona je teď paní a ty musíš být ráda, že tě k sobě vezme!«

»Máte pravdu, beztoho mně nadělá jen plno ostudy. Taková holka od krav může olízat všech deset, když ji zde ponechám!«

»A vždyť já k tobě nechtěla! Tys psala sama pro nás,« ozvala se Fanča podrážděně. »A ty krávy mně nemusíš předhazovat Jak pak je to dlouho, co's spávala se mnou ve chlévě? No tak vidíš!«

Ezunová rozpřáhla ruku, jakoby chtěla Fanču uhodit. Ale tato odskočila za vysokou pohovku a zvolala zdravým, plným hlasem: »Mlátit se od tebe nedám. Dej si pozor! Jak na mne sáhneš, tak ti to vrátím.«

V tom vstoupil lokaj, na nějž před chvílí Ezunová zazvonila, a ptal se, co si panstvo přeje.

»Prostři v jídelně a přines něco studeného,« velela boháčka.

»Pro kolik osob?«

»Pro tři — ne, jen pro dvě.«

Lokaj, jenž s pohrdavým úsměvem přelétl přítomné, usmál se sotva znatelně a odcházel loudavým krokem.

Ještě nebyl u dveří, když už Ezunová křičela na novo: »Ty s námi, Fančo, jíst nebudeš, abys věděla!«

Lokaj se ohledl, prodloužil obličej, jakoby chtěl říci: ‚je to chasa pohromadě' a pak rychle zmizel za dveřmi.

»Tak ty se na mne budeš osopovat, ty? A v mém pokoji!? Vždyť já tě dám odtud vypráskat jako psa!« rozvzteklila se Ezunová a oči svítily jí zlobou a hrubostí — »pár facek dostaneš, pár facek« a už řítila se k Fanče.

Ale v tom matku opustila dosavadní ostýchavost. Skočila k Fanči a zakryla ji svým tělem.

»Bít ji nesmíš, Baruško, bít ne —« pravila rozhodně a vztyčila nad hlavu obě ruce.

Ezunová se zarazila. Toho se nenadála, že by matka chtěla chránit mladší svou dceru.

Couvla od obou a všecka rozpálena zlostí kopla do malého stolku, na němž stála veliká vása, tak že se překotil a porculán rozletěl se po pokoji.

»A vy jste mi pěkná sebranka,« řícela při tom — »obě nestojíte za nic. Máma jako dcera. To bych si nasadila štěnice do domácnosti. A teď se mi kliďte s očí a více se už ke mně nehlaste. A kdybyste schcípaly hlady, tak si pamatujte že vás neznám. Žebráci.«

Matce svědilo v očích, ale slzy jí přece nevytryskly. Stála mlčky s obličejem napjatým a nehybným.

»No, už jsem řekla« — zahartusila Ezunová za chvíli — »hybaj odtud, jděte kopat brambory!«

»Tak nám vrať napřed náš uzlík,« ozvala se Fanča, »proč pak's ho zahazovala, proč?«

»A vy mně dejte zpátky stovku.«

»Tu už celou nemáme,« vmísila se do hádky matka, musily jsme ji rozměnit na cestu.«

»Vidíte, jak jste mne okradly, vidíte! Naparujete se a nemáte groše . . .«

Lokaj opět vešel a hlásil, že je prostřeno.

»Jděte si hledat svůj špinavý uzlík, jděte, já se zatím najím. A dobře se najím! To byste se olizovaly« — rozřehtala se Ezunová najednou a šustíc vlečkou těžkých, ale nevkusně upravených šatů, utíkala z pokoje.

Matka s mladší dcerou osamotněla. Dívaly se chvíli na sebe a pak vypukly v dušený pláč.

A co se jim slzy valily po opálených tvářích, šouraly se obě z nádherného domu pryč, lehčí o svůj uzlík — chudší o dceru a sestru.

* * *

Kteréhosi dne za parného léta navštívil paní Ezunovou německý poslanec z blízkého krajského města. Byl to hubený človíček s malou, ale hezkou hlavou, z níž vyhlížely příjemné modré oči, plné veselosti a humoru.

Byla překvapena touto návštěvou a nevěděla, jak si počínat. Ale on vida její rozpaky, hladkým způsobem dovedl vše tak zařídit, že záhy seděli proti sobě a rozprávěli. Pokrač.

KAREL HURYCH:

SLABOŠI.

Pokrač.

XIX.

Miksa nic jiného nechápal, leč že je velmi velmi šťasten. Horempádem překotil se do jiných myšlének a dojmů. Na vahách jeho duše převážil jediný její úsměv všechnu hroznou tíž trudných obav, výčitek svědomí, úzkostlivého neklidu i žárlivosti. Jen mávl rukou po děsivých příšerách, vyvolaných oběma rozhovory s Krollem. Krčil nad ním soucitně a pohrdavě rameny.

A Havelka? Smál se jemu i sobě. Měl pocit triumfující jistoty a očekávání něčeho velikolepého.

Po divadle šel na večeři do hostince, kde se nemusil obávati známých. Usedl do koutku se svým blouzněním. Všechno v něm a kolem něho se rozzpívalo jásavou hymnou zítřka ..

Když přišel domů, rozsvítil a díval se po svém pokoji. Rozhodl se, že hned ráno koupí čínskou vázu na stůl a dá zavěsiti nové záclony. Jeho byt zdál se mu tak chudým, ač v něm měl spoustu drobností, na vyleštěné podlaze pestré koberce, na stěnách i pomalované talíře a dvě skizzy Havelkovy.

»Samovar musím dát vyleštit,« pravil polohlasitě.

»Květiny! Vůně! Ano, ona má ráda purpurové růže!« doložil v duchu a pojednou se otočil na podpatku a byl by radostí zavýskl. A dlouho chodil po pokoji, seděl před stolkem a snil neurčitě, rozháraně. Pak usnul rychle a tvrdě.

Přinesl růže, krásné, plně rozvité růže, plamenné barvy a těžké, horečné vůně.

Byly dvě hodiny a ona měla přijíti ve čtyři.

Celé dopoledne upravoval svuj pokoj a zpíval si. Vážnější myšlénky odháněl od sebe jako vosy. Ale po poledni začal jím lomcovati neklid. Skoro ani neobědval. Cigaretty jen ssál. Nikdy ještě nebylo mu tak rozkošně a úžasně. A všechno na světě bylo mu tak nesmírně lhostejné. Stoupal do takových závratných dálek, že vše lidské připadalo mu jako titěrné hemžení mravenců, víření jepic. Kdyby revoluce vypukla nebo Petřín by počal chrlit lávu, bylo by mu to zcela jedno a nic by ho nevyrušilo z rovnání ruží ve váze, pořádání cukrovinek kolem samovaru a úzkostlivého, stálého pohlížení na hodinky.

Všechno již nesčetněkráte přendal a srovnal, i porcelánové šálky vycídil, i zcela zbytečně oprašoval křeslo. Teprve tři hodiny! Vůkol bylo ticho Ulice, kde bydlel Miksa, byla klidná, opuštěná ulice bez krámů a bez povykujících dětí. Dům byl šerý a jako vymřelý. Temným průjezdem se přišlo do tmavého schodiště. Útulek jako stvořený pro bezpečný úkryt dvou milujících...

Miksa si náhle vzpomněl, že uzamkl zadní dvéře na klíč. Nač se zdržovati odemykáním, myslil si, a dvéře nechal pouze přivřené. Vnitřní dvéře pak vůbec otevřel, aby slyšel, co se na schodech a chodbě děje.

Z druhého patra ozvalo se ťukání na piano. Začala odpolední hodina cvičení. Škály s únavnou jednotvárností vířily, rostly a klesaly a přitlumené tóny dopadaly stejně jako smutný déšť podzimní.

Miksa otevřel knihu. Přečetl dvě stránky. Nevěděl, o čem jednají. Odhodil knihu. Zapálil novou cigarettu... Teprve čtvrt na čtyři!.. Díval se z okna za záclonou. Neodvážil se je však otevříti a vyhlížeti ven. Opatrnosti nikdy nezbývá. Někdo by mohl jít kolem a spatřiti ji vcházeti do domu, odkud on se dívá.

Pak zase běhal po pokoji. Vzpomněl si na polárního medvěda v zoologické zahradě. Zrovna tak pobíhal bílý obr v kleci s místa na místo, veliký stesk po bílé nekonečnosti sněhu a ledu štval jej na malé prostoře vězení mezi železnými pruty.

»Polární medvěd!« řekl si Miksa a zasmál se. »To jí řeknu, až přijde!«

A hned v zápětí šlehla myšlénka:

»A co, jestli nepřijde? Snad se něco stalo, něco ji zdrželo neočekávaně...«

Miksa se ulekl a prohlásiv takovou myšlénku za blbost, lehl si na pohovku.

Kdosi proběhl dupaje nohama kolem jeho dveří venku. Škály utichly, místo nich se ozvaly přesné tóny nesčetněkráte opakované jakési étudy.

Přivřel oči. Viděl ji před sebou. Viděl úsměv její oči, její rtů, viděl její útlou postavu a její malé ruce, cítil vůni jejích plavých vlasů, cítil její sladký, horký dech, slyšel lahodně se vlnící, rozplývající její hlas, slyšel zvonivý jas jejího smíchu.

A touha rozpalující jeho krev až chorobně jím prochvěla.

»Lido! Lido!« zašeptal teskně i rozkošně a pohlédl ke dveřím, jakoby v tom okamžiku se měla v nich objeviti.

Strnul v napjatém poslouchání. Ticho. Pouze klinkající, vzdálené zvuky na pianě rozsívaly do vzduchu nudu a pocit prázdnoty.

Náhle si vzpomněl Miksa na matku. Dívala se na něj tak smutně a laskavě vyčítavě, když z čista jasna se rozhodl k návratu do Prahy. Cítil ještě její svraštělou, měkkou, suchou ruku

na své tváři. Hladila mu čelo: »Nesmíš se tak trápit těmi knihami, můj hochu!«

Můj hochu! Zrovna tak mu říká ona... A to se zdálo Miksovi bizarrním a hrozným. »Hochu můj...« slyšel svůdné ševelení krásných rtů a slyšel tiché nezvučné povzdechnutí matčino.

Vzpomněl si též na zadlužený statek. Zápas s věřiteli, výstrahu strýcovu...

Miksa seskočil s pohovky. Dovedl snadno a s lehkou myslí setřásti se sebe podobné nepříjemné, trapné myšlénky.

Ještě půl hodiny!

Pohlédl do zrcadla. Podivil se sám výrazu svých očí.

Pak urovnal zase věci na stole. Vzpomněl si, že koupil i víno. Udeřil se do čela za svou zapomnčnlivost. Vyňal ze skříně láhev portského vína. Velmi pozorně a zvolna vytáhl zátku. Chtěl se co nejvíce zaměstnati, aby mu čas rychleji uběhl.

Piano umlklo.

»Již se blíží!« zašeptal a představil si živě, jak spěchá zahalena závojem svým drobným, plachým krokem.

Tiše, nevěděl ani proč, šel po špičkách, přiblížil se ke dveřím a naslouchal. Srdce mu bilo divoce. Teplo se mu zažehlo do skrání.

Nikdo nešel venku. Pouhá sluchová hallucinace.

Miksa si přitáhl židli k samým dveřím a skloniv hlavu, poslouchal.

Kdosi šel těžce vzhůru, vrzaje botama, a ozval se krátký kašel. Miksa poznal, že profesor z třetího poschodí vrací se domů... Pak dole v přízemí se otevřely dvéře a pronikavý hlas ženský zvolal: »Katy! Katýýý!« To domovnice na dvoře chtěla mluvit se služkou domácích... S hořejška sběhla po schodech čile a drobně nějaká ženská.

Pak nastalo úplné ticho.

— — — — — —

Zaznělo tiché, ostražité klepání na dvéře.

Miksa vyskočil jako pomatený a promnul si oči.

Ťuk! Ťuk! klepal malý prstík lehce ale důrazně na dvéře.

Mladý muž skočil ke dveřím a rozevřel je.

»Lido, má Lido!«

Vyvinula se mu z objetí.

»Prosím vás, šílenče, zavřel jste pořádně?« a klepla ho přes tvář jako malého hošíka.

— — — — — —

XX.

Mámivý nelad naplňoval pokoj Miksův. Blaho s únavnou rozkoší, zachvívající celou jeho bytostí, sdělovalo se i všem předmětům, jej obklopujícím. Růže byly rozházeny po stole i po pohovce. Nedopité víno třpytilo se ve dvou sklenkách. Batistový šáteček její a rukavice povalovaly se mezi talíři a šálky čajovými. Vzduch jakoby byl rozžhaven žárem vášnivých polibků. A růže jakoby byly též znaveny láskou, zmačkané a rozházené vydechovaly ještě silnější, dráždivější vůni a přemáhaly jemný, exotický parfum batistového šátečku i vůni egyptské cigaretty, kterou si zapálila paní Vilimová.

»Máš mne ráda?« šeptal již asi po desáté mladý muž, přiviraje oči, hlavu schýliv na její ňadra, vhroužený celou svou bytostí, celou svou duší do kouzla blízkosti toho vonného, štíhlého, jemného těla.

Ona hladila rozcuchané, zpocené vlasy jeho jednou rukou a v druhé držela cigarettu.

»Proč se ptáš?... Hm... mám...« odpovídala jedva slyšitelně, ale klidně. A pohlížela snivě a roztržitě na kroužicí se vlny dýmu. Zdálo se, že její myšlénky bloudí.

»Teď bych chtěl zemřít!« šeptal Miksa, nedívaje se na ni, těžce a radostně oddychuje.

»Proč?« řekla maně. Její oči, které před chvílí vzplanuly horečným bleskem a ohromily, zdrtily Miksu svou krutou, vítězoslavnou krásou, zíraly před sebe, jakoby v dálce cosi hledaly, něco se tázaly, a její rty, zrudlé, ztrýzněné, sešlehané polibky složily se v subtilním a záhadném úsměvu.

»Protože snad již nikdy nebudu tak šťasten...«

Ona neodpovídala...

Miksa pozvedl hlavu.

»Lido,« pravil a hlas se mu třásl jako v horečce, »Lido, já se bojím...«

»Jak? Co pravíš? Čeho se bojíš?« a vztyčila se prudce a shrnula si rozcuchané a rozpuštěné vlasy do zadu.

Miksa se zasmál divoce a drsně.

»Snad nemyslíš, že se bojím... jeho!«

»Ah, co to mluvíš,« pravila s něžnou, skoro lhostejnou výčitkou. Na jejím obličeji tak spanile prozářeném po mocném vzrušení celé bytosti vystoupl opět její zvláštní výraz záhadné tázavosti a neukojené touhy...

Miksa dodal opět rozechvělým, jako vášní přetrhaným hlasem:

»Bojím se, že mne nebudeš milovat stále, vždy, věčně...«

»Nic netrvá na světě věčně. I slunce prý jednou uhasne.«

A táhle ze sešpulených rtů vydechla ke stropu dým cigaretty.

XXI.

Slunce zapadalo v nádheře pyšného a chladného večera podzimního. Celá Praha zahořela v barvách

Miksa vyběhl ven ze svého bytu.

Zanechav vše netknuté, pouze růže ukryv do stolku mezi drahocenné vzpomínky, utíkal na vzduch do šumu ulic. Ten sálavý jas, rozprostřevší se nebesy, volal jej.

Nevěděl, kudy kráčel a kam. Neviděl nikoho, neslyšel nic ze zmateného, monotonního hluku pouličního. Ona obdivuhodná, nepochopitelná transformace všeho okolního procítěná již ve vůni a stony lásky prosyceného ovzduší jeho pokoje přeneslo se s ním i ven. Ubíral se novým, jiným, dosud nepoznaným městem. Ulice, jimiž vlekl tolikráte nudu svého malého, nicotného života, jimiž proháněl své radosti i strasti (jak se mu to vše teď zdálo ubohé a vzdálené!) byly krásné; pitvorné, nevkusné façady moderních domů v purpurovém odlesku oblohy proměnily se v paláce čarovných pohádek; a drsná vřava vozů, rachot kočárů, řinkot tramwaje, cinkot velocipedů, všechny ty surové, hrubé, neladné tóny splývaly v jedinném harmonickém hlaholu, odpovídajícím písni jeho tajemným hymnem plesající krve.. A zašel do hlubin krásného města, do ulic těsných a křivolakých, do zášeří chrámů, do stínů paláců. Hle, těch nedotekl se ani jas západu, nezladil svými barvami přísný a hrdý majestát jejich krásy starobylé a umělecké. Jako u vidění bloudil kolem mlčelivých, odumřelých paláců Malé Strany, v tichých zákoutích bizarrně lomených ulic s domy ohromnými a zasmušilými i malými a titěrnými. Šel náměstím Maltézským, snivě dřímajícím mezi mohutně rozloženým palácem na jedné a klášterem na druhé straně. A zahnuv pak kol kostela sv. Mikuláše, jehož kopule směle se rozpínala do výše a jejíž patina zkvetla nejkrásnější zelenou barvou jako symbol života a radosti pučících z rozkladu hmoty, křepce kráčel vzhůru k Hradčanům. Zdálo se, jakoby jej cosi neslo strmou ulicí. Konečně stanul na jasné výši, na čarovné vždy a znovu uchvacující výši. Za ním těsně pozvedala se vznešená velebnost Hradčan i světlá a aristokratická lepotvárnost paláce Schwarzenberského, jehož sgrafitovaná façada zjemňuje neurvalou rozložitost kamenného bloku. A před ním dole kupila se, křižovala, pletla a lomila rudá směsice prejzových střech malostranských a v dáli rozkládala se širá spousta domů, nad nimiž pozvedají se mračné, obrovité věže...

Zarazil krok, utajil dech. Civěl chvíli před sebe. Pocítil vytržení nad krásou Prahy, jako nikdy dosud. Zdála se mu městem lásky, městem krásy, městem poesie, městem nejvyšší rozkoše. Jako roztoužená krasavice koupala se v záři zapadajícího slunce, a nežli vstoupila do šera noci, vyzdobila se skvoucími barvami jako nevěsta, ubírající se k hodům milosti. Mladý muž v nejmocnějším rozpjetí nadšení a vzletu celé své bytosti modlil se k té svrchované kráse a byl by nejraději klesl k zemi, vykřikoval šílená slova svého zanícení, líbal posvátnou půdu. Cítil opojení svého vlastního štěstí. Cítil život, silný, pronikavý, výbojný život své mladé duše, svého bujného těla. Přehlušil a zdusil všechny záchvěvy a křeče své duše, všechen nepokoj a úzkost, výčitky a strach. Cítil vítězný život hmoty. Chtěl splynout s tím životem hmoty a věcí kolem něho, chtěl by se vnořit do barev oblohy, nejasného šumu vznášejícího se z hlubin města.

Po velkých bolestech duše nastala slavná chvíle radosti těla, vítězství hmoty ..

XXII.

Lyrické delirium Miksovo znenáhla se vybouřilo. Uklidňovalo se, uhasínalo dnem.

Večer s velkou hltavostí pojedl v restaurantu u Mařanů. Po prudkých hnutích citových, po velké radosti i po velkém zármutku býval vždy hladový.

Zapálil si doutník. Seděl u stolu sám. Snil. Před zrakem rozprostřela se mu vonná, opojná mlha a tiché, rozechvívající blaho vanulo z ní.

V tom velká, červená, chloupky porostlá ruka rozprášila snivou mlhu kolem něho.

Byl to Vilím.

»Na zdar, Mikso!«

»Má úcta... na zdar!«

A stiskl slabě nabízející se mu ruku.

Miksa se zalekl instinktivně, ještě dříve, nežli si uvědomil svůj stav vůči tomuto muži, a odvrátil stranou obličej, aby nemusil se setkati s jeho pohledem. Proč zrovna dnes přišel? tázal se. Bylo mu zvláštní toto hospodské setkání s tímto mužem právě dnes...

Ale jen letmo dotkly se jej tyto rozpaky a toto uleknutí. Dovedl tak snadno v poslední době setřásti zneklidňující myšlénky, přehlušiti vnitřní hlasy, zaplašiti starosti. Zdálo se mu, že je vyzákoněn z běžné, lidské morálky. Zdálo se mu, že láska s vášní dávají mu právo ke všemu. Snad i vraždu by spáchal, on slaboch, a její políbení smylo by krvavou vinu...

Směle díval se do matně modrých, vodnatých očí Vilímových, který hltal večeři jako udřený nádenník, rval jídlo nožem, žvýkal prudce, až na čele mu naskočily narudlé žíly, oddal se s plnou skoro zvířecí rozkoší jídlu a chvílemi, když neměl přeplněná ústa, hovořil k Miksovi přes talíř:

»Až do teďka jsem byl v písárně. Už to nestojí za to jít domů. Lída čeká od sedmi hodin a teď je devět. Bude z toho malá mrzutost, ale já dovedu již uchlácholit svou ženušku.«

Vilím se napil, utřel si dlaní pěnu s vousů a široce se usmál.

Miksu naplnil hnusem a vztekem ten úsměv Vilímův, který se mu zdál cynickým a zvířecím.

Vilím pokračoval, poručiv si ještě šunku a sýr:

»Musí to uznat. Na koho se celý den lopotím nežli na ni. A pak mám pro ni překvapení, ta bude mít radost! (A vodnaté, zdánlivě bezvýrazné oči Vilímovy osvětlily se jiskrou radosti.) Koupil jsem jí kožich, podšitý hranostajem. Tak dlouho mne už zlobila. Vidíte, tři stovky vyletí z kapsy,

jen to fikne. Vy šťastný člověče, važte si své svobody!«

Miksa se nuceně usmál.

»Kožichy za tři sta bych snad nekupoval, i kdybych byl ženat.«

»Kdoví! Jen nemluvte, vy, takový fešák! Uděláte pěknou partii. Já bych vám dal hned svou dceru, kdybych nějakou měl.«

A Vilim přátelsky šťouchl Miksu loktem.

Sklepník přinesl Vilimovi šunku. Znovu počaly pracovati ruce, čelisti, skráně, celá bytost zavalitého, zdravím a životní bujností kypícího muže.

A mluvil bez přestání, v návalu srdečné důvěrnosti k mladému muži. Vyprávěl, co všechno měl dnes na práci, jak se nadře a nazlobí s lidmi, sám musil ještě teď večer napsat několik faktur a dopisů. Ale obchod — chvála Bohu! — jde znamenitě. Z Bavor dostal velkou objednávku a vyjednává s několika zákazníky v Srbsku. Tam dole se dají trhnout peníze. Má výtečné zkušenosti s Bulharskem. Půjde-li to tak dále, musí rozšířiti závod. Účetní a dva praktikanti v comptoiru nestačí, musí se sám připřáhnout. Podaří-li se obchod se Srbskem, bude zase pít a hodovat! Vilim zaluskl prsty a rozjařeně si vzpomněl na poslední večeři u něho.

»To byla legrace, co?« smál se na celé kolo. »A jestli víte — já vyhrál asi padesát zlatek. Hodný kus večeře jsem dostal nazpátky.«

Miksa se zasmál též ze zdvořilosti, ale v duši zuřil.

»Jak je delikátní,« myslil si, »inu komi, chlap od pultu! Snad je dobrák, hodný člověk, ale pravý kupecký mládenec. A s takovým mužem...«

Miksa zakašlal, jakoby jej něco dusilo. Pak si připomněl — hranostajový kožich. V hlavě mu zahučelo.

»A kde jsou dnes kamarádi?« ptal se Vilim.

»Nevím.«

»Jandu jsem potkal v poledne. Je dnes někam zván. Ale doktora Krolla jsem ještě neviděl.«

»Také ne.«

Jméno Krollovo vyvolalo v něm tolik nepříjemných představ, že se rychle a zdlouha napil, odevzdávaje se úplně trýzni Vilimovy přítomnosti.

»Kde asi vězí? Přece chodí sem denně.«

»Možná, že někam zapadá!«

»Ba zapadá! Má tajné spády. To je vám fláma, nikdo by to o něm neřek'. A to víte, já každému vidím do duše. Já se vyznám v lidech!«

Miksovi se zdálo, že Vilim náhle na něj nějak nepřirozeně vyvalil oči.

Pokrač.

Rudyard Kipling:

STAVITELÉ MOSTU.

Z angl. přeložil Jos. Bartoš.

Dokonč.

Jak?« otázal se Findlayson.

»Což sahib zapomněl, či jen my, tmaví lidé, vídáme bohy?«

»Měl jsem horečku.« Findlayson díval se stále neklidně přes vodu. »Zdálo se mi, že jest ostrov pln hovořících zvířat a lidí, ale již se nepamatuji. Myslím, že nyní mohl by člun žíti v této vodě.«

»Oho! Pak jest to pravda. ‚Až Brahma přestane sníti, bohové zemrou. Teď vím vskutku, co myslil. Jednou mi povídal Guru asi totéž, ale tenkrát jsem mu nerozuměl. Nyní jsem moudrý.«

»Jak?« ptal se Findlayson přes rameno.

Perû pokračoval, jakoby hovořil sám k sobě. »Jest tomu šest — sedm — deset monsunů, co jsem měl hlídku ve strážním koši ‚Revahy', veliké lodi Kumpanie. Přišel veliký tufan*) a rozvířil zelenou a černou vodu a já držel se pevně ochranných lan, duse se pod přívalem vody. Tu jsem pomyslil na bohy — na ty, jež jsme viděli dnes v noci« — podíval se zvědavě po Findlaysonovi, ale běloch díval se přes vodu. »Ano, mluvím o Těch, jež jsme viděli minulé noci a volal jsem k nim, aby mne chránili. A jak jsem se modlil, jsa dosud na své hlídce, přišla veliká vlna a vrhnula mne na prsten veliké, černé přední kotvy a ‚Revah' zvedala se vysoko a vysoko kloníc se na levou stranu a voda utíkala před její přídou a já ležel na břiše, drže se prstenu a dívaje se dolů, v ty veliké hloubky. Tu jsem si pomyslil, ač jsem byl tváří v tvář smrti, že pustím-li se, tak zemru a že nebude mi více ničím ‚Revah', ani mé místo na galeji, kde vaří se rýže, ani Bombay, ani Calcutta, ba ani Londýn. Jak budu míti jistotu,« pravil jsem, že bohové, k nimž se modlím, vskutku při mně stojí? To jsem si pomyslil a ‚Revah' sklonila svůj nos, jako když spadne kladivo, a celé moře se přihnalo a spláchlo mne podél předního kotce a já si zle pochroumal kůži o parní stroj, ale nezemřel jsem a viděl jsem bohy. Jsou dobří pro živé lidi, ale pro mrtvé — Promluvili sami. Proto, až přijdu do vesnice, zbiju Gurua, aby nepovídal hádanky, jež nejsou žádnými hádankami. Když Brahma přestane sníti, bohové jdou.«

»Podívej se proti proudu. Světlo oslepuje. Není to tamo kouř?«

*) Smršť.

Perů zastínil si oči rukou. »On jest moudrý muž a rychlý. Hitchcock sahib nedůvěřoval člunu. Vypůjčil si od Rao sahiba parníček a přichází pro nás Já vždycky říkával, že bychom měli míti svůj parník na staveništi.«

Území Rao z Baraonu nacházelo se deset mil od mostu a Findlayson s Hitchcockem strávili hlavní díl svých řídkých prázdní hraním v kulečník a střílením zvěře s mladým mužem. Byl cepován po pět neb šest let sportumilovným anglickým vychovatelem a teď utrácel královsky své důchody nahromaděné za jeho nezletilosti indickou vládou. Jeho parníček se svými stříbrem kovanými ráhny, hedvábnou stříškou a mahagonovou palubou byl novou hračkou, jež Fidlaysonovi hrozně překážela, kdykoli Rao přijel se podívati na stavbu mostu.

»Jest to velké štěstí,« mručel s jakýmsi uspokojením Findlayson, ale proto přec nebyl prost obav, ano byl i ustrašen, přemítaje, jaké asi dostane zprávy o svém mostu.

Vyfintěný, modrý a bílý komín blížil se rychle po proudu. Mohli viděti na přídě Hitchcocka s divadelním kukátkem a s nadobyčej bílou tváří. Pak Perů zahoukal a parník se dal k výběžku ostrova. Rao sahib ve tweedovém loveckém obleku, v sedmibarevném turbanu kynul svou královskou rukou a Hitchcock volal. Findlaysonova první otázka týkala se jeho mostu.

»Vše v pořádku! Hrome, nečekal jsem, že vás opět uvidím, Findlaysone. Jste sedm koss*) po proudu. Ano, ani jeden kámen se neodplavil, ale jak se vám daří? Vypůjčil jsem se Rao sahibův parník a on byl tak laskav, že jel se mnou. Seskočte sem.«

»Ah, Finlinsone, máte se dobře, eh? To byla nepředvídaná nesnáz minulé noci, eh? Můj královský palác teče jako řešeto a žeň bude také sporá v celé mé zemi Jste promočený? Je vám zima, Finlinsone? Mám tu něco k jídlu a napijete se dobrého doušku.«

»Jsem nesmírně vděčen, Rao sahibe. Myslím, že jste mi zachránil život. Jak Hitchcock —«

»Přijel ke mně uprostřed noci a vyburcoval mne z náručí Morfeova. Já byl také velice znepokojen — tak jsem šel s ním. Muj velekněz se právě nyní velice hněvá. Pospěšme si, pane Hitchcocku. Musím býti ve tři čtvrti na jednu ve státním chrámu, kdež posvěcujeme několik nových bůžků. Kdyby toho nebylo, poprosil bych vás, abyste strávili ten den se mnou. Jsou proklatě nudné tyhle náboženské obřady, he, Finlinsone!«

Perů jsa znám s mužstvem, uchopil se kormidla a vedl dovedně parník proti proudu. Ale mezi tím, co kormidloval, obíral se ve své mysli s dvoustřevícovým, částečně rozpleteným provazem a záda, na něž bušil, patřila jeho guruovi.

*) mil.

FEUILLETON.

Jules Tellier:

SEN MOHAMMEDA BEN SLIMAN.

I.

Toho večera starý šejk Mohammed ben Sliman usnul, jak častěji se stávalo, v jídelně nedlouho potom, když dopil svůj koflík kávy.

Mohammed měl vous šedý, hlavu hubenou a suchou kůži pergamenovou, oči vpadlé. A byl z těch starců, kteří na Roumis,*) do mešit vstupující, pohlížejí divoce, beze slova, opřeni o svou hůl a zahaleni v bílé pláště.

Přes to však nebyl zcela dle srdce Prorokova i Allahova. Neboť v pravdě k smrti nenáviděl Roumis v mešitách, ale jinde rád s nimi rozmlouval. Byltě marnivá zvědavost sama, jež ho nutila, aby s cizinci se bavil. Neminulo dne, aby nevyptával se jich na vynálezy jejich, na země jejich. Byl trýzněn šílenou touhou viděti věci nové. A tato náklonnost k novotám sáhala tak daleko, že opatřil celý dům svůj nadbytkem dle vkusu nevěřících.

Mohammed rozložen byl v křesle. Nedaleko seděli jeho kocour a jeho pes. Usadili se tak, že tvořili protějšek, jako s dvou stran krbu zvířata porcelánová. Kocour seděl v pravo, pes v levo. Oba pak byli obráceni k Mohammedovi. Hleděli na něho upřeně. A zatím, co starý šejk cítil, jak zmáhá se ho spánek, tančily před zraky jeho podoby dvou zvířat, čím dál tím bližších; pohledy jejich splývaly, až konečně byly pohledem jediným, pod kterým pojmy jeho se kalily, a který cítil, jak naplňuje ho ztrnulostí a strachem zároveň...

*) Slovem tím označuji alžírští Arabové Francouze, Evropany a konečně bílé cizince vubec.

II.

Ježto Mohammed ve své nehybnosti cítil, že tíži ho úděs pohledu nezměrného, svíticího a upřeného, byl velice znepokojen a otevřel oči. Ale nehledělo na něho nic, leč měsíc, a měsíc daleko byl větší než obyčejně. Mohammed nebyl již ve svém křesle. Byl na ohromné pláni. Povstal.

A nevěděl, kde jest. Měl údy zpolámané o velmi tvrdou pudu. Byl by ocitl se na rozpacích, měl-li by říci, z jaké látky tato půda se skládala. Naprosto nezdálo se mu, že by byla ze země. Bylať černá a sežehlá jako z asfaltu, trčící tu a tam hřbety pahrbků, určitými a ostrými, úhlů pravých, a přerývaná náhlými trhlinami. Jas měsíční byl nevýslovně pronikavý a kolmo dopadající; stíny horských hřbetů v něm se rýsovaly příliš výrazně a příliš tvrdě. Byly to hornatiny nepatrné výšky. S jedné strany pláň prostirala se do nekonečna. S druhé bylo pozorovati linii hradeb, či snad hor velmi strmých, s hřebenem vodorovně a souměrně seřiznutým. Nic podezřelého nehnulo se, jak jen daleko Mohammed mohl dohlédnouti. Znepokojovala-li krajina, dělo se tak jednoduchostí, ano dokonce pravidelností její, a souměrnostmi nezvyklými do té míry, že měly do sebe cosi neskutečného, ba bláznivého.

Mohammed dal se na pochod ke zdem. Prostor nekonečný a mlčelivý byl naplněn světlem ohromné luny. Byl úžasně vyprahlý a jakoby kovový. Kroky Mohammedovy na půdě jasně se ozývaly, zvukem tvrdým, úsečným,

bez prodloužení, bez ozvěny; a tento zvuk byl jediný, který rušil hluboké ticho. Ani stromu daleko široko, ani rostliny, ani trávy. V Africe Mohammed vídal rovněž širé prostory, na kterých nic nerostlo. Ale kraj, v němž právě byl, neměl nic s nimi společného.

Vegetace nejen že tady chyběla, ale zdálo se, že musí chyběti. Bylo cítiti, že byla protikladnou, nevím ani čemu tam obsaženému a stajenému; a nález byliny byl by poděsil jako zázrak.

Když dlouho kráčel, došel Mohammed zdi. Byly to skutečně hradby městské, a město bylo veliké. Brána byla před ním otevřena. Nebylo tam nikoho. Vstoupil.

Bylo lze je přirovnati městu Evropanů. Toliko ulice jeho byly ještě širší a přímočárnější, dle měřítka do dálky se táhnoucí. Mohammed, vida je, připamatoval si, co mu vypravovali o městech amerických. Než přece chápal, že není v Americe. Na chodnících svítilny se tyčily každých dvacet kroků. Byly nekonečně vyšší než ve Francii a v Alžíru. Na vrcholu každé byla příčka, a s této příčky visely dvě světelné koule, v pravo a v levo. Mohammed kráčel z ulice do ulice. Všecky byly si podobny a ve všech domy byly uzavřeny. Za to mnoho mužů bylo venku. Mužové ti oděni byli jako Arabové. Obličeje jejich skryty byly v pláštích s kapucemi. Mohammed neodvažoval se oslovit jich, ani k nim přiblížit se. Ačkoli slyšel hukot tohoto množství, měl přece dojem prázdna, pusta a ticha. Aniž mohl říci čeho, dojista však něčeho postrádal a srdce měl sevřené. Když pak mnoho o tom přemýšlel, domníval se chápati, odkud přichází tento pocit stísněnosti a nevolna. Pokud bloudil městem, nezaslechl ani mňoukati, ani chrochtati, ani štěkati, ani ržáti. Nikde nesetkal se se psem, ani kočkou, ani velbloudem, ani koněm

Ve městě tom nebylo zvířat. A jakmile nabyl o tom přesvědčení, strach se ho zmocnil.

Hle, přemýšlel, po kraji beze stromů město beze zvířat. Je-li tomu tak, dopustil to Bůh: proč tady smutek, který z toho pociťuji? Nebyl bych věřil, že zvířata tak by byla mi potřebna, a že neviděti jich mohlo by mne roztruchliti do té míry...

Zatím co Mohammed takto přemítal, uzřel množství lidí, kteří mizeli v jedněch vratech. Sledoval je a přišel do veliké osvětlené síně. Síň ta byl amfiteatr. Na stupňovitých sedadlech poslouchali. Nejdoleji, prostřed mluvil muž. Ačkoli vyjadřoval se v řeči arabské, Mohammed ihned nepochopil, co mluví. Neboť všichni, kdož byli vešli, odvrhli své kapuce; on viděl jejich tváře a zkameněl, pohlížeje na ně. Byloť strašno, že přítomní neměli rysův arabských ani evropských, ani žlutých čínských, ani négerských. Nenáleželi žádnému z typů lidských. V čem se lišili, nebyl by mohl Mohammed říci. Měli hlavy podivné a hrozné. Podobali se trochu doggám — jakoby veškerá živočišnost byla nalezla útočiště v nich, když živočichů nedostávalo se zemi jejich.

Řečník byl z nejohyzdnějších. Přičiněním dvou svých sousedů, kteří spolu mluvili, Mohammed zvěděl, že jest astronom, a že zovou jej Zalem. Přednášel shromáždění, co vypátral novými dalekohledy na hvězdě nejbližší. Když pak Mohammed naslouchal, pochopil, že hvězda ta byla Země. I vyslechl, chvěje se, výklady, jež činil svým krajanům hvězdář Zal, vynikající člen nejproslulejší z akademií měsíce.

* * *

»Nuže, tedy,« mluvil dále Zal, »těmito dalekohledy podařilo se nám přiblížiti se až na několik stop k oběžnici, kolem které se otáčíme. A budeme od nynějška zcela z blízka svědky všech událostí Země, s tou nevyličitelnou podmínkou, že rozeznávati budeme na ní i nejlehčí pohyby, nepostřehnouce však ani nejstrašnějších zvuků; že poskytnuto nám bude divadlo života, jehož složité projevy zůstanou němy jako neskutečno, divadlo mocného vření za velebného ticha... Člověka pozemského, jehož bytí jsme toliko tušili, nyní vidíme, a konstatovali jsme, že podoben jest nám. Člověk pozemský žije. A sami mohli byste říci, jakou podívanou poskytuje zrakům našich vzdálených bratří hvězda, na níž obývají; vždyť víte s dostatek, že Země jest místem hrůz a zázraků.

Tam ohromné ploché rozlohy jsou zabrány hmotou zelenou, sem tam zmítanou a věčně prchající, která bičována jsouc větry, trhá se v bělavé dílce. Tato nekonečná zeleň vyplňuje celý obzor dalekohledu, a dálekohled byv posunut, přesycuje se sledováním jí. Jest říší beztvárna a nepokojna, a života, který jest jako smrt. Nikde není většího zmatku u větší pustině a většího zmítání při větší bezúčelnosti. Zdá se, že každá částice těchto oblastí žije životem stajeným, nedokonalým a podobným ve všem životu částic sousedních. A plochy ty naprosto jsou pusty. Toliko tvory nezřetelné zjevují se tu a tam, jakoby tvorové na nich obývali; z velmi daleka do velmi daleka stroje tam pobíhají, osazené lidmi pozemskými. A nelze pochybovati, že tyto pohyblivé pouště jsou sprovázeny jakýmsi nekonečným hukotem.

Jinde jiné rozlohy zabrány jsou bytostmi, jež mocnost jakás vyvodila z útrob samé Země. Bytosti ty rodí se, rostou, hynou jako lidé; jsou zrůdny do té míry, že mají množství ramen, a že ramena ta jsou pokryta obalem, utvořeným z množství zelených šupin. Barví-li se místa na Zemi zeleně, rudě, černě za sebou, děje se tak proto, že dle rozvoje dob ročních tyto obaly hynou a mizejí, a rodí se, aby hynuly opět. Nestálé zároveň a neohrožené tyto bytosti mění se ustavičně, místa nemění nikdy. Jsme přesvědčeni, že jsou hluchy a slepy. Myšlének jejich jest téměř nemožno pochopit. Ježto vskutku ničeho nepotřebují z věcí nám známých, jest pravděpodobno, že nemyslí vůbec dle našich pojmů. Jsou nepochybně dokona zaujaty nejasnou představou věcí podzemních. Nic nepodporuje domněnku, že měly by pohyby dobrovolné. Ale když větry zmítají rameny jejich, povstává změt nevyslovitelná, a neustálé chvění šupin, jež je kryjí. A tím také prostory, zabírané nehybnými jejich zástupy, chovají v sobě moc vyluzovati sobě vlastní harmonii.

Dojmu, kterýmž tyto zpívající oblasti působí na duši lidí pozemských, dotud studovati jsme nemohli; ale zdůvodněný soud nás nutí, abychom soudili, že jest asi slabý. Vždyť místa sama, kde lidé stavějí svá obydlí, jsou sídlem největších divů, a bylo nám zjevno, že ani k těm citlivi nejsou.

Města pozemská neliší se mnoho od měst našich. Jsou toliko nepravidelnější a nedokonalejší. Ale jsou proto podivuhodna, že člověk v nich neobývá sám. Bytosti se o ně sdílejí s ním, zlí či strážní duchové. Bytosti ty mají podoby divné, jeho rozdílné, a různé mezi sebou. Mnohé z těchto stvůr mají čtyři nohy. Některé jsou člověka větší, nosí pro něho břemena a tahají povozy. Některé jsou mnohem menší, jsou něžné a hbité, a oči jejich v noci září jako zelené plameny. A zdá se, že člověk donutil všecky, aby ho poslouchaly. Ač přece v leččems nad něho předčí, ano i nad nás. Rychlost jejich v běhu má do sebe něco nadpřirozeného. Jsme naprosto těžci a neobratni u přirovnání s nimi. Tyto bytosti trpí a myslí jako člověk, a podobá se, že mnoho jej milují. Ale dojista nemají řeči, kterou by s ním se dorozuměly. Neboť vidíme lidi přibližovati se navzájem a posunky jejich s dostatek naznačují, že vyměňují své myšlénky tak jako my. Ale nejednají týmž způsobem s těmi nestvůrami, a konečně zdá se, že tyto neotvírají svých úst ke slovům souvislým a vzájemně vázaným, ale k výkřikům spíše a řvaní. Tak žije člověk společně s těmito dobrými duchy, řvoucími a němými, jejichž myšlénka jest mu tajemstvím. Upírají na něho zřítelnice a mlčí. Mohl přiměti je k poslušnosti, ale nedovedl jich proniknouti. Tito sluhové důvěrní a tajemní, fantómy náhodně účast mající na všech úkonech jeho života, měli by ho, jak zdá se, znepokojovati jako svědectvo živoucí a obcházející věčné nepochopitelnosti věcí. A byť bychom sebe více na váhu brali návyk, skutečnost, že sotva pohledem o ně zavadí, není právě s to, aby nám vůči němu vnukala velikou vážnost.

Tato nedbalost věcí nevysvětlitelných, tato lhostejnost k hádance zcela blízké, jsou neklamným znamením mysli frivolní, brzy ochablé, nedokonalejší v každé příčině mysli naší. Kdyby člověk pozemský roveň byl nám, buď byl by pochopil své společníky, anebo trval by ve stálé úzkosti, že jich pochopiti nemohl. Nestačilo by mu, že služeb jejich užívá, pokud žijí, a jimi se živí, když zemřeli — neboť pojídá masa z nich, a nikoli, jak my činíme, masa svých bližních . . .«

Tož tito lidé vzájemně se pojídali! Mohammed chápal tehdy, proč byli tak strašných tváří. Zmocnila se ho hrůza, i chtěl křičeti. Avšak hlas jeho zmíral mu v hrdle. A úděs, který z toho pociťoval, byl tak veliký, že náhle se probudil.

III.

Mohammed náhle procitl ve svém křesle. Jeho kocour byl dosud v pravo, pes jeho dosud v levo. A ježto po nějaký čas byl se zmítal, pes na něho hleděl zrakem upjatým, kocour zrakem pohrdlivým. Ale ten ani onen nepokládali za potřebno hnouti se proto s místa. Mohammed na ně pohlédl a vzpamatoval se. A vzpamatovav se, opustil své křeslo, aby vrhl se na zemi před stěnu, tam, kde jedna súrah Koranu do ní byla vryta. A když na zemi ležel, šeptal: »Mohammede, nepromluvil jsi k hluchému. Chápu dobře, že sen, který jsi mi seslal, chová v sobě naučení. Nebudu již starati se o věci, jež jsou vzdáleny, nebudu již čísti knih, jež o nich mluví. Nebudu již nikdy v potaz bráti Evropanův, aniž budu toužiti, abych spatřil zázraky. Hvězdář Zal má pravdu, byť i byl lidojedem, byť měl podobu doggy, a byť bydlel na měsíci. Jest dosti zázračno, že jest moře a lesy; ale přede vším jsoucnost zvířat mezi námi jest jako nejvíce vzrušující z pohádek Tisíce a jedné noci. Vše divem jest mudrcům, kteří zření obracejí k mysteriu, jež skrývá se ve všem. A právě z té příčiny věci, jež vzrušují lidstvo ostatní, nedovedou jich překvapiti ani na okamžení. Žijí a umírají na témže místě a nedbají, aby s něho se vzdálili, vědouce, že vše, co by uzřeli jinde, nemohlo by býti více nevysvětlitelno a podivno, než to, co vidí každého dne. Úžas, který pociťuji nad silou neznámou, skrytou ve všem, je tak veliký, že nic nemůže ho ani zmenšiti ani zvětšiti.

Tací jsou mudrci, a nyní, když sám jsem pochopil, necítím jiné touhy, a netvořím si jiného záměru, leč abych budoucně byl z nich.«

IV.

Hle, jak šejk Mohammed ben Sliman proto, že usnul jednoho večera ve svém křesle a měl sen vnuknutý Prorokem, svým patronem, povznesl se na své kmetské dny k moudrosti neskonalé a dokonalé, která, jak rád učíval mládež potom, v tom spočívá: diviti se všemu, a nediviti se ničemu.

Z franc. přel. Jar. Pšenička.

HUDEBNÍ KRONIKA.

Jan Malát má v našem hudebním světě zvučné jméno jako paedagog. Jeho škola houslová je nejhledanější českou učebnicí svého druhu a vedle celé řady menších prací téhož směru i účast na velké klavírní škole, společně s Fibichem sepsané, přispěje k tomu, aby jméno Malátovo na dlouho udrželo se v evidenci. Jako praktik má z populárního sborníku národních písní, vydaného pod názvem »Český národní poklad«, pověst obratného harmonisátora, po té stránce jevícího jemný umělecký instinkt, jaký není právě nejsilnější stránkou Kubovy sbírky »Slovanstvo ve svých zpěvech«. Ze sporé činnosti skladatelské Malátovy, která obmezovala se jen na několik zdařilých kusů klavírních, písní a sborů, seznali jsme eklektika vysoce prozíravého, jenž šel vždy za hladkou fakturou a lahodným zvukem, nevydával ze sebe více než mohl, vyhýbal se všemu předstíranému a proto přednost dával solidní jednoduchosti před vynucenou hloubkou. Na stanovisku tom shledáváme jej i v operní aktovce »Stáňa«, k níž Karel Kádner napsal libretto dle Štolbovy humoresky »Čiperná hlava nade vše«. Fabule její je prostičká. Ve venkovské obci má být postavena socha sv. Floriana a chalupníci se sedláky prou se o to, má-li k těmto neb oněm obrácena být postava patrona hasičstva. Stáňa, syn chudého chalupníka a budovatel sochy, rozřeší spor tím, že hlavu, která při installaci náhodou se ulomila, nasadí na trup tak, aby hleděla opačným směrem, než kam obracejí se hasící ruce kamenné postavy. Tímto šalamounským manévrem smíří obě strany a odvádí si za to k oltáři bohatou selskou dcerku Kláru. Svou stručností a prostotou dobře posloužilo toto libretto vlohám Malátovým. »Stáňa« je vybaven dobrou hudbou, která neupadá nikde ve falešný pathos ani neklesá nikdy k banalitě. Své existence sice by neuhájila aktovka tato bez partitur Dvořákových, ale i bez příznaků originality poutá mile svou nestrojeností, dobrým zvukem zpěvu správně deklamovaného i orchestru, pečlivě vypracovaného co do zřetele k srozumitelnosti slova. Za vady partitury pokládáme příliš provleklé mezihry a doslovnou citaci dvou národních písní (»Už mou milou« a »Na Bílé hoře«) a staročeského chorálu (»Svatý Bože«), jimiž se do práce krátkého trvání dostává nepoměrný příliv cizího materiálu. Jsem dalek toho, abych ve »Stáňovi« viděl snad práci ohromující síly tvůrčí a dalekosáhlého významu, ale cením ji jako hudebně daleko nejlepší z původních oper v letošní saisoně a z aktovek v posledních letech provedených, třeba jedna část kritiky namáhá se — ovšem marně — aby slabosti její demonstrovala — na Lošťákově »Selské bouři« . . .

Po krátkých prázdninách počínají se sjížděti členové opery a nežli se nadějeme, strženi budeme do proudu nové saisony. Otevře se nové abonnement a divadelní správa vyrukuje nejspíše s celou litanií slibů, jichž stereotypní nesplňování co do opery dopracovalo se již komické příslovnosti. Opernímu dramaturgu, kterému bylo prozatím povinností snímati jen staré hříchy, šest průpravných měsíců stačilo, aby promyslil důkladný plán pro nejbližší budoucnost. Domácí produkce nenechala jej v úzkých: Dvořák (»Čert a Káča«), Fibich (»Pád Arkuna«), Horák (»Babička«), Jiránek (»Dagmar«), Káan (»Na útěku«), Trneček (»Andrea Crini«) jsou již v rozpočtu. Za to cizina nepřinesla v novinkách nic vynikajícího. Doufejme tedy, že za nedostatky ty odškodněni budeme Delibesovými operami »Král to řekl« a »Lakmé«, Massenetovou »Manonou«, Wagnerovými »Mistry pěvci Norimberskými« a chystaným cyklem Smetanovým. Kéž konečně p. dramaturg vyhoví přání hudebnictva českého, aby v hořící přímo již otázce dirigentské odhodlalo se Národní divadlo k rozhodnému činu!

— KA.

ÚMRTÍ.

Dne 26. července nalezena byla u Hradce Králové mrtvola pana Vojtěcha Mayerhöfera, před měsícem beze stopy zmizevšího spisovatele. Týž, narodiv se r. 1845 v Klatovech, po studiích gymnasijních a filosofických vstoupil do redakce Riegerova Slovníku naučného, byl v letech sedmdesátých odpovědným redaktorem »Světozora«, na to vrchním korrektorem »Politiky«. R. 1887 stal se členem redakce »Ottova Slovníku naučného«, kde setrval až do své smrti, horlivě až do posledního zbytku svých sil se oddávaje obtížnému svému zaměstnání. Žalostný konec jeho, jenž není asi bez souvislosti s jeho otřeseným od delší doby stavem duševním, bolestně dotkl se všech, kdož měli příležitost seznati jeho přičinlivost a milou, skromnou osobní povahu.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 10. SRPNA 1899. — ČÍSLO 33.

HEINRICH HEINE:

SEVERNÍ MOŘE.

(Z CYKLU PRVNÍHO.)
PŘELOŽIL JAN OSTEN.

VĚNOVÁNÍ.

Mé písně! Vy dobré moje písně!
vzhůru! ozbrojte se!
Zavzněte fanfáry
a dejte mi do štítu
mladé to děvče,
jež má mé celé srdce
ovládat jako královna.
Buď zdráva! Mladá královno!

Ze slunce nahoře
utrhnu planoucí zlato
a spletu z něho diadém
na posvátnou tvou hlavu.

Z nebeské báně, modře hedvábné,
v níž září noční démanty,
nejkrasší urvu kus
a jak pláštěm korunovačním
ověším jím tvá královská rámě.

Dám tobě dvorní háv
ze škrobených sonetů,
pyšných tercin a zdvořilých stancí;
běžcem ti bude můj vtip,
má fantasie dvorním šaškem,
heroldou, s úsměvnou slzou v oku,
bude ti můj humor.

Já však sám, královno,
já před tebou pokleknu,
a koře se na rudém sametu
podám tobě
rozumu trochu,
který mi soucitně nechala ještě
tvá předchůdkyně v říši.

V NOCI V KAJUTĚ.

Moře má svoje perly
a nebe svoje hvězdy,
však srdce mé, mé srdce,
mé srdce má svou lásku.

Velké jest moře i nebe,
však větší jest mé srdce,
a krasší nad perly a hvězdy
svítí a září má láska.

Ty malé, mladé děvče,
pojď na mé velké srdce,
mé srdce a moře i nebe
zmírají samou láskou.

* * *

Na modrou nebeskou báni,
kde kmitají krásné hvězdy,
chtěl bych vtisknout svoje rety
divoce a zalkat bouřně.

Ony hvězdy, to jsou oči
nejdražší mé, tisíckráte
rozmnoženy, lesknouce se,
přátelsky mne pozdravují.

Ku modré nebeské báni,
ku očím své nejmilejší
zbožně napřahují rámě,
prosím a žadoním při tom:

oči, milosti vy světla,
ach, oblažte moji duši,
kéž bych umřel a vás nabyl,
vás a vaše celé nebe!

* * *

Se shora, z nebeských očí,
chvějné, zlaté jiskry prší
do noci a duše moje
rozpíná se šíř a šíře.

Nahoře oči nebeské!
Vyplačte se v moji duši,
jasnými by slzami hvězd
přetékala moje duše.

* * *

Kolébán vlnami moře
a dumnými myšlénkami,
tiše ležím ve kajutě
v hravém loži, jež je v koutě.

Skulinou se dívám vzhůru
na hvězdy tak jasné, milé,
milované, sladké zraky
mojí sladké znejmilejší.

Milované, sladké zraky
nad mojí bdí nyní hlavou,
kmitají se, pokyvují
z modré té nebeské báně.

Na modrou nebeskou báni
zírám blažen hodin řadu,
až zahalí mlhy závoj
bílý očí milované.

*

Na prkennou lodní stěnu,
kde má snící hlava leží,
útočí vlny, divoké vlny,
šumí a hučí
mi tajně v sluch:

»Bláhový blouznile!
Tvá páže je krátká a daleko nebe,
přibity nahoře hvězdy
jsou zlatými hřeby —
Marna tvá touha, marné tvé vzdechy.
Nejlíp by bylo, abysi usnul.

* * *

Mně zdálo se o širé planině,
jež bílým, tichým sněhem zcela kryta,
a pod tím sněhem pochován jsem ležel
a spal jsem osamělý smrti sen.

Však se shora z temného nebe zřely
na hrob můj dolů tyto hvězdné oči,
ty sladké oči! jak vítězně plály
vesele klidně, ale láskyplně.

VYZNANÍ.

Ze šera zvolna nastal večer,
moře divěji řádí,
na břehu seděl jsem a díval se
na bílý vln těch tanec,

A ňadra má se vzdmula jak to moře
a s touhou pojalo mne hluboké teskno
po tobě, obraze,
jenž všude mne obletuješ,
a všude mne voláš,
a všude, a všude,
v skuhrání větru a v hukotu moře
a ve vzdechu vlastních mých prsou.
Tenounkým rákosem v písek jsem psal:
»Agnes, miluji tě!«

Však vlny zlé se rozlily
na tajemství to sladké
a spláchly je.
Křehké rákosí, písku sypký,
rozplynulá vlno, už nevěřím vám!

Nebe je tmavší a srdce mé prudší,
a silnou paží z norvéžských lesů
vytrhnu nejvyšší sosnu
a namočím ji
do žhavého jícnu Etny a tímto
žhoucím pérem, smočeným v ohni
vpíši na tmavou nebeskou plochu:
»Agnes, miluji tě!«

Každou noc zaplane znova
nahoře věčný plamenný nápis
a všechna pokolení vnuků
s jásotem čtou nebeská slova:
»Agnes, miluji tě!«

OČISTA.

V své zůstaň hlubině mořské,
šílený sne můj!
jenž druhdy tak mnohou noc
trýznil jsi duši mou falešným štěstím
a nyní, strašidlo mořské,
dokonce za dne ještě mi hrozíš
zůstaň tam dole na věky věkův,
já ještě hodím k tobě dolů
všechny své bolesti a hříchy,
zvonivou čapku bláznovství,
jež tak dlouho mi věnčila hlavu,
a studenou, hladkou hadí kůži
pochlebenství,
jež tak dlouho mou tísnila duši,
nemocnou duši,
boha i anděly zapírající,
neblahou duši! —
Hoiho! hoiho! Přichází vítr!

Nahoru plachty! Dmou se a pnou se!
Po tiché, ničící hladině
pospíchá loď
a duše osvobozená jásá.

♡ ♡ ♡ ♡ ♡ ♡ ♡ ♡ ♡ ♡

KAREL JONÁŠ:

VINA NADBYTKU.

Pokrač.

Pan poslanec, jindy vždy urputný nepřítel českého jazyka, mluvil nyní docela plynně česky a doprovázel každou větu okrouhlým pohybem bílé své ruky, jakoby vyprávěl zajímavý román, nebo vtipnou anekdotu.

»Milostpaní, dojista víte, že váš pan manžel byl rozený Němec a že volil vždy s námi,« začal měkkým hlasem.

Ezunová pokynula hlavou, ač dobře nechápala, co jí řekl.

»Není pochyby, že i vy půjdete s námi a že naši věc německou budete i materielně podporovati.«

»Ale já, prosím, neumím německy, jen několik těch slov, co jsem tak pochytila,« odpověděla zmateně, napodobíc při tom neobratně jeho posuňky.

»Nic nedělá, nic nedělá, já pak vše již projednám s vaším panem pokladníkem, který se v takových věcech vyzná. Potřebujeme pouze vašeho laskavého svolení. Oni totiž asi také k vám Češi přijedou s podobnou žádostí — —«

»Ať přijedou,« vpadla mu do řeči — »těm já nic nedám. Já vím, co je nóbl.«

Poslanec mírně se usmál a pokyvoval hlavou.

»Ostatně měla byste někdy zavítat do našeho města, uvedl bych vás do společnosti —«

»Ale když neumím německy, smáli byste se mně!«

»Ó, prosím, jen to račte zkusit! K vám přece budeme mít ohledy! A pak vemte si třeba nějakého učitele, aby vám dával hodiny.«

»Já?« zasmála se a zaskřipla velikým svým chrupem — »kde pak já! Kdybyste znal moji hlavu —«

»Jen se nepodceňujte! Vy zrovna jste už osvědčila tolik energie a vůle, jako žádná jiná dáma, co jich znám. A pak celá věc dala by se provést zcela nenápadně. Založte zde německou školu pro děti svých úředníků a dělníků a učitel mohl by vedle toho docházeti denně i k vám.«

Dívala se na něho s údivem, jak lehce, bez přestávky a všech násilností pronáší své návrhy, a velice se jí to líbilo.

»Tak jen promluvte s pokladníkem, promluvte,« souhlasila po chvíli, nevědouc, co by jiného měla odpověděti

Poslanec sálal zrovna spokojeností a oči jeho vesele mžikaly. Vstal a poroučel se jí, zasypávaje ji díky a svou úctou.

Ještě mezi dveřmi znovu ji vyzýval, aby přijela brzy do města.

Usmívala se, všecka příjemně rozčilena, a klonila se asi tak, jako činí školačky před učitelem.

Když poslanec odešel, počala skákat po pokoji a svolala k sobě komornou i lokaje.

»To byl přece pán,« vykládala jim, »ten si umí člověka vážit. A jak nóbl mluvil! Co tomu říkáte, že se budu učit německy? Vystavíme zde školu. A do města pojedu mezi vznešenou společnost —« vychloubala se, drmolíc slova a věty dohromady.

Komorná horlivě jí přisvědčovala a volala v nadšení: »To bude přece život; však zde milostpaní beztoho ničeho neužije!«

Lokaj však byl zaražen a potahoval si rozpačitě livrej. Žil dosud s Ezunovou velice důvěrně, což mu vyneslo hezké peníze, a bál se, aby v městě nechytl se jí někdo jiný a ze sedla ho nevyhodil. Pokašlával chvíli, až se mu krk nadýmal a pak začal stísněným hlasem: »Když ono to přece jen není takové, jak se zdá. Měšťáci jsou zlí lidé a dělají si z každého blázny. Milostpaní nebude umět německy, oni se jí budou smát, když ne do očí tak aspoň po straně Snad by bylo dobře, kdyby do města nejela dřív, až se něčemu naučí.«

Do té doby mínil, že si ještě něco může zahospodařit.

Ezunové připadala jeho řeč dost rozumnou. Zvážněla a zadívala se k podlaze. »Máš skoro pravdu,« zahovořila najednou, »počkám, až jak mi ta němčina poleze do kotrby.«

A v tom se už na novo rozveselila, chytla lokaje do ohromného svého náručí a počala jím smýkat sem a tam, až sípěl a vzdychal, při čemž vyhazoval nohy do výše, jakoby se odrážel od gumové plochy...

Druhého dne přinesl tovární pokladník Engelmüller paní Ezunové rozpočet na novou německou školu. Vše hned včera s panem poslancem ujednali a rozpočítali, aby se mohlo s vyučováním příštím rokem započíti.

Engelmüller, zrzavý Němec s dlouhým vlnitým vousem, rozložil popsané archy papíru na stůl a pak špatnou, tahavou češtinou, prokládanou německými výrazy, vysvětloval, že prozatím může se škola zřídit v levém křídle továrních kanceláří, kde je místa dost a dost, a pak že je nezbytno, činiti nátlak na dělnictvo, aby své děti neposílalo do českého vesnického učiliště.

»Tam beztoho se ničemu nenaučí, než hloupostem,« vyrazil s přízvukem, jakoby mohl k tvrzení svému podat řadu dokladů.

»Tak, tak!« přitakovala mu Ezunová, »ale to vám povídám, ať ten německý učitel není starý. Nějakého ušňupance nechci!«

Pokladník pohladil si vous a důvěrným tónem poznamenal: »Už jsme o tom s panem poslancem mluvili «

»Já se na něho těším, ani vám nemohu vypovědět — « podotkla ona a učinila rozmach rukama, jakoby chtěla Engelmüllerovi padnout kolem krku.

Ten mimovolně couvl a poroučel se.

* * *

Na měsíc před tím, než německá škola byla otevřena, přijel k Ezunové opět pan poslanec a s ním i vyhlédnutý učitel, na nějž se továrnice tolik a tolik už natěšila. Když ho však spatřila, byla v očekávání svém poněkud schlazena.

Docela jinak vyhlížel, než jak ona si jej představovala. Toužila po silném, vyvinutém muži s krásným knírem, jaký měl asi mlynář ze sousedství, a zatím přivedli jí slaboučkého, štíhlého mladíka, v tvářích úplně hladkého a svou červeností upomínajícího na čtrnáctileté děvče. Jen jedno se jí na něm líbilo. Že měl běloučké své vlasy silně napamáděny a hladce přičísnuty a že z něho čpěla voňavka, kdykoliv sebou pohnul

»Vy jste ještě nějak tuze mlaďoučký —« pravila k němu, usmívajíc se.

»Ach ne, on tak jen vypadá,« poznamenal rychle poslanec, »má již třicítku, ne-li více. Ale zachovalý je, zachovalý!« — a nutil se do smíchu a poklepával rukou učiteli na ramena.

Ezunová znova obhlížela mladíka rozšířeným zrakem, nechávajíc jej i poslance státi před sebou. Ráda by byla něco řekla, ale na nic si nemohla vzpomenout, co by se jí zdálo příhodným. Až posléz, když již sama nahlédla, že mlčí až příliš dlouho, otázala se kvapně: »A jak se jmenujete?«

»Bořička, Jan Bořička —« odpověděl za tázaného poslanec.

»Bořička? To přece není německé jméno? Či je?« vyhrklo jí z krku.

»To, prosím, je tak,« ozval se učitel, a hlas jeho zněl nasládle, jakoby se s někým cukroval, »můj otec býval vlastně Čech, ale přestěhoval se do Kaplice a tam se poněmčil.«

»Ale vy také ještě umíte česky,« namítla ona.

»Ano, ano, my jsme doma mluvívali jen česky — —«

»O jemine — « vykřikla Ezunová a v obličeji jejím rozložil se výraz naprostého zklamání — »tak vy vlastně z němčiny jste jen něco tak pochytil asi jako já, ne? A to zde chcete učit?«

»Prosím, já studoval v německých školách,« prohodil učitel, jsa podrážděn jejím výkřikem.

»A to nic není! Já chtěla Němce, opravdového Němce. Na vás já nedám ani krejcaru.«

»Milostpaní, v tom je jistý omyl « počal vykládat poslanec a opsal rukou ve vzduchu půlkruh, »má-li tady německá škola prospívat, musili jsme sem dosadit učitele, který dovede se s českými dětmi smluvit. Nejdřív je třeba, aby vykládal vše tím jazykem, kterému žáci rozumějí a pak teprv poví jim to po německu — «

»A vy pořád něco mluvíte a mluvíte a já vám nerozumím,« rozhořčila se Ezunová, »když to má být německá škola, tak v ní musí učit Němec. Už vidím, že mne chcete podvést. Pěkně jste si to na mne ustrojili, pěkně, hm, hm, ale já vám vytru oči.«

»Dovolte, prosím, co pak jsme podvodníci?« ohražoval se poslanec, ale stále ještě tónem, aby ji nadobro nepohněval.

»A ať jste podvodníci nebo nejste, já vám nedám ani krejcaru.«

»Račte uvážit, že již je vše připraveno k zápisu. Přece neporušíte své slovo,« nadhodil už s důrazem poslanec.

»Jaké slovo, co za slovo? Takhle na mne nezačínejte! Nejste doma, abyste se tu rozkřikoval. A panečku, to byste si na mne musil hodně přivstat —« rozčilila se a rozkročila nohy tak, jakoby se chtěla na oba vrhnout a vyhodit je ven. »A teď koukejte, ať jste už pryč!«

A když poslanec chtěl ještě něco poznamenat, ukázala mu rukou na dvéře a naplila mu zlostně pod nohy.

Učitel pokrčil ramenoma a odešel první, za ním pak všecek rozpálený hrnul se poslanec a bručel si mezi zuby německé nadávky. Venku však se ihned vzpamatoval.

»Ještě není vše ztraceno,« pravil k učiteli, »půjdeme pro Engelmüllera.«

A zavěsiv se mladíkovi na rámě, táhl ho k továrním kancelářím, kde řekl sluhovi, aby jim vyvolal pana pokladníka. Engelmüller za chvíli se vyhrnul a dal se s nimi do parku. Cestou mu poslanec vyprávěl, jak pořídili u Ezunové.

Pokladník škubal obočím a v malých přestávkách odplivoval, což činil vždy, když byl rozčilen. Najednou přerušil poslance a vyrazil prudce z krku: »Všecko jste to zmuchlali. Teď se sem už vícekrát neukazujte! Ani jeden, ani druhý, jinak německou školu nezachráním Jak vidím, nezbude nic jiného, než abych šel k té —« a zde si hřmotně odplil, »k té ženské sám a oba vás u ní hodně pomluvil —«

»A to buďte tak laskav,« smál se poslanec, »když to pomůže, tak něco už vydržíme, viďte, že ano, učiteli?«

Tento však zmaten a zaražen tvářil se, jakoby neslyšel.

»Teď ale bude nejlíp, když odtud zmizíte,« radil jim po chvíli pokladník, »neboť kdyby nás ona zahlédla pospolu, bylo by po všem — «

Poslanec souhlasil. Podali si ruce a rozešli se.

Pokrač.

KAREL HURYCH:

SLABOŠI.

Pokrač.

XXIII.

Dlouho ještě stál Miksa před domem, kam doprovodil Vilima.

Pohlížel s protějšího chodníku vzhůru do oken.

A bylo mu, jakoby se náhle sřítil celý bílý a zlatý palác jeho snů, který vyklenul hrdě a jásavě v roztouženém zanícení své duše, když u vytržení rozpoutaly se jeho vítězné pocity při pohledu na Prahu s výše Hradčan, sřítil se do bláta, špíny a bahna všednosti. Lyrické, vznešené opojení zvrátilo se teď v pocit hnusné trpkosti.

Viděl zarudlou, kypící tvář Vilimovu, s nízkým, zatemnělým, neústupným čelem, s vodnatýma očima, viděl ty odulé, široké pysky i veliké, drsné, chloupky porostlé ruce s krátkými prsty, na nichž měl zarudlé zkomoleniny nehtů. A ty ruce nádenníka, ty pysky hladového čeledína budou se dotýkati její hebké, krásné tváře, jejího jemného, vonného těla antické bohyně.

Miksa div nezasupěl a nezařval bolestí, vztekem při této myšlénce. Zběsilá žárlivost vzkypěla v něm. Tak najednou, překotem vyhrnuly se tyto strašné myšlénky, jakoby dlouho se kdesi skrývaly a nyní potopou vyrazily z úkrytu a celého jej zatopily a unášely ve svém ječivém proudu.

Vytřeštěným zrakem zíral vzhůru k oknu, kde ona spala.

Čekal, že se tam objeví světlo a stín jejího muže.

Srdce mu bušilo k rozskočení, ani nedýchal. Nezpozoroval, že si ho dva kolemjdoucí občané udiveně prohlíželi z dálky.

Ale světlo se v ložnici neobjevilo. Vilim snad spí jinde nebo spíše přišel po tmě

A ona! Ona! Lida!

Malomocný, zdrcený, zoufalý civěl vzhůru a tortura nejhroznějších představ, jež může vyvolati jen obrazotvornost šílené žárlivosti, trýznila, mučila jej.

A jako ubitý odplížil se od prokletého domu.

— — — — — — — — — — —

»Lež! Lež!« opakoval si v duchu Neodvratně vracelo se mu toto slovo. Lží je celý jeho život, celá jeho láska. Klamal a lhal a okrádal. Sám sebe, svou matku ... a toho hrubého a dobrého muže. Jen ji neoklamal, ji neobelhával, ji neokrádal. Vůči ní stál tak čistý a velký ve své neskonalé, nezměrné, ke všemu odhodlané lásce!

Konečně zvířily se jeho myšlénky.

Všechno jí obětoval. Teď zjevilo se mu velké tajemství ženy, ženy ničící a podmaňující, ženy vítězící.

Ah, ano ... vítězící. Život muže je trofejí takové ženy. Nejhrdější a nejsilnější podléhají v tom divokém, nenávistném a vražedném boji dvou pohlaví, který se zove láskou. Ha .. ha ... láska! Jak hloupě a nechutně zní to slovo, jež s oltáře Venuše a Priapa byla vyhozeno na smetiště naší sentimentálnosti a duševních vztahů.

Lež! Lež!

A nejhroznější lží je její život. Ubohá! Prokletá!

— — — — — — — — — — —

Je božská, slavená, vznešená. Všechno padá v prach před její jasným zjevem Celý jeho život, jeho naděje, jeho budoucnost leží u její nohou, u její trůnu jako ukořistěné trofeje.

I jeho starou, dobrou, ustaranou matku přivedli před trůn vítězné Matka s pláčem žebronila, lomila rukama: vrať mi mého syna! vrať mi syna! Sklonila svou šedivou hlavu před ní. Viděl potupu a hanbu matčinu a nepohnul se.

A trofeje stále rostly, kupily se kolem zářícího trůnu. Přišel Vilim a plazil se k ní jako pes. Pak přišoural se shrbený, pokorný Kroll a položil přikrytou mísu na stupeň trůnu. Ulekaně, výstražně položil prst na ústa a šeptal: »Je tam můj rozum, dejte pozor, ať neuletí!«

Mladý důstojník zařinčel ostruhama a salutoval před trůnem a tu viděl Miksa, že měl hlavu krvavou. A hle, Havelka! Nese v ruce vázu ... překrásnou vázu, křišťálovou, třpytící se drahokamy. A z jejího vnitřku rozlévá se bledá, tajemná zář, jakoby v ní plápolal chladný oheň, jakoby se v ní tavily opálové slzy a rubínové krůpěje krve. Klade vázu oddaně k její nohám a je slyšet jeho hlas: »Celé mé ‚já' je skryto v té nádobě.« A Ona, krásná, vítězná náhle se zasmála a pohnula nožkou. Váza se s třeskem kácela se stupňů a rozbila se. »Tu růži chci!« zazvněl její lahodně měkký, mazlivý hlas dítěte.

V tom Miksa procitl. Vlastně zcela nespal. V polovědomí sul se mu rozpáleným mozkem přeludný, horečný a přece souvisle spojitý sen.

Před ním hořela lampa. Seděl na pohovce.

Na stole v neladu talířů, číšek ležely rudě zvadlé růže ...

XXIV.

Zase byly kolem rozházeny rudé růže ...

Přiklonila svou plavou hlavu na jeho prsa a tázala se se sladkou měkkostí ve svém jemném hlasu:

»Nač přemýšlíš?«

Hladil její vlas, hladký a hebký, vlnivý a vonný.

Neodvrátil pohled upřený znaveně a netečně vpřed a nezhladil vrásku na čele a pravil:

»Ty's ho líbala, viď?«

Zachvěla se, ale zcela lehce.

»Koho? Nerozumím ti?«

Miksa neodpovídal. Stín utkvělé nepěkné myšlénky padl do svraštělého jeho čela a stažených obočí. Teprve po chvíli zamumlal neurčitě, nezřetelně, jakoby se sám hanbil za to, co říkal.

Porozuměla mu. Zdálo se jí to tak absurdním. Žárlil na jejího muže.

»Nelíbala jsem ho,« odvětila tiše.

Uchopil její ruku. Byla tak delikátní a citlivá, a měnila se podajně podle nálad její duše, někdy byla suchá a hladká jako hedvábí a jindy vlhká a svěží jako rozvíjející se, porosené poupě. Líbal její podlouhlé, tenké, bílé prsty a šeptal:

»Lido... máš mne ráda, jen mne ráda?«

Přikývla hlavou a rty se jí rozevřely v matném, nejasném úsměvu.

»Nikoho jiného?«

Hlas jeho chvěl se prosebnou úzkostlivostí.

Pohlédla na něj s očima přivřenýma, pokrytýma lehounkou, zlatistou clonou dlouhých řas. Pohlédla na něj, jako na člověka, jemuž viděla do dna duše. Chápala, jaký nepokoj jím zmítá. Ale to ji nevzrušilo. Její duší zmítaly jiné rozpory. Odvětila s jakousi hrdou a shovívavou laskavostí:

»Ale můj milý, vždyť víš všechno. Já se tě též tak neptám.«

»Bylo by ti to jedno, kdybych měl rád ještě jinou ženu?«

Zasvitila očima a pravila úsečně:

»Jinou bys nemohl mít rád.«

»A kdyby přece!«

Zavrtěla hlavou a opakovala:

»To není možné.«

Umlkli. Hukot zazníval z ulice jako šumění vzdálených vod. Žluté, odpolední slunce podzimní lilo tiché paprsky do shrnutých záclon.

Miksa se přitulil k ní ještě blíže. Vdechoval vůni jejího těla.

»A nikdy jsi neměla ráda svého muže?«

Zasmušila se. Nebylo jí příjemné vyzvídání Miksovo. Teprve po přestávce řekla:

»Snad přece...« a doložila tiše a bojácně: »on mne tak miluje! On je tak dobrý!«

A pak dodala:

»E já nevím, co to všechno je.«

»Osud je to.«

Zachvěla se a přivřela oči. Šeptala:

»To všechno je tak hrozné!«

Miksa ji přivinul k sobě a políbil ji na horké rty.

Odstrčila jej. Pozvedla se. Rozevřela oči a v nich se objevil ten podivný výraz divoké tesknosti a pohrdavého obdivu, který dodával její tváři výraz tvrdé a posupné krásy!

»Ano, hrozná je — ale tak krásná!«

Sklesla opět na pohovku.

»Líbej mne...« zašeptala a ukázala na své čelo. »Sem.«

Dotekl se lehce rty jejího bělostného čela, jasného jako hvězda skrytá pod zlatým mrakem vlasů.

»A sem!« ukázala na své vlasy.

Jak do kyprých vln ponořily se jeho rty do její kštic a vdechovaly omamující vůni.

»A sem!« ukázala na své ucho.

Lehce zahryzl se polibkem do zarůžovatělého, nad vše pomyšlení jemně zohybaného ouška, tratícího se pod vlnami kadeří.

»A sem!« ukázala na svůj krk.

Pod úpalem horoucích polibků prohýbala se spanilá, vysoká její šíj nervosně a plaše jako štíhlý stonek ušlechtilé květiny, zmítaný vichrem.

»A sem!« ukázala na své rty.

Sladký dech vystupoval z té parfumované výhně, kde tavily se vášně dvou spojených milujících bytostí v nejryzejší kov lásky, velké, krásné, nekonečné lásky. V jásavém rytmu rozzpívalo se bouřlivé, vroucí dno vášně vše přehlušující, i bolestné výkřiky svědomí...

XXV.

Byl zneklidněn, rozhárán. Byl nešťasten a zoufalý právě v době, kdy dosáhl toho nejvyššího, po čem toužil. Nevěřil však té lásce, svému štěstí... Vždy bolestněji a urputněji přemáhalo jej vědomí, že takové fysické promíšení dvou bytostí, takové vzplanutí vášně a smyslnosti není ještě daleko láskou, o které snil. Byl to pouze rozhodnutý boj dvou individualit různého pohlaví. On patřil jí. Ona jemu? Ne... Zdála se mu záhadnou, cizí... ty blesky šílené, divé touhy po něčem mimo daného, jsoucího, dosažitelného v její očích jej ničily.

Mučilo jej vědomí vlastní nepatrnosti a nemohoucnosti a otázka, proč jej má ráda? Věděl, že jí nemohl ničím imponovat. Neměl bohatství, neměl hodnosti, ani slávy. Měl jen mládí, svěžest, sílu. Chtěl by dobývat světy pro ni. Jaké světy? Dobrodružství života bylo mu zavřeno. Byl odsouzen k živoření byrokrata...

Zalkaly v něm odumřelé touhy a ctižádosti, kdy hrozil světu gestem Rastignaca...

Cítil se slabým, nevýslovně slabým. Ztratil odvahu doufati a energii pracovati. Jeho duše utrýzněná jenom stenala schromená, chabá... Nevykonal, co si umínil. Prodloužil si opět dovolenou, ale ve studiu nepokročil ani o stránku.

Byl již přesvědčen, že zkoušky neudělá.

Byl bídný, ubohý a ničemný. Cítil svou strašnou vinu.

Věděl, že je konec všemu. Jeho poměr k Lidě naplňoval jej děsem a utrpením. V jejich vášni nebylo velkosti obětování. Ona by nešla s ním. Snil o útěku z tohoto života s ní do volnosti, v níž by si dobývali svůj vlastní svět. Neodvážil se ani pronésti tento úmysl. A tak viděl před sebou jen život lži, pokrytectví, podvodu...

— — — — — — — — — — —

Miksa potkal Krolla.

»Servus, Mikso, co je ti, jsi nějak přepadlý!«

Pohlédl na něj svým starým pátravým a posměšným způsobem. Byl velmi elegantní. Měl černý nový redingot s tuberosou v knoflíkové dírce, lesklý cylindr, šedé rukavičky. Když byl spokojen sám sebou, což se mu někdy stávalo, dbal velice o svůj zevnějšek a byl ještě jízlivější nežli jindy.

Směle, až vyzývavě prohlížel kolemjdoucí dámy. Smekl.

»Znáš ji?« šťouchl Miksu.

»Jak pak bych ji neznal. Je to paní...«

»Ano. Máš pravdu, kdo by ji neznal. Čtyřicet let a ještě koketuje jako žába z pensionátu. I očima cudně kroutí. Sešněrovaná je do nemožnosti, a jaký to důmyslný závoj má, zchytralá! Vzbuzuje tím optický klam svěžesti a mladistvosti. Jak umí zakrýti ty malinké, tenké vrásky, které se podobají drobounkým krůčkům diskretně, ale jistě se blížícího stáří... A jak jde tak půvabná, prostá, se zadrženým úsměvem, s nevinnýma očima, a klobouky před ní lítají! Kdoby uvěřil, že jejího muže už dvakrát vytáhli ze smyčky. Snad už se chudák smířil se svým osudem. Nedávno ji přistihla policie v hotelu s nějakým nadporučíkem.. Ale skandál jde kolem ní skoro tak zdvořile jako stáří...«

Kroll znovu a ještě uctivěji pozdravil mladou, krásně oděnou dámu, velmi bledou, s velmi černýma, znavenýma očima, vedoucí za ruku malé děvčátko.

»Živý exemplář!« pokračoval Kroll pošvihávaje hůlkou. »Všim' jsi si těch šatů? To je přepych! Proč ne, pan manžel má úvěr v bankách a vlasteneckých záložnách. Ale za to dceruška malá je chudáček. Podívej se, má zešmaťhané botičky a ošumělé pentličky na šatech. A maminka šelestí hedvábím a ohlíží se cizoložnýma očima po jistém mladém pánovi a ani snad neví, jakého ubohého tvora vleče za sebou, ani si ho nevšímá... To je zvláštní specialita jistých pražských paniček — chodí s dětmi na procházku, kde by se mohly s někým setkati. Ovšem děcku nesmí býti více než pět, šest let. Vyhlíží to tak nevinně a respektabl. A děcko se také baví, cizí pán laškuje chvílemi s ním, dá mu hubičku, kterou nemůže na ulici adressovat mamince... Kdo by se mohl nad tím pozastavit? Vždyť Elinka nebo Dadlinka či Helinka je s ní.. Tak to začíná... Nad hlavou děcka maminka poslouchá hříšný šepot... dvojsmyslné narážky... záletné sentence...«

Miksa stále mlčel a Kroll stále hovořil. Zkoumavě prohlédl si Miksu a řekl:

»No, tobě musilo něco zalézt za nehty.«

»Prosím tě, co zase máš? Ty zase jsi dnes až příliš při humoru!« zamručel zlostně Miksa a posměšně vyrazil poslední slova. Vzpomněl si na své poslední setkání s Krollem, jež, jak se zdálo, nezanechalo nejmenšího sledu na nich obou. Zdálo se, jakoby několik dní odplavilo vše.

Nervosní zachvění škublo Krollovou tváří.

»Eh, proč bych nebyl při humoru. Teď už mi nezbývá než se všemu smát. Život je příliš hloupý a smutný, nestojí za to, aby jej člověk vážně bral. Ty ho ještě neznáš a proto se tváříš jako hrdina tragedie v pátém aktu. Ona tě trápí, viď, ta zlá? Ó, to je pěkná potvůrka. Má ostré zoubky a drápky. Trp, kozáče, staneš se atamanem — v lásce...«

Miksa se rozhlédl úzkostlivě kolem, zdali je nikdo neposlouchá. Kráčeli tichou, opuštěnou ulicí.

»Dej pokoj s takovými žerty.«

»No, no, mládenče, nezlob se. Nedopustím se nejmenší rouhavosti k Jejímu Veličenstvu. Ještě mi zapovídej o ní mluvit, když jsem ti onehdy v opici vyplácl celou svou historii. Počkej, chlapče, až s tebou také tak zahraje...«

»Co pak tě měla kdy ráda? To není pravda!« vyhrkl podrážděně Miksa.

Zlobně, nenávistně zasvítily oči Krollovy. Nemýlil se. Tedy Miksa... nu ano, mládí, a hezký je také! A pak ten druhý, umělec, geniální tlučhuba.. Jako v tajném, podzimním vření sopečném bouřily se v něm staré, nevyhaslé pocity lásky, žárlivosti, závisti... Věděl, že Miksa je ubohý, utrýzněný tvor, ale on vedle něho se cítil jako odkopnutý žebrák.

»Nemohu se porovnávati s tebou,« odvětil Kroll skrze zuby, velmi chladně. »Tebe měla nebo má ráda, naše krásná přítelkyně. Ale dej si pozor — tím hůř pro tebe...«

Miksa neodpověděl. A pojednou se mu zdálo zcela přirozeným, že oni dva mluví o těchto věcech.

Kroll po chvíli pravil s nedbalým a dobráckým přízvukem:

»Malou radu — nekopejte se a nemačkejte se budoucně u stolu. Co pak se nemůžete dočkat? Vilim něco bez toho větří, všimne si toho — a máte randál na krku. Ale souboj ani vražda by z toho nebyla — ba snad ani přeražená hůl — ona by s ním dovedla sehrát komedii a skrotila by ho jako jehňátko. Vilim ji má tak bláznivě rád, že by ji odpustil všechno. Jen to ne, kdyby od něho utekla. Proto věz, Mikso, že na nějaké pohnutější a dobrodružnější románové episody není žádných vyhlídek.«

Miksa již zcela tupě snášel Krollovy řeči. Po chvíli pokračoval Kroll:

»Viděl jsem ti Kubeše, onehdy. Ani jsem ho nemohl poznat. Ruina. Takový statný silák. Nosí brejle černé, paralysa mu podlamuje znenáhla údy. Praha ho zabila. Chudák skoro plakal. Byl zrozen pro venkov, pro zdravý, volný život, pro fysickou práci, pro hospodářství a lov, měl oplodňovat matku zemi svou prací a s tlustou ženou měl mít asi tucet dětí. A zatím — pitomost rodičů udělala z něho studovaného člověka, otroka kanceláře a misantropického starého mládence. Pamatuješ se na jeho nekonečné partie turistické, na jeho gymnastické kousky. Bránil se zoufale proti zlu. Ale město ovanulo jej morovým dechem a otrávilo mu krev. Udolalo jej. Není mu ještě padesát let — a je zničeným starcem. Věru, v životě je příliš mnoho mizerie. Pak se div, že se jen všemu směju ...«

Miksa mu podal ruku.

»Kam pak?«

»Do kavárny — chci být sám.«

Kroll jej zadržel. Miksa mu tiskl ruku a pravil zlehka, s milým úsměvem:

»Zapomněl jsem ti něco říci. Včera jsem ji potkal s někým. Hádej s kým?«

»Ale, prosím tě ...«

A chtěl se mu vyškubnouti.

»S naším výtečným umělcem Havelkou.«

»Kde jsi je viděl?«

Kroll se usmál. Věděl, co znamená ta prudká otázka, rozuměl tomu zachvění kolem rtů.

»Na Karlově mostě. Šli z Malé Strany. Snad se náhodou potkali.«

Kroll potřásl přátelsky Miksovi rukou a pravil s povzdechnutím:

»Je to všechno k smíchu! Našinec se zamiluje a s posvátnou hrůzou myslí, že klade své srdce na oltář. A on je to zatím řeznický špalek!«

Pokrač.

Pavel Adam:

TROJÍ FORMA.

přeložil Otakar Šimek.

Všechny jasné sochy vzrostlé nad rovníkovou floru ke skleněnému klenutí vypadaly letos na jaře jako prostý dav kolem skupiny, již vystavil sochař Creon.

Katani, málo vynikající z kamene, klidně dmychali do ohně, nad nímž se mučený světec velkolepě svíjel. Tak přirozeně nabíhaly mramorové svaly, šněrované sítí trpících žil, že dámy z remissage s krátkými výkřiky bledly při představě takové bolesti. Naproti tomu tvář neznamenala zachvácení muky, leda vysedlými sanicemi a odhrnutými rty. Zornice se rozvíraly, žádostivy nějaké illusorní, zbožňované a patrné rozkoše, slastem, jež by se mohly nazvat prostopášnickými

Helena Montolto, vdova po námořním důstojníku, na Rudé řece zabitém, která již přes dvě zimy želela milostných laskání, žasla, že ve výrazu světce poznává hnutí, jež tolikráte postřehla v pohledu svého manžela ve chvílích rozkoše. To ji vzrušilo. A když jí ukázali umělce, potulujícího se kolem díla mezi pochlebnými přáteli, usoudila, že je po její chuti; podařilo se, že jí byl představen

Odpovídaje na první otázku hezké paní, mínil Creon, že úsilný kult bolesti, jak druhdy byl vykonáván od asketů, ji opakováním přiváděl k tušení, že i úzkost, očekávání sensace se stává touhou, odpovídající všemi kouzly naději.

Lidé vykřikovali. Creon nahromadil na sto důvodů, připomenul zvyky dervišů. Spor nabyl živosti, i dotkl se narážkou pokusů Gillesa, Raize markýza de Sade. Sensace štěstí, otupené obvyklým ukojením, se znovu rodí pod ostny bolesti. Oběšenci — to ví každý — je poslední vteřina plnou smyslnou sensací.

»Ano, milostivá,« uzavíral, »u lidí prvních století martyrium bylo raffinovaností prosto pášníků.«

Odmítali theorii, potvořice ji. Helena Montolto odešla s myslí zaraženou. Po dva roky si v samotě a ztlumení podvečerů její vroucí duše vyvolávala vzpomínky i představy budoucnosti, které dovedly jí vdovství učiniti snesitelným. Teď toužila po novém manželu.

Opakujíc několikrát pokus, nastrojila si s ním setkání. Líbil se jí úplně. Užila mimiky, určené k tomu, aby jej na to upozornila. Zlichocen těmi úspěchy, zaujal se jí a přiznal to.

»Dal byste mi důkaz náklonnosti, který bych na vás žádala, v případě souhlasu?«

»Zajisté . . . jaký to?«

»Přála bych si, abyste byl mým, bez mezí . . . Byla bych příliš žárlivou na umění, než bych trpěla děliti se s ním o vaše dny Odřekl byste se, že se již nedotknete dláta, že se nebudete starat o slavnou minulost ani budoucnost? Řekněte . . . Mám dost jmění pro dva. Nic vás nemusí znepokojovati. Milujte mne víc než umění a jsem vaše.«

Sochaři minulo třicet pět let. Ctižádost jej opouštěla, křik reklamy, triumf nad prostředními, postavení, jež se stále musilo upravovati, od jedněch podceňované, záviděné od jiných, pro-

klínal. Věnovati se Heleně bylo jen osvobozením, pro oddech.

Pět podzimů následovalo za lety, aniž něco opravdu pohroutilo jejich vzájemnou illusi. Sotva že Creon ke čtvrtému jaru si zamyslil na vzduchoplavbu. Načrtnul několik plánů k šroubům, pomýšleje snad na slávu vynálezce. Lenost k rozbíjení se o zneuznávání lidí jej zadržela. Ze své myšlénky vytvořil rozkošnou hračku, jíž se těšil jejich velmi mladý syn.

Nicméně vytrvale používal toho, co bylo jeho vlastním smyslem pro umění, a bezděky vytvořil dílo.

Jeho bývalé milenky, všecky vybrané z podivuhodných dívčin, jež žijí dík formám svých těl, propůjčovaných za modely v atelierech, naučily jej četným perversitám lásky. Svíjení svalů rozechvívaných rozkošnickými vzlyky, mu bylo příliš velikou krásou, než aby nestudoval do pobrobna laskání, jež dovede buditi ony mocné city, neurčitě rozkošné či bolestné, — dokonalé bez pochyby, poněvadž pojí láskou oba protivné prvky v tělesném spojení zevností.

Tak i Helena poznala tajemství rozkoše, jež pláče. Muky se exaltovaly až k deliriu chropěni rozkoší. Pochopila tajemství života a chutnala božskou rovnováhu protivných sil, vnímaných v téže vteřině.

V souboji vášní je triumf na straně toho, kdo pozoruje záchvěvy vymožené vlastní virtuositou. Opouštějíc prvotní passivnost, vycvičila se. Stala se smyčcem, tvůrcem harmonií.

Její síla ji učinila vzpupnou. Ovládla Creona. O všechny krásné věci, jež znal, jej připravovala duchem tvůrce. Dovedla se připodobniti Samotrácské Vítězce zázrakem těla. Creon jí říkal, jakého postavení má užiti, jak vypnouti šíji, pohybovati rameny, prohýbat se v bocích. To bylo pětileté dílo. Modeloval ji jako sochu. Ozdobil jí paměť všemi sny dokonalosti. Vložil do ní sebe.

Ku konci pátého roku byla hotova. Cvičíc se každou hodinu, Helena nabyla smyslu pro rytmus, v němž se její gesta rozvíjela harmonicky. Její chůze budila údiv majestátností, a každý pohyb její osvětloval duši těch, kteří ji viděli

Ale ona poznala, že již nemá co bráti z duše Creonovy. Obdivoval ji; zbožňoval ji zdrcen tím, čím dovedla býti.

Taková oddanost brzo omrzela Helenu. Prosila jej, aby se vrátil ku své hlíně, k stojanu a dlátu. Po pětileté zkoušce říkala, že jista jeho láskou, mu dovolí ctižádost, že chce jej viděti slavným. Lež přesvědčila Creona. Ale horečka mládí a ostny chudoby jej již nehonily. Znechutil se prvními pokusy. Žádný námět se neblížil krásou Heleně. Musil se vzdáti.

Pak jím žena opovrhovala. Za nedlouho se setkala v lázních s mladým mužem, jehož finanční koncepce ovládaly bursu. Jsa velmi bohatý, dokonalého diletantismu, svedl Helenu a unesl ji. Sotva někdo věděl o krajině orientální, kam prchli, jeden opojen druhým.

Ze své bolesti Creon získal poznání vší bolesti lidské. V krčmách umělecké bohemy, kde truchlil, vzdálen těch, kteří znali zrádce, revolucionářské theorie mu oživovaly srdce. Naučil se rozechvíti lid svými slovy, vzbouřiti k sobě příboj nadšeného »bravo«. Tělo davu obnovilo jeho sílu lásky. Užil ho pro výcvik svého talentu k dojímání Z četby anarchistických učenců přijal jejich víru. Sen nové společnosti, v níž by lidé žili v dobrotě, v kráse, nahradil bývalou estetiku Zavržený lid a vrozená láska si porozuměli. Jeho hněv roztál v činnosti propagandy. Poznal chladné cestování ve vagonech třetí třídy, mezi chroptícími hrubci, noční příchody do modrých měst, kde soudruzi čekají opodál svítilen . . .

Jeho cesta byla znamenána. Nechával brázdu hrůzy za sebou. Bomby praskaly v jeho stopách. Lidé, přesvědčeni jeho snem, přicházeli do deliria bezprostředního uskutečňování; i počali statně se přičiňovati, aby uskutečnili tabulam rasam.

Den spiknutí se přiblížil. Tajně zjednali zbraně, nabrali kartáčů, nakoupili koní. Vojáci revolucionářského smýšlení měli v noci otevříti výpadnou bránu pevnosti, jež byla pokládána za nedobytnou; revoluce by nabyla v držení místa prvního drobtu území. Pod ochranou jeho zbraní by se pokusili o založení kultury směřující ke komunistickému dělení. Mnoho lidí se oddalo.

Nepochybně někdo ze spiklenců prodal papíry svých soudruhů. Ráno, v den určený k odjezdu, policisté vpadli do Creonova bytu, chopili se jeho vaku, již sbaleného, a jeho vstrčili do drožky a odvezli k soudu.

Soudil vojenský soud. Revoluce se nedala zapírati. Spiklenci z jihu, přitáhnuvše sami před pevnost, svedli bitvu s oddělením, jež proti nim bylo komandováno, a pobili důstojníky. Soud vůdce odsoudil k smrti.

Creon se musil o svoji cellu děliti s Borgiassem, nejslovutnějším z druhů marseilesských, jejž posud znal jen z korespondence. Hned z počátku jedna řeč udivila umělce, pohnulu jej v té chvíli, kdy bez velké lítosti obětoval život.

S intonací a gestem sochaře, způsobilým k hnětení hlíny, Borgiasse opakoval idey drahé druhému Creonovu mládí. Stokrát zazněly věty, při kterých si Creon vzpomínal, že pomocí jich svedl pozornost Heleny. Své theorie o rozkošné bolesti slyšel z úst soudruha, který jej povzbuzoval, aby v nejvyšším trestu nalezl důvod k radosti. Tak jako Creon, mluvě s Helenou o smrti, mluvil o štěstí rozestříti se po přírodě, dýchati skromnými travami, milovati orgány květin, býti subtilností vzduchu a opojením vůní zkosených sen. Opravdovou duši, ztracenou duši, vnořenou

v bolest, jež následovala za útěkem Heleny, pozdravil Creon celou a hrdou v hlasu odsouzence.

Ten člověk pochopil, poznal Helenu. Úzkost svírala umělce, ale zeptal se ho a zvěděl celou pravdu. Dověděl se, že žena polibky sdělila manželovu duši milenci.

Po krátkém hněvu Creon řekl vše. Ale Borgiasse uchopil ho za ruce.

»Příteli, za chvíli smrt tě pomstí. Dovol, abych ti teď žehnal pro tu, již jsi stvořil a jež mi osvětlila tolik štěstí. Slyš. Zjevila se tak krásná přede mnou, že vzdor svému nesmírnému jmění jsem neviděl nic, co by se podobalo její skvělosti, tvému dílu, ne-li snu. Došel jsem poznání lidského utrpení. Zatoužil jsem po budoucí sociální harmonii; vyznal jsem veřejně svoji víru, skoro tak krásnou jako Helena. Vládní banky se proti mně spojily a zničily mne. V chudobě mne Helena opustila. Moje zoufalost jako tvá vyžadovala činu. Navštěvoval jsem anarchistické společnosti. Dopisovali jsme si. Teď jsme na prahu smrti.«

»Obdivujme, Borgiasse, za značnou sílu idee, která ve třech formách tak různých žila táž, táž se převtělila a objektivisovala i v čin. Obdivujme ideu, jejíž nepatrnými a passivnými jsme nástroji. Obdivujme Boha.«

Tu noc přečkali v klidu. Ráno vstoupil kat. Šli, oči v očích, plni ekstase k vztaženým pažím guillotiny.

FEUILLETON.

LITERATURA.

Nové překlady ze skandinavských literatur. H. Ibsen: Divoká kachna. Přel. H. Kosterka. Nákl. Fr. Šimáčka. — A. Garborg: Mír. Přel. Fr. Peták. Nákl. J. Pelcla. — V. Stuckenberg: Slunce. Přel. H. Kosterka. Nákl. H. Kosterky. — O. Hansson: Tři novelly. (Mořští ptáci. V osidlech Huldry. Strašidlo.) Přel. H. Hackenschmied. Nákl. J. Otty. — J. Lie: Když slunce zapadne. Přel. V. Petrů. Nákl. J. Otty.

Po Rosmersholmu přinášejí moderní dramata Henrika Ibsena »Divokou kachnu«, ponuře beznadějnou hru, nad níž jako nad rebusem klopí estheticky a ethicky disciplinované hlavy hlubokomyslní vykladači norského básníka. Chtěli by v ní najíti pevné a tvrdé dogma, jakým končí »Loutkov« neb vášnivý »Nepřítel lidu«, dogma, jež jako úhelný kámen opíralo by budovu nových názorů společenských, neb alespoň řeřavý výsměch stávajícímu řádu, kterým rádi obtáčejí rty vždy popírajícího básníka. Toho všeho se tu nemohou dohledati a tak neuspokojeni odkazují »Divokou kachnu« mezi šarádovité hry, v nichž sám básník nevěděl, co chtěl, neb nanejvýše v ruce podivných snílků, již bláhově přehlížejí thesovost a tendenčnost dramat Ibsenových, hrajíce si uměleckým požitkem z nich prýštícím. A přece nelze popříti, že »Divoká kachna« vedle »Rosmersholmu« jest nejplnějším zobrazením dnešních duší, cítících, že přítomná bída jest provisorní a přechodní, ale tím otravnější a dusivější, a že kdesi za ledovci a rašeliništi, obrostlými nízkou klečí, musí jednou alespoň vnukům vzejíti slunce nového jitra. Arciť v »Rosmersholmu« první paprsky nového dne alespoň z dálky a matně padají na duše súčastněných a tragika dramatu spočívá právě jako u homogenních Hauptmannových »Osamělých duší« v tom, že Rosmer hyne v ledových proudech, dělících jej od budoucí třetí říše, jež by mu nahradila ztracené a pro něho nemožné říše křesťanského dobra a antické krásy. Slunce, jež miluje a jež v poslední chvíli apostrofuje sám Oskar v »Příšerách«, za nímž jede mladý Borkmann v stařeckém posledním Ibsenově kuse, jež obměněno a prolnuto ideou žene stavitele Solnesze na věž čnící jako hrdá výzva k nemilosrdným nebesům asketismu a odříkání — toho slunce v »Divoké kachně« ani netušíte; ta jest dramatem dekadence, úpadku mravního i myšlénkového bez dalších perspektiv a výhledů, jest uměleckým podáním bankrotu dnešního člověka, pravou říší Nibelungů, t. j. mlh a mdloby. Neklesají a nelámou se tu pouze ti, již nevědomě a neopravdově vlekou se životem jakoby zasaženi strašně přesnou mocí osudu, ale hyne vnitřně i rigorosní, přísný hlasatel ethiky, právě proto, že nejen přítomní lidé, ale i jejich mravní maximy jsou mdlé, chabé, trudné a bědné. Nevolá již autor do obecenstva jako kdysi: »Pravda a svoboda jsou podpory společnosti,« nýbrž šeptá jen beznadějně: »Ta pravda a svoboda jsou lži.« Nikoliv Hjalmar a Gina, nikoliv starý Werle mluví jasně o úpadku dnešního lidstva, ale Gregers, ethik a moralista. Jeho »mravní požadavek« podvrátí bídné sic, ale přece domnělé štěstí zchátralé rodiny Hjalmarovy, jím otráví se jediná bytost, jež by snad byla mohla pozdraviti svítání nového dne v zemi zaslíbené, až by kosti rodičů a dědů jejich uhnily na poušti, Hedvika, křehká a čistá dívka jako bělavě žlutý květ cally vzrůstající z hnědého bahna. Právě ona hyne též fysicky, jež měla největší právo na budoucnost, zdušena otravným dechem přítomnosti, ostatní uhnívají psychicky a zvolna. A celá ta tragedie rozkladu podána jest formou homogenní, dialog únavný a šedivý jako poslední ztracené vlny odlehlých, pustých zálivů a při tom suggestivní jest umělecky dokonalým ztělesněním přítomného člověka nervosního a neklidného.

S nemenším mistrovstvím zachytil temné záhyby rozervané, ubičované duše mladší krajan Ibsenův Arne Garbog v krutém, nemilosrdném románu »Mír«. Jeho rek, životem ošlehaný a prací zmozolněný rek Enoch Haave vede nekonečný únavný boj o Boha. Jako před čtyřmi stoletími v celle wittenberského kláštera bil a rval se s ďábly a nevěrou hrubý selský synek eislebenský, aby každou chvíli ztratil svého Boha, ponurého a nemilosrdného soudce, tak v norském dvorci uprostřed bledě zelenavé krajiny, jejíž šedivé břehy ošplichuje řvoucí moře, dlouho vztahuje ruce po Bohu a jeho jediné pravdě Enoch. A sotva že jeho rozkymácená a rozlámaná loďka zachytne se na jediné pravdě, na Bohu, už zas kol dokola sápají se na ni ďábli. Enoch hledá v Bohu mír, hledá v něm požehnání, ale nenajde ničeho a ztratí všecko. Nad mrtvolou jeho zní pekelný výsměch. Veškeré bolesti a rány, veškeré steny a výkřiky té rozjizvené, rozřezané duše předvádí Garbog, zachycuje při tom děs a hrůzu idee Boha i ďábla. Dikcí nepokojnou a svíjející se v křečovitých bolestech líčí boj Enochův, kousavě a řežavě zatínají se věty jeho psychologické monografie, čiší z nich mráz zoufalství a zas oheň pekla a děsu; ani vnější události, podané ostatně jen potud, pokud byly řežavým uhlím sypajícím se na hlavu Enochovu, nevylíčil s klidem; celá kniha do posledních závitů hněvivých a vášnivých period hoří sirou propadajících se měst: autor chtěl jasně ukázati, že všude tam, kde lidský život tkví svými tem-

nými kořeny, tedy i ve víře zoufale se přissávající ke každému slovu bible, panuje hrůza, děs a temnota. V knize své s hrdou ironií přiřaďující se k »Umdleným duším« provedl s krajním mistrovstvím Garborg totéž s duší tkvící v hněvném a ukrutném protestantismu, co francouzští belletristé posledních generací učinili s duší katolickou, mystikou se opíjející. Garborgův román »Mír« bude se vždy jmenovati, kdykoliv se bude mluviti o analyse víry a náboženství, a jeho autor, jenž vítězně uvedl do literatury světové drsné sedláky norské, proklínající a modlící se landlaamem, bude vždy obdivován jako neohrožený potápěč do těch hlubin duší lidských, kde řvou vášně, zoufalství, a cení své ohnivé jícny hrůza i děs.

Delikátně a snivě traktuje psychologii moderního, bezmocného a tím více toužícího a dychtícího človčka ve své milé knížce »Slunce« mladý Dán Viggo Stuckenberg. Má zvláštní sympathický způsob přednesu, něco kolébavě vlahého a přítulného jest v jeho větách, něco z té vůně »modravé květiny romantiky«, bohudíky u Stuckenberga procítěné a nic vyčichlé, jak u mnohých novoromantiků dnes jest pravidlem. Stuckenberg má jemný smysl pro souvislost člověka s přírodou, jeho rek žije podle toho, v jakých paprscích slunečních jeho duše se koupe. Skutečně v té něžné a dětinské přichylnosti k přírodě právě jako v zjemnění citů a vášní jest něco specielně moderního a pro dnešní generaci příznačného. Právě neobyčejná raffinovanost a zjemnělost, pohrávání si s instinky a vášněmi ochromilo sílu a odvahu člověka přítomnosti. Nemaje dosti na rozumových ideálech století předešlého zatoužil po rozkoši citu a vášně a ztrativ při vynalézání nových potřeb sílu opatřiti si staré, poznal moderní člověk, že mnoho by chtěl a málo může. Stuckenbergův rek Hans Haven po té stránce druží se k zbytečným lidem Turgeněva, na něhož často při četbě knihy si vzpomenete, ale nemá již občanských ideálův jejich, tím větší však sensitivnost. Jeho celá činnost duševní koncentruje se na touhu, krásnou, duhovou touhu po slunci a lásce, a nezbývá tak pražádných sil na provedení všeho toho, po čem by toužil. Jest snílek, jenž neumí užiti okamžiku, kdy v náručí čisté a bílé sestry přítelovy mohl by najíti skutečnou lásku, jenž opustí umění, aby ve venkovském hnízdě maloval kočáry, a jenž běží za sluncem pryč, daleko, nejspíše, aby se zase vrátil. Právě z té stránky psychologické, jež čistě a vkusně podává opíjení se vlastními touhami a zahrávání si vlastním zklamáním, jest drobnůstka Stuckenbergova zajímava, a zase v tom ušlechtilém, přímo dívčím výraze lásky k přírodě, jak ji formuloval čistý Adonis Keats a jeho přítel a skladatel epitafia Shelley, jest vzácným oddechem a příjemně smyslům lahodící lázní.

Dosti podivný a nesouvislý výbor z O. Hanssona, jaký podává H. Hackenschmied ve svazečku Světové knihovny, jež, doufáme, skandinavským literaturám bude věnovati péči, jakéž právem zasluhují, uvádí k nám zajímavou hlavu literární, již dosud znali jsme jaksi jen od zadu (přeloženyť jsou jinak poučné a zajímavé essaye »Průkopníci a věštci«). O. Hansson jest typ dekadenta v plném a hlubokém tom smyslu, jaký u nás se těžce dosud chápe a vykládá. Staví na mocném už základě kulturním, jeho nervy vstřebaly hltavě a nedočkavě jak germánskou tak francouzskou kulturu v celém bohatství esthetickém a společenském. Ale všecko, co sám Hansson produkuje a co nese stále na sobě stopy zažité a zpracované kultury, jest analytické, lučebné. Nad to Hansson jest bytost zchuravělá, bytost, jejíž duše vidí v očích milenčiných dvě rakví a na jejích údech mrtvolnou bledost a proto hned prchá a hned zase znovu se vzpružuje, tušíc nové požitky, bez nichž býti nemůže. To najdete i v téhle knížce v »Mořských ptácích«, stručném to románu dvou duší chvílemi se přitahujících a chvilemi zase se odpuzujících s věčnou otázkou »Proč?«, to najdete i v práci až hnusné a nechutné »V osidlech Huldry«, kde nad to cítíte nesmírnou únavu a námahu, s jakou tvořil autor ty těžké a mdlé věty bez zvučného rhytmu a zvonivé síly, zároveň s nemilým míšením tónu psychologické učebnice se stylem uměleckým.

Lieův román »Když slunce zapadlo« jest kniha bez větších pretensí a bez větší hloubky, jež v prvých románech Lieových tu a tam se dá nalézti. Jest to dost špatně sešitý rodinný příběh s nezbytnou nevěrou, kde jediná figura a to právě nejlehčí a nejprůměrnější, totiž dědečkova, jest propracována. Kniha vyšla v Ottově Laciné knihovně a tu konečně pro svou mravní opravdovost má své místo. — RN. —

Z LITERATURY O HUDBĚ.

Na několik pozoruhodných spisů, poslední dobou v Německu vyšlých, nebude od místa upozorniti české čtenářstvo již z toho důvodu, že v rozmanitém obsahu jich vzhledem k našemu umění nebylo ani místem skrbleno, ani hnuto nestranným stanoviskem pisatelů, jaké projevovali tito v době méně přiostřených protiv politických. Jsou to ovšem stále tytéž firmy, od nichž exportuje se česká hudba do ciziny: Smetana, Dvořák a v menší dávce ještě Fibich, kdežto ostatní, kdo ví jak dlouho budou čekati, než otevřeným průsmykem vypuštěni budou z domova ven. Za okolností těch nové knihy látkově nepřinášejí nám mnoho nového. Ale poněvadž, jak Schopenhauer praví, essenci knihy tvoří ne látka, nýbrž forma, ne věc, o níž se v ní mluví, nýbrž to, co se o věci poví, — a o kritice platí to ve zvýšené míře — jest nám na prospěch zkontrolovati vlastní běžný soud cizím. Tento vidí hloub a na naše mínění všeobecné má pádnější vlivnost i přesvědčivost již proto, že osobních ohledů, motivů nevraživosti a přátelství jsa dalek, chráněn jest proti námitce, jakoby jimi jen regulovalo se niveau sympathie a antipathie k věci, obrážející se v různě nuançovaných pochlebnostech a výtkách stilisovaného mínění jednotlivcova. Před mnoha lety kontrola zmíněná vykonávána byla systematicky otiskem všech sebe nepatrnějších zpráv cizích listů a toho, bohudík, není dnes třeba. Není již ani nutností promlouvati o publikacích blahovolně k české hudbě v zásadě se stavících, pokud jsoucnost krásné formy nepatří k jich stránkám nejsilnějším. Statnou hromádku spisů o hudbě, za jedinou kampaň knihkupeckou v Německu vydaných, musíme pozorně zrýžovati, pachtíce se za požadavkem pěkné formy vedle cenného jich obsahu. Co ryzího z ní zbude, co nevydává se jen prázdným třpytem za zlato, stojí pak ovšem za to, aby nebylo přehlíženo. Sem patří tři renommovaní autoři, kteří kladou nám letos do rukou objemné rozsahem a závažné obsahem práce. Otevřme a čtěme!

* * *

Eduard Hanslick osmým dílem »Moderní opery« učinil snůšku svých kritik z r. 1895—1899 a nazval jej »Na konci století«. (»Am Ende des Jahrhunderts«. Berlín, 1899, 3. vyd.) Jakási předtucha praví nám, že objemná kniha tato (452 stránek) jest poslední, kterou vydává čtyřiasedmdesátiletý autor vlastní péčí. Jest zajímava jak sama o sobě, tak především poměrem k jiným souborům statí proslulého kritika. Marně ohlíží se tu čtenář po obvyklém u Hanslicka článku proti Wagnerovi a to je dvojnásob nápadno. Jednak, že Hanslick skládá zbraň v první knize, která vychází po smrti jeho přítele Brahmse, jednak, že předloni vyšlý spis Weissheimerův »Erlebnisse mit Richard Wagner« tiskne způsobu jeho boje nejpříhodnější materiál do rukou. Po celý život vede Hanslick reakční hnutí proti Wagnerovi a nelze představiti si osudnější porážky jeho kritického věhlasu, nežli že kult Wagnerův nabyl největší expanse právě ve Vídni, v místě, kde přes půlstoletí neunavně vykonává nepřímý i přímý vliv na hudební život. Odkud vysvětlíme si ten nepochopitelný, fanatický přímo odpor jeho proti směru, jemuž dostává se dnes sankce celého vzdělaného světa?

Hanslick neměl smyslu pro možnost rozvoje a pokroku v umění. On pokládal esthetiku za všeobecný, na věky závazný a neměnitelný zákonník a svojí monografií »O hudebním krásnu« měřil Wagnera, jenž praktickým uměním byl by poskytl indukční materiál k nové esthetice, kdyby si tuto nebyl zbudoval napřed sám v theoretických spisech. Buď Hanslick necítil, že Wagnerovým dílem theorie jeho byla poražena, a pak lpěním na této theorii okázal svou krátkozrakost, aneb cítil se překonán, ale nedoznav toho, jednal neupřímně. V obou případech nesmírně bledne jeho reputace. Jak špatně vyjímá se po letech jeho kritický pluralis majestatis! My uznáváme, co on nedoporučoval, klaníme se tomu, co zlehčoval.

Obecné mínění nad míru kompromitovalo Hanslickův prorocký zrak. Jinak nemohlo se vésti kritikovi, který literární činností nejen se nesnažil předstihnouti tempo širokého obecenstva, ale který vždy ochotně pokulhával za tímto tempem. Z věcné stránky neosvědčovala jeho činnost kritická nijaký pádný vliv. On byl mistrem žurnalistické formy. V jeho feuilletonech byl vtip a verva stylu, a to se zamlouvalo nejvíce čtenářstvu, i takovému, kterému jinak hudba byla věcí docela lhostejnou. Tuto žurnalistickou formu zachovával nedotknutou Hanslick i tehdy, když články svoje sbíral, aby po veliké gáži redakční z pokladny nejrozšířenějšího rakouského žurnálu ještě jednou je zpeněžil za tučný autorský honorář v rámci knihovém. »V neděli slyšeli jsme to neb ono« - takový začátek stačí k čtyřiadvacetihodinové papírové slávě žurnalistické, ale v knize, po letech vkládané do rukou obecenstva, vyjímá se trochu podivně.

Odtud snad vysvětlíme si smečku do očí bijících nesrovnalostí v sebraných kritikách Hanslickových, ne-li horečným chvatem, v jakém byly načrtány na podkladě prvního dojmu? Postačí uvésti několik příkladů z Hanslickových úsudků o české hudbě k dokladu, jak jeho výroky nevyplývají z určitého, v železnou logickou soustavu vpraveného názoru na umění. V nové knize shledáme se se článkem o »Prodané nevěstě« a »Daliboru«. Zda vzpomíná si Hanslick, co r. 1890 po Smetanově »Vltavě« zatvrdil si předčasně trochu směleji, než bylo radno? Že opery Smetanovy, stvořené pro úzký pouze kruh národního cítění, nejsou na jevišti německém možny. A ejhle, po dvou letech již Smetana šel vítězně celým Německem a bez Hanslickovy intervence právě ve Vídni počal svou světovou karrieru, ku které musí stařičký kritik dnes dělati přívětivou tvář.

Větší sympathií než k Smetanovi lne Hanslick k Dvořákovi. V nové své knize promlouvá o jeho symfonických básních »Vodník«, »Polednice« a »Píseň bohatýrská«, o kvartetech z As-dur (op. 105) a G-dur (op. 106), o symfonii »Z nového světa«, o »Svatebních košilích« a »Svaté Ludmile«. Zajímavo jest, jak vytáčí se, vida svěřence svého přebíhati do tábora modernistů. Jako přívržence t. zv. absolutní hudby, jakožto pouhé hry s tóny, prosté všeho obsahu výrazového, hájí »Vodníka« se svého stanoviska a prohlašuje jej za kus geniální hudby, při níž program je věcí zhola zbytečnou. Ale při »Písni bohatýrské« zase, chvále nedostatek detailovaného programu praví, že »Vodník« i »Polednice« »nemohou ho bohužel postrádati«. Není to chameleonská přímo proměnlivost názorů?

Dramatickou stránku talentu Dvořákova Hanslick nikdy neecenil a chválu, kterou věnoval »Dimitriji« při prvním provozování českém (1882) a »Šelmovi sedlákovi« při famosním skandálu vídeňském (1885), odvolával v homoeopathických dávkách v pozdějších kritikách. Proto je divno, že obě dvě kritiky po tolika letech znovu otiskuje s pochybnou trochu motivací, že před novou operou Dvořákovou (»Čert a Káča«) nebudou přijaty čtenářstvem bez interessu.

Také o jihoslovanské hudbě podává dost posudků kniha Hanslickova. Tak o Čajkovského čtvrté symfonii a třetí suitě a »Eugenu Oněginu«, o Rimského-Korsakova »Šeherazádě« a j. Ale většina úvah jeho nemá již onoho dřívější bystrého švihu péra a psána jest patrně v senilní únavě, že činí mnohdy spíše dojem suchého policejního rapportu než kritiky. Z rozpaků a nechuti vyprosťuje se Hanslick zvláště při líčení instrumentálních skladeb jich podrobným popisem, jenž zbytečným jsa pro čtenáře s dílem obeznámeného, neznalci jeho nedovede nakresliti názorný o něm obraz.

Nejlepší, nejcennější partie knihy jsou pamětní listy na jednotlivé hudební umělce. Zvláště zajímavý materiál podává nekrolog Brahmsův a vzpomínky naň. Z těchto dovídáme se, že Brahms přemlouval »vynikajícího českého skladatele« k přesídlení se do Vídně a ve své známé šlechetnosti byl ochoten založiti jej vzhledem k potřebám četné jeho rodiny svým soukromým jměním. Čtenář asi hned domyslí si, že tu neběželo o nikoho jiného než o — Antonína Dvořáka.

Vídeňský soudruh Hanslickův, Max Kalbeck, dovedný překladatel oper Smetanových, také vydal soubor svých feuilletonů o operních premierách (»Opern-Abende«, 2 díly. Berlín, 1898). Proti Hanslickovi praesentuje se stoupenec jeho jako kritik muzikálnější i literárnější. Jeho články jsou studiemi napřed dobře promyšlenými a proto neodvislými od vnějších okolností, uveřejnění jich podmínivších. Čtou se i po letech dobře, ježto nezírá z nich omšenost, jaká zbývá průměrné práci novinářské, setře-li se s ní efemerní pel. Kalbeck sbíhá se s Hanslickem nejen co do materiálu, ale mnohdy též co do úsudku. Jeho kritika »Šelmy sedláka« jest však přímou negací Hanslickovy. Není tu ani nitě v textu i hudbě skromné opery Dvořákovy, která by nebyla propadla sžíravé ironii Kalbeckově. Za to o Smetanovi mluví vzletnými slovy pravého básníka chválu, jaká spíše vyznívá z úst nadšence láskou oddaného než z péra střízlivě rozvažujícího kritika.

Daleko hlubší cenou, než obě knihy uvedené, vyznamenává se Hermanna Kretzschmara »Führer durch den Concertsaal« (I. Abtheilung: Sinfonie u. Suite, 3. vyd., Lipsko, 1898). První vydání znamenitého spisu toho, jehož obsah a rozsah dle autorovy předmluvy řídí se praktickou potřebou, totiž panujícím repertoirem koncertním, přineslo r. 1887 z české hudby jen rozbor Dvořákovy symfonie (D-dur) a čtyřřádkovou zmínku o suitě Hřímalého. Pokrok, který od toho času urazil kult české hudby ve světě, rozšířil knihu Kretzschmarovu o analysu všech symfonických básní Smetanových, všech tištěných symfonií Dvořákových — z nichž jen geniální čtvrtá (G-dur) zasluhovala pečlivější úvahy a správnějšího proniknutí svého významu pro skladatele — dále Fibichovy druhé symfonie (Es-dur). Z ruské hudby zastoupen tu Čajkovskij, Borodin, Rimskij-Korsakov, Dargomyžskij, krom toho věnováno více místa Brucknerovi a moderním Němcům, Skandinávcům i Francouzům. Kretzschmar má dar důkladného odborníka, který pracuje s partiturou v ruce a vidí hluboko do skladeb, do jich fysiologického ústrojí jako do instrumentálního jich přiodění, krom toho ale také dar výborného kritika a stylisty. Jeho analysa pracuje — podle slov Ehlertových — ne s pitevním nožíkem, ani s lučavkou, ale s fantasií. Proto také jeho rozbory našich skladeb jsou nejlepšími, jež dosud vůbec byly napsány, a formou brožurek, v níž vydány jsou o sobě ve sbírce »Der kleine Concertführer«, mohly by veřejnost naši poučiti, jak práce podobného druhu mají být spisovány a vydávány.

— KA.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 20. SRPNA 1899. — ČÍSLO 34.

KAREL JONÁŠ:

VINA NADBYTKU.

Pokrač.

Hned téhož dne odpůldne vypravil se Engelmüller k paní Ezunové. Nechtěla ho nejdřív vůbec ani přijati. Pokladník slyšel v předsíni docela dobře, jak v pokoji křičela na komornou, která šla ho ohlásit: »Ten podvodník že chce se mnou mluvit? Ať mi nejde ani na oči, nebo vyhodím ho jako oba ty jeho čisté kamarády. Samý zloděj, kam se člověk ohlédne.«

Tahal se už polekaně za vous a chtěl utéci.

Ale v tom rozevřely se dvéře a továrnice ječivým hlasem volala naň rozběsněně: »Tak sem pojďte, když chcete dostat také nějakou porci.«

Vešel a hned začal hezky nahlas: »Milostpaní se mýlí, oni dva lidé nejsou mými přáteli. Naopak nenávidím je z hloubi duše, poněvadž jsou darebové, kteří zrušili dané slovo a chtěli nás bídně oklamati.«

Ezunová, jež měla už ústa k výpadu otevřena, rozšířila udiveně zrak a sotva že prohodila: »Jen když to nahlížíte.«

»Jak bych nenahlížel,« honem pokračoval pokladník, »přece zaručil se poslanec, že sem dostaneme opravdového Němce za učitele a zatím přivedl člověka, který pochází z čistě české rodiny. To je podvod a podvod, nic jiného než podvod —«

Takové řeči se továrnice nenadála. Čekala výmluvy, prosby aneb aspoň dlouhé výklady a zatím Engelmüller úplně s ní souhlasil.

»Musím doznat, že jste velice moudrý člověk,« pravila už klidně a ukázala mu na pohovku, aby se posadil.

»Já se postarám nyní sám o učitelskou sílu,« nadhodil, usedaje zvolna, »a sice povolám sem člověka, který neumí ani slova českého. Bude to, jak říkáme, kovaný Němec.«

»Ne, ne, s tou školou dejte mi pokoj,« vpadla mu ona do řeči, »nechci o ní vůbec slyšet, mám toho už dost.«

»Zcela správně, milostpaní, zcela správně. Jedná se tu však o veřejnost, o lid. Všude už je rozhlášeno, že bude zde německá škola, každý velebí vaši obětavost a najednou by z toho všeho nebylo nic. Lidé jsou zlí, velice zlí, milostpaní, tropili by si z nás smích a tomu musíme zabránit.«

»I já si houbec z toho dělám,« odvětila a pohodila lhostejně hlavou. Ale v tom již, jakoby ji náhle něco napadlo, natáhla krk a dokládala: »Ostatně chcete-li sám si vzít věc tu na starost, dobrá. Dám, co jsem slíbila, ale více už neudělám ani za tolik,« a při tom ukázala na hrot svého malíku. »Tak, tak — abyste věděl, na čem jste.«

Engelmüller si úkradmo spokojeně oddychl a sotva znatelný úsměv kmitl se mu přes obličej.

»Jen ještě jedno, milostpaní,« ozval se za okamžik, »ráčila jste říci, že učiníte vše, co jste slíbila. Míním, že do slibu toho zahrnujete dojista i vyzvání k dělnictvu, aby své děti posílali jen a jen do školy německé.«

Podívala se na něho nedůvěřivě a pátravě zároveň a nevěděla hned, co odpověděti. Nebyla si jista, nevězí-li za vším tím nějaký úskok.

Najednou ale nazvedla výdechem chlipné nozdry, jakoby jimi chtěla vychrlit oheň, uhodila pěstí na stůl a zvolala: »Platí!« A na to bez přestávky dodala: »Teď už ale se seberte a jděte! Rychle! Chci se koupat!« A slovo »koupat« vyrazila se zvláštním důrazem, aby si ho Engelmüller dobře povšiml a nabyl tak ponětí o její neobyčejné čistotě.

Když odešel, zavolala lokaje a dala si od něho zouti střevíce a punčochy.

»Podívej se,« velela, ukazujíc svá nahá chodidla, »jestli pak se mi už počínají bělet? Či mám v nich ještě ty začernalé pruhy?«

Lokaj učeně smekl oči k nohám a poznamenal vážně: »Už se to čistí.«

Byla spokojena a dala se do protivného smíchu.

* * *

Druhého dne zavolala si ředitele. Přišel jako vždy čistý a pohyboval rozvážně zarůžovělým krkem v bílém límečku.

Neodpověděla ani na jeho pozdrav a hned začala: »Budeme zde mít německou školu.«

»Slyšel jsem —«

»A tu chci, abyste nařídil úředníkům i dělníkům, že musejí své fakany posílat do této školy a ne do vesnice.«

»To půjde asi z těžka,« namítl klidně a luskl svými prsty.

»Proč z těžka? Když nařídím, že musejí — «

»Úředníci asi poslechnou,« pravil ředitel, usmívaje se chladně, »ale dělníci? —«

»Snad nechcete je ještě navádět?« vyřihla prudce.

Ředitel vzpřímil tělo a vrhl na ni přísný pohled, tak že bezděčně sklopila hlavu.

»Dělníci jsou beztoho nespokojeni se mzdou,« jal se vykládat, »chtějí zvýšení a teď ještě přijdeme k nim s tímto rozkazem...«

»No, a co se stane?« vykřikla, stále však při tom pohlížejíc ke květovanému koberci

»Co se stane? Nevím! Ale radím, aby se lid darmo nedráždil! Ponechme každému na vůli, kam chce děti své posílat.«

»To tak,« vyjela nakvašeně, »já jsem zde přece paní a kdo mne neposlechne, toho vyrazím odtud jako štěně!«

»Řekl jsem, co o věci soudím. Nestane-li se dle mé rady, pak také nenesu zodpovědnost za následky.«

»To nemusíte, však já si už vše spravím. Chci jen, abyste oznámil, co jsem rozkázala.«

»Prosím,« odvětil a odešel.

»Nafoukanče,« zasyčelo jí sevřeným chrupem, sotva že octnul se za dveřmi. A v tom už projel ji takový vztek, že zatínala pěsti a tloukla si do hlavy. »Já ho jednou zmlátím jako kluka,« řičela a kroutila při tom tělem, jakoby drána byla hroznými bolestmi. A pak se zlobila sama na sebe, proč před tímto mužem cítí se vždy tak chabou, malátnou, proč nemá tolik síly, aby mu nadala jako všem ostatním.

»Nic platno, musím se jednou pořádně opít a pak s ním zatočím,« rozhodla se posléz, a nápad ten ji tak rozveselil, že vrhla se na huňatou kůži, plazící se u stolu, a smějíc se válela se po ní a bila nohama o podlahu.

Mezi tím ředitel, poněkud zasmušilý, ale přece jen klidný, vyhledal Engelmüllera a zavedl ho do své kanceláře.

»Vím, že ta německá škola je vaše práce,« pravil k němu s jemnou výčitkou, »ale na to jste aspoň neměl naléhat, aby děti dělníků byly nuceny do ní chodit.«

»Já zas nechápu vás, pane řediteli! Jste přece Němec rodem a musíte mít tedy radost, když nám přibývá lidu —«

»Eh,« mávl rukou ředitel, »s tímto umělým vyráběním Němců dejte mi pokoj, nevěřím tomu. Kam to vede? Demoralisujete jen lid! Komu se tím pomůže? Co z toho má německý národ? To je samé dětinství a nic jiného než dětinství! Řekněte sám, získá tím němectví, když přibude mu několik nedochůdčat, která německy ani neumějí? Tito lidé, které nátlakem poněmčíte dnes, zítra zase jiný podobným způsobem počeští. To jsou pak tvorové, z nichž pomocí peněz udělá každý, co chce.«

»Lepší takoví než pořádní Češi,« odvětil výsměšně pokladník, »v podobných otázkách neplatí věru citlivůstkářství — —«

»Tak tedy pohleďme na věc s čistě praktické stránky. Přece víte, že jsou naši dělníci nespokojeni se svým platem — chcete ještě do toho ohně přilévat oleje? Jak pak, když počnou stávkovat? A teď, kdy potřebujeme lidu, abychom mohli zakázkám vyhovět?«

»Tak je vyhodíme a vezmeme nové —«

»Nové, nové! Ale kde je hned vzít?« namítal ředitel »Udělal byste nejlíp, kdybyste paní Ezunové vše ještě rozmluvil —«

»Ani mne nenapadá,« přerušil jej pokladník a chytl za kliku. »Chcete snad ještě něco mi říci?«

»Ne!« — zněla ředitelova odpověď, jasná jako kov.

Za chvíli jako vichrem rozneslo se po továrně, co paní Ezunová nakázala.

Dělník Dobecký, jenž často se vychloubal, že strávil léta ve Vídni, začal nahlas před ostatními druhy nařízení to vychvalovat: »Aspoň se naše děti naučí německy! To je výborný nápad, opravdu výborný.«

Ale ještě nedopověděl, když jeho soused, ohromného těla s rukama obnaženýma a úžasně svalnatýma, chopil se kladiva a třískl jím tak do dveří, že úder ten přehlušil i jekot a supot lomozících strojů.

»To by tak bylo,« řval při tom do rachotu ozubených kol a syčení popruhů, »ještě nám budou poroučet, co máme dělat s našimi dětmi! Ať nám dají lepší mzdu a my už budeme vědět, jak si co zaonačit.«

»Dobře, Bobruši, dobře —« tenounkým, ale pronikavým hláskem volal za obrem pomahač Arnyngl a tleskal si dlaněmi do stehen.

Bobruš se naň ohledl a zabručel: »Seber se a oběhni fabriku! — — Však víš už co! Večer se sejdeme ‚u Genovéfy'.«

Arnyngl zamžikal vesele očima a jako šňůrou náhle rozvířený zatočil se na bosé patě a upaloval pak po dílnách a zval dělníky na schůzku.

* * *

Když se setmělo, byla veliká šenkovna vesnické hospody ‚u Genovéfy' natlučena. Dvě visací petrolejové lampy se světlem špinavě žlutým sotva že stačily, aby aspoň poněkud osvětlily hlubokou tu místnost, v níž válely se husté, smradlavé oblaky tabákového kouře nad hlučivými hlavami podrážděných dělníků, kteří po většině přišli se svými ženami. Kdo nemohl prodrati se do šenkovny, zůstal buď ve velké síni, nebo uvelebil se na sudech pod otevřenými okny, a někteří docela jako zmateni pobíhali bez cíle rozsáhlou zahradou, táhnoucí se kolem hospody, a mávali rukama, jakoby se chtěli práti.

Také několik sedláků zašlo sem a usmívající se podávali dělníkům ruce na znamení, že s nimi souhlasí. Posléze dostavil se i starosta, čistě oholený a ve svátečním úboru. Zavolal si Bobruše a dlouho s ním rozmlouval. Kladl mu na srdce, aby lid krotil. »To víte, co by se pak stalo, to víte! Já vám nechci překážet, ale musí být pořádek.«

Když mu Bobruš vše slíbil, starosta přijímal od několika kolem stojících sklenice a od každého se napil, načež vážně odešel.

Bobruš vystoupiv na stolici, zarachotil dvěma plecháči o sebe a vzkřikl: »Ticho!« Začalo pošťuchování a napomínání, až hluk pomalu umlkal.

»Nejdřív bude mluviti pan filosof Fibral,« ohlásil za chvíli Bobruš a seskočil opět dolů.

Mrzuté mumlání ozvalo se v lidu. »Co s tím bláznem?« prohodilo sklamaně hned několik hlasů.

»E, mlčte!« šeptali nespokojeným zas jiní, »to je naschvál uděláno, kdyby se něco stalo. To víte, Fibral, syn starostův — — úřady by měly ohled.«

»Ale když je přece blázen —« namítali někteří. »Vždyť jsme ho už slyšeli.«

»Ale študoval, študoval, v hlavě toho má mnoho.«

Mezi tím už na stůl u kamen vylezl mladík, neobyčejně tlustý v obličeji a slabý v prsou. Trhal tělem a oči jeho těkaly po zástupu s jakýmsi nepřirozeným rozkošnictvím. Vytáhl šátek, utřel si kvapně ústa i nos a začal nezdravým hlasem: »Chtějí vám vnutit školu, ale to je darebáctví. K čemu škola? Dříve bychom musili znáti to, čemu ve škole se má učit. Máme takové vědy? Nemáme! Říká se, že je mathematika věda, ale to je lež. Mathematika, hra v šachy a karty, toť jsou věci docela stejné, věci čiré paměti, jednostranně pěstěné. Znám lidi, kteří jsou znamenití šachisté, ale jinak docela hloupí.« Poslední slova vyrazil prudce a pak oddychoval.

Mezi tím z posluchačstva znovu už slyšeti bylo nevrlé poznámky: »Co to blábolí? Vždyť je to všecko samé bláznovství.«

»Další věda je mluvnice,« pokračoval za okamžik mladík, »a sice zas taková pochybná věda. U všech národů mluvnice a pravopis jsou něčím naprosto nelogickým, jakousi vědou pomíchaností. Tak třeba u nás píšeme: ‚Koně a ženy pracovali.' Nač to úzké ‚i' v slově ‚pracovali'? Prosím, to jen k vůli těm koním, poněvadž jsou mužského rodu! Tedy zvíře více v mluvnici platí, než bytost lidská, nežli žena — —«

Chtěl ještě něco mluviti, ale v tom už nastal v šenkovně rámus a ruce zvedaly se nad hlavy: »Ať toho nechá! Dost! Dolů, dolů, dolů!« křičel jeden přes druhého: »Kdo pak to bude poslouchat, shoďte ho!«

V tom přiskočil k mladíkovi Bobruš, objal jej, snesl se stolu a šetrně vyvedl ven.

Když se vrátil, ujal se slova sám. Mocný, v širokých vlnách proudící jeho hlas dorážel až do zahrady.

»A tak to už dál nejde —« volal v nepořádně sestavených větách, »nejdříve ať se postarají, abychom mohli být živi. Ona — ta — však ji znáte — také spávala na slámě. Teď ale se válí v hedvábí a po nás plije!«

»Hanba jí!« zavznělo místností a posměšné výkřiky tetelily se hustým, výpary přeplněným vzduchem.

»Školu ať si nechá,« řičel Bobruš do zástupu, »němčiny se nenajíme. Nám stačí ta vesnická — ta stačí. A jestli nás bude nutit, abychom své děti vodili, kam ona chce, tak se podívá, co dovedeme. Zahodíme kladiva — —«

»Stávka, stávka, ať nám přidají!« zaječelo v to sta krků najednou a v zpocených tvářích zajiskřily se divoce oči . . .

V tu chvíli vyběhl z hospody Dobecký a lítl k továrně, kde před vraty čekal naň Engelmüller . . .

Pokrač.

K. Elgart:

PODVEČER DUŠE.

Milý Xandro!

Přebíral jsem dnes knihovnu »Besedy«. Víš, chápu se kde mohu práce národní. Na řeči, na slávu najdeš lidí všude dost, ale jak se řekne: udělej — hned jsou všichni skromně v koutku. Nu znám již naše malé poměry tak dobře, že se tomu všemu ani nedivím. Dělám nejraději seč mi síly stačí sám. — Ale mluvím, mluvím a zapomínám. Našel jsem starší ročník »Zlaté Prahy« a Tvoje jméno v obsahu povídkářů. Tvoje jméno!

Neuvěříš, jakou jsem měl radost. Bůh ví, jak je to možno, ale tenkrát jsem Tě přehlédl. Snad jsem těch čísel neměl vůbec v rukou nebo zkrátka nevěděl jsem, že jsi také jen z »velkých«, kteří nad nás dav ční vysoko svou duší. Gratuluji Ti, viď, že to také přijmeš tak pozdě.

Radost mám. Vzpomínám si, jak jsme ještě v posledním roce spolu a s Pepkem Kučerou a s ostatními utvořili kroužek literární, jak jsme hektografovali svoje básně, povídky, illustrace, jak jsme převařovali hektograf skoro každý večer. Pamatuješ se ještě na ty časy?

A pak na universitě! Trhali jsme se sice již, ale přece ne docela. Mnoho jich zapadlo, skoro o nikom již nevím. Já? No, také jsem zmizel, ale nezapadl. Nechci se chlubit, to mě znáš, ale třeba nepíši, přece jsem duševně neztučněl. Pracuji jinak na národa roli dědičné, také ne bezvýznamně. Celý náš kraj znám, od všeho mám nitky v rukou a tak trochu mám na všechno vliv.

Již zase jsem u sebe a o Tobě chci mluvit. Tvoje jméno jediné vyplulo nad hladinu všednosti. Jistě ten »Žár« nebyl ani první ani poslední, co jsi stvořil. Stvořil, říkám, protože viděl jsem naprostou originalitu. Znám přece všecku novou literaturu naši i cizí, ale nenašel jsem vzoru, jenž by jen z daleka se mohl Tvé práci postavit.

Rád bych Tě sledoval od začátku do konce. Nebudeš se hněvat, jsme přece tak staří přátelé. Piš mi občas něco o sobě, zejména co píšeš, kde jsi uveřejnil svoje ostatní věci, piš mi i svoje myšlénky. (V závorce podotýkám, že to nebude plýtvání, vždyť listy tvořívají nejkrásnější rysy literárních studií a portrétů. Budu je pečlivě schovávat a —«)

Xandra mrštil dopisem na stolek.

»Tlachale mizerný!«

Otočil se k oknu a díval se do prázdné tmy. Rozrušil ho odhozený list větší měrou, než autor zasluhoval. Těch několik vzpomínek do dálky, těch několik slov obdivu, jež výsměšně se mu zabodla do citlivé duše, pohnulo jeho mozkem i krví.

»Zapadli mnozí, všici. A ty? Také zapadáš. Čím jsi teď z toho, čím jsi chtěl být? Tak vysoko jsi toužil, tak úsilně jsi vzpínal duši, o níž víš, že je schopna nadšení, výrazu, všeho. Pracoval jsi na krystalisaci své celou energií — a zvětráváš. — — Hehe. »Žár« není tvým posledním dílem. Dobře's tak napsal, mluvko! Tím jsi mne udeřil nejvíc. Myslím, pracuji, píši, jen že se lámu vždy v začátcích. Nic — to je moje poslední! Jsem ti roveň, jsem takové nic jako ty, ba ani takové! Blbec jsem! — Ne. Tak daleko přece ne, ještě chci! Začnu znova!«

Poškubl sebou a chvatně shledával klíče. Vytrhl zásuvku se spoustou listů, sešitků, obálek. Několik jich vybral a rozvíral kus po kuse. Bylo mu tak zoufale k výsměchu a zase k pláči, když se podíval na několik vždy stránek počrtaných.

»Náběhy! Co jsem udělal za čtyři léta? Nic, nic, nic!«

Vyskočil od všeho. Myšlénky nesouvisle hořely mu v hlavě, jak která chtěla vyšlehnout. Ošklivě nevolný cit tlačil mu leb ve spáncích, hnal ho od popsaných listů po světnici, činil ho neschopným kritické úvahy, práce.

»Chtěl jsi být? Ne v dusné atmosféře davu? Proč jsi tam sáhl? Proč jsi se poutal? — Ale vždyť jsem v ní viděl vzpruhu své duše, vždyť tenkrát jsem tvořil onen žár, jí jsem chtěl tvořit dále.

Smáčkl si hlavu a vybuchl drsným výsměškem.

»Ženou! Táhne tě k sobě dolů po každém kroku teplým objetím, jež zpije tě vždy v okamžicích nadšení, ale táhne tě dolů, dolů. Nemáš síly vyrvat se, jsi slaboch bídný! — A dobře tak. Nemáš-li síly, nač psát? nač být pro posměch?«

Z druhé světnice zazvonily jemné tóny Čajkovského Pikové dámy. Idyllická pastourelka narážela zjemněna těžkou portierou na jeho sluch, ale byla mu protivna svou svěží letní náladou, naprosto protivna, že až zadupal ošklivostí. Několik nedovedně modulovaných akkordů. Znal je již, věděl, že přijde těžká, dusivá píseň, hrozná píseň Pavlinina. Přišla. Zůstal stát stísněn u dveří.

Táhlé ponuré tóny jednoduchého nápěvu, ale tak děsivé barvy, jakoby ze záhrobí přicházely, magickou silou svíjely ho, spínaly myšlénky v jediný vyhrocený útvar děsu, smrtelného strachu. Pálily ho oči a řezaly, slzy vystoupily mimovolně v koutcích a zatáhly suchou rohovku mlhou. — Tak smutno mu bylo najednou, tak nevysvětlitelně smutno.

Sedl k svým papírům, hlavu na stůl položil a skoro zúmyslně zkřivil rysy obličeje v bolestné rozrušení. Nebyl jiného schopen.

Píseň dozněla. Nové tóny vláčného houpavého valčíku se přilily a zvrátily únavný proud jeho smutku. Zůstal sic s hlavou o stůl opřenou, ale vyhoupla se v něm vůně a lesk starých teplých chvil mládí.

Sní u okna. Naproti němu hutná stěna zelených kaštanů s převislými větvemi přes parkovou zeď. Stěna stíní světnici milým chladem. Venkovské ticho dole ruší jen občas několik dětských hlasů, zahrčení vozů. Sní a sní, kouzlí si za onou stěnou svoje světy a dává se laskat smyslně teplým vzduchem léta.

»Oh, ta smyslnost léta!« Prokletá, prokletá! Prokletý ples, kde jsem tě prvně cítil měkkou na svém těle! Prokletý park, kde jsem tě zlíbal ponejprv! Tam kdybych mohl zpět, do své samoty tiché, plné nadšené touhy, síly a odvahy — tam zpět kdybych mohl!«

Chytil péro a několik listů začatých. Napsal slovo a ustal. Znovu začal a zase škrtal. Ani jediné myšlénky nebyl s to strhnouti k předmětu, zvířeny řítily se svou vůlí, jež jakoby z jiné bytosti prýštila, neovládatelna štvala je v běs.

Mrštil pérem, skočil vztekle ku portieře, jež dusila tóny pianové z vedlejší komnaty. — Ty jsi tím vinna! vykřiklo mu v duši. Srazil ho však těžký motiv šílící molovými akkordy kuse naráženými. Ta píseň! Bylo mu do pláče, chtělo se mu vraždit, bít, tak v něm vylétly všechny uvolněné vášně v žár. A přece jeho chladný ironický kriticism ani ve vřavě nejvyššího vzruchu nemlčel. V zuřivém šílení smál se sám sobě: »Co chceš? blázníš? Slaboch jsi, neviň jiných.«

Klesl zbit. Cítil, že tělo i duše jsou szehnuty, že vysmahly. Vědomí mu unikalo z rukou. — —

Vedle posud doznívaly poslední tóny, když rozhrnula se portiera a dovnitř nahnula se hlava jeho paní. Plná, kyprá postava prosmekla se pružně, a oči plné mladé smyslnosti, jakou hudba vlévá do zdravého masa malých duší, utkvěly na Xandrovi.

»Zase u papíru — a zase rozrušen. Zblázní se ještě« — přeběhlo jí mráčkem po čele.

Srovnala papíry a vhodila je do zásuvky.

»Jako by mu toho bylo třeba!«

Díval se na ni docela tupě.

Přisedla k němu na pohovku až k jeho tělu a hladila mu vlasy s čela.

Bylo mu to podivno, ale nehnul sebou.

»Xandrouši, co je ti?«

Mihnul hlavou zamračen.

»Jsi zase tak smutný Není ti nic? Ruce máš studené, hlava ti jen jen hoří. Nech toho psaní!«

Přiklonila se k němu tak nízko, že opírala se vysokými prsy o jeho hruď. Horkým dechem hřála mu krk a líce, líbala ho na čelo.

Vznítil se v něm požár sotva dohaslý a zažehl mu krev. Cítil, jak zášť se mu tyčí k srdci, jak dere se mu do duše nevolaná divoká touha: zabij!

Křeč sevřela mu pěstě, zuby zaskřípěla, všecky nervy napjala rozkazem: zabij!

Sevřel ji chtivě. Slyšel s rozkoší, jak zapraskal korset pod jeho pěstí, cítil, jak se prohýbá a stáčí její tělo k němu těsněji, jako v zápase.

Přilnula k němu celá. Rukama šíj jeho chytila a vášnivým hlasem mu šeptala, rty na jeho líci: »Víc ještě, můj silný, víc, Xandrouši!«

Povolil. Ta slova ho shroutila. Bylo mu ošklivo. Shodil ji surově se sebe.

Stanuli proti sobě poprvé se vzájemným záštím v zarudlé líci. A poprvé zdálo se jí, že ho ztrácí, že vyhrávají ty papíry tam.

»Ne, ještě se nevzdávám. Zas budeš můj se vší svou silou hrubou,« blesklo jí hlavou, když uhýbala se jeho zdivočilému oku. Pohled její nabyl zase onoho toužívého lesku, když se ohlédla. »Přijdeš? Přijď jen, již zapomenuto« — bylo v něm napsáno.

Těžké prázdno zalehlo ho, zvrátilo zpět Jeho vztek se vysílením zlomil. Nemyslil, necítil, nedíval se ani neslyšel, ač očima rozevřenýma lpěl utkvěle na třesoucím se plameni lampy, ač přejížděl rukou po prsou, na nichž před chvilkou cítil ji.

Dlouho tak civěl zmrtvělý.

Náhle sebou škubnul a nazvedl se.

»Odkud ta vůně?«

Rozšířeným chřípím větřil do vzduchu.

»Nic. Divné!«

Bylo mu úzko. Ohlédl se za sebe, do koutů světničky a cítil, jak vlhko strachu mokvá mu v očích, jak se kůže svrašťuje a tísní ho.

»Odkud ta vůně? Vůně lásky?«

Přisedl na pohovce pevně se přidržuje.

»Tam z leva jistě. Jen co? Uvíjí se mi kol těla — z čeho? odkud?«

Chtěl skočit, ale zůstal. Zdáloť se mu, že bílý stín, stín stínu, se kmitl za mdlou lampou, že nabývá určitějších obrysů. Zamrazilo ho.

»Kdo?« zamumlal. »Tebe znám. — Ah! Ty, má Evo? Proč jdeš? Proč tu svou žíravou horkou vůni posíláš? — Nu, nesměj se! Nesměj se! Jsi mojí duše děcko, já jsem tě stvořil, já ti dal oheň a žár — nesměj se! — Či vychladla jsi v Zlaté Praze za ta léta? Hehe. Stárneš, milá, v prachu. Ale můžeš být pyšná na mne. I takové ničemy, jako je Beneš, jsi chytila — tam to psaní si přečti — A proč se směješ pořád? Myslíš, že již za nic nestojím? Oh, mám ještě svůj oheň, milá, nedal jsem ti všechen. Však přece mi scházíš, jen ty mi scházíš, abych znovu tvořil žár, sílu, nadšení. Pojď ke mně zas do duše. — Sem pojď! Však jsi má!«

Sáhl po ní a ucítil horko lampy na rukou.

»Hoho, ty žhneš! A utíkáš mi? Chci tě, toužím po horkém tvém objetí.«

Dravčím pudem skrčil se všecek, utkvívaje hořícím okem na své bílé kořisti Odtáhnul pomalu lampu. Vítězný úsměv mu zkřivil tvář, když zvolna oběma rukama sáhl po jejím pasu. Ale jako ranou do čela vzpřímil se a zavrávoral — ucítil pod rukama studenou zeď.

Vytřeštil oči.

Nic.

Ohlédl opět po pokoji, a zase mráz tlumené hrůzy ho přešel. Bylo ticho, nehnuto a mrtvo všecko.

»Nikdo? — Ha-lu-ci-na-ce?«

A vůně dosud dráždila jeho nozdry, a touha dosud zdvihala se v něm — po ní. Dusil ho horký val krve vzhůru ke hlavě.

Patheticky, s cynickým nevědomky úsměvem, chytil se za hlavu. Studené dotknutí rukou vykřiklo v něm znova hrůzu vlhkého dotyku zdi, znova v něm zaškublo hrůzou žhoucího bílého stínu a vnutilo mu vláhu do očí.

Proti vůli uhnul k portieře a prosmekl se ven do pološera ložnice.

Bílá postava jeho ženy v růžovém přísvitu slaboučké noční lampy stála před ním v teplém, vyhřátém ovzduší, v syté těžké vůni, neurčitě konturována a vypjata.

Oči jí zašlehly vítězstvím. »Je můj! Bude můj!« Neslyšně přiblížila se mu, vpitému do její hlavy strnulým okem. A jak zvlnila vzduch, jak zachvěly se vlny k jeho hlavě, zvířily v něm onu vůni žíravou, jež zalila ho před mžikem.

Vzrušen a schvácen nárazem touhy skočil k ní. Zase cítil s rozkoší, jak vláčné měkké její tělo k němu se přivíjí, cítil zdvih prsů stísněných a slyšel bez porozumnění vášnivý její šept.

Hlava se mu zatočila.

* * *

Probudil se pozdě. Zůstal ležet bezmyšlénkovitě a nechal volně pracovat fantasii snu v prázdné hlavě. Zívnul, líně se protáhl a převrátil se na bok.

Pozoroval ženu, všecku ještě bílou, jak přechází do kuchyně a zpět. Loudal se za ní očima, za každým plavným její krokem, za každým pohybem plného předloktí, za každým pohozením hlavou, jež jí rozválo dlouhé rozpuštěné vlasy po šíji.

Věděla, že se na ni dívá, a usmála se chvilkami koketně po něm. I pohladit ho přišla, sedla na pelesť a rovnala mu rozházené vlasy nad čelem.

Bylo mu příjemno dívat se jí po ruce dál do volného rukávku, jak se ohýbá a vlní v měkkých vráskách v lokti. Ani se neusmál, ani se nepohnul, jen očima po ní bloudil.

Donesla mu snídaní

»Vstávej, vstávej, lenochu!« Smála se a táhla ho vší silou do výše.

Dořekla již na jeho rtech. Strhl ji k sobě. Smála se mu do tváří, do vousů a až se zadýchala, jak se bránila.

»Ale jdi, vždyť mě udusíš!«

Pocítil v tom okamžení zase v rukou touhu sevřít, rozdrtit. Ale chladná rozvaha jitra zvítězila. Povolil a odstrčil ji od sebe. Záchvat v něm pohasl.

»Ty divochu,« durdila se naň, nepovšimnuvši si jeho rozhořevších očí.

Vedle v kočárku se začal také kdosi probouzet. Ozvalo se rozespalé zafňukání, snad přetržené zívnutí, a kňouravé »mami, mami«.

Přiskočila k němu, odhodila peřinku a zdvihla skrčeného košilatého Karlíka k sobě, líbajíc ho do červených buclatých tvářiček. Nebránil se, jen se trochu křivil a protíral si pěstičkama oči. Vzala mu obě droboulinké, jen tak zvící ořechu a natočila ho k tátově posteli.

Díval se chvilku do vousaté tváře, se rtů mu tiše vyklouzlo »tati«, ale zůstal nehnutý, jakoby se mu dušička motala ještě kdesi v posledních nitkách snu

»Nechtěl bys za tatínkem do postele?«

Trochu se mu hubička roztáhla, do tváří vbořil se důlek, a hlava vesele přikývla.

»No tak šups tam!«

Zapadl do peřin jako koulička. Oči se mu již smály, a když se dobýval ven, rozesmálo se i hrdlo. Mrskal rukama, celým tělem jako kapřík. Po ruce se vydrápal tatíkovi na prsa a smál se, jak se zdvihal a klesal každým dechnutím. Malým trhnutím skulil se po hlavě dolů; to byl již docela ve svém živlu. Rozháněl se mohutnými ranami do peřin, do táty a hlučel, co mu mladé hrdlo stačilo. A když ho zalehtal pod paží nebo na heboučkém krčku, schoulil se, a z hrdla vyletěl mu hrkotem plný smích, sotva že mu dech stačil, ažaž se zajíkal. Hned byl nožkama vzhůru.

»Vy rozverní!«

Stála nad nimi, smála se s nimi, mimovolně sebou trhla, kdykoliv se jí zdálo, že se děcko kácí; vpíjela se do něho. Konečně se nezdržela. Chytila Karlíka a chtivě ho přivinula k sobě, líbajíc celé jeho tílko. Bránil se rukama, nohama, pofňukoval, jak mu to bylo nepříjemno.

A Kolas pocítil dívaje se na ni zase touhu, neovládatelnou touhu po krvi, křeč v rukou, oheň v hlavě a očích. Šílíš — blesklo mu hlavou, a náhle padl naň strach, aby mu nedávala dítě zpět, aby se nedotkl již jeho tílka; věděltť, že by zabil. Šílíš — hučelo mu půlí duše, co druhá zcela samostatně chtěla a zuřila po vraždě.

Dokonč.

Č. Ostravický:

VZEJDE CHVÍLE!

Stojí psáno: Čekejte, jsouce bdělí!
Buďte vzhůru, pějíce žalmy jitřní,
střezte pilně planoucí srdce svoje,
hořící kahan!

Neboť, bratři! veliká vzejde chvíle!
Vzejde slavná, slunce jak vzchází z jitra,
vzejde mocná, září svou pronikajíc
nebe i zemi!

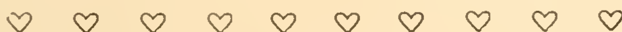
Vzejde krásná, milenka něhyplná,
vůní růží dech bude její sladký,
hlavu svoji s úsměvem schýlí lidstvu
na srdce ryzí.

Vzejde tiše z dalekých končin Světla,
vzlétne v azur, holoubě sněhobílé,
v zobci něžném ponese lidstvu všemu
ratolest míru.

Rovnost bude, Bratrství bude, Láska,
Dobro, Soucit vládnouti bude srdcím,
v jejichž Souzvuk plát bude světlaplný
Ideal svatý!

Ale bděte, čekejte připraveni!
Není v boji, v tvrdosti zbraní vašich,
v toku krve, v brutální síle dravců
záruky v příští —

Srdce čisté planoucí buď váš kahan!
V duši vaší, v hlubinách oku skrytých
leží zlato, démanty čaruplné:
Víra a Láska!

Egisto Roggero:

VENUŠINY KRAJKY.

Z vlaštiny přeložil
H. Hackenschmied.

Když stál jsem před ozdobnou mříží villy, kudy — jak jsem věděl — musí projíti vznešená, nejkrásnější naše přítelkyně, bylo nebe velmi zachmuřené, a zdálo se, jakoby nesmírná tíže padala s olověné oblohy na tu opuštěnou panskou cestu a na cypřišové háje kolem letohrádku.

Bylo mi úzko kolem srdce.

Příliš živě stála doposud před mýma očima žalostná podoba nešťastného přítele, který hynul opuštěn v samotě a ve všemožné bídě. Skličovala jej dvojnásobná bída, stejně bolestná jak pro umělce, tak pro člověka: krutá bída slábnoucího rozumu a neúprosná bída hmotných prostředkův.

Dalgas, malíř-umělec, neblížil-li se nejsmutnějšímu konci, umrtvován a odstrkován?

Stále tanul před očima mýma obraz té odumírající tváře s tahy chorobně strhanými a zcela změněnými trapnými myšlenkami, a v uších ještě zněl mi hlas toho nešťastníka, toužícího a úpícího ve planém třeštění posledního hrozného zápasu po nejžádoucnějším svém přeludu, tak příliš jemu nyní vzdáleném, tak příliš nedostupném a vznešeném pro jeho nynější zbědovanost...

A nyní jsem tedy zde, budu-li moci mu prospět, jak si to horoucně přál.

Chtěl mermomocí, abych ji vyhledal, abych s ní mluvil, abych jí vyprávěl o něm...

Kdož ví — snad ještě doufal v lásku té ženy.

Nebyl to snad jenom poslední pablesk světla, poslední zábřesk radosti jeho pobloudilého mládí, které bylo na rozpadnutí?

A nebyla-liž to právě tato žena — ten div stvoření, královna těla i ducha —, která opojením svého polibku zasadila poslední ránu té trosce člověka a umělce?

Nestrhla-li jej cizí vášeň k této poslední lásce, která měla na sobě cosi stařeckého i dětinského zároveň...?

A byla to velmi zlá nemoc, hrozně zlá, jež poutala jej na lůžku tak bez hnutí, že sotva podobal se živému člověku. Hynul pomalu takovou praobyčejnou smrtí, jako shasíná lampa, ve které došel olej...

A přec na svém chudobném, smrtelném lůžku leže bez vědomí, bez ustání volal zoufalý mladý muž tu ženu opojnou, bohyni krásy a rozkoše, sžírán jsa žádostivou touhou po ní, ačkoli chvěl se již nad hrobem...

Zamyslil jsem se povážlivě nad těmi bolestnými výkřiky nešťastného přítele, ze kterých přece prokmitaly jiskry mladického vzletu a síla myšlenky a touha umění

Leč v tu chvíli konečně objevil se na cestě známý povoz naší přítelkyně.

Kráska zdravila mne hned pokynem a dala zastaviti.

Byla svůdnější než kdy jindy, v černých, velmi elegantních šatech, které zvyšovaly neodolatelné kouzlo jejího nádherného těla.

»Nuže ?« otázala se zkrátka.

»Ubohý Dalgas!« zvolal jsem. — »Jest konec tentokrát, neodvratný konec!«

A několika slovy vykreslil jsem jí celý jeho obraz, který měl jsem ještě živý v své mysli i v srdci.

Poslouchala mne mlčky, zachmuřujíc se po každém mém slově.

»Ubohý Dalgas!« zašeptala s povzdechem, když jsem skončil.

Byla bleda; a na božsky krásné její tváři utkvěl v tu chvíli netajený smutek.

Jak byla krásná!

Jak byla hodna toho pyšného jména, které jí dali: Venuše!

Pokračoval jsem:

»Umírá .. v největší opuštěnosti ... ve svrchované bídě... nemaje nic, pranic... kromě své neukojené, žíznivé touhy ...«

Poslouchala mne upjatě, neodvážíc se promluviti slova.

» ... Po vás!«

Vztyčila hlavu.

»Ano; nevolá nikoho, nepřeje si ničeho, netouží po nikom .. jen po vás.«

»Není možná,« zašeptala.

»Chce vás ještě spatřiti ... snad naposledy. Považte —.«

Opět pozvedla hlavu.

»Považte, že tolik vás miloval, že věnoval vám poslední záblesky svého mládí a svého rozumu ...«

Pohlédla na mne a pravila:

»Nebylo by to nic platno, milý příteli ... nemohu.«

»Jste ukrutná.«

»Ne, nejsem ... bojím se však «

»Cítíte odpor!«

»Ano, bojím se, cítím odpor, ošklivost, chcete-li —«

A skvostné její tělo krasavice nepatrně se zachvělo, jakoby bylo zemdleno neustálým milkováním.

Nepronesl jsem již ani slova.

Zdála se hluboce zamyšlenou; po chvíli zeptala se náhle:

»Je to s ním vskutku tak zlé?«

»Oh, kdybyste jenom viděla! — Leží uprostřed čiročiré bídy ... Pomozme mu — ovšem opatrně, neboť jest ještě hrdý, velmi hrdý, nevěří ve svou bídu.«

»Oh, znám jej,« pohodila ledabylo hlavou.

Zamyslila se opět na okamžik, po té pravila:

»Poslyšte — nesmíte večer scházeti na dnešní naší slavnosti. Mám myšlenku.«

»Pomoci Dalgasovi — ?«

»Nu ovšem — S Bohem zatím. Na shledanou!«

A naše obdivovaná potřásla mi upřímně pravicí, když kočár již se hnul. Hleděl jsem za ní, jak se vzdalovala.

Nádherná a nebezpečná!

A opět tanul mi na mysli Dalgas na chudobném svém lůžku, jak volá ji a pláče jako bezmocné děcko ...

* * *

Zábava elegantní společnosti rozpoutala se takměř k výstřednostem.

Jakási dychtivá horečnost rozšířila se sálem, vlnila se a proudila od stolu k stolu, plna vášnivého ohně. Dech její rozehřál všechny tváře.

Světla hořela na všech stranách. Záře jich rozlévala se hustými paprsky po stolech plných květin, padajíc s mnohoramenných svícnů, lámala se v broušených křišťálech lustrův a sklenic a odrážela se od stříbrného stolního náčiní. Avšak nejslnivěji zářila z očí okouzlující Venuše.

Měla na sobě ještě své černé šaty Paže měla nahé až k ramenům. Bezúhonné, božsky bezvadné paže s něžnou bělostí lilijí, a tak neodolatelně svůdné, že čestně hájily její jméno, přejaté od řecké bohyně.

Z celé její bytosti vyzařovalo opojení lásky, polibků, mladosti, kouzlo plně rozvitých květů, rozkoš žádostivého okamžiku, triumf nejvyšší smyslnosti.

Černý, těsný živůtek měla úzkostlivě upjatý až ke krku.

Jaký to rozmar ...?

Spousta sněhobílých krajek objímala její bílý krk jako chomáče bílé pěny a snědá hlava její s bohatým, kovově lesklým účesem tyčila se z toho hedvábí jako ze sněhových mlh.

Smála se. A růžové paže té duchaplné a obdivované ženy svítily jako slonovina v lesku nesčetných světel. — —

Šampaňské teklo proudem; v sále rozvířilo se šílenství.

A v této směsici květův a vztyčených, kypících pohárů, v záplavě světla a v šumu a víru opojení zdála se Venuše vskutku bohyní, ohniskem celé té ztřeštěné mladosti, která horovala a šílela pro ni ...

»Sundejte přece ty krajky s krku —« zvolal prosebně Darvia, velmi bohatý bankéř, který se dávno již kořil té bohyni.

Usmála se tajemně.

Fulvio, nejslovutnější z mladých básníků, spit na dobro, vzchopil se vrávoravě a přiblíživ se k Venuši, vztyčil svůj pohár před ní.

»Na vaše zdraví, bohyně, na vaše ...,« blábolil, »připíjím Vám, pro kterou všichni jsme ho-

tovi zemříti . . . všichni . . . zemříti láskou . . jako Dalgas, malíř umělec!«

Jakoby studený průvan proběhl mezi stoly, tak ochladilo se v sále po hrobových slovech opilého básníka. Po trhané Fulviově řeči nastalo hluché ticho.

Před dušemi všech, v kouři šampaňského, zachvěl se v tom okamžiku zjev ubohého umělce zápasícího se smrtí. Nikdo neodvážil se promluviti.

Konečně Venuše se vzchopila. Byla bleda, jakoby polita bezbarvým světlem měsíce.

Povznesla vysoko zpěněný pohár a spočinuvši zvláštním, ztrnule usměvavým, pevným pohledem na celé skupině mladých mužů, vyzývajíc je takřka svou neodolatelností, pravila zamyšleně:

»— A já přijímám přípitek Fulviův — a piji na zdar vašich mladých životův!«

A vyprázdnila svůj pohár do dna.

Po té pokračovala:

»Leč nezapomínám také na toho, který umírá pro mne . . .«

A strhnuvši krajku s krku, obrátila se k bankéři:

»Pro vás, Darvie, za tisíc franků . . . Vy chápete přece — ?«

Všichni souhlasili němě.

Darvia chopil se vášnivě sněhobílé krajky, jež byla obnažila šíji tak ideálně dokonalou, jako šíj antické bohyně.

»Druhý tisíc za živůtek!« zvolal markýz d'Alvi, mladý šlechtic, který byl velmi plešatý při svých třiceti letech

Venuše se stejným úsměvem rozepjala svůj živůtek a nechala jej padnouti na zem. Objevila se bílá, v nejčistším musselínu. —

* * *

Zlato pršelo na stříbrnou mísu a Venuše ztrácela kus po kuse svých krajek bělostných jako sněhové pýří, které vždy určitěji dávaly prokmitávati svůdné nádheře a opojnému přepychu jejího těla.

Jakoby jediná, prudká, rozbouřená vlna vášně, horečnosti a jasu zaplavila mžikem celý sál. Tlak neodolatelné žádosti zmocnil se rázem všech vínem rozjařených mužův. Žíly jejich praskaly takřka mocným bitím rozjitřené krve.

A — Venuše odhazovala své krajky — kus po kuse.

Šum a hluk v sále hrozil vypuknouti ve vřavu.

A Venuše odhodila poslední krajku; neměla na sobě již pražádné — toliko tenký závoj jemného musselínu halil její údy jako mlhavý dech.

A když smysly přítomných uchváceny byly bouří — odhodila i ten.

— — — — — — —

* * *

Zjevila se postava velkolepá a oslňující, beze studu rovna bohyni. Kněžka pravdy a krásy otevřené, královna mladosti a rozkoše, panovnice světa . . .

U jejích nohou třpytila se stříbrná mísa do vrchu naplněná zlatem — pro Dalgasa.

KAREL HURYCH:

SLABOŠI.

Pokrač.

Miksovi bylo jakoby jej Kroll šlehl karabáčem přes tvář. Mrákotavě zašumělo mu v hlavě. Tíhl ulicemi bez uvědomělého cíle a z nenadání octl se před domem, kde měl Havelka atelier. Houkl do mluvidla vedoucího do podstřeší. Jeho přítel nebyl doma. Pocítil touhu jej vidět a s ním mluvit. Hledal ho ve dvou kavárnách. V třetí jej našel.

Havelka seděl v koutě sám nad sklenicí absinthu. Nikoho si nevšímal. Miksa náhle pocítil ulevení, když spozoroval zasmušilou, přepadlou tvář svého přítele a zevnějšek nedbalejší nežli jindy.

Havelka jej uvítal s úšklebkem Změřil jej ironickým pohledem a dobrácky, měkce mu stiskl ruku.

»Ejhle člověk, jemuž bych měl závidět!«

Miksa odhodil rukavičky a hůl na židli s jakousi elegantní ledabylostí, kterou si navykl v poslední době, kdy poznal, že se stal zajímavým mužem svým poměrem s paní Vilimovou.

Havelka se smál nervosně a popuzeně. Do čela se mu ryla kolmá, ostrá vráska. Miksovi bylo ještě volněji. Bláhové myšlenky vyvolané Krollovou poznámkou jej rázem opustily. Nesmysl!

Havelka byl velmi rozmrzelý Uchopil se Miksy jako zoufalec, který se chce vyzpovídati ještě před katastrofou.

»Zle je se mnou, kamaráde. Navštěvujou mne hrozné příšery a potvory, udělaly si z mého mozku strašidelné rejdiště. Nemohu pracovat — nemám sílu — nemám víru . . .!«

»A co lásku,« přerušil jej Miksa s úsměvem, o němž myslil, že je velmi raffinovaný a který ve skutečnosti byl velmi naivní.

Havelka dopil sklenici absinthu.

»Lásku? E fuj! Co to tlacháš! To je jistě mé jediné štěstí — pak bych již byl docela par terre!

Znáš mne volného kozáka, osamělého dobrodruha. Ale to je příliš hloupé. Hůř je, že jsem se octl před úplným bankrotem. Samá passiva! Největší je mé Moře Resignace. To mne zabije. Nemohu tím hnout. Ruce mám schromené, duši scvrklou — malomocný idiot. A nejhorší je, že mne to vlastně ani tak moc nedojímá. Proč malovat, pro koho tvořit velké dílo, dílo vznešené krásy, konkurenci Bohu? Proto snad, aby obecenstvo dílo očenichávalo v gallerii a esthetičtí docenti aby o něm psali pojednání?«

Havelka se odmlčel. Bouřilo to v něm. Měl svou krisi.

Poručil si nový absinth a vyhnal sklepníka z místnosti.

Havelka bouchl na stůl a div se nerozkřikl svým prudkým, vášnivým spůsobem:

»Čert ví, co to je. Tak si ti logicky dovedu stanovit marnost a zbytečnost všech těch mých ctižádostí a chimér, je to tak prosté a přirozené – ale myslíš, že dovedu užiti této velkolepé vymoženosti svého rozumu? Kde pak! Místo co bych měl vyrábět portréty, malovat pěkné, líbivé věci s francouzským chicem, vydělávat peníze, sloužiti c. k. umění jako profesor a akademik a jednou si postaviti villu a přišpendliti nějaký řád, jaké dostávají dvorní kuchaři a lázenští kapelníci, místo tohoto krásného života, který je přede mnou otevřen tak vábně a přístupně — mořím se ve své samotě, křičím bolestí v tortuře své nemohoucné touhy a umdlévám, padám jako zničený před svým dílem, před svým velkým dílem.«

»To se dostavuje u tebe periodicky — přejde to, a bude zase dobře.«

»Ano . . . na chvíli snad . . . ale na to se někdy umírá . . .«

»Pak hledej nějakého rozptýlení, vzrušení, něco tak sensitivního, snad zapomeneš a pak se vrátíš silnější . . .« pravil Miksa zvolna, a pátravě hleděl na Havelku.

»Děkuji. To by byla snad medicina pro tebe, ale ne pro mne . . .!«

Miksa již se chtěl zeptati Havelky, jak se sešel s paní Vilimovou. Ale bylo by to zbytečné. Věřil, že jen náhodou se ti dva potkali. Nic jiného v tom nemohlo býti. Aspoň s jeho strany. Havelkovi teď úplně důvěřoval. Tušil, že tento štvaný a chorý divoch je velmi vzdálen všech myšlenek na záletnictví. To vše leželo již mimo jeho povahu. A Miksa cítil nesmírnou vroucí lásku a příchylnost k svému příteli. Byl by jej objal. Oči mu zvlhly jakýmsi radostným přecitlivěním.

Miksa za chvíli odešel. Rozloučil se s Havelkou jako s nejlepším přítelem, tiskl mu ruce velice srdečně, domlouval mu, aby se vrátil k práci, zanechal nudy a nedůvěry v sebe, a byl velice dojat.

Havelka hmouřil oči v koutku kavárny a prudce kouřil.

Náhle jakoby se osvítila jeho tvář.

»A ne, ne!« zašeptal, a zachvěl se jak i fysicky pocítil příval vzbouřené energie a vzdoru.

»Ona mne zachrání . . . její oči . . . její krása . . . mé dílo bude Ona . . .«

A zahučel:

»Mikso . . . odpusť!«

XXVI.

Z koupelny u ložnice vešla paní Vilimová do svého parfumovaného vykrášleného, měkkými poduškami vystlaného pokojíku. Oddechovala a celá voněla a hřála čerstvou svěžestí po koupeli. Do stor padalo světlé, jakoby vybledlé slunce podzimní. V kamnech praskal oheň.

Měla na sobě řasnatý župan empirového střihu s bělostnými, jemnými krajkami na prsou, na rukávech i po celé délce županu, kde se rozpínal. Zlaté, vlhké vlasy jí splývaly na ramena.

Zastavila se před zrcadlem, tvořícím celou výplň vysoké skříně. Dotkla se svými bílými, po lázni zarůžovělými prsty vlasů na skráních, v hrou žila ruku do jejich silných, hedvábných vln.

Nezapnutý župan rozevřel se při pohybu zvednutých ramenou. Průhlednou clonou bílé musselinové košilky drobně puntíkované probleskla nádherná krása jejího těla.

Dlouho stála mladá žena před zrcadlem. Byly to chvíle nejčistší koketerie ženské, kdy se těšila ze své krásy, kdy pozorovala ztepilost svého těla.

»Jako nudící se huriska,« napadlo ji.

Zdálo se jí to zábavou uvězněného ženského tvora určeného za nástroj rozkoše.

Ošklivá, ponižující myšlenka. Hm — uvězněna . . . ale zotročená? Tím hrubým dobrákem, který se chvěje o její lásku a který tají v sobě hrozné, divoké návaly žárlivosti — ač tuší . . .?

Vztyčila hrdě hlavu na svých ladných, štíhlých ramenou, ňadra se jí dvěma vábnými, plnými vlnami vydmula z krajkového výstřihu košile.

Měla plné, opojné vědomí moci své krásy, svrchovanosti své krásy nad celým svým okolím.

Procitlo v ní již cele velitelské, královské vědomí ženy milované, ženy vzrušující, omamující a podmaňující.

Co se stalo poslední dny, nevyrušilo její vědomí, neznekliďňovalo ji, ale byla velmi, velmi nespokojena.

Nešla k Miksovi z touhy a žízně po lásce. Její ženství pokořené nehodným manželstvím dobývalo si své právo.

Ale to vše bylo jen okamžitým vzplanutím lehkých hořlavin smyslnosti, hluboké, podzemní ohně dosud soptily v tajných úkrytech. Toužily vyraziti ven, proklestiti si cestu.

A slyšela náruživá a ironická, horoucí a posměšná slova Havelkova, a viděla jas nejzbožněj-

šího obdivu v jeho očích. Konečně přímo a neomaleně ji vyzval, aby přišla k němu dnes odpoledne do atelieru.

— — — — — — — —

Paní Vilimová choulila se mezi poduškami na divanu. Její myšlenky zmateně se rozbíhaly, tu zpět do minulosti, tu zase v rozpory přítomnosti a v snění, blouznění budoucnosti.

Život za ní ležel tichý a plochý jako smutná, jednotvárná pláň. Jen v mládí, když z dětství vyrůstala v dívku, poznala silnější hnutí, na něž nezapomněla. Její otec přišel na mizinu. Stal se agentem. Žili několik let v útrapách namáhavě maskované bídy. Od té doby měla hrůzu z nedostatku, nepohodlí, a zamilovala si přepych, bohatství, eleganci. Naučila se žíti v společenské přetvářce. Doma s matkou živořily z peněz, které otec těžce sháněl a lehce ztrácel ve spekulacích i kartách jsa poháněn neustálou horečnou snahou domoci se opět jmění, žily jako švadleny nad šicími stroji, nad toilettami, jež si samy šily, ale na ulici, v divadle, ve společnosti zachovaly si aspoň zevně své místo v měšťácké elitě, matka svou matronskou majestátností a dcera svou rozkošnou krásou a elegancí.

Lida zoufale se bránila tísni malé, pracné existence. A chtěla svou krásou si zakoupiti život příjemný a zbavený nízkých starostí, té ubohé přetvářky chudáků mísících se mezi bohaté. Očekávajíc pevně, že se brzo bohatě vdá, zamilovala se zatím do mladého krasavce studenta, který býval často až protivně sentimentální a vážný (ale jen v její přítomnosti, jak se později dověděla bez velké lítosti) a na jehož polibky nezapomněla. A jakmile přišel Vilim — čekala již dlouho a déle vyčkávati někoho lepšího zdálo se jí i její matce neprozřetelným — rozloučila se za rozkošně plačtivé scény se studentem krasavcem a stala se paní Vilimovou.

A nic nebylo v její minulosti neobyčejného, nebývalého, napínavě rozechvívajícího — a přece v ní bylo tolik roztoužení po životě silných dojmů a zvláštních, dobrodružných chvil, po poesii a kráse nevšednosti . . .

Viděla, že její krása a její duch — cítila se často víc povznesenou svým duchem nežli svou sličností — opravňují ji, aby se zhostila nízkosti, prázdnoty, nudy svého živoření . .

A přes to se shovívavým úsměvem vyslechla romantické a horoucí vyznání Miksovo, aby uprchli a hledali nový život, volný a pracovitý, bez té strašné lži a pokrytectví nedovoleného poměru. Usmála se jeho bláhovostí.

Ale jiný hlas, jiná slova rozechvívala ji až do hlubin duše, kde soptily těžké skryté ohně. Nechápala ani, proč před Havelkou bledly všechny ostatní představy mužů, jež viděla pokořené a překonané slávou své krásy.

Poznala v něm brutální sílu muže, jež vyzývala v boj její vítězné ženství, a cítila, že vítězství toto bylo by úžasné, krásné, velkolepé, že kořistí jeho byla by duše, skvělá, vzácná duše umělce hořící láskou . . .

Pohlédla na hodiny. Blížila se čtvrtá. Byl ještě čas. Zavolala služku a co nejspěšněji se oblékla a řekla, že jde na Malou Stranu k tetičce, že se snad vrátí až večer.

XXVII.

Miksa ji neviděl několik dní. Nepřišla. Napsala jen dvě slova: není možná. Odvážil se k ní do bytu — nebyla doma.

Byly to hrozné dni a hrozné noci. — —

Nespal, nebděl, nežil — srdce měl v ledových kleštích, mozek v ohni — zoufal, stenal, proklínal, modlil se, volal její jméno — — a věděl, že je ztracen.

Žárlivost, úzkost, strach, vztek, šílenství, paroxysmus lásky, lásky, která není již chorá touhou ale která je zdivočelá, vzbouřená, zjitřená poznáním svrchované rozkoše — tyto pocity zmítaly jeho duší posupně a dravě. Proč žárlil — nevěděl určitě. Dvě výhrůžné postavy jej pronásledovaly: její muž Vilim a jeho přítel Havelka.

A tiše, úlisně plížil se za ním děsivý strach — strach z její lásky — byla mu tak záhadná, nejasná. Nebyli si rovni. On dával celý svůj život, celou svou duši, vše, vše — — a ona? Jen jedna půlka její bytosti zjevila se mu ve slunné záři lásky, druhá nořila se v stíny, byla odvrácena od něho. A v těch stínech číhal zmar, zkáza, smrt . . .

Práce již úplně nechal. Plil na ni, jako na všechno na světě. Do kanceláře se nechtěl vrátit.

Zkoušky neudělal, ani se o ne nepokusil. Úplná netečnost k životním zájmům, tupá lhostejnost k budoucnosti ovládly jej.

Bloudil po ulicích — a hledal ji. Seděl v koutě kavárny — a myslil na ni. Do noci civěl před sebe, pil — a hovořil duchem s ní, proklínal ji, vzýval její svatost . . .

Tak byl shroucený, ubitý, zdrcený tou obrovskou, vítězoslavnou, tyranskou mocí ženy.

Jen ona byla — vše ostatní nebylo. Zdálo se mu, že obloha se klene nad světem jako nesmírný zvon, v němž jeho srdce zvučí, hlaholí, zpívá jediným všechen vesmír naplňujícím jménem: Lida! Lida!

Nedbal již ani o svůj zevnějšek. Měl kravatu pošpiněnou, klobouk pomačkaný, kabát zaprášený. Prodal všechny své skvosty. Matka mu posýlala již poslední zbytky stroskotaného jmění.

Chtěl se vrátit k svému denníku. Ale již ani tolik síly neměl, aby uchopil péro pro své zpovědi, aby si ulevil. Jeho myšlénky se rozbíhaly divě a rozháraně jako déšť meteorů hasnoucích v zoufalých tmách noci . . .

Poslední setkání s Havelkou v kavárně přineslo mu uklidnění. Ale když uplynulo několik dní a nemohl se dostati k paní Vilimové, tu s hrůzou si myslil, že se ho straní, viděl v tom úmyslnost. Ochladla náhle snad. Je plna rozmarů. Ano Kroll má pravdu ... A Kroll též mluvil o Havelkovi. Je to prozíravý, špehounský člověk. Nic mu neujde, větří ...

Miksa obíhal v okolí Havelkova atelieru. Stále mu bylo jakoby měla se objevit Lida jdoucí k jeho příteli. A představoval si zcela živě děsné věci.

Krví se zatmívaly jeho vidiny .. překvapil je ... ji zardousil .. jej probodl kapesním nožem ... Citil v sobě zvířecí vzteklost.

A neměl ani tolik odvahy, aby šel k Havelkovi.

Tři dny se rozmýšlel. Konečně vešel k němu, Havelka pracoval. Byl rozjařený a veselý. Měl horečku práce. Od časného rána do pozdního večera se potýkal se svým dílem. »Moře resignace« nabývalo už konečných tvarů ustálených po tolika dnech krutých bojů a námahy.

A žena tvořící střed, podstatu obrazu vystupovala již v obrazu jasně ... dosud jen nadechnuta, načrtnuta, ale již bylo zříti vznešený, kouzelný a bizzarní půvab její krásy ...

Miksa vypoulil vytřeštěné oči na obraz. Neviděl nic jasně .. hlava se mu zatočila a jako v halucinaci vystoupla proti němu z obrazu ona ... její krása .. její plavá, bílá, nahá krása ..

Chtěl něco říci, chtěl vykřiknouti, ale hlas se mu zlomil chroptivě v krku a obrátiv se, utíkal beze slova z atelieru. Pokrač.

FEUILLETON.

JAKUB ARBES: Z ČESKÝCH LITERARIÍ.

Myšlénka slovanské vzájemnosti — bratrství všech kmenů slovanských vyvíjela se, jak známo, teprve v našem století.

Kdy a jak myšlénka ta vznikla, kdo a v jaké míře přispěl k jejímu rozvoji, nebylo sice do dnes uznáno za vhodný předmět specielního studia; ale hlavní representanti směru toho v literatuře i v politice nejsou neznámi.

Na sklonku minulého století byla vzájemnost slovanská i v kruzích tehdejších vlastenců a literatů českých snad jen mlhavě tušena.

Skoro vše, co bylo v tu dobu literárně vytvořeno, nebylo tvořeno v pravém slova toho smyslu, nýbrž — patvořeno. Naprosto původních základních myšlének a těmto přiměřených komposic a forem skoro ani není. A to ani ve verších, ani v prose.

Z Německa a přes Německo — hlavně z Anglie a Francie přivalily se do Čech literarní »vzory« a skoro vše, co literarně produkováno, není nežli pouhé, více méně primitivní napodobení těchto »vzorů«.

Podle »vzorů« germanských balad (tvořených podle »vzorů« anglických) vyráběny české balady plné krve, děsu a hrůzy ještě v první čtvrti našeho věku, ba i později. Napodobením Gessnerových idyl plozena nejnudnější pseudoprosa nejtitěrnějších tendencí, kdežto povídky podle »vzoru« povídek Spiessových (kterýž zase pracoval dle »vzorů« anglického »blaustrumpfa« Anny Radcliffové) a jiných — vzbuzovaly svými pseudorytíři, pseudoloupežníky a celými chory pseudoduchů a pseudostrašidel příjemně lehtavý pocit strachu a hrůzy i u oněch otužilejších čtenářů, kterýmž husí kůže nenaskakovala právě při každé příležitosti.

A ze všech těchto matných, namnoze i matohlavých ozvěn vyrazil jako křiklavá disonance z náležitě sešťemovaného choru imitací náhle myšlénkově původní tón — z počátku bezpochyby skoro nikým nepovšimnutý — kterýž prodlením několika decenií vyklíčil v úchvatný choral tak netušené mohutnosti, že vzbudil nezanikající ozvěnu v milionech duší a srdcí veškerého Slovanstva.

První, ovšem mlhavý záchvěv možno vystopovati již ve sbírce veršů Václava Thama z roku 1785; ale první skutečný záblesk literarní — tedy jaksi praembryo velkolepé myšlénky, kterou byl Jan Kollár teprve po několika deceniích vtělil ve své epochalní »Slávy dceři«, jsou prostinké veršíky tohoto znění:

»Buďtež zdrávi i vy Slováci,
Charvátové i Moravci,
nápodobně Polákové,
v slávě mocní vy Rusové!
Máte jeden jazyk s námi,
slavně kvete mezi vámi!«

A podivno — autor těchto prostých a přece tak památných veršíků, jakých nebyl před ním co do základní myšlénky žádný jiný Čech a snad žádný Slovan napsal, byl u nás — patrně z obvyklé kulturně historické »vděčnosti« — často přímo na pranýř staven.

Ještě před nedávnem podal vážný jeden list český českému obecenstvu na ukázku několik jiných veršů autora toho s příslušnými úšklebnými glosami, aby nezvratně »dokázal« jak bídným a směšným tento veršotepec byl.

A přece byl tento první, byť i primitivní záblesk grandiosní a světodějné myšlénky bezměrného dosahu v celé tehdejší, ovšem teprve se probouzející české literatuře — jediným — pravíme: jediným tónem, jenž nebyl ohlasem cizích vlivů ... Byltě to první záblesk myšlénky naprosto nové, naprosto původní a ryze slovanské.

A muž, kterýž byl u nás v Čechách poprvé vyslovil — nebo chceme-li, třeba jen přibližně naznačil — myšlénku tak grandiosní, nebývá v choru souvěkých mu spisovatelů českých vůbec ani uváděn. Stane-li se tak někdy přece, neděje se to z pravidla z jiných příčin, než aby k seriosním úvahám o českých imitátorech přičiněna byla také garnitura úšklebného posměchu, že mezi vlasteneckými literaty na sklonku minulého století byl také prostý muž z lidu bez hlubšího vzdělání, který se opovážil veršovati právě jen tak, jak dovedl — že to byl jeden z nejhorlivějších příležitostných veršovců, kterýž hlavně česká divadelní představení a jiné vlastenecké momenty »opěval« — starší tovaryš pernikářský, Václav Melezínek.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 1. ZÁŘÍ 1899. — ČÍSLO 35.

Z LYRIKY STAROFRANCOUZSKÉ.*)

PŘELOŽIL JAROMÍR BORECKÝ.

FRANÇOIS VILLON: (1431–1484.)

BALLADA PANÍ BÝVALÝCH ČASŮ.

Mně rcete, v které zemi je
Římanka krásná, Flora snivá;
Archipiada z Graecie
a Thais, její sestra nyvá;
kde Echo teď, jež v odvět znívá
nad rybníkem či nad řekou
a nadlidskou se krásou stkvívá?
Ale kde loňské sněhy jsou!

Helois moudrá nežije,
pro niž se, vyklestěn, za živa
Esbaillart v klášter pohřbije?
Pro lásku k ní ta strast ho zrývá.
Kde rovněž královna se skrývá,
jež Buridana choutkou zlou
do Seiny v pytli hodit kývá?
Ale kde loňské sněhy jsou!

Královna Blanche jak lilije,
jež sireniným hlasem zpívá;
Harembourges, dcera Elie;
Bietris, Berta, Allys tklivá
a Lotrinčanka dobrotivá,
již upálili Briti mstou;
kde jsou, o Panno milostivá...?
Ale kde loňské sněhy jsou!

Poslání.

O kníže, kde jich zástup zmdlívá,
nezvíte v témdni s námahou
ni za rok, jen vám refrain zbývá:
Ale kde loňské sněhy jsou!

SPOR SRDCE A TĚLA VILLONOVA VE FORMĚ BALLADY.

Kdo to, jejž slyším? — Já. — Kdo? — Srdce jest,
jež na jediné nitce visí již,
sil, krve, bytí nemám víc z těch cest
zříc, v samotě že opuštěný dlíš
jak chudák pes, jenž zalezl si v skrýš. —
Co příčinou? — Tvá choutka pošetilá. —
Co tobě po ní je? — Mně není milá. —
Dej pokoj! — Proč? — Chci obírat se tím. —
A kdy? — Až by mne mladost opustila. —
Víc neřeknu. — A já se spokojím.

— Co myslíš? — Že jsem člověk, jenž má čest.
— Jsi třicet let. — Ba, mezka věk je týž.
— To mladost? — Ne. — Tož bláznovství v svou lest
tě chytlo. — Kde? — Za límec krku blíž;
nic nepoznáváš? — Mouchy, v mléka číš
jež padly: jedna černá, druhá bílá.
— Toť vše? — Mám přít se o nic prostomilá?
Dost nemáš-li, zas počnu sporem svým. —
Jsi ztracen. — Stačí k odporu mi síla. —
Víc neřeknu. — A já se spokojím.

— Já smutek, ty zlo, bolest musíš nést.
Bys blbec byl, neb šílenství nes' tíž,
ty srdci měl bys v omluvu co plést,
když nedbáš, celý takový jsi spíš.
Buď s hlavou tvrdší křemene tu čníš,
buď víc, než čest, se zla ti zalíbila.
Zda odpověď ti na ten důvod zbyla?
— Já ze všeho se smrtí vyhojím.
— Probůh, ta těcha! — Výmluvná ta žíla!
Víc neřeknu. — A já se spokojím.

*) Ukázka z připravované »Poesie francouzské staré doby«.

— A zlo? — Je z mého neštěstí viz kvést:
když Saturnus můj uzlík vázal, níž
tam ukryl zlo. — To bláznovská je zvěst:
jsi jeho pán a před sluhou se chvíš.
Co Šalamoun v svém svitku píše, slyš:

Má moudrý moc, tak praví, jež se čilá
na planety a vliv jich rozšířila. —
Nic nevěřím, jak jsem, tak budu, vím.
— Co pravíš, nic? — Ba tak má víra mnila. —
Víc neřeknu. — A já se spokojím.

— Chceš žít? — Kéž boží moc to udělila!
— Ti dlužno... — Co? — By výčitka tě zryla;
číst bez konce. — A co číst? — Vědy díla;
nech bláznů. — Dobrá, jest-li obstojím.
— Nuž, podrž to! — Vše paměť dobře skryla.
— Již neleň dél, by věc se nezvrátila.
Víc neřeknu. — A já se spokojím.

BALLADA JALOVÝCH ŘEČÍ.

Znám dobře, co to mouchy v mlíce,
znám člověka zřev jeho šat,
znám po dnech krásných plískanice,
znám po jabloni plod pln vnad,
znám strom zře pryskyřici tát,
znám, kdy vše z téhož původ střebe,
znám, kdož chtí lenit, pracovat,
znám vše, jen neznám sama sebe.

Znám podle límců náprsnice,
znám podle kutny mnichu řád,
znám pány podle služebnice,
znám jeptišku, šlář vida vlát,
znám tlachala, kdy žvaní rád,
znám, hlup že v smetaně má nebe,
znám víno již dle kádě plát,
znám vše, jen neznám sama sebe.

Znám koně lišit od mezčice,
znám cenu jich, i břímě snad,
znám Bellety a Bietrice,
znám hod, jejž dlužno počítat,
znám vidin zjev, jenž v sny se vkrad,
znám vinu Čechů a též tebe
znám, Říme, s mocí světovlád,
znám vše, jen neznám sama sebe.

Poslání.

O kníže, znám všech věcí spád,
znám zdravé, bledé, mráz jež zebe,
znám smrt, nás stráví jedenkrát,
znám vše, jen neznám sama sebe.

MATHURIN RÉGNIER: 1573–1613.

VLASTNÍ EPITAF.

Já oddav se pln pohody
zákonům dobrým přírody,
jsem žil bez všeho přemítání;
a na mne, nevím sděliti,
proč uznala smrt mysliti,
jenž neuznal jsem myslit na ni.

JEAN LE HOUX: Konec XVI. stol.

NOS PIJÁKŮV.

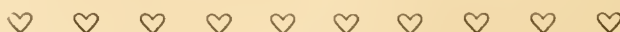
Ty, jehož rubíny sud mnohý vína stály,
o nose zdobený,
tón jehož bohaté do fijalova halí
svůj odstín červený;

O nose veliký, kdo sklenicí tě vidí,
jen krásnějším tě mní.
Ty nosu žebráckých se nepodobáš lidí,
již vodu popíjí.

Ku tobě podobno své hrdlo krocan nese;
tu nosu bohatost,
co nemá bohatců! Tak malovat tě v plese,
to třeba času dost.

Zde štětcem sklenice, jímž naličen jsi pyšně;
víno zdroj barev tvých,
jímž tak jsi malován, rudější sladké višně
a piják nejlepších.

Prý očím škodí to. Však budou pány tobě?
Mně víno lékem dum
i všeho zla. Já spíš — chci ztratit okna obě,
než celý dům.

KAREL JONAŠ:

VINA NADBYTKU.

Pokrač.

Druhého dne, hned časně z rána byl již pokladník u paní Ezunové a vykládal rozhorleným hlasem, co Bobruš v hospodě mluvil.

»A mně že se smáli, mně?« vztekala se továrnice, jež byla ještě neumyta a nečesána.

»Ano, uráželi vás! A vyhrožovali stávkou, jestli nezvýšíte mzdu a budete-li chtít, aby děti posílali do německé školy —«

»A úředníci také?« křičela, pohazujíc rozpletenými vlasy.

»Ach ne! Kde pak úředníci — ti poslechli! Ale ta chátra —«

»Pošlete mi sem Bobruše — hned, teď, já mu nasolím,« velela chraplavě, jakoby měla hrdlo zaneseno slinami.

Engelmüller s chytrácky přivřeným zrakem kvapil do továrny. Ezunová běhala zatím z pokoje do pokoje, při čemž klela a nadávala tak nahlas, že přiběhl lokaj a ptal se ustrašeně, co se jí stalo. Místo odpovědi chytla ho za krk a vyhodila na chodbu.

Posléz rozevřely se dvéře a těžkým krokem vešel Bobruš. Tváře jeho od sazí vypadaly jako tetované a oči jeho vystupovaly mu z nich neobyčejně světle. Zadrmolil mezi zuby krátký pozdrav a pohodil tělem, jakoby se ptal, proč byl sem zavolán.

Ezunová, jak ho uviděla, smáčkla hlavu k ramenům a řítila se k němu dlouhými skoky.

»Ty's prý mně včera nadával?« syčela a chrup její odhalil se úplně.

Bobrušovi naběhla na čele žíla. »Nejsem váš otrok a proto mi netykejte!« zahučel podrážděně.

Ale sotva to dořekl, už Ezunová uhodila ho pěstí mezi oči a něco nesrozumitelného hrnulo se jí z úst.

Pod Bobrušem jakoby se pohnula náhle podlaha. Zaklátil sebou, tělo se mu rozechvělo a v tom okamžiku železné jeho ruce dopadly s děsivou prudkostí na její nadmutá prsa. Drásavý výkřik rozlehl se pokojem a továrnice se zapotácela, jakoby padala do mdlob. Ale najednou neobyčejně rychle narovnala opět klesající kolena a se sílou ženy, která kdysi tahala těžké vozy a vodila rozvášněné býky na řetězu — vrhla se znova na dělníka, křoupajíc při tom zuby a vyrážejíc ze sebe vzteklé zvuky. Vpadla mu zrovna do náruče a jak lasice zakousla se do jeho ramene, při čemž nohou tloukla jej do břicha, až zarážel se mu dech a zrak zaléval se slzami. Chvíli to vypadalo, jakoby už podlehal. Ale z nenadání se skrčil, popadl Ezunovou uprostřed těla, odtrhl od sebe a hodil ji k protější stěně tak zuřivě, že narazila hlavou o dveřní obrubu a žalně zavyla. Vztek její byl však větší než bolest; nedbajíc na své rány, skočila k mramorovému krbu, chytla tu ohromné kovové hodiny s alabastrovým podstavcem a praštila jimi Bobrušovi přímo na hlavu. Ten roztáhl ruce, jakoby ještě chtěl jimi udeřiti, ale náhle zavrávoral a všecek zalit krví padl celou tíhou svého těla na koberec. Několikráte sebou ještě škubl a pak jen řezavý chrapot proudil mu z roztříštěných úst.

»Tu máš, lumpe, tu máš!« řvala nad ním a rozhoupávala nohu, aby ho kopla do prsou.

V tom ale vstoupila komorná do pokoje a spatřivši Bobruše ležícího a chroptajícího, vykřikla zděšeně: »Vždyť on umírá!«

Tento výkřik jakoby Ezunové okamžitě ozářil celý dosah toho, co byla spáchala. Oči její se vytřeštily, ústa úplně rozevřela a ruce dělaly posuňky, jakoby se něčeho chtěly zachytit.

»Že umírá? — A proč? Jak to?« ozvala se za chvíli a hlas její byl nepevný, smáčknutý — »proč by umíral? Přece on mne více tloukl,« dodávala hned, jakoby cítila nutnost před komornou se omluviti.

»Inu, umírá, — prosím, podívejte se!« křičela komorná, »a jaké má rány, a co tu krve!« — A děvče zakrylo si oči zástěrou a prchalo z pokoje.

Ezunová zírala ztrnule za ní. Nevěděla, má-li utéci také nebo zůstati. Pak pohlédla opět na Bobruše a nejvíc zaujal ji potůček krve, řinoucí se z jeho spánku a vsávající se žíznivě do tlustého koberce. Chtěla popojít, ale nohy jí zdřevěněly. Cítila hroznou tíhu a únavu v celém těle a pod očima strašlivý žár.

Najednou ale jakoby násilím vyškubla se z této ztrnulé tísnivosti, zalomila rukama a úpěla: »Doktor, kde je doktor?« A sama pak vyřítila se na chodbu, a běhajíc sem a tam volala stále po doktorovi. Nikdo se jí neozýval. Tu ona všecka úděsem pomatena skočila do jakés polotmavé komory a zavřela za sebou dvéře na železnou závoru. Nějakou dobu lítala bez cíle i v úzké té místnosti, škrábajíc prsty po vlhkých stěnách, pak ale padla na podlahu, stočila tělo do oblouku a trhajíc se za vlasy dala se do pláče. Ale nevydržela tak dlouho. Z nenadání se vyšvihla, klekla na kolena a spínala ruce, jakoby se chtěla modlit. Než nenapadala ji slova, která by měla odříkávat. V hlavě jí ječel podivný jakýs hlas a ohromná prsa pálila ji jako výheň.

»Ale vždyť já nic neudělala, to on — on začal« — jala se naříkat na hlas a rozhodivši ruce, pokyvovala náruživě hlavou. A jakoby stála před někým, kdo ji vyslýchá, vyprávěla hned vzdychavě, hned prudce, co se bylo stalo. Než i v této chvíli, kdy rozechvěna byla strachem a kdy tetelilo se jí tělo jako v třeskutém mrazu, hnána byla jakýmsi vrozeným, neuvědomělým pudem k tomu, aby lhala, zapírala a svalovala vinu se sebe. »On mne tloukl nejdřív, on,« vyznávala sama sobě — »sem mně praštil, vždyť to ještě bolí,« a sahala při tom na hlavu a hruď, — »pak já teprv ho udeřila, pak až — pak! Přece jsem se nemohla dát — zabit. On byl tak — tak silný a vzteklý — —«

A tuto lež opakovala si stokrát po sobě, stále jen ještě zmírňujíc svůj hanebný čin a zveličujíc jeho údery...

Zatím byl už Bobruš z pokoje odnesen do světnice vrátného a starý lékař ohledával jeho rány.

»Nevydrží, nevydrží« — tvrdil klidně a po latinsku určoval místa, která byla rozdrcena.

Poslali pro kněze. Ale než přišel, Bobruš dotrpěl.

Ředitel továrny, všecek rozrušen hroznou tou událostí, rozčechrával si rozčileně krásný vous a pořáde si opakoval: »Tak co teď, co teď?«

Hledal Ezunovou, ale nebylo po ní potuchy. To jej teprv skličovalo: »Přiznává se proto se schovává. Je vinna« — prolétlo mu hlavou a sám se lekal toho, co ji nyní očekává. Uslyšel rámus na dvoře. Seběhl dolů a zde spatřil dělníky a sedláky rozzuřené a jakoby připravené k násilnému výpadu. Mezi nimi míhala se postava obecního starosty, který občas vykřikoval: »Jen nic nedělejte — prosím vás! Už jsem poslal pro četníky a pro soud — vše se vyšetří a potrestá.«

Ale dělníci reptali dál a umazané jejich ruce jako žerdi trčely hrozivě do výše.

Ředitel přistoupil k nim a chtěl něco promluviti. Hlas mu ale selhal a lámal se. Jen posuňky nabádal je k mírnosti a klidu.

Avšak místo aby je tím konejšil, jen víc rozpaloval jejich vztek.

»Zabíjíte nás jako psy,« — hučelo to ze zástupu, »pryč s takovou loupežnickou bandou!«

Rychle k řediteli přiběhl starosta a prosil jej, aby se vzdálil. Poslechl a vešel opět do budovy.

Napjetí a horečné rozčilení potrvalo až do odpůldne, kdy přibyl do továrny četník a za chvíli za ním soudní komise.

Četník, mladý ještě člověk, neustále se zardívající, jakoby se styděl, ptal se nejdřív na paní Ezunovou, kdežto komise odebrala se k zabitému.

Ředitel, který zatím už našel úkryt paní Ezunové, z něhož však marně ji hleděl dostati ven, zavedl četníka ke dveřím komory a zaklepal na ně: »Milostpaní, teď musíte už otevřít, jsou zde od úřadu —«

Temné zaštkání ozvalo se uvnitř, ale dvéře zůstávaly zamčeny.

»Prosím, ve jménu zákona otevřte!« — vzkřikl četník a začervenal se při tom až po uši.

Čekali opět chvíli. Najednou něco zašramotilo, pak slyšeti bylo zvuk, jakoby udeřil kov o kámen, — dvéře zaskřiply a paní Ezunová vyšla. Ale sotva uzřela před sebou četníka, vykřikla, padla na kolena a volala všecka se chvějíc: »Prosím vás, nedělejte mi nic, prosím vás! Dám vám tisíc zlatých, dva tisíce — vždyť já jsem nevinna . .«

Četník ji pozvedl a jaksi ostýchavě zavedl do pokoje. Klesla do lenošky, vtáhla nohy nahoru k tělu, při čemž rozcuchané vlasy zakrývaly jí na polo obličej, jenž byl neobyčejně bílý a na němž proto tolik vystupovaly veliké hnědé pihy.

Začal výslech. Ale ona odpovídala ustavičně jen jedno a totéž: »On první mne udeřil, já se toliko bránila.«

»Já bych prosil, abyste mi odpovídala, nač se tážu,« doléhal četník.

Ezunová však jakoby ho neslyšela.

Ředitel, který byl výslechu přítomen, poklepával si chvíli na svou čistou náprsenku a pak nabídl se, že bude četníkovi nápomocen. Než i on dlouho a marně se namáhal, aby pohnul ji k odpovědím. Dívala se na něho s nedůvěrou a strachem, jakoby strojil o její zkázu. Pomaličku, příliš pomaličku vysoukával z ní jednotlivé věty, a teprv, když řekl, že věří v její nevinu, počala se rozehřívati a vypravovati souvisle.

Ale opakovala jim pouze to, co si byla vybájila sama, když dlela v komoře. Byla ku podivu opatrna na každé slůvko, a jakmile tázali se ji na něco, nač neměla odpověď připravenou, umlkla na okamžik a začala pak hovořit o tom, že Bobruš byl vzteklý a silný člověk.

»Nezbude mi nic jiného, než abych vás zatknul!« — pravil najednou četník a učinil malou poklonu hlavou.

»Ale to přece nejde,« namítal ředitel, »paní Ezunová se jen bránila a za sebeobranu nemůže být nikdo zatčen a veden jako zločinec.«

Četník pokrčil rameny a zašeptal: »Činím jen, co zákon káže.«

»Ne, ne, to nesmí být — počkejte, dojdu pro pana soudce,« odporoval znovu ředitel a ihned běžel k vrátnému, kde komise ohledávala mrtvolu Bobrušovu.

Za hodnou dobu vrátil se se soudcem, hezkým, vysokým mužem, jenž dal si vše znova vypravovat a sám i začal fabrikantku vyslýchat.

»Věc není sice vysvětlena,« — pravil posléze hlubokým hlasem, »ale paní Ezunová stejně tu

nemůže zůstat, poněvadž by ji dělníci utloukli. A tak bude dobře, když ji odveze četník v uzavřeném kočáru do města a tam už státní zástupce vše ostatní zařídí.«

»A dáte mi pouta?« vyrazila ona ustrašeně z krku.

»Ne, to přece ne,« usmál se soudce a pohlédl na četníka.

»Tak prosím, abyste se ustrojila, milostpaní,« pravil ředitel, »a já dám zapřáhnouti!«

»Ne, ne, já se odtud nehnu,« zaúpěla a vtiskla hlavu mezi kolena

»Na dvoře stojí nejméně tisíc lidí,« vykládal soudce, »a ti, až bychom odjeli, vrhli by se na vás.«

»Bude přece jen nejlíp, když odjedete,« radil jí ředitel, »v městě najmu vám byt a tam zůstanete tak dlouho, až se vše projedná.«

»Oni mne tam zavřou,« plakala ona.

»Pojedu s vámi, nic se vám nestane,« odvětil konejšivě ředitel a zavolal komornou, aby Ezunovou učesala a oblékla.

Ještě chvíli se paní fabrikantova vzpírala, ale když ji ubezpečovali, že dobře vše dopadne, dala si říci.

Za hodinu odjížděla z továrny v průvodu ředitele a četníka. Rozčilený lid jakoby byl radostí nad tím opilý. Čepice házel do povětří, rukama mával a křičel: »Výborně! Výborně!« Všichni měli radost nad tím, že ji vezou do kriminálu.

* * *

Byla opravdu ponechána na svobodě, ačkoliv státní zástupce žaloval ji pro zabití a nechtěl uznati, že jednala proti Bobrušovi v nutné sebeobraně. President soudu, který znám byl s jejím mužem, docílil toho, že až do porotního líčení mohla bydleti v privátním domě a nemusila do vyšetřovací vazby

Žila úplně odloučeně, do sebe uzavřená, smutná a děsící se lidí i věcí. Celé dny trávila v peřinách a jen komorná směla býti u ní a mlčky seděti na pelesti její postele. Pouze tehdy, kdy soudce volal ji k výslechu, dala se ustrojit a vycházela ven.

Občas jen přijel do města ředitel a navštívil ji s advokátem, kterého sám vybral a jenž měl pověst slavného obhájce.

»A co ta porota, odsoudí mne?« tázala se vždy hltavě advokáta.

»Nejspíš ne, ale nedá se napřed nic určitého říci,« odpovídal po každé vyhýbavě, »musíme mít naději, jen naději.«

Ale takové odpovědi ji neuspokojovaly, naopak rozrývaly jí hruď a budily v ní novou bázeň.

»Co míníš?« tázala se jednou po takové návštěvě komorné, »co míníš, že by se stalo s mými lesy a továrnami, kdybych byla zavřena? To by mně zatím všecko úředníci rozkradli?«

»Ale — kde pak, to není možné.«

»A proč by to nebylo možné? Kradli, když jsem byla doma, jak až potom — až budu v kriminálu.«

»A co byste tam dělala? Vy se tam nedostanete!«

»Jak to víš, jak? Kdo ti to povídal? Nikdo! Ani advokát nic neví. Musím něco udělat, pak by už bylo pozdě...«

A přemítala od toho dne, jak by zachránila své jmění. Vedle strachu před žalářem a úděsu jenž jímal ji při vzpomínce na zabitého Bobruše, chopil ji nyní do svých spárů jiný, rovněž hrozný pocit. Lakota to byla, nezměrná bázeň před tím, aby ji někdo nepřipravil o majetek, jejž zdědila po svém muži.

»Jak já jen budu potom živa? Jak? Vždyť mně nic nezbude! Musila bych žebrat nebo nádeničit!« A při tom chvěla se a naříkala.

A pak jí napadlo, aby vše prodala a peníze uschovala na takovém místě, kde by zůstaly do té doby, až by se vrátila ze žaláře. Nápad ten jako něco hmotného rozplazil se jí tělem, cítila ho zrovna ve všech údech a nemohla učiniti už jediného pohybu, aby při něm si nevzpomněla na své jmění.

Jednoho dne pravila komorné, aby jí přivedla žida Fantla, známého dohazovače při prodejích velkých statků.

»Toho darebáka?« ptala se komorná s úžasem.

»Proč darebáka? Jen ho přiveď!«

Dohazovač přišel k večeru. V modrém umuchlaném svém kabátku, utíraje neustále oslizlé své tváře dvěma prsty pravé ruky, poskakoval kolem paní Ezunové a usmíval se na ni prohnanýma očima.

»Poslouchejte, Fantle, ráda bych prodala všecko, co mám!« řekla mu s důrazem, »ale nesmíte mne okrást. — A pak nechci, aby se o prodeji tom mnoho mluvilo.«

»Hm, hm, to je zlé,« pravil vážně, »máme málo kupců. Není divu! Pole neplatí, továrny mají konkurenci, lesy jsou vymláceny.«

»Kuš,« zahučela Ezunová a starý vztek se v ní opět zvedl.

»Tak tedy prodat chcete, prodat a hned,« pravil žid, jakoby se ho bylo okřiknutí její ani netýkalo. »K tomu je potřebí moc peněz.«

»Ovšem! Bez peněz to neprodám. Na krejcar chci mít všechno napřed vyplaceno,« rozkřikla se zlobivě.

»Továrny, pole, statky, materiál — hodláte prodat?« tázal se za chvíli Fantl znova.

»Všecko.«

Dokonč.

M. Jahn:

SAMOTÁŘ K NOCI.

Ó Paní, s měsíčných břehů,
kdy šero k zemi tě přivábí,
též na mne rozlij svou něhu,
flór tmavý, jemnější hedvábí,
ze smutných snů a chvil
v mé čelo schyl!

O Sestro duše mé, v snění
zpěv, jenžto slavíkem oddychá,
jak struna v nejčistším pění
kdy line sladce tak do ticha,
jak balsamický dech
mi zníti nech!

Ó Choti, s ňader svých lůna
v mé čelo, spánky mé znavené,
jenž jako večerní luna
pln tvého rudého plamene,
květ narkotický hoď,
ó pojď, ó pojď!

K. Elgart:

PODVEČER DUŠE.

Dokonč.

Vyskočil k umyvadlu a potopil hlavu do studené vody.

»Jen rychle ven!«

Karlík se rozplakal.

Kolasovi byl nesnesitelný ten pláč. Zdálo se mu, že již zabil, že děcko mrtvé pláče. A zase chladně rozdvojen si říkal: »Vždyť je to nesmysl, blázníš, blázníš.« Rychle na sebe naházel šat a vyběhl bez slova do proudu svátečního lidu, do hluku a šumu.

»Proč tak utekl?« — Připomněla si jeho obličej. — »Včerejší!« řekla si, ale pohozením ruky odehnala všecko od sebe. —

— — — — — — —

Půl dne dusil v sobě horečný výkřik po krvi usilovnou prací, hledáním práce, neústupným energickým sjednocováním mysli k všednímu zaměstnání svému, k aktům a protokolům. Cítil sice stále prudší žár na kostech lícních a kdes v temeni hlavy, ale divoce bránil veškerou chladnou ještě rozvahou vstup každé myšlénce, jež nevolána tlačila se na povrch nitra. Bál se každé, i nejvšednější, jež nesouvisela logicky.

»Nechci a nechci« — opakoval si — »mám ještě dosti síly zlomit tě fantome — «

Zde před posledním slovem se zarazil, jen na chvilku však. S úšklebkem si pak dodal: »šílenství, ba šílenství.«

Bál se lidem do očí podívat, díval se kamsi jinam přes hlavy, když s nimi mluvil, hledě se ovládat, aby nevykřikl, co se mu dralo stále z hrdla, aby mluvil jejich věci a myšlénky. V poledne byl již tak vysílen, že sotva se schodů sešel.

Bylo mu ošklivo vláčet se prázdným náměstím, ošklivo dívat se na zem, na oblohu, na nízké beztvárné domy. Dokolísal se s polozavřenýma očima domů, mechanicky vpravil do sebe trochu jídla i několik vět zablábolil nesleduje jejich smyslu. Otupěle, tak jak přišel, odcházel.

— — — — — — —

Lehl si pokraj lesa nad kusem louky skvící se plným jarním žárem tetelivého teplého světla v jásavém zeleném výkřiku, dýchající těžkou zvlhlou vůni od protější stráně k němu. Volným přílivem valil se vonný tlak pod vzpjaté větve, zaplavil vše svým měkkým dotykem, každý záchvěv stébla travného, každý oddech jeho prsou i táhlý bzukot kovových mušek nad ním stojících.

Les dýchal tichou píseň. Hluboký šum padal do nekonečna stejným rytmem, monotonně, bez barvy, nuance, bez vzruchu gradace: nejhlubší tón, skoro již dech mystických varhan vesmíru. Chvílemi trhaný ševel listů, hravý klep šeptaný na rychlo rtem na uchu, protrhl hluk jehelného vodopádu, a již zase duněly dálky hloubkou svého zvonivého dechu.

Větve se kolébaly volně sem a tam jak v dřímotě.

Dřímal les, dřímaly zvuky, život, vše mřelo pod horkou pěstí sluneční.

Kolasovi bylo pojednou volno. Tlak v hlavě ustal, nastalo v ní prázdno — to jediné si dovedl uvědomit — prázdno nevzrušující, lhostejné. Díval se za mžitkami očí, jež jako kroužky, čárky, tečky stoupaly před ním a zase padaly. Nechal je běhat. Spokojeně zvrátil oči do výše a dýchal a ssál velký klid plným dechem uvolněného hrdla.

Do prázdna vyhoupla se mu po chvíli myšlénka a okamžitě zapadla jako mžitka před očima, ani si jí neuvědomil. Pak nová, jiná, sply-

nuly, šly a stály mu v duši volným tempem nevzrušného šumu borů. Dal jim zvůli, nemaje sil je zapudit ani ovládat:

»A! To jsem já. Nádraží — ah, tolik let zpátky!«

Před ním rozletěl se kraj. Rovinka, vkusně rozhozená šatka národní barev rodné duši zpívajících. Hebce žlutnoucí zeleň luk podle silnice, hnědé svítivé hroudy, temným určitým koloritem rostoucí lesy, fialový nádech dálek, rozhozené v to bělorudé skvrny dědin, květy. A nejblíže za vlnou půdy jeho cíl: město. Za širokými zdmi panských sýpek trčí báň kostelní, dvě tupé věže v bocích, křičíc červenou střechou, žlutými stěnami do okolí.

Pružně zaráží nohou v zem jako v hrdém tanci s hrudí vypjatou, vítězným úsměvem v líci:

»Jsem samostatný.«

Usmál se trochu ironicky. Ten úsměv se mu nyní zřetelně vybavil. Ve všem a vždy, ani v největších nadšeních nedovedl se zbavit úšklebku sobě a všemu, i teď cítil nekontrolovaný úsměšek v tváři.

»Každý si říká v takovém okamžiku: začnu nový život. Nezačnu. Chci žít svůj život dál, jak jsem začal, ale silněji. Budu ho žít. Kdo mi může stát v cestě? Jsem svůj, jen svůj a ovládnu svou duši — to je můj život — bezohledně silami jen svými, k cíli jen svému.

— Hehe, svými silami k svému cíli!«

Švihnutím cynismu zmizel hrdý ze své fantasie. — —

Sedí u stolu. Bez kabátu, ruce v kapsách, natáhl tělo volně do příjemného prostředí, jejž jej oblévalo. Teplý vzduch chví se v několika paprscích odpoledního slunka droboulinkým prachem, víří jeho zrnky vzhůru dolů, blíž a zpět, dává jim mizeti v stínu stěn a zase vyplouti. Paprsky kmitají se po stole, po zemi drobnými skvrnami, jak s nimi právě listy protějších kaštanů hodily a zahrály. Hra tepla a světla.

Je mu v duši prosto a ticho. Dává se hladit a líbat teplem, kontroluje pouze labužnicky, jak je každý záchvěv příjemný, usmívaje se šťastně do prázdna myšlének. Nebylo jich, a nehledal jich také. Chce jen rozkoš objímat duši a k sobě vinout.

Vešla stařenka posluhovačka. Nehnul sebou. Přijímá její povídavá slova jen jako prachovou hru před sebou. Odpovídá úsměvem nebo kterýmkoli slovem jednoslabičným, jež mu přišlo, ať se hodilo nebo ne. A stařenka nahnutá do předu, opřená o židli (trochu pokulhávala a těžko stála) mluvila a mluvila. Zas se odbelhala.

Bylo mu prázdno najednou. Zadíval se ven do velkých dlanitých listů volným tremolem se kývajících, dál do temné zeleně louky, do kovových záblesků zrcadlící hladiny vodní a do modra oblohy nahoře. Jen dva mráčky bílé jdou po výši. Svábily jej za sebou. Plno neznámé touhy neurčité zalilo mu nitro tesklivostí. Taková touha jarní síly překypující, nevybouřené, kams s bílými beránky v neznámo, ale vysoko, vysoko!

Vysoko do sfer velkých duší chtěl a toužil. Tam, kam dav se dívá jen s obdivem úcty, k slávě a obrovitosti chtěl. Nadšené chvíle samoty! Duše zbouřena v příboji myšlének tvoří, ničí ve výsměšné nespokojenosti a tvoří zase a znovu. Ty chvíle zuřivého blaha v touze po věčnu! Nadšení moje! Štěstí moje!

Vztyčil se.

»Zas mi vrazil chumel myšlének do mozku. Nač jsou mi? Proč vzpomínám? Plivnout na všecko. Bylo, bylo to — škoda toho — eh naplivat! Proč jsi chtěl k nadšení i opojení těla? Měl jsi je. Zaplatil's jedno druhým, nač tedy litovat a vzpomínat?

Hm. Směješ se a víš, že blíží se zas myšlénka, jíž nezdoláš, která tě zabije. S tou vůní horkého jara. — Znám tě, včera jsi mne zlomila. Kdo tě dýchá? Les? Stráň?«

Upřel oko do prázdna a rozšířeným chřípím lapal dychtivě teplou smolnou vůni.

»Ne! Nechci, nechci!«

Vykřikl chraptivě a chytil se oběma rukama stromu.

»Pryč! Vím, chechtáš se mi v koutku duše rozšklebem a strkáš nestvůrnou tlamu stále vpřed. Ale já nechci, zabiju tě, ano tebe, ne jiného! — Nu, strč zas před sebe ji, měkkou, kyprou mou ženu, abych ji zabil, až mne rozdráždíš. Kde ji máš? Vidíš, babo, prohlédl jsem tě.«

Zasmál se pošklebně a ztichnul, ztrnul.

»A! našel jsi jiného? Nu ať, halucinace jako jiná. — Oho! Karlíka? — Ne, toho ne! Pryč!«

Zavrávoral, temno se mu udělalo před očima. Mozek mu zalehla touha po krvi, a viděl jen svoje dítě, košilaté tílko kulaté s hebkými vráskami tuku v ohbích. Šlo blíž a blíž. Chtěl křiknout na ně — hrdlo bylo staženo, chtěl je odhodit — viděl vlastní pěsť, jak se rozvírá, aby sevřela oblý krček. Strhl ruce na vlastní hrdlo.

»Nechci,« sípěl rudna. Vrhl se obličejem do trávy a ryl prsty v drnu, aby zdusil tu touhu nezdolnou v sobě.

»A nač to vše?« kmitlo jím v témž okamžiku. Vždyť je to nesmysl! Šílíš a ryješ se tu v hlíně. Naplivat, naplivat! — To slovo je pěkné, říkal je Dimitrij Karamazov — kdy to jen bylo? — A naplivat!

Vidíš ho? Zas vystrčil svou satyrskou tlamu a směje se, až se za boky — A? již jsi polezl tak daleko? Vždyť jsem ti prve huňaté pracky neviděl. Co se směješ, ničemo! Aspoň nohy nech dole, ty mi do mozku nestrkej! Bůh ví, kde jsi všude lezl.«

Usedl opřen o ruce a díval se na vlastní svou nohu.

»Ta je má, nech ji!« utrhl se do prázdna. Vstal. Chvilku ještě se díval na špičku své boty a rozkýval ji. Díval se na ni stále, jak mizela mu a vyletovala vpřed při chůzi. Líbilo se mu to. Šel přímo do lesa, vrážeje hlavou do větví a opatrně se vyhýbaje vyniklým kořenům. Několikrát vyšel na kraj lesa. Zamračil se vždy na prudký svit sluneční a zabočil zpět, až se vedral do husté spleti nízkých smrků, ze které pojednou nemohl dál.

Stranou vylétl pták z haluzí a s uděšeným křikem sedl několik kroků od něho na vršek stromu. Kdesi dole ozvalo se slabé pisklavé tikání.

Zatajil mimovolně dech, sleduje očima směr hlásků. Neviděl ničeho. Zvolna rozhrnul větve. Docela nízko lpělo ve spleti drobných haluzí hnízdo s písklaty. Neforemné hlavičky mířily proti němu velkýma očima, žlutými zobáčky. Modravá holá blánka sotva tajila kostky v sobě, dávajíc pronikati bílým kloubům.

Ulpěl na otevřených naříkajících zobech. Náhle trhl hlavou.

»Zase? Tos ty sebou hodil, fantome mizerný! Proč mi cpeš pořád jen krev? Nemáš nic kloudnějšího?«

Zde přestal se kontrolovat. Věděl ještě, jak stoupá v něm z neznáma zuřivá touha.

Zalila mu oči krví, do rukou zase vmrštila křeč, na jazyk vrhla sladkavou chuť teplého moku rudého. Viděl jen hnízdo, jen křičící tvorečky a ruku rozevřenou, jak se jim blíží. Pak ucítil hebký dotek teplé kůže, a prudká rozkoš jím zachvěla. Přebíral se v krčících se tělíčkách neslyše úpění starého, přeletujícího zděšeně s větve na větev.

Vylovil jedno holátko a spustil větve nad hnízdem. Drobounké srdce tepalo do tvrdé jeho dlaně, měkké drápky se vzpíraly tlaku pěsti. Bylo tak dobře. Vpíjel se do nezvyklé tváře ptačí, hledaje v ní strach a úděs. Nenašel. To ho rozzuřilo. Tiskl volně víc, a když zakvílelo ptáče, zasmál se zlostně. Tiskl dál. Kostky zachruply, pískle otevřelo zobák bezhlasně, zaškublo sebou posledně, a hlavička mu bezvládně padla. Oči se zatáhly. — Tiskl zase. Nic. Mačkal měkkou hmotu, jež nehřála ani netepala již životem a odporem.

»Škoda, že tak brzo.«

Spustil sevřenou pěsť, chtěje vyvolat si ještě jedenkrát rozkoš vraždy. Nebyl s to. Jen poslední zaúpění mu znělo v hlavě. A najednou zdálo se mu, že se křik mění v dětský, tak známý. Vyhoupla se mu do duše opět odporná postava satyrská. Strkala před sebou děcko, jako Karlíka. Hošík křičel. Slyšel zřetelně jeho pláč, ptačí nářek.

Divoce mrštil mrtvým tělíčkem do větví a vrhl se zpátky. Prchal šlehán větvemi v obličej, utíkal maní nemaní, zahýbal hned v pravo, hned zpět, zastavoval se zadýchán do úpadu a zase běžel, běžel, až rozeštvané srdce zachrčelo na prázdno.

Stanul s otevřenými ústy, lapal po vzduchu a pak sesul se po kmeni, jehož se uchytil, do jehličí.

Nechci, nechci! vykřiklo mu v duši ještě vědomě. Pak zase tma a prázdno.

— — — — — —

Chlad večera ho mechanicky zvedl. Vrávoral a klopýtal vysílen instinktivně k domovu. Chtěl myslit, usilovně chtěl, a nebyl s to vyvolat jakoukoliv myšlénku, jen cítil nesnesitelné horko v lebce a tlak v očích, že se až vyšinovaly do šilhavé polohy.

Jarní večer hodil mu v cestu houfy lidí. Byli mu protivni, nejvíce ti, kdo k němu mluvili. Hučela mu nesouvisle jejich slova v hlavě, byly mu odporny jejich pohledy. Vyhýbal se všem, jak mohl nejdále, nutě se v pospěch.

»Vždyť nemůžeš,« byla první myšlénka, již vyvlekl ze sebe. Nemohl opravdu pohnouti nohy v rychlejší pohyb. Kývaly se mechanicky a musil se jimi dát nést bez vlády a vůle.

Otevřel dvéře. Žena mu šla s výčitkou vstříc.

»Ty jsi tu?« vykřikl Kolas. V přítmí zdála se mu ženina postava tou, jež s výšklebkem nořila se mu stále do duše.

»Uhni mi! Zabiju — nechci, nechci, ale zabiju — jen jdi!«

Tlačil se podle stěny ku dveřím sousedního pokoje, upíraje ztrnulé oči na vyděšenou líc ženinu. Uhnula před deformovanou jeho tváří k dětskému kočárku. Strach ji schvátil a schromil. Chtěla utíkat, křičet, nemohla. Sledovala jen oči jeho příšerně bezvýrazné jako hypnotisována.

Děcko v kočárku zavrnělo.

Škubl jím ten hlásek. Vrhl se vpřed o skok, pak shroutil se v sebe a couval do dveří.

»Ne — nechci,« blábolil, »zavři — nechci.«

Vybouřil v ní strach v tom okamžiku až v křeč, a nemohla se přece hnout. Viděla jeho prsty v drápy skroucené, cítila dětský dech vedle sebe a stuhlá třásla se jen, duše se jí chvěla v očích strachem zvětšených.

Teprve když zmizel za zdí, vydechla. Chytila hoška do náručí a tiše, plazivě došla dveří. Až ucítila studenou kliku v ruce, škubla dveřmi a vyběhla prudce do tmy. — —

Slyšel prasknutí dveří jen jako ránu neznámou z dáli.

»Tak zabils. Co chceš ještě? Proč se směješ, hlupáku? Tam vlez do svého koutku a neroztahuj se mi v hlavě, rozumíš?! — E, hlupáku, hlupáku.«

Dohoříval v něm poslední boj vědomí s tmou.

Karel Hurych:

SLABOŠI.

Pokrač.

XXVIII.

Havelka pohlédl do prudce zapadnuvších dveří.

Pochopil.

»Sláva silným!« vykřikl.

Odhodil štětec a paletu a pobíhal po volné prostoře atelieru. Krev v něm divoce hárala. A cítil se silným, nesmírně a radostně silným!

Odpolední slunce vpadlo do vnitř. Záclona nebyla shrnuta. Sluneční paprsky zářily světle a tiše, jakoby znaveny po uplynulém hýření léta. Ozářily obrazy na stojanech.

Havelka pracoval poslední dobu se zoufalou vášnivostí. Překonal chladný, ničivý děs skepse a nedůvěry a od rána do soumraku se nehnul z dílny. Namaloval neveliký obraz představující tři ohyzdné, zchátralé mrzáky, kteří se váleli v blátě na dlažbě a rvali se o stříbrný peníz almužny. »Existenční zápas« nazval ironicky drastický, naturalistický výjev.

Pracoval jako ve chvílích největšího vzpružení energie — ale bez té horečně blouznivé exaltace, v níž tvořil bolestně i jásavě, a v nichž pociťoval svrchované opojení krásy a umění. Proto jen zvolna a neklidně pokračoval ve svém »Moři Resignace«, ve svém veledíle. Vyháněl modelly po dlouhých hodinách studia, trhal skizzu za skizzou, zuřil a sténal — — a počal již klesati na mysli, ochabovati a couvati před tímto největším bojem, bojem rozhodným, v němž měla zvítěziti nebo podlehnouti jeho umělecká podstata, jeho originálnost.

— — — — — —

A v nejhorší chvíli přišla ona.

Odvážil se a zvítězil.

Vědomí, že se tu rozhoduje o osudu jeho celé budoucnosti umělecké, o rozhodném boji jeho života, dalo mu šílenou smělost Don Juana. A v té erupci rozpoutaných vášní zmítala se jeho duše v křečích nejkrutější a nejsálavější touhy tvůrčí, vysoko vzlétající nad všechnu smyslnost a žádostivost těla.

Viděl jen Krásu, ve zbožné extasi modlil se k Ideálu, nad vše světské vztahoval ruce k Illusi...

Byla to nejvznešenější chvíle jeho života, nejopojnější dojem, jaký zažil ve svém hltavém gurmanství dojmů.

— — — — — —

Dlouho studoval její krásu.

Z počátku zjevila se mu jako něžná a divoká krása rozcuchané, lehkomyslné, bohémské pikantní ženy, něco v genru rozkošné Stevensovy: »La bête à bon dieu.«

Hezká stafáž do obrazu z dlažby velkoměstské, zajímavá tvář pro illustraci modního románu...

Ale později (bylo to v Sedmihorkách), když poznal její oči — ustrnul nad její krásou.

Její oči jej hluboce vzrušily. Viděl jejich povýšený posměch ženy, viděl jejich záhadné blesky touhy, viděl jejich netečnou snivost v nazírání světa a jejich tajemnou melancholii skrytě bouřících vášní.

A v nových liniích jevily se mu útlé a tak vábné, harmonicky skulpturální obrysy jejího těla — zlatistý jas její bohatých vlasů s nádechem do zelenava dráždil jej svými čarovnými tóny barevnými — a tak se stalo, že našel svou ženu, která unavená životem, ale nenasycená vrhá všechen přepych života do moře resignace, do propasti štěstí a s písní na rtech jde vstříc tajemným, neznámým vodám. Tak našel rozechvělou bílou bytost s divými blesky touhy v očích.

— — — — — —

Přišla a odešla — a zase přišla.

»Má Beatrice Donato!« volal k ní vděčný, rozpálený a překonaný čarovnou mocí její krásy, a hladil její dlouhý, rozpuštěný, vonný zlatý vlas.

Ale divý vichr vášně zavanuvší do žárné výhně jeho plamenně šlehajících pocitů byl přehlušen velkým, obrovským rozmachem čistého triumfálního zanícení krásy, svrchované extase umění — a vše soustředilo se v jediném a titanském napjetí energie a bojovné tvořivosti, aby konečně dokázal to zázračné vtělení vítězné krásy, která prošla peklem vášně a kráčí do bílého jasu nepoznané touhy...

A zapomenuv na všechno, vhroužil se do své práce. Nevěděl skoro ani, jak přišla, nepozoroval, jak odešla, jen zachvěl se, když oddaná jeho dílu zjevila mu svou krásu — a pracoval celé dny. Horečka jím lomcovala a v tomto chorém stavu přišla k němu inspirace a vlila mu úžasnou, dosud nepoznanou sílu...

Dílo se dařilo. Nepocítil nikdy takové strašné rozkoše a takové děsy a úzkosti jako v tomto několikadenním hýřivém, šíleném tvoření. Bál se,

aby ani stín cizích vlivů z venčí neporušil jeho náladu, aby ani nejmenší skvrna všednosti nepotřísnila jeho posvátně vzrušenou duši, bál se o své dílo — a při tom všem rostlo hrdé, opojné, radostné vědomí, že zvítězí!

Zvítězil. Nastal osudný převrat v jeho celém životě. Zvítězil sám nad sebou.

Jeho duše očistila se v tom vznešeném záchvěvu nejvyššího a jediného vzmachu ku kráse a umění a tím zároveň pocítil vzlet plný lehkosti, zpěvnosti a síly. Poznal, že může se odvážiti k vrcholům — že může stoupati tam nejvýše — kde v nejčistším vzduchu vypínají se neposkvrněné ledy hrdých a osamělých vrcholů.

Odhodil vše, co jej poutalo, tížilo, dusilo. Všechny skepse i všechny dosavadní viny, všechny sentimentální ctnosti i buřičské rouhavé vzdory.

Neznal již ničeho kromě své hazardní a výbojné touhy jíti svou cestou k svému cíli. Postavil se mimo vše dosavadní ve svém životě. Cítil se úplně uvolněným a chtěl jen v před, mocně a dobrodružně v před ve veselém, vše přezírajícím a nad vším povýšeném fatalismu.

Nesmírná lehkost šířila mu prsa, tvrdě a mocně nadouvaly se mu svaly — a horoucí nadšení, mohutná energie naplňovaly jej hrdostí. sebevědomím muže, který rozbil pouta a vzdorně i vesele i silácky jde svou cestou.

Poznal již konečně smysl života, po tolika tápání a zápolení! Svět — celý vesmír je snad bez významu — snad je to vše ukrutný non-sens, který nestojí za to, aby člověk myslící si mrzačil mozek nad jeho mysteriemi, ale když už člověk je vržen do toho zběsilého, tragického a komického zmatku. pak ať dobývá si suverennost svého Já, ať z toho života co nejvíce uchvátí pro sebe a ze sebe ať co nejvíce vydá svých tvůrčích, bohorovných sil!

A jeho duše hlaholila triumfální melodii překypujícího lyrismu, satyrskou hymnou živočišné síly a jásavou písní Pana...

— — — — — —

Vše to se stalo, poněvadž nepodlehl ženě. Teprve teď, kdy v okamžiku největšího pokušení překonal nebezpečí ženy, mohl přijíti k poznání své síly. Teď teprve, když dokázal, že se může duševně i tělesně emancipovati od osudného vlivu ženy, vyrostla mocně a náhle tvůrčí činná síla jeho ducha.

Byl mužem! Byl silným!

— — — — —

Nastalo šero. Havelka procitl ze svého rozháraného vytržení, ze svého rozpoutaného lyrismu

A vzpomněl si, že dnes přijde Ona. Slíbila, že přijde k večeru, po šesté hodině. Nechtěla mu býti dnes modellem — dnes v šeru jeho dílny, kde byla svědkyní jeho velkého zápasu s Dílem, chtěla jen lásku, chtěla zlíbati rozohněné a znavené skráně bohatýra umělce.

Havelka obrátil se k svému obrazu.

Co zbývalo učiniti, patřilo jen technické námaze. Jinak bylo dílo utvořeno — zbásněno — vykouzleno. Ještě jej čekalo mnoho práce, ale jen tiše úporné a houževnaté, ne již té horečné improvisační blouznivosti tvoření...

Práce tato volala jej do samoty, do úplného odloučení od světa.

»Odjedu hned, daleko. někam k moři, na pusté pobřeží a tam dokončím své Dílo...«

A — ona? Lida?

Byl si již úplně jistým. Vítězství jeho bylo úplné.

Šel ke dveřím, zamkl a vyňal klíč.

Pak se schoulil na divanu a čekal.

— — — — — —

»Ťuk... ťuk!« ozvalo se jemné, opatrné zaklepání.

Havelka se ani nepohnul. Krev se mu hrnula k spánkům, ale zaťal zuby a pohlížel jako vyjevený, strnulý na svůj obraz, který v šeru se mu zdál již hotovým a jevil se mu v plné kráse jeho představy.

»Ťuk... ťuk!« znovu a důrazněji klepala malá ruka...

Neodpověděl.

Ticho... Očekávání... Havelka nedýchal ani.

A slyšel šelest sukní na schodech, lehké, vzdalující se kroky... Pak bylo ticho. Odešla.

XXIX.

»I služebník, pane doktore, co pak už se u nás víckrát neukážou?«

Starý dozorce Kroněk zastavil Miksu na ulici. Nesl balík akt k návladnictví a právě vycházel z výčepu, kde vypil dva půllitry, následkem čehož mžouraly mu zapadlé oči jiskrně a byl hovornější nežli kdy jindy.

Miksa ho poslouchal lhostejně, bez zájmu. A byl by ho poslouchal třeba dvě hodiny. Bylo mu vše jedno, bloudil bezúčelně ulicemi, zastavoval se z dlouhé chvíle před výkladními skříněmi, v nichž nic neviděl.

Dozorce mlel páté přes deváté, tvářil se tu tajemně, tu zchytrale, pohazoval číle svraštělou rukou, kdežto druhou tiskl k tělu akta.

»To již je doba, co jsem pana doktora neviděl. Mají asi moc učení, je to na nich vidět, jsou tak nějak přepadlej. To je dřina s těma zkouškama... no, ale za to pak se budou mít znamenitě. Prej přijdou do Vídně k ministerstvu — no, to gratuluji. Jdou všude — jen k nám se nevracej. My dozorci se máme hůře nežli kriminálníci. Čl věk tak se jen drží

nad vodou. Kdyby tam někdy něco nekáplo od advokáta nebo od nějaké partaje, musil bych chodit krást. A i jinak je to čím dál tím horší Pana radu Koubka přesadili k vrchnímu — to byl ještě tak nejhodnější pán. Místo něho přišel nějaký Němec od návladnictví, no, to je jim nobl pán. Vynadat umí, ale krejcar od něho člověk nevidí a nohy aby si uběhal A, panečku, vědí snad, co se stalo s jejich panem radou?«

Miksa jen zavrtěl hlavou.

»Nevědí? No, to jim byl poprask. Ještě štěstí, že to do novin nepřišlo. Sám pan president prosil ty pány od žurnálů, co k nám chodí, aby tu ostudu zamlčeli. Já sám jim byl, jako když mne hrom rozrazí. Tedy pomyslej si, pane doktore, ten jejich starý morous, co od rána do noci jen dřel — ten jim k vůli holce proveď nějakou koninu s penězma! Znal jsem jeho spády. Byl to mlsnej dědek... ó je! Ale že tohle vyvede — to už mi rozum ostal stát. A byla to fešačka... taková boubelatá a nastrojená .. a on liška dělal, jakoby ženské nemoh' vystát. He, he... zatočila s ním, vycucala a ještě do věčné ostudy přivedla. Má chudák teď vyšetřování pro nějaký podvod a zpronevěření... Inu, velká ostuda. Takové ženské, co udělaj' z člověka...«

Miksa nevěděl, jak se stalo, že zase osaměl. Nedoslechl konce vypravování starochova, nevšiml si jeho odchodu.

Všechno kolem něho se zmítalo v chaotickém tanci.

A viděl ustaralou tvář svého rady s tenkými, asketickými vráskami kolem bezbarvých rtů, viděl zapadlé nelesklé oči, chabou bradu — zjev nemohoucího, ubohého, zemdleného, zotročeného člověka. Vzpomněl si, jak mu byly podezřelými jeho bezkrevné, měkké, chvějící se ruce, a jak je podezříval z perversních doteků... A vzpomněl si, jak jej varoval před ženskými, jak se tehdy před ním div nerozplakal... Dokonč.

FEUILLETON.

Alf. Breska: JIŘÍ BITTNER.

Začátkem příštího měsíce opouští jeviště Nár. Divadla pan Jiří Bittner, jeden z největších našich dramatických umělců; že odchod jeho znamená pro Nár. divadlo dnes ztrátu nenahraditelnou, o tom není pochyby. Neboť sotva najde se rovnocenný interpret pro salonní hry a tak hned nebudou dostiženy v romantických dramatech jeho výkony t. zv. intrikánů, v nichž svým tichým, pružným krokem a sklonem šíje suggeroval tajemnou plíživost a nehostinnou krásu těchto postav.

Kdo soudil na první pohled o tomto umělci, dal snadno strhnouti se k nesprávné výtce, že jeho výkon je pouhá manýra a šablona, kterouž domněnku zdály se ještě potvrzovat některé slabší, s patrnou nechutí traktované úlohy; ale při bedlivějším naslouchání a kritičtějším zkoumání vycítil každý snadno jeho odlišné, jemné charakterisování různých postav a musil dospěti k názoru úplně opačnému, že byl slákán na scestí jen neobyčejnou přesností přednesu a individuelní expressí tohoto herce. Pan Jiří Bittner byl více než kterýkoliv jiný herec naší scény čistým individualistou. Umění se přetvářet, skrývat, k nepoznání se přeměnit, vždy jiný a jiný být v postavě, řeči, pohybech, slovem a k tomu Nietzscheovsky řečeno, státi se »ideální opicí« — toho Jiří Bittner nedovedl. Od prvního úderu svého břitkého, ocelového, úsečného hlasu ohlašoval vždy jen sebe.

Svým pathosem a celým způsobem svého přednesu náležel p. Bittner ovzduší dramatu romantického a hlavně konversační francouzské veselohry. Zde povznesl se k výkonům nejlepším, zde ve scénách sršících duchaplnostmi a vtipy ukázal celé své mistrovství konversace, jiskřil pointami, oslňoval nuancováním, maje v tom jen jediného soka, sladkého, ozdobného ciseléra p. Seiferta. V ovzduší francouzské veselohry je p. Bittner úplně ve svém živlu a svrchovaně na místě, on zachovává styl komedie, což považuji za důležité u herce, aby zachovával styl kusu, ve kterém se pohybuje.

Nezapomenutelny jsou postavy jeho blaseovaných světáků, gentlemanů, elegánů, hrdinů velkého světa, pohybujících se na hlazených parketách vznešených salonů; k nejlepším výkonům jeho z tohoto oboru řadí se Perrin v »Donně Dianě«, Chevrial v »Pařížském románu«, vévoda de Bligny v Ohnetově »Majiteli hutí«, Mortemer v Sardouově komedii »Staří Mládenci«.

Na jeden večer nezapomenu nikdy, ač je tomu již velmi dlouho, neboť dojem, jaký ve mně zanechal výkon p. Bittnerův, dosud nevymizel. Bylo to představení Shakespearova »Othella«, jejž tenkráte hrál v Nár. Divadle slavný polský herec Lesczynski. Do nejjemnějších finess vypracoval p. Bittner svého Jaga, každým posunkem, pouhým pohledem odhaloval tajemství této zločinné duše. Se zatajeným dechem naslouchal každý zápasu těchto dvou velkých umělců. Chvílemi zdálo se, že urve p. Bittner palmu večera, v některých výstupech povznášel se nad slavného hosta.

Jediný tento výkon stačí, abychom cítili, jak veliký umělec nám odchází.

V srpnu 1899.

LITERATURA.

Gustav Pfleger Moravský: Z malého světa. Ztracený život. — Paní fabrikantová. Nákl. J. Otty. Praha 1899.

Nové, krásné vydání románů G. Pflegera Moravského křísí zapomenutou skoro a mladé generaci neznámou bytost básníka, pro kterého i tam, kde bezvýznamná a prázdná jména bez vniterného obsahu s nadšením a důrazem znovu a znovu se jmenovala, nezbývalo místa. A tak jemná hlava básníkova s bolestným výrazem na aristokratických rtech a s tichým smutkem v hlubokých, krásných očích snila velikým a slavným snem umělců zapomenutých, cizích davu hned vedle zlomené duše Rudolfa Mayera a křehkého lyrika snivých večerů Bohdana Jelínka. Žáhrobní osud pěvce »Pana Vyšinského« podobal se životnímu osudu básníkovu. Vždy stával Pfleger jen v předsíni moderní poesie české, nenáležeje úzké a krotké idyllce spořádaných a málo uměleckých pěvců vlaste- -

ckých, již mu byli duchovně úplně cizí a daleci, a přece tam, kde Neruda a Hálek postavili základy evropského cítění v poesii české, nikdo nechtěl ho počítati. Jeho vrstevníci přinesli do života a poesie nadšení barikád a kletby pevnostních žalářů, hněvnými rhapsodiemi zaklínali boha a ďábla a v křečovitých vzlycích hořeli pro patriotické a občanské idealy, ale Pfleger tiše oddán vlastním svým bolům a němě zarmoucen smutnou dobou, z níž vyrostl, odvrátil aristokratickou tvář od bojů a vědom si své zlomenosti a rozpoltěnosti, dal se kolébati krásnou, lákavou vidinou, býti jen umělcem. A proto nerozuměli mu vrstevníci, a doba, od níž sám se odvracel, nechala sežloutnouti jeho knihy a později sesouti se jeho rovu.

Ale ta vnější a všední celkem tragedie života básníkova nevrhala tak temných a beznadějných stínů na duši a tvorbu Pflegrovu, jako bolestnější mnohem a samy kořeny díla básníkova otravující sudba, jejíž tichý a smutný odlesk leží na každé stránce jeho literárního díla: Pfleger byl epigonem. Věděl sám, že jeho cítění a myšlení závisí zcela na velkých předchůdcích, že jeho kroky jdou týmiž skalnatými a tvrdými cestami, jimiž šli Velcí před ním. Co prožili a protrpěli před ním synové kulturních, velkých národů, to po dlouhé době líná a pomalá vlna kulturní sdílnosti vhodila na břehu zapomenutého zálivu českého a když již v cizině díly slavně krásnými a mohutně do ryzího mramoru nesmrtelnosti tesanými vše to bylo vyjádřeno, počal syn malého národa teprve to cítiti a prožívati. Chtěl vysloviti, co jeho arteriemi tepalo a jeho nervy chvělo, ale obromné stíny velikých gigantických soch, vyslovujících totéž, dusily jej a ochromovaly jeho ruce. Byl bratrem Lermontova, ale děsil se a chvěl se před tím dílem zpečetěným náhlou a vznešenou smrtí: věděl, že nikdy nebude jméno jeho jmenováno současně s tím, kterého tolik ctil a chápal, věděl, že kavkazské skály, o něž rozbíjel své žulové skráně Prometheus, nikdy nebudou uváděny v souvislost s tichým a skromným jménem Epimethea. Znovu a znovu vracel se k Byronovi, ne pro titanism otřásající nebem a zemí a podávající mužně a bratrsky dlaň Luciferovi, ale pro vnitřní příbuzenství s Child-Haroldem, slzícím nad bojišti, skropenými hrdinnou krví národů, jimž přítomné chabé plémě neumí a nemůže navrátiti svobody.

Trpěl bolestmi evropského lidstva, jež sklamáno ve svých příliš smělých a titanských snech, vrátilo se k vlastnímu nitru nalézajíc v jeho mrtvých vlnách jen prázdné skeble perlorodek; a poznání, že všecko usilování titanismu jest marné a že po oslňující slávě triumfálních pochodů vždy zbude pouze nehostinná výspa sv. Heleny, naučilo Pflegra zapomínati na vše, co rozněcovalo jeho vrstevníky v prudké nadšení. Marně hledáte v jeho dílech veliké a oslňující myšlénky a hesla, jimiž jako fialovými blesky rozzářeno jest životní i poetické dílo Fričovo a Sabinovo, a později znovu Nerudovo a Světlé.

Vnitřní bolest a muka tohoto »ztraceného života«, jak sám suggestivně a výstižně Pfleger napsal, ro množovala ještě jedna okolnost: Pfleger byl ve vlasti své cizincem. On, duševní aristokrat, milující i vnější eleganci a prodlévající tak rád v salonech plných přitlumené vůně a klamavého lesku benátských zrcadel, žil a trpěl jako Evropan, ale ne jako Čech. Miloval tu zemi pro její vznešený smutek a její tesknotu, čemuž později dal tak jemný a čistý výraz J. Zeyer, miloval Prahu mrtvou a němou a při tom tolik královskou, cítil soucit s lidem ujařmeným a ubohým, ale jeho součástkou nebyl. Jeho řeč, jeho slovník nemají nic rázovitě českého, jest tu kosmopolitická neurčitost: jest vám, jak byste četli překlad nějakého francouzského románu let třicátých.

A tím více cítil se cizincem v zemi své a tím více uchyloval se znovu a znovu v sebe a v boly své. Hrál si přímo a kochal se jimi, rozbíral a pitval je znovu a znovu a nevytvořil vlastně jediné životnější postavy, jež by nebyla variantem jeho samého. V Jaromíru Olšovském ze »Ztraceného života«, právě jako v hraběti Albertu Libenickém z »Paní fabrikantové« a hraběti Arnoštu »Z malého světa« naleznete duši pana Vyšinského, jenž jest identický s pěvcem »Cypřišů«. Všickni ti rekové, jichž duše místy velmi přesně a jemně se podává, neznají vlastně ničeho, nežli svého utrpení, mluví neunavně o něm, dávají se jím ochromovati v činech svých, umírají pro ně. Jest tu přímo příval lamartineovské sentimentality, jež zapomíná na život a nepučí v květy.

Odtud ta úplně zdůvodněná a hluboce motivovaná nenávist a nedůvěra Nerudova k Pflegerovi; muž čistě lyricky založený vždy se svými boly se tajil a raději se nad lidskou komedií řeřavě smál, jen aby nemusil sentimentalně plakati, jenž nedbaje, že při všem cítí hořkost a jed v srdci, od díla kvapil k dílu a v realitě nalézal radost a povznesení, nemohl milovati a ctíti měkkého, malého snílka, který pro sentimentalitu neznal a nechápal života.

Pfleger pohlížel také na veškeré chmurné a děsivé stránky života jen pod zorným úhlem soustrasti a soucitu, otázka dělnická jímala jej pouze proto, že krvavé mozoly upracovaných proletářů a špinavé kazajky věčných otroků drásaly srdce zvyklé eleganci a souladu. Jeho román »Z malého světa« dnes jistě málokterého dělníka upokojí a nikdo nebude v něm hledati řešení socialní otázky; ale jistě překvapí každého, že za jedno z nejprvnějších vylíčení uražených a ponížených lidí děkujeme bělostně průsvitným rukám jemného aristokrata. Nad soucit a soustrast autor v něm se nevyšinuje, všecky činy, jimiž z bídy a ponížení chce pomoci, nesou stigma nemohoucnosti a bezmocnosti. Připočtěte ještě pokusy o získání svobody ze »Ztraceného života«, i dělnicko-svépomocné podniky z »Paní fabrikantové«, vzpomeňte na idealní výchovu mladého Alfreda ze »Ztraceného života« a na nuceně vymáhanou souvislost mezi národnostním hnutím buditelským a chlebovou otázkou dělnickou z nejznámějšího románu, a cítíte, že pro soucit a jednostranně citové pojímání života se rekové Pflegerovi nemohou dostati ani o píď dále z bídy své i společenské. Na každém činu jejich jest kletba toho, že čin neplatí a nekoná se vlastně sám pro sebe, nýbrž pouze, aby se zapomenulo na bídu a beznadějnost existence podnikatelovy. Leží mezi koncepcí činu a provedením vždy hustá mlha uvažování ne přesně a studeně rozumového, nýbrž zase mdle citového; není tu, abych mluvil s Jakobsenem, myšlénka a skok jeden ráz, jezdec a kůň jediná postať. Proto životní celistvost Pflegerových postav nevykazuje nikdy skvělého, velkého činu, nýbrž rozměněno jest životní dílo všech těch exemplářů jediné specie vždy na drobné mince vznětů a vychladlých již při svém počátku konů. »Pan Vyšinský«, nejplnější a nejumělečtější zachycení duše autorovy, vzniklý ostatně ne bez značného vlivu Oněgina, neprovedl vůbec nic, zdusí celou svou energii životní v dumách a tužbách, touže stále po Ithace energických činů, ale nepokoušeje se ani odraziti člunu od břehu přecitlivělé nemohoucnosti.

To vše jsou jen symptomatické znaky jediného již a zmíněného typu choroby socialně-psychické epigonství; v něm tkví celá bytost Pflegerova, ono absorbuje veškerou její sílu a vyssává všecku svěží mízu stromu, jehož koruna tak ráda by se pnula k zlatému slunci. A listí zvolna a zvolna pozbývá svého teplého a vonného chlorofylu, větve pomalu a pomalu se hrbí a zatím, co v jarní písni rostou a raší nové stromy vstříc jasnu a teplu, hyne tiše a klidně chorobný kmen. Ale když přichází jeseň a poutník jde utichlým sadem, stane i u toho kmene, který také chtěl k slunci a světlu, ale nemohl a zvadl dříve a bolestněji.

— RN. —

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankov. é. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXVII. — 10. ZÁŘÍ 1899. — ČÍSLO 36.

KAREL JONÁŠ:

VINA NADBYTKU.

Dokonč.

Odmlčel se a dělal, jakoby přemítal. Najednou sebou trhl a pravil tenounce: »Eisner by to mohl koupit, jediný Eisner! Ten má peněz dost. Přes dvě stě tisíc by vám dal za to dozajista.«

»Kolik že jste pravil?«

»Přes dvě stě tisíc.«

Ezunová dobře nevěděla, mnoho-li vlastně summa ta znamená, a docela již neměla ponětí o tom, zač vlastně stojí její majetek. Slyšela sice po úmrtí svého muže, kolik toho notář vypočítal, ale cifry ty se jí v hlavě nadobro spletly. Poněvadž však židovi nevěřila, pronesla pevným hlasem: »Ah, to je málo.«

»Snad něco přidá. Možná, že dá o padesát tisíc víc.«

»I to je ještě málo,« namítla, vidouc, že žid přidává.

»Já s ním tedy promluvím,« ujišťoval ji, »můžete se na mne spolehnout. A panu řediteli nemám říci o té věci nic?«

»Kde pak, ten by to všecko zkazil,« přerušila ho ulekaným hlasem.

»Máte dobře, co byste se ptala jiných? Je to vaše a se svým ať naloží každý, jak chce,« povzbuzoval ji Fantl a nadulými rty cukal mu veselý úsměv, jakoby udělal vtip.

Když Fantl odešel, zavolala komornou a nařídila jí, aby napsala na papír dvě stě tisíc a pak ještě vedle toho padesát tisíc.

Komorná, která v cifrách stoupajících nad sto byla až hanebně slabá, chytla péro a napsala bez váhání celou řadu číslic, jak se jí která v hlavě právě namanula.

»Zde je to, prosím,« pravila pak sebevědomě a podala papír Ezunové.

Ta několik okamžiků patřila na číslice a vrtěla hlavou.

»A je to jistě dvě stě tisíc?« tázala se nedůvěřivě.

»Jistě, přece umím počítat,« odvětila komorná.

»To je toho, to je toho!« libovala si Ezunová, »a ještě mi přidá...«

Ale pak ji sevřela najednou starost, kam tolik peněz uschová. Všecka rozčilená hladila si vlasy a vyháněla komornou do vedlejšího pokoje.

»Musím dřív rozsvítit,« namítala tato.

»Máš pravdu, je už tma.«

Za chvíli ozářila se komnata malou lampou, krytou skleněným, krásně malovaným stínidlem.

»A teď jdi vedle, chci být sama!« kázala Ezunová komorné.

Ta pohodila tělem, jakoby řekla: »když si toho přejete« — a odkvapila ven.

Opatrně doplazila se továrnice ke dveřím a několik vteřin u nich naslouchala. Na to sotva slyšitelně otočila klíčem a po špičkách odstupovala zpět k posteli. Rozhlížela se pátravě kolem a oči jí při tom svítily jako žhavé uhlíky.

»Zde to asi nepůjde,« prošeptla si najednou, »našli by to a byla bych na holičkách. Musím někam do lesa, zakopu je.«

A při tom rukou udělala pohyb, jakoby cinkala penězi.

V tom prskla lampa — a Ezunovou projelo zděšení. Skočila tak, jak byla v županu, do postele a zahrabala se do peřin a vtiskla oči k polštáři. Setrvala tak dlouhou dobu, těžce oddychujíc. Hrozný pot řinul se jí po těle a v obličeji cítila sálati plameny.

Ráda by zavolala komornou, ale bála se vykřiknouti. Pak přece se poněkud vzmužila, nazvedla hlavu a oči její, hořící strachem, zatěkaly po pokoji. Nějaký stín zahlédla u okna blíže vy-

soké skříně. Připadlo jí, že se zavlnil, vztýčil a nabýval lidských tvarů. V jediném okamžiku vše to se jí zamíhalo ve zraku a vtlačilo se palčivě v mozek.

»Pojď sem, pojď sem,« zaúpěla a přimáčkla tváře opět do podušky.

Komorná chtěla vejít, ale našla dvéře zavřeny. Chytla za kliku a zarampotila.

Skřípavý zvuk ten pomátl továrnici úplně. Zacpala si uši a řvala dušeně do polštářů.

Komorná volala, bušila rukou do dveří, ale Ezunová nepoznávala pod peřinou její hlas, jenž připadal jí jako chrapot umírajícího.

Náhle ovládl ji pocit, jakoby jí někdo otevíral násilně oči. A čím více tiskla na ně ruce, tím zdálo se jí, že se prudčeji a prudčeji rozvírají... A v tom mezi prsty proteklo jí několik krůpějí. Byl to pot, vlastní její pot. Ale ona měla rozchívající dojem, že teče jí po ruce krev, teplá, lidská krev.

Zavyla, odhodila peřinu a chtěla seskočit s postele. Ale v tom uvázla županem o jakousi ozdobu a nemohla dále.

Padla hlavou na zem, kdežto nohy zůstaly v posteli.

»Bobruš, Bobruš! — Je tu!« — chrčelo jí z krku. A pak dost. — — Více ani slova.

Než přivedla komorná domovníka a ten vypáčil dvéře, byla Ezunová již mrtva.

Roman Svah:

PISEŇ VZDORNÁ.

Dnes serenádu zpívat nepůjdem',
by signora zas z pouhé milosti
nás vyslechla, však nešla na balkon.
— Dnes serenádu zpívat nepůjdem'.

My dlouho čekali a přišli znovu,
ač plni výtek, stajili je všem,
a v tichu večerním i v tichu ranním
my dlouho čekali a přišli znovu.

Teď struny rveme, neboť nechceme,
by v těžkých dobách učily se lhát —
my v tichu ranním sebe poznali,
a struny rvem', by nezradily nás.

A. P. Čechov:

V ZÁLEŽITOSTECH SLUŽBY.

Povídka.
Autor. překlad od A. G. Stína.

Náměstek vyšetřujícího soudce a krajský lékař jeli ohledat mrtvolu do vsi Syrni. Na cestě zastihla je metelice, dlouho točili se kolem dokola i přijeli na místo nikoli o polední, jak chtěli, nýbrž teprve k večeru, kdy již bylo tma. Zastavili se na noc v zemské chýži. Tu pak, v zemské chýži, náhodou nalézala se i mrtvola, mrtvola agenta zemského pojišťovacího spolku Lěsnického, který přede třemi dny přijel do Syrni a ubytovav se v zemské chýži i požádav o samovar, zastřelil se zcela neočekávaně pro všecky; a ta okolnost, že vzal si život jaksi podivně, u samovaru, rozloživ po stole zákusky, dala mnohým podnět k podezření, že tu jde o vraždu. Bylo třeba tedy ohledat mrtvolu.

Doktor i vyšetřující soudce v síni střásali se sebe sníh, dupouce nohama, vedle pak stál sotský*) Ilja Lošadin, stařec, a svítil jim, drže v rukou plechovou lampičku. Silně zapáchal petrolej.

»Kdo jsi?« otázal se doktor.

»Cockaj...« odvětil sotský.

Sotský i na poště podpisoval se: cockaj.

»A kde pak jsou poňatí?«*)

»Šli asi pít čaj, vaše vysokoblahorodí.«

V pravo byl »čistý« pokoj, »pro příchozí« nebo panský pokoj, v levo — »černý« s velikými kamny a s palandami. Doktor i vyšetřující soudce, za nimi pak sotský, drže lampičku nad hlavou, vešli do čistého pokoje. Zde na podlaze u samých noh stolu nehybně leželo dlouhé tělo, pokryté bílým plátnem. Při slabém světle lampičky kromě bílé pokrývky jasně bylo viděti ještě nové kaučukové kaloše, a všecko tu bylo nepěkné, nepříjemné: i tmavé zdi, i ticho, i tyto kaloše, i nehybnost mrtvého těla. Na stole byl samovar, dávno již studený, a kolem něho svitky, nejspíše se zákuskami.

»Zastřelit se v zemské chýži — jak je to beztaktní!« promluvil doktor. »Zachtělo-li se mu vpustit si kouli do čela, měl se zastřelit doma, někde v kůlně...«

Doktor tak, jak byl, v čepici, kožichu a bačkorách sklesl na lavici; společník jeho, vyšetřující soudce, sedl si naproti.

*) Sotskij (vyslov sotskoj) je od mužíků volený policejní dozorce na vsi.

*) Místní policií volení drábi, již chytají zloděje, provázejí vězně atd.

»Ti hysterikové a neurasthenikové jsou velicí sobci,« pokračoval doktor s hořkostí. »Spí-li neurasthenik s vámi v jednom pokoji, šustí novinami; obědvá-li s vámi, dělá scénu svojí manželce, neostýchaje se vaší společnosti; zachce-li pak se mu, by zastřelil se, zastřelí se ve vsi, v zemské chýži, by nadělal všem co nejvíce starostí. Ti páni ve všech okolnostech života myslí pouze na sebe. Pouze na sebe! Proto právě staří nemilují tento náš ‚nervosní věk'.«

»A co všecko nemilují staří,« pravil vyšetřující soudce, zívaje. »Tuhle ukažte starým na to, jaký rozdíl je mezi dřívějšími a nynějšími samovraždami. Dřívější tak zvaný slušný člověk střílel se proto, že státní peníze promařil, nynější pak — protože omrzel ho život, z tesknoty... Co je lepší?«

»Život omrzel, tesknota, ale přisvědčíte, že mohl zastřelit se i jinde než v zemské chýži.«

»Je už to takové neštěstí,« promluvil sotský, »takové neštěstí, pravý trest. Lid je velice znepokojen, vaše vysokoblahorodí, už třetí noc nespí. Děti pláčí. Nutno dojit krávy, ženské pak nejdou do chléva, bojí se... Aby ve tmě nekmitl se jim před očima pán. Známo, jsou to hloupé ženské, ale i někteří mužíci bojí se. Jakmile zvečeří se, nechodí mimo zemskou chýži ojediněle, nýbrž tak hromadně. A poňatí rovněž...«

Doktor Starčenko, muž prostředních let, tmavých vousů, v brejlích, a vyšetřující soudce Lyžin, ještě mladý blondýn, jenž ukončil studia teprve přede dvěma roky a podobal se více studentovi než úředníkovi, seděli mlčky, zamyslivše se. Mrzeli se, že opozdili se. Nutno bylo nyní čekati až do rána, zůstat zde na noc, bylo pak teprve šest hodin, i představovali si v duchu dlouhý večer, potom dlouhou, tmavou noc, dlouhou chvíli, nepohodlí postelí, šváby, ranní zimu; a poslouchajíce metelici, jež vyla v komíně i na půdě, oba přemýšleli o tom, jak všecko toto nepodobá se životu, jehož by sobě přáli a o němž kdysi blouznili, a jak daleko jsou od svých vrstevníků, kteří nyní chodí v městě po osvětlených ulicích, nedbajíce nepohody, nebo připravují se do divadla, nebo sedí v kabinetech s knihou. Ó, co by nyní dali za to, by aspoň prošli se po Něvském prospektu v Petrohradě, nebo po Petrovce v Moskvě, by poslechli řádný zpěv, nebo poseděli hodinu dvě v restauraci!...

»Hu-hu-hu-hu!« pěla metelice na půdě, a něco z venku klepalo zlostně, nejspíše tabule na zemské chýži. »Hu-hu-hu-hu!«

»Jak vám libo, ale já nechci tu zůstat,« řekl Starčenko vstávaje. »Je teprve šest hodin, spáti je brzy, pojedu někam. Tu nedaleko bydlí von Taunic, pouze tři versty od Syrni. Pojedu k němu, strávím tam večer. Sotský, běž, řekni vozkovi, by nevypřáhal. A co vy?« otázal se Lyžina.

»Nevím. Nejspíše půjdu spat.«

Doktor zaobalil se do kožichu a vyšel. Bylo slyšeti, jak rozmlouval s vozkou, jak na ozáblých koních třásly se rolničky. Odejel.

»Tobě, pane, zde nocovat nehodí se,« vece sotský; »jdi na druhou polovici. Tam není sice čisto, ale jednu noc — to neškodí. Já hned vypůjčím samovar od mužíka, postavím jej, potom naložím ti sena, spi, vaše vysokoblahorodí, s Bohem.«

Po malé chvíli vyšetřující soudce seděl v »černé« polovici u stolu a pil čaj, sotský pak Lošadin stál u dveří a mluvil. Byl to stařec přes šedesát let, nevysoké postavy, velice hubený, shrbený, bílý; na obličeji jeho byl naivní úsměv, oči slzely, a on neustále mlaskal, jakoby ssál cukrkand. Byl v krátkém polokožichu a v bačkorách, a nevypouštěl z ruky hole. Mládí vyšetřujícího soudce patrně vyvolávalo v něm lítost a proto bezpochyby mu tykal.

»Starosta Fedor Makaryč nařídil, jakmile přijede policejní komisař nebo vyšetřující soudce, bych mu to ohlásil. — Musím tedy jíti nyní... Na okres jsou čtyry versty, je metelice, sněhu napadlo — hrůza, nepřijdu snad tam dříve, než před půlnocí. Vidíš, jak hučí!«

»Starosty nepotřebuji,« řekl Lyžin. »Nemá tu co dělat.«

Lyžin zvědavě pohlížel na starce i otázal se ho:

»Pověz mi, dědečku, kolik let chodíš jako sotský?«

»Kolik? Už asi třicet let. Za pět let po osvobození selského lidu počal jsem chodit, tak tedy počítej. Od té doby chodím každý den. Lidé mají svátek, ale já ustavičně chodím. Venku jsou velikonoce, v kostelích se zvoní, Kristus vstal z mrtvých, ale já musím s kabelou. Do pokladny, na poštu, k okresnímu komisaři do bytu, k obecnímu písaři, k bernímu, na okresní správu, k pánům, k mužíkům, ke všem pravoslavným křesťanům. Nosím balíky, vyhlášky, berní archy, dopisy, různé formuláře, noviny, a nyní ovšem, dobrý pane, vaše vysokoblahorodí, takové formuláře jsou, by číslice zapisovaly se — žluté, bílé, červené — a každý pán, nebo duchovní, nebo bohatý mužík jistě musí zapsat asi desetkrát za rok, kolik vysel a sklidil, kolik má čtvrtí, nebo pudů žita, kolik ovsa, sena a jaké tehdy počasí bylo a různý hmyz. Arci, piš, co chceš, je to pouze forma, ale ty choď, rozdávej archy, potom pak opět choď a sbírej. Tak, abych uvedl příklad, otvírat mrtvolu pánovu není třeba, sám to víš, nic po všem, jen ruce si znečistíš, a hle, ty, vaše vysokoblahorodí, neobtěžoval jsi si, přijel jsi, protože je to forma. Nic tu nepořídíš. Třicet let chodím podle formy. V létě to projde, je teplo, sucho, ale v zimě nebo na podzim je to nepohodlno. Přiházelo se, že jsem i tonul i zamrzal, — všecko stávalo se. I v lese kabelu od-

ňali mně zlí lidé, i bili mě pěstí, i u soudu jsem byl . . .«

»Proč byl jsi u soudu?«

»Pro taškářství.«

»Jak to pro taškářství?«

»A tak, totiž písař Chrisauf Grigorjev prodal dodavateli cizí desky, oklamal ho tedy. Byl jsem při tom, poslali mě pro vodku do hospody; nuže, písař nedělil se se mnou, ani skleničky mi nedal, ale poněvadž já ve své chudobě patrně jsem člověk nespolehlivý, nejistý, soudili nás oba: jej do žaláře odsoudili, mne pak, Pán Bůh dal, ospravedlnili podle všech práv. U soudu četli takový arch. A všichni byli v uniformách. Ovšem, bylo to u soudu. Já ti řeknu, vaše vysokoblahorodí, naše služba pro nezvyklé — nedopouštěj Bože, je pravá záhuba, ale nám to neškodí. Nechodím-li, i nohy mě bolí. A doma je nám hůře. Doma u okresu písaři zatop v kamnech, písaři přines vody, písaři očisti boty.«

»A kolik dostáváš platu?« optal se Lyžin.

»Osmdesát čtyry ruble na rok.«

»Zajisté asi máš vedlejší důchody! Bez toho to není!«

»Jaké jsou naše důchody! Nynější páni zřídka dají na čaj. Nyní jsou páni přísní, neustále hněvají se. Přinesu mu listinu — hněvá se, smeknu před ním čepici — hněvá se. Ty, povídá, nešel jsi pravými schody, ty, povídá, jsi opilec, ty zapácháš česnekm, ejsi hňup, povídá, syn nevěstky. Jsou ovšem i hodní, ale co si na nich vezmeš, jen posmívají se a dávají různá názviska. Na příklad, pan Altuchin; je hodný a nepochybně střízlivý, rozumný, ale jak mě uzří, ustavičně křičí, sám neví co. Dal mi i názvisko. Ty, povídá . . .«

Sotský pronesl jakési slovo, ale tak tiše, že nebylo možno rozeznat, co je to.

»Jak?« otázal se Lyžin. »Opakuj to.«

»Administrace!« hlasitě opakoval sotský. »Dávno již mne tak nazývá, asi šest let. ‚Vítám tě, administrace!' volá. Ale já jakoby nic, nechť, Bůh s ním! Přihází se, některá milostpaní pošle skleničku vodky a kousek pirohu, nu, vypiješ to na její zdraví. Ale spíše mužíci ti něco podají; mužíci ti jsou srdečnější, Boha bojí se: jeden dá chlebíčka, druhý dá polévky, třetí i podá . . . Starosti pohostí čajem v hospodě. Hle, právě poňatí šli pít čaj. ‚Lošadine, povídají, pobuď tu za nás, pohlídej . . .' a dali mi po kopějce. Nejsou zvyklí, mají strach. Včera pak dali mi pětialtynníček i podali skleničku vodky.«

»A ty nemáš strach?«

»Strach, pane, vždyť naše zaměstnání je takové — služba, nikam jí neujdeš! Letos vedu vězně do města, on pak mne pěstí bác! bác! bác! Kolem pak bylo pole, les, — kam mu ujdeš? Tak i tuhle. Pána, Lěsnického pamatuji ještě jako chlapečka, i otce jeho znal jsem, i maminku. Jsem ze vsi Nedoščotové, oni pak, panstvo Lěsnických, nebyli od nás dále než verstu, ba i méně; hraničili jsme. I měl pan Lěsnický sestru, slečnu, bohabojnou a milosrdnou. Rozpomeň se, Bože, na duši služebnice své Julie, buď jí věčná památka! Nevdala se, když pak umírala, všecko jmění své rozdělila: na klášter zapsala sto děsjatin, a nám, selské obci vesnice Nedoščotové na vzpomínku na duši její dvě stě děsjatin, ale bratříček její, totiž milostpán, listinu uschoval, v kamnech prý spálil a zemi všecku pro sebe zabral. Myslil ovšem, že sobě na prospěch, ale — nikoli, počkej jen, na světě, brachu, nespravedlností neprožiješ. Milostpán potom nebyl asi dvacet let u zpovědi, odráželo ho to ovšem jaksi od kostela, i zemřel bez pokání, pukl. Byl tlustý. Tak tedy pukl na podél. Potom mladému pánu, Serežovi totiž, všecko zabrali na dluhy, všecko docela. Ve studiích Sereža daleko nedošel, nic nemůže, a předseda zemské správy, jeho strýček, myslí si: ‚Vezmu si aspoň Serežku k sobě za agenta pojišťovacího spolku, není to těžká věc.' Ale mladému, hrdému pánu také chce se žíti poněkud nádherněji, onačeji, svobodněji, nu, je to ovšem mrzutá věc, na voziku třepat se po kraji, rozmlouvat s mužíky. Chodí a ustavičně hledí do země, hledí a mlčí; zavoláš na něho zrovna u ucha: ‚Sergěji Sergějiči!', on pak ohlédne se tak: ‚Co?' a opět hledí do země. A nyní, jak vidíš, vložil ruce na sebe. Je to neladno, vaše vysokoblahorodí, nesprávno je to a nepochopíš, co je to jen na světě, Bože dobrotivý. Dejme tomu, otec jeho byl bohatý, on pak chudobný, je to ovšem mrzutá věc, ale co si počneš, třeba zvykati. Také žil jsem dobře, měl jsem, vaše vysokoblahorodí, dva koně, tři krávy, choval jsem asi dvacet kusů ovcí, přišel pak čas, a zbyl jsem s jedinou kabelou, ba ani ta není moje, nýbrž erární, a nyní dům můj v naší Nedoščotové, abych pravdu řekl, je co možná nejhorší. Mokej měl čtyry sklepníky, nyní pak Mokej sám je sklepníkem. Petrak měl čtyry dělníky, nyní pak Petrak sám je dělníkem.«

»Jak jsi zchudl?« otázal se vyšetřující soudce.

»Synové moji velice pijí vodku. Tak pijí, tak pijí, že nemohu říci, neuvěříš.«

Lyžin poslouchal a přemýšlel o tom, že on, Lyžin, odjede dříve či později opět do Moskvy, tento stařec pak zůstane zde na vždycky a bude ustavičně chodit a chodit; a kolikrát ještě v životě bude se mu setkati s takovými rozcuchanými, dávno už nečesanými, »nejistými« starci, v jejichž duši jaksi pevně srostly pětialtynníček, sklenička i hluboká víra, že na tomto světě nespravedlností neprožiješ. Potom omrzelo ho poslouchat, i dal si donésti sena na postel. V pokoji pro příchozí stála železná postel s poduškou i pokrývkou a bylo by možno přinésti ji odtud, ale u postele ležel nebožtík (který snad posadil

se na ni před smrtí), a nyní bylo by nepříjemno spáti na ní...

»Je teprve půl osmé,« pomyslil si Lyžin, pohlédnuv na hodiny. »Jak je to hrozné!«

Nechtělo se mu spáti, ale nemaje co dělat, aby nějak ukrátil si čas, lehl a přikryl se plaidem. Lošadin, uklízeje samovar i náčiní, vyšel i vešel několikrát, mlaskaje i vzdychaje, neustále přešlapoval u stolu, konečně vzal svou lampičku a vyšel. A hledě ze zadu na jeho dlouhé šedivé vlasy a shrbené tělo, Lyžin pomyslil si:

»Vypadá zrovna jako kouzelník v opeře.«

Setmělo se. Za oblaky byl asi měsíc, poněvadž jasně bylo vidět okna i sníh na rámech.

»Hu-hu-hu-hu!« pěla metelice. »Hu-hu-hu-hu!«

»Pane na nebi!« zaúpěla nějaká ženská na půdě, nebo tak jen zazdálo se mu. »Pane na nebi!«

»B-buch!« udeřilo něco z venku na zeď. »Prask!«

Vyšetřující soudce poslouchal: žádné ženské nebylo, to úpěl vítr. Bylo chladno, i přikryl se nad plaidem ještě kožichem. Ohřívaje se, přemýšlel o tom, jak všecko to — i metelice, i chýže, i stařec, i mrtvola, ležící v sousední světnici, — jak všecko to bylo daleko onoho života, jehož přál sobě, a jak všecko to bylo mu cizí, malicherno, nezajímavo. Kdyby člověk tento byl zavraždil se v Moskvě, nebo někde u Moskvy, a kdyby bylo mrtvolu ohledávat, tam bylo by to zajímavo, důležito a snad bylo by hrozno spát v sousedství s mrtvolou; ale tu, tisíc verst od Moskvy, všecko to není život, nejsou to lidé, nýbrž cosi existující pouze »podle formy«, jak řekl Lošadin; všecko to nezanechá v paměti ani sebe menší stopy i zapomene se, sotva on, Lyžin, vyjede ze Syrni. Vlast, pravá Rus — to je Moskva, Petrohrad, zde pak je provincie, kolonie. Sníš-li o tom, abys hrál úlohu, byl populární, abys byl, na příklad, soudcem, vyšetřujícím zvláště důležité záležitosti, státním zástupcem u okresního soudu, abys byl velkosvětským lvem, jistě myslíš na Moskvu. Chceš-li žít, žij v Moskvě, ale zde ničeho se ti nechce, smíříš se lehce se svojí nepatrnou úlohou a čekáš pouze jednoho od života — bys co nejdříve odešel, odešel. A Lyžin v duchu vznášel se po moskevských ulicích, zašel do známých domů, shledal se s příbuznými, kollegy, a srdce sladce se mu svíralo při myšlénce, že je mu nyní dvacet šest let, a že, vytrhne-li se odtud a dostane-li se do Moskvy po pěti nebo desíti letech, ani pak nebude pozdě, i zbude mu v budoucnosti ještě celý život. I upadaje v dřímotu, kdy už myšlénky počaly se mu plésti, představoval si dlouhé chodby moskevského soudu, sebe, jak mluví řeč, své sestry, hudební sbor, který, Bůh ví proč, ustavičně hučí:

»Hu-hu-hu! Hu-hu-hu!«

»B-buch! Prask!« rozlehlo se opět. »Buch!«

A Lyžin najednou vzpomněl si, jak kdysi v zemské správě, když rozmlouval s knihvedoucím, k psacímu stolku přistoupil jakýsi pán tmavých očí, černovlasý, hubený, bledý; měl nepříjemný výraz očí, jaký mívají lidé, již dlouho spali po obědě a výraz ten kazil jeho jemný, duchaplný profil; i vysoké boty, v nichž byl, nesvědčily mu, připadaly hrubé... Knihvedoucí představil ho: »To je náš zemský agent...«

»To tedy byl Lěsnický... týž, který leží vedle...« pomyslil si nyní Lyžin.

Vzpomněl si na tichý hlas Lěsnického, představil si chůzi jeho, i připadalo mu, že vedle něho chodí nyní někdo, chodí právě tak, jak Lěsnický.

Náhle pojala ho hrůza, hlavu polil studený pot.

»Kdo je zde?« otázal se nepokojně.

»Cockaj.«

»Co tu chceš?«

»Jdu, vaše vysokoblahorodí, zeptat se. Vy jsté nedávno řekl, že starosty není třeba, ale já bojím se, by nerozhněval se. Kázal přijít. Mám snad zajít pro něho?«

»Nu, dej mi pokoj! Nezlob...« promluvil se zlostí Lyžin a opět přikryl se

»Aby nerozhněval se... Půjdu, vaše vysokoblahorodí, přeji dobrou noc.«

A Lošadin vyšel. V síni pokašlávali a mluvili polohlasitě. Poňatí snad vrátili se.

»Zítra propustíme ty ubožáky co nejdříve...« myslil si vyšetřující soudce. »Začneme ohledávat hned na úsvitě.«

Počal usínat, kdy náhle opět uslyšel čísi kroky, ale nikoli nesmělé, nýbrž rychlé, hlučné. Bouchly dvéře, bylo slyšet hlasy, škrtání zápalkou...

»Vy spíte? Vy spíte?« tázal se spěšně a zlostně doktor Starčenko, rozžíhaje zápalku za zápalkou. Byl všecek pokryt sněhem a vála od něho zima. »Vy spíte? Vstávejte, pojedeme k von Taunici. Poslal pro vás své koně. Pojeďme, tam aspoň povečeříte, usnete po lidsku. Vidíte, já sám přijel pro vás. Koně jsou výborné, za dvacet minut dojedeme.«

»Kolik pak je nyní hodin?«

»Čtvrt na jedenáctou.«

Ospalý, nespokojený Lyžin obul bačkory, oblékl kožich, vzal čepici a náhlavek a vyšel zároveň s doktorem ven. Mrazu velikého nebylo, ale vál silný, pronikavý vítr a hnal podél ulice oblaka sněhu, jež, jak se zdálo, běžela v úžase. Pod ploty a u příschodkův už byly navaleny vysoké záváje. Doktor i vyšetřující soudce sedli na sáně, a bílý kočí nahnul se k nim, aby zapnul pokryvku. Oběma bylo horko.

»Jeď!«

Jeli po vsi. »Brázdy husté vyrývaje...« přemýšlel lenivě vyšetřující soudce, hledě, jak vedlejší kůň pracoval nohami. Ve všech chýžích

svítila světla, jakoby byl svatvečer velkého svátku: to sedláci nespali, báli se nebožtíka. Kočí mlčel zasmušile; nejspíše nudil se, co stál u zemské chýže, a nyní také myslil na nebožtíka

»U Taunice,« pravil Starčenko »když zvěděli, že jste zůstal na noc v chýži, všichni vrhli se na mne, proč nevzal jsem vás s sebou.«

Když vyjížděli ze vsi, na zatáčce kočí náhle vykřikl z plna hrdla:

»S cesty!«

Kmitl se jakýsi člověk; stál po kolena ve sněhu, sešed s cesty, a hleděl na trojku; vyšetřující soudce viděl zakřivenou hůl a vousy a na boku kabelu, i připadalo mu, že je to Lošadin, ba i zdálo se mu, že usmívá se. Kmitl se a zmizel.

Cesta vedla nejdříve po kraji lesa, potom po široké lesní mýtině. Kmitaly se i staré borovice, i mladé břízí, i vysoké, mladé, křivorostlé duby, osaměle stojící na planinách, kde nedávno vysekali les, ale brzy všecko smísilo se ve vzduchu, v oblacích sněhu. Kočí pravil, že vidí les, ale vyšetřující soudce neviděl ničeho kromě pobočního koně... Vítr vál do zad.

Náhle koně zastavili se.

»Nu, co ještě?« zlostně otázal se doktor Starčenko.

Kočí mlčky slezl s kozlíku a počal pobíhat kolem saní, nastupuje na paty; dělal kola ustavičně větší a větší, neustále vzdaluje se od saní, i podobalo se, že tančí. Konečně vrátil se a začal zahýbat v pravo.

»Zbloudil jsi snad s cesty?« otázal se Starčenko.

»To neškodí...«

Hle, tu je jakási vesnička, ani jednoho světélka není v ní Opět les, pole, opět zbloudili s cesty, a kočí slezl s kozlíku i tancoval. Trojka uháněla po tmavém stromořadí, uháněla rychle, a bujný kůň poboční bil do předku saní. Zde stromy šustily hlučně, strašně, a tma byla jako v pytli, jakoby uháněli někam do propasti, a náhle — udeřilo do očí jasné světlo předsehodi a oken, ozval se dobrosrdečný, jasný štěkot a hlasy... Byli na místě.

Co dole v předsíni svlékali kožichy a vyzouvali bačkory, na vrchu hráli na piano »Un petit verre de Cliquot«, i bylo slyšet, jak děti dupaly nohama. Na příchozí zrovna zaválo teplo, vůně starých panských pokojů, kde, ať bylo venku jakékoli počasí, žije se tak teple, čistě a pohodlně.

»To je aspoň dobře,« pravil von Taunic, tlustý muž s krkem pravdě nepodobně širokým a s licousy, tiskna ruku vyšetřujícímu soudci. »To je dobře. Račte, prosím, jsem velice rád, že mám čest s vámi seznámit se. Vždyť my jsme s vámi poněkud kollegy. Kdysi byl jsem sekretářem státního zástupce, ale ne dlouho, pouze dva roky. Přijel jsem sem hospodařit a zde sestárnul jsem. Jsem starý dědek, jedním slovem. Račte, prosím,« pokračoval patrně tlumě svůj hlas, aby nemluvil hlasitě. On i hosté vystupovali vzhůru. »Ženy nemám, zemřela, a to, představuji vám, jsou moje dcery.« A obrátiv se, zavolal dolů hromovým hlasem: »Řekněte tam Ignáci, by zítra zapřáhl k osmi hodinám.«

V sále nalézaly se jeho čtyry dcery, mladé dívky, hezoučké, všecky v šerých šatech a stejně učesané, a jejich sestřenice s dětmi, také mladá i zajímavá. Doktor Starčenko, jenž byl s nimi znám, ihned poprosil, aby zazpívaly něco, a dvě slečny dlouho ujišťovaly, že neumějí zpívat, a že nemají not, potom sestřenice sedla k pianu a ony zazpívaly třesoucími se hlasy dvojzpěv z »Pikové dámy«. Opět zahrály »Un petit verre de Cliquot« a děti začaly skákat, dupouce nohama do taktu. I Starčenko poskakoval. Všichni dali se do smíchu.

Potom děti rozloučily se, odcházejíce spat. Vyšetřující soudce smál se, tančil čtverylku, dvořil se, sám pak myslil si: Není-li to všecko sen? Černá polovice zemské chýže, hromada sena v koutě, šramot švábů, protivné žebrácké zařízení pokoje, hlasy poňatých, vítr, metelice, nebezpečenství, že zbloudí s cesty — a najednou tyto velkolepé světlé pokoje, zvuky piana, hezké slečinky, kudrnaté děti, veselý, šťastný smích — takový převrat připadal mu báječný; i bylo víře nepodobno, že takové převraty jsou možny ve vzdálenosti asi tří verst, jedné hodiny A tesklivé myšlénky překážely mu ve veselosti, i přemýšlel ustavičně o tom, že to kolem není život, nýbrž kusy života, zlomky, že všecko je zde nahodilé, že není možno učinit žádného závěrku. I bylo mu i líto těchto dívek, které žijí a končí život svůj zde v odlehlém místě, v provincii, daleko od vzdělané třídy, kde nic není nahodilé, všecko je uvědomělé, zákonité a, na příklad, každá samovražda je pochopitelna, i možno vysvětlit, proč stala se a jaký má význam ve všeobecném běhu života Myslil, jestliže obklopující ho život zde, v odlehlém koutě, jest mu nepochopitelný a jestliže on ho vůbec nevidí, že tedy života zde vůbec není.

U večeře mluvilo se o Lěsnickém.

»Zanechal manželku i dítě,« pravil Starčenko. »Neurasthenikům a vůbec lidem, kteří čivní systém nemají v pořádku, zakázal bych vstupovat v manželství; odňal bych jim právo i možnost rozmnožovat sobě podobné. Přivádět na svět nervově nemocné děti — je zločinem.«

»Nešťastný mladík!« pravil von Taunic, tiše vzdychaje a vrtě hlavou. »Co nutno dříve napřemýšlet se, co vytrpět, než osmělíš se konečně vzíti si život... mladý život! V každé rodině může přihodit se takové neštěstí, a to je hrozné... Těžko ho snášet, nesnesitelno..«

A všecky dívky poslouchaly ho mlčky, s vážnými obličeji, hledíce na otce. Lyžin cítil, že

musí také se své strany říci něco, ale ničeho nemohl si vymyslit, i řekl pouze:

»Ano, samovraždy nejsou zjevem žádoucím.«

Spal v teplém pokoji, v měkké posteli, přikryt pokryvkou, pod níž bylo jemné, čerstvé prostěradlo, ale jaksi necítil pohodlí; bylo to snad tím, že v sousedním pokoji dlouho rozmlouvali doktor a von Taunic a nahoře nad stropem a v kamnech metelice hučela právě tak, jako v zemské chýži a taktéž žalostně úpěla:

»Hu-hu-hu-hu!«

Taunicovi asi přede dvěma roky zemřela manželka, a on dosud ještě nesmířil se s tím, a ať mluvil o čem mluvil, vždycky vzpomínal na ženu; a v něm už nezbylo nic prokuratorského.

»Možno-li, bych i já někdy došel takového stavu?« myslil si Lyžin, usínaje a poslouchaje skrz zeď tlumený, zrovna jako sirotčí hlas Taunicův.

Vyšetřující soudce spal nepokojně. Bylo horko, nepohodlno, i zdálo se mu ve snu, že není v domě Taunicově, a že není v měkké čisté posteli, ale stále ještě v zemské chýži, na seně, a slyší, jak polohlasitě mluví poňatí; zdálo se mu, že Lěsnický je blízko, v patnácti krocích odtud. Opět vzpomněl si ve snu, jak zemský agent, černovlasý, bledý, ve vysokých zaprášených botách přistupoval k psacímu stolku knihvedoucího. »To je náš zemský agent...« Potom představilo se mu, jakoby Lěsnický a sotský Lošadin šli v poli po sněhu těsně vedle sebe, podporujíce druh druha; metelice točila se nad nimi, vítr vanul jim do zad, oni pak šli a spolu notovali:

»My jdeme, my jdeme, my jdeme...«

Stařec podobal se kouzelníku v opeře, a oba skutečně zpívali právě jako v divadle:

»My jdeme, my jdeme, my jdeme... Vy jste v teple, vám je světlo, vám je měkko, ale my jdem' v mraze, v metelici, po hlubokém sněhu... My neznáme pokoje, neznáme radostí... My neseme na sobě veškeru tíži tohoto života, i svého, i vašeho... Hu-hu-hu! My jdeme, my jdeme, my jdeme..«

Lyžin procitl i sedl na postel. Jaký nepokojný, nepěkný sen! A proč zároveň o agentu i sotském zdálo se mu? Jaký to nesmysl? I nyní, kdy Lyžinovi silně tlouklo srdce a on seděl v posteli, objav hlavu rukama, zdálo se mu, že tento agent pojišťovacího spolku i sotský opravdu mají něco společného v životě. Nejdou-li oni i v životě těsně vedle sebe, držíce se druh druha? Jakýsi neviditelný, ale významný a nevyhnutelný svazek existuje mezi oběma, ba mezi nimi a Taunicem, i mezi všemi, všemi; v tomto životě, i v nejpustějším zapadlém koutě není nic nahodilé, všecko naplněno jednou společnou myšlénkou, všecko má jednu duši, jeden cíl, a abychom rozuměli tomu, nedostačí mysliti, nedostačí uvažovati, třeba ještě nepochybně míti dar vnikati do života, dar, kterého patrně nedostane se všem. I nešťastný, rozervaný, zavraždivši se »neurasthenik«, jak nazýval ho doktor, i starý mužík, jenž po celý život každodenně chodil od člověka k člověku, — jsou nahodilci, zlomky života jenom pro toho, kdo i svůj život má za nahodilý, a jsou to části jednoho ústrojí, čarokrásného a rozumného pro toho, kdo i svůj život pokládá za část tohoto celku a rozumí tomu. Tak přemýšlel Lyžin, a to bylo jeho dávnou, zatajovanou myšlénkou, a teprve nyní myšlénka ta rozvinula se v jeho vědomí široce a jasně.

Lyžin lehl si a počal usínat; a nenadále opět oni jdou pospolu a zpívají:

»My jdeme, my jdeme, my jdeme... My bereme od života to, co je v něm nejtěžšího a nejtrpčího, vám pak necháváme lehké a radostné, a vy můžete, sedíce u večeře, chladně a zdravě rozsuzovat, proč my trpíme a hyneme, a proč my nejsme tak zdrávi a spokojeni, jak vy.«

To, co pěli, i dříve přicházelo mu na mysl, ale myšlénka ta seděla v hlavě jeho jaksi v zadu za jinými myšlénkami a kmitala nesměle, jako daleké světélko v pošmourném počasí. I cítil, že tato samovražda i selské hoře leží i na jeho svědomí. Smířiti se s tím, jak tito lidé, poslušní svého losu, vložili na sebe to, co je nejtěžší a nejtemnější v životě — jak je to hrozné! Smířiti se s tím, sobě pak přáti světlého, hlučného života uprostřed šťastných, spokojených lidí a ustavičně snít o takovém životě — to znamená sníti o nových samovraždách lidí, umačkaných námahou a starostí, nebo lidí starých, zanedbaných, o nichž pouze mluví se druhdy u večeře, se zlostí nebo posměšně, k nimž však nejdou na pomoc...« A opět:

»My jdeme, my jdeme, my jdeme...«

Jakoby někdo klepal kladívkem po spáncích. Ráno Lyžin procitl časně s bolestí hlavy, probuzen hlukem; v sousedním pokoji von Taunic pravil hlasitě doktorovi:

»Nemůžete nyní jeti. Pohleďte, jak to vypadá venku! Nepřete se, ale raději otažte se kočího: on vás nepoveze v takovém počasí ani za milion!«

»Ale vždyť jsou to pouze tři versty!« pravil doktor prosebným hlasem.

»A kdyby to bylo jen půl versty! Není li to možno, není to možno. Vyjedete sotva za vrata, tam je nejhorší peklo, v minutě zbloudíte s cesty. Nepustím vás za nic, jak vám libo.«

»K večeru snad metelice utichne,« pravil mužík, podpalující v kamnech.

A doktor ve vedlejším pokoji začal mluvit o nevlídné přírodě, mající vliv na charakter Rusů, o dlouhých zimách, které obmezujíce svobodu pohybu sem a tam, zadržují duševní vzrůst lidí, Lyžin pak se zlostí poslouchal tyto úvahy, pohlížel okny na bílý prach, jenž naplňoval celé viditelné prostranství, na stromy, jež zoufale klátily

se tu na pravo, tu na levo, poslouchal kvílení i klepání, a přemýšlel pochmurně:

»Nu, jakou pak mravouku možno tu z toho odvodit? Metelice, a nic více...«

V poledne snídali, potom toulali se po domě bez cíle, přistupovali k oknům.

»A Lěsnický leží,« myslil si Lyžin, hledě na sněhovou vichřici, jež točila se vztekle na závějích. »Lěsnický leží, poňatí čekají...«

Mluvili o počasí, o tom, že metelice trvá obyčejně dva dni a dvě noci, zřídka déle. O šesti hodinách večer obědvali, potom hráli v karty, zpívali, tančili, konečně večeřeli. Den uplynul, šli spat.

V noci k ránu všecko utišilo se. Když vstali a pohlédli okny, holé jívy se svými slabě svěšenými větvemi stály docela nehybně, bylo pochmurno, ticho, jakoby příroda nyní hanbila se za svou nevázanost, za šílené noci a volnost, jakou dala svým náruživostem. Koně, zapřažené v řadě za sebou, čekali u příschodku od pěti hodin ráno. Když úplně se rozbřesklo, doktor i vyšetřující soudce oblékli své kožichy a obuli bačkory a rozloučivše se s domácím pánem vyšli.

U příschodku vedle kočího stál známý »cockaj«, Ilja Lošadin, bez čepice, se starou koženou kabelou přes plece, všecek posněžen; a obličej měl červený, mokrý od potu. Lokaj, jenž vyšel, by usadil hosty do saní a zakryl jim nohy, pohlédl na něho nevlídně a řekl:

»Co tu stojíš, starý ďáble? Táhni odtud pryč!«

»Vaše vysokoblahorodí, lid je znepokojen...« promluvil Lošadin, naivně usmívaje se celým obličejem a patrně spokojen, že konečně uzřel ty, na něž tak dlouho čekal. »Lid je velice znepokojen, děti pláčí... Myslili, vaše vysokoblahorodí, že jste opět odejeli do města.. Smilujte se nad námi pro Boha a pro všecky svaté, dobrodincové naši...«

Doktor i vyšetřující soudce ničeho neřekli, sedli do saní a jeli do Syrni.

Karel Hurych:

SLABOŠI.

Dokonč.

Zasmál se nahlas. Lidé se ohlíželi po něm a myslili, že to nějaký opilec.

Vrazil si klobouk do čela. Zrcadlo výkladní skříně obchodu s nábytkem okázalo mu ošumělou, zdivočelou postavu.

»Hle... co ze mne udělala...« myslil si Miksa a bylo mu vše k smíchu, »ještě před půl rokem jsem snil o kariéře.. o velkých příjmech, nóbl životě... hehe.. teď jsem svržen s trůnu svých snů... ó Bože, i myšlénky mám obnošené jako kabát... a byl jsem přece chlapík, elegán, výbojně jsem si vykračoval, byla to jen pósa, abychom se nepletli, byl jsem dokonalý hlupák a pouhá třtina... neschopný statista, který si vypůjčil na chvilku kostým krále... balamutil jsem sám sebe... všechny... a nejvíc svou matku... Tiše, chlape... to slovo nejsi ani hoden pronésti... Pardon! Vrážím do lidí, jakobych přebral... Byl to můj osud. Žil jsem v nedorozumění. Myslil jsem, že jsem mužem, že mám sílu a schopnost pro život, že se protlačím též ke korytu — — Ona teprve mi otevřela oči a dokázala mi mou ubohou prázdnotu. Jsem slabý, vetchý ničema, neschopný práce a zápasu. Jsem stižen ochrnutím vůle. Přišla vášeň jako smršť a vyvrátila mne z kořene jako slabou švestku v aleji... a takových stromů, hloupě nakřivených, jež smršť a vichřice láme jako párátko, je plno v té jednotvárné aleji. Nevídáno, když jeden, dva zmizejí. Nejsem takový osamělý, divoce rozložitý, mocný kmen, který tvoří ráz celé krajiny... kterým lomcují nejprudší bouře rejdící planinou, ale on jim vzdoruje... ó krásný, hrdý, osamělý strom!«

Miksa octl se v jízdní dráze, mezi tramvayí a drožkou a ručním vozíkem. »Co pak nevidíš, vrtáku!« křikl na něj drožkář. Kočí u tramvaye pronikavě pískal a posluha s červenou čepicí a s ještě červenější tváří nadával za ručním vozíkem.

Miksa se rozhlédl a poznal, že je na křižovatce Ferdinandovy třídy, Spálené ulice a Pernštýna.

Zahnul spěšně do Spálené ulice. Ferdinandovy třídy se bál. Již tam nebyl dlouho. Co, kdyby jej tam uzřeli známí v takovém stavu? Měl ještě trochu studu.

Šel smutnou a tichou ulicí Smetanovou. Vzpomínal si, že tudy jednou chodil s paní Vilimovou, která odešla z divadla před posledním jednáním, jen aby mohla s ním mluvit.

Vzpomínka nevyvolala v něm zvláštní dojemí. Zapadla hluše, bez ohlasu. Byl zcela otupělý. Zvolna tíhl bezúčelnou cestou a počítal dlouhou řadu oken dvoupatrového domu. Bylo jich čtrnáct. Skoro zaplesal, že vyšlo sudé číslo — a nevěděl, proč jej to těší.

Toho dne neobědval. Ani se nepamatoval, zdali co jedl. Od té doby, co utekl z Havelkova atelieru, žil jako ve snách a vyhledával tmavé

kouty krčem, kde mohl tiše pít a jako do tmy zalezlý červ hlodati na své bolesti .

Uzřel malou vinárnu. Pár oken ve sklepě a nad nimi křiklavá tabule a v noci rudá lucerna.

Sestoupil po dřevěných schodech. V první velké jizbě bylo úplně šero a prázdno. Z druhé za pootevřenými dveřmi ozýval se smích a hovor. Miksa hřmotně zasedl do kouta a teprve, když několikráte zacinkal, vešla sklepnice, rozcuchaná, nedbale oblečená. Teprve k večeru se vyfintila. Zahučel jen, aby mu dala víno. Jaké? To je jedno! Mám dáti červené nebo bílé? Jaké chcete! Mám, prosím, rozsvítit? Ne.

Postavila čtvrtku vína před něj a bouchla dveřmi. Miksa náhle jakoby procitl ze své strnulosti, pozvedl hlavu, pozoroval a naslouchal.

Bylo tu ticho a šero jako v hlubině hrobové. Znal takové odumřelé, mrtvé odpolední chvíle pokoutních vináren, jež jsou oživeny jen v noci nebo dopoledne, kdy několik starších lidí se sejde na sklénku.

Slyšel smích a šepot za dveřmi, jasný smích dosti lahodného ženského hlasu. Pak mužský hlas, jak se zdálo, mladý a svěží, intonoval krátký popěvek, pár taktů nějaké operní arie... pausa... šepot a smích... pak lehký výkřik zlobivý a mazlivý . . . Miksovi se zdálo, jakoby někdo lehce přešel ve vedlejší jizbě, sukně zašelestily a podlaha zapraskala. A bylo úplné, hluboké, mrákotné ticho, všude i za dveřmi vedlejší místnosti . . .

Miksa se zachvěl. Mrazivým otřesem zatetelil se celý. Vyprázdnil rázem sklénku. Její polibky... její vášnivé, dlouhé, chvějné, dravé polibky . . . temnem mihl se bílý přízrak její krásy . . . jeho pleť se křečovitě stáhla jako pod žhoucím dotekem jejího těla... a zase následovalo to prudké, zimničné zamrazení náhlé žádostivosti.

A připomněl si celou hrůzu svého stavu.

Ty polibky neucítí více, ty chvíle nevrátí se již.

»Proklatá, proklatá!«

Udeřil rukou na stůl. Odplivl. Pohrozil do tmy.

Zabiju ji.

»Novou láhev! Rychle!«

— — — — — —

»O Lido . . . nejsvětější bytosti světa . . . božství mého života . . . miluji tě, miluji . . .«

Dala mu největší blaho života. Jí poznal svrchovanou poesii . . . lásku . . . jí se vypjal nad všechnu všednost . . . Je to její vina, že se to vše ztroskotalo? Mohla jejich láska nalézti uklidněných tvarů, určité formy, vymezené cesty — po níž toužil zcela šosácky? Nemohla přec býti jeho ženou. Taková láska je prudká skrytá bystřina, která razí si cesty v temných slujích a prorvách, hučí tmou a nezná svého cíle. A on chtěl tiše plynoucí mírnou vodu sešněrovanou jezy a mosty. A pak... vždyť to byl jediný rej přeludů, pobloznění, hallucinací . . . Snad vůbec nemilovala, snad vůbec nemiluje a milovat nebude . . . Vždy toužila po něčem mimo jsoucí.

Nic ji neuspokojovalo. Všechno by jí bylo ještě málo.

Žena, pravá žena, stále roztoužená a věčně neukojená, stále dobývající, podmaňující — vítězící.

Takové jsou ony. A my? Vzpomněl na Krolla, který také takto zoufale počítal deficit svého života v špinavém koutě vinárny. Žena jej přivedla k úpadku. Vzpomněl na Kubeše, Viléma zuboženého, podvedeného, zotročeného, vzpomněl i na svého zneuctěného radu.

Dal si ještě láhev vína.

Když vyšel na ulici, potácel se opravdu. Nevěděl, kolik je hodin, ale byl již večer. Šel domů. Nesvléknut vrhl se na postel a dal se do pláče V poduškách dusil divoké výkřiky . . Plakal dlouho . . . a z nenadání tvrdě usnul. Byl ještě velmi mlád.

XXX

Něco se musí státi!

S tímto odhodláním procitl ráno Miksa ze svého tvrdého, úporného spánku.

Probudila se v něm vůle. Nesnesitelným mu byl ten stav duševní skleslosti, ochablosti těla a energie, neduživé netečnosti, ten stav ubitého, ztrýzněného, pod ranami se choulícího raba, v němž tolik trpěl poslední dobu.

Chtěl vykonati něco rozhodného a osudného. Od nějakého skutku záviselo vše další Zabít se? Nebo ji? Či Havelku?

A bylo mu zcela přirozeným, že skutek vysvobozující, uvolňující čin měl býti dílem zoufalosti nebo zločinu.

Jakmile se vzchopil k poznání pravého stavu svého života, nezbylo mu nic jiného. Za ním a kolem něho vše bylo sříceno a ztroskotáno a před ním zela tma beznaděje. Jeho život neměl více ceny. Vše ztratil, vše zahubil pro několik chvil rozkoše, pro rozmar ženy . . .

Zatmělo se mu v očích, zaťal zuby, strašná kletba vydrala se mu z úst — a v té chvíli měl jedinou touhu semknout oběma rukama tu její krásnou, bělostnou šíji a zardousit ji, a šlapat po jejím krásném těle, naplit na její krásnou tvář — učiniti z ní beztvárnou, špinavou, mrtvou hmotu.

A nejhorší slova, nejsurovější nadávky, nejhnusnější pohany křičel pobíhaje po pokoji, na jehož podlaze povalovaly se již několik dní rozervané její fotografie, cáry dopisů její, rozdupané suché růže . . . stopy jeho zoufalého a malomocného vzteku.

Měl jedinou touhu vykonati něco úžasného a velkého, co by ohromilo celý svět a naplnilo jej ohlasem jeho muk a zuřivosti a msty.

»Zabiju . . . zabiju . . .« mumlal Náhle se sehnul, zvedl kousek papíru, útržek z jejího dopisu a četl několik slov. Poznal dopis, který četl

nesčíslněkráte. Bylo to pár řádek, kde mu oznamovala svou předposlední návštěvu a napomínala jej, aby byl opatrný. Zvedl ještě jeden kousek papíru. Podivil se, že náhodou právě ten se hodí k prvnímu útržku. Pak sebral ještě několik cárů papírů a počal je skládati. Zabral se úplně do této práce, jakoby na všechno zapomněl.

Asi půl hodiny si tak hrál s papírky. Náhle se zachvěl, rozmetal papírky a chytil se za hlavu. Připomněl si, co se s ním děje. Toto chvilkové zabřednutí do úplného zapomenutí, toto náhlé odcizení se nejsilnějšímu pohnutí a náladě připadalo mu jako hrozivý příznak jeho duševního úpadku, paralysy vůle.

A jakoby otrlo a zemdlelo vše, co v něm bouřilo a kypělo před chvílí...

Musil opět svou vůli násilně napínati a umiňoval si, že se musí něco státi.

»Půjdu k Havelkovi!« prohodil hlasitě. Vyšel na ulici. Zapomněl se převléknouti a očistiti si šat. Na takové věci vubec nedbal v poslední době.

Bylo po 9 hodině ranní. V tu dobu býval již dávno Havelka v atelieru.

Miksa pevně vkročil do domu a zazvonil u telefonu. Nikdo se mu neozval ze čtvrtého patra. Zvonil několikráte. Havelka nebyl v atelieru. Miksa postál chvíli v prujezdu domu, a odešel s jakýmsi neurčitým pocitem úlevy. Bylo mu jako špinavému tulákovi, který cítí teplo a pohodlí ve své špíně a štítí, bojí se čerstvé, studené vody ...

Řekl si, že se sem vrátí odpoledne, a šel za město. Díval se na Letné na cvičící se vojáky.

— — — — —

Když se odpoledne zvolna ubíral k atelieru Havelkově, vzpomněl si, že tu hodinu chodí touto ulicí doktor Kroll do kanceláře z kavárny. Znal jeho přesnost a věděl, že ho potká.

Čekal na něj. Objevil se za pár minut. Poznal z dálky jeho kolébavou chůzi. Byl velmi elegantně ustrojen. Cylindr se mu skvěl několika blýskavými pruhy. Vůbec dokonalý, umírněný (právě proto dokonalý) starší elegán. Zdálo se, že i ve tváři poněkud osvěžil a omládl.

Kroll udiveně pohlédl na Miksu, který znal tyto udivené, ano i vyjevené pohledy svých přátel a známých z posledních dnů. Nebyl jimi uražen. Naopak přijímal je sám s jakousi pohrdavostí.

Tak se přiblížil i ke Krollovi.

»Servus!« řekl a ledabyle podával mu ruku. Kroll zasvítil očima ještě živěji nežli posledně, když mluvil s Miksou o Havelkovi... Ale potlačil ihned úšklebek. Bylo mu náhle nesmírně líto utýraného, zbědovaného, tak najednou sestaralého Miksy.

»Jaké oči má, chudák,« pomyslil si, »buď moc pije, nebo moc pláče...«

»Víš, kam jdu, doktore?« pravil Miksa se zvláštním přízvukem, »jdu navštívit Havelku!« A zasmál se přimhouřenýma očima a na jeho dlouho neholené, zežloutlé tváři vyvstaly jakési uvadlé záhyby.

»Tam nechoď, kamaráde.«

»Proč?«

»Nenajdeš ho doma.«

»Snad teď odpoledne...«

»Co pak ty nic nevíš? Havelka zmizel z Prahy. Utek', hochu, utek',« řekl Kroll, nazvednuv obočí a pronikavě pohlédl na Miksu.

»Utekl?« opakoval po něm mladý muž, zastavil se a hrabal se v kapsách, jakoby hledal doutník.

»Byl již nejvyšší čas,« odpověděl Kroll s tím zlomyslně posměšným tonem, úšklebkem a pohledem, který křivil a měnil výraz jeho tváře, když ulevoval vtipem nebo jízlivou impertinencí své náladě a humoru...

Vyňal pouzdro na doutníky a nabídl Miksovi.

»Mám výtečná regalita favorita; jsou lehká a nejsou parfumovaná jako ty Vilímovy speciality,« a zasmál se bez příčiny.

Kroll pozoroval, že ruka sáhnuvší do tobolky není valně čistá, nehty zanedbány...

Miksa zapálil doutník a náruživě ssál dým jako člověk, který dlouho již nekouřil dobrý doutník.

»Ty, zdá se, žiješ ve snách nebo na měsíci,« rozhovořil se Kroll, uchopiv Miksu pod paždí. Ruku však brzo opět vysunul, když si všiml příkrého rozdílu svého elegantního nového zimníku a ošumělého, na obrubách otřelého svrchníku Miksova. »Staly se to věci za těch nějakých čtrnácte dní, co jsme se neviděli. Tvůj přítel svou rozcuchanou geniální hlavou a ještě více svou vyřídilkou nějak uhranul naši krásnou paní... No, vždyť jsi to také pozoroval, co? Oh, ženy — vrtkavost je vaše jméno!«

Kroll se zasmál a po straně pozoroval bledou, zachmuřenou Miksovu tvář a jeho pevně sevřené rty.

»Nu, a... co pak jsem povídal... ano, tedy Havelka nějak příliš temperamentně si počínal ve svém flirtu... Jak daleko asi to mohlo mezi těma dvěma dospěti, budeš vědět ty lépe, poněvadž znáš lépe nežli já svého přítele i svou — přítelkyni!...«

Kroll vyrazil velmi ostře poslední větu, odkašlal si, ale na tváři Miksově nepozoroval žádné změny. Pokračoval pak velmi měkce, s nádechem zvláštního humoru, jakoby vypravoval anekdotu: »Co se mne týče, nevěřím, že by krásná paní za pár estetických frází obětovala svou ctnost... Vždyť víš, jak je nepřístupná a jak při veškeré své koketnosti a svůdnosti zachovává úplně správné a slušné formy... Ale co v Praze není už nemravností, skandálem, pohoršením! Jsme tu v učiněném hnízdě maloměstském a běda hezké, elegantní ženě, která si dovolí nějakou malounkou... výstřednost, nebo jen nevinnou lehkomyslnost.

Že prý paní Vilimová chodila k Havelkovi do atelieru! A kdyby! To ještě nemusí být nic zlého... zvláště u dámy, která má tak... tak... hm... silně vyvinutý cit pro umění...«

Miksa hryzl v zubech uhaslý doutník a mlčel. Snad ani pozorně neposlouchal, co mluvil Kroll.

»Ostatně to vše nám musí být jedno, neboť v tom zajisté nevidíme nic, co by zmenšovalo náš respekt k naší roztomilé přítelkyni, že? Ale výtečné je, Mikso, že vlastně ti pomohl tvůj přítel z bryndy. Vilim počal něco větřit. Snad ho již svrběly parohy. Měl tě v podezření. Pochopíš, že k tomu nebylo zapotřebí mnoho bystrozraku. Ani nevíš, jak si tě Vilim všímal. To je divné, že milenec je někdy zaslepenější nežli ten nejhloupější manžel. Již chtěl Vilim zakročit, když v tom se nějak dověděl — snad měl svou manželskou policii, velmi osvědčený, pražský prostředek na ochranu rodinného štěstí — že vlastně potrefný, příliš intimní přítel jeho ženy je pan Havelka Vilim spustil doma velký randál. Zahrál si na Othella. Ale naše Desdemona ho brzo skrotila Musila to být skvostná scéna. Vyslechla ho velmi půvabně, v rozkošné pose na pohovce a kouřila cigaretu On běhal po pokoji, třískal nábytkem, klel, hrozil, láteřil a ona jen mžourala očkama v takovém naivním, nevinném udivení a docela klidně vypouštěla dým ze svých rozkošných rtíků. ‚Ale můj milý,' řekla slaďounce, s tou božskou ironií, o níž ubohý Vilim nemá ponětí, ‚ty se mýlíš... velice křivdíš mně i panu Havelkovi...' A za chvilku se jí válel Vilim u nohou a prosil ji za odpuštění. Čertovská žena. Ta to umí. Havelka zatím ujel z Prahy. Nikdo neví proč a nikdo neví kam.«

XXXI.

»Milostivá není doma.«

Miksa odstrčil panskou od dveří a vrazil bez zaklepání do salonu a odhrnuv portieru, vešel do jídelny.

»Kdo to?« zaslechl z budoaru melodicky vibrující hlas.

»Já!«

Miksa objevil se na prahu rozkošného, voňného útulku paní Vilimové.

Užaslá vztyčila se na divanu a odhodila na malý, filigránový, perletí vykládaný stolek dopis, který právě četla.

Opanovala se však.

»Co chcete?« ptala se klidně a suše a urovnala beze všeho spěchu záhyby řasnatého županu.

A pak všimnuvši si jeho zevnějšku, jeho hrozně vyžilé, choré tváře, zvolala s jakýmsi pohněvaným soucitem, v němž zněla celá její převaha nad tím mužem, který byl ještě hochem:

»Jak to vypadáte! Co tropíte, Mikso! Prosím vás, co se s vámi děje...«

A div zase nezašvcholila jemné »hochu můj...«

Její oči leskly se opravdovým pohnutím.

Miksa přišel v náhlém, extrémním vzepjetí všech sil duševních, rozlícen a rozvášněn vrazil do jejího bytu — — snad aby uskutečnil divoké hrozby, děsné úmysly, jež řval a stenal, když se svíjel v nejžhavějším bolu své lásky.

A teď zaslechnuv její hlas, uzřev její tvář, zarazil se, učinil nemotorný a nepřirozený posuněk pravou rukou a rty se mu silně zatřásly

»Já... já přišel...« koktal a prudce pak vyrazil: »to jste všechno učinila vy«

»Mikso, prosím vás, odejděte... nedělejte mi nepříjemnosti... přijďte, až budete v jiném stavu, až budete klidnější...« pravila velmi vlídně a velmi pevně. Zdálo se, že je tak klidná a s celým světem vypořádaná, jakoby ji již nic nedovedlo překvapiti.

»Proč se to vše tak stalo?... Víte, co jste? Spáchala jste hanebnost. Vždyť vy jste mne ani neměla ráda, vy jste mne nemohla míti ráda.«

Rty a brada se třásly Miksovi, oči mu svítily jako v horečce a rukou se podpíral o židli.

»Neměla jste mne ráda, viďte! Lhala jste mi lásku,« vzkřikl tak prudce, že mu hlas selhal.

Neodpovídala.

»Proč jste mi to neřekla, že milujete Havelku,« doložil v tomtéž dutém a sípavém tonu selhavšího hlasu.

»Protože bych také lhala.... Nemám snad ráda nikoho...« odpověděla paní Vilimová tiše, skoro šeptem.

Ostala sedět na pohovce. Opírala si tvář o dlaně ve své obvyklé snivé pose. Ale její pohled nevolal touhou po neznámých pocitech, po nových, záhadných vznětech života jako jindy. Hořká melancholie byla vepsána do jeho zamžené netečnosti.

»Lhala jste,« pokračoval Miksa prudce a přerývaně, »lhala jste pořád, váš život byl jedinou lži a přetvářkou. Lhala jste nám všem, svému muži, mně, Havelkovi, všem přátelům a všechny jste nás ovládala... ovládala jako mocná velitelská paní... a zatím...«

Miksa se zamračil. Pohlédl na ni s divokou nenávistí a dodal chraplavým, drsným hlasem:

»... Zatím jste sama byla nejhorši otrokyní — otrokyní lži...«

— — — — — — —

Miksa stanul na ulici hlaholící šumným zmatkem a hlukem dne sklánějícího se k večeru.

Nevěděl, kam jíti, kam se obrátiti. Postál chvíli nerozhodně a pak se hnul, tíhl ulicí nechávaje se chabě unášeti její ryčným příbojem k neznámému cíli.

— — — — — — — —

Paní Vilimová dlouho seděla nerozhodně, zabrána do chmurných, neutěšených myšlének.

Znovu uchopila dopis odhozený při příchodu k Miksově. Byl to dopis od Havelky, zaslaný z Drážďan. Zněl:

»Milostivá paní, drahá přítelkyně,

odjíždím tam, kde naleznu klid, zapomnění a soustředěnost, vše, co potřebuji pro svou práci. Nevím ještě, kde zakotvím. Opouštím Prahu a svou vlast plný velké touhy, jako vzkříšený k novému životu. Vy, drahá paní, vykonala jste tento zázrak a toto dobré dílo. To, co cítím k Vám, je víc jak láska, je to nesmírná vděčnost a hluboké, opravdové přátelství. Byla jste mi dobrou přítelkyní, přinesla jste mi inspiraci a sílu, Vaše krása a Váš duch působily na mne čarovnou silou. Že jsem se zcela nepodal této čarovné moci Vaší bytosti, způsobil jen můj fanatismus neodvislosti a práce. Chci ničím nespoután žíti jen své práci, jen svým — vzpomínkám. Svinul jsem všechny plachty až na jednu, hlavní a největší, neboť teď již je konec rozháranému a nejistému víření, teď zavál vítr, který mne přímo požene k mému přístavu nebo k mému stroskotání. Jsem sobec a zasluhuji Vašeho pohrdání, ale mým sobectvím je pouze můj strach před slabošstvím . . . Odpusťte mi. Nemohu jednati jinak. Zbožňuji Vás, mám svrchovanou úctu k Vám, neboť Vás znám a chápu Vás úplně a v mých očích stojíte tím výše, čím více budete tupena a špiněna mravokárci a klevetníky. Mé dílo snad ponese jakýsi odlesk Vaší duše, Vaší krásy, snad bude provanut poesií Vaší bytosti — neposuzujte je však jako cynickou bezohlednost umělce, který nezkrývá poklady svých citů, ale rozhazuje je zhýrale a rozmařile davu. Můj obraz nebude profanováním, ale posvěcením Vaší krásy . . Líbám na posled Vaše nejkrásnější a nejmenší ruce. S Bohem! Váš Havelka.«

— — — — — — — —

Sešeřilo se a paní Vilimová stále ještě civěla strnule před sebe.

Smutná, zoufale smutná byla její duše. Pociťovala nesmírnou prázdnotu života, který zklamal . . .

Zvonek zadrnčel. Znala ten ostrý zvuk.

Pozvedla se spěšně. List Havelkův hodila do zásuvky.

V jídelně zazněl krok a bodrý, hřmotný hlas:

»Lido — Liduško, kde vězíš.«

Vzpomněla si: otrokyně lži . . .

»Ženuško — pojď sem, podívej se, co jsem ti přinesl . . .«

A poslušně vrávorala ke dveřím.

Zdenko Harden

SONET JARNÍ.

Modravý večer lehce usmívavý
při svitu lamp se valil v ulicích
za vůně vypučelé v parku trávy
a zvlhlém dechu stezek rozmoklých.

A život vášnivý mne lidmi zdraví,
již z venku jdou z výletů nedělních,
jich hovor plyne líným tokem lávy,
z nějž občas jen výš trvskne žhavý smích.

Kéž byla byste zde, koketko moje,
jež nevěříte v divé vášně roje
a v hnusný příval sladkých, lidských běd,
já dobře vím, a ví to celý svět,
že odevzdaně, beze všeho boje
by k líbání jste dala mi svůj ret.

MÁ DUŠE.

Mí duše ubohá je jako bídný pes,
jenž s hlavou schliplou bloudí ulicemi,
za rány, kopnutí má pohled němý
a místo hledá jen, kde už by znaven kles'.

Má duše ubohá se potácí jak vrak,
jenž zbaven plachet, stěžňů pluje v moři,
v něj bije blesk, jej vichr zvedá, noří
a slz svých přívalem jej smáčí černý mrak.

Má duše ptáče jest se křídlem zlomeným,
jež marně touží vzletět nad zem výše,
však sil svých napjetím už sotva dýše
a v blátě studeném se plazí tělem svým.

Arne Novák:

LEGENDA O AUTORITÁCH.

Martin Luther, milostí Boží doktor theologiae a svatého písma, jako junker sedí na Wartburce nad překladem bible a nemoha nalézti vhodného výrazu, zlostně škrtá husím brkem, cuchaje si dlouhý, černý vous. Ďábel přestrojen za lancknechta opuchlé, rozjizvené tváře, oblečen v obrovské plundry přichází.

Ďábel: Zdar tobě, rytíři He, nech toho psaní a poslechni: Nesu pozdrav od dobrého tvého přítele.

Luther: Tvoji přátelé nemohou býti mými přáteli. Nemám vůbec přátel než Jediného, který jest mým hradem nedobytným.

Ďábel: Nehonos se svou písní, rytíři, zaslechl jsem ji již vraceje se domů. Neklam se, znám tebe. Myslím, že i ty mne znáš, doktore. Pamatuješ se na Eisenach?

Luther: Dobrá, pamatuji se, nebojím se však tebe více. Hle, tahle kniha mne docela uchrání před všemi tvými nástrahami.

Ďábel: Nevěř, i tvá kniha jednou zahyne.

Luther: Ale evangelium dí —

Ďábel: Dej s tím pokoj, doktore. Naposlouchal jsem se toho dost, ještě když jsi četl ve Wittenberce, a když my v poslední škamně při tvých přednáškách jsme v kostky hrávali. Tenkráte jsi věřil ještě v jiné věci než dnes.

Luther: V Aristotela a svaté otce. Vím, že to vše jest dohromady hloupé haraburdí.

Ďábel: Máš pravdu, ale věřili tomu lidé skoro půl druhého tisíciletí, zrovna jako ty věříš v bibli.

Luther: Byla to lživá autorita.

Ďábel: Jako každá autorita

Luther: Četl's, viď, Erasma.

Ďábel: Ano, čtu všecko a píši sám leccos.

Luther: Rád bych věděl, co.

Ďábel: Vlastně bys neměl zvídati, nýbrž spokojiti se s moudrostí, již ti dává Bůh. Než povím ti. Jednou na př. jsem napsal Pfefferkornovi na záda dva listy a pak když u Dominikánů za pokání po zpovědi chtěl se bičovati, uviděl ty listy na jeho židovském hřbetě Crotus. Však je znáš

Luther: Aha, myslíš Temné muže. Čertovské to bylo dost a zbytečné.

Ďábel: Teď právě si vzpomínám, že jeden z těch šibalů už je mrtev a vzkazuje ti pozdrav. Ulrich.

Luther: Byl to dobrý hoch.

Ďábel: Ale špatný křesťan a veliký piják a karbaník.

Luther: Znal's ho?

Ďábel: V Italii šlapali jsme spolu benátské žáby a zakrucovali krky francouzským kohoutům. Dává ti vzkazovat, abys nevěřil Erasmovi. Je prý ničema a ramenář.

Luther: Jako každý učenec.

Ďábel: Ale učencům svět věří. Konečně musíš přiznati, že učencům za mnohé děkuješ.

Luther: Neupírám, ale nemám je za autority.

Ďábel: Ty máš jenom dvě autority: bibli a světskou vrchnost.

Luther: Ovšem.

Ďábel: Ale světská vrchnost stojí proti bibli a nenávidí ji.

Luther: V tom případě není autoritou.

Ďábel: Zbývá tedy bible jako jediná autorita·

Luther: S tou lidstvo vystačí do skonání světa.

Ďábel: Mýlíš se. Ani ne sto let. Pak hodí bibli do ohně, jako ty jsi hodil kanonické právo.

Luther: Zadrž, rouhači. Jest psáno —

Ďábel: S tím již dej jednou pokoj. Kdybych byl věděl, že budeš mne sužovati těmi věčnými citáty, byl bych svými zuby vytahal všecky hřebíky, jimiž jsi své these přibil ve Wittenberce. Bible lidem nedostačí. Udělají si novou autoritu.

Luther: Nové zlaté tele.

Ďábel: Dost možná. Vlastní rozum povznesou na oltáře a pomocí jeho srazí tiaru papeži i korunu císaři; zaprou bibli a naleznou v ní špatné dílo lidské.

Luther: Aha, přežvykuješ Reuchlina. Možná, že máš pravdu. Ale rozum jim nedostačí, jako nedostačil mně.

Ďábel: Vidíš, tu se s tebou, doktore, shoduji. I rozum zahodí Nešťastni budou znovu hledat autority. Budou mluviti o rovnosti všech lidí. Myslím, že něco o tom jest i v tvé knize, doktore.

Luther: Rovnost lidí, he, rovnost lidí. Nesmysl. Pavouk požírá mouchu, pěnkava pavouka, ostříž pěnkavu, ostříže orel a člověk střílí po orlu.

Ďábel: A člověka sežírá veš. S rovností věru to nepůjde.

Luther: A lidé budou bez autority.

Ďábel: Pochybuji, lidé nedovedou žíti bez autorit. Najdou něco nového. Četl jsem kdesi slovo pokrok.

Luther: Brachu, tím slovem svedl jsi Evu. Jest to prázdný zvuk.

Ďábel: Ale dobře zní a lidem se líbí.

Luther: Ignoramus.

Ďábel: et ignorabimus

Luther: A potom, jakou modlu dáš lidem?

Ďábel: Jejich vlastní bolesti a zoufalství.

Luther: Dobré mlsky pro uplakané a líné ženy. Ale muži? —

Ďábel: Nejlepším mužům dám ženské duše.

Luther: Ale po bolesti a zoufalství lidé vždy něco hledají, co by je potěšilo. Tu zase se navrátí, odkud přišli, k bibli a evangeliu.

Ďábel: Nikoliv, v zborcené autority nelze znovu opravdově věřiti. Tehdy, doktore, vzejde nové království a autoritou stane se Ďábel.

Luther: Lžeš, lotře! Hodí po ďáblu kalamářem. Ďábel zmizí a světnice naplní se sirným zápachem a kouřem. Luther klesnuv na kolena zpívá: »Jest pevným naším hradem Bůh.«

Aug. Eug. Mužík:

KVĚTY PO BOUŘI.

Žár úpalný planul a bodavý znoj,
kde jaký, každý se vysušil zdroj,
a divokým parnem štvaná zem celá
jen po vláze, po dešti touhou se chvěla
nechť přijde i s bouří — jen nechť přijde již
či do moře, mraku, jen kanouti smíš?

Květ vůni svou poslední nebi již dech',
a smutně to šumělo z kalichů všech:
»Což v srdce až neuschli divou jsme žízní?
nač pozvolna hynouti smrtelnou trýzní?
Líp rázem jak voj'n se vrhnouti v boj,
než věčně snášeti únavný znoj!

Nechť zhyne kdo z nás, však zbylý pak druh
ať vláhu má, spásu, i celý kol luh!
Ó, bouře, kde's? Pouze po tobě ždáme,
jen v tebe svou poslední naději máme —
Ó, zjev se a slyš náš zoufalý hlas:
ať zhyne, ať zhyne kdokoli z nás!«

A bouře přišla. Z daleka třás'
se nevolí její mohutný hlas,
strom každý se skláněl pokorně k zemi,
list každý se zmítal, a květ rázem němý
stál tiše, jak smrt by kráčela kol,
a chvěl se hrůzou každičký stvol.

Rty žíznivé vztáhl polmrtvý květ,
a svěžest ssál, nové síly zas vznět,
a kalichem svým si nabíral deště,
co hrom slavný divokým ropotem třeště,
bil v zemi a metlami blesků svých
bičoval moře ve křečích zlých.

Kdy bouře přešla — jak omládl svět,
jak osvěžen stál tu každičký květ,
pln života v sobě, tak silný a sladký,
jak dítě, jež z prsu se napilo matky,
a zapomněl znoje i bouře v ráz,
a vesele nořil se do slunce zas.

Jen jeden květ, bouře kdy pominul děs,
ach vytržen, přeražen ku zemi kles'
a zůstal pak ležet jak mrtvola bledá,
jíž dechu víc živého nikdo kol nedá,
a bouře, jež všechněm přinesla zdar,
ta jemu přinesla zkázu a zmar.

I jal se tu naříkat, reptat ten květ:
»Zda na toli já se k životu zved'?
Zda proto já zrodil se — hynouti v znoji
a v bouři, v tom nového života zdroji
všech jiných nalézt hrob předčasný svůj,
než dokvetl, odkvetl kalíšek můj?«

Tu volali druzi: »O, mlč již, ó hleď,
jak novou zas svěžestí planeme teď,
ty's oběti pouze, neb za každé štěstí
zde někdo žertvu musí nésti,
ať jeden ji splatí, když tisíce jich,
jež's vykoupil krví od muk zlých!«

Však dále květ lkal a se neutěšil:
»Proč já jen sám, já jen ze všech to byl?«
Tak dále se lily teskné ty vzdechy,
a nic mu nemohlo skytnouti těchy,
kvil soucitných bratří, ni přísný jich soud,
když on jen musil přec zahynout!

Em. šl. z Lešehradu:

MRTVÁ ZÁTOKA.

Stojatá voda tlením zelenavá
se leskne matně v zastrčeném koutě,
jak dávný zbytek pochovaných tužeb
smutného žití.

Šedivé jívy větve ukláněji
nad němý záliv... Sotva širé moře
sem někdy svoji vlnu zažene,
jak pohled soucitu...

V ten teskný záliv nehybný a němý,
kde listí hnije sváto s větví stromů,
divoká bouře zahnala můj koráb,
zbavený mužstva.

Můj den už shasl, sedím na palubě!
Nech snění, plavče, napni lodní plachty!
Pluj, cíl tvůj ztracen, plány nesplněny...
Zkus ještě štěstí!

JEPTIŠKA.

Ó moje touha! Bledá panna byla
a vstoupila do řádu černých mnichů,
v svém snění jenom luzné zjevy zřela,
ta klidná sestra, nepoznavší hříchu.

A její oči svatým ohněm plály,
když u loží nemocných duší dlela,
a za ní s mísou zlatoskvoucích hroznů
se objevila bytost archanděla.

M. Jahn:

ZÁPAD.

Tak těžko lze ti věřiti dnes,
že stále číhá u dveří kdes
tvůj západ,

že dvéře, jimiž vycházíš ven,
kdos tobě zavře — těžko ten sen
lze chápat,

a přece každý dveří těch zvuk
jak tu by tobě myšlénku vnuk':
tvůj západ!

Zda potom, až tě vynesou ven,
kdo zavře dvéře? budeš ten sen
snad chápat?...

KAROLINA SVĚTLÁ.

(Zemřela 7. září 1899.)

Vidím opět ten tichý, temný pokojík v Ječné ulici, stíněný ponurou budovou chrámu sv. Ignatia. V přítmí jeho mizejí kontury starosvětského, skromného nábytku, mizejí barvy obrazů, jež útlocitné ruce ctitelů sem rozvěsily. Jen na velkém obraze Ještěda mezi černými mračny nad tmavými lesy kmitá se kus červenavého, intensivního světla. A krásný, hluboký pohled paní této útulné jizby jest v tichém pohnutí upřen k divnému jasu na drahé malbě Prouskově. Mlčky vzpomínají ty zraky plné velkého myšlénkového kouzla na nejkrásnější chvíle slavného života. A uprostřed těch vzácných a krásných vzpomínek pojednou zvolna a pomalu začne Karolina Světlá zase přemítati o nejčastějším předmětu našich hovorů — o životě záhrobním, o nesmrtelnosti duše, — od nové knihy du Prelovy neb Hellenbachovy přejdeme zvolna na skutečnost a měkce a teple promlouvá vzácná hostitelka »o strejčinkovi«, o matce své a styku s těmi nejdražšími zesnulými. Večer padá temnějšími stále stíny do jizby a v přítmí toho skromného zátiší cítím velké tajemství »Svatých obcování«. — —

A dnes zase dlíme v tom drahém a posvátném koutku mezi památnými malbami a blednoucími daguerrotypy a

zase červenavé světlo padá s malby Prouskovy dolů k zemi. Ale tam setkává se s žlutavou bledostí mrtvé, nemocí vyhublé tváře. Nechceme věřiti, že ta stařena měkkých rysů oblitých zvláštním dechem utrpení jest velká naše umělkyně a myslitelka, s níž jste před půl druhým létem slavili intimní slavnosti »Svatých obcování«. A přece — — dnes již není vzácné ženě tajemstvím to, co poslední léta zaměstnávalo všecky její myšlénky, dnes našla již jistě to, co tak úsilně hledávala. —

Myslím, že zpráva o smrti Karoliny Světlé dojme mladou generaci literární asi tak, jako zvěst o skonu Nerudově. Dva mohutné zjevy nového našeho písemnictví, dvě drahá jména, na něž znovu a znovu musíme vzpomínati a navazovati, dvě individuality representující určitě celou generaci literární a národní, dva význačné mezníky, od nichž postupujeme dále, dvě jasné, intensivní hvězdy, jež nikdy nezapadají, ale jichž jas jest kompasem plavcům za nocí a bouří. Dnes, kdy jsme již přece kus vzdáleni od doby kulminačního tvoření Světlé, a kdy její dílo jest jednotným, slavným celkem, můžeme tím spíše mluviti o jeho velké umělecké hodnotě, můžeme směle bez ohledů tendenčních a národních pozorovati velkou komposici té mohutné stavby, oceniti uměleckou poctivost jejích základů a pochopiti krásu a svěžest linií té krásné budovy. Ne, ta doba není od nás daleka, kdy kritik-umělec přistoupí k tomu povinnému a významnému úkolu bez profesorských lineálů a zednických krokvic. —

Dnes na těch několika mně vyhrazených řádcích chci upozorniti jen na vědomé umělecké pojetí celého životního díla Světlé, chci stručně rekonstruovati tvůrčí ideje té vzácné duše umělecké. — Vím, byla doba, a jest dosud, nepřestala, kdy největší trumf, jímž se honosili odpůrci Světlé, byl vědomý a nápadný idealismus jejích děl, idealismus, jenž jako měkký vosk hnětl průměrnou každodenní všednost, a jenž šlehal v prudkých, nádherných plamenech, jichž malé a mělké dušičky snésti nemohly. Viděla-li Světlá úkolem umělcovým »přispěti u obecenstva k porozumění života, líčiti jej v celém jeho rozsahu jak ve vřavě bojů, tak na výsluní vytříbenosti, tak v prostotě nejskromnějších poměrů, ukázati mu, jaké jsou jeho v něm povinnosti, kam čelí —«, žádala-li na spisovateli, »aby nepopsal svět a lidi jen dosti dobře v jednotlivostech, nýbrž aby podal o nich obraz celistvý, kde z roje zjevů obyčejných vyplývá názor vyšší, z něhož by se vyloupla myšlénka v něm skrytá, šťastně projevena — mravní všeplatný to zákon lidskosti«, tvrdila-li, »že básníkovi se o to jednati nemůže a nesmí, co se děje, nýbrž proč se tak děje, že mu nikdy nesmí záležeti na události samé, nýbrž na pohnutkách k ní, že ne ten zevnější svět, nýbrž ten vnitřní, jenž tím zevnějším hýbe, jest předmětem jeho studií,*) nebylo její nazírání vysoké a vznešené. Smísila tu arciť úkol umělcův s úkolem filosofovým, přikázala umělci, aby nemiloval jen krásu a velkolepost života, nýbrž i jeho smysl, jeho tajemství, rozsvítila na oltář krásy plápolající svíce pravdy.

Ano, věříme té velké a vznešené oběti v chrámu Kosmu, zvoláte mnozí, ale myslíme, že při oběti tak závratného významu klesla kněžka mrtvá k zemi jako kdysi Lope de Vega, nedokončivši oběti své! A přece není hned v našem písemnictví díla tak bohatého, hořícího tolika barvami, jásajícího tolika akkordy, zmítajícího se tolika vášněmi a třesoucího se tolika stesky, jako dílo Světlé.

Byla z prvních, kteří šli na venkov mezi selský lid pro poesii a pro realitu umělecky tvárnou, přinesla z ještědských hor vedle rozkošných a ryzích Kreseb z Ještědí a Povídek a novell, mezi nimiž najdete pravé démanty, jako Hubička, Krejčíková Anežka, Nebožka Barbora, Lamač a jeho dítě, Teta Vavřincová, krásně úměrná díla románová, kypící životem a dýšící něžnou sensitivní kresbou přírody, kde zvěčnila svou dojemnou víru v heroičnost našeho lidu. Mám jmenovati ještě dnes Kříž u potoka, Vesnický román, Nemodlence, Frantinu, V Hložinách, Kantůrčici? A když vrátila se zase do Prahy, jejíž divné kouzlo již do dětských snů jejích splývalo šlojíři jeptišek kláštera svatoanenského, dovedla zachytiti pevným a energickým štětcem kus toho života pojícího se k staré, národní tradici stále a stále zapírané a znovu se křísící, a při tom kristalisujícího se v nové formy sociální. Dovedla pochopiti tajemné a neznámé síly uvádějící uspalé těleso národní v pohyb, dovedla spojiti vnější realitu a vnitřní její příčiny v jediný celek, jejž traktovala odvážně a směle. A v tom vystižení zvláštního, svérázného ovzduší našeho probuzení, v tom mistrovském zachycení divného života temných koutů staré Prahy leží význam jejích »pražských« prací, jichž fabule leckdy romanticky jest střižena. V té příčině její romány Černý Petříček, Poslední paní Hlohovská, První Češka, Zvonečková královna, Na úsvitě, vynikající bohatstvím kulturních detailů, řadí se poutavostí a malebností k románům »vesnickým«, jichž komposiční čistoty a jednoduchosti nedostihují.

Ale tu právě znovu se jeví charakteristický rys celé tvorby Světlé: na každém řádku jejího péra ať již jsou to práce umělecké, ať memoiry, jako rozkošné »Upomínky« a »Z literárního soukromí«, ať essaye o ženské výchově, feminismu, otázkách národních, ať konečně knihy pro mládež, leží milé, vroucí kouzlo její vzácné osobnosti. A proto dnes, kdy v stinném, tichém pokojíku pod obrazem Ještěda dříme mrtvola Karoliny Světlé, obsypána květinami a horským vřesem, tak mnozí, již z osobního styku znali to kouzlo, přicházejí se slzami v očích: muži, dívky, stařeny, děti, hodnostáři, umělci, ženy z lidu: té vzácné, drahé osobnosti není více . . .

A proto dnes i my mladí, již víme, že dílo Světlé nezemřelo, že zde nám zůstane v plné svěžesti a kráse, klademe k rakvi veliké ženy kytici vonných, bledě žlutých růží měsíčních . . .

V Praze, dne 8. září 1899. — RX. —

*) Několik slov o významu naší literatury.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta zl. 1·20, na půl léta zl. 2·40, na celý rok zl. 4·80. Poštou: na čtvrt léta zl. 1·25, na půl léta zl. 2·50, na celý rok 5 zl. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Ročně 18 sešitů. Cena sešitu 30 kr. — Patisk původ. prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo nám. č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majitel a vydavatel J. Otto. — Tiskem a nákladem J. Otty v Praze.